ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΔΑΣΟΛΟΓΙΑΣ
ΔΗΜΟΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
2ου ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

"Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη"

Επιμέλεια:
Ευάγγελος Μανωλάς

ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ 2019

Πρακτικά 2ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας «Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη»

Έκδοση Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και Δήμου Ορεστιάδας

Επιμέλεια: Ευάγγελος Μανωλάς

ISBN: 978-618-00-1152-4

Copyright © 2019
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και Δήμος Ορεστιάδας

Ημερομηνία Έκδοσης: Απρίλιος 2019

Οργανωτική Επιτροπή

Πρόεδρος

Ευάγγελος Μανωλάς

Μέλη

Σπυρίδων Γαλατσίδας
Αριστοτέλης Παπαγεωργίου
Στυλιανός Ταμπάκης
Γεώργιος Τσαντόπουλος

Κριτές εργασιών

Δέσποινα Αμανατίδου
Σπυρίδων Γαλατσίδας
Δημήτριος Γκεντσίδης
Περμανθούλα Δεληγιάννη
Θωμαΐς Ζαβαλιάρη
Δημήτριος Κιηγμάς
Αθανάσιος Κούγκουλος
Ιωάννης Κούζας
Σπυρίδων Κουτρούμπας
Θεόδωρος Κυρκούδης
Θεόδωρος Μανουσίδης
Γεώργιος Μηνόπουλος
Άννα Μπογιατζή
Στυλιανός Ταμπάκης
Γεώργιος Τοπαλίδης
Γεώργιος Τσαντόπουλος
Ελένη Φιλιππίδου
Χρήστος Χατζησαββίδης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ 9

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ 10

ΙΣΤΟΡΙΑ – ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ 17

Αθανασία-Λυδία Δερβίσογλου
ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΘΡΑΚΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ:
ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ 19

Δημήτριος Μόκαλης
ΑΠΟ ΤΟ ΚΑΡΑΓΑΤΣ ΣΤΗ ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ 27

Ιωάννης Μ. Κούζας & Βασιλική Ι. Κούζα
Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΒΡΟΥ 34

Αθηνά Μόρφη
Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΣΤΗ
ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΟΡΕΣΤΙΑΔΙΤΩΝ 44

Αθανάσιος Αν. Γεωργίσης
Η ΕΒΡΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ 53

Διαμαντής Μυρτσίδης & Χρήστος Μυρτσίδης
ΤΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΚΑΦΕΝΕΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΒΥΣΣΑΣ 74

ΜΕΓΑΛΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ 85

Μαρία Ψαρρά
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ:
ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΟΣ ΙΑΤΡΟΣ, ΛΟΓΙΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΣ 87

Δημήτριος Παπάζογλου
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ:
Ο ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΦΗΜΗΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟΣ 101

Βάια Μπλάτσιου
Ο ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ, ΟΡΕΣΤΙΑΔΟΣ ΚΑΙ ΣΟΥΦΛΙΟΥ ΙΩΑΚΕΙΜ ΣΙΓΑΛΑΣ 107

ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ – ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΡΓΟ 113

Γεώργιος Καραγκιοζίδης
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΑΤΑΓΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΚΛΗΣΙ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΝΕΑΣ ΒΥΣΣΑΣ 115

Ελευθερία Ιωαννίδου & Χρυσούλα Τσαμπλή
Η ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΑΓΑΠΗΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΝΑΟΥ ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΔΩΡΩΝ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ 121

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ 127

Μαρίνα Σιρδάρη
Η ΚΙΒΩΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ 129

Ευθαλία Γέρου
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ:
ΗΘΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ ΣΤΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ 139

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ 151

Πασχαλίνα Σίσκου, Σπυρίδων Γαλατσίδας & Ευάγγελος Μανωλάς
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ:
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΧΡΗΣΤΩΝ 153

Μάρθα Κωστοπούλου, Φωτεινή Μπαντούδη & Γεώργιος Τσαντόπουλος
ΓΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΣΕ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ 164

Ευάγγελος Μανωλάς, Αριστοτέλης Χ. Παπαγεωργίου, Παρασκευή Καρανικόλα & Στυλιανός Ταμπάκης
ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ: ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΔΑΣΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ 177

Σιδερή Λεύκελη & Γεώργιος Τσαντόπουλος
ΕΞΟΙΚΟΝΟΜΗΣΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ 187

Δημήτριος Γκεντσίδης
ΖΑΠΠΕΙΟΝ ΑΝΩΤΕΡΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ 196

Δημήτριος Κιηγμάς & Γεώργιος Ρυζιώτης
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΣΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ – ΓΥΜΝΑΣΙΟ 208

ΦΥΣΙΚΟ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ 221

Ελένη Ραντζούδη
Ο ΠΕΥΚΩΝΑΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ 223

Μαρία Γεωργοπούλου
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ: Η ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΚΟΎ ΚΕΝΤΡΟΥ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ 234

Θωμαΐς Ζαβαλιάρη
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΛΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ 246

ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ – ΔΙΑΤΡΟΦΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ 259

Θεόδωρος Μανουσίδης, Σταυριανή Κουτσού & Αθανάσιος Ράγκος
Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΙΔΙΟΤΥΠΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ 261

Κυριακή Μπουρμά & Βασιλική Τσομπανίδου
Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΓΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ 271

ΜΟΥΣΕΙΑ 287

Χρυσούλα Σαββοπούλου & Φωτεινή Μπαντούδη
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΓΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ 289

Κωνσταντίνος Δεμερτζής & Λάζαρος Ηλιάδης
Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ ΣΤΗ ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ 304

ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ 313

Ευτυχία Καρρού
Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΜΑΡΗΔΩΝ 315

Βασιλική Ολμπασάλη
ΟΙ ΓΚΑΓΚΑΒΟΥΖΗΔΕΣ ΤΟΥ ΘΟΥΡΙΟΥ 325

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ – ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΕΝΔΥΜΑΣΙΕΣ 339

Θεόδωρος Κυρκούδης
ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΓΗΓΕΝΩΝ ΣΤΟ ΤΡΙΓΩΝΟ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ 341

Άννα Λάμπογλου
ΤΟ ΚΟΣΜΗΜΑ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΦΟΡΕΣΙΑ ΤΩΝ ΜΑΡΗΔΩΝ 351

Νεκταρία-Άννα Σαρδάνη
Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΦΟΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΒΥΣΣΑΣ 364

ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ 373

Ελπίδα Φαρδογιάννη
ΑΘΛΗΤΕΣ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ ΠΟΥ ΔΙΑΚΡΙΘΗΚΑΝ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ
ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΤΗΝ ΠΕΤΟΣΦΑΙΡΙΣΗ, ΣΤΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ
ΚΑΙ ΣΤΟ TAEKWONDO 375

Διαμαντής Μυρτσίδης & Χρήστος Μυρτσίδης
ΟΙ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ 387

Ιωάννης Μ. Κούζας
Η ΚΑΛΑΘΟΣΦΑΙΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ 403

Κωνσταντίνος Δούλιας
Η ΠΕΤΟΣΦΑΙΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ: ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ 411

ΣΥΛΛΟΓΟΙ 421

Πασχάλης Μαυρίδης
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ – ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ –
ΣΩΜΑΤΕΙΑ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ 423

Νίκη Καλαϊτζόγλου
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΠΟΓΟΝΩΝ ΚΑΡΑΓΑΤΣΙΑΝΩΝ-ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΤΩΝ «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» 432

Νικόλ-Ιουστίνη Ιωαννίδου & Μαρία Αζορίδου
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΥΡΙΩΝ ΚΑΙ ΔΕΣΠΟΙΝΙΔΩΝ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ «ΦΙΛΟΠΤΩΧΟΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ» 442

Χρυσή Νικολακούδη
ΣΚΑΚΙ: ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ 447

ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ 459

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οι εργασίες που περιέχονται σ' αυτό τον τόμο παρουσιάστηκαν στο 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας με θέμα «Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη» που διοργανώθηκε από τη Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης σε συν-διοργάνωση με το Δήμο Ορεστιάδας. Το συνέδριο πραγματοποιήθηκε στις 13-15 Οκτωβρίου 2017 στις εγκαταστάσεις του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στη Νέα Ορεστιάδα. Στο συνέδριο παρουσιάστηκαν πενήντα επτά εργασίες που ταξινομήθηκαν σε έντεκα διαφορετικές ενότητες.

Ο παρών τόμος περιέχει τις τριάντα εννέα εργασίες που υποβλήθηκαν εγγράφως. Οι τριάντα εννέα εργασίες είναι ταξινομημένες σε δώδεκα ενότητες, και συγκεκριμένα: «Ιστορία-Αρχαιολογία», «Μεγάλες Προσωπικότητες», «Εκκλησίες – Φιλανθρωπικό και Κοινωνικό Έργο», «Ελληνική Γραμματεία», «Εκπαίδευση», «Φυσικό και Αστικό Περιβάλλον» «Γεωργικά Εργαλεία – Αγροτικά Προϊόντα – Διατροφική Κουλτούρα», «Μουσεία», «Πληθυσμιακές Ομάδες», «Ήθη και Έθιμα – Παραδοσιακές Ενδυμασίες», «Αθλητισμός», «Σύλλογοι».

Ευχαριστώ θερμά όλους τους κριτές που αξιολόγησαν τις εργασίες του τόμου. Επίσης, ευχαριστώ θερμά όλους τους συγγραφείς για τα κείμενά τους αλλά και για τη συνεργασία τους κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας αυτής της έκδοσης.

Ευάγγελος Μανωλάς
Καθηγητής
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Νέα Ορεστιάδα, Απρίλιος 2019

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

Σταύρος Τουλουπίδης, Καθηγητής, Πρυτανεύων Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης

Αγαπητοί Σύνεδροι,

Βρίσκομαι στην ευχάριστη θέση να σας καλωσορίσω σήμερα στην Ορεστιάδα και στο Πανεπιστήμιό μας. Νομίζω ότι τέτοιου είδους εκδηλώσεις συμβάλλουν στην εξωστρέφεια του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, συμβάλλουν ιδιαίτερα στη σύνδεσή του με την τοπική κοινωνία, αναδεικνύουν τη δυναμική του και τις πρωτοβουλίες του σε θέματα που αφορούν στην ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής.

Χαίρομαι ιδιαίτερα που η προσπάθεια αυτή που ξεκίνησε πριν δυο χρόνια με το πρώτο Πανελλήνιο Συνέδριο Ιστορίας και Πολιτισμού στην Ορεστιάδα με θέμα τις Ιστορικές Διαδρομές στην Ορεστιάδα, έχει συνέχεια και φέτος. Η επιτυχία της προπέρσινης διοργάνωσης είναι αδιαμφισβήτητη. Έδωσε στην Ορεστιάδα νέα πνοή και δυναμική, συγκεντρώνοντας μεγάλο αριθμό διακεκριμένων ομιλητών, και την ανέδειξε ως έναν αξιόλογο τόπο που αξίζει κανείς να επισκεφθεί, τόπο που προσφέρει ποιότητα ζωής, ποιότητα σπουδών για τους φοιτητές μας, δυνατότητες δημιουργίας, τόπο με προοπτικές για όποιον θέλει να δραστηριοποιηθεί εδώ. Μελετήθηκε η ιστορία της Ορεστιάδας και της ευρύτερης περιοχής της, φωτίστηκαν διαφορετικές πτυχές της και αναδύθηκαν οι προοπτικές της.

Το φετινό δεύτερο Πανελλήνιο Συνέδριο Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας συνεχίζει την προσπάθεια που ξεκίνησε το 2015, αλλά επικεντρώνεται ακόμη περισσότερο στις προοπτικές της περιοχής για το μέλλον, καθώς τις εργασίες του Συνεδρίου θα απασχολήσει η τοπική ανάπτυξη μέσω της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Γι' αυτό το λόγο χαιρετίζω την πρωτοβουλία της Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας του Πανεπιστημίου μας, που σε συνεργασία με το Δήμο Ορεστιάδας συγκεντρώνει εδώ φοιτητές, μελετητές και ερευνητές, εκπροσώπους των φορέων της περιοχής, την Εκκλησία και την τοπική κοινωνία. Και θα ήθελα να συγχαρώ και να ευχαριστήσω γι' αυτό τους διοργανωτές, και ιδιαίτερα τον Πρόεδρο της Οργανωτικής Επιτροπής Αναπληρωτή Καθηγητή του Τμήματος Δασολογίας, κ. Ευάγγελο Μανωλά. Θα ήθελα να παρακαλέσω να μην εγκαταλείψετε αυτή την προσπάθειά σας, παρά να τη συνεχίσετε και να κάνετε αυτό το συνέδριο θεσμό.

Να το αναπτύξετε σε διασυνοριακό θεσμό, σε συνεργασία με τις αντίστοιχες περιοχές, με Δήμους, εκπαιδευτικά Ιδρύματα και πολιτιστικούς φορείς των γειτονικών χωρών. Οι ενδιαφέρουσες ποικίλες θεματικές του Συνεδρίου δεν είναι δυνατό να κλειστούν σε σύνορα, και είμαι βέβαιος ότι θα υπάρξει μεγάλο ενδιαφέρον για τις συζητήσεις που γίνονται στο Συνέδριο αυτό και από τους γείτονές μας, αφού θεωρώ ότι και οι περιοχές μας συνδέονται ιστορικά αλλά και ο προβληματισμός για την πολιτιστική κληρονομιά και τις στρατηγικές αξιοποίησης και ανάδειξής της είναι κοινά.

Είμαι πολύ χαρούμενος που είστε σήμερα εδώ, ελπίζω ότι οι συζητήσεις που θα γίνουν με τη συμβολή των διακεκριμένων ομιλητών θα ενημερώσουν, θα δημιουργήσουν προβληματισμό αλλά και θα διαμορφώσουν συμπεράσματα που θα συμβάλουν στην δημιουργία συνεργασιών και σχεδιασμού για την ανάπτυξη, σε όλα τα επίπεδα, της πόλης και της ευρύτερης περιοχής.

Εύχομαι καλή επιτυχία στις εργασίες του Συνεδρίου.

Γεώργιος Καραγιάννης, Πρόεδρος Δημοτικού Συμβουλίου Δήμου Ορεστιάδας

Αξιότιμες κυρίες και κύριοι, φίλες και φίλοι,

Η σημερινή μέρα είναι εξαιρετικά σημαντική για την πόλη μας, για το δήμο μας, για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευσή μας, καθώς είχαμε την τιμή να υποδεχθούμε τον Πρόεδρο και τα μέλη του Δ.Σ. του Ευγενίδειου ιδρύματος στο 6^{ο} Δημοτικό Σχολείο «το Ευγενίδειο» και σήμερα έχουμε την τιμή να ζήσουμε την έναρξη του Επιστημονικού μας Συνεδρίου, το οποίο τελεί υπό την αιγίδα του Δήμου Ορεστιάδας. Η δημοτική μας αρχή ενθαρρύνει αυτές τις δράσεις, καθώς οι δύο τοπικές μας σχολές μέσα από την έρευνα, το πείραμα, τη μελέτη και την παροχή γνώσης αλλά και μέσα από την ενημέρωση μπορούν να συμβάλλουν στην ενίσχυση των δεσμών της τοπικής μας κοινωνίας, των αγροτών με το πανεπιστήμιο, τους καθηγητές, τους επιστήμονές μας.

Η πολυπλοκότητα των σημερινών κοινωνιών, με τα μεγάλα ζητήματα του περιβάλλοντος, απαιτούν από τον πολίτη, υπευθυνότητα, ευαισθησία, γνώση της ιστορίας και του πολιτισμού, ενεργό συμμετοχή, μορφωτική επάρκεια, στοιχεία που προσφέρονται κυρίως από την Παιδεία. Με το σημερινό μας Συνέδριο αναδεικνύουμε όλες αυτές τις παραμέτρους, εντείνοντας τις ενέργειές μας προς αυτή την κατεύθυνση.

Κύριε Κοσμήτορα, κύριε πρόεδρε, κ.κ. καθηγητές, εμείς απολαμβάνουμε τη συνεργασία με τα στελέχη του Πανεπιστημίου μας όλα αυτά τα χρόνια. Ωστόσο, σήμερα, αν και δεν το συνηθίζω, θα ήθελα να κάνω μια ειδική αναφορά στον φίλο πλέον, τον καθηγητή κύριο Ευάγγελο Μανωλά και θα μου επιτρέψετε να πω πως, αν είχε θεσμοθετηθεί ο τίτλος του επίτιμου Δ.Σ. Ορεστιάδας, τότε αυτόν τον τίτλο θα μπορούσε ο ανωτέρω επάξια να τον διεκδικήσει. Σας ευχαριστούμε που θα μοιραστείτε με γενναιοδωρία την πολύτιμη γνώση και εμπειρία σας μαζί μας. Είναι ιδιαίτερη η τιμή και η χαρά όλων μας να παρακολουθήσουμε την πλούσια θεματολογία του Συνεδρίου. Καλές εργασίες στο 3ήμερο επιστημονικό μας Συνέδριο και καλή επιτυχία!

Δημήτριος Μπονώρας, Υποστράτηγος, Διοικητής 16^{ης} Μεραρχίας Πεζικού

Κυρίες και Κύριοι,

Με τον όρο πολιτιστική κληρονομιά εννοούμε ένα σύνολο πολιτιστικών έργων, όπως τα βιβλία, τους πίνακες ζωγραφικής, τα άυλα πολιτιστικά έργα, όπως την παράδοση, αλλά εννοούμε, ταυτόχρονα, και τη φυσική μας κληρονομιά, όπως το περιβάλλον. Οι ένοπλες δυνάμεις συμβάλουν και στην ανάπτυξη του πολιτισμού αλλά και στην προστασία του περιβάλλοντος.

Όσο και αν φαίνεται περίεργο, οι ένοπλες δυνάμεις έχουν υπηρεσίες για τη διαφύλαξη της ιστορίας αλλά και του πολιτισμού. Ο στρατός έχει τη Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, της οποίας αποστολή είναι να καταγράφει και να διαφυλάττει την ιστορία μας και, κυρίως, τη στρατιωτική ιστορία. Ταυτόχρονα, υπάρχει η υπηρεσία στρατιωτικών αρχείων, που διατηρεί τα πρωτότυπα κείμενα, μέσα από τα οποία ο ερευνητής μπορεί να μελετήσει ιστορικά γεγονότα ή να αποκτήσει γνώσεις για τη γλώσσα ή τα ήθη και τα έθιμα μιας συγκεκριμένης περιοχής. Αυτό δεν συμβαίνει μόνο στο στρατό αλλά και στην Αεροπορία και στο Ναυτικό.

Ταυτόχρονα, όμως, οι ένοπλες δυνάμεις έχουν σημαντικές πολιτικές για τη διατήρηση του περιβάλλοντος, καθώς στοχεύουν στο να προστατεύσουν το περιβάλλον είτε κατά τη διάρκεια ασκήσεων είτε κατά τη διενέργεια άλλων δραστηριοτήτων. Ταυτόχρονα, κάνουν ορθολογιστική χρήση των φυσικών πόρων αλλά και ακολουθούν διαδικασίες που προστατεύουν το περιβάλλον από τη ρύπανση. Βέβαια, οι ένοπλες δυνάμεις, όταν έχουν να επιλέξουν μεταξύ της προστασίας του περιβάλλοντος και της επιχειρησιακής τους δυνατότητας, επιλέγουν το δεύτερο. Παρ' όλα αυτά η προστασία του περιβάλλοντος είναι, για τις ένοπλες δυνάμεις, εξαιρετικά σημαντική δραστηριότητα. Στη συνέχεια θα έχετε την

ευκαιρία να ακούσετε για τις πολιτικές που ακολουθεί το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας για την προστασία του περιβάλλοντος.

Κλείνοντας θα ήθελα να σας μεταφέρω τους χαιρετισμούς του Διοικητή του Δ΄ Σώματος Στρατού Αντιστράτηγου Γεωργίου Καμπά, και, ταυτόχρονα, να σας ευχηθώ τα συμπεράσματα που θα προκύψουν από το συνέδριο να αποτελέσουν τη βάση πάνω στην οποία θα οικοδομηθούν πολιτικές που θα έχουν ως σκοπό να μετατρέψουν την πολιτιστική κληρονομιά του Β. Έβρου ως συγκριτικό πλεονέκτημα για ανάπτυξη.

Σας ευχαριστώ πολύ.

Σπυρίδων Κουτρούμπας, Καθηγητής, Κοσμήτορας Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας Δ.Π.Θ.

Πανοσιολογιότατε, Κυρίες και Κύριοι,

Σας καλωσορίζω στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης στην Ορεστιάδα. Είναι ιδιαίτερη χαρά και τιμή για τη Σχολή μας η διοργάνωση του 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας, αλλά και για μένα προσωπικά, που παρευρίσκομαι σήμερα εδώ απευθύνοντας χαιρετισμό. Το Συνέδριο αυτό αποτελεί τη συνέχεια του 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου, το οποίο ομολογουμένως στέφθηκε από μεγάλη επιτυχία. Η Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας από την πρώτη στιγμή αγκάλιασε αυτή την προσπάθεια και στάθηκε αρωγός για την επιτυχία της. Βλέποντας το πρόγραμμα με τους εκλεκτούς εισηγητές, είναι σίγουρο πως το Συνέδριο θα δώσει τη δυνατότητα να αναδειχτούν για μια ακόμη φορά ο πλούτος και η ιστορία της πόλης, αλλά και ο πολιτισμός και η ζεστασιά των ανθρώπων της. Επίσης, το Συνέδριο αποτελεί μια ακόμα απόδειξη του ρόλου που διαδραματίζει το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο στην Ορεστιάδα, ως επιστημονικός και πνευματικός φορέας της περιοχής, όχι μόνο στα αμιγώς επιστημονικά πεδία που διακονεί, αλλά και στην γενικότερη ανάπτυξή της. Άλλωστε, τα τελευταία χρόνια το Πανεπιστήμιο έχει δείξει μια έντονη εξωστρέφεια, η οποία αποτυπώνεται με πληθώρα κοινών δράσεων με φορείς της περιοχής. Τις δράσεις αυτές είμαστε αποφασισμένοι όχι μόνο να τις διατηρήσουμε, αλλά να τις ενισχύσουμε και να τις διευρύνουμε.

Θέλω να ευχαριστήσω και να συγχαρώ την οργανωτική επιτροπή του Συνεδρίου και ιδιαίτερα τον Πρόεδρό της και αγαπητό συνάδελφο κ. Ευάγγελο Μανωλά, Αναπληρωτή Καθηγητή του Τμήματος Δασολογίας, Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών πόρων, για τις άοκνες προσπάθειες που κατέβαλε για την επιτυχία της διοργάνωσης, καθώς και για τον ενθουσιασμό, την υπομονή και επιμονή που επέδειξε.

Εύχομαι καλή επιτυχία στις εργασίες του Συνεδρίου.

Γεώργιος Μηνόπουλος, Ομότιμος Καθηγητής Τμήματος Ιατρικής Δ.Π.Θ., τ. Αναπληρωτής Πρόεδρος Τμήματος Αγροτικής Ανάπτυξης Δ.Π.Θ., τ. Υπερνομάρχης Ροδόπης-Έβρου

Σεβαστέ Πατέρα, Εκπρόσωπε του Μητροπολίτου, κύριε Μανωλά, Πρόεδρε της Οργανωτικής Επιτροπής, κύριε Πρόεδρε του Δημοτικού Συμβουλίου, κύριε Κοσμήτορα, κύριε εκπρόσωπε του Στρατηγού, κυρίες και κύριοι , αγαπητοί φοιτητές και φοιτήτριες,

Είναι μεγάλη η χαρά μου να βρίσκομαι σήμερα στην πόλη της Ορεστιάδος με τα δύο της πανεπιστημιακά τμήματα και να παρακολουθώ τις εργασίες αυτού του Δεύτερου Επιστημονικού και Πολιτιστικού Συνεδρίου. Είναι γνωστά σε όλους σας τα δύο τμήματα του Πανεπιστημίου μας στην πόλη της Ορεστιάδος, ίσως, όμως, δεν γνωρίζετε πως άρχισε η λειτουργία τους. Απλά ακολουθήθηκε η ελληνική πραγματικότητα! Προσλήφθηκαν πρώτα οι φοιτητές και μετά οι Καθηγητές. Για να λυθεί το πρόβλημα, τουλάχιστον από διοικητικής

απόψεως, το Πανεπιστήμιο διόρισε προσωρινές Διοικούσες Επιτροπές. Στο Τμήμα της Δασολογίας Αναπληρωτής Πρόεδρος ήταν ο Κώστας Μανωλάς, ο αδερφός του κυρίου Ευάγγελου και στο άλλο, αυτό της Γεωπονίας, Αναπληρωτής Πρόεδρος ορίστηκε ο ομιλών.

Όμορφες ημέρες στην Ορεστιάδα μέχρις ότου εκλεγούν οι πρώτοι Καθηγητές και αναλάβουν οι ίδιοι τη διοίκηση των Τμημάτων. Από την εποχή εκείνη ιδιαίτερα θυμάμαι την ορκωμοσία των πρώτων φοιτητών. Πανηγυρική ήταν η εκδήλωση και ήταν παρούσες όλες οι αρχές. Τον όρκο διάβασε μία φοιτήτρια που είχε εισαχθεί με την υψηλότερη βαθμολογία. Πρώτος προσφώνησε ο τότε Μητροπολίτης Νικηφόρος, Μακαριστός σήμερα. Αφού ευχήθηκε καλή πρόοδο στις Σχολές και στους φοιτητές και φοιτήτριες τους παρότρυνε και για καλές παντρειές μεταξύ τους αλλά και με νέους της τοπικής κοινωνίας. Δεν ξέρω αν αυτές έγιναν, και σε ποιο βαθμό, όμως η πρόοδος των Σχολών είναι πλέον ορατή και μεγάλος ο αριθμός των φοιτητών και φοιτητριών που αποφοίτησαν από αυτές.

Η σχέση μου με την πόλη της Ορεστιάδας ανάγεται σε παλαιότερους χρόνους όταν, ασχολούμενοι με τα πολιτιστικά, ιδρύσαμε αρχικά μία χορωδία παραδοσιακών τραγουδιών στην Αλεξανδρούπολη και αργότερα στην Ορεστιάδα. Τότε οι πολιτιστικές μας συνεργασίες ήταν πολλές και σημαντικές. Αργότερα, ως Υπερνομαρχία Ροδόπης - Έβρου, μας δόθηκε η ευκαιρία να έχουμε αρκετές δραστηριότητες και στην πόλη της Ορεστιάδας. Καταρχήν ήμουν ο μοναδικός Υπερνομάρχης ο οποίος δημιούργησε Γραφείο με Υπηρεσιακούς Συνεργάτες και στην πόλη της Ορεστιάδας και αυτό γιατί η απόσταση από την Κομοτηνή και την Αλεξανδρούπολη είναι πολύ μεγάλη. Κύριος εκπρόσωπος μας ήταν ο γνωστός σας πολυτάλαντος δημοσιογράφος, κυρίως όμως Πνευματικός Άνθρωπος, ο κύριος Σταύρος Παπαθανάκης.

Θέλω να πιστεύω ότι, μέσα από την τοπική αυτοδιοίκηση, και στην πόλη της Ορεστιάδος, σε συνεργασία με τοπικούς φορείς, δημιουργήσαμε αρκετά και σημαντικά γεγονότα. Απόηχος αυτής της συνεργασίας είναι η εξαιρετική τιμή που μου έκανε ο Δήμος Ορεστιάδος να με τοποθετήσει επικεφαλής της Επιστημονικής Επιτροπής του εορτασμού του «Έτους του Στέφανου Καραθεοδωρή». Μεγάλα τα γεγονότα με την τριήμερη παρουσία του Οικουμενικού Πατριάρχη, όμως, θέλω αποσπασματικά εδώ να αναφέρω σχολιασμούς απογόνων του Καραθεοδωρή, οι οποίοι αναφέρονται στην πόλη της Ορεστιάδος και στους κατοίκους της. Ο ένας ήταν ο Στέφανος Γερουλάνος, Καθηγητής Χειρουργικής στην Ελβετία, Καθηγητής της Ιστορίας της Ιατρικής στο Πανεπιστήμιο των Ιωαννίνων και Διευθυντής της Μονάδας Εντατικής Θεραπείας στο Ωνάσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο στην Αθήνα. Κατά την ομιλία του στο Συνέδριο εξέφρασε το θαυμασμό του για την όμορφη πόλη της Ορεστιάδος και παρακίνησε το Δήμαρχο να περιφρουρήσει αυτή την ομορφιά, κυρίως να μη δοθεί δυνατότητα επέκτασης των κτιρίων σε ύψος. «Μη χαλάσετε την πόλη σας όπως εμείς χαλάσαμε την Αθήνα», είπε. Προσθέτω κι εγώ, όπως και εμείς χαλάσαμε την Αλεξανδρούπολη. Άλλος ένας του γένους των Καραθεοδωρή ήταν ο Παύλος ο Πηλαδάκης, του Διπλωματικού Σώματος αυτός. Το ενδιαφέρον του για το Μουσείο των Καραθεοδωρή στη Νέα Βύσσα είναι ουσιαστικό και συνεχές. Έχει επισκεφθεί πολλές φορές την Ορεστιάδα και σε κάθε ευκαιρία εκφράζει το μεγάλο το θαυμασμό για το υψηλό πολιτιστικό επίπεδο των κατοίκων της περιοχής.

Αυτό εμένα δεν με εντυπωσιάζει γιατί η Ορεστιάδα μπορεί να είναι καινούργια πόλη που πρωτοχτίστηκε μέσα σε λασποχώραφα οι κάτοικοι της όμως μετέφεραν το υψηλό τους πολιτιστικό επίπεδο από τον αστικό ιστό της Αδριανούπολης.

Επειδή μου δόθηκε ο λόγος νομίζω είμαι υποχρεωμένος να αναφερθώ και στον Κώστα Μανωλά τον αδερφό του κυρίου Ευάγγελου. Ο Κώστας Μανωλάς ήταν Καθηγητής Χειρουργικής στο Πανεπιστήμιο μας και είχα τη χαρά να συνεργαστώ στενά μαζί του για πολλά χρόνια. Έδωσε την αγάπη του στον τόπο και στην επιστήμη του, άνοιξε καινούργιους δρόμους στην Ελλάδα στη χειρουργική των ενδοκρινών αδένων (θυρεοειδής, παραθυρεοειδείς, επινεφρίδια, πάγκρεας) και δημιούργησε το ΕΚΑΒ όταν ιδρύθηκε στην περιφέρειά μας. Δυστυχώς μας άφησε νωρίς και η απώλειά του είναι δυσαναπλήρωτη!

Σε μία συνομιλία μας κάποτε μου είπε «Γιώργο πρέπει να ξέρεις ότι οι Θρακιώτες δεν σταμάτησαν στα Πιέρια όρη και στην περιοχή του Ολύμπου όπως συνήθως αναφέρεται, αλλά έφτασαν μέχρι τη Νάξο». Είχα την ευκαιρία αργότερα να το διαπιστώσω από γραπτές πηγές. Δεν ξέρω εάν αυτό έχει κάποια σημασία και εάν υπάρχουν τώρα Θράκες στη Νάξο σίγουρα όμως Ναξιώτες βρέθηκαν στον Έβρο. Ο Κώστας Μανωλάς πρόλαβε και άφησε έντονο το ίχνος του στην Αλεξανδρούπολη και στην ευρύτερη περιοχή, ο άλλος Μανωλάς, ο Ευάγγελος, ήρθε στην Ορεστιάδα, αγάπησε τον τόπο και τους ανθρώπους του και, πέρα από τα πανεπιστημιακά του καθήκοντα και υποχρεώσεις φρόντισε και φροντίζει να αναπτύξει και την εξωστρέφεια του Πανεπιστημίου. Συνεργάζεται με τους μεταπτυχιακούς φοιτητές και τους ξεχωριστούς ανθρώπους της τοπικής κοινωνίας, γεγονός που αποδεικνύεται και από το πολύ επιτυχημένο αυτό Συνέδριο .

Σας συγχαίρω για τις πρωτοβουλίες σας αυτές και εύχομαι καλή επιτυχία στις εργασίες του Συνεδρίου την οποία άλλωστε θεωρώ δεδομένη.

Καλλιόπη Ραδόγλου, Καθηγήτρια, Πρόεδρος Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας, Δ.Π.Θ.

Αγαπητοί διακεκριμένοι προσκεκλημένοι, αγαπητοί συνάδελφοι, αγαπητοί φοιτητές, Κυρίες και Κύριοι,

Σήμερα είμαστε πραγματικά χαρούμενοι γιατί παραβρισκόμαστε στην έναρξη του 2ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας.

Το συνέδριο αυτό, έχει πλέον γίνει θεσμός στην Ορεστιάδα και αυτό το επίτευγμα οφείλεται στον Πρόεδρο της Οργανωτικής Επιτροπής Αναπληρωτή Καθηγητή Ευάγγελο Μανωλά. Τα δύο Τμήματα της Σχολής Επιστημών Γεωπονίας, του Δ.Π.Θ., το Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης και το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, που βρίσκονται στην Ορεστιάδα, δραστηριοποιούνται στο τομέα πρωτογενούς παραγωγής.

Όμως ο Αναπληρωτής Καθηγητής κ Ευάγγελος Μανωλάς προσπαθεί να διευρύνει τις δραστηριότητες του Τμήματός μας πέρα από τα συνήθη γνωστικά αντικείμενα και σε θέματα ιστορίας και πολιτισμικής κληρονομιάς της περιοχής. Έτσι, οι προσπάθειές του είχαν ως αποτέλεσμα τη διοργάνωση αυτού του συνεδρίου με τη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας. Οι ενδιαφερόμενοι για αυτά τα θέματα βρήκαν ένα βήμα για να παρουσιάσουν όλες αυτές τις μελέτες και πληροφορίες που χωρίς αυτό δεν θα γίνονταν ευρέως γνωστές .

Αξίζει συγχαρητήρια η προσπάθεια του κ. Μανωλά καθώς και όλων των συνέδρων που τιμούν τις εργασίες αυτού του συνεδρίου. Η ιστορία της περιοχής αξίζει να καταγραφεί, να προβληθεί και να γίνει ευρύτερα γνωστή ώστε να συμβάλλει στην ανάπτυξή της.

Εύχομαι καλή επιτυχία στις εργασίες του συνέδριου. Οι σύνεδροι που δεν είναι κάτοικοι Ορεστιάδας και επισκέπτονται για πρώτη φορά την περιοχή μας, θα έχουν μια καλή ευκαιρία να επισκεφτούν την πόλη με τα αξιοθέατά της και να περάσουν ένα ευχάριστο Σαββατοκύριακο.

Η συγκέντρωση όλων αυτών των εργασιών και πληροφοριών για την πολιτιστική κληρονομιά της Ορεστιάδας αποτελεί μια πλούσια πηγή γνώσης για τους μετέπειτα μελετητές.

Με τις σκέψεις αυτές εύχομαι καλή επιτυχία στις εργασίες του Συνεδρίου και καλή διαμονή στην πόλη μας.

Ευγενία Μπεζιρτζόγλου, Καθηγήτρια, Πρόεδρος Τμήματος Αγροτικής Ανάπτυξης, Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας, Δ.Π.Θ.

Με ιδιαίτερη χαρά καλωσορίζω το 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας με θέμα «Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη» που διοργανώνεται στην πόλη της Ορεστιάδας υπό την αιγίδα της Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και του Δήμου Ορεστιάδας με Πρόεδρο της Οργανωτικής Επιτροπής τον Αναπληρωτή Καθηγητή κ. Ευάγγελο Μανωλά.

Το Συνέδριο αυτό αποφασίστηκε να διοργανωθεί μετά την επιτυχή ολοκλήρωση του 1ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας προ διετίας.

Σε αυτή την ιδιαίτερα δύσκολη περίοδο που διανύει η χώρα μας και με στόχο της ευημερία του πολίτη, είναι υποχρέωσή μας να στηρίζουμε ουσιαστικά τον τόπο με την ανάδειξη της πολιτιστικής του κληρονομιάς ως πρόδρομο για την Τοπική Ανάπτυξη .

Στόχος του Συνεδρίου είναι να μεταλαμπαδεύσει επιστημονική γνώση και έρευνα με στόχο την υγιή μελλοντική πορεία του τόπου.

Μέσω του Πανελληνίου αυτού Συνεδρίου μας δίνεται η δυνατότητα να προβληθούν οι πολλαπλές όψεις του Τόπου και να διαμορφωθούν προτάσεις για αξιοποίηση πόρων, καλλιέργεια νέων ερευνητικών ιδεών και προοπτικών ανάπτυξης.

Το Συνέδριο εστιάζεται στην ιστορική εξέλιξη της Θράκης, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά της, στη διατήρηση των ηθών και εθίμων και αναβάθμιση του φυσικού και αστικού περιβάλλοντος με πολλαπλές δράσεις.

Τέλος, η ίδρυση της Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας ΣΧΟΛΗΣ του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης με 2 Πανεπιστημιακά Τμήματα, το Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης και το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων συμβάλλουν σημαντικά στον τόπο, στην εξέλιξή του και την ιστορία του.

Η ματιά στο παρελθόν του τόπου και στην ιστορική του εξέλιξη μας βοηθάει να μεταπλάσσουμε τα γεγονότα μέσα μας και να τα εξελίξουμε επιτυχώς στις ημέρες μας.

Συγχαρητήρια στον Πρόεδρο της Οργανωτικής Επιτροπής Αναπληρωτή Καθηγητή κ. Ευάγγελο Μανωλά για την εύστοχη προσπάθεια του.

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 19-26

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΘΡΑΚΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ: ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

Αθανασία-Λυδία Δερβίσογλου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Ανατολική Θράκη ως χώρος ζύμωσης πολιτισμών αλλά και ως αναπόσπαστο κομμάτι του παρελθόντος των Ελλήνων, αποτέλεσε τόπο επιρροής αλλά και διενέξεων. Από τότε που συντελούσε στην πολιτισμική πρόοδο με ενεργό το ελληνικό στοιχείο της μέχρι και τη δημιουργία της Νέας Ορεστιάδας, συνέβησαν γεγονότα και μεσολάβησαν άνθρωποι που μας οδήγησαν στο να φέρουμε σήμερα τις διαχρονικές επιρροές του τότε. Μέσα από την παρούσα εργασία θα ξετυλιχτεί για εμάς η ιστορία της περιοχής με προσέγγιση τέτοια που θα αγγίξει πολλές από τις συνιστώσες διαμόρφωσης της ιδιαιτερότητάς της αλλά πιθανόν και δικές μας πτυχές.

Λέξεις κλειδιά: *Ανατολική Θράκη, εκπαίδευση, πληθυσμοί, διωγμός, Αδριανούπολη, Καραγάτς, Νέα Ορεστιάδα*

Εισαγωγή

«Η Ανατολική Θράκη αποτελεί εξ άλλου τμήμα της γεωγραφικής περιοχής των στενών του Ελλησπόντου και του Βοσπόρου, ήτις είναι το σημείον επαφής δυο μεγάλων ηπείρων, της Ευρώπης και της Ασίας, και δυο εκτεταμένων κλειστών θαλασσών, της Μεσογείου Θαλάσσης και του Ευξείνου Πόντου. Γειτνιάζει αφ' ετέρου ή περιοχή αυτή περισσότερον πάσης άλλης χώρας προς την Βαλκανικήν Χερσόνησον και τήν Μικράν Ασίαν, προς την Αίγυπτον και τον Καύκασον. Ως εκ τούτου κατέχει όλως εξαιρετικήν θέσιν εν τη παγκοσμία γεωγραφία. Δι ο και σημαντικώτατον ρόλον έπαιξεν εν τη ιστορία των λαών» (Καράσσος 1927).

Στα λόγια του αντιστράτηγου Χρήστου Καράσσου διαφαίνεται η αξία της σημαίνουσας θέσης της Ανατολικής Θράκης, καθώς αποτελεί το σταυροδρόμι συνάντησης δύο ηπείρων και δύο θαλασσών, σταυροδρόμι που γειτνιάζει με τη Βαλκανική Χερσόνησο και τη Βόρεια Αφρική και που εξ αιτίας αυτού έμελλε να γίνει ένας πολύπαθος και πολυπόθητος τόπος, αλλά και να μείνει στη μνήμη μας ως ένας τόπος γέννησης ρηξικέλευθων ανθρώπων, διαχρονικών ιδεών και μίας πολυδιάστατης κουλτούρας που επηρέασε την πολιτιστική ανάπτυξη της σύγχρονης Ελλάδας. Στα ανωτέρω θα γίνει εμβριθής αναφορά παρακάτω.

Η Ανατολική Θράκη

Γεωγραφία Ανατολικής Θράκης

Η Ανατολική Θράκη αποτελεί τμήμα της Θράκης. Ως Θράκη κατά την περίοδο της αρχαιότητας οριζόταν μια πολύ ευρεία περιοχή η οποία σύμφωνα με τον Ηρόδοτο ξεκινούσε από τα παράλια του Εύξεινου Πόντου και έφθανε μέχρι τις κορυφογραμμές της Πίνδου, ενώ από το Βορρά ξεκινούσε από τον Δούναβη και προς τον Νότο έφθανε στο Αιγαίο πέλαγος και τον Όλυμπο. Τα σύνορά της ήταν πιθανότατα αυτά που προσδιορίζει ο Θουκυδίδης. Στο βορρά ο Δούναβης, στην Ανατολή ο Εύξεινος Πόντος, στη Δύση ο ποταμός Στρυμόνας και στο Νότο το Αιγαίο πέλαγος (Μαυρουδή 2009).

Σήμερα ως Θράκη ορίζουμε την περιοχή που εκτείνεται στη νότια Βουλγαρία η οποία και ονομάζεται Βόρεια Θράκη, τη Βορειοανατολική Ελλάδα, την οποία αποκαλούμε Θράκη και την Ευρωπαϊκή Τουρκία (Μαυρουδή 2009)

Η Βόρεια Θράκη ανήκει στη Βουλγαρία σύμφωνα με τη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου που υπογράφτηκε το 1878, η Ανατολική πλευρά της Θράκης ανήκει στην Τουρκία σύμφωνα με τη συνθήκη των Μουδανιών του 1922 και η Δυτική Θράκη, το μικρότερο δηλαδή τμήμα, ανήκει στην Ελλάδα.

Γνωριμία με την Ανατολική Θράκη

Ο λαός της Θράκης εξέφρασε το πνεύμα του μέσα από ποικίλες και πολύμορφες εκδηλώσεις, παραδόσεις, έθιμα, τραγούδια, παροιμίες, λατρεία και παραμύθια (Χατζόπουλος 2002)

Τι κι αν βρισκόμαστε μακριά, πατρίδα αγαπημένη
Μες στην καρδιά μας πάντοτε, κρυφή ελπίδα μένει.
Πώς κάποια μέρα λαμπερή, της άνοιξης ή σαν κάποια άλλη
Θε νάρθουμε προσκυνητές, στ ολόλευκο ακρογιάλι.
Φιλώντας τα Άγια χώματα, θα λάμψουνε τα σκότη
Και θ ακουστεί απ τα έγκατα, φωνή Αγίου Δεσπότη.
Αγάλεσθε ω Ουρανοί, κτυπήστε σεις καμπάνες
Σηκώστε τα εξαπτέρυγα, ανάψτε τα κανδήλια
Σκουπίστε τα δάκρυα χαράς μ ολόλευκα μανδήλια
Και φέρτε τα στον τάφο μας να χετε την ευχή μας
Αντί μύρα και λούλουδα, να αναπαυθεί η ψυχή μας.
«*Πατρίδα αγαπημένη*»

Η Ανατολική Θράκη είναι η σημερινή Ευρωπαϊκή Τουρκία. Για πολλούς από εμάς το άκουσμά της παραπέμπει σε τίτλο παραμυθιού, όχι από αυτά με τους πρίγκιπες και τις νεράιδες, αλλά από αυτά που συνέβησαν αφήνοντας για πάντα το στίγμα τους στην ιστορία μας και που επιμένουμε να επαναλαμβάνουμε το όνομά τους με την ελπίδα οι σπίθες της φλόγας του «θρύλου» τους να μην τον αφήσουν ποτέ να σβήσει.

Ποιες περιοχές συνέθεταν όμως την Ανατολική Θράκη; Το ιστορικό Κέντρο της Κωνσταντινούπολης, δηλαδή η Ευρωπαϊκή πλευρά της Πόλης, η πολύ γειτονική στη Θράκη μας Αδριανούπολη, οι Σαράντα Εκκλησιές, η Βιζύη, η Νήσος Ίμβρος, η Ρεδαιστός, η Καλλίπολη, η Κεσσάνη, τα Μάλγαρα, η Τυρολόη και πολλές άλλες μικρότερες (Χουρμουζιάδου 2010). Πολλές από τις περιοχές αυτές έδωσαν το όνομά τους σε νέα μέρη στη σημερινή Ελλάδα καθώς και σε οδούς, φροντίζοντας έτσι να μην αθετηθεί στο πέρασμα των αιώνων η υπόσχεση της μνήμης.

Οι προαναφερθείσες περιοχές χαρακτηρίζονταν από ποικιλομορφία εθνολογικής σύστασης, μεγάλο μέρος της οποίας καταλάμβανε ο Ελληνισμός ο οποίος και αξιοποιώντας το ιδιαίτερο αν και δυσμενές περιβάλλον του, γνώρισε άνθιση.

Πληθυσμοί της Ανατολικής Θράκης

Πέρα λοιπόν από τις δραστηριότητες των Ελλήνων της Ανατολικής Θράκης, αξιοσημείωτος είναι και ο πληθυσμός τους έναντι των υπολοίπων. Στοιχεία για την αναλογία του πληθυσμού αντλούμε από απογραφές τουρκικής και ελληνικής προέλευσης, οι οποίες όμως θεωρούνται εν συνόλω αναξιόπιστες.

Δε μπορούμε να βασιστούμε στα στατιστικά αποτελέσματα των δεδομένων των τουρκικών αρχών διότι αφενός τα στοιχεία που έδιναν οι Έλληνες κάτοικοι ήταν αναληθή δεδομένης της ύπαρξης του στρατιωτικού φόρου που πλήρωναν οι ελληνικές οικογένειες για τους άρρενες, αφετέρου, διότι στις απογραφές αυτές για μεγάλο χρονικό διάστημα λαμβανόταν υπ' όψιν το θρήσκευμα και όχι η καταγωγή. Πέραν τούτων, τα δεδομένα άλλαζαν κάθε φορά ανάλογα με

την πνοή των πολιτικών ανέμων. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα της ανόδου και της καθόδου του πληθυσμού των Βουλγάρων της περιοχής ανάλογα με τα πολιτικά τεκταινόμενα, καθώς και η αύξηση που παρουσιάστηκε σε μία απογραφή κατά περίπου 50% στον πληθυσμό των Τούρκων μέσα σε μόλις 17 έτη, σε περίοδο μάλιστα που οι νέοι είχαν μακρόχρονες στρατιωτικές υποχρεώσεις. Στη συγκεκριμένη στατιστική παρουσιάζεται ο ελληνικός πληθυσμός ιδιαίτερα περιορισμένος (Καράσσος 1927).

Όσον αφορά τα στοιχεία των απογραφών των εκκλησιαστικών αρχών, θεωρούνται και πάλι αβάσιμα καθώς λάμβαναν υπ' όψιν το πλήθος των οικογενειών και όχι τον ακριβή αριθμό των τέκνων. Πάρα ταύτα, μία έρευνα που διεξήχθη το 1928 και της οποίας τα στατιστικά αποτελέσματα αποτέλεσαν παράρτημα υπομνήματος που συντάχθηκε από ελληνική αντιπροσωπεία και υποβλήθηκε στο Συνέδριο της Ειρήνης του Παρισίου, μας δίνει μία σχετικά αξιόπιστη εικόνα για τις εθνικότητες της Ανατολικής Θράκης. Ωστόσο, οι μετέπειτα ανταλλαγές πληθυσμών απέδειξαν ότι ο ελληνικός πληθυσμός ήταν ακόμη μεγαλύτερος (Καράσσος 1927).

Βιλαέτι Αδριανουπόλεως	**Βιλαέτι Κωνσταντινουπόλεως**
• Έλληνες : 366.363 • Τούρκοι : 508.311 • Βούλγαροι: 107.843 • Αρμένιοι: 24.060 • Ισραηλινοί: 19.300 • Διάφοροι: 1.096 ΣΥΝΟΛΟ: 1.026.973	• Έλληνες : 364.459 • Τούρκοι : 449.114 • Βούλγαροι: 4.331 • Αρμένιοι: 159.193 • Ισραηλινοί: 46.521 • Διάφοροι: 150.055 ΣΥΝΟΛΟ:.....1.173.673

Το Βιλαέτι ήταν ο αντίστοιχος νομός του Οθωμανικού κράτους, μεγαλύτερο σε έκταση από ένα νομό όπως τον ξέρουμε και ήταν χωρισμένο με τη σειρά του σε Σαντζάκια, τα οποία ήταν μικρότερες μονάδες διοικητικής διαίρεσης.

Στον αναρτημένο πίνακα, στο βιλαέτι της Αδριανούπολης συμπεριλαμβάνονται και οι πληθυσμοί των των Σαντζακίων του Δεδέαγατς και της Γιουμουλτζίνας, που βρίσκονται εκτός Ανατολικής Θράκης.

Οι «διάφοροι» πληθυσμοί που βλέπουμε αφορούν κυρίως πληθυσμούς απροσδιόριστης εθνικότητας, καθώς και πληθυσμούς Ρομά, Αλβανούς και σλαβογενείς πληθυσμούς.

Παιδεία και εκπαίδευση

Αδιάψευστη ένδειξη του έντονου ελληνικού στοιχείου στην περιοχή αποτελεί το πλήθος των σχολείων και των ιδρυμάτων που λειτουργούσαν εκεί. Με μέριμνα του Οικουμενικού Πατριαρχείου, άρχισαν να ιδρύονται σε όλες τις πόλεις, τις κωμοπόλεις, ακόμη και σε απομακρυσμένα χωριά, εκπαιδευτήρια όλων των βαθμίδων. Παρθεναγωγεία, αρρεναγωγεία, γραμματοδιδασκαλεία, σχολαρχεία, ημιγυμνάσια, γυμνάσια, ανώτερα και ανώτατα φροντιστηρία, βιβλιοθήκες, καθώς και διάφορα εργαστήρια.

Οι μαθητές διδάσκονταν από σύγχρονα βιβλία ενώ παράλληλα το διδακτικό προσωπικό αποτελούταν από αποφοίτους των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της Φιλιππουπόλεως, της Σμύρνης, της Αδριανουπόλης, της Τραπεζούντας και της Κωνσταντινούπολης (Χουρμουζιάδου 2012). Το δε επιστημονικό επίπεδο των παιδαγωγικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της Ανατολικής και Βόρειας Θράκης ήταν τόσο υψηλό που οι μητροπόλεις των Οικουμενικών Πατριαρχείων της Θράκης, της Μακεδονίας και άλλων περιοχών, πίεζαν τις ανώτατες εφοροεπιτροπές των συγκεκριμένων εκπαιδευτηρίων, ώστε να δεχθούν να

φοιτήσουν σε αυτά γυναίκες και άνδρες από την περιοχή τους και να καταρτιστούν δάσκαλοι και νηπιαγωγοί (Χουρμουζιάδου 2012).

Αξίζει να σημειωθεί ότι την ίδια περίοδο, μελετώντας τα συστήματα ποινών και πειθαρχίας αλλά και τις εκθέσεις των επιθεωρητών για τα σχολεία της ελεύθερης Ελλάδας, αντικρίζουμε ένα πεδίο παρηκμασμένο. Συναντάμε την ύπαρξη σκληρών τιμωριών, ακατάλληλου διδακτικού προσωπικού και βιβλίων, ακατάλληλα κτήρια και μαθητικό εξοπλισμό και απουσία διαγωγής και υγιεινής από τους μαθητές (Δερβίσογλου 2015). Στην περιφέρεια της Θράκης στα τέλη του 19ου αιώνα φοιτούσαν 25.623 μαθητές και ο αριθμός των σχολείων ήταν 380 (Πασχαλίδης 2012).

Γνωστά εκπαιδευτικά ιδρύματα όπως η Μεγάλη του Γένους Σχολή η οποία αποτελεί το αρχαιότερο εκπαιδευτικό ίδρυμα της Κωνσταντινούπολης, καθώς και το Ζάππειο παρθεναγωγείο στο οποίο διετέλεσε διευθύντρια και η πρώτη κατά γενική ομολογία Ελληνίδα φεμινίστρια Καλλιρόη Σιγανού Παρρέν, λειτούργησαν στην Ανατολική Θράκη (Ζάππειον Ανώτερον Παρθεναγωγείον 2012).

Στα σχολεία της Θράκης μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα φοίτησαν ακόμη και Βούλγαροι μαθητές και ασπάστηκαν την ελληνική παιδεία, ενώ από τα ίδια εκπαιδευτήρια πέρασαν είτε ως μαθητευόμενοι είτε ως διδάσκαλοι και μερικοί από τους σπουδαιότερους ανθρώπους του πνεύματος της εποχής.

Άνθρωποι του πνεύματος

- Ο Στέφανος και οι υιοί Αλέξανδρος και Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή. Ο Στέφανος υπήρξε γιατρός του Σουλτάνου και ιδρυτής της Αυτοκρατορικής Ιατρικής Σχολής, γεννημένος στη Βύσσα του Έβρου (1789-1867). Ο Αλέξανδρος ήταν υφυπουργός Εξωτερικών και εκπρόσωπος της Τουρκίας στο συνέδριο του Βερολίνου. Αργότερα έγινε Υπουργός και ηγεμόνας Σάμου και Κρήτης. Ο Κωνσταντίνος υπήρξε δάσκαλος του Αϊνστάιν. Διετέλεσε δε καθηγητής στα πανεπιστήμια της Γοτίγκης, του Βερολίνου, του Ανοβέρου και της Αθήνας και ανέλαβε την οργάνωση του Ελληνικού Πανεπιστημίου της Σμύρνης (Χουρμουζιάδου 2010).
- Ο Γεώργιος Ζαρίφης, οποίος γεννήθηκε το 1806 στο Μέγα Ρεύμα της Κωνσταντινούπολης από πατέρα έμπορο. Ο Ζαρίφης είχε ιδιαίτερη πίστη στην πολιτιστική ακτινοβολία του υπόδουλου ελληνισμού, γι' αυτό η μεγάλη του αγάπη και ο κύριος στόχος των ευεργεσιών του ήταν η Παιδεία. Έγινε αρωγός στην ίδρυση της Μεγάλης του Γένους Σχολής, για να αποτελέσει τη διάδοχο του περίφημου Βυζαντινού Πανεπιστημίου, του Πανδιδακτηρίου. Δικά του έργα ήταν επίσης τα νηπιαγωγεία της Προύσας και των Θεραπειών. Τέλος, το μεγαλύτερό του έργο ήταν τα Ζαρίφεια Διδασκαλεία της Φιλιππούπολης (1876), που αποτέλεσαν το φάρο της ελληνικής παιδείας στη Βόρεια Θράκη.
- Ο Κωνσταντίνος Κουρτίδης, ο οποίος γεννήθηκε το 1870 στην Αδριανούπολη και υπήρξε δάσκαλος, ιατρός, πολιτευτής και ιστοριογράφος της Θράκης. Ως φιλόλογος και γιατρός εργάστηκε στο Σουφλί, ενώ πολιτεύτηκε με το κόμμα των Φιλελευθέρων και εξελέγη Βουλευτής διατελώντας ακόμη και υπουργός. Έγραφε την ιστορία της Θράκης και ιστορικές και λαογραφικές μελέτες της. Πέθανε το 1944 στην Αθήνα, αφού αφιέρωσε όλη του τη ζωή στη μελέτη και καταγραφή του Θρακικού Ελληνισμού.
- Ο Κώστας Βάρναλης γεννημένος το 1883 στον Πύργο της Βόρειας Θράκης (Ανατολική Ρωμυλία). Αφού αρίστευσε στην Αστική Σχολή Πύργου, φοιτά στα Ζαρίφεια Διδασκαλεία Φιλιππούπολης και από κει με υποτροφία σπουδάζει στη Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών και στο Παρίσι. Όταν επιστρέφει, εργάζεται ως καθηγητής και αρχίζει να δημοσιεύει τα πρώτα του ποιήματα. Το όνειρο της Μεγάλης Ιδέας αποτελεί μούσα για αυτόν και γράφει συνεχώς στίχους παρακινώντας όλους προς τη μεγάλη Ελλάδα, που θα σήμανε την ένωση και της δικής του πατρίδας. Το 1924 διορίζεται καθηγητής Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στο διδασκαλείο Μέσης

εκπαίδευσης και ταυτόχρονα καθηγητής στην Παιδαγωγική Ακαδημία. Τα έργα του εντάσσονται σε τρεις κατηγορίες: ποιητικά, πεζογραφικά, κριτικά. Υπήρξε μεγάλος λυρικός και σατιρικός ποιητής, δυνατός και εύστοχος πεζογράφος καθώς και διεισδυτικός κριτικός.

- Ο Γεώργιος Βιζυηνός, ο οποίος γεννήθηκε το 1849 στη Βιζύη ή Βυζώ της Ανατολικής Θράκης. Φοίτησε στην Κωνσταντινούπολη και συνέχισε τις σπουδές του στη Γερμανία και στο Παρίσι. Είναι ο πρώτος Έλληνας ο οποίος σπούδασε συστηματικά αισθητική, νεότερη Ψυχολογία και Φιλοσοφία στην οποία μάλιστα έκανε και διατριβή. Ξεκίνησε γράφοντας ποιήματα. Στη συνέχεια στράφηκε προς τη διηγηματογραφία με θέματα από τα παιδικά του χρόνια γράφοντας διηγήματα ηθογραφικού περιεχομένου.
- Ο Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου, γεννημένος το 1884 στις Σαράντα Εκκλησιές της Ανατολικής Θράκης. Τις πρώτες του σπουδές τις έκανε στη Φιλιππούπολη και στη συνέχεια σπούδασε ως υπότροφος στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, ενώ παρακολουθούσε μαθήματα από εξέχοντες καθηγητές στο Παρίσι. Υπηρέτησε ως καθηγητής επί 42 χρόνια. Έγραψε Θρακικές ηθογραφίες, Αθηναϊκές ηθογραφίες και θαλασσινά διηγήματα. Ο Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου προσέφερε πολύτιμες υπηρεσίες στη νεοελληνική διαλεκτολογία με το γλωσσικό υλικό των θρακικών ιδιωμάτων. Επιπλέον, προσέφερε σημαντικό έργο στη νεοελληνική λαογραφία με σειρά λαογραφικών κειμένων, εθίμων, παραδόσεων, τραγουδιών και παραμυθιών που δημοσίευσε στο βιβλίο του «Το Θρακικό Παραμύθι». Πολλά του οφείλει και ο κλάδος της λαϊκής μουσικής με τις πλούσιες συλλογές λαϊκών τραγουδιών της Θράκης, των οποίων τις μελωδίες μελέτησε συγκριτικά με τη Βυζαντινή μουσική καταδεικνύοντας τη συγγένεια τους. Σημαντική θέση ακόμη, κατέχουν οι μελέτες του εθνικού και πατριωτικού περιεχομένου για την προσφορά των θρακών στη Φιλική Εταιρεία και στους απελευθερωτικούς αγώνες από το 1821 ως το 1922. Το 1934 μαζί με άλλους πνευματικούς Θρακιώτες ίδρυσε το «Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού Θησαυρού» και το 1937 την «Εταιρεία Θρακικών Μελετών» (Χουρμουζιάδου 2010).

Η ιστορία και ο διωγμός

Το 1371 κατακτιέται ολόκληρη η Θράκη πλην της Κωνσταντινούπολης που θα κατακτηθεί το 1453, από την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Η περιοχή της Ανατολικής Θράκης ωστόσο αποτέλεσε στην πορεία μια ιδιαίτερα ευαίσθητη περιοχή, όπου εντός της συγκρούστηκαν τα τουρκικά και βουλγαρικά συμφέροντα. Οι Έλληνες της Ανατολικής Θράκης επηρεάστηκαν από τις διεθνείς συγκυρίες και υπέστησαν ασφυκτικές πιέσεις από τις τουρκικές και βουλγαρικές εδαφικές βλέψεις. Την εποχή εκείνη το ελληνικό κράτος ήταν αδύναμο για να επέμβει και να υπερασπιστεί τα συμφέροντα των εκεί Ελλήνων (Βακαλόπουλος 2007).

Η σημερινή ελληνική Δυτική Θράκη, παρέμεινε υπό Οθωμανική κυριαρχία μέχρι τους Βαλκανικούς πολέμους του 1912-1913, όπου και πέρασε στην κατοχή των Βουλγάρων. Ακολούθησε το 1914 ο διωγμός των Ελλήνων από πολλές περιοχές από τους Νεότουρκους, ενώ ακολούθησαν ακραίες λεηλασίες και δολοφονίες. Το 1915 συνεχίστηκαν οι διωγμοί, ενώ παράλληλα ένα μεγάλο μέρος του ελληνισμού της περιοχής, εκτοπίστηκε στα τάγματα εργασίας από όπου και δεν επέστρεψε ποτέ. Ως το 1919 είχαν εκδιωχθεί πάνω από 220.000 άνθρωποι, σύμφωνα με τα στοιχεία του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινούπολης (Χουρμουζιάδου 2010).

Μέσα από πολιτικές αναταραχές έφτασε η ώρα να θεσπιστεί η συνθήκη των Σεβρών το 1920 και μετά από αυτήν να εισχωρήσουν τα ελληνικά στρατεύματα στη Μικρά Ασία και μαζί και οι πρόσφυγες που ξαναστήνουν το νοικοκυριό τους. Η λαχτάρα τους όμως και η ελπίδα τους να παραμείνουν εκεί έμελλε να σβήσει λίγο καιρό αργότερα (Μαυρουδή 2009).

Η συνθήκη των Σεβρών είχε βραχεία εφαρμογή και αντικαταστάθηκε πολύ σύντομα από τη Συνθήκη των Μουδανιών η οποία υπεγράφη τον Οκτώβριο του 1922 και αποτέλεσε τον

προπομπό της συνθήκης της Λωζάνης. Οι όροι τις συνθήκης των Σεβρών εξελήφθησαν ως περιοριστικοί από τους Τούρκους και εξέγειραν την άνοδο του εθνικισμού. Η επιτακτική ανάγκη για λύση ανάμεσα στις δύο πλευρές όπως κατευθύνθηκε από τους συμμάχους οι οποίοι εκείνο το διάστημα δεν ήταν υποστηρικτικοί απέναντι στην Ελλάδα και η δυσμενής οικονομική και διπλωματική θέση της οδήγησαν στην τελική υπογραφή του κειμένου της ανακωχής που είχε ως αποτέλεσμα την υποχώρηση των στρατιωτικών δυνάμεων από την Ανατολική Θράκη και τη μετακίνηση των πληθυσμών. Η Δυτική Θράκη παρά τις διεκδικήσεις των Τούρκων παρέμεινε στην Ελλάδα και περίπου 250.000 μόνιμοι κάτοικοι αναγκάστηκαν να φύγουν από την Ανατολική Θράκη σε εξαιρετικά σύντομο χρονικό διάστημα. Ακολούθησε η οριστικοποίηση των διμερών σχέσεων των δύο πλευρών μέσω της συνθήκης της Λωζάνης, η οποία αποτέλεσε μαζί με την Ανακωχή των Μουδανιών το τέλος του ελληνοτουρκικού πολέμου και το πλαίσιο της προσφυγιάς των ανταλλασσόμενων πληθυσμών (1/10/1922: Με τη Συνθήκη των Μουδανιών η Ελλάδα χάνει την Ανατολική Θράκη 2017).

«Ανακοινώσατε, παρακαλώ, τηλεγράφημα εις πληρεξουσίους Θράκης, Ανατολική Θράκη απωλέσθη ατυχώς δι' Ελλάδα και επανέρχεται εις άμεσον κυριαρχίαν Τουρκίας, αποκλειόμενης πάσης διαμέσου λύσεως» Ελευθέριος Βενιζέλος (Χουρμουζιάδου 2010).

Η Μικρασιατική καταστροφή του 1922 και τα γεγονότα που θα επακολουθήσουν θα αναγκάσουν την Ανατολική Θράκη στις 15/11 της ίδιας χρονιάς να αποχωριστεί οριστικά την Ελλάδα και ένα μέρος των ανθρώπων της.

> Άφηναν οι Θρακιώτες τους χρυσαφένιους κάμπους και τις απέραντες κοιλάδες. Άφηναν τους Θρακικούς δρυμώνες, τις λαγκαδιές και τα δάση τα απάτητα. Άφηναν τη γη των τριών χιλιετηρίδων του γένους, όπου ανθοβολούσε η Ελληνική σκέψη και προκοπή.

Αδριανούπολη

> Τα' αηδόνια της Ανατολής και τα πουλιά της Δύσης
> κλαίγουν αργά, κλαίγουν ταχιά, κλαίγουν το μεσημέρι
> κλαίγουν την Αντριανούπολη την πολυκρουσεμένη
> όπου τηνε κρουσέψανε τις τρεις γιορτές του χρόνου
> του Χριστουγέννου για κηρί και του Βαγιού για βάγια
> και της Λαμπρής την Κυριακή για το Χριστός Ανέστη.

Το δημοτικό αυτό τραγούδι που θεωρείται το αρχαιότερο δημοτικό μας και δημοσιεύτηκε από το Robert Pashley, γράφτηκε για την Αδριανούπολη. Την πόλη που διακρίθηκε στο να είναι η πιο ποθητή πόλη για κατάκτηση που γνώρισε ο κόσμος (Keegan 1993).

Η Αδριανούπολη υπήρξε η 3η σε πληθυσμό πόλη του Βορρά μετά την Κωνσταντινούπολη και τη Θεσσαλονίκη και διαδέχτηκε την Προύσα ως 3η πρωτεύουσα του Οθωμανικού κράτους κατά την περίοδο 1363-1453 όπου και κατακτήθηκε η Πόλη (Βογιατζής 1998).

Θεωρείτο δικαίως μία ακμάζουσα πόλη χτισμένη σε εύφορη γη, στην οποία λειτουργούσαν φιλεκπαιδευτικοί και φιλανθρωπικοί σύλλογοι, εκπαιδευτήρια, ενώ γνώρισε και μεγάλη εμπορική άνθιση. Στην άνθιση αυτή συνέβαλε και η κατασκευή του σταθμού στο Καραγάτς.

Καραγάτς

Σε πολύ κοντινή απόσταση από τη Νέα Ορεστιάδα, βρίσκεται το συνδεδεμένο άρρηκτα με την Αδριανούπολη εύρωστο προάστιό της, το Καραγάτς. Η δημιουργία του σταθμού που προαναφέρθηκε αποτέλεσε τον καταλυτικό παράγοντα για την ακμή του. Εκτός όμως από τον σιδηροδρομικό σταθμό της πόλης, δεν έλειπαν τα εκπαιδευτήρια και τα αρχοντικά κτήρια. (Έκθεσις της Εκπαιδευτικής Επιτροπής περί της Ενεστώτης Καταστάσεως της εν Θράκη Ελληνικής Παιδεύσεως 1873).

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, η Αδριανούπολη προσαρτήθηκε στην Τουρκία ενώ το Καραγάτς στην Ελλάδα και έτσι φιλοξένησε για εκείνο το διάστημα πλήθος προσφύγων από την πολύ κοντινή πόλη ενώ μετονομάστηκε σε Ορεστιάδα. Η σχέση του όμως με την Αδριανούπολη έμελε να είναι αναπόσπαστη και έτσι με τη συνθήκη της Λωζάννης παραχωρήθηκε εν τέλει στην Τουρκία.

Στη συνδιάσκεψη της Λωζάνης, ο Τούρκος βουλευτής ζήτησε μία μεγάλη για τα δεδομένα του ελληνισμού αποζημίωση, η οποία συμπεριελάμβανε χρήματα, στόλο, δημοψήφισμα στη Δυτική Θράκη και τη μετακίνηση του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Ο Βενιζέλος λοιπόν αργότερα κατόπιν πρότασης του Γάλλου στρατηγού αποφάσισε αντί πλήρους αποζημίωσης τη προσχώρηση του Καραγάτς στην Τουρκία (Γιωλτζόγλου 2006). Έτσι, οι περισσότεροι από τους ανθρώπους του κράτησαν στην καρδιά τους τις εικόνες και τις μνήμες και μόλις 18 χιλιόμετρα νοτιότερα επέλεξαν μέσω μίας επιτροπής μία περιοχή για να τις εγκαταστήσουν εκεί και να νιώθουν τον ίδιο αέρα με αυτόν της γειτονικής πατρίδας τους. Η νέα αυτή πόλη θα έχει ως έμβλημα την Ιφιγένεια, για να θυμίζει ότι η Νέα Ορεστιάδα είναι η Ορεστιάδα που «θυσιάστηκε» για την Ελλάδα.

Νέα Ορεστιάς

Η περιοχή που επιλέχτηκε ονομαζόταν Κουμ Τσιφλίκ. Ο πρώτος καιρός βρήκε τους κατοίκους του Καραγάτς να ταλαιπωρούνται ζώντας ως κατασκηνωτές μέσα σε πολύ φτωχικές συνθήκες διαβίωσης. Εκείνες οι ημέρες ήταν που χαράχτηκε στη σκέψη των ανθρώπων για την ηθική και πρακτική του συμπαράσταση ο Μητροπολίτης Αδριανουπόλεως Πολύκαρπος Βαρβάκης (Μαυρίδης 2008).

Τον Ιούλιο του 1923, κατέφθασε στην πόλη το σχέδιό της και με στόχο να γίνει η «νέα Αδριανούπολη» ξεκίνησε να αναγείρεται. Τον Αύγουστο του 1923 έγιναν τα εγκαίνια και παρά τα σοβαρά προβλήματα που ακολούθησαν όπως ασθένειες, υποσιτισμός, κακουχίες και έκθεση στο φυσικό περιβάλλον δίχως προστασία, η πόλη βασιζόμενη στην αλληλεγγύη μεταξύ των κατοίκων της γνώρισε ανάπτυξη στο πέρας των χρόνων και έφτασε να είναι η σημερινή Νέα Ορεστιάδα που γνωρίζουμε με χαρακτηριστικό της την πολύ αξιόλογη ρυμοτομία της.

Άλλωστε όπως εξομολογείτο στις 04/09/1923 ο πρόσφυγας Μανώλης Πετυχάκης στο γράμμα που έστειλε στη Λητώ: «Εξ' άλλου το παλιό Καραγάτς φαίνεται από εδώ καθαρά με φόντο όλη την Αδριανούπολι, που δεσπόζουν οι πανύψηλοι μιναρέδες του Σουλτάν Σελήμ» (Μαυρίδης 2008).

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Βακαλόπουλος, Κ. (2007). Διωγμοί και Γενοκτονία του Θρακικού Ελληνισμού, ο Πρώτος Ξεριζωμός (1908-1917). Αθήνα: Ηρόδοτος.

Βογιατζής, Γ. (1998). Η Πρώιμη Οθωμανοκρατία. Θεσσαλονίκη: Ηρόδοτος.

Γιωλτζόγλου, Σ. (2006). Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις (1922-1930). Θεσσαλονίκη: Διδακτορική Διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Δερβίσογλου, Α.Λ. (2015). Το σύστημα ποινών και πειθαρχίας στην Ελλάδα του 19ου αιώνα. Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης. Τεύχος 108, σελ. 76-79.

Έκθεσις της Εκπαιδευτικής Επιτροπής περί της Ενεστώτης Καταστάσεως της εν Θράκη Ελληνικής Παιδεύσεως (Ανεγνώσθη εν τη γενική συνεδριάσει τη 4 Μαρτίου 1873 υπό του εισηγητού Αλέξανδρου Ζωηρού, ιατρού). Ανακτήθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2018 από: http://adrianoupolis-orestiada.blogspot.gr

Καράσσος, Χ. (1927). Η Ανατολική Θράκη - Στρατιωτική Γεωγραφία. Αθήνα: Τύποις Πυρσού Α.Ε

Μαυρίδης, Π. (2008). Η Νέα Ορεστιάδα στη Ροή του Χρόνου. Νέα Ορεστιάδα: Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας. Στον ιστότοπο: http://www.orestiada.gr/portal/page/portal/Orestiada/History

Μαυρουδή, Ε. (2009). Πρόσφυγες της Ανατολικής Θράκης της Μικράς Ασίας και του Πόντου στην Επαρχία-Υποδιοίκηση Κοζάνης. Κομοτηνή: Μεταπτυχιακή Εργασία.

Πασχαλίδης, Π. (2012). «Σαν παραμύθι...» 12+1 Ιστορίες γύρω από τη Δημοτική μας Εκπαίδευση: Εκθέσεις των Επιθεωρητών του 1883 και Εκπαιδευτικές Μεταρρυθμίσεις στο Τελευταίο Τέταρτο του 19ου αιώνα. Μεταπτυχιακή Εργασία. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Χουρμουζιάδου, Δ. (2010). Η Θράκη των προγόνων μου. Ανακτήθηκε στις 21 Νοεμβρίου 2018 από: http://users.sch.gr/deshourmou/prologos.htm

1/10/1922: Με τη Συνθήκη των Μουδανιών η Ελλάδα χάνει την Ανατολική Θράκη. Ανακτήθηκε στις 21 Νοεμβρίου 2018 από: http://www.pontos-news.gr/article/169662/1101922-me-ti-synthiki-ton-moydanion-i-ellada-hanei-tin-anatoliki-thraki

Ζάππειον Ανώτερον Παρθεναγωγείον Αδριανουπόλεως (1885). Ανακτήθηκε στις 8 Νοεμβρίου 2018 από: http://adrianou125.blogspot.com/2012/02/1885.html

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Keegan, J. (1993). *A History of Warfare*, New York: Vintage Books - A Division of Random House, Inc

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 27-33

ΑΠΟ ΤΟ ΚΑΡΑΓΑΤΣ ΣΤΗ ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ

Δημήτριος Μόκαλης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ένας σχεδόν αιώνας αφωνίας και σιωπής πέρασε από τότε που ένας στρατός που δεν ηττήθηκε, διέσχιζε τον ποταμό Έβρο ακολουθούμενος από πρόσφυγες. Ανάμεσά τους κάτοικοι από την Αδριανούπολη, το Καραγάτς και τα χωριά της περιοχής αναγκάστηκαν να αφήσουν τις πατρογονικές τους εστίες. Ο πολιτισμικός, κοινωνικός, οικονομικός και θρησκευτικός πλούτος καταστράφηκε και οι άνθρωποι αναζήτησαν καταφύγιο όσο γινόταν πιο κοντά στην πατρίδα. Για να τη βλέπουν με τα μάτια του σώματος και της ψυχής. Η Νέα Ορεστιάδα, σχεδιάστηκε από την αρχή για να στεγάσει τους διωγμένους Αδριανουπολίτες. Η νέα, όπως είναι το συνθετικό στην ονομασία πριν από πολλές πόλεις και χωριά των Θρακών στην Ελλάδα, Ιφιγένεια, η Αδριανούπολη, «έσωσε» την Ελλάδα του 1922.

Λέξεις κλειδιά: *Αδριανούπολη, Καραγάτς, πρόσφυγες, Νέα Ορεστιάδα*

Εισαγωγή

Η μοίρα του κάθε λαού είναι συνυφασμένη με την ιστορία του. Κάθε φορά που η μνήμη ανατρέχει στην πορεία του ελληνισμού άλλοτε μας δίνει φτερά και μας σώζει κι άλλοτε μας πληγώνει. Είμαστε όμως δεμένοι με την πορεία του γιατί δεν θέλουμε να αποκοπούμε, όπως ίσως κάποιοι θα ήθελαν. Ο ελληνισμός της Ανατολικής Θράκης και της ευρύτερης περιοχής της Μ. Ασίας, μετά τη πτώση της Κωνσταντινούπολης, κάτω από την πίεση του υπηκόου της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, δεν έπαψε να μεγαλουργεί, μέσα σε ένα περιβάλλον γεωπολιτικών ανακατατάξεων και συγκρούσεων.

Μνήμες της «Ανδριανού» από τα τέλη του 19ου ως τις αρχές του 20ου αιώνα. Το προάστιο Καραγάτς.

Πολλά είναι τα πλεονεκτήματα που παρουσίαζε η Ανδριανούπολη σαν «θέση» στον γεωγραφικό χώρο. Οι κοιλάδες των τριών μεγάλων ποταμών (Έβρος, Τόνσος, Άρδας) που διατάσσονται ακτινωτά ως προς την πόλη και η όλη διαμόρφωση του ευρύτερου χώρου της, ευνοούσαν την εγκατάσταση συγκοινωνιακών δικτύων (οδικών και σιδηροδρομικών), όπως και η πλοϊμότητά τους τις μεταφορές προς τα εμπορικά κέντρα της Ευρώπης και της Μ. Ανατολής.

Η Αίνος, το επίνειο της Ανδριανούπολης, είχε μεγάλο λιμάνι. Εκεί τα μεγάλα καΐκια που δεν μπορούσαν να πλεύσουν στον ποταμό, μεταφόρτωναν σε μικρότερα ή ποταμόπλοια. Η κίνηση των πλωτών μέσων γίνονταν με κουπιά και κοντάρια και φυσικά με πανιά στα ιστιοφόρα ή τις μηχανές στα μηχανοκίνητα σκάφη, πιο εύκολα στην κάθοδο όπου αρκούσε η ταχύτητα των υδάτων, ενώ για το ανάρρουν οι βαρκάρηδες της Μαρίτσας έσυραν τις μαούνες δεμένες με χοντρά σκοινιά οδεύοντας στη μια από τις όχθες του ποταμού και ίσως σιγοτραγουδούσαν, όπως οι βαρκάρηδες του Βόλγα!

Στα τέλη του 19ου αιώνα κατασκευάζεται από τη Γαλλική Εταιρεία σιδηροδρόμων η γραμμή Κωνσταντινούπολης – Ανδριανούπολης η οποία αργότερα επεκτάθηκε προς Φιλλιπούπολη – Σόφια. Για λόγους οικονομικούς περνούσε από το Καραγάτς προάστιο της Ανδριανούπολης. Μετά τη συνθήκη της Λωζάνης, η Δυτική Θράκη περιήλθε στην Ελλάδα εκτός από μια μικρή

έκταση, περί τον Σιδηροδρομικό Σταθμό Καραγάτς γνωστή ως «Τρίγωνο Καραγάτς», γεγονός που δημιουργούσε μια ιδιότυπη κατάσταση (Νικολαΐδης 1993).

Το Καραγάτς ήταν ένα προάστιο της Αδριανούπολης, στο οποίο βρισκόταν και ο σιδηροδρομικός σταθμός της Αδριανούπολης. Κατά την αρχαιότητα στην ίδια θέση βρισκόταν η Ορεστιάδα (Μουτσόπουλος κ.ά. 2006). Στο προάστιο αυτό υπήρχαν εξοχικές κατοικίες ευκατάστατων κατοίκων κυρίως κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού. Η καλλιέργεια του μεταξοσκώληκα ήταν από τις κυριότερες βιομηχανίες της Αδριανούπολης όπου σε τεράστιες εγκαταστάσεις επεξεργάζονταν και στη συνέχεια εξάγονταν κάθε χρόνο σημαντικές ποσότητες κουκουλιών.

Μέσα σε ένα πληθυσμιακό μωσαϊκό (από Έλληνες, Μουσουλμάνους, Αρμένιους, Εβραίους, Βούλγαρους), το ελληνικό στοιχείο γίνεται κυρίαρχο, πετυχαίνοντας να μην αποκοπεί από τις ρίζες του. Ο ελληνικός πολιτισμός αναπτύσσεται έχοντας την ελληνική γλώσσα, τη χριστιανική πίστη, την εκπαίδευση και τόσες άλλες αξίες βαθιά ριζωμένες, που τον βοήθησαν να επιβιώσει μέσα στα ασφυκτικά δεσμά του υπηκόου της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Το 1883 στην Αδριανούπολη λειτουργούσαν 15 ελληνικά σχολεία με 2.300 μαθητές και μαθήτριες, ενώ σε όλα τα χωριά της περιοχής είχαν δημιουργηθεί νηπιαγωγεία και δημοτικά με την φροντίδα του «Θρακικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως». Στα 1900 το σαντζάκι της Αδριανούπολης συντηρούσε 178 σχολεία με 263 δασκάλους και καθηγητές με 7.823 μαθητές και 4.817 μαθήτριες. Αλλά και οι πολιτιστικοί αυτοί σύλλογοι, 123 τον αριθμό, όπως ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως που ιδρύθηκε το 1872, χωρίς να υπολογίζονται οι συντεχνίες, φρόντιζαν για την ενίσχυση του εθνικού και θρησκευτικού φρονήματος των Ελλήνων, για την ενίσχυση των σχολείων και τη συμπαράσταση των αναξιοπαθούντων ομογενών και Ελλήνων υπηκόων. Πραγματοποιούσαν διαλέξεις, οργάνωναν, και παρουσίαζαν θεατρικές παραστάσεις, εκδρομές, μουσικές βραδιές, συναυλίες, συσσίτια και φιλανθρωπικούς εράνους συμβάλλοντας στην πρόοδο, στην παιδεία και στην πνευματική αναγέννηση του υπόδουλου Θρακικού ελληνισμού, σε πιο μεγάλο βαθμό σε σύγκριση με την ελεύθερη Ελλάδα (Ζ΄ Συνέδριο Θρακών 2006).

Συνθήκη των Σεβρών (10-8-1920): εύθραυστη όπως οι πορσελάνες

Το 1920 τα ελληνικά αιτήματα υπερισχύουν και ο ελληνικός στρατός με την άδεια των Συμμάχων ελευθερώνει όλη τη δυτική Θράκη και τελικά και την Αδριανούπολη, η οποία και αποδόθηκε στους Έλληνες *με τη Συνθήκη των Σεβρών (10-8-1920*), όπως και όλη η Ανατολική Θράκη πλην της Κωνσταντινούπολης που έμεινε υπό Συμμαχική επίβλεψη. Η απελευθέρωση της Αδριανούπολης συντελέστηκε ύστερα από επίπονες μάχες, όταν ελληνικός στρατός μπήκε στην Ανδριανούπολη που υπερασπιζόταν ο στρατηγός Τζαφέρ Ταγιάρ, στις 12 Ιουλίου 1920. Συνοδεύτηκε από πανηγυρισμούς, σημαιοστολισμούς και αναστάσιμες κωδωνοκρουσίες. Οι ελεύθεροι πλέον Έλληνες δεν μπορούσαν να το πιστέψουν μετά από 560 χρόνια υποδούλωσης. Αμέσως άρχισε και η ελληνική διοίκηση της Αδριανούπολης και τις γύρω περιοχής με τη δημιουργία ενός διοικητικού οργανισμού βασισμένου στην ελληνική νομοθεσία.

Η Μικρασιατική καταστροφή του 1922. Η εκκένωση της Ανατολικής Θράκης.

Από το καλοκαίρι του 1922 άρχισαν να έρχονται και στην Ανδριανούπολη οι Μικρασιάτες πρόσφυγες. Ρεαλιστές και διορατικοί οι κάτοικοί της διέβλεψαν από τότε τον επικείμενο εκπατρισμό και από την Ανατολική Θράκη. Δυστυχώς δεν διαψεύστηκαν. Η κατάρρευση του μετώπου του 1922 έφερε στη Θράκη τον όλεθρο. Οι Δυτικές Δυνάμεις έδωσαν την Ανατολική Θράκη στην Τουρκία και με την ανακωχή των Μουδανιών-χωρίς ελληνική συμμετοχή- 29 Σεπτεμβρίου 1922, ο ελληνικός στρατός υποχρεώθηκε να την εγκαταλείψει μέσα σε 15 μέρες. Πόλεις και χωριά ελληνικά επί αιώνες εγκαταλείπονται. Αστοί και γεωργοί παίρνουν το δρόμο της προσφυγιάς με ότι μέσο βρίσκουν (Τσονίδης 1980). «Κι η Αδριανούπολη, όμως, δεν είναι ευχάριστο μέρος. Κατεβαίνοντας από το τρένο κατά τις 11 το βράδυ, βρήκα μια λασπωμένη τρύπα αντί για σταθμό, γεμάτη στρατιώτες, μπόγους, σκελετούς κρεβατιών, σκεπάσματα, ραπτομηχανές, μωρά, σπασμένα κάρα, όλα να

μουσκεύουν κάτω από τη συνεχιζόμενη βροχή και βουτηγμένα στη λάσπη. Το μέρος φωτιζόταν με λάμπες κηροζίνης. Ο σταθμάρχης μού είπε ότι μόνο εκείνη τη μέρα είχε ήδη διώξει με κατεύθυνση τη δυτική Θράκη πενήντα επτά βαγόνια γεμάτα στρατιώτες που υποχωρούσαν...» γράφει ως ανταποκριτής τότε ο Ε. Χέμινγουεϊ.

Δεν φεύγουν όμως μόνο Έλληνες. Φεύγουν και οι Αρμένιοι. Φεύγουν και οι Βούλγαροι της Ανατολικής Θράκης γιατί θεωρούν ότι η επιθετικότητα των Τούρκων δεν στρέφεται μόνο κατά των Ελλήνων, αλλά στρέφεται γενικά εναντίον των Χριστιανών. Θα διερωτηθεί κανείς που δε γνωρίζει την ιστορία. Γιατί τόσος φόβος και πανικός; Αρκεί μια μόνο υπενθύμιση για την κατανόηση αυτού του ερωτήματος. Τον προηγούμενο μήνα, είχαν συμβεί, το κάψιμο της Σμύρνης, η κατακρεούργηση του Μητροπολίτη Χρυσοστόμου και οι ατελείωτες σφαγές αμάχων σε πολλά μέρη της Μικράς Ασίας. Ένας από τους νεκροθάφτες της Ανατολικής Θράκης στα Μουδανιά, ο Βρετανός στρατηγός Χάριγκτον, από τις 4 Οκτωβρίου 1922, βεβαίωνε τους Τούρκους ότι η αποχώρηση του ελληνικού στρατού συντελείται κανονικά και εκδήλωσε την πρόθεσή του να παρακολουθήσει από βρετανικό αεροπλάνο τις μετακινήσεις των προσφύγων, που γίνονταν στην περιοχή! Κι ενώ σφάδαζε ύπουλα χτυπημένος ο Ελληνισμός της Ανατολικής Θράκης, το εθνικό κέντρο και κυρίως ο Τύπος της Αθήνας δεν έδειξε το ανάλογο ενδιαφέρον. Οι μέρες περνούν μέσα στην ίδια απελπισία. Ατέλειωτα καραβάνια πεζών ή βοήλατων κάρων, στις επίπεδες πεδιάδες της Θράκης κατευθύνονται δυτικά. Όλοι θέλουν να περάσουν από τον ποταμό Έβρο για να αισθανθούν ασφαλείς στη Δυτική Θράκη. Φτάνουμε πλέον στις 7 Οκτωβρίου. Η «Νέα Αλήθεια» της Θεσσαλονίκης μαρτυρεί: «Οι χριστιανοί της Θράκης είναι πανικόβλητοι. Σκηναί φυγής υπό βροχήν και κεραυνούς, διαδραματίζονται παρόμοιαι προς τας εν Μικρά Ασία. Δεκάδες χιλιάδων φευγόντων ευρίσκονται καθ' όλην την Θράκην άστεγοι υπό θυελλώδη καιρό». Ο ανταποκριτής του «Βήματος του Σικάγο» τηλεγραφεί από την Ανδριανούπολη ότι οι πληθυσμοί αναχωρούντες ως επί το πλείστον πεζοί, κοιμούνται στο ύπαιθρο κατάκοποι. Τα τρόφιμά τους εξαντλούνται γρήγορα. Και ενώ η χώρα έχει πολύ σιτάρι, αυτό εγκαταλείπεται και οι κάτοικοι των χωριών φεύγοντας παίρνουν μαζί τους προσφιλείς εικόνες αγίων ή εικόνες των προγόνων τους (Αθανασιάδης 2018).

Δεν έφταναν τα βάσανα του βίαιου εκπατρισμού. Προέκυψε και ζήτημα με την παραγωγή του σιταριού. Η χρονιά έδωσε υπερπαραγωγή και οι Έλληνες δεν μπορούσαν να μεταφέρουν μαζί τους τα δημητριακά. Τότε εμφανίστηκαν οι από μηχανής Θεοί, οι διάφοροι εκμεταλλευτές, που αγόραζαν το σιτάρι, αλλά και τα οικόσιτα ζώα (πρόβατα, αγελάδες, βόδια), το τυρί και το βούτυρο σε τενεκέδες, σε τιμές εξευτελιστικές πολύ κάτω του κόστους. Άγριοι εκμεταλλευτές. Τελικά ο Νάνσεν διέθεσε στο όνομα της Κοινωνίας των Εθνών, για λογαριασμό του ελληνικού κράτους, 20 εκατομμύρια δραχμές για να αγορασθούν αποθέματα σιτηρών που ανήκαν στους Έλληνες. Εν τω μεταξύ οι Τούρκοι Τσέτες, άρχισαν να αποθρασύνονται. Παρά την παρουσία Αγγλικών, Γαλλικών και Ιταλικών στρατευμάτων, άρχισαν τις επιθέσεις κατά των αποχωρούντων Ελλήνων. Όπως συνέβη στις 8 Οκτωβρίου στην περιοχή Ανακτορίου, αλλά και σε άλλες περιοχές αργότερα. Περί τις 15 Οκτωβρίου είχαν ξεριζωθεί σχεδόν όλοι οι Έλληνες και αναχωρούσαν συντεταγμένα οι εναπομένουσες στρατιωτικές δυνάμεις. Οι Τούρκοι, παρά τη ανάπτυξη των συμμαχικών δυνάμεων, είχαν αρχίσει να κατακλύζουν την περιοχή ληστεύοντας, λεηλατώντας επιδιδόμενοι σε ποικίλους βανδαλισμούς και δολοφονώντας όσους εύρισκαν. Η αυλαία έπεφτε βαριά. Η Ανατολική Θράκη, υπήρξε θύμα των συμφερόντων και των γεωστρατηγικών επιλογών των Μεγάλων Δυνάμεων (Αθανασιάδης 2018).

Η συνθήκη της Λωζάνης και η παραχώρηση του Καραγάτς και των περιχώρων

Οι διαβουλεύσεις, στη Λωζάνη συνεχίζονταν με σκοπό να υπογραφεί τελική συνθήκη ειρήνης. Οι Τούρκοι όταν διαπίστωσαν ότι οι σύμμαχοι δέχτηκαν να παραχωρήσουν την Ανατολική Θράκη, άρχισαν να ζητούν περισσότερα από τους Έλληνες και να απειλούν ζητώντας αποζημιώσεις ύψους 4 δις χρυσών φράγκων, το μισό πολεμικό και εμπορικό ελληνικό στόλο, να φύγει το Οικουμενικό Πατριαρχείο από την Κωνσταντινούπολη και να γίνει δημοψήφισμα στη Δυτική Θράκη για «τας ζημίας τάς γενομένας υπό του ελληνικού

στρατού εν Μικρά Ασία». Ο Ελευθέριος Βενιζέλος ως πληρεξούσιος εκπρόσωπος της ελληνικής πλευράς αναγνώριζε το δίκαιο των απαιτήσεων της Τουρκίας, αλλά εξέφραζε την αδυναμία της χώρας μας να ικανοποιηθεί η Τουρκία, λόγω της δεινής οικονομικής θέσης, στην οποία περιήλθε η Ελλάδα μετά το τέλος του πολέμου. Οι στρατιωτικοί στην Ελλάδα που είχαν μεγάλη πίστη στη Στρατιά του Έβρου, ήθελαν να σταματήσουν οι συνομιλίες και να αρχίσει η ανακατάληψη της Ανατολικής Θράκης. Ο Βενιζέλος, προκειμένου να πετύχει μια γενικότερη – κατ' αυτόν – ειρήνη, έχοντας να αντιμετωπίσει τις διαφορές των Μεγάλων δυνάμεων, δέχθηκε τον συμβιβασμό και ως αντάλλαγμα της παραίτησης για καταβολή πολεμικών αποζημιώσεων, παραχωρεί στην Τουρκία και την τριγωνική περιοχή που ορίζεται από το προάστιο της Αδριανούπολης, Καραγάτς και τα χωριά της Ντεμερντές και Μπόσνα.

Η ρύθμιση αυτή μπορεί να ικανοποιούσε την πολιτική ηγεσία, αλλά γέμιζε πικρία τους στρατιωτικούς, οι οποίοι «…πενθούντες εκφράζουν την βαθείαν λύπην των, αίροντες εφεξής την προς την αντιπροσωπείαν εμπιστοσύνην των».

Η συμφωνία επισημοποιήθηκε με πρωτόκολλο, το οποίο υπογράφηκε στις 24 Ιουλίου 1923 στη Λωζάννη. Σ' αυτό ορίζονταν λοιπόν πως «το έδαφος το κείμενον μεταξύ του Έβρου και της τουρκοελληνικής μεθορίου…, όπερ θέλει αποδοθή εις την Τουρκίαν, θα παραδοθή εις τας τουρκικάς Αρχάς το βραδύτερον την 15ην Σεπτεμβρίου 1923…» και «οι Έλληνες κάτοικοι του Καραγάτς θα υπαχθώσι εις την ανταλλαγήν των πληθυσμών…» **(**Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010). Ως σύνορο μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας ορίστηκε αρχικά ο ποταμός Έβρος. Έτσι η Αδριανούπολη ανήκε πλέον στους Τούρκους, το Καραγάτς όμως στη δυτική όχθη του Έβρου όπου ήταν και ο σιδηροδρομικός σταθμός της Αδριανούπολης, παρέμενε στην Ελλάδα. Σε εκείνο το χρονικό σημείο και για ένα εξάμηνο περίπου πολλοί από τους Έλληνες της Αδριανούπολης κατέφυγαν στο Καραγάτς με την ελπίδα πως κάτι θα άλλαζε και θα επέστρεφαν στον τόπο τους. Ο οικισμός του Καραγάτς, αναβαθμίστηκε, ονομάστηκε Ορεστιάδα εις ανάμνηση της περιπέτειας του μυθικού Ορέστη και οι οδοί του έλαβαν ελληνικές ονομασίες, οι ορθόδοξοι ναοί του λειτουργούσαν κανονικά και τα ελληνικά σχολειά του γέμισαν από ελληνόπουλα.

Οι κάτοικοι του Καραγάτς που ήδη από το βράδυ της 27ης Μαΐου του ίδιου έτους είχαν πληροφορηθεί ότι στη Λωζάνη είχε ληφθεί η απόφαση το Καραγάτς να παραδοθεί στην Τουρκία, αποφασίζουν να αναζητήσουν νέα πατρίδα. Επιτροπή με δύο κάρα και οδηγό τον Κωνσταντίνο Περεντίδη, τη Δευτέρα 4 Ιουνίου έφτασε στο Κουμ-Τσιφλίκ και έμεινε ενθουσιασμένη, ειδικά όταν έφτασε στο οίκημα των εργατών της σιδηροδρομικής γραμμής. Για την τελική όμως απόφαση φαίνεται ότι βάραινε η επιμονή των γεωργών Καραγατσιανών, που τα 2/3 των χωραφιών τους ήταν επί ελληνικού εδάφους, στις γύρω από τη νέα πόλη περιοχές και δεν ήθελαν να απομακρυνθούν από αυτά. Την ώρα που οι εξερευνητές δοκίμαζαν το νερό από ένα πηγάδι που βρίσκονταν εκεί, και ενώ ψιχάλιζε, εμφανίστηκε ένα ουράνιο τόξο στον ουρανό που φάνηκε «ως καλός οιωνός» της ευημερίας και την ανάπτυξης που θα γνώριζε η νέα πόλη.

Η εκκένωση του Καραγάτς άρχισε τον Ιούλιο 1923 και στις 15 Σεπτεμβρίου παραδόθηκε στους Τούρκους με πρωτόκολλο παράδοσης και παραλαβής. Η μεταφορά των κατοίκων γίνονταν με κάρα, τραίνα και με βοϊδάμαξες. Μαζί με τους ανθρώπους μεταφέρονταν και ό,τι άλλο κινητό αντικείμενο μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στο κτίσιμο των νέων νοικοκυριών, όπως πόρτες, παράθυρα, εργαλεία κ.λπ. Το πρώτο σπίτι κτίστηκε στις 28 Ιουλίου και συνολικά 900 οικογένειες εγκαταστάθηκαν στη Νέα Ορεστιάδα, όλοι από το Καραγάτς και την Αδριανούπολη.

Η ζωή τις πρώτες ημέρες στη Νέα Ορεστιάδα

Οι πρώτοι κάτοικοι της Νέας Ορεστιάδας, 6000 περίπου άτομα από 900 ελληνικές οικογένειες, (ανάμεσά τους υπήρχαν και μερικές Αρμενίων και Εβραίων) δε βρήκαν στη νέα πατρίδα κανένα άσυλο, καμιά στέγη. Κάθε οικογένεια, την επόμενη μέρα, έπαιρνε από την Επιτροπή Στέγασης και Αποκατάστασης μια σκηνή και λίγο αργότερα κι ένα οικόπεδο, για να χτίσει το σπίτι της.

Να πώς περιγράφει ένας από τους πρώτους αστυνομικούς της Νέας Ορεστιάδας, ο Μανόλης Πετυχάκης, τη ζωή των πρώτων ημερών της πόλης, σ' ένα γράμμα σε συγγενικό του πρόσωπο στον Πειραιά:

«Νέον Καραγάτς, 4-9-1923

Αγαπητή Λητώ, …

Σκέψου μια πόλι με 10 χιλιάδες κατοίκους να φεύγει σύσσωμη, αφού πάρη και το τελευταίο καρφί και σανίδι απ' το σπίτι της και να έρχεται σε ένα εκτεταμένο μέρος να εγκαθίσταται στας σκηνάς. Παρουσιάζει δε η καινούργια αυτή πόλις το πιο όμορφο θέαμα, μα και το πιο θλιβερό συνάμα. Εδώ βλέπεις εκτεθειμένα σε μεγάλους σωρούς κεραμίδια, ξύλα, πόρτες, παράθυρα, εκεί καθρέπτες κρυστάλλινους, σαλόνια ολόκληρα στο ύπαιθρο. Κάτι καλυβίτσες δίπλα στο σιδηροδρομικό σταθμό μαζώνουν κάθε βράδυ πληθώρα κόσμου. Δε λείπει και η Σαμιώτισσα με τη μοναδική μας ρομβία ούτε και η τραβιάτα με κάποιο φωνογράφο» (Μαυρίδης 2008).

Από τις πρώτες μέρες της άφιξής τους στο νέο προορισμό τους οι πρόσφυγες είχαν να επιλύσουν πέραν της στέγασης και άλλα πρακτικά προβλήματα, όπως η αντιμετώπιση των φυσικών φαινομένων και των ερπετών. Κοντά σ' αυτά στέκονταν και διάφορες αρρώστιες, αποτελέσματα κυρίως της ουσιαστικής απουσίας του νερού αλλά και της ανεπαρκούς ιατρικής φροντίδας. Η ελονοσία, «θέρμη» για τον πολύ λαό, ασθένεια άγνωστη στις μεταπολεμικές γενιές, «θέρισε» τότε πολλούς από τους πρόσφυγες και άφησε ανεξίτηλα τα ίχνη της σε όσους «πέρασαν» τις σοβαρές κρίσεις της. Εξαντλημένοι από τις ταλαιπωρίες, τη στενοχώρια και την ανέχεια των πρώτων χρόνων της προσφυγιάς αποτελούσαν εύκολη λεία για το μικρόβιο του Λαβαρέν. Το κινίνο και οι ενέσεις ήταν τα πρώτα και μόνα φάρμακα που διέθεταν για την αντιμετώπισή του.

Μεγάλο ήταν και το πρόβλημα της σίτισης. Τις πρώτες μέρες ικανοποιούνταν με το ψωμί. Οι γεωργοί το ζύμωναν και στη συνέχεια το έψηναν σε φούρνους των γύρω χωριών. Ένα μέρος της ζήτησης το κάλυπταν οι φούρνοι του Διδυμοτείχου, έως ότου οι πρόσφυγες επαγγελματίες φουρνάρηδες άρχισαν να χτίζουν τους δικούς τους φούρνους. Σιγά-σιγά άνοιξαν και τα πρώτα παντοπωλεία-καφενεία, που ήταν ταυτόχρονα και χάνια. Τα εμπορεύματα έφθαναν στην πόλη με το τρένο. Το πρώτο φορτίο ήταν φορτίο αλατιού. Τα δε μαγαζιά της αγοράς ήταν παράγκες από ξύλα και κλαδιά. Η ζωή κυλούσε με δυσκολίες, ανέχεια και αντιθέσεις.

Η Κυβέρνηση, επίσης, για την άμεση ίδρυση της πόλης και την αντιμετώπιση των πρώτων προβλημάτων των προσφύγων ίδρυσε αρχικά το Ταμείο Στέγασης της Νέας Ορεστιάδας με προϊστάμενο το Σεραφείμ Σεραφειμίδη, στον οποίο ανέθεσε την προσωρινή διανομή των χωραφιών και των γεωργικών εργαλείων. Η διανομή αυτή γινόταν ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών της κάθε οικογένειας. Παρά τα προβλήματα η ίδρυση της νέας πόλης ήταν μια πραγματικότητα. Η ονομασία που της δόθηκε ήταν Νέα Ορεστιάδα, για να θυμίζει το μυθικό Ορέστη και την πόλη που ίδρυσε, αλλά και το Καραγάτς, που πρόλαβε και ονομάστηκε κι αυτό για ελάχιστο έστω χρόνο Ορεστιάδα. Ορέστης ονομάστηκε, επίσης, και το πρώτο αγόρι που γεννήθηκε στη νέα πόλη.

Συμπεράσματα

Σε αντίθεση με τους υπόλοιπους πρόσφυγες της Μικρασιατικής καταστροφής, αυτοί του Καραγάτς, επέλεξαν μια ακατοίκητη περιοχή για να ιδρύσουν την πόλη τους αντί να εγκατασταθούν σε ήδη υπάρχοντα χωριά, εγκαταλελειμμένα ή μη. Αυτή ήταν μια πολύ δύσκολη απόφαση αν αναλογιστεί κανείς τα πενιχρά μέσα που διέθεταν (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010, Τσονίδης 1980).

Οι διαφορές και αντιζηλίες μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων - κύριος συντελεστής της καταστροφής μας στη Μικρά Ασία - κατά τη συνδιάσκεψη της Λωζάνης, φάνηκε πόσο μεγάλες ήταν, γεγονός που εκμεταλλεύτηκε η τουρκική πλευρά για να επιβάλει τους δικούς της όρους. Οι πρόσφυγες που βρίσκονταν στην Ελλάδα αντέδρασαν έντονα. Σε όλες τις πόλεις της Ελλάδας συγκρότησαν συλλαλητήρια, διατρανώνοντας την απόφασή τους να

εμποδίσουν την εφαρμογή της. Εξάλλου η υπογραφή της Σύμβασης υποβοηθούσε τις βλέψεις των ηγετών των δύο χωρών (Βενιζέλου και Κεμάλ) για τη διασφάλιση και αναγνώριση των συνόρων τους, την επίτευξη ομοιογένειας και την απρόσκοπτη ενασχόληση με την εσωτερική μεταρρύθμιση και ανάπτυξη (Ανδριώτης 2006) Το Καραγάτς και τα περίχωρά του, εξαργυρώθηκε για τα χρήματα που τότε δεν μπορούσε να πληρώσει το ελληνικό κράτος, για να υπενθυμίζει σε όλους τη θυσία με τον συμβολισμό της Ιφιγένειας, για να επιτευχθεί η ειρήνη και να απαλλαγεί η Ελλάδα από ένα καταστρεπτικό και ταπεινωτικό οικονομικό βάρος.

Το ψυχολογικό τραύμα της προσφυγιάς και του ξεριζωμού έμεινε βαθιά χαραγμένο. Οι Καραγατσιανοί πρόσφυγες έφεραν μαζί τους, τα ψυχολογικά τραύματα των διωγμών, της άτακτης φυγής υπό συνθήκες πολέμου, της απώλειας των οικείων προσώπων, της κοινωνικής θέσης, της εστίας, της πατρογονικής γης. Στην Ελλάδα έπρεπε να αντιμετωπίσουν νέες τραυματικές καταστάσεις, όπως την κοινωνική περιθωριοποίηση, τον στιγματισμό, την εχθρότητα, την φτώχεια και την κακουχία. Το μέγεθος του ψυχικού τραύματος που επέφερε ο ξεριζωμός από τις πατρογονικές εστίες αποτυπώνεται γλαφυρά σε περιγραφές που αφορούν στην τελευταία λειτουργία που πραγματοποιήθηκε στην εκκλησία του Αι-Γιώργη στις 15 Αυγούστου 1923 στο Δεμιρδέσι, χωριό δίπλα στο Καραγάτς (οι κάτοικοι του ίδρυσαν τη σημερινή Καβύλη) όπως η παρακάτω: «Αραδιάζονται όλοι οι χωριανοί από το μεγαλύτερο μέχρι το μικρότερο κι έρχονται να κοινωνήσουν για τελευταία φορά στην εκκλησία τους, στην τελευταία λειτουργία στο Δεμιρδέσι....» (Κουφός 1999). Ένα αιώνα σχεδόν μετά, το αποτύπωμα του ξεριζωμού στη συλλογική μνήμη παραμένει εντυπωσιακά νωπό. Οι απόγονοι δεύτερης και τρίτης γενιάς κατάφεραν να επουλώσουν αποτελεσματικά τα προσφυγικά τραύματα. Χρησιμοποιώντας, ασυνείδητα τις περισσότερες φορές, ισχυρούς μηχανισμούς άμυνας, κατάφεραν να διαχειριστούν συναισθήματα πένθους και μετά-τραυματικού συνδρόμου (Μόρφη 2015). Επιπλέον, κατόρθωσαν να μετασχηματίσουν το συλλογικό πόνο σε «ιστορία επιβίωσης» μεταλαμπαδεύοντας στις επόμενες γενιές τις προσωπικές, οικογενειακές και πολιτισμικές τους αξίες: η δοκιμασία της οικογένειας δημιουργεί μία αίσθηση περηφάνειας για την καταγωγή της, αισθήματα αλληλεγγύης προς τους αδύνατους, τους κατατρεγμένους, για τις μειονότητες, διδάσκοντας την επιβίωση, την αντιμετώπιση του πόνου, τη νοικοκυροσύνη, την αφοσίωση στην οικογένεια, την αναγκαιότητα της θυσίας.

Όπως δικαιωματικά συμφωνήθηκε και έγινε αποδεκτό στο Ζ΄ Παγκόσμιο Συνέδριο Θρακών, η Νέα Ορεστιάδα «είναι η συνέχεια της Αδριανούπολης, η επί ελληνικού (μετά το 1923) εδάφους απόγονος πόλη της Αδριανούπολης και δικαιωματική κληρονόμος του πολιτισμού και της ιστορίας της». Οι απόγονοι της Ανδριανούπολης, του Καραγάτς και των άλλων προσφυγικών χωριών της Νέας Ορεστιάδας, φαίνεται πως κουβαλούν μια μεγάλη πνευματική και πολιτισμική κληρονομιά, που με ευλαβική διάθεση προσπαθούν να διαφυλαχτεί και από τις επόμενες γενιές των κατοίκων της.

Βιβλιογραφία

Αθανασιάδης, Π. (2018). Η θλιβερή εκκένωση της Ανατολικής Θράκης: Μια αφήγηση, ένας λυγμός, μια διεθνής ατιμία. Ομιλία στο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο της Ν. Ορεστιάδας, 11 Νοεμβρίου 2018.

Ανδριώτης Ν.(2006). Το Προσφυγικό Ζήτημα στην Ελλάδα (1821-1930). Z' Παγκόσμιο Συνέδριο Θρακών - Διδυμότειχο 9-11 Ιουνίου 2006

Κιηγμάς, Δ., Ρυζιώτης, Γ. (2010). Αδριανούπολη - Καραγάτς – Νέα Ορεστιάδα: Μια Πόλη. Ν. Ορεστιάδα: Έκδοση συγγραφέων.

Κουφός, Ν. (1999). Καβύλη, στη Ροή του Έβρου και της Ιστορίας. Κοινότητα Καβύλης, Νέα Ορεστιάδα.

Μαυρίδης, Π. (2008). Η Νέα Ορεστιάδα στη Ροή του Χρόνου. Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας.

Νικολαΐδης, Ν. (1993). Η Αδριανού μας. Αθήνα: Λύχνος, Τόμοι 1-2.

Μόρφη, Α. (2015). Το ψυχικό τραύμα της προσφυγιάς στη δεύτερη και τρίτη γενιά Ορεστιαδιτών: Διαγενεαλογική μετάδοση. Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ), 1ο Πανελλήνιο

Συνέδριο Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας «Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο». Νέα Ορεστιάδα, 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 91-106

Μουτσόπουλος, Ν., Βακαλόπουλος, Κ., Κεσόπουλος, Α. (2006). Αλησμόνητες Πατρίδες της Θράκης. Θεσσαλονίκη: Τζιαμπίρης- Πυραμίδα.

Τσονίδης, Τ.Χ. (1980). Η Ορεστιάδα μας. Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέων Ορεστιάδας.

Χέμινγουεϊ, Ε. (2010). Με υπογραφή Χέμινγουεϊ 1920-1922: Ιταλία, Βαλκάνια, Μικρασιατική καταστροφή. Μετάφραση: Κώστας Καλογρούλης, Ηλίας Μαγκλίνης Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 34-43

Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΒΡΟΥ

Ιωάννης Μ. Κούζας και Βασιλική Ι. Κούζα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η περιοχή του Βορείου Έβρου ανήκει σε μία από τις πιο υποβαθμισμένες Περιφέρειες της Ελλάδας. Στην υποβάθμιση αυτή συμπεριλαμβάνεται και ο πολιτιστικός τομέας. Οι δύο βασικοί λόγοι που η περιοχή της Θράκης, και ειδικότερα ο Βόρειος Έβρος, δεν κατάφερε μέχρι τώρα να έχει μια σοβαρή και αξιοπρόσεκτη τουριστική ανάπτυξη με την αξιοποίηση των πολιτιστικών του αγαθών βρίσκεται στην αδιαφορία της κεντρικής εξουσίας και στην ολιγωρία των τοπικών εξουσιών.

Η εισήγηση αυτή επικεντρώνεται στην αξιοποίηση των αρχαιολογικών και ιστορικών μνημείων της περιοχής, ώστε να αυξηθεί η απασχόληση σ' αυτόν τον τομέα και κατ' επέκταση να αυξηθεί το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν του πληθυσμού της. Παράλληλα με την αξιοποίηση, την προβολή και προώθηση των πολιτιστικών αγαθών της θα αυξηθεί η φήμη της πόλης της Νέας Ορεστιάδας έτσι, ώστε να αποτελεί πόλο έλξης ή προορισμό ταξιδιωτών με οικονομικά οφέλη γι' αυτήν.

Η αξιοποίηση του ιστορικού γεγονότος, που έλαβε χώρα στο Ορμένιο το 1371, πρέπει να προστεθεί στην ατζέντα των ήδη γνωστών επισκέψιμων χώρων της Ζώνης - Δοξιπάρας και των αρχαιολογικών εκθεμάτων του Σπηλαίου και να συνδυαστεί με τη μάχη του Εμπυθίου (1352) και τον αρχαιολογικό του χώρο. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια η Τοπική Αυτοδιοίκηση, εκτός από την αξιοποίηση των υπαρχόντων αρχαιολογικών μνημείων, μπορεί να αναζητήσει τη δημιουργία νέων μορφών πολιτιστικών αγαθών. Αυτό θα γίνει είτε με παραγωγή πολιτιστικού αγαθού που δεν υπάρχει και θα δημιουργηθεί με την έμπνευση των ανθρώπων της περιοχής είτε με τον συγκερασμό παλαιού, για να αναδειχθεί κάτι διαφορετικό που θα εμπλουτίσει το παλαιό και θα δείχνει ως κάτι το νέο.

Λέξεις κλειδιά: *Αρχαιολογικά και ιστορικά μνημεία Βορείου Έβρου, πολιτισμός και ανάπτυξη, τουρισμός και οικονομική ανάπτυξη, τοπική οικονομική ανάπτυξη, διαχείριση αρχαιολογικών και ιστορικών μνημείων*

Εισαγωγή

Η περιοχή του Βορείου Έβρου ανήκει σε μία από τις πιο υποβαθμισμένες Περιφέρειες της Ελλάδας, η οποία στο κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν καταλαμβάνει διαρκώς τις τελευταίες θέσεις. Έτσι, ενώ το 2010 το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν στην ΑΜΘ ήταν 9.198 εκατομμύρια ευρώ και βρισκόταν 8η στη σειρά κατάταξης από τις 13 Περιφέρειες (ΕΣΤΑΤ 2010)[1], το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν του ίδιου έτους ήταν 15.057 ευρώ με την ΑΜΘ 11η στη σειρά κατάταξης από τις 13 Περιφέρειες (ΕΣΤΑΤ 2010). Στην απασχόληση επί συνόλου 235.181 εργαζομένων, οι 174.870 απασχολούνταν στη γεωργία, χονδρικό και λιανικό εμπόριο, μεταφορές, παροχή καταλύματος και δημόσια διοίκηση, άμυνα και στις δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα. Από αυτούς η πλειοψηφία, 61.071, ήταν αγρότες (ΕΣΤΑΤ 2010). Στον τομέα αυτόν η Περιφέρεια ΑΜΘ καταλάμβανε την 7η θέση ανάμεσα στις 13 Περιφέρειες της χώρας μας. Στις τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία, άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, δραστηριότητες

νοικοκυριών ως εργοδοτών, μη διαφοροποιημένες δραστηριότητες νοικοκυριών που αφορούν την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών για ίδια χρήση οι απασχολούμενοι ήταν μόλις 8.557 (ΕΣΤΑΤ 2010). Στην γενική κατάταξη των Περιφερειών ήταν 8^{η} σ' αυτόν τον τομέα.

Από τα παραπάνω αναφερόμενα στοιχεία αποδεικνύεται ότι η Περιφέρεια ΑΜΘ, και ειδικότερα ο Βόρειος Έβρος, υστερεί στον τομέα παροχής υπηρεσιών, που σχετίζονται με τα πολιτιστικά αγαθά και γι' αυτό η εισήγηση επικεντρώνεται στην αξιοποίηση των αρχαιολογικών και ιστορικών μνημείων της περιοχής, ώστε να αυξηθεί η απασχόληση σ' αυτόν τον τομέα και κατ' επέκταση να αυξηθεί το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν του πληθυσμού του.

Τα αίτια της τουριστικής και πολιτιστικής υπανάπτυξης στην περιοχή του Βορείου Έβρου

Αν κάποιος εξετάσει τις περιοχές με τη μεγαλύτερη προσέλκυση τουριστών στην Ελλάδα, θα διαπιστώσει αμέσως εμπειρικά ότι αυτή γίνεται στην Αττική, την Πελοπόννησο, την Κρήτη και τη Θεσσαλονίκη που συνδυάζεται με τη Βεργίνα, το Δίον και την Πέλλα. Αυτό εξάλλου αποδεικνύεται και από τα στοιχεία της απασχόλησης κατά κλάδο και ανά περιφέρεια, τα οποία για τις προαναφερόμενες περιοχές η απασχόληση είναι από τις μεγαλύτερες σε σχέση με την αντίστοιχη των υπόλοιπων περιφερειών (ΕΣΤΑΤ 2010). Είναι η λεγόμενη χωρική υπερσυγκέντρωση του τουρισμού σε «έναν μικρό αριθμό νησιωτικών και παράκτιων περιοχών» (Τσάρτας 2014).

Το ερώτημα που προκύπτει άμεσα είναι: Γιατί συμβαίνει αυτό; Είναι οι φυσικές ομορφιές και τα αρχαιολογικά ευρήματα ή τα άλλα πολιτιστικά αγαθά που συσσωρεύτηκαν σε αυτούς τους τόπους και δικαίως προσελκύουν τους τουρίστες και τους φιλομαθείς από την Ελλάδα και το εξωτερικό;

Αν κάποιος σκεφτεί τη Θεσσαλονίκη πριν από μία τριακονταετία, θα παρατηρήσει ότι δεν είχε τίποτα να προσφέρει στον επισκέπτη εκτός από τη φήμη της φτωχομάνας, εξ αιτίας των φτηνών προϊόντων ένδυσης και διατροφής. Τι συνέβη και η Θεσσαλονίκη εκτοξεύτηκε σε μία από τις επιλέξιμες περιοχές των τουριστών τα τελευταία χρόνια;

Η απάντηση είναι στην πολιτική που ακολούθησε η κεντρική εξουσία με τη μεταβίβαση πόρων για την αξιοποίηση των αρχαιολογικών και άλλων μνημείων που ανέκαθεν υπήρχαν στην περιοχή. Η ανασκαφή και η αξιοποίηση της Βεργίνας, η ανασκαφή και η αξιοποίηση του Δίου, η ίδρυση του Βυζαντινού Μουσείου είναι μερικά από τα παραδείγματα, που αποδεικνύουν ότι η τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής είναι θέμα πολιτικής επιλογής της κεντρικής εξουσίας, που κάποιους ευνοεί και κάποιους καταδικάζει στην αφάνεια και τον οικονομικό μαρασμό. Από την ίδρυση δε του ελληνικού κράτους η επικέντρωση του ενδιαφέροντός του για τουριστική ανάπτυξη και αξιοποίηση των αρχαιολογικών μνημείων γινόταν στην πρωτεύουσα και πέριξ αυτής.

Έτσι, λοιπόν, φτάσαμε σε μια κατάσταση κατά την οποία το ίδιο το κράτος να μην μπορεί σήμερα να διαχειριστεί τα προβλήματα της άνισης τουριστικής ανάπτυξης και να ασφυκτιά μέσα σε ένα κλοιό που το ίδιο δημιούργησε.

Ένα από αρνητικά στοιχεία της τουριστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα, που αποτελούν την ευκαιρία για μια περιφερειακή ανάπτυξη, όπως αυτή του Έβρου, είναι: «Στις περιοχές αυτές (του χωρικού υπερσυγκεντωτισμού του τουρισμού) τα περιβαλλοντικά προβλήματα, το υψηλό κόστος υποδομών, η υποβάθμιση του τοπικού προϊόντος, ο υπερεπαγγελματισμός και τα συνακόλουθα χαμηλά εισοδήματα αποτελούν ορισμένες βασικές επιπτώσεις αυτής της κατάστασης. Επιπλέον πολλές άλλες περιοχές της χώρας με πλούσιους τουριστικούς πόρους έχουν στερηθεί λόγω αυτής της υπερσυγκέντρωσης τα οφέλη δεκαετιών τουριστικής ανάπτυξης» (Τσάρτας 2014).

Ενώ υπάρχουν τέτοιες νηφάλιες επισημάνσεις, η κεντρική εξουσία δεν είναι διατεθειμένη ακόμη να εκχωρήσει τον προγραμματισμό και την υλοποίηση της τουριστικής και πολιτιστικής ανάπτυξης σε άλλους φορείς. Οι απομονωμένες και απομακρυσμένες από το

κέντρο περιοχές αντιμετωπίζονται ανασταλτικά για οποιονδήποτε σχεδιασμό τουριστικής ανάπτυξής τους.

Επίσης αναγνωρίζεται ως αρνητικό της τουριστικής ανάπτυξης η μη συμμετοχή μέχρι τώρα των εκπροσώπων των ΟΤΑ. «Στην Ελλάδα, σε όλη σχεδόν τη μεταπολεμική περίοδο, ο σχεδιασμός παρέμενε υπόθεση του κεντρικού κράτους και λιγότερο των ΟΤΑ και σε ό,τι αφορά τους εταίρους που αποφασίζουν την τουριστική πολιτική αυτοί ήταν αποκλειστικά σχεδόν το κράτος και ο ιδιωτικός τομέας με μικρότερη τη συμβολή των ΟΤΑ, ενώ οι υπόλοιποι δύο εταίροι ελάχιστα ή καθόλου δεν συμμετέχουν. Η «τοπικότητα» ως βασική πλέον διάσταση της ανάπτυξης του βιώσιμου τουρισμού, αλλά και η μετάβαση από τον εμπειρικό στον επιστημονικό σχεδιασμό του βιώσιμου τουρισμού, απαιτούν ουσιώδεις αλλαγές και σε αυτό το ζήτημα» (Τσάρτας 2014).

Οι δύο βασικοί λόγοι που η περιοχή της Θράκης και ειδικότερα ο Βόρειος Έβρος δεν κατάφερε μέχρι τώρα να έχει μια σοβαρή και αξιοπρόσεκτη τουριστική ανάπτυξη με την αξιοποίηση των πολιτιστικών του αγαθών βρίσκεται στην αδιαφορία της κεντρικής εξουσίας και στην ολιγωρία ή την μη επίμονη και σχεδιασμένη διεκδίκηση των τοπικών εξουσιών (Βουλευτές, Δήμαρχοι, πρώην Νομάρχες, Περιφερειάρχες και ιδιώτες με αξιόλογο οικονομικό υπόβαθρο).

Εξετάστε ένα απλό και οφθαλμοφανές επίτευγμα της περιοχής: Το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Ορεστιάδας. Ξεκίνησε το 1974 από μία προσπάθεια λίγων ανθρώπων, χωρίς μέσα, χωρίς πόρους, χωρίς κρατική υποστήριξη, με μόνο εφόδιο την αποφασιστικότητά τους να κάνουν επιτέλους κάτι γι' αυτήν την περιοχή. Σήμερα το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο αποτελεί σημείο αναφοράς για τη Νέα Ορεστιάδα και έναν από τους κύριους πόλους προσέλκυσης τουριστών, μέσω του οποίου διαφημίζεται και επαινείται ολόκληρος ο Δήμος Ορεστιάδας και η περιοχή του Βορείου Έβρου.

Η αρχαιολογική εκπαιδευτική έκθεση Σπηλαίου ξεκίνησε επίσης το 2003 από μια ιδέα του Αρχαιολόγου Διαμαντή Τριαντάφυλλου, ενός πολίτη, του Δημήτρη Θεοχαρίδη και ενός Δημάρχου, του Πασχάλη Γουτκίδη. Είχε αρκετά προβλήματα στη διαμόρφωσή του ως χώρος, αλλά με την αποφασιστικότητα των πρωτεργατών και τη βοήθεια του επόμενου Δημάρχου Μανώλη Χατζηπαναγιώτου λειτούργησε το 2010 (Τριαντάφυλλος 2010).

Μήπως, όμως, αυτό είναι το μοναδικό παράδειγμα για το πώς κάποιος από το μηδέν μπορεί να δημιουργήσει μία αξιόλογη και προσοδοφόρα υποδομή στον πολιτιστικό τομέα;

«Οι Πολωνοί, μια ανερχόμενη ευρωπαϊκή δύναμη κατάφεραν να συνδέσουν τα ορυχεία αλατιού με την πολιτιστική τους κληρονομιά και να δημιουργήσουν ένα μνημείο προσέλκυσης χιλιάδων τουριστών όλο το χρόνο» (Τσιάμαλος 2017). Το ορυχείο λειτουργούσε από τον 13^{ο} αιώνα έως το 2007. Βρίσκεται 15 χιλιόμετρα από την Κρακοβία στην πόλη Wieliczka, έχει βάθος 327 μέτρα, 2.040 αίθουσες και μήκος πάνω από 300 χιλιόμετρα. Για τους επισκέπτες έχει δημιουργηθεί ένα τουριστικό μονοπάτι μήκους 3,5 χιλιομέτρων, που περιλαμβάνει ιστορικά αγάλματα και μυθικές φιγούρες σκαλισμένα σε ορυκτό αλάτι. Δέχεται 1,2 εκατομμύρια επισκέπτες ετησίως. Το 1978, το ορυχείο Wieliczka χαρακτηρίστηκε από την ΟΥΝΕΣΚΟ «Μνημείο Πολιτιστικής Κληρονομιάς».

«Η αθέατη πλευρά όμως από την πρωτοφανή ανάπτυξη της Τουρκίας είναι αυτή των εκτεταμένων αναστηλώσεων και παρεμβάσεων που έκαναν στους αρχαιολογικούς τους χώρους, τις περισσότερες φορές σε συνεργασία με ξένες εταιρείες. Να πάρουμε ως παράδειγμα την περιοχή της Εφέσου που κάθε καλοκαίρι συγκεντρώνει εκατομμύρια επισκέπτες. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '80 θύμιζε κάτι ανάμεσα σε Δίον και Δελφούς. Παντού υπήρχαν ερείπια που δε ξεπερνούσαν σε ύψος τα πενήντα εκατοστά, οι τουρίστες ήταν ελάχιστοι κι έπρεπε να βάλουν όλη τη φαντασία τους για να σχηματίσουν μια εικόνα για το πώς ήταν η περιοχή στην αρχαιότητα. Το ίδιο συνέβαινε και σε γειτονικούς αρχαιολογικούς χώρους όπου ο γράφων είχε την τύχη να δει κιονόκρανα αντί για καθίσματα στο χώρο ενός άθλιου αναψυκτήριου! Πώς έγινε η μεταμόρφωση και εμφανίστηκαν τα διώροφα ρωμαϊκά μνημεία που χρειάζονται οι τουρίστες για να βγάλουν τις φωτογραφίες και τα βίντεο; Σχεδιάστηκαν και αναστηλώθηκαν από συντονισμένη προσπάθεια αρχαιολόγων και κατασκευαστικών εταιριών!» (Τσιάμαλος 2017). Ο αρχαιολογικός χώρος της Εφέσου

δέχεται 2.500.000 επισκέπτες ετησίως. Από την αρχαία πόλη σώζονται η βιβλιοθήκη του Κέλσου, το μεγάλο θέατρο, το ωδείο, το στάδιο, το γυμνάσιο, λουτρά, στοές, καθώς και άλλα δημόσια και ιδιωτικά οικοδομήματα. Ελάχιστη σημασία έχουν, όμως, αυτά ως αρχαιολογικά κατάλοιπα μπροστά στον πακτωλό χρημάτων, που αντλούνται μέσω αυτών. Το 2014 η Τουρκία βρέθηκε στην 6η θέση παγκοσμίως με περίπου 42 εκατομμύρια τουρίστες» (Τσιάμαλος 2017).

Στην Κροατία αξιοποίησαν το όνομα ενός γνωστού καλαθοσφαιριστή, του Ντράζεν Πέτροβιτς και δημιούργησαν στο Ζάγκρεπ ένα μουσείο (Drazen Petrovic Memorial Center, Zagreb) με το βιογραφικό του, την ιστορία του ως καλαθοσφαιριστή, τις ομάδες που έπαιξε και τα διάφορα αθλητικά είδη που φορούσε.

Μεταξύ Τσεζένας και Ρίμινι στην Ιταλία βρίσκεται το Savignano dul Rubicone, όπου υπάρχει ο ποταμός Ρουβίκωνας. Ένα ασήμαντο γεγονός, η πορεία ενός αρχηγού στρατεύματος προς τη Ρώμη και η διάβαση του ποταμού το 49 π.Χ. με τη συμβολική φράση που είπε ο Καίσαρας «ο κύβος ερρίφθη» (alea jacta est) αξιοποιήθηκε από τις πόλεις της περιοχής και δημιουργήθηκαν αγάλματα του Καίσαρα στο Savignano, το Rimini και στη Bellaria Igea Marina. Στόχος της δημιουργίας αυτών των αγαλμάτων είναι να γίνει περισσότερο γνωστή η περιοχή με ένα επιπλέον αξιοθέατο. Ο κύριος και αντικειμενικός σκοπός τους, όμως, είναι η προσέλκυση όσο το δυνατόν μεγαλύτερου αριθμού παραθεριστών τους καλοκαιρινούς μήνες στην παραλία της περιοχής.

«Στην Ευρώπη υπάρχουν χώρες που απέχουν από τη θάλασσα (βλέπε Ουγγαρία) εκατοντάδες χιλιόμετρα, με κατοίκους που διψούν απεγνωσμένα να περάσουν λίγες μέρες κοντά της. Μια δεύτερη κατηγορία χωρών είναι χωρίς βουνά (βλέπε Ολλανδία) και οι κάτοικοί της κάνουν πολλά χιλιόμετρα το Σαββατοκύριακο για να περπατήσουν στις βελγικές Αρδέννες με την ψηλότερη κορφή (αν μπορεί να ειπωθεί έτσι) κοντά στα 680 μέτρα. Μια τρίτη κατηγορία αποτελείται από πολλές χώρες που δε διαθέτουν κανένα μνημείο από κανενός είδους αρχαιότητα. Πόσο ανόητοι πρέπει να είμαστε, ώστε να μη μπορούμε να ζούμε αξιοπρεπώς από αυτό το εξαιρετικό μείγμα αρχαιοτήτων, κλίματος και φύσης που διαθέτουμε; Είμαστε δυστυχώς τόσο ανόητοι που αντί να ανοίξουμε τα μάτια μας και να αλλάξουμε πορεία, ξεφεύγοντας από την παθητικότητα, απλώς αλλάζουμε φαντασιώσεις και παραμύθια...» (Τσιάμαλος 2017).

Οι προοπτικές για δυναμική ανάπτυξη του πολιτιστικού τομέα στην Ελλάδα

Ποια είναι η δυναμική της οικονομικής ανάπτυξης στον πολιτιστικό τομέα στην Ε.Ε. και ποια η αντίστοιχη στη δική μας χώρα; «Η δυναμική του πολιτιστικού και δημιουργικού τομέα, όπως καταγράφεται από τις στατιστικές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, είναι αξιοσημείωτη: αντιπροσωπεύει περίπου το 4,5% του ΑΕΠ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και σχεδόν το 4% της απασχόλησης που αντιστοιχεί σε 8,5 εκατ. θέσεις εργασίας - χωρίς να συνεκτιμώνται οι δευτερογενείς επιδράσεις σε άλλους τομείς. Η Ευρώπη είναι, εξάλλου, παγκοσμίως ο κορυφαίος εξαγωγέας προϊόντων του δημιουργικού τομέα. Δυστυχώς δεν υπάρχουν αντίστοιχα καταγεγραμμένα στοιχεία για τη χώρα μας, απόρροια της απουσίας εθνικής αναπτυξιακής στρατηγικής σ' αυτό τον τομέα» (Κατσέλη 2016).

Περιγράφοντας το όραμά της για την αξιοποίηση του πολιτιστικού προϊόντος της Ελλάδας, η πρώην πρόεδρος της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, καθηγήτρια Λούκα Κατσέλη, σημείωσε: «Σκεφτείτε μια Ελλάδα όπου οι πιο σημαντικοί αρχαιολογικοί χώροι [...] έχουν συντηρηθεί και αναδειχθεί ως πόλοι προσέλκυσης τουριστών αλλά και ως χώροι σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας. Μνημεία και πολιτιστικοί χώροι που δεν παρέχουν μόνο μουσειακού τύπου λειτουργίες αποκομμένες από τη ζωή, αλλά φιλοξενούν σύγχρονες κοινωνικές και πολιτιστικές δράσεις. Σκεφτείτε μια Ελλάδα με δύο-τρία θεματικά πάρκα ενταγμένα αρμονικά στο τοπικό περιβάλλον, όπου θα αναβιώνουν με τη χρήση σύγχρονων οπτικοακουστικών μέσων οι άθλοι του Ηρακλή, η ιστορία του Τρωικού Πολέμου, η Ελληνική μυθολογία ή η οργάνωση και λειτουργία των βυζαντινών αυτοκρατορικών δυναστειών [...]. Σκεφτείτε μια Ελλάδα με ένα τουλάχιστον διεθνές φεστιβάλ αρχαίου

δράματος και ένα τουλάχιστον σύγχρονο κινηματογραφικό studio που θα αξιοποιεί την ηλιοφάνεια της χώρας μας για διεθνείς κινηματογραφικές παραγωγές» (Κατσέλη 2016).

Ευνοϊκή είναι η συγκυρία, γιατί και στη στρατηγική της Ε.Ε. για το 2020 η οικονομία του πολιτισμού «διαδραματίζει πλέον κεντρικό ρόλο για την αναπτυξιακή προοπτική, την ανταγωνιστικότητα και το μέλλον της ΕΕ και των πολιτών της… Είναι φορέας συγκριτικού πλεονεκτήματος που δεν μπορεί να αντιγραφεί… είναι παράγοντας τοπικής ανάπτυξης και πρωτοπόρος βιομηχανικών αλλαγών... Ενισχύει την κοινωνική συνοχή και την κοινωνική ανάπτυξη και επιτρέπει σε άτομα και κοινότητες να συμμετάσχουν πλήρως στα κοινωνικά, πολιτιστικά και οικονομικά δρώμενα» (Κόλλια 2016).

Κατηγορίες πολιτιστικών αγαθών με σκοπό την αξιοποίησή τους

1. Στατική. Ό,τι πολιτιστικό αγαθό είναι κληροδοτημένο και το αξιοποιούμε όπως είναι.
2. Μεικτή. Το κληροδοτημένο το εμπλουτίζουμε, το συμπληρώνουμε ή το προσαρμόζουμε σε μια πιο σύγχρονη μορφή.
3. Δυναμική. Δε υπάρχει τίποτα και παράγουμε μόνοι μας μια νέα μορφή πολιτιστικού αγαθού. Είναι γνωστή ως δημιουργική ή πορτοκαλί οικονομία (Λαζαρέτου 2014).

Ποια είναι τα πολιτιστικά στοιχεία του Βορείου Έβρου και πώς μπορούν να αξιοποιηθούν

Τα μέχρι τώρα γνωστά ιστορικά, λαογραφικά, αρχαιολογικά και φυσικά αξιοθέατα στην περιοχή της Ορεστιάδας είναι:

1. Ταφικός τύμβος Μικρής Δοξιπάρας-Ζώνης (2^{ος} αιώνας)
2. Αρχαιολογική εκπαιδευτική έκθεση Σπηλαίου. Έκθεση φωτογραφιών και εκμαγείων αρχαιολογικών ευρημάτων Βορείου Έβρου (Δημοτικό Αναψυκτήριο Σπηλαίου Δήμου Τριγώνου και νυν Ορεστιάδας)
3. Μουσείο Πέτρας Τριγώνου (Μύλος Πετρωτών)
4. Μεταβυζαντινός ναός του Αγίου Νικολάου Παταγής (17^{ος} αιώνας)
5. Μεταβυζαντινός ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου Θεραπειού
6. Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας
7. Αρχείο του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως, εντός της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ορεστιάδας
8. Εκθεσιακός χώρος γένους Καραθεοδωρή (Νέα Βύσσα)
9. Μητροπολιτικός ναός Αγίων Θεοδώρων Νέας Ορεστιάδας
10. Εκδηλώσεις Άρδα (Δήμος Ορεστιάδας 2017)

Μπορεί να προσθέσει κάποιος σ' αυτά και τοποθεσίες με φυσικό κάλλος, όπως ο Πεντάλοφος με το Ευροθήραμα, το Αναψυκτήριο της Νέας Βύσσας για κάτοψη της Αδριανουπόλεως και ίσως το φράγμα του Κυπρίνου (Χαμαλίδης 2015, Καρακούσης 1995).

Δεν έχει δοθεί μέχρι σήμερα η δέουσα σημασία και αξία που έχει το Ορμένιο. Αποτελεί όμως έναν από τους σημαντικούς τόπους στον νομό Έβρο, αφού είναι ζωντανό τεκμήριο της βυζαντινής περιόδου. Το Ορμένιο, κτισμένο πάνω σε λόφο, δίνει τη δυνατότητα στον παρατηρητή να θαυμάσει ολόγυρά του την πεδιάδα στα σύνορα τριών χωρών και την κοιλάδα του ποταμού Έβρου, στην ελληνική πλευρά της οποίας έγινε η ομώνυμη μάχη.

Η μάχη του Ορμενίου αφορά τους Τούρκους, Σέρβους και λιγότερο τους Ούγγρους και τους Ναπολιτάνους (Κούζας 2015). Μπορεί, λοιπόν, να αποτελέσει μία πρόκληση και πρόσκληση για αυτούς τους λαούς να έρχονται εδώ, για να βλέπουν και να μαθαίνουν τι συνέβη κατά το παρελθόν της ιστορίας τους. Έχει δηλαδή διεθνιστικό χαρακτήρα, κάτι που συμβαδίζει με την τάση που επικρατεί σήμερα με τη δημιουργική οικονομία (Σίνιορ 2014, Μπουιτράγκο 2013). Αν συνδυαστεί με τον αρχαιολογικό χώρο του τύμβου Ζώνης - Δοξιπάρας, με τα εκθέματα

του Σπηλαίου και το Πύθιο, με το οποίο έχει σχέση η μάχη του Ορμενίου, τότε μπορεί να αποτελέσει έναν αυτόνομο προορισμό καθαρά ιστορικού και αρχαιολογικού ενδιαφέροντος.

Στο Βέλγιο βρίσκεται το Βατερλώ, στο οποίο διεξήχθη στις 18 Ιουνίου 1815 η ομώνυμη μάχη. Οι Βέλγοι κατασκεύασαν στην περιοχή ένα μνημείο, τον Λόφο του Λιονταριού (20 χιλιόμετρα από τις Βρυξέλλες Βελγίου) από χώμα παρμένο από το πεδίο της μάχης. Υπάρχει και το μουσείο Wellington (The Wellington Museum) στο Βατερλώ, που περιλαμβάνει στολές στρατιωτών των δύο αντίπαλων στρατών, όπλα που χρησιμοποιήθηκαν στη μάχη, προσωπογραφίες των πρωταγωνιστών και διάφορα αντικείμενα της εποχής εκείνης. Λειτουργεί καθ' όλο το έτος από το πρωί έως το απόγευμα και η είσοδος είναι 5 ευρώ για ενήλικες, 4 ευρώ για μαθητές - φοιτητές και 2 ευρώ για παιδιά.

Η μάχη του Βατερλώ θεωρείται σπουδαία από πολλές απόψεις και ως καταγεγραμμένη στη μνήμη των δυτικοευρωπαίων ευλόγως δημιουργήθηκαν τα ανωτέρω αναφερόμενα. Είναι όμως και μια εμπορική επιχείρηση. Ένα ιστορικό γεγονός μεταβλήθηκε σε εμπόρευμα και εντάχθηκε στην οικονομική δραστηριότητα.

Μπορεί να γίνει κάτι ανάλογο και για τη μάχη του Ορμενίου (1371), που ήταν πολύ σημαντική για την περιοχή των Βαλκανίων; Η σπουδαιότητα της μάχης αυτής είναι μονομερής, γιατί αφορά τα στρατιωτικά επιτεύγματα των Οθωμανών και συνακόλουθα την κυριαρχία τους επί της βαλκανικής χερσονήσου. Υπό τις παρούσες συνθήκες και με την πολιτική που ακολουθεί η Άγκυρα στην περιοχή μας η απάντηση είναι όχι (Στοφορόπουλος 2009). Εάν εκλείψουν από την πλευρά της σημερινής Τουρκίας οι εδαφικές διεκδικήσεις της, οι εθνικοί και θρησκευτικοί φανατισμοί της, τότε το Ορμένιο μπορεί να αποτελέσει ένα μνημείο μιας στρατιωτικής σύγκρουσης του παρελθόντος, που μπορεί να αξιοποιηθεί ενημερωτικά, διδακτικά και οικονομικά, κατά τα πρότυπα της μάχης του Βατερλώ. Ωστόσο, για όσο χρονικό διάστημα δεν μπορεί να γίνει αυτό, ο Δήμος Ορεστιάδας οφείλει να εντάξει το Ορμένιο στα υπάρχοντα αξιοθέατά του και διακριτικά να ενημερώνει τους επισκέπτες για τη μάχη που έγινε εκεί και για τα υπολείμματα του φρουρίου, ώστε να εμπλουτίζεται ο αριθμός τους. Μετά από συζήτηση και εξέταση του θέματος θα μπορούσε να γίνει μια μικρή παρέμβαση με τη δημιουργία μιας αναμνηστικής στήλης πληροφοριακού χαρακτήρα και με σύμβολα χριστιανισμού για να τιμηθούν οι χριστιανικές δυνάμεις των Σέρβων, Βούλγαρων και Ούγγρων που χάθηκαν εκεί. Το να τελείται ένα ετήσιο μνημόσυνο εκεί από τη Μητρόπολη για τα θύματα των 60.000 - 70.000 χριστιανών και των δύο χριστιανών ηγετών της Σερβίας θα έδινε άλλη διάσταση στην περιοχή, γιατί κάθε δημιουργική οικονομία και στον πολιτισμό πρέπει «... *να στοχεύει στη διεθνή αγορά»* (Σίνιορ 2014).

Δημιουργία νέων πολιτιστικών αγαθών

«Η δημιουργική οικονομία (Orange Economy) βασίζεται στη φαντασία των ανθρώπων και στον τρόπο με τον οποίο εκείνοι τη χρησιμοποιούν για να αυξήσουν την αξία μιας ιδέας. Ο John Howkins εισήγαγε την έννοια το 2001 για να μπορέσει να περιγράψει τα οικονομικά συστήματα, στα οποία η αξία δεν υπολογίζεται με τον παραδοσιακό τρόπο, δηλαδή με εκτάσεις γης, εργασία και κεφάλαιο. Η διαφορά του συγκεκριμένου όρου με αυτόν που περιγράφει τη δημιουργική βιομηχανία είναι ότι δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένους τομείς, αλλά χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια ολόκληρη οικονομία» (Σίνιορ 2014).

«Το νέο διεθνές αναπτυξιακό υπόδειγμα, στο οποίο η οικονομία της γνώσης και τεχνολογίας συγκεράζεται με την οικονομία του πολιτισμού και της δημιουργίας, η ελληνική πολιτεία, κατά την αναζήτηση ενός νέου βιώσιμου αναπτυξιακού παραδείγματος, θα πρέπει να εστιάσει την προσοχή της στα αντιληπτά πλέον οφέλη της έξυπνης οικονομίας. Η πρόκληση επομένως είναι να μεταστραφεί η τρέχουσα πολιτική πολιτιστικής διαχείρισης από τη στατική (κληροδότηση) στη δυναμική προσέγγιση (παραγωγή νέων μορφών)» (Λαζαρέτου 2014).

Επομένως, και η Τοπική Αυτοδιοίκηση μπορεί να αναζητήσει τη δημιουργία νέων μορφών πολιτιστικών αγαθών. Αυτό θα γίνει είτε με παραγωγή πολιτιστικού αγαθού που δεν υπάρχει και θα δημιουργηθεί με την έμπνευση των ανθρώπων της περιοχής είτε με τον συγκερασμό

παλαιού, για να αναδειχθεί κάτι διαφορετικό που θα εμπλουτίσει το παλαιό και θα δείχνει επιπλέον κάτι το διαφορετικό.

Ένας ειδικός επί του θέματος, ο οποίος, εκτός από την Αγγλία, τη χώρα του, δούλεψε σε χώρες της Λατινικής Αμερικής, όπως η Βραζιλία, Αργεντινή και Κολομβία, λέει για τη δημιουργική οικονομία:

«Το πρώτο πράγμα που θα αναγνώριζα στην Ελλάδα είναι ότι έχει μια αδιαμφισβήτητη πολιτισμική κληρονομιά, η οποία αποτελεί αστείρευτη πηγή ιδεών. Πιστεύω ότι για να μπορέσει η δημιουργική οικονομία να πάρει τα ηνία στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας θα πρέπει να εκμεταλλευτεί τις δημιουργικές επιχειρήσεις που μπορούν να στοχεύσουν στη διεθνή αγορά. Αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει ότι θα πρέπει κανείς να εγκαταλείψει τις ελληνικές ρίζες του ή την ταυτότητά του, αλλά αντίθετα να βρει τον τρόπο να πάρει τα στοιχεία-κλειδιά από αυτά και να τα παρουσιάσει με έναν τρόπο που να δημιουργεί μια αφήγηση και να απευθύνεται σε κάθε άκρη του κόσμου. Αυτή δεν είναι μία περίοδος να γίνει κάποιος «εσωστρεφής», αλλά αντίθετα είναι μια στιγμή να σκεφτεί πώς η δουλειά του θα έχει διεθνή απήχηση» (Σίνιορ 2014).

Μέσα στα πλαίσια αυτά τι μπορεί να γίνει στη Νέα Ορεστιάδα και στον Βόρειο Έβρο; Μπορεί να αξιοποιηθεί ο Ορέστης και η Ιφιγένεια, που συνδέονται με αυτήν την περιοχή; Το να κατασκευάσεις κάποια αγάλματά τους και να τα στήσεις σε κάποια πλατεία είναι πολύ απλό, αλλά δεν μπορεί να εντάσσεται στη δημιουργική οικονομία.

Στα Τρίκαλα πήραν την παράδοση των παραμυθιών για μυλωνάδες και καλικαντζαράκια. Υπήρχε ένας αναξιοποίητος μύλος, ο μύλος του Ματσόπουλου, και παρήγαγαν σε συνδυασμό με την παράδοση ένα νέο πολιτιστικό αγαθό με τεράστια οικονομικά οφέλη για όλον τον πληθυσμό της πόλης. Σήμερα τα Τρίκαλα είναι γνωστά γι' αυτήν τη δραστηριότητα, ιδιαίτερα την περίοδο των Χριστουγέννων, και όλο το ενδιαφέρον των επισκεπτών κατευθύνεται εκεί, ενώ έχουν παρακαμφθεί άλλα πολύ πιο σπουδαία αξιοθέατα της πόλης.

Η Disneyland δημιουργήθηκε από ανύπαρκτα πράγματα. Οι ήρωες ενός εικονογραφημένου παιδικού περιοδικού αξιοποιήθηκαν για να στηθεί μια τεράστια πολυεθνική επιχείρηση αναψυχής και εμπορίου σε τρεις πολιτείες των ΗΠΑ (Florida, Kalifornia, Hawaii) και σε πόλεις τεσσάρων χωρών (Paris, Tokyo, Hong Kong, Shanghai) (Disney Parks 2017).

Οι εμπνεύσεις των δημοτών είναι αυτές που θα δώσουν μορφή αξιοποίησης των «μύθων» του Ορφέα, της Ιφιγένειας ή του Ορέστη, αρκεί να γνωρίζουν από τώρα ότι μπορεί να παραχθεί ένα προϊόν είτε εντελώς αυτόνομα είτε σε συνδυασμό με κάτι που προϋπάρχει. Επιπρόσθετα, μπορούν να ενεργοποιηθούν επιχειρήσεις ή άτομα για δημιουργία πολιτιστικών αγαθών με θέματα ενδεικτικά τα εξής: Δικτυακός τόπος με τους χορούς της Θράκης, ψηφιακή αναπαραγωγή μιας μάχης της περιοχής, δικτυακός τόπος με τα θηράματα, τους τόπους της θήρας, καταλύματα, εδαφολογικές πληροφορίες και πληροφορίες πρόσβασης κ.λπ.

Χρηματοδοτικά Εργαλεία

«Η Ευρωπαϊκή Ένωση τα τελευταία χρόνια έχει εστιάσει την πολιτική της σε μια προσπάθεια ανάδειξης και προστασίας του ευρωπαϊκού πολιτισμού, ώστε να τονιστεί η διαφορετικότητα των πολιτισμών των χωρών μελών, να αναγνωριστούν τα κοινά τους σημεία και να αναδειχθούν τρόποι αξιοποίησής τους, στην πορεία προς την οικονομική ανάπτυξη» (Σαρλής 2014).

«Τα χρηματοδοτικά εργαλεία που διαθέτει και η ανάδειξη των δημιουργικών βιομηχανιών σε κομβικό παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης της Ευρώπης στην πορεία προς το 2020 αποτελούν πρώτης τάξης ευκαιρία για τους φορείς της ελληνικής τοπικής αυτοδιοίκησης για χρηματοδότηση των πολιτιστικών τους δράσεων και σχεδίων για το μέλλον» (Σαρλής 2014).

Σήμερα με βάση τον κανονισμό με αριθ. 1295/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11ης Δεκεμβρίου 2013 υπάρχει το πρόγραμμα «Creative Europe 2014-2020» ύψους 1,46 δισεκατομμυρίων ευρώ «για ενίσχυση των πολιτιστικών και δημιουργικών τομέων της Ευρώπης» (Σαρλής 2014, Λαζαρέτου 2014). Τα κονδύλια όμως αυτά θα κατευθυνθούν κυρίως σε «καλλιτέχνες, επαγγελματίες του πολιτιστικού χώρου,

κινηματογραφικές αίθουσες, ταινίες και μεταφράσεις βιβλίων» (Λαζαρέτου 2014). Πρόσθετα χρηματοδοτικά εργαλεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν είναι τα Διαρθρωτικά Ταμεία (Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), το Ταμείο Συνοχής) μέσω των διαχειριστικών αρχών του κράτους μέλους της Ε.Ε., το οποίο τα διαθέτει σύμφωνα με τα ΕΣΠΑ.

Επίσης πρέπει να προστεθεί πως για διασυνοριακή, διακρατική και διαπεριφερειακή συνεργασία σε θέματα πολιτισμού μπορούν να χρησιμοποιηθούν το πρόγραμμα INTERREG και το πρόγραμμα URBACT, με κοινή χρηματοδότηση από την Ε.Ε. και το κράτος μέλος (Σαρλής 2014).

Τέλος, η τάση που επικρατεί στο εξωτερικό είναι η χρηματοδότηση του πολιτισμού να γίνεται από την ιδιωτική πρωτοβουλία. Τέτοιες χρηματοδοτήσεις είναι:

1. Ο θεσμός της ιδιωτικής πολιτιστικής χορηγίας
2. Οι εταιρίες επιχειρηματικών συμμετοχών και κεφαλαίων (venture capital) και οι εταιρίες ιδιωτικών επενδυτικών κεφαλαίων (private equity funds)
3. Η χρηματοδότηση από το κοινό (crowdfunding). Οι πολίτες αισθάνονται ότι γίνονται συνδημιουργοί του έργου τέχνης με τον δημιουργό της ιδέας και
4. Ο «συγγενής» θεσμός Peer-to-Peer Lending (επιχειρήσεις ή ιδιώτες εξασφαλίζουν έντοκο δανεισμό απευθείας από τους ιδιώτες αποταμιευτές ή επενδυτές) (Λαζαρέτου 2014).

Ωστόσο, δεν μπορεί να μας διαφεύγει το γεγονός πως η ίδια η Ε.Ε. αντιμετωπίζει τον πολιτισμό ως εμπόρευμα και αν πρέπει να αξιοποιηθούν τα χρηματοδοτικά κονδύλια από αυτήν, πρέπει να έχουμε υπ' όψιν μας μία αλήθεια. Σήμερα υποστηρίζει μορφές πολιτιστικής ανάδειξης και πολιτιστικής δημιουργίας μικρής κλίμακας. Νομίζω όμως ότι αργότερα απώτερος στόχος της θα είναι η εύνοια για δημιουργία μεγάλων θεματικών πάρκων κατά τα πρότυπα της Disneyland ή μορφές μαζικής αναψυχής, που θα έχουν ως ανταπόδοση υψηλή συμμετοχή συνεταιριστικής διαχείρισης και διαμοιρασμού του παραγόμενου κέρδους μέσω απόδοσης ΦΠΑ ή άλλων επιβαρύνσεων.

Διαχείριση και προώθηση των πολιτιστικών αγαθών

«Οι κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές, αλλά κυρίως οι τεχνολογικές εξελίξεις που σημειώθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες στους τομείς της πληροφορίας και της επικοινωνίας, όπως οι νέες μορφές ψηφιοποίησης (digitisation), το διαδίκτυο (Internet)[2], οι μορφές διασκευής (remix), ανάμειξης (mashing) και χρήσης (sampling) διαφορετικών έργων, ενίσχυσαν τη ζήτηση εκ μέρους των Ευρωπαίων πολιτών για πολιτιστικά αγαθά, πνευματικές δημιουργίες και νέες μορφές ψυχαγωγίας και τέρψης. Εξ άλλου, η δημογραφική γήρανση του πληθυσμού στον ανεπτυγμένο κόσμο προσδιόρισε μια νέα ομάδα ενεργών καταναλωτών, τα άτομα της τρίτης ηλικίας, που διαθέτουν εισόδημα αλλά και χρόνο να δαπανήσουν για την απόλαυση εμπειριών και συγκινήσεων μέσω της κατανάλωσης αγαθών και υπηρεσιών πολιτισμού και δημιουργίας. Στο άλλο άκρο της δημογραφικής κλίμακας, η νέα γενιά εξοικειώνεται ταχύτατα με τη νέα τεχνολογία της επικοινωνίας και πληροφορίας και αναδεικνύεται σε δυναμική αγορά που όχι μόνο καταναλώνει, αλλά με τη διαδραστική συμμετοχή της καθίσταται επίσης συμπαραγωγός και συνδιαμορφωτής του τελικού προϊόντος» (Λαζαρέτου 2014).

Τυπικό παράδειγμα διαχείρισης και προώθησης τέτοιου πολιτιστικού αγαθού με σύγχρονα μέσα αποτελεί το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας. Η εμπειρία, λοιπόν, υπάρχει και εκείνο που πρέπει να γίνει είναι να αξιοποιηθούν ή να δημιουργηθούν καινούρια πολιτιστικά αγαθά.

Πριν αξιοποιηθεί ή δημιουργηθεί ένα πολιτιστικό αγαθό πρέπει να εξασφαλιστεί και η αντίστοιχη ανάπτυξη τουριστικών υποδομών (ξενώνες) από ιδιώτες με φορολογικά και ασφαλιστικά κίνητρα εκ μέρους του κράτους αλλά και η υποδομή για εύκολη και άνετη πρόσβαση των επισκεπτών με τη βελτίωση των οδικών αρτηριών ή του συγκοινωνιακού δικτύου, που με τα σημερινά δεδομένα είναι υπόθεση του κράτους.

Στόχος για προσδοκώμενα οικονομικά οφέλη

Στόχος της αξιοποίησης και της διαχείρισης του πολιτιστικού τομέα σε συνδυασμό με την τέχνη, τον τουρισμό, τις νέες τεχνολογίες, την αρχιτεκτονική, τη διακόσμηση και τη διαφήμιση είναι να συνεισφέρουν όλα αυτά σε ποσοστό 3% - 7% του ΑΕΠ της περιοχής (Σίνιορ 2014), που με στοιχεία του 2014 για τον νομό Έβρου ήταν 12.019 ευρώ (ΕΛΣΤΑΤ 2014). Δηλαδή τα 360-840 ευρώ κατά κεφαλήν πρέπει να παράγονται από τη διαχείριση και την αξιοποίηση των πολιτιστικών αγαθών.

Πέρα όμως από την οικονομική πλευρά του θέματος, υπάρχει η ιστορική και η ηθική υποχρέωση για την ανάδειξη του κάθε σημείου της Θράκης, η οποία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ιστορικής πορείας του ελληνικού γένους. «Οι Θρακιώτες πέρασαν στο στάδιο της αυτογνωσίας στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και στις αρχές του 1990, όταν διοργάνωσαν τα πρώτα πανθρακικά συνέδρια. Ωστόσο υπήρχαν και υπάρχουν ακόμη πολλά εμπόδια, εντός και εκτός Ελλάδος. Ο κύκλος της ανάκτησης της ταυτότητας του Θρακιώτη, η οποία είχε χαθεί για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα έχει ακόμη πολλή απόσταση να διανύσει και να δημιουργήσει τις συνθήκες για νέα και σύγχρονα αιτήματα. Ωστόσο η ιστορική περίοδος που διανύουμε δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες. Σε όλη την Ελλάδα και σε όλο τον κόσμο, γίνεται πλέον κατανοητό ότι χωρίς τη γνώση της ιστορικής διαδρομής της Θράκης, δεν μπορεί να υπάρξει ολοκληρωμένη κατανόηση της ταυτότητάς μας. Για αυτό και αναλαμβάνονται πρωτοβουλίες ουσίας που κινούνται σε ένα νέο και πιο ουσιαστικό πλαίσιο λειτουργίας και δραστηριότητας των συλλογικών εκπροσωπήσεων» (Μαλκίδης 2009).

Ανεξάρτητα, λοιπόν, από τη γενική τάση για αξιοποίηση των πολιτιστικών αγαθών ως εμπορικό προϊόν δεν πρέπει να γίνει κάτι στον Β. Έβρο, ώστε αυτοί που έρχονται στην περιοχή να μην λένε: «Ο Β. Έβρος έχει μόνον χωράφια και στρατό!»;

Σημειώσεις

1. Τα στοιχεία και οι αναφερόμενοι οικονομικοί δείκτες του 2010 είναι τα τελευταία οριστικά στοιχεία, εν αντιθέσει με τα επόμενα έτη 2011-2014, των οποίων τα στοιχεία είναι προσωρινά.
2. Στον πλανήτη μας σήμερα έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο μέσω υπολογιστή ή κινητού τηλεφώνου 2,7 δισεκατομμύρια άνθρωποι και ο αριθμός των συνδέσεων κινητής τηλεφωνίας ανέρχεται σε 6,8 δισεκατομμύρια. «Στην ΕΕ-28, το ποσοστό των νοικοκυριών που έχουν σύνδεση με το διαδίκτυο φθάνει το 79% (Eurostat, Δεκέμβριος 2013). Στην Ελλάδα, το ήμισυ του συνολικού πληθυσμού (ηλικίας 16-74 ετών) χρησιμοποιεί ηλεκτρονικό υπολογιστή ή έχει πρόσβαση στο διαδίκτυο. Το ποσοστό αυτό φθάνει το 86% στους νέους ηλικίας μέχρι 24 ετών» (Λαζαρέτου 2014).

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

ΕΛΣΤΑΤ (2010). Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά περιφέρεια και νομό. Ανακτήθηκε στις 18 Ιανουαρίου 2017 από: http://www.statistics.gr/el/statistics/eco

ΕΛΣΤΑΤ (2010). Απασχόληση κατά γεωγραφική ζώνη, περιφέρεια και κλάδο. Ανακτήθηκε στις 21 Ιανουαρίου 2017 από: http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL54/-

ΕΛΣΤΑΤ (2010). Κατά κεφαλή ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά περιφέρεια και νομό. Ανακτήθηκε στις 19 Ιανουαρίου 2017 από: http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL57/-

ΕΛΣΤΑΤ (2014). Κατά κεφαλή ακαθάριστο εγχώριο προϊόν κατά περιφέρεια και νομό. Ανακτήθηκε στις 19 Ιανουαρίου 2017 από: http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL57/-

Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας (2017). Σύγχρονο Μουσείο. Ανακτήθηκε στις 29 Μαρτίου 2017 από: http://www.musorest.gr/index.php/el/museum-el

Καρακούσης, Δ. (1995). Θράκη. Τουριστικός, Ιστορικός, Αρχαιολογικός Οδηγός. Αλεξανδρούπολη: Arrowhead.

Κατσέλη, Λ. (2016). Ο πολιτισμός καταλύτης ανάπτυξης για την Ελλάδα υπό 5 προϋποθέσεις. Ανακτήθηκε στις 15 Ιανουαρίου 2017 από: http://www.newsbeast.gr/financial/arthro/2446627/katseli-o-politismos-katalitis-anaptixis-gia-tin-ellada-ipo-5-proipothesis

Κόλλια, Β. (2016). Ο πολιτισμός ως μοχλός οικονομικής ανάπτυξης. Ανακτήθηκε στις 27 Ιουνίου 2017 από: http://www.liberal.gr/arthro/92642/apopsi/arthra/o-politismos-os-mochlos-oikonomikis-anaptuxis.html

Κούζας, Ι. (2015). Το Ορμένιο ως τόπος σύγκρουσης χριστιανικών δυνάμεων και μωαμεθανών. Η μάχη του Τζερνομιάνου (1371). Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ), Πρακτικά 1ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας «Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο». Νέα Ορεστιάδα: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, σελ. 17-27.

Λαζαρέτου, Σ. (2014). Η έξυπνη οικονομία: «Πολιτιστικές» και «δημιουργικές» βιομηχανίες στην Ελλάδα. Μπορούν να αποτελέσουν προοπτική εξόδου από την κρίση; Working Paper. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος. Τόμ. 175.

Μαλκίδης, Φ. (2009). Θράκη: από το περιθώριο στο προσκήνιο. Ανακτήθηκε στις 20 Απριλίου 2017 από: http://malkidis.blogspot.gr/search/label/%CE%98%CF%81%CE%AC%CE%BA%CE%B7

Μπουιτράγκο, Φ., Ντούκε, Ι. (2013). Η πορτοκαλί οικονομία. Μια διαρκής ευκαιρία. Washington: IDB. (Ελληνική έκδοση σε μετάφραση Σαμιώτου Κ.).

Σαρλής, Γ. (2014). Πολιτιστική οικονομία και πολιτιστική τεχνολογία. Η ευκαιρία για τις ευρωπαϊκές οικονομίες και διέξοδος για την οικονομική και την κοινωνικο-πολιτισμική κρίση. Ανακτήθηκε στις 4 Φεβρουαρίου 2017 από: http://www.academia.edu/8630984

Σίνιορ, Α. (2014). Μοχλός ανάπτυξης για την Ελλάδα η δημιουργική οικονομία. Συνέντευξη στην Κατερίνα Καλού, Ανακτήθηκε στις 5 Φεβρουαρίου 2017 από: http://www.academia.edu/8630984

Στοφορόπουλος, Θ. (2009). Θράκη: Μια άλλη Κύπρος; Σε: Νέο-οθωμανισμός και Ελληνική Ταυτότητα. Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις, σελ. 111-122.

Τσάρτας, Π. (2014). Επτά βασικές προϋποθέσεις για μια βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Ανακτήθηκε στις 15 Ιανουαρίου 2017 από: http://www.kathimerini.gr/197313/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/epta-vasikes-proupo8eseis-gia-mia-viwsimh-toyristikh-anapty3h

Τριαντάφυλλος, Δ. (2010). Αρχαιολογική εκπαιδευτική έκθεση Σπηλαίου Δήμου Τριγώνου. Εισήγηση στην ημερίδα με θέμα: Γεωλογικές και γεωφυσικές έρευνες στο Δήμο Τριγώνου - Το αρχαιολογικό έργο στο Β. Έβρο. Πετρωτά: Ε.Γ.Ε.

Τσιάμαλος, Η. (2017). Είναι ο τουρισμός, ανόητε. Ανακτήθηκε στις 14 Ιανουαρίου 2017 από: http://www.liberal.gr/arthro/107226/epikairotita/2017/einai-o-tourismos-anoite.html

Χαμαλίδης, Λ. (2015). Περιπλάνηση στο Βόρειο Έβρο. Ορεστιάδα: χ.ο.

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Disney Parks (2017). Ανακτήθηκε στις 3 Μαΐου 2017 από: https://disneyparks.disney.go.com/

Dražen Petrović museum (2017). Ανακτήθηκε στις 12 Μαρτίου 2017 από: http://www.drazenpetrovic.net/museum/

Following Hadrian (2017). Ανακτήθηκε στις 14 Μαρτίου 2017 από: https://followinghadrian.com/2016/01/10/crossing-the-rubicon/

Waterloo, a world of history (2017). Ανακτήθηκε στις 15 Απριλίου 2017 από: http://www.waterloo-tourisme.com/en/waterloo-1815

Wellington museum (2017). Ανακτήθηκε στις 15 Απριλίου 2017 από: http://www.waterloo-tourisme.com/en/wellington-museum

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 44-52

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΣΤΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΟΡΕΣΤΙΑΔΙΤΩΝ

Αθηνά Μόρφη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η πολιτιστική κληρονομιά, ως στοιχείο ιστορικής συνέχειας αλλά και σύγχρονης αποτύπωσης της εθνικής και τοπικής συνείδησης, αποτελεί βασικό σημείο έκφρασης της ατομικής και συλλογικής ταυτότητας. Σκοπός της εργασίας είναι να εξετάσει την συγκρότηση της ταυτότητας των Ορεστιαδιτών, μέσω της διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς. Ειδικότερα αναλύεται το πώς η διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς με κάθε μέσο (τέχνη, τοπική διάλεκτος, μουσική, χοροί, τραγούδια, λαϊκές παραδόσεις, μουσεία, μνημεία, λαογραφία, ήθη και έθιμα, τοπική κουζίνα, Θρακιώτικη διατροφή) συνδέεται και διαμορφώνει διαχρονικά πέρα από την πολιτισμική ταυτότητα και τις ικανότητες ψυχολογικής προσαρμογής. Πιο συγκεκριμένα, η παρούσα εργασία ασχολείται με τη μελέτη των κυριότερων χαρακτηριστικών που συνθέτουν την ταυτότητα των Ορεστιαδιτών, χαρακτηριστικά που δηλώνουν όχι μόνο την ομοιότητα αλλά και, ταυτόχρονα, τη διαφοροποίηση των μελών του πληθυσμού της περιοχής από άλλες συλλογικές ταυτότητες και τα οποία μεταβιβάστηκαν κυρίως από την επίδραση του άυλου πολιτισμού.

Λέξεις κλειδιά: *Πολιτισμική κληρονομιά, ψυχολογική ταυτότητα, προσαρμογή, Ορεστιάδα*

Εισαγωγή

Στη σημερινή εποχή, έννοιες όπως η ταυτότητα, η αυθεντικότητα και η πολιτιστική κληρονομιά αποτελούν μια απάντηση στη διαδικασία και στην ιδεολογία της παγκοσμιοποίησης, η οποία προωθεί την εξάπλωση μιας μαζικής ομοιόμορφης κουλτούρας, καθώς το αίσθημα της ιδιαιτερότητας και της ποικιλότητας αποτελούν δυναμικές συνιστώσες σε κάθε τομέα εξέλιξης.

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται τη συγκρότηση και διατήρηση της ταυτότητας των Ορεστιαδιτών στις μέρες μας. Πιο συγκεκριμένα, ασχολείται με τη μελέτη των κυριότερων χαρακτηριστικών που συνθέτουν την ταυτότητα των Ορεστιαδιτών, χαρακτηριστικά που δηλώνουν όχι μόνο την ομοιότητα μεταξύ των μελών, αλλά και, ταυτόχρονα, τη διαφοροποίηση από τις άλλες συλλογικές ταυτότητες. Αναμφίβολα, η πολιτισμική κληρονομιά, ως στοιχείο ιστορικής συνέχειας αλλά και μέσο σύγχρονης αποτύπωσης της εθνικής και τοπικής συνείδησης, αποτελεί βασικότατο σημείο έκφρασης της έννοιας της ατομικής και συλλογικής ταυτότητας.

Στο σύνολο της η πολιτιστική κληρονομιά αντιπροσωπεύει την πολύτιμη πείρα που έχει συσσωρεύσει ο άνθρωπος ανά τους αιώνες, χωρίς την οποία ο καθένας μας θα αντιμετώπιζε άοπλος το παρόν και το μέλλον. Αντιπροσωπεύει ακόμα την ιστορία και κυρίως την ταυτότητά μας. Μέσα από την ανάκληση του παρελθόντος προσδίδουμε νόημα στη ζωή μας στην σύγχρονη Ορεστιάδα σήμερα. Η πολιτιστική κληρονομιά δεν είναι πια μόνο μια μνήμη ή μία πολιτιστική αναφορά, ή ακόμα ένας τόπος ή ένα αντικείμενο. Η πολιτιστική κληρονομιά κινείται προς ευρύτερα και εκτενέστερα σενάρια, όπου μεταμορφώνεται συχνά

σε καθοδηγητική δύναμη για το εμπόριο, τα επαγγέλματα, την ψυχαγωγία και την πολιτική του τόπου στον οποίο δημιουργήθηκε.

Με τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι σκοπός της εργασίας είναι να εξετάσει την συγκρότηση της ταυτότητας των Ορεστιαδιτών, μέσω της διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ειδικότερα, αναλύεται το πώς η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς με κάθε μέσο (τέχνη, τοπική διάλεκτος, μουσική, χοροί, τραγούδια, λαϊκές παραδόσεις, μουσεία, μνημεία, λαογραφία, ήθη και έθιμα, τοπική κουζίνα, Θρακιώτικη διατροφή) συνδέεται και διαμορφώνει διαχρονικά πέρα από την πολιτιστική ταυτότητα και τις ικανότητες ψυχολογικής μας προσαρμογής. Εξετάζει, επιπλέον, τον τρόπο με τον οποίο αναπαράγονται σήμερα τα γνωρίσματα αυτά και τη σημασία που έχει για τους κατοίκους της Ορεστιάδας η διατήρησή τους.

Στη συνέχεια, διερευνώνται οι μεταβολές που έχουν συμβεί στην ταυτότητα των Ορεστιαδιτών, εξαιτίας του χρόνου και της εξέλιξης αλλά και λόγω των επιρροών που έχουν προκληθεί, κυρίως μέσω του βιώματος της προσφυγικότητας, της γεωγραφικής θέσης της πόλης στον Ελλαδικό χώρο, της εγγύτητας της περιοχής με τις γειτονικές χώρες που συνορεύει και τέλος εξαιτίας των αλλαγών που έχουν συντελεστεί από την ευρύτερη τοπική ανάπτυξη.

Για την εκπόνηση της εργασίας, χρησιμοποιήθηκαν δευτερογενείς πηγές. Η δευτερογενής έρευνα περιελάμβανε την βιβλιογραφική επισκόπηση. Η αναζήτηση της βιβλιογραφίας έγινε από την βιβλιοθήκη του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου, καθώς και από άλλες ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες (όπως, η βιβλιοθήκη Λαογραφίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, το Κέντρο Έρευνας Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών και η βιβλιοθήκη του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών), καθώς επίσης πραγματοποιήθηκε αναζήτηση και στο διαδίκτυο.

Θεωρητική προσέγγιση - Ορισμοί και βασικές έννοιες

Η έννοια της ταυτότητας

Η έννοια της ταυτότητας είναι έννοια ψυχολογική. Σημαίνει το σύνολο των στοιχείων εκείνων που προσδίδει το άτομο στον εαυτό του, συμπεριλαμβανομένων της αίσθησης και της αντίληψης πως ανήκει σε μια κατηγορία με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, συναισθήματα, συμπεριφορές και ρόλους. Είναι το δυναμικό συνταίριασμα στοιχείων της προσωπικότητας με στοιχεία του κοινωνικού πλαισίου κατά τρόπο τέτοιο ώστε το άτομο να έχει μια αίσθηση συνοχής και συνέχειας. Μέσω της ταυτότητας τα άτομα ή οι ομάδες αυτοπροσδιορίζονται μέσα από συγκεκριμένα ομοιογενή στοιχεία, επιτυγχάνοντας συνάφεια των κοινών χαρακτηριστικών και τη διατήρησή τους, από ενδεχόμενο κίνδυνο εξάλειψής τους (Βρύζας 2005).

Η ταυτότητα μας δεν είναι παρά μια σύνθεση πολλών διασταυρωμένων υπαγωγών, μια μεταβλητή που διαμορφώνεται και μεταβάλλεται με συνιστώσες όπως ο τόπος, ο χρόνος, η εθνική καταγωγή, η κοινωνική τάξη, το πολιτισμικό υπόβαθρο, το φύλο, η θρησκεία και η γλώσσα.

Η ταυτότητα έχει αποτελέσει αντικείμενο έρευνας για πολλές επιστήμες, όπως η φιλοσοφία και η ψυχολογία, όμως. μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο θα περάσει στις κοινωνικές επιστήμες. Η ψυχολογία μελετά την ατομική ταυτότητα, δηλαδή τη διαδικασία εσωτερικής συγκρότησης του εαυτού ενώ η κοινωνική ψυχολογία ερευνά την ταυτότητα σε επίπεδο ομάδων, δηλαδή τις συλλογικές ταυτότητες. Η ανθρωπολογία ασχολείται με τις πολιτιστικές ταυτότητες, καθώς μελετά τις πολιτιστικές διαφορές ανάμεσα στις κοινωνίες και τον τρόπο με τον οποίο διαφοροποιούν τον εαυτό τους σε σχέση με τους κοντινούς Άλλους. Η ατομική, η συλλογική και η πολιτιστική ταυτότητα είναι άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους (Βρύζας 2005).

Η συλλογική ταυτότητα αποτελεί μέρος της κοινωνικής ταυτότητας και, όπως αναφέρει ο Δαμανάκης (2007), αποτελείται από το σύνολο των πολιτισμικών στοιχείων πάνω στα οποία στηρίζεται το αίσθημα του «ανήκειν» σε μια ομάδα ή κοινότητα, ανεξάρτητα αν αυτή η

συλλογική ταυτότητα είναι πραγματική ή κατασκευασμένη / συμβολική, και εμπεριέχει ένα σύστημα αξιών, το οποίο διασφαλίζει την ενότητα της ομάδας. Επίσης, χρησιμεύει για την αντιμετώπιση τυχόν απειλών απ' έξω και για την προστασία των μελών που μοιράζονται αυτή τη συλλογική ταυτότητα.

Στη σύγχρονη εποχή, όταν μιλάμε για την «πολιτιστική ταυτότητα», αναφερόμαστε σε κάτι πραγματικό. Δεν εννοούμε μια κληρονομημένη παράδοση, καθώς η κληρονομιά αυτή τείνει να γίνει όλο και πιο οικουμενική, αλλά μια βιωμένη παράδοση, δηλαδή κάποιο τρόπο ζωής, ένα συγκεκριμένο τρόπο του να είσαι (Πρυνεντύ 1999). Υπάρχουν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που συνθέτουν την ταυτότητα ενός λαού ή ενός τόπου και τον κάνουν να ξεχωρίζει από τους άλλους. Για να ορίσουμε την ταυτότητα μιας ομάδας, δεν μας ενδιαφέρει απλώς να καταγράψουμε το σύνολο των διακριτών πολιτισμικών γνωρισμάτων της, αλλά να εντοπίσουμε ποια είναι εκείνα τα χαρακτηριστικά που χρησιμοποιούν τα μέλη για να δηλώνουν και να διατηρούν μια πολιτισμική διάκριση. Άρα, από την πολιτισμική διαφορά δεν προκύπτει άμεσα και ταυτοτική διαφορά. Μια επιμέρους κουλτούρα δεν παράγει από μόνη της μια διαφοροποιημένη ταυτότητα. Αυτή μπορεί να προκύψει μόνο από αλληλοδράσεις μεταξύ των ομάδων και από διαδικασίες διαφοροποίησης, τις οποίες ενεργοποιούν μέσα στις σχέσεις τους (Cuche 2001).

Διακριτά στοιχεία της τοπικής ταυτότητας

Κάθε λαός και κάθε τόπος έχει τη δική του ιστορία, θρύλους και παραδόσεις, ήθη και έθιμα, αρχές και ιδανικά, καθώς και ξεχωριστά φυλετικά γνωρίσματα, ιδιαίτερη ψυχοσύνθεση και ένα ξεχωριστό τρόπο να βιώνει και να αντιμετωπίζει την πραγματικότητα και τις διάφορες καταστάσεις, δύσκολες ή ευχάριστες, μέσα στην ιστορική πορεία του. Η λαογραφία του κάθε τόπου, η οποία είναι δοσμένη από το λαό, απεικονίζει όλη αυτή την ιδιαιτερότητα (Κυπριωτάκης 2003)

Η Θράκη με την πολυποίκιλη ιστορική διαδρομή της, διαθέτει δικό της πολιτισμικό πλούτο και παρουσιάζει σημαντικές ιδιαιτερότητες σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές της Ελλάδας. Η γεωγραφική θέση της Θράκης, η έκταση της, η φυσική διαμόρφωση του εδάφους της και οι μακροχρόνιες ιστορικές περιπέτειές της στάθηκαν αποφασιστικοί παράγοντες, ώστε να διαμορφωθεί ο λαϊκός της πολιτισμός και να αποτελέσει έναν από τους πιο σημαντικούς και αντιπροσωπευτικούς του ελληνικού χώρου.

Ωστόσο, υπήρξαν, και υπάρχουν, σημαντικές προσωπικότητες που γέννησε η Θράκη και διαδραμάτισαν σπουδαίο ρόλο στη διαμόρφωση της ιστορίας και του πολιτισμού, όχι μόνο της Θράκης, αλλά και ολόκληρης της Ελλάδας, όπως ο Πρωταγόρας, ο Δημόκριτος, ο Γεώργιος Βιζυηνός, Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή και πολλοί άλλοι.

Ανάμεσα σε αυτά τα διακριτά στοιχεία, συγκαταλέγονται η τοπική διάλεκτος, οι παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα, η τοπική κουζίνα και η διατροφή, αλλά και εκφράσεις του λαϊκού πολιτισμού, όπως η μουσική, τα τραγούδια και οι χοροί. Αναμφίβολα διαπιστώνονται μικρές διαφοροποιήσεις μεταξύ των κατοίκων της πόλης ανάλογα από ποια περιοχή της Αδριανούπολης μετακινήθηκε η κάθε ομάδα. Άλλωστε, όπως τονίζει και ο Βρύζας (2005), καμία ομάδα δεν είναι απολύτως ομογενοποιημένη. Τα μέλη μιας ομάδας αποτελούν υποκείμενα που δρουν επιλεκτικά. Οι αξίες και οι ρόλοι διαμορφώνονται από τις διάφορες πρακτικές, οι οποίες με τη σειρά τους προσδιορίζονται από το συγκεκριμένο πολιτιστικό και κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο λειτουργούν.

Μεταβολές σε σχέση με το παρελθόν

Η τοπική καταγωγή αναμφίβολα αποτελεί μια από τις πιο ισχυρές ταυτότητες, καθώς θεωρείται από πολλούς σημείο αναφοράς όλης τους της προσωπικότητας. Διαγενεολογικά διαφαίνονται αρκετές μεταβολές στο σχηματισμό της τοπικής ταυτότητας και στο πώς οι διαφοροποιήσεις αυτές γίνονται αντιληπτές από τους κατοίκους της περιοχής. Η διαφοροποίηση εντοπίζεται μεταξύ των νεότερων και γηραιότερων ηλικιών. Οι νέοι ηλικιακά φαίνονται περισσότερο αναποφάσιστοι, σχετικά με το εάν η τοπική ταυτότητα έχει αλλάξει

σε σχέση με το παρελθόν. Αυτό δικαιολογείται, αφού τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, έχοντας ζήσει περισσότερο, είναι περισσότερο σε θέση να διακρίνουν τις αλλαγές που ενδεχομένως έχουν συμβεί. Είναι αναμφίβολο, πάντως ότι έχουν συμβεί μεταβολές σε σχέση με πρότυπα του παρελθόντος. Μέσα στις μεταβολές αυτές, αυτό που έχει σημασία, είναι το τι χάνεται και τι αντιστέκεται, τι επιβιώνει και με ποιον τρόπο.

Το ζήτημα της αυθεντικότητας της ταυτότητας μπορεί να γίνει καλύτερα αντιληπτό μέσα από πολλά λαογραφικά φαινόμενα που υπάρχουν, τα οποία σήμερα κατά κανόνα, διδάσκονται και δεν προσλαμβάνονται αυτομάτως και απευθείας από την καθημερινότητα, όπως, για παράδειγμα, η κατασκευή μιας χορογραφίας από έναν παραδοσιακό χορό, ή όταν από διάφορες παραλλαγές ενός εθίμου συνδυάζονται τα στοιχεία εκείνα που θεωρούνται πιο ωραία. Το στοιχείο της διδασκαλίας, έχει δημιουργήσει τον προβληματισμό, κατά πόσο αυτά τα αναβιώμενα ή και αδιάσπαστα συνεχιζόμενα λαογραφικά φαινόμενα είναι αυθεντικά και γνήσια ή πρέπει να δεχτούμε την εξέλιξη τους και προσαρμογή τους στη σύγχρονη ζωή.

Δεδομένου ότι τα πολιτισμικά φαινόμενα δεν μπορούν να θεωρηθούν στατικά και υπάρχει μια δυσκολία στον προσδιορισμό ενός τοπικού ή χρονικού σημείου ως αρχικού και σταθερού σχετικά με την αυθεντική και γνήσια μορφή ενός φαινομένου, οι έννοιες της αυθεντικότητας και γνησιότητας είναι ιδιαίτερα ευάλωτες.

Αυτή η συνέχεια και η κινητικότητα αναμφίβολα δύσκολα μπορεί να γίνει αντιληπτή από τον καθημερινό άνθρωπο, ο οποίος έχει μάθει να ταυτίζει την έννοια της παράδοσης με τη σταθερότητα και την έλλειψη μεταβολών. Κι όμως, η αντίληψη ότι τα περιεχόμενα της πολιτιστικής ταυτότητας είναι ένα σύνολο καταστάσεων, πράξεων, νοοτροπιών και συμπεριφορών που μένει αναλλοίωτο στο πέρασμα του χρόνου αποτελεί ένα ιδεολόγημα που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα και το οποίο ουσιαστικά δεν βοηθά στην κατανόηση των διαδικασιών που τη σχηματίζουν, αλλά και των περιεχομένων που τη μορφοποιούν και τη συγκεκριμενοποιούν.

Η εξέλιξη λοιπόν της λαϊκής πολιτισμικής ταυτότητας αποτελεί ένα ενιαίο σύνολο, το οποίο περιλαμβάνει τόσο τις παλαιότερες παραδοσιακές μορφές, όσο και τις νεωτερικές προσαρμογές και προσθήκες που διαμορφώνεται από τον λαό στην καθημερινή του πράξη και το οποίο με τη σειρά του αποτελεί το έρεισμα για την οικοδόμηση των μορφών της ελληνικής παραδοσιακής καθημερινότητας.

Συλλογική μνήμη και παράδοση

Η παράδοση συμμετέχει ενεργά στην διαδικασία προσδιορισμού της ταυτότητας. Όταν αναφερόμαστε στην παράδοση, τις περισσότερες φορές εννοούμε μια ηθελημένα επιλεγμένη και μυθοποιημένη εκδοχή του παρελθόντος. Δηλαδή, κάποια στοιχεία της παράδοσης τονίζονται σκόπιμα, ενώ άλλα αγνοούνται. Η επιλεκτική παράδοση, λοιπόν, αποτελεί μια εκδοχή του παρελθόντος, η οποία χρησιμοποιείται για να επικυρώσει το παρόν και να το συνδέσει με το παρελθόν, προσφέροντας την αίσθηση μιας προδιαγεγραμμένης συνέχειας (Βρύζας 2005).

Ουσιαστικά, η παράδοση αποτελεί μνήμη, πάνω ακριβώς στην οποία θεμελιώνεται η ταυτότητα. Η σχέση μας με την παράδοση θα πρέπει να είναι ούτε σχέση υποταγής και εξάρτησης, αλλά ούτε και απεμπόληση και εγκατάλειψη αυτής. Η επιβίωση τόσο ενός ατόμου, όσο και ενός λαού εξαρτάται από την ιστορική μνήμη (Βρύζας 2005). Η διαδικασία συγκρότησης των ταυτοτήτων δεν συμβαδίζει αυστηρά με μια γραμμική αίσθηση του χρόνου και της ιστορίας, αντιθέτως σε αυτή συνεισφέρουν σημαντικά η μνήμη και η υποκειμενική εμπειρία (Γκέφου-Μαδιανού 2006).

Η διατήρηση της παράδοσης μέσα από τη λαογραφία, τη λογοτεχνία, τις εικαστικές τέχνες, τη μουσική τροφοδότησαν με αναπαραστάσεις και εικόνες τη συλλογική μνήμη και διαμόρφωσαν τις προσλαμβάνουσες των επόμενων γενεών, ώστε να υποδεχθούν μια ιστορική εμπειρία και γνώση διαμεσολαβημένη σε μεγάλο βαθμό από αυτά τα εκφραστικά μέσα. Παράλληλα, όμως, το αφήγημα της προσφυγιάς αποτέλεσε τη βάση πάνω στην οποία δομήθηκε και έγινε τελικά αποδεκτή από την ελληνική κοινωνία μια προσφυγική ταυτότητα ιδιαίτερη και διαφορετική. Κατά συνέπεια, η περιοδική ενθύμηση της προσφυγικής εμπειρίας

στην τοπική κοινωνία και η εγγραφή του προσφυγικού αφηγήματος στο εθνικό ιστορικό αφήγημα –διαδικασίες στις οποίες οι τέχνες και τα γράμματα έπαιξαν πρωταρχικό ρόλο– συνέβαλαν ουσιαστικά στη σταδιακή ενσωμάτωση των προσφύγων στο εθνικό σύνολο και στην μετάδοση της μνήμης στις επόμενες γενιές των απογόνων Καραγατσιανών.

Ο ρόλος της οικογένειας στην διατήρηση της μνήμης και της παράδοσης

Καθοριστικό ρόλο στην διατήρηση της μνήμης και της παράδοσης, ως πλαίσιο μεταβίβασης, αποτελεί η οικογένεια και το ευρύτερο περιβάλλον της. Η διερεύνηση της πολιτισμικής ταυτότητας με την συμμετοχή της οικογένειας αναβαθμίζει και τις ενδοοικογενειακές σχέσεις, οι οποίες, όπως έχουν επισημάνει και οι πρόσφατες έρευνες κοινωνικών ψυχολόγων που μελέτησαν τις μεταβολές της ελληνικής οικογενειακής ζωής με βάση το μοντέλο των τριών οικοθεωριών (παραδοσιακή, βιομηχανική - πυρηνική, επικοινωνιακή - συναλλακτική) χαρακτηρίζονται από ποικίλες εντάσεις που προκαλεί η έλλειψη ουσιαστικής επικοινωνίας ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά (Georgas 1991, Κατάκη 1984).

Η οικογενειακή μνήμη και εμπειρία προσφέρεται ως υλικό για τη διερεύνηση ποικίλων θεμάτων του λαϊκού πολιτισμού, από το λεγόμενο υλικό πολιτισμό (σπίτια, έπιπλα, κοσμήματα, ενδυμασία, διατροφή, κ.λπ.), τις παραγωγικές δραστηριότητες (αγροτικές, κτηνοτροφικές, αλιευτικές, βιοτεχνικές, εμπορικές, εργατικές, τουριστικές, κ.λπ.), την κοινωνική συγκρότηση (συνήθειες, αντιλήψεις, διαπαιδαγώγηση, κοινωνικές συμπεριφορές και οικογενειακές στρατηγικές). Οι οικογενειακές παραδόσεις μπορούν να παρομοιαστούν με ένα ψυχολογικό κουκούλι μέσα στο οποίο προστατεύονται και θρέφονται συναισθηματικά τα άτομα ώστε να μπορούν να αντεπεξέλθουν ακόμη και όταν εμφανίζονται δυσκολίες.

Η μνήμη της δεύτερης γενιάς ονομάζεται «μεταγενέστερη μνήμη» και αφορά τις έμμεσες συνέπειες που έχει υποστεί η δεύτερη γενιά από την προσφυγιά. Καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει το πώς η κάθε προσφυγική οικογένεια -μέσα από την μοναδικότητα και την υποκειμενικότητα της- επεξεργάστηκε και διαχειρίστηκε το τραύμα σύμφωνα με τις δικές της ικανότητες προσαρμογής και τις ικανότητες διαχείρισης του μετά-τραυματικού πόνου. Πέρα από την υποκειμενικότητα του βιώματος της κάθε οικογένειας, από πολλές ερευνάς διαφαίνεται ότι το ψυχικό τραύμα της προσφυγιάς μεταβιβάζεται σε συλλογικό επίπεδο και εκφράζεται από τη δεύτερη γενιά με κοινά χαρακτηριστικά στην ψυχική εξέλιξη των προγόνων.

Συμπερασματικά διαφαίνεται ότι η ύπαρξη οικογενειακών παραδόσεων είναι σημαντική για την ψυχολογική συνέχιση μιας οικογένειας και για τη σύνδεση των γενεών της. Η σύναψη σχέσεων και παραδόσεων που τονίζουν τη σημασία του να ανήκει κανείς στη συγκεκριμένη οικογένεια και των υποχρεώσεών του προς αυτή δημιουργεί μια πηγή αγάπης, προσωπική περηφάνιας και αίσθησης ότι ανήκει κάπου, πράγματα που κάνουν τη ζωή σε έναν ταραγμένο κόσμο πιο όμορφη.

Πολιτιστικοί σύλλογοι, εκδηλώσεις και επετειακοί εορτασμοί

Η κοινωνία της Νέας Ορεστιάδας φαίνεται να είναι λοιπόν βαθιά επηρεασμένη από το τραύμα του ξεριζωμού, γεγονός που αποδεικνύεται και από τους προσφυγικούς συλλόγους (Σύλλογος Καραγατσιανών – Ανδριανουπολιτών «Η Ορεστιάδα», το Κρασοχώρι-Λαογραφικός και Πολιτιστικός Σύλλογος Άνω Οινόης, Λαογραφικός Ιστορικός Σύλλογος Ορεστιάδας, Προσφυγικός Λαογραφικός Σύλλογος Θουρίου), από το Μουσείο Λαογραφίας και Ιστορίας Τέχνης Ορεστιάδας και Περιφέρειας, από την ενόργανη χορωδία του Λαογραφικού Μουσείου, τη βιβλιοθήκη των Αδριανουπολιτών Ορεστιάδας, τις εκδόσεις, τις συχνές επισκέψεις στην γενέθλια γη, τις ετήσιες εκδηλώσεις μνήμης ιδρύσεως της πόλης μας.

Γενικότερα η σύσταση πολιτιστικών συλλόγων και σωματείων ξεκινά από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα στον ελλαδικό χώρο, ως δείγμα των νέων κοινωνικών επιταγών και των νέων μορφών κοινωνικής οργάνωσης που εμφανίζονται εκείνη την εποχή. Οι ενέργειες και η δράση της πλειοψηφίας των συλλόγων, επικεντρώνονται στη διατήρηση της εθνικής και τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς των μελών. Αυτό επιτυγχάνεται με την πραγματοποίηση

συλλογικών επιμορφωτικών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων, επικεντρωμένων στις εθιμικές τελετουργίες των κύκλων της ζωής και του χρόνου, που συμβάλλουν στην αντίσταση εναντίον της χαλάρωσης των παραδοσιακών ηθών και εθίμων και στη δημιουργία νέων κοινωνικών γεγονότων (χοροεσπερίδες, πολιτιστικές εκδηλώσεις, κ.ά.). Έτσι, οι σημερινές κοινωνίες με την ίδρυση πολιτιστικών συλλόγων, αναμορφώνουν και αξιοποιούν το παρελθόν, μέσα από τη συλλογική διαχείριση της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Τόσο οι τοπικοί λαογραφικοί και πολιτιστικοί σύλλογοι προάγουν κάθε μορφή πολιτιστικής δημιουργίας, όπως μουσικής, θέατρο, εικαστικά δρώμενα και άλλες δραστηριότητες, μέσω των οποίων οι επισκέπτες έρχονται σε επαφή με την τοπική παράδοση, αποτελώντας παράλληλα το έναυσμα για τη συνάντηση συντοπιτών. Ασχολούνται ενεργά με την οργάνωση τοπικών κοινωνικών εκδηλώσεων, οι οποίες συχνά σχετίζονται με την κατασκευή και διαπραγμάτευση της τοπικής ταυτότητας, την αναβίωση τελετουργικών κάποιων εθίμων και την αναζωπύρωση της κοινωνικής κινητικότητας. (Πανόπουλος 2006)

Επιπλέον, η ιστορία της Ορεστιάδας από παλαιότερα μέχρι και τους νεότερους χρόνους συνδέεται έντονα και με τη θρησκευτική ζωή. Έκφραση αυτής αποτελούν εκκλησίες και θρησκευτικά μνημεία που βρίσκονται στην γύρω περιοχή. Τα περισσότερα συμβάλλουν στην διατήρηση και εξέλιξη της πολιτισμικής παράδοσης και λαογραφίας, καθώς ενεργοποιούνται σε παραδοσιακές δραστηριότητες, ενώ άλλα αποτελούν μοχλούς τοπικής ανάπτυξης.

Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, ότι ο χώρος της περιοχής έχει λειτουργήσει ως ισχυρός παράγοντας για τη διαμόρφωση και διατήρηση της συλλογικής μνήμης και ταυτότητας, καθώς μέσα από πλήθος υλικών, όπως τα μνημεία, αλλά και των άυλων ερισμάτων, συμβάλλει στην απόκτηση σχέσεων με το παρελθόν και την ιστορία, στη δημιουργία μιας συλλογικής ταυτότητας, συνείδησης και μνήμης. Η ανάκληση του παρελθόντος είναι σημαντική, καθώς δίνει νόημα στη ζωή μας στον σύγχρονο κόσμο. Τα μνημεία και τα κτίσματα αυτά έχουν συμβολική σημασία και ως χωρικές κατασκευές του ανθρώπου, συνιστούν συλλογικές αναπαραστάσεις, που σκοπό έχουν τη δημιουργία μιας συλλογικής μνήμης, μέσα από την οποία το υποκείμενο – τα μέλη, δηλαδή, της ομάδας – νοηματοδοτεί το χώρο. Επομένως, ο χώρος αποτελεί το σημείο προβολής της συλλογικής μνήμης.

Βασικά θετικά χαρακτηριστικά της ψυχολογικής ταυτότητας των Ορεστιαδιτών

Βασικό χαρακτηριστικό της ψυχολογικής ταυτότητας των Ορεστιαδιτών, ως απόγονοι Καργατσιανών προσφύγων, αποτελούσε και αποτελεί η ψυχική ανθεκτικότητα. Ο όρος *ψυχική ανθεκτικότητα* (resilience) ήταν τελικά αυτός που κυριάρχησε για την περιγραφή αυτών των ατόμων που βίωσαν τον ξεριζωμό. Η ψυχική ανθεκτικότητα γενικά αναφέρεται σε μια κατηγορία καταστάσεων που χαρακτηρίζεται από επαναλαμβανόμενους τύπους θετικής προσαρμογής στο πλαίσιο σημαντικών αντιξοοτήτων ή επικίνδυνων καταστάσεων. Δηλαδή, η ψυχική ανθεκτικότητα αναφέρεται στη δυναμική διαδικασία της θετικής προσαρμογής, παρά την ύπαρξη δύσκολων και αντίξοων συνθηκών και παρά την έκθεση σε παράγοντες επικινδυνότητας (Luthar et al. 2000). Οι κοινές συνήθειες, οι κοινές αναμνήσεις και η διατήρηση των παραδόσεων του συνέβαλε καθοριστικά στην ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητας των προσφύγων.

Στην ανάλυση των αφηγήσεων εντοπίζουμε αρκετούς προστατευτικούς παράγοντες που συμβάλουν στην αποτελεσματικότερη διαχείριση των τραυματικών προσφυγικών βιωμάτων.

Οι μηχανισμοί επιβίωσης που εμφανίζονται στις προσφυγικές αφηγήσεις και οι οποίοι συνέβαλαν στην επούλωση του τραύματος ενδεικτικά είναι:

- Η έντονη θρησκευτικότητα σε όλα τα μέλη της προσφυγικής οικογένειας και ο άμετρος σεβασμός στον κλήρο και στις θρησκευτικές τελετουργίες.
- Η πίστη στις αρχές και στις αξίες της οικογένειας, ως κληροδότημα από τους γονείς.
- Η ακαταπόνητη εργατικότητα και η διαρκής προσπάθεια για αυτοσυντήρηση.
- Ο αδιάσπαστος δεσμός με τα πατρογονικά εδάφη και η άσβεστη ελπίδα επιστροφής.

- Η ιερότητα του προσφυγικού συνοικισμού-κοινότητας, της αλληλεγγύης μεταξύ των συγχωριανών και το ανεπτυγμένο αίσθημα προσφοράς και φιλοξενίας.
- Ο πόνος ως κινητήριος δύναμη και ως επιταγή ανασυγκρότησης στη μνήμη των προγόνων τους.
- Ο βαθύς δεσμός και η αμοιβαία διαγενεολογική συμπαράσταση στα δύσκολα.
- Οι συμβολικές αναπαραστάσεις των παραδόσεων και της κουλτούρας της γενέθλιας γης μέσω ιστοριών, παραμυθιών και αφηγήσεων, ως λυτρωτική έκφραση. Οι οικογενειακές ιστορίες δημιούργησαν μια μακροχρόνια συλλογική οικογενειακή μνήμη, ικανή να εξασφαλίσει το αίσθημα «συνέχειας» μεταξύ των γενεών.

Η ηθική ανατροφή των παιδιών καθώς και η διαγενεολογική υποστήριξη από γιαγιάδες, θείους, νονούς αποτέλεσε το μυστικό ενότητας της προσφυγικής οικογένειας, που επιβίωσε ξεπερνώντας τα εμπόδια. Ακόμα και σήμερα το ιερό και συχνά υπερβατικό νόημα των τελετουργικών που υιοθετούν –ιδιαίτερα κατά την περίοδο των μεγάλων γιορτών- οι περισσότερες οικογένειες στην Ορεστιάδα καταδεικνύει την ανάγκη διασύνδεσης των γενεών διαχρονικά. Οι οικογενειακές παραδόσεις έχουν ένα βαθύτερο νόημα που εμπλουτίζουν την ψυχή και αποτελούν τον συνδετικό κρίκο με τις ρίζες των προγόνων μας. Μια διαχρονική ματιά στο παρελθόν, στο παρόν, και στο μέλλον, επιτρέπει στα μέλη μιας οικογένειας να χαρτογραφήσουν τις αλληλεπιδράσεις και τις συνήθειές τους ώστε να μπορούν να τις αποτιμήσουν.

Από τις επαφές μας με τους απογόνους Καραγατσιανούς, διαπιστώνεται ότι οι δραματικές εμπειρίες του ξεριζωμού από τις πατρογονικές εστίες μεταβιβάζονται μέσω αφηγήσεων και μετασχηματίζονται για την τρίτη γενιά σε «ιστορία επιβίωσης». Ερμηνεύοντας την τραυματική διαδρομή των παππούδων ως μάθημα επιβίωσης και ανθεκτικότητας στα δύσκολα, τα εγγόνια των προσφύγων του Καραγάτς φαίνεται να έχουν εσωτερικεύσει αρχές και αξίες που διαπότισαν την προσφυγική εμπειρία και μέσω της μίμησης τις μετέφεραν στον σύγχρονο τρόπο ζωής.

Η πίστη στο Θεό και στο θεσμό της οικογένειας, το βαθύ θρησκευτικό και εθνικό συναίσθημα, το φιλότιμο, η κοινωνικότητα, οι ικανότητες προσαρμογής, η αλληλεγγύη και η προσήλωση-συμπόνια στον άνθρωπο, το ήθος, η νοικοκυροσύνη, η καλή μαγειρική, η φιλοξενία αποτελούν, σύμφωνα με τις αναφορές της τρίτης γενιάς, μια άυλη πολιτιστική κληρονομιά, που μεταφέρθηκε από την «Αντριανού» και ενέπνευσε διαχρονικά -ως πολύτιμο κληροδότημα- γενιές Ορεστιαδιτών.

Βασικά αρνητικά χαρακτηριστικά της ψυχολογικής ταυτότητας των Ορεστιαδιτών

Αναμφίβολα η «ψυχοπαθολογία» της προσφυγιάς μεταβιβάστηκε ως μέρος της τοπικής ταυτότητας και στις επόμενες γενιές των Ορεστιαδιτών. Σύμφωνα με την Εξελικτική Ψυχολογία η προσωπικότητα και η ταυτότητα του κάθε ανθρώπου είναι στενά συνδεδεμένη με την εστία, με τον γεωγραφικό δηλαδή τόπο καταγωγής καθώς και με τις παρελθοντικές εμπειρίες του ατόμου στον τόπο αυτό. Η προσφυγική εμπειρία ως βίαιο και αιφνίδιο γεγονός αναμφισβήτητα αποτέλεσε μια τραυματική εμπειρία για τους χιλιάδες πρόσφυγες. Όλοι ξέρουμε πως οι πρόσφυγες του 1914, του 1922 και του 1923 ήταν «τραυματισμένοι». Η απώλεια ασφάλειας, σταθερότητας, ηρεμίας, κοινωνικής προστασίας καθώς και η απουσία έλεγχου πάνω στις συνθήκες ζωής των προσφύγων κλόνισαν συθέμελα τη ταυτότητα και την ψυχική τους ισορροπία.

Η προσφυγιά και όλα τα επακόλουθά της, από το ταξίδι του ξεριζωμού και τις κακουχίες του μέχρι την αναμονή για τη μετεγκατάσταση και την τελική εγκατάσταση και την προσαρμογή των προσφύγων σε ένα νέο περιβάλλον, δημιουργείσαι αναμφίβολα ένα πλαίσιο χρόνιου στρες και ανασφάλειας.

Η απότομη αλλαγή της καθημερινότητας, η έλλειψη προβλεπτικότητας και υποδομών υποδοχής, το ρήγμα με τη γενέθλια γη οδήγησαν τις ομάδες των προσφύγων σε ένα συναισθηματικό χάος. Ο ξεριζωμός των προσφύγων πέρα από κοινωνική, συνεπάγονταν και την ενδοψυχική αποδόμηση τους. Το άγχος, η θλίψη, ο θυμός, η ντροπή, ο φόβος και ο πόνος

μεγαλώνουν μπροστά στην καταστροφική απειλή και στις καταστάσεις βίας και ξεριζωμού. Η θλίψη στο τραύμα είναι γενική και αδιαμφισβήτητα είναι ένα φυσιολογικό συναίσθημα για την πρώτη γενιά που βιώνει την απώλεια. Πέρα από την υποκειμενικότητα του βιώματος της κάθε οικογένειας, από πολλές ερευνάς διαφαίνεται ότι το ψυχικό τραύμα της προσφυγιάς μεταβιβάζεται σε συλλογικό επίπεδο και εκφράζεται από τη δεύτερη γενιά με κοινά χαρακτηριστικά στην ψυχική εξέλιξη των προγόνων.

Ως αρνητικά χαρακτηριστικά της ψυχολογικής ταυτότητας των Ορεστιαδιτών, ως απόγονοι προσφύγων, δύναται να καταγραφούν το αίσθημα του αβοήθητου, ο φόβος του φόβου, η απαισιοδοξία, το καταθλιπτικόμορφο συναίσθημα, το αίσθημα του «Ξένου», το αίσθημα της υπαρξιακής μοναξιάς, το αίσθημα της έλλειψης και της ματαίωσης, το αίσθημα αποχωρισμού και απώλειας. Επιπλέον, η αμφιθυμική στάση απέναντι στον Τούρκικο λαό, ο φόβος του υποβιβασμού και το αίσθημα μειονεξίας απέναντι σε κάτοικους άλλων περιοχών διακρίνονται ξεκάθαρα και στις αφηγήσεις των επόμενων γενεών.

Οι τραυματικές εμπειρίες, επιδρώντας στην ψυχική ανάπτυξη των προσφύγων, επηρεάζουν τις επόμενες γενιές Ορεστιαδιτών και πέρασαν στη συλλογική μνήμη αυτού του πληθυσμού μέσα από τις αφηγήσεις. Γι' αυτό το λόγο κρίνεται πολύ σημαντικό να δοθεί η δυνατότητα στους απόγονους των προσφύγων να κατανοήσουν, μέσα από το πρίσμα μιας ιστορικής συνέχειας, γνωστικά σχήματα, πεποιθήσεις και στάσεις που ασυνείδητα έχουν μεταδοθεί ως κληροδότητα των Καραγατσιανών προσφύγων.

Όλα τα παραπάνω γνωστικά σχήματα μεταβιβάζονται αναμφίβολα αρκετά εξασθενημένα στις επόμενες γενιές Ορεστιαδιτών, τόσο λόγω της επουλωτικής επίδρασης του χρόνου όσο και λόγω των αμυντικών μηχανισμών που προστάτεψαν την κάθε γενιά διαχρονικά.

Συμπερασματικά, διαφαίνεται ότι η έννοια της πολιτισμικής ταυτότητας δεν συνδέεται με την πολιτισμική ακινησία και την τελετουργική στατική επανάληψη εθιμικών ή άλλων μορφών της καθημερινότητας του παρελθόντος. Αντιθέτως η πολιτισμική ταυτότητα συνδέεται με ένα αίσθημα ιστορικής και πολιτισμικής συνέχειας καθώς ακόμα και σήμερα, ενενήντα χρόνια μετά τον ξεριζωμό, υπάρχουν Ορεστιαδίτες που, παρότι δεν έζησαν οι ίδιοι τα δύσκολα συμβάντα της προσφυγιάς, ονομάζουν τον εαυτό τους Καραγατσιανούς ή ακόμα και πρόσφυγες αποδεικνύοντας την δυναμική μεταβίβαση της πολιτισμικής ταυτότητας διαχρονικά. Από τα παραπάνω λοιπόν διαφαίνεται αφενός ότι το οικογενειακό και το συλλογικό τραύμα γίνονται, συνειδητά ή ασυνείδητα, οργανωτικά στοιχεία του ψυχισμού και των κοινωνικών εκφράσεων των επόμενων γενεών και αφετέρου ότι η πολιτιστική κληρονομιά του τόπου αποτελεί ένα ζωντανό διαρκώς μεταβαλλόμενο υλικό συγκρότησης της τοπικής μας ταυτότητας.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Αρσέλ, Λ.Τ. (2014). Με τον Διωγμό στην Ψυχή. Το Τραύμα της Μικρασιατικής Καταστροφής σε Τρεις Γενιές. Αθήνα: Κέδρος.

Βρύζας, Κ. (2005). Παγκόσμια επικοινωνία και πολιτιστικές ταυτότητες, Αθήνα: Gutenberg.

Γκέφου –Μαδιανού, Δ. (2006). Εννοιολογήσεις του Εαυτού και του «Άλλου»: Ζητήματα ταυτότητας στη σύγχρονη ανθρωπολογική θεωρία. Σε: Γκέφου – Μαδιανού Δ. (Επιμ). Εαυτός και «Άλλος». Εννοιολογήσεις, Ταυτότητες και Πρακτικές στην Ελλάδα και την Κύπρο, Αθήνα: Gutenberg, σελ. 15-110.

Cuche, D. (2001). Η έννοια της κουλτούρας στις κοινωνικές επιστήμες, Αθήνα: Τυπωθήτω – Γ. Δαρδανός, σελ.148-150.

Δαμανάκης Μ. (2007). Ταυτότητες και εκπαίδευση στη διασπορά, Αθήνα: Gutenberg

Hobsbawm, E., Ranger, T. (2004). Η Επινόηση της Παράδοσης, Μτφρ. Θ. Αθανασίου. Αθήνα: Θεμέλιο.

Gupta, A., Ferguson, J. (2005). Πέρα από την κουλτούρα: Χώρος, ταυτότητα και η πολιτική της διαφοράς. Σε: Κυριακίδης, Γ., Μιχαηλίδου, Μ. (Επιμ), Η Προσέγγιση του Άλλου: Ιδεολογία, Μεθοδολογία και Ερευνητική Πρακτική, Αθήνα: Μεταίχμιο, σελ. 187.

Κατάκη, Χ. (1984). Οι Τρεις Ταυτότητες της Ελληνικής Οικογένειας, Αθήνα, Κέδρος.

Κιηγμάς, Δ., Ριζιώτης, Γ. (2010). Αδριανούπολη, Κάραγατς, Νέα Ορεστιάδα, Μία Πόλη. Δεύτερη έκδοση συμπληρωμένη. Νέα Ορεστιάδα.

Πανόπουλος, Π. (2006). Επιστρέφοντας στον γενέθλιο τόπο: Οι τοπικοί σύλλογοι και η πολιτισμική κατασκευή του τόπου. Σε: Παπαταξιάρχης, Ε. (Επιμ), Περιπέτειες της Ετερότητας: Η Παραγωγή της Πολιτισμικής διαφοράς στη σημερινή Ελλάδα, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, σελ. 21-26.

Πρυνεντύ, Ζ. (1999). Πολιτισμική ταυτότητα: μεταξύ μύθου και πραγματικότητας. Σε: Κωνσταντοπούλου Χ., Μαράτου – Αλιμπράντη, Λ., Γερμανός, Δ. (Επιμ), «Εμείς» και οι «Άλλοι»: Αναφορά στις Τάσεις και τα Σύμβολα. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γ. Δαρδανός, σελ.178-200.

Χριστακοπούλου, Σ. (1999). Τοπική και κοινωνική ταυτότητα: Μια ψυχολογική-κοινωνιολογική ανάλυση της σχέσης του ατόμου με το φυσικό – κοινωνικό περιβάλλον. Ψυχολογία, Τεύχος 6, σελ. 183-188.

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Georgas J. (1991). Intrafamily acculturation of values in Greece, Journal of Cross-Cultural Psychology, No. 22, pp. 445-457.

Luthar, S.S., Cicchetti, D., Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future research. Child Development. Vol. 71, No. 3, pp.71-134.

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 53-73

Η ΕΒΡΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Αθανάσιος Αν. Γεωργίσης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία αποσκοπεί στην παρουσίαση της ιστορίας της εβραϊκής κοινότητας Νέας Ορεστιάδας από το 1923 έτος ιδρύσεως της πόλης μέχρι την εξόντωση της στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης το 1943 και το τυπικό τέλος της το έτος 1970. Αρχικά γίνεται αναφορά στην εβραϊκή κοινότητα της Αδριανούπολης και του Καραγάτς. Κατόπιν παρουσιάζονται η εγκατάσταση των Εβραίων προσφύγων στη Νέα Ορεστιάδα και οι αντιδράσεις του χριστιανικού πληθυσμού. Ακολουθεί αναφορά στη θρησκευτική, εκπαιδευτική, οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα των μελών της κοινότητας. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στην περίοδο της γερμανικής κατοχής και του Ολοκαυτώματος, που αποτέλεσε την αιτία του ολοκληρωτικού αφανισμού των Εβραίων της πόλης. Τέλος, παρατίθενται ορισμένα στοιχεία για τη μεταπολεμική περίοδο.

Λέξεις κλειδιά: *Νέα Ορεστιάδα, Καραγάτς, Αδριανούπολη, Ιστορία, Εβραϊκή Κοινότητα, Ολοκαύτωμα.*

Άνεμος Ανατολίτης φύσηξε
κι ήρθαν Σεφαραδίτικα πουλιά στην πόλη˙
μα Βοριάς σαν γύρισε
θάνατο και δάκρυ έφερε, χαθήκαν όλοι.

Αθανάσιος Αν. Γεωργίσης

Εισαγωγή

Ανατρέχοντας στις μνήμες των πρώτων χρόνων της εφηβικής μου ηλικίας θυμάμαι με νοσταλγία τις ημέρες του Σαββάτου. Το πρωί ποδόσφαιρο ή καλαθοσφαίριση με φίλους στην αυλή του 4ου Δημοτικού Σχολείου Νέας Ορεστιάδας και αργότερα το απόγευμα πεζοπορία είκοσι λεπτών προς τη Χριστιανική Εστία επί της οδού Ευριπίδου στο κέντρο της πόλης, προκειμένου να ακούσουμε τις ωφέλιμες ομιλίες του θεολόγου και μετέπειτα ιερέα Αθανασίου Δανάκη. Στην επιστροφή πάντοτε υπήρχε χρόνος να συμπληρώσουμε ένα δελτίο «Προ-πο της Κυριακής» στο πρακτορείο του κ. Αρσέν Μπερμπεριάν και να παρατηρήσουμε τη βιτρίνα του καταστήματος οπτικών Μπερτς Παπαζιάν επί της οδού Αποστολάκη. Ενός μικρού δρόμου στο κέντρο της πόλης παράλληλο της λεωφόρου Βασιλέως Κωνσταντίνου, με στενά πεζοδρόμια και μικρά καταστήματα που μαζί με την οδό Ηφαίστου διατηρούσαν ακόμη την εικόνα της παλαιάς αγοράς της Νέας Ορεστιάδας. Αυτή ήταν η πρώτη προσωπική εμπειρική γνώση για την ύπαρξη αρμένικης κοινότητας στη Νέα Ορεστιάδα.

Χρειάστηκε να περάσουν αρκετά χρόνια προκειμένου να πληροφορηθώ ότι στην Νέα Ορεστιάδα πέραν της αρμένικης υπήρξε στο παρελθόν και μια μικρή εβραϊκή κοινότητα, την οποία μέχρι τότε αγνοούσα. Διαβάζοντας το βιβλίο του αείμνηστου Τάκη Τσονίδη «Η Ορεστιάδα μας» διαπίστωσα με έκπληξη ότι κατά την εγκατάλειψη του Καραγάτς το 1923 και τον ερχομό των προσφύγων στη Νέα Ορεστιάδα εγκαταστάθηκε στην πόλη μικρός αριθμός Εβραίων. Ποια ήταν, όμως, η ιστορία αυτής της κοινότητας; Υπάρχουν σήμερα στοιχεία που να μαρτυρούν στις νεότερες γενεές την ύπαρξη της; Ερωτήματα όπως τα

προαναφερθέντα με ώθησαν στην έρευνα και συγγραφή της παρούσας εργασίας, επιθυμώντας να προσθέσω με τη σειρά μου ένα μικρό «λιθαράκι» στο πλήθος των συγγραμμάτων που διανθίζουν τα τελευταία χρόνια την πνευματική ζωή της Νέας Ορεστιάδας και αφορούν την ιστορία και τον πολιτισμό της.

Η εύρεση στοιχείων για την εβραϊκή κοινότητα της Νέας Ορεστιάδας αποδείχθηκε εξ αρχής δύσκολο εγχείρημα. Ο μικρός αριθμός των οικογενειών που κατοικούσαν προπολεμικά στην πόλη και το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου το μεγαλύτερο ποσοστό των μελών της κοινότητας θανατώθηκε στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης, δεν αποτελούσαν ενθαρρυντικά στοιχεία για την απάντηση των ερωτημάτων μου. Επιπλέον, η έλλειψη αρχειακού υλικού([1]) έκανε ακόμη δυσκολότερη την έρευνα. Παρόλα αυτά οι σχετικές, έστω και σύντομες, αναφορές στα συγγράμματα των ντόπιων συγγραφέων, η Δημοτική Βιβλιοθήκη Ορεστιάδας και το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας, τα διασωθέντα αρχεία των τοπικών σχολείων καθώς και η συμβολή του διαδικτύου υπήρξαν σημαντικοί αρωγοί στην προσπάθεια εκπόνησης της παρούσας εργασίας.

Η απελευθέρωση της Θράκη και η ίδρυση της Νέας Ορεστιάδας

Με τη Συνθήκη των Σεβρών (28 Ιουλίου/10 Αυγούστου) ολόκληρη η Θράκη, πλην της Κωνσταντινούπολης και των Στενών, αποδόθηκε επίσημα από τους Συμμάχους στους Έλληνες ως αναγνώριση της συμμετοχής της Ελλάδας στο πλευρό των δυνάμεων της Αντάντ (Entente) κατά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Το όνειρο της απελευθέρωσης από τον τουρκικό ζυγό έγινε πραγματικότητα, η Αδριανούπολη και το προάστιό της το Καραγάτς([2]) ήταν πλέον ελληνικά. Το Καραγάτς ονομάστηκε Ορεστιάδα, εις ανάμνηση του μυθικού Ορέστη([3]) ιδρυτή της πρώτης Ορεστιάδας και μετέπειτα Αδριανούπολης (Τσονίδης 1980). Στις 10.09.1920 με το ν.2492/1920 (ΦΕΚ Α΄206/10.09.1920) του ελληνικού κράτους προσαρτήθηκε επίσημα η Θράκη στην Ελλάδα και δόθηκε σε όλους τους κατοίκους η ελληνική ιθαγένεια (Εθνικό Τυπογραφείο**).**

Με την κατάρρευση του μικρασιατικού μετώπου και την υπογραφή στις 28 Σεπτεμβρίου/11 Οκτωβρίου 1922 της ανακωχής των Μουδανιών (γνωστή και ως *συνθήκη* των *Μουδανιών*) οι Μεγάλες Δυνάμεις παραχώρησαν την Ανατολική Θράκη και την Αδριανούπολη στην Τουρκία. Ο ελληνικός στρατός υποχρεώθηκε να εγκαταλείψει την περιοχή μέσα σε 15 ημέρες και οι ελληνικές πολιτικές αρχές και η χωροφυλακή το ταχύτερο δυνατόν εντός 30 ημερών. Ως φυσικό σύνορο μεταξύ των δύο χωρών ορίστηκε αρχικά ο ποταμός Έβρος, με το Καραγάτς (προάστιο της Αδριανούπολης) δυτικά του ποταμού να παραμένει ελληνικό. Αρκετοί Αδριανοπολίτες παίρνοντας μαζί τα βασικά είδη από το βιός τους (κουβέρτες, ρουχισμό, μαγειρικά σκεύη και τα εικονίσματα) κατέφυγαν στο Καραγάτς, με την ελπίδα της γρήγορης επιστροφής (Μαυρίδης & Μπεζιργιαννίδης 1996).

Όμως το Καραγάτς δεν έμελε να διατηρηθεί για πολύ καιρό ελληνικό. Τον Μάιο του 1923 στη συνδιάσκεψη της Λωζάνης οι Δυτικές Δυνάμεις πρότειναν την παραχώρηση του Καραγάτς στην Τουρκία ως αποζημίωση στις αξιώσεις των Τούρκων, με την ελληνική πλευρά και τον πληρεξούσιο εκπρόσωπο της Ελευθέριο Βενιζέλο να αποδέχεται την πρόταση. Έτσι, με τη Συνθήκη της Λωζάνης (23.07.1923) και την υπογραφή ειδικού πρωτοκόλλου, του «Πρωτοκόλλου περί του Καραγάτς ως και των Νήσων Ίμβρου και Τενέδου» (24.07.1923), η παλαιά Ορεστιάδα και τα χωριά Μπόσνα (παλαιά Βύσσα) και Ντεμερτές (παλαιά Καβύλη) δόθηκαν για οικονομικούς και στρατιωτικούς λόγους στην Τουρκία (Τσονίδης 1980, Μαυρίδης 2008). Με αυτό τον τρόπο επισφραγίστηκε ο ξεριζωμό των κατοίκων από τη γη των προγόνων τους και το τέλος της ελληνικής παρουσίας στην περιοχή. Στις 15 Σεπτεμβρίου 1923 υπογράφηκε το πρωτόκολλο παράδοσης του Καραγάτς στην Τουρκία, ως η τελευταία πράξη του δράματος του ελληνισμού της Ανατολής.

Η συμφωνία παραχώρησης του Καραγάτς στην Τουρκία έγινε γνωστή στους κατοίκους το βράδυ της 27ης Μαΐου 1923, προκαλώντας μεγάλη λύπη και αγωνία. Στις 3 Ιουνίου επιτροπή των κατοίκων υπό την προεδρία του Μητροπολίτη Πολύκαρπου αποφάσισε τη μη χρήση του δικαιώματος της εξάμηνης παραμονής που προέβλεπε το Πρωτοκόλλου του Καραγάτς, την

εκκένωση της περιοχής και τη μετακίνησή τους σε νέα τοποθεσία, ακολουθώντας το δρόμο της προσφυγιάς για δεύτερη φορά. Αρχικά 6.150 πρόσφυγες στην πλειοψηφία τους γεωργοί, 5.200 Καραγατσιανοί από εννιακόσιες ελληνικές οικογένειες που είχαν δηλώσει εγγράφως ότι θα έρθουν στη νέα πατρίδα και 950 από την ευρύτερη περιοχή της Αδριανούπολης, λαμβάνοντας υπόψη την προτροπή του Δεσπότη να μείνουν ενωμένοι και να μην διασκορπιστούν αναγκάστηκαν είτε με τρένο είτε με τις βοϊδάμαξες τους (τους γνωστούς αραμπάδες) ή ακόμη και με τα πόδια να εγκαταλείψουν το Καραγάτς (παλαιά Ορεστιάδα) και με τα υπάρχοντά τους να εγκατασταθούν στην τοποθεσία Κουμ Τσιφλίκ (Αμμώδες Τσιφλίκι) 18 χιλιόμετρα νότια της Αδριανούπολης, τη σημερινή Νέα Ορεστιάδα([4]). Μαζί τους εγκαταστάθηκαν στη νέα πατρίδα και μερικές οικογένειες Αρμενίων και Εβραίων (Τσονίδης 1980, Μαυρίδης & Μπεζιργιαννίδης 1996, Μαυρίδης 2008).

Τον πρώτο καιρό οι κάτοικοι αναγκάστηκαν να διαβιούν σε σκηνές στην ύπαιθρο και οι Δημόσιες Υπηρεσίες να στεγάζονται σε σκηνές ή πρόχειρες κατασκευές. Ο Τάκης Τσονίδης (1983) αναφέρει χαρακτηριστικά για τους πρώτους κατοίκους: «ζωή σκληρή τους πρώτους μήνες στην Ορεστιάδα, κοιμώντουσαν με την αγωνία μη βρουν κάτω από το μαξιλάρι τους κανένα φίδι ή κανένα σκορπιό». Στις αρχές Ιουλίου του 1923 κατέφθασε στην τοποθεσία η 11η (XI) Διλοχία Μηχανικού του ελληνικού στρατού προκειμένου να συμβάλλει στο σχεδιασμό, τη χάραξη και διάνοιξη των δρόμων και αργότερα στην ανέγερση των δημοσίων κτισμάτων. Ταυτόχρονα, οι κάτοικοι άρχισαν να κτίζουν τα πρώτα σπίτια με υλικά που έφεραν μαζί τους από το Καραγάτς([5]). Στις 12 Αυγούστου του 1923 πραγματοποιήθηκε ο αγιασμός των εγκαινίων της νέας πόλης από τον Μητροπολίτη Αδριανουπόλεως (και από το 1924 έως το 1931 Αδριανουπόλεως και Νέας Ορεστιάδας) Πολύκαρπο Βαρβάκη με την παρουσία του Γενικού Διοικητή της Θράκης Σπύρου Δάσιου (Τσονίδης 1980, Μαυρίδης 2008).

Η Εβραϊκή κοινότητα

Η Εβραϊκή Κοινότητα της Αδριανούπολης και του Καραγάτς

Η Αδριανούπολη υπήρξε μια από τις μεγαλύτερες πόλεις της Ανατολής στην οποία διαχρονικά βρισκόταν η μεγαλύτερη Ισραηλιτική Κοινότητα των Βαλκανίων, μετά από αυτές της Κωνσταντινούπολης και της Θεσσαλονίκης (Βαφείδης 1981, Ευθυμίου 1994, Καραδήμου-Γερολύμπου 1994). Το πρώτο ίχνος ιουδαϊκής παροικίας στην πόλη εντοπίζεται κατά τα βυζαντινά χρόνια, το 389 μ.Χ. επί αυτοκρατορίας Θεοδοσίου του Α' (379-395 μ.Χ.). Στους ελληνόφωνους Εβραίους (Ρωμανιώτες) των πρώτων αιώνων προστέθηκαν αργότερα Εβραίοι της κεντρικής Ευρώπης, λόγω του διωγμού τους από την Ουγγαρία το 1376 και τη Γαλλία το 1394. Το έτος 1454, μετά από κάλεσμα του γερμανικής καταγωγής Ραβίνου της Αδριανούπολης Ισαάκ Σαρφατί, αρκετοί γερμανόφωνοι Εβραίοι (Ασκεναζίμ) προερχόμενοι από τη Βαυαρία, Σουηβία και Βοημία εγκαταστάθηκαν στην πόλη. Ακολούθησαν ορισμένοι Εβραίοι της Ιταλίας στο πρώτο μισό του 15ου αιώνα (Σταμούλης 1986, Bali 1998). Το 1470 παρατηρείται αυξημένη μετακίνηση Εβραίων από τη Σερβία, Βοσνία, Ουγγαρία, Ιταλία, Γαλλία, Πολωνία και Ρωσία στη Θράκη καθιστώντας την Αδριανούπολη ως τη μεγαλύτερη Εβραϊκή Κοινότητα της Ευρώπης (Σακελλαρίου 2006). Στη συνέχεια το 1492 και το 1496 εγκαταστάθηκε στην πόλη μεγάλος αριθμός Εβραίων (Σεφεραδίμ) της Ισπανίας και της Πορτογαλίας αντίστοιχα. Οι Σεφεραδίμ ως πολυπληθέστερη εθνοτική ομάδα επέβαλαν στους υπόλοιπους τη γλώσσα Λαντίνο (ισπανοεβραϊκά), τα ήθη και έθιμά τους (Σταμούλης 1986).

Η εβραϊκή συνοικία αρχικά βρισκόταν στο νοτιοανατολικό τμήμα του βυζαντινού κάστρου στις όχθες του ποταμού Τάξου (Τούντζα). Είχε έκταση περίπου 300 x180 μέτρα (εμβαδόν 5,4 εκταρίων) και αποτελούσε την πιο πυκνοκατοικημένη περιοχή της πόλης. Το 1835 και το 1846 μεγάλες πυρκαγιές σχεδόν αποτέφρωσαν τη συνοικία αναγκάζοντας τα μέλη της κοινότητας να μετακινηθούν εκτός του κάστρου και να διασκορπιστούν στις υπόλοιπες συνοικίες της πόλης. Συνολικά στην Αδριανούπολη υπήρχαν δώδεκα εβραϊκές συνοικίες, οι οποίες με τον καιρό περιορίσθηκαν σε πέντε. Δύο στο κάστρο, μία στο νότιο Εξώκαστρο, μία στο δυτικό Εξώκαστρο και μία στην περιοχή Ταχτά Καλέ. Η τελευταία πήρε το όνομά της από το ξύλινο τείχος που υπήρχε και χώριζε τη συνοικία από την υπόλοιπη πόλη για να

αποφεύγεται η συνεχής επαφή των μελών της κοινότητας με τους υπόλοιπους κατοίκους και η δημιουργία επεισοδίων λόγω θρησκευτικού φανατισμού. Η εβραϊκή κοινότητα διέθετε σχολεία, νοσοκομεία, λέσχες και 13 Συναγωγές (ξύλινες)([6]). (Νικολαΐδης 1993, Yerolympos 1993, Καραδήμου-Γερολύμπου 1994, Bali 1998, Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010). Το 1905 ακόμη μια μεγάλη πυρκαγιά στάθηκε η αιτία καταστροφής χιλίων πεντακοσίων εβραϊκών κατοικιών και όλων των Συναγωγών της πόλης. Σε αντικατάσταση αυτών κτίστηκε το έτος 1907 επί σουλτάνου Αμπντούλ Χαμίντ η Μεγάλη Συναγωγή. Ήταν η μεγαλύτερη Συναγωγή των Βαλκανίων και τρίτη σε μέγεθος στην Ευρώπη αντανακλώντας τη δυναμική της εβραϊκής κοινότητας την εποχή εκείνη (Bali 1998, Skarlatou 2010).

Το 1525 ζούσαν στην Αδριανούπολη διακόσιες μία εβραϊκές οικογένειες και το 1555 χίλιες. Το 1664 κατοικούσαν στην πόλη 16.000 Εβραίοι και το 1850 4.000. Το 1873 υπήρχαν περίπου 12.000 Εβραίοι και κατά την περίοδο 1903-1911 17.000 (περίπου το 17% του συνολικού πληθυσμού της πόλης), αποτελώντας την τρίτη πληθυσμιακή εθνότητα στην πόλη μετά τους Τούρκους και τους Έλληνες. Πριν από την έναρξη του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου ο αριθμός τους ανήλθε σε 28.000. Το 1920 η ελληνική απογραφή κατέγραψε 14.666 άτομα. Το 1927 η εβραϊκή κοινότητα αριθμούσε 5.712 ή κατ' άλλη εκτίμηση 6.098 άτομα([7]) (Σταμούλης 1986, Νικολαΐδης 1993, Bali 1998, Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010). Η μείωση οφείλονταν κυρίως στις εναλλαγές του καθεστώτος της πόλης και στην φτώχεια εξαιτίας των πολέμων που οδήγησαν στη μετανάστευση πολλών Εβραίων προς τη Θεσσαλονίκη, την Παλαιστίνη και την Αμερική (Σταμούλης 1986, Skarlatou 2010). Επιπλέον, η δημοσίευση αντισημιτικών άρθρων στον τουρκικό τύπο και ο περιορισμός μετακινήσεων των Εβραίων πολιτών στην Ανατολία από το 1923, η απαγόρευση της δημόσιας χρήσης άλλων γλωσσών πέραν της Τουρκικής στις αρχές του 1928, η πολιτική της ύπαρξης αποκλειστικά μουσουλμανικού πληθυσμού στις παραμεθόριες περιοχές, το πογκρόμ που ακολούθησε το καλοκαίρι του 1934, οι εμπορικοί και νομικοί περιορισμοί που ακολούθησαν μέχρι το 1938, καθώς και η επαχθής φορολογία που επιβλήθηκε το 1942 είχαν ως αποτέλεσμα πολλοί Εβραίοι να εγκαταλείψουν οριστικά την Αδριανούπολη και να εγκατασταθούν στην Κωνσταντινούπολη ή σε άλλες χώρες. Το 1943 η κοινότητα αριθμούσε 2.000 άτομα και το 1945 1.158 άτομα. Το 1948 με την ίδρυση του εβραϊκού κράτους πολλοί Εβραίοι μετανάστευσαν και εγκαταστάθηκαν στο Ισραήλ με αποτέλεσμα στην απογραφή του 1960 να υπάρχουν 438 άτομα. Κατά την περίοδο του αραβο-ισραηλινό πόλεμο το 1967 αρκετοί Εβραίοι μετακόμισαν στο Ισραήλ. Κατά τη δεκαετία του 1980 καταγράφονται 21 άτομα και το 1998 μόνο 3 (Bali 1998, Skarlatou 2010). Το 2014 ο αριθμός των Εβραίων της πόλης ανέρχονταν σε μόλις δύο άτομα (Bulut 2014).

Οι Εβραίοι της Αδριανούπολης διαδραμάτιζαν σημαντικό ρόλο στην οικονομική ζωή της πόλης. Μάλιστα, οι πλουσιότεροι των εμπόρων της πόλης υπήρξαν Εβραίοι (Βακαλόπουλος 1993). Ήταν μορφωμένοι και δεν απέφευγαν να κάνουν οποιοδήποτε επάγγελμα εκτός από τη γεωργία και τη κτηνοτροφία (Νικολαΐδης 1993). Είχαν τράπεζες, ιατρεία, φαρμακεία και εμπορικά μαγαζιά (Νικολαΐδης 1993, Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010). Δραστηριοποιούνταν στην αγορά χρήματος, στη μεταξουργία και στο εμπόριο σιτηρών, κουκουλιών, ακατέργαστων και κατεργασμένων δερμάτων, υφασμάτων και ενδυμάτων, κρασιού, σουσαμιού, τυροκομικών και ειδών ζαχαροπλαστικής. Στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, λόγω της συγκέντρωσης μεγάλων επενδυτικών κεφαλαίων, επέκτειναν τις δραστηριότητες τους και σε άλλες πόλεις της Θράκης, όπως το Διδυμότειχο και το Σουφλί (Ριτζαλέος 2006). Επίσης, διέθεταν σωματεία, ενώσεις και φιλανθρωπικές οργανώσεις για την ενίσχυση των μελών της κοινότητας τους. Στις εκλογές που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα την 1^{η} Νοεμβρίου 1920, μετά τη Συνθήκη των Σεβρών και την ενσωμάτωση της Θράκης στον ελληνικό κορμό, η εβραϊκή κοινότητα κατάφερε να εκλέξει ένα βουλευτή (Βακαλόπουλος 1993, Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010).

Όσον αφορά το Καραγάτς, προάστιο της Αδριανούπολης, οι Ισραηλίτες ίδρυσαν το 1913 ισραηλιτική κοινότητα με την επωνυμία «Ισραηλιτική Κοινότης Καραγάτς» και σκοπό τη διατήρηση της πίστης των μελών της. Πρόεδρος ήταν ο Νοράι Πάπο και αντιπρόεδρος ο Μ. Χανστάιν (Νικολαΐδης 1993, Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010). Η Κοινότητα αριθμούσε 60 εβραϊκές οικογένειες, όπως προκύπτει από επιστολή του Προέδρου της Ισραηλιτικής

Κοινότητας Νέας Ορεστιάδας Σολομών Μισκατέλ προς το Γενικό Διοικητή Θεσσαλονίκης στις 12/8/1925 για θέματα που αντιμετώπιζαν οι Εβραίοι κάτοικοι και αναλύονται παρακάτω (Φρεζής 2001). Σύμφωνα με την επίσημη απογραφή του ελληνικού Κράτους την 19ης Δεκεμβρίου 1920 οι Εβραίοι κάτοικοι του Καραγάτς ανέρχονταν σε 285 άτομα ή άλλως το 4,28% του συνολικού πληθυσμού του προαστίου (Αρχείο Εθνικού Ιδρύματος Ελευθερίου Βενιζέλου).

Στο προάστιο υπήρχε ένα εβραϊκό σχολείο, μία Συναγωγή και εβραϊκό νεκροταφείο για την εξυπηρέτηση των εκπαιδευτικών και θρησκευτικών αναγκών των μελών της κοινότητας (Αρχείο Εθνικού Ιδρύματος Ελευθερίου Βενιζέλου, Νικολαΐδης 1993, Γεωργούλης 1996, Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010). Στη Συναγωγή λειτουργούσαν δύο Ραβίνοι, ο Δαβίδ Ισαάκ Μπενμπασσάτ και ο Γιάκο Χαήμ. Τα μέλη της κοινότητας ασχολούνταν με τη σαρωθροποιία και το εμπόριο (κυρίως υφασμάτων και μεταξιού). Ορισμένοι εργάζονταν ως υπάλληλοι στο σιδηροδρομικό σταθμό του Καραγάτς και ελάχιστοι ως εργάτες.

Μετά την εκκένωση και την επίσημη παράδοσή του στους Τούρκους την 15η Σεπτεμβρίου 1923 επέλεξαν να παραμείνουν στο Καραγάτς 20 εβραϊκές οικογένειες (Τσονίδης 1980). Οι υπόλοιπες εγκαταστάθηκαν στη Νέα Ορεστιάδα, το Διδυμότειχο, το Σουφλί και άλλες πόλεις της Ελλάδας. Σήμερα κανείς Εβραίος δεν κατοικεί στο Καραγάτς.

Η Εβραϊκή Κοινότητα της Νέας Ορεστιάδας

Εγκατάσταση των Εβραίων προσφύγων

Αντίθετα με αρκετούς Καραγατσιανούς αστούς ελληνικής καταγωγής που δεν πίστεψαν στην επιτυχία του εγχειρήματος της μετεγκατάστασης στη Νέα Ορεστιάδα, ορισμένες οικογένειες Εβραίων κατοίκων του Καραγάτς μετά από προτροπή του Γενικού Διοικητή Θράκης επέλεξαν να εγκατασταθούν στη νέα πατρίδα (Τσονίδης 1980). Αφενός διότι με την αναχώρηση των Ελλήνων νέκρωσε το παλιό Κάραγατς και σε μεγάλο βαθμό η Αδριανούπολη, αφετέρου επειδή κατά τη διάρκεια της ελληνικής Διοίκησης οι Εβραίοι της περιοχής επέδειξαν φιλικά αισθήματα στις ελληνικές αρχές και η περαιτέρω παραμονή τους στην Τουρκία ενδεχομένως να τους δημιουργούσε προβλήματα (Παπαστρατής 1998).

Στη Νέα Ορεστιάδα αρχικά εγκαταστάθηκαν περίπου 20 οικογένειες Εβραίων([8]) που διαβιούσαν σε σκηνές στην ύπαιθρο, ενώ αργότερα το Γραφείο Εποικισμού ανέλαβε τη στέγαση και αποκατάστασης τους (Τσονίδης 1980 & 1983, Φρεζής 2001). Σε αυτές προστέθηκαν και ορισμένες οικογένειες από το γειτονικό Διδυμότειχο που διαβλέποντας την οικονομική δυναμική της νέας πόλης επέλεξαν να μετακινηθούν σε αυτή (Ριτζαλέος 2006). Το 1925 η Ισραηλιτική Κοινότητα αποτελούνταν από 28 οικογένειες και ο αριθμός των μελών της ανερχόταν σε εκατό, 59 άνδρες και 41 γυναίκες. Ως προς την προέλευση των οικογενειών, δεκαεννέα προέρχονταν από την παλιά Ορεστιάδα (Καραγάτς), πέντε από το Διδυμότειχο, μία από τη Σμύρνη, μία από τη Θεσσαλονίκη, μία από την Αδριανούπολη και μία από τη Φιλιππούπολη. Δέκα πέντε οικογένειες κατοικούσαν σε ιδιόκτητα σπίτια ενώ δεκατρείς δεν είχαν δική τους στέγη (Φρεζής 2001). Η πλειοψηφία των Εβραίων ανήκε στην εθνοτική ομάδα των Σεφαραδίμ, όπως προκύπτει από τα διαθέσιμα στοιχεία και την ανάλυση των οικογενειακών ονομάτων (Ασέρ 1973, Ενεπεκίδης 1996, Ριτζαλέος 2006) ([9]). Κατά την απογραφή του 1928 ο εβραϊκός πληθυσμός της πόλης ανερχόταν σε 139 άτομα, εκ των οποίων 135 ισπανόφωνοι (Σεφαραδίτες) και 4 ελληνόφωνοι (Ρωμανιώτες), (Γ.Σ.Υ.Ε. 1935). Σε αντίθεση με άλλες πόλεις της Ελλάδας όπου οι Εβραίοι ήταν οργανωμένοι σε διακριτές συνοικίες γύρω από το λατρευτικό τους χώρο τη Συναγωγή ή την κεντρική αγορά, με θρησκευτική και πολιτισμική ομοιογένεια μακριά από τους αλλόθρησκους συμπολίτες τους (Καραδήμου-Γερολύμπου 1994), στην Ορεστιάδα δεν υπήρξε αμιγώς εβραϊκή συνοικία (Ριτζαλέος 2006). Ορισμένες οικογένειες κατοικούσαν δίπλα στη Συναγωγή (οδός Ευριπίδου), ενώ άλλες βρίσκονταν διασκορπισμένες σε κεντρικές συνοικίες προκειμένου να έχουν άμεση πρόσβαση στα εμπορικά τους καταστήματα επί των οδών Αποστολάκη και Σκρα. Εβραϊκές κατοικίες υπήρχαν επί των οδών Κωνσταντινουπόλεως, Μητροπόλεως (νυν Αθ. Πανταζίδου), Σκρα, Λοχαγού Διαμαντή, Πανελληνίου (νυν Βασιλέως Κωνσταντίνου), Αγίων Θεοδώρων, και 11ης Διλοχίας Μηχανικού.

Αποκατάσταση των προσφύγων και αντιδράσεις

Τον πρώτο καιρό οι σχέσεις μεταξύ των ομογενών και Εβραίων κατοίκων μπορούν να χαρακτηριστούν ως αρμονικές χωρίς προκαταλήψεις, λόγω της κοινής προσφυγικής μοίρας. Ωστόσο, το 1925 υπήρξαν αντιδράσεις στη δημιουργία εβραϊκής κοινότητας από τμήμα του χριστιανικού πληθυσμού της πόλης όταν το Ταμείο Στεγάσεως Προσφύγων παραχώρησε οικόπεδα για την ανέγερση Συναγωγής, κατοικιών και καταστημάτων στους Εβραίους πρόσφυγες. Σε διαμαρτυρία τους προς το βενιζελικό Νομάρχη Έβρου Μιχαήλ Καλογερόπουλο δήλωναν την απογοήτευσή τους που εξακολουθούσαν να παραμένουν άστεγοι, να επιτελούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα σε ξύλινη εκκλησία και να στέλνουν τα παιδιά τους σχολείο σε ξύλινα παραπήγματα ή στο ύπαιθρο, ενώ κατά την άποψή τους το Ταμείο αφορούσε μόνο τους ομογενείς πρόσφυγες. Επιπλέον, επισήμαιναν το γεγονός ότι οι Εβραίοι, λόγω των μεγάλων χρηματικών κεφαλαίων που διέθεταν, κατόρθωσαν να συγκεντρώσουν στα χέρια τους το μεγαλύτερο μέρος του εμπορίου της πόλης στερώντας από τους ομογενείς πρόσφυγες ένα βασικό πόρο επιβίωσης (Φρεζής 2001, Ριτζαλέος 2006).

Στο πλαίσιο αυτό ο Νομάρχης ανέλαβε πρωτοβουλίες για την εκδίωξη των Εβραίων με το επιχείρημα της αποτροπής δημιουργίας ξένων μειονοτήτων στα σύνορα, ιδιαίτερα της Ισραηλιτικής, για λόγους εθνικής ασφάλειας. Επισημαίνοντας την επικινδυνότητα της δημιουργίας ισραηλιτικών εστιών, επικαλέστηκε ως παράδειγμα τις αξιώσεις της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης για προνομιακή μεταχείριση και τη μη συμμόρφωσή της με τους νόμους του κράτους, όπως την τήρηση της κυριακάτικης αργίας, και αναφέρθηκε στα αισθήματα των Εβραίων έναντι των Ελλήνων τα οποία: «τυγχάνουσι γνωστά, ως εδίδαξεν η πικρά εκ του παρελθόντος πείρα». Έτσι, με δεδομένο ότι από τις αρχές του 1925 δεν επιτρεπόταν η απόκτηση ιδιοκτησιών στη Θράκη από αλλοδαπούς, απαίτησε από τον υποδιοικητή της Χωροφυλακής Ορεστιάδας να ορίσει προθεσμία πέντε ημερών στις εβραϊκές οικογένειες της πόλης για την προσκόμιση αποδεικτικών εγγράφων που να αποδεικνύουν την ελληνική τους ιθαγένεια. Σε αντίθεση με την επίσημη κυβερνητική πολιτική([11]) που θεωρούσε την Ισραηλιτική Κοινότητα της Νέας Ορεστιάδας ως συνέχεια αυτής του Καραγάτς και τα μέλη της Έλληνες πολίτες (Φρεζής 2001, Ριτζαλέος 2006).

Η Ισραηλιτική Κοινότητα αντέδρασε με επιστολές της προς τις Γενικές Διοικήσεις Θεσσαλονίκης και Θράκης υπενθυμίζοντας πως κατείχαν την ελληνική υπηκοότητα με νόμο του ελληνικού κράτους από το 1920 μετά την κατάληψη του Καραγάτς και εγκαταστάθηκαν στη Νέα Ορεστιάδα κατόπιν σχετικής προτροπής του τότε Γενικού Διοικητή Σπύρου Δάσιου. Ακόμη, επισήμαναν την άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος στις τελευταίες βουλευτικές εκλογές και τη στράτευση των τέκνων τους στον Ελληνικό Στρατό, αιτούμενοι τελικώς την αποκατάσταση των πραγμάτων «εις την προτέραν κατάστασιν, επιτρεπομένης της ανενοχλήτου παραμονής ημών εν Ν. Ορεστιάδι και της αποπερατώσεως των εργασιών της ανοικοδομήσεως της Συναγωγής μας» (Φρεζής 2001, Ριτζαλέος 2006).

Ο Γενικός Διοικητής Θράκης επικαλούμενος την τήρηση της νομιμότητας και την πιθανή παρέμβαση της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης διέταξε τη μη απομάκρυνση των Εβραίων κατοίκων της Νέας Ορεστιάδας, αναφέροντας ωστόσο: «Και μεθ' όλα ταύτα δεν θα υστέρει η Γενική Διοίκησις εις την χαράν και ευχαρίστησιν αν επιτευχθή ότι η Νομαρχία Έβρου επιθυμεί, δηλαδή η απομάκρυνσις των Ισραηλιτών εκ Ν. Ορεστιάδας». Τελικά, παρά τις μεμονωμένες αντιδράσεις του χριστιανικού πληθυσμού, τα προβλήματα παρακάμφθηκαν χάρη στη μετριοπαθή στάση της Γενικής Διοίκησης Θράκης και την τήρηση των ισορροπιών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η εβραϊκή κοινότητα και οι εβραϊκές επιχειρήσεις να αναπτυχθούν ακόμη περισσότερο τα επόμενα χρόνια. Οι συνεχείς επενδύσεις των εβραϊκών επιχειρήσεων, η διακίνηση των προϊόντων τους προς τις μεγάλες αγορές του εσωτερικού και του εξωτερικού, οι εξαγορές επιχειρήσεων ακόμη και η απουσία συνεργασίας με χριστιανούς επιχειρηματίες αποδεικνύουν την ομαλοποίηση της κατάστασης και τα αισθήματα ασφάλειας και αυτοπεποίθησης που ένιωθαν οι Εβραίοι επιχειρηματίες (Ριτζαλέος 2006).

Παρατηρώντας οποιοσδήποτε τα γεγονότα με μια πιο ψύχραιμη και κριτική ματιά μπορεί εύλογα να ισχυριστεί ότι ο μικρός αριθμός των εβραϊκών οικογενειών δεν δικαιολογούσε σε καμία περίπτωση την στάση των τοπικών παραγόντων της Νέας Ορεστιάδας. Ο κύριος λόγος

των αντιδράσεων πρέπει να αναζητηθεί στον οικονομικό ανταγωνισμό που υπήρχε μεταξύ Εβραίων και Χριστιανών προσφύγων το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Σύμφωνα με την επίσημη θέση της Γενικής Διοίκησης Θράκης η ανέγερση μεγάλου εργοστασίου από τον Εβραίο Σαμουήλ Βεντούρα αποτελούσε την πραγματική αιτία των διαμαρτυριών: «ο εν λόγω Ισραηλίτης με τα μεγάλα κεφάλαια τα οποία διαθέτει έχει καταστή επικίνδυνος συναγωνιστής εις τους μικροεμπόρους». Επιπλέον, παρατηρείται διάσταση των απόψεων μεταξύ της επίσημης κυβερνητικής πολιτικής και της τοπικής εξουσίας. Η κίνηση του Νομάρχη Καλογερόπουλου μπορεί να ερμηνευθεί ως αντιπερισπασμός του ιδίου απέναντι στην αμφισβήτηση της εξουσίας του από ανταγωνιστικά κέντρα της τοπικής εξουσίας. Την περίοδο εκείνη υπήρχε έντονη λαϊκή δυσαρέσκεια ως προς το πρόσωπό του, λόγω της αδυναμίας του να ελέγξει τις συμπλοκές μεταξύ γηγενών και προσφύγων στο νότιο Έβρο και τη διείσδυση Βούλγαρων κομιτατζήδων στα χωριά του βόρειου Έβρου (Ριτζαλέος 2006).

Οικονομική δραστηριότητα

Οι Εβραίοι κάτοικοι, παρά το γεγονός ότι αποτελούσαν μικρό τμήμα του συνολικού πληθυσμού της Νέας Ορεστιάδας, διέθεταν χρηματικά κεφάλαια και καθόριζαν σε σημαντικό βαθμό την εμπορική και οικονομική ζωή της πόλης. Τα μέλη της κοινότητας δραστηριοποιούνταν επαγγελματικά κυρίως στο εμπόριο υφασμάτων, ακατέργαστων και κατεργασμένων δερμάτων, αλεύρων, σιτηρών, κουκουλιών και το βιοτεχνικό κλάδο. Οι Εβραίοι Μούρδο και Χαΐκ διατηρούσαν βιοτεχνία σαροθρωποιείας (σκούπας) επί της οδού 11ης Διλοχίας, όπου σήμερα βρίσκεται παιδικός σταθμός (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010). Παρόμοια βιοτεχνία είχε ο Μισκατέλ (Τσονίδης 1983). Στην οδό Αποστολάκη, τον «εβραϊκό» εμπορικό δρόμο της πόλης, υπήρχαν μικρές επιχειρήσεις που λειτουργούσαν ως παντοπωλεία, καταστήματα πώλησης υφασμάτων, νεοτερισμών και ψιλικών (Τσονίδης 1980, Ριτζαλέος 2006). Παρόμοια καταστήματα υπήρχαν στην οδό Πρόκου (Λυμπερίδης 2017) και στη διασταύρωση των οδών Σκρα και Αγίων Θεοδώρων (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010).

Εικόνα 1. Ο «εβραϊκός» εμπορικός δρόμος της Νέας Ορεστιάδας επί της οδού Αποστολάκη, στο κέντρο της πόλης το 1927. Αρχείο Τάκη Τσονίδη-Βασίλη Κυριακίδη.

Αντίθετα, αδιαφορούσαν πλήρως για τη γεωργία και ενδιαφέρονταν ελάχιστα για τα χειρωνακτικά επαγγέλματα (εξαίρεση αποτελούσαν τα επαγγέλματα του φανοποιού[11] και του λευκοσιδηρουργού) με κύρια επιχειρήματα τη χαμηλή αμοιβή, την απουσία εβραϊκών επιχειρήσεων για την απορρόφησή τους και την απροθυμία των μη Εβραίων για την πρόσληψή τους (Φρεζής 1998, Ριτζαλέος 2006). Επίσης τα ελευθέρια επαγγέλματα προσέλκυαν μικρό αριθμό ατόμων, κυρίως στην αγορά χρήματος (Ριτζαλέος 2006). Οι γυναίκες ασχολούνταν με τα οικιακά και την ανατροφή των τέκνων τους.

Εικόνα 2. «Κουρείον» του Ισαάκ Γκαμπάι στην πλατεία της Νέας Ορεστιάδας - 1939. Αρχείο Δημητρίου Γκεντσίδη.

Από σχετική κατάσταση με ημερομηνία 5 Οκτωβρίου 1925 και υπογραφή του Υποδιοικητή Ασφαλείας Βασματζίδη προκύπτει ότι την περίοδο εκείνη υπήρχαν 2 πλανόδιοι, 7 βιοτέχνες (σανδαλοποιοί, σαρωθροποιοί, φανοποιοί, τσαρουχάδες και ένας ράφτης), 3 υπάλληλοι, 1 μεσίτης, 1 ραβίνος, 2 επαγγελματίες (ποτοποιός, παντοπώλης) και 12 έμποροι (υφασμάτων, υαλοπώλες, ψιλικών, αλεύρων και κουκουλιών), (Φρεζής 2001). Ο Τσονίδης (1980, 1983) αναφέρει τους: Ισραήλ Κάλβο/έμπορο- ποτοποιό, Μωϋς Κάλβο - φραγκοράφτη, Μισκατέλ Σολομών και Βεντούρα Σαμουήλ/έμποροι σαρωθρόχορτου (σκούπας), Νισίμ Κάλβο/έμπορο-ποτοποιό, Ζακ Εσκενεζύ και Ισαάκ Γκαμπάι/κουρείς, Χαΐμ Κάλβο/Χωροφύλακα, ενώ επισημαίνει ότι αρκετά καταστήματα νεωτερισμών και υφασμάτων ανήκαν σε Ισραηλίτες.

Ο Μαυρίδης (2008) αναφέρει επιπλέον τους: α) Τζίβρε Σιαμάντω/Ασφάλειες, β) Κάλβο Γιουδά και Τζίβρε Γιουδά/Γεννήματα-Δημητριακά, γ) Μητράνι Σολομών και Χαλφόν Ισραέλ/Δερματοπώλεις, δ) Αλκαμπές Τσελεμπή, Λόγια Μωϋς, Μενασέ Σολομών, Μπενούν Μ. Τζίβρε, Ισ. Μποχόρ Μέντα, Ναχμίας Ηλίας, Ραφαέλ Μόρδο, Ταράντο Μποχόρ, Τζίβρε Πέπο/Υφάσματα-Νεωτερισμοί, ε) Βεντούρα Βιτάλ, Μουαράφ Ραφαέλ, Μπεναλή Μωϋς, Τζίβρε Ισαάκ, Τζίβρε Πέπο Ραφαέλ/ Ψιλικά-Νεωτερισμοί, στ) Μούδρο, Αλμπέρτο Μισκατέλ/Εμποροι σαρωθρόχορτου. Οι Ορεστιαδίτες Γεώργιος Τσακιρίδης και Κωνσταντίνος Παπαδόπουλος (2017) θυμούνται χαρακτηριστικά τον Εβραίο μικροπωλητή Αλμπέρτο στο κέντρο της πόλης να πουλά το πρωί κάστανα και κουλούρια, το μεσημέρι μπεζέδες και χαλβάδες και το βράδυ καλαμπόκια.

Η δυναμική προοπτική της Νέας Ορεστιάδας και η οικονομική ανάπτυξη της τα επόμενα χρόνια προσήλκυσε αρκετούς Εβραίους του Διδυμοτείχου (Φρεζής 1998, Ριτζαλέος 2006). Το 1929 το παγκόσμιο οικονομικό κραχ και ο επακόλουθος περιορισμός του δανεισμού των ιδιωτών από τις τράπεζες, η έλλειψη κεφαλαίων και η καθυστέρηση επέκτασης του τραπεζικού δικτύου στην Ορεστιάδα([12]), υποχρέωναν τους αγρότες, εμπόρους και επαγγελματίες της πόλης να καταφεύγουν στους τοκιστές και τους αργυραμοιβούς (σαράφηδες). Το 1938 δραστηριοποιούνται στην πόλη τρείς αργυραμοιβοί (σαράφηδες) εκ των οποίων οι δύο Εβραίοι (Ριτζαλέος 2006). Πρόκειται για τους Νισήμ Αλκαμπές και Μουρδόν Κάλβο.

Εικόνα 3. Εργάτες στο σκουπάδικο του Εβραίου Μούδρο. Ψηφιακό αρχείο Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας.

Εκπαιδευτική δραστηριότητα

Τον πρώτο καιρό (1924) οι ανάγκες πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης των μελών της κοινότητας καλύπτονταν από το Ισραηλιτικό Σχολείο του Διδυμοτείχου καθώς στη Νέα Ορεστιάδα δε λειτουργούσε αντίστοιχο σχολείο (Ριτζαλέος 2006). Τα επόμενα χρόνια τα μέλη της κοινότητας επέλεγαν για τη φοίτηση των τέκνων τους τα δημόσια σχολεία της πόλης, το 1ο και 2ο Δημοτικό Σχολείο([13]). Η προτίμηση των συγκεκριμένων σχολείων οφείλεται στο γεγονός ότι το σύνολο σχεδόν των μελών της εβραϊκής κοινότητας κατοικούσε στις κεντρικές συνοικίες της πόλης και συνεπώς επέλεγαν για τη φοίτηση των τέκνων τους τα σχολεία που βρίσκονταν κοντά στις οικίες τους.

Εικόνα 4. Το 1^{ο} Δημοτικό Σχολείο Νέας Ορεστιάδας εν έτη 1934. Ψηφιακό αρχείο Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας.

Στο γειτονικό Διδυμότειχο υπήρχε Ισραηλιτικό Σχολείο, το οποίο μέχρι το 1924 ήταν υπό την παιδαγωγική καθοδήγηση και οικονομική ενίσχυση της Alliance Israélite Universelle([14]). Ωστόσο, ο μικρός αριθμός των μελών της Ισραηλιτικής Κοινότητας Νέας Ορεστιάδας δεν επέτρεψε την ίδρυση ανάλογου σχολείου στην πόλη, ενώ η χιλιομετρική απόσταση μεταξύ Νέας Ορεστιάδας και Διδυμοτείχου καθιστούσε δύσκολη την καθημερινή μεταφορά των Εβραίων μαθητών στο Ισραηλιτικό Σχολείο του Διδυμοτείχου.

Από σχετικά αρχεία προκύπτει ότι τη χρονική περίοδο 1930-1943 στα Δημοτικά Σχολεία της Νέας Ορεστιάδας φοιτούσαν εβδομήντα πέντε μαθητές εβραϊκής καταγωγής. Αναλυτικότερα την περίοδο 1934-1943 φοιτούσαν στο 1ο Δημοτικό Σχολείο της πόλης σαράντα μαθητές, με μέσο όρο τους 14 μαθητές κατ' έτος και ποσοστό 4,5% επί του συνόλου των φοιτησάντων μαθητών. Αντίστοιχα στο 2ο Δημοτικό Σχολείο της πόλης την περίοδο 1930-1943 φοιτούσαν τριάντα πέντε μαθητές με μέσο όρο τους 9 μαθητές κατ' έτος και ποσοστό 4,5% επί του συνόλου των εγγεγραμμένων μαθητών (αρχείο 1ου & 2ου Δημοτικού Σχολείου Νέας Ορεστιάδας). Τα περισσότερα εβραιόπουλα ήταν καλοί και επιμελείς μαθητές με άριστη διαγωγή και γενικούς βαθμούς που κυμαίνονταν από το «σχεδόν καλώς» 5 έως το «άριστα» 10. Λίγες ήταν οι περιπτώσεις μαθητών με βαθμό «μετρίως» 4 (δηλ. μικρότερο του βαθμού προαγωγής 5) που αναγκάστηκαν να φοιτήσουν στην ίδια τάξη για δεύτερη φορά, και ελάχιστες οι περιπτώσεις μαθητών με μειωμένη διαγωγή. Αξίζει να επισημανθεί ότι οι περισσότεροι Εβραίοι μαθητές βαθμολογούνταν στο μάθημα των θρησκευτικών([15]) (αρχείο 1ου Δημοτικού Σχολείου Νέας Ορεστιάδας).

Ως προς τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τα παιδιά των οικογενειών της μεσαίας και ανώτερης τάξης συνέχιζαν τη φοίτησή τους σε Γυμνάσια άλλων πόλεων ή σε εμπορικά, εβραϊκά και ξένα σχολεία των μεγαλύτερων αστικών κέντρων (Ριτζαλέος 2006) καθώς μέχρι το 1939 δεν υπήρχε Γυμνάσιο στη Νέα Ορεστιάδα, λόγω του μικρού αριθμού των μαθητών (Τσονίδης 1980, Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010). Το 1937 υπήρχε Αστική Σχολή στην πόλη όπου φοιτούσαν 37 μαθητές, εκ των οποίων 3 ισραηλιτικής καταγωγής. Την επόμενη χρονιά σε σύνολο 82 μαθητών οι 7 ήταν Ισραηλίτες (αρχείο Γυμνασίου Νέας Ορεστιάδας)

Το σχολικό έτος 1939-1940 λειτούργησε για πρώτη φορά στην πόλη Γυμνάσιο που στεγαζόταν στο οίκημα Θαλασσινού, με συνολικά τρείς τάξεις (Α΄, Β΄& Γ΄). Την περίοδο της κατοχής το Γυμνάσιο λειτουργούσε κανονικά και ελλείψει καθηγητών δίδασκαν μορφωμένοι κάτοικοι της Νέας Ορεστιάδας διορισμένοι από τον Νομάρχη Έβρου (Τσονίδης 1980). Οι μαθητές της Αστικής Σχολής αποτέλεσαν τους πρώτους μαθητές του Γυμνασίου. Σε σύνολο 132 μαθητών οι 3 (ήτοι το 2,3%) ήταν ισραηλιτικής καταγωγής. Κατά τα σχολικά έτη 1940-1941 και 1941-1942 φοιτούσαν 139 και 187 μαθητές, εκ των οποίων οι 6 και 8 αντίστοιχα (ήτοι το 4,3%) ήταν ισραηλιτικής καταγωγής. Συνολικά τη χρονική περίοδο 1937-1943 στα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Νέας Ορεστιάδας υπήρξαν 14 Εβραίοι μαθητές (αρχείο Γυμνασίου Νέας Ορεστιάδας).

Εικόνα 5. Το Γυμνάσιο Νέας Ορεστιάδας - οίκημα Θαλασσινού. Ψηφιακό αρχείο Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας.

Σε μια εποχή που οι μαθητές σπανίως βαθμολογούνταν με «άριστα», οι Ισραηλίτες μαθητές είχαν μέτριους έως πολύ καλούς γενικούς βαθμούς προαγωγής που κυμαίνονταν από το «καλώς» 13 έως το «λίαν καλώς» 18,5 και διαγωγή «κοσμιωτάτη». Δύο μόνο εβραιόπουλα απορρίφθηκαν και δεν προήχθησαν στην επόμενη τάξη, ένα στην Αστική Σχολή το 1938 και ένα στο Γυμνάσιο το 1940. Λόγω του θρησκεύματός τους απείχαν δικαιολογημένα και δεν βαθμολογούνταν στο μάθημα των Θρησκευτικών (αρχείο Γυμνασίου Νέας Ορεστιάδας).

Οι σχέσεις των Εβραίων μαθητών με τους λοιπούς μαθητές ήταν φιλικές και αρμονικές. Σε διασωθέν σχολικό ερωτηματολόγιο της Δ΄ τάξεως του Γυμνασίου Νέας Ορεστιάδας την 22α Δεκεμβρίου 1942 και στο ερώτημα «Έχεις καμμίαν φίλην; Γιατί την έχεις φίλην;» η μαθήτρια Τζίβρε Ρόζα απαντά «Φίλες έχω όλες τις συμμαθήτριες. Γιατί με αυτές διαβάζω και γράφω» (Γκεντσίδης 2009). Επίσης, στο εξωσχολικό παιχνίδι οι παρέες αποτελούνταν από παιδιά όλων των κοινοτήτων (χριστιανική, εβραϊκή και αρμένικη) (Λυμπερίδης 2017).

Από το σχολικό έτος 1943-1944 κανένας μαθητής ισραηλιτικής καταγωγής δεν καταγράφεται στα σχολικά αρχεία της πόλης, ως αποτέλεσμα του ναζιστικού Ολοκαυτώματος. Αξίζει να αναφερθεί ότι, στο διασωθέν βιβλίο Γενικού Ελέγχου του Γυμνασίου Νέας Ορεστιάδας και στο σχολικό έτος 1942-1943 στα ονόματα των μαθητών με ισραηλιτική καταγωγή αναγράφεται η παρατήρηση «Διέκοψεν την 4/5/43 ως ισραηλίτης», ημερομηνία σύλληψης των Εβραίων της Νέας Ορεστιάδας από τους Γερμανούς κατακτητές.

Θρησκευτική δραστηριότητα

Πρώτο μέλημα των Εβραίων προσφύγων κατά την εγκατάστασή τους στη Νέα Ορεστιάδα υπήρξε η ανέγερση Συναγωγής για την ικανοποίηση των λατρευτικών τους αναγκών και η σύσταση Ισραηλιτικής Κοινότητας με την επωνυμία «Ισραηλιτική Κοινότης Ορεστιάδος». Σύμφωνα με το ν.2456/1920 (ΦΕΚ Α΄/173) «περί Ισραηλιτικών Κοινοτήτων», σε πόλεις που κατοικούσαν περισσότερες από είκοσι εβραϊκές οικογένειες και λειτουργούσε Συναγωγή μπορούσε να ιδρυθεί μία Ισραηλιτική Κοινότητα([16]) αναγνωριζόμενη ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου (Εθνικό Τυπογραφείο**).** Την περίοδο εκείνη η Ισραηλιτική Κοινότητα της Νέας Ορεστιάδας ήταν η μικρότερη της Ελλάδας (Καβάλα 2015).

Εικόνα 6. Η σφραγίδα της Ισραηλιτικής Κοινότητας Νέας Ορεστιάδας. Φωτ. αρχείο Αθανασίου Αν. Γεωργίση.

Στις 15.06.1925 μετά από αίτημα της Ισραηλιτικής Κοινότητας και προφορική *διαταγή του Γενικού Διοικητή Θράκης* εκδόθηκε σχετικό έγγραφο παραχώρησης του υπ' αριθ. 53 οικοπέδου επί της οδού Ευριπίδου για την ανέγερση της Συναγωγής. Στο παραχωρητήριο οριζόταν προθεσμία 10 ημερών για την έναρξη των εργασιών και αποπεράτωση αυτών εντός διμήνου, διαφορετικά το οικόπεδο θα περιέρχονταν στην κυριότητα του Δημοσίου. Παρά τις αρχικές αντιδράσεις μερίδας του χριστιανικού πληθυσμού και την προσωρινή διακοπή των εργασιών, η ανέγερση της Συναγωγής ολοκληρώθηκε και δόθηκε προς χρήση στα μέλη της κοινότητας (Φρεζής 2001). Χρέη ραβίνου (χαχαμή[17]) εκτελούσε ο Αβραάμ Γιοσέφ Φαρίν (Φρεζής 2001) που κατοικούσε κοντά στη Συναγωγή. Αργότερα το 1939, λίγο πριν το ολοκαύτωμα, υπήρξε έτερος ραβίνος ονόματι Ιακώβ Μποχώρ Λίτση με καταγωγή από το Διδυμότειχο.

Εικόνα 7. Η Συναγωγή των Εβραίων επί της οδού Ευριπίδου και αριστερά η διόροφη οικία του Μισκατέλ. Αρχείο Τάκη Τσονίδη-Βασίλη Κυριακίδη.

Μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου η Συναγωγή εγκαταλείφθηκε. Σήμερα στο υπάρχον κτίριο στεγάζεται η Χριστιανική Εστία Ορεστιάδας (Κιηγμάς

& Ρυζιώτης 2010). Στο κοιμητήριο της πόλης υπήρχε ιδιαίτερος χώρος για την ταφή των μελών της Ισραηλιτικής Κοινότητας, ο οποίος μεταπολεμικά επιχωματώθηκε (Plaut 2000). Κατ' εκτίμηση βρίσκονταν στο σημείο όπου σήμερα βρίσκεται το Δικαστικό Μέγαρο τη πόλης.

Επιπλέον, η εξάπλωση προπολεμικά των σιωνιστικών ιδεών στις εβραϊκές κοινότητες της Ελλάδας οδήγησε αρκετές οικογένειες από το Διδυμότειχο και μία καταγεγραμμένη από την Ορεστιάδα με καταγωγή από το Διδυμότειχο, αυτή του Αβραάμ Σαρφατή, να μεταναστεύσουν στην Παλαιστίνη.

Κοινωνική δραστηριότητα

Σχετικά με την κοινωνική δραστηριότητα των μελών της εβραϊκής κοινότητας λίγες πληροφορίες είναι γνωστές. Από τα διαθέσιμα στοιχεία προκύπτει ότι διατηρούσαν στενές σχέσεις με τα μέλη της παλαιότερης και μεγαλύτερης σε μέγεθος Ισραηλιτικής Κοινότητας του Διδυμοτείχου, υπηρετούσαν (οι άρρενες) τη θητεία τους στον ελληνικό στρατό, νυμφεύονταν με ομόδοξα άτομα από τις ισραηλιτικές κοινότητες της Θράκης και συμμετείχαν ενεργά στην κοινωνική ζωή της Νέας Ορεστιάδας. Άλλωστε η συμμετοχή στα κοινωνικά δρώμενα της πόλης ήταν απαραίτητη στα πλαίσια των εμπορικών δραστηριοτήτων των μελών της κοινότητας και των επιβεβλημένων από το νόμο της αγοράς καλών δημοσίων σχέσεων.

Εικόνα 8. Ποδοσφαιριστές του Ορέστη εν έτη 1932. Τρίτος από αριστερά ο Γιοσέφ Μιτράνη. Αρχείο Δημητρίου Γκεντσίδη.

Το 1928 ο Γιοσέφ Μιτράνη υπήρξε ιδρυτικό μέλος του Μουσικογυμναστικού Συλλόγου «Ορέστης» και από τους πρώτους ποδοσφαιριστές της ομώνυμης ομάδας (Τσονίδης 1980). Γύρω στο 1930 ιδρύθηκε η Φιλαρμονική Ορχήστρα Ορεστιάδας. Πολλά παιδιά της πόλης προσήλθαν για να μάθουν μουσική και όργανα, μεταξύ των οποίων οι Μάρκο και Χαΐμ Ταράντο (Τσονίδης 1980). Προπολεμικά μεγάλη συμβολή στη μουσική εκπαίδευση των κατοίκων της Νέας Ορεστιάδας ήταν του διδασκάλου Νίκου Βάσσου. Υπήρξε διοργανωτής πολλών μουσικών εκδηλώσεων, εμπνευστής και οργανωτής χορωδίας και μαντολινάτας αποτελούμενη από νέους και νέες των δημοτικών σχολείων της πόλης. Ο Τάκης Τσονίδης (1980) αναφερόμενος στο Νίκο Βάσσο γράφει χαρακτηριστικά: «Χρόνια ολόκληρα μάθαινε μουσική στα παιδιά και διοργάνωνε συναυλίες τακτικά». Στη μαντολινάτα του Νίκου Βάσσου συμμετείχαν, μεταξύ άλλων, ο Μωΰς Μισκατέλ και η Φουρτουνέ Μητράνι, το όνομα της οποίας αναφέρεται και στα μέλη της χορωδίας.

Εικόνα 9. Παρέα Ελλήνων, Αρμενίων και Ισραηλιτών της Νέας Ορεστιάδας προ του πολέμου. Εκ δεξιών καθήμενος ο Ζακ Ταράντο και από πίσω του ο Αρής Μεσουλάμ. Αρχείο Τάκη Τσονίδη.

Επίσης, στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας λειτουργούσε παράρτημα του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων που αποτελούσε συνέχεια του προσκοπισμού στο Καραγάτς. Ως πρόσκοποι αναφέρονται και τα ονόματα των: Κάλβο, Ζακ Ταράντο, Ισαΐα Κάλβο (Τσονίδης 1980).

Στις παρέες των πρώτων νέων της Νέας Ορεστιάδας και των χρόνων του μεσοπολέμου αναφέρεται τα ονόματα των Χαΐμ Κάλβο και Ζακ Ταράντο (Τσονίδης 1980).

Ο πόλεμος του 1940 και η γερμανική κατοχή

Στον πόλεμο του 1940-1941 πολλοί Ορεστιαδίτες των κλάσεων 1917 έως 1941 κλήθηκαν να υπερασπιστούν τα πάτρια εδάφη απέναντι στη φασιστική Ιταλία και τη ναζιστική Γερμανία. Πολέμησαν γενναία και αρκετοί σκοτώθηκαν για την ελευθερία της Ελλάδας. Μεταξύ των πεσόντων ήταν και ο Ζακ Ταράντο του Μποχώρ (Τσονίδης 1980). Ακόμη την περίοδο 1941-1945 αρκετοί Ορεστιαδίτες διέφυγαν στη Μέση Ανατολή και εντασσόμενοι σε ομάδες των Συμμαχικών Δυνάμεων (Ιερός Λόχος, 3η Ορεινή Ταξιαρχία Ρίμινι, Αεροπορία, στρατόπεδα συγκέντρωσης) μάχονταν τις Δυνάμεις του Άξονα. Στον Ιερό Λόχο μεταξύ των Ορεστιαδιτών αναφέρονται τα ονόματα των αδελφών Κάλβο Σολομών και Σιάικος και στην Αεροπορία το όνομα του Εβραίου Μάρκος (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010), ο οποίος διέφυγε στη Μέση Ανατολή τον Αύγουστο του 1942 και επέστρεψε προσωρινά στη Νέα Ορεστιάδα μετά το τέλος του πολέμου (Παπαδόπουλος 2017).

Ωστόσο, η έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου το 1939 και η ακολουθούμενη Γερμανική Κατοχή της χώρας τον Απρίλιο του 1941 σηματοδότησαν την αρχή του φρικτού τέλους της Ισραηλιτικής Κοινότητας Νέας Ορεστιάδας και γενικότερα των Εβραίων του νομού Έβρου, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων που διαβλέποντας τον κίνδυνο διέφυγαν μέσω Τουρκίας στη Μέση Ανατολή και αλλού (Παπαστρατής 1998). Στην αρχή οι Γερμανοί κατακτητές διαβεβαίωναν τις ηγεσίες των θρησκευτικών μειονοτήτων της περιοχής ότι δε διατρέχουν κανένα κίνδυνο και καμία διάκριση ή ενέργεια δεν θα υπάρξει εναντίον τους (Φρεζής 1998).

Πράγματι, τον πρώτο καιρό η παρουσία των γερμανικών στρατευμάτων ήταν μικρή([18]). Οι Γερμανοί κατακτητές δεν εφάρμοσαν τους ρατσιστικούς νόμους σε βάρος των Ελλήνων Εβραίων της περιοχής και η ζωή των κατοίκων ήταν περίπου φυσιολογική (Παπαστρατής 2015), σε αντίθεση με άλλες πόλεις της Ελλάδας. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι οι Εβραίοι του Διδυμοτείχου και της Νέας Ορεστιάδας δεν υποχρεώθηκαν να φέρουν στο πέτο τους το κίτρινο αστέρι του Δαβίδ, όπως ήταν αναγκασμένοι να πράττουν οι Εβραίοι άλλων πόλεων της Ελλάδας, και δεν στερήθηκαν την τροφή. Σε σχολικό ερωτηματολόγιο της Δ΄ τάξεως του Γυμνασίου Ορεστιάδας το 1942 και στο ερώτημα «Τι πράγμα σε έκαμε να λυπηθείς πιο πολύ ως τώρα; Γιατί;» η μαθήτρια Τζίβρε Ρόζα απαντά: «Με έκανε να λυπηθώ πως όλοι οι άνθρωποι εις τας Αθήνας υποφέρουν. Γιατί δεν έχουν τρόφιμα να φάνε και έτσι οι άνθρωποι πέφτουν εις τους δρόμους.» (Γκεντσίδης 2009). Επίσης, οι εβραϊκές επιχειρήσεις συνέχιζαν την επαγγελματική τους δραστηριότητα, όπως προκύπτει από το αριθμ 262 διασωθέν τιμολόγιο του εργοστασίου σαρωθροποιίας «Σ. Μίσκατελ και Υιοί» με ημερομηνία εκδόσεως την 01/01/1942 (Αρχείο Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδας**).**

Όμως, το Μάρτιο του 1943 άρχισαν να φθάνουν οι πρώτες πληροφορίες για απελάσεις των Εβραίων της Θεσσαλονίκης, γεγονός που δημιούργησε σύγχυση και ανησυχία στα μέλη της κοινότητας. Την ίδια περίοδο διενεργήθηκε καταγραφή όλων των κατοίκων της πόλης από τον γερμανικό στρατό (Λυμπερίδης 2017). Στις 3 Μαΐου 1943 η επιτροπή εβραϊκών υποθέσεων έφθασε στο Διδυμότειχο με την εντολή σύλληψης των Ελλήνων Εβραίων της περιοχής και μεταφοράς τους στη Θεσσαλονίκη. Την επομένη 4 Μαΐου όλοι οι Εβραίοι άνδρες της πόλης του Διδυμοτείχου συγκεντρώθηκαν στη Συναγωγή με το πρόσχημα ότι θα γίνει μια σπουδαία ανακοίνωση. Εκεί αφού έκλεισαν οι πόρτες τους ανακοινώθηκε ότι βρίσκονταν υπό κράτηση. Στη συνέχεια οδηγήθηκαν εκεί και τα γυναικόπαιδα. Το απόγευμα της ίδιας ημέρας συγκεντρώθηκαν στη Συναγωγή της Νέας Ορεστιάδας οι Εβραίοι της πόλης με επικεφαλή τον ραβίνο Ιακώβ Μποχώρ Λίτσι και μεταφέρθηκαν με φορτηγά στη Συναγωγή του Διδυμοτείχου (Λυμπερίδης 2017). Οι όμηροι υποχρεώθηκαν να φορέσουν το κίτρινο αστέρι του Δαβίδ και τους επιτράπηκε να έχουν μαζί τους έως 20 κιλά αποσκευές ανά άτομο ή οικογένεια. Εκτιμάται ότι ήταν μεταξύ 160 έως 197 σε αριθμό([19]) (Βαρών 1994, Ενεπεκίδης

1996, Plaut 2000, Φρεζής 1998 & 2001, Υψηλάντης 2007, Bowman 2009). Οι κάτοικοι και οι αρχές της Νέας Ορεστιάδας εξέφρασαν την αλληλεγγύη τους απέναντι στους συλληφθέντες Ισραηλίτες συμπατριώτες τους προσφέροντας τους κουβέρτες και τρόφιμα. Ωστόσο δεν κατάφεραν να κρύψουν ή να φυγαδεύσουν κάποιον από αυτούς εξαιτίας της προηγηθείσας καταγραφής τους και του φόβου των αντιποίνων (Λυμπερίδης 2017).

Την 8η Μαΐου 1943 όλοι οι συλληφθέντες οδηγήθηκαν πεζή σε φάλαγγα στο σιδηροδρομικό σταθμό του Διδυμοτείχου και στοιβάχτηκαν ανά 70-80 άτομα σε βαγόνια αμαξοστοιχίας που υπό κανονικές συνθήκες μετέφεραν ζώα. Η αμαξοστοιχία έφθασε στη Θεσσαλονίκη το πρωί της Κυριακής 9ης Μαΐου 1943. Μετά από σύντομη παραμονή στο γκέτο του συνοικισμού Χιρς, την επομένη 10 Μαΐου οι όμηροι μαζί με Έλληνες Εβραίους της Θεσσαλονίκης, της Φλώρινας και της Βέροιας φορτώθηκαν εκ νέου σε εμπορικά βαγόνια με προορισμό την Πολωνία και το στρατόπεδο συγκέντρωσης Άουσβιτς-Μπίρκεναου([20]). Τα ¾ περίπου του συνόλου των ομήρων, οδηγήθηκε στους θαλάμους αερίων όπου θανατώθηκαν και στη συνέχεια τα πτώματά τους αποτεφρώθηκαν στα κρεματόρια, ενώ πολλοί πέθαναν από τις κακουχίες και την κακομεταχείριση (Nahon 1989, Φρεζής 1998, Bowman 2009, Παπαστρατής 2015).

Από τα στρατόπεδα του θανάτου κατόρθωσαν να επιβιώσουν περίπου είκοσι άτομα των Ισραηλιτικών Κοινοτήτων του βορείου Έβρου, τρείς εκ των οποίων από την κοινότητα της Νέας Ορεστιάδας (Φρεζής 2001, Bowman 2009, Παπαστρατής 2015). Πρόκειται για τους Χαΐμ Κάλβο (no.122060-Γιαβόρζνο Άουσβιτς), Μουρδόν Μοδιάνο (καταγόμενος από το Διδυμότειχο) και Αλβέρτο Μουσκατέλ, οι οποίοι αργότερα μετοίκησαν στο Ισραήλ (Plaut 2000).

Το σύνολο των εβραϊκών περιουσιών κατασχέθηκε και περιήλθε στο Ελληνικό Δημόσιο με βάση τις διατάξεις των κατοχικών νόμων 1180/1944 της 20ης Ιανουαρίου 1944 (ΦΕΚ 26Α΄) και 1977/1944 της 10ης Οκτωβρίου 1944 (ΦΕΚ 241 Ά). Για τη διαχείριση και άμεση εποπτεία τους ο κατοχικός Υπουργός Οικονομικών διόριζε ως υπεύθυνους εν ενεργεία ή συνταξιούχους δημοσίους υπαλλήλους. Τα σπίτια των Εβραίων τέθηκαν στη διάθεση της «Επιτροπής Στεγάσεως», προκειμένου να στεγαστούν δημόσιοι υπάλληλοι ή άλλα πρόσωπα που δικαιούνταν κατοικία. Τα εν λόγω άτομα υπεισέρχονταν στις μισθωτικές σχέσεις των εκτοπισθέντων Ισραηλιτών και σε περίπτωση μη ύπαρξης τέτοιων σχέσεων κατέβαλαν το ορισθέν μίσθωμα στο Κράτος και κατ' επέκταση στους Γερμανούς κατακτητές (Μαγκλιβέρας 2009).

Η μεταπολεμική περίοδος

Μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου οι επιζώντες της Ισραηλιτικής Κοινότητας Ορεστιάδας επέστρεψαν προσωρινά στην Ελλάδα και την Ορεστιάδα, αλλά κανείς τους δεν ξαναγύρισε στην πόλη για μόνιμη εγκατάσταση (Τσονίδης 1980). Ο Αλβέρτος Μουσκατέλ εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Ο Χαΐμ Κάλβο αρχικά άνοιξε επιχείρηση πώλησης ποτών στο Διδυμότειχο, συνεταιρικά με τον Ιακώβ Τζαμπαρί (Εβραίο από το Διδυμότειχο). Η επιχείρηση σύντομα έκλεισε καθώς ο Τζαμπαρί επέλεξε να μην καταταγεί στον ελληνικό στρατό αλλά σε σιωνιστικό κέντρο προετοιμασίας Hakhshara([21]), προκειμένου τον Ιούνιο του 1946 να μετοικήσει μόνιμα στο Ισραήλ (Fleming 2008). Στη συνέχεια συνεταιρίστηκε με τον Τίνδηρη Ιωάννη (πρώην αστυνομικό και συνάδελφο) ανοίγοντας κατάστημα ποτοποιίας στην Ορεστιάδα επί της οδού Αγ. Θεοδώρων, στο ύψος της οδού Αποστολάκη (Τσακιρίδης 2017). Το 1948 οι Μουρδόν και Χαΐμ Κάλβο δραστηριοποιήθηκαν στο εμπόριο σαρωθρόχορτου συστήνοντας εταιρεία με τους Μήνογλου, Κυριαλάνη και Γιώτα (Τσονίδης 1983). Αργότερα, και μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960, όλοι εγκαταστάθηκαν στο Ισραήλ. Ο Κάλβο μετά τη μετοικεσία του στο Ισραήλ επισκέφθηκε την πόλη 3-4 φορές προκειμένου να συναντήσει τους παλιούς φίλους του (Λυμπερίδης 2017).

Αμέσως μετά την απελευθέρωση η ελληνική κυβέρνηση με το νόμο 2/1944 (ΦΕΚ Α΄ 6) κατήργησε τους κατοχικούς νόμους 1180/1944 & 1977/1944 και αποφάσισε να αποδώσει στους νόμιμους κατόχους τις εβραϊκές περιουσίες που είχαν δημευτεί επί γερμανικής κατοχής. Αργότερα με τον αναγκαστικό νόμο 846/1946 (ΦΕΚ Α΄ 17) το ελληνικό κράτος

παραιτήθηκε από το κληρονομικό δικαίωμα επί των σχολαζουσών εβραϊκών περιουσιών για τις οποίες δεν υπήρχαν κληρονόμοι μέχρι τέταρτου βαθμού και τις παραχώρησε σε νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου που ιδρύθηκε το 1949 (ΦΕΚ 79 Α΄) με την επωνυμία Ο.Π.Α.Ι.Ε. (Οργανισμός Περιθάλψεως & Αποκατάστασης Ισραηλιτών Ελλάδος) και σκοπό την αποκατάσταση των ελλήνων Εβραίων που επέζησαν του Ολοκαυτώματος (Μαγκλιβέρας 2009, Υ.ΠΑΙ.Θ. 2015). Μεταξύ των ακινήτων που παρέλαβε και διαχειρίστηκε ο ΟΠΑΙΕ περιλαμβάνονταν 65 κατοικίες, 13 καταστήματα, 20 οικόπεδα και 5 αγροτεμάχια στις πόλεις της Αλεξανδρούπολης, του Διδυμοτείχου και της Ορεστιάδας (Plaut 2000).

Οι Εβραίοι επιζώντες στις προσπάθειες ανάκτησης των περιουσιών τους αντιμετώπιζαν συχνά την απροθυμία της εκάστοτε ελληνικής κυβέρνησης, καθώς η νομοθεσία απαγόρευε την έξωση των καταληψιών. Σε σχετικό αίτημα των Albertos & Mimi Miskatel το 1954 για την άρση της επίταξης του κτιρίου τους, στο οποίο στεγαζόταν η Υποδιοίκηση Χωροφυλακής Ορεστιάδας, το Υπουργείο Οικονομικών, απαντώντας εγγράφως προς τη Γενική Διεύθυνση Χωροφυλακής, αναφέρει χαρακτηριστικά: «ουδέν κατάλληλον οίκημα προσφέρεται δια την μεταστέγασιν της Υπ/σεως Χωρ/κης Ορεστιάδας..… Κατά συνέπειαν δεν είναι δυνατή επί του παρόντος η λύσις της επιτάξεως του εις ο νυν στεγάζεται η Υπ/σις Χωρ/κης Ορεστιάδας οικήματος των αιτούντων» (Αρχείο Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδας).

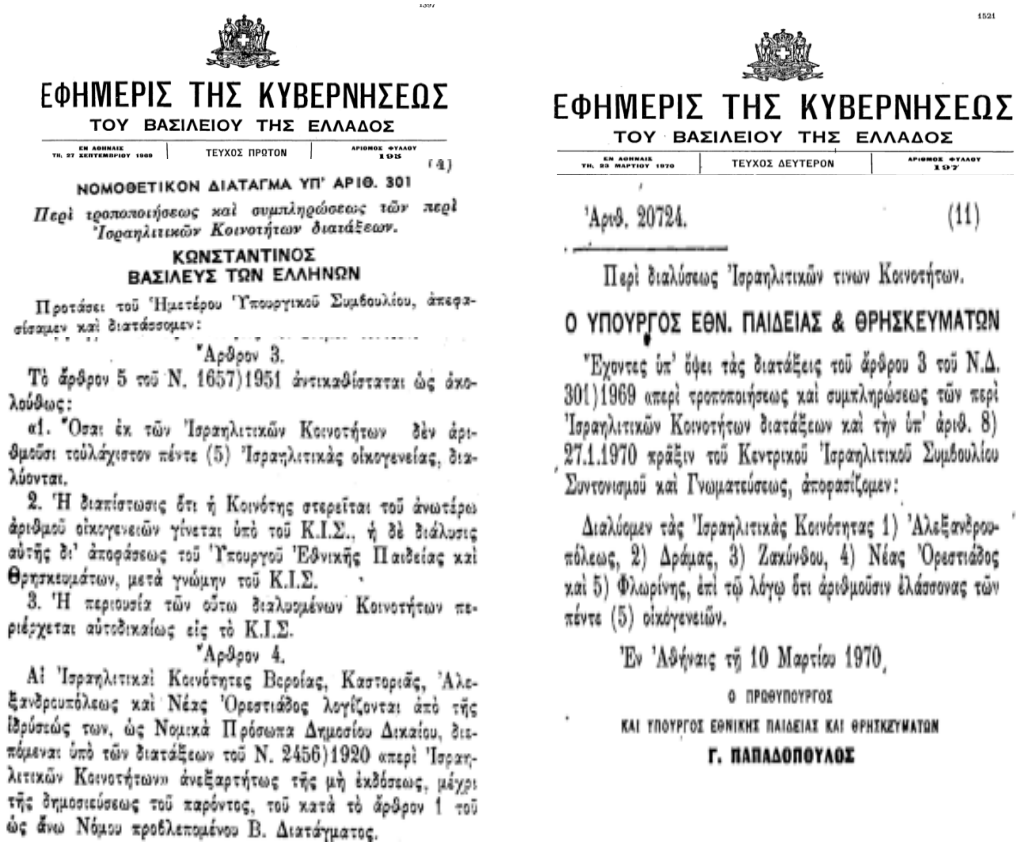

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ
(4)
ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 301
Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν περὶ Ἰσραηλιτικῶν Κοινοτήτων διατάξεων.
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
Προτάσει τοῦ Ἡμετέρου Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἀπεφασίσαμεν καὶ διατάσσομεν:
Ἄρθρον 3.
Τὸ ἄρθρον 5 τοῦ Ν. 1657)1951 ἀντικαθίσταται ὡς ἀκολούθως:
«1. Ὅσαι ἐκ τῶν Ἰσραηλιτικῶν Κοινοτήτων δὲν ἀριθμοῦσι τοὐλάχιστον πέντε (5) Ἰσραηλιτικὰς οἰκογενείας, διαλύονται.
2. Ἡ διαπίστωσις ὅτι ἡ Κοινότης στερεῖται τοῦ ἀνωτέρω ἀριθμοῦ οἰκογενειῶν γίνεται ὑπὸ τοῦ Κ.Ι.Σ., ἡ δὲ διάλυσις αὐτῆς δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, μετὰ γνώμην τοῦ Κ.Ι.Σ.
3. Ἡ περιουσία τῶν οὕτω διαλυομένων Κοινοτήτων περιέρχεται αὐτοδικαίως εἰς τὸ Κ.Ι.Σ.
Ἄρθρον 4.
Αἱ Ἰσραηλιτικαὶ Κοινότητες Βεροίας, Καστορίας, Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ Νέας Ὀρεστιάδος λογίζονται ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς των, ὡς Νομικὰ Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, διατηρούμεναι ὑπὸ τῶν διατάξεων τοῦ Ν. 2456)1920 «περὶ Ἰσραηλιτικῶν Κοινοτήτων» ἀνεξαρτήτως τῆς μὴ ἐκδόσεως, μέχρι τῆς δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος, τοῦ κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ ὡς ἄνω Νόμου προβλεπομένου Β. Διατάγματος.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
Ἀριθ. 20724. (11)
Περὶ διαλύσεως Ἰσραηλιτικῶν τινων Κοινοτήτων.
Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
Ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ Ν.Δ. 301)1969 «περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν περὶ Ἰσραηλιτικῶν Κοινοτήτων διατάξεων καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 8) 27.1.1970 πρᾶξιν τοῦ Κεντρικοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Συμβουλίου Συντονισμοῦ καὶ Γνωματεύσεως, ἀποφασίζομεν:
Διαλύομεν τὰς Ἰσραηλιτικὰς Κοινότητας 1) Ἀλεξανδρουπόλεως, 2) Δράμας, 3) Ζακύνθου, 4) Νέας Ὀρεστιάδος καὶ 5) Φλωρίνης, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἀριθμοῦσιν ἐλάσσονας τῶν πέντε (5) οἰκογενειῶν.
Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Μαρτίου 1970,
Ο ΠΡΟΘΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΚΑΙ ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Εικόνα 10. Τα ΦΕΚ ίδρυσης και διάλυσης της Ισραηλιτικής Κοινότητας Νέας Ορεστιάδας. Πηγή: Εθνικό Τυπογραφείο. Ίδια επεξεργασία.

Από το 1970 δεν υφίσταται και επίσημα εβραϊκή κοινότητα στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας (Κωνσταντίνης 2015). Με το αριθμ.301/23.09.1969 Νομοθετικό Διάταγμα (ΦΕΚ Α΄ 195) η Ισραηλιτική Κοινότητα της Νέας Ορεστιάδας αναγνωρίστηκε αναδρομικά από ιδρύσεως της ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου με βάση τις διατάξεις του ν. 2456/1920 (ΦΕΚ Α΄/173) «περί Ισραηλιτικών κοινοτήτων», καθώς μέχρι τότε δεν είχε εκδοθεί το

προβλεπόμενο Βασιλικό Διάταγμα. Ταυτόχρονα με το ίδιο Ν.Δ. οριζόταν η διάλυση των Κοινοτήτων που αριθμούσαν λιγότερο από πέντε ισραηλιτικές οικογένειες, μετά από υπόδειξη του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου Ελλάδας και την έκδοση σχετικής υπουργικής απόφασης. Στις 10 Μαρτίου 1970 με την αριθμ. 20724 απόφαση του «Πρωθυπουργού» και «Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων» Γεωργίου Παπαδόπουλου (ΦΕΚ 197 Β΄/23.10.1970) αποφασίστηκε η διάλυση και το τυπικό τέλος της Ισραηλιτικής Κοινότητας Νέας Ορεστιάδας.

Σήμερα το μοναδικό εμφανές στοιχείο που μαρτυρά την ύπαρξη Εβραίων στη Νέα Ορεστιάδα κατά το παρελθόν αποτελεί η αναγραφή του ονόματος του Ζιακ Ταράντο του Μποχώρ στο Ηρώο της πόλης.

Εικόνα 11. Η αναγραφή του ονόματος Ζιακ Ταράντο στο Ηρώο της πόλης. Φωτ. αρχείο Αθανασίου Αν. Γεωργίση.

Επίλογος

Η παρούσα εργασία βασιζόμενη στην υπάρχουσα βιβλιογραφία και σε διασωθέντα αρχεία και φωτογραφίες προσπάθησε να αποτυπώσει δίχως προκαταλήψεις και ιδεοληψίες μία άγνωστη στις νεότερες γενεές πτυχή της ιστορίας της Νέας Ορεστιάδας, την ύπαρξη Ισραηλιτικής Κοινότητας από συστάσεως της πόλης μέχρι την εξόντωση της στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης και το τυπικό τέλος της το έτος 1970.

Με τη Συνθήκη της Λωζάνης και την απώλεια του Καραγάτς ορισμένες οικογένειες Εβραίων επέλεξαν να ακολουθήσουν το χριστιανικό πληθυσμό και να εγκατασταθούν στη Νέα Ορεστιάδα. Τον πρώτο καιρό η εγκατάσταση των Εβραίων προσφύγων του Καραγάτς στη νέα πατρίδα προκάλεσε τις αντιδράσεις ορισμένων τοπικών παραγόντων, με αφορμή την παραχώρηση οικοπέδων για την ανέγερση Συναγωγής, κατοικιών και καταστημάτων. Όμως, ο μικρός αριθμός των Εβραίων, που αποτελούσε περίπου το 3% του συνολικού πληθυσμού της πόλης, δεν δικαιολογούσε αυτού του είδους τις αντιδράσεις. Η κύρια αιτία πρέπει, μάλλον, να αναζητηθεί στη διαμάχη ανάμεσα στα διάφορα κέντρα τοπικής εξουσίας και τον οικονομικό ανταγωνισμό μεταξύ των κοινοτήτων και όχι σε αισθήματα αντισημιτισμού των κατοίκων της πόλης. Άλλωστε αυτό αποδεικνύεται περίτρανα από την ανάπτυξη των εβραϊκών επιχειρήσεων τα επόμενα χρόνια και την κοινωνικοοικονομική δραστηριότητα των μελών της κοινότητας μέχρι τον ολοκληρωτικό αφανισμό τους στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Τέλος, απόδειξη των αρμονικών σχέσεων μεταξύ των ομογενών και των Εβραίων κατοίκων της πόλης αποτελεί το χαρακτηριστικό παράδειγμα φιλίας του Ιωάννη Λυμπερίδη και του Χαΐμ Κάλβο. Ο Κάλβο τη δεκαετία του 1930 διέμενε με ενοίκιο στο σπίτι του Λυμπερίδη επί της οδού Κωνσταντινουπόλεως και μεταξύ τους αναπτύχθηκε αδελφική φιλία. Ο Χαΐμ Κάλβο λίγο πριν τη σύλληψη του το Μάιο του 1943 από τους Γερμανούς κατακτητές παρέδωσε προς φύλαξη στο φίλο του Ιωάννη Λυμπερίδη τις χρυσές λίρες που είχε στην κατοχή του. Ο Ιωάννης έκρυψε τις λίρες σε μπακίρια με λάχανο τουρσί και έτσι δεν μπόρεσαν να τις ανακαλύψουν οι Γερμανοί. Μετά το τέλος του πολέμου και την απελευθέρωση του από το στρατόπεδο συγκέντρωσης ο Χαΐμ Κάλβο επέστρεψε στην Ορεστιάδα και ζήτησε από τον φίλο του να του επιστρέψει τις λίρες. Πράγματι ο Λυμπερίδης απέδωσε στο φίλο του ακέραιες τις λίρες που όλο αυτό το διάστημα φύλαγε με κίνδυνο τις ζωής του και ο Κάλβο για να τον ευχαριστήσει του πρόσφερε δύο χαλιά και μια χούφτα λίρες (Λυμπερίδης 2017).

Σημειώσεις

([1]) Το 1997 ο τότε Δήμαρχος Ορεστιάδας Αναστάσιος Αναγνώστου με το υπ' αριθμ. 5885/9.6.1997 έγγραφο του προς το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο επισημαίνει την

παντελή έλλειψη στοιχείων αναφορικά με την εβραϊκή κοινότητα της πόλης (Κ.Ι.Σ. 1997). Παρόμοια διαπίστωση περί μη ύπαρξης αρχειακού υλικού στην Ελλάδα ή το εξωτερικό αναφέρεται μεταγενέστερα σε σχετική διδακτορική διατριβή (Ριτζαλέος 2006).

([2]) Το όνομα Καραγάτς ή Κάραγατς προέρχεται από την τουρκική λέξη Karaağaç που σημαίνει μαυρόδεντρο (πτελέα του γένους Ulmus) και ευδοκιμούσε στην περιοχή της Αδριανούπολης. Το Καραγάτς αποτελούσε το ομορφότερο προάστιο της Αδριανούπολης. Είχε έκταση 900 στρέμματα, απείχε περίπου 3,8 χλμ από το κέντρο της Αδριανούπολης και ενώνονταν με αυτήν με δύο λίθινες γέφυρες, η μία στον ποταμό Έβρο και η άλλη στον παραπόταμο Τάξο (Τούντζα). Αρκετοί Ευρωπαίοι υπάλληλοι που εργάζονταν στην περιοχή της Αδριανούπολης (στην Εταιρεία Σιδηροδρόμων, σε αντιπροσωπείες ευρωπαϊκών εταιρειών, τραπεζών και εμπορικών οίκων) επέλεγαν να μένουν στο προάστιο αυτό παρά στην πόλη, λόγω των κέντρων ψυχαγωγίας, του ευρωπαϊκού και κοσμοπολίτικου χαρακτήρα του. Το προάστιο, μάλιστα, ήταν από τις πρώτες περιοχές της Αδριανούπολης που οι δρόμοι του φωτίζονταν με λάμπες πετρελαίου. Επίσης, πολλοί Έλληνες της Αδριανούπολης προτιμούσαν να διατηρούν τις εξοχικές τους κατοικίες εκεί λόγω του υγιεινού κλίματος, των όμορφων δρόμων, των ευρύχωρων κατοικιών, αλλά και της μικρής παρουσίας του μουσουλμανικού στοιχείου. Δίκαια οι Καραγατσιανοί το ονόμαζαν «μικρό Παρίσι» (Βακαλόπουλος 1993, Νικολαΐδης 1993, Yerolympos 1993, Γεωργούλης 1996, Μαυρίδης & Μπεζιργιαννίδης 1996, Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010). Σύμφωνα με την ελληνική απογραφή της 19^{ης} Δεκεμβρίου 1920 ο πληθυσμός του Καραγάτς ανέρχονταν σε 6.650 άτομα εκ των οποίων 5.506 Έλληνες, 184 Τούρκοι, 100 Βούλγαροι, 285 Εβραίοι, 337 Αρμένιοι και 238 διαφόρων εθνικοτήτων (τηλεγράφημα του διπλωμάτη Νικόλαου Πολίτη το 1922 σχετικά με δημοσιευμένα στατιστικά στοιχεία για τον πληθυσμό του Καραγάτς. Αρχείο Εθνικού Ιδρύματος Ελευθερίου Βενιζέλου).

([3]) Ο Ορέστης, γιος του Αγαμέμνονα, για να εκδικηθεί το θάνατο του πατέρα του σκότωσε τη μητέρα του Κλυταιμνήστρα και κυνηγημένος από τις Ερινύες, πήγε στους Μάντεις για να μάθει τι πρέπει να πράξει για να εξαγνισθεί. Αυτοί του υπέδειξαν να λουστεί στη συμβολή τριών ποταμών. Έτσι έφτασε με πλεούμενο στην συμβολή των ποταμών Έβρου, Άρδα και Τούντζα όπου λούστηκε και γλίτωσε από τις Ερινύες. Σε ανάμνηση έκτισε την Ορεστιάδα (12^{ος} αιώνας π.Χ.), την μετέπειτα πρωτεύουσα των Οδρύσσων Ουσκουδάμα (6ο αιώνας π.Χ.) και από τις αρχές του 2^{ου} μ.Χ αιώνα Αδριανούπολη (Τσονίδης 1980).

([4]) Σύμφωνα με στοιχεία της Επιτροπής Αποκατάστασης Προσφύγων που δημοσιεύθηκαν το έτος 1927, στην ευρύτερη περιοχή της Ορεστιάδας εγκαταστάθηκαν 2.466 προσφυγικές οικογένειες προερχόμενες από την Ανατολική Θράκη (Βακαλόπουλος 1999).

([5]) Ορισμένοι κάτοικοι του Καραγάτς βλέποντας ρεαλιστικά την διαμορφούμενη κατάσταση πήραν μαζί τους ότι μπορούσε να μεταφερθεί στη νέα πατρίδα (εργαλεία, πόρτες και παράθυρα των κατοικιών τους, κ.ά.). Οι περισσότεροι άφησαν τα σπίτια τους άθικτα, κρύβοντας κάπου το κλειδί, με την ελπίδα της γρήγορης επιστροφής (Μαυρίδης & Μπεζιργιαννίδης 1996).

([6]) Η εβραϊκή κοινότητα της Αδριανούπολης ήταν χωρισμένη σε 13 επιμέρους κοινότητες. Κάθε κοινότητα είχε τη δική της ονομασία που δήλωνε τον τόπο ή τη χώρα προέλευσής της και τη δική της Συναγωγή (Νικολαΐδης 1993, Bali 1998). Αυτές οι κοινότητες ήταν (Bali 1998): α) Aragon, Katalan, Majorka ή Mayor, Sevil,Toledo (ισπανική), β) Italya, Polya, Sicilya (ιταλική), γ) Büyük Portekiz ή Evora & Küçük Portekiz (πορτογαλική), δ) Alaman (γερμανική-Ασκεναζίμ), ε) Budin (ουγγρική), στ) Kefalonya (ελληνική-Ρωμανιώτες) ζ) Geruş (αποτελούνταν από σεφαραδίτικες κοινότητες άλλων πόλεων της Τουρκίας).

([7]) Η επίσημη οθωμανική στατιστική «Σαλναμέ» του Βιλαετίου της Αδριανουπόλεως για το έτος 1889 αναφέρει για το Σαντζάκιο (υποδιοίκηση) Αδριανουπόλεως την ύπαρξη

2.219 Εβραίων σε σύνολο πληθυσμού 230.958 ατόμων. Το 1894 καταμετρώνται 10.075 σε σύνολο 275.020 ατόμων και το 1906 απαριθμούνται 8.733 άτομα σε σύνολο 327.208 ατόμων. Η επίσημη ελληνική στατιστική, όπως αυτή παρουσιάστηκε στο Συνέδριο της Ειρήνης την 31η Δεκεμβρίου 1918, αναφέρει την ύπαρξη 9.500 Εβραίων στον Καζά (νομό) της Αδριανουπόλεως σε σύνολο 106.538 ατόμων (Καρασσός 1927).

([8]) Κατά τον Ριτζαλέο (2006) αρχικά εγκαταστάθηκαν 13 οικογένειες Εβραίων και 4 μεμονωμένα άτομα.

([9]) Για παράδειγμα, το όνομα «Βεντούρα» μαρτυρεί την καταγωγή από το χωριό Buenaventura της επαρχίας Τολέδο της Ισπανίας και το όνομα «Ταράντο» από τον Τάραντα της Κάτω Ιταλίας (Ασέρ 1973). Το επίθετο «Μιτράνη» αποτελούσε κοινό επώνυμο στην Αδριανούπολη και υποδήλωνε την καταγωγή από την πόλη Τράνη της Κάτω Ιταλίας (Skarlatou 2010). Ομοίως τα ονόματα «Κάλβο» και «Μοδιάνο» υποδηλώνουν ιταλική καταγωγή (www.en.wiktionary.org), το σεφαραδίτικο επίθετο «Σαρφατή» προέλευση από τη Γαλλία (www.en.wikipedia.org) και το επίθετο «Αλκαμπές» προέλευση από Ισπανία και Πορτογαλία (Βαφείδης 1981). Επίσης, η οικογένειες «Τζίβρε» και «Χαλφόν» καταγόμενες από την Αδριανούπολη, είχαν Ισπανική υπηκοότητα (αρχείο 1ου Δημοτικού Σχολείου Νέας Ορεστιάδας).

([10]) Το Υπουργείο Εσωτερικών με το υπ αριθ. 7854/16.03.1925 έγγραφό του προς τη Γενική Διοίκηση Θράκης αναφέρει: « …. από απόψεως εσωτερικού ελλην. Δικαίου, οι κατά την προσάρτησιν της Θράκης εις την Ελλάδα, κάτοικοι ταύτης, απέκτησαν αυτοδικαίως την ελληνικήν ιθαγένειαν δυνάμει ρητής διατάξεως του άρθρ. 2 του νόμου 2492 του 1920. Συνεπώς οι διαμένοντες ήδη εις το κράτος και προσάγοντες στοιχεία πείθοντα περί της εν Θράκη κατά την προσάρτησιν ταύτης κατοικίαν των, δέον να θεωρούνται πολίται Έλληνες και να εγγράφονται εις τα δημοτολόγια και τα μητρώα αρρένων του τόπου της ενεστώσης διαμονής των, άνευ περαιτέρω διαδικασίας. Τα ανωτέρω νομοθετήματα τα αφορώντα την πολιτογράφησιν των προσφύγων, περιέλαβον και εις εκ της Ανατολ. Θράκης προερχομένους, ως εκ περισσού προς πρόληψιν αμφισβητήσεων. Τούτο, όμως, δύναται να ανατρέψη το ως άνω γεγονός της πολιτογραφήσεως των περί ων πρόκειται προσώπων». Ομοίως σε έγγραφο του Γενικού Διοικητή Θράκης προς τη νομαρχία Έβρου αναφέρεται: «Εις απάντησιν επί της υπ' αριθ. 1261 ε.ε. υμετέρας αναφοράς, περί ανασυστάσεως της εν Ορεστιάδι και τέως εν Παλαιά Ορεστιάδι υφισταμένης Ισραηλιτικής Κοινότητος, ανακοινούμεν υμίν ότι η εν λόγω Κοινότης δύναται καθ' ημάς να θεωρηθή ως υπάρχουσα και να εξακολουθήσει λειτουργούσα εν συνεχεία, καθ' όσον διά της εν Νέα Ορεστιάδι μεταφοράς της, δεν μετέβαλε κατάστασιν και παρακαλούμεν ίνα εκδόσητε σχετικήν διαταγήν εις τον Υποδιοικητήν Ορεστιάδας με την εντολήν όπως ανακοινώση τούτο εις τους ενδιαφερομένους» (Φρεζής 2001).

([11]) Το επάγγελμα του φανοποιού εκείνη την εποχή είχε ως κύριο έργο την κατασκευή φορητών φανών για οικιακή και εμπορική χρήση (Τσακιρίδης 2017).

([12]) Στην Ορεστιάδα αρχικά δεν υπήρχαν υποκαταστήματα Τραπεζών και οι κάτοικοι εξυπηρετούνταν από τις Τράπεζες του Διδυμοτείχου. Τον Ιούλιο του 1928 η Τράπεζα Αθηνών όρισε ανταποκριτή τον Χρήστο Τσονίδη και η Εθνική Τράπεζα τους εμπόρους αδελφούς Νικολαΐδη. Την περίοδο 1933-1935 οι ανταποκρίσεις των Τραπεζών Αθηνών και Εθνική έγιναν πρακτορεία και οι ανταποκριτές τους πράκτορες. Ακολούθησε το 1936 η Ιονική Τράπεζα. Η Αγροτική Τράπεζα το 1934 διατηρούσε αντιπρόσωπο συστεγαζόμενο με αυτόν της Εθνικής Τράπεζας ενώ το 1935 ίδρυσε δικό της πρακτορείο που σύντομα έγινε υποκατάστημα. Ακολούθησαν το 1937 οι Τράπεζες Αθηνών και Εθνική με την ίδρυση των δικών τους υποκαταστημάτων (Τσονίδης 1980 & 1983).

([13]) Στα διασωθέντα μαθητολόγια του 3ου Δημοτικού Σχολείου Νέας Ορεστιάδας (συνοικισμός Κλεισσούς) δεν αναγράφεται μαθητής με ισραηλιτική καταγωγή, ενώ στο μαθητολόγιο του 2ου Δημοτικού Σχολείου Νέας Ορεστιάδας αναφέρεται η εγγραφή στη Β΄ τάξη ενός Ισραηλίτη μαθητή προερχόμενου από το σχολείο της «Κλεισσούς».

([14]) Το Ισραηλιτικό Σχολείο Διδυμοτείχου ιδρύθηκε το 1883 και αναγνωρίστηκε επίσημα από το Οθωμανικό Κράτος το 1894 ως Ισραηλιτική Σχολή (Γουρίδης 1999). Το 1920 με την απελευθέρωση της Θράκης το σχολείο αναγνωρίστηκε επίσημα από το Κράτος ως Δημόσια Σχολή και εντάχθηκε στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Σε αυτό λειτουργούσε μικτό εξατάξιο δημοτικό σχολείο και ιδιαίτερο νηπιακό τμήμα, γεγονός πρωτοποριακό για τα δεδομένα της εποχής. Εκτός της ελληνικής γλώσσας, διδάσκονταν υποχρεωτικά στα ελληνικά τα μαθήματα της ιστορίας, της γεωγραφίας, της φυσικής και των μαθηματικών από διδασκάλους που διοριζόταν και μισθοδοτούνταν από το Κράτος. Τα υπόλοιπα μαθήματα διδάσκονταν σε όποια γλώσσα επιθυμούσε η κοινότητα. Επίσης, διδάσκονταν τα αρχαία εβραϊκά και η γαλλική ως ξένη γλώσσα, η οποία και καταργήθηκε από το σχολικό έτος 1936-1937. Στο κτίριο υπήρχαν αίθουσες εκδηλώσεων, διαλέξεων, δεξιώσεων, θεατρική σκηνή, μαγειρεία και επιμελητήρια για τους άπορους μαθητές. Μέχρι το 1924 το σχολείο λειτουργούσε υπό την παιδαγωγική καθοδήγηση και οικονομική ενίσχυση της Alliance Israélite Universelle, ενός σημαντικού εβραϊκού οργανισμού που παρείχε στα εβραιόπουλα της κοινότητας εκπαίδευση ανάλογη με εκείνη των γαλλικών Δημοσίων Σχολείων και συνέβαλε στη διάδοση των ιδεών του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού και στην απόκτηση της εβραϊκής συνείδησης (διδασκαλία των εβραϊκών, μελέτη της Βίβλου, του θρησκευτικού τελετουργικού, της εβραϊκής γραμματικής και του εβραϊκού Νόμου), (Βαφείδης 1981, Φρεζής 1998, Ριτζαλέος 2006, Σακελλαρίου 2006).

([15]) Την εποχή εκείνη στο Δημοτικό Σχολείο, στο μάθημα των Θρησκευτικών, διδάσκονταν η Παλαιά Διαθήκη που αποτελεί αποδεκτό βιβλίο τόσο από τη χριστιανική όσο και την ιουδαϊκή πίστη και έτσι εξηγείται η συμμετοχή και βαθμολόγηση των Εβραίων μαθητών. Αντίθετα στο Γυμνάσιο διδάσκονταν μόνο η Καινή Διαθήκη και για αυτό οι Εβραίοι μαθητές απείχαν από το μάθημα των Θρησκευτικών.

([16]) Το 1920 αναγνωρίστηκαν επίσημα συνολικά 24 κοινότητες. Προπολεμικά εβραϊκός πληθυσμός υπήρχε σε 31 πόλεις της Ελλάδας (περιλαμβάνονται και πόλεις όπου βάσει της νομοθεσίας οι Εβραίοι δεν συνιστούσαν Κοινότητα) και ανερχόταν το 1928 σε 70.000 άτομα, το 1934 σε 72.791 και λίγο πριν το Ολοκαύτωμα σε 77.377, ενώ μεταπολεμικά σε 25 πόλεις αριθμούσε λιγότερο από 10.000 άτομα. Σήμερα υπάρχουν οκτώ εν ενεργεία Ισραηλιτικές Κοινότητες σε ισάριθμες πόλεις (Αθήνα, Βόλος, Θεσσαλονίκη, Ιωάννινα, Κέρκυρα, Λάρισα, Τρίκαλα, Χαλκίδα) όπου απαριθμούνται 5.500 άτομα, ενώ αυτές της Βέροιας, Καβάλας, Καρδίτσας και Ρόδου βρίσκονται σε αδράνεια καθώς αριθμούν λιγότερο από είκοσι οικογένειες (ΚΙΣΕ 2006, Κωνσταντίνης 2015).

([17]) Στη Σεφαραδίτικη διάλεκτο η λέξη Χαχάμ είναι συνώνυμο του χειροτονημένου Ραββίνου.

([18]) Κατά τη διάρκεια της Κατοχής (1941-1944) το Διδυμότειχο, η Νέα Ορεστιάδα και το Σουφλί ήταν υπό Γερμανική κατοχή. Η παρουσία των Γερμανών ήταν ελάχιστη αποτελούμενη από άνδρες μεγάλης ηλικίας καθώς υπήρχε συμφωνία με τους Τούρκους να μην υπάρχει στρατός κατοχής σε απόσταση 30 χλμ. από τα σύνορα. Η Αλεξανδρούπολη, η Κομοτηνή και η Ξάνθη ήταν υπό Βουλγαρική κατοχή (Ενεπεκίδης 1996, Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010, Παπαστρατής 2015).

([19]) Σύμφωνα με τον πίνακα απωλειών των εβραϊκών κοινοτήτων που εκδόθηκε από το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο αμέσως μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας οι Ισραηλίτες της Νέας Ορεστιάδας προ του διωγμού υπολογίζονταν σε 197 άτομα (Ενεπεκίδης 1996), με τον συνολικό πληθυσμό της πόλης να ανέρχεται σε 12.047 άτομα (Γ.Σ.Υ.Ε. 1946). Ο Νισσίμ Αλκαλάι, διασωθείς Εβραίος της κοινότητας Διδυμοτείχου, αναφέρει τη σύλληψη 160 εξ αυτών από τους Γερμανούς κατακτητές (Ενεπεκίδης 1996, Plaut 2000). Ο Τάκης Τσονίδης (1980) αναφέρει τη σύλληψη 189 Ισραηλιτών εκ των οποίων 15-20 διασώθηκαν, και η Μαρία Καβάλα (2015) τον αριθμό 180.

([20]) Πρόκειται για τη 17η αποστολή, που αποτελούνταν από περίπου 4.500 άτομα και ήταν η μεγαλύτερη αποστολή Ελλήνων Εβραίων ομήρων (Παπαστρατής 2015).

([21]) Η λέξη Hakhshara είναι εβραϊκή και σημαίνει προετοιμασία. Ο όρος συχνά αναφέρεται σε γεωργικά ιδρύματα της κεντρικής Ευρώπης, παρόμοια με τα kibbutzim, όπου η σιωνιστική νεολαία μάθαινε τις τεχνικές δεξιότητες που ήταν απαραίτητες για τη μετανάστευσή της στο Ισραήλ. Τέτοια κέντρα λειτουργούσαν στο Sciesopoli της Ιταλίας, στο Schniebinchen της Πολωνίας και στο Werkdorp Nieuwesluis της Ολλανδίας (en.wikipedia.org).

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Ασέρ, Μ. (1973). Η Ονοματολογία των Εβραίων της Ελλάδος. Αθήναι.

Βακαλόπουλος, Κ.Α. (1999). Η Θρακική Έξοδος (1918-1922). Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ηρόδοτος.

Βακαλόπουλος, Κ.Α. (1993). Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού: Θράκη. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.

Βαρών, Ο. (1994). Μια «σιωπή» των γραπτών πηγών. Σύγχρονα Θέματα 52-53, Ιούλιος-Δεκέμβριος.

Βαφείδης, Ν., Αρχιμ. (1981). Η Ισραηλιτική Κοινότητα Διδυμοτείχου. Περιοδικό Χρονικά, έτος Δ΄, τεύχος 44, Δεκέμβριος 1981. Περιοδική έκδοση του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδας.

Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (1935). Στατιστικά αποτελέσματα της απογραφής του πληθυσμού τη Ελλάδος της 15-16 Μαΐου 1928. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

Γενική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (1946). Πληθυσμό τη Ελλάδας κατά την απογραφή της 16ης Οκτωβρίου 1940. Πραγματικός, νόμιμος και μόνιμος πληθυσμός, κυρωθείς δια του από 28 Ιανουαρίου 1946 Διατάγματος. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

Γεωργούλης, Σ. (1996). Η Νέα Ορεστιάδα και η Επαρχία της: Πύλη Ανατολής και Δύσης. Χορηγία Δήμου Νέας Ορεστιάδας, Αθήνα: Arrowhead Studios.

Γκεντσίδης, Δ. (2009). Σκέψεις παιδιών του 1942 στην Ορεστιάδα. Περιοδικό Βορέας, τεύχος 49, Ιούλιος.

Γουρίδης, Α. (1999). Το ιστορικό Διδυμότειχο: Συμβολή στην ιστορία και την τοπογραφία της πόλεως του Διδυμοτείχου. Δήμος Διδυμοτείχου.

Ενεπεκίδης, Π.Κ. (1996). Το Ολοκαύτωμα των Εβραίων της Ελλάδος, 1941-1944: Από Γερμανικά και Ελληνικά Αρχεία. Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας.

Ευθυμίου, Μ. (1994). Οι Εβραίοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας: πλευρές της ζωής και της δράσης τους. Σύγχρονα Θέματα, 52-53, Ιούλιος-Δεκέμβριος.

Καβάλα, Μ. (2015). Η καταστροφή των Εβραίων της Ελλάδας (1941-1944). Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα και Βοηθήματα. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Καραδήμου-Γερολύμπου, Α. (1994). Από τη συγκέντρωση στη διάχυση. Οι εβραϊκές συνοικίες στις βορειοελλαδικές πόλεις στο τέλος της Τουρκοκρατίας. Σύγχρονα Θέματα, 52-53, Ιούλιος-Δεκέμβριος.

Καρασσός, Χ. (1927). Η Ανατολική Θράκη - Στρατιωτική Γεωγραφία. Ενεκρίθη δια της 30.455/8609/ΙΙΙ/19-12-1927 Δ.Υ.Σ., Αθήναι: Τύποις Πυρσού Α.Ε.

Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο (1997). Ισραηλιτικές Κοινότητες στη Βόρειο Ελλάδα. Περιοδικό Χρονικά, τόμος Κ΄, αρ. φύλλου 151, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος. Περιοδική έκδοση του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδας.

Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο της Ελλάδος (2006). Short history of the jewish communities in Greece. Αφιερωματικό τεύχος για το Ολοκαύτωμα των Εβραίων της Ελλάδος, 3η έκδοση, Αθήνα.

Κιηγμάς, Δ.Ν., Ρυζιώτης, Γ.Β. (2010). Αδριανούπολη - Καραγάτς - Νέα Ορεστιάδα, Μια Πόλη. Ιδιωτική έκδοση, Νέα Ορεστιάδα.

Κωνσταντίνης, Μ.Κ. (2015). Οι Ισραηλιτικές Κοινότητες της Ελλάδος μετά το ολοκαύτωμα. Από τις εκθέσεις του Κανάρη Δ. Κωνσταντίνη – 1945. Αθήνα: Αυτοέκδοση.

Μαγκλιβέρας, Κ.Δ. (2009). Το Ζήτημα των Πολεμικών Επανορθώσεων για τις Λεηλασίες κατά την Ναζιστική Κατοχή της Ελλάδος: Η Περίπτωση του Νομισματικού Χρυσού των Εβραίων. Αθήνα: Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος.

Μαυρίδης, Π.Π. (2008). Η Νέα Ορεστιάδα στη Ροή του Χρόνου. Ορεστιάδα: Έκδοση Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας - Εθνογραφικό και Αρχαιολογικό Μουσείο Χασκόβου.

Μαυρίδης, Π.Π., Μπεζιργιαννίδης, Β.Α. (1996). Μνήμες από τις αξέχαστες πατρίδες - Δραστηριότητες του Συλλόγου. Νέα Ορεστιάδα: Έκδοση Μορφωτικού Συλλόγου «Μουσείο Λαογραφίας και Ιστορίας Τέχνης Ορεστιάδας και Περιφέρειας».

Νικολαΐδης, Ν.Π. (1993). Η Αδριανού μας. Τεύχη Ι-κείμενο και ΙΙ-λεύκωμα. Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση.

Παπαστρατής, Θ.Ο. (1998). Ισραηλιτική Κοινότητα Νέας Ορεστιάδας. Περιοδικό Χρονικά, τόμος ΚΑ΄, αρ. φύλλου 154, Μάρτιος-Απρίλιος. Περιοδική έκδοση του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδας.

Παπαστρατής, Θ.Ο. (2015). Στο δρόμο του μεταξιού: Η ιστορία των Εβραίων του Σουφλίου. Περιοδικό Χρονικά, τόμος 38ος, αρ. φύλλου 244, Ιανουάριος – Δεκέμβριος. Περιοδική έκδοση του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδας.

Ριτζαλέος, Β.Χ. (2006). Οι εβραϊκές κοινότητες στην Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη από τα μέσα του 19ου αιώνα μέχρι το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Διδακτορική Διατριβή. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Σακελλαρίου, Α.Γ. (2006). Η Εβραϊκή Κοινότητα Διδυμοτείχου. Περιοδικό Χρονικά, τόμος ΚΘ΄, αρ. φύλλου 205, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 2006. Περιοδική έκδοση του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδας.

Σταμούλης, Α.Α. (1986). Οι Εβραίοι της Αδριανουπόλεως. Περιοδικό Χρονικά, έτος Ι΄, αριθμ. 91, Νοέμβριος. Περιοδική έκδοση του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδας.

Τσονίδης, Τ.Χ. (1980). Η Ορεστιάδα μας. Ορεστιάδα: Έκδοση Εκπολιτιστικού Συλλόγου Ορεστιάδας.

Τσονίδης, Τ.Χ. (1983). Η Ορεστιάδα μας και οι Κάτοικοι της: Επαγγελματικός Οδηγός. Αθήνα: Εκδόσεις Α. Ζουμαδάκη.

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (2015). Η νομική προσωπικότητα των Ισραηλιτικών Κοινοτήτων και του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου Ελλάδος (Κ. Ι. Σ.Ε), τα ισραηλιτικά σχολεία και η φορολογία τους. Δελτίο Τύπου, Μαρούσι 12 Ιανουαρίου 2015.

Υψηλάντης, Τ. (2007). Ο αφανισμός των Εβραϊκών Κοινοτήτων Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Περιοδικό Χρονικά, τόμος Λ΄, αρ. φύλλου 209, Μάιος-Ιούνιος. Περιοδική έκδοση του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδας.

Φρεζής, Ρ. (1998). Η παλιά Εβραϊκή Κοινότητα του Διδυμοτείχου. Περιοδικό Χρονικά, τόμος ΚΑ΄, αρ. φύλλου 158, Νοέμβριος-Δεκέμβριος. Περιοδική έκδοση του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδας.

Φρεζής, Ρ. (2001). Η Ισραηλιτική Κοινότητα Νέας Ορεστιάδας. Περιοδικό Χρονικά, τόμος ΚΔ΄, αρ. φύλλου 171, Ιανουάριος-Φεβρουάριος. Περιοδική έκδοση του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου της Ελλάδας.

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Bali, R.N. (1998). Edirne Yahudileri. Edirne: Serhattaki Payıtaht, ed. Emin Nedret Isli and M. Sabri Koz, Yapı Kredi Kultur Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi, Istanbul, pp. 205-227.

Bowman, S. (2009). The Agony of Greek Jews, 1940–1945. Stanford Studies in Jewish History and Culture, Stanford University Press.

Bulut, U. (2014). Ethnic Cleansing of Jews in Turkey. How a Population Dropped to Two. Retrieved on 26 january 2018 from: https//www.gatestoneinstitute.org/4937/turkey-ethnic-cleansing-lews

Fleming, K.-E. (2008). Greece - A Jewish History. Princeton University Press.

Joshua, E.P. (2000). Greek Jewry in the Twentieth Century, 1913-1983. Patterns of Jewish Survival in the Greek Provinces before and after the Holocaust, New York.

Nahon, M. (1989). Birkenau: The Camp of Death. University of Alabama Press.

Skarlatou, A. (2010). Evanescent happiness: Ottoman jews encounter modernity the case of Lea Mitrani and Joseph Niego (1863-1923). University of Maryland, College Park, in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts in History.

Yerolympos, A. (1993). A contribution to the topography of 19th century Adrianople. Balkan Studies. Vol. 34, No. 1, pp. 49-72.

Πηγές

Αρχείο 1ου Δημοτικού Σχολείου Ορεστιάδας ετών 1934 -1945.

Αρχείο 2ου Δημοτικού Σχολείου Ορεστιάδας ετών 1930 -1945.

Αρχείο Γυμνασίου Ορεστιάδας ετών 1937-1955.

Εθνικό Τυπογραφείο. Φύλλα Εφημερίδας Κυβερνήσεως. Διαθέσιμα στην ιστοσελίδα http://www.et.gr.

Προφορική μαρτυρία Γεωργίου Τσακιρίδη, όπως μεταφέρθηκε από τον Πρόεδρο του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας κ. Πασχάλη Μαυρίδη το Σεπτέμβριο του 2017.

Προφορική μαρτυρία Ιωάννη Λυμπερίδη, όπως μεταφέρθηκε από τον εγγονό του και Πρόεδρο του Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών-Αδριανουπολιτών «Η Ορεστιάδα» κ. Αθανάσιο Λυμπερίδη το Σεπτέμβριο του 2017.

Προφορική μαρτυρία Κωνσταντίνου Παπαδόπουλου, όπως μεταφέρθηκε από τον υιό του ιατρό κ. Αλέξανδρο Παπαδόπουλο το Σεπτέμβριο του 2017.

Αρχείο Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδας.

Αρχείο Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος».

Ψηφιακό φωτογραφικό αρχείο Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας.

Φωτογραφικό αρχείο Δημητρίου Γκεντσίδη.

Φωτογραφικό αρχείο Τάκη Τσονίδη και Βασίλη Κυριακίδη.

Διαδικτυακές Πηγές

https://en.wikipedia.org

https://en.wiktionary.org

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 74-83

ΤΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΚΑΦΕΝΕΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΒΥΣΣΑΣ

Διαμαντής Μυρτσίδης και Χρήστος Μυρτσίδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι κάτοικοι της Νέας Βύσσας είναι πρόσφυγες από τον οικισμό Βοσνοχώρι (Bosnaköy στα Τούρκικα), που σήμερα ανήκει στην Τουρκία. Στην σημερινή τοποθεσία βρισκόταν το τούρκικο χωριό Αχυροχώρι (Ahırköy). Μετά την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάννης το 1923 και την υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών, οι Έλληνες πρόσφυγες μετακινήθηκαν λίγα χιλιόμετρα δυτικότερα στο Αχυροχώρι και οι Τούρκοι μετακόμισαν στο Bosnaköy. Το πρώτο καφενείο της Νέας Βύσσας αποτέλεσε συνέχεια ενός ήδη υπάρχοντος καφενείου που λειτουργούσε επί Τουρκοκρατίας στην κεντρική πλατεία. Τα επόμενα έτη δημιουργήθηκαν νέα καφενεία, τα οποία κατά την περίοδο της κατοχής ξεπερνούσαν σε αριθμό τα δέκα. Στην παρούσα εργασία γίνεται μια προσπάθεια καταγραφής των παραδοσιακών καφενείων καθώς και των ιστοριών που έχουν διαδραματιστεί στους χώρους αυτούς στη διάρκεια του περασμένου αιώνα. Βασική πηγή άντλησης του σχετικού υλικού αποτέλεσαν οι γηραιότεροι κάτοικοι και οι ιδιοκτήτες καφενείων της κωμόπολης. Τα καφενεία της Νέας Βύσσας ήταν κτισμένα με την πατροπαράδοτη βυσσιώτικη αρχιτεκτονική, με τις αετωματικές προσόψεις και τις καμπύλες, οι οποίες είναι ορατές ακόμη και σήμερα. Οι κάτοικοι φορώντας την παραδοσιακή βυσσιώτικη φορεσιά διασκέδαζαν πίνοντας ούζο ή τσίπουρο ή παίζοντας χαρτιά μετά από την εξαντλητική μέρα στο χωράφι.

Λέξεις κλειδιά: *Νέα Βύσσα, παραδοσιακά καφενεία, καφενεία Νέας Βύσσας, Αχυροχώρι, βυσσιώτικη αρχιτεκτονική*

Εισαγωγή

Η ελληνική παράδοση είναι μια από τις πιο πλούσιες παραδόσεις της Υφηλίου, αν και ορισμένα στοιχεία της κουλτούρας μας δυστυχώς χάνονται στο πέρασμα του χρόνου. Το παραδοσιακό καφενείο αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της ελληνικής παράδοσης, το οποίο αποδυναμώνεται μέρα με τη μέρα. Είναι ένα κατάστημα που προσφέρει καφέ, αναψυκτικά και αλκοολούχα ποτά ενώ σημαίνει πολλά για κατοίκους χωριών, καθώς αποτελούσε το μοναδικό τόπο ψυχαγωγίας (Μπούκα 2014). Το καφενείο αποτελεί για την ελληνική επαρχία τόπο κοινωνικής συναναστροφής και ενημέρωσης, συνάντησης και απόλαυσης. Είναι ο ζωτικός χώρος της κάθε τοπικής αντρικής κοινωνίας, μία μικρή «βουλή» όπου εν μέσω παιχνιδιών και μεζέδων συζητούνται τα σημαντικότερα θέματα και ρυθμίζονται τα καθημερινά ζητήματα της περιοχής (Μπιζέρη 2016). Αρκετά παραδοσιακά καφενεία υπήρχαν και εξακολουθούν να λειτουργούν και στην Νέα Βύσσα Έβρου.

Η Νέα Βύσσα είναι η βορειότερη κωμόπολη της Ελλάδας. Είναι μια πεδινή, εύφορη κωμόπολη που βρίσκεται 12 χιλιόμετρα βόρεια της Νέας Ορεστιάδας. Διοικητικά υπάγεται στο Δήμο Ορεστιάδας και αποτελεί έδρα της Δημοτικής Ενότητας Βύσσας, που περιλαμβάνει και τους οικισμούς της Καβύλης, της Στέρνας, των Ριζίων και των Καστανεών. Ο πληθυσμός της Νέας Βύσσας ανέρχεται στους 2805 κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 2011. Δημιουργήθηκε το 1923, όταν με την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάννης, οι Έλληνες κάτοικοι του Βοσνοχωρίου (Bosnaköy) αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις πατρογονικές εστίες τους και να μετακινηθούν 4 χιλιόμετρα νοτιότερα στο Αχυροχώρι (Ahırköy). Αντίστοιχα οι Τούρκοι κάτοικοι του Ahırköy ακολούθησαν το αντίθετο δρομολόγιο. Τα

παραδοσιακά καφενεία υπήρχαν ήδη από την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Μπούκα 2014). Σε πολλές περιπτώσεις, υπήρξαν καφενεία που λειτούργησαν ταυτόχρονα και ως παντοπωλεία, κουρεία ή σταθμοί λεωφορείων, επιβεβαιώνοντας με αυτόν τον τρόπο τον κοινωνικό τους χαρακτήρα και τον σημαντικό ρόλο που έπαιζαν στη ζωή του εκάστοτε τόπου (Μπιζέρη 2016). Έτσι και στο Ahırköy υπήρχε παραδοσιακό καφενείο – παντοπωλείο από την περίοδο της Τουρκοκρατίας.

Το καφενείο του Ahırköy

Στο Ahırköy λειτουργούσε ένα καφενείο – παντοπωλείο στην Κεντρική Πλατεία του χωριού από τις αρχές του 20ου αιώνα. Σύμφωνα με τον 93χρονο Διαμαντή Μυρτσίδη ιδιοκτήτης του μαγαζιού ήταν -ο ελληνικής καταγωγής- Μιχάλης (οι Τούρκοι τον αποκαλούσαν Μπογιατζή). Ωστόσο, η συνθήκη της Λωζάννης και η αναγκαστική ανταλλαγή των πληθυσμών αναγκάζει τους δύο χιλιάδες κατοίκους της Μπόσνας να μετακομίσουν στο Αχυροχώρι και τους λιγοστούς Τούρκους κάτοικους του Αχυροχωρίου να μεταναστεύουν στην Μπόσνα αντίστοιχα. Ο Μπογιατζής δεν ακολούθησε την πορεία των κατοίκων του Ahırköy. Αντιθέτως, παρέμεινε στο Ahırköy και συνέχισε να λειτουργεί το καφενείο του, ενώ άλλαξε το επίθετό του σε Βαφειάδης. Το καφενείο εξακολουθούσε να λειτουργεί για αρκετά χρόνια και μέρος του καφενείου ανήκει σήμερα στην ψησταριά «ο Κάβουρας».

Τα πρώτα καφενεία της Νέας Βύσσας

Με την έλευση των νέων κατοίκων ξεκίνησε και η ανοικοδόμηση των νέων καφενείων της κωμόπολης, η οποία το 1930 μετονομάστηκε σε Νέα Βύσσα από τον καθηγητή Λαμπουσιάδη. Τα πρώτα καφενεία χτίστηκαν γύρω από την κεντρική πλατεία. Επειδή οι κάτοικοι έκαναν πολλά παιδιά, οι περισσότεροι νέοι της εποχής είχαν παρατσούκλια. Έτσι, οι κάτοικοι της Νέας Βύσσας συνήθιζαν να αποκαλούν τα καφενεία με τα προσωνύμια των ιδιοκτητών τους. Αξίζει να σημειωθεί πως το φαινόμενο αυτό παρατηρείται ακόμη και σήμερα. Στη συνέχεια ακολουθούν τα καφενεία που λειτουργούσαν στη Νέα Βύσσα μέχρι τα μέσα του προηγούμενου αιώνα.

Του Κουτουντζή

Σύμφωνα με τον Διαμαντή Μυρτσίδη, ο Βασίλης Σταντσίδης (γνωστός με το προσωνύμιο «Κουτουντζής») είναι ο πρώτος που έχτισε καφενείο στη Νέα Βύσσα. Το καφενείο βρισκόταν αρχικά δίπλα στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου, στη συνέχεια το 1932 μεταφέρθηκε στην Άνω Βύσσα. Στο καφενείο επιτρεπόταν η χαρτοπαιξία, η ντάμα και τα ζάρια. Στη θέση του καφενείου λειτουργεί σήμερα η ταβέρνα ο «Γιώργος».

Δημήτριος Σακιζλής

Ο Δημήτριος Σακιζλής αρχικά δημιούργησε ένα παντοπωλείο – μανάβικο, το οποίο το 1932 μετατράπηκε σε καφενείο - χαρτοπαικτική λέσχη. Το 1942 πουλήθηκε στον Νικόλαο Γροζίδη και λειτούργησε ως καφενείο μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980.

Του Καλόερου

Ο Γεώργιος Ασμανίδης (γνωστός με το προσωνύμιο «Καλούερος») ήταν έμπορος. Άνοιξε και αυτός καφενείο – παντοπωλείο στην Κεντρική Πλατεία τη δεκαετία του 1930. Το καφενείο έκλεισε τη δεκαετία του 1960.

Του Ντίτου

Ο Ιωάννης Τακίδης (γνωστός με το προσωνύμιο «Ντίτος») ξεκίνησε να λειτουργεί το καφενείο την περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Σύμφωνα με τον Δημήτρη Καζαντζή ήταν το καλύτερο καφενείο της Νέας Βύσσας. Το καφενείο είχε πατάρι και συγκεντρωνόταν

η «ελίτ» της Νέας Βύσσας. Το 1960 το καφενείο πουλήθηκε στον Αναστάσιο Δοβρίδη και με τα χρήματα αυτά ο γιός του Τακίδη αγόρασε το πρώτο ταξί της Νέας Βύσσας.

Του Αγέρα

Ο Ασμανίδης (γνωστός με το προσωνύμιο «Αγέρας») λειτουργούσε ένα καπνοπωλείο από τη δεκαετία του 1930. Μετέπειτα, σύμφωνα με τον Διαμαντή Μυρτσίδη, ο Αγέρας είχε ένα μικρό τραπεζάκι στην αυλή, όπου μπορούσες να πιεις τον καφέ σου. Έτσι, σταδιακά το μαγαζί εξελίχθηκε σε καφενείο – παντοπωλείο.

Του Μιντέρα

Ο Δημήτριος Χατζηβασιλείου (γνωστός με το προσωνύμιο «Μιντέρα») λειτουργούσε ένα παντοπωλείο – καφενείο στην πλατεία. Το καφενείο λειτουργούσε μέχρι την δεκαετία του 1980.

Του Γκίκα

Ο Χρήστος Φαρμακίδης (γνωστός με το προσωνύμιο «Γκίκας») μετακόμισε το 1923 στη Νέα Βύσσα και περίπου δέκα χρόνια αργότερα δημιούργησε ένα καφενείο – παντοπωλείο, το οποίο λειτουργούσε μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1960. Σύμφωνα με τον Βασίλειο Δαμαλίδη, ο Φαρμακίδης είχε μόνο ένα μάτι, καθώς είχε χάσει το άλλο του μάτι προπολεμικά στη Βουλγαρία. Μετά τη δεκαετία του 1960 το καφενείο ανέλαβε ο γιός του και το μετέτρεψε σε παντοπωλείο.

Του Αλατζιά

Ο Γεώργιος Βαλασίδης (γνωστός με το προσωνύμιο «Αλατζιάς») γεννήθηκε το 1918 και λειτούργησε μεταγενέστερα από τα υπόλοιπα καφενεία, στις αρχές της δεκαετίας του 1940. Κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής ο Αλατζιάς είχε σημαντικό ρόλο στην αντίσταση και αποτέλεσε σύνδεσμο του απεσταλμένου των μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ Αλέκου Γεωργιάδη. Στον εμφύλιο πόλεμο, ο Αλατζιάς ήταν ενεργό μέλος του Δημοκρατικού στρατού (Μυρτσίδης 2016). Γι' αυτό και οι θαμώνες του καφενείου ήταν κυρίως νέοι, αντιστασιακοί και αριστεροί. Το καφενείο λειτούργησε μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 50.

Του Άγρου

Ο Αναστάσιος Ασμανίδης (γνωστός με το προσωνύμιο «Άγρους») λειτουργούσε καφενείο – ταβέρνα στη Νέα Βύσσα. Το κατάστημα λειτούργησε μεταγενέστερα από τα υπόλοιπα και στη συνέχεια ο χώρος λειτούργησε ως οπωροπωλείο υπό τη διεύθυνση του Τάσου Πουλίδη.

Εικόνα 1. Δεκαετία του 1950, ο Αναστάσιος Ασμανίδης μαζί με τα αδέλφιά του στο καφενείο του. Αρχείο Χρύσας Ασμανίδου.

Εικόνα 2. Ο Αναστάσιος Ασμανίδης μαζί με την γυναίκα του μπροστά στο μαγαζί τους. Αρχείο Χρύσας Ασμανίδου.

Τα καφενεία της Άνω Βύσσας

Οι συνεχείς πλημμύρες του ποταμού Έβρου δημιουργούσαν σοβαρά προβλήματα στους κάτοικους της κωμόπολης και των υπόλοιπων παραποτάμιων οικισμών (Χειμώνιο, Σαγήνη, Οινόη, Σοφικό). Σύμφωνα με τον Διαμαντή Μυρτσίδη το 1932, δύο νέες γυναίκες βρήκαν τραγικό θάνατο λόγω των πλημμυρών. Για να γλιτώσουν από το φαινόμενο αυτό, οι περισσότεροι κάτοικοι της Νέας Βύσσας –μεταξύ των οποίων και η οικογένεια του Διαμαντή Μυρτσίδη- αναγκάστηκαν να αφήσουν τα σπίτια τους και να μεταφερθούν στον λόφο. Έτσι, δημιουργήθηκε η συνοικία της Άνω Βύσσας (γνωστή ως «Μπαΐρι»). Σταδιακά αρκετά από τα καφενεία μεταφέρθηκαν στο Μπαΐρι. Ακολουθούν τα καφενεία της Άνω Βύσσας, που λειτουργούσαν μέχρι τη δεκαετία του 1950:

Εικόνα 3. Παλικάρια της Νέας Βύσσας έξω από το καφενείο του Γοδόση στην πλατεία της Άνω Βύσσας το 1943. Αρχείο Σοφίας Δήμου.

Σταύρος Γοδόσης

Ξεκίνησε να λειτουργεί το 1933 αρχικά ως υφασματοπωλείο. Κατά την περίοδο της κατοχής, εξελίχθηκε σε καφενείο, όπου παίζανε και χαρτιά. Σύμφωνα με τον Διαμαντή Μυρτσίδη, ήταν το μοναδικό καφενείο που διέθετε εφημερίδα μία φορά την εβδομάδα, καθώς ο ιδιοκτήτης προμηθευόταν εφημερίδα από τη Νέα Ορεστιάδα για να ενημερώνεται για τις εξελίξεις. Το καφενείο άλλαξε πολλούς ιδιόκτητες και εξακολουθεί να λειτουργεί ακόμη και σήμερα.

Εικόνα 4. Κάτοικοι της Νέας Βύσσας στο καφενείο του Γοδόση. Αρχείο Σοφίας Δήμου.

Του Λάχανου

Ο Δημήτριος Κανίδης (γνωστός με το προσωνύμιο «Λάχανος») άνοιξε ένα από τα πρώτα καφενεία της Άνω Βύσσας. Το 1937 το χώρο χρησιμοποίησε η Εθνική Οργάνωση Νεολαίας (ΕΟΝ). Έπειτα, χρησιμοποιήθηκε ως σχολείο καθώς το 3^{ο} Δημοτικό Σχολείο της Νέας Βύσσας ήταν πολύ μικρό για να στεγάσει τους 250 μαθητές που φοιτούσαν. Σήμερα, 80 χρόνια μετά το 3^{ο} Δημοτικό Σχολείο είναι κλειστό λόγω έλλειψης μαθητών.

Του Χατζήαμπα

Το καφενείο του Βασίλη Χατζηβασιλείου (γνωστός με το προσωνύμιο «Χατζήαμπας») άνοιξε τη δεκαετία του 1940. Στο καφενείο επιτρεπόταν η χαρτοπαιξία. Τον Αύγουστο του 1948, όταν κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου μια ομάδα του Δημοκρατικού Στρατού εισέβαλλε στην Άνω Βύσσα και έβαλε φωτιά σε δυο μαγαζιά της Πλατείας Ελευθερίας, προτού γίνουν αντιληπτοί από τις Μονάδες Ασφαλείας Υπαίθρου (Μ.Α.Υ.) και την χωροφυλακή (Μυρτσίδης 2016). Ένα από τα μαγαζιά που καταστράφηκαν ήταν το καφενείο του Χατζήαμπα.

Του Ντάμαλα

Ο χώρος το 1937 χρησιμοποιήθηκε ως σχολείο, για να στεγαστούν η Ε΄ και η ΣΤ΄ τάξη του 3ου Δημοτικού. Τη δεκαετία του 1940 ο Ζαχαρίας Τσιντουκίδης – Δαμαλίδης (γνωστός με το προσωνύμιο «Ντάμαλα») άνοιξε καφενείο, το οποίο μεταγενέστερα χωρίστηκε σε δύο μικρότερα καφενεία. Σύμφωνα με τον Βασίλειο Δαμαλίδη στο μαγαζί υπήρχε γραμμόφωνο και επιτρεπόταν η χαρτοπαιξία. Το καφενείο του Δαμαλίδη κάηκε και αυτό τον Αύγουστο του 1948, επισκευάστηκε στη συνέχεια.

Του Αγόρη

Ο Φίλιππας Φιλιππίδης (γνωστός με το προσωνύμιο «Αγόρς») δημιούργησε καφενείο – παντοπωλείο στην Άνω Βύσσα τη δεκαετία το 1930. Το καφενείο του Αγόρη ήταν το μοναδικό καφενείο που βρισκόταν μακριά από την πλατεία. Κοντά στο καφενείο υπήρχε πηγάδι. Το καφενείο σήμερα έχει κατεδαφιστεί και κάποια μόνο χαλάσματα θυμίζουν ότι κάποτε υπήρχε καφενείο.

Ο μπουφές

Το κυλικείο του σταθμού (γνωστό ως «Μπουφές» του σταθμού) λειτούργησε για πρώτη φορά το 1949 ή το 1953 από τον Αθανάσιο Καλουτσκίδη. Σύμφωνα με τον Δημήτριο Καζαντζή, ο μπουφές λειτουργούσε σαν ένας χώρος στον οποίο σύχναζαν οι νέοι της Νέας Βύσσας για να γνωρίσουν κοπέλες της εποχής. Επίσης, σύμφωνα με τον Πασχάλη Μαυρίδη στον μπουφέ υπήρχε το μοναδικό τηλέφωνο της Άνω Βύσσας. Έτσι, ο μπουφές είχε και το ρόλο του τηλεφωνείου εξυπηρετώντας τους κατοίκους της κωμόπολης.

Εικόνα 5. Νέοι της εποχής στις γραμμές του τρένου, έξω από το κτίριο του μπουφέ. Αρχείο Δημήτρη Καζαντζή.

Μετά από 10 χρόνια λειτουργίας παραχώρησε το κτήριο στον Οργανισμό Σιδηροδρόμων Ελλάδος (ΟΣΕ) και στη συνέχεια το νοίκιασε ο Στ. Σιαντίδης. Μέχρι πρόσφατα το κτίριο του μπουφέ λειτουργούσε ως ουζερί. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια δεν λειτουργεί (Εικόνα 6).

Τα καφενεία της Αρβανιτιάς

Στην συνοικία της Αρβανιτιάς λειτουργούσαν και εκεί καφενεία. Πιο συγκεκριμένα τα δυο πρώτα καφενεία – παντοπωλεία ήταν του Λέλικα και του Παναγιώτη Φιλιππίδη (γνωστός με το προσωνύμιο «Ισκιά»). Στα καφενεία σύχναζαν οι κάτοικοι της συνοικίας, οι οποίοι σύμφωνα με τον Δημήτριο Καζαντζή σπάνια ερχόταν στα καφενεία της κεντρικής πλατείας καθώς αφ' ενός ήταν μακριά και αφ' ετέρου συχνά υπήρχαν συγκρούσεις μεταξύ των συνοικιών. Τη δεκαετία του 1950 άνοιξαν και άλλα καφενεία στην Αρβανιτιά. Στη συνοικία σήμερα βρίσκεται και το ταχυδρομείο της Βύσσας, στο χώρο του παντοπωλείου του Απόστολου Καραμπαγλίδη.

Εικόνα 6. Σημερινή άποψη του μπουφέ. Αρχείο Διαμαντή Μυρτσίδη.

Η βυσσιώτικη Αρχιτεκτονική

Η προσφυγική κωμόπολη της Νέας Βύσσας, φέρει ακόμη και σήμερα τα σημάδια της ιστορικής της πορείας και της αρχιτεκτονικής παράδοσης της παλαιάς πατρίδας, του Bosnaköy. Φθάνοντας κανείς στη Νέα Βύσσα μένει εντυπωσιασμένος από τα πλινθόκτιστα παραδοσιακά σπίτια, με τα πέτρινα γαλάζια θεμέλια (τα πρώτα σπίτια κτίστηκαν από πέτρα προερχόμενη από το χωριό Πετράδες του Έβρου). Η παραδοσιακή βυσσιώτικη κατοικία (εικόνα) έχει βαθμιδωτές επιστέψεις και κτιστά δαντελωτά γείσα με αρχαιοπρεπείς ξύλινες κολόνες, οι οποίες με τους συνδυασμούς τους φθάνουν στη γραφική πολυμορφία (Στέφου 2009). Οι κατοικίες είναι μονώροφες και στην είσοδο υπάρχει ένα μικρό μπαλκόνι με δύο - τρία σκαλοπάτια. Το εσωτερικό τους περιλαμβάνει ένα μεγάλο σαλόνι (χαγιάτι) στο κέντρο και δεξιά και αριστερά από δύο δωμάτια (Φαρμακίδης 2012).

Εικόνα 7. Παραδοσιακή βυσσιώτικη κατοικία. Αρχείο Διαμαντή Μυρτσίδη.

Η βυσσιώτικη αρχιτεκτονική παράδοση δεν συναντάται μόνο στις κατοικίες, αλλά και στα καφενεία καθώς και τα υπόλοιπα εμπορικά καταστήματα της Νέας Βύσσας, τα οποία έχουν μια ξεχωριστή, ιδιαίτερη αρχιτεκτονική με αετωματικές προσόψεις και καμπύλες, που θυμίζουν ταινίες Western, προκαλώντας τον θαυμασμό των επισκεπτών. Ορισμένοι υποστηρίζουν πως οι καταστηματάρχες επηρεάστηκαν από τις ταινίες και θέλανε να κατασκευάζουν με αυτόν τον τρόπο τις προσόψεις των καταστημάτων τους. Ωστόσο, η πιθανότερη εξήγηση είναι πως υπήρχε ανταγωνισμός μεταξύ των τεχνιτών τη δεκαετία του 1940. Σύμφωνα με τον τεχνίτη Διαμαντή Μυρτσίδη, ο κάθε μάστορας προσπαθούσε να κάνει κάτι ξεχωριστό και καλύτερο από τους υπόλοιπους και έτσι δημιουργήθηκαν τα αετώματα (Εικόνα 8).

Εικόνα 8. Η πλατεία Ελευθερίας με τα αετώματα των καταστημάτων.

Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας των καφενείων της Νέας Βύσσας

Τα περισσότερα καφενεία της Νέα Βύσσας στο πρώτο μισό του 20ου αιώνα ήταν καφέ – παντοπωλεία. Στα καφενεία μπορούσες να απολαύσεις το ρόφημα της εποχής, δηλαδή τον καφέ με ζάχαρη. Επίσης, τα πιο συνηθισμένα αλκοολούχα ποτά ήταν το ούζο, το κρασί, το κονιάκ και το ρακί, μαζί με τους συνοδευτικούς μεζέδες το τουρσί, το λάχανο, τις ελιές, τις σταφίδα και το ψωμί. Ο καφές κόστιζε 1 δραχμή, τα αλκοολούχα χωρίς μεζέ 1,5 δραχμές και με μεζέ 2 δραχμές και φυσικά μπορούσες να δροσιστείς με νερό από τα κοντινά πηγάδια, καθώς το δίκτυο ύδρευσης εγκαταστάθηκε αργότερα, τα έτη 1964-1965. Σύμφωνα με τον κύριο Βασίλειο Δαμαλίδη, οι καφετζήδες πλήρωναν δύο - τρεις θαμώνες των καφενείων για να μεταφέρουν με το κάρο κουβάδες με νερό από το πλησιέστερο πηγάδι, καθώς τα περισσότερα καφενεία βρισκόταν αρκετά μακριά από τα πηγάδια.

Μέχρι τη δεκαετία του 1940, χαρτιά μπορούσαν να αγοράσουν και να παίξουν μόνο τα άτομα που είχαν ξεπεράσει το 21ο έτος της ηλικίας τους και τράπουλες μπορούσες να προμηθευτείς μόνο από το παντοπωλείο του Πεντίδη. Τα δημοφιλέστερα χαρτοπαιχτικά παιχνίδια στα καφενεία της Νέας Βύσσας ήταν το σκαμπίλι και το 66. Το σκαμπίλι ήταν ομαδικό παιχνίδι (2 ομάδες των 2 παικτών) και χρειαζόταν ένας «κουμαντάρης», σύμφωνα με τον Μυρτσίδη Διαμαντή. Το 66 είναι νεώτερο ατομικό παιχνίδι 2 έως 4 ατόμων και παίζεται ακόμη στα καφενεία. Το πιο συνηθισμένο στοίχημα μεταξύ των αντιπάλων ήταν ένας καφές ή ένα τσίπουρο. Επίσης, οι θαμώνες των καφενείων συνήθιζαν να παίζουν ντάμα, ενώ το τάβλι έγινε δημοφιλές παιχνίδι αρκετά αργότερα.

Οι θέσεις των θαμώνων ήταν προκαθορισμένες, σύμφωνα με τον Δημήτρη Καζαντζή, ιδιοκτήτη παραδοσιακού καφενείου στη Νέα Βύσσα. Πιο συγκεκριμένα, οι μάγκες καθόταν στον πάγκο του καφενείου, στη μέση του καφενείου καθόταν οι νοικοκύρηδες, ενώ στην άκρη του μαγαζιού βρισκόταν οι πιο «παρακατιανοί» πελάτες. Στη Νέα Βύσσα, τον περασμένο αιώνα, οι συγκρούσεις μεταξύ θαμώνων ή μεταξύ των συνοικιών της κωμόπολης ήταν συχνές και ορισμένες φορές «έβγαιναν τα μαχαίρια», για το λόγο αυτό οι παλαιοί κάτοικοι της Νέας Βύσσας είναι γνωστοί στην ευρύτερη περιοχή ως Μαχαιροβγάλτες.

Εικόνα 9. Ο Αναστάσιος Ασμανίδης, ιδιοκτήτης καφενείου, μεταφέρει νερό από το πηγάδι. Αρχείο Χρύσας Ασμανίδου.

Επίσης, τα καφενεία της Βύσσας δεν είχαν καθίσματα στο πεζοδρόμιο. Μπορούσες να καθίσεις μόνο στο εσωτερικό του καφενείου. Σύμφωνα με τον Διαμαντή Μυρτσίδη, οι καρέκλες κα τα τραπέζια ήταν αρχικά μεταλλικές και στη συνέχεια αντικαταστάθηκαν με τις ξύλινες, ενώ τα ποτήρια των καφενείων ήταν πήλινα. Τη δεκαετία του 1970 ξεκίνησαν να απολαμβάνουν τον καφέ τους στον εξωτερικό χώρο του καφενείου, στο πεζοδρόμιο. Το πρώτο καφενείο που τοποθέτησε τραπέζια έξω ήταν το καφενείο του Δημήτρη Καζαντζή το έτος 1974. Το 1978 ολοκληρώθηκαν τα έργα στην πλατεία και μετά οι καφετζήδες ξεκίνησαν να βάζουν καρέκλες και στην πλατεία Δημοκρατίας.

Συμπεράσματα

Στη σημερινή αποχή, η κωμόπολη της Νέας Βύσσας συμβαδίζει με την πορεία κρίσης της ελληνικής κοινωνίας. Ο πληθυσμός της κωμόπολης έχει συρρικνωθεί, με αποτέλεσμα να αριθμεί μόλις 2804 μόνιμους κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού το 2011. Έτσι, από τα 3 Δημοτικά Σχολεία λειτουργεί σήμερα μόνο το Α΄ Δημοτικό Σχολείο. Η κρίση έχει επηρεάζει και τα καφενεία της Νέας Βύσσας τα οποία λιγοστεύουν. Παλαιότερα, σύμφωνα με τον Καζαντζή Δημήτρη, δεν υπήρχε χώρος στην Πλατεία για να ανοίξουν καφενεία, γι' αυτό αρκετά καφενεία λειτουργούσαν μακριά από την πλατεία. Για το λόγο αυτό η εργασία επικεντρώθηκε στα παραδοσιακά καφενεία που είχαν ξεκινήσει να λειτουργούν πριν το 1950, καθώς στη συνέχεια άνοιξαν και λειτούργησαν και πολλά καφενεία. Αντιθέτως, σήμερα τόσο στην πλατεία Ελευθερίας (Άνω Βύσσα) όσο και στην πλατεία Δημοκρατίας (κάτω Βύσσα) τα καφενεία που βρίσκονται σε λειτουργία είναι λιγοστά. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί πως τα περισσότερα καφενεία που λειτουργούν διατηρούν τον πατροπαράδοτο χαρακτήρα τους.

Η παρούσα εργασία αντιμετώπισε αρκετές και σημαντικές δυσκολίες, καθώς στην αναζήτηση που έγινε δεν βρέθηκαν επιστημονικές δημοσιεύσεις σχετικά με τα παραδοσιακά καφενεία τόσο της Νέας Βύσσας όσο και της ευρύτερης περιοχής του δήμου Ορεστιάδας. Επιπλέον, δεν υπάρχει αρκετό φωτογραφικό υλικό. Επομένως, η εργασία στηρίχτηκε -σχεδόν εξ' ολοκλήρου- σε πρωτογενείς πηγές, βασιζόμενοι στις μαρτυρίες των γηραιότερων κατοίκων και των ιδιοκτητών των καφενείων της κωμόπολης.

Βιβλιογραφικές Παραπομπές

Μπιζέρη, Ε. (2016). Το «Καφέ Πανελλήνιον» στην Άμφισσα: Σταθμός στις περιοδείες των μπουλουκιών στο μεσοπόλεμο, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Μπούκα, Κ. (2014). Παραδοσιακά καφενεία: Ένα κομμάτι της παράδοσής μας, Ανακτήθηκε στις 2 Αυγούστου 2017 από τον ιστότοπο http://pacific.jour.auth.gr/emmeis/?p=9867

Μυρτσίδης, Δ. (2016). Η Νέα Βύσσα κατά την περίοδο της κατοχής και του εμφυλίου πολέμου. Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ), Πρακτικά 1ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας, 16 -18 Οκτωβρίου 2015, Νέα Ορεστιάδα: Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης και Δήμος Ορεστιάδας, σελ. 66-78.

Στέφου, Θ. (2009), Νομός Έβρου Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική. Περιοδικό Στρατιωτική Επιθεώρηση, Τεύχος 1/2009, σελ. 70-75.

Φαρμακίδης, Γ. (2012), Νέα Βύσσα η ιστορική κωμόπολη της Θράκης, Ανακτήθηκε στις 20 Μαρτίου 2017 από: http://geofarmak.blogspot.gr/2012/03/blog-post.html

ΜΕΓΑΛΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 87-100

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ: ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΟΣ ΙΑΤΡΟΣ, ΛΟΓΙΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Μαρία Ψαρρά

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Στέφανος Θεοδώρου Καραθεοδωρή (1789-1867), με καταγωγή από το Βοσνοχώρι της Αδριανούπολης, από όπου κατάγονται οι κάτοικοι της Νέας Βύσσας Ορεστιάδας, υπήρξε διακεκριμένος ιατρός και λόγιος και προσέφερε πάρα πολλά στους υπόδουλους Έλληνες και στην ορθόδοξη εκκλησία. Η συγκεκριμένη εργασία επιδιώκει τη προσέγγιση του βίου και του έργου του ενάρετου και σοφού αυτού άνδρα, ο οποίος σπούδασε έξι (6) επιστήμες την Ιατρική, Φιλοσοφία, Μαθηματικά, Θεολογία, Φυσική και Χημεία, κερδίζοντας πολλά επιστημονικά εφόδια και κατακτώντας σημαντική γλωσσομάθεια, αφού έμαθε συνολικά δεκαεπτά (17) γλώσσες. Παράλληλα φιλοδοξεί να φωτίσει την πολύπλευρη προσωπικότητά του και να τονίσει τη δράση και το έργο του, ώστε να αποτελέσει παράδειγμα ολοκληρωμένου ανθρώπου, όχι μόνο στους σύγχρονους αλλά και στους μεταγενέστερους. Ο Στέφανος Καραθεοδωρή, στη διάρκεια της ζωής του κατέλαβε πολλά υψηλά αξιώματα στην Πύλη και πολλά καθήκοντα σχετικά με την Εκκλησία, που δεν αλλοίωσαν την ακεραιότητα του χαρακτήρα του. Αντίθετα, εκμεταλλεύτηκε τις δυνατότητες που όλες αυτές οι θέσεις του παρείχαν, ώστε να βοηθήσει και να φανεί χρήσιμος σε όλους τους ανθρώπους, Έλληνες και αλλοεθνείς. Ως αναγνώριση της προσφοράς και του έργου του οι προτομές του κοσμούν την πλατεία και τον πολιτιστικό σύλλογο Βύσσας ο οποίος, τιμώντας τον περιφανή λόγιο συγχωριανό τους, ονομάσθηκε Πολιτιστικός Σύλλογος Νέας Βύσσας «Στέφανος Καραθεοδωρή». Επιπρόσθετα ο Δήμος Ορεστιάδας ανακήρυξε το έτος 2017 ως έτος Στεφάνου Καραθεοδωρή, με αφορμή την συμπλήρωση 150 χρόνων από το θάνατό του.

Λέξεις κλειδιά: *Στέφανος Θεοδώρου Καραθεοδωρή, ιατρός-λόγιος, ελληνική παιδεία, Βύσσα, Βοσνοχώρι, Αδριανούπολη*

Εισαγωγή

Ο Στέφανος Θεοδώρου Καραθεοδωρή είναι γόνος της γνωστής οικογένειας του Καραθεοδωρή, από την οποία προέρχεται και ο γνωστός διεθνούς φήμης μαθηματικός του 20ου αιώνα Κωνσταντίνος Στεφάνου Καραθεοδωρή. Η οικογένεια του κατάγεται από το Βοσνοχώρι της Αδριανούπολης –Μποσνάκιοϊ το λέγαν οι Τούρκοι-, οι κάτοικοι του οποίου, μετά τη μικρασιατική καταστροφή, εγκαταστάθηκαν το 1923 στο Αχυροχώρι, το οποίο μετονομάστηκε αργότερα σε Νέα Βύσσα Ορεστιάδας. Ο Στέφανος διακρινόταν για τη σοφία και την ευφυΐα του και ήταν υπόδειγμα καλού χριστιανού, ενάρετου άνδρα, συνετού οικογενειάρχη, πολίτη που αγαπούσε με πάθος την πατρίδα και προσέφερε πάρα πολλά στο Ελληνικό Γένος και στην ορθόδοξη εκκλησία (Τανταλίδης 2012). Ο Στέφανος Καραθεοδωρή αποτελεί παράδειγμα ανθρώπου με σημαντική προσφορά στην πολιτική, πνευματική και θρησκευτική ζωή του Ελληνισμού.

Στόχος είναι να αναδειχθεί η προσωπικότητα ενός σημαντικού Θρακιώτη και να τονιστεί η δράση και η προσφορά του στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, στους υπόδουλους Έλληνες, στην επιστήμη της Ιατρικής και στο Οθωμανικό κράτος σε δύσκολες για το γένος στιγμές. Παράλληλα είναι αφορμή για να παραδειγματιστούμε από το πρότυπο μιας ολοκληρωμένης

προσωπικότητας που συνδύαζε τα χαρακτηριστικά του επιστήμονα, του λόγιου, του ανθρωπιστή, που κληροδότησε στην ανθρωπότητα ένα πλούσιο συγγραφικό έργο σε όλους τους τομείς της δράσης του.

Καταγωγή - Παιδική του ηλικία

Ο Στέφανος Θεοδώρου Καραθεοδωρή γεννήθηκε στις 17 Μαρτίου του 1789. Ήταν γιος του Θεόδωρου Καραθεοδωρή[1], μικρέμπορου που ξεκίνησε ως βοηθός κηπουρού στο Βοσνοχώρι[2] και αργότερα εγκαταστάθηκε και ασχολήθηκε με το εμπόριο στην Αδριανούπολη. Ο Στέφανος ήταν το τέταρτο παιδί της οικογένειες Καραθεοδωρή που γεννήθηκε δύο μήνες μετά το θάνατο του πατέρα του (31/1/1789) (Τανταλίδης 2012).

Η μητέρα του Στέφανου, η Ελένη, που προερχόταν από καλή οικογένεια του προαστίου Κιρισχανά της Αδριανούπολης, ήταν συνετή, ενάρετη και προπάντων ευσεβής. Αν και δε μορφώθηκε, φρόντισε με ιδιαίτερο ζήλο και στοργή την ανατροφή των παιδιών της, τόσο του μικρού Στέφανου όσο και των μεγαλύτερων παιδιών, του Αντωνίου, της Σουλτάνας και της Σοφίας (Τανταλίδης 2012).

Ο Στέφανος έξι ετών άρχισε να φοιτά στην Ελληνική Σχολή της Αδριανούπολης, που είχε τότε ως σχολάρχη τον Γεώργιο Ουζούμουγλου, και διακρίθηκε ως ένας από τους πιο ευφυείς και πιο επιμελείς μαθητές της Σχολής ειδικά στα μαθηματικά και στις γλώσσες. Παράλληλα διαπαιδαγωγήθηκε εκκλησιαστικά· παρακολουθούσε αδιάλειπτα μαζί με τη μητέρα του τις ιερές ακολουθίες της εκκλησίας και απήγγειλε δημόσια, ως αναγνώστης, τα τυπωμένα αναγνώσματα της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης. Την χριστιανική του αγωγή επιμελήθηκε και η νονά του ως πνευματική μητέρα και κηδεμόνας του (Τανταλίδης 2012). Στην διαπαιδαγώγησή του σημαντικό ρόλο έπαιξε και ο Κωνσταντίνος Σερμπεντζόγλου, που ήταν τότε Δεσπότης στο Ικόνιο και μετέπειτα έγινε γνωστός ως ο Οικουμενικός Πατριάρχης Κύριλλος ΣΤ΄, αυτόν είχε ως βασικό πρότυπό του (Τανταλίδης 2012).

Οι σπουδές του -Παιδεία

Το 1805 ο Στέφανος σε ηλικία 16 ετών και με την άδεια της μητέρας του φεύγει να σπουδάσει στο φημισμένο γυμνάσιο των Κυδωνιών –Αϊβαλί-. Λόγω της φοίτησης του στη σχολή απέκτησε την φιλία και την αγάπη των συμμαθητών του, ιδιαίτερα του Γεώργιου Κλεοβούλου και του Κωνσταντίνου Ιατρόπουλου από την Προύσα καθώς και την απεριόριστη εκτίμηση των δασκάλων του και της κοινωνίας των Κυδωνιών (πράγμα του συνετέλεσε στην πρόοδό του). Αγαπούσε τα γράμματα, είχε μεγάλη αντίληψη και πολλή μεγάλη μνήμη. Συνήθιζε να γράφει λόγους, έκανε μελέτες, έγραφε δοκίμια και ποιήματα. Σε ηλικία δεκαοκτώ χρονών έγραψε μικρή έμμετρο προσευχή στο Θεό σε απλή γλώσσα (Τσονίδης 1989).

Μετά από τέσσερα χρόνια γυμνασιακών σπουδών στις Κυδωνιές (το 1809) επιστρέφει στην Αδριανούπολη με τον στενό του φίλο Γεώργιο Κλεόβουλο. Έπειτα από σύσκεψη των συγγενών του αποφασίστηκε να πάει σε ένα από τα πανεπιστήμια της Δυτικής Ευρώπης για να ολοκληρώσει τις σπουδές του. Τα έξοδα για τις σπουδές στην Ευρώπη ανέλαβε αρχικά ο Νικόλαος Κερεστετζής σύζυγος της αδερφής του Σοφίας και αργότερα ο Μητροπολίτης Ικονίου και μετέπειτα Οικουμενικός Πατριάρχης Εθνομάρτυρας Κύριλλος ΣΤ΄, που ήταν επίσης συγγενής του (Τσονίδης 1989).

Το φθινόπωρο του 1809 αναχώρησε μαζί με τον φίλο του Γεώργιο Κλεόβουλο από την Αδριανούπολη. Αφού πέρασε από τις Κυδωνιές, την Σμύρνη, τα Ψαρά και το Ηράκλειο Κρήτης, έφτασε στο Λιβόρνο στις 9 Νοεμβρίου και από εκεί πήγε στην Πίζα της Ιταλίας. Στο ονομαστό πανεπιστήμιο της Πίζα παρακολούθησε μαθήματα φιλοσοφίας, φυσικής, χημείας, μαθηματικών και ιατρικής. Το 1819 αναγορεύθηκε διδάκτωρ της ιατρικής (Πάπυρους Λαρούς Μπριτάννικα 1996), την οποία ακολούθησε επαγγελματικά.

Η τεράστια ικανότητα μνήμης, η αγάπη του για μάθηση καθώς και η έμφυτη ικανότητα στη γλωσσομάθεια, συνέβαλαν ώστε να μάθει και άλλες γλώσσες, ευρωπαϊκές και ανατολικές, χωρίς ποτέ του να παραμελήσει τα θρησκευτικά του καθήκοντα.

Η τάξη και το πρόγραμμα που επέβαλε στον εαυτό του τηρούσε αυστηρά τόσο στη μελέτη, όσο και στις ακροάσεις, στις φιλικές επισκέψεις και στη ζωή του, είναι αυτά που τον βοήθησαν να πετύχει τους μεγάλους στόχους του και να είναι πολύ αποτελεσματικός (Τανταλίδης 2012). Κάθε βράδυ έγραφε τα πάντα στο ημερολόγιο του, τα μαθήματα που παρακολούθησε, την πορεία της υγείας του, τα βιβλία που διάβασε, τους ανθρώπους που συνάντησε, με ποιους μίλησε και τα περίεργα ανέκδοτα που άκουσε (Τσονίδης 1989). Ευτυχώς σώζονται στα έγγραφα του αποσπάσματα από το ημερολόγιο του που αφορούν πέντε συνεχόμενα έτη (1814-1819), καθώς και τετράδια σημειώσεων και ιδιόγραφες ιχνογραφίες, (ζωγραφισμένες με μολύβι, χωρίς χρώμα) (Τανταλίδης 2012).

Τα έτη 1811 και 1812 συνεργάστηκε με τον Νικόλαο Θησέα για την έκδοση της Ομήρου Ιλιάδος και της Βατραχομυομαχίας. Επίσης έκανε πολλές μεταφράσεις από τα λατινικά και διάφορες εργασίες. Έγραψε πολλές διατριβές στον Λόγιο Ερμή και σε άλλα έντυπα, είτε στα ελληνικά είτε στα ιταλικά μερικές φορές και ανώνυμα. Το 1816 στην Τεργέστη εκδόθηκαν τα Ειδύλλια. Έγραψε συνολικά 10 βουκολικά ποιήματα. Μπροστά από κάθε ειδύλλιο επισυνάπτονται και επιστολές αφιερωμένες σε διάφορους ανθρώπους. «Ο Τάφος», ένα άλλο ειδύλλιο που συντάχθηκε για το θάνατο ενός γιατρού, εκδόθηκε στην Τεργέστη, δυστυχώς όμως δεν σώζεται κανένα αντίγραφό του. Μόνο ένα ελεγειακό ποίημα για το θάνατο του ίδιου του γιατρού σώζεται ανάμεσα στα έγγραφά του.

Ο Στέφανος Καραθεοδωρή καθ' όλη την διάρκεια της ζωή του ασχολήθηκε εκτός των άλλων και με την εκμάθηση γλωσσών. Όπως αναφέρει ο Τανταλίδης (2012) «ήταν φανερό ότι ευκολότερα μάθαινε τις γλώσσες που είχαν σχέση με αυτές που ήδη είχε μάθει. Και τέτοιες ήταν κοντά στην ελληνική την λατινική και την ιταλική, με τις οποίες διδάχθηκε την αρχαία φιλολογία και τις επιστήμες, η Γαλλική, η Γερμανική, η Αγγλική, η Ισπανική, η Ιερά Σλαβωνική (στην οποία και πολλές φορές προσευχόταν), η Τουρκική, η Αραβική (στην οποία συνεχώς διάβαζε τον Ψαλτήρα), η Περσική, η αρχαία Αρμενική, η Συριακή, η Χαλδαϊκή, η Κοπτική, η Αβυσσινιακή, η Σανσκριτική και μερικές παραφυάδες και διάλεκτοι από αυτές».

Επιστροφή στην Αδριανούπολη

Τον Ιούλιο του 1819, μετά από 10 χρόνια εγκαταλείπει την Πίζα και την Ιταλία και επιστρέφει στην Αδριανούπολη, αφού μείνει για λίγες εβδομάδες στην Ύδρα στο σπίτι του φίλου και συμμαθητή του Δ. Οικονόμου. Στην πόλη του αναλαμβάνει την διεύθυνση της Ελληνικής Σχολής, που βρισκόταν σε παρακμή και κατόρθωσε με την εργατικότητα, το κύρος, τον ζήλο του και τη μόρφωσή του να την αναβαθμίσει σε Γυμνάσιο. Τότε έγραψε και το περίφημο βιβλίο του «Περί οργανώσεως της εν Αδριανοπόλει παιδείας». Ακόμη την περίοδο αυτή (1819-1824) έγραψε πολλούς εκκλησιαστικούς λόγους, τους οποίους εκφωνούσε σε μεγάλες δεσποτικές γιορτές, όπως και θρησκευτικές μελέτες και ποιήματα. Προς το τέλος της περιόδου μετέφρασε ένα επικό ποίημα του Γερμανού ποιητή Κλοπστόκ, την Μεσσιάδα ή Χριστίδα, σε δακτυλικό εξάμετρο της οποίας σώζεται μόνο η αρχή της μετάφρασης. Παράλληλα ο Στέφανος Καραθεοδωρή εξασκούσε αδιάλειπτα τα ιατρικά του καθήκοντα χωρίς να λαμβάνει αμοιβή από τους φτωχούς συμπατριώτες του.

Όταν γύρισε από την Ευρώπη στην Αδριανούπολη το ντύσιμο του ήταν ευρωπαϊκό, δηλαδή φορούσε φράγκικα ρούχα. Ενώ σκέφτηκε να φορέσει ποτούρια και αντερί όπως όλοι οι πατριώτες του, μετά την παρότρυνση του Άγγλου πρόξενου και φίλου του, προτίμησε τα φράγκικα ρούχα, επειδή οι Τούρκοι τα σέβονταν ή καλύτερα τα φοβούνταν (Τσονίδης 1989).

Με την επανάσταση στις παραδουνάβιες χώρες, τα αντίποινα των Τούρκων κατά των Ελλήνων εμφανίζονται και στην Αδριανούπολη και επιδεινώνονται ακόμη περισσότερο μετά από την επανάσταση του 1821. Αποκορύφωμα της τούρκικης θηριωδίας ήταν ο απαγχονισμός του Μητροπολίτη Δωροθέου στην Κωνσταντινούπολη και του Πατριάρχη Γρηγορίου και των άλλων μακαρίων Ιεραρχών της Ιεράς Συνόδου. Αμέσως μετά στις 16 Απριλίου του 1821 αποκεφαλίζονται οι εικοσιτέσσερις δημογέροντες της Αδριανούπολης και μερικοί αξιομνημόνευτοι ιερείς (Τανταλίδης 2012). Οι συλλήψεις και οι εκτελέσεις εξαπλώθηκαν σε όλη την πόλη και μάλιστα κινδύνεψε και η ζωή του Στέφανου Καραθεοδωρή. Τον γλύτωσε ο αρχιγραμματέας του ιερού δικαστηρίου Καβουλή Εφέντης,

επειδή του έσωσε την βαριά άρρωστη γυναίκα του. Την Δευτέρα μετά την Κυριακή του Θωμά στις 18 Απριλίου του 1821 ο Στέφανος Καραθεοδωρή στενοχωρήθηκε περισσότερο από ποτέ όταν είδε τον ευεργέτη, πατέρα και φίλο του Πατριάρχη Κύριλλο «κρεμασμένο ψηλά στην Μεγάλη Πύλη της Μητρόπολης» (Τανταλίδης 2012). Τότε φοβήθηκε και έκαψε τις εργασίες, τις μελέτες και τα έγγραφα του (Τσονίδης 1989). Τα μόνα έγγραφα που σώθηκαν είναι εκείνα που βρισκόταν σε κιβώτια στην Κωνσταντινούπολη και από αυτά μάλιστα τα δύο κιβώτια κάηκαν αργότερα σε πυρκαγιά (Τανταλίδης 2012).

Στην Αδριανούπολη ο Στέφανος Καραθεοδωρή έμεινε για μία περίπου πενταετία, αλλά μόνο για 30 μήνες διετέλεσε διευθυντής στην Ελληνική Σχολή, γιατί ήθελε να ασκήσει το ιατρικό του επάγγελμα, περιορίζοντας την διδασκαλία του σε λίγους άριστους μαθητές παραδίδοντας κατ' οίκον μαθήματα. Ως γιατρός αντιμετώπισε πολλές δυσκολίες λόγω των τσαρλατάνων πρακτικών γιατρών, της φτώχειας, της άγνοιας, της νοοτροπίας των αρρώστων που θεωρούσαν ότι το πεπρωμένο είναι αμετάβλητο. Οι δυσκολίες δεν σταματούσαν εδώ. Τις άρρωστες χανούμισσες τις εξέταζε με τον φερετζέ και μόνο το στόμα μπορούσε να δει ή να πιάσει το χέρι τους μετά από άδεια του συζύγου ή του πατέρα. Στην Κωνσταντινούπολη 7 στους 10 ανθρώπους πέθαιναν εκείνη την εποχή χωρίς να τους δει γιατρός (Τσονίδης 1989). Οι ψυχικά άρρωστοι ήταν τα πιο τραγικά θύματα της εποχής γιατί θεωρούσαν την ασθένεια τους ανίατη και γι' αυτό τους έδεναν στο κελάρι και του ξυλοκοπούσαν για να τους «θεραπεύσουν» (Τσονίδης 1989).

Η ζωή και το έργο του στην Κωνσταντινούπολη

Λόγω της μεγάλης φήμης του, ως άριστου και διακεκριμένου ιατρού, πολλοί και κυρίως επιφανείς τούρκοι, όπως ο επίσημος αρχιδικαστής (Μολάς) της Αδριανούπολης Ααρίφ Εφέντης και ο αρχίατρος των Ανακτόρων Μπεχτσέτ Εφέντη, τον παρότρυναν να πάει στην Κωνσταντινούπολη. Έτσι στις 17 Μαρτίου 1824 (35 ετών την ημέρα των γενεθλίων του) πηγαίνει στην Κωνσταντινούπολη, όπου έμεινε ένα χρόνο και έπειτα πάει στο Παζαρτζίκιο (8 ώρες μακριά από την Φιλιππούπολη) μετά από πρόσκληση του αρχίατρου Μπεχτσέτ Εφέντη προκειμένου να παράσχει τις ιατρικές του υπηρεσίες στον επίσημο Τοπάρχη Οθωμανό Καβανόζογλου και στους κατοίκους της περιοχής. Πολλές φορές επισκεπτόταν και την γειτονική Φιλιππούπολη, όπου τον εκτιμούσαν και τον σεβόταν οι Βούλγαροι (Τανταλίδης 2012).

Το 1826 επιστρέφει στην Κωνσταντινούπολη όπου η φήμη του έχει εξαπλωθεί και το 1827 προσλήφθηκε ως προσωπικός ιατρός του Σουλτάνου Μαχμούτ του Β΄ και παρέμεινε στη θέση αυτή μέχρι το 1861. Η ευγνωμοσύνη του Σουλτάνου μεγαλώνει όταν το 1843 και το 1848 θεραπεύει από βαριά ασθένεια την μητέρα του, Αϊμέ Ντιουμπούκ ντε Ρίβερυ, μιγάδα από την Μαρτινίκα (Τσονίδης 1989). Όπως αναφέρει και ο βιογράφος του Τανταλίδης Η. (2012) «το όνομά του αναφερόταν ήδη από όλους με την επίκληση: ο σοφός γιατρός».

Αξίζει να επισημανθεί ότι το όνομα του Σουλτάνου Μαχμούτ Β΄[3] έχει συνδεθεί με μεταρρυθμίσεις που αποσκοπούσαν στον εξευρωπαϊσμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Συγκεκριμένα, με Αυτοκρατορικό Διάταγμα (Χάττι) κατήργησε το σώμα των γενιτσάρων και το σύστημα των στρατιωτικών τιμαρίων. Αναδιοργάνωσε το Στρατό και την Κρατική Διοίκηση και έδωσε ελευθερίες στα Μιλλιέτια. Επίσης ίδρυσε υπουργεία σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, ορισμένα κοσμικά σχολεία και στρατιωτικές σχολές. Για όλο αυτό το έργο του θεωρείται ως ένας από τους αναμορφωτές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μαζί με τους γιους τους Αμπντούλ Μετζίτ Α΄ (25/4/1823-26/6/1861) και Αμπντούλ Αζίζ (8/2/1830–4/6/1876). Ο Αμπντούλ Μετζίτ Α΄ διαδέχθηκε τον πατέρα του στις 2 Ιουλίου του 1839 και συνέχισε το μεταρρυθμιστικό του έργο, το οποίο ονομάστηκε Τανζιμάτ.[4] Το 1839 με τη συνθήκη Χάτι Σερίφ και το 1856 με τη συνθήκη Χάττι Χουμαγιούν προστατεύτηκαν οι μειονότητες και εξασφαλίστηκαν τα δικαιώματα ισότιμης μεταχείρισης ίσης απονομής δικαιοσύνης κ.ά. Με αποτέλεσμα οι θρησκευτικές και εθνικές μειονότητες (μεταξύ αυτών και η ελληνική) να επωφεληθούν και να προχωρήσουν σε μαζική ίδρυση σχολείων, ναών και άλλων ιδρυμάτων. Ο Αμπντούλ Αζίζ, διάδοχος του Αμπντούλ Μετζίτ Α΄, εκσυγχρόνισε το

Οθωμανικό ναυτικό, ίδρυσε το αρχαιολογικό μουσείο της Κωνσταντινούπολης και το πρώτο σιδηροδρομικό δίκτυο της Κωνσταντινούπολης.

Το μεταρρυθμιστικό έργο του Μαχμούτ Β΄ και των διαδόχων του, δημιούργησε πολλές ευκαιρίες στον Στέφανο Καραθεοδωρή και σε άλλους επώνυμους Ρωμιούς να δράσουν υπέρ των Ελλήνων. Στο πλαίσιο των αλλαγών αυτών συνεισέφερε στην σύσταση και οργάνωση της Αυτοκρατορικής Ιατρικής Σχολής στην Κωνσταντινούπολη και γι' αυτό δίκαια συγκαταλέγεται στους πρώτους ιδρυτές της (Τανταλίδης 2012). Παράλληλα, πέτυχε οι διδάσκοντες της σχολής αλλά και οι μαθητές να είναι Οθωμανοί υπήκοοι ασχέτως φυλής και θρησκεύματος. Ο ίδιος ο Καραθεοδωρή δίδαξε ως καθηγητής από το 1828 μέχρι το τέλος της ζωής του, δηλαδή σαράντα χρόνια, ιατρική, ζωολογία και βοτανική τόσο στα γαλλικά όσο και στα τούρκικα. Στην ίδια σχολή δίδαξε ο ανεψιός του Κωνσταντίνος, γιος του αδερφού του Αντωνίου.

Ο Στέφανος υπηρέτησε το κράτος πιστά, με απόλυτη αφοσίωση και αίσθηση του καθήκοντος. Απεχθάνονταν την κατάχρηση, το δόλο και το κακό του πλησίον του και γι' αυτό πάντα κέρδιζε την αγάπη και τον σεβασμό τόσο των προϊσταμένων του όσο και των υφισταμένων του (Τανταλίδης 2012). Λόγω των υψηλών θέσεων που κατείχε μπορούσε να βοηθήσει παρά πολύ τους Έλληνες και τους παρότρυνε να σπουδάσουν Ιατρική ώστε να μορφωθούν και να αποκτήσουν δημόσιες θέσεις.

Στις 20 Ιουλίου 1830 σε ηλικία 41 χρονών παντρεύεται την Λουκία, την κόρη του Χατμάνου Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου που μόλις είχε συμπληρώσει τα 18, η οποία ήταν συνετή, μορφωμένη και ευσεβής γυναίκα. Με το γάμο τους απέκτησαν δύο γιούς τον Αλέξανδρο και τον Κωνσταντίνο και πέντε θυγατέρες την Σμαράγδα, την Ελένη, την Ζωή, την Σοφία και την Μαρία (Τσονίδης 1989).

Κοινοτικό και εθνικό έργο του Στεφάνου Καραθεοδωρή

Μετά τον γάμο του ανέλαβε και άλλα καθήκοντα και ασχολήθηκε και με άλλους δημόσιους και θρησκευτικούς τομείς. Έγινε μέλος της Αυτοκρατορικής Ακαδημίας και μετά διορίστηκε ως σύμβουλος στο Υπουργείο Εκπαίδευσης (σήμερα Υπουργείο Παιδείας) βοηθώντας έτσι την ελληνική εκπαίδευση και τα ελληνικά σχολεία και προσφέροντας από αυτή τη θέση σημαντικές υπηρεσίες στο έθνος και ιδιαίτερα στους αγώνες για τη διάδοση της παιδείας (Νέα Δομή 1996).

Παράλληλα λόγω της θέσης του στο υπουργείο, εξουδετέρωσε, τα προβαλλόμενα για την ομαλή λειτουργία τους προσκόμματα και τις αντιδράσεις των φανατικών μουσουλμάνων (Τσονίδης 1989).

Μεγάλη ήταν η συνδρομή του Στεφάνου Καραθεοδωρή στο Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης ως μέλους και ως Προέδρου στις Εκκλησιαστικές Επιτροπές. Ως επίτροπος φρόντισε τους ναούς και ως έφορος στις Σχολικές Εφορίες επισκεπτόταν και οργάνωνε τα εκπαιδευτήρια της Ελληνικής Κοινότητος της Κωνσταντινουπόλεως (Τανταλίδης 2012). Αποτέλεσμα της δράσης του ήταν να υψωθεί το κύρος της εκκλησίας και ο υπόδουλος ελληνισμός να νιώθει πιο ασφαλής (Τσονίδης 1989). Απόδειξη του σημαντικού ρόλου του στον χώρο του Οικουμενικού Πατριαρχείου αποτελεί το γεγονός ότι η Βουλγαρική εξαρχία ιδρύθηκε 15 χρόνια μετά το θάνατο του.

Στην Εθνοσυνέλευση, που έγινε το 1857 στο Πατριαρχείο, «σύμφωνα με τις διατάξεις του Χάττι-Χουμαγιούν» όπως αναφέρει ο Τανταλίδης (2012), ο Καραθεοδωρή εκλέχτηκε ένας από του αντιπροσώπους της Κωνσταντινούπολης και με την ευφυΐα και το ζήλο του, συνέταξε τους περισσότερους Εθνικούς Κανονισμούς του Πατριαρχείου. «Διατέλεσε επίσης μέλος του Εθνικού Μεικτού Συμβουλίου του Οικουμενικού Πατριαρχείου και των κατά καιρούς συνελεύσεων» (Υδρία 1984).

«Όταν δε ο Πάπας Πίος ο Θ΄ έστειλε το 1841 από το Βατικανό εγκύκλιο σ' όλους τους Επισκόπους της Ανατολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας, με την οποία τους καλούσε να ενωθούν με την Αγία Έδρα, τη δυτική δηλαδή Καθολική Εκκλησία (στην πραγματικότητα να υποταχθούν στον Πάπα), ο τότε Οικουμενικός Πατριάρχης Άνθιμος ο ΣΤ΄ ανέθεσε στον

Καραθεοδωρή τη σύνταξη αντίστοιχου εγκυκλίου προς τους Ορθόδοξους Επισκόπους και χριστιανούς της Ανατολικής Εκκλησίας, με την οποία καταδεικνυόταν και αναιρούνταν οι ιστορικές και θρησκευτικές ανακρίβειες και η διαστρέβλωση της αλήθειας, που διαλαμβάνονταν στην εγκύκλιο του Πάπα και με τις οποίες επεδίωκε αυτός την υποταγή της Ορθοδόξου Εκκλησίας στη Δυτική Εκκλησία» (Ευθυμιάδης 2001), (Τσονίδης 1989).

Την εποχή εκείνη όταν κορυφώθηκε η διαμάχη μεταξύ Βουλγάρων και Ορθοδόξου Οικουμενικού Πατριαρχείου, η τουρκική Κυβέρνηση συγκρότησε Επιτροπή από Έλληνες και Βούλγαρους για την αντιμετώπιση της διένεξης αυτής με πρόεδρο τον υπουργό των εξωτερικών Ααλή Πασά (Τσονίδης 1989). Ο Καραθεοδωρή ως μέλος της ανωτέρω Επιτροπής, αγωνίσθηκε για να πείσει του Βουλγάρους να σκεφτούν πιο ήρεμα και ειρηνικά, αλλά οι Βούλγαροι, υποκινούμενοι από τον μισέλληνα Πρεσβευτή της Ρωσίας στην Κωνσταντινούπολη Στρατηγό Ιγνάτιεφ, ήταν ανένδοτοι στις προβαλλόμενες με φανατισμό παράλογες και υπερφίαλες απόψεις τους. Τότε ο Καραθεοδωρή συνέταξε μία εμπεριστατωμένη έκθεση και την υπέβαλε στην τουρκική Κυβέρνηση, εκ μέρους της Ελληνικής Επιτροπής, στην οποία παρουσίασε με ακλόνητα στοιχεία την δολιότητα των Βουλγάρων και το εύλογο του Πατριαρχείου (Τσονίδης 1989).

Η προσφορά του Καραθεοδωρή ήταν τεράστια όχι μόνο στο Ορθόδοξο Πατριαρχείο και στην εκκλησία, αλλά και στην εθνική κοινότητα των υπόδουλων Ελλήνων. Υπήρξε ένας από τους ιδρυτές και πρώτος Πρόεδρος του Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως το 1861, που παρά την μεγάλη ηλικία του (ήταν τότε 72 ετών) εργάστηκε με ζήλο και όπως αναφέρει ο Ευθυμιάδης (2001) «τον οποίο ανέδειξε σε Φάρο Εθνικού Ιδρύματος και ο οποίος συνέβαλε τα μέγιστα στην ανάπτυξη της παιδείας του υπόδουλου τότε Ελληνισμού με την ίδρυση και λειτουργία νέων Ελληνικών Σχολείων, την έκδοση σχολικών βιβλίων, με ομιλίες και δημοσιεύσεις επιστημονικών μελετών και με τη χορήγηση υποτροφιών σε διακεκριμένους μαθητές (μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και ο διαπρεπής λογοτέχνης και ποιητής Γεώργιος Βιζυηνός) για ανωτέρω σπουδές στην Κωνσταντινούπολη και στο εξωτερικό».

Η προσφορά του Καραθεοδωρή δεν περιοριζόταν μόνο στο ελληνικό στοιχείο· επεκτεινόταν και στο Οθωμανικό Κράτος. Εξ αιτίας της πολυγλωσσίας του –ήξερε και Περσικά- διορίστηκε στην Επιτροπή Σύνταξης Λεξικού επιστημονικής Ορολογίας για την τουρκική γλώσσα. Η τουρκική κυβέρνηση αναγνώρισε την προσφορά του τιμώντας τον και απονέμοντας του «πρώτα το παράσημο της προσωπικής αξίας του Ιφτιχάρ, ύστερα του Μετζιτιέ και μετά του βαθμού του υπαλλήλου Β' τάξης» (Τανταλίδης 2012). Επίσης «τιμήθηκε με διπλώματα και αναγνωρίστηκε ως μέλος από την Αρχαιολογική Εταιρεία Αθηνών και την Αυτοκρατορική Εταιρεία της Βοτανικής της Βιέννης» (Τσονίδης 1989).

Μεγάλο είναι το συγγραφικό του έργο. Από τα συγγράμματα του λίγα δημοσιεύτηκαν στις εφημερίδες· τα περισσότερα έμεινα ανέκδοτα και μερικά ανεπεξέργαστα. Τα περισσότερα από αυτά είναι πρωτότυπα, υπάρχουν όμως και μερικές μεταφράσεις. Σύμφωνα με τον Τανταλίδη (2012) τα έργα του διαιρούνται σε πέντε κεφάλαια και κατηγορίες. Α΄. Ποιήματα, Β΄. Φιλοσοφικά και Επιστημονικά, Γ΄. Φιλολογικά, Δ΄. Θεολογικά και Ε΄. Διάφορα (βλ. παράρτημα).

Τα κυριότερα από τα έργα του που εκδόθηκαν είναι: «Ειδύλλια» (Τεργέστη 1816), «Ο τάφος» (1817), «Βακχικά», «Πραγματεία περί της πανώλους», «Θεός περί ηθικού χαρακτήρας» και «Επιτομή Βοτανική» (Υδρία 1984). Επιπρόσθετα «Περί του εν Δελφοίς ΕΙ», (Περιοδ. Ελλην. φιλολ. Συλλ. τ. α΄), «Περί του ελληνικού αλφαβήτου» (Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια).

Το τέλος του

Στις 24 Φεβρουαρίου 1863 ο Καραθεοδωρή χάνει την κόρη του Σοφία σε ηλικία 20 χρονών κατά την διάρκεια του τοκετού, αφού έφερε στον κόσμο ένα χαριτωμένο αγοράκι. Ο θάνατός της κόρης του τον κατέβαλε ψυχικά και σωματικά. Από τότε άρχισε να αισθάνεται και να θεωρεί τυχαία γεγονότα του τέλους της ζωής του ως προμηνύματα θανάτου.

Στις 5 Απριλίου 1867, όταν γύρισε στο σπίτι του αρρώστησε βαριά και οι γιατροί διέγνωσαν πνευμονία. Αν και την τρίτη μέρα αισθάνθηκε κατά περίεργο λόγο καλύτερα και άρχισε να διαβάζει και να γράφει , την τέταρτη μέρα ένιωσε δύσπνοια και χειροτέρεψε η κατάστασή του. Στις 11 Απριλίου Μεγάλη Τρίτη ένοιωσε καλύτερα αλλά αντιλαμβανόταν το τέλος του. Κοινώνησε (μερικές μέρες πριν είχε εξομολογηθεί) και έδωσε τις τελευταίες σύντομες συμβουλές και ευχές στην γυναίκα του, στα παιδιά και στα εγγόνια του. Το μεσημέρι στις τρεις και μισή πέθανε (παρέδωσε το πνεύμα του στο θεό) σε ηλικία 78 ετών, ψιθυρίζοντας μία προσευχή. Η κηδεία του έγινε χωρίς μεγάλη πομπή επισήμων, σύμφωνα με την επιθυμία του, αλλά με άπειρο πλήθος κόσμου κάθε τάξης, θρησκείας και εθνικότητας. Μεταξύ του πλήθους ήταν πολλοί μαθητές του και ο Ρώσος Πρέσβης Ιγνάτιεφ.

Στον αυλόγυρο του Ι. Ναού Παναγίας Κουμαριώτισσας της Κοινότητος Νεοχωρίου της Κωνσταντινούπολης βρίσκεται ο οικογενειακός τάφος του Στεφάνου Καραθεοδωρή, (όπου ήταν και ο τάφος της αγαπημένης του κόρης Σοφίας). Απλό μάρμαρο σκεπάζει τον τάφο με την επιγραφή «Στεφάνος Καραθεοδωρή, ιατρός, εγεννήθη εν Ανδριανουπόλει εν έτη 1789 Μαρτίου 17, εκοιμήθη τω 1867 Απριλίου 11» και το επίγραμμα «Δούλος εών Χριστού ουδέν μέγα ήνυσα έργον. Αλλ΄ όπερ ώφείλον, τούτ' απέβην τελέσας» (Τσονίδης 1989).

Η αναγνώριση του έργου του

Όλοι οι απόγονοι του Στεφάνου Καραθεοδωρή διέπρεψαν και διαπρέπουν στα γράμματα, στις επιστήμες και την διπλωματία και κατείχαν υψηλές κρατικές θέσεις και ανώτατα αξιώματα στην Οθωμανική αυτοκρατορία, ως υπουργοί, πρεσβευτές, ηγεμόνες νήσων, διπλωματικοί υπάλληλοι, αυλικοί κ.ά. (Σπανδάγου 2000). Γιατί όπως αναφέρει και ο Θεοφανίδης (2002), «Οι Οθωμανοί Σουλτάνοι είχαν εμπιστοσύνη στους Καραθεοδωρήδες, γεγονός που δεν ήταν αυτονόητο, αφού οι Καραθεοδωρήδες ήσαν Έλληνες που προερχόταν από τη Βύσσα της Θράκης».

Αξιοσημείωτοι απόγονοι του Στεφάνου Καραθεοδωρή είναι ο διπλωμάτης Αλέξανδρος Καραθεοδωρή, ο μαθηματικός Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή, ο ποιητής Κωνσταντίνος Καβάφης –συγγενής από την πλευρά της μητέρας του-, ο πρώην πρωθυπουργός Αντώνης Σαμαράς, ο Ακαδημαϊκός Μαρίνος Γερουλάνος, ο χειρουργός Στέφανος Γερουλάνος – Διευθυντής Μονάδας Εντατικής Θεραπείας στο Ωνάσειο-, ο πρώην υπουργός Πολιτισμού και Τουρισμού Παύλος Γερουλάνος και φυσικά πλήθος γυναικών όπως η συγγραφέας Πηνελόπη Δέλτα, η συγγραφέας και πρόεδρος του Κολλεγίου Αθηνών Αλεξάνδρα Δέλτα - Παπαδοπούλου, η συγγραφέας Δέσποινα Καραθεοδωρή – Ροδοπούλου και η αρχινοσοκόμος Βιργινία Δέλτα-Ζάννα.

Σύμφωνα με τις Καραθεοδωρή – Ροδοπούλου Δ., Βλαχοστέργιου- Βασβατέκη Δ. (2000), (απόγονοι του) «Η οικογένεια Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή, που καταγόταν από την Αδριανούπολη της Θράκης, προσέφερε φώτα πνεύματος και επιστήμης στην Τουρκία έχοντας πάντα στενότατους δεσμούς με το Ορθόδοξο της Αυτοκρατορίας πλήρωμα. Με την πνευματική τους υπεροχή κατάφεραν να επιβληθούν σε ειρηνική συμβίωση με τον κατακτητή».

Προς τιμή του ο Πολιτιστικός Σύλλογος Νέας Βύσσας της Ορεστιάδας, ο οποίος ιδρύθηκε το έτος 1977, ονομάσθηκε Πολιτιστικός Σύλλογος Νέας Βύσσας «Στέφανος Καραθεοδωρής».[5] Την Νέα Βύσσα κοσμούν δύο προτομές του Στέφανου Καραθεοδωρή η μία βρίσκεται μπροστά στον πολιτιστικό σύλλογο[6] (πνευματικό κέντρο) και η άλλη στην κεντρική πλατεία του χωριού, όπου η οδός που περνά δίπλα από την προτομή αυτή μετονομάστηκε τιμητικά σε **Οδό Καραθεοδωρή.** Μία ακόμη προτομή του κοσμεί τον Ι. Ναό Παναγίας Κουμαριωτίσσης της Κοινότητος Νεοχωρίου, όπου βρίσκεται ο οικογενειακός τάφος του.[7]

Επιπρόσθετα το 1ο Δημοτικό Σχολείο Νέας Βύσσας μετονομάστηκε σε «Καραθεοδώρειο»[8] Δημοτικό Σχολείο Νέας Βύσσας. Επίσης στην Κομοτηνή λειτουργεί Μουσείο Καραθεοδωρή όπου μία από τις τρεις **αίθουσες,** είναι αφιερωμένη στον ιατρό Στέφανο Καραθεοδωρή.[9]

Το έτος 2017, **με αφορμή την συμπλήρωση 150 χρόνων από το θάνατο του μεγάλου αυτού γενάρχη της οικογένειας των Καραθεοδωρή, ο Δήμος Ορεστιάδας το ανακήρυξε ως έτος Στεφάνου Καραθεοδωρή.[10]** Στο πλαίσιο αυτό σχεδιάστηκαν μια σειρά από δράσεις

και εκδηλώσεις για την προβολή και ανάδειξη του έργου της οικογένειας Καραθεοδωρή το οποίο υπήρξε μεγάλης σημασίας για την επιστήμη, το έθνος και την εκκλησία.

Στα πλαίσια αυτών των δράσεων το Ιστορικό Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας πραγματοποίησε Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Γνωρίστε τον Στέφανο Καραθεοδωρή παίζοντας».[11] Παράλληλα στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης πραγματοποιήθηκε Εκπαιδευτικό διήμερο (5-6/4/2017) «0ι μαθητές συναντούν τις φυσικές επιστήμες & η φυσική μαγεύει».

Τον Ιούνιο 2017 πραγματοποιήθηκε παράσταση από τη θεατρική ομάδα του 1ου Λυκείου Ορεστιάδας. «Γιατρός πέρα από τα όρια», η οποία αναφέρεται στην ζωή του ιατρού Στεφάνου Καραθεοδωρή.[12] Στις 30 Ιουνίου, ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως διοργάνωσε εκδήλωση λόγου και τεκμηρίων με θέμα «Τα ίχνη του Στέφανου Καραθεοδωρή στον Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο Αδριανουπόλεως».[13]

Στις 23 Σεπτεμβρίου 2017 εγκαινιάστηκε το μουσείο της οικογένειας Καραθεοδωρή στη Νέα Βύσσα από τον Οικουμενικό Πατριάρχη κ. Βαρθολομαίο υπό το συγκινημένο βλέμμα άνω των 20 απογόνων της οικογένειας Καραθεοδωρή.[14] Την επόμενη μέρα πραγματοποιήθηκε στην Ορεστιάδα, παρουσία του Οικουμενικού Πατριάρχη κ. Βαρθολομαίου,[15] 18 απογόνων του γένους Καραθεοδωρή και μεγάλου αριθμού Ρωμιών της Πόλης, συμπόσιο αφιερωμένο στη μνήμη του Στεφάνου Καραθεοδωρή με ομιλία διακεκριμένων προσκεκλημένων.

Επίλογος

Ο ιατροφιλόσοφος, καθηγητής της Ιατρικής Σχολής της Κωνσταντινούπολης, συγγραφέας δεκάδων επιστημονικών βιβλίων Στέφανος Θεοδώρου Καραθεοδωρή, με καταγωγή από το Βοσνοχώρι της Αδριανούπολης, υπήρξε χαρακτηριστικό παράδειγμα μιας πολύπλευρης προσωπικότητας, ενός ολοκληρωμένου επιστήμονα, ενός αληθινού ανθρώπου που αφιερώνεται στην δράση υπέρ του κοινωνικού συνόλου.

Στήριξε με την δράση του το Ορθόδοξο Πατριαρχείο προστατεύοντας την Εκκλησία και τον Ελληνισμό στα δύσκολα χρόνια της Οθωμανικής κατοχής. Ωστόσο, η ελληνική καταγωγή του δεν τον εμπόδισε να συνεργαστεί με τον εκάστοτε σουλτάνο και να συμβάλλει στην καλύτερη οργάνωση πολλών τομέων της οθωμανικής διοίκησης. Παράλληλα άφησε ένα πλούσιο συγγραφικό έργο ως παρακαταθήκη στην ανθρωπότητα. Συνέβαλε ουσιαστικά στην ανάπτυξη της ιατρικής επιστήμης και στάθηκε δίπλα στον πάσχοντα άνθρωπο ανεξάρτητα από έθνος και θρησκεία. Γι' αυτό και αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα του ανθρώπου που αφιερώνεται στην δράση υπέρ του κοινωνικού συνόλου, δηλώνοντας ότι οι λίγοι πεφωτισμένοι στις δύσκολες συγκυρίες της ζωής μπορούν να προσφέρουν στους πολλούς και να τους καθοδηγήσουν.

Ο Στέφανος Θεοδώρου Καραθεοδωρή και οι απόγονοι του τιμούν με το έργο τους τον θρακικό ελληνισμό και ευτυχώς τα τελευταία χρόνια έχει ξεκινήσει η ευρύτερη αναγνώριση τους. Χαρακτηριστική ένδειξη τιμής και ευγνωμοσύνης στο μεγάλο άνδρα Στέφανο Καραθεοδωρή και στη συνεισφορά των απογόνων του στον Ελληνισμό και όλο τον Κόσμο αποτελεί η δημιουργία του Μουσείου του Γένους των Καραθεοδωρή στη Νέα Βύσσα από τους συμπατριώτες του με τη Συνδρομή του Δήμου Ορεστιάδας.

Ευχή και πόθος είναι η προσωπικότητα και το σπουδαίο έργο του Στεφάνου Θεοδώρου Καραθεοδωρή, γενάρχη της οικογένειας των Καραθεοδωρήδων να γνωρίσει την αποδοχή που του αναλογεί και να αποτελέσει παράδειγμα επιστήμονα και ανθρώπου.

Σημειώσεις

1. Γύρω στα 1750 με 1760, ζούσε στο Μποσνοχώρι ο Θεοδωρής Καραθεοδωρής (Μαρασλής 2007). Επειδή από μικρός ήταν ευφυής και δραστήριος, τον έπαιρναν οι έμποροι- κηπουροί στις εμπορικές τους συναλλαγές στην Αδριανούπολη. Ήταν πολύ μελαχρινός και όπως συνηθιζότανε τότε τον έβγαλαν καρά- θεοδωρή μαύρο θόδωρο και τον φώναζαν καρά θεοδωρή (Τσονίδης 1989).

2. Σε απόσταση μιας περίπου ώρας νότια της Αδριανούπολη, στη δεξιά όχθη του ποταμού Έβρου, προς το μέρος, όπου συμβάλλει αυτός με τον ποταμό Τόνσο, βρίσκεται ένα χωριό που ονομάζεται Βοσνοχώρι ή Μποσνοχώρι –Μποσνάκιοϊ το λέγαν οι Τούρκοι- με πολλούς λαχανόκηπους και οπωροφόρα δέντρα τροφοδοτούσε την Αδριανούπολη με άφθονα λαχανικά και φρούτα και με κατοίκους μόνο Έλληνες ορθόδοξους χριστιανούς χωρίς να υπάρχει κανείς αλλόφυλος (Τανταλίδης 2012). Οι κάτοικοι του οποίου, μετά τη μικρασιατική καταστροφή, εγκαταστάθηκαν το 1923 στο Αχυροχώρι, το οποίο μετονομάστηκε αργότερα σε Νέα Βύσσα.
3. Μαχμούτ Β΄ (20/7/178– 1/7/1839) ήταν ο 30ος σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του, ξέσπασε η Ελληνική Επανάσταση. Προσπάθησε ανεπιτυχώς να την καταπνίξει και μετά την ήττα του τουρκικού στόλου στην Ναυμαχία του Ναβαρίνου ο Μαχμούτ υποχώρησε. Έτσι το 1832, με τη συνθήκη της Αδριανούπολης, η Ελλάδα έγινε ανεξάρτητο κράτος και μετά από αυτό το γεγονός άρχισε η σταδιακή διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η εξάρτησή της από την Ευρώπη (https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B1%-CF%87%CE%BC%CE%BF%CF %8D%CF%84_%CE%92%CE%84).
4. Ο όρος Τανζιμάτ περιλαμβάνει μια σειρά από μεταρρυθμίσεις που στοχεύουν στην αναδιοργάνωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, σε επίπεδο διοίκησης, οικονομίας και σχέσεων της με τους υπηκόους της. Τοποθετείται χρονικά στο διάστημα 1839-1876 και επιβλήθηκε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία από τις Δυτικές Δυνάμεις μετά από τους Κριμαϊκούς πολέμους (https://el.wikipedia.org/wiki/Τανζιμάτ).
5. Προς τιμή του ο Πολιτιστικός Σύλλογος Νέας Βύσσας, ο οποίος ιδρύθηκε το έτος 1977, ονομάσθηκε Πολιτιστικός Σύλλογος Νέας Βύσσας «Στέφανος Καραθεοδωρή» και δύο χρόνια μετά (το 1979) στη κεντρική πλατεία της Νέας Βύσσας έγιναν τα αποκαλυπτήρια της μαρμάρινης προτομής του Στεφάνου Καραθεοδωρή (Ιατρού-Λόγιου), τιμώντας με αυτό τον τρόπο το συμπατριώτη Στέφανο Καραθεοδωρή, 112 χρόνια μετά το θάνατό του. Μεταγενέστερα η οδός που περνά δίπλα από την προτομή μετονομάστηκε τιμητικά σε Οδό Καραθεοδωρή (http://www.s-karatheodoris.gr/our-society/).
6. Επίσης το έτος 2010 στο πλαίσιο των εκδηλώσεων «ΕΝΑ ΓΕΝΟΣ, ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ», που διοργανώθηκαν σε Κωνσταντινούπολη και Νέα Βύσσα με την πρωτοβουλία του Πολιτιστικού συλλόγου Νέας Βύσσας «Στέφανος Καραθεοδωρή», έγινε δωρεά των απογόνων του η προτομή του Στεφάνου Καραθεοδωρή που βρίσκεται στο Πνευματικό Κέντρο Νέας Βύσσας. Το οποίο είναι ένα έργο της ζωγράφου-κεραμίστριας-γλύπτριας Φαίδρας Μαγκριώτη (https://faros-24.gr/site/%CE%B5% CF%84%CE%BF%CF%83% CF%83%CF%84%CE%B5%CF%86%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CF%85%CE%BA %CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B8%CE%B5%CE%BF%CE%B4%CF%89%CF% 81%CE%B75%CE%B7%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%B9%CE%BF%CF%85% CF%81%CE%B3/).
7. Κυριακή του Παραλύτου, 7 Μαΐου 2017, στον Ι. Ναό Παναγίας Κουμαριωτίσσης της Κοινότητος Νεοχωρίου, ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος έψαλε τρισάγιο επί του τάφου του αειμνήστου ιατρού Στεφάνου Καραθεοδωρή, στον δυτικό αυλόγυρο. Ακολούθησαν τα αποκαλυπτήρια της προτομής του Στεφάνου Καραθεοδωρή στον ανατολικό αυλόγυρο, από τον Πατριάρχη. Η προτομή φιλοτεχνήθηκε από τον γλύπτη Στάθη Αλεξόπουλο. Ήταν η πρώτη εκδήλωση σε συνεργασία με την Ομογένεια της Κωνσταντινούπολης. Τοποθετήθηκε κατά το Έτος Καραθεοδωρή, σε ειδική εκδήλωση, παρουσία του Πατριάρχη, του Δημάρχου Ορεστιάδας, τουρκικών Αρχών και πλήθους κόσμου (http://fanarion.blogspot.gr/ 2017/05/blog-post_8.html).
8. Σε μια λαμπρή τελετή την Παρασκευή 28/4/2017 παρουσία της πολιτικής, στρατιωτικής και θρησκευτικής ηγεσίας το Α΄ Δημοτικό Σχολείο Νέας Βύσσας μετονομάστηκε σε «Καραθεοδώρειο» Δημοτικό Σχολείο Νέας Βύσσας. Παρούσα στην εκδήλωση ήταν και η τελευταία απόγονος του γένους Καραθεοδωρή (http://vyssa.blogspot.gr/2017/04/-blog-post.html).

9. Το Μουσείο Καραθεοδωρή στην Κομοτηνή (http://www.karatheodori.gr/). Στην Κομοτηνή λειτουργεί Μουσείο Καραθεοδωρή όπου υπάρχουν τρεις αίθουσες, οι οποίες είναι αφιερωμένες στον Αλέξανδρο Καραθεοδωρή μέγα νομικό και διπλωμάτη, τον μεγάλο μαθηματικό Κωνσταντίνο Καραθεοδωρή και τον ιατρό Στέφανο Καραθεοδωρή (http://agro.in.gr/breaks/article/?aid=1231067776).
10. Με αφορμή την συμπλήρωση 150 χρόνων από το θάνατο του μεγάλου αυτού γενάρχη της οικογένειας των Καραθεοδωρή ο Δήμος Ορεστιάδας αποφάσισε την ανακήρυξη του έτους 2017 ως έτους Στεφάνου Καραθεοδωρή. (http://www.e-evros.gr/gr/eidhseis/3/etos-stefanoy-kara8eodwrh-to-2017-gia-to-dhmo-orestiadas/post31364)
11. Στο πλαίσιο της ανακήρυξης από το Δήμο Ορεστιάδας του 2017 ως «Έτος Στεφάνου Καραθεοδωρή», το Ιστορικό & Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας σε συνεργασία με τον Πολιτιστικό Σύλλογο Στέφανο Καραθεοδωρή Νέας Βύσσας, πραγματοποιήθηκε εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο «Γνωρίστε το Στέφανο Καραθεοδωρή παίζοντας …».:Η διάρκεια του προγράμματος ήταν από Τρίτη 9 Μαΐου 2017 έως Παρασκευή 9 Ιουνίου 2017 (https://www.radioevros. gr/87842-2/).
12. Την Τρίτη, 27 Ιουνίου 2017, στις 9 το βράδυ, στο υπαίθριο δημοτικό θέατρο Νέας Ορεστιάδας, στο Άλσος Αδριανουπόλεως πραγματοποιήθηκε μια παράσταση γεμάτη ιστορία αφιερωμένη σε μια εμβληματική μορφή της Θράκης για έναν «Γιατρό πέρα από τα όρια». Το περιεχόμενο της αναφέρεται στην ζωή του Στέφανου Καραθεοδωρή από την ηλικία των 16 χρόνων μέχρι το τέλος της ζωής του, στο έργο του, την προσφορά του στα γράμματα και στις επιστήμες και ιδιαίτερα στην ιατρική. Επίσης στην προσφορά του στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και σε όλο το Γένος των Ελλήνων (https://faros24.gr/site/%CE%BC%CE%B9%CE%B1%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%CE%B3%CE%B5%CE%BC%CE%AC%CF%84%CE%B7%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%B5%CF%81%CF%89%CE%BC/)
13. Ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως διοργάνωσε εκδήλωση λόγου και τεκμηρίων με θέμα «Τα ίχνη του Στέφανου Καραθεοδωρή στον Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο Αδριανουπόλεως» την Παρασκευή 30 Ιουνίου στις 9:00 το βράδυ στην αίθουσα της Ιστορικής Βιβλιοθήκης του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως που συστεγάζεται με την Δημοτική Βιβλιοθήκη της Ορεστιάδας. (https://www.radioevros.gr/ekdilwsi-gia-ton-stefano-karatheodwri-stin-bibliothiki-orestiadas/)
14. Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος εγκαινίασε το "Μουσείο Καραθεοδωρή" στη Νέα Βύσσα. (http://www.evrosnews.gr/2017/09/23/%CE%BF%CE%BF%CE%-B9%CE%BA%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82%CF%80%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%AC%CF%81%CF%87%CE%B7%CF%82%CE%B2%CE%B1%CF%81%CE%B8%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%BC%CE%B1-2/) (http://www.xronos.gr/reportaz/i-thraki-einai-fylakas-kai-froyros-pollon-axion). Το μουσείο στεγάζεται στο παλαιό πέτρινο 3ο Δημοτικό Σχολείο της Άνω Βύσσας, το οποίο έχει ανακαινιστεί (http://www.xronos.gr/reportaz/i-thraki-einai-fylakas-kai-froyros-pollon-axion).
15. Συμπόσιο για τον Στέφανο Καραθεοδωρή, παρουσία του Οικουμενικού Πατριάρχη, στα πλαίσια των επετειακών εκδηλώσεων του «Έτους Στεφάνου Καραθεοδωρή», που διοργάνωσαν ο Δήμος Ορεστιάδας και η Ιερά Μητρόπολης Διδυμοτείχου, Ορεστιάδας και Σουφλίου, πραγματοποιήθηκε στις 24 Σεπτεμβρίου με ομιλητές τους: Κωνσταντίνο Τρομπούκη, Στέφανο Γερουλάνο, Δημήτριο Σταματόπουλο και Παύλο Πηλαβάκη. Συντονιστής του Συμποσίου ήταν ο Ομοτ. Καθηγητής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και Πρόεδρος της Επιστημονικής Επιτροπής Γεώργιος Μηνόπουλος (http://www.alexpolisonline.com/2017/09/blog-post_796.html).

Βιβλιογραφία

Αμπντούλ Αζίζ (8/2/1830 – 4/6/1876). Ανακτήθηκε στις 21 Δεκεμβρίου 2018 από: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BC%CF%80%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%8D%CE%BB_%CE%91%CE%B6%CE%AF%CE%B6

Αμπντούλ Μετζίτ Α΄ (25/4/1823 - 26/6/1861). Ανακτήθηκε στις 21 Δεκεμβρίου 2018 από:: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BC%CF%80%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%8D%CE%BB_%CE%9C%CE%B5%CF%84%CE%B6%CE%AF%CF%84_%CE%91%CE%84

Ανακήρυξη του έτους 2017 ως έτους Στεφάνου Καραθεοδωρή. Ανακτήθηκε στις 2 Ιουνίου 2017 από: http://www.e-evros.gr/gr/eidhseis/3/etos-stefanoy-kara8eodwrh-to-2017-gia-to-dhmo-orestiadas/post31364

Εκδήλωση με θέμα «Τα ίχνη του Στέφανου Καραθεοδωρή στον Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο Αδριανουπόλεως». Ανακτήθηκε στις 6 Ιουλίου 2017 από: https://www.radioevros.gr/ekdilwsi-gia-ton-stefano-karatheodwri-stin-bibliothiki-orestiadas/

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο «Γνωρίστε το Στέφανο Καραθεοδωρή παίζοντας …». Ανακτήθηκε στις 5 Ιουνίου 2017 από: https://www.radioevros.gr/87842-2/

Ευθυμιάδης, Α. (2001). Η συμβολή της Θράκης στους απελευθερωτικούς αγώνες του Έθνους (από το 1361 έως το 1920), Αλεξανδρούπολη, σελ. 328-331.

Θεατρική παράσταση με τίτλο «Γιατρό πέρα από τα όρια». Ανακτήθηκε στις Ιουλίου 2017 από: https://faros-24.gr/site/%CE%BC%CE%B9%CE%B1%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%AC%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%CE%B3%CE%B5%CE%BC%CE%AC%CF%84%CE%B7%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%B5%CF%81%CF%89%CE%BC/

Θεοφανίδης, Σ. (2002). Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή, Ο Μεγάλος Έλληνας Μαθηματικός που Ενέπνευσε τον Αϊνστάϊν. Αθήνα: Αθήνα: Τράπεζα Πειραιώς.

Καραθεοδωρή – Ροδοπούλου, Δ., Βλαχοστέργιου- Βασβατέκη, Δ. (2000). Κωνσταντίνος Καραθεοδωρής: Ο Σοφός Έλλην του Μονάχου. Αθήνα: Εκδόσεις Αίθρα.

Μαρασλής, Α. (2007). Το Μποσνοχώρι γη και χρόνος, Θεσσαλονίκη.

Μαχμούτ Β΄ (20/7/178 – 1/7/1839). Ανακτήθηκε στις 20 Δεκεμβρίου 2018 από: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B1%CF%87%CE%BC%CE%BF%CF%8D%CF%84_%CE%92%CE%84

Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, τόμος ΙΓ, Έκδοσις Δευτέρα Ενημέρωση Δια Συμπληρωμάτων, Εκδοτικός Οργανισμός «Ο ΦΟΙΝΙΞ» Ε.Π.Ε., Αθήνα. σελ. 792.

Μουσείο Καραθεοδωρή στην Κομοτηνή. Ανακτήθηκε στις 5 Ιουνίου 2017 από: http://agro.in.gr/breaks/article/?aid=1231067776

«Μουσείο Καραθεοδωρή» στη Νέα Βύσσα. http://www.evrosnews.gr/2017/09/23/_%CE%BF%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CF%80%CE%B1%CF%84%CF%81_%CE%B9%CE%AC%CF%81%CF%87%CE%B7%CF%82%CE%B2%CE%B1%CF%81%CE%B8%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%BC%CE%B1-2/ (Ημερομηνία ανάκτησης 7/10/2017) και http://www.xronos.gr/reportaz/i-thraki-einai-fylakas-kai-froyros-pollon-axion (Ημερομηνία ανάκτησης: 10/10/2017).

Νέα Δομή (1996). Τόμος δέκατος έκτος, Εκδόσεις «ΔΟΜΗ», Αθήνα, σελ. 100.

Πάπυρους Λαρούς Μπριτάννικα, (1996), Τόμος τριακοστός δεύτερος. Αθήνα: Εκδόσεις Οργανισμός Πάπυρος, σελ. 77.

Πολιτιστικός Σύλλογος Νέας Βύσσας «Στέφανος Καραθεοδωρή». Ανακτήθηκε την 1η Ιουλίου 2017 από: http://www.s-karatheodoris.gr/our-society/

Προτομή του Στεφάνου Καραθεοδωρή στο πνευματικό κέντρο Ν. Βύσσας, Ανακτήθηκε στις 5 Ιουνίου 2017 από: https://faros-24.gr/site/%CE%B5%CF%84%CE%BF%CF%83-%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%86%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CF%85%CE%BA%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B8%CE%B5%CE%BF%CE%B4%CF%89%CF%81%CE%B75%CE%B7%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%B9%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3/

Προτομή του Στεφάνου Καραθεοδωρή στον Ι. Ναό Παναγίας Κουμαριωτίσσης της Κοινότητος Νεοχωρίου, Ανακτήθηκε στις 5 Ιουνίου 2017 από: http://fanarion.blogspot.gr/2017/05/blog-post_8.html
Σπανδάγου, Ε. (2000). Η Ζωή και το Έργο του Κ. Καραθεοδωρή, Αθήνα: Εκδόσεις Αίθρα.
Συμπόσιο για τον Στέφανο Καραθεοδωρή. Ανακτήθηκε στις 11 Οκτωβρίου 2017 από: http://www.alexpolisonline.com/2017/09/blog-post_796.html
Τανζιμάτ. Ανακτήθηκε στις 21 Δεκεμβρίου 2017 από: https://el.wikipedia.org/wiki/Τανζιμάτ
Τανταλίδης, Η. (2012). Βίος Στεφάνου Καραθεοδωρή Ιατρού Κωνσταντινούπολη 1868. Επανεκτύπωση πρωτότυπου κειμένου και μετάφραση, Θεσσαλονίκη.
Τσονίδης, Τ. (1989). Το Γένος Καραθεοδωρή. Πολιτιστικός Σύλλογος Ν. Βύσσας «Ο ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗΣ», Νέα Ορεστιάς.
Το Α΄ Δημοτικό Σχολείο Νέας Βύσσας μετονομάστηκε σε «Καραθεοδωρειο». Ανακτήθηκε στις 6 Ιουνίου 2017 από: http://vyssa.blogspot.gr/2017/04/blog-post.html
Υδρία (1984). Ελληνική και παγκόσμια μεγάλη γενική εγκυκλοπαίδεια, τόμος τριακοστός πρώτος, Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων Α.Ε., Αθήνα, σελ. 76-77.

Παράρτημα

Σύμφωνα με τον Τανταλίδη (2012) τα έργα του διαιρούνται σε πέντε κεφάλαια και κατηγορίες (οι τίτλοι που ακολουθούν είναι γραμμένοι σε μονοτονικό σύστημα.)

Α΄. Ποιήματα

1. Τα ειδύλλια, Τεργέστη 1816.
2. Ειδύλλιον «ο Τάφος» 1817.
3. Ελεγχος εις τον θάνατον του ιατρου. Τεργέστη 1817.
4. Μελέται 1816.
5. Υμνοι προς φιλίαν, Ειρήνην και Αιδώ.
6. Έμμετρος προσευχή εις Θεόν, Κυδωνίαι 1809.
7. Σκόλιον εις τον χρόνον.
8. Έτερον ερωτικόν.
9. Άσμα εις Αυλόν, Πίσαις 1816.
10. Μέλος εις Αηδόνα, Παζαρτζίκιο 1826.
11. Το πουλί.
12. Βακχικά Α΄, Β΄, Γ΄.
13. Απόλογος πρώτος, Παζαρτζίκιο 1826.
14. Απόλογος δεύτερος.
15. Απόλογος τρίτος.
16. Μεσσιάδα του Κλοπτσόκου γερμανού μετάφραση Αδριανούπολη 1822.
17. Λαμβδάς, μετάφραση απ' τά αραβικά.
18. Από τη συλλογή του Μείτανή μετάφραση απ' τά αραβικά.
19. Στίχοι Γρανθαμικοί.
20. Ασμάτιον παιδικόν, Μετάφραση απ' τά γαλλικά.
21. Απόσπασμα επικού ποιήματος.
22. Παράφρασις ψαλμού Δαυϊδ.
23. Ποιημάτιον δημοτικόν.
24. Διάφορα επιγράμματα.
25. Παρθενομάρτυς. Τραγωδία.
26. Ένδεκα πινδαρικαί ωδαί.

Β΄. Φιλοσοφικά και Επιστημονικά

1. Φιλοσοφία Ερρίκου του Πηλιτζίου μετάφραση απ' τα γερμανικά.
2. Εγκυκλοπαίδεια των φιλοσοφικών επιστημών του Πηλιτζίου απ' τα γερμανικά.
3. Σύντομος διατριβή περί της επιστήμης του καλού.
4. Ομοιοπαθητικής ιατροδιδασκαλία. Κωνσταντινούπολη 1831.
5. Πραγματεία περί πανώλους και περί των κατ' αυτής προφυλακτικών μέτρων.
6. Πραγματεία περί χολέρας.
7. Αισθητικού Διακόσμου τα Ιστορούμενα (Ζωολογία).

8. Θέσης περί ηθικού χαρακτήρος.
9. Βοτανικόν λεξικόν.
10. Επιτομή Βοτανική, μετάφραση από την αγγλικήν στην Τουρκικήν.
11. Βοτανική πλήρης. Λόγω του θανάτου του ημιτελίς.

Γ΄. Φιλολογικά

1. Προλεγόμενα εις την Ομήρου Ιλιάδα μετά του Νικολάου Θησέως 1811-1812.
2. Σαλουστίου πόλεμος Κατιλιναϊκός, Κωνσταντινούπολη 1843.
3. Πόλεμος Ιουγουρθικός.
4. Χρονικά Τακίτου.
5. Περί του Ελληνικού Αλφαβήτου.
6. Περί του εν Δελφοίς. Ε.Ι. Κωνσταντινούπολη 1847.
7. Διατριβή περί Κομβοσχοινίου.
8. Γλωσσάριον της κοινής γλώσσης μετά παροιμιών.
9. Σύμμικτα Ετυμολογικά.
10. Ύλη Καρατουρκιτκού Λεξικού.

Δ΄. Θεολογικά

1. Ειρηναίου Φαλκόφτση, Τρίτομη Θεολογία μετάφραση από τα Λατινικά.
2. Θεοφάνους Προκοποβίκη, Επιτομή της περί εκπορεύσεως του Αγίου Πνεύματος πραγματείας Αδάμ Ζερνικαβίου, μετάφραση από τα Λατινικά.
3. Αντίρρησις προς τον του «Κλήρου Οδηγόν» του Άγγλου Σ. Χερίδων Ουΐλσωνος.
4. Αντίρρησις εις τον Ιερατικον Συνεκδημον του Ασαμαντίου Κοραή.
5. Αντίρρησις προς τό φυλλάδιον του διδασκάλου Νεοφύτου Βάμβα.
6. Περί Βοττολογίας, κατά Θ. Φαρμακίδου.
7. Απάντησις προς Ιωνάν Κίγκ.
8. Παρατηρήσεις επί της διακηρύξεως του εν Κωνσταντινουπόλει δυτικού επισκόπου Ιουλιανού Μαρία Ιλλερώ.
9. Παρατηρήσεις επί της κατηχήσεως του αυτού και γαλλική αυτών μετάφρασης.
10. Κατά το αυτού Ιλλερού, Περί καθολικής Εκκλησίας και περί Μυστηρίων (Βαπτίσματος, Χρίσματος και Ευχαριστίας).
11. Κατά Αζύμων.
12. Προλεγόμενα εις τους Παπιστικούς Ελέγχους.
13. Επιστολιμαία Επίκρισις.
14. Επίμετρον εις την επιστολιμαίαν επίκρισιν.
15. Επίκρισις των Λόγων του Ιησουϊτου Γαγάριν.
16. Περί Γάμου.
17. Απάντησις προς το φυλλάδιον του Γάλλυ Ευενίου Βορέ «Περί του ζητήματος των Αίων Τόπων».
18. Ανάλυσις ανασκευαστική του ισπανικού συγγράμματος «Πατριμόνιο Σεράφικο».
19. Η Εγκύκλιος της μιας Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας Κωνσταντινούπολις 1848.
20. Παράρτημα 1848.
21. Ανασκευή της Παπικής Αντιρρήσεως.
22. Δοκίμιον Καρδιναλικής Κρίσεως τε και Πίστεως 1862.
23. Επιστολιμαία Πραγματεία περί της των Γραφών μεταφράσεως προς τον αοιδίμον Πατριάρχην Κωνστάντιον Α΄.
24. Γεύμα κριτικόν τε και ιστορικόν του Θείου γράμματος.
25. Παρεκβολή περί της δυναστείας των Πτολεμαίων, παράρτημα του Γεύματος.
26. Παρεκβολή εις την Αλεξανδρινήν Βιβλιοθήκην.
27. Περί του ότι είσιν άρα και ονοι άνευ μακρών ώτων.
28. Επιστασία κριτική εις ιερόν τι λόγιον.
29. Παρεκβολή εις το ΚΗ΄ Κεφάλαιον του προφήτου Ησαίου.
30. Ανασκευή συγγραφέως Αραβος Μωαμεθανού γράψαντος κατά χριστιανισμού.

Ε΄. Διάφορα.

1. Αποσπάσματα Ημερολογίου (1813-1819).
2. Σημειώσεις παντοίαι.

3. Σχέδιον περί ενός καταστήματος εν Αδριανουπόλει .
4. Λόγος εκφωνηθείς κατά την σύσταση αυτού ως Σχολάρχου της Αδριανουπόλεως ενωπίον του Πατριάρχου Κυρίλλου και του Μητροπολίτου Δωροθεόυ Πρωϊου.
5. Εγκώμια εορταστικά.
6. Λόγοι και Αγορεύσεις, εκφωνηθέντες εν τη Εθνική Συνελεύσει και εν τω φιλολογικώ Συλλόγω.
7. Έκθεσις περί του Βουλγαρικού ζητήματος.
8. Διατριβή περί εκλογής Αρχιερέων.
9. Διατριβή περί Λογοδοσίας του Μικτού Εθνικού Συμβουλίου.
10. Επιστολαί.

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 101-106

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ: Ο ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΦΗΜΗΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟΣ

Δημήτριος Παπάζογλου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται τον βίο και το επιστημονικό έργο του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή. Υπήρξε εξέχουσα προσωπικότητα των μαθηματικών, με αριστοκρατικές καταβολές και άνθρωπος του πνεύματος. Σπούδασε στην Στρατιωτική Σχολή των Βρυξελλών. Το 1895 γνώρισε για πρώτη φορά τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Αρχικά δούλεψε ως βοηθός μηχανικός στην Αίγυπτο την οποία εν συνεχεία εγκατέλειψε το 1900 για να αφοσιωθεί στην μαθηματική επιστήμη. Μετά από ένα μικρό διάστημα παραμονής στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου, μετέβη για περαιτέρω σπουδές στο Γκέτινγκεν. Άρχισε την ακαδημαϊκή του καριέρα στο Πανεπιστήμιο του Ανόβερου το 1908 και συνέχισε στα Πανεπιστήμια του Γκέτινγκεν και του Βερολίνου. Τη θέση αυτήν εγκατέλειψε για να μεταβεί στην Σμύρνη και να συνεισφέρει ενεργά σε ένα μεγαλεπήβολο σχέδιο, στην ίδρυση του Πανεπιστημίου της. Δυστυχώς όμως τα μαθήματα δεν ξεκίνησαν ποτέ λόγω της Μικρασιατικής Καταστροφής του 1922. Φτάνοντας στην Αθήνα ως πρόσφυγας διορίστηκε καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Στη συνέχεια ανέλαβε ακαδημαϊκή θέση στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου όπου και παρέμεινε μέχρι το τέλος της ζωής του (1950). Συνεισέφερε σημαντικά στην αναδιάταξη του Πανεπιστημίου Αθηνών και στον συντονισμό του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Οι εργασίες του καλύπτουν πολλά πεδία των μαθηματικών, λογισμό των μεταβολών, θεωρία πραγματικών συναρτήσεων, θεωρία του μέτρου και της ολοκλήρωσης, θερμοδυναμική και θεωρία της σχετικότητας.

Λέξεις κλειδιά: *Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή, Μαθηματικά, Λογισμό των Μεταβολών, Φως Εξ Ανατολών, Πανεπιστήμιο Σμύρνης, Πανεπιστήμιο Γκέτινγκεν*

Εισαγωγή

Ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή (Konstantin Caratheodory) γεννήθηκε στις 13 Σεπτεμβρίου 1873 στο Βερολίνο και υπήρξε μαθηματικός ελληνικής καταγωγής, που ξεχώρισε διεθνώς. Η φήμη του είχε διαδοθεί και εκτός της Ελλάδας. Σε αρκετές βιβλιογραφικές αναφορές όμως συναντάται η λανθασμένη εκδοχή του επιθέτου του ως Καραθεοδωρής. Το επιστημονικό του έργο γραμμένο κατά κύριο λόγο στη γερμανική γλώσσα, καλύπτει ένα ευρύ φάσμα διαφόρων επιστημών. Στην εργασία αυτή παρέχονται σημαντικά βιογραφικά στοιχεία για τον Κωνσταντίνο Καραθεοδωρή και γίνεται παρουσίαση του έργου του.

Η ζωή του

Τα παιδικά-εφηβικά χρόνια

Ως τόπος καταγωγής του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή αναφέρεται το Μποσνοχώρι ή Μπόσνα, η σημερινή Νέα Βύσσα στο νομό Έβρου. Οι γονείς του ήταν ο Στέφανος Καραθεοδωρή και η Δέσποινα Πετροκόκκινου. Ο πατέρας του υπήρξε άνθρωπος με πνευματική καλλιέργεια, νομικός και διετέλεσε και διπλωμάτης και πρέσβης. Σε μικρή ηλικία ο Κωνσταντίνος έμεινε ορφανός από μητέρα και την ανατροφή τόσο τη δική του όσο και της αδερφής του ανέλαβε η γιαγιά τους Ευθαλία. Ανατράφηκε σε ένα αριστοκρατικό περιβάλλον

και στο σπίτι του σύχναζαν οι διανοούμενοι της εποχής. Στην παιδική του ηλικία διέμενε στις Βρυξέλλες λόγω των επαγγελματικών υποχρεώσεων του πατέρα του καθώς ήταν πρέσβης. Έτσι λοιπόν εκτός από Ελληνικά και Γαλλικά μιλούσε επιπλέον Τουρκικά και Γερμανικά. Ο Τσονίδης (1989) αναφέρει ότι τις πρώτες γνώσεις του τις απέκτησε φοιτώντας σε σχολεία της Ριβιέρα και του Σαν Ρέμο. Συνέχισε τη φοίτησή του σε γυμνάσια των Βρυξελλών όπου και συνειδητοποίησε την αγάπη του για τα μαθηματικά. Αποφοίτησε το 1891 από το Ατενιέ Ρουαγιάλ ντ' ιξέλλ των Βρυξελλών. Δύο φορές διακρίθηκε σε μαθητικούς μαθηματικούς διαγωνισμούς αποσπώντας το πρώτο βραβείο.

Τα χρόνια της ωριμότητας

Κατά τα έτη 1891-1895 πραγματοποίησε τις σπουδές του ως πολιτικός μηχανικός στη Στρατιωτική Σχολή του Βελγίου στις Βρυξέλλες. Ο ίδιος θα αναγνωρίσει αργότερα ότι η σχολή αυτή άσκησε σημαντική επίδραση στη ζωή του «Αι γνώσεις τας οποίας απέκτησα εκεί επέδρασαν ουσιωδώς εις την επιστημονικήν σταδιοδρομίαν μου». Μετά την αποφοίτησή του, προσκλήθηκε στα Χανιά από τον θείο του Αλέξανδρο Στεφάνου Καραθεοδωρή, γενικού διοικητή της Κρήτης και γνώρισε τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Σύμφωνα με τον Πυργιωτάκη (2009): «Και έμελλε οι δύο σταυραετοί, ο Ελευθέριος Βενιζέλος και ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή, να συναντηθούν από τη νεότητά τους και σα να ψυχανεμίσθηκε ο ένας το μέγεθος και τη σημασία του άλλου και οι δύο αετοί φιλιώθηκαν και έμειναν πάντα ο ένας δίπλα στον άλλο».

Το φθινόπωρο του 1895 πήγε στη Λέσβο και τη Σάμο, όπου μετείχε στην κατασκευή έργων οδοποιίας, ενώ τον χειμώνα του 1897-98 επισκέφθηκε το Λονδίνο όπου παρακολούθησε μαθήματα στα εκεί Πανεπιστήμια (Τσονίδης 1989). Στη συνέχεια ταξίδεψε στην Αίγυπτο, όπου συμμετείχε ως μηχανικός στην κατασκευή του φράγματος στο Ασουάν. Εκεί συνέχισε την ενασχόλησή του με τα μαθηματικά, ενώ δημοσίευσε και μετρήσεις που πραγματοποίησε στην είσοδο της πυραμίδας του Χέοπα. Έτσι συνειδητοποίησε ότι αυτό που τον γέμιζε ψυχικά και τον ολοκλήρωνε ήταν τα μαθηματικά και όχι η εργασία του ως μηχανικός.

Το 1900, ο 27χρονος πια Καραθεοδωρή, από τα φράγματα του Ασουάν και του Ασιούτ βρέθηκε στα φοιτητικά έδρανα του Πανεπιστημίου του Βερολίνου (Καραθεοδωρή-Ροδοπούλου & Βλαχοστεργίου-Βασβατέκη 2001). Οι δικοί του άνθρωποι αντέδρασαν έντονα σε αυτήν του την επιλογή καθώς θεωρούσαν ότι η ενασχόλησή του με τα μαθηματικά δεν θα του απέφερε χρήματα και επαγγελματική καταξίωση. Αναφέρει σχετικά: «Η οικογένειά μου, οι παλαιοί Έλληνες φίλοι μου Δημήτριος Βικέλας και Μάρκος Δραγούμης, εύρον την απόφασίν μου, να εγκαταλείψω μίαν ασφαλή θέσιν με πολλάς προοπτικάς, δια να ικανοποιήσω μίαν ρομαντικήν παρόρμησιν, κάτι περισσότερο από κωμικήν. Εγώ όμως είχα πεισθεί ότι αυτή η απόφαση θα απέφερε καρπούς» (Καραθεοδωρή 1957). Ο ίδιος θα δηλώσει στην αυτοβιογραφία του: «ότι μόνον η απαρακώλυτος ενασχόλησίς μου εις τα μαθηματικά θα ήτο δυνατόν να προσδώση περιεχόμενον εις την ζωήν μου».

Η επιστημονική πορεία και καταξίωση

Κατά τη διετή παραμονή του στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου ο Καραθεοδωρή ήρθε σε επαφή με σπουδαίες προσωπικότητες των μαθηματικών όπως οι Herman Schwarz, Georg Frobenius, Erhard Schmidt και Lazarus Fuchs από τους οποίους διδάχτηκε. Το 1902 ακολούθησε τον Schmidt και μεταγράφηκε στο Πανεπιστήμιο του Γκέτινγκεν το οποίο κατείχε κορυφαία θέση στην επιστήμη των Μαθηματικών. Εκεί δίδασκαν σπουδαίοι επιστήμονες όπως ο Felix Klein και ο David Hilbert, οι οποίοι άσκησαν σημαντική επιρροή στη ζωή και τη σταδιοδρομία του. Η διδακτορική του διατριβή **«Περί των ασυνεχών λύσεων στο λογισμό των μεταβολών»** ολοκληρώθηκε εκεί και ασχολήθηκε μεθοδικά με τη θεωρία των σποραδικών λύσεων, καθώς έως τότε είχαν διατυπωθεί ελάχιστα συμπεράσματα σχετικά με αυτήν. Ως διδάκτορας πια το 1904 εκδήλωσε την επιθυμία να εργαστεί στην Ελλάδα.

Οι συνθήκες εργασίας που του προσφέρθηκαν δεν ήταν ιδανικές και γι' αυτό επέστρεψε στο Πανεπιστήμιο του Γκέτινγκεν στην Γερμανία ως υφηγητής πια όπου και παρέμεινε μέχρι το 1908.

Για αρκετά χρόνια διετέλεσε καθηγητής μαθηματικών σε διάφορα γερμανικά πανεπιστήμια όπως του Ανόβερου, του Μπρέσλαου, του Γκέτινγκεν και του Βερολίνου. Ανέπτυξε φιλικές και επαγγελματικές σχέσεις με άλλους σημαντικούς ανθρώπους της εποχής του όπως οι Planck, Einstein, Schwarz, Frobenius, Schmidt, Hilbert και Klein. Η μαθηματική επιδεξιότητα του Καραθεοδωρή αναγνωρίστηκε αμέσως από τους συναδέλφους του (Maugin 2014).

Το 1911 ο Ελευθέριος Βενιζέλος δείχνοντας την εκτίμησή του προς τον Καραθεοδωρή τον κάλεσε να λάβει μέρος στην επιλογή καθηγητών για το Πανεπιστήμιο Αθηνών. Την πενταετία 1913-1918 όντας πλέον καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Γκέτινγκεν, γνωρίστηκε με τον Άλμπερτ Αϊνστάιν με τον οποίο ανέπτυξε μια ιδιαίτερη επιστημονική σχέση βασισμένη στην αλληλοεκτίμηση και το σεβασμό. Εκείνη την εποχή το ενδιαφέρον του Καραθεοδωρή στράφηκε και στη θεωρία της σχετικότητας.

Τον Ιούνιο του 1920 επιστρέφει στην Ελλάδα μετά από παρότρυνση του Βενιζέλου προκειμένου να της φανεί χρήσιμος, ενώ ήδη μεσουρανούσε στη Γερμανία. Ο Καραθεοδωρή, όπως κάθε άλλος Έλληνας της διασποράς, αναγνώρισε στον Βενιζέλο την ενσάρκωση της Μεγάλης Ιδέας (Georgiadou 2004). Η ανασύσταση της Ιωνίας ως φάρο του ελληνισμού αποτελούσε έναν από τους βασικούς άξονες της πολιτικής του Βενιζέλου (Φίλη 2001). Τον Σεπτέμβριο ο Βενιζέλος του είπε: «Θα πάτε εις την Σμύρνην, όπου θα σας παράσχουν όλας τας ευκολίας». Για όλα αυτά ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή εργάζεται ασταμάτητα. Δεν μπορεί κανείς παρά να θαυμάσει πράγματι τις άοκνες προσπάθειες και τους αγώνες, ενός ανδρός, που γνωρίζει να ιεραρχεί τις ανάγκες, να ταξινομεί τις προτεραιότητες, να εμπνέει και κυρίως να εργάζεται σκληρά, μεθοδικά, προσεγμένα και αθόρυβα, χωρίς μάλιστα να εγκαταλείπει την επιστημονική εργασία, αφού κατά το ίδιο χρονικό διάστημα δημοσιεύει ικανό αριθμό εργασιών (Πυργιωτάκης 2001). Μέσα σε δύο χρόνια το Πανεπιστήμιο Σμύρνης είναι έτοιμο. Έμβλημά του ο ανατέλλων ήλιος και η φράση στην πρόσοψη του Πανεπιστημίου, «ΦΩΣ ΕΞ ΑΝΑΤΟΛΩΝ». Στις 22 Αυγούστου 1922, ενώ απέμεναν μόνο λίγες μέρες για να αρχίσει η λειτουργία του Πανεπιστημίου επήλθε το τραγικό συμβάν της Μικρασιατικής Καταστροφής. Ο 49χρονος Καραθεοδωρή έκανε τα πάντα για να σώσει τον πλούτο της βιβλιοθήκης, τα εργαστηριακά όργανα και τον εξοπλισμό του Πανεπιστημίου Ιωνίας (που είχε μεταφερθεί εκεί από τη Γερμανία), μεταφέροντάς τα στα πλοία. Ο ίδιος μόλις που σώθηκε. Αναχώρησε τελευταίος στις 26 Αυγούστου 1922 (Κυπριανίδης 1992).

Έφτασε στην Αθήνα ως πρόσφυγας. Ανέλαβε ακαδημαϊκά καθήκοντα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, όπου του ανέθεσαν να διδάσκει στοιχειώδη μαθηματικά σε πρωτοετείς σπουδαστές. Εξάλλου όπως αναφέρει ο μαθηματικός Erhard Schmidt, «ο Καραθεοδωρή ήταν παντελώς ελεύθερος από τα διαδεδομένα αμαρτήματα της ζήλιας και του φθόνου που μαστίζουν τόσο συχνά την ακαδημαϊκή κοινότητα». Παρόλα αυτά ο Καραθεοδωρή αντιμετώπισε και τη σκληρή και αγενή στάση μας μερίδας φοιτητών. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα όπου κατά τη διάρκεια ομιλίας του στο αμφιθέατρο αμφισβητήθηκε η ελληνικότητά του και ο ίδιος αν και ήρεμος και ευγενικός ως άνθρωπος εξοργίστηκε φωνάζοντας «Είμαι Έλλην, είμαι Έλλην» και αποχώρησε. Το 1924 μετά από πρόσκληση του φυσικού Sommerfeld ο Καραθεοδωρή διαδέχτηκε στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου τον διάσημο Lindemann. Μετά την επιστροφή του στη Γερμανία ως καθηγητής στο Μόναχο έλαβε πολλές τιμητικές διακρίσεις και μεγάλη διεθνή αναγνώριση (Georgiadou 2014).

Το 1926 ορίστηκε μέλος της νεοϊδρυθείσας Ακαδημίας Αθηνών. Μετά από δυο χρόνια επισκέφθηκε το Χάρβαρντ συνοδευόμενος από τη σύζυγό του και έδωσε διαλέξεις σε διάφορα πανεπιστήμια της Αμερικής.

Κατά τη διάρκεια του 1930 ορίστηκε κυβερνητικός επίτροπος στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης όπου επέδειξε αμείωτο ενδιαφέρον για τις επιστημονικές βιβλιοθήκες. Συγκεκριμένα εισηγήθηκε την ίδρυση κεντρικής βιβλιοθήκης και στα δυο πανεπιστήμια. Ο Καραθεοδωρή λοιπόν υπήρξε ένας άνθρωπος που πάλεψε έντονα για τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, έχοντας ο ίδιος στην κατοχή του μια θαυμάσια βιβλιοθήκη με σπάνιες εκδόσεις. Ήταν πολύ σημαντική η συμβολή του στη δημιουργία των ακαδημαϊκών

βιβλιοθηκών στον ελλαδικό χώρο και στη διαφύλαξη αυτού που εμείς σήμερα θεωρούμε δικαίωμα: της ελεύθερης και πλήρους πρόσβασης στη γνώση (Θεοδωρίδου & Σωτηρίου 2008).

Τα τελευταία χρόνια

Από το 1932 και κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ο Καραθεοδωρή ζούσε στο Μόναχο. Όταν οι Ναζί κατέλαβαν την εξουσία ο Καραθεοδωρή όπως και άλλοι αστοί επιστήμονες της Γερμανίας αιφνιδιάστηκαν και παρέμειναν σιωπηλοί. Μόνο όταν άρχισε ο μαζικός διωγμός των Εβραίων πήρε θέση, την οποία όμως δεν εξέφρασε δημοσίως αλλά κρυφά βοηθώντας Εβραίους συναδέλφους του να φύγουν στο εξωτερικό. Παρότι το 1945 τον προσκάλεσαν πάλι να διδάξει στις ΗΠΑ, αυτός δε δέχτηκε καθώς ήταν υπέργηρος και χήρος πια. Μετά τον πόλεμο, συνταξιούχος πλέον, συνέβαλε στο να δημιουργηθεί μια σχέση εμπιστοσύνης ανάμεσα στο λαό και στην επιστημονική κοινότητα της Γερμανίας. Η τελευταία του διάλεξη δόθηκε τον Δεκέμβριο του 1949. Απεβίωσε στις 2 Φεβρουαρίου του 1950 και ενταφιάστηκε στο Κοιμητήριο Waldfriedhof του Μονάχου.

Το έργο του

Το 1954 δημοσιεύτηκε το έργο του σε πέντε τόμους. Τα συγγράμματα του αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για τις νεότερες γενιές και τον ανέδειξαν σε πρωτοπόρο στο χώρο των μαθηματικών. Το 1973 γιορτάστηκε το Παγκόσμιο Έτος Καραθεοδωρή με αφορμή τη συμπλήρωση εκατό χρόνων από το θάνατό του. Συμπεριλαμβάνεται ανάμεσα στους κορυφαίους μαθηματικούς της Γερμανίας και το 1998 τιμήθηκε ως «κορυφαία προσωπικότητα της πνευματικής ζωής του 20ού αιώνα, ως φαινόμενο πνευματικής πολυμέρειας, ως στοχαστής, ερευνητής, οραματιστής, πανεπιστημιακός δάσκαλος και ρήτορας».

Ο Καραθεοδωρή αγαπούσε την επιστήμη του και ακόμα και στις συναναστροφές με τους φίλους του σκεπτόταν μαθηματικά, καθώς κάθε σκέψη και κάθε ενέργειά του ήταν άμεσα συνδεδεμένη με αυτά. Η συνεισφορά του ήταν πολύτιμη στους τομείς της συναρτησιακής ανάλυσης, της πραγματικής ανάλυσης και της θεωρίας του μέτρου και της ολοκλήρωσης. Ειδικότερα, η αναφορά του στις πραγματικές συναρτήσεις των μαθηματικών, είναι έργο κλασικό και τελειότατο στο είδος του. Το σύνολο αυτών των εργασιών, τον καθιστούν έναν από τους μεγαλύτερους μαθηματικούς (Τσονίδης 1989).

Η συμβολή του Καραθεοδωρή στο Λογισμό των Μεταβολών υπήρξε καθοριστική για την εξέλιξη της Γενικής Θεωρίας της Σχετικότητας. Ο Αϊνστάιν ενθουσιασμένος από το γεγονός αναφέρει σε επιστολή του προς αυτόν το 1916:

> Αν θέλετε να μπείτε στον κόπο να μου εξηγήσετε ακόμα και τους κανονικούς μετασχηματισμούς θα βρείτε έναν ευγνώμονα και ευσυνείδητο ακροατή. Αν όμως λύσετε και το πρόβλημα των κλειστών γραμμών του χρόνου, θα σταθώ μπροστά σας με σταυρωμένα χέρια. Πίσω από αυτό υπάρχει κρυμμένο κάτι που είναι αντάξιο του ιδρώτα των καλυτέρων.

Ακόμα, η περίφημη Αρχή Καραθεοδωρή αναφέρθηκε για πρώτη φορά το 1909 στο περιοδικό "Mathematische Annalen". Έγινε όμως γνωστή στο ευρύ κοινό έπειτα από δώδεκα έτη.

> Σε κάθε κατάσταση θερμοδυναμικής ισορροπίας ενός συστήματος υπάρχουν μερικές απείρως γειτονικές καταστάσεις ισορροπίας στις οποίες δεν μπορούμε να φτάσουμε με αδιαβατικές μεταβολές.

Ο Καραθεοδωρή ήταν μετριόφρων και καθόλου επιδειξιομανής. Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί μια ομιλία του για τα μαθηματικά όπου έπρεπε να αναλύσει μία μαθηματική σχέση την οποία ο ίδιος ανακάλυψε και στην οποία οι συνάδελφοί του μαθηματικοί, είχαν δώσει το όνομά του και ήταν γνωστή ως Θεώρημα Καραθεοδωρή. Όταν ήρθε η στιγμή να ονομάσει τη μαθηματική σχέση ανέφερε: «Το θεώρημα που έχω την τιμή να φέρω το όνομά του…» υπερισχύοντας για ακόμη μια φορά η μετριοφροσύνη του (Τσονίδης 1989). Άνθρωποι της

εποχής κάνουν λόγο για μια προσωπικότητα που χαρακτηριζόταν από ευγένεια, σεμνότητα, μετριοφροσύνη και χιούμορ. Επίσης ήταν ιδιαιτέρως αγαπητός, λάτρευε την Ελλάδα, ήταν ευσεβής χριστιανός και εξαίρετος άνθρωπος (Σπανδάγος 2000).

Ο γάμος και τα παιδιά

Σε ηλικία 35 ετών ο Καραθεοδωρή παντρεύτηκε στην Κωνσταντινούπολη την 24χρονη Ευφροσύνη, μακρινή συγγενή του και απέκτησε δυο τέκνα, τον Στέφανο και τη Δέσποινα. Ο γιος του Στέφανος συνέλεξε επιμελώς και εξέδωσε συλλογή του έργου του πατέρα του στην γερμανική γλώσσα το 1957, ενώ η κόρη του Δέσποινα εξέδωσε τη βιογραφία του στην ελληνική γλώσσα. Η Δέσποινα Καραθεοδωρή γεννήθηκε το 1910 και μεγάλωσε στη Γερμανία. Παντρεύτηκε τον Θεόδωρο Σκούταρη με τον οποίο απέκτησε το 1938 ένα γιο τον Αλέξανδρο. Ο σύζυγος της πέθανε το 1953 σε ηλικία 42 ετών. Δεύτερος σύζυγός της υπήρξε ο Κωνσταντίνος Ροδόπουλος ο οποίος διετέλεσε υπουργός. Από αυτόν το γάμο απέκτησε ένα παιδί, τον Στέφανο. Επιστρέφοντας από τη Γερμανία το 1950 η Δέσποινα ασχολήθηκε με το συγγραφικό έργο του πατέρα της. Ένα από τα πιο γνωστά βιβλία της γι' αυτόν είναι το «*Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή ο σοφός Έλλην του Μονάχου»*. Πέθανε τον Νοέμβριο του 2009 και δυστυχώς «έσβησε» μαζί της και το όνομα της οικογένειας.

Τιμητικές διακρίσεις

Από τον θάνατό του έως και σήμερα το όνομα και η φήμη του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή εξακολουθεί να υφίσταται. Άλλωστε δεν είναι λίγες οι εκδηλώσεις που έχουν πραγματοποιηθεί προς τιμήν του στο πέρασμα των χρόνων. Ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν το διεθνές συμπόσιο του 1973 και το παγκόσμιο συνέδριο Μαθηματικών το 2000. Σε διάφορες περιοχές της χώρας έχουν στηθεί ανδριάντες προς τιμήν του, ενώ το Πανεπιστήμιο Αιγαίου κοσμείται με την προτομή του. Επιπλέον, σε αρκετά σχολεία, δημόσιους φορείς και οδούς πόλεων έχει δοθεί το όνομά του. Τέλος, στην πόλη της Κομοτηνής ιδρύθηκε και λειτουργεί μουσείο όπου υπάρχουν σημαντικά εκθέματα που σχετίζονται με τη ζωή και το επιστημονικό έργο του μεγάλου μαθηματικού.

Σπουδαίες προσωπικότητες μιλούν για τον Κωνσταντίνο Καραθεοδωρή

Ο Άλμπερτ Αϊνστάιν αναφέρει χαρακτηριστικά:

α) «Αγαπητέ συνάδελφε με καταπλήξατε»

β) «Er ist ein feiner Mensch» - Είναι ένας υπέροχος Άνθρωπος

γ) «Κύριοι ζητήσατε να σας απαντήσω σε χίλια δύο πράγματα, κανείς όμως δεν θέλησε να ρωτήσει ποιος ο δάσκαλός μου, ποιος μου έδειξε και μου άνοιξε τον δρόμο προς την ανώτερη μαθηματική επιστήμη και έρευνα. Και για να μην σας κουράσω, σας λέω απλά, χωρίς λεπτομέρειες, ότι μεγάλος μου δάσκαλος υπήρξε ο αξεπέραστος Έλληνας Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή, στον οποίο, εγώ προσωπικά αλλά και η μαθηματική επιστήμη, η φυσική, η σοφία του αιώνα μας χρωστάμε τα πάντα»

Ο Χρυσόστομος Σμύρνης:

«Δράττομαι της ευκαιρίας να σημειωθώ της υμετέρας περισπούδαστου εντιμότατος φίλος, πιστός και πρόθυμος εν παντί»

Ο Χ. Τίτσε:

«Η πολυμέρεια του Καραθεοδωρή επεκτείνεται πολύ πέρα από την ειδικότητά του»

Ο ακαδημαϊκός Oscar Perron:

«Ένας από τους λαμπρότερους μαθηματικούς, έχει ουσιαστικά εμπλουτίσει και επηρεάσει αποφασιστικά την επιστήμη. Ένας άνδρας με ασυνήθιστη και πλατιά παιδεία, ως ανήκων στο Ελληνικό έθνος με το υψιπετές πνεύμα του και την ουσιαστική αναζήτηση της γνώσης, συνέχισε την παράδοση και την κληρονομιά της κλασικής Ελλάδος»

Συμπεράσματα

Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι ο Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή υπήρξε ένας μαθηματικός διεθνούς εμβέλειας. Το έργο του αναγνωρίστηκε από όλους τους γνωστούς μαθηματικούς εκείνης της εποχής αλλά και της σύγχρονης. Έδειξε υπέρμετρο ζήλο, κόπιασε, εργάστηκε σκληρά για την οργάνωση του Πανεπιστημίου Σμύρνης. Έκανε υπεράνθρωπη προσπάθεια για να δημιουργήσει το Πανεπιστήμιο εκείνο που θα έδινε όλα τα φώτα στους νέους επιστήμονες για να καλλιεργήσουν την παιδεία τους και να μεταλαμπαδεύσουν τις γνώσεις τους στις νέες γενιές. Η προσφορά του υπήρξε σημαντικότατη στην επιστήμη των μαθηματικών γι᾽ αυτό άλλωστε και πολλοί επιστήμονες μελέτησαν το έργο του και τον είχαν ως μέντορά τους.

Οφείλουμε λοιπόν να δώσουμε στα παιδιά μας την μόρφωση και την παιδεία που είχε οραματιστεί ο μεγάλος Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή. Να δοθούν εφόδια στους νέους επιστήμονες, ώστε να αναπτύξουν τις δυνατότητες τους και σε νέους ορίζοντες. Να πραγματοποιηθούν ομιλίες στα σχολεία για να γνωρίσουν οι μαθητές το έργο του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή αλλά και όλων των μεγάλων καθηγητών που βοήθησαν και ενέπνευσαν κάθε μεταγενέστερο επιστήμονα να συνεχίσει να εργάζεται για μελλοντικές κατακτήσεις. Είναι τέλος σημαντικό σε περιόδους κρίσης, όπως αυτή που διανύουμε, οι νέοι άνθρωποι να έχουν πρότυπα μίμησης άτομα που διακρίθηκαν για το έργο τους και των οποίων η προσφορά υπήρξε καθοριστική.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Θεοδωρίδου, Λ., Σωτηρίου, Ζ. (2008). Η Βιβλιοθήκη του Ιωνικού Πανεπιστημίου Σμύρνης: Το μετέωρο βήμα (1921-1922). Ανακτήθηκε στις 29 Αυγούστου 2017 από: http://lekythos.library.ucy.ac.cy/bitstream/handle/10797/10694/17psab067a.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Καραθεοδωρή, Κ. (1957). Άπαντα, 5, 398. Μόναχο.

Καραθεοδωρή-Ροδοπούλου, Δ., Βλαχοστεργίου-Βασβατέκη, Δ. (2001). Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή. Ο Σοφός Έλλην του Μονάχου. Αθήνα: Κάκτος.

Κυπριανίδης, Τ. (1992). Μικρό Αφιέρωμα στον Κωνσταντίνο Καραθεοδωρή. Πυρφόρος. Ανακτήθηκε στις 9 Ιουλίου 2017 από: http://journals.lib.ntua.gr/index.php/pyrforos/article/view/50/49

Πυργιωτάκης, Ι.Ε. (2009). Ελ. Βενιζέλος-Κ. Καραθεοδωρή: Από τη νεανική φιλία στην Κρήτη ως το εγχείρημα του ελληνικού πανεπιστημίου της Σμύρνης. Φιλόλογος. Τεύχ. 137, σελ. 1041-1050.

Πυργιωτάκης, Ι.Ε. (2001). Φως εξ ανατολών: Ο Μαθηματικός Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή και το Ελληνικό Πανεπιστήμιο της Σμύρνης. Μαθηματική Επιθεώρηση. Τεύχ. 56, σελ. 15-44.

Σπανδάγος, Ε. (2000). Η Ζωή και το Έργο του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή. Αθήνα: Αίθρα.

Τσονίδης, Τ. (1989). Το Γένος Καραθεοδωρή. Νέα Ορεστιάδα: Πολιτιστικός Σύλλογος Νέας Βύσσας «Στέφανος Καραθεοδωρής».

Φίλη, Χ. (2001). Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή. Μια παγκόσμια διαδρομή. Μαθηματική Επιθεώρηση. Τεύχ. 55, σελ. 5-17.

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Georgiadou, M. (2004). Academic Career in Germany. In: Constantin Caratheodory. Springer, Berlin, Heidelberg, pp. 45-136.

Georgiadou, M. (2004). The Asia-Minor Project. In: Constantin Caratheodory, Springer, Berlin, Heidelberg, pp. 137-181.

Maugin G.A. (2014) Caratheodory: Thermodynamics and Topology. In: Continuum Mechanics Through the Eighteenth and Nineteenth Centuries. Solid Mechanics and Its Applications, vol 214. Springer, Cham, pp. 137-147.

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 107-112

Ο ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ, ΟΡΕΣΤΙΑΔΟΣ ΚΑΙ ΣΟΥΦΛΙΟΥ ΙΩΑΚΕΙΜ ΣΙΓΑΛΑΣ

Βάια Μπλιάτσιου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η μακρά και πολυσχιδής Αρχιερατεία του Σεβασμιότατου Μητροπολίτη Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου κ. Ιωακείμ, ο οποίος αφιέρωσε πάνω από 25 έτη στη χριστιανική ποιμαντορία της παραπάνω περιοχής, αποτέλεσε την αφορμή για την συγγραφή της παρακάτω εργασίας. Υπήρξε μοναδική προσωπικότητα ανθρώπου που συνδυάζει τον ηρωικό τύπο του λειτουργού, που από τη μια μεριά κρατώντας το σταυρό μάχεται για τον Λόγο του Θεού και από την άλλη υπερασπίζεται με σθένος και αυταπάρνηση το ελληνικό έθνος εναντίον κάθε εχθρού. Διαδέχθηκε τον πρώτο Μητροπολίτη της Νέας Ορεστιάδας, τον κ. Πολύκαρπο Βαρβάκη και έγινε ο πρώτος Μητροπολίτης της Ενιαίας Μητρόπολης Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου. Στην παρούσα εργασία θα δοθεί σύντομη αναφορά για την μητρόπολη της περιοχής αυτής και, στη συνέχεια, θα ακολουθήσει ο βίος του δίνοντας έμφαση στον ποιμαντικό και εθνικό αγώνα που έκανε ο σεβάσμιος Μητροπολίτης Ιωακείμ στην επαρχία αυτή της Ανατολικής Θράκης.

Λέξεις κλειδιά: *Ιωακείμ Σιγάλας, Επίσκοπος Απολλωνιάδος, Αρχιερατεία, Νέα Ορεστιάδα*

Εισαγωγή

Η ίδρυση Μητροπόλεων και Επισκοπών στην Θράκη προηγήθηκε κατά πολύ από την υπόλοιπη Ελλάδα. Αυτό φαίνεται κατανοητό καθώς έχουμε πληροφορίες για την διάδοση του χριστιανισμού πρώτα στη Θράκη και, συγκεκριμένα, την ίδρυση της εκκλησίας στην Ανδριανούπολη από το Ηρωδίωνα και τον Επαφρόδιτο οι οποίοι ανήκουν στους πρώτους εβδομήντα μαθητές του Κυρίου (Ευθυμίου 1954). Περισσότερες πληροφορίες για το έτος ίδρυσης της μητρόπολης Διδυμοτείχου δεν έχουμε. Υπάρχει όμως μαρτυρία για τη συμμετοχή του επισκόπου Διδυμοτείχου Νικηφόρου στην Οικουμενική σύνοδο το 879 μ.Χ.. Το σίγουρο είναι ότι η θέση της πόλης και το γεγονός ότι σε αυτές τις περιοχές εξαπλώθηκε ταχύτατα ο Χριστιανισμός συγκαταλέγει το Διδυμότειχο μεταξύ των μεγάλων χριστιανικών κέντρων της Ανδριανούπολης και της Τραιανούπολης.

Το βέβαιο είναι ότι αποτέλεσε και αποτελεί μία από τις αρχαιότερες Μητροπόλεις της Ορθοδόξου Εκκλησίας, η οποία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ιστορική πορεία του έθνους, ιδιαίτερα σήμερα όπου οι Ελληνικές Μητροπόλεις στην υπόδουλη Θράκη απέμειναν ως ευλαβείς αναμνήσεις στις ψυχές των ξεριζωμένων αδελφών μας (Ευθυμίου 1954). Την εκκλησιαστική εξάρτηση της μητρόπολης την συναντούμε σε διάφορες εκθέσεις και καταλόγους της Βυζαντινής εποχής (Ιερά Μητρόπολη Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου 2017). Φτάνουμε στα χρόνια με την τραγική κατάληξη της Μικρασιατικής εκστρατείας, την αποχώρηση των Ελλήνων της Ανατολικής Θράκης και την κατάληψή της από τους Τούρκους με αποτέλεσμα ο ελληνικός πληθυσμός που κατοικούσε εκεί να έλθει στο ελεύθερο ελληνικό έδαφος.

Από τους πρόσφυγες της Ανατολικής Θράκης και την ίδια την Ανδριανούπολη ιδρύθηκε τότε νέα πόλη στη θέση Κούμτσιφλικ που ονομάστηκε Νέα Ορεστιάδα. Σε αυτή μεταφέρθηκε και η παλαιά μητρόπολη Ανδριανούπολης και δημιουργήθηκε νέα προσωρινή με έδρα την Ορεστιάδα. Όταν καταργήθηκε η Μητρόπολη Ανδριανουπόλεως το Μάρτιο του 1931 μαζί με την πόλη της Ορεστιάδος και τα γύρω χωριά, αποδόθηκαν στην Μητρόπολη Διδυμοτείχου,

που μετονομάστηκε Μητρόπολη Διδυμοτείχου και Ορεστιάδος. Τέλος, τον Ιούνιο του 1934 ενσωματώθηκε και η Μητρόπολη Σουφλίου.

Καταγωγή και Παιδεία

Ο Ιωακείμ, κατά κόσμο Γεώργιος Σιγάλας, γεννήθηκε στην Μυτιλήνη το 1881 από οικογένεια ευσεβή και πολυμελή. Γαλουχήθηκε με υψηλά ιδανικά όπως την ευσέβεια προς το θεό και την αγάπη για την πατρίδα. Μέσα στο συγκεκριμένο οικογενειακό περιβάλλον, διαμορφώθηκε μία προσωπικότητα, τα κύρια χαρακτηριστικά της οποίας ήταν η μαχητικότητα, το αγωνιστικό πνεύμα, η αγάπη για την αλήθεια και η εκπλήρωση του καθήκοντος.

Τα πρώτα γράμματα τα διδάχθηκε ο Ιωακείμ στην ιδιαίτερη πατρίδα του. Η αγάπη του για τη γνώση και η οξύνοιά του τον διέκριναν από τους άλλους συμμαθητές του και τον όρισαν στην μετέπειτα ζωή του. Όταν τελείωσε το δημοτικό, γράφτηκε στο Γυμνάσιο Κυδωνιών. Το 1899 αποφοίτησε από το γυμνάσιο με άριστα και μετέβη στην Κωνσταντινούπολη για να συνεχίσει τις σπουδές του. Εκείνη την εποχή βρισκόταν σε μεγάλη ακμή η περίφημη θεολογική σχολή της Χάλκης, που είναι γνωστή για την ανεκτίμητη προσφορά στην πνευματική ζωή του έθνους. Η Εναίσιμος διατριβή του μακαριστού είχε ως θέμα: «Περί Κέλσου και δη περί της κατά του Χριστιανισμού πολεμικής αυτού». Θα αποφοιτήσει το 1903, σε μια εποχή όπου ο Μακεδονικός αγώνας οργανώνεται. Λίγο αργότερα θα βρεθεί στο Μοναστήρι και εκεί την ημέρα των Χριστουγέννων θα χειροτονηθεί διάκονος από τον Μητροπολίτη Πελαγονίας Ιωακείμ Φορόπουλο στο ναό του Αγίου Δημητρίου. Το υψηλό εθνικό φρόνημα του θα τον οδηγήσει σε έντονη δράση προκειμένου να διασφαλίσει την Ελληνικότητα της περιοχής. Κινείται μεταξύ Θεσσαλονίκης, Μοναστηρίου και Κορυτσάς προκαλώντας την έντονη δυσαρέσκεια των Τούρκων και των Βουλγάρων. Για να μπορεί να κινείται με άνεση και για να μην προκαλεί υποψίες αναλαμβάνει την διδασκαλία σε Γυμνάσιο της πόλης της Θεσσαλονίκης. Τον κατήγγειλαν για ενεργό δράση κατά των Βουλγάρων με αποτέλεσμα να καταδικαστεί από Τουρκικό δικαστήριο σε φυλάκιση και εξορία αλλά η ποινή του μετατράπηκε τελικά σε εξόφληση χρηματικού ποσού. Απέφυγε την ποινή λόγω της απελευθέρωσης της Θεσσαλονίκης στις 26 Οκτωβρίου του 1912. Για τις πολύτιμες υπηρεσίες του στο Μακεδονικό Αγώνα, προήχθη σε επίσκοπο με τον τίτλο επίσκοπος Απολλωνιάδος (Ευθυμίου 1954).

Μετά τη χειροτόνησή του σε επίσκοπο Απολλωνιάδος βρέθηκε στο πλευρό του Μητροπολίτου Νικομήδειας Αλέξανδρου. Σε εκείνη την επαρχία, που αποτελούνταν από 24 χωριά, η κατάσταση ήταν τραγική, καθώς οι Τούρκοι ήδη είχαν αρχίσει τις βιαιοπραγίες εναντίον των Ελλήνων του Πόντου. Οι συνθήκες ήταν πολύ δύσκολες και επικίνδυνες, γεγονός που δεν αποθάρρυνε τον Ιωακείμ να συνεχίσει το έργο του ως ποιμενάρχης. Χωρίς να υπολογίζει τον κίνδυνο του θανάτου συνέχισε να ενθαρρύνει, να εμπνέει και να οργανώνει ακόμα και ομάδες άμυνας εναντίον της Τουρκικής μανίας. Έχουν σωθεί επιστολές και εκθέσεις του προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο που περιγράφουν τις διώξεις εναντίον των χριστιανών. Οι Τούρκοι πολλές φορές σχεδίασαν την εξόντωσή του αλλά δεν το πέτυχαν εξαιτίας της ψυχραιμίας και της ευφυίας του σεβάσμιου Μητροπολίτη. Τα γεγονότα και οι δοκιμασίες θα τον αναγκάσουν να παραιτηθεί και να καταφύγει στην Κωνσταντινούπολη, όπου θα διαμείνει μέχρι το 1919. Λίγο αργότερα στάλθηκε ως έξαρχος στην Κερασούντα του Πόντου προκειμένου να διευθετήσει το Λαυρεντιανό ζήτημα, που δίχασε τους Έλληνες της περιοχής. Η εποχή αυτή χαρακτηρίζεται από εθνική ανάταση καθώς φαίνεται να υπάρχουν οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την πραγματοποίηση της Μεγάλης Ιδέας (Ευθυμίου 1954). Ήδη όμως είχαν αρχίσει να συσσωρεύονται τα σύννεφα που θα καταδίκαζαν το όνειρο και θα οδηγούσαν στην εθνική τραγωδία του 1922.

Σε εκείνη την περίοδο για ακόμη μια φορά, παρά τις δυσκολίες και τις απειλές για τη ζωή του, ο Ιωακείμ συνέχισε να ενθαρρύνει τους εκεί Έλληνες για ειρήνη και ομόνοια. Ιδιαίτερη φροντίδα έδειξε για την παιδεία και μερίμνησε για τη λειτουργία των σχολείων της περιοχής. Τον ιδιαίτερο του ζήλο και αγώνα τον εκφράζει σε επιστολές που έστειλε προς τον Μητροπολίτη Τραπεζούντας Χρύσανθο.

Παρά τις προσπάθειές του και τις εκκλήσεις για βοήθεια στην περιοχή, η εθνική καταστροφή έφτασε μαζί με την διάψευση του Εθνικού ονείρου.

Επέστρεψε και παρέμεινε στην Κωνσταντινούπολη μέχρι το 1922, ώσπου αναγκάστηκε να καταφύγει στην κυρίως Ελλάδα και συγκεκριμένα στη Θεσσαλονίκη.

«Η εν Διδυμοτείχω, Ορεστιάδος και Σουφλίου αρχιερατεία του»

Θα παραμείνει στην Θεσσαλονίκη μέχρι το 1928, όταν του προτάθηκε από το Υπουργείο Εξωτερικών να αναλάβει τον μητροπολιτικό θρόνο του Διδυμοτείχου που είχε μείνει κενός από την εθελούσια αποχώρηση του Φιλάρετου Βαφείδη.

Η αναγγελία του έγινε με το Πατριαρχικό και Συνοδικό γράμμα που έφερε τον τίτλο: «Βασίλειος, ελέω Θεού Αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης και Οικουμενικός Πατριάρχης», Αρ. Πρωτ. 650.

Στο Διδυμότειχο θα φτάσει στις 8 Απριλίου, ημέρα Κυριακή του 1928 και ώρα 2.30 μ.μ. όπου τον υποδέχθηκαν οι πιστοί. Στο μητροπολιτικό ναό του Αγίου Αθανασίου θα εκφωνήσει τον ενθρονιστήριο λόγο του που σαν κύριο θέμα έχει τα λόγια του Κυρίου «Ο ποιμήν ο καλός την ψυχή αυτού τίθησιν υπέρ των προβάτων» (κατά Ιωάννη κεφ. 10-11). Ακολουθώντας το παράδειγμα του Ιησού, δίνει την υπόσχεση στο ποίμνιό του ότι ολόκληρη την ύπαρξή του θα την αφιερώσει σε εκείνους. Υπόσχεται να είναι όπως χαρακτηριστικά είπε «το στήριγμα των αδυνάτων, ο οφθαλμός των τυφλών, η αρωγή των πτωχών, ο προστάτης της χηρείας και της ορφάνιας». Τέλος, ακολουθώντας τα πρότυπα των Ιεραρχών του παρελθόντος σημειώνει: «Ευτυχείς οι λαοί και τα έθνη, τα οποία εννόησαν ότι, αν η πίστις είναι η ψυχή της θρησκείας, είναι συγχρόνως η βάσις, το σωσίβιον της κοινωνίας. Ευτυχή τα έθνη, τα οποία επείσθησαν ότι δεν υπάρχουν καλά ήθη χωρίς θρησκείαν, ούτε θρησκεία άνευ ποιμένων» (Ευθυμίου 1954).

Ο Μητροπολίτης Ιωακείμ βρήκε μια εκκλησιαστική κατάσταση όχι και πολύ ευχάριστη στην επαρχία του. Τα περισσότερα χωριά δεν είχαν ναούς και οι ναοί που υπήρχαν δεν βρίσκονταν και στην καλύτερη κατάσταση. Η Ανατολική Θράκη είχε μια εικόνα διαφορετική πλέον μετά την εγκατάσταση των προσφύγων. Το ίδιο το κράτος φαινόταν να δημιουργεί περισσότερα προβλήματα παρά να δίνει λύσεις. Αμέσως αντιλήφθηκε ότι η εποχή έχει ανάγκη από έργα. Για να αντιμετωπίσει τις πολλές ανάγκες της φιλανθρωπίας, που αποτελεί και το κύριο έργο της εκκλησίας ίδρυσε ταμεία φτωχών σε Διδυμότειχο και Ορεστιάδα με απώτερο σκοπό να ανακουφίζονται οι ενδεείς και οι πάσχοντες. Με μέθοδο και τακτική κατάφερε να τακτοποιήσει τα έσοδα και τα έξοδα των ναών. Συγκεκριμένα για την ανέγερση των ναών και την ανακαίνισή τους, κατάφερε να αποσπάσει από το Ταμείο Ανταλλάξιμων Κοινοτικών και Κοινωφελών περιουσιών, για το τμήμα της Ορεστιάδας, 130.000 δρχ. και από το Υπουργείο Πρόνοιας 40.000δρχ. με σκοπό την ανέγερση νέου ναού (Ευθυμίου 1954).

Ο Μητροπολίτης Ιωακείμ εργάζεται αδιάκοπα και ακούραστα με σκοπό την ανέγερση και την ανακαίνιση ναών στην περιοχή του Διδυμοτείχου και της Ορεστιάδας. Παρά τις δυσκολίες που αντιμετώπισε κατόρθωσε να παρουσιάσει ένα πνευματικό έργο αντιληπτό από όλους (Ευθυμίου 1954).

Συγκεκριμένα στην περιοχή της Ορεστιάδας βρέθηκε κτίριο το οποίο διαμορφώθηκε και ανακαινίσθηκε για την στέγαση της Μητρόπολης, μέχρι τουλάχιστον να βρεθεί νέο. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθούν τα γεγονότα που οδήγησαν στην κατασκευή του ναού των Αγίων Θεοδώρων στην Νέα Ορεστιάδα.

Πρώτο μέλημα των κατοίκων στην νέα πόλη ήταν ο αγιασμός και η κατασκευή παραπήγματος, στη θέση του σημερινού Δημαρχείου, για τη στέγαση των αγίων εικόνων που μετέφεραν από την Ανδριανούπολη και το Κάραγατς (Τσονίδης 1989). Εκεί έγιναν οι πρώτες δεήσεις, οι πρώτες λειτουργίες. Το σχέδιο προέβλεπε την Εκκλησία στη θέση της σημερινής Δημαρχίας και την Μητρόπολη δίπλα (Τσονίδης 1980). Έγιναν τα θεμέλια όμως τα πράγματα εξελίχθηκαν διαφορετικά. Οι Καραγατσιανοί ήθελαν την Ορεστιάδα να τους θυμίζει τη πατρίδα τους και γι' αυτό ήθελαν να κτίσουν την εκκλησία στη δική τους περιοχή και να είναι αφιερωμένη στους Αγίους Θεοδώρους. Αντίθετα ο Μητροπολίτης και ο γενικός

Διοικητής Θράκης Δάσιος ήθελαν η Ορεστιάδα να αντικαταστήσει την Ανδριανούπολη και η νέα εκκλησία να είναι αφιερωμένη στην Κοίμηση της Θεοτόκου (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010). Τελικά επικράτησε η άποψη και η θέληση της αγροτικής τάξης της πόλης (Αρχιμ. Αστεριάδης 2009). Αρχικά ο ναός ήταν μια πρόχειρη κατασκευή με πλίνθους εξωτερικά υπενδεδυμένη με ξύλο. Για καμπαναριό είχε τρία ψηλά δοκάρια πάνω στα οποία κρεμόταν η καμπάνα. Η θέση του παλιού ναού βρισκόταν στην αυλή του σημερινού στο σημείο που βρίσκεται η φιάλη του αγιασμού. Αυτός ο πρόχειρος ναός εξυπηρετούσε τις ανάγκες των κατοίκων για 30 περίπου χρόνια. Το 1953 ο Μητροπολίτης Ιωακείμ αποφασίζει την ανέγερση μεγαλύτερου ναού, καθώς ο πληθυσμός της πόλης μεγάλωνε και το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων ήταν σαφώς καλύτερο. Έτσι την ίδια χρονιά θεμελιώνεται από τον Δεσπότη ο νέος Ναός. Το σχέδιο του ήταν τρίκλιτη βασιλική και το τέμπλο του διακοσμήθηκε από εικόνες που είχαν μεταφέρει οι πιστοί από το Κάραγατς.

Κτίστηκαν ναοί στα χωριά Παλαιό Χειμώνιο, Νέα Σαγήνη, Κλεισώ, Ελητά, Δίκαια, Σπήλαιο, Άνω Βύσσα, Πάλη και νεκροταφειακοί ναοί σε Ορεστιάδα και Καστανιές.

Ολοκληρώθηκαν και διακοσμήθηκαν οι ναοί των χωριών Νεοχώρι, Φτελιά και Καστανιές.

Κτίστηκαν τα εξωκλήσια της Αγίας Παρασκευής στη Νέα Βύσσα και του Αγίου Γεωργίου στη Λεπτή.

Θεμελιώθηκαν ναοί στη Ν. Οινόη, στην Πλάτη και στο Ασημένιο. Κτίστηκε περικαλλής ναός στην Ορεστιάδα. Ανάλογη ήταν και η δράση του στο Διδυμότειχο και στο Σουφλί.

Ανυπέρβλητος αναδείχθηκε και στον πνευματικό τομέα ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης. Διέθετε το χάρισμα του λόγου και επιδίωκε την πνευματική ανύψωση της επαρχίας του κάνοντας συνέχεια διαλέξεις. Για πάρα πολλά χρόνια δεν αφήνει χωριό που να μην το επισκεφτεί χωρίς να κηρύξει το θείο λόγο, να συμβουλέψει και να παροτρύνει. Με την ευκαιρία σημαντικών θρησκευτικών γεγονότων, ο κηρυγματικός του λόγος τον αναδεικνύει σε μεγάλη πνευματική προσωπικότητα, καθώς ήταν γνώστης της θεολογικής επιστήμης και άριστος χειριστής του λόγου. Κατόρθωσε να επιβληθεί και σε δύσκολους καιρούς να κρατήσει την επαρχία του αμόλυντη από ποικίλες θρησκευτικές αιρέσεις.

Ιδιαίτερα ασχολήθηκε με την πνευματική εξύψωση των ιερέων τονίζοντας ταυτόχρονα την αναγκαιότητα της μόρφωσης των κληρικών. Συγκεκριμένα στην έκθεση που έστειλε προς την Ιερά Σύνοδο της εκκλησίας της Ελλάδας με τον αρ.1117/28-12-1953, εκθέτει τους λόγους και την αναγκαιότητα για τη μόρφωση και την ύπαρξη ιερέων που θα διακρίνονται για τη θεολογική τους κατάρτιση και το ήθος τους. Ζητά την ενίσχυση του ιερού κλήρου και την ύπαρξη εκκλησιαστικού σχολείου. Στην πνευματική του δράση μπορούν να προστεθούν και δύο βιβλία που μετέφρασε από τα γαλλικά, το «Εσο Άνθρωπος» και το «Ο λεπρός της Αόστης» καθώς και μια πλούσια συλλογή από κηρύγματα (Ευθυμίου 1954).

Τα θλιβερά γεγονότα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου δεν άφησαν ανεπηρέαστη και την πατρίδα μας. Η πατρίδα μας βρέθηκε σε θλιβερή θέση και ο λαός υποφέρει. Οι μαρτυρίες εκείνης της εποχής μιλούν για τον Σεβασμιώτατο Ιωακείμ που διέσωσε την επαρχία του από τη δίνη του κατακτητού και για το δυστυχή λαό αποτέλεσε καταφύγιο της εθνικής ιδέας και της χριστιανικής θρησκείας. Λίγο μετά την αποχώρηση των στρατιωτικών μας δυνάμεων τον Απρίλιο του 1941 από τη δυτική Θράκη, αναχώρησαν και οι πολιτικές αρχές. Επικράτησε ο έντονος φόβος, ανησυχία και απελπισία καθώς η κατάσταση γινόταν όλο και πιο δύσκολη και από τη φημολογούμενη τουρκική απειλή. Σε εκείνες τις κρίσιμες στιγμές αναδείχθηκε η σεβάσμια μορφή του Μητροπολίτου Ιωακείμ ως φύλακας άγγελος και προστάτης του χειμαζόμενου πληθυσμού. Ο Έβρος ζει τις τραγικές στιγμές της εγκατάλειψης και της απόγνωσης. Η Αλεξανδρούπολη, έδρα Νομαρχίας και κόμβος συγκοινωνιακός έχει πια αδειάσει. Οι περισσότεροι έχουν φύγει προς περιοχές της υπόλοιπης Ελλάδας. Ο κόσμος, ο περισσότερος αγροτικός, δεν ξέρει που να πάει. Είναι πια κοινό μυστικό ότι η Θράκη «σε περίπτωση εισβολής των Γερμανών από τη Βουλγαρία εγκαταλείπεται». Έτσι και έγινε (Βορέας 2006). Σύμφωνα με μαρτυρίες όταν άρχισε η εισβολή, ο Νομάρχης και οι υπηρεσίες εγκατέλειψαν τα πάντα, ο λίγος στρατός που υπήρχε διαλύθηκε και όσοι πρόλαβαν, κατέφυγαν στη γέφυρα του Πυθίου και πέρασαν απέναντι. Όσοι έμειναν, δεν ήξεραν τι μπορεί να τους περιμένει. Η μόνη αρχή που μένει στον Έβρο ήταν ο Δεσπότης Διδυμοτείχου και

Ορεστιάδος, ο οποίος προτίμησε να μείνει με το ποίμνιό του και να συμμεριστεί την αγωνία και την τύχη του. Έχοντας την πείρα από τον καιρό της τουρκοκρατίας, αυτοορίστηκε Κυβερνήτης και κάλεσε τους Δημάρχους και τους Κοινοτάρχες να κάνουν μια δική τους Διοίκηση μέχρι να ξεκαθαρίσει η κατάσταση. Ο Μακαριστός πια Ιωακείμ Σιγάλας με μια μικρή συνοδεία πάνω σε ένα λαντώνι, ενθάρρυνε, εμψύχωνε και έδινε την ευλογία του. Η εκκλησία ζούσε το παλιό της μεγαλείο. Πριν ακόμα από τα κατοχικά στρατεύματα είχε συγκροτήσει φρουρά πόλεως και είχε αναλάβει ο ίδιος περιπολίες κατά τη διάρκεια της νύχτας. Κάτοικοι μαρτυρούν ότι δεν κοιμόταν αν πρώτα δεν άκουγαν τα βήματά του στο δρόμο. Οι μαρτυρίες της εποχής εκείνης, λένε ότι η τάξη και η γαλήνη που επικράτησε ήταν παραδειγματική. Τόση επίδραση είχε πάνω στο κοινό το κύρος του, που και η αγορά άνοιξε και οι αγρότες ξανάπιασαν τις καθημερινές τους ασχολίες. Ο Ιωακείμ συνεχίζει τη δράση του και αμέσως μετά την έλευση των Γερμανών (Γουρίδης 1999). Οι τελευταίοι ανακοινώνουν ότι αναγνωρίζουν τις τοπικές ελληνικές αρχές, με τις οποίες επιθυμούν την ομαλή συνεργασία. Γεγονός σημαντικό γιατί σε εκείνα τα σκοτεινά χρόνια της κατοχής, υπήρξε η τροφή για να συντηρηθεί ο κόσμος και οι Γερμανοί βρήκαν αρχές για να συνεννοηθούν και να μην δημιουργήσουν προβλήματα στο πληθυσμό.

Δυστυχώς, ο ίδιος βρέθηκε σε δύσκολη θέση από τις ομάδες της Ε.Α.Μ.-ΕΛΛΑΣ. Οι οργανώσεις αυτές πέτυχαν την καταδίκη του αλλά δεν μπόρεσαν να την εφαρμόσουν. Λίγο πριν το τέλος του πολέμου στις 29 Αυγούστου 1944, πείθει τους Γερμανούς να φύγουν από την περιοχή προκειμένου να γλιτώσουν αυτοί και ο αθώος λαός από την μανία των ανταρτών (Αθανασιάδης 2011).

Έδειξε πραγματική ανδρεία και σθένος προκειμένου να σώσει τους ντόπιους πληθυσμούς από τις ομάδες της Ε.Α.Μ.-ΕΛΛΑΣ. Οι κουμουνιστές αποφασίζουν να τον εξοντώσουν. Για να αποφύγουν την αντίδραση από τους πιστούς, οργανώνουν σχέδιο με απώτερο σκοπό να προκαλέσουν αναταραχή και λαϊκή αντίδραση. Ήταν 25^{η} Μαρτίου 1945. Ο πύρινος λόγος του Ιωακείμ στον Μητροπολιτικό ναό προκαλεί και την φανατική αντίδραση εκπροσώπων του κουμμουνιστικού κόμματος, οι οποίοι άρχισαν να φωνάζουν «Θάνατος στο Δεσπότη». Ο Ιωακείμ δεν φοβήθηκε, δεν ταράχτηκε και βγήκε από το μητροπολιτικό ναό κατευθυνόμενος προς την πλατεία του Διδυμοτείχου. Εκεί τον περίμεναν οι υβριστές του οι οποίοι δεν μπόρεσαν να κάνουν τίποτα εναντίον του. Ίσα, ίσα άνοιξαν τον δρόμο για να περάσει ο σεβάσμιος Μητροπολίτης. Η πίστη στο Θεό και στην Πατρίδα είχαν νικήσει (Ευθυμίου 1954).

Κανείς δεν μπόρεσε να του επιτεθεί, δείγμα της πνευματικής ακτινοβολίας του Δεσπότη. Ο Ιωακείμ συνεχίζει τον αγώνα εναντίον κάθε εχθρού του έθνους γιατί γνωρίζει ότι η Εκκλησία είναι αυτή που ενώνει τους Έλληνες. Η Εκκλησία υπηρετεί τον λαό όχι με την έννοια της υποδούλωσης αλλά με την ωραία έννοια του «υπηρετώ», «καθοδηγώ για το καλό», «εμπνέω για το ωραίο», «κατευθύνω προς το βέλτιστο» (Βοβολίνη 1952). Την περίοδο 1948-1949 υπάρχουν εκθέσεις του Δεσπότη που καταγράφουν τα βασανιστήρια και τη θυσία των κληρικών της περιοχής του προκειμένου να υπερασπιστούν την πίστη τους έναντι των ανταρτών.

Παραιτήθηκε στις 13 Αυγούστου 1957. Αποσύρθηκε στη Θεσσαλονίκη και πέθανε στις 28 Οκτωβρίου 1965. Έχει ταφεί στη Θεσσαλονίκη μαζί με άλλους Μακεδονομάχους.

Στις 21 Ιουνίου 2017, ο Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου κ. Δαμασκηνός παρέλαβε τα οστά του Ιωακείμ Σιγάλα μαζί με του Φιλάρετου Βαφείδη τα οποία φυλάσσονταν για δεκαετίες στην κρύπτη του Ιερού Μητροπολιτικού Ναού Αγίου Γρηγορίου Παλαμά Θεσσαλονίκης, μετά τη εκταφή τους από το παλαιό Κοιμητήριο Ευαγγελισμού Θεσσαλονίκης. «Η παράδοση των οστών εγένετο κατόπιν αιτήματος του Σεβασμιώτατου Μητροπολίτου Διδυμοτείχου κ. Δαμασκηνού προς τον Παναγιώτατο, ο οποίος ασμένως επευλόγησε την ικανοποίησή του» (Ιερά Μητρόπολη Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου 2017).

Επίλογος

Μικρασιάτης στην καταγωγή ο δεσπότης, ψημένος στις κακουχίες, δοκιμασμένος στις δύσκολες στιγμές, στάθηκε άξιος των τραγικών εκείνων για την πατρίδα μας περιστάσεων σε

τούτη τη γωνιά της χώρας μας (Βορέας 2006). Ο Ιωακείμ Σιγάλας από το Αϊβαλί (Βολάνιος 2002), που υπηρέτησε ως νεαρός θεολόγος στη Θεσσαλονίκη την εποχή της κορύφωσης του Μακεδονικού Αγώνα, δημιούργησε ένα μύθο ηρωισμού γύρω από το όνομά του.

Για αυτό και η Πολιτεία τίμησε τη δράση του απονέμοντάς του το παράσημο του Φοίνικος και το Παράσημο των Εξαίρετων Πράξεων. Η μετριοπάθεια του Μητροπολίτου και η μετριοφροσύνη του είναι γνωστή σε όλους όπως και η έμφυτη υπερηφάνεια του. Τίποτα άλλο δεν έπραξε στην πολυτάραχη ζωή του παρά μόνο το καθήκον. Ένα καθήκον για τη θρησκεία και το έθνος που δίνει το δικαίωμα, την υπέρτατη στιγμή κάθε ανθρώπου, να πει ενώπιον του θεού «τον δρόμον τετέλεκα, την πίστη τετήρηκα» (Προς Τιμόθεο Β΄κεφ. 4-στιχ.7).

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Σεβασμιότατο Μητροπολίτη Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου κ. Δαμασκηνό, διότι εκείνος ήταν που με ενέπνευσε να ασχοληθώ με την ζωή και την προσφορά του Ιωακείμ Σιγάλα. Η συνεισφορά του στην προσπάθεια μου να γράψω την παρούσα εργασία υπήρξε ανεκτίμητη.

Βιβλιογραφία

Αρχιμ. Βαρθολομαίου Αστεριάδη, (2009). «…των και πολιούχων ημών». Αφιερωματική Επισκόπηση για τα 50 χρόνια από τα εγκαίνια του Ιερού Μητροπολιτικού Ναού Αγίων Θεοδώρων Νέας Ορεστιάδος, Νέα Ορεστιάδα.

Αθανασιάδης, Π. (2011). Νεότερη Ελληνική Ιστορία, Στις 29 Αυγούστου 1944 απελευθερώθηκε με μάχη το Διδυμότειχο-Η πρώτη πόλη στην Ευρώπη. Ανακτήθηκε στις 17 Απριλίου 2017 από: http://sitalkisking.blogspot. gr/2011/08/29-1944.html

Βοβολίνη, Κ . (1952). Η Εκκλησία εις τον Αγώνα της Ελευθερίας. Αθήνα.

Βολάνιος, Θ. (2002). Το Διδυμότειχο δια μέσου των Αιώνων. Δήμος Διδυμοτείχου.

Βορέας (2006). Μηνιαία επιθεώρηση, Κοινωνικής-Πολιτιστικής-Τουριστικής Προβολής. Τεύχος 12.

Γουρίδης, Α.(1999). «Το Ιστορικό Διδυμότειχο», Συμβολή στην Ιστορία και την Τοπογραφία της Πόλεως του Διδυμοτείχου. Δήμος Διδυμοτείχου, Διδυμότειχο.

Ευθυμίου, Γ. (1954). Ο Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος, Σουφλίου Ιωακείμ. Διδυμότειχο.

Ιερά Μητρόπολη Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου (2017). Ιστορικό, Και πάλι στο Διδυμότειχο… Ανακτήθηκε στις 21-6-2017 από: http://www.imdos.gr

Κιηγμάς, Δ., Ρυζιώτης, Γ. (2010). Αδριανούπολη-Κάραγατς-Νέα Ορεστιάδα, Νέα Ορεστιάδα.

Τσονίδης, Τ. (1980). Η Ορεστιάδα μας. Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ορεστιάδος.

Τσονίδης, Τ. (1989). Νέα Ορεστιάς: Μια Ματιά για να την Γνωρίσουμε.

ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ – ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΡΓΟ

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 115-120

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΑΤΑΓΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΚΛΗΣΙ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΝΕΑΣ ΒΥΣΣΑΣ

Γεώργιος Ν. Καραγκιοζίδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην περιοχή της Ορεστιάδας σώζονται αρκετά θρησκευτικά μνημεία τα οποία παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον. Αποτελούν μάρτυρες της ελληνορθοδόξου παρουσίας στην περιοχή από τα πολύ παλιά χρόνια. Η ανάδειξη και προβολή όλων αυτών είναι απαραίτητη για τη γνώση του παρελθόντος. Με τον τρόπο αυτό διατηρούνται οι μνήμες, συνεχίζονται οι παραδόσεις και ενισχύονται οι ελπίδες των ανθρώπων που κατοικούν στην ευλογημένη αυτή γωνιά της Ελλάδας. Ανάμεσα στα θρησκευτικά μνημεία της περιοχής είναι ο μεταβυζαντινός ναός Αγίου Νικολάου στην Παταγή Ορεστιάδας και το εξωκλήσι της Αγίας Παρασκευής στη Νέα Βύσσα Ορεστιάδας. Τα δύο μνημεία, αν και τα χωρίζει χρονική απόσταση περίπου εκατό χρόνων, εξακολουθούν να στέλνουν τα μηνύματά τους και να συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον πολλών πιστών, οι οποίοι τα επισκέπτονται κάθε χρόνο.

Λέξεις κλειδιά: *Άγιος Νικόλαος Παταγής, Παταγή Ορεστιάδας, Νέα Βύσσα, Αγία Παρασκευή Νέας Βύσσας*

Εισαγωγή

Η περιοχή του βορείου Έβρου παρά τις ιστορικές περιπέτειές της είναι ιδιαίτερα ευνοημένη από την αγάπη και την πρόνοια του Θεού. Για αυτό και οι αυτόχθονες κάτοικοί της, όπως και οι καταγόμενοι από τις αλησμόνητες πατρίδες που ήρθαν στη περιοχή μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, έδειξαν την ευλάβειά τους προς αυτόν με δημιουργήματά τους, όπως ναούς και εξωκλήσια. Ο ναός μέσα στους αιώνες έχει αποδειχθεί το κέντρο της λατρείας αλλά και ο σημαντικότερος τόπος στη ζωή των πιστών. Είτε χτισμένος με απλότητα, όπως ένα ξωκλήσι, είτε λαμπρός και επιβλητικός, πάντοτε μας θυμίζει την παρουσία του Θεού στη ζωή μας. Ακόμη ο ναός μας συνδέει με όλες τις γενεές που πέρασαν μέσα από αυτόν πριν από μας. Οι πιστοί πάντοτε διέθεταν ό,τι πολύτιμο είχαν για να χτίσουν ναούς και ξωκλήσια ανάλογα με τη μεγαλοπρέπεια του Θεού και φρόντιζαν πάντοτε να είναι εσωτερικά όμορφοι, καθαροί και περιποιημένοι, από σεβασμό και ευλάβεια προς αυτόν (Αθανασόπουλος 1975). Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελεί ένας ιστορημένος ναός του 19ου αιώνα και ένα εξωκλήσι του 20ου αιώνα. Οι γνώσεις μας για την εκκλησιαστική τέχνη του 19ου αιώνα είναι περιορισμένες. Παρατηρούμε ότι η αγιογράφηση ναών το τελευταίο αιώνα της Τουρκοκρατίας είναι σπάνιο γεγονός σε ναούς εκτός του Αγίου Όρους (Ζήκος 2003). Επίσης, η αρχική προσήλωση στις παραδοσιακές συντηρητικές αξίες στην κατασκευή των ναών, με το πέρασμα των αιώνων μειώνεται και εμφανίζονται αποκλίσεις ως προς τους τύπους και τις μορφές (Κεκρίδης 2007). Κάτω από το πρίσμα αυτό, η παρουσίαση του ιερού ναού Αγίου Νικολάου Παταγής και του εξωκλησιού Αγίας Παρασκευής Νέας Βύσσας, της περιοχής του Βορείου Έβρου αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΑΤΑΓΗΣ

Πηγές -Επιγραφές

Στις πηγές που συνθέτουν την ιστορία του Έβρου, δεν υπάρχει αναφορά στον ναό του Αγίου Νικολάου Παταγής Ορεστιάδας. Οι πρώτες γραπτές μαρτυρίες για το ναό βρίσκονται στις επιγραφές και στις επιτύμβιες στήλες που ο ίδιος διασώζει.

1. Η πρώτη μαρτυρία είναι η επιγραφή που βρίσκεται σε αντιμήνσιο της Μητρόπολης Λιτίτζης (το σημερινό Ιβάιλοβγκραντ της Βουλγαρίας) που βρέθηκε στον ναό . Η επιγραφή αυτή μεταγράφεται ως εξής: + ΘΥΣΙΑΣΤΗΡΙΟΝ ΘΕΙΟΝ ΚΑΙ ΙΕΡΟΝ ΤΟΥ/ ΤΕΛΕΙΣΘΑΙ ΕΝ ΑΥΤΩ ΤΑΣ ΘΕΙΑΣ ΚΑΙ/ ΑΝΑΙΜΑΚΤΟΥΣ ΘΥΣΙΑΣ/ΚΑΘΙΕΡΩΘΕΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΛΙΤΙΤΖΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΑΩΘ ΑΥΓΟΥΣΤΩ ΚΓ (23 Αυγούστου 1809) .
2. Η δεύτερη μαρτυρία είναι η επιγραφή που βρίσκεται πάνω από τη δυτική είσοδο του ναού που οδηγεί στον νάρθηκα. Η επιγραφή αυτή είναι εγχάρακτη πάνω σε πλάκα που έχει σχήμα τραπεζίου. Στο μέσο της πλάκας υπάρχει ένας δικέφαλος αετός ο οποίος περιβάλλεται από δύο μικρά αγγελάκια. Η επιγραφή αυτή μεταγράφεται ως εξής: + ΟΥΤΟΣ Ο ΑΓΙΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ Α/ΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΝΕΚΑΙΝΙΣΘΗ ΗΣ / ΜΝΗΜΟΣΙΝΟΝ ΑΥΤΟΥ ΗΣ ΧΟ/ΡΙΟΝ ΠΑΖΑΡΛΙ ΕΤΟΣ 1852 σεμπτεβρίου 5.
3. Η τρίτη μαρτυρία είναι οι χρονολογίες και τα γράμματα που υπάρχουν πάνω στις επιτύμβιες στήλες που χρησιμοποιήθηκαν ως πλάκες δαπέδου στο εσωτερικό του ναού. Αυτές χρονολογούνται από το 18^{ο} αιώνα ή και παλαιότερα, μέχρι το 1832. Η πιο παλιά επιτύμβια στήλη αναφέρει το έτος 1655, ενώ μεγάλος αριθμός από αυτές χρονολογούνται στα 1717.
4. Η τέταρτη μαρτυρία είναι το διακοσμητικό μοτίβο σε μία από τις πλάκες που αποτελούν το μέτωπο του δαπέδου του ιερού. Το μοτίβο αυτό (ανάστροφη πολύφωτη λυχνία κάτω από μεγάλο μαλτέζικο σταυρό) το συναντούμε στην Βουλγαρία κατά τους 18^{ο} και 19^{ο} αιώνα.
5. Η πέμπτη μαρτυρία είναι η χαρακτή επιγραφή πάνω στην πλάκα της Αγίας Τράπεζας. Αυτή αποτελείται από επτά ως δεκατέσσερις σειρές από γράμματα σε κάθε μία από τις πλευρές της πλάκας, τα οποία δεν σχηματίζουν καμία λέξη. Το ίδιο συναντάμε σε Αγίες Τράπεζες ναών της Κωνσταντινούπολης κατά το 18^{ο} αιώνα.
6. Η έκτη μαρτυρία είναι η πιθανή χρονολογία 1705 (αψε΄) που υπάρχει σε πλάκα της κόγχης του ιερού.
7. Η έβδομη μαρτυρία είναι η χρονολογία 1793 (ή 1798) που είναι εγχάρακτη σε εντοιχισμένη πλάκα της ανατολικής τοιχοποιίας.

Από τις πληροφορίες που μας δίνουν οι παραπάνω γραπτές μαρτυρίες και τις διαφορές που υπάρχουν στην τοιχοποιία αλλά και στο δάπεδο του ναού, συμπεραίνουμε ότι ο ναός είχε τρεις οικοδομικές φάσεις (Γουρίδης 2008).

Στην πρώτη οικοδομική φάση, η οποία θα πρέπει να τοποθετηθεί πιθανότατα στο τέλος του 17ου με αρχές του 18ου αιώνα, ο ναός ήταν ένα ιδιόμορφο χαμηλό κτίσμα και αποτελούνταν από ένα ενιαίο χώρο. Πιθανόν να ήταν χωρίς παράθυρα με ένα μόνο μικρό άνοιγμα στην αψίδα. Ο ναός ήταν μικρότερος. Ο βόρειος τοίχος του πρέπει να ήταν στη θέση του στυλοβάτη ενώ ο δυτικός τοίχος του, περίπου εκεί που σήμερα αρχίζει ο γυκαικωνίτης.

Στην δεύτερη οικοδομική φάση ανεγέρθηκαν οι σημερινοί τοίχοι του ναού στη βόρεια και δυτική πλευρά και ανακατασκευάστηκαν οι τοίχοι στη νότια και ανατολική πλευρά του. Επίσης στη δεύτερη φάση ανοίχτηκαν παράθυρα στο ναό, κατασκευάστηκε ισόγειος, ελαφρώς υπερυψωμένος γυναικωνίτης, στη δυτική πλευρά του κυρίως ναού και ανοίχτηκε πόρτα στο νότιο τοίχο του ναού.

Στην τρίτη οικοδομική φάση που έγινε το 1852, σύμφωνα με την αφιερωτική επιγραφή, κατασκευάστηκε ο σημερινός κλειστός νάρθηκας στην δυτική πλευρά του ναού, τροποποιήθηκε η κατασκευή του γυναικωνίτη, χτίστηκε η πόρτα που είχε ο ναός στη νότια πλευρά του και ανοίχτηκαν οι σημερινές δύο πόρτες που οδηγούν στον νάρθηκα.

Ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο

Ο Έβρος από την αρχαιότητα, σε όλη τη διάρκεια της βυζαντινής περιόδου και μετέπειτα, λόγω της γεωγραφικής του θέσης, βρέθηκε επανειλημμένα στο ιστορικό προσκήνιο. Πολλά γεγονότα σημάδεψαν την πορεία και την εξέλιξη του και διαμόρφωσαν τις κοινωνικές δομές του (Χολέβα 2015). Μετά την προσπάθεια εκσυγχρονισμού του οθωμανικού κράτους στα 1826 και κυρίως μετά τις αρχές της δεκαετίας του 1830, δημιουργήθηκαν οι κατάλληλες συνθήκες για την αντικατάσταση των παλιών ναών από νέους. Οι νέοι ναοί που χτίστηκαν είχαν τη μορφή της τρίκλιτης ή δίκλιτης βασιλικής με ξύλινη ή θολωτή στέγη (Γουρίδης 2008).

Ο οικισμός της Παταγής

Η Παταγή ανήκει στα χωριά των Μάρηδων, φυλή γηγενών Θρακών, που κατοικούν αδιαλείπτως στην περιοχή και διατηρούν πολύ έντονα τα παραδοσιακά και πολιτισμικά τους ήθη.

Είναι από τους παλαιότερους οικισμούς της περιοχής. Από τα μέσα του 15ου αιώνα έως το 1543 κατοικούνταν από Τατάρους, υπαγόταν πολιτικά στον καζά του Διδυμοτείχου και είχε την ονομασία Παζαρλί ή Παζαρλί Τατάρ. Στη διάρκεια του 19ου αιώνα βρίσκουμε τον οικισμό να υπάγεται πολιτικά στον καζά της Ανδριανούπολης (Γουρίδης 2008). Από το 17ο αιώνα και μετά, επειδή επικρατεί το χριστιανικό ελληνικό στοιχείο, ο οικισμός εκκλησιαστικά ανήκει στη Μητρόπολη Διδυμοτείχου (Χολέβα 2015). Μόνο στις αρχές του 19ου αιώνα και για μικρό χρονικό διάστημα ο οικισμός ανήκε εκκλησιαστικά στην Μητρόπολη Λιτίτζης Βουλγαρίας. Σύμφωνα με τον αρχαιολόγο Αθανάσιο Γουρίδη (Γουρίδης 2008), η Παταγή το έτος 1877 είχε 180 Έλληνες και 55 ελληνικές οικογένειες.

Θέση –Τομογραφία του μνημείου

Ο ιερός ναός Αγίου Νικολάου Παταγής είναι κτισμένος στο ανατολικό άκρο του οικισμού και μέχρι τη δεκαετία του 1950 λειτουργούσε ως ενοριακός ναός. Είναι μία δίκλιτη ξυλόστεγη αίθουσα με νάρθηκα στη δυτική πλευρά και αψίδα στην ανατολική. Ο ναός έχει εξωτερικά μήκη, χωρίς την αψίδα 16,53μ. στη βόρεια πλευρά και 16,36μ. στη νότια και εξωτερικά πλάτη 8,36μ. στη δυτική πλευρά και 8,40μ. στην ανατολική. Οι επιμήκεις τοίχοι του ναού έχουν μέσο πάχος 0,68 εκατοστά, ενώ ο ανατολικός τοίχος είναι κατά 0,10 εκατοστά παχύτερος. Ο δυτικός τοίχος του ναού έχει πάχος 0,36 εκατοστά και έχει διαφορετική δομή τοιχοποιίας από τους άλλους. Είναι χτισμένος με μικρούς και μεσαίους λίθους και ξύλινο σκελετό (τσατμάς). Στο εσωτερικό του ναού υπάρχουν τέσσερα ξύλινα υποστυλώματα (κίονες) που έχουν ορθογωνική διατομή. Οι δύο κίονες που βρίσκονται μέσα στον κυρίως ναό είναι επενδυμένοι με γύψο και μοιάζουν λίθινοι με κυκλική διατομή. Τα τόξα μεταξύ των κιόνων είναι κατασκευασμένα από ξύλινο σκελετό και έχουν επένδυση από σανίδες.

Ο ναός έχει δύο εξωτερικές εισόδους που οδηγούν στον νάρθηκα. Η νότια είσοδος είναι χαμηλή και μονόφυλλη, ενώ η δυτική μεγάλη και δίφυλλη. Επίσης, ο ναός έχει τρία μικρά παράθυρα στη βόρεια πλευρά του και τρία μικρά στην νότια πλευρά του, που έχουν εξωτερικά σχήμα ορθογωνίου και εσωτερικά σχήμα τραπεζίου. Τα παράθυρα αυτά είναι κατασκευασμένα από μονούς λαξευμένους λίθους. Στη δυτική πλευρά του έχει δύο μεγάλα ορθογώνια παράθυρα που βρίσκονται δεξιά και αριστερά της εισόδου, τα οποία είναι προσαρμοσμένα στον ξύλινο σκελετό του δυτικού τοίχου.

Εσωτερική διάρθρωση και περιγραφή

Ο ναός αποτελείται από το νάρθηκα τον κυρίως ναό και το ιερό. Ο νάρθηκας έχει μήκος 3μ. και βρίσκεται 0,40 εκατοστά ψηλότερα από τον κυρίως ναό. Διατηρεί την αυτονομία του γιατί χωρίζεται από τον κυρίως ναό με τοίχο. Η σύνδεσή του με τον κυρίως ναό έχει διαφοροποιηθεί και η επικοινωνία των δύο χώρων γίνεται με μία στενή πόρτα. Ο κυρίως ναός χωρίζεται με απλή κιονοστοιχία τεσσάρων κιόνων σε ένα νότιο κλίτος πλάτους 4,47μ. και σε ένα βόρειο κλίτος πλάτους 2,48μ. Στο δυτικό του τμήμα υπάρχει ισόγειος γυναικωνίτης

υπερυψωμένος 0,80 εκατοστά από το κυρίως ναό. Ο γυναικωνίτης έχει δάπεδο ξύλινο και πρόσοψη από χαμηλό τοίχο, σανίδες και καφασωτό πλαίσιο. Στην ανατολική εξωτερική πλευρά του γυναικωνίτη υπάρχουν ξύλινα στασίδια και το Χωνευτήρι στο οποίο άδειαζαν το νερό της κολυμβήθρας μετά το τέλος της βάπτισης. Στην νότια πλευρά του κυρίως ναού βρίσκεται ο απλός και ξύλινος Δεσποτικός θρόνος με την εικόνα του Χριστού και δίπλα του το Αναλόγιο. Άλλα ξύλινα στασίδια μέσα στον κυρίως ναό υπάρχουν δεξιά και αριστερά του Δεσποτικού θρόνου, μπροστά και πίσω από τους δύο κεντρικούς κίονες και στη βόρεια πλευρά του. Το ιερό είναι λίγο υπερυψωμένο και χωρίζεται από τον κυρίως ναό με ένα απλό ξύλινο τέμπλο. Μέσα στο ιερό βρίσκεται η πέτρινη Αγία Τράπεζα, η οποία είναι τοποθετημένη πάνω στον άξονα του νότιου κλίτους. Αριστερά της Αγίας τράπεζας βρίσκεται η κόγχη της Πρόθεσης και το Χωνευτήρι με άνω τοξωτή απόληξη και δεξιά της βρίσκεται η μικρότερη κόγχη του Διακονικού με άνω οριζόντια απόληξη. Μέσα από το ιερό βλέπουμε τον ξύλινο σκελετό του τέμπλου.

Το τέμπλο του ναού

Το τέμπλο του ναού είναι ξύλινο, απλό και χρωματισμένο με χρώματα μπλε και υπόλευκο. Οι εικόνες που υπάρχουν στο τέμπλο, με βάση τη θέση τους, από βορρά προς νότο είναι: Άγιος Κωνσταντίνος και Αγία Ελένη, Άγιος Χαράλαμπος, Τρεις Ιεράρχες, Άγιος Νικόλαος, Βρεφοκρατούσα, Παντοκράτωρ, Ιωάννης Πρόδρομος, Άγιος Γεώργιος. Στο πάνω μέρος του τέμπλου υπάρχουν οι εικόνες του δωδεκάορτου, χωριζόμενες από τον εσταυρωμένο που βρίσκεται πάνω από την Ωραία Πύλη. Στο κάτω μέρος του σταυρού υπάρχει η επιγραφή: +κύριε ελέησ/ον τον δούλον/σου αδάμ/σγτ΄. Δεξιά και αριστερά του εσταυρωμένου υπάρχουν τα Λυπηρά τα οποία είναι ξύλινα, κυκλικά με ζωγραφιστή περιμετρική διακόσμηση και έχουν τις μορφές της Θεοτόκου και του Ιωάννη του Προδρόμου. Δεξιά και αριστερά των Λυπηρών υπήρχαν δύο ξύλινοι μικροί δράκοι βαμμένοι με πράσινο χρώμα. Σήμερα σώζεται μόνο ο αριστερός δράκος. Σύμφωνα με τον αρχαιολόγο Γουρίδη Αθανάσιο (Γουρίδης 2008), οι περισσότερες εικόνες που βλέπουμε σήμερα στο τέμπλο του ναού είναι της φάσης του 1852-53, εκτός από μερικές εικόνες του Δωδεκάορτου που είναι παλαιότερες, την εικόνα «Πυρφόρος Ανάβασης του προφήτη Ηλιού» η οποία χρονολογείται το έτος 1857 και την εικόνα του Αγίου Μόδεστου, που βρίσκεται στη βόρεια πόρτα του τέμπλου, η οποία χρονολογείται το έτος 1888.

Κειμήλια του ναού

Στο ναό διατηρούνται τέσσερις δεσποτικές εικόνες οι οποίες χρονολογούνται στο τελευταίο τέταρτο του 18^{ου} αιώνα . Πρόκειται για τις εικόνες του Αγίου Νικολάου, του Παντοκράτορα, της Βρεφοκρατούσας, και του Ιωάννη Προδρόμου.

Αποκατάσταση του ναού

Το έργο της αποκατάστασης του ναού υλοποιήθηκε από το δήμαρχο Ορεστιάδας Δημήτριο Μουζά, στο πλαίσιο του προγράμματος Interreg III Α Ελλάδας –Βουλγαρίας Phare CBC με συγχρηματοδότηση κατά 75% από το ΕΤΠΑ και κατά 25% από εθνικούς πόρους. Το έργο εκτελέστηκε από τον αρχιτέκτονα Ιωάννη Ασημάκη με σεβασμό στην ιστορία, στη μορφή, στην κατασκευή και στη δομική λειτουργία του μνημείου. Η αποκατάσταση του ναού, σύμφωνα με τον Δήμαρχο Δημήτριο Μουζά, αποτελεί «μία πρώτη απόδειξη ανάδειξης και αξιοποίησης αποσιωπημένων μέσα στο χρόνο πολιτισμικών θησαυρών – ουσιαστικού πλούτου της περιοχής Ορεστιάδας, που μας ανοίγει ευοίωνες προοπτικές σε ένα καλύτερο σήμερα και ένα ακόμη καλύτερο αύριο».

ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΝΕΑΣ ΒΥΣΣΑΣ

Ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο

Η Νέα Βύσσα είναι μία πεδινή κωμόπολη που βρίσκεται στο βόρειο άκρο του νομού Έβρου, 12 χιλιόμετρα βόρεια της Νέας Ορεστιάδας. Οι κάτοικοί της κατάγονται από το Βοσνοχώρι, ένα χωριό κοντά στην Ανδριανούπολη. Μετά τη μικρασιατική καταστροφή, εγκαταστάθηκαν το 1923 στο Αχυροχώρι, το οποίο μετονομάστηκε αργότερα σε Νέα Βύσσα (Φαρμακίδης 2012β).

Θέση του εξωκλησιού

Το εξωκλήσι της Αγίας Παρασκευής είναι χτισμένο πάνω σε ένα λόφο που βρίσκεται βορειοδυτικά 2-3 χιλιόμετρα έξω από τον οικισμό της Νέας Βύσσας. Στους πρόποδες του λόφου είναι το αγίασμα της Αγίας Παρασκευής. Σύμφωνα με τον κάτοικο της Νέας Βύσσας Γεώργιο Φαρμακίδη (Φαρμακίδης 2009), ίσως «εκείνα τα μακρινά παλιά χρόνια, τότε που τα θαύματα ήταν περισσότερα, κάποιο θαύμα θα έγινε και θα ανάβλυσε δροσερό ζωοφόρο νερό, ή κάποιο όνειρο θα είδε κάποιος πιστός και θα έκτισε αυτό το άγιασμα».

Περιγραφή του εξωκλησιού

Χτίστηκε γύρω στο 1931 από κατοίκους του οικισμού Νέας Βύσσας Ορεστιάδας. Είναι μία μονόκλιτη ξυλόστεγη αίθουσα με αψίδα στην ανατολική πλευρά της. Είναι χτισμένο με πλίνθους, πέτρες και ξύλα. Το μέγεθός του είναι μικρό. Έχει μήκος περίπου 6-7 μέτρα και πλάτος περίπου 3-4 μέτρα (Φαρμακίδης 2012α). Στη βόρεια και στη νότια πλευρά του έχει παράθυρο σχήματος ορθογωνίου. Στη δυτική πλευρά του έχει μία δίφυλλη είσοδο. Πάνω από την είσοδο υπάρχει η επιγραφή: «ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΣΕΠ 1931», λίγο πιο ψηλά ένας σκαλιστός σταυρός στον τοίχο και ψηλότερα ένας σιδερένιος σταυρός, ο οποίος είναι στερεωμένος στη δυτική πλευρά της κεραμοσκεπής. Πάνω στο νότιο τοίχο και κοντά στην είσοδο, σε ύψος περίπου 3 μ., είναι στερεωμένη η μικρή καμπάνα του εξωκλησιού. Το εξωκλήσι στο εσωτερικό του είχε τέμπλο που χώριζε το κυρίως μέρος από το ιερό. «Στο τέμπλο του κρέμονταν μικρές ξύλινες εικόνες, αφιερώματα ευλαβών ανθρώπων, με τα οποία έδειχναν τις ευχαριστίες τους προς την προστάτιδα Αγία Παρασκευή ή περίμεναν βοήθεια σε κάποια ανάγκη που τους είχε προκύψει (Φαρμακίδης 2009)».

Επίσης, στο εσωτερικό του είχε αναλόγιο και στασίδια στη βόρεια και στη νότια πλευρά του, γιατί όπως μας πληροφορεί ο Φαρμακίδης Γεώργιος (Φαρμακίδης 2009), «κόσμος πολύς ανηφόριζε το λόφο, για να πάει να παρακολουθήσει την παράκληση που θα έψελναν οι δυο παπάδες του χωριού και να ανάψει το κεράκι του».

Κειμήλια του εξωκλησιού

Στο εκκλησάκι υπήρχε μία παλιά εικόνα της Αγίας Παρασκευής. Η εικόνα αυτή, σύμφωνα με την παράδοση, είχε βρεθεί μετά από υπόδειξη της Αγίας Παρασκευής, στο σημείο που υπάρχει μέχρι και σήμερα το αγίασμά της (κ.κ.Βαρθολομαίος 2016). Την ύπαρξη αυτής της παλιάς εικόνας την επιβεβαιώνει και ο Γεώργιος Φαρμακίδης: «Την ημέρα που γιόρταζε η Αγία Παρασκευή με δυσκολία ανάβαμε το κεράκι μας και προσκυνούσαμε την παλιά εικόνα που την είχαν βγάλει έξω για το σκοπό αυτό (Φαρμακίδης 2009)».

Σήμερα, αυτή η παλιά εικόνα της Αγίας Παρασκευής δεν υπάρχει.

Πολιτιστικό πλαίσιο

Στο εξωκλήσι γινόταν λαμπρό και πολυπληθές πανηγύρι, την παραμονή της γιορτής της Αγίας Παρασκευής, στις 25 Ιουλίου, αλλά και ανήμερα της γιορτής της, στις 26 Ιουλίου. «Όλοι οι κάτοικοι, μικροί και μεγάλοι, αλλά και όλοι οι κάτοικοι της επαρχίας Ορεστιάδας, γνώριζαν την ημερομηνία του πανηγυριού. Αυτό γιατί ήταν πολύ ξακουστό και γιατί κανένα άλλο πανηγύρι, αλλά και καμιά άλλη εκδήλωση της περιοχής Ορεστιάδας, δε συγκέντρωνε τόσο κόσμο (Φαρμακίδης 2009)». Για την ημέρα του πανηγυριού ο Γεώργιος

Φαρμακίδης (Φαρμακίδης 2009) μας περιγράφει: «Ο κόσμος ήταν πάρα πολύς και για να μη χαθούμε, πιανόμασταν από τη μακριά φούστα της μάνας μας. Στο εξωκλήσι μας έδιναν κι ένα κομμάτι άρτο, τον οποίο καταβροχθίζαμε με μεγάλη όρεξη. Το κλαδάκι του βασιλικού που μοιράζανε μας ευχαριστούσε με το απαλό άρωμά του. Τώρα κατηφορίζουμε το λόφο και βρισκόμαστε στους πρόποδές του. Ο κόσμος είναι πολύς, φωνάζουν, μιλούν, γελούν, κάνουν μια σειρά και περιμένουν να φτάσουν μέχρι το άγιασμα».

Σήμερα το παλιό εξωκλήσι της Αγίας Παρασκευής έχει ανακαινιστεί. Κράτησε μόνο την εξωτερική όψη που είχε. Το εσωτερικό του έχει αλλάξει. Δεν έχει το τέμπλο του, το αναλόγιό του, τα στασίδια του, τις εικόνες του. Ο επισκέπτης θα το δει στολισμένο με καινούργιες τοιχογραφίες αγίων, σχεδόν σε όλους τους τοίχους του. Δίπλα στο παραγκωνισμένο πλέον εξωκλήσι θα δει χτισμένη και μία άλλη μεγαλύτερη εκκλησία αφιερωμένη στην Αγία Σκέπη και στην Αγία Παρασκευή, η οποία εξυπηρετεί τις λειτουργικές ανάγκες του ομώνυμου ανδρικού μοναστηριού, που πρόσφατα ιδρύθηκε στον ίδιο χώρο.

Συμπεράσματα

Ο ιερός ναός Αγίου Νικολάου Παταγής και το εξωκλήσι της Αγίας Παρασκευής Νέας Βύσσας, αποδεικτικά στοιχεία βαθιάς θρησκευτικότητας των κατοίκων της περιοχής Ορεστιάδας, αποτελούν και σήμερα πόλους έλξεως για πολλούς ανθρώπους που θέλουν να ζήσουν την ψυχική ανάταση που χαρίζει η φυσική και πνευματική παρουσία τους. Και τα δύο αυτά μνημεία και ιδιαίτερα ο ναός της Παταγής έχουν πραγματοποιήσει πολύχρονη και σημαντική ιστορική διαδρομή. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ναού που εξετάσαμε ήταν η έλλειψη κωδωνοστασίου, η τοποθέτηση του γυναικωνίτη μέσα στον κυρίως ναό, σε χαμηλό ύψος από το δάπεδο και η χρησιμοποίηση επιτύμβιων στηλών για την κατασκευή του δαπέδου και των τοίχων. Κοινά χαρακτηριστικά του ναού αυτού και του εξωκλησιού ήταν η απλότητα των κτιρίων τους, η έλλειψη διάκοσμου και η χρήση ακατέργαστων υλικών στην κατασκευή τους.

Βιβλιογραφία

Αθανασόπουλος, Κ. (1975). Ορθόδοξος Λειτουργική. Αλεξανδρούπολη: Μαυρογένης.

Γουρίδης, Α. (2008). Ο Μεταβυζαντινός Ναός Αγίου Νικολάου Παταγής Ορεστιάδας και η Αποκατάστασή του. Ορεστιάδα.

Ζήκος, Θ. (2003). Ο Ναός Αγίας Παρασκευής Οικονόμου στην Καστοριά και ο Ζωγράφος Αθανάσιος Παναγιώτου, Τόμος Α΄. Θεσσαλονίκη.

Κεκρίδης, Ν.Σ. (2007). Μονές και Προσκυνήματα της Ανατολικής Μακεδονίας. Αθήνα: Χελάνδιον.

Φαρμακίδης, Γ. (2009). Ονειρεμένα Χρόνια: Από Ένα Παιδί στο Χωριό Νέα Βύσσα στα Χρόνια 1955-1962. Νέα Βύσσα.

Φαρμακίδης, Γ.(2012α). Το Ξωκλήσι Αγίας Παρασκευής Νέας Βύσσας. Ανακτήθηκε στις 10 Μαΐου2016 από: http://geofarmak.blogspot.com/2012/07/blog-post_3196.html.

Φαρμακίδης, Γ. (2012β). Ν. Βύσσα, η Ιστορική Κωμόπολη της Θράκης. Ανακτήθηκε στις 10 Μαΐου 2016 από: http://geofarmak.blogspot.com/2012/03/blog-post.html.

Χολέβα, Δ.Ε. (2015). Διδακτορική Διατριβή: Εθνικές Αντιπαραθέσεις στη Νότια Θράκη: Ιστορικές, Κοινωνικές, Οικονομικές και Ιδεολογικές Παράμετροι. Η Περίπτωση της Μητροπόλεως Ανδριανουπόλεως 1870-1912. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Αθήνα . Ανακτήθηκε στις 10 Μαΐου 2016 από: http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/36021#page/1/mode/2up.

Συνεντεύξεις

Συνέντευξη με τον Αρχιμανδρίτη κ.κ. Βαρθολομαίο, Ηγούμενο της Ιεράς Μονής Αγίας Σκέπης και Αγίας Παρασκευής Νέας Βύσσας.

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 121-126

Η ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΑΓΑΠΗΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΝΑΟΥ ΑΓΙΩΝ ΘΕΩΔΩΡΩΝ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Ελευθερία Ιωαννίδου και Χρυσούλα Τσαμπλή

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο εθελοντισμός στηρίζεται σε εργασία που γίνεται σε οργανωμένα πλαίσια και είναι ένας νόμιμος τρόπος με τον οποίο οι πολίτες μπορούν να συμμετέχουν στις δραστηριότητες της κοινότητάς τους. Είναι ένα μέσο με το οποίο τα άτομα μπορούν να αντιμετωπίζουν τις ανθρώπινες, περιβαλλοντικές και κοινωνικές ανάγκες της εποχής. Η λειτουργία και η δράση της Τράπεζα Αγάπης του Ιερού Ναού Αγίων Θεοδώρων της Νέας Ορεστιάδας στηρίζεται στον ευαγγελικό λόγο, στην προσφορά αγάπης, στον εθελοντισμό και στην αλληλεγγύη για τους συνανθρώπους.

Λέξεις κλειδιά: *Τράπεζα Αγάπης, Ιερός Ναός Αγίων Θεοδώρων, εθελοντισμός, προσφορά αγάπης*

Εισαγωγή

Το Μάρτιο του 2008 εγκαινιάζεται στο νέο Επισκοπείο (δίπλα στον Ι.Ν των Αγίων Θεοδώρων) η Τράπεζα Αγάπης για την παροχή δωρεάν καθημερινού συσσιτίου στους άπορους συνανθρώπους του Δήμου Ορεστιάδας με πρωτοβουλία του προϊσταμένου του Ι.Ν., τη συνδρομή πολλών ενοριτών και τη βοήθεια εθελοντριών γυναικών. Η λειτουργία και η δράση της αποτελεί διακονία της Εκκλησίας που ωφελεί διπλά από τη μια τους πάσχοντες πολίτες-ενορίτες και από την άλλη τους εθελοντές. Στη δύσκολη οικονομικά εποχή που ζούμε, καλούμαστε όλοι και όλες μας να συμβάλλουμε παρέχοντας βοήθεια, αγάπη και αλληλεγγύη στο συνάνθρωπό μας.

Ιστορικό της ίδρυσης του Ιερού Ναού Αγίων Θεοδώρων Ορεστιάδας

Ύστερα από την επικράτηση της γνώμης των Καραγατσιανών και χάρη στην επιμονή τους κτίστηκε πρώτος ο Ναός των Αγίων Θεοδώρων. Ήταν μια πρόχειρη κατασκευή με πλίνθους εξωτερικά επενδεδυμένη με ξύλο. Για καμπαναριό είχε τρία υψηλά ξύλινα δοκάρια πάνω στα οποία κρεμόταν η καμπάνα. Στην αυλή της Εκκλησίας υπήρχε κτίσμα, μέσα στο οποίο κατοικούσε ο εκάστοτε καντηλανάφτης με την οικογένειά του. Η θέση του παλαιού Ναού βρισκόταν στην αυλή του σημερινού, στο σημείο όπου κείτεται η φιάλη αγιασμού.

Αυτός ο πρόχειρος Ναός εξυπηρετούσε τις θρησκευτικές ανάγκες των κατοίκων της νέας πόλεως για 30 περίπου χρόνια. Το 1953 αποφασίζεται από το Μητροπολίτη Ιωακείμ, τους Ιερείς και την επιτροπή να ανεγερθεί νέος μεγαλύτερος Ναός. Ο πληθυσμός της πόλης μεγάλωνε και ο μικρός ξύλινος Ναός δεν επαρκούσε.

Από την άλλη, το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων καλυτέρευσε, οπότε μπορούσαν να συνδράμουν στην ανέγερση της καινούριας Εκκλησίας. Έτσι, την ίδια χρονιά θεμελιώνεται ο νέος Ναός από τον Μητροπολίτη Ιωακείμ. Τα εγκαίνια του νέου Ιερού Ναού έγιναν από τον Μητροπολίτη Διδυμοτείχου και Ορεστιάδος Κωνσταντίνο την 20η Σεπτεμβρίου 1959, ημέρα της εορτής του Αγίου μεγαλομάρτυρος Ευσταθίου, πολιούχου της Αδριανουπόλεως. Από το έτος 1970, ύστερα από πρόταση του πρωτοπρεσβυτέρου π. Γεωργίου Μπετσάκου, καθιερώνεται ο επίσημος εορτασμός των Αγίων Θεοδώρων ως Πολιούχων της Νέας

Ορεστιάδος. Εκτός από τις πανηγυρικές ακολουθίες, τελείται και η λιτάνευση της εικόνας των πολιούχων στους κεντρικούς δρόμους της πόλης. Η ημέρα του εορτασμού των Αγίων Θεοδώρων καθιερώνεται ως τοπική αργία. Το 1971 εκδίδεται ακολουθία για τον συνεορτασμό των δύο αγίων το Α΄ Σάββατο των Νηστειών. Μια δεκαετία αργότερα ορίζεται διά του υπ' αριθ. 200 Προεδρικού Διατάγματος ως επίσημη εορτή της πόλης η μνήμη των Αγίων Θεοδώρων και ως ημέρα αργίας των δημοσίων υπηρεσιών και Ν.Π.Δ.Δ. στην περιφέρεια του Δήμου Ορεστιάδος σύμφωνα και με το Φ.Ε.Κ.55/1980 (Αρχιμανδρίτης Αστεριάδης 2009).

Τράπεζα Αγάπης «Άρτος ο Επιούσιος»

Ο Ιερός Ναός Αγίων Θεοδώρων Νέας Ορεστιάδος, στα πλαίσια της φιλάδελφης διακονίας του, οργάνωσε και σύστησε, με τις ευλογίες του Σεβασμιωτάτου Ποιμενάρχου μας κ.κ. Νικηφόρου καθημερινό συσσίτιο για τους απόρους αδελφούς μας. Ο κύριος ημών Ιησούς Χριστός διδάσκοντας για το πώς πρέπει να προσευχόμαστε, λέγει στην Κυριακή προσευχή «Πάτερ ημών…Τον άρτον ημών τον επιούσιον δός ημίν σήμερον…». Αυτό τον «άρτον τον επιούσιον», δηλαδή την καθημερινή τροφή που οι άποροι συμπολίτες μας στερούνται, προσφέρει η Ενορία των Αγίων Θεοδώρων Νέας Ορεστιάδος, με τη συνδρομή όλων των Ενοριτών αλλά και με τη βοήθεια μιας πληθώρας εθελοντριών γυναικών. Τα εγκαίνια της Τράπεζας Αγάπης καθώς και η έναρξή της έγιναν την 9η Μαρτίου 2008 (Αρχιμανδρίτης Αστεριάδης 2009).

Το κτίριο όπου στεγαζόταν αρχικά

Επιχειρώντας να καταγράψουμε την ιστορία του κτιρίου όπου στεγάζεται η Τράπεζα Αγάπης, παραθέτουμε αυτά που αναφέρει χαρακτηριστικά ο αείμνηστος κ. Τάκης Τσονίδης (1980) στο βιβλίο του «Η Ορεστιάδα μας»:

«Η Μητρόπολη επί Μητροπολίτου Κωνσταντίνου Πούλιου ανήγειρε οικοτροφείο Θηλέων με αίθουσες τελετών και διαλέξεων και η αποστολή του οποίου επεκτάθηκε επί των ημερών του σημερινού Μητροπολίτου Αγαθαγγέλου. Οι Μητροπολίτες αείμνηστοι Πολύκαρπος Βαρβάκης και Ιωακείμ Σιγάλας, ο Σεβασμιώτατος Κωνσταντίνος Πούλιος και ο νυν Σεβασμιώτατος Αγαθάγγελος Ταμπουρατζάκης, άφησαν ανεξίτηλα ίχνη κτιριακών συγκροτημάτων, αγαθοεργού δράσεως και πατριωτικής δραστηριότητας στην Νέα Ορεστιάδα».

Η Ιερά Μητρόπολη Διδυμοτείχου και Ορεστιάδας σε ανακοίνωσή της (2012) αναφέρει σχετικά με το γεγονός των εγκαινίων των νέων εγκαταστάσεων της Τράπεζας Αγάπης:

> Τα εγκαίνια των νέων εγκαταστάσεων της Τράπεζας Αγάπης του Ι. Μητροπολιτικού Ναού Αγ. Θεοδώρων Ν. Ορεστιάδος τελέστηκαν το πρωί της 17ης Ιουλίου ε.ε. από τον Σεβ. Μητροπολίτη Διδυμοτείχου, Ορεστιάδος και Σουφλίου κ. Δαμασκηνό, παρουσία εκπροσώπων της Δημοτικής Αρχής, του Στρατού, των διακονισσών της Τραπέζης Αγάπης και πλήθους κόσμου. Η Τράπεζα Αγάπης θα φιλοξενείται πλέον στο ανακαινιζόμενο Επισκοπείο Ορεστιάδος (παλαιό Οικοτροφείο). Για το σκοπό αυτό ανακαινίστηκε ένα μεγάλο μέρος του κτηρίου για να μπορέσει να φιλοξενήσει την κουζίνα, την τραπεζαρία, και τις αποθήκες των τροφίμων. Ανακαινίστηκαν επίσης η αίθουσα Βυζαντινής Μουσικής, το στούντιο του Ραδιοφωνικού Σταθμού της Ι. Μητροπόλεως και η αίθουσα που θα στεγάσει τη βιβλιοθήκη, με την προοπτική το Επισκοπείο Ορεστιάδος να λειτουργήσει προσεχώς ως Κέντρο Πολιτισμού και Κοινωνικής Διακονίας της Τοπικής μας Εκκλησίας.

Με την προτροπή του Σεβ. Ποιμενάρχου μας κ. Δαμασκηνού αλλά και την οικονομική στήριξη του Γενικού Φιλοπτώχου Ταμείου της Ιεράς Μητροπόλεως μεταφέραμε τις εγκαταστάσεις της Τράπεζας Αγάπης στο Επισκοπείο Ν. Ορεστιάδος (παλαιό Οικοτροφείο), ύστερα από την ανακαίνιση που έγινε. Στο χώρο αυτό στεγάζονται ακόμη το κοινωνικό παντοπωλείο, το κοινωνικό ιατρείο και το φαρμακείο.

Η λειτουργία και η δράση της Τράπεζας Αγάπης

Σύμφωνα με τον πατέρα Βαρθολομαίο, Προϊστάμενο του Ιερού Ναού των Αγίων Θεοδώρων σε συνέντευξή του (στις 12/05/17), η λειτουργία και η δράση της Τράπεζας Αγάπης στηρίζεται αρχικά στον ευαγγελικό λόγο, το λόγο του Κυρίου που μας προτρέπει να αγαπάμε τους αδελφούς μας, να ενδιαφερόμαστε γι' αυτούς και να φροντίζουμε για τους ενδεείς συνανθρώπους μας. Στο σημείο αυτό, είπε πρέπει να κάνουμε ένα διαχωρισμό, η Εκκλησία δε θα πρέπει να θεωρείται από κανέναν ως φιλανθρωπικό ίδρυμα, πρώτιστος σκοπός της είναι η σωτηρία της ψυχής του ανθρώπου, η τήρηση των εντολών του Κυρίου, που έχουν ως αποτέλεσμα όχι τον παρόντα χρόνο αλλά τον μέλλοντα και ότι, όλες οι υπόλοιπες δράσεις που έχει, είναι δευτερεύουσες.

Ξεκίνησε λοιπόν αυτή η δράση με πρωτοβουλία του ιδίου, με την εκκλησιαστική επιτροπή και κάποιες κυρίες-εθελόντριες που αποτέλεσαν τον πυρήνα της δημιουργίας της Τράπεζας Αγάπης, πριν ακόμη ξεσπάσει στη χώρα η κρίση. Ξεκίνησαν λοιπόν με 10 έως 15 συνανθρώπους της ενορίας, οι οποίοι έχρηζαν ανάγκης και βοήθειας και αποφάσισαν γι' αυτούς τους ανθρώπους να δημιουργήσουν το καθημερινό δωρεάν συσσίτιο-Τράπεζα Αγάπης. Αργότερα, αυξήθηκε και ο αριθμός των ανθρώπων που σιτίζονται καθημερινά λόγω της κρίσης. Οι κυρίες που ξεκίνησαν αυτή τη δράση ήταν 35, αριθμός που παραμένει σταθερός, αφού υπάρχει μεγάλη ανταπόκριση, αλλά κάποιες φορές αλλάζουν τα άτομα, συνεισφέρουν αφιλοκερδώς, προέρχονται από διάφορες ενορίες και ωφελούνται και οι ίδιες πνευματικά, στηριζόμενες στην αγάπη και στη συνέπειά τους.

Δίπλα από το Μητροπολιτικό Ναό των Αγίων Θεοδώρων, υπάρχει το Επισκοπείο, όπου εκεί στεγάζονται όλες οι υπηρεσίες της Μητρόπολης, όπως η αίθουσα διαλέξεων, η αίθουσα βυζαντινής μουσικής, ο μουσικός σταθμός-ράδιο της Εκκλησίας, το μαγειρείο, δύο αποθήκες με καταψύκτες, το κοινωνικό παντοπωλείο, το φαρμακείο και το ιατρείο (με ξεναγό τον εφημέριο πατέρα Χρήστο).

Τη μεγαλύτερη ευθύνη για την οργάνωση έχουν το εκκλησιαστικό συμβούλιο, ο αρμόδιος ιερέας (εφημέριος) και οι δύο βασικές κυρίες-εθελόντριες. Οι κυρίες αυτές συγκεντρώνουν τα απαραίτητα υλικά και ετοιμάζουν τις ποσότητες για το φαγητό της επόμενης ημέρας, όπου και αναλαμβάνουν το επόμενο πρωί άλλες εθελόντριες (περίπου 3 ή 4, ανάλογα με τα γκρουπ τους) να ετοιμάσουν τις μερίδες ανάλογα με τα άτομα που θα σιτιστούν.

Αρχικά, ξεκίνησαν με το σκεπτικό να υπάρχει και χώρος τραπεζαρίας, ώστε να σιτίζονται εκεί, απεδείχθη όμως στην πορεία πρακτικά δύσκολο, λόγω του μεγάλου αριθμού σιτισμένων, μ' αποτέλεσμα να παίρνουν το φαγητό τους σε πακέτο περιλαμβάνοντας την ημερήσια μερίδα, το ψωμί, τη σαλάτα, το φρούτο και το γιαούρτι. Το συσσίτιο είναι δωρεάν και καθημερινό μεσημεριανό, εκτός της Κυριακής, όπου και τους μοιράζεται διπλό πακέτο το Σάββατο. Η Κυριακή είναι μέρα ξεκούρασης των κυριών, σύμφωνα με τη συνέντευξη της υπεύθυνης κα Αναστασίας (στις 13/05/2017) και κατά τις περιόδους των διακοπών (κλείνουν από τις 15 Ιουλίου μέχρι και 15 Αυγούστου) δίνονται στους δικαιούχους τρόφιμα για να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες τους και μοίρασμα πακέτων. Επειδή όμως υπάρχουν και ελάχιστα άτομα που δεν μπορούν να μαγειρέψουν τα ίδια, τότε τους παρέχεται βοήθεια από το Δήμο και από την υπηρεσία Βοήθεια στο σπίτι. Αν και υπάρχει χώρος τραπεζαρίας, επειδή είναι μικρός και δεν εξυπηρετεί, το φαγητό συσκευάζεται καθημερινά και παρέχεται ως πακέτο στους δικαιούχους. Εξυπηρετεί άπορα άτομα, κατάκοιτα άτομα, μαθητές και περιστασιακά κάποιους που βγήκαν στη σύνταξη, μέχρι να τους δοθεί. Την περίοδο διακοπών των κυριών αυτών (από 15 Ιουλίου-15 Αυγούστου) γίνεται διανομή τροφίμων, μοίρασμα πακέτων και επειδή υπάρχουν και ελάχιστα άτομα που δεν μπορούν να μαγειρέψουν, τότε τους παρέχεται βοήθεια από το Δήμο και από την υπηρεσία Βοήθεια στο σπίτι.

Όλα γίνονται καθαρά από αγάπη και αυτοί που βοηθούν κυρίως είναι ο Μητροπολίτης, η Εκκλησία με το δίσκο της Κυριακής, κάποιες δωρεές, απογευματινά τσάι στο χώρο της τραπεζαρίας, μνημόσυνα όπου μερικές φορές αντί για στεφάνια δίνονται χρήματα, διάφορες άλλες φιλανθρωπίες, εθελοντές και τέλος, όταν δεν υπάρχουν χρήματα, βοηθός είναι η ίδια η Εκκλησία.

Οι δικαιούχοι, την περίοδο αυτή είναι περίπου 70 άτομα και ανήκουν στις παρακάτω κατηγορίες: α) αυτοί που έχουν τη δυνατότητα να παραλαμβάνουν το συσκευασμένο φαγητό τους και αποχωρούν σε δικό τους χώρο, β) κάποιοι που είναι κατάκοιτοι, γ) κάποιοι που μένουν μακριά και δεν έχουν την πρόσβαση να έρχονται καθημερινά (μια άλλη ομάδα εθελοντών τους πηγαίνει το φαγητό τους καθημερινά), δ) κάποιοι μαθητές και μαθήτριες από τα ολοήμερα σχολεία (αριθμός που αυξομειώνεται) που δεν έχουν τη δυνατότητα σίτισης από την οικογένειά τους και ε) μερικές έκτακτες περιπτώσεις, όπως κάποια άτομα περιμένοντας να βγει η σύνταξή τους.

Η δράση και η λειτουργία της Τράπεζας Αγάπης στηρίζεται: α) στη Μητρόπολη, β) στη ΜΚΟ της Αρχιεπισκοπής των Αθηνών (είτε με χρήματα είτε με αποστολή τροφίμων), γ) στο ταμείο του Ναού, δ) στις δωρεές των πιστών, ε) στο καλάθι της Αγάπης (στο οποίο κάποιοι πιστοί αφήνουν τρόφιμα), στ) σε κάποιες άλλες φιλανθρωπικές δράσεις που γίνονται σ' αυτό το χώρο, ζ) στη φιλανθρωπία του κόσμου και η) στην παρουσία, συνεργασία και βοήθεια των σχολείων όλων των βαθμίδων με μαθητές/τριες και εκπαιδευτικούς, συγκεκριμένα, συνεργάζονται με την Τράπεζα Αγάπης και όχι μόνο προ των εορτών, αλλά και σ' όλη τη διάρκεια του χρόνου, την επισκέπτονται για να δουν από κοντά τη λειτουργία της και έτσι ευαισθητοποιούνται και οι ίδιοι και θέλουν εθελοντικά να προσφέρουν όπως μπορούν. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα μια μαθήτρια γυμνασίου που μαγειρεύει το Σάββατο και άλλοι μαθητές πριν τα Χριστούγεννα που βοηθούν στο πακετάρισμα και στη διανομή τροφίμων μαζί με τους ιερείς. Ακόμη και η Σχολή της Αστυνομίας προσφέρει κατά καιρούς τη βοήθειά της στο έργο αυτό (Συνέντευξη με την υπεύθυνη κα Αδριανή στις 13/05/2017).

Η συμβολή του πατέρα Βαρθολομαίου

Η Τράπεζα Αγάπης, σύμφωνα με το δημοσιογράφο κο Στ.Παπαθανάκη (Συνέντευξη του ιδίου στις 13/05/17), αποτελεί μια θετική πρωτοβουλία του πρωτεργάτη της, πατέρα Βαρθολομαίου, και προέκυψε από την ανάγκη των φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού, στο πνεύμα των καιρών, της αγάπης, της προσφοράς, του εθελοντισμού και χριστιανισμού, διότι, όταν καταγράφονται τέτοιες περιπτώσεις σε επίπεδο οικογένειας και γειτονιάς, πάντα υπάρχει και η σωστή αντίδραση από πλευράς τους και δραστηριοποίησης όλων μέσω διαφόρων συλλόγων.

Η συμβολή των εθελοντών

Αξίζει να σημειωθεί ότι το χριστεπώνυμο πλήθος της πόλεως της Ν. Ορεστιάδος, αποδέχτηκε, με πολλή χαρά και διάθεση προσφοράς, την πρόσκληση από μέρους της Ενορίας να συμβάλλουν στο έργο αυτό (Αρχιμανδρίτης Αστεριάδης 2009).

Τέλος, υπάρχουν πρωτοβουλίες τόσο επαγγελματιών του Δήμου Ορεστιάδας που έσπευσαν να συνδράμουν με την προσφορά τους, παρέχοντας είτε τις συσκευασίες για τα πακέτα είτε τα ίδια τα τρόφιμα, όσο και ιδιωτών ή και απλών πολιτών που συναισθάνονται την ανάγκη να βοηθήσουν τους συνανθρώπους τους (Συνέντευξη με Παπαθανάκη 2017).

Οι αρχές του εθελοντισμού

Σύμφωνα με τον Εκπαιδευτικό Οδηγό της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών (2015) βασικές αρχές του εθελοντισμού μπορούν να θεωρηθούν οι ακόλουθες:

1. Ο εθελοντισμός ωφελεί την κοινωνία και τον εθελοντή. Ο εθελοντισμός δεν είναι απλά ένας όρος, είναι στάση ζωής και δρα εποικοδομητικά στο κοινωνικό στερέωμα καθώς αφορά όλους ανεξάρτητα από κοινωνικές και οικονομικές διακρίσεις, προάγει την ενεργή συμμετοχή των πολιτών στην προάσπιση των θεμελιωδών τους δικαιωμάτων και ενδυναμώνει την κοινωνική αλληλεγγύη και συνοχή.
2. Ο εθελοντισμός είναι πάντα θέμα επιλογής και προσφέρεται με ελευθερία βούλησης. Η ελευθερία αυτή αποτελεί το θεμέλιο λίθο της εθελοντικής προσφοράς εργασίας. Στην ιδανική της μορφή δεν περιορίζεται ούτε από τις τρέχουσες ανάγκες επιβίωσης και δεν επιβάλλεται.

3. Η εθελοντική εργασία δεν αμείβεται, ούτε συναρτάται με ανταπόδοση σε υπηρεσίες, σε κοινωνική θέση ή εξουσία. Έχει επικρατήσει η αντίληψη ότι εθελοντική εργασία σημαίνει μη-αμειβόμενη χρηματικά εργασία. Ωστόσο, το στοιχείο που διαφοροποιεί ουσιαστικά τον εθελοντισμό, είναι η μη εξάρτηση της προσφοράς εργασίας από συγκεκριμένη ανταπόδοση σε χρήμα, σε είδος, σε υπηρεσίες αλλά και σε εξουσία. Αυτό δεν αναιρεί τη σημασία της σύναψης συμφωνίας με τον αποδέκτη ή τον φορέα που οργανώνει την εθελοντική εργασία για το πλαίσιο της προσφοράς (καθήκοντα, ωράριο, διάρκεια), αλλά ούτε και αναιρείται από την παροχή αποζημίωσης για τα έξοδα (π.χ. μετακίνησης) του εθελοντικά εργαζόμενου ή την ασφάλιση στο χώρο εργασίας του. Στη χώρα μας η απουσία μέχρι στιγμής θεσμοθέτησης της εθελοντικής εργασίας δυσχεραίνει τη διαμόρφωση σωστών συνθηκών προστασίας των εθελοντών, ενώ αφήνει ελεύθερο το πεδίο για νοθεύσεις και καταστρατηγήσεις του νοήματος του εθελοντισμού.
4. Ο εθελοντισμός προσφέρεται σε οργανωμένα πλαίσια. Ο τρόπος με τον οποίο διαφέρει ο εθελοντισμός από τις πολλές (και πάντοτε πολύτιμες) πράξεις αλληλεγγύης, είναι ότι στηρίζεται σε εργασία που γίνεται σε οργανωμένα πλαίσια και αυτό, δημιουργεί συνήθως καλύτερες προϋποθέσεις για συνέχεια, ποιότητα, αξιολόγηση, αυτογνωσία, από ότι η μεμονωμένη προσφορά.
5. Ο εθελοντισμός είναι ένας νόμιμος τρόπος με τον οποίο οι πολίτες μπορούν να συμμετέχουν στις δραστηριότητες της κοινότητάς τους.
6. Ο εθελοντισμός είναι ένα μέσο να αντιμετωπίζουν τα άτομα ή οι ομάδες τις ανθρώπινες, περιβαλλοντικές και κοινωνικές ανάγκες και στοχεύει στην κάλυψη τόσο ατομικών, όσο και συλλογικών αναγκών. Η προσφερόμενη εθελοντική εργασία, μπορεί να απευθύνεται σε άτομα αλλά και, ομάδες ή κοινότητες ανθρώπων.
7. Ο εθελοντισμός είναι μια δραστηριότητα που εκτελείται σε μη κερδοσκοπικούς τομείς. Ως εκ τούτου δεν υπαγορεύεται από κανόνες ανταποδοτικότητας στα πλαίσια της οικογένειας, της συγγένειας, της φυλής, ή της ιδιότητας του μέλους οργάνωσης.
8. Ο εθελοντισμός βρίσκεται εκτός της λογικής της αγοράς εργασίας. Ο εθελοντισμός δεν ορίζεται με, ούτε περιορίζεται από, τη λειτουργία της αγοράς εργασίας. Ως εκ τούτου:
   - Δεν υποκαθιστά την αμειβόμενη εργασία.
   - Δεν αναλαμβάνεται υποχρεωτικά προκειμένου να αποφέρει συντάξεις ή κρατικά επιδόματα.
   - Οι εθελοντές δεν παίρνουν τη θέση αμειβόμενων υπαλλήλων, ούτε συνιστούν απειλή για την ασφάλεια της εργασίας αμειβόμενων υπαλλήλων.
9. Ο εθελοντισμός σέβεται τα δικαιώματα, την αξιοπρέπεια και τον πολιτισμό των άλλων. Απευθύνεται στο κοινωνικό σύνολο, χωρίς να κάνει διακρίσεις σύμφωνα με το φύλο, την ηλικία, την κοινωνική τάξη και θέση, την εθνότητα, την πίστη. Η οργάνωση της εθελοντικής εργασίας με στόχευση σε ορισμένες ομάδες πληθυσμού στο πλαίσιο της εξειδίκευσης, δεν αναιρεί αυτό το χαρακτηριστικό.
10. Ο εθελοντισμός προωθεί τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ισότητα.

Αντί επιλόγου

Η Ιερά Μητρόπολη Διδυμοτείχου και Ορεστιάδος σε σχετική ανακοίνωσή της (2012) τονίζει ότι:

> Σε εποχές δύσκολες, όπως και αυτή που διανύουμε τώρα με εκατοντάδες συνανθρώπους μας να στερούνται ακόμα και των βασικών ειδών απαραίτητων για την επιβίωσή τους, η Εκκλησία είναι παρούσα για να προσφέρει απλόχερα τη διακονία της στον πάσχοντα αδελφό. Και επειδή Εκκλησία είμαστε όλοι μας κληρικοί και λαϊκοί παρακαλούμε να συνεχίσετε να δείχνεται το ίδιο ενδιαφέρον και την ίδια αγάπη για το έργο αυτό. Και να μην ξεχνάμε ότι τώρα

που οι καταστάσεις οικονομικά έγιναν δυσκολότερες πρέπει και από το υστέρημα μας να βοηθάμε τους ασθενέστερους αδελφούς μας.

Τα ΜΜΕ πολλές φορές με υπερβολικό τρόπο αναδεικνύουν τέτοια θέματα κοινωνικού αποκλεισμού και φτώχιας και κάθε μέσο έχει το δικό του τρόπο διαχείρισης, θέλοντας περισσότερο να το προβάλλουν παρά να το επιλύσουν. Πρέπει λοιπόν να στρέψουμε το ενδιαφέρον μας προς την εκπαίδευση και να δούμε πως αλλάζει μια κοινωνία και πως τα νέα παιδιά ανταπεξέρχονται στις νέες καταστάσεις που όλοι μας αντιμετωπίζουμε, τι εφόδια έχουν και να εκπαιδευτούν στο πώς να τις διαχειριστούν.

Ευχαριστίες

Οι συγγραφείς εκφράζουν τις ειλικρινείς τους ευχαριστίες στον πατέρα Βαρθολομαίο, Πρωτοπρεσβύτερο και Προϊστάμενο του Ναού των Αγίων Θεοδώρων Νέας Ορεστιάδας για την πολύτιμη βοήθειά του στην παροχή στοιχείων, όπως και όλους όσοι βοήθησαν στη συλλογή τους είτε με συνεντεύξεις είτε με άλλο υλικό.

Βιβλιογραφία

Αρχιμανδρίτης Αστεριάδης, Β. (2009). «…των και πολιούχων ημών». Αφιερωματική Επισκόπηση για τα 50 χρόνια από τα Εγκαίνια του Ιερού Μητροπολιτικού Ναού Αγίων Θεοδώρων Νέας Ορεστιάδος, Νέα Ορεστιάδα.

Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών (2015). Εκπαιδευτικός Οδηγός. Ανακτήθηκε στις 17 Μαΐου 2017 από: http://iaathethelontismos.gr:8001/mod/book/view.php?id=76&chapterid=60

Ιερά Μητρόπολη Διδυμοτείχου και Ορεστιάδας (2012). Εγκαίνια Νέων Εγκαταστάσεων Τράπεζας Αγάπης Ι.Ν. Αγ. Θεοδώρων Ν. Ορεστιάδος. Ανακτήθηκε στις 20 Μαΐου 2017 από:http://www.imdos.gr/2012/07/17/%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%B1%CE%AF%CE%BD%CE%B9%CE%B1%CE%BD%CE%AD%CF%89%CE%BD%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%AC%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD%CF%84%CF%81%CE%AC%CF%80%CE%B5%CE%B6%CE%B1/

Ιερός Μητροπολιτικός Ναός Αγίων Θεοδώρων Ν. Ορεστιάδος - Φωτογραφίες. Ανακτήθηκε στις 17 Μαΐου 2017 από: https://www.facebook.com/pg/%CE%99%CE-%95%CE%-A1%CE%9F%CE%A3%CE%9C%CE%97%CE%A4%CE%A1%CE%9F%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A3%CE%9D%CE%91%CE%9F%CE%A3%CE%91%CE%93%CE%99%CE%A9%CE%9D%CE%98%CE%95%CE%9F%CE%94%CE%A9%CE%A1%CE%A9%CE%9D%CE%9D%CE%9F%CE%A1%CE%95%CE%A3%CE%A4%CE%99%CE%91%CE%94%CE%9F%CE%A3-121849504556947/photos/?ref=page_internal

Τσονίδης, Τ. (1980). Η Ορεστιάδα μας. Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέων Ορεστιάδας.

ΦΕΚ Α 55-10.03.1980 Διάταγμα 200: «Περί ορισμού της εορτής των Αγίων Θεοδώρων ως ημέρας αργίας των δημοσίων υπηρεσιών και Ν.Π.Δ.Δ. εν τη περιφέρεια του Δήμου Ορεστιάδας του Νομού Έβρου».

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 129-138

Η ΚΙΒΩΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Μαρίνα Σιρδάρη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία διαπραγματεύεται τη σύνταξη του λεξικού «Η Κιβωτός της Ελληνικής Γλώσσης», ενός μνημειώδους έργου, που εκπονήθηκε σε χρόνια δύσκολα, από λόγιους και κληρικούς, με σκοπό να το παραδώσουν ως παρακαταθήκη για τις επόμενες γενιές. Το έργο αυτό σώζεται με την ιδιόχειρη υπογραφή του Δωρόθεου Πρωίου, στη σημερινή βιβλιοθήκη του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως, στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας.

Λέξεις κλειδιά: *Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως, Δωρόθεος Πρώιος, Κιβωτός της Ελληνικής Γλώσσας, Νικόλαος Λογάδης*

Εισαγωγή

Η ελληνική γλώσσα δεν είναι υπόθεση των τελευταίων τριάντα ή πενήντα χρόνων, αλλά αποτελεί προϊόν αδιάκοπης εξέλιξης σαράντα και πλέον αιώνων. Ο ιστορικά ενιαίος χαρακτήρας της ελληνικής γλώσσας, και παρ' όλες τις δομικές μεταβολές που υπέστη με το πέρασμα των αιώνων, δεν μας επιτρέπει να κατανοήσουμε σε βάθος τη σύγχρονη μορφή της, εάν δεν αποκτήσουμε μια ευρύτερη εποπτεία ολόκληρης της Ελληνικής γλώσσας.

Ιδιαιτερότητα της Ελληνικής γλώσσας αποτελεί το γεγονός ότι θεωρείται η κατεξοχήν καλλιεργημένη γλώσσα, η οποία σμιλεύτηκε πάνω από τριάντα αιώνες στην έκφραση λεπτών εννοιών της φιλοσοφίας και της επιστήμης, αδρών εννοιών του πολιτικού λόγου και των πολιτειακών θεσμών, σύνθετων εννοιών του Ευαγγελικού λόγου και της πατερικής θεολογίας, καθώς και βαθιών στοχαστικών εννοιών του αρχαίου δράματος, της πεζογραφίας και της ποίησης (Μπαμπινιώτης 2006).

Η εθνική ανάγκη, λοιπόν, να επιβιώσει η Ελληνική γλώσσα και μέσα από τα σύγχρονα μέσα μετάδοσης και επεξεργασίας των πληροφοριών, καθώς και η αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς που διασώζεται μέσα από τα «ζωντανά» μνημεία του γραπτού Ελληνικού λόγου οδήγησαν στη γραφή της εργασίας αυτής, με σκοπό την ανάδειξη ενός από τους σπουδαιότερους ελληνικούς συλλόγους της Ανατολικής Θράκης και του πολυτιμότερου ιστορικού βιβλίου- Λεξικού που κατέχει στα αρχεία του ο σύλλογος.

Τα λεξικά αποτελούν από παλιά έμπνευση για τα επόμενα «βιβλία» στα οποία οι συντάκτες τους προσπαθούν να «απαθανατίσουν» και να καταγράψουν το λεξιλόγιο μιας γλώσσας. Παράλληλα, στις σύγχρονες εγγράμματες κοινωνίες διαδραματίζουν ένα ρόλο ρυθμιστικό τόσο σε επίπεδο ορθογραφίας όσο και σε επίπεδο σημασιολογίας και ορισμένες φορές σε επίπεδο φωνολογίας, ετυμολογίας, σύνταξης, κ.ά. Πρόκειται για βιβλία χρηστικά, τα οποία αποτελούν βασικά βιβλία για κάθε βιβλιοθήκη.

Η συγκεκριμένη εργασία διαπραγματεύεται τη σύνταξη ενός λεξικού που γράφτηκε στα δύσκολα χρόνια της τουρκοκρατίας, σε μια περίοδο που οι Έλληνες είχαν αρχίσει να χάνουν τον προσανατολισμό και τη γλώσσα τους. Η εκπόνηση του συγκεκριμένου λεξικού «Η Κιβωτός της Ελληνικής Γλώσσης» πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια πολλών λόγιων και κληρικών ανθρώπων, οι οποίοι δείχνοντας αγάπη για τα γράμματα, προσπάθησαν να παραδώσουν ένα έργο μνημειώδες, παρακαταθήκη για τις επόμενες γενιές.

Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως – Ιστορία

Ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως (Φ.Σ.Α.) από τη στιγμή της ίδρυσής του υπήρξε ένας από τους σπουδαιότερους ελληνικούς συλλόγους της Ανατολικής Θράκης.

Ο Φ.Σ.Α. ιδρύθηκε στις 14 Ιανουαρίου 1872 στην τουρκοκρατούμενη Αδριανούπολη, συμβάλλοντας στην εθνική, κοινωνική και πνευματική ανάπτυξη της Αδριανούπολης και των περιχώρων της. Στα χρόνια που ακολούθησαν και μέχρι την απελευθέρωση της Αδριανούπολης το 1920, αλλά και την εθνική τραγωδία του 1922 βοήθησε στη βελτίωση της εκπαίδευσης και των εκπαιδευτηρίων, ίδρυσε νηπιαγωγεία και δημοτικά σχολεία σε όλα τα προάστια, χορήγησε βιβλία και βοηθήματα και κατέβαλε τα έξοδα φοίτησης μαθητών από όλη τη Θράκη.

Ο Φ.Σ.Α. απέκτησε ευπρεπές κτίριο με αναγνωστήρια, φιλαρμονικό τμήμα, διοργάνωνε διαλέξεις και ενδιαφερόταν για την ανεύρεση και συγκέντρωση αρχαιολογικών ευρημάτων, αρχαίων και βυζαντινών χειρογράφων και για τη συλλογή σπάνιων νομισμάτων, ενώ τα έσοδά του προέρχονταν από συνδρομές και δωρεές των μελών του. Συνεργάστηκε με το ελληνικό προξενείο στον αγώνα κατά της σλαβικής προπαγάνδας στη Θράκη και λειτούργησε ως ενδιάμεσος κρίκος μεταξύ του ελληνικού κράτους και φορέων, των προξένων και διπλωματών, της εκκλησίας και τοπικών κοινωνιών.

Γενικά, ο σύλλογος διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στα εθνικά ζητήματα των Θρακών. Αποτελεί πνευματική θρακική κληρονομιά στους ξεριζωμένους πρόσφυγες μετά το 1923.

Βιβλιοθήκη Φ.Σ.Α. – Ιστορία

Η πολυτιμότερη και πνευματική κληρονομιά και το σπουδαιότερο επίτευγμα και δημιούργημα του Φ.Σ.Α. υπήρξε η Βιβλιοθήκη του. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να υπογραμμιστεί ο μόχθος των Αδριανουπολιτών και η δίψα τους για μάθηση που οδήγησαν να συγκεντρωθεί το «corpus» των σπουδαιότερων έργων, πολλά από τα οποία προήλθαν από από τις προσωπικές δωρεές κορυφαίων ιεραρχών και ευεργετών, όπως του μητροπολίτη Αδριανουπόλεως Δωρόθεου Πρώιου και του εθνικού ευεργέτη της Θράκης Γρ. Μαρασλή (Βακαλόπουλος 1996).

Το 1880 η αποθήκη της Βιβλιοθήκης περιελάμβανε μόνο 1.228 σχολικά εγχειρίδια και 77 συγγράμματα, ενώ το 1887 προστέθηκαν 2.204 τόμοι από προσφορές και δωρεές των ευεργετών της, που συνεχίστηκαν και τα μετέπειτα χρόνια. Το 1905 η Βιβλιοθήκη καταστράφηκε από μεγάλη πυρκαγιά της πόλης. Από το 1906 έως το 1923 έγινε μικρή προσπάθεια ανασυγκρότησης της Βιβλιοθήκης (Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως 2017).

Το 1922 όταν ο ελληνικός πληθυσμός εκκένωσε την Αδριανούπολη, ο Μητροπολίτης Πολύκαρπος μαζί με τους Δημογέροντες συσκεύασαν όλα τα κειμήλια της πόλης καθώς και την περίφημη και πλούσια σε βιβλία και χειρόγραφα Βιβλιοθήκη. Όλα τα πολύτιμα αντικείμενα και τα χειρόγραφα μεγάλης αξίας και σημασίας παραδόθηκαν στην Εθνική Βιβλιοθήκη των Αθηνών. Κάποια κειμήλια και βιβλία βρέθηκαν και στο Μουσείο Μπενάκη.

Ο Φ.Σ.Α., μετά την επανασύστασή του το 1924 στη Θεσσαλονίκη, αλλά και η Βιβλιοθήκη γνώρισαν άπειρες περιπέτειες, αλλά η διαφύλαξή της αποτέλεσε όρκο ζωής και συμβόλαιο εθνικής μνήμης για τους ξεριζωμένους και ευαίσθητους Αδριανουπολίτες (Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως, 2017).

Τον Ιανουάριο του 2001, με απόφαση του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου και σε συμφωνία με το Πανεπιστήμιο της Κρήτης, έγινε η συστηματική καταγραφή, συντήρηση και ταξινόμηση ενός μεγάλου μέρους της Βιβλιοθήκης, ξετυλίγοντας την εκπαιδευτική ιστορία του Ελληνισμού της Αδριανούπολης από τα χρόνια του Ελληνικού Διαφωτισμού μέχρι και το 1922.

Το 2012 με απόφαση του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου, μετά από πρωτοβουλία του Συλλόγου «Η Ορεστιάς» Απογόνων Καραγατσιανών-Αδριανουπολιτών, η βιβλιοθήκη μεταφέρθηκε σε ανακαινισμένο και ασφαλή χώρο, που στεγάζει και τη βιβλιοθήκη του Δήμου, στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας. Στις 24 Ιουνίου 2012, έγιναν τα εγκαίνια της ιστορικής βιβλιοθήκης της

Ελληνικής Κοινότητας Αδριανουπόλεως στα πάτρια εδάφη (Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως 2017).

Στη Βιβλιοθήκη φυλάσσονται σήμερα συνολικά περίπου 5.000 βιβλία από τα οποία 3.000 περίπου είναι παλαιά και 2.000 νεότερα.

Χωρίς αμφιβολία, λοιπόν, η Βιβλιοθήκη του Φ.Σ.Α. αποτελεί το σπουδαιότερο στοιχείο που συνδέει το ιστορικό παρελθόν των Αδριανουπολιτών και ευρύτερα των Θρακών με τη σύγχρονη παρουσία τους στο ελληνικό κράτος. Σηματοδοτεί κάτι παραπάνω από το απομεινάρι της ιστορικής και πνευματικής τους κληρονομιάς, διότι ο Φ.Σ.Α. συνέχισε να διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη νέα ζωή και στις νέες συνθήκες, στις οποίες όφειλαν οι ξεριζωμένοι να προσαρμοστούν μετά το 1923 (Βακαλόπουλος 1996).

Δωρόθεος Πρώιος

Από τους Μητροπολίτες Αδριανουπόλεως ξεχωρίζει ο Δωρόθεος Πρώιος -σοφός δάσκαλος- από τους σπουδαιότερους λόγιους Ιεράρχες του 19^{ου} αιώνα και Εθνομάρτυρας Άγιος.

Ο Δωρόθεος Πρώιος, κατά κόσμον Δημήτριος Πρωγάκης, γεννήθηκε από ευσεβείς γονείς στη Χίο, όπου και έμαθε τα στοιχειώδη γράμματα. Το 1786 χειροτονήθηκε Ιεροδιάκονος. Δε γνωρίζουμε όμως αν αυτό έγινε πριν ή μετά τη φοίτησή του στην Πατμιάδα Σχολή. Μετά την αποφοίτησή του από την Πατμιάδα, πήγε στην Ευρώπη, τη Φλωρεντία και το Παρίσι, και σπούδασε Φιλοσοφία και Μαθηματικά. Από το Σεπτέμβριο του 1793 μέχρι και το 1796 δίδασκε φιλοσοφία στη Σχολή της Χίου (Ορθόδοξος Συναξαριστής 2017).

Όταν το 1804 ο Δημήτριος Μουρούζης ίδρυσε τη Νέα Σχολή του Γένους στην Ξηροκρήνη της Κωνσταντινούπολης, τη διεύθυνσή της ανέλαβε ο Δωρόθεος, την οποία και διατήρησε για τέσσερα χρόνια, μέχρι το 1807. Στο μεταξύ, είχε εκλεγεί και Μητροπολίτης Φιλαδέλφειας, αλλά συνέχισε να διδάσκει στη Σχολή. Τα μαθήματα που δίδασκε ήταν η Φιλοσοφία και η Λογική, τα λεγόμενα θεωρητικά, αλλά δίδασκε και τα πρακτικά, που ήταν τα Μαθηματικά, η Γεωμετρία και η Φυσική (Ορθόδοξος Συναξαριστής 2017).

Ως Σχολάρχης ο Δωρόθεος αλληλογραφούσε με επιφανείς ομογενείς, ζητώντας την ηθική και υλική συμπαράστασή τους για τη σωστή λειτουργία της Σχολής. Στην προσπάθειά του αυτή βρήκε συμπαράσταση από τον Αδαμάντιο Κοραή.

Παράλληλα, όμως, με τη διοικητική του δραστηριότητα και τα εκπαιδευτικά του καθήκοντα, ο Δωρόθεος ήταν ο εμπνευστής του πρώτου πλήρους λεξικού της ελληνικής γλώσσας, της λεγόμενης **ΚΙΒΩΤΟΥ**, γνωστό ως **Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης,** το οποίο συνέταξε με τη βοήθεια των συνεργατών και των μαθητών του. Είχε ασφαλώς και την υλική και ηθική υποστήριξη του Αδαμάντιου Κοραή. Ο πρώτος τόμος του λεξικού εκδόθηκε το 1819 (Αδριανούπολις Ερευνητικό Κέντρο 2017).

Το 1813 προβιβάστηκε στο Θρόνο της Αδριανουπόλεως, μετά από επιθυμία του Πατριάρχη Κύριλλου. Ταυτόχρονα αναλαμβάνει την οργάνωση της *Αστικής Σχολής Αδριανουπόλεως* στην οποία δίδασκε Θεολογία, Φιλοσοφία και Φυσικές Επιστήμες.

Το 1820 ο Δωρόθεος κλήθηκε ως μέλος της Ιεράς Συνόδου στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί έμελλε, όμως, να βρει μαρτυρικό θάνατο, αφού απαγχονίστηκε από τους Τούρκους στο Μέγα Ρεύμα του Βοσπόρου, στις 3 Ιουνίου 1821.

Ο Δωρόθεος Πρώιος ανήκει στους μεγάλους Διδασκάλους του Γένους. Τα συγγράμματά του διαδόθηκαν και τα πολλά αντίγραφά τους, -που σώζονται σε διάφορες βιβλιοθήκες-, βεβαιώνουν το γεγονός ότι αναγνωρίστηκε η μεγάλη αξία του και ως Διδασκάλου. Τα σωζόμενα χειρόγραφα περιλαμβάνουν Αριθμητική, Γεωμετρία, Άλγεβρα και τη Λογική του Γενουηνσίου (Αδριανούπολις Ερευνητικό Κέντρο 2017).

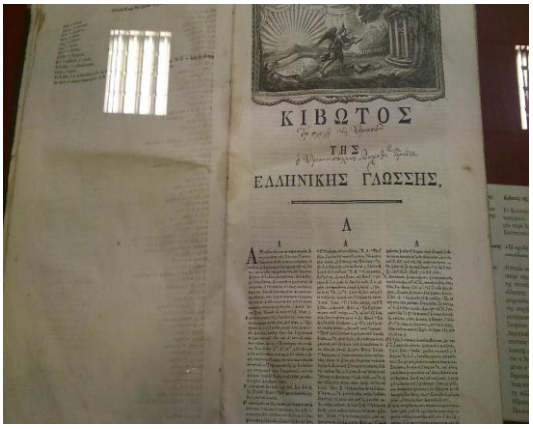

Κιβωτός της Ελληνικής γλώσσης, Εν Κωνσταντινουπόλει, κατά το Πατριαρχικόν Τυπογραφείον εν Φαναρίω Παρά Αλεξάνδρω Αργυράμμω και Κωνσταντίνω Κορεσίω, 1819. ΦΣΑ 3763-3766

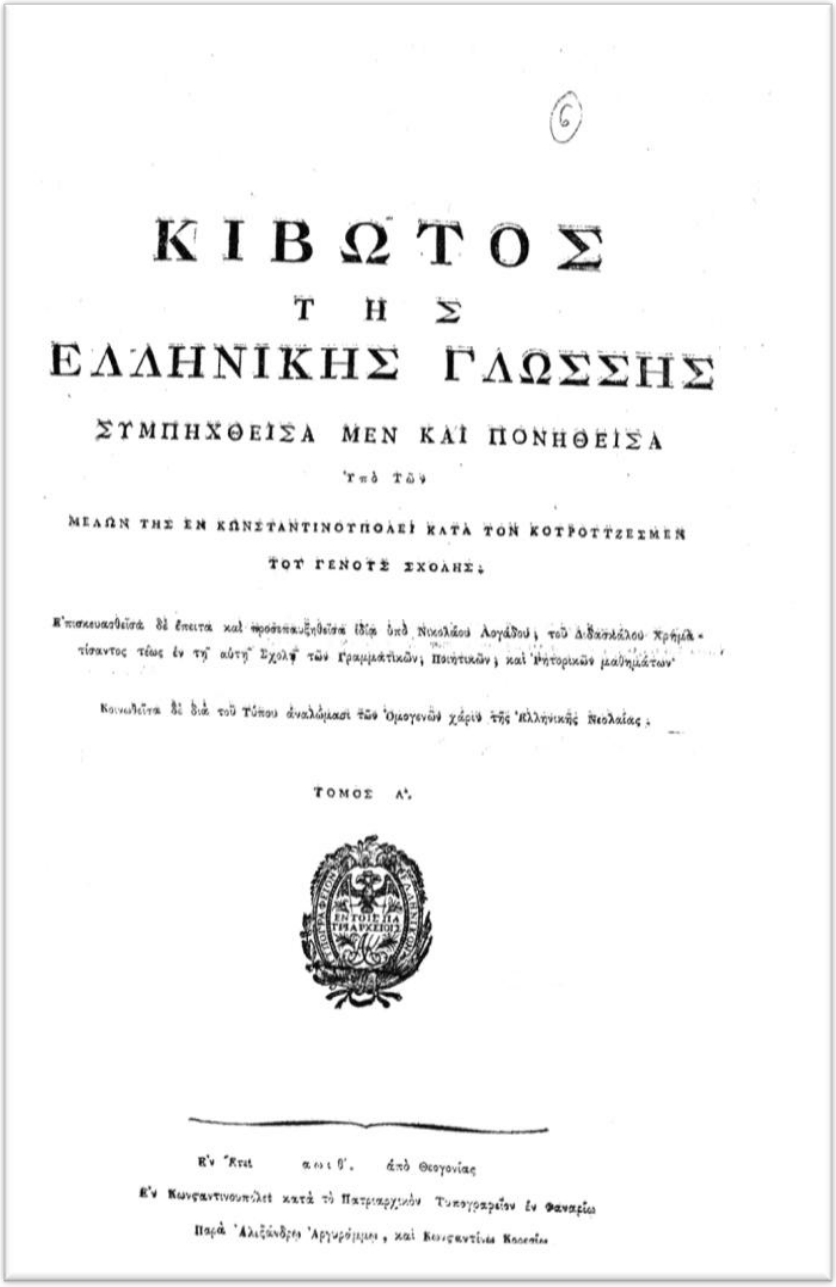

ΚΙΒΩΤΟΣ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΣΥΜΠΗΧΘΕΙΣΑ ΜΕΝ ΚΑΙ ΠΟΝΗΘΕΙΣΑ

Ὑπὸ τῶν

ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΚΟΤΡΟΤΤΣΕΣΜΕΝ

ΤΟΥ ΓΕΝΟΤΣ ΣΧΟΛΗΣ.

Κ'πισκευασθεῖσά δὲ ἔπειτα καὶ προσπαμξηθεῖσα ἰδίᾳ ὑπὸ Νικολάου Λογάδου, τοῦ Διδασκάλου κρήμα-
τίσαντος τότε ἐν τῇ αὐτῇ Σχολῇ τῶν Γραμματικῶν, Ποιητικῶν, καὶ Ῥητορικῶν μαθημάτων.

Κοινωθεῖσα δὲ διὰ τοῦ Τύπου ἀναλάμασι τῶν Ὁμογενῶν χάριν τῆς Ἑλληνικῆς Νεολαίας.

ΤΟΜΟΣ Α'.

Ἐν Ἔτει αωιθ'. ἀπὸ Θεογονίας

Ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ Πατριαρχικὸν Τυπογραφεῖον ἐν Φαναρίῳ

Παρὰ Ἀλεξάνδρῳ Ἀργυράμμῳ, καὶ Κωνσταντίνῳ Κορεσίῳ

Νικόλαος Λογάδης

Ο Νικόλαος Λογάδης υπήρξε μια από τις σημαντικότερες προσωπικότητες του Ελληνισμού μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης.

Γεννήθηκε στη Σωτηρόπολη της Βιθυνίας το 1779 και πέθανε στην Κωνσταντινούπολη το 1835. Σπούδασε στη Χίο και την Κωνσταντινούπολη και διετέλεσε καθηγητής στη Μεγάλη του Γένους σχολή μέχρι το 1814. Υπήρξε Καθηγητής της Πατριαρχικής Ακαδημίας στα δύσκολα χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, ενώ το 1830 ανέλαβε και τη διεύθυνσή της μέχρι το θάνατό του. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της ζωής του υπήρξε μέλος της Φιλικής Εταιρείας.

Ο Νικόλαος Λογάδης είναι άξιος αναφοράς καθώς είναι ένας από τους σημαντικότερους Διδασκάλους του Γένους της Νεότερης Ιστορίας του Ελληνισμού αλλά και συγγραφέας του μνημειώδους έργου «Κιβωτός της Ελληνικής Γλώσσης», το οποίο ανατέθηκε από τον Δωρόθεο Πρώιο, μέχρι και το 1821, του πρώτου λεξικού της νεότερης ιστορίας.

Κάποιοι έγραψαν για αυτόν πως δεν ήταν απλά ο συντάκτης της Κιβωτού της Ελληνικής Γλώσσης, αλλά χαρακτηρίστηκε και ως ο Νώε που προσπαθεί να διασώσει τη γλώσσα των Ελλήνων.

Το έργο αυτό σώζεται (μαζί με άλλα της προσωπικής του βιβλιοθήκης), με την ιδιόχειρη υπογραφή του Δωρόθεου Πρωίου, στη σημερινή βιβλιοθήκη του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως.

Στην πρώτη σελίδα του λεξικού αναφέρεται πως το συγκεκριμένο έργο υλοποιήθηκε από τα μέλη της σχολής του Κουρούτσεσμε στην Κωνσταντινούπολη, ενώ αργότερα εμπλουτίστηκε από τον Νικόλαο Λογάδη. Τυπώθηκε από το Πατριαρχικό Τυπογραφείο στο Φανάρι. Συγγραφείς του λεξικού ήταν ένα σύνολο από λόγιους κληρικούς και διδασκάλους της Κωνσταντινούπολης, όπως ο Νικόλαος Λογάδης και ο Ιλαρίων ο Σιναΐτης ο Κρης, ενώ όλο αυτό το δύσκολο και επίπονο εγχείρημα έγινε με παρότρυνση του Δωρόθεου Πρώιου.

Παρακάτω, παρατίθεται απόσπασμα από τα προλεγόμενα του Ιλαρίωνα του Σιναΐτη από την Κρήτη, ο οποίος ήταν Μητροπολίτης στον Τόρνοβο στη Βουλγαρία, ενώ το 1820 διηύθυνε το Πατριαρχικό Τυπογραφείο, και στη συνέχεια ακολουθεί σχολιασμός και πίνακες με την ερμηνεία και την ετυμολογία λέξεων από το λεξικό Κιβωτός, του γράμματος Α.

Ο Ιλαρίων Σιναΐτης γράφει στην Κιβωτό:

> Σχετικά με το λεξικό προθυμοποιούμαι να πω, όχι από σκοπό γιατί κάποιοι έχουν προαναφερθεί σχετικά με αυτό. Όχι μόνο γιατί δε δέχομαι να είμαι ασυνεπής, αν κάποιος πρέπει να αφηγηθεί, πρέπει να είναι και διατεθιμένος να φτάσει στο τέλος και να διδάξει αυτούς που θέλουν να μάθουν. Όλοι λοιπόν, οι άνθρωποι όχι μόνο είναι πρόθυμοι στη μάθηση, καθώς ο άνθρωπος λέγεται ότι είναι 'δεικτικόν ζώον', αλλά με το να μαθαίνουν παίρνουν αυτά που τους ανήκουν, είναι δηλαδή άξιοι θείας λάμψης. Αν όμως δεν προθυμοποιούνταν στη διδασκαλία, τότε όχι μόνο δε θα είχαν περάσει στη μνήμη, αλλά θα εμπόδιζαν και τους άλλους στο να μάθουν. […]
>
> Επειδή λοιπόν, οι λέξεις είναι σημαντικές για τα άπειρα νοήματα, όπως λέγεται, και όπως ο φιλόσοφος τα έκανε σε δέκα κατηγορίες είναι ανάγκη να τα κάνω και εγώ σε τόσες (κατηγορίες), ως προς τη σημασία, την ποιότητα και την ποσότητα. Αλλά επειδή είναι δύσκολο να διαιρεθούν αυτές (οι λέξεις) καθώς υπάρχουν πολλές διαιρέσεις και υποδιαιρέσεις των. Αποφάσισα να τα διαιρέσω σε πρωτότυπα και παράγωγα και από αυτά σε ονόματα και σε ρήματα. Από τα ονόματα σε ουσιαστικά και επίθετα. Από τα ουσιαστικά σε προσηγορικά και Κύρια και τα επίθετα έχουν πολλά είδη. Από τα ρήματα αυτά που έχουν ενεργητική σημασία και αυτά που έχουν παθητική σημασία και των άλλων μερών σε ταυτόσημα, ετερόσημα, πολύσημα αλλά και των άκλιτων μορίων.

Οι συντάκτες του λεξικού προσπάθησαν να «απαθανατίσουν» και να καταγράψουν το λεξιλόγιο της ελληνικής γλώσσας. Επισημαίνεται η **πολυσημία** των λέξεων, δηλαδή αλλάζουν όπως αλλάζουν και οι άνθρωποι που τις χρησιμοποιούν, αναλύονται, τροποποιούνται ή και περιφράζονται με σαφήνεια, ανάλογα με τις ανάγκες της κάθε εποχής. Ακόμη, εξυμνείται το έργο ενός φιλόμουσου κυρίου, γόνος ηγεμόνα της περιοχής, του Σκαρλάτου Γκίκα, καθώς με τη βοήθειά του μπόρεσαν να ερμηνεύσουν όλα τα ρήματα από το Α μέχρι και το Ω.

Σε όλη την έκταση των Προλεγόμενων τονίζεται πως ήταν ένα εγχείρημα συλλογικό, εφόσον ο ίδιος δεν μπορούσε να το ολοκληρώσει καθώς τον είχαν προλάβει τα γηρατειά. Μέσα από επίπονη και σκληρή δουλειά και έρευνα, συνέλεξαν ό,τι χρήσιμο θεώρησαν και, σύφωνα με την κρίση τους, δημιούργησαν το συγκεκριμένο λεξικό. Είναι ένα έργο που προσπάθησε να ενώσει όλους τους Έλληνες, αποτελώντας παρακαταθήκη των προγόνων προς τους νεότερους, παρομοιάζοντάς το με την Κιβωτό του Νώε.

Στη συνέχεια, ο Ιλαρίων θεωρεί καθήκον του να επισημάνει πως δέχτηκε επιρροή από προηγούμενα λεξικά εκείνης της εποχής, ενώ με τη σειρά του πιστεύει πως το λεξικό αυτό θα αποτελέσει και το ίδιο έμπνευση να γραφτούν και άλλα λεξικά, συνεχίζοντας το σκοπό τους. Θεωρεί πρέπον να ευχαριστήσει το Τυπογραφείο της Κωνσταντινούπολης και τους υπαλλήλους του που βοήθησαν στην τύπωση και την έκδοσή του.

Τελειώνοντας, ζητά συγνώμη και γράφει πως το έργο αυτό δεν είναι αλάνθαστο, αλλά μέσα από συλλογικότητα και αγάπη για την ελληνική γλώσσα γράφτηκε και αφιερώνεται σε όλους τους Έλληνες.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

1. ἀγαθός, βγαίνει από τη ρίζα αγαθ ς<ἀγαθός	
ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗΝ Α.Ε.	**ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗ Ν.Ε.**
Αγαθοεργός	αγαθοεργία
Αγαθοποιός	Πανάγαθος
ἀγαθύνω	καλοκάγαθος
2. ἀγάλλω, βγαίνει από το αρχ. ἀγάλλω<ἀγαλός πιθ. από ἀγλαός ή ἀγάν	
ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗΝ Α.Ε.	**ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗ Ν.Ε.**
ἄγαλμα	αγαλματοποιός
ἐπαγγέλομαι	αγαλματοποιία
3. ἀγγείον, βγαίνει από το αρχ. ἄγγος	
ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗΝ Α.Ε.	**ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗ Ν.Ε.**
αγγοθήκη	αγγειογράφημα
ἀγγείδιον	καρδιοαγγειογραφία
	αγγειολογικός
4. ἄγγελμα, βγαίνει από το αρχ. ἀγγέλλω<ἄγγελμα<ἄγγελος	
ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗΝ Α.Ε.	**ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗ Ν.Ε.**

ἀγγελτήρ	αγγελιοφόρος
ἀγγελτικός	αγγελοκρούω
ἀπαγγέλω	αρχάγγελος
	Ευαγγέλιο

5. ἀγέλη, βγαίνει από το αρχ. ρ. ἄγω

ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗΝ Α.Ε.	**ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗ Ν.Ε.**
ἀγωγιάτης	παιδαγωγός
ἀγώγιον	διαπαιδαγώγηση
ἀγωγεύς	αεραγωγός
	μυσταγωγία

6. ἀγερμός, βγαίνει από το αρχ. ρ. ἀγείρω<αρχ. “συγκεντρώνω”

ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗΝ Α.Ε.	**ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗ Ν.Ε.**
ἀναγείρω	αγοραφοβία
ἀγορευτής	αλληγορία

7. ἄγνοια, βγαίνει από το αρχ. ρ. γιγνώσκω (γνωρίζω)

ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗΝ Α.Ε.	**ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗ Ν.Ε.**
γνώμων	αυτογνωσία
γνῶσις	γνωστοποίηση
	αρχαιογνωσία

8. ἀδαήμων, βγαίνει από το αρχ. ρ. διδάσκω

ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗΝ Α.Ε.	**ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗ Ν.Ε.**
ἀδαημοσύνη	αυτοδίδακτος
ἀναδιδάσκω	ιεροδιδασκαλείο

9. ἀδικότροπος, βγαίνει από το αρχ. ρ. δείκνυμι<αρχ. ἀδικῶ

ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗΝ Α.Ε.	**ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗ Ν.Ε.**
δεικτικός	επιδειξιμανία
δίκη	δειγματοληψία
	δειγματολόγιο

10. ἀείρω, βγαίνει από το αρχ. ρ. αἴρω<ἀείρω (σηκώνω)

ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗΝ Α.Ε.	**ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗ Ν.Ε.**

ἄρδην	έπαρση
ἄρσις	αρσιβαρίστας
	ανεξαρτητοποίηση
11. ἀπτός, βγαίνει από το αρχ. ρ. ἅπτω	
ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗΝ Α.Ε.	**ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗ Ν.Ε.**
ἄψις	αψιμαχία
ἀφή	φωταψία
12. ἀσκῶ, βγαίνει από το αρχ. ρ. ἀσκῶ	
ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗΝ Α.Ε.	**ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗ Ν.Ε.**
ἀσκητέος	ξιφασκία
ἄσκημα	εξάσκηση

ΛΕΞΕΙΣ ΜΕ ΤΟ ΣΤΕΡΗΤΙΚΟ –Α ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΤΑ ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

1. ἄβυθος, βγαίνει από το βένθος < αρχ. ποιητ. αντί βάθος	
ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗΝ Α.Ε.	**ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗ Ν.Ε.**
βαθύς	βαθομέτρηση
βάνθυσις	αβύθιστος
2. ἀγονία, βγαίνει από το ρ. γίγνομαι < ἄγονος	
ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗΝ Α.Ε.	**ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗ Ν.Ε.**
Γενεά	ευγενής
Γένεσις	ιθαγενής
Γενέθλιος	εξευγενισμένος
3. ἀθεάμων, βγαίνει από το ρ. θεῶμαι < ἀθέατος < ἀθεάμων (μετοχή)	
ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗΝ Α.Ε.	**ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗ Ν.Ε.**
Θέατρον	αμφιθέατρο
Θεατρίζω	θεωρία
Θέαμα	θεατρόφιλος
4. ἀθάνατος, βγαίνει από το ρ. θνήσκω < θάνατος	
ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗΝ Α.Ε.	**ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗ Ν.Ε.**
Θανάτωσις	αρτιθανής

ἀποθνήσκω	θνησιγονία
ἀθανασία	μελλοθάνατος
5. ἄβρωτος, βγαίνει από το ρ. βιβρώσκω (τρώγω)< βρωτός	
ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗΝ Α.Ε.	**ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗ Ν.Ε.**
Βορά	αιμοβόρος
Βρώμη	χρονοβόρος
Βρῶσις	ωμοβόρος
6. ἀγνώμων, βγαίνει από το ρ. γιγνώσκω (γνωρίζω) < γνώμη < ἀγνώμων (μετοχή)	
ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗΝ Α.Ε.	**ΟΜΟΡΡΙΖΑ ΣΤΗ Ν.Ε.**
Γνῶσις	αντιγνωμία
Γνώμων	διχογνωμία
Γνωμικός	γνωστικός

Συμπεράσματα ανάλυσης του λεξικού

Λέξεις της Κιβωτού, που αναλύθηκαν, έχουν διατηρήσει την ερμηνεία τους, σύμφωνα με το λεξικό της αρχαίας ελληνικής γλώσσας του Ι.Θ. Κακριδή. Για παράδειγμα, οι λέξεις *ἀγαθός* και *ἀγάλλω* διατηρούν την ίδια ερμηνεία, το πρώτο σημαίνει *ενάρετος, ικανός, γενναίος*, το δεύτερο σημαίνει *τιμώ* και *κάνω κάποιον ένδοξο*.

Επίσης τέτοιες λέξεις είναι οι παρακάτω:

ἀγγείον= σκεύος, δοχείο / σκεύος, δοχείο

ἀγέλη= πλήθος βοσκημάτων, κοπάδι /ομάδα ζώων που ζουν και βόσκουν μαζί

ἄγγελμα= μήνυμα, είδηση / είδηση

ἀείρω-ἀερῶ= σηκώνω ψηλά/ σηκώνω, κουβαλώ

Αντίθετα, υπάρχουν κάποιες λέξεις της Κιβωτού που δεν έχουν διατηρήσει την ίδια ερμηνεία (σύμφωνα με το λεξικό του Ι.Θ. Κακριδή).

Για παράδειγμα, τέτοιες λέξεις είναι:

ἀγερμός= εμπόρευμα / εορταστική επίσκεψη ομάδας προσώπων στα σπίτια μιας κοινότητας σε γιορτές για να πουν τραγούδια και να ευχηθούν υγεία και ευτυχία.

ἁπτός= απρόσιτος / χειροπιαστός

ἀσκῶ= διδάσκω, ατιμάζω / χρησιμοποιώ κάποιο δικαίωμα,
ασχολούμαι συστηματικά με κάτι,
χρησιμοποιώ κάποιο μέσο,
γυμνάζω, και
βελτιώνω τις πνευματικές μου λειτουργίες.

Συντήρηση βιβλίων

Πολύτιμοι θησαυροί της γνώσης και της σοφίας, βρίσκονται στα ράφια των βιβλιοθηκών, αποτελώντας ανεκτίμητα κειμήλια που καταγράφουν και μαρτυρούν έναν ολόκληρο κόσμο και παραμένουν ζωντανά με το πέρασμα του χρόνου αιώνες τώρα.

Οι συνθήκες περιβάλλοντος, όπως η υγρασία, η σκόνη ή το φως, είναι στοιχεία που συμβάλλουν στη φυσική φθορά των δεμένων βιβλίων. Σημαντική είναι η συχνή χρήση, ο χειρισμός, οι κακές συνθήκες φύλαξης, όπως σε υπόγεια ή σοφίτες, τα ατυχήματα από πλημμύρες, αλλά και η κακή ποιότητα του χαρτιού οδηγούν στην επιτακτική ανάγκη για πιο αποτελεσματικά μέτρα, με σκοπό τη συντήρηση και την αποκατάσταση των παλαιών βιβλίων (Νικολαΐδης 2017).

Με την πάροδο του χρόνου βρέθηκαν τρόποι να συντηρούνται τα παλαιά βιβλία, έντυπα και χειρόγραφα. Το συγκεκριμένο λεξικό, «Η Κιβωτός της Ελληνικής Γλώσσης», χρειάστηκε πολύς χρόνος και κόπος, έτσι ώστε να αποκατασταθεί και να «σωθεί», προσφέροντας την εικόνα που έχει σήμερα.

Η συντήρηση και η βιβλιοδεσία των παλαιών βιβλίων αποτελεί σημαντικό έργο, διότι συντελεί ουσιαστικά στη διάσωση της πολιτιστικής και πολιτισμικής κληρονομιάς του κάθε λαού, και κατ' επέκταση της ιστορίας του.

Βιβλιογραφία

Αδριανούπολις Ερευνητικό Κέντρο (2017). Ανακτήθηκε στις 27 Μαΐου 2017 από: http://adrianoupolis-orestiada.blogspot.gr/2012/02/blog-post.html

Βακαλόπουλος, Κ.Α. (1996). Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως (1872-1996), Από τη Μαρτυρική Θρακική Γη στα Άγια Χώματα της Μακεδονίας. Θεσσαλονίκη – Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος Αδερφών Κυριακίδη Α.Ε.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2006). Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας. Β΄ έκδοση, Κέντρο Λεξικολογίας.

Νικολαΐδης, Ν. (2010). Η βιβλιοθήκη της Αδριανούπολης στην Ορεστιάδα. 1 Αυγούστου. Ανακτήθηκε στις 23 Νοεμβρίου 2017 : https://nikolaidisnikos.blogspot.gr/2010/08/blog-post.html

Ορθόδοξος Συναξαριστής (2017). Ανακτήθηκε στις 27 Μαΐου 2017 από: http://www.saint.gr/1756/saint.aspx

Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως (2017). Ανακτήθηκε στις 27 Μαΐου 2017 από: http://fsadrianoupoleos.gr/index.html

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 139-150

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ: ΗΘΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ ΣΤΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ

Ευθαλία Γέρου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στη δεκαετία του 1880 δημιουργούνται οι κατάλληλες συνθήκες, ώστε να αναδειχθεί μια λογοτεχνική γενιά που αναπτύσσει νέες λογοτεχνικές μορφές και σχεδόν στο σύνολό της υιοθετεί τη δημοτική γλώσσα έναντι της καθαρεύουσας. Σ' αυτή τη γενιά ανήκει και ο Θρακιώτης λογοτέχνης Γεώργιος Βιζυηνός, ο οποίος επιλέγει να γράψει τα διαλογικά μέρη των έργων του στη δημοτική, χρωματισμένη με το ιδίωμα της ιδιαίτερης πατρίδας του. Στην παρούσα εργασία παρέχονται βιογραφικά στοιχεία για το συγγραφέα Γεώργιο Βιζυηνό, γίνεται παρουσίαση τεσσάρων διηγημάτων του, με τρία από αυτά διαδραματίζονται στην περιοχή της Θράκης, και πιο συγκεκριμένα, της ιδιαίτερης πατρίδας του Βιζύης. Ακολούθως, αναφέρονται οι θετικές και αρνητικές αντιδράσεις αναφορικά με το συνολικό έργο του (ποιητικό και πεζογραφικό) μαζί με προσπάθεια αποτίμησης της προσφοράς του Βιζυηνού στην ελληνική αφηγηματική πεζογραφία. Τέλος, γίνεται μια προσπάθεια αξιολόγησης της διδακτικής αξιοποίησης του έργου του Βιζυηνού στην εκπαίδευση, μέσα από ορισμένες διδακτικές παρεμβάσεις.

Λέξεις κλειδιά: *Γεώργιος Βιζυηνός, ηθογραφικό διήγημα, ψυχογραφικό διήγημα*

Εισαγωγή

Αν και περιορισμένο σε έκταση, το πεζογραφικό έργο του Γεωργίου Βιζυηνού θεωρείται αρκετό για να τον κατατάξει στους μεγάλους γενάρχες του πεζού λόγου της νεότερης λογοτεχνίας και να τον αναδείξει σε ουσιαστικό θεμελιωτή της νεοελληνικής διηγηματογραφίας. Παρά το γεγονός ότι το έργο του χαρακτηρίστηκε «μετέωρο» μέσα στο νεοελληνικό λογοτεχνικό στερέωμα, χωρίς προηγούμενο καλλιεργημένο έδαφος και σχεδόν δίχως ουσιαστικά συνεχιστές, είναι σαφές ότι εκείνη τη στιγμή της δημιουργίας και έκδοσής του, έδωσε μια νέα πνοή στα νεοελληνικά γράμματα (Καραμαρινάκης 1961).

Στο συγγραφικό του έργο είναι εμφανής η επιρροή των καταβολών του: αυτές που έφερε από τη γενέθλια γη του, τη Θράκη, με το περιβάλλον, τις παραδόσεις της και, κυρίως, με τους ανθρώπους της· τη φαναριώτικη παιδεία που του κληροδότησε η παραμονή του στην Κωνσταντινούπολη· τέλος, τις σπουδές του στη Γερμανία, που του άνοιξαν νέους ορίζοντες στρέφοντάς τον από το ρομαντισμό και τον κλασικισμό στον ίδιο τον άνθρωπο. (Αθανασόπουλος 1992) Όλα τα παραπάνω, του επέτρεψαν να δημιουργήσει τέτοιους πρωταγωνιστές-δραματικά πρόσωπα που μια ειμαρμένη καταδικάζει να ζουν στην αγωνία, την εσωτερική ένταση, την εσωστρέφεια και συνήθως τους οδηγεί στην απόγνωση, το κενό ή το παράλογο.

Η ζωή και το έργο του (συνοπτική παρουσίαση)

Πεζογράφος, ποιητής, φιλοσοφικός μελετητής, παιδαγωγός και λαογράφος, αδιαμφισβήτητα πολυπράγμων, ο Γεώργιος Βιζυηνός (1849-1896) γεννήθηκε στη Βιζύη της Ανατολικής Θράκης, ένα χωριό που υπάγονταν διοικητικά στο Βιλαέτι Αδριανουπόλεως, στο Σαντζάκι Σαράντα Εκκλησιών και ήταν έδρα του ομώνυμου Καζά και Μητρόπολης, το οποίο

κατελήφθη από τους Τούρκους το 1372. Πέρα από το ιστορικό παρελθόν της, η Βιζύη χαρακτηριζόταν ως ένα τοπίο με εξαιρετική φυσική ομορφιά. Το φτωχό και άγνωστο αυτό χωριό έγινε σε όλους γνωστό χάρη στο διηγηματογράφο Γ. Βιζυηνό, που χρησιμοποίησε το τοπωνυμικό επίθετο της καταγωγής του για φιλολογικό ψευδώνυμο και επώνυμο. Το πραγματικό του όνομα ήταν Γεώργιος Σύρμας.

Στα πρώτα του χρόνια υπέγραφε ως «Μιχαηλίδης», πλάθοντας το επώνυμο του από το όνομα του πατέρα του «Μιχάλης» (Μιχαήλ, Μιχαήλος). Γρήγορα, όμως, ο νεαρός Γ. Σύρμας ή Μιχαηλίδης άφησε και το δεύτερο όνομα και διάλεξε στη θέση του το «Βιζυηνός», για να παρουσιάσει στον κόσμο το αρχαίο χωριό του, τη Βιζύη. Είχε άλλα τέσσερα αδέλφια: τον Μιχαήλο, που πέθανε τρία χρόνια πριν από τον Γεώργιο, τον Χρηστάκη, τον αδικοσκοτωμένο ταχυδρόμο για τον οποίο μιλά στο διήγημά του *Ποιος ήτον ο φονεύς του αδελφού μου*, και δύο κορίτσια, την Άννα, που πέθανε με τις συνθήκες που περιγράφει στο διήγημά του *Το Αμάρτημα της μητρός μου* και την Αννιώ, που πήρε το όνομα της αδελφής της, αλλά πέθανε κι αυτή σε μικρή ηλικία.

Οι γονείς του υπήρξαν άνθρωποι απλοί, φτωχοί και θρησκευόμενοι, γεγονός που παίζει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της πλοκής ορισμένων διηγημάτων του. Έχασε τον πατέρα του από τύφο όταν ήταν μόλις πέντε χρονών και στα δέκα του στάλθηκε για λόγους βιοποριστικούς στην Πόλη, για να μάθει την τέχνη της ραπτικής. Δύο χρόνια αργότερα, μετά το θάνατο του αφεντικού του, ο οποίος στάθηκε –κατά τα λεγόμενά του- τυραννικός απέναντι του, στάλθηκε στη Λευκωσία της Κύπρου ως υποτακτικός του αρχιεπισκόπου Σοφρωνίου Β΄, υπό την προστασία του ευεργέτη του και πλουσίου εμπόρου Γιάγκου Γεωργιάδη.

Στην περίοδο της παραμονής του στην Κύπρο τοποθετούνται οι πρώτες σπουδές του, τις οποίες ακολούθησαν το 1872 μαθήματα στο Ελληνικό Λύκειο του Πέραν, υπό τη διεύθυνση του Γεωργίου Χασιώτη και στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης με δάσκαλο, αρωγό και οδηγό του τον θεολόγο και ποιητή Ηλία Τανταλίδη. Με την ώθηση του τελευταίου, πρωτοεμφανίστηκε στα ελληνικά γράμματα με τα *Ποιητικά Πρωτόλεια* (1873) (Μαμώνη 1966).

Ο επόμενος χρόνος της ζωής του Βιζυηνού σημαδεύτηκε από τη γνωριμία του με τον τραπεζίτη και εθνικό ευεργέτη Γεώργιο Ζαρίφη, ο οποίος τον έθεσε για πολλά χρόνια υπό την προστασία του. Το 1874 υπέβαλε στον Βουτσιναίο ποιητικό διαγωνισμό το επικολυρικό ποίημα σε αρχαΐζουσα γλώσσα «Κόδρος» και βραβεύτηκε με εισήγηση του Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή, βράβευση η οποία προκάλεσε αρνητικά σχόλια και αντιδράσεις στους λογοτεχνικούς κύκλους.

Την ίδια χρονιά αποφοίτησε από το Γυμνάσιο και γράφτηκε στη Φιλοσοφική Σχολή της Αθήνας για ένα χρόνο, ενώ το 1875 εγκατέλειψε την Ελλάδα για σπουδές στη Γερμανία. Εκεί, σπούδασε κατά την περίοδο 1875-1881 στα Πανεπιστήμια του Γκαίτιγκεν, της Λειψίας και του Βερολίνου, με το ενδιαφέρον του να στρέφεται κυρίως σε φιλοσοφικές και ψυχολογικές μελέτες. Το 1881 ανακηρύχθηκε διδάκτωρ στο Γκαίτιγκεν με τη διατριβή *Das Kinderspiel in Bezug auf Psychologie und Paedagogik* (*Το παιχνίδι υπό την ψυχολογική και παιδαγωγική άποψη*) (Μαμώνη 1973).

Στο μεταξύ το 1876 βραβεύτηκε ξανά στο Βουτσιναίο διαγωνισμό με εισήγηση του Θεόδωρου Ορφανίδη για τη λυρική ποιητική συλλογή *Άραις Μάραις Κουκουνάραις* (μετονομάστηκε σε *Βοσπορίδες Αύραι*). Με τη συλλογή αυτή ο Βιζυηνός προσπάθησε να εξοικειωθεί με τα μεγάλα διδάγματα του δημοτικού και Σολωμικού τραγουδιού. Το 1877 με τη συλλογή του *Εσπερίδες* πήρε ξανά τον πρώτο έπαινο (Αθανασόπουλος 1996).

Το 1881 επισκέφτηκε το Σαμακόβι (ή Σαμάκοβο) της Ανατολικής Θράκης για να ασχοληθεί με μια επιχείρηση μεταλλείων, υπόθεση η οποία σχετίστηκε στενά με τη μελλοντική ψυχική του ασθένεια. Το 1882 επέστρεψε στην Αθήνα και ακολούθησε ταξίδι του στο Παρίσι και εγκατάσταση στο Λονδίνο, όπου ετοίμασε νέα διατριβή με τίτλο *Η φιλοσοφία του Καλού παρά Πλωτίνω*, την οποία και ολοκλήρωσε το 1885. Το 1883 τυπώθηκε στο Λονδίνο η συλλογή *Ατθίδες Αύραι*, με κύρια θέματα θρακικούς και πανελλήνιους μύθους, αλλά και αναμνήσεις από τη Βιζύη (Μαμώνη 1984). Η συλλογή αυτή είχε μεγάλη απήχηση στους

ευρωπαϊκούς φιλολογικούς κύκλους, σε αντίθεση με τους φιλολογικούς κύκλους της Αθήνας, που δεν την υποδέχθηκαν θερμά.

Την ίδια χρονιά πρωτοδημοσιεύτηκε στη γαλλική γλώσσα *Το αμάρτημα της μητρός μου* και έπειτα ακολούθησε η δημοσίευσή του και στα ελληνικά από το περιοδικό Εστία. Στο ίδιο περιοδικό δημοσιεύτηκαν κατά την περίοδο 1883-1884 τα διηγήματα *Μεταξύ Πειραιώς και Ναπόλεως, Ποίος ήτον ο φονεύς του αδελφού μου, Αι συνέπειαι της παλαιάς Ιστορίας, Το μόνον της ζωής του ταξείδιον*. Κατά την ίδια περίοδο, η εφημερίδα «Ακρόπολις» δημοσιεύσε την *Πρωτομαγιά* και το περιοδικό «Η Διάπλασις των Παίδων» παιδικά του διηγήματα (*Ο Τρομάρας, Το Σκιάχτρο, Ο Κλέπτης*). Το 1884 μεσολάβησε ο θάνατος του Γεώργιου Ζαρίφη και ο Βιζυηνός μπήκε στην τελευταία περίοδο της ζωής του, η οποία συνοδεύτηκε από οικονομική ανέχεια (Μαμώνη 1966).

Στο αφήγημα *Διατί η μηλιά δεν έγινε μηλέα* (1885) ο Βιζυηνός τάχθηκε υπέρ της δημοτικής, παρά το γεγονός ότι σε όλα σχεδόν τα διηγήματά του χρησιμοποίησε στην αφήγηση την καθαρεύουσας, και τη δημοτική, διανθισμένη με ιδιωματισμούς της Θράκης, μονάχα στο διάλογο. Το 1885 έγινε υφηγητής στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας, χωρίς να θέσει ποτέ υποψηφιότητα για την απόκτηση πανεπιστημιακής έδρας μετέπειτα. Έγραψε δύο εγχειρίδια Λογικής και Ψυχολογίας, δύο τεύχη με γενικό τίτλο *Ψυχολογικαί μελέται επί του Καλού*, τη λαογραφική μελέτη *Οι καλόγεροι και η λατρεία του Διονύσου εν Θράκη*, μελέτες για τον Ίψεν, για τις εικαστικές τέχνες κ.ά.

Η πραγματεία του *Οι καλόγεροι και η λατρεία του Διονύσου εν Θράκη*, δημοσιευμένη το 1888, αποτελεί μια εξαιρετική περίπτωση απεικόνισης ενός τοπικού αποκριάτικου εθίμου της Θράκης, το οποίο συνδέει με την αρχαία διονυσιακή λατρεία, αποδεικνύοντας με τον καλύτερο τρόπο την αδιάλειπτη συνέχεια του ελληνικού γένους, αλλά και την ελληνικότητα της Θράκης – ακολουθεί τοιουτοτρόπως το πνεύμα της εποχής (Πούχνερ 2002).

Από το 1890 εργάστηκε ως καθηγητής ρυθμικής και δραματολογίας στο Ωδείο Αθηνών. Την περίοδο εκείνη διακρινόταν από υπερβολική νευρικότητα και συνήθιζε να εργάζεται με αφύσικη ένταση τόσο στο Ωδείο, όσο και πάνω σε διαφορετικές μελέτες, μεταφράσεις κλπ. Εκεί γνώρισε τη μόλις δεκαεξάχρονη μαθήτριά του Μπετίνα Φραβασίλη, την οποία ερωτεύτηκε. Ο άτυχος έρωτάς του στάθηκε μοιραίος, καθώς προστέθηκε στα προηγούμενα χτυπήματα της ζωής του και τον οδήγησε στη ψυχασθένεια και τον εγκλεισμό του στο Δρομοκαΐτειο στις 14 Απριλίου το 1892 (Βασιλειάδης 1910).

Κατά την παραμονή του εκεί, δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Εστία και το διήγημά του *Ο Μοσκώβ-Σελήμ* (28 Απριλίου-16 Μαΐου 1985). Άφησε την τελευταία του πνοή μέσα στο Δρομοκαΐτειο στις 15 Απριλίου του 1896 σε ηλικία πενήντα εφτά ετών, εξαιτίας «προϊούσης γενικής παραλύσεως» και κηδεύτηκε την επόμενη μέρα δημοσία δαπάνη (Αθανασόπουλος 1996).

Το περιεχόμενο των διηγημάτων: Το αμάρτημα της μητρός μου, Ποίος ήτον ο φονεύς του αδελφού μου, Το μόνον της ζωής του ταξείδιον, Ο Μοσκώβ-Σελήμ

Τα έργα *Το Αμάρτημα της Μητρός μου*, *Ποίος ήτον ο Φονεύς του Αδελφού μου* και *Το Μόνον της Ζωής του Ταξείδιον* έχουν υπόθεση οικογενειακή και τοπικό πλαίσιο τη Βιζύη της Θράκης και την Κωνσταντινούπολη. Στο χώρο της Θράκης, τοποθετείται τμηματικά και το διήγημα *Ο Μοσκώβ-Σελήμ*. Όσα ο συγγραφέας διηγείται συνδέονται με τις περιπέτειες και τα βιώματα της οικογένειάς του (Χρυσανθόπουλος 1988). Ο ίδιος ο Βιζυηνός συμμετέχει ως αφηγητής και διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο στην εξέλιξη του μύθου.

Ο **Κωστής Παλαμάς** έγραψε: **«Εις τα διηγήματα αυτά, εντυπώσεις και αναμνήσεις των παιδικών χρόνων, της νεανικής ηλικίας, ως είδος τι οικογενειακών απομνημονευμάτων, το πρόσωπον του συγγραφέως, εξερχόμενων επί της σκηνής διαδραματίζει ουσιώδες μέρος· δια τούτο και η αλήθεια αυτών έχει τι το οικείον και το ψηλαφητόν, το αρρήκτως ειλικρινές, το προκαλούν ευθύς εξ αρχής την εμπιστοσύνην, το επιτείνον την συγκίνησιν» (Παλαμάς 1985, Μουσόπουλος 1987-1988).**

Και στα τέσσερα οι τίτλοι του Βιζυηνού υπονοούν κάποιο μυστήριο και καταλήγουν μέσα από ένα σχήμα κύκλου, όχι μόνο στη λύση του, αλλά κυρίως στην ανατροπή των προσδοκιών του ήρωα-αφηγητή. Το μυστήριο που αφορά τον τίτλο του διηγήματος *Ο Μοσκώβ-Σελήμ*, έχει να κάνει με τα δύο διαφορετικής προέλευσης ονόματα του πρωταγωνιστή (Μοσκώβ – Ρωσία/ Σελήμ – Οθωμανική Αυτοκρατορία) και το πώς προέκυψε να «συνυπάρχουν» μέσα στον ίδιο ήρωα.

Το αμάρτημα της μητρός μου: Στην αρχή του διηγήματος παρουσιάζονται τα κύρια πρόσωπα του έργου. Αν το έργο θα μπορούσε να χωριστεί σε τρεις σκηνές, αναμφίβολα η πρωταγωνίστρια της πρώτης σκηνής είναι η μοναδική αδερφή του συγγραφέα, η Αννιώ. Σ' εκείνη στρέφονται όλη η αγάπη και οι φροντίδες της χήρας μητέρας της οικογένειας. Η προσήλωση αυτή που έχει επιδείξει για να βρει θεραπεία για την κόρη της, έχει ως συνέπεια το να παραμελεί τα τρία αγόρια της. Η αρρώστια της Αννιώς επιδεινώνεται και η μητέρα μάταια μετέρχεται κάθε τρόπο και μέσο για τη γιατρειά της: βότανα, φάρμακα, ξόρκια, φυλακτά, ευχολόγια.

Δυστυχώς, όμως, η Αννιώ πεθαίνει και η μητέρα αποφασίζει να υιοθετήσει μια ψυχοκόρη, την οποία μεγαλώνει με υπερβολική στοργή μέχρι που την παντρεύει πλουσιοπάροχα, για να υιοθετήσει στη συνέχεια ένα άλλο κοριτσάκι, γεγονός το οποίο προξενεί την έντονη αντίδραση των δύο αγοριών (ο αφηγητής έχει φύγει ήδη στην Κωνσταντινούπολη) που έχουν παραμείνει στο πατρικό σπίτι.

Ο Γιωργής (ο αφηγητής) επιστρέφει από τα ξένα και είναι και ο ίδιος αρνητικός απέναντι στην υιοθεσία του δεύτερου κοριτσιού, όμως η μητέρα αποφασίζει να του αποκαλύψει κρυφά το τρομερό μυστικό-αμάρτημά της: η εμμονή της για υιοθεσία κοριτσιών οφείλεται σε ένα τραγικό γεγονός, για το οποίο νιώθει τύψεις εδώ και πολλά χρόνια. Στο παρελθόν είχε αποκτήσει ένα άλλο κοριτσάκι, την Άννα, που το είχε καταπλακώσει άθελά της στον ύπνο της και το πρωί το βρήκε νεκρό (εδώ λύνεται το μυστήριο που καλύπτει τον τίτλο του διηγήματος).

Ο Γιωργής μπορεί τώρα να ερμηνεύσει πολλές ανεξήγητες ως τότε ενέργειες της μητέρας του και από τη στιγμή που πλέον γνωρίζει όσα συνέβησαν, προσπαθεί να την ανακουφίσει εξηγώντας της ότι επρόκειτο για δυστύχημα. Μετά την επιστροφή του αφηγητή στην Πόλη, με την ευκαιρία μιας επίσκεψης της μητέρας του εκεί, την πήγε στον πατριάρχη, ο οποίος την εξομολόγησε και της έδωσε συγχώρεση για το παλιό της «αμάρτημα». Εκείνη ωστόσο, ακόμα κι αν απέβαλε το φόβο της θείας τιμωρίας, δεν έπαψε ποτέ να έχει τύψεις, πράγμα που φαίνεται στα τελευταία της λόγια: «ο πατριάρχης …συγχωρνά ταις αμαρτίαις όλου του κόσμου. Μα, τι να σε πω! Είναι καλόγερος. Δεν έκαμε παιδιά, για να μπορεί να γνωρίση, τι πράγμα είναι το να σκοτώση κανείς το ίδιο το παιδί του!»

Ποίος ήτον ο φονεύς του αδελφού μου: Η ιστορία εδώ ξεκινά στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί, ο Γιωργής συναντά μετά από αρκετά χρόνια τη μητέρα του και τον αδερφό του Μιχαήλο, οι οποίοι έχουν έρθει στην Πόλη με σκοπό να ανοίξουν ξανά την υπόθεση της δολοφονίας του Χρηστάκη, αδελφού του συγγραφέα, και να αποδοθεί επιτέλους δικαιοσύνη με τη σύλληψη του δράστη. Παρά το γεγονός ότι αρχικά μένουν σ' ένα ξενοδοχείο, τελικά τους φιλοξενεί στο σπίτι τους μια οικογένεια Τούρκων, οι οποίοι θέλουν με αυτόν τον τρόπο να ευχαριστήσουν τη μητέρα του συγγραφέα, επειδή είχε περιθάλψει για επτά μήνες τον γιο της Κιαμήλη, που τον είχε βρει αιμόφυρτο στο δρόμο. Ο Κιαμήλης εξηγεί πως βρέθηκε σ' αυτή την κατάσταση, ενώ πήγαινε στην Πόλη με τον αδελφό της αρραβωνιαστικιάς του, ώστε να αγοράσουν όσα χρειάζονταν για το γάμο τους. Επειδή είχαν μαζί τους αρκετά χρήματα, έπεσαν σε ενέδρα ληστών και ως αποτέλεσμα, ο ίδιος τραυματίστηκε θανάσιμα και ο συνοδοιπόρος του σκοτώθηκε.

Αφού γίνονται πολλές προσπάθειες να βρεθεί ο δράστης χωρίς αποτέλεσμα, ο Κιαμήλης ξαφνικά εξαφανίζεται. Όταν γυρίζει στο σπίτι του συναντά το συγγραφέα και του διηγείται την τραγική αλήθεια: Αναζητώντας την αλήθεια συνειδητοποίησε ότι στην προσπάθειά του να εκδικηθεί το θάνατο του αδερφού της αρραβωνιαστικιάς του που πέθανε στην ίδια ενέδρα, σκότωσε άθελά του τον Χρήστο, τον αδελφό του συγγραφέα, ο οποίος τελούσε χρέη ταχυδρόμου. Ο παλιός ταχυδρόμος ήταν που είχε στήσει ενέδρα τότε στον Κιαμήλη και από

φόβο για αντίποινα έστειλε στη θέση του το Χρηστάκη, καθώς έμοιαζαν. Ο Κιαμήλης συλλαμβάνεται και ο συγγραφέας στέλνει τη μητέρα του πίσω στο χωριό, χωρίς να της αποκαλύψει την αλήθεια.

Τρία χρόνια αργότερα ο συγγραφέας επισκέπτεται το χωριό του και βρίσκει εκεί τον Κιαμήλη τρελό από τις τύψεις, να είναι υπηρέτης στο σπίτι της μητέρας του, χωρίς αυτή να ξέρει την αλήθεια για το φονιά του παιδιού της. Το διήγημα κλείνει με το Γιωργή να αναρωτιέται για το ποιος τελικά πράγματι ευθύνεται για το θάνατο του αδελφού του· εκείνος που τον έστειλε να σκοτωθεί στη θέση του ή ο ανύποπτος Κιαμήλης;

Το μόνον της ζωής του ταξείδιον: Ο αφηγητής του διηγήματος, ο εγγονός Γιωργής, διηγείται αρχικά τις συνθήκες διαβίωσής του στην Πόλη, όταν ήταν ραφτόπουλο του αρχιράφτη της Βαλιδέ Σουλτάνας και περίμενε να του συμβούν όλες οι περιπέτειες που του είχε διηγηθεί ο «κοσμογυρισμένος» παππούς του. Η πραγματικότητα εν τέλει είναι αρκετά διαφορετική από τις διηγήσεις του παππού, γεγονός που τον απογοητεύει. Μια μέρα φτάνει στην Πόλη ο Θύμιος, ο υπηρέτης του παππού, και τον παίρνει μαζί του στο χωριό γιατί ο παππούς του δεν ήταν καλά και ζητούσε να τον δει.

Ο εγγονός βρίσκει τον παππού του σε αρκετά καλή κατάσταση και στην κουβέντα που αναπτύσσεται τον ρωτά σχετικά με τα ταξίδια που έκανε όταν ήταν νέος. Σε αυτή την κουβέντα αποκαλύπτεται ότι ο παππούς δεν έχει κάνει ούτε ένα ταξίδι στη ζωή του και πως όλα τα ταξίδια που σκεφτόταν να κάνει τα πραγματοποίησε η αυταρχική γιαγιά του νεαρού, η Χρουσή. Ο παππούς περιγράφει τα βιώματα της παιδικής του ηλικίας στον εγγονό του, που εξηγούν κατά το Βιζυηνό τον άβουλο χαρακτήρα του. Την επόμενη μέρα ο παππούς πεθαίνει και έτσι πραγματοποιεί αληθινά «το μόνον της ζωής του ταξείδιον» (Χρυσανθόπουλος 1980).

Ο Μοσκώβ-Σελήμ: Πρόκειται για την ιστορία ενός Τούρκου της επαρχιακής αριστοκρατίας, τρίτο αγόρι της οικογένειάς του, που μεγάλωσε με αγάπη από την πλευρά της μητέρας, αλλά όχι και του πατέρα του. Ο αγαπημένος γιος του πατέρα του, ο πρωτότοκος, καλείται να υπηρετήσει στον πόλεμο, προσφέροντας τα υπηρεσίες του στο Σουλτάνο, ωστόσο λιποτακτεί και εξαφανίζεται. Στη θέση του, ο Μοσκώβ-Σελήμ, υπηρετεί την πατρίδα του στους αλλεπάλληλους πολέμους στο β΄ μισό του 19ου αιώνα.

Την ήττα του Οθωμανικού στρατού κατά τον πόλεμο ακολουθεί η αιχμαλωσία του πρωταγωνιστή από τους Ρώσους, τους εχθρούς των Τούρκων, η οποία θα του δώσει την ευκαιρία να διαπιστώσει ότι αυτοί που παρουσιάζονται ως οι πιο τρομακτικοί εχθροί του τουρκικού έθνους, είναι άνθρωποι με καλοσύνη που τιμούν την ανδρεία των εχθρών τους και συμπεριφέρονται με ανθρωπιά στους αιχμαλώτους τους.

Καταλήγει να προβαίνει σε συγκρίσεις, ενώ φτάνει μάλιστα στο σημείο, Τούρκος ο ίδιος, να εύχεται την κατάληψη της πατρίδας του από τους Ρώσους πιστεύοντας πως θα είναι πιο δίκαιοι από τους ομοεθνείς του. Όταν όμως του δίνεται η (ψεύτικη) πληροφορία ότι οι Ρώσοι κατεβαίνουν και πάλι στη Βαλκανική, αυτός ο νοσταλγός και θαυμαστής των Ρώσων, έρχεται σε φοβερή εσωτερική σύγκρουση ανάμεσα στα φιλορωσικά του αισθήματα και στο καθήκον του απέναντι στην πίστη του, την πατρίδα και τον Σουλτάνο. Μη μπορώντας να αντέξει η καρδιά του την πίεση, πέθανε, ομολογώντας πως νιώθει Τούρκος.

Ηθογραφία – Ηθογραφικό διήγημα – Λαογραφία

Η πεζογραφία τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα κινούνταν στο χώρο της ηθογραφίας. Με τον όρο ηθογραφία εννοούνταν η στροφή των λογοτεχνών προς την ύπαιθρο με στόχο την περιγραφή και απεικόνιση των ηθών και των εθίμων του ελληνικού λαού (Βουτουρής 1995). Ο όρος «ηθογραφικό διήγημα» αποδόθηκε εκ των υστέρων στο συγκεκριμένο είδος από μελετητές του, των οποίων οι απόψεις δε φαίνεται να συγκλίνουν, αναφορικά με το περιεχόμενό του.

Επί παραδείγματι, ο Λίνος Πολίτης (Πολίτης 2001) αναφέρει ότι ηθογραφικό διήγημα είναι εκείνο «που περιγράφει την ελληνική ύπαιθρο, το ελληνικό χωριό και τους απλοϊκούς κατοίκους». Αντίθετα, σύμφωνα με την Πολίτου-Μαρμαρινού (Πολίτου-Μαρμαρινού 1984), ο όρος δηλώνει μια «ωραιοποιημένη, ειδυλλιακή αναπαράσταση, με έντονο λαογραφικό

χαρακτήρα, των ηθών της ελληνικής υπαίθρου», αλλά παράλληλα και τη «ρεαλιστική ή νατουραλιστική πεζογραφία, η οποία ασχολείται βέβαια με τις μικρές, κλειστές κοινωνίες της υπαίθρου, αλλά με τρόπο που να προβάλλονται και οι σκοτεινές πλευρές τους».

Μέχρι τότε, το παρόν αποβαλλόταν για χάρη του παρελθόντος και το καθημερινό συμβάν παραμεριζόταν για να προβληθεί το ασυνήθιστο, το εντυπωσιακό, το απίθανο (Μουλλάς 1980). Για το διήγημα πριν το Βιζυηνό, χαρακτηριστικά αναφέρεται: «Τα περισσότερα διηγήματα του Ραγκαβή είναι ρομαντικά στη σύλληψη και την εκτέλεση, εξωτικά στην τοποθέτηση μύθων, μελοδραματικά στην εξέλιξη και τη δράση, και απίθανα στη διάρθρωση της πλοκής. Όλα σχεδόν τα αφηγηματικά έργα του δεν έχουν καμία σχέση με την ελληνική πραγματικότητα, με την καθημερινή ζωή στην Ελλάδα των μέσων του 19ου αιώνα· μας φαίνονται σήμερα σαν έργα που θα μπορούσαν να είχαν γραφτεί και από έναν ξένο συγγραφέα» (Σαχίνης 1982).

Σημαντικό ρόλο στη στροφή αυτή προς την ηθογραφία είχε η ανάπτυξη της λαογραφίας, που έδωσε εκτενές υλικό προς εκμετάλλευση. Οι ηθογραφικές εκδοχές οι οποίες εκδηλώθηκαν κατά το 19ο αιώνα είναι η αστική ηθογραφία, η ειδυλλιακή αγροτική ηθογραφία και η ρεαλιστική αγροτική ηθογραφία, στην οποία ανήκουν τα διηγήματα του Βιζυηνού (Χρυσανθόπουλος 1988).

Η γραφή αυτή εγκαινιάζεται από το Δημήτριο Βικέλα με τη νουβέλα του *Λουκής Λάρας* (1879), ενώ πρώιμα δείγματά της έχουμε στο μυθιστόρημα του Παύλου Καλλιγά *Θάνος Βλέκας* (1855) και στο αφήγημα αγνώστου συγγραφέα *Η στρατιωτική ζωή εν Ελλάδι* (1870) (Vitti 2003). Γίνεται πλέον σαφές, πως από τις αρχές του β' μισού του 19ου αι. αρχίζει να διαφαίνεται μια νέα πνοή στα ελληνικά γράμματα, αποτέλεσμα εσωτερικής ιδεολογικής ανάγκης ή στόχος εξωτερικής πολιτικής (Θρύλος 1963).

Ένας από τους σημαντικότερους ανθρώπους που βοήθησε στη διάσωση των παραδόσεων των ανθρώπων κυρίως της υπαίθρου μέσα από το έργο του υπήρξε ο Νικόλαος Πολίτης, χρησιμοποιώντας τη διερεύνηση του λαϊκού πολιτισμού ως όπλο στον αγώνα της εθνικής συνέχειας, ενάντια στα λεγόμενα του αυστριακού Falmerayer. Στο να σταθεί η λογοτεχνία αρωγός στον «πόλεμο» αυτό, συνέβαλε η πρωτοβουλία του περιοδικού «Εστία», προτρέποντας τους λογοτέχνες της εποχής να στηρίξουν -συγγράφοντας- τη λαογραφική έρευνα.

Η προκήρυξη του διαγωνισμού της Εστίας έλεγε: *Καί δή ἀποτεινομένη πρός πάντας τούς Ἕλληνας λογίους, προκηρύσσει διαγώνισμα πρός συγγραφήν πρωτοτύπου διηγήματος ἐπί τοῖς ἑπομένοις ὅροις: Ἡ ὑπόθεσις τοῦ διηγήματος ἔσται ἑλληνική, τουτέστι θά συνίσταται εἰς τήν περιγραφήν σκηνῶν τοῦ βίου τοῦ ελληνικοῦ λαοῦ ἐν οἱαδήποτε τῶν περιόδων τῆς Ἱστορίας αὐτοῦ ἤ εἰς τήν ἐξιστόρησιν ἐπεισοδίου τινός τῆς ἑλληνικής ιστορίας [...]* (Δελτίον τῆς Ἑστίας 15/ 5/ 1883).

Σύμφωνα με τα λεγόμενα του Λίνου Πολίτη, «ο πραγματικός εισηγητής του ηθογραφικού διηγήματος στη νεοελληνική λογοτεχνία, δηλαδή εκείνου που περιγράφει την ελληνική ύπαιθρο, το ελληνικό χωριό και τους απλοϊκούς του κατοίκους, είναι ο Γ. Βιζυηνός» (Πολίτης 2001). Η ηθογραφία του Βιζυηνού, ωστόσο, δεν είναι απλώς μια εικόνα, μια αναπαράσταση των ηθών, των εθίμων και γενικότερα του τρόπου ζωής των ανθρώπων της εποχής, αλλά είχε και μια ψυχογραφική διάσταση, αποτέλεσμα των σπουδών του Βιζυηνού πάνω στην ψυχολογία (Παπαθανάση-Μουσιοπούλου 1982).

Επηρεασμένοι από τα ρεύματα του ρεαλισμού και του νατουραλισμού, οι συγγραφείς της εποχής του 1880 προσπάθησαν να αποδώσουν όσο το δυνατόν πιο πιστά την αναπαράσταση της πραγματικής και όχι μιας ρομαντικής και ειδυλλιακής ζωής. Ήταν μια προσπάθεια αποτύπωσης της ενιαίας όψης του ελληνικού κόσμου σχεδόν απαράλλακτη κατά τους τελευταίους αιώνες.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ο Βιζυηνός συνδυάζοντας αυτοβιογραφικά στοιχεία, μαζί με λαϊκές παραδόσεις και λαογραφικά στοιχεία της ιδιαίτερης πατρίδας του, καταφέρνει να αποδώσει με τον καλύτερο τρόπο μια ολοζώντανη εικόνα του τρόπου ζωής, των δοξασιών, των προλήψεων, ακόμα και των δεισιδαιμονιών της Θράκης (Vitti 2003).

Ο ρόλος του οικογενειακού και φυσικού περιβάλλοντος

Ο Βιζυηνός ως πεζογράφος εμφανίζεται σε μια εποχή κατά την οποία είχε αρχίσει να αναπτύσσεται η λαογραφία ως επιστήμη και οι πεζογράφοι είχαν στραφεί προς την ειδυλλιακή ύπαιθρο, με στόχο την περιγραφή των ηθών και εθίμων του ελληνικού λαού. Σε αντίθεση με το παλιό ιστορικό μυθιστόρημα κυρίως των μεσαιωνικών χρόνων, το γεμάτο από υπερβολές, φανταχτερές περιπέτειες και παντοδύναμους ήρωες, ο Βιζυηνός οικοδομεί τη νέα μορφή του πεζού νεοελληνικού λόγου, που περιλαμβάνει το ηθογραφικό και ψυχογραφικό διήγημα, με μια απλή καθημερινή θρακιώτικη θεματογραφία (Peri 1985).

Σχεδόν όλοι οι ήρωες του είναι άνθρωποι του περιβάλλοντός του: η μητέρα του, ο πατέρας του, τα αδέλφια του, ο παππούς και η γιαγιά του, στενοί του γνώριμοι και κάτοικοι του χωριού του, αλλά και ο ίδιος του ο εαυτός (Wyatt 1987). Σκιαγραφεί τους πρωταγωνιστές του με συγκινητική δύναμη και τους τοποθετεί ακριβώς εκεί που κάποτε σαν παιδάκι τους έβλεπε να καταπιάνονται με τις καθημερινές ενασχολήσεις τους, σε έναν χώρο βαθιά χρωματισμένο από τη θρακιώτικη παράδοση (Einrich 1985). Του είναι αδύνατο να κρύψει την αγάπη του για τον τόπο και τους ανθρώπους του και προσπαθεί να τον απεικονίσει με τα έθιμα του, τα ήθη, με θρησκευτικές τελετές, προλήψεις, μύθους και δοξασίες.

Ο συγγραφέας προσεγγίζει και τη φύση γύρω του. «Ζωγραφίζει» το τοπίο, πάντα σε σχέση με το ανθρώπινο δράμα. Η περιγραφή του απλώνεται στο χώρο και δεν έχει ως αποτέλεσμα την απλή φωτογράφιση, αλλά καθαρά όσα σκέφτεται και συλλογίζεται ο συγγραφέας. Οι περιγραφές αυτές του φυσικού τοπίου, στοιχείο καθαρά ηθογραφικό, δεν έχουν σκοπό να αποδώσουν το ειδυλλιακό του περιβάλλοντος, θυμίζοντας κάτι από την ποίηση των ελληνιστικών χρόνων, αλλά βρίσκονται σε συμφωνία ή αντίθεση με την ανθρώπινη ψυχική κατάσταση (Μουλλάς, 1980).

Η γλώσσα του Βιζυηνού

Η λογοτεχνική γενιά του 1880, στην οποία ανήκε και ο Βιζυηνός, άφησε κατά μέρος το Ρομαντισμό ως ιδεολογία –από τη στιγμή που και σαν είδος είχε στερέψει- και βρέθηκε στην ανάγκη, μέσα στα πλαίσια του Ρεαλισμού και του Παρνασσισμού, να δουλέψει τη γλώσσα του λαού, και όχι να τη χρησιμοποιήσει αυτούσια, για να την υψώσει σε άρτια εκφραστικό όργανο.

Παρότι, λοιπόν, βαθιά δημοτικιστής θεωρητικά, ο Βιζυηνός μαζί με τους άλλους σημαντικούς επονομαζόμενους «πατέρες» του ελληνικού διηγήματος (Παπαδιαμάντη, Καρκαβίτσα) έγραψαν τα πεζογραφήματά τους στην καθαρεύουσα. Μόνο οι διάλογοί του είναι γραμμένοι στη δημοτική, διανθισμένη με θρακιώτικους ιδιωματισμούς, ακόμη και τούρκικες λέξεις. Εκεί, η καθαρεύουσά του παθαίνει «καθίζηση» και οι ήρωες του εκφράζονται ο καθένας με τη γλώσσα της ιδιαίτερης πατρίδας και του περιβάλλοντός τους.

Η αγάπη του Βιζυηνού για τη δημοτική είναι εμφανής στο διήγημά του *Διατί η μηλιά δεν έγινε μηλέα*, στο οποίο ένα μαθητής, ακόμα κι όταν απειλείται με τιμωρία από το δάσκαλο, αρνείται να πει τη μηλιά μηλέα από τη στιγμή που κανείς γύρω του δεν την ονόμαζε έτσι.

Αυτή η αμφίρροπη στάση που κράτησε, επιλέγοντας να γράψει τα διηγήματά του σε καθαρεύουσα, ίσως και να οφειλόταν στη διπλή του ιδιότητα ως λογοτέχνη και επιστήμονα ή στην προσπάθειά του για αποδοχή από τους αθηναϊκούς λογοτεχνικούς κύκλους της εποχής, οι οποίοι επικροτούσαν κάθε τι που θύμιζε κλασικό-αρχαϊκό.

Λογοτεχνικό πλαίσιο της εποχής και υποδοχή του έργου του

Αποτελεί γεγονός ότι ο Βιζυηνός έχει υπάρξει γνωστός κυρίως για το έργο του –αν και περιορισμένο σε έκταση- ως πεζογράφος, παρά ως ποιητής. Σαφέστατα, το είδος στο οποίο διέπρεψε στάθηκε το διήγημα. Ο Βιζυηνός ηγήθηκε της στροφής του νεοελληνικού διηγήματος προς τις λαϊκές παραδόσεις και τον ψυχογραφικό ρεαλισμό, ευθυγραμμιζόμενος με τα αιτήματα της γενιάς του 1880 (Καραμαρινάκης 1961).

Ο Γ. Βιζυηνός μαζί με τον Παπαδιαμάντη και τον Καρκαβίτσα κατόρθωσαν να αναδειχθούν σε εξαίρετους δημιουργούς του νεοελληνικού διηγήματος χωρίς κανένα άλλο ανάλογο

προηγούμενο, χωρίς ισχυρή παράδοση διηγηματογραφική πίσω τους. Πρώτοι εκείνοι έβαλαν τις βάσεις για τη δημιουργία της νεοελληνικής διηγηματογραφίας. Ο Βιζυηνός ειδικότερα, εισάγοντας στα διηγήματά του τη γνησιότητα του βιωματικού στοιχείου με ήρωες τον εαυτό του και τα πρόσωπα του στενού οικογενειακού του περιβάλλοντος κατόρθωσε να συνθέσει λογοτεχνικά αριστουργήματα. (Beaton 1996)

Παράλληλα, κανείς δε μπορεί να αμφισβητήσει το ερευνητικό έργο και τις λαογραφικές και φιλοσοφικές μελέτες του, που παρότι σημαντικές, ωστόσο δε μπόρεσαν να ξεπεράσουν τη φήμη των πεζογραφημάτων του και να γίνουν ευρέως γνωστά.

Αναντίλεκτα, μέρος της ποιητικής παραγωγής του διακρίνεται από κάποια ανισότητα. Αξίζει να σημειωθεί ότι από τα καλύτερα ποιήματά του είναι τα παιδικά, τα οποία δημοσίευε τακτικά στο περιοδικό «Η Διάπλασις των Παίδων». Το μεγαλύτερο μέρος των ποιημάτων αυτών έχουν μια θεματολογία σαφώς προσανατολισμένη στις κλίσεις και τις ευαισθησίες των παιδιών. Άλλωστε ο ποιητής είναι στην εποχή του μια σπάνια περίπτωση Έλληνα διανοούμενου με ολοκληρωμένη ψυχολογική, παιδαγωγική και φιλολογική κατάρτιση.

Παρά τα βραβεία που απέκτησε, ορισμένα ποιήματα και συλλογές του προκάλεσαν αρνητικά σχόλια και αντιδράσεις στους λογοτεχνικούς κύκλους και δη τους ελληνικούς, ενώ έχαιρε εκτίμησης στο εξωτερικό. Επί παραδείγματι, η συλλογή του Ατθίδες Αύραι, που θεωρείται ως το ωριμότερο από τα ποιητικά έργα του και τυπώθηκε στο Λονδίνο το 1883 είχε μεγάλη απήχηση στους ευρωπαϊκούς φιλολογικούς κύκλους, σε αντίθεση με εκείνους της Αθήνας που υπήρξαν προσκολλημένοι στην ποίηση της γενιάς του ‘70. Η συλλογή του αυτή έγινε δεκτή με ενθουσιασμό από λίγους στην Ελλάδα, ανάμεσα τους και ο Κωστής Παλαμάς.

Αυτό συνέβαινε γιατί η Αθήνα είχε ήδη διαμορφώσει το δικό της ποιητικό κόσμο και η εκεί πνευματική ζωή έτεινε να ξανασυνδεθεί αποκλειστικά με την κλασική Ελλάδα. Είναι ξεκάθαρο ότι μέχρι τη δεκαετία του 1870 οι εγχώριες παραδόσεις του ελληνικού λαού που αφορούν τον παραδοσιακό τρόπο ζωής του, πέρασαν σχεδόν απαρατήρητες από τους Έλληνες λογοτέχνες. Σαφώς, υπάρχουν ορισμένες φωτεινές εξαιρέσεις.

Επί παραδείγματι, μέσα από τα ποιήματά τους, ο Βαλαωρίτης και ο Σολωμός φαίνεται να έχουν κατανοήσει και αναγνωρίσει τη σημασία του δημοτικού τραγουδιού ως βάση για νέους εκφραστικούς τρόπους στην ποίηση, ωστόσο ελάχιστα καταπιάστηκαν με τα ήθη και τα έθιμα εκείνων που τα τραγουδούσαν. Οι φιλόλογοι και οι αρχαΐζοντες γραμματικοί της εποχής, ωστόσο, δε συμμερίζονταν το ενδιαφέρον των παραπάνω για την παράδοση, αλλά προσπαθούσαν να «καθαρίσουν» τη γλώσσα και να τη διαπλάσουν πάνω στα κλασικά ελληνικά πρότυπα.

Ο Γεώργιος Βιζυηνός, ωστόσο, δεν είναι ο τυπικός εκπρόσωπος της Φαναριώτικης Σχολής, αν και στα πρώτα του έργα φαίνεται επηρεασμένος. Εγκατέλειψε πολύ νωρίς τις υπερβολές, την κενολογία και τον επιδεικτική λογιότητα του Φαναριωτισμού, καθώς και το ρομαντισμό της Παλιάς Αθηναϊκής Σχολής, πράγμα που σήμαινε εξ ορισμού ότι δε θα μπορούσε να ανήκει στο στενό ποιητικό κύκλο των Αθηνών.

Η γλώσσα των ποιημάτων του είναι η γνήσια η δημοτική της εποχής του, εμπλουτισμένη από εκφράσεις της προφορικής ντοπολαλιάς της Θράκης. Η ποίησή του είχε στοιχεία που θα επιδρούσαν ευεργετικά στους ποιητές του Μεσοπολέμου που ίσως βρισκόταν υφολογικά «πιο κοντά» σ’ αυτόν, αλλά και εκείνος «πιο μακριά» από το νέο ποιητικό δόγμα που έπλασαν οι ποιητές του 1880. Είναι συναρπαστικό το ότι εκδηλώνει τάσεις που υπερβαίνουν τα ανύπαρκτα ακόμη όρια της γενιάς του 1880.

Για την απογοήτευση του Βιζυηνού από τους ελληνικούς φιλολογικούς κύκλους, ο Ι. Παπακώστας αναφέρει χαρακτηριστικά: «Η απόφαση όμως του Βιζυηνού να δει το (πρώτο) διήγημά του δημοσιευμένο πρώτα σε ευρωπαϊκό περιοδικό και κατόπιν σε ελληνικό προκαλεί ερώτημα. Το ερώτημα είναι αν η επιθυμία του αυτή προερχόταν από κάποια τάση επίδειξης ή συνδέεται με την πικρία που σίγουρα θα είχε δοκιμάσει για τον υποτιμητικό τρόπο με τον οποίο τον είχαν αντιμετωπίσει κατά το ολιγόμηνο χρονικό διάστημα της παραμονής του στην Αθήνα το 1882, οπότε του προσάπτονταν κολακεία, παρασιτία, χυδαιότητα, γελοιότητες και μάλιστα σε ανώνυμα δημοσιεύματα». Ο Παπακώστας αναφέρεται εδώ στην έκδοση του

διηγήματος *Το αμάρτημα της μητρός μου* σε γαλλικά και γερμανικά περιοδικά, πριν την έκδοσή του στο ελληνικό περιοδικό «Εστία».

Η πικρία και η απογοήτευσή του, λόγω της αρνητικής αντιμετώπισής και αποδοχής του εξαιτίας της καταγωγής του, διαφαίνονται στην πραγματεία του *Οι καλόγεροι και η λατρεία του Διονύσου εν Θράκη*.

Η αξιοποίηση του έργου του Βιζυηνού στην εκπαίδευση

Το έργο του Βιζυηνού αξιοποιείται διδακτικά στη Β΄/βάθμια Εκπαίδευση και κυρίως στη Β΄ και Γ΄ Λυκείου. Στο βιβλίο του καθηγητή υπάρχουν σχέδια διδασκαλίας που αφορούν στα διηγήματα *Ποίος ήτον ο φονεύς του αδερφού μου* και *Το αμάρτημα της μητρός μου* αντίστοιχα.

Πιο συγκεκριμένα, το βιβλίο του καθηγητή της Β΄ Λυκείου «Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» υποδεικνύει ορισμένους τρόπους ανάλυσης και εμβάθυνσης στο έργο του Βιζυηνού *Ποίος ήτον ο φονεύς του αδερφού μου*. Καταρχάς, δίνονται πληροφορίες για τη βιογραφία και συνολικά το έργο του συγγραφέα, ενώ έπειτα δίνεται το προτεινόμενο σχέδιο μαθήματος.

Αναλυτικότερα, δίνεται ο χωρισμός ανά θεματικές ενότητες, σύμφωνα με το Μουλλά:

1. Σκηνή α΄: σε ένα ξενοδοχείο στο Βόσπορο.
2. Διηγηματικό ιντερμέδιο: ο αφηγητής ψάχνει στην Πόλη για το φονιά του αδερφού του.
3. Σκηνή β΄: στο σπίτι της Τουρκάλας στην Πόλη.
4. Διηγηματικός επίλογος: τρία χρόνια αργότερα ο αφηγητής συναντά στο σπίτι του το φονιά του αδελφού του.

Έπειτα, αναφέρονται δέκα επιμέρους διδακτικοί στόχοι που καλύπτουν όλο το φάσμα του έργου (γλωσσικό, ψυχογραφικό, εθνολογικό/λαογραφικό, ηθογραφικό, αφηγηματικό). Στις παραπάνω κατηγορίες του έργου είναι δυνατό να προστεθεί η σκηνοθετική και η ευρύτερη φιλολογική.

Παράλληλα, δίνονται συμπληρωματικές ερωτήσεις-δραστηριότητες που εμβαθύνουν στο κείμενο και ελέγχουν ως ένα βαθμό αν επιτεύχθηκαν οι στόχοι που είχαν τεθεί καταρχάς από τον εκάστοτε εκπαιδευτικό. Τέλος, προτείνεται να αξιοποιηθεί ως παράλληλο κείμενο το διήγημα του Βιζυηνού *Μοσκώβ-Σελήμ* (ανθολογείται στο ίδιο βιβλίο), προκειμένου να επιβεβαιώσουν οι μαθητές τα βασικά στοιχεία της διηγηματογραφίας του Βιζυηνού που εντόπισαν στο αρχικό κείμενο.

Αναφορικά με τη διδασκαλία του Βιζυηνού στη Γ΄ Λυκείου (θεωρητικής κατεύθυνσης), στο βιβλίο του καθηγητή της προτείνεται ένα περισσότερο λεπτομερές σχέδιο διδασκαλίας, πάνω στο διήγημα *Το αμάρτημα της μητρός μου*. Καταρχάς, παρατίθενται ειδικοί στόχοι διδασκαλίας που αφορούν κυρίως τις αφηγηματικές επιλογές του συγγραφέα, την πολυμορφία της γλώσσας του, αλλά και το στοιχείο της έκπληξης, της αγωνίας, του αινίγματος.

Στη συνέχεια, δίνεται σε μορφή χρονολογίου η βιογραφία και το έργο του συγγραφέα. Έπειτα, παρουσιάζονται αρκετά αναλυτικά, μέσα από αποσπάσματα μελετητών του Βιζυηνού, το πνευματικό κλίμα πριν την εποχή του, το έργο του ως διηγηματογράφος, το διήγημα ως λογοτεχνικό είδος, η ιδιόμορφη διγλωσσία του Βιζυηνού, η χρήση του αυτοβιογραφικού στοιχείου, οι προσωπικοί μύθοι του Βιζυηνού, τα αφηγηματικά στοιχεία, τον αφηγηματικό χρόνο, τις περιγραφές, αλλά και εκτεταμένες παρατηρήσεις και επισημάνσεις που αφορούν *Το αμάρτημα της μητρός μου*.

Ακολουθεί αναλυτικός προγραμματισμός διδασκαλίας και στόχοι. Προτείνονται μάλιστα δύο διαφορετικοί διδακτικοί σχεδιασμοί ανάλογα με την πορεία που θέλει να ακολουθήσει ο διδάσκων. Αυτοί αφορούν σε μεμονωμένη ή παράλληλη διερεύνηση των τριών θεματικών πυλώνων του διηγήματος (αφηγηματικές τεχνικές, ψυχογραφική πλευρά, λαογραφικά στοιχεία).

Διδακτικές Επισημάνσεις – Προτάσεις για αξιοποίηση

Σε ένα γενικότερο επίπεδο, τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών, δείχνουν πως το έργο του Βιζυηνού «προτιμάται» διδακτικά κυρίως στις μεγαλύτερες τάξεις. Αυτό, μπορεί να θεωρηθεί δικαιολογημένο, ιδίως από τη στιγμή που η γλώσσα του είναι αρκετά δύσκολη για τις μικρότερες ηλικίες. Ωστόσο, η αντίληψη αυτή δεν πρέπει να είναι και απόλυτη. Τα ίδια κείμενα θα μπορούσαν να αποτελέσουν τμήμα της διδακτέας ύλης τόσο του γυμνασίου, όσο και των μεγαλύτερων τάξεων του δημοτικού.

Όσον αφορά τις τελευταίες τάξεις του δημοτικού, πιθανότατα θα εξυπηρετούσε μια σχετικά απλοϊκή παρουσίαση ορισμένων έργων του Βιζυηνού με πιο «εύπεπτο» περιεχόμενο, όπως είναι το *Το μόνον της ζωής μου ταξίδιον*, που θα στοχεύει κυρίως στη συναισθηματική εμπλοκή του διδασκόμενου στην ιστορία που διαδραματίζεται. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο έχει ήδη γίνει μια εξαιρετική προσπάθεια από το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου του Υπουργείου Πολιτισμού που εξέδωσε ένα εικονογραφημένο βιβλίο με τίτλο: *Γ. Μ. ΒΙΖΥΗΝΟΣ τα ταξίδια του* (Βοκοτοπούλου 1998). Ο ίδιος ο ήρωας της ιστορίας είναι συνομήλικος των αναγνωστών, γεγονός που βοηθάει στην ταύτιση μαζί του, και παρουσιάζει μέσα από εικόνες μια δημιουργική περίληψη του διηγήματος (Δημάση 2010).

Αναφορικά με το γυμνάσιο, η διδασκαλία του διηγηματικού έργου του Βιζυηνού θα ήταν δυνατή μέσω της προσαρμογής και απόδοσης του πρωτότυπου κειμένου στα νέα ελληνικά. Σαφώς, κάποιος θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι έτσι χάνεται ένα πολύ ουσιώδες κομμάτι του έργου του Βιζυηνού, όμως πρέπει να αναλογιστούμε ότι ο πλούτος που αντλούμε από τα διηγήματά του δεν περιορίζεται εκεί. Τα ψυχογραφικά και λαογραφικά στοιχεία των κειμένων δε χάνονται, αλλά μπορούν να αξιοποιηθούν μέσα από μια τέτοια νέα προσέγγιση, η οποία θα στρεφόταν κυρίως γύρω από την πλοκή, το χώρο, το χρόνο και τα πρόσωπα (Δημάση 2010).

Στις τάξεις του λυκείου, υπάρχει πιο συγκεκριμένη στοχοθεσία, ενώ τα κείμενα που προσφέρονται είναι περισσότερα. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα όσα αναφέρονται στο το βιβλίο του καθηγητή αποτελούν προτάσεις διδασκαλίας και δεν είναι δεσμευτικά, αλλά έχουν συμπληρωματικό χαρακτήρα. Για παράδειγμα, ο χωρισμός που προτείνει ο Μουλλάς για τις θεματικές ενότητες στο *Ποίος ήτον ο φονεύς του αδερφού μου* είναι ενδεικτικός και μπορούν να γίνουν αποδεκτές προτάσεις των μαθητών εφόσον αυτές δικαιολογηθούν μέσα από έγκυρα επιχειρήματα.

Οι στόχοι που τίθενται είναι επαρκείς, ώστε να καλύψουν διαφορετικές πτυχές του έργου του Βιζυηνού. Σαφώς, δίνονται ως βοηθητικό υλικό και ο διδάσκων μπορεί να αναπτύξει τη δική του στοχοθεσία, ανάλογα με τα σημεία στα οποία θέλει να εμβαθύνει. Είναι σημαντικό να μην τεθούν υπερβολικά πολλοί στόχοι, γιατί πρώτον, θα αποδειχθεί σημαντική πρόκληση να επιτευχθούν όλοι, και δεύτερον, θα είναι δύσκολο να ελεγχθεί αν τα αποτελέσματα ήταν τα προσδοκώμενα.

Συμπεράσματα

Ο Γεώργιος Βιζυηνός, ένας αναντίλεκτα χαρισματικός πνευματικά άνθρωπος με σπάνια μόρφωση μια νέα στροφή στα ελληνικά γράμματα, θέτοντας τις νέες βάσεις ενός λογοτεχνικού είδους και ανεβάζοντάς το σε υψηλό επίπεδο. Χωρίς πριν από αυτόν να έχει υπάρξει σημαντική παράδοση στο διήγημα, παρόλο που καταπιάστηκαν μ' αυτό πρωτύτερα και άλλοι αναγνωρισμένοι λογοτέχνες, όπως -ενδεικτικά αναφέρονται- ο Βικέλας και ο Ροΐδης, κατάφερε να σπάσει τους δεσμούς με την παράδοση του ιστορικού μυθιστορήματος και να δώσει στην ηθογραφία της εποχής λαϊκό περιεχόμενο, σε μια εποχή που η ελληνική λαογραφία ήταν έργο αποκλειστικά ξένων ερευνητών (Παναγιωτόπουλος 1954).

Δυστυχώς, η αναγνώριση και η καταξίωσή του ως δημιουργού ήρθαν μετά το θάνατό του. Ο ίδιος είχε επίγνωση της αξίας του έργου του και ενώ ήταν ήδη κλεισμένος στο Δρομοκαΐτειο εξομολογήθηκε ότι: «Πρώτος εγώ διήνοιξα τον νέον δρόμον της νεοελληνικής λογογραφίας, κατορθώσας διά των εν τη *Εστία* διηγημάτων μου να υποδείξω, κατ' αντίθεσιν προς τα του Ραγκαβή και των άλλων, τι εστί διήγημα, τι εστί μελέτη και αναγραφή του εθνικού βίου και

των εθνικών παραδόσεων υπό τύπον διηγήματος και λογογραφίας, εν καθαρά ψυχολογική και ιστορική κρίση».

Το πρωτοποριακό του έργο υπήρξε έμπνευση και βάση για πολλούς μετέπειτα σημαντικούς διηγηματογράφους της ίδιας γενιάς, όπως του Θεοτόκη, του Κονδυλάκη, του Ξενόπουλου κ.ά., αλλά και μεταγενέστερους. Το ενδιαφέρον για το έργο του, κυρίως για τα θέματα που έθιξε, αναζωπυρώθηκε μετά τη δεκαετία του 1960 επηρεάζοντας τους εκπροσώπους της νεότερης και σύγχρονης πεζογραφίας (π.χ. Γαλανάκη).

Το έργο του μπορεί να προταθεί για κάθε βαθμίδα της εκπαίδευσης με ορισμένες, ωστόσο, προσαρμογές που δε θα αλλοιώνουν το περιεχόμενό του. Το βασικό είναι να διερευνηθεί πολύπλευρα, ανάλογα πάντα με την ηλικία των διδασκόμενων, ο πλούτος πληροφοριών που προσφέρει σε κάθε επίπεδο (γλωσσικό, λαογραφικό, φιλολογικό, ψυχογραφικό).

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Beaton, R. (1996). Εισαγωγή στη Νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία. Ποίηση και Πεζογραφία 1821-1992. Αθήνα: Νεφέλη.

Einrich, G. (1985). «Ποίος ήτον ο φονεύς του αδελφού μου: Παρατηρήσεις πάνω στο διηγηματικό τρόπο του Γεωργίου Βιζυηνού». Θρακικά Χρονικά. Τόμ. 40, σελ. 5-9.

Peri, M. (1985). Το πρόβλημα της αφηγηματικής προοπτικής στα διηγήματα του Βιζυηνού. Ελληνικά. Τόμ. 36, τεύχ. 2, σελ. 286-316.

Vitti, M. (2003). Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Αθήνα: Οδυσσέας.

Αθανασόπουλος, Β. (1996). Οι Μύθοι της Ζωής και του Έργου του Βιζυηνού, Αθήνα: Καρδαμίτσα.

Βασιλειάδης, Ν.Ι. (1910). Ο ποιητής Γεώργιος Βιζυηνός, Η Τρέλλα του Ποιητού, Σελίδες Δρομοκαϊτείου, Εικόνες Κωνσταντινουπόλεως και Αθηνών. Αθήνα: Εστία.

Βοκοτοπούλου, Ε. (1998). Γ.Μ. ΒΙΖΥΗΝΟΣ. Τα ταξίδια του. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Βιβλίου.

Βουτουρής, Π. (1995). Ως εις καθρέπτην … Προτάσεις και υποθέσεις για την ελληνική πεζογραφία του 19ου αιώνα. Αθήνα: Νεφέλη.

Δημάση, Μ. (2010) Η αξιοποίηση του διηγήματος «Μοσκώβ Σελήμ» του Γ. Βιζυηνού με βάση τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Σε: Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Ιωάννη Βαρθολομαίο. Πανεπιστήμιο Πειραιώς: 263-276. Διαθέσιμο στο: http://utopia.duth.gr/~mdimasi/cv/cv36.pdf

Θρύλος, Ά. (1963). «Μορφές της ελληνικής πεζογραφίας». Δίφρος. Τόμ. 2, σελ. 9-44.

Καραμαρινάκης, Ε.Γ. (1961). Ο Γ. Βιζυηνός. Η ζωή του, ο άνθρωπος, η θέση του στα Νεοελληνικά Γράμματα. Βασικά γνωρίσματα του έργου του. Αθήνα: Εταιρεία Θρακικών μελετών

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας – Β' Τεύχος Β' Τάξη Γενικού Λυκείου – Βιβλίο Καθηγητή (2008). Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας – Β' Τεύχος Β' Τάξη Γενικού Λυκείου. (2013). Αθήνα: Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων Διόφαντος.

Μαμώνη, Κ. (1966). Γεώργιος Βιζυηνός. Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού θησαυρού. Τόμ. 32, σελ. 464-468.

Μαμώνη, Κ. (1973). Η ακαδημαϊκή σταδιοδρομία του Βιζυηνού. Θρακικά Χρονικά. Τόμ. 30, σελ. 57-59.

Μαμώνη, Κ. (1984). Το ποιητικό έργο του Γεώργιου Βιζυηνού. Θρακικά Χρονικά. Τόμ. 39, σελ. 42-50.

Μουλλάς, Π. (1980). Το νεοελληνικό διήγημα και ο Γ.Μ. Βιζυηνός, εισαγωγή στο Βιζυηνός, Γ.Μ. (1980). Νεοελληνικά διηγήματα. Αθήνα: Ερμής.

Μουσόπουλος, Θ. (1987-1988). Ο Κωστής Παλαμάς για το Γεώργιο Βιζυηνό. Θρακικά Χρονικά. Τόμ. 42, σελ. 32-36.

Νεοελληνική Λογοτεχνία Γ' Ενιαίου Λυκείου Θεωρητική Κατεύθυνση – Βιβλίο του Καθηγητή (1999). Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Παλαμάς, Κ. (1985). Το ελληνικόν διήγημα. Α΄ Βιζυηνός. Άπαντα. Τόμ. 2, σελ. 160.
Παναγιωτόπουλος, Ι. Μ. (1954). Γεώργιος Βιζυηνός (1849-1896), εισαγωγή στο Γεώργιος Βιζυηνός, επιμέλεια Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, Βασική Βιβλιοθήκη, τόμος 18. Αθήνα: Αετός.
Παπαθανάση-Μουσιοπούλου, Κ. (1982). Λαογραφικές Μαρτυρίες Γεωργίου Βιζυηνού. Αθήνα: [χ.ο.].
Πολίτης, Λ. (2001). Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Αθήνα: ΜΙΕΤ.
Πούχνερ, Β. (2002). Ο Γεώργιος Βιζυηνός και το Αρχαίο Θέατρο. Λογοτεχνία και Λαογραφία στην Αθήνα της Μπελ Επόκ. Αθήνα: Πατάκης.
Σαχίνης, Α. (1982). Γεώργιος Βιζυηνός. Αθήνα: Εστία.
Νεοελληνική Λογοτεχνία Γ' Λυκείου - Ανθρωπιστικών Σπουδών (2013). Αθήνα: Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων Διόφαντος.
Χρυσανθόπουλος, Μ. (1980). «Μεταξύ φαντασίας και μνήμης: «Το μόνον της ζωής του ταξίδιον» του Γ.Μ. Βιζυηνού». Ο Πολίτης. Τεύχ. 38, σελ. 64-69.
Χρυσανθόπουλος, Μ. (1988). «Reality and imagination: the use of history in the short stories of Yeoryios Viziinos». Σε: Beaton, R. (1988). The Greek Novel A.D. 1-1985. London: Croom Helm. pp. 11-22.

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Wyatt, W.F. (1987). Vizyenos and His Characters. Journal of Modern Greek Studies. Vol. 5, No. 1, pp. 47-64.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 153-163

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΧΡΗΣΤΩΝ

Πασχαλίνα Σίσκου, Σπυρίδων Γαλατσίδας και Ευάγγελος Μανωλάς

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η δημοτική βιβλιοθήκη Ορεστιάδας, η οποία λειτουργεί τα τελευταία 20 χρόνια, αποτελεί ένα κόσμημα για την πόλη, καθώς με τις διάφορες δράσεις της πέρα από τον κύριο σκοπό δημιουργίας της, τον δανεισμό βιβλίων, συμβάλλει σημαντικά στην ανάδειξη της ιστορίας της πόλης και την ψυχαγωγία των πολιτών. Η παρούσα εργασία έχει σκοπό να αναδείξει τον βαθμό ικανοποίησης των επισκεπτών της βιβλιοθήκης από τις υπηρεσίες που τους παρέχονται μέσω της υλοποίησης μίας έρευνας με τη χρήση ερωτηματολογίου. Τα αποτελέσματα της έρευνας είναι πολύ εποικοδομητικά και συμβάλλουν στον εντοπισμό των βελτιώσεων που θα μπορούσαν να γίνουν στο μέλλον.

Λέξεις κλειδιά: *Δημοτική βιβλιοθήκη, ικανοποίηση χρηστών, Ορεστιάδα*

Εισαγωγή

Η βιβλιοθήκη αποτελεί σημείο αναφοράς της σύγχρονης ανθρωπότητας και ένδειξη αναπτυγμένου πολιτισμικού επιπέδου. Στην Ελλάδα, δυστυχώς, ο ρόλος της βιβλιοθήκης έχει περιοριστεί στις σχολικές και πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες (Ταχμαζίδης 2016). Ωστόσο, η ανάδειξη των δημοτικών βιβλιοθηκών αποτελεί καίριο σημείο, καθώς μπορεί να επιφέρει πολλά οφέλη για το ευρύτερο κοινό. Σύμφωνα με το μανιφέστο της Unesco το 1994 για τις δημοτικές βιβλιοθήκες, η δημοτική βιβλιοθήκη είναι το τοπικό κέντρο πληροφόρησης, που θέτει στη διάθεση του κοινού κάθε είδους γνώση και πληροφόρηση (Κορκίδη 2003). Πρέπει να ιδρύεται με σαφή νομική διαδικασία σε πλαίσιο που να διασφαλίζει την παροχή των υπηρεσιών της σε εθνικό επίπεδο (Οικονόμου 1998).

Κάθε βιβλιοθήκη θα πρέπει να παρέχει υπηρεσίες βασιζόμενες στην κοινότητα που έχει να εξυπηρετήσει. Ιδιαίτερα στις επαρχιακές πόλεις, η δημοτική βιβλιοθήκη μπορεί να γίνει κέντρο αναφοράς ολόκληρης της τοπικής κοινωνίας εντάσσοντας στη λειτουργία της διάφορες δράσεις πέρα από το δανεισμό των βιβλίων, τη διοργάνωση βραδιών ανάγνωσης, τη διοργάνωση ομιλιών και γενικά ό,τι αφορά την κύρια δράση της. Θα μπορούσε να συμπεριλάβει πιο σταθερές λειτουργίες, οι οποίες θα στοχεύουν στην αναβάθμιση της ίδιας της περιοχής, όπως η παροχή μαθημάτων για την εκμάθηση προγραμμάτων υπολογιστών, η συγκρότηση τράπεζας πληροφοριών και δεδομένων για την ιστορία της περιοχής, η δημιουργία εργαστηρίων κινηματογραφικής σκηνοθεσίας, φωτογραφικά εργαστήρια, κ.ά. (Ταχμαζίδης 2016). Επιπλέον, προκειμένου να μπορέσουν να ενεργοποιήσουν όλες τους τις δυνατότητες στην ψηφιακή εποχή, οι δημόσιες βιβλιοθήκες πρέπει να προετοιμαστούν ώστε να είναι σε θέση να προσφέρουν νέες και καινοτόμες ψηφιακές υπηρεσίες (Τροχόπουλος 2003).

Αναμφίβολα, μία βιβλιοθήκη θα πρέπει να πληροί κάποιες προϋποθέσεις προκειμένου να μπορεί να ανταποκριθεί σωστά στις ανάγκες των χρηστών της. Πρώτα απ' όλα, θα πρέπει να έχει γνώση των αναγκών των χρηστών της και να προσφέρει υπηρεσίες όπως καλή στέγαση, καλή καθαριότητα, αξιόπιστα μηχανήματα, αποτελεσματικές υπηρεσίες (υποδοχή,

απαντήσεις ερωτημάτων με αποτελεσματικότητα και ταχύτητα), ευγενικό και εξυπηρετικό προσωπικό και ανάδραση στις διαδικασίες βελτίωσης (Σκρέτα κ.ά. 2018).

Στη σημερινή εποχή όπου κυριαρχεί η οικονομική κρίση, οι δημοτικές βιβλιοθήκες στη χώρα μας καλούνται να αναλάβουν πρωτοβουλίες και δραστηριότητες, προκειμένου να συμβάλουν στην αντιμετώπιση των κρίσιμων καταστάσεων του τόπου (Τσάφου κ.ά. 2012). Μέσα από το πολύ σημαντικό έργο τους μπορούν να αποτελέσουν την πηγή για την ανάδειξη καίριων χαρακτηριστικών της σημερινής κοινωνίας και να συμβάλουν στην αντιμετώπιση πολλών αξιών και πολιτισμικών στοιχείων που βρίσκονται σε κρίση σήμερα.

Μέσα σε αυτό πλαίσιο και αναγνωρίζοντας πόσο σημαντική είναι η ύπαρξη μίας βιβλιοθήκης για μία πόλη, μπορούμε να κατανοήσουμε πως ο ρόλος της δανειστικής βιβλιοθήκης μπορεί να αποτελέσει καίρια ανάγκη ιδιαίτερα για μία ακριτική πόλη, όπως είναι η Ορεστιάδα. Η δημοτική βιβλιοθήκη Ορεστιάδας ξεκίνησε να λειτουργεί το 1995 από τη Δημοτική Κοινωφελή Επιχείρηση Πολιτισμικής Ανάπτυξης Ορεστιάδας (ΔΗΚΕΠΑΟ) με ΦΕΚ λειτουργίας 27272. Το διάστημα 1995-2012 στεγαζόταν στην οδό Βασιλέως Κωνσταντίνου 11 κάτω από το Δημαρχείο. Έκτοτε βρίσκεται στην οδό Ευρυπίδου 65, όπου συστεγάζεται με τον Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο Αδριανουπόλεως (ΦΣΑ). Σύμφωνα με τις υπευθύνους της βιβλιοθήκης, το παλιό κτίριο ήταν περισσότερο προσβάσιμο για το κοινό σε σχέση με το νέο.

Το προσωπικό που απασχολείται στη βιβλιοθήκη σήμερα αριθμεί 3 άτομα, από τα οποία τα 2 αποτελούν μόνιμο προσωπικό, ενώ δεν προβλέπεται η πρόσληψη επιπλέον προσωπικού ή η προκήρυξη μόνιμων θέσεων βιβλιοθηκονόμων για το επόμενο διάστημα. Το κοινό της βιβλιοθήκης προκύπτει ως επί το πλείστον από τους κατοίκους του Βορείου Έβρου και συγκεκριμένα ο αριθμός των εγγεγραμμένων αναγνωστών έως τις 22-5-2017 ανερχόταν σε 8108 άτομα, ενώ σύμφωνα με τις βιβλιοθηκονόμους που εργάζονται στη βιβλιοθήκη εγγράφονται κατά μέσο όρο περίπου 5 άτομα καθημερινά.

Η πρώτη συλλογή της βιβλιοθήκης δημιουργήθηκε το 1995 και περιελάμβανε 2.752 βιβλία. Ο πρώτος δωρητής ήταν ο Βύρων Αποστόλου, ο οποίος καταγόταν από ένα χωριό του Διδυμοτείχου αλλά εργαζόταν και ζούσε στην Ορεστιάδα. Αργότερα, και άλλοι πολίτες άρχισαν να δωρίζουν υλικό στη βιβλιοθήκη. Αυτήν τη στιγμή ο τρέχων αριθμός των βιβλίων αριθμεί σε 26.800 βιβλία συνολικά, ενώ, όπως διαπιστώνουμε, υπάρχει μεγαλύτερη εξειδίκευση της συλλογής σε μυθιστορήματα. Επιπλέον, υπάρχουν και 100 σπάνια βιβλία, όχι απαραίτητα σχετικά με τη Θράκη, που δεν δανείζονται. Όσον αφορά την ύπαρξη εφημερίδων στη βιβλιοθήκη ένας αναγνώστης μπορεί να βρει εφημερίδες που τυπώθηκαν μόνο από το 2000 και μετά και αφορούν τοπικές εφημερίδες, καθώς δεν έχει διασωθεί σχετικό αρχείο πριν από αυτήν τη χρονολογία.

Το υλικό της βιβλιοθήκης ταξινομείται με το σύστημα DEWEY/ABEKT 5,6. Οι εγκαταστάσεις της βιβλιοθήκης δεν φιλοξενούν αναγνωστήριο, ενώ αντιθέτως, προβλέπεται η ύπαρξη κανονισμού της βιβλιοθήκης, η κάλυψη δραστηριοτήτων παιδικών αναγκών, η ύπαρξη ηλεκτρονικών υπολογιστών και ο κατάλληλος εξοπλισμός για ΑΜΕΑ, ενώ παρέχεται καλύτερη εξυπηρέτηση στα άτομα με αναπηρία. Επίσης, για την καλύτερη εξυπηρέτηση των αναγκών της βιβλιοθήκης έχει δημιουργηθεί σύστημα online καταλόγου (OPAC). Όμως, ως μία αρνητική διάσταση των παροχών της βιβλιοθήκης θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε την ανυπαρξία ασύρματου δικτύου και την αδυναμία εξυπηρέτησης του κοινού στους γύρω οικισμούς μέσω μίας κινητής βιβλιοθήκης.

Το ωράριο της βιβλιοθήκης είναι καθημερινά από τις 9 π.μ. μέχρι τις 8 μ.μ.. Η βιβλιοθήκη διαθέτει πρόγραμμα ξενάγησης και σε ατομικό αλλά και σε ομαδικό επίπεδο. Μία σημαντική συνεισφορά της βιβλιοθήκης στο ευρύ κοινό της πόλης είναι η πραγματοποίηση διαφόρων εκδηλώσεων, όπως είναι οι βιβλιοπαρουσιάσεις, οι οποίες διοργανώνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα. Ωστόσο, όπως υπογραμμίζουν και οι βιβλιοθηκονόμοι που εργάζονται στον χώρο της βιβλιοθήκης, η δημιουργία περισσοτέρων εκδηλώσεων (βιβλιοπαρουσιάσεων, εκθέσεων, κ.λπ.) στις εγκαταστάσεις της βιβλιοθήκης θα ήταν περισσότερο ενθαρρυντική.

Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο να ερευνήσει τον βαθμό ικανοποίησης των χρηστών της βιβλιοθήκης από τις υπηρεσίες που τους προσφέρονται. Συγκεκριμένα, οι στόχοι της έρευνας ήταν η καταγραφή των χαρακτηριστικών των χρηστών της βιβλιοθήκης, η συχνότητα και οι

κυριότεροι λόγοι επίσκεψης στη βιβλιοθήκη, οι προτιμήσεις των χρηστών όσον αφορά θεματικές κατηγορίες βιβλίων, οι προτιμήσεις των χρηστών όσον αφορά τον εμπλουτισμό, ο βαθμός ικανοποίησης των χρηστών όσον αφορά ωράριο, προσωπικό, κτίριο, εξοπλισμό, υπηρεσίες, θεματική κάλυψη υλικού, συλλογές, εκδηλώσεις, ο εντοπισμός των άμεσων και των έμμεσων βελτιώσεων που μπορούν να γίνουν, ο εντοπισμός των προβλημάτων και η παρουσίαση προτάσεων βελτίωσης.

Μεθοδολογία

Η έρευνα ξεκίνησε στις 26 Μαΐου 2017 και ολοκληρώθηκε στις 20 Ιουλίου 2017 στη δημοτική βιβλιοθήκη Ορεστιάδας. Διενεργήθηκε με τη χρήση σχετικού ερωτηματολογίου, το οποίο συμπλήρωναν ανώνυμα οι επισκέπτες και το παρέδιδαν στο προσωπικό της βιβλιοθήκης. Το δείγμα ανήλθε σε 169 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια.

Αποτελέσματα

Σύμφωνα με τις απαντήσεις που δόθηκαν από το δείγμα των χρηστών που συμπλήρωσε το ερωτηματολόγιο προκύπτουν τα παρακάτω αποτελέσματα, τα οποία παρουσιάζονται με τη μορφή κατάλληλων διαγραμμάτων με τον αντίστοιχο σχολιασμό.

Ως προς τη συχνότητα των επισκέψεων των αναγνωστών ανά ώρα της ημέρας, διαπιστώνουμε πως οι περισσότεροι χρήστες επισκέπτονται τη βιβλιοθήκη πρωινές ώρες (Σχήμα 1), φτάνοντας σε ένα ποσοστό 68% από τις 10.00 μέχρι τις 14.00 και κυρίως το χρονικό διάστημα μεταξύ 12.00 και 13.00 (22%) και 11.00 με 12.00 (18%). Σημαντικός όμως είναι και ο αριθμός των χρηστών που επισκέπτονται τη βιβλιοθήκη το απόγευμα στο διάστημα 19.00 με 20.00 (17%).

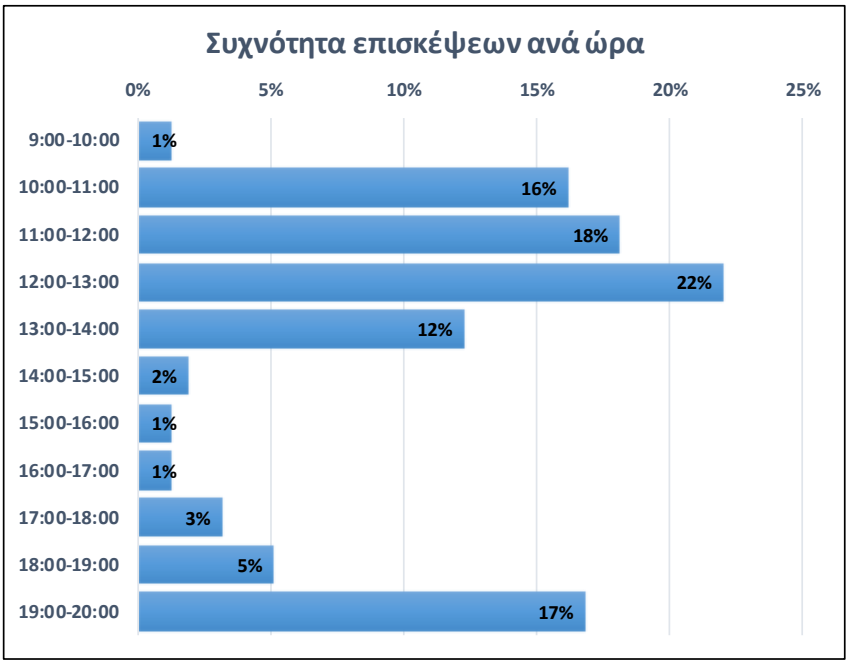

Σχήμα 1. Συχνότητα επισκέψεων (%) ανά ώρα της ημέρας.

Όσον αφορά στο φύλο των επισκεπτών της βιβλιοθήκης, διαπιστώνεται συντριπτική πλειοψηφία των γυναικών, καθώς αυτές επισκέπτονται τη δημοτική βιβλιοθήκη σε ποσοστό που αγγίζει το 84% έναντι του 16% των ανδρών (Σχήμα 2).

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των γυναικών χρηστών της βιβλιοθήκης, που αποτελούν και το μεγαλύτερο κοινό που επισκέπτεται τη βιβλιοθήκη, φαίνονται στο σχήμα 3. Το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών αυτών είναι απόφοιτες λυκείου στην ηλικιακή κατηγορία μεταξύ 40

με 49 ετών (25%) και ακολούθως στην ηλικιακή κατηγορία μεταξύ 30 και 39 ετών (21%). Επίσης, ένα μεγάλο ποσοστό των γυναικών χρηστών είναι απόφοιτες ΑΕΙ ή ΤΕΙ μεταξύ 30 με 39 ετών (21%) και ακολούθως μεταξύ 40 με 49 ετών (17%).

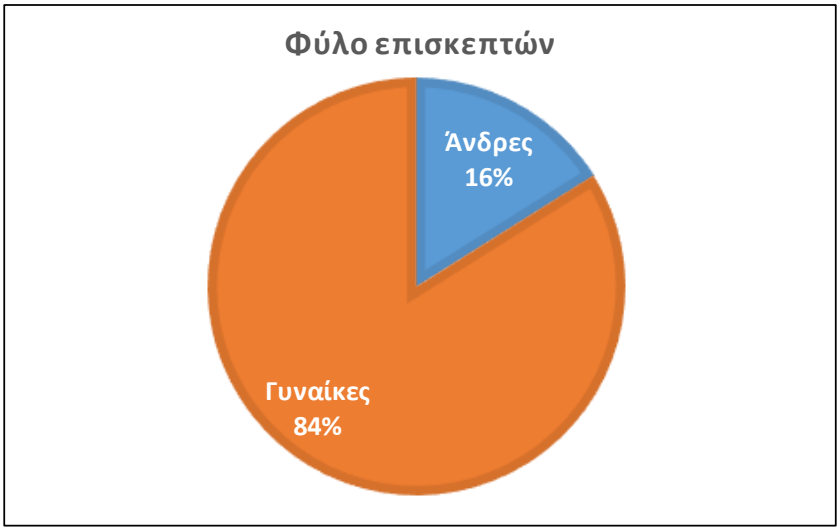

Σχήμα 2. Αναλογίες (%) των φύλων των επισκεπτών.

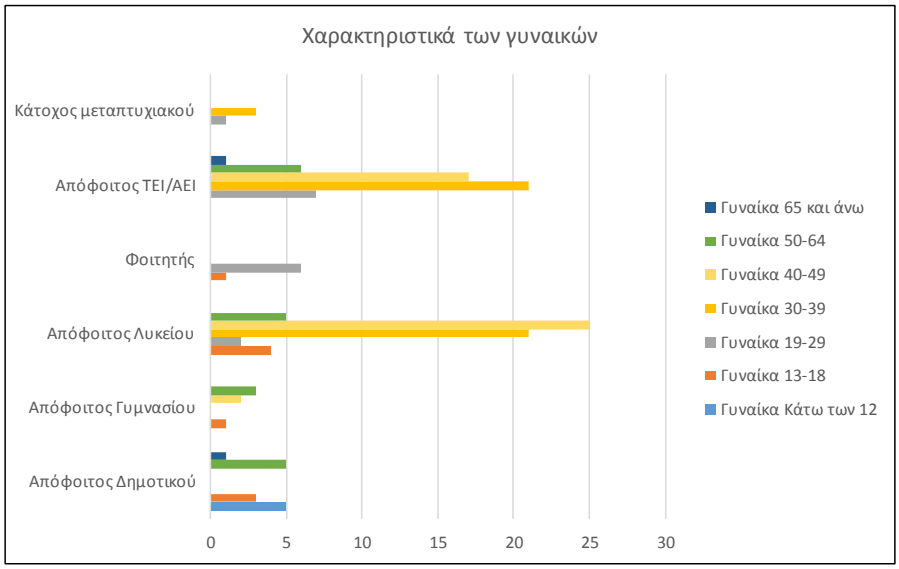

Σχήμα 3. Κύρια χαρακτηριστικά των γυναικών επισκεπτών της βιβλιοθήκης.

Ως προς τη συχνότητα των ηλικιακών ομάδων όλων των επισκεπτών της βιβλιοθήκης (ανδρών και γυναικών) διαπιστώνουμε πως οι περισσότεροι από αυτούς ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα των 30 με 39 ετών (34%) και ακολούθως στην ηλικιακή κατηγορία των 40 με 49 ετών (28%). Διαπιστώνουμε δηλαδή πως τα 2/3 των επισκεπτών είναι ηλικίας μεταξύ των 30 και των 49 ετών και συνεπώς αυτοί αποτελούν το δυναμικό κοινό που επισκέπτεται τη βιβλιοθήκη.

Η κατάσταση αναφορικά με την απασχόληση των επισκεπτών της βιβλιοθήκης φαίνεται στο σχήμα 5. Στην πρώτη θέση συναντάμε τους εκπαιδευτικούς (15,4%) και στη δεύτερη με πολύ μικρή διαφορά τα άτομα που ασχολούνται με τα οικιακά (14,8%). Ακολουθούν με μικρότερα ποσοστά, μεταξύ 5% και 10%, οι μαθητές/τριες, ιδιωτικοί υπάλληλοι, άνεργοι και δημόσιοι υπάλληλοι. Τέλος, οι φοιτητές αποτελούν το 4% περίπου των επισκεπτών, οι αγρότες και οι

ελεύθεροι επαγγελματίες καλύπτουν από 4,6%, ενώ οι στρατιωτικοί και οι συνταξιούχοι εμφανίζονται με ποσοστά μικρότερα από 3%.

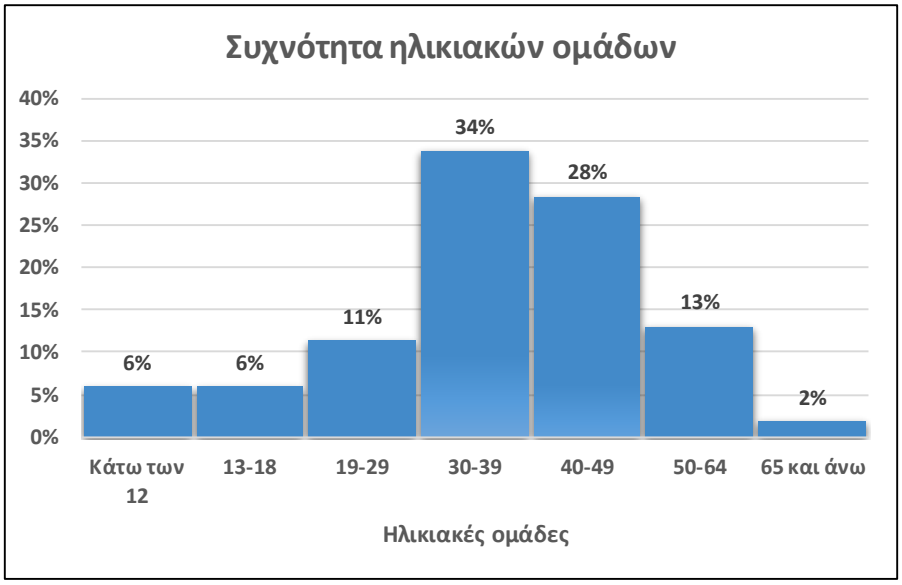

Σχήμα 4. Συχνότητα (%) ηλικιακών ομάδων των επισκεπτών της βιβλιοθήκης.

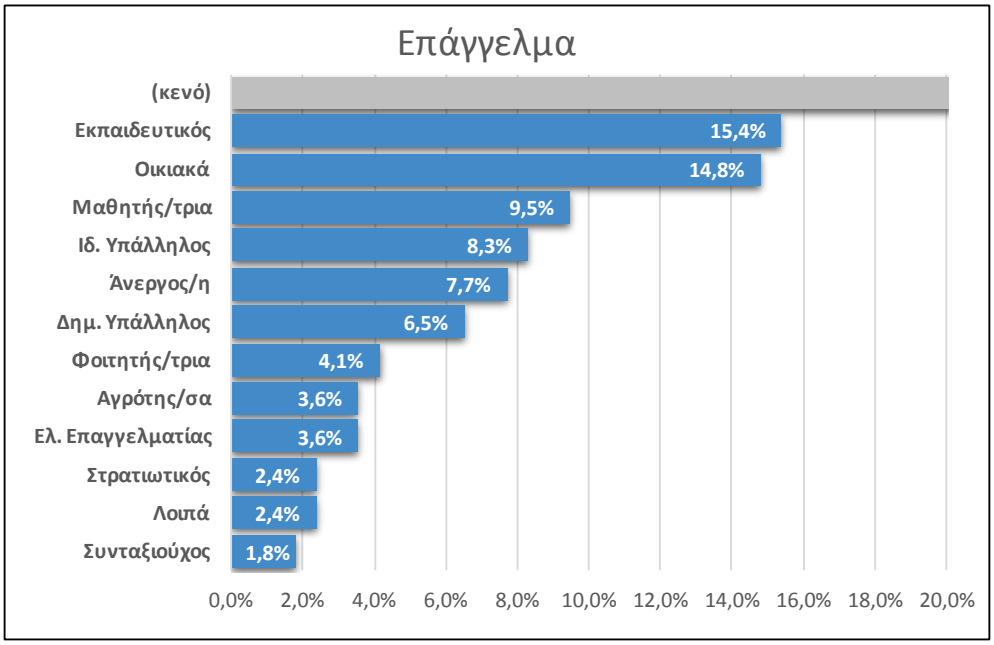

Σχήμα 5. Συχνότητα (%) επαγγελματικής απασχόλησης των επισκεπτών της βιβλιοθήκης.

Ως προς το μορφωτικό επίπεδο των επισκεπτών της βιβλιοθήκης (σχήμα 6) το 41% αυτών είναι απόφοιτοι λυκείου, το 34% απόφοιτοι ΑΕΙ ή ΤΕΙ, το 10% απόφοιτοι δημοτικού, το 6% φοιτητές, το 4% απόφοιτοι γυμνασίου και ακριβώς στο ίδιο ποσοστό (4%) κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών.

Στο επόμενο γράφημα (σχήμα 7) παρουσιάζεται η συχνότητα επίσκεψης στη βιβλιοθήκη, όπου παρατηρούμε πως οι πολύ συχνοί επισκέπτες (1-2 φορές τη βδομάδα) αποτελούν το 12% των επισκεπτών. Το μεγαλύτερο ποσοστό (44%) αποτελούν οι τυπικοί χρήστες που επισκέπτονται τη βιβλιοθήκη κάθε 15 μέρες, οπότε και λήγει η περίοδος δανεισμού των βιβλίων. Σημαντικό είναι και το ποσοστό των χρηστών που επισκέπτονται τη βιβλιοθήκη

κάθε μήνα (23%). Περίπου 1 στους 5 χρήστες επισκέπτεται αρκετά σπάνια τη βιβλιοθήκη (σπανιότερα από 2 φορές το τρίμηνο).

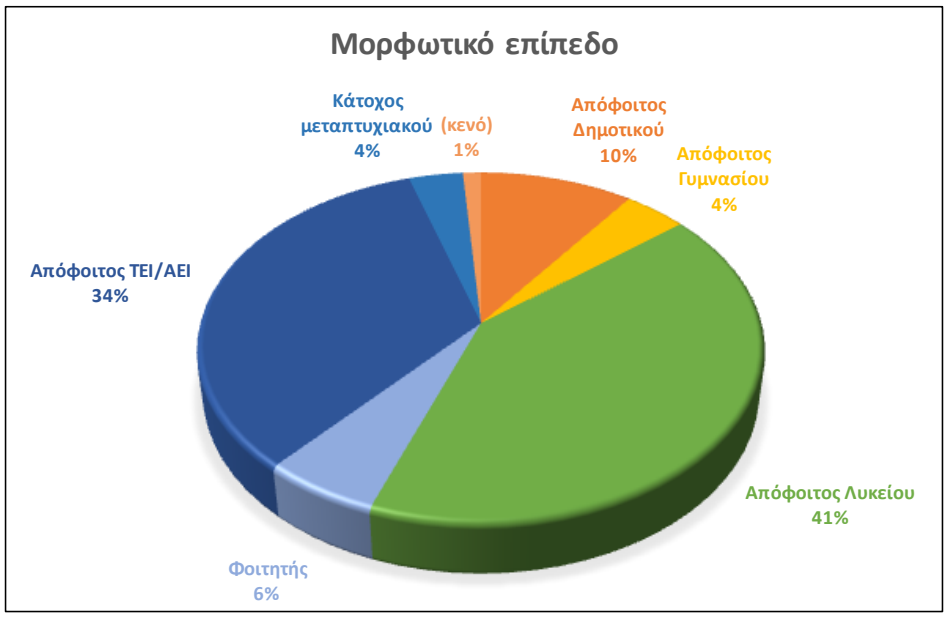

Σχήμα 6. Συχνότητα (%) μορφωτικού επιπέδου των επισκεπτών της βιβλιοθήκης.

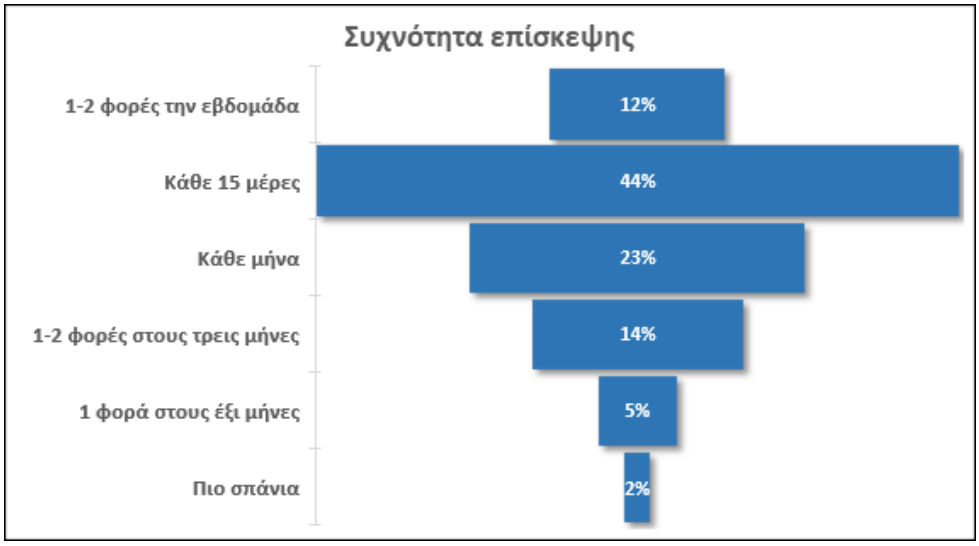

Σχήμα 7. Συχνότητα (%) επισκέψεων στη βιβλιοθήκη.

Ως προς τους λόγους που δηλώνουν οι χρήστες της βιβλιοθήκης ότι την επισκέπτονται, βλέπουμε πως επικρατεί ο κύριος λόγος ύπαρξής της – ο δανεισμός βιβλίων (64%), ενώ οι άλλοι λόγοι εμφανίζονται σε πολύ μικρότερα ποσοστά: για τον εντοπισμό υλικού για εκπόνηση εργασιών (9%), για τον εντοπισμό πληροφοριακού υλικού (6%), για την ψυχαγωγία των παιδιών (4%), για τις διάφορες εκδηλώσεις που γίνονται εκεί (4%), για τη χρήση του αναγνωστηρίου (3%), για τον εντοπισμό σχολικών βοηθημάτων (3%), για τη χρήση του φωτοτυπικού μηχανήματος (2%), για τη χρήση του οπτικοακουστικού υλικού (2%), για τη μελέτη εφημερίδων και έντυπων περιοδικών (1%) και για τις παρουσιάσεις των βιβλίων (1%). Άξιο επισήμανσης είναι το γεγονός ότι το 3% των επισκεπτών δηλώνει ως λόγο τη χρήση αναγνωστηρίου, παρότι δεν υπάρχει χώρος στη βιβλιοθήκη που να χρησιμοποιείται ως αναγνωστήριο.

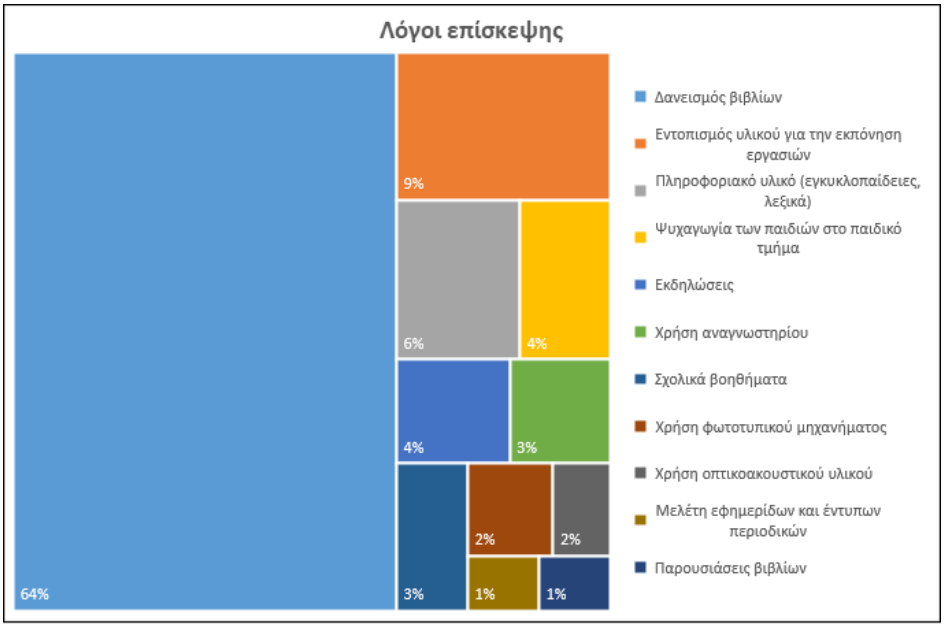

Σχήμα 8. Συχνότητα (%) λόγων επίσκεψης της βιβλιοθήκης.

Στο ακόλουθο γράφημα (σχήμα 9) παρατηρούμε τη συχνότητα χρήσης των διαφόρων θεματικών κατηγοριών βιβλίων. Η ελληνική λογοτεχνία κυριαρχεί στις προτιμήσεις των επισκεπτών καθώς επιλέγεται κατά 32% πάρα πολύ από τους αναγνώστες, 28% αρκετά και 17% πολύ. Η παγκόσμια λογοτεχνία είναι η δεύτερη κατηγορία βιβλίων με περίπου 50% θετικές διαβαθμίσεις προτίμησης (24% προτιμάται αρκετά από τους αναγνώστες, 20% πολύ και 15% πάρα πολύ) και η παιδική λογοτεχνία κατατάσσεται τρίτη στις προτιμήσεις (14% των επισκεπτών την επιλέγει αρκετά, 11% πολύ και 8% πάρα πολύ συχνά). Τα βιβλία φιλοσοφίας-ψυχολογίας επιλέγονται πολύ και πάρα πολύ συχνά σε ποσοστό 13% και αρκετά συχνά σε ποσοστό 17%. Οι υπόλοιπες κατηγορίες έχουν αρκετά χαμηλά (μικρότερα από 15%) αθροιστικά ποσοστά θετικών διαβαθμίσεων προτίμησης και μπορούν να ταξινομηθούν σε φθίνουσα σειρά κατάταξης ως ακολούθως: νεανική λογοτεχνία, επιστημονικά-τεχνολογικά βιβλία, βιογραφίες – περίπου 15% θετικές προτιμήσεις, κοινωνικές επιστήμες και θρησκεία – περίπου 10% θετικές προτιμήσεις και βιβλία για την τέχνη, τον αθλητισμό και τη μαγειρική – περίπου 7% θετικές προτιμήσεις.

Ο βαθμός ικανοποίησης των επισκεπτών της βιβλιοθήκης από τις υπηρεσίες και το υλικό που τους παρέχεται παρουσιάζεται στο σχήμα 10. Η γενική εικόνα είναι πολύ θετική καθώς οι αρνητικές κρίσεις (καθόλου ή ελάχιστη ικανοποίηση) είναι πολύ περιορισμένες και μόνο στον τομέα των εκδηλώσεων ξεπερνούν το 10%. Από το ωράριο λειτουργίας της βιβλιοθήκης διαπιστώνουμε πως είναι πάρα πολύ ικανοποιημένοι (66%), όπως επίσης και από την εξυπηρέτηση από το προσωπικό (78%). Από το κτίριο και τον εξοπλισμό εμφανίζονται πολύ και πάρα πολύ ικανοποιημένοι κατά 60% και αρκετά ικανοποιημένοι κατά 30% και 40% αντίστοιχα. Τα 2/3 των χρηστών είναι πολύ και πάρα πολύ ικανοποιημένοι από τις υπηρεσίες που παρέχονται και περίπου οι μισοί από τη θεματική κάλυψη του υλικού, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά πέφτουν στο 38% και στο 34% για τις συλλογές τις εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται στη βιβλιοθήκη.

Οι επόμενες απαντήσεις των επισκεπτών αναφέρονται σε προτάσεις βελτιώσεων διαφόρων τομέων της βιβλιοθήκης. Ως προς τον εμπλουτισμό της βιβλιοθήκης (σχήμα 11) προτάσσεται η ελληνική λογοτεχνία κατά 50% και ακολουθεί η ξένη λογοτεχνία κατά 40%. Οι υπόλοιπες κατηγορίες έχουν μικρότερα ποσοστά επιλογής: η παιδική λογοτεχνία (24%), το οπτικοακουστικό υλικό (13%), το πληροφοριακό υλικό (13%) και τα περιοδικά (9%). Τα αποτελέσματα αυτά βρίσκονται σε αντιστοιχία με τη συχνότητα χρήσης των θεματικών κατηγοριών, καθώς είναι λογικό οι χρήστες της βιβλιοθήκης να επιθυμούν περισσότερα βιβλία από τις κατηγορίες που επιλέγουν περισσότερο.

Σχήμα 9. Συχνότητα (%) χρήσης θεματικών κατηγοριών βιβλίων της βιβλιοθήκης.

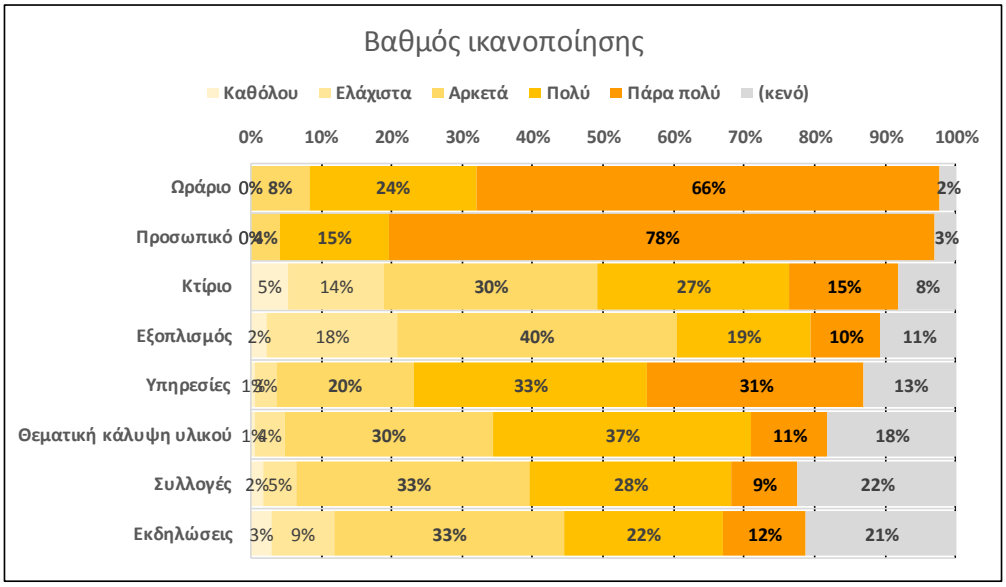

Σχήμα 10. Βαθμός ικανοποίησης των επισκεπτών της βιβλιοθήκης.

Ως προς το βαθμό επείγοντος των βελτιώσεων που θεωρούν οι χρήστες της βιβλιοθήκης πως θα έπρεπε να γίνουν, βλέπουμε (Σχήμα 12) πως το 49% έχει την άποψη ότι η πραγματοποίηση εκδηλώσεων είναι μία βελτίωση που θα έπρεπε να γίνει άμεσα, το 42% θεωρεί πως οι συλλογές θα πρέπει να βελτιωθούν άμεσα και το 28% δηλώνει πως η θεματική κάλυψη του υλικού θα πρέπει να βελτιωθεί άμεσα. Όσον αφορά τις υπηρεσίες εδώ οι απόψεις των χρηστών είναι μοιρασμένες. Σχετικά με τον εξοπλισμό, το κτίριο, το προσωπικό και το ωράριο, φαίνεται πως η άποψη των επισκεπτών είναι ότι θα μπορούσαν να βελτιωθούν αργότερα. Και αυτές οι απόψεις βρίσκονται σε αντιστοιχία με τα αποτελέσματα σχετικά με το βαθμό ικανοποίησης των χρηστών, όπου το προσωπικό και οι υπηρεσίες εμφάνισαν μεγάλο βαθμό ικανοποίησης και επομένως εδώ δεν θεωρείται ότι χρήζουν άμεσης βελτίωσης.

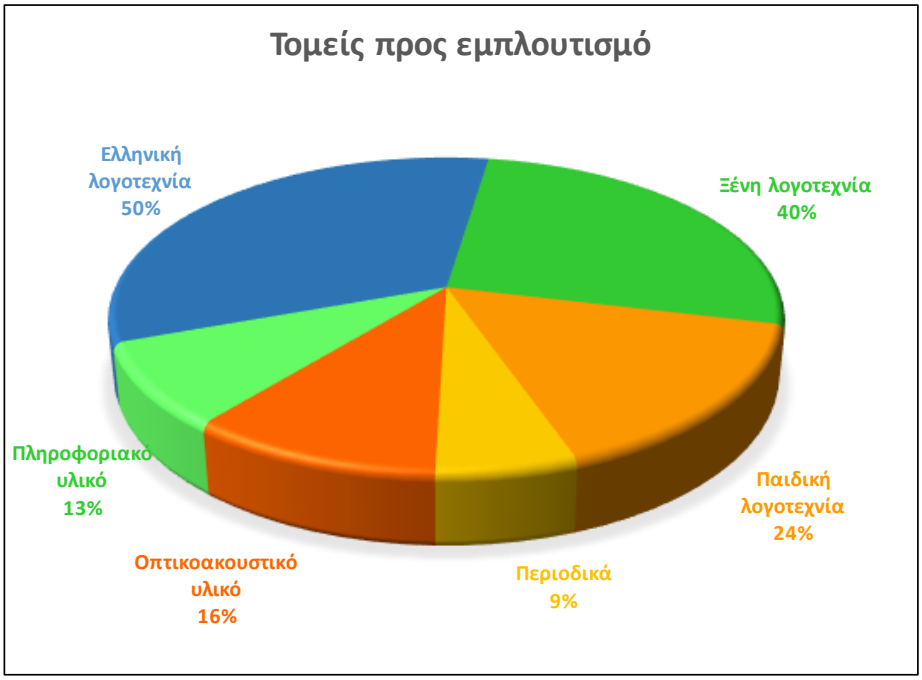

Σχήμα 11. Τομείς της βιβλιοθήκης που χρειάζονται εμπλουτισμό.

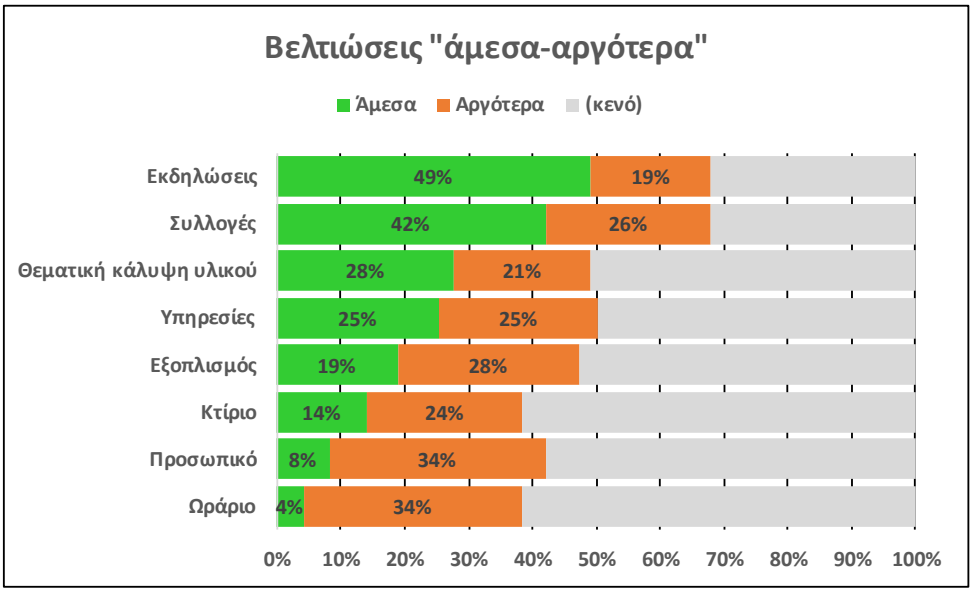

Σχήμα 12. Προτεραιότητα προτεινόμενων βελτιώσεων.

Συμπεράσματα – Προτάσεις

Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούμε να διαπιστώσουμε πως ως προς τα χαρακτηριστικά των χρηστών της βιβλιοθήκης, κατά συντριπτική πλειοψηφία είναι γυναίκες μέσης ηλικίας, απόφοιτες λυκείου ή ΑΕΙ/ΤΕΙ, ενώ τα επαγγέλματα που κυρίως κάνουν οι επισκέπτες της βιβλιοθήκης είναι εκπαιδευτικοί και οικιακά. Το μεγαλύτερο ποσοστό του κοινού της βιβλιοθήκης την επισκέπτεται κάθε 15 ημέρες και κυρίως τις πρωινές ώρες.

Ως προς τον λόγο επίσκεψης της βιβλιοθήκης διαπιστώνουμε πως το κοινό την επισκέπτεται κυρίως για τον δανεισμό των βιβλίων, ενώ όσον αφορά τις θεματικές κατηγορίες που προτιμούν περισσότερο, αυτές αφορούν κυρίως την ελληνική και δευτερευόντως την παγκόσμια λογοτεχνία γι' αυτό και οι τομείς που επιθυμούν να εμπλουτιστούν περισσότερο είναι η ελληνική και η παγκόσμια λογοτεχνία. Σύμφωνα με την ενημέρωση που μας δόθηκε

από τις υπευθύνους της βιβλιοθήκης, από το καλοκαίρι του 2017 η ελληνική, ξένη και παιδική λογοτεχνία έχουν εμπλουτιστεί περισσότερο από τις άλλες κατηγορίες.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούμε να διαπιστώσουμε πως σε γενικές γραμμές οι χρήστες της βιβλιοθήκης είναι ευχαριστημένοι από την εξυπηρέτηση που τους παρέχεται από το προσωπικό και τις υπηρεσίες που παρέχονται, όπως επίσης και από το ωράριο λειτουργίας της βιβλιοθήκης. Όμως υπάρχουν μερικές διορθώσεις που οι επισκέπτες του χώρου της βιβλιοθήκης θεωρούν πως θα έπρεπε να γίνουν άμεσα, όπως π.χ. η διοργάνωση περισσότερων εκδηλώσεων. Οι χρήστες θεωρούν πως βελτιώσεις όπως η αναβάθμιση του εξοπλισμού και η λειτουργικότητα του κτιρίου θα μπορούσαν να γίνουν αργότερα.

Πάντως, σύμφωνα με την ενημέρωση που είχαμε από τις υπευθύνους της βιβλιοθήκης ο κλιματισμός θα βελτιωθεί άμεσα, καθώς έχει εγκριθεί δαπάνη από την ΔΗΚΕΠΑΟ. Επιπλέον, από τους τρεις υπολογιστές που χρειάζονται θα δοθεί ένας από την ΔΗΚΕΠΑΟ. Σίγουρα, οι παρατηρήσεις του κοινού της βιβλιοθήκης σχετικά με τον χώρο είναι βάσιμες, καθώς η βιβλιοθήκη χρειάζεται επιπλέον χώρο καθώς αυξάνεται η συλλογή και ο αριθμός των χρηστών. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός πως μέσα στις επόμενες κινήσεις που προβλέπονται να πραγματοποιηθούν και αφορούν τη βιβλιοθήκη είναι η δημιουργία ενός επιπλέον χώρου λόγω της αύξησης του υλικού και των επισκεπτών και ο εξωραϊσμός και η αναδιαμόρφωση του υπάρχοντος χώρου, αν και, όπως μας αναφέρουν οι βιβλιοθηκονόμοι της βιβλιοθήκης, είναι πολύ δύσκολη η εύρεση χρημάτων για την κατάλληλη διαμόρφωση του κτιρίου. Επιπλέον, αυτό που χρειάζεται άμεση προσοχή, όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε με βάση τις δηλώσεις των υπευθύνων της βιβλιοθήκης, είναι η αντικατάσταση του πεπαλαιωμένου εξοπλισμού και η ανάγκη δωρεάς βιβλίων και ιδιαιτέρως μυθιστορημάτων και παιδικών βιβλίων.

Ως μία πρόταση που θα μπορούσαμε να κάνουμε είναι η διοργάνωση περισσότερων εκδηλώσεων, όπως βραδιές ποίησης και αφιερώματα σε συγγραφείς. Βεβαίως η προσέλκυση του κοινού και η επικοινωνία αυτών των εκδηλώσεων είναι εξίσου σημαντική με τη διοργάνωση τους. Η βιβλιοθήκη πρέπει να καλεί το κοινό της σε εκδηλώσεις. Έτσι η βιβλιοθήκη θα γίνει πιο προσιτή και πιο γνωστή στο ευρύ κοινό. Πάντως, όπως μας ενημέρωσαν τα άτομα που εργάζονται στη βιβλιοθήκη, από εδώ και στο εξής θα γίνονται εκδηλώσεις πιο εντατικά. Πιο συγκεκριμένα, για το 2017-18 έχουν προγραμματιστεί διάφορες εκδηλώσεις (π.χ. προβολή ταινιών, ανάγνωση αληθινής μαρτυρίας και επιστολής ($28^{η}$ Οκτωβρίου), κατασκευή σημαίας ($25^{η}$ Μαρτίου), παιχνίδια, περίπατος σε όλα τα βιβλιοπωλεία της πόλης μας, επίσκεψη στη βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Ορεστιάδας, ξενάγηση στους χώρους της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ορεστιάδας, παρουσιάσεις βιβλίων).

Σημαντική πρωτοβουλία για την ανάδειξη του έργου της βιβλιοθήκης και την προσέλκυση νέων επισκεπτών θα ήταν η προβολή των δράσεών της μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Η βιβλιοθήκη διαθέτει ήδη προφίλ στο facebook στο οποίο δημοσιοποιούνται οι εκδηλώσεις της βιβλιοθήκης, τα νέα βιβλία κλπ. Το facebook μπορεί να συμβάλλει σημαντικά την ανάδειξη της τοπικότητας: Για παράδειγμα μια ιδέα είναι να αναρτώνται στο facebook σε τακτά χρονικά διαστήματα τα εξώφυλλα σημαντικών βιβλίων που αναφέρονται στην τοπική ιστορία και τον πολιτισμό.

Στις δραστηριότητες μιας βιβλιοθήκης συγκαταλέγεται και η προβολή του έργου της. Μια αναβαθμισμένη βιβλιοθήκη που με την κατάλληλη εργασία δημοσιότητας αποκτήσει μια καλή «φήμη», μπορεί να έχει ευκολότερα πρόσβαση σε πηγές χρηματοδότησης, είτε αυτές είναι οι κρατικές επιδοτήσεις, είτε είναι πόροι από ιδιώτες (χορηγίες, δωρεές, κληροδοτήματα κλπ). Μερικές ιδέες για την προβολή της βιβλιοθήκης είναι να εκδοθούν σελιδοδείκτες και card-postal. Οι σελιδοδείκτες μπορεί να απεικονίζουν την Ιφιγένεια ή τον Ορέστη καθώς και στοιχεία επικοινωνίας της βιβλιοθήκης. Οι card-postal μπορεί να απεικονίζουν φωτογραφίες της βιβλιοθήκης ή φωτογραφίες από εκδηλώσεις.

Τέλος, η ανάδειξη της τοπικότητας από την πλευρά της βιβλιοθήκης θα ήταν μία πολύ ενδιαφέρουσα πρόταση και αυτή θα μπορούσε να γίνει και με συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση. Η βιβλιοθήκη διαθέτει βιβλία που έχουν σχέση με τη Θράκη, όπως τα

Θρακικά. Σημαντικό θα ήταν να βρεθεί χρηματοδότηση για να ψηφιοποιηθούν αυτά τα βιβλία, καθώς οι μελλοντικές ψηφιοποιήσεις πολύτιμων και μοναδικών συλλογών από τις δημοτικές βιβλιοθήκες αποτελούν σημαντικές δράσεις.

Βιβλιογραφία

Κορκίδη, Μ. (2003). Ο ρόλος των δημοτικών βιβλιοθηκών και η προσφορά τους στην τοπική κοινωνία. Ανακτήθηκε στις 5 Δεκεμβρίου 2017 από: https://lekythos.library.ucy.ac.cy/-bitstream/handle/10797/11136/pol009.pdf?sequence=2

Οικονόμου, Β. (1998). Οι Βιβλιοθήκες και ο Ρόλος τους. Αθήνα: Ατραπός.

Σκρέτα, Χ., Γεωργακοπούλου, Ι., Καραγιάννη, Α. (2018). Αξιολόγηση ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών: Έρευνες ικανοποίησης χρηστών. Ανακτήθηκε στις 13 Ιανουαρίου 2018 από: https://lekythos.library.ucy.ac.cy/bitstream/handle/10797/11486/17psab023a.pdf?sequence=1

Τροχόπουλος, Ι. (2003). Ελληνικές δημόσιες βιβλιοθήκες: Από την ανάπτυξη συλλογών στην εξυπηρέτηση του κοινού. Μια πρώτη θεώρηση του νέου τοπίου. Πρακτικά συνεδρίου από 12ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών που διεξήχθη στις Σέρρες. Φορέας διεξαγωγής Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Σερρών. Σέρρες [χ.ε.].

Ταχμαζίδης, Ο. (2016). Η βιβλιοθήκη ως παράγων ανθοφορίας μιας πόλης. Ανακτήθηκε στις 17 Δεκεμβρίου 2017 από: http://gkatzios.blogspot.gr/2016/03/blog-post_53.html

Τσάφου, Σ., Κυριακοπούλου, Χ., Πολίτης, Δ. (2012). Πρόταση για Εθνική Πολιτική Δημοτικών Βιβλιοθηκών. Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων & Επιστημόνων Πληροφόρησης (ΕΕΒΕΠ).

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 164-176

ΓΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΣΕ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Μάρθα Κωστοπούλου, Φωτεινή Δ. Μπαντούδη και Γεώργιος Ε. Τσαντόπουλος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η προστασία του περιβάλλοντος έγινε συνείδηση ότι αποτελεί επιτακτική ανάγκη για τη διάσωση του πλανήτη. Η νέα γενιά είναι το κλειδί για την ανάληψη δράσης στην πορεία αυτή και ο ρόλος που καλείται να αναλάβει το κράτος, οι φορείς του, καθώς και οι δομές της εκπαίδευσης, αναδεικνύεται καίριος. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (ΠΕ), από τη μια, αποτελεί βασικό εργαλείο στα χέρια των εκπαιδευτικών για τη μετάδοση της περιβαλλοντικής γνώσης και την καλλιέργεια φιλοπεριβαλλοντικών στάσεων, ενώ τα σύγχρονα μέσα, διαδίκτυο και τηλεόραση, από την άλλη επιτελούν, υπό προϋποθέσεις, λειτουργίες στην ίδια κατεύθυνση. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθούν οι στάσεις και οι γνώσεις των μαθητών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του δήμου Ορεστιάδας για το περιβάλλον, καθώς και οι πηγές αναζήτησης της περιβαλλοντικής γνώσης. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε 464 μαθητές των δύο τελευταίων τάξεων δημοτικών σχολείων. Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι η πλειοψηφία των μαθητών έχει συμμετάσχει σε προγράμματα ΠΕ μέσα στην τυπική εκπαίδευση, παρουσιάζει θετικές στάσεις απέναντι στο περιβάλλον, ιδίως σε τοπικό επίπεδο, παρόλα αυτά το επίπεδο των γνώσεών τους κρίνεται μέτριο, με αρκετά κενά στην κατανόηση περιβαλλοντικών εννοιών και λειτουργιών. Τέλος, ως προς τις πηγές αναζήτησης της γνώσης για το περιβάλλον, πρώτη θέση στις προτιμήσεις τους κατέχει το σχολείο, ενώ ακολουθεί το διαδίκτυο και ο θεσμός της οικογένειας.

Λέξεις κλειδιά: *Περιβαλλοντικές γνώσεις, περιβαλλοντικές στάσεις, περιβαλλοντική εκπαίδευση, Δήμος Ορεστιάδας*

Εισαγωγή

Το πλήθος των περιβαλλοντικών προβλημάτων που ταλανίζουν τον σύγχρονο άνθρωπο, υποβαθμίζουν την ποιότητα ζωής του και θέτουν σε κίνδυνο το μέλλον του πλανήτη. Η ατμοσφαιρική ρύπανση, η ανεξέλεγκτη υλοτομία, η διαχείριση των απορριμμάτων, η υπεραλίευση και γενικότερα η «τραγωδία των κοινόκτητων πόρων» αποτελούν παραδείγματα που θέτουν προβληματισμούς για την ευθύνη των «ανεύθυνων μελών της κοινότητας» (Μανωλάς 2017) και καθιστούν αναγκαία την εμπλοκή της νέας γενιάς στην ανάληψη δράσης για την προστασία του περιβάλλοντος.

Ιδιαίτερα, έμφαση έχει δοθεί στην καλλιέργεια της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και γνώσης στην ηλικιακή ομάδα των μαθητών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και τη σημασία της για τη δημιουργία περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένων μελλοντικών πολιτών (Tampakis et al. 2011, Simsekli 2015). Οι εμπειρίες και οι γνώσεις που αποκομίζουν τα παιδιά σε αυτή την ηλικία θεωρούνται καθοριστικές για τη διαμόρφωση των στάσεών τους απέναντι στο περιβάλλον και τη μετέπειτα εκδήλωση φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς (Tilbury 1994). Για αυτό, η διερεύνηση των στοιχείων αυτών κρίνεται εξαιρετικά χρήσιμη, αφού είναι δυνατόν να αποτελέσουν πολύτιμο εργαλείο στα χέρια των εκπαιδευτικών, των επιστημόνων και των υπευθύνων λήψης αποφάσεων.

Η «γνώση για το περιβάλλον» αποτελεί έναν όρο που αναφέρεται κυρίως στην κατανόηση από το άτομο του περιβάλλοντος, φυσικού και ανθρωπογενούς, των προβλημάτων του και των λύσεων που είναι δυνατόν να επιτευχθούν από τη δράση του ατόμου στην κατεύθυνση αυτή (UNEP 1976, Zsóka et al. 2013). Κατά τους Hungerford & Volk (1990) η γνώση, ως βασική κατανόηση των λειτουργιών του περιβάλλοντος και των προβλημάτων του, αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό του περιβαλλοντικά υπεύθυνου πολίτη και από μόνη της είναι στείρα και χωρίς ουσιαστική αξία, αν δεν καταλήγει στην ενεργό συμμετοχή του πολίτη και την ανάληψη δράσης υπέρ του περιβάλλοντος. Ιδιαίτερης σημασίας είναι, μάλιστα, η διάκριση αντικειμενικής και υποκειμενικής γνώσης, που αναφέρεται σε αυτά που πραγματικά, αντικειμενικά, γνωρίζουν οι εκπαιδευόμενοι και σε αυτά που πιστεύουν ότι γνωρίζουν καλά (Ellen 1994), θέτοντας το ζήτημα των παρανοήσεων, ελλειμμάτων γνώσεων και πλάνης στις οποίες συχνά υποπίπτουν και επιβάλλεται να αποκατασταθούν από τους εκπαιδευτές.

Οι «στάσεις για το περιβάλλον» από την άλλη, συνδέονται με τις αξίες που έχει υιοθετήσει το άτομο, περιλαμβάνουν τη θετική ή αρνητική προδιάθεση του ατόμου απέναντι στο περιβάλλον και αντικατοπτρίζονται στη συμπεριφορά του (UNEP 1976, Shanahan et al. 1999, Crumpei et al. 2013). Οι δύο έννοιες, γνώσεις και στάσεις για το περιβάλλον, τέμνονται στο σημείο κυρίως που καθορίζει ποια είναι η διάθεση του ατόμου να αναζητήσει και να μάθει την ορθή περιβαλλοντική πληροφορία (Bamberg, 2003), ενώ έμφαση έχει δοθεί στη σημασία και τον ρόλο της εκπαίδευσης (Zsóka et al. 2013), ως έναν από τους βασικούς παράγοντες που οδηγούν στη σμίλευση χαρακτήρων, την υιοθέτηση αξιών και την καλλιέργεια και ενθάρρυνση συμπεριφορών.

Στο σημείο αυτό γίνεται αντιληπτός ο καίριος ρόλος της εκπαίδευσης για τους μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, τόσο στα τυπικά πλαίσιά της -που περιλαμβάνουν το επίσημο, θεσμοθετημένο από το κράτος εκπαιδευτικό σύστημα-, όσο και στα μη τυπικά πλαίσιά της -που αναφέρονται σε κάθε οργανωμένη εκπαιδευτική διαδικασία έξω από το καθιερωμένο τυπικό σύστημα- (Coombs & Ahmed 1974). Η εκπαίδευση όμως δε σχετίζεται μόνο με την έννοια της μάθησης, αλλά και με τη μετάδοση αξιών που οδηγούν στη διαμόρφωση στάσεων και συμπεριφορών (Ράπτης 2000), επεκτείνοντας έτσι την έννοιά της, περιλαμβάνοντας και αυτήν της αγωγής. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (ΠΕ), προγράμματα της οποίας υλοποιούνται κατά προαίρεση του εκπαιδευτικού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, είναι «η διαδικασία αναγνώρισης αξιών και διασαφήνισης εννοιών, προκειμένου να αναπτυχθούν στους ανθρώπους και στις κοινωνικές ομάδες, οι απαραίτητες και αναγκαίες ικανότητες και στάσεις για την κατανόηση και εκτίμηση της συσχέτισης Ανθρώπου, Πολιτισμού και του Βιοφυσικού Περιβάλλοντος» (Φλογαΐτη 1998). Η ΠΕ συνδέεται άμεσα με την καλλιέργεια του περιβαλλοντικού γραμματισμού, αφού ο περιβαλλοντικά εγγράμματος άνθρωπος κατανοεί το περιβάλλον και τα συστήματά του, αναγνωρίζει την ευθύνη του απέναντι σε αυτό, αποκτά τις απαραίτητες γνώσεις, στάσεις, συμπεριφορές και άλλες βασικές και συναισθηματικές δεξιότητες, για τη λήψη αποφάσεων αναφορικά με την προστασία του (Roth 1992, Bowers 2001, Roth & Lee 2003).

Όλα αυτά υποδεικνύουν την ανάγκη διερεύνησης των γνώσεων και στάσεων αναφορικά με το περιβάλλον των μαθητών αυτής της ηλικιακής και σχολικής βαθμίδας, προκειμένου να επιτευχθεί η κατάκτηση περιβαλλοντικού εγγραματισμού από αυτούς σε όσο το δυνατό υψηλότερο βαθμό και με όσο το δυνατό πιο αποτελεσματικό και αφομοιώσιμο τρόπο. Αντικείμενο έρευνας της εργασίας αυτής είναι οι μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του Δήμου Ορεστιάδας και σκοπός της η διερεύνηση των γνώσεων και στάσεών τους σχετικά με το περιβάλλον και τα προβλήματά του. Απώτερος στόχος είναι, κυρίως μέσω του εντοπισμού των ελλειμμάτων γνώσεων, παραλείψεων, και στάσεων να διατυπωθούν προτάσεις για τη βελτίωση της γνώσης που παρέχεται σε αυτούς και την υιοθέτηση θετικότερων στάσεων προς το περιβάλλον, προκειμένου να ανεβεί ο βαθμός περιβαλλοντικού εγγραματισμού που διαθέτουν οι μελλοντικοί δημότες του Δήμου Ορεστιάδας και να καλλιεργηθούν φιλοπεριβαλλοντικές στάσεις και συμπεριφορές από αυτούς.

Μεθοδολογία

Το ερευνητικό εργαλείο που επιλέχθηκε στην παρούσα έρευνα για τη συλλογή των δεδομένων ήταν το ερωτηματολόγιο με κλειστές ερωτήσεις, γιατί θεωρήθηκε το πιο κατάλληλο για τη διερεύνηση των γνώσεων και στάσεων των μαθητών σχετικά με περιβαλλοντικά ζητήματα. Οι ερωτήσεις κατατάσσονται σε έξι κατηγορίες, οι οποίες προκύπτουν από το περιεχόμενό τους και είναι οι εξής: 1) γενικές ερωτήσεις, 2) γνώσεων σχετικά με τα δάση, 3) γνώσεων σχετικά με τα περιβαλλοντικά ζητήματα, 4) γνώσεων σχετικά με τα απορρίμματα, 5) γνώσεων σχετικά με την ανακύκλωση και 6) δημογραφικά χαρακτηριστικά.

Για τη συλλογή του δείγματος χρησιμοποιήθηκε η δειγματοληψία κατά συστάδες. Δείγμα για τον Δήμο Ορεστιάδας αποτέλεσαν 12 δημοτικά σχολεία της περιοχής και τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν από 464 μαθητές της Ε΄ και Στ΄ τάξης Δημοτικού. Για την έγκριση διεξαγωγής της έρευνας ακολουθήθηκε η διαδικασία που ορίζεται στις οδηγίες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2014). Η συλλογή των δεδομένων έγινε το διάστημα Μαΐου – Ιουνίου 2016. Για την εξαγωγή των συμπερασμάτων χρησιμοποιήθηκε η περιγραφική στατιστική.

Αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα εστιάζονται κυρίως στα δημογραφικά χαρακτηριστικά όπως και στις στάσεις και τις γνώσεις των μαθητών. Πιο συγκεκριμένα, αφού περιγραφούν τα κύρια δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά τους, παρουσιάζονται οι στάσεις τους απέναντι στο τοπικό και παγκόσμιο φυσικό περιβάλλον και την ποιότητα ζωής τους, σε διαβαθμισμένη εξαβάθμια κλίμακα. Στη συνέχεια καταγράφεται ο αριθμός και το ποσοστό των μαθητών που έχουν πάρει μέρος σε προγράμματα ΠΕ, ενώ παρακάτω παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των γνώσεών τους σε ομάδες ερωτήσεων για διάφορα περιβαλλοντικά θέματα. Τα αποτελέσματα παρουσιάζουν τον αριθμό των σωστών απαντήσεων για κάθε ομάδα ερωτήσεων συνολικά και κάθε μία ερώτηση ξεχωριστά, σε εκατοστιαίες αναλογίες. Τέλος, παρουσιάζονται οι απόψεις τους σχετικά με το ποιοι φέρουν κατά τη γνώμη τους την ευθύνη για τα περιβαλλοντικά προβλήματα, καθώς και οι συνήθειές τους ως προς την πηγή αναζήτησης περιβαλλοντικών γνώσεων, επίσης σε εκατοστιαίες αναλογίες.

Ως προς τα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά παρατηρούμε ότι είναι μεγαλύτερος ο αριθμός των αγοριών (52,2%) ενώ υπερτερούν ελαφρά οι μαθητές που φοιτούν στην 5^{η} τάξη (51,9%) σε σχέση με αυτούς της 6^{ης} τάξης (48,1%) (Πίνακες 1 και 2).

Πίνακας 1. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με το φύλο των μαθητών.

	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Αγόρι	242	52,2
Κορίτσι	222	47,8
Σύνολο	464	100,0

Πίνακας 2. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με την τάξη φοίτησης.

	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
5η	241	51,9
6^{η}	223	48,1
Σύνολο	464	100,0

Πίνακας 3. Εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με το επάγγελμα του πατέρα και της μητέρας του μαθητή.

	Πατέρα	Μητέρα
1. Δημόσιος Υπάλληλος	40,3	28,4
2. Ιδιωτικός Υπάλληλος	16,4	22,8
3. Ελεύθερος επαγγελματίας	24,4	12,7
4. Οικιακά		23,7
5. Γεωργός – Κτηνοτρόφος	12,5	3,4
6. Άνεργος	2,6	7,3
7. Συνταξιούχος	3,9	1,5
Σύνολο	100	100

Επιπλέον, τα αποτελέσματα σχετικά με τα χαρακτηριστικά των γονιών τους καταδεικνύουν ότι στην πλειοψηφία τους (40,3% ο πατέρας και 28,4% η μητέρα) (Πίνακας 3) είναι δημόσιοι υπάλληλοι, ενώ σημαντικός είναι ο αριθμός των ελεύθερων επαγγελματιών ανάμεσα στους πατέρες (24,4%) και των ιδιωτικών υπαλλήλων (22,8%) ανάμεσα στις μητέρες. Επίσης, σχεδόν το ένα τρίτο των μητέρων ασχολούνται με τα οικιακά, είναι άνεργες ή συνταξιούχες.

Σχετικά με το επίπεδο μόρφωσής τους, παρατηρούμε ότι είναι σε γενικές γραμμές υψηλό. Σχεδόν οι μισές μητέρες είναι απόφοιτες τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (Πανεπιστημίου ή ΤΕΙ), ενώ στους πατέρες το αντίστοιχο ποσοστό είναι 38,6% (Πίνακας 4). Επιπλέον, μεγάλος είναι ο αριθμός των γονιών και των δύο φύλων που είναι απόφοιτοι διαφόρων τύπων λυκείων, ενώ ελάχιστοι είναι αυτοί που έλαβαν τη βασική μόνο μόρφωση του δημοτικού.

Πίνακας 4. Εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα και της μητέρας του μαθητή.

	Πατέρα	Μητέρα
1. Απόφοιτος Δημοτικού	2,4	3,7
2. Απόφοιτος Γυμνασίου	12,3	6,9
3. Απόφοιτος Λυκείου	31,7	31,9
4. Απόφοιτος Τεχνικού/ Επαγγελματικού Λυκείου	15,1	9,7
5. Απόφοιτος ΤΕΙ	11,4	15,7
6. Απόφοιτος Πανεπιστημίου	27,2	32,1
Σύνολο	100,0	100,0

Σχετικά με τις στάσεις τους απέναντι στο φυσικό περιβάλλον, τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, παρατηρούμε ότι οι μαθητές δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και αντλούν ιδιαίτερη ικανοποίηση από το περιβάλλον σε τοπικό επίπεδο, καθώς μάλιστα διαπιστώνεται ότι εκτιμούν πως η ποιότητα ζωής τους στον τόπο τους είναι υψηλή. Συγκεκριμένα το 74,2% των μαθητών αποδέχονται πως είναι ευχαριστημένοι από την ποιότητα της ζωής τους στο δήμο Ορεστιάδας (Πίνακας 5).

Επιπλέον, οι μαθητές αυτών των τάξεων δημοτικού του δήμου που συμμετείχαν στην έρευνα, παρουσιάζονται ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένοι και συνδεδεμένοι με το φυσικό περιβάλλον του τόπου τους και σε μικρότερο βαθμό με αυτό σε παγκόσμιο επίπεδο, ως έννοια πιθανόν

πιο αφηρημένη και αποστασιοποιημένη από αυτούς. Το ποσοστό των μαθητών που παρουσιάζονται αρκετά έως πάρα πολύ ευχαριστημένοι από το φυσικό περιβάλλον της περιοχής τους είναι υψηλό, σχεδόν 70% (Πίνακας 6), ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το φυσικό περιβάλλον σε παγκόσμιο επίπεδο παρουσιάζεται κατά 27% (Πίνακας 7) περίπου πιο χαμηλό. Πολλοί μάλιστα, πάνω από τους μισούς (56,4%), αποτυπώνουν την άποψη ότι είναι λίγο έως καθόλου ευχαριστημένοι από αυτό.

Πίνακας 5. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με την ποιότητα ζωής αν βρίσκεται σε πολύ καλό επίπεδο.

	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Διαφωνώ απόλυτα	5	1,1
Διαφωνώ	7	1,5
Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	108	23,3
Συμφωνώ	186	40,1
Συμφωνώ απόλυτα	158	34,1
Σύνολο	464	100,0

Πίνακας 6. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με την ευχαρίστηση που νιώθουν από το φυσικό περιβάλλον της περιοχής.

	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Καθόλου	42	9,1
Λίγο	98	21,1
Αρκετά	178	38,4
Πολύ	89	19,2
Πάρα πολύ	57	12,3
Σύνολο	464	100,0

Πίνακας 7. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με την ευχαρίστηση που νιώθουν από το φυσικό περιβάλλον σε παγκόσμιο επίπεδο.

	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Καθόλου	85	18,3
Λίγο	177	38,1
Αρκετά	129	27,8
Πολύ	48	10,3
Πάρα πολύ	25	5,4
Σύνολο	464	100,0

Η μεγάλη πλειοψηφία των μαθητών, σχεδόν 8 στους 10 (76,5%) έχουν συμμετάσχει σε κάποιο πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στη διάρκεια της σχολικής τους ζωής (Πίνακας 8) τα οποία αποτελούν στην τυπική εκπαίδευση έναν από τους κύριους διαύλους μετάδοσης της περιβαλλοντικής γνώσης. Ενδιαφέρον έχει να εξεταστεί κατά πόσο έχουν εφοδιαστεί με ορθές, ολοκληρωμένες γνώσεις για το περιβάλλον, τη λειτουργία του και τα προβλήματά του.

Ειδικά ως προς τις γνώσεις τους για τα δάση, διαπιστώνεται ότι ένα πολύ μικρό ποσοστό της τάξης του 7,1% απάντησε σωστά όλες τις ερωτήσεις, ενώ το 72,0% απάντησε σωστά σε τρεις ερωτήσεις (Σχήμα 1). Πιο συγκεκριμένα οι περισσότεροι μαθητές (96,6%) γνωρίζουν ότι τα δάση ανήκουν στο φυσικό περιβάλλον και μας παρέχουν καθαρό αέρα, όμως ένα πολύ μεγάλο ποσοστό, σχεδόν πέντε στους έξι, δεν γνωρίζουν πως τα δάση μας προστατεύουν από τις πλημμύρες (Πίνακας 9).

Πίνακας 8. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με την συμμετοχή τους σε πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Ναι	355	76,5
Όχι	109	23,5
Σύνολο	464	100,0

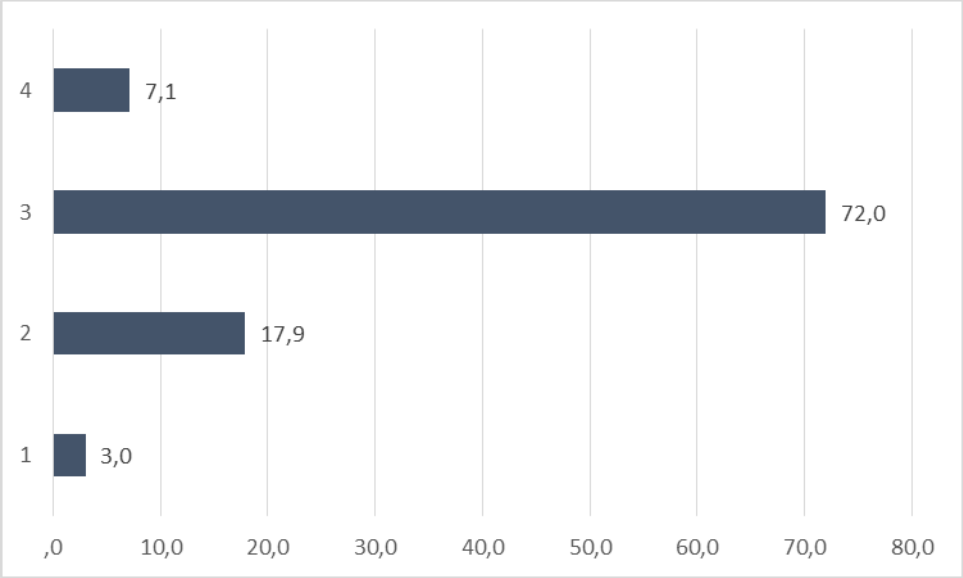

Σχήμα 1. Εκατοστιαίες αναλογίες του αριθμού των σωστών απαντήσεων για τα δάση.

Όσον αφορά το επίπεδο γνώσεών τους σχετικά με περιβαλλοντικά προβλήματα του πλανήτη, διαπιστώνεται ότι δεν είναι ιδιαίτερα ικανοποιητικό. Ένας στους τρεις μαθητές απάντησε ορθά και στις οκτώ σχετικές ερωτήσεις, ενώ πάνω από το 25% (Σχήμα 2) απάντησε σωστά μόνο σε πέντε ερωτήσεις και λιγότερες. Επίσης, ενώ ένα μεγάλο ποσοστό (88,6%) έχει μια γενική ιδέα για το ότι ο πλανήτης κινδυνεύει από σοβαρά προβλήματα, σε επιμέρους θέματα χωλαίνουν. Παρατηρείται ότι οι γνώσεις τους είναι ιδιαίτερα ελλιπείς για το φαινόμενο του θερμοκηπίου, αφού οι μισοί σχεδόν αγνοούν πως αποτελεί σοβαρό περιβαλλοντικό πρόβλημα, όπως επίσης και για την τρύπα του όζοντος (Πίνακας 10). Επιπλέον, εντύπωση επιπλέον προκαλεί η διάσταση που διαπιστώνεται στην επίδραση που έχει η ατμοσφαιρική ρύπανση στην εξαφάνιση των ζώων και των φυτών. Ενώ δηλαδή θα περιμέναμε να συμπίπτει

σχεδόν το ποσοστό των ορθών απαντήσεων, παρατηρείται μια απόκλιση 10 εκατοστιαίων μονάδων περίπου, καθώς ίσως από πολλούς μαθητές τα φυτά δεν θεωρούνται ζωντανοί οργανισμοί.

Πίνακας 9. Εκατοστιαίες αναλογίες των σωστών απαντήσεων για κάθε μία ερώτηση σχετικά με τα δάση.

	Ποσοστό (%)
1. Ανήκουν στο φυσικό περιβάλλον	95,9
2. Μας προστατεύουν από τις πλημμύρες	14,4
3. Μας παρέχουν καθαρό αέρα	96,6
4. Μας παρέχουν αναψυχή	76,3

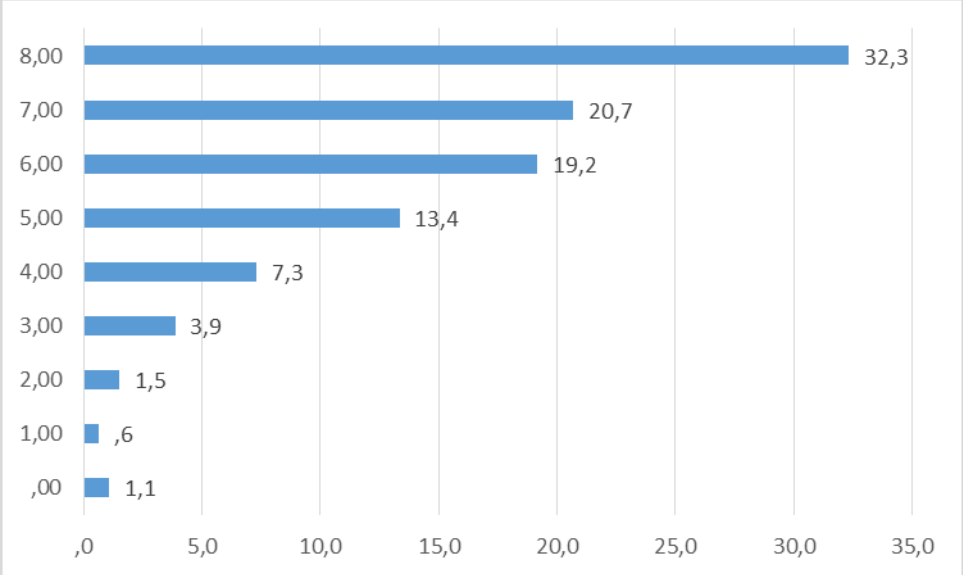

Σχήμα 2. Εκατοστιαίες αναλογίες του αριθμού των σωστών απαντήσεων για τα περιβαλλοντικά προβλήματα του πλανήτη.

Πίνακας 10. Εκατοστιαίες αναλογίες των σωστών απαντήσεων για κάθε μία ερώτηση, σχετικά με τα περιβαλλοντικά προβλήματα του πλανήτη.

	Ποσοστό (%)
1. Ο πλανήτης αντιμετωπίζει περιβαλλοντικά προβλήματα	88,6
2. Η τρύπα του όζοντος είναι περιβαλλοντικό πρόβλημα	68,8
3. Το φαινόμενο του θερμοκηπίου δεν είναι περιβαλλοντικό πρόβλημα	55,0
4. Η ρύπανση του περιβάλλοντος προκαλεί εξαφάνιση σε διάφορα είδη ζώων	87,9
5. Η ρύπανση του περιβάλλοντος δεν προκαλεί εξαφάνιση σε διάφορα είδη φυτών	78,2
6. Τα καυσαέρια των αυτοκινήτων δεν προκαλούν ρύπανση του αέρα	86,6
7. Τα απόβλητα των εργοστασίων ρυπαίνουν τα ύδατα	80,6
8. Η ρύπανση του αέρα και των υδάτων προκαλεί ασθένειες στον άνθρωπο	84,3

Όπως προκύπτει, οι γνώσεις των μαθητών σχετικά με τα οικιακά απορρίμματα, τη χρήση και τη διαχείρισή τους βρίσκονται σε μέτριο επίπεδο, αφού το 77,6% απάντησε σωστά σε πέντε ως επτά σχετικές ερωτήσεις από τις οκτώ, ενώ και στις οκτώ απάντησε ορθά μόνο το 2,2% (Σχήμα 3).

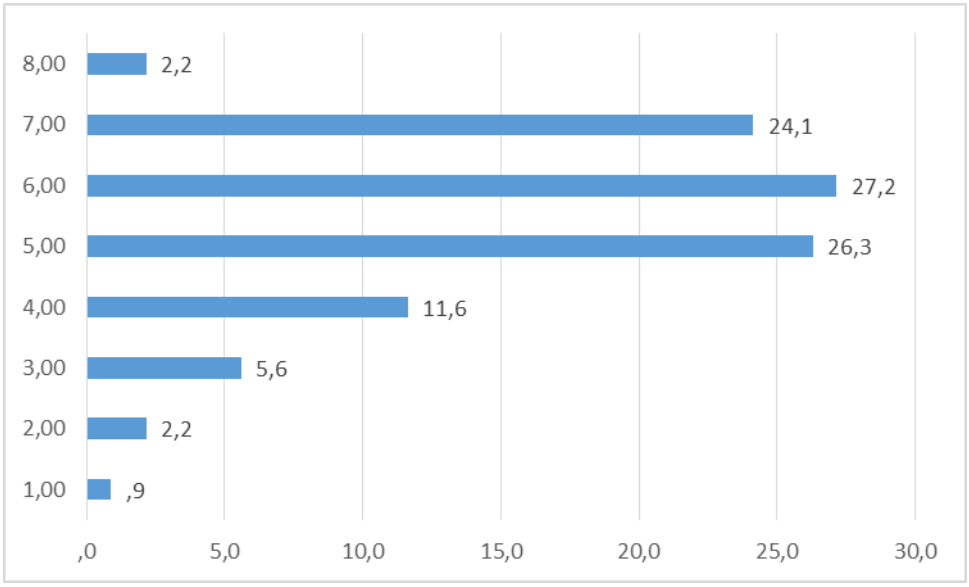

Σχήμα 3. Εκατοστιαίες αναλογίες του αριθμού των σωστών απαντήσεων για τα σκουπίδια.

Παρατηρούνται ιδιαίτερες ελλείψεις στις γνώσεις τους για την ανακύκλωση των σκουπιδιών και την αναγνώριση των υλικών που μπορούν να επαναχρησιμοποιηθούν, αφού στην ερώτηση «Όλα τα σκουπίδια είναι άχρηστα;» απάντησε σωστά μόνο το χαμηλότατο ποσοστό του 8% των μαθητών (Πίνακας 11).

Πίνακας 11. Εκατοστιαίες αναλογίες των σωστών απαντήσεων για κάθε μία ερώτηση, σχετικά με τα απορρίμματα.

	Ποσοστό (%)
1. Τα σκουπίδια που παράγονται στην Ελλάδα είναι λίγα	69,6
2. Τα σκουπίδια αποτελούν εστία μόλυνσης για τις πόλεις	90,1
3. Τα σκουπίδια δεν δημιουργούν προβλήματα στο περιβάλλον όταν είναι μακριά από εκεί που ζουν οι άνθρωποι	75,0
4. Τα σκουπίδια μπορούμε να τα πετάμε σε μέρη που θέλουμε	93,3
5. Όλα τα σκουπίδια είναι άχρηστα	8,0
6. Οι φλούδες των φρούτων και τα υπολείμματα των λαχανικών είναι χρήσιμα	69,0
7. Η μείωση των σκουπιδιών αποτελεί βασική λύση του προβλήματος των σκουπιδιών	77,6
8. Οι χωματερές είναι οι κατάλληλοι χώροι για τη διάθεση των σκουπιδιών	45,9
9. Στις χωματερές δεν υπάρχει πιθανότητα να ξεκινήσει πυρκαγιά	20,7

Στη ίδια κατεύθυνση κινείται και η άγνοιά τους σε μεγάλο ποσοστό (69%) για την κομποστοποίηση και τη χρησιμότητα που έχουν «οι φλούδες των φρούτων και τα υπολείμματα των λαχανικών». Επιπλέον, αξιοσημείωτες είναι οι γνωστικές τους ελλείψεις σχετικά με τη διάθεση των σκουπιδιών και την υγειονομική ταφή τους σε χωματερές, αφού πάνω από 55% των μαθητών θεωρούν ότι αυτός είναι ο ενδεδειγμένος τρόπος και τόπος διαχείρισής τους. Τέτοιος είναι μάλιστα ο βαθμός της άγνοιάς τους για τους χώρους υγειονομικής ταφής απορριμμάτων, που οκτώ στους δέκα αγνοούν πως από εκεί υπάρχει αυξημένος κίνδυνος ανάφλεξης πυρκαγιάς, θεωρώντας προφανώς ασφαλείς ως προς αυτό τους χώρους αυτούς. Τέλος, παρατηρείται σχετική άγνοια του μεγέθους του προβλήματος στην Ελλάδα και της σημασίας της μείωσης των απορριμμάτων ως αποφασιστικού παράγοντα αντιμετώπισής του.

Όπως παρατηρούμε από την ομάδα ερωτήσεων σχετικά με την ανακύκλωση, το επίπεδο γνώσεων των μαθητών είναι μετρίως ικανοποιητικό, καθώς το 55,6% απάντησε σωστά σε τρεις έως πέντε από τις επτά ερωτήσεις που τέθηκαν (Σχήμα 4).

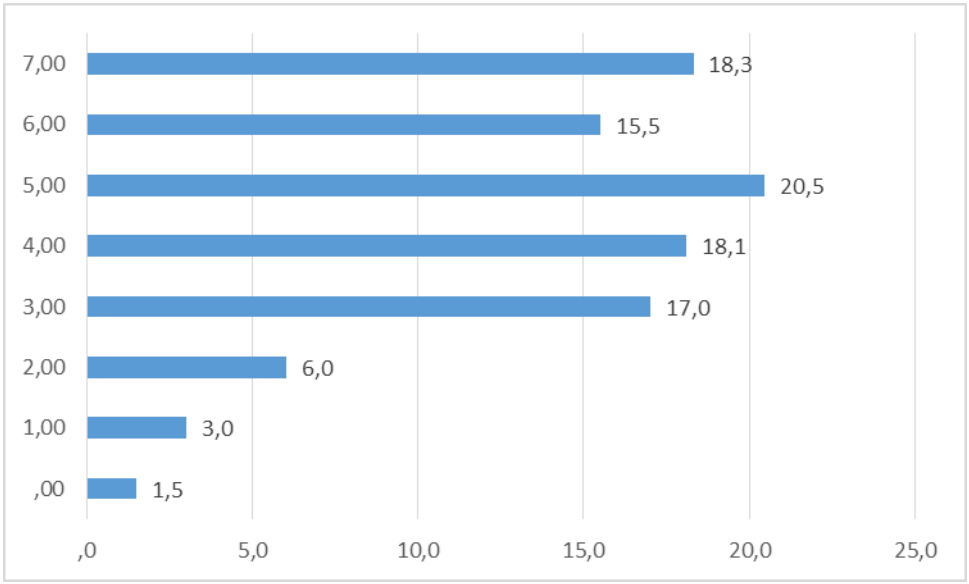

Σχήμα 4. Εκατοστιαίες αναλογίες του αριθμού των σωστών απαντήσεων για την ανακύκλωση.

Ειδικότερα, ελλιπείς παρουσιάζονται οι γνώσεις τους για τα υλικά που μπορούν να ανακυκλωθούν, καθώς περισσότεροι από τους μισούς μαθητές δεν γνωρίζουν πως μπορούν να ανακυκλωθούν τα ελαστικά και σχεδόν οι μισοί δεν γνωρίζουν για τα οχήματα αντίστοιχα (Πίνακας 12). Επιπλέον διαπιστώνεται άγνοια σχετικά με τη σημασία της ανακύκλωσης αλουμινίου για την εξοικονόμηση ενέργειας, καθώς επίσης και για την μέθοδο της κομποστοποίησης.

Επίσης, είναι σημαντικό να διερευνηθεί η στάση των μαθητών σχετικά με το ποιους θεωρούν υπεύθυνους για τα περιβαλλοντικά προβλήματα της χώρας. Κύριους υπεύθυνους θεωρούν τις επιχειρήσεις και τις βιομηχανίες σε ποσοστό 64,7% (Πίνακας 13). Εντύπωση θετική προκαλεί η διαπίστωση πως οι μαθητές έχουν επίγνωση της ατομικής ευθύνης για την κατάσταση του περιβάλλοντος (61,2%.-πολύ και πάρα πολύ), ενδεικτικό υψηλού σχετικά βαθμού περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης. Επιπλέον, παρατηρούμε ότι επιρρίπτουν αρκετά μεγάλη ευθύνη και στους φορείς εξουσίας (κρατική και τοπική αυτοδιοίκηση) σε ποσοστά που ξεπερνούν το 71% και στις δύο περιπτώσεις. Τέλος, από τις απαντήσεις τους γίνεται αντιληπτό ότι αναγνωρίζουν το θετικό ρόλο των περιβαλλοντικών οργανώσεων και της εκπαίδευσης, αφού τους θεωρούν σε πολύ μικρό βαθμό υπεύθυνους για την αρνητική κατάσταση του περιβάλλοντος στη χώρα τους.

Πίνακας 12. Εκατοστιαίες αναλογίες των σωστών απαντήσεων για κάθε μία ερώτηση, σχετικά με την ανακύκλωση

	Ποσοστό (%)
1. Η ανακύκλωση του χαρτιού δεν σώζει δέντρα	77,2
2. Το γυάλινο μπουκάλι μπορεί να επαναχρησιμοποιηθεί	82,3
3. Η ανακύκλωση αλουμινίου εξοικονομεί ενέργεια	56,7
4. Η κομποστοποίηση είναι μια μέθοδος ανακύκλωσης των οργανικών	60,1
5. Τα οχήματα δεν μπορούν να ανακυκλωθούν	50,4
6. Τα ελαστικά μπορούν να ανακυκλωθούν	47,0
7. Το πλαστικό μπορεί να ανακυκλωθεί	88,6

Πίνακας 13. Εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με τους υπεύθυνους για τα περιβαλλοντικά προβλήματα της χώρας.

	Δεν γνωρίζω	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
1. Κράτος	6,7	6,3	15,9	24,1	25,2	21,8
2. Περιβαλλοντικές Οργανώσεις	4,5	37,1	12,7	14,9	12,5	18,3
3. Δήμοι	5,0	5,0	18,1	28,0	23,9	20,0
4. Επιχειρήσεις/ Βιομηχανίες κλπ	8,8	8,2	4,7	13,6	18,8	45,9
5. Εμείς οι ίδιοι	3,4	3,9	10,1	21,3	25,9	35,3
6. Εκπαίδευση-σχολείο	5,4	25,2	23,1	18,5	13,4	14,4

Τέλος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει να εξετάσουμε τις πηγές απόκτησης νέων γνώσεων για το περιβάλλον. Πρώτη θέση ως πηγή ενημέρωσης για τους μαθητές αυτών των ηλικιών κατέχει το σχολείο σε ποσοστό 71,5% (Πίνακας 14), γεγονός που υποδεικνύει τον καίριο ρόλο της εκπαίδευσης για τη μετάδοση γνώσεων σχετικά με το περιβάλλον και την καλλιέργεια της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης. Δεύτερη επιλογή τους στην αναζήτηση πληροφοριών αποτελεί το διαδίκτυο, σε ποσοστό 56%, κάτι που επιβεβαιώνει την αυξανόμενη επιρροή του ακόμη και ανάμεσα στους μαθητές του δημοτικού, ενώ ακολουθεί η οικογένεια (52,8%), η επίδραση της οποίας, ως ο πρώτος θεσμός κοινωνικοποίησης του ατόμου, είναι καθοριστική. Ακόμη, θετικό θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι περισσότεροι από τους μισούς μαθητές αναζητούν την περιβαλλοντική γνώση από τα βιβλία (συμπεριλαμβανομένων και των σχολικών βιβλίων), σε αντίθεση όμως με τις εφημερίδες και τα περιοδικά που βρίσκονται τελευταία στις προτιμήσεις τους ως πηγές απόκτησης γνώσεων (24,6%). Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει η διαπίστωση ότι η τηλεόραση ακολουθεί στις επιλογές τους σε ποσοστό 43,7%, με διαφορά 8,4% από τα βιβλία, παρά τον συνδυασμό εικόνας και ήχου που την χαρακτηρίζει και της προσδίδει δύναμη επιρροής και σε αυτή την ηλικιακή ομάδα.

Πίνακας 14. Εκατοστιαίες αναλογίες σχετικά με τον τρόπο απόκτησης νέων γνώσεων για το φυσικό περιβάλλον.

	Καθόλου	Σπάνια	Μερικές φορές	Συνήθως	Πάντα
1. Την οικογένεια	5,2	14,7	27,4	30,6	22,2
2. Το σχολείο	3,0	7,3	18,1	30,6	40,9
3. Την τηλεόραση	5,8	17,9	32,5	25,6	18,1
4. Τα βιβλία - σχολικά βιβλία	7,5	19,2	21,1	28,0	24,1
5. Τις εφημερίδες - περιοδικά	25,0	30,4	20,0	16,8	7,8
6. Το διαδίκτυο	11,0	11,6	21,3	23,7	32,3

Συμπεράσματα – Συζήτηση

Ο σκοπός αυτής της εργασίας ήταν να διερευνηθούν οι στάσεις και οι γνώσεις σχετικά με τα περιβαλλοντικά ζητήματα των μαθητών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του Δήμου Ορεστιάδας, προκειμένου να ληφθούν υπόψη από την εκπαιδευτική, επιστημονική κοινότητα και τους υπευθύνους λήψεως αποφάσεων. Ως προς τα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά τους διαπιστώνεται ότι υπερτερούν αριθμητικά τα αγόρια. Οι γονείς των μαθητών διαπιστώνεται ότι διαθέτουν υψηλό σχετικά επίπεδο μόρφωσης, γεγονός όμως που, όπως παρατηρείται, δεν διασφαλίζει την ανάπτυξη υψηλής περιβαλλοντικής γνώσης, όπως καταλήγουν και άλλες σχετικές έρευνες (Alaydin et al. 2014).

Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι σε γενικές γραμμές οι μαθητές διαθέτουν μέτριο επίπεδο περιβαλλοντικού εγγραμματισμού, με ελλείψεις σε βασικές γνώσεις για συγκεκριμένα επιμέρους θέματα, παρόλα αυτά παρουσιάζουν θετική στάση για το περιβάλλον και την ποιότητα ζωής τους. Ιδιαίτερα, διαπιστώνεται ότι εκδηλώνουν σε μεγαλύτερο βαθμό ενδιαφέρον και ικανοποίηση από το φυσικό περιβάλλον της περιοχής τους σε σύγκριση με αυτό σε παγκόσμιο επίπεδο, ως έννοια πιο μακρινή από αυτούς, καθώς η άμεση εμπειρία των παιδιών αυτής της ηλικίας σχετίζεται με την αυξημένη δυνατότητά τους να κατανοούν και να εξηγούν έννοιες, και το αυξημένο ενδιαφέρον τους για αυτές (Barraza & Cuarón 2004). Ακόμη συμπεραίνεται ότι στα σχολεία του δήμου Ορεστιάδας υλοποιούνται προγράμματα ΠΕ στα οποία συμμετέχει μεγάλος αριθμός μαθητών, αλλά τα αποτελέσματά τους για την κατάκτηση υψηλού βαθμού περιβαλλοντικού εγγραμματισμού είναι υπό αμφισβήτηση. Μία εξήγηση για αυτό θα μπορούσε να είναι το κενό που υπάρχει στην έρευνα σχετικά με το πόσες φορές είχαν τη δυνατότητα στη διάρκεια της σχολικής τους ζωής να λάβουν μέρος σε προγράμματα ΠΕ, καθώς έχει διαπιστωθεί από άλλες έρευνες ότι οι μαθητές που συμμετείχαν περισσότερες φορές από μία σε αυτά , είχαν τη δυνατότητα να έρθουν σε βάθος σε επαφή με τη νέα γνώση και να την αφομοιώσουν (Ruiz-Mallen et al. 2009). Η υψηλή όμως αίσθηση προσωπικής ευθύνης που παρουσιάζουν απέναντι στο περιβάλλον, θα μπορούσε να αποδοθεί στα μεγάλα ποσοστά συμμετοχής τους στην περιβαλλοντική εκπαίδευση.

Ως προς τις γνώσεις τους σε συγκεκριμένα περιβαλλοντικά ζητήματα και έννοιες, όπως «φαινόμενο του θερμοκηπίου», «τρύπα του όζοντος», «κομποστοποίηση», συμπεραίνεται ότι, όπως και σε άλλες έρευνες (Barraza & Cuarón 2004, Νείλα & Κώτσης 2007), οι μαθητές, παρουσιάζουν σχετική εξοικείωση με αυτές, αλλά όχι και σε βάθος κατανόησή τους. Ιδιαίτερης προσοχής χρήζουν από τους εκπαιδευτικούς που υλοποιούν προγράμματα ΠΕ, τα συμπεράσματα σχετικά με τις ελλιπείς γνώσεις των μαθητών για τη διαχείριση των απορριμμάτων, τις χωματερές και την ανακύκλωση, προκειμένου να σχεδιάσουν σωστά σχετικά προγράμματα και δραστηριότητες που βασίζονται και εμπλουτίζουν τη θεωρητική γνώση (Chapman, & Sharma 2001).

Τέλος, συμπεραίνουμε ότι οι μαθητές αυτής της ηλικίας αποκτούν νέες γνώσεις για το περιβάλλον πρώτα από το σχολείο και στη συνέχεια από το διαδίκτυο, την οικογένεια και τα βιβλία. Οι έρευνες των Chapman, & Sharma (2001) και Barraza & Cuarón (2004) υποδεικνύουν ότι οι μαθητές των σχολείων στα οποία εκπονούνται προγράμματα ΠΕ και καλλιεργούνται γενικότερα τα περιβαλλοντικά ενδιαφέροντα, επιλέγουν τον θεσμό αυτό ως κύρια πηγή άντλησης πληροφορίας. Η περιβαλλοντική πληροφόρηση από τα προγράμματα ΠΕ, επιπλέον, επεκτείνει αυτήν που λαμβάνουν οι μαθητές από την οικογένειά τους, καθώς και οι δύο θεσμοί κατέχουν υψηλή θέση στις προτιμήσεις τους. Από την άλλη, η γοητεία της εικόνας και της τεχνολογίας (διαδίκτυο, τηλεόραση) είναι αδιαμφισβήτητη και θέτουν έντονα την ευθύνη των υπευθύνων λήψης αποφάσεων στα μέσα αυτά για την αναζήτηση τεχνικών προσέλκυσης του ενδιαφέροντός των μαθητών και τη μετάδοση σε αυτούς της ορθότερης και ολοκληρωμένης περιβαλλοντικής πληροφόρησης (Tsantopoulos et al. 2016).

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

Μανωλάς, Ε. (2017). Η τραγωδία των κοινών: Η υπεραλίευση στους ωκεανούς. Ναξιακά Γράμματα. Τεύχος 22, 2017, σελ. 28-33.

Νείλα, Ι., Κώτσης, Κ. (2007). Οικολογική γνώση και φιλοπεριβαλλοντική στάση μαθητών και εκπαιδευτικών: αποτίμηση της ελληνικής πραγματικότητας. Σε: Διδακτική Φυσικών Επιστημών και Νέες Τεχνολογίες στην Εκπαίδευση, Τόμ. 5 (Β) 200.

Ράπτης, Ν. (2000). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Αγωγή: Το Θεωρητικό Πλαίσιο των Επιλογών. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Φλογαΐτη, Ε. (1998). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, (2014). Οδηγίες για την έγκριση διεξαγωγής έρευνας. ΥΠΕΠΘ. Διαθέσιμο: http://www.pi-schools.gr/structure/departments/tetet/ kritiria.php

II. Ξενόγλωσση

Alaydin, E., Demirel, G., Altin, S., Altin, A. (2014). Environmental knowledge of primary school students: Zonguldak (Turkey) example. Social and Behavioral Sciences. Vol. 141, pp. 1150 – 1155.

Bamberg, S. (2003). How does environmental concern influence specific environmentally related behaviors? A new answer to an old question. Journal of Environmental Psychology. Vol. 23, pp. 21-32.

Barraza, L., Cuaron, A.D. (2004). How values in education affect children's environmental knowledge. Journal of Biological Education. Vol. 39, pp. 18-23.

Bowers, C.A. (2001). Educating for eco-justice and community. Athens: University of Georgia Press.

Chapman, D., Sharma, K. (2001). Environmental attitudes and behavior of primary and secondary students in Asian cities: An overview strategy for implementing an eco-schools programme. The Environmentalist. Vol. 21, pp. 265–272.

Coombs, P.H., Ahmed, M. (1974). Attacking Rural Poverty: How Non-formal Education Can Help. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Crumpei, I., Boncu, S., Crumpei, G. (2013). Environmental attitudes and ecological moral reasoning in Romanian students. 4th World Conference on Psychology, Counseling and Guidance WCPCG-2013. Social and Behavioral Sciences. . Vol. 114, pp. 461 – 465.

Ellen, P.S. (1994). Do we know what we need to know? Objective and subjective knowledge effects on pro-ecological behaviors. Journal of Business Research. Vol. 30, No 1, pp. 43-52.

Hungerford, H., Volk, T. (1990). Changing Learner Behavior through Environmental Education. Journal of Environmental Education. Vol. 21, No. 3, pp 8-21.

Roth, C. E. (1992). Environmental literacy: Its roots, evolution, and directions in the 1990s. Columbus.

Roth, W.-M., Lee, S. (2003). Science education as/for participation in the community. Science Education. Vol. 88, pp. 263– 291.

Ruiz-Mallen, I,. Barraza, L., Bodenhorn, B., Reyes-García, V. (2009). Evaluating the impact of an environmental education programme: an empirical study in Mexico. Environmental Education Research. Vol. 15, No. 3, pp. 371-387.

Shanahan, J., Pelstring, L., McComas, K. (1999). Using narratives to think about environmental attitude and behavior: An exploratory study. Society and Natural Resources. Vol. 12, pp. 405-419.

Simsekli, Y. (2015). An implementation to raise environmental awareness of elementary education students. Social and Behavioral Sciences. Vol. 191, pp. 222 – 226.

Tampakis, S., Manolas, Tsantopoulos, G., Karapatsia, C. (2011). Drawing for the protection of the environment: the case of school children in Alexandroupolis. Παιδαγωγικός Λόγος. Τεύχ. 2, σελ. 99-117.

Tilbury, D. (1994). The critical learning years for environmental education. In: Wilson, R.E. (Ed.), Environmental education at the early childhood level. Washington, D.C.: North American Association of Environmental Education, pp. 11–16.

Tsantopoulos, G., Dalamagkidou, A., Bantoudi , F., Petkou, D., Aggelopoulos, S. (2016). Building environmental awareness through mass media in childhood. 9th Annual Conference of the EuroMed Academy of Business Innovation, Entrepreneurship and Digital Ecosystems. Warsaw, Poland, pp. 1818-1830.

UNESCO-UNEP (1976). The Belgrade Charter, Connect: UNESCO-UNEP Environmental Education Newsletter, Vol.1, No. 1.

Zsóka, A., Szerényi, Z. M., Széchy, A., Kocsis, T. (2013). Greening due to environmental education? Environmental knowledge, attitudes, consumer behavior and everyday pro-environmental activities of Hungarian high school and university students. Journal of Cleaner Production. Vol. 48, pp. 126-138.

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 177-186

ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΣ: ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΔΑΣΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ

Ευάγγελος Μανωλάς, Αριστοτέλης Χ. Παπαγεωργίου, Παρασκευή Καρανικόλα και Στυλιανός Ταμπάκης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Εθελοντισμός σημαίνει ηθελημένη πράξη για κάποιο κοινωφελή σκοπό χωρίς κάποιο υλικό ή άλλο αντάλλαγμα. Δεν αφορά μόνο το ανιδιοτελές κοινωνικό έργο, αλλά, περισσότερο, μια στάση ζωής με διαχρονικές αξίες, όπως φιλανθρωπία, αλληλεγγύη, κοινωνική δικαιοσύνη και κοινωνική συμμετοχή. Η εργασία αυτή επιχειρεί τη διερεύνηση της άποψης των φοιτητών Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων της Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης σχετικά με τον εθελοντισμό. Επειδή είναι σημαντική η επιλογή του κατάλληλου χρόνου πραγματοποίησης της έρευνας αυτή πραγματοποιήθηκε στην εξεταστική του Ιουνίου του έτους 2017, δηλαδή σ' αυτούς που ονομάζουμε ενεργούς φοιτητές. Ερωτήθηκαν όλοι οι 265 ενεργοί φοιτητές (έγινε απογραφή), που αποτέλεσαν τον υπό έρευνα πληθυσμό.

Λέξεις κλειδιά: *Εθελοντισμός, φοιτητές Δασολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Νέα Ορεστιάδα*

Εισαγωγή

Γιατί και σε ποιο χρονικό σημείο οι άνθρωποι επιλέγουν να συνεισφέρουν στην ευημερία άλλων ανθρώπων; Γιατί τόσο πολλοί άνθρωποι επιλέγουν να βοηθήσουν τους άλλους κάνοντας τις δωρεές τους όχι μόνο σε χρήμα και χρόνο αλλά και εργασία και κάποιοι άλλοι όχι; Για πάρα πολλούς ανθρώπους ο εθελοντισμός μπορεί να είναι χάσιμο του πολύτιμου χρόνου τους ενώ για κάποιους άλλους μπορεί να είναι μία μοναδική και αξέχαστη εμπειρία. Πρώτα απ' όλα σε βγάζει από την άνεση του σπιτιού σου και σου δίνει την δυνατότητα να συναντήσεις νέες προκλήσεις, ανθρώπους με διαφορετικό τρόπο ζωής και οργανισμούς με διαφορετικές προοπτικές και εμπειρίες (Noordegraaf 2016).

Ο όρος εθελοντισμός (εθέλω = θέλω πολύ), γενικά, αναφέρεται στην ηθελημένη πράξη για κάποιο κοινωφελή σκοπό χωρίς κάποιο υλικό ή άλλο αντάλλαγμα (Γκόβας & Κύρδη 2017). Εθελοντισμός σημαίνει προσφορά έργου απαλλαγμένη από την ελάχιστη έστω ιδιοτέλεια. Δεν περιορίζεται μόνο στο ανιδιοτελές κοινωνικό έργο, αλλά περισσότερο αφορά μια στάση ζωής με ιδιαίτερες αξίες, όπως η φιλανθρωπία, η αλληλεγγύη, η κοινωνική δικαιοσύνη και η κοινωνική συμμετοχή (Κάππου 2017).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2011) συνιστά στα κράτη μέλη να αξιοποιήσουν αποτελεσματικότερα τις δυνατότητες του εθελοντισμού με τους ακόλουθους τρόπους:

- Στις χώρες που δεν υπάρχει πλαίσιο για τον εθελοντισμό και στις οποίες η παράδοση ή το πνεύμα εθελοντισμού είναι ισχνά, η διαμόρφωση νομικού πλαισίου θα μπορούσε να συνιστά κίνητρο για τη στήριξη της ανάπτυξης του εθελοντισμού.
- Η έρευνα και η συλλογή στοιχείων σχετικά με τον εθελοντισμό θα πρέπει να ενθαρρυνθούν σε εθνικό επίπεδο. Σ' αυτό το πλαίσιο, συνιστάται η χρήση του εγγράφου οδηγιών της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ) σχετικά με την

μέτρηση της εργασίας σε εθελοντική βάση και του εγχειριδίου των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με τους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς.

- Η αναγνώριση των προσόντων και των δεξιοτήτων που αποκτήθηκαν στο πλαίσιο εθελοντικής εργασίας ως εμπειρία μη τυπικής μάθησης είναι ένα σημαντικό κίνητρο για τους εθελοντές, το οποίο γεφυρώνει τον εθελοντισμό με την εκπαίδευση.
- Τα κράτη μέλη θα πρέπει να άρουν τα άμεσα ή έμμεσα εμπόδια που παραμένουν στον τομέα του εθελοντισμού γενικά και, ειδικότερα, στον τομέα του διασυνοριακού εθελοντισμού.

Τα κράτη μέλη καλούνται να καταρτίσουν εθνικά προγράμματα εθελοντισμού για διασυνοριακές εθελοντικές δραστηριότητες, ώστε να συμβάλουν στην ανάπτυξη του εθελοντισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθεί η άποψη των φοιτητών Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων σχετικά με τον εθελοντισμό.

Μέθοδος έρευνας

Στην έρευνα πήραν μέρος οι «ενεργοί» φοιτητές του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στη Νέα Ορεστιάδα. Επειδή είναι σημαντική η επιλογή του κατάλληλου χρόνου πραγματοποίησης της έρευνας (Δαουτόπουλος 1994), αυτή πραγματοποιήθηκε στην εξεταστική του Ιουνίου του έτους 2017, δηλαδή σ' αυτούς που ονομάζουμε ενεργούς φοιτητές. Ερωτήθηκαν λοιπόν, όλοι οι 265 ενεργοί φοιτητές (έγινε απογραφή), που αποτέλεσαν τον υπό έρευνα πληθυσμό.

Η διεξαγωγή της έρευνας έγινε με τη χρήση ερωτηματολογίων αυτοδιαχείρισης (Σιάρδος 1999). Το ερωτηματολόγιο αποτελείται μόνο από μία σελίδα, έτσι ώστε να μη δημιουργεί πρόβλημα στο να συμμετάσχουν οι φοιτητές στη διαδικασία. Ο χρόνος που απαιτείται για να απαντήσουν είναι περίπου 5 λεπτά. Μάλιστα πριν τους δοθεί το ερωτηματολόγιο τους εξηγείται ο σκοπός της έρευνας και το ότι το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο. Γενικά, όλοι οι φοιτητές δέχτηκαν να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο με προθυμία.

Στις πολυθεματικές μεταβλητές εφαρμόσθηκε η ανάλυση αξιοπιστίας (reliability analysis) και η παραγοντική ανάλυση (factor analysis). Η εκτίμηση της αξιοπιστίας οποιασδήποτε διαδικασίας μέτρησης συνίσταται στον προσδιορισμό του βαθμού διακύμανσης της βαθμολογίας των ατόμων, βαθμού που οφείλεται σε πραγματικές διαφορές (και σταθερά σφάλματα) και του βαθμού διακύμανσης που οφείλεται σε ασυνέπειες της μέτρησης (Σιάρδος 1999, Φίλιας κ.ά. 2000). Ειδικότερα, χρησιμοποιείται ο συντελεστής άλφα (ή αξιοπιστίας α-Cronbach) για την εύρεση εσωτερικής αξιοπιστίας ενός ερωτηματολογίου (Φράγκος 2004), δηλαδή αν τα στοιχεία έχουν τη τάση να καταμετρούν το ίδιο πράγμα (Howitt & Gramer 2003). Συντελεστής άλφα 0,70 ή μεγαλύτερος θεωρείται ικανοποιητικός (Howitt & Gramer 2003), μεγαλύτερος από 0,80 θεωρείται πολύ ικανοποιητικός, πολλές φορές μάλιστα στην πράξη γίνονται δεκτοί και συντελεστές αξιοπιστίας μικρότεροι, με τιμές μέχρι 0,60 (Σιάρδος 1999).

Ο έλεγχος πρέπει να είναι αξιόπιστος, προκειμένου να είναι χρήσιμος. Όμως, δεν είναι αρκετό να είναι αξιόπιστος, χρειάζεται να είναι και έγκυρος, πράγμα που γίνεται με την εφαρμογή της παραγοντικής ανάλυσης (Σιάρδος 1999). Η παραγοντική ανάλυση είναι μια στατιστική μέθοδος που έχει σκοπό να βρει την ύπαρξη παραγόντων κοινών ανάμεσα σε μια ομάδα μεταβλητών (Sharma 1996). Προσπαθεί περισσότερο να ερμηνεύσει τη δομή παρά τη μεταβλητότητα (Ντζούφρας & Καρλής 2001). Ειδικότερα, χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος των κύριων συνιστωσών (principal components) (Ντζούφρας & Καρλής 2001). Η επιλογή του αριθμού των παραγόντων είναι μια δυναμική διαδικασία και προϋποθέτει επαναληπτικά την εκτίμηση και αξιολόγηση του μοντέλου, ειδικότερα χρησιμοποιήθηκε το κριτήριο επίτευξης ομαλής κλίσης στο διάγραμμα ολίσθησης (scree plot) (Καρλής 2005). Προσφύγαμε, επίσης, στην περιστροφή της μήτρας των κυρίων παραγόντων με τη μέθοδο της περιστροφής μέγιστης διακύμανσης του Kaiser (Harman 1976). Τέλος, ψάχνουμε να βρούμε αν υπάρχουν κάποιοι παράγοντες που μπορούν να ερμηνεύσουν τις συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών

των δεδομένων μας και να δώσουμε σ' αυτούς κάποια ερμηνεία (αν αυτό είναι δυνατόν) (Ντζούφρας & Καρλής 2001). Σύμφωνα με τον Φράγκο (2004) οι μεταβλητές που «ανήκουν» σε κάθε παράγοντα είναι εκείνες για τις οποίες το φορτίο στον πίνακα που εμφανίζονται οι επιβαρύνσεις των παραγόντων, μετά από περιστροφή, είναι μεγαλύτερο του 0,5 στον παράγοντα αυτό.

Επίσης, χρησιμοποιήθηκε η ιεραρχική ανάλυση σε συστάδες (hierarchical cluster analysis) έτσι ώστε να διαπιστώσουμε κατά πόσο υπάρχουν φυσικές και χρήσιμες ομαδοποιήσεις δεδομένων (Καραπιστολής 2001, Καρλής 2005). Ως μέτρο απόστασης χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής συσχέτισης Pearson και ως μέθοδος του συνδυασμού των παρατηρήσεων σε συστάδες χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος του πλήρους δεσμού, γνωστή και ως μέθοδος του «απώτερου γείτονα» (furthest neighbour). Για τις παραπάνω αναλύσεις χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο SPSS.

Αποτελέσματα - Συζήτηση

Οι φοιτήτριες στη συγκεκριμένη έρευνα αποτελούσαν το 36,6% ενώ οι φοιτητές το 63,4% των ερωτώμενων. Το 15,5% βρίσκονταν στο πρώτο έτος σπουδών, το 13,6% στο δεύτερο, το 12,8% στο τρίτο, το 23,8% στο τέταρτο, το 17,4% στο πέμπτο και 17% στο πτυχίο.

Οι φοιτητές δηλώνουν ότι θεωρούν πάρα πολύ (43,3%) και πολύ (39,2%) σημαντικό τον εθελοντισμό στην κοινωνία μας. Αρκετά δηλώνει το 13,3%, λίγο το 3,4% και καθόλου ή δεν απαντούν το 0,8% των ερωτώμενων. Μάλιστα η πλειοψηφία τους αντιλαμβάνεται (πάρα πολύ 32,8% και πολύ 47,2%) ότι ο εθελοντισμός δίνει νόημα και περιεχόμενο στις πανανθρώπινες αξίες, όπως κοινωνική αλληλεγγύη, κοινωνική προσφορά και αγάπη προς τον άνθρωπο. Αρκετά δηλώνει το 18,9%, λίγο το 0,8% και καθόλου το 0,4% των φοιτητών.

Αποδοχή της πλειοψηφίας (πάρα πολύ 20,4% και πολύ 44,5%) έχει και η άποψη ότι ο εθελοντισμός αποτελεί κοινωνική δραστηριότητα με την οποία μπορεί κανείς να περάσει δημιουργικά τον ελεύθερο του χρόνο, ενώ αρκετά δηλώνει το 28,7%, λίγο το 4,5% και καθόλου το 1,9% των φοιτητών. Αντίστοιχα, αποδοχή της πλειοψηφίας (πάρα πολύ 26,4% και πολύ 33,2%) έχει και η άποψη ότι ο εθελοντισμός αγγίζει όλους ανεξάρτητα από κοινωνική τάξη και επαγγελματική ιδιότητα, ενώ αρκετά δηλώνει το 25,7%, λίγο το 12,8% και καθόλου το 1,9% των φοιτητών.

Επίσης, οι φοιτητές αντιλαμβάνονται ότι η εθελοντική δράση ενισχύει την απόκτηση κοινωνικών, επικοινωνιακών και επαγγελματικών δεξιοτήτων που βοηθούν μετέπειτα στην επαγγελματική αποκατάσταση σε ποσοστό 17,4% πάρα πολύ, 37% πολύ, 34,7% αρκετά, 10,2% λίγο και 0,8% καθόλου. Ενώ ο κοινωνικός έλεγχος από τον ενεργό πολίτη συμβάλλει στη διαφάνεια και την αποτελεσματικότητα της πολιτικής και κοινωνικής δράσης γίνεται λιγότερο αποδεκτός σε ποσοστό 9,4% πάρα πολύ, 40,8% πολύ, 43% αρκετά, 6% λίγο και 0,8% καθόλου.

Στο Πίνακα 1 παρατίθεται η σειρά με την οποία οι φοιτητές αξιολογούν την αναγκαιότητα του εθελοντισμού – τα οφέλη του, χρησιμοποιώντας μια κλίμακα από το 1 (περισσότερο ασήμαντο) έως το 10 (περισσότερο σημαντικό). Η ηθική συμπαράσταση σε πάσχοντες ανθρώπους, π.χ. εθελοντική αιμοδοσία, αποτελεί για τους φοιτητές τη σημαντικότερη. Μάλιστα είναι μια δραστηριότητα που συχνά οργανώνεται στο χώρο του Πανεπιστημίου (Εικόνα 1). Ακολουθούν ότι κάνει τον κόσμο καλύτερο και αποτελεί προσφορά αγάπης για τον συνάνθρωπο, η προστασία του περιβάλλοντος, π.χ. συμμετοχή σε αναδάσωση, βοηθά εκεί που το κοινωνικό κράτος απουσιάζει, π.χ. δωρεάν εργασία σε ορφανοτροφείο, και την υλική συμπαράσταση σε μη προνομιούχες ομάδες του πληθυσμού. Χαμηλότερη αξιολόγηση λαμβάνουν η περίθαλψη και προστασία σε πολεμικές συγκρούσεις, η παροχή εκπαίδευσης, ότι παρέχει λύσεις σε έκτακτα προβλήματα, π.χ. φυσικές καταστροφές, η παροχή πολιτιστικών υπηρεσιών και διάσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς, προστασία ατόμων που διώκονται για τα πολιτικά τους φρονήματα, π.χ. πολιτικοί πρόσφυγες, και αποτελεί νέα μορφή πολιτικής με άμεση συμμετοχή όλων των πολιτών.

Πίνακας 1. Αξιολόγηση της αναγκαιότητας του εθελοντισμού - οφέλη.

Μεταβλητές	μ.ο.	τ.α.
Δίνει λύσεις σε έκτακτα προβλήματα	7,01	2,713
Υλική συμπαράσταση σε μη προνομιούχες ομάδες	7,42	2,283
Ηθική συμπαράσταση σε πάσχοντες ανθρώπους	8,21	2,067
Βοηθά εκεί που το κοινωνικό κράτος απουσιάζει	7,56	2,453
Προστασία ατόμων που διώκονται πολιτικά	6,63	2,698
Προστασία του περιβάλλοντος	7,70	2,366
Παροχή πολιτιστικών υπηρεσιών	6,73	2,433
Περίθαλψη και προστασία σε πολεμικές συγκρούσεις	7,35	2,389
Αποτελεί νέα μορφή πολιτικής - συμμετοχή	6,39	2,696
Κάνει τον κόσμο καλύτερο - προσφορά αγάπης	7,72	2,337
Παροχή εκπαίδευσης	7,02	2,663

Εικόνα 1. Εθελοντική αιμοδοσία στο χώρο του Πανεπιστημίου στη Νέα Ορεστιάδα. Φωτογραφικό αρχείο Στυλιανού Ταμπάκη.

Στην παραπάνω πολυμεταβλητή ερώτηση εφαρμόσθηκε η ανάλυση αξιοπιστίας, αφού πρώτα έγιναν οι απαραίτητοι έλεγχοι. Η τιμή του συντελεστή αξιοπιστίας άλφα είναι 0,863. Αυτό αποτελεί ισχυρή ένδειξη ότι οι βαθμοί κλίμακας είναι λογικά συνεπείς, δηλαδή τα στοιχεία έχουν την τάση να μετρούν το ίδιο πράγμα. Αυτό, εξάλλου, υποστηρίζεται και από τους σημαντικά υψηλούς επιμέρους συντελεστές αξιοπιστίας άλφα όπου μετά τη διαγραφή οποιασδήποτε μεταβλητής) δεν πετυχαίνεται αύξηση του συντελεστή αξιοπιστίας (α=0,859 μετά τη διαγραφή της μεταβλητής «δίνει λύσεις σε έκτακτα προβλήματα»).

Επίσης, πριν προχωρήσουμε στην εφαρμογή της παραγοντικής ανάλυσης έγιναν οι απαραίτητοι έλεγχοι. Ο δείκτης Keiser-Meyer-Olkin έχει τιμή 0,856. Επίσης, ο έλεγχος σφαιρικότητας του Bartlett απορρίπτει τη μηδενική υπόθεση πως ο πίνακας συσχέτισης είναι ο μοναδιαίος και οι συντελεστές μερικής συσχέτισης είναι χαμηλοί. Επίσης, τα μέτρα καταλληλότητας της δειγματοληψίας (MSA) έχουν πολύ υψηλές τιμές, που υποστηρίζουν την άποψη ότι το υπόδειγμα της παραγοντικής ανάλυσης είναι αποδεκτό.

Πίνακας 2. Μεταβλητές - αναγκαιότητας του εθελοντισμού με τις επιβαρύνσεις των παραγόντων μετά την περιστροφή.

Μεταβλητές	Επιβαρύνσεις των παραγόντων		
	1	2	3
Δίνει λύσεις σε έκτακτα προβλήματα	0,232	0,032	**0,891**
Υλική συμπαράσταση σε μη προνομιούχες ομάδες	0,199	0,391	**0,713**
Ηθική συμπαράσταση σε πάσχοντες ανθρώπους	0,088	**0,900**	0,167
Βοηθά εκεί που το κοινωνικό κράτος απουσιάζει	0,408	**0,698**	0,107
Προστασία ατόμων που διώκονται πολιτικά	**0,657**	0,099	0,122
Προστασία του περιβάλλοντος	**0,554**	0,257	0,231
Παροχή πολιτιστικών υπηρεσιών	**0,678**	0,324	0,211
Περίθαλψη και προστασία σε πολεμικές συγκρούσεις	0,419	**0,475**	0,237
Αποτελεί νέα μορφή πολιτικής - συμμετοχή	**0,747**	0,014	0,257
Κάνει τον κόσμο καλύτερο - προσφορά αγάπης	**0,567**	0,392	-0,011
Παροχή εκπαίδευσης	**0,648**	0,294	0,134

Οι παράγοντες που εξήχθησαν είναι τρεις. Στο Πίνακα 2 δίνονται τα φορτία, τα οποία είναι οι μερικοί συντελεστές συσχέτισης των έντεκα μεταβλητών με καθένα από τους τρεις παράγοντες που έχουν προκύψει από την ανάλυση. Όσο μεγαλύτερο είναι το φορτίο μιας μεταβλητής σε ένα παράγοντα, τόσο περισσότερο ο παράγοντας αυτός ευθύνεται για τη συνολική διακύμανση των βαθμών στη μεταβλητή που θεωρούμε. Οι μεταβλητές που «ανήκουν» σε κάθε παράγοντα είναι εκείνες για τις οποίες το φορτίο (στήλες 1, 2 και 3) είναι μεγαλύτερο (από την τιμή 0,5) στο παράγοντα αυτό.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα αυτά, ο πρώτος παράγοντας περιλαμβάνει τις μεταβλητές προστασία ατόμων που διώκονται πολιτικά, προστασία του περιβάλλοντος, παροχή πολιτιστικών υπηρεσιών, αποτελεί νέα μορφή πολιτικής – συμμετοχή, κάνει τον κόσμο καλύτερο - προσφορά αγάπης και παροχή εκπαίδευσης που αναφέρονται στην «αναγκαιότητα φορέων οργάνωσης». Ο δεύτερος παράγοντας με την ταυτότητα «ατομική συμμετοχή» περιλαμβάνει τις μεταβλητές ηθική συμπαράσταση σε πάσχοντες ανθρώπους και βοηθά εκεί που το κοινωνικό κράτος απουσιάζει. Η μεταβλητή περίθαλψη και προστασία σε πολεμικές συγκρούσεις μπορεί να τοποθετηθεί σε αυτό τον παράγοντα γιατί έχει υψηλή τιμή (0,475). Επειδή όμως έχει υψηλή τιμή και στον πρώτο παράγοντα μπορούμε να δεχτούμε ότι αποτελούν δεσμό μεταξύ των παραγόντων. Ο τρίτος παράγοντας με την ταυτότητα «αναγκαιότητα κρατικών δομών» περιλαμβάνει τις μεταβλητές δίνει λύσεις σε έκτακτα προβλήματα και υλική συμπαράσταση σε μη προνομιούχες ομάδες.

Επίσης, ζητήθηκε από τους φοιτητές να αξιολογήσουν, σε κλίμακα από το 1 (μικρότερη) έως το 10 (μεγαλύτερη), τη πρόθεση τους για συμμετοχή σε μορφές εθελοντισμού / πεδία εθελοντικής δράσης (Πίνακας 3). Σημαντικότερες χαρακτηρίζουν αυτές που έχουν άμεση σχέση με την επιστήμη που σπουδάζουν. Ιεραρχικά αξιολογούνται οι αναδασώσεις – δενδροφυτεύσεις, η δασοπυρόσβεση – δασοπροστασία, η προστασία και περίθαλψη ζώων, οι ομάδες αντιμετώπισης φυσικών καταστροφών, π.χ. σεισμός, η προσωπική στήριξη σε συνανθρώπους ή συμφοιτητές που την έχουν ανάγκη, συσσίτια και διανομή φαγητού σε οργανώσεις τοπικών ενοριών, προσφορά υπηρεσιών σε μονάδες υγείας, διεθνής εθελοντισμός - προσφορά αλληλεγγύης και γνώσεις σε αναπτυσσόμενες χώρες, μεγάλες αθλητικές διοργανώσεις (Ολυμπιακοί αγώνες), προσφορά υπηρεσιών σε ΜΚΟ (Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις), προσφορά εθελοντικής εργασίας στο πλαίσιο συντήρησης μονοπατιών κ.λπ.

και εθελοντικές οργανώσεις πολιτιστικών θεατρικών, μουσικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων.

Πίνακας 3. Πρόθεση συμμετοχής σε μορφές εθελοντισμού / πεδία εθελοντικής δράσης.

Μεταβλητές	μ.ο.	τ.α.
Μεγάλες αθλητικές διοργανώσεις	6,64	2,996
Αναδασώσεις - δενδροφυτεύσεις	7,82	2,293
Δασοπυρόσβεση - δασοπροστασία	7,87	2,180
Προστασία και περίθαλψη ζώων	7,69	2,314
Εθελοντικές οργανώσεις πολιτιστικών δραστηριοτήτων	6,29	2,621
Προσφορά υπηρεσιών σε μονάδες υγείας	7,27	2,526
Συσσίτια - διανομή φαγητού σε οργανώσεις τοπικών ενοριών	7,48	2,435
Προσφορά εθελοντικής εργασίας στο πλαίσιο συντήρησης μονοπατιών	6,30	2,706
Προσφορά υπηρεσιών σε ΜΚΟ	6,56	2,680
Ομάδες αντιμετώπισης φυσικών καταστροφών	7,63	2,221
Διεθνής εθελοντισμός	7,10	2,470
Προσωπική στήριξη σε συνανθρώπους / συμφοιτητές	7,58	2,514

Εφαρμόζοντας την ανάλυση αξιοπιστίας στην παραπάνω πολυμεταβλητή ερώτηση, αφού πρώτα έγιναν οι απαραίτητοι έλεγχοι, λάβαμε συντελεστή αξιοπιστίας άλφα 0,880. Αυτό αποτελεί αποδεκτή ένδειξη ότι οι βαθμοί κλίμακας είναι λογικά συνεπείς. Αυτό, εξάλλου, υποστηρίζεται και από τους σημαντικά υψηλούς επιμέρους συντελεστές αξιοπιστίας άλφα όπου μετά τη διαγραφή οποιασδήποτε μεταβλητής) δεν πετυχαίνεται αύξηση του συντελεστή αξιοπιστίας (α=0,876 μετά τη διαγραφή της μεταβλητής «μεγάλες αθλητικές διοργανώσεις» ή «προσφορά υπηρεσιών σε ΜΚΟ»).

Επίσης, πριν προχωρήσουμε στην εφαρμογή της παραγοντικής ανάλυσης έγιναν οι απαραίτητοι έλεγχοι. Ο δείκτης Keiser-Meyer-Olkin έχει τιμή 0,868. Επίσης, ο έλεγχος σφαιρικότητας του Bartlett απορρίπτει τη μηδενική υπόθεση πως ο πίνακας συσχέτισης είναι ο μοναδιαίος και οι συντελεστές μερικής συσχέτισης είναι χαμηλοί. Επίσης, τα μέτρα καταλληλότητας της δειγματοληψίας (MSA) έχουν τιμές υψηλές μέχρι πολύ υψηλές, που υποστηρίζουν την άποψη ότι το υπόδειγμα της παραγοντικής ανάλυσης είναι αποδεκτό.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα (Πίνακας 4), ο πρώτος παράγοντας περιλαμβάνει τις μεταβλητές μεγάλες αθλητικές διοργανώσεις, εθελοντικές οργανώσεις πολιτιστικών δραστηριοτήτων, προσφορά υπηρεσιών σε μονάδες υγείας, συσσίτια - διανομή φαγητού σε οργανώσεις τοπικών ενοριών, προσφορά εθελοντικής εργασίας - συντήρησης μονοπατιών, προσφορά υπηρεσιών σε ΜΚΟ και προσωπική στήριξη σε συνανθρώπους/συμφοιτητές και μπορούμε να τον ονομάσουμε «δράσεις γενικότερου ενδιαφέροντος». Ο δεύτερος παράγοντας που περιλαμβάνει τις μεταβλητές αναδασώσεις - δενδροφυτεύσεις, δασοπυρόσβεση - δασοπροστασία, προστασία και περίθαλψη ζώων, ομάδες αντιμετώπισης φυσικών καταστροφών και διεθνής εθελοντισμός και μπορούμε να τον ονομάσουμε «δράσεις δασολογικού ενδιαφέροντος». Μάλιστα η μεταβλητή διεθνής εθελοντισμός μπορεί να τοποθετηθεί και στο πρώτο παράγοντα (έχει υψηλή τιμή 0,472), καθώς και η μεταβλητή προσωπική στήριξη σε συνανθρώπους/συμφοιτητές στο δεύτερο (0,429) και αποτελούν γέφυρα ανάμεσα στους δυο αυτούς παράγοντες.

Πίνακας 4. Μεταβλητές - πρόθεση συμμετοχής σε μορφές εθελοντισμού με τις επιβαρύνσεις των παραγόντων μετά την περιστροφή.

Μεταβλητές	Επιβαρύνσεις των παραγόντων	
	1	2
Μεγάλες αθλητικές διοργανώσεις	**0,545**	0,286
Αναδασώσεις - δενδροφυτεύσεις	0,159	**0,837**
Δασοπυρόσβεση - δασοπροστασία	0,198	**0,865**
Προστασία και περίθαλψη ζώων	0,229	**0,743**
Εθελοντικές οργανώσεις πολιτιστικών δραστηριοτήτων	**0,695**	0,155
Προσφορά υπηρεσιών σε μονάδες υγείας	**0,559**	0,392
Συσσίτια - διανομή φαγητού σε οργανώσεις τοπικών ενοριών	**0,724**	0,234
Προσφορά εθελοντικής εργασίας - συντήρησης μονοπατιών	**0,714**	0,216
Προσφορά υπηρεσιών σε ΜΚΟ	**0,675**	0,119
Ομάδες αντιμετώπισης φυσικών καταστροφών	0,302	**0,590**
Διεθνής εθελοντισμός	0,472	**0,566**
Προσωπική στήριξη σε συνανθρώπους / συμφοιτητές	**0,507**	0,429

Στο Πίνακα 5 παρατίθεται η αξιολόγηση σε κλίμακα από το 1 (μικρότερη σημαντικότητα) έως το 10 (μεγαλύτερη σημαντικότητα) των πηγών άντλησης ενημέρωση - πληροφόρηση σχετική με τον εθελοντισμό. Το διαδίκτυο (internet) αποτελεί την σημαντικότερη πηγή ενημέρωσης - πληροφόρησης για τους φοιτητές και ακολουθούν η οικογένεια, η εκπαίδευση, οι εθελοντικές οργανώσεις, οι συνομήλικοι, τα ενημερωτικά φυλλάδια, η τηλεόραση και το ραδιόφωνο, οι εφημερίδες και τα περιοδικά και τέλος τα βιβλία και οι εγκυκλοπαίδειες

Πίνακας 5. Αξιολόγηση πηγών άντλησης ενημέρωση - πληροφόρηση σχετική με τον εθελοντισμό.

Μεταβλητές	μ.ο.	τ.α.
Οικογένεια	7,50	2,821
Συνομήλικοι	6,61	2,530
Εκπαίδευση	7,51	2,463
Τηλεόραση και ραδιόφωνο	5,93	2,732
Εφημερίδες και περιοδικά	5,93	2,839
Βιβλία και εγκυκλοπαίδειες	5,88	2,959
Διαδίκτυο (internet)	8,03	2,345
Ενημερωτικά φυλλάδια	6,42	2,801
Εθελοντικές οργανώσεις	7,06	2,769

Η τιμή του συντελεστή αξιοπιστίας άλφα είναι και σ' αυτή την πολυθεματική μεταβλητή είναι σημαντικά υψηλή (0,803), φανερώνοντας ότι τα στοιχεία έχουν την τάση να μετρούν το ίδιο πράγμα. Ακολούθησε η εφαρμογή της παραγοντικής ανάλυσης, τα αποτελέσματα της οποίας παρουσιάζονται στον Πίνακα 3, αφού πρώτα τα δεδομένα ελέγχθηκαν ότι είναι

κατάλληλα και διερευνήθηκε ότι όλες οι μεταβλητές είναι κατάλληλες για να χρησιμοποιηθούν στο μοντέλο.

Πίνακας 6. Πίνακας με τις επιβαρύνσεις των παραγόντων μετά την περιστροφή.

Μεταβλητές	Επιβαρύνσεις των παραγόντων		
	1	2	3
Οικογένεια	-0,034	**0,864**	0,075
Συνομήλικοι	0,373	**0,671**	0,036
Εκπαίδευση	0,223	**0,736**	0,176
Τηλεόραση και ραδιόφωνο	**0,798**	0,074	0,192
Εφημερίδες και περιοδικά	**0,838**	0,218	0,137
Βιβλία και εγκυκλοπαίδειες	**0,627**	0,389	0,142
Διαδίκτυο (internet)	0,462	-0,081	**0,559**
Ενημερωτικά φυλλάδια	0,294	0,156	**0,721**
Εθελοντικές οργανώσεις	-0,012	0,171	**0,874**

Ο πρώτος παράγοντας περιλαμβάνει τις εξής μεταβλητές: «τηλεόραση - ραδιόφωνο», «εφημερίδες και περιοδικά» και «βιβλία – εγκυκλοπαίδειες» και μπορεί να ονομαστεί «τυπικά μέσα ενημέρωσης». Ο δεύτερος παράγοντας περιλαμβάνει τις μεταβλητές: «οικογένεια», «συνομήλικοι» και «εκπαίδευση» και θα μπορούσε να ονομαστεί «ενημέρωση από το άμεσο περιβάλλον». Τον τρίτο παράγοντα θα μπορούσαμε να τον ονομάσουμε «εναλλακτικά μέσα ενημέρωσης» και περιλαμβάνει τις μεταβλητές «διαδίκτυο», «ενημερωτικά φυλλάδια», καθώς και «εθελοντικές οργανώσεις».

Με την ιεραρχική ανάλυση σε συστάδες έχουμε ομαδοποιήσεις των παραγόντων από τρεις παραπάνω παραγοντικές αναλύσεις. Όπως φαίνεται από το δενδρόγραμμα των μεταβλητών (Εικόνα 2) η αναγκαιότητα φορέων οργάνωσης συνδέεται με τις δράσεις γενικότερου ενδιαφέροντος και την ενημέρωση από το άμεσο περιβάλλον και αποτελούν την πρώτη συστάδα. Η αναγκαιότητα κρατικών δομών και τα τυπικά μέσα ενημέρωσης αποτελούν τη δεύτερη συστάδα. Η ατομική συμμετοχή, οι δράσεις δασολογικού ενδιαφέροντος και τα εναλλακτικά μέσα ενημέρωσης αποτελούν την τρίτη συστάδα. Γίνεται φανερό ότι οι εθελοντικές δράσεις που ενδιαφέρουν τους φοιτητές προσεγγίζονται από αυτούς με την βοήθεια των εναλλακτικών μέσων ενημέρωσης.

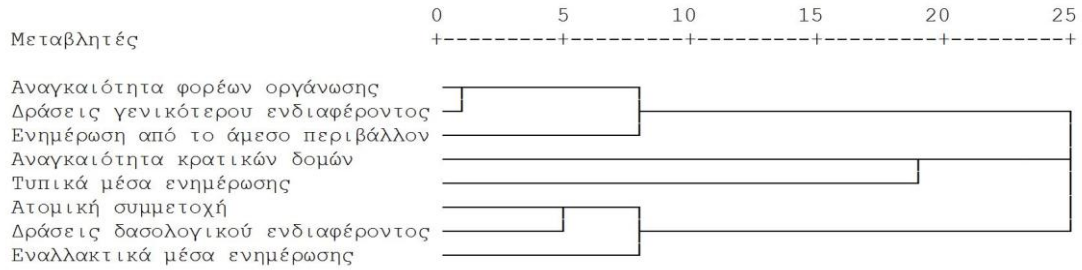

Εικόνα 2. Δενδρόγραμμα σύνδεσης των παραγόντων.

Στον Πίνακα 7 παρατίθεται η διερεύνηση της γνώσης των φοιτητών σχετικά με το διαχωρισμό της παροχής προσωπικού χρόνου και παροχή χρημάτων. Υπάρχει σύγχυση

σχετικά με τον όρο του εθελοντισμού, της φιλανθρωπίας, του ευεργέτη και της πράξης υποστήριξης.

Πίνακας 7. Διερεύνηση της γνώσης ότι ο εθελοντισμός είναι παροχή προσωπικού χρόνου και όχι παροχή χρημάτων.

Θα χαρακτηρίζατε	Πράξη εθελοντισμού	Πράξη φιλανθρωπίας	Πράξη ευεργέτη	Πράξη υποστήριξης	Δεν απάντησαν
- την οικονομική ενίσχυση κάποιου πολίτη για την κατασκευή έργων	14,7%	37,4%	**24,5%***	22,6%	0,8%
- την οικονομική ενίσχυση κάποιου συμπολίτη σας που την έχει ανάγκη	10,2%	**58,1%***	7,9%	23,0%	0,8%
- την παροχή δωρεάν φροντιστηριακών μαθημάτων	**30,9%***	23,0%	15,8%	29,1%	1,1%
- οικονομική ενίσχυση ΜΚΟ	45,7%	29,8%	11,3%	**12,1%***	1,1%

***** η σωστή απάντηση

Φιλανθρωπία σημαίνει ετυμολογικά αγάπη προς τον άνθρωπο. Στη φιλανθρωπία η πράξη περιορίζεται στην προσφορά υλικών αγαθών, π.χ. χρήματα, κτίρια, τρόφιμα κ.ά. και ενέχει την παραδοχή μιας κατάστασης ανισότητας. Η φιλανθρωπία είναι μια πράξη στιγμιαία (με την έννοια ότι ο ασκών τη φιλανθρωπία δεν ασχολείται πέραν της παροχής), ευκαιριακή, με πρόθεση να βοηθήσει μια παρούσα δύσκολη κατάσταση ή να την ανακουφίσει. Για την εκκλησία η έννοια της φιλανθρωπίας περιλαμβάνει τον εθελοντισμό και την προσφορά όχι μόνο αγαθών αλλά και έργου (Γκόβας & Κύρδη 2017).

Ο ευεργετισμός ως προσωπική λειτουργία υλοποιείται μέσω της παραχώρησης προσωπικού πλούτου για κοινωνικούς σκοπούς. Η υγεία, η παιδεία, η δικαιοσύνη, η εθνική ασφάλεια και η κοινωνική πρόνοια συνιστούν βασικούς θεσμούς που συγκρότησαν, χρηματοδότησαν και υπηρέτησαν οι ευεργέτες. Στην περίπτωση αυτή οι ευεργέτες λειτουργούν ατομικά ως «χρηματοφόρα υποκείμενα» για την επιτέλεση έργων που, υπό άλλες συνθήκες, θα τα αναλάμβανε κατ' αρχήν η πολιτεία, οι συλλογικότητες (Τομαρά-Σιδέρη 2014).

Η οικονομική ενίσχυση των ΜΚΟ λαμβάνεται λανθασμένα από τους φοιτητές ως πράξη εθελοντισμού. Φαίνεται ότι συνδέουν τον εθελοντισμό με τις ΜΚΟ. Μάλιστα, χαρακτηρίζουν πάρα πολύ σημαντικές για την κοινωνία μας την ύπαρξη των ΜΚΟ σε ποσοστό 30,9%, πολύ 27,5% και αρκετά 28,3%. Ενώ μικρότερα ποσοστά φοιτητών τις χαρακτηρίζουν λίγο σημαντικές, καθόλου ή δεν απάτησαν (8,7%, 3,8% και 0,8% αντίστοιχα).

Συμπεράσματα

Οι φοιτητές δηλώνουν ότι θεωρούν πάρα πολύ και πολύ σημαντικό τον εθελοντισμό για τη κοινωνία μας. Αποδέχονται ότι ο εθελοντισμός αποτελεί κοινωνική δραστηριότητα με την οποία μπορεί κανείς να περάσει δημιουργικά τον ελεύθερο του χρόνο και αγγίζει όλους ανεξάρτητα από κοινωνική τάξη και επαγγελματική ιδιότητα. Επίσης αντιλαμβάνονται ότι η εθελοντική δράση ενισχύει την απόκτηση κοινωνικών, επικοινωνιακών και επαγγελματικών δεξιοτήτων που βοηθούν μετέπειτα στην επαγγελματική αποκατάσταση, ενώ γίνεται λιγότερο αποδεκτό ότι ο κοινωνικός έλεγχος από τον ενεργό πολίτη συμβάλλει στη διαφάνεια και την αποτελεσματικότητα της πολιτικής και κοινωνικής δράσης.

Γενικά βλέπουμε ότι δεν υπάρχουν μεγάλες διαφορές στην αξιολόγηση της αναγκαιότητας του εθελοντισμού και στα οφέλη του. Εντούτοις, οι φοιτητές αξιολογούν ως σημαντικότερες αυτές που βρίσκονται πιο κοντά στην καθημερινότητα τους.

Επίσης, αν και δεν υπάρχουν μεγάλες διαφορές όσον αφορά την πρόθεση των φοιτητών για συμμετοχή σε μορφές εθελοντισμού / πεδία εθελοντικής δράσης, εντούτοις, οι φοιτητές αξιολογούν ως σημαντικότερες αυτές που έχουν σχέση με την επιστήμη που σπουδάζουν.

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

Δαουτόπουλος, Γ.Α. (1994). Μεθοδολογία Κοινωνικών Ερευνών στον Αγροτικό Χώρο. Β΄ Έκδοση. Θεσσαλονίκη.

Howitt, D., Gramer, D. (2003). Στατιστική με το SPSS 11 για Windows. Αθήνα: Εκδόσεις Κλειδάριθμος.

Καραπιστολής, Δ.Ν. (2001). Ανάλυση Δεδομένων και Έρευνα Αγοράς. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ανίκουλας.

Καρλής, Δ. (2005). Πολυμεταβλητή Στατιστική Ανάλυση. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη.

Ντζούφρας, Ι., Καρλής, Δ. (2001). Στοιχεία Πολυμεταβλητής Ανάλυσης Δεδομένων. Σημειώσεις για το μάθημα Ανάλυση Δεδομένων Ι. Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Σιάρδος, Γ.Κ., 1999. Μέθοδοι Πολυμεταβλητής Σταστιστικής Ανάλυσης. Μέρος Πρώτο «Διερεύνηση Σχέσεων μεταξύ Μεταβλητών». Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτη.

Φίλιας, Β., Παππάς, Π., Αντωνοπούλου, Μ., Ζαρνάρη, Ο., Μαγγανάρα, Ι. Μεϊμάρης, Μ., Νικολακόπουλος, Η., Παπαχρήστου, Ε. Περαντζάκη, Ι., Σαμψών, Ε. και Ψυχογυιός, Ε. (2000). Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Φράγκος, Χ.Κ. (2004). Μεθοδολογία Έρευνας Αγοράς και Ανάλυση Δεδομένων με χρήση του Στατιστικού Πακέτου SPSS FOR WINDOWS. Αθήνα: Εκδόσεις "Interbooks".

Γκόβας, Ν., Κύρδη, Π. (2017). Ο εθελοντισμός στο σχολείο προκαταρκτική μελέτη. Ανακτήθηκε στις 26 Ιουλίου 2017 από: http://www.lrf.gr/programmemedia/1447844425_2.pdf

Κάππου, Μ. (2017). Εθελοντισμός - Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις. Ανακτήθηκε στις 12 Ιουλίου 2017 από: http://www.mariakappou.gr/analiseis_ennoiwn/docs/triti_lykeiou/%CE%95%CE%98%CE%95%CE%9B%CE%9F%CE%9D%CE%A4%CE%99%CE%A3%CE%9C%CE%9F%CE%A3-MKO.pdf

Τομαρά-Σιδέρη, Μ. (2014). Ευεργετισμός: Χθές – Σήμερα - Αύριο. Διάλεξη στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη, 26 Φεβρουαρίου 2014. Ανακτήθηκε στις 27 Σεπτεμβρίου 2017 από: http://openeclass.panteion.gr/modules/document/file.php/TMB210/%CE%95%CF%85%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B5%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_%CE%A7%CE%B8%CE%B5%CF%82%20%CE%A3%CE%AE%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B1%20%CE%91%CF%8D%CF%81%CE%B9%CE%BF.pdf

Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2011 «Ανακοίνωση σχετικά με τις πολιτικές της ΕΕ και τον εθελοντισμό: Αναγνώριση και προώθηση διασυνοριακών εθελοντικών δραστηριοτήτων στην ΕΕ», Βρυξέλλες, 20.9.2011, COM (2011) 568 τελικό.

II. Ξενόγλωσση

Harman, H.H. (1976). Modern Factor Analysis. Chicago: The University of Chicago Press.

Noordegraaf, M.A. (2016). Volunteering: Is it a Waste of Time or Best Experience Ever? The Sport Journal. Vol. 20. June 3rd. Retrieved on 21 September 2017 from: http://thesportjournal.org/article/volunteering-is-it-a-waste-of-time-or-best-experience-ever/

Sharma, S. (1996). Applied Multivariate Techniques, New York: John Wiley and Sons.

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 187-195

ΕΞΟΙΚΟΝΟΜΗΣΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ: ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Σιδερή Λεύκελη και Γεώργιος Τσαντόπουλος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η αλόγιστη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας αναγνωρίζεται ως ο κυριότερος παράγοντας ανάπτυξης των μεγάλων περιβαλλοντικών προβλημάτων από τις επιπτώσεις των οποίων διακυβεύεται η βιωσιμότητα του φυσικού περιβάλλοντος. Τα προβλήματα που πρέπει να επιλυθούν άμεσα αφορούν την ορθολογική χρήση της ενέργειας και την υιοθέτηση μεθόδων εξοικονόμησης ενέργειας. Το μέλλον μας εξαρτάται από την ενεργειακή εκπαίδευση, η οποία μπορεί να μεταμορφώσει την ανθρώπινη συμπεριφορά ως προς την ορθολογική χρήση της ενέργειας. Οι μαθητές μπορούν να οικειοποιηθούν τις ευκαιρίες για εξοικονόμηση ενέργειας και να λειτουργήσουν ως «πολλαπλασιαστές» στην ευρύτερη κοινωνία. Στην παρούσα εργασία διερευνάται η στάση των μαθητών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του Δήμου Ορεστιάδας αναφορικά με την εξοικονόμηση ενέργειας. Για τη συλλογή των ερευνητικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το δομημένο ερωτηματολόγιο. Το δείγμα επιλέχθηκε από 12 σχολεία του δήμου και ανέρχεται σε 464 μαθητές από τις δύο τελευταίες τάξεις του δημοτικού σχολείου. Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι οι μαθητές θεωρούν πολύ σημαντική τη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην άμβλυνση του περιβαλλοντικού ζητήματος και υποστηρίζουν ότι η εξοικονόμηση ενέργειας συμβάλλει καθοριστικά στη μείωση της περιβαλλοντικής ρύπανσης.

Λέξεις κλειδιά: *Ορθολογική χρήση της ενέργειας, πρωτοβάθμια εκπαίδευση, Δήμος Ορεστιάδας, περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση*

Εισαγωγή

Η ποιότητα της ζωής του ανθρώπου καθορίζεται από την ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος. Η υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων, η διατάραξη της φυσικής ισορροπίας και η υπέρβαση των φυσικών νόμων αποτελούν απειλή για την ποιότητα της ανθρώπινης ζωής (Σκαναβή 2004). Ως λύση του προβλήματος διαφαίνεται η αειφόρος ανάπτυξη η οποία στοχεύει στην ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων. Η ορθολογική χρήση της ενέργειας είναι το «κλειδί» στην ανάπτυξη της ανθρώπινης κοινωνίας και η εξοικονόμηση της ενέργειας είναι ένα ζήτημα που χρήζει άμεσης προσοχής. Το μέλλον φαίνεται αισιόδοξο μέσα από τη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας γεγονός που επαληθεύτηκε από τις διεργασίες της διάσκεψης στην Ντόχα του Κατάρ το Δεκέμβριο του 2012. Στη συγκεκριμένη διάσκεψη διαπιστώθηκε ότι μπορεί να υπάρξουν θετικά αποτελέσματα, αν στο εσωτερικό πολλών χωρών επιβληθούν μέτρα που θα προωθήσουν την αποτελεσματική χρήση της ενέργειας (Μανωλάς 2013).

Η εξοικονόμηση της ενέργειας ως διαδικασία παρακολούθησης, ελέγχου και διατήρησης της ενέργειας με απώτερο στόχο τη βελτίωση της ποιότητας του οικοσυστήματος εξασφαλίζει τις κατάλληλες προϋποθέσεις για τη διαχείριση των φυσικών πόρων. Εκπαιδεύοντας τα άτομα προς την αειφόρο ανάπτυξη και ειδικότερα τους μαθητές στον τομέα της ενέργειας γίνεται

αντιληπτό ότι το εκπαιδευτικό σύστημα μπορεί να λειτουργήσει εποικοδομητικά ως μέσο ενημέρωσης (Karatepe et al. 2012).

Το σχολείο παρέχει γνώσεις αναφορικά με τη διαχείριση των ενεργειακών πηγών και προβάλλει τρόπους εξοικονόμησης ενέργειας στην καθημερινή ζωή (Κάιλας 2008). Για παράδειγμα, στο βιβλίο της Φυσικής του μαθητή στο δημοτικό σχολείο προβάλλεται η έννοια της ενέργειας, επισημαίνεται το ενεργειακό ζήτημα και προτείνονται τρόποι εξοικονόμησης της ενέργειας στην καθημερινή ζωή (Καλκάνης 1997). Στη Φινλανδία οι μαθητές συμμετέχουν σε δραστηριότητες βιωσιμότητας στο σχολείο και μαθαίνουν μέσα από αυτές την εξοικονόμηση της ενέργειας (Uitto & Seppo 2010). Μέσα από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα των σχολείων της Τουρκίας προωθείται η χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και η αποτελεσματικότητά της στη μείωση της υπερθέρμανσης του πλανήτη (Kilinc et al. 2009). Στα σχολεία της Ταϊβάν εφαρμόζεται πρόγραμμα ενεργειακής εκπαίδευσης μέσω του οποίου οι μαθητές παρακολουθούν ομιλίες, συμμετέχουν σε εκθέσεις και παίρνουν μέρος σε εκπαιδευτικές εκδρομές (Lumg-Sheng et al. 2015) και οι μαθητές στην Κύπρο, μέσα από το πρόγραμμα «Φύλακες της Γης», ενισχύουν το γνωστικό τους υπόβαθρο αναφορικά με τη διαχείριση των ενεργειακών πηγών (Manoli et al. 2014).

Από τη συνεργασία των μαθητών του 4ου Γυμνασίου Λαμίας με τη Δημοτική Αρχή και τη διοργάνωση ημερίδας προέκυψε ότι οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να αναδείξουν εναλλακτικές μορφές ενέργειας και να προτείνουν τρόπους μείωσης της ενεργειακής κατανάλωσης στο χώρο του σπιτιού και του σχολείου (Σβώλης 2006). Χαρακτηριστικής σημασίας είναι το πρόγραμμα των «πράσινων σχολείων» στην Ιρλανδία, όπου οι μαθητές συμμετέχουν σε υψηλό ποσοστό στη διαδικασία της ανακύκλωσης, συμβάλλοντας στη μείωση της ποσότητας των απορριμμάτων και στην αύξηση του όγκου των ανακτώμενων υλικών (Byrne & Bernadette 2014). Παρόμοια συμπεριφορά παρουσιάζουν και οι μαθητές των σχολείων του νομού Χαλκιδικής, οι οποίοι συνηθίζουν να συλλέγουν τις μπαταρίες και να τις μεταφέρουν σε σημεία της ανακύκλωσης (Γκλιάος 2003). Οι μαθητές στο Μεξικό συνηθίζουν να συμμετέχουν στη διαδικασία της ανακύκλωσης και να μετακινούνται με τα μέσα μεταφοράς από το σπίτι στο σχολείο (Vicente-Molina et al. 2013). Είναι σημαντικό λοιπόν το πρόγραμμα σπουδών του σχολείου να θέτει σαφείς καθορισμένους στόχους ώστε οι μαθητές να επηρεάζονται αποτελεσματικά απέναντι στα περιβαλλοντικά προβλήματα, γεγονός που επιτυγχάνεται στα σχολεία του Βελιγραδίου. Η διδασκαλία στα σχολεία αυτά είναι επικεντρωμένη στη μετάδοση της γνώσης των περιβαλλοντικών προβλημάτων και οι μαθητές μαθαίνουν να αποκτούν συνήθειες εξοικονόμησης ενέργειας και να αναπτύσσουν περιβαλλοντική συνείδηση (Slavoljub et al. 2015). Ο μαθητής οφείλει να είναι γνώστης των περιβαλλοντικών προβλημάτων, να αξιολογεί πιθανές λύσεις αλλά και να συμμετέχει σε αντίστοιχα προγράμματα. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αποτελεί το μέσο διαπαιδαγώγησης του μαθητικού δυναμικού ώστε ο μαθητής να είναι σε θέση να κατανοήσει τα περιβαλλοντικά προβλήματα, να αντιληφθεί τις αιτίες τους και να προχωρήσει στην αξιολόγηση των λύσεών τους (Simsekli 2015).

Αποδεικνύεται ότι επιβάλλεται η υιοθέτηση ενός τρόπου ζωής που να στηρίζεται στη μείωση της οικιακής ενεργειακής κατανάλωσης, στις μεταφορές, στην ανάπτυξη των περιβαλλοντικών προγραμμάτων στο σχολείο και στην ενημέρωση των περιβαλλοντικών προβλημάτων μέσα από τις εφημερίδες, τα περιοδικά και το διαδίκτυο. Το ενδιαφέρον της συγκεκριμένης εργασίας εστιάζεται στην εξοικονόμηση ενέργειας και στο ρόλο της εκπαίδευσης αναφορικά με τη διαμόρφωση θετικής στάσης ως προς την ορθολογική χρήση των ενεργειακών πόρων. Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας κρίνεται σκόπιμο να αναδειχθούν οι απόψεις των μαθητών για τη συμβολή των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στη μείωση του περιβαλλοντικού προβλήματος και να διερευνηθούν οι καθημερινές τους συνήθειες αναφορικά με την εξοικονόμηση ενέργειας. Μελετάται η στάση των μαθητών σχετικά με την ανακύκλωση, προκύπτουν οι συνήθειές τους όσον αφορά την εξοικονόμηση του χαρτιού, ενώ ταυτόχρονα ερευνάται ο τρόπος μετακίνησής τους από το σπίτι στο σχολείο. Πιο συγκεκριμένα, σκοπός της εργασίας είναι να διερευνηθούν οι απόψεις των μαθητών της Ε΄ και της Στ΄ τάξης του δημοτικού σχολείου του Δήμου Ορεστιάδας και να αναδειχθεί η στάση συμπεριφοράς τους αναφορικά με τη διαχείριση της ενέργειας.

Μέθοδος έρευνας

Για τη συλλογή των δεδομένων της έρευνας αναφορικά με τις απόψεις και τη στάση των μαθητών της Ε' και της Στ' τάξης του Δήμου Ορεστιάδας, χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο με κλειστές ερωτήσεις, γιατί θεωρήθηκε το πιο κατάλληλο εργαλείο προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός της έρευνας. Το ερωτηματολόγιο σχεδιάστηκε για να καλύψει μια σειρά από θέματα που σχετίζονται με την ενέργεια και τη διαχείρισή της. Διαμορφώθηκε με τέτοιο τρόπο ώστε ο ελάχιστος δυνατός χρόνος που απαιτήθηκε για τη συμπλήρωσή του από τους μαθητές υπολογίστηκε σε 15-20 λεπτά. Οι μαθητές κλήθηκαν να συμπληρώσουν ατομικό δελτίο ερωτηματολογίου, στο οποίο υπήρχαν προκωδικοποιημένες ερωτήσεις συνοδευόμενες από μια σειρά έτοιμων απαντήσεων. Οι ερωτώμενοι μαθητές κλήθηκαν να επιλέξουν μία από τις προτεινόμενες εναλλακτικές απαντήσεις χωρίς να χρειαστεί να γράψουν κείμενο , γεγονός που τους κουράζει. Αξίζει να σημειωθεί ότι προηγήθηκε πιλοτική εφαρμογή του ερευνητικού εργαλείου, ώστε να δοκιμαστεί η καταλληλότητά του. Το ερωτηματολόγιο της συγκεκριμένης έρευνας αποτελείται από ερωτήσεις που έχουν σχέση με τη συμβολή των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στη μείωση των περιβαλλοντικών προβλημάτων, τις καθημερινές συνήθειες των μαθητών στη διαχείριση της ηλεκτρικής ενέργειας και τη χρήση μεταφορικού μέσου, καθώς και τις απόψεις τους για τη σπουδαιότητα της εξοικονόμησης ενέργειας. Για τη συλλογή του δείγματος χρησιμοποιήθηκε η δειγματοληψία κατά συστάδες και για την επεξεργασία των στοιχείων χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πρόγραμμα SPSS, και πιο συγκεκριμένα η περιγραφική στατιστική.

Αποτελέσματα

Τα ερευνητικά στοιχεία αναλύθηκαν με βάση την περιγραφική στατιστική και παρουσιάζονται στους παρακάτω πίνακες. Τα δεδομένα των πινάκων προέκυψαν από το περιεχόμενο και τις έννοιες του ερευνητικού εργαλείου που χρησιμοποιήθηκε, δηλαδή του ερωτηματολογίου. Συγκεκριμένα, προέκυψαν οι ενότητες που αφορούν την οικιακή χρήση της ενέργειας, την άποψη των μαθητών για την ανακύκλωση, τον τρόπο μετακίνησής τους, τη συμβολή των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην άμβλυνση του περιβαλλοντικού προβλήματος, καθώς και τη γνώμη τους για την αξιολόγηση της σημαντικότητας αναφορικά με την εξοικονόμηση ενέργειας.

Πίνακας 1. Ποσοστιαίες αναλογίες αναφορικά με την τάξη των μαθητών.

	Ποσοστό (%)
Πέμπτη	51,7
Έκτη	48,3
Σύνολο	100,0

Όσον αφορά το φύλο των μαθητών και την τάξη φοίτησης τους (Πίνακας 1 και 2) παρατηρείται ότι το 41,4% των μαθητών είναι κορίτσια και το 58,6% είναι αγόρια. Ακόμη διαπιστώνεται ότι το 51,7% των μαθητών φοιτούν στην Ε΄ τάξη και το 48,3% των μαθητών στη Στ΄ τάξη.

Πίνακας 2. Ποσοστιαίες αναλογίες όσον αφορά το φύλο των μαθητών.

	Ποσοστό (%)
Αγόρι	58,6
Κορίτσι	41,4
Σύνολο	100,0

Οι Πίνακες 3 και 4 παρουσιάζουν τα επαγγέλματα των γονέων των ερωτηθέντων μαθητών. Πιο συγκεκριμένα παρατηρείται ότι σε ποσοστό 40,3% οι πατέρες των μαθητών είναι δημόσιοι υπάλληλοι και σε ποσοστό 24,6% οι πατέρες τους είναι ελεύθεροι επαγγελματίες. Το 12,7% είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι και το 16,2% γεωργοί και κτηνοτρόφοι. Τα ποσοστά των ανέργων και των συνταξιούχων είναι πολύ μικρά και ανέρχονται στα 2,6% και 3,2% αντίστοιχα. Αναφορικά με τις μητέρες των μαθητών το 25,9% είναι δημόσιοι υπάλληλοι και το 20,5% ιδιωτικοί υπάλληλοι. Η πλειοψηφία των μητέρων, το 28,2% ασχολείται με τα οικιακά και το 13,6% είναι ελεύθεροι επαγγελματίες. Ένα πολύ μικρό ποσοστό των μητέρων (3,2%) ασχολείται με τη γεωργία και την κτηνοτροφία.

Πίνακας 3. Ποσοστιαίες αναλογίες σχετικά με το επάγγελμα του πατέρα.

	Ποσοστό (%)
Δημόσιος Υπάλληλος	40,3
Ιδιωτικός Υπάλληλος	12,7
Ελεύθερος Επαγγελματίας	24,6
Οικιακά	0,4
Γεωργός - Κτηνοτρόφος	16,2
Άνεργος	2,6
Συνταξιούχος	3,2
Σύνολο	100,0

Πίνακας 4. Ποσοστιαίες αναλογίες αναφορικά με το επάγγελμα της μητέρας.

	Ποσοστό (%)
Δημόσιος Υπάλληλος	25,9
Ιδιωτικός Υπάλληλος	20,5
Ελεύθερος Επαγγελματίας	13,6
Οικιακά	28,2
Γεωργός - κτηνοτρόφος	3,2
Άνεργος	7,1
Συνταξιούχος	1,5
Σύνολο	100,0

Το 35,3% των μαθητών υποστηρίζει ότι οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας συμβάλλουν αρκετά στη μείωση των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Το 27,6% των ερωτηθέντων θεωρεί σημαντική τη συμβολή των ΑΠΕ και το 25,9% δηλώνει ότι είναι πάρα πολύ σημαντική. Το 9,5% των μαθητών αναφέρει ότι οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας συμβάλλουν λίγο στην άμβλυνση του περιβαλλοντικού προβλήματος και το 1,7% απαντάει ότι δε συμβάλλει καθόλου (Πίνακας 5).

Στον Πίνακα 6 παρατηρείται ότι το 68,1% έχει ρυθμίσει την οικιακή θερμοκρασία στους 20 βαθμούς, το 19,4% έχει ρυθμίσει το θερμοστάτη πάνω από τους 20 βαθμούς και το 12,5% προτιμάει τη θερμοκρασία από τους 19 βαθμούς και κάτω, ενώ το 78,2% των μαθητών συνηθίζει να έχει το θερμοστάτη σβηστό, όταν ανοίγει τα παράθυρα σε αντίθεση με το 21,8%, το οποίο ανοίγει τα παράθυρα και ο θερμοστάτης είναι αναμμένος (Πίνακας 7).

Πίνακας 5. Ποσοστιαίες αναλογίες αναφορικά με τη συμβολή των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) στη μείωση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

	Ποσοστό (%)
Καθόλου	1,7
Λίγο	9,5
Αρκετά	35,3
Πολύ	27,6
Πάρα πολύ	25,9
Σύνολο	100,0

Πίνακας 6. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες όσον αφορά τη ρύθμιση της οικιακής θέρμανσης.

	Συχνότητα	**Ποσοστό (%)**
19 βαθμούς και κάτω	58	12,5
20 βαθμούς	316	68,1
πάνω από 20 βαθμούς	90	19,4
Σύνολο	464	100,0

Πίνακας 7. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες αναφορικά με τις απόψεις των μαθητών για την κατάσταση του θερμοστάτη, όταν πραγματοποιείται αερισμός του σπιτιού.

Όταν ανοίγουν τα παράθυρα για να ανανεωθεί ο αέρας του σπιτιού:	**Συχνότητα**	**Ποσοστό (%)**
Η θέρμανση/ο θερμοστάτης είναι αναμμένα	101	21,8
Η θέρμανση/ο θερμοστάτης είναι σβηστά	363	78,2
Σύνολο	464	100,0

Πίνακας 8. Συχνότητες και εκατοστιαίες αναλογίες όσον αφορά τα παράθυρα, όταν λειτουργεί το σύστημα θέρμανσης το χειμώνα ή το σύστημα ψύξης το καλοκαίρι.

	Συχνότητα	**Ποσοστό (%)**
Κλειστά	359	77,4
Ανοιχτά	105	22,6
Σύνολο	464	100,0

Το 77,4% των ερωτηθέντων έχει κλειστά τα παράθυρα του σπιτιού, όταν λειτουργεί το σύστημα θέρμανσης το χειμώνα και το σύστημα ψύξης το καλοκαίρι. Αντίθετα, το 22,6% συνηθίζει να έχει ανοιχτά τα παράθυρα όταν λειτουργεί το αντίστοιχο σύστημα θέρμανσης ή ψύξης (Πίνακας 8).

Στον Πίνακα 9 προβάλλονται οι απόψεις των μαθητών σχετικά με την οικιακή θέρμανση του νερού. Συγκεκριμένα, το 49,4% των μαθητών χρησιμοποιεί συνήθως ή πάντοτε τον ηλιακό θερμοσίφωνα και το 45,1% την ηλεκτρική ενέργεια. Το 84,1% των μαθητών χρησιμοποιεί

σπάνια ή καθόλου το λέβητα πέλλετ, το 77,2% το λέβητα ξύλου και το 57,3% το λέβητα πετρελαίου.

Πίνακας 9. Ποσοστιαίες αναλογίες σχετικά με την οικιακή θέρμανση του νερού.

	Καθόλου	Σπάνια	Μερικές φορές	Συνήθως	Πάντα
Ηλεκτρική ενέργεια	19,8	17,0	18,1	17,7	27,4
Λέβητας πετρελαίου	42,2	15,1	17,2	11,9	13,6
Ηλιακός θερμοσίφωνας	31,9	10,1	8,6	18,8	30,6
Λέβητας ξύλου	66,4	10,8	6,5	7,5	8,8
Λέβητας πέλλετ	70,5	13,6	5,8	3,4	6,7

Πίνακας 10. Ποσοστιαίες αναλογίες αναφορικά με την κατάσταση συγκεκριμένων ηλεκτρικών συσκευών, όταν δε χρησιμοποιούνται.

	Σβήνεις από το κουμπί	Αφήνεις στην αναμονή	Αφήνεις ανοιχτό
Τηλεόραση	87,7	11,0	1,3
Στερεοφωνικό	91,4	7,5	1,1
Playstation	92,2	5,8	1,9
Ηλεκτρονικός Υπολογιστής	87,5	8,2	4,3

Σχετικά με την κατάσταση των συσκευών, όταν δεν χρησιμοποιούνται το 87,7% των μαθητών σβήνει από το κουμπί την τηλεόραση και το 11,0% την αφήνει στην αναμονή. Προκύπτει ότι το 91,4% των μαθητών παρουσιάζει την ίδια συμπεριφορά για το στερεοφωνικό, όπως και το 92,2% των μαθητών για το playstation. Το 87,5% συνηθίζουν να σβήνουν τον ηλεκτρονικό υπολογιστή από το κουμπί ,ενώ το 8,2% των μαθητών τον αφήνει στην αναμονή (Πίνακας 10).

Στον Πίνακα 11 διαφαίνονται οι συνήθειες των μαθητών σχετικά με την εξοικονόμηση ενέργειας, χαρτιού και ανακύκλωσης. Συγκεκριμένα, το 86% των μαθητών σβήνει συνήθως ή πάντοτε τα φώτα, όταν βγαίνει από ένα δωμάτιο, και το 59,7% συνηθίζει να χρησιμοποιεί τα περισσεύματα χαρτιού σαν πρόχειρο. Το 47,6% των μαθητών ανακυκλώνει συνήθως ή πάντοτε μπαταρίες στο σπίτι ή στο σχολείο και το 18,1% δε γνωρίζει αν χρησιμοποιούν στο σπίτι τους λάμπες εξοικονόμησης ενέργειας.

Από τον Πίνακα 12 προκύπτει ότι το 73,3% των μαθητών δεν χρησιμοποιεί ποτέ τη δημόσια συγκοινωνία και το 42,2% μετακινείται συνήθως ή πάντοτε με τα πόδια από το σπίτι του στο σχολείο. Το 51,1% των μαθητών δεν χρησιμοποιεί ποτέ ή χρησιμοποιεί σπάνια το αυτοκίνητο για τη μετακίνησή του στο σχολείο.

Στον Πίνακα 13 προβάλλονται οι απόψεις των μαθητών αναφορικά με τη σημαντικότητα των λόγων για την εξοικονόμηση της ενέργειας. Πιο συγκεκριμένα, το 85,6% των μαθητών θεωρεί ότι είναι σημαντικό έως πολύ σημαντικό να γίνεται εξοικονόμηση ενέργειας επειδή υποστηρίζει ότι συμβάλλει στη μείωση της περιβαλλοντικής ρύπανσης. Το 76,9% απαντάει ότι είναι σημαντικό έως πολύ σημαντικό να γίνεται εξοικονόμηση ενέργειας για οικονομικούς λόγους.

Πίνακας 11. Ποσοστιαίες αναλογίες σχετικά με τις συνήθειες εξοικονόμησης ενέργειας, χαρτιού και ανακύκλωσης.

	Δε γνωρίζω	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συνήθως	Πάντα
Χρησιμοποιείτε στο σπίτι σου λάμπες εξοικονόμησης ενέργειας	18,1	9,9	10,6	14,7	20,3	26,5
Σβήνεις τα φώτα όταν βγαίνεις από ένα δωμάτιο	0,6	1,3	3,9	8,2	20,5	65,5
Συνηθίζεις να χρησιμοποιείς περισσεύματα χαρτιού σαν πρόχειρο	0,9	8,8	12,7	17,9	25,4	34,3
Χρησιμοποιείς και τις δύο πλευρές χαρτιού, όταν εκτυπώνεις ή φωτοτυπείς αρχεία	7,3	10,3	11,6	15,7	24,4	30,6
Κάνεις ανακύκλωση μπαταριών στο σπίτι ή στο σχολείο	3,7	15,5	18,8	14,4	18,5	29,1

Πίνακας 12. Ποσοστιαίες αναλογίες όσον αφορά τον τρόπο μετακίνησης των μαθητών στο σχολείο.

	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συνήθως	Πάντα
Με το αυτοκίνητο	19,6	31,5	14,0	11,4	23,5
Με τη δημόσια συγκοινωνία	73,3	8,4	3,0	4,5	10,8
Με τα πόδια	28,4	17,0	12,3	15,3	26,9
Με το ποδήλατο	40,5	18,8	12,7	15,3	12,7

Πίνακας 13. Ποσοστιαίες αναλογίες αναφορικά με την αξιολόγηση της σημαντικότητας των λόγων για την εξοικονόμηση ενέργειας.

	Ασήμαντο	Σχετικά μικρής σημασίας	Μέτρια	Σημαντικό	Πολύ σημαντικό
Για να μην εξαντληθούν οι φυσικοί πόροι	2,8	9,5	19,2	35,3	33,2
Για να μειωθεί η ρύπανση του περιβάλλοντος	2,4	5,4	6,7	23,3	62,3
Για οικονομία χρημάτων	4,1	5,8	13,1	35,1	41,8

Συζήτηση – Συμπεράσματα

Από την επεξεργασία των δεδομένων της παρούσας έρευνας προκύπτουν ποικίλα συμπεράσματα. Στις συνήθειες διαχείρισης της ενέργειας αποδεικνύεται ότι οι μαθητές εμφανίζονται προσεκτικοί και ευαισθητοποιημένοι, που σημαίνει ότι έχουν αποκτήσει αυτές τις δεξιότητες μέσα από το πλαίσιο της «ενεργειακής παιδείας». Είναι γεγονός ότι το περιεχόμενο από το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Πρόγραμμα Σπουδών και το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών παρέχει γνώσεις στους μαθητές αναφορικά με τη διαχείριση των ενεργειακών πηγών και την εξοικονόμηση της ενέργειας. Αποδεικνύεται ότι οι μαθητές μέσα από τη διδασκαλία των αντίστοιχων μαθημάτων στο δημοτικό σχολείο έχουν κατανοήσει τη

σημασία των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και τη συμβολή τους στην άμβλυνση του περιβαλλοντικού ζητήματος.

Από τη μελέτη των ερευνητικών δεδομένων αναφορικά με τη συμβολή των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας προκύπτει ότι η πλειοψηφία του μαθητικού δυναμικού θεωρεί σημαντική τη συμβολή τους στην άμβλυνση των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Στις συνήθειες διαχείρισης της ενέργειας της συγκεκριμένης έρευνας παρατηρείται ότι οι περισσότεροι μαθητές εμφανίζουν προσεκτική συμπεριφορά. Συγκεκριμένα, οι συγκεκριμένοι μαθητές φροντίζουν να ρυθμίζουν την οικιακή θέρμανση στους 20 βαθμούς, συνηθίζουν να αερίζουν τους οικιακούς χώρους με το θερμοστάτη κλειστό, να χρησιμοποιούν λάμπες εξοικονόμησης ενέργειας και να σβήνουν τα φώτα πάντοτε, όταν αποχωρούν από ένα δωμάτιο.

Διαπιστώνεται ότι οι μαθητές της σχολικής ηλικίας έχουν αφομοιώσει τις απαιτούμενες γνώσεις για τη σημασία της εξοικονόμησης ενέργειας μέσα από το σχολικό πλαίσιο και την καθημερινή αλληλεπίδραση (Lombardi et al. 2013).Υποστηρίζεται ότι οι μαθητές μπορούν να αντιληφθούν τη σπουδαιότητα της φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς μέσα από το γνωστικό αντικείμενο της σχολικής βαθμίδας (Celikler & Aksan 2015). Στα σχολικά εγχειρίδια προβάλλεται η σημαντικότητα της ανακύκλωσης γεγονός που διαφαίνεται και από τη μελέτη των αποτελεσμάτων αυτής της έρευνας. Οι συγκεκριμένοι μαθητές ανακυκλώνουν μπαταρίες επειδή πιστεύουν ότι με αυτό τον τρόπο συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος

Είναι γεγονός ότι η περιβαλλοντική εκπαίδευση μπορεί να βοηθήσει το μαθητή να αποκτήσει αντικειμενική συμπεριφορά στην καθημερινότητά του αναφορικά με τη χρήση της ενέργειας (Dewaters et al. 2013, καθώς και τον διαπαιδαγωγήσει για τη διαχείρισή της (Ntona et al. 2015). Οι μαθητές αυτής της έρευνας υποστηρίζουν ότι είναι σημαντική η εξοικονόμηση της ενέργειας επειδή κατά κύριο λόγο συμβάλλει στη μείωση της περιβαλλοντικής ρύπανσης, κατά δεύτερο λόγο στην οικονομία των χρημάτων και κατά τρίτο λόγο στη μη εξάντληση των φυσικών πόρων. Είναι σημαντικό να δημιουργηθούν περιβαλλοντικά εγγράμματοι μαθητές (CelebiOncu & Unluer 2015) διότι η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των μαθητών τους ωθεί να αλλάξουν σκεπτικό και συμπεριφορά για τη διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος (Simsekli 2015).

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Γκλιάος, Κ. (2003). Ανακύκλωση μπαταριών. Γραφείο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Χαλκιδικής, Πολύγυρος.

Κάιλας, Κ., Οργανόπουλος, Ι. (2008). Αναλυτικό πρόγραμμα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και κλιματικές αλλαγές. ΚΠΕ Στυλίδας.

Καλκάνης, Γ. (1997). Η ενέργεια και οι πηγές της, βιβλίο ΙΙ. ΚΑΠΕ, Υπουργείο Ανάπτυξης Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας «Ανοιχτές Θύρες», Αθήνα.

Μανωλάς, Ε. (2013).Η Σύνοδος για το κλίμα στην Ντόχα: Αποτελέσματα και προοπτικές, Θέματα Δασολογίας και Διαχείρισης περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, 5ος τόμος: Διεθνής Περιβαλλοντική Πολιτική, Αναμετρήσεις με το Μέλλον. Ορεστιάδα: Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Σβώλης, Ι. (2006). Καταναλωτισμός, Ενέργεια, Απορρίμματα και Περιβάλλον. 2ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Αθήνα.

Σκαναβή, Κ.(2004). Περιβάλλον και Κοινωνία. Μια Σχέση σε Αδιάκοπη Εξέλιξη. Αθήνα: Εκδόσεις Καλειδοσκόπιο.

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Byrne, S., Bernadette, O' R. (2014). Attitudes and actions towards recycling behaviours in the Limerick. Ireland region. Resources, Conservation and Recycling Vol. 87, pp. 89-96.

Oncu, E., Unluer, E. (2015). Environmental views and awareness of preschool teacher candidates. Procedia Social and Behavioral Sciences. Vol. 174, pp. 2653-2657.

Celikler, D., Aksan, Z. (2015). The opinions of secondary school students in Turkey regarding renewable energy. Renewable Energy. Vol. 75, pp. 649-653.

Dewaters, J., Qaqish, B., Graham M., Powers, S. (2013). Designing an energy literacy questionnaire for middle and high school youth. Environmental Education. Vol. 44, pp. 56-78.

Karatepe, Y., SecilVardak, N., Kecebas, A.,Yumurtaci, M. (2012). The levels of awareness about the renewable energy sources of university students in Turkey. Renewable Energy. Vol. 44, pp. 174-179.

Kilinc, A., Stanistreet, M., Edward, B. (2009). Incentives and disincentives for using renewable energy: Turkish students ideas. Renewable and Sustainable Energy Reviews. Vol. 13, No. 5, pp. 1089-1095.

Lombardi, D., Gale, M.S., Nussbaum, E.M. (2013).Plausibility reapraisales and shifts in middle school students climate change conceptions. Learning and Instruction Vol. 27, pp. 50-62.

Lung – Sheng, L., Yi-Fang, L., James W., A., Ying-Ju, P. (2015). Energy Literacy: evaluating knowledge, affect and behavior of students in Taiwan. Energy Policy. Vol. 76, pp. 98-106.

Manoli, C.C., Bruce, P.J., .Hadjichambis, A.C., Hadjichambi, D., Georgiou, Y., Ioannou, H. (2014). Evaluating the impact of the Earthkeepers. Earth education program on childrens ecological understandings values and attitudes and behaviour in Cyprus. Studies in Educational Evaluation. Vol. 41, pp. 29-37.

Ntona, E., Arabatzis, G., Kyriakopoulos, G. (2015). Energy saving: views and attitudes of students in secondary education. Renewable and Sustainable Energy Reviews. Vol. 46, pp.1-15.

Simsekli, Y. (2015). An imlementation to raise environmental awareness of elementary education students. Procedia Social and Behavioral Sciences. Vol. 191, pp. 222-226.

Slavoljub, J., Ljiljana, Z., Andjelkovic, S., Gataric, D., PetrovicStanisavljevic, Z. (2015). To the environmental responsibility among students through developing their environmental values. Procedia Social and Behavioral Sciences. Vol. 171, pp. 317-322.

Uitto, A., Seppo, S. (2010). The relationship between secondary school students environmental and human values, attitudes, interests and motivations. Procedia Social and Behavioral Sciences. Vol. 9, pp. 1866-1872.

Vicente-Molina Azucena, M., Fernandez-Sainz, A., Izagirre – Olaizola, J. (2013). Environmental knowledge and other variables affecting pro-environmental behavior: comparison of university students from energing and advanced countries. Journal of Cleaner Production. Vol. 61, pp. 130-138.

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 196-207

ΖΑΠΠΕΙΟΝ ΑΝΩΤΕΡΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Δημήτριος Γκεντσίδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία περιλαμβάνει την περιγραφή του, ιστορία της δημιουργίας του εκπαιδευτηρίου, αποσπάσματα από τα εγκαίνια του Ζαππείου Παρθεναγωγείου Αδριανουπόλεως, το πέρασμα των δασκάλων, καθηγητών, μαθητών μέσα από το χρόνο με πλούσιο φωτογραφικό και αρχειακό υλικό. Όπως και τη μεγάλη προσφορά του ευεργέτη Κωνσταντίνου Ζάππα που ανύψωσε την πνευματική αναγέννηση της περιοχής της Αδριανούπολης και όλης της Θράκης.

Λέξεις κλειδιά: *Εκπαιδευτήριο, Κωνσταντίνος Ζάππας, Ζηνοβία Νέστορος, Παρθεναγωγείο, Αδριανούπολη*

Εισαγωγή

Εικόνα 1. Πρόσοψη του Ζαππείου Παρθεναγωγείου (οδός Ι. Τσιμισκή). Φωτογραφία: Α. Γκεντσίδης (2005).

Στη Θράκη, τούς πρώτους δύσκολους αιώνες μετά την άλωση, λειτουργούν τρεις μεγάλες σχολές, η Μεγάλη του Γένους Σχολή, η Σχολή της Αγχιάλου και η Σχολή της Αδριανουπόλεως (1550). Από τον 17ο μέχρι τις αρχές του 19ο αιώνα συνεχίζονται να δημιουργούνται και άλλα σχολεία σε άλλες μεγάλες πόλεις και κοινότητες της Θράκης, ώστε να ανασυγκροτηθεί η Ρωμιοσύνη της περιοχής αυτής. Την πνευματική αυτή ανάπτυξη την βοηθούν η Εκκλησία και τη στηρίζουν χρηματικά έμποροι διασκορπισμένοι σε όλον τον κόσμο όπως και τα τοπικά εσνάφια (συντεχνίες).

Για να αντιληφθούμε το μέγεθος ανάπτυξης της Αδριανούπολης, η πόλη είχε περισσότερα από 6.000 εργαστήρια και 84 συντεχνίες.

Στα πλαίσια των μεταρρυθμίσεων που έφερε το Χατ-ι-Σερίφ του Γκιουλχανέ, ιδρύθηκαν στην Αδριανούπολη κατά την περίοδο 1829-1840, προκαταρκτικά σχολεία στο κέντρο και στις ενορίες. Δύο από αυτά ήταν: το πρώτο στην ενορία του Αγίου Νικολάου και το άλλο στον αυλόγυρο της εκκλησίας του Χριστού, όπου αναπτύχθηκε το Ζάππειο Ανώτερο Παρθεναγωγείο το 1885 με κατεύθυνση παιδαγωγικών σπουδών, με αμιγή τμήματα κοριτσιών (adrianou125 2012, Κωνσταντινίδης 1944, Αξιώτης 1949).

Λόγω του περιορισμού στην κυκλοφορία των γυναικών, στα πρώτα παρθεναγωγεία φοιτούσαν λίγα κορίτσια. Είχαν μόνο τρεις τάξεις. Τα διηύθυναν ιερωμένοι μέχρι το 1841.

Με εγκύκλιό του ο πατριάρχης Άνθιμος (1840-1844) απαγόρευσε στους κληρικούς να διδάσκουν στα παρθεναγωγεία, οπότε άρχισαν να διδάσκουν λαϊκοί. Το 1854 ιδρύθηκε ιδιωτικό παρθεναγωγείο από τον Σταυράκη Αμηρά. Την ίδια χρονιά πρωτοδιορίστηκαν στην Αδριανούπολη γυναίκες δασκάλες. Η πρώτη διευθύντρια ήταν η Ελένη Καλοπόδη την διαδέχεται η Αθηναΐς Λινάρδου, και μετά η Χαρίκλεια Γεωργαλά (1860-1863).Τη διαδέχτηκε ο Σταύρος Αμηράς και αυτόν η Κυριακούλα Παπαγεωργίου, και η Ελίζα Αποστολίδου-Δοδοπούλου. Το 1875 την Ελίζα Αποστολίδου-Δοδοπούλου διαδέχτηκε ο κ. Πατρικόπουλος.

Μεγάλη πνευματική δραστηριότητα παρατηρείται την περίοδο 1861-1879 σε όλες τις ελληνικές κοινότητες της Θράκης. Ιδρύονται σπουδαίοι σύλλογοι, όπως ο «Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως» το 1872.

Το 1869 ιδρύθηκε ο «Σύλλογος προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων» και έστειλε για διευθύντρια του Παρθεναγωγείου την Κρητικιά προσφυγοπούλα και Αρσακειάδα **Καλλιρρόη Σιγανού** (μετέπειτα γνωστή σαν κυρία **Παρρέν,** πρώτη φεμινίστρια και δημοσιογράφο της Ελλάδος), που μεταρρύθμισε και αναβάθμισε το παλαιό πρόγραμμα του παρθεναγωγείου του 1866, (Λαμπουσιάδης 1928, Αξιώτης 1949, Νικολαΐδης 1993, Βακαλόπουλος 1993).

Μετά την Καλλιρρόη Σιγανού-Παρρέν, διευθύντρια του ιδρύματος έγινε η Καστοριάδου, μετά η Ευφροσύνη Αντωνιάδου και ύστερα η ντόπια Ασπασία Αποστολίδου.

Το 1883 ο μέγας εθνικός ευεργέτης **Κωνσταντίνος Ζάππας** μετά από εισήγηση του συμπατριώτη του από την Ήπειρο Ηροκλή Βασιάδη (που εισήγαγε στα σχολεία του υπόδουλου ελληνισμού το μάθημα των Νέων Ελληνικών), πληροφορείται ότι, η περιοχή της Αδριανουπόλεως έχει ανάγκη από ανώτερο παρθεναγωγείο. Προσφέρει γενναία δωρεά και έτσι χτίζεται το Κεντρικό Παρθεναγωγείο Αδριανουπόλεως στον περίβολο της εκκλησίας του Χριστού και ενώνεται με το μικρό παρθεναγωγείο του Αγίου Νικολάου την περίοδο 1884-85.Η οικοδομή διώροφη, κτίσθηκε με τους λίθους από την κατεδάφιση του τείχους της Αδριανούπολης, το οικοδομήσιμο υλικό παραχωρήθηκε από τις τουρκικές αρχές. (Θρακικά 1957, Νικολαΐδης 1993)

Μετά την κοινή συνεδρίαση της κεντρικής Εφορείας και της Δημογεροντίας Αδριανουπόλεως στις 19 Φεβρουαρίου του 1885 έστειλαν στάλθηκε στον ιδρυτή κ. Ζάππα ευχαριστήρια επιστολή και ψήφισμα της Κοινότητας σε ένδειξη ευγνωμοσύνης δίδοντας στο νέο εκπαιδευτήριο το όνομα ΖΑΠΠΕΙΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ (Θρακικά 1957).

Με σύσταση του δωρητή διορίζεται γενική διευθύντρια η Ασπασία Ζήση, (από τις πρώτες τελειοφοίτους του Ζαππείου Κωνσταντινουπόλεως του 1879 και εσωτερική υπότροφος του Ζάππα), ώστε να οργανώσει το νέο ξεκίνημα του σχολείου.

Με διευθύντρια την Μεγαρίτισσα Ελένη Μελετίου οι μαθήτριες έγιναν 303 και το προσωπικό 15.

Στο Ζάππειο λειτουργεί εξατάξιο αστικό σχολείο «τάξεις δημοτικού» στον κάτω όροφο, ενώ στον πάνω όροφο ήταν οι Ζαππίδες που η φοίτησή τους ήταν τρία χρόνια «τάξεις γυμνασιακές» με πρόγραμμα διδασκαλείου. Για τις απόφοιτες υπήρχε ακόμη ένα έτος που εξασκούσαν διδασκαλικό έργο κάνοντας πρακτική σαν παρθεναγωγοί ή νηπιαγωγοί.

Εικόνα 2.
Μαθήτριες Δημοτικού Ζαππείου (1919). Αρχείο Δ. Γκεντσίδη.

Στο πάνω όροφο υπήρχε το γραφείο του Διευθυντή και των καθηγητών. Το Παρθεναγωγείο διέθετε αίθουσα βιβλιοθήκης. Στο ημιυπόγειο, υπήρχε δωμάτιο που το χρησιμοποιούσαν σαν εργαστήριο Φυσικής και Χημείας, επίσης ο Αδριανουπολίτης καθηγητής κ. Λαμπουσιάδης είχε συλλέξει αρχαιολογικά ευρήματα της πόλης (νομίσματα, κτερίσματα, μαρμάρινες επιγραφές, κεφαλές αγαλμάτων) δημιουργώντας ένα μικρό μουσείο. Λέγεται ότι μετά το 1922 τα ευρήματα μεταφέρθηκαν στην Κομοτηνή στη Γενική Διοίκηση Θράκης. Σε μια αίθουσα του πάνω ορόφου συστεγαζόταν ο Ελληνικός Διδασκαλικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως (Αξιώτης 1949).

Το διδακτικό προσωπικό, όσο και οι Ζαππίδες, χρησιμοποιούσαν την είσοδο από την ανατολική πλευρά, δηλαδή της Ι. Τσιμισκή σήμερα Maarif caddesi, ενώ οι μαθήτριες του σχολείου του κάτω ορόφου σαν είσοδο χρησιμοποιούσαν αυτή πού ήταν και ο προαύλιος χώρος, της οδού Ίωνος Δραγούμη σήμερα Turk Oçagi caddesi (Νικολαΐδης 1993).

Τα εγκαίνια του Ζαππείου Παρθεναγωγείου έγιναν στις 26 Οκτωβρίου του 1885. Στο πρόγραμμα τελετής των εγκαινίων «ΤΟΥ ΕΝ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΙ ΖΑΠΠΕΙΟΥ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΥ» μπορεί να αναφερθεί σε συντομία τι είπαν οι ομιλητές εκείνη την ημέρα...

Ο αρχιερέας (μητροπολίτης Αδριανουπόλεως Διονύσιος Ε`) στην ομιλία του ανέδειξε την αναγκαιότητα ίδρυσης νέου διδακτηρίου για το Παρθεναγωγείο Αδριανουπόλεως και εξήρε την προσφορά του Κωνσταντίνου Ζάππα στη μαθητιώσα νεολαία της πόλης που ανταποκρίθηκε σ` αυτή την ανάγκη και χρηματοδότησε την ίδρυση νέου παρθεναγωγείου. Αποτελεί λοιπόν χρέος της κοινότητας των Αδριανουπολιτών να εξασφαλίζει τη συντήρηση και την εν γένει λειτουργία των εκπαιδευτηρίων της πόλης μέσα σε πνεύμα σύμπνοιας και ομοθυμίας (Τα εγκαίνια του εν Αδριανουπόλει Ζαππείου Παρθεναγωγείου 1886).

Εικόνα 3. Ελληνικός Διδασκαλικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως (1920). Αρχείο Δ. Γκεντσίδη.

Ο αντιπρόσωπος της Φιλεκπαιδευτικής και Φιλανθρωπικής Αδελφότητας Κωνσταντινουπόλεως Βασίλειος Συρακιώτης μετέφερε τη χαρά των μελών της Αδελφότητας για την ανέγερση και εγκαινίαση του νέου διδακτηρίου του Ιδρύματος. Σκοπός της Αδελφότητας ήταν και είναι η διάδοση των ελληνικών γραμμάτων και του πολιτισμού, πράγμα που ενισχύει η πολιτική του φιλόμουσου Σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ Β΄, που αποσκοπεί στην άνοδο του μορφωτικού και πολιτιστικού επιπέδου των λαών της αυτοκρατορίας. Στα πλαίσια αυτής της πολιτικής ανεγείρονται σχολεία και μορφωτικά ιδρύματα. Ο Κωνσταντίνος Ζάππας από την Ήπειρο ανταποκρίθηκε άμεσα, κατανόησε την ανάγκη και χρηματοδότησε πρώτα το Παρθεναγωγείο στην Κωνσταντινούπολη και τώρα στην Αδριανούπολη. Ας προσευχηθούμε στον Ύψιστο για τον μεγάλο πατριώτη Κωνσταντίνο Ζάππα και για τον αρχηγό του κράτους Αβδούλ Χαμίτ Β΄(Τα εγκαίνια του εν Αδριανουπόλει Ζαππείου Παρθεναγωγείου 1886).

Η αντιπρόσωπος του ιδρυτή, Καλλιόπη Κεχαγιά εξήρε την αξία των ατόμων που ξεπερνούν τον μέσο όρο και οι πράξεις και προσπάθειές τους συντελούν στο γενικό καλό και στην ευημερία της ανθρωπότητας. Ο Κωνσταντίνος Ζάππας ανήκει σε αυτή την κατηγορία ανθρώπων. Διέθεσε μεγάλο μέρος της περιουσίας του για να βοηθήσει την πατρίδα να αντιμετωπίσει τις μεγάλες ανάγκες της. Μεγάλη αξία του 19ου αιώνα ήταν η μόρφωση, η εκπαίδευση του ατόμου και των λαών. Ο Κωνσταντίνος Ζάππας ανέδειξε έμπρακτα αυτή την αξία. Μετά το Παρθεναγωγείο στην Κωνσταντινούπολη, που επισκέφθηκαν και επαίνεσαν πάνω από εξήντα χιλιάδες άνθρωποι, φρόντισε να ανεγείρει το νέο κτίριο του Παρθεναγωγείου στην Αδριανούπολη. «Σας μεταφέρω το χαιρετισμό του και την παραίνεση προς όλους – γονείς, μαθητές, εκπαιδευτικούς να διαφυλάξουν το νέο Ίδρυμα και να το κρατάνε πάντα ψηλά» (Τα εγκαίνια του εν Αδριανουπόλει Ζαππείου Παρθεναγωγείου 1886).

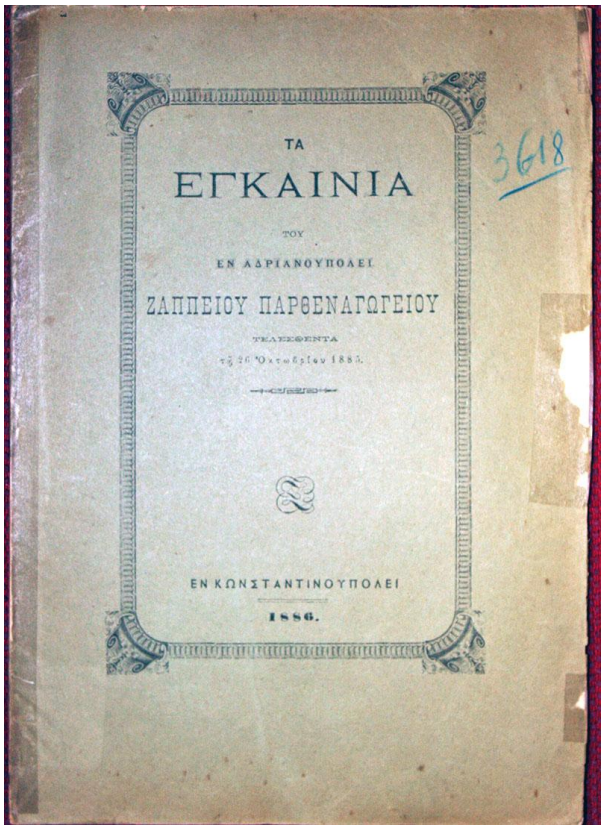

Εικόνα 4. Ειδική έκδοση του 1886 για τα εγκαίνια του Ζαππείου. Βιβλιοθήκη ΦΣΑ No3618

Το μέλος της Σχολικής Εφορείας Γερμανός Βασιλάκης σημείωσε τη μεγάλη χαρά και αγαλλίαση του πλήθους που προσήλθε στα εγκαίνια του νέου παρθεναγωγείου και τη σπουδαιότητα της ευεργεσίας του Κωνσταντίνου Ζάππα, που έδωσε μια νέα ευκαιρία στα κορίτσια της πόλης να σπουδάσουν σε ένα άνετο και αξιοπρεπές σχολείο. Η ταλαιπωρία και τα προβλήματα στο παλιό σχολείο πέρασαν πλέον στο παρελθόν. Από το νέο σχολείο θα βγουν άξιες μητέρες και γυναίκες που θα προσφέρουν μεγάλες υπηρεσίες στην κοινωνία και το έθνος. Εγκωμίασε τον ευεργέτη Κωνσταντίνο Ζάππα και την πατρίδα του την Ήπειρο για τις ευεργεσίες προς το έθνος, ιδιαίτερα στον τομέα της εκπαίδευσης και ανέφερε τα εκπαιδευτήρια που ίδρυσε τονίζοντας τα παρθεναγωγεία της Κωνσταντινούπολης και της Αδριανούπολης. Χρέος της κοινότητας της πόλης είναι να διαφυλάξει την πολύτιμη δωρεά του Ηπειρώτη ευεργέτη (Τα εγκαίνια του εν Αδριανουπόλει Ζαππείου Παρθεναγωγείου 1886).

Η διευθύντρια του Ζαππείου Παρθεναγωγείου Ελένη Μελετίου έπλεξε το εγκώμιο του μεγάλου ευεργέτη Κωνσταντίνου Ζάππα, που κατενόησε την ανάγκη στήριξης των προσπαθειών για τη μόρφωση των παιδιών και της ενίσχυσης των εθνικών αγώνων για το σκοπό αυτό. Αναφέρθηκε και στον ξάδελφό του Κωνσταντίνου, τον Ευάγγελο Ζάππα, που ήταν και αυτός μέγας ευεργέτης του έθνους. «Και οι δύο αφιέρωσαν τη ζωή τους στην υπηρεσία της πατρίδας. Το όνομά τους θα μείνει αθάνατο και πολύτιμη θα είναι η κληρονομιά τους στο γένος. Ο Κωνσταντίνος Ζάππας δώρισε στην πόλη του Αδριανού το νέο παρθεναγωγείο της, φυτώριο άξιων μαθητριών, αυριανών μητέρων που θα αναθρέψουν τα παιδιά τους με τέτοιο τρόπο, ώστε να γίνουν άξιοι συνεχιστές της εθνικής κληρονομιάς. Χρέος των μαθητριών αυτών είναι να ανταποκριθούν στη μεγάλη ευεργεσία που τους γίνεται με την αφοσίωση στις σπουδές τους, εκφράζοντας έτσι την ευγνωμοσύνη τους στον μεγάλο ευεργέτη Κωνσταντίνο Ζάππα. Διδάσκοντες και διδασκόμενοι οφείλουν να δικαιώσουν τον ευεργέτη και να αποδείξουν με την αρετή και τη μόρφωσή τους ότι είναι άξια τέκνα ενός ένδοξου έθνους» (Τα εγκαίνια του εν Αδριανουπόλει Ζαππείου Παρθεναγωγείου 1886).

Ο αντιπρόεδρος του Συλλόγου Γ. Θεοδωρίδης αναφέρθηκε στους αγώνες χρόνων για την ίδρυση νέου διδακτηρίου, που δικαιώθηκαν με τη δωρεά του Κωνσταντίνου Ζάππα, απόδειξη της φιλοπατρίας του και του αμείωτου ενδιαφέροντός του για την εκπαίδευση. «Όλη η κοινότητα της πόλης αισθάνεται ευγνωμοσύνη απέναντί του και ιδιαίτερα ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος. Αξίζουν συγχαρητήρια και οι εκπρόσωποι του ευεργέτη και όλοι όσοι συντέλεσαν στην πραγματοποίηση αυτού του μεγάλου έργου» (Τα εγκαίνια του εν Αδριανουπόλει Ζαππείου Παρθεναγωγείου 1886).

Ο κύκλος των ομιλιών έκλεισε με ύμνο που έψαλαν οι μαθήτριες του παρθεναγωγείου προς τον Κωνσταντίνο Ζάππα. «Το έθνος ευγνωμονεί τον μεγάλο ευεργέτη και η Αδριανούπολη εκφράζει τον ενθουσιασμό της για την ίδρυση του νέου διδακτηρίου, προμαχώνα στους αγώνες για την πίστη και το έθνος. Να ζήσει πολλά χρόνια και να είναι σίγουρος ότι η μαθητιώσα νεολαία της πόλης θα σταθεί αντάξια των προσπαθειών του. Τα έργα του και το

όνομά του θα μείνουν αθάνατα στους αιώνες» (Τα εγκαίνια του εν Αδριανουπόλει Ζαππείου Παρθεναγωγείου 1886, Βαλσαμίδης 2008).

Το 1892-1893 διευθύνει η ντόπια Ζηνοβία Νέστορος, που δίδαξε 40 χρόνια μετά η Ευπραξία Φάσου, απόφοιτη του Ζαππείου Κωνσταντινουπόλεως. Το 1888-1892 η Ολυμπιάς Παρσακίδου (μετέπειτα Λεμπεριάδου), που για 45 χρόνια πρόσφερε τις υπηρεσίες της στη παιδεία της Αδριανούπολης στο παρθεναγωγείο και στο ξακουστό οικοτροφείο θηλέων που ίδρυσε το 1902 μέχρι και το 1922. Το 1910-1918 η Αρσακειάς Θεοδώρα Βουγάτσου, που έστειλε η ελληνική κυβέρνηση και την πλήρωνε το ελληνικό προξενείο. Το 1908-1909 ο παιδαγωγός Δ. Παυλίδης. Το 1910 η Δέσποινα Σιδερίδου από την Καλλίπολη, απόφοιτη του Ζαππείου Κωνσταντινουπόλεως, παιδαγωγός ευρωπαϊκής μόρφωσης. Διευθύντρια μέχρι τα τελευταία χρόνια ήταν η Ζηνοβία Νέστορος.

Στο πέρασμα του χρόνου πολλοί αξιόλογοι δάσκαλοι και καθηγητές πέρασαν από το Ζάππειο Παρθεναγωγείο Αδριανουπόλεως. Αξίζει να αναφερθούν μερικοί: η Σμαρώ Χατζηαντωνάκη μετέπειτα Σωτηριάδου, ο Αντώνης Τούσας [μαθηματικός] ο Αλέξανδρος Ζουμετίκος και ο Δημήτριος Σάρρος αργότερα Γυμνασιάρχες Αδριανουπόλεως Κ. Κέκος [Ελληνικών] ο Βασίλειος Στεφανίδης και ο ιεροδιάκονος Γερμανός Βασιλάκης [Θρηκευτικών] Δ. Βασιλειαδης [φιλολόγος] Γ. Δαμπακίδης [στα Τεχνικά] ο μαθηματικός Βασ. Γρηγοριάδης που δίδαξε μέχρι τον θάνατο του στο παρθεναγωγείο, η Αικατερίνη Νέστορος [εργοχείρου] αδελφή της Ζηνοβίας, ο Χατζηστεφάνου [μαθηματικός] και ο Γεώργιος Λαμπουσιάδης [ιστορικός].

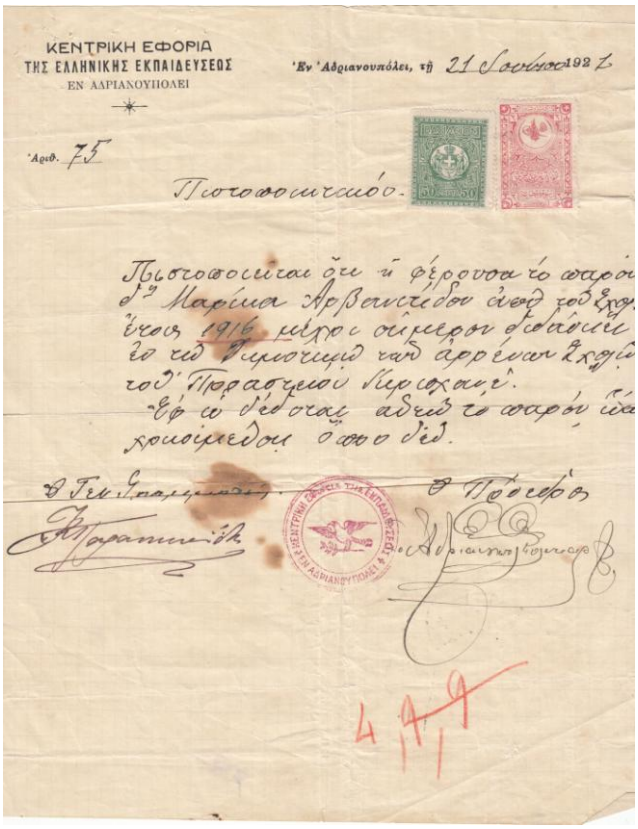
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΦΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ
ΕΝ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΙ

Ἐν Ἀδριανουπόλει, τῇ 21 Ιουνίου 1921

Ἀριθ. 75

Πιστοποιητικόν.

Ο κύριος φορέας στην εκπαιδευτική οργάνωση, ήταν η κεντρική εφορεία των εκπαιδευτηρίων της κοινότητας Αδριανουπόλεως που απαρτιζόταν από λόγιους επιστήμονες, όπου πρόεδρος ήταν ο εκάστοτε Μητροπολίτης Αδριανουπόλεως. Από αυτή γινόταν έλεγχος για την ποιότητα του διδακτικού έργου, η διαχείριση της σχολικής περιουσίας, ο έλεγχος των εξετάσεων, και ο διορισμός διδακτικού προσωπικού. (Αξιώτης 1949, Βακαλόπουλος 1993)

Εικόνα 5. Πιστοποιητικό που εξέδωσε η κεντρική εφορία Ελληνικής εκπαίδευσης στις 21 Ιουνίου 1921. (Με την υπογραφή του Μητροπολίτη Αδριανουπόλεως Πολύκαρπου Βαρβάκη). Αρχείο Δ. Γκεντσίδη.

Στη φωτογραφία του ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟΥ Ζαππίδας βλέπουμε τις σφραγίδες του Ελληνικού ιδρύματος, με έμβλημα την κεφαλή της Αθηνάς, της κεντρικής εφορείας, και την υπογραφή του μητροπολίτου Πολύκαρπου Βαρβάκη.

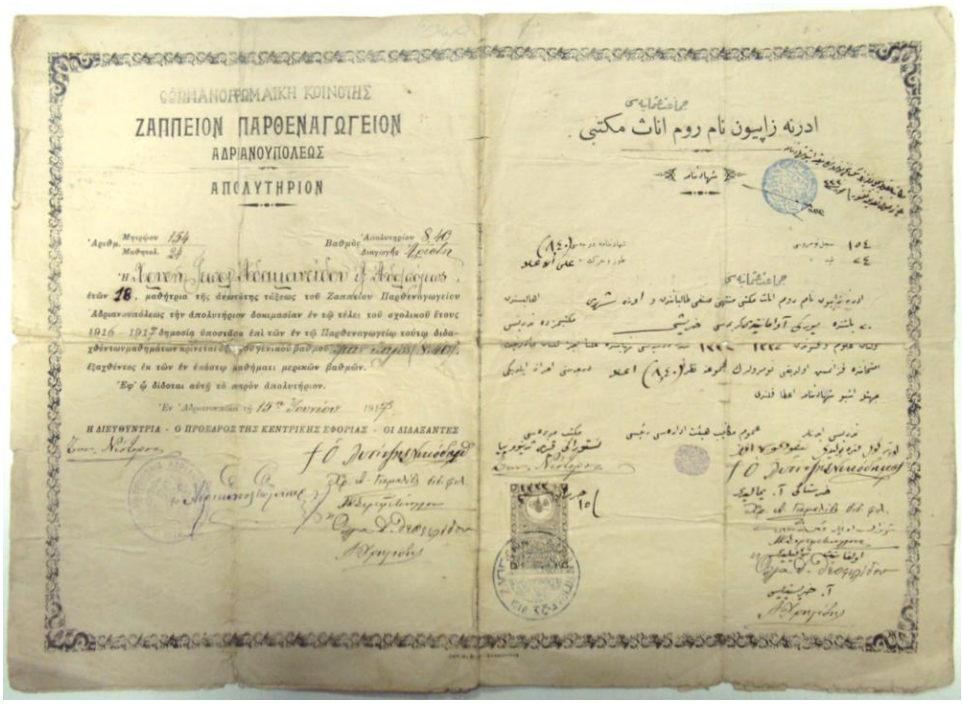

ΖΑΠΠΕΙΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ
ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟΝ

ادرنه زاپیون نام روم اناث مکتبی

Εικόνα 6. Απολυτήριο σε δύο γλώσσες, την Οθωμανική και Ελληνική (1917). Αρχείο ΦΣΑ.

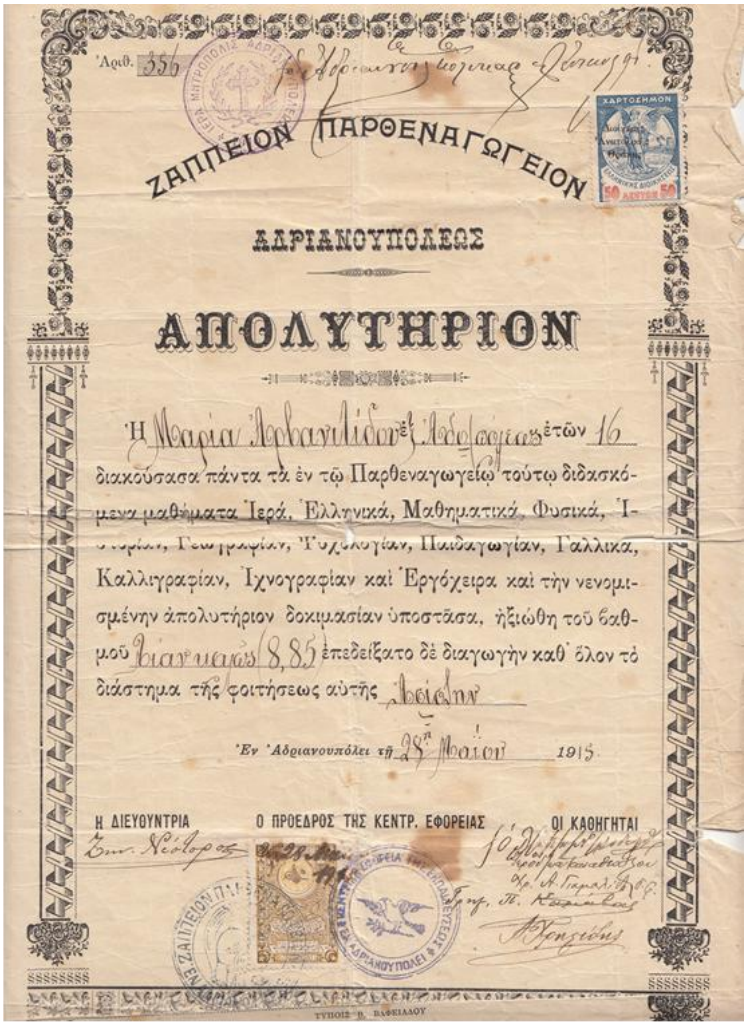

ΖΑΠΠΕΙΟΝ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΝ
ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟΝ

Η Μαρία Αρβανιτίδου ἐξ Ἀδριανουπόλεως ἐτῶν 16
διακούσασα πάντα τὰ ἐν τῷ Παρθεναγωγείῳ τούτῳ διδασκόμενα μαθήματα Ἱερά, Ἑλληνικά, Μαθηματικά, Φυσικά, Ἱστορίαν, Γεωγραφίαν, Ψυχολογίαν, Παιδαγωγίαν, Γαλλικά, Καλλιγραφίαν, Ἰχνογραφίαν καὶ Ἐργόχειρα καὶ τὴν νενομισμένην ἀπολυτήριον δοκιμασίαν ὑποστᾶσα, ἠξιώθη τοῦ βαθμοῦ Διάνυσμα 8,85 ἐπεδείξατο δὲ διαγωγὴν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς φοιτήσεως αὐτῆς Ἀρίστην

Ἐν Ἀδριανουπόλει τῇ 28ῃ Μαΐου 1915

Η ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ — Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡ. ΕΦΟΡΕΙΑΣ — ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΑΙ

Εικόνα 7. Απολυτήριο της Μαρίας Αρβανιτίδου (1915). Αρχείο Δ. Γκεντσίδη.

Οι Ζαππίδες διδάσκονταν ιερά, φυσική, μαθηματικά, γραμματική, ιστορία, γεωγραφία, ψυχολογία, ιχνογραφία, γαλλικά, καλλιγραφία, παιδαγωγική, οικιακή οικονομία, εργόχειρο (Θρακικά 1957).

Στη φωτογραφία των αποφοίτων του 1915 θα αναφερθούν τα ονόματα, έτσι απλά για να τιμηθεί η μνήμη όσων κοπίασαν, ανάμεσα σε αυτούς και η γιαγιά του γράφοντος, για να μεταδώσουν το φως στη ΘΡΑΚΗ που βρισκόταν σε άνθιση.

Εικόνα 8. Απόφοιτες Ζαππίδες (1915). Αρχείο Δ. Γκεντσίδη.

Περσεφόνη Κεχαγιά, Πολυξένη Τσόπου, Αικατερίνη Νέστωρος (δασκάλα), Μαρίκα Ανδρεάδου, Αφροδίτη Ξανθοπούλου, Βασιλική Δοσίδου, Μαρίκα Χρήστου, Θεώνη Αντωνίου, Μαριάνθη Σκαρλάκη, Αντιγόνη Ξανθοπούλου, Ζηνοβία Νέστωρος (Υποδιευθύντρια), Αντιγόνη Οδυσσέως, Μαρίκα Αρβανιτίδου, Μαρία Ψαροπούλου, Κανέλα Τσικούρα, Μαρίκα Νικολαΐδου, Πηνελόπη Βλασίδου, Χρυσή Φωκίωνος, Καλλιόπη Ζήση. (Αρχείο Δ. Γκεντσίδη)

Ένα ποίημα αυτών των κοριτσιών πού βρέθηκε στο αρχείο της γιαγιάς του γράφοντος, που περιγράφει τη θυσία τριών κοριτσιών των Καστανεών στις 12 Οκτωβρίου του 1912, που για να μην κακοποιηθούν από τους Τούρκους στρατιώτες που λεηλάτησαν το χωριό, προτίμησαν να πέσουν στον Άρδα ποταμό και να πνιγούν. Ο τίτλος του ποιήματος είναι «Αι πνιγγείσαι Τσιρεκιώτισσαι» περιγράφει το πώς και γιατί θυσιάστηκαν αυτά τα τρία κορίτσια. Το ποίημα τελειώνει με τον στίχο «ζητούντα την συγχώρησιν από την Παναγίαν αγκαλιαστά ερρίφθησαν στην Άρταν την αγρίαν».

Το 1980 ο Τάκης Τσονίδης στο βιβλίο του «Η Ορεστιάδα μας» δημοσιεύει το ποίημα αυτό και διαπιστώνει μετά έρευνα που έκανε ότι αυτά τα γεγονότα υπήρξαν αληθινά και αναρωτιέται ο συγγραφέας άραγε πρόκειται για το νέο Ζάλογγο, για νέα Αραπίτσα. Ασφαλώς ΝΑΙ, απαντά ο ίδιος (Τσονίδης 1980).

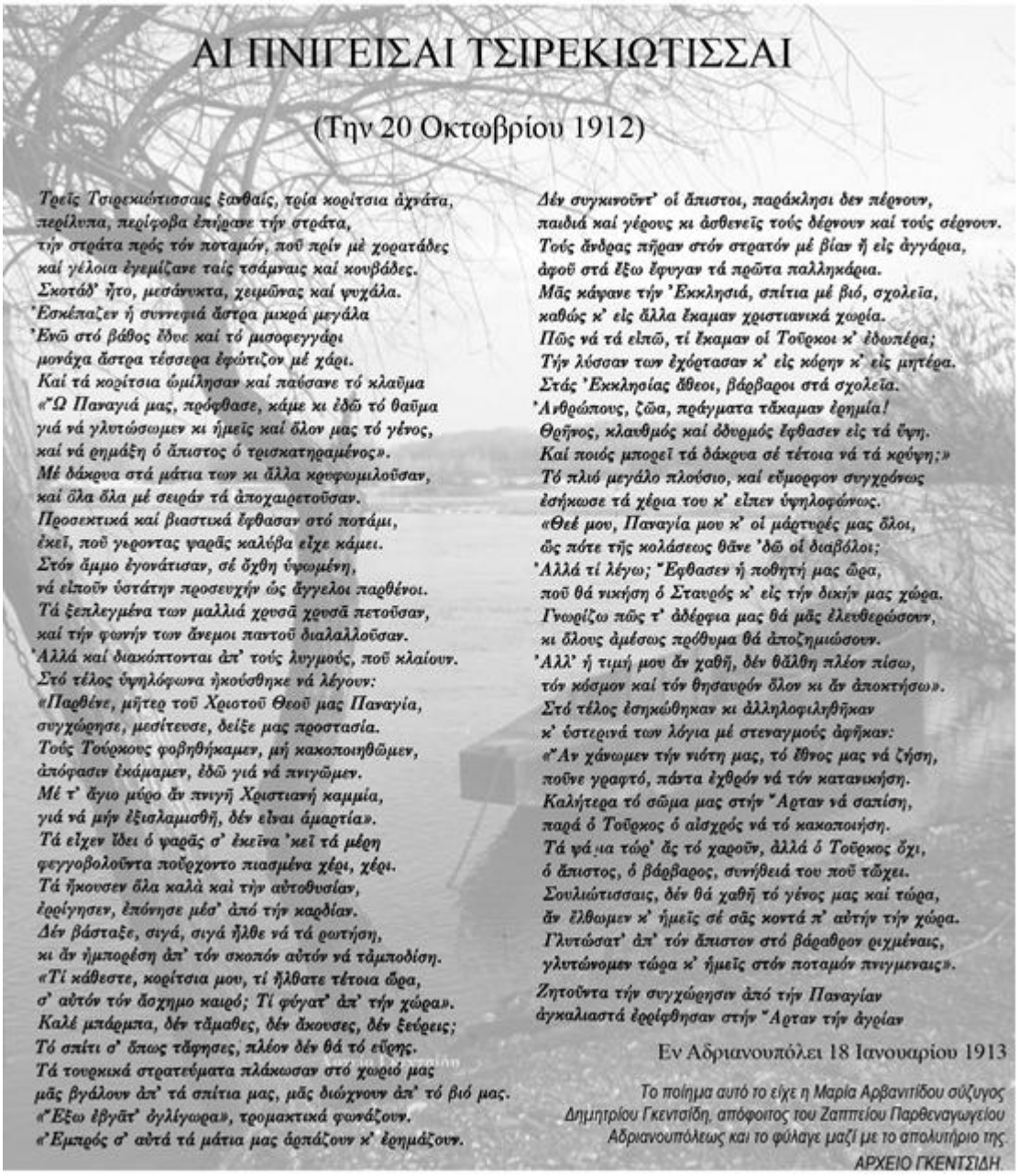

ΑΙ ΠΝΙΓΕΙΣΑΙ ΤΣΙΡΕΚΙΩΤΙΣΣΑΙ

(Την 20 Οκτωβρίου 1912)

Τρεῖς Τσιρεκιώτισσαις ξανθαίς, τρία κορίτσια ἀχνάτα,
περίλυπα, περίφοβα ἐπήρανε τήν στράτα,
τήν στράτα πρός τόν ποταμόν, ποῦ πρίν μέ χορατάδες
καί γέλοια ἐγεμίζανε ταίς τσάμναις καί κουβάδες.
Σκοτάδ' ἦτο, μεσάνυκτα, χειμῶνας καί ψυχάλα.
Ἐσκέπαζεν ἡ συντεφιά ἄστρα μικρά μεγάλα
Ἐνῶ στό βάθος ἔδυε καί τό μισοφεγγάρι
μονάχα ἄστρα τέσσερα ἐφώτιζον μέ χάρι.
Καί τά κορίτσια ὠμίλησαν καί παύσανε τό κλαῦμα
«Ὦ Παναγιά μας, πρόφθασε, κάμε κι ἐδῶ τό θαῦμα
γιά νά γλυτώσωμεν κι ἡμεῖς καί ὅλον μας τό γένος,
καί νά ρημάξῃ ὁ ἄπιστος ὁ τρισκατηραμένος».
Μέ δάκρυα στά μάτια των κι ἄλλα κρυφωμιλοῦσαν,
καί ὅλα ὅλα μέ σειράν τά ἀποχαιρετοῦσαν.
Προσεκτικά καί βιαστικά ἔφθασαν στό ποτάμι,
ἐκεῖ, ποῦ γεροντας ψαρᾶς καλύβα εἶχε κάμει.
Στόν ἄμμο ἐγονάτισαν, σέ ὄχθη ὑψωμένη,
νά εἰποῦν ὑστάτην προσευχήν ὡς ἄγγελοι παρθένοι.
Τά ξεπλεγμένα των μαλλιά χρυσᾶ χρυσᾶ πετοῦσαν,
καί τήν φωνήν των ἄνεμοι παντοῦ διαλαλλοῦσαν.
Ἀλλά καί διακόπτονται ἀπ' τούς λυγμούς, ποῦ κλαίουν.
Στό τέλος ὑψηλόφωνα ἠκούσθηκε νά λέγουν:
«Παρθένε, μῆτερ τοῦ Χριστοῦ Θεοῦ μας Παναγία,
συγχώρησε, μεσίτευσε, δεῖξε μας προστασία.
Τούς Τούρκους φοβηθήκαμεν, μή κακοποιηθῶμεν,
ἀπόφασιν ἐκάμαμεν, ἐδῶ γιά νά πνιγῶμεν.
Μέ τ' ἅγιο μύρο ἄν πνιγῇ Χριστιανή καμμία,
γιά νά μήν ἐξισλαμισθῇ, δέν εἶναι ἁμαρτία».
Τά εἶχεν ἴδει ὁ ψαρᾶς σ' ἐκεῖνα 'κεῖ τά μέρη
φεγγοβολοῦντα ποῦρχοντο πιασμένα χέρι, χέρι.
Τά ἤκουσεν ὅλα καλά καί τήν αὐτοθυσίαν,
ἐρρίγησεν, ἐπόνησε μέσ' ἀπό τήν καρδίαν.
Δέν βάσταξε, σιγά, σιγά ἦλθε νά τά ρωτήσῃ,
κι ἄν ἠμπορέσῃ ἀπ' τόν σκοπόν αὐτόν νά τἀμποδίσῃ.
«Τί κάθεστε, κορίτσια μου, τί ἤλθατε τέτοια ὥρα,
σ' αὐτόν τόν ἄσχημο καιρό; Τί φύγατ' ἀπ' τήν χώρα».
Καλέ μπάρμπα, δέν τἄμαθες, δέν ἄκουσες, δέν ξεύρεις;
Τό σπίτι σ' ὅπως τἄφησες, πλέον δέν θά τό εὕρῃς.
Τά τουρκικά στρατεύματα πλάκωσαν στό χωριό μας
μᾶς βγάλουν ἀπ' τά σπίτια μας, μᾶς διώχνουν ἀπ' τό βιό μας.
«Ἔξω ἐβγᾶτ' ὀγλίγωρα», τρομακτικά φωνάζουν.
«Ἐμπρός σ' αὐτά τά μάτια μας ἁρπάζουν κ' ἐρημάζουν.
Δέν συγκινοῦντ' οἱ ἄπιστοι, παράκλησι δέν πέρνουν,
παιδιά καί γέρους κι ἀσθενεῖς τούς δέρνουν καί τούς σέρνουν.
Τούς ἄνδρας πῆραν στόν στρατόν μέ βίαν ἤ εἰς ἀγγάρια,
ἀφοῦ στά ἔξω ἔφυγαν τά πρῶτα παλληκάρια.
Μᾶς κάψανε τήν Ἐκκλησιά, σπίτια μέ βιό, σχολεῖα,
καθώς κ' εἰς ἄλλα ἔκαμαν χριστιανικά χωρία.
Πῶς νά τά εἰπῶ, τί ἔκαμαν οἱ Τοῦρκοι κ' ἐβιάσθη;
Τήν λύσσαν των ἐχόρτασαν κ' εἰς κόρην κ' εἰς μητέρα.
Στάς Ἐκκλησίας ἄθεοι, βάρβαροι στά σχολεῖα.
Ἀνθρώπους, ζῶα, πράγματα τἄκαμαν ἐρημία!
Θρῆνος, κλαυθμός καί ὀδυρμός ἔφθασεν εἰς τά ὕψη.
Καί ποιός μπορεῖ τά δάκρυα σέ τέτοια νά τά κρύψῃ;»
Τό πλιό μεγάλο πλούσιο, καί εὔμορφον συγχρόνως
ἐσήκωσε τά χέρια του κ' εἶπεν ὑψηλοφώνως.
«Θεέ μου, Παναγία μου κ' οἱ μάρτυρές μας ὅλοι,
ὡς πότε τῆς κολάσεως θἄνε 'δῶ οἱ διαβόλοι;
Ἀλλά τί λέγω; Ἔφθασεν ἡ ποθητή μας ὥρα,
ποῦ θά νικήσῃ ὁ Σταυρός κ' εἰς τήν δικήν μας χώρα.
Γνωρίζω πῶς τ' ἀδέρφια μας θά μᾶς ἐλευθερώσουν,
κι ὅλους ἀμέσως πρόθυμα θά ἀποζημιώσουν.
Ἀλλ' ἡ τιμή μου ἄν χαθῇ, δέν θἄλθῃ πλέον πίσω,
τόν κόσμον καί τόν θησαυρόν ὅλον κι ἄν ἀποκτήσω».
Στό τέλος ἐσηκώθηκαν κι ἀλληλοφιλήθῃκαν
κ' ὑστερινά των λόγια μέ στεναγμούς ἀφῆκαν:
«Ἄν χάνωμεν τήν νιότη μας, τό ἔθνος μας νά ζήσῃ,
ποῦνε γραφτό, πάντα ἐχθρόν νά τόν κατανικήσῃ.
Καλήτερα τό σῶμα μας στήν Ἄρταν νά σαπίσῃ,
παρά ὁ Τοῦρκος ὁ αἰσχρός νά τό κακοποιήσῃ.
Τά ψάρια τώρ' ἄς τό χαροῦν, ἀλλά ὁ Τοῦρκος ὄχι,
ὁ ἄπιστος, ὁ βάρβαρος, συνήθειά του ποῦ τῶχει.
Σουλιώτισσαις, δέν θά χαθῇ τό γένος μας καί τώρα,
ἄν ἔλθωμεν κ' ἡμεῖς σέ σᾶς κοντά π' αὐτήν τήν χώρα.
Γλυτώσατ' ἀπ' τόν ἄπιστον στό βάραθρον ριχμέναις,
γλυτώνομεν τώρα κ' ἡμεῖς στόν ποταμόν πνιγμέναις».

Ζητοῦντα τήν συγχώρησιν ἀπό τήν Παναγίαν
ἀγκαλιαστά ἐρρίφθησαν στήν Ἄρταν τήν ἁγίαν

Εν Αδριανουπόλει 18 Ιανουαρίου 1913

Το ποίημα αυτό το είχε η Μαρία Αρβανιτίδου σύζυγος Δημητρίου Γκεντσίδη, απόφοιτος του Ζαππείου Παρθεναγωγείου Αδριανουπόλεως και το φύλαγε μαζί με το απολυτήριο της.

ΑΡΧΕΙΟ ΓΚΕΝΤΣΙΔΗ

Εικόνα 9. Ποίημα «Αι πνιγείσαι Τσιρεκιώτισσαι». Αρχείο Δ. Γκεντσίδη, φωτογραφία υποβάθρου Γρ. Αζορίδης.

Τελευταίος διευθυντής ήταν ο ντόπιος καθηγητής Γεώργιος Λαμπουσιάδης, ιστορικός, που μέσα από τα «Θρακικά» μας δίνει πολλές πληροφορίες για την πόλη, τη Μητρόπολη και τα σχολεία της Αδριανούπολης. Μαζί του ήταν η πρώην διευθύντρια (και τώρα υποδιευθύντρια) Ζηνοβία Νέστορος.

Μαζί με το Γυμνάσιο Αδριανουπόλεως με πολύ λαμπρότητα γιορταζόταν οι τελετές αποφοίτησης που ήταν ένα ξεχωριστό γεγονός, όπως μας περιγράφει η τοπική εφημερίδα Έβρος στις 13 Ιουνίου του 1907.

«Μια ωραία, σεμνή και πολύ επιβλητική τελετή έκαναν προχτές την Κυριακή τα δυο ανώτερα εκπαιδευτήρια της ομογενειακής κοινότητας: το Γυμνάσιο και το Ζάππειο παρθεναγωγείο. Έγινε με όλη την αίγλη και λαμπρότητα η επίδοση των πτυχίων, το πρωί στους τελειόφοιτους του Γυμνασίου και το απόγευμα στις τελειόφοιτες του Ζαππείου

παρθεναγωγείου. Στο παρακάτω κείμενο αναφέρονται οι επίσημοι καλεσμένοι και η διαδικασία της γιορτής από τους μαθητές του Γυμνασίου».

Και συνεχίζει η εφημερίδα ...

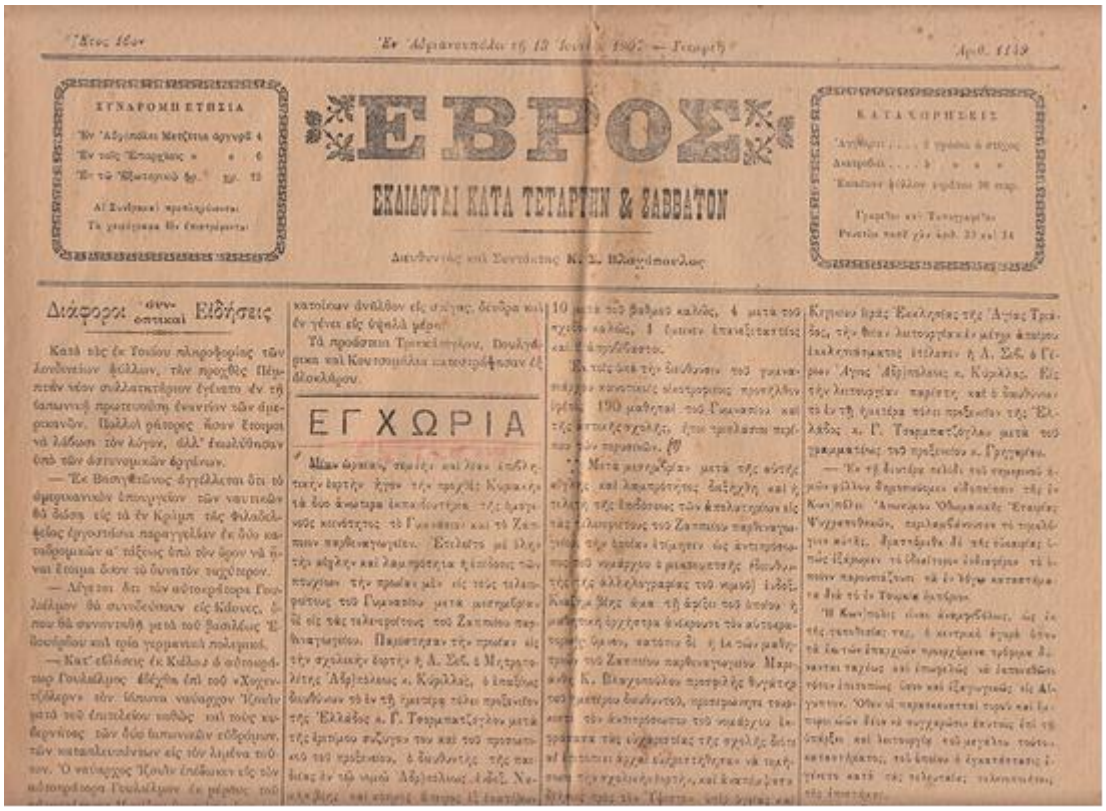

ΕΒΡΟΣ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΤΕΤΑΡΤΗΝ & ΣΑΒΒΑΤΟΝ

ΕΓΧΩΡΙΑ

Εικόνα 10. Η εφημερίδα «ΕΒΡΟΣ» της Αδριανούπολης (φύλλο 13ης Ιουνίου 1907). Αρχείο Δ. Γκεντσίδη.

«Το απόγευμα, με την ίδια αίγλη και λαμπρότητα έγινε και η τελετή της επίδοσης των απολυτηρίων στις τελειόφοιτες του Ζαππείου παρθεναγωγείου, που τίμησε ως αντιπρόσωπος του νομάρχη ο μεκτουπτσής (διευθυντής της αλληλογραφίας του νομού) ενδοξότατος Κιαζήμ βέης. Μόλις έφτασε ο μεκτουπτσής, η μαθητική ορχήστρα έψαλε τον αυτοκρατορικό ύμνο και ύστερα η μαθήτρια του Ζαππείου παρθεναγωγείου Μαριάνθη Κ. Βλαχοπούλου, αγαπητή κόρη του διευθυντή, προσφώνησε στα τουρκικά τον αντιπρόσωπο του νομάρχη εκφράζοντας τις ευχαριστίες της σχολής, διότι οι αρχές του τόπου ευαρεστήθηκαν να τιμήσουν τη σχολική γιορτή και προσευχήθηκε στον Ύψιστο υπέρ υγείας και μακροημέρευσης του φιλόμουσου και φιλοπρόοδου της Α.Μ. του σουλτάνου. Μετά την προσφώνηση στα τουρκικά, τα ποιήματα και τα τραγούδια, η γνωστή για την ευρυμάθειά της διευθύντρια του Ζαππείου κ. Θεοδώρα Βογάτσου διάβασε λαμπρή λογοδοσία των πεπραγμένων και απηύθυνε παραινέσεις και υποθήκες στις τελειόφοιτες. Η λογοδοσία της κ. διευθύντριας χειροκροτήθηκε ζωηρά από τους ακροατές και ακολούθησαν διάφορα τραγούδια και ποιήματα.

Λαμπρό ποίημα με θάρρος και άπταιστη απαγγελία είπε η χαριτωμένη Ευγενούλα Λεμπεριάδου, κόρη της υποδιευθύντριας κ. Ολυμπιάδας Λεμπεριάδου και ύστερα έγινε η απονομή των απολυτηρίων και η επίδειξη των καλλιτεχνικών όντως εργόχειρων που προκάλεσαν τον δίκαιο έπαινο και θαυμασμό των θεατών. Έτσι έληξε η ωραία σχολική γιορτή των δύο εκπαιδευτηρίων μας και άφησε σε όλους πολύ ευχάριστες αναμνήσεις» (Εφημερίδα ΕΒΡΟΣ 1907).

Εικόνα 11. Εορτασμός 25ης Μαρτίου (1921). Αρχείο Δ. Γκεντσίδη.

Όπως μαρτυρεί η φωτογραφία του 1921 μετά την απελευθέρωση της Αδριανούπολης (12-07-1920) έστω για μια και μοναδική φορά, με συμμετοχή των δυο Ανωτέρων εκπαιδευτηρίων γιορτάσθηκε η Εθνική γιορτή της 25ης Μαρτίου Η ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ, τα εκατό χρόνια από τον ξεσηκωμό των Ελλήνων κατά του Τουρκικού ζυγού.

Το 1922 το Ζάππειο Αδριανουπόλεως μαζί με τα Αρχιγένεια Εκπαιδευτήρια Επιβατών ενώθηκαν και μεταφέρθηκαν στην Ορεστιάδα (Καραγάτς), που τότε ανήκε στην Ελλάδα. Ο διευθυντής των Αρχιγένειων Εκπαιδευτηρίων Θεόδωρος Κάστανος με την Ζηνοβία Νέστορος του Ζαππείου και μερικές αποφοιτήσαντες των σχολών αυτών λειτούργησαν και εκπαίδευσαν δασκάλες μέχρι την παραχώρηση του Καραγάτς στην Τουρκία (1923) με την συνθήκη της Λωζάννης.

Μετά από αυτή την προσπάθεια των οκτώ μηνών, με απόφαση της Γενικής Διοίκησης Θράκης, τα δύο αυτά από τη συνένωση σχολεία δημιούργησαν τα Εθνικά Διδασκαλεία Θράκης με έδρα την Αλεξανδρούπολη. (Βακαλόπουλος 1996)

Εικόνα 12. Διδασκάλισσες Ζαππείου (1919)

Αρχείο Δ. Γκεντσίδη

Βιβλιογραφία

Αξιώτης, Π. (1949). Η Αδριανούπολις. Θεσσαλονίκη: Τυπογραφείο εφημερίδας «Μακεδονία».

Βακαλόπουλος, Κ. (1983) Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού Θράκη. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός οίκος Αφών Κυριακίδη.

Βακαλόπουλος, Κ. (1996). Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως (1872-1996). Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αφών Κυριακίδη.

Βαλσαμίδης, Π. (2008). Ο Ελληνισμός της Αδριανούπολης. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αντ. Σταμούλη.

Βιβλιοθήκη Φ.Σ.Α (βιβλίο 3618)

Εφημερίδα ΕΒΡΟΣ 13 Ιουνίου 1907 Αρχείο Γκεντσίδη Δ.

Θρακικά (1957) Αδριανούπολις Πρακτικά Εφορίας εξ επισήμων πηγών και εγγράφων, τόμος 27, σελ.151-153 και σελ.159.

Ιστότοπος: adrianou125.blogspot.com Δημοσίευση 7-2-2012

Κωνσταντινίδης, Γ. (1944). Η εν Αδριανοπόλει Ελληνική Κοινότης. ΘΡΑΚΙΚΑ. τόμος 19, σελ. 53-54.

Λαμπουσιάδης, Γ. (1928) Μελέτη περί Αδριανουπόλεως. ΘΡΑΚΙΚΑ. τόμος Α, σελ. 307-309.

Νικολαΐδης, Ν. (1993) Η Αδριανού. Τόμος 1ος. Αθήνα: Λύχνος ΕΠΕ.

Τσονίδης, Τ. (1980). Η Ορεστιάδα μας. Αθήνα: Εκπολιτιστικός Σύλλογος Ορεστιάδας.

Φωτογραφίες Γκεντσίδη Α. και Αρχειακό υλικό Γκεντσίδη Δ.

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 208-220

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΣΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ – ΓΥΜΝΑΣΙΟ

Δημήτριος Κιηγμάς και Γεώργιος Ρυζιώτης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παροχή ελληνικής παιδείας στην Αδριανούπολη υπήρξε συνεχής τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια της επώδυνης για το ελληνικό γένος περίοδο της οθωμανοκρατίας – τουρκοκρατίας. Κύριος εκπαιδευτικός φορέας αναδείχθηκε το Ελληνικό Γυμνάσιο Αδριανουπόλεως, το οποίο αποτέλεσε την εξέλιξη της ελληνικής Αστικής Σχολής μετά την πυρκαγιά του 1880. Μέσα στις αίθουσες του Ελληνικού Γυμνασίου συντηρήθηκε η πίστη στα ελληνοχριστιανικά ιδεώδη και διαμορφώθηκαν φωτισμένες προσωπικότητες, οι οποίες διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην πνευματική και εθνική αφύπνιση του υπόδουλου γένους. Κρίσιμα γεγονότα για την πορεία του Ελληνικού Γυμνασίου Αδριανουπόλεως υπήρξαν η ανάληψη της διεύθυνσής της το 1733 από τον Σταμάτιο Παπά, η τοποθέτηση στον μητροπολιτικό θρόνο Αδριανουπόλεως του Δωροθέου Πρωίου το 1813 και η πρόσληψη του Στέφανου Καραθεοδωρή ως Διευθυντή το 1819 και τέλος η πυρκαγιά του 1880. Αν και η καταστροφή υπήρξε ολοσχερής, εντούτοις από τις στάχτες κυριολεκτικά αναγεννήθηκε η Ελληνική Σχολή και μάλιστα ισχυρότερη. Ως Ελληνικό Γυμνάσιο παρείχε πλέον ανώτερη εκπαίδευση, γι' αυτό και το 1885 αναγνωρίστηκε από το πανεπιστήμιο Αθηνών ως ισότιμο με τα Γυμνάσια της ελεύθερης Ελλάδας. Δυστυχώς όμως ο ξεριζωμός του ελληνισμού από την Αδριανούπολη ως παρεπόμενο της Μικρασιατικής Καταστροφής και της υπογραφής της Συνθήκης της Λωζάννης οδήγησε και στο διά παντός κλείσιμο του σπουδαίου αυτού Ελληνικού Γυμνασίου.

Λέξεις κλειδιά: *Αστική Σχολή, Γυμνάσιο, Αδριανούπολη, εκπαίδευση*

Εισαγωγή

Συγκεκριμένα στοιχεία για την εκπαίδευση στην Αδριανούπολη από τα αρχαία χρόνια, ως οργανωμένο σύστημα παροχής γνώσεως μέχρι στιγμής δεν υπάρχουν, ωστόσο το μέγεθος της πόλης οικονομικά, πολιτιστικά, στρατιωτικά μάς επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι κατοικούνταν (σε όλη την ιστορική της πορεία) από ανθρώπους οικονομικά εύρωστους, ανοιχτούς στην επικοινωνία και φιλομαθείς.

Ο λόγος αυτός οδήγησε σταδιακά κι αναμφίβολα και στην ανάγκη παροχής εκπαίδευσης με πιο συστηματικό τρόπο, η οποία είχε για πολλούς αιώνες χαρακτήρα ιδιωτικό (όπως συνέβαινε και στην αρχαία Ελλάδα αλλά και στη ρωμαϊκή περίοδο). Κάποτε όμως πήρε και δημόσια μορφή.

Πρώτα χρόνια (1361-1800)

Πρώτη γραπτή μαρτυρία για την εκπαιδευτική δραστηριότητα στην Αδριανούπολη έχουμε σε επιστολή του 1453, στην οποία μάλιστα αναφέρεται και το όνομα του διδασκάλου: *κυρ Δημήτριος,* (Darrouzes 1964). Ο ίδιος επίσης αμοιβόταν από έναν ισχυρό «άρχοντα» και «μέγα εμίνη» του σουλτάνου Μωάμεθ Β΄, τον Νικόλαο Ισίδωρο. Ο τελευταίος, σε επιστολή του προς τον δάσκαλο Δημήτριο γράφει: «Έτζι ουν παρακαλώ σε να κάμνης και εις την παίδευσιν των παιδίων… πλην εσύ παίδευέ τους εις εκείνο οπού κάμη χρήσιν… Δια τούτο χαιρέτησέ τα όλα τα παιδία, και μικρά και τρανά, και ας πολεμούν καλά, ότι εγώ καλά μελετώ

δι' αυτούς. Θαρρώ δε ότι εκεί όπου είσαι εσύ θέλουν έχειν και παίδευσιν και προκοπήν και διδαχήν δια τα πάντα όλα» (χ. σ., «Η κατάσταση της παιδείας στις υπόδουλες ελληνικές χώρες», Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, 1974).

Εικόνα 1. Το Ελληνικό Γυμνάσιο όπως ήταν το 1936. Αρχείο Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως.

Πρώτη αναφορά για σχολή βρίσκουμε σε μια επιστολή του Βησσαρίωνος της ίδιας περιόδου (1455), η οποία βρίσκεται στη Μαρκιανή Βιβλιοθήκη – κώδικας υπ. αρ. 527 – με παραλήπτη τον Μιχαήλ τον Αποστόλη και αναφέρει για το γυμνάσιο Αδριανουπόλεως τα εξής: «Εν δ' Αδριανουπόλει και σήμερον κατέχει το Ελληνικόν Γυμνάσιον ουκ αναίτιον λόγου αριθμό κωδίκων» (Λάμπρου 1909, Ζιώγας 1982, Μανίκας 1997).

Επίσης, από άλλες επιστολές πληροφορούμαστε ότι μορφωμένοι κληρικοί προσλαμβάνονταν και δίδασκαν ως οικοδιδάσκαλοι στα παιδιά των *αρχόντων*, χρησιμοποιώντας εκκλησιαστικά βιβλία (Κούκος & Τσιακίρη 1997). Πιο συγκεκριμένα, μαρτυρείται ότι ο Μανουήλ Χριστώνυμος, μετέπειτα πατριάρχης Μάξιμος ο Γ΄ (1476-1482), αποκαλούμενος μάλιστα «λόγιος και σοφώτατος δάσκαλος», βρισκόταν το διάστημα 1454 έως 1457 στην Αδριανούπολη «γράμματα διδάσκων ολίγα πάνυ παιδάρια … των εκείσε αρχόντων». (Δρούγκα 2008). Υπάρχει εξάλλου αναφορά ότι υπήρξε οικοδιδάσκαλος και για το γιο του «άρχοντα» Δημήτριου Απόκαυστου, γραμματέα του αδριανουπολίτη Σουλτάνου Μωάμεθ Β΄ (Ζήσης 1980).

Κατά τα έτη 1470 και 1515 συνέβησαν δύο μεγάλες πυρκαγιές στην Αδριανούπολη, εξαιτίας των οποίων κατακάηκαν -εκτός των άλλων- αρχεία και αρχαίοι κώδικες της μητρόπολης. Αυτός είναι και ο λόγος που δε διαθέτουμε περισσότερα στοιχεία για την βυζαντινή και πρώιμη οθωμανική περίοδο (Κυριαζής 1883). Τη γνωστότερη γραπτή μαρτυρία για την ύπαρξη ελληνικής σχολής στην Αδριανούπολη έχουμε το 1550. Εκείνο το έτος, συγκεκριμένα στις 18 Μαΐου 1550, στάλθηκε από τον τότε μητροπολίτη Αδριανουπόλεως Ιωάσαφ, ο οποίος βρισκόταν στην Κωνσταντινούπολη, επιστολή προς τον λόγιο Ιωάννη Ζυγομαλά, Διευθυντή της Ελληνικής Σχολής Αδριανουπόλεως. Στην επιστολή αυτήν ο Μητροπολίτης εκφράζει το

ενδιαφέρον του για την πρόοδο των μαθητών και την τακτοποίηση των θεμάτων της σχολής (Crusius 1584).

Η Ελληνική Σχολή αποτελούσε παράρτημα (Κυριαζής 1883, Αξιώτης 1949) της μητροπόλεως Αδριανουπόλεως και τελούσε υπό την προστασία του εκάστοτε Μητροπολίτου. Η σχέση αυτή φαίνεται κι από την παραπάνω επιστολή, στην οποία εκτός των άλλων περιέχονται στοιχεία και για την οικονομική στήριξη εκ μέρους της μητροπόλεως, αλλά και για την επιμέλεια και την ευθύνη για τη σωστή λειτουργία της.

Σε όλη τη δύσκολη περίοδο της πρώτης οθωμανοκρατίας την ευθύνη της ελληνικής εκπαίδευσης είχε αναλάβει με επίσημο τρόπο η Εκκλησία (Μεταλληνός 1992). Σε άλλες περιπτώσεις το έργο της αποδείχτηκε ιδιαίτερα δύσκολο και τα σχολεία που λειτουργούσε ήταν «κρυφά», ενώ σε άλλες οι σχέσεις της (και οικονομικές) με τις οθωμανικές αρχές τής επέτρεψαν να λειτουργεί σχολεία φανερά - όχι πάντα απρόσκοπτα, όπως συμβαίνει και στην περίπτωση της ελληνικής σχολής Αδριανουπόλεως.

Το 1593 ο Θραξ (από την Αγχίαλο) πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ιερεμίας Β΄ ο Τρανός προσκάλεσε σύνοδο επισκόπων στην Κωνσταντινούπολη, στην οποία εκτός των άλλων αποφασίστηκε να ανατεθεί η ίδρυση «κοινών σχολείων», δηλαδή σχολείων στοιχειώδους εκπαίδευσης, στους κατά τόπους μητροπολίτες και επισκόπους (Σάθας 1870).

«Ώρισεν η αγία σύνοδος έκαστον επίσκοπον εν τη εαυτού παροικία φροντίδα και δαπάνην την δύναμιν ποιείν, ώστε τα θεία και ιερά γράμματα δύνασθαι διδάσκεσθαι, βοηθείν δε κατά δύναμιν τοις εθέλουσιν διδάσκειν και τοις μαθείν προαιρουμένοις, εάν των επιτηδείων χρείαν έχωσιν» (Δρούγκα 2008).

Η Σχολή συνέχισε να λειτουργεί σ' αυτό το πλαίσιο και τα επόμενα χρόνια. Διδάσκαλος σ' αυτήν, πριν το 1642, υπήρξε ο Ευγένιος Αιτωλός (Ευαγγελίδης 1931).

Το 1657 ο Μητροπολίτης Νεόφυτος ο Α΄ έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη Σχολή αναθέτοντας τη διεύθυνσή της, όπως ο Ιωάσαφ στον λόγιο Ζυγομαλά, έτσι κι αυτός σε έναν διακεκριμένο λόγιο της εποχής τον Αναστάσιο Παντοδύναμο τον αδριανουπολίτη (μετέπειτα Μητροπολίτη Αδριανουπόλεως). Στα χρόνια του αναδείχτηκαν σπουδαίοι μαθητές, όπως ο Αλέξανδρος Ελλάδιος - λόγιος σημαντικός και συγγραφέας - και η Σχολή γνώρισε ιδιαίτερη ανάπτυξη (Ευαγγελίδης 1931, Καραθανάσης 1982).

Σημαντική χρονολογία για την εξέλιξη της Σχολής ήταν το 1711, επί Μητροπολίτου Αθανασίου (του αδριανουπολίτου), όταν οικοδομήθηκε ιδιαίτερο μονώροφο κτίριο για τη στέγαση της Σχολής απέναντι από τη Μητρόπολη. Τότε δίδαξαν κάποιος Χρύσανθος, ο Νεόφυτος καυσοκαλυβίτης, ο Μάρκος από τη Λάρισα και ο Δημήτριος από τη Λίτιτζα (Ευαγγελίδης 1931).

Από το 1714 έως και το 1725 δίδαξε στην Ελληνική Σχολή ο Αθανάσιος Κόντης από το Βουθρωτό της Ηπείρου. Από επιστολή του, στις 17 Νοεμβρίου 1714, προς τον Πατριάρχη Χρύσανθο, πληροφορούμαστε για τη λειτουργία τεσσάρων τάξεων στην Σχολή, το πλήθος των μαθητών και τη διδασκόμενη ύλη (η Α΄ τάξη είχε τρεις μαθητές που διδάσκονταν Όμηρο, ποιητική τεχνολογία και προγυμνάσματα του Αφθονίου, τέσσερις είχε η Β΄ τάξη, που διδάσκονταν Βασιλέων και φιλοσόφων αποφθέγματα, τρεις η Γ΄ τάξη, με θεματολογία τους λόγους του Ισοκράτη και πέντε η δ΄ τάξη, που διδάσκονταν Βατραχομυομαχία). Δύο μαθητές μάθαιναν μόνο Γραμματική και γραφή. Επιπλέον, ο Κόντης, στην ίδια επιστολή, αποδοκίμαζε τους γονείς που έπαιρναν τα παιδιά τους από το σχολείο, παρά την καλή τους απόδοση, για να τα μάθουν τέχνη («προχωρούν δι' ευχών σας καλώς, όμως οι γονείς των τα αφένουν έως να μάθουν κάτι και μετά ταύτα τά δάνουν εις τέχνην. Μολοντούτο οι κόποι και τα έξοδα δεν γίνονται εις μάτην. Δια τούτο θέλετε να παρακαλέσετε τον εκλαμπρότατον μήπως και έδανε δύο ή τρεις λουφέδες, να εκυβερνούντο ένα ή δύο πτωχά, να σπουδάζουν και ήτο πολύ το καλόν αν εγίνετο και μάλιστα στερέωσις του σχολείου και παρακίνησις και φήμη και καθένα γληχόμενος και αποβλέπων εις την ολίγην εκείνην κυβέρνησιν επρόστρεχε») (Ευαγγελίδης 1931).

Στις 29 Μαΐου 1721 ο Βουθρωντέας έστειλε κι άλλη επιστολή στον Πατριάρχη Ιεροσολύμων Χρύσανθο, ο οποίος διέμενε τότε στην Αδριανούπολη, με την οποία εξέφραζε την ικανοποίησή του για την πρόσληψη του διδασκάλου Ζώη Ιωάννου. Σε μια τρίτη επιστολή, ο

Βουθρωντεύς και ο Μητροπολίτης Αδριανουπόλεως Αθανάσιος ζητούν από τον Πατριάρχη Χρύσανθο να γράψει ο ίδιος επιστολή προς τους δημογέροντες της Αδριανούπολης, με την οποία να τους καλεί να αγαπήσουν το νέο διδάσκαλο και να αφήσουν κατά μέρος τα υπονοούμενα σχετικά με την μισθοδοσία του (Ευαγγελίδης 1931).

Ο Πατριάρχης Χρύσανθος αποδεχόμενος τις προτροπές των προαναφερθέντων έστειλε επιστολή στους προεστώτες και δημογέροντες και τους καλούσε να «μην ψάχνουν φτηνό δάσκαλο, αλλά καλό» και προς τούτο ζήτησε από αυτούς, να διπλασιάσουν το μισθό του (Δρούγκα 2008).

Ο Ζώης Ιωάννης δίδαξε έως και το 1735. Από το 1736 ως και το 1744 δίδαξε στη Σχολή ο Τζέτζης Αλέξιος Σπανός από την Ήπειρο. Μαζί του, από το 1738, δίδαξε κι ο Σταμάτιος Παπά από την Κορνοφωλιά. Ο τελευταίος συνέχισε να διδάσκει ως και το θάνατό του (1763) (Ευαγγελίδης 1931)

Από το 1764 έως το 1768 δίδαξε ο Ιγνάτιος Σαράφογλου. Έως και το 1808 δίδαξαν κατά σειρά οι: Ιωακείμ ο Ιβηρίτης (1772), ο Νικόλαος Κώος (1775), ο Ευγένιος Ιθακήσιος, ο Σμυρναίος Ιερόθεος, ο αδριανουπολίτης Γεώργιος Ουζούμογλους (1779-1805), ο συντοπίτης του Γρηγόριος Μιχαήλογλους (1805-1808) και ξανά ο Γ. Ουζούμογλους (1808-1818) (Ευαγγελίδης 1931, Δρούγκα 2008).

Μέσα χρόνια (1800-1900)

Το 1813 τοποθετήθηκε, από τον Πατριάρχη Κύριλλο Στ΄ τον αδριανουπολίτη, Μητροπολίτης Αδριανουπόλεως ο λόγιος Δωρόθεος Πρώιος. Αυτός δίδαξε και στην Ελληνική Σχολή (λογική - ηθική του Αριστοτέλη, φυσική και θεολογία κατά Ευγ. Βούλγαρη). (Αξιώτης 1949).

Επί των ημερών του η σχολή αναβαθμίστηκε οικονομικά. Την οικονομική της ευρωστία την οφείλει σε χορηγίες πλουσίων Ελλήνων της Αδριανούπολης, αλλά και του εξωτερικού. Σε άρθρο του περιοδικού The Edinburgh Annual, διαβάζουμε ότι ο αδριανουπολίτης βαρόνος Γεώργιος Σακελλάριος, έμπορος στην Αυστρία, ανέλαβε υπό την οικονομική προστασία του την Ελληνική Σχολή. Η ενέργειά του αυτή ενθάρρυνε και άλλους έλληνες πατριώτες να προβούν σε ανάλογες χορηγίες. Έτσι μαθαίνουμε για την προσφορά ενός αγνώστου προς την ελληνική σχολή 1.000 λιρών Αγγλίας από υποθήκη γης. Ανάλογες πληροφορίες λαμβάνουμε και από επιστολή των Εφόρων της Σχολής Βερόνη, Ζώτου και Σωτήριχου, προς κάποιον *φιλογενή* πλούσιο Έλληνα του Βουκουρεστίου. Εκεί αναφέρεται η προσφορά εκ μέρους ενός άλλου πλούσιου αδριανουπολίτη του Χατζηβλασάκη προς την Ελληνική Σχολή ακινήτου αξίας 20.000 γροσίων. (Λόγιος Ερμής 1820). Παράλληλα και η Εκκλησία πρόσφερε 5.000 γρόσια στη Σχολή (Δρούγκα 2008).

Ο Δωρόθεος εργάστηκε για την τελειοποίηση και την προαγωγή της Σχολής σε Γυμνάσιο, την ίδρυση του οποίου ανήγγειλε σε επιστολή του προς τον αδριανουπολίτη Σακελλάριο, στο Βουκουρέστι, ως εξής: «…Αναγγέλω προς την Ευγένειάν της, την χαρμόσυνον αγγελίαν, της όσον ούπω συστάσεως του ενταύθα εις την πατρίδα της Ελληνικού φιλολογικού Γυμνασίου… Ενθουσιασθέντες οι προύχοντες της πόλεως ταύτης από την προς με προ οκτώ μηνών επιστολήν της, αυτόκλητοι σχεδόν συνήχθησαν προ δύο μηνών εις την Μητρόπολιν, και αφού εθεωρήθη ο λογαριασμός της παλαιάς σχολής, … εψηφίσθη γνώμη κοινή μεταρρύθμισης αυτής…» (Σαμοθράκης 1941). Επίσης ο Δωρόθεος ίδρυσε σχολεία στο Γιλδιρίμ, στο Κιγίκιο και στον Κιρισχανέ, των οποίων οι δάσκαλοι μισθοδοτούνταν από την Κεντρική Σχολή (Μανίκας 1997).

Ιδιαίτερη, όμως ακμή γνώρισε η Σχολή το 1819, όταν με προτροπή του Δωροθέου Πρωίου αλλά και του πρώην Πατριάρχη Κυρίλλου ανέλαβε την διεύθυνσή της ο άρτι αφιχθείς από τις σπουδές του στο εξωτερικό ιατρός Στέφανος Καραθεοδωρή, ο οποίος επίσης δίδασκε στη Σχολή αρχαία ελληνικά, μαθηματικά, ρητορική και φιλοσοφία (Κυριαζής 1883). Αναλαμβάνοντας τη διεύθυνση της Σχολής εκφώνησε λόγο (Λόγιος Ερμής 1820), στον οποίο εκθέτει τις ιδέες του για την αναβάθμιση της Σχολής. Μεταξύ αυτών εντάσσεται και η πρωτοβουλία του για την ίδρυση Βιβλιοθήκης. Υπεύθυνος Έφορος της Σχολής και κατ' επέκταση υπεύθυνος για τη λειτουργία της Βιβλιοθήκης ήταν ο Μαργαρίτης Βερώνης, στα χρόνια του οποίου η Βιβλιοθήκη απέκτησε και ιδιαίτερο κτίριο στην αυλή της Σχολής.

Πρώτοι που προσέφεραν βιβλία, ανταποκρινόμενοι στο κάλεσμα του Καραθεοδωρή, ήταν ο Μητροπολίτης Πρώιος και ο τέως Πατριάρχης Κύριλλος ΣΤ΄ (Κυριαζής 1883).

Το 1820 επισκέφθηκε την Αδριανούπολη ο Γάλλος Πρεσβευτής κόμης Μαρκέλλος (1795-1865), ο οποίος στα Απομνημονεύματά του εκφράζει το θαυμασμό του για την προσφερόμενη ελληνική εκπαίδευση στη Σχολή Αδριανουπόλεως τονίζοντας: «Το Κολλέγιον της Αδριανουπόλεως υφίσταται από αμνημονεύτων χρόνων... Μήπως υπάρχει κατά τύχη στην πολιτισμένη Ευρώπη χώρα που να μην υστερεί της Αδριανουπόλεως;»

Τον Στέφανο Καραθεοδωρή διαδέχθηκε το 1821 ο Γρηγόριος Μιχαήλογλου έως το 1831, οπότε και πέθανε.

Με την κήρυξη της Ελληνικής Επανάστασης και του γενικού ανθελληνικού και αντιχριστιανικού κλίματος που επικράτησε στην Αδριανούπολη η Ελληνική Σχολή Αδριανουπόλεως υπολειτουργούσε. Με την πάροδο των ετών όμως η τάξη αποκαταστάθηκε. Την περίοδο 1830-1840 μάλιστα διετέλεσε μητροπολίτης Αδριανουπόλεως ο Γρηγόριος Βυζάντιος, μορφωμένος και υποστηρικτής των γραμμάτων. Επί των ημερών του η Σχολή επαναλειτούργησε κανονικά από το 1831 με Διευθυντή τον Μάρκο Βερώνη, ο οποίος παρέμεινε ως το 1833. Ακολούθησε έως το 1835 ο Κωνσταντίνος Κόδρος. Την ίδια εποχή δίδαξαν και ο αδριανουπολίτης Κωνσταντίνος Νικολαΐδης και ο δάσκαλος Αλέξανδρος, ο οποίος εισήγαγε την αλληλοδιδακτική μέθοδο. (Κουρτίδης 1939-40).

Το 1847 η Σχολή ανακαινίσθηκε εκ βάθρων. (Μανίκας 1997).

Έως το 1859 διετέλεσαν διευθυντές οι Πολυζώης Μελενίκιος, Ζαμπουκίδης Αδαμάντιος, Χαριλάου Εμμανουήλ, Χαρίτος Διονύσιος, Συρίγος Απόστολος και Λογοθετίδης Γεώργιος (1851 - 1859). Το 1853, σύμφωνα με Έκθεση του Υποπροξένου Ιωσήφ Βαρότση, η Αστική Σχολή είχε 84 μαθητές, οι οποίοι διδάσκονταν ανάγνωση, ιστορία, γεωγραφία και ιερά κατήχηση από τρεις διδασκάλους. Το 1858 οι μαθητές της Ελληνικής Αστικής Σχολής έφτασαν περίπου τους 150, το πρόγραμμα και η μέθοδος διδασκαλίας ήταν κοινά με εκείνα της ελεύθερης Ελλάδας. Στην πρώτη τάξη διδάσκονταν ελληνικές φράσεις και Αισώπου μύθοι, γραμματική, πράξεις αριθμητικής, γεωγραφία, ιερά ιστορία και ορθογραφία. Στη Δευτέρα τάξη διδάσκονταν ελληνική γλώσσα, Λουκιανό ή Ξενοφώντα, γραμματική, αριθμητική, γεωγραφία, ιερά ιστορία, ορθογραφία και λογοτεχνία. Στην Τρίτη τάξη διδάσκονταν ελληνική γλώσσα, Πλούταρχος, ρητορική, συντακτικό, αριθμητική, ελληνική ιστορία, γεωγραφία, ιερά κατήχηση, γαλλική γλώσσα, έκθεση (Δρούγκα 2008).

Από 1859 ως το 1863 δίδαξαν στη Σχολή ο Βασίλειος Γρηγοριάδης και ο Χρήστος Παπαδόπουλος, οι οποίοι επέστρεψαν από το εξωτερικό, όπου σπούδασαν με έξοδα της ελληνικής κοινότητας. (Κυριαζής 1883).

Μέχρι και τη δεκαετία του 1860 την ευθύνη για τα εκπαιδευτικά πράγματα της Ελληνικής Κοινότητας είχε η Εκκλησία σε συνεργασία με τη Δημογεροντία. Μετά όμως την εισαγωγή των μεταρρυθμίσεων του Χάττι Χουμαγιούν (1856) από τον Σουλτάνο Αμπντούλ Μετζίτ Α΄ περί ισονομίας και ισοπολιτείας όλων των υπηκόων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας δόθηκε η δυνατότητα στο ελληνικό κράτος να διαμορφώσει νέα εκπαιδευτική πολιτική στους αλύτρωτους έλληνες. Το 1869 το ελληνικό κράτος ανέθεσε την επίτευξη των στόχων του στον *«Σύλλογο προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων»,* ως φορέα του υπουργείου εξωτερικών, στους προξένους, στους εφόρους των σχολείων και γενικά στους πνευματικούς ανθρώπους του τόπου. Από το 1880 η Εκπαιδευτική και Φιλανθρωπική Αδελφότητα Κωνσταντινουπόλεως «Αγαπάτε Αλλήλους» συνέχισε και ενίσχυσε τη δράση του «Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως» ως φορέα του Πατριαρχείου. Πολύ σημαντική υπήρξε η ίδρυση του «Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως» (1872), η γένεση του οποίου προήλθε από την ανάγκη να καλυφθεί το κενό που προκλήθηκε μετά την κατάργηση της προνομιακής θέσης της ελληνικής δημογεροντίας Αδριανουπόλεως από τον γενικό διοικητή της πόλεως Μεχμέτ πασά, 1863 - 1864 (Δρούγκα 2008).

Από το 1863 ως το 1878, στην Ελληνική Αστική σχολή, δίδαξαν εναλλάξ οι Γεώργιος Λογοθετίδης και Παναγιώτης Κυρατσίδης και κατά διαστήματα οι Ι. Χρονίδης, Κ. Περρίδης και Ν. Κάκαρης (Κυριαζής 1883).

Το 1879 με χορηγίες πλουσίων ομογενών της Αδριανούπολης και της Κωνσταντινούπολης, αγοράστηκε για την επέκταση της Αστικής Σχολής το παρακείμενο μετόχι της Μονής Κύκκου και ταυτόχρονα προστέθηκε δεύτερος όροφος στο ήδη υπάρχον κτίριο της σχολής. Σε έκτακτη συνεδρίαση της Δημογεροντίας το 1878 λήφθηκε απόφαση για την αγορά οικίας, η οποία βρισκόταν δίπλα στο Γυμνάσιο: «Απόφασις: Τα σωματεία Δημογεροντίας, της εφορείας των σχολών και του προεδρείου του εκπαιδευτικού Συλλόγου συνελθόντα εις γενικήν συνέλευσιν εν τη Ιερά Μητροπόλη σήμερον υπό την προεδρείαν του Μητροπολίτου Αδριανουπόλεως Κυρίου Διονυσίου και λαβόντα γνώσιν της προτάσεως της Α.Σ. καταλλήλως μεριμνώσης περί παντός αφορώντος την τε εκπαίδευσιν και τα γενικά συμφέροντα της χώρας, όπως αγορασθή οικία τις κειμένη πλησίον της κεντρικής Ελληνικής Σχολής, λίαν κατάλληλος εις προορισμόν εκπαιδευτικού καταστήματος παραδεχθέντα δε και την πρότασιν του ευγενεστάτου κυρίου Κωνσταντίνου Καλλιάδου γνωμοδοτήσαντος την δια συνδρομών των εν Κων/πόλει ομογενών προσφοράν της εν λόγω οικίας εις την ενταύθα Κοινότητα απεφάσισαν παμψηφεί την όσον τάχος ανέγερσιν και σύστασιν τελείου Γυμνασίου απαραιτήτου καταστάντος εν ταις παρούσαις δειναίς της χώρας περιστάσεσιν» (Βιβλίο Εφορίας Αδριανουπόλεως, ΓΑΚ).

Ωστόσο τον Φεβρουάριο του 1880 η Σχολή καταστράφηκε ολοσχερώς από πυρκαγιά, καθώς ήταν κατασκευασμένη από ξύλο. Η αντίδραση των αδριανουπολιτών ήταν άμεση, με αποτέλεσμα τέσσερις μήνες μετά, τον Ιούνιο του 1880, να τίθεται ο θεμέλιος λίθος για ένα πραγματικό μέγαρο. Στον θεμέλιο λίθο υπήρχε η παρακάτω επιγραφή: «Μουσών Πιερίδων τέμενος τόδε ηφαίστοιο, ήριπεν ασχέτος ις κηρ φιλόμουσον όμως αδριανουπολιτών αψ αυ δειγμάτωο πολλώ, φανότερον πλήθει δαψιλέων παροχών. Αλλοδαποί τε μαλ΄ ευγένεως επικούρεον αυτάς αδροτάθ΄ ελλαδικόν κράτος ευφρονέον» («Αυτό εδώ το ιερό των Μουσών Πιερίδων, το αφιέρωσε στον Ήφαιστο, ένας μη σχετικός άνδρας, από τους φιλόμουσους όμως Αδριανουπολίτες, και το έχτισε πολύ φωτεινό με πλήθος παροχές. Βοήθησαν και άνθρωποι από το εξωτερικό, με πολλή ευγένεια, αλλά και το ελληνικό κράτος δείχνοντας σωφροσύνη», Κυριαζής 1883).

Η ανέγερση του μεγάρου πραγματοποιήθηκε σε οκτώ μήνες υπό την επίβλεψη του Νικολάου Δημάδη, βασισμένη σε σχέδιο που εκπόνησε ο πατέρας του Κωνσταντίνος Δημάδης, αρχιτέκτονας και της Μεγάλης του Γένους Σχολής.

Το κτίριο ήταν διώροφο και κάλυπτε επιφάνεια 403,30 τ.μ., σε οικόπεδο συνολικής επιφάνειας 1590 τ.μ., και είχε πρόσοψη 18,50 μ., βάθος 21,80 μ. και ύψος 11,70 μ. Ήταν πετρόκτιστο, ακαθόριστου αρχιτεκτονικού ρυθμού, που προσεγγίζει το νεοκλασσικό. Στην πρόσοψή του είχε εντυπωσιακή είσοδο με κίονες και έμπροσθεν της κεραμοσκεπής δέσποζε η επιγραφή «Ελληνικόν Γυμνάσιον» με κίτρινα γράμματα σε γαλάζιο φόντο. Στο ισόγειο στεγάζονταν οι τέσσερις τάξεις της Αστικής Σχολής σε μία αίθουσα, ενώ στον πρώτο όροφο οι τρεις του Γυμνασίου - με προοπτική μιας επιπλέον τάξης, και το γραφείο της Διεύθυνσης. Οι δύο τάξεις του δευτέρου ορόφου, στα Β.Δ., χωρίζονταν με ξύλινο παραπέτασμα, το οποίο άνοιγε για εκδηλώσεις. Από το ισόγειο στον δεύτερο όροφο οδηγούσε μια μεγαλόπρεπη σκάλα, απέναντι από την κύρια είσοδο (Κυριαζής 1883).

Το Ελληνικό Γυμνάσιο είχε τρεις τάξεις και διευθυντής ήταν (1879-1880) ο Ι. Βεργάδης και τον ακολούθησε ο Γ. Παγίδας. Ο Γ. Παγίδας αντικαταστάθηκε από την Κεντρική Εφορία, διότι διαπιστώθηκε ότι εκτελούσε πλημμελώς τα καθήκοντά του. Συγκεκριμένα, όπως διαβάζουμε στο Πρακτικό της Έκτακτης Συνεδρίασης της 19 Ιουνίου 1881, ο Γ. Παγίδας εκτελούσε μόνο τα διδακτικά του καθήκοντα, ενώ παραμελούσε τις υποχρεώσεις του ως Διευθυντή του Γυμνασίου και ως Επόπτη της Εκπαίδευσης Αδριανουπόλεως. Ωστόσο για λόγους φιλοτιμίας αποφασίστηκε να μην αντικατασταθεί τυπικά, αλλά διά γνωστού του προσώπου να πεισθεί και να παραιτηθεί οικειοθελώς (Εφορεία Κοινότητας Αδριανουπόλεως 1881). Ο επόμενος γυμνασιάρχης, από το 1881 έως το 1885, ήταν ο Χριστόφορος Σαμαρτζίδης, στα χρόνια του οποίου (σχολ. έτος 1884-1885) προστέθηκε η τέταρτη ανώτερη τάξη του Γυμνασίου (Γερμίδης 1970). Στην Απολογιστική Έκθεση του σχολ. έτους 1883 - 1884 για τα πεπραγμένα του Ελληνικού Γυμνασίου Αδριανουπόλεως, ο Χριστόφορος Σαμαρτζίδης μας πληροφορεί για τις ενέργειες της Κεντρικής Εφορείας προκειμένου να προστεθεί η Τέταρτη Τάξη (Σαμαρτζίδης 1884).

Την προσθήκη της Δ΄ τάξης ακολούθησε και η επίσημη αναγνώριση εκ μέρους του Πανεπιστημίου Αθηνών του Γυμνασίου Αδριανουπόλεως ως ισότιμου με τα Γυμνάσια της ελεύθερης Ελλάδας. Φαίνεται ότι κάποιο ρόλο πρέπει να έπαιξε και η εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, μετά από επιτυχείς εξετάσεις τριών αποφοίτων του Γυμνασίου Αδριανουπόλεως (Περικλής Κουρτίδης, Γεώργιος Θεοφιλίδης και Τριαντάφυλλος Φίλτσος – Γεωργίου), κατά το σχολ. έτος 1883 - 1884, οι οποίοι ελλείψει Τετάρτης τάξης είχαν λάβει ενδεικτικό Τρίτης τάξεως (Γερμίδης 1970).

Η ισοτιμία έδινε την δυνατότητα στους απόφοιτους να συνεχίσουν τις σπουδές τους στο εθνικό πανεπιστήμιο, χωρίς εξετάσεις.

Από το 1882 λειτουργούσαν δύο ιδιωτικά οικοτροφεία του (Θ. Βαφειάδη και του Κ. Βλαχόπουλου) για τα παιδιά που έρχονταν από τις γύρω περιοχές της Αδριανούπολης και για τους απόρους. Το 1890 άρχισε να λειτουργεί το κοινοτικό οικοτροφείο αρρένων, το οποίο στεγάστηκε αρχικά σε οικία και του οποίου τη διεύθυνση είχε ο εκάστοτε γυμνασιάρχης. Το 1907 χτίστηκε ξεχωριστό κτήριο για τις ανάγκες του κοινοτικού οικοτροφείου με επιχορήγηση από το κληροδότημα του παλαιού διδασκάλου Χρήστου Παπαδόπουλου (Δρούγκα 2008).

Το σχολικό έτος 1885, έγινε γυμνασιάρχης ο λόγιος Ματθαίος Παρανίκας, ο οποίος παρέμεινε έως το 1892.

Από το 1892 έως το 1922 έγιναν γυμνασιάρχες οι: Ν. Παπαγεωργίου (1892- 1893), ο Ι. Βεργάδης (1893-1896 και 1899-1902), Αθ. Φυλακτός (1896-1898), Αθ. Ιωαννίδης (1898-1899), Ο Εμμ. Δαβίδ (1902-1904), ο Δ. Σάρρος (1904-1905 και 1906-1908), ο Αλεξ. Ζουμετίκος (1905-1906 και 1908-1922) (Χρηστίδης 1956).

Οι διορισμοί των Διευθυντών και του διδακτικού προσωπικού γίνονταν με αποφάσεις της Κεντρικής Εφορείας της Αδριανουπόλεως. Στο Πρακτικό π.χ. της 21ης Ιουλίου 1904 αποφασίζεται ο αναδιορισμός όλων των διδασκάλων του Γυμνασίου και για το προσεχές σχολικό έτος 1904 - 1905. Στο ίδιο πρακτικό αποφασίζεται με τη σύμφωνη γνώμη του Διευθυντή της Κεντρικής Σχολής Α. Κοσμίδη η πρόσληψη του Γ. Κωνσταντινίδη ως βοηθού Διευθυντή με μισθό 15 οθωμανικές λίρες, υπό τον όρο να αναλάβει και τη διδασκαλία Ελληνικών σε κάποια από τις τάξεις της Σχολής (Εφορείας των Σχολών της Κοινότητας Αδριανουπόλεως 1904-1909).

Στην πρώτη θητεία του Ι. Βεργάδη (Σεπτέμβριος του 1894) καταστρεπτικός σεισμός έβλαψε το οίκημα του Γυμνασίου και η Δημογεροντία με την Εφορεία των σχολείων έκαναν εκτεταμένη συντήρηση - επιδιόρθωση, μετά από έρανο και για τους σεισμοπαθείς (Εκκλ. Αλήθεια 1894).

Για την διδακτική ικανότητα και ευρυμάθεια του τελευταίου Γυμνασιάρχου Αλεξ. Ζουμετίκου πολύτιμη πηγή είναι το μοναδικό σωζόμενο τετράδιο μαθητή του Γυμνασίου της Αδριανουπόλεως, που υπάρχει στο Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας (Γενικά Αρχεία του Κράτους). Συγκεκριμένα ο Ιωάννης Ν. Μαυρίδης κατέγραψε υπό την μορφή αναλυτικών σημειώσεων τις παραδόσεις μαθημάτων του Γυμνασιάρχη Αλέξανδρου Ζουμετίκου για τα έτη 1908 έως 1910. Οι παραδόσεις αφορούν στο μάθημα Εμπειρικής Ψυχολογίας της Γ΄ τάξης του σχολικού έτους 1908-9 και στο μάθημα της Ελληνικής Γραμματολογίας της Δ΄ τάξης κατά το σχολικό έτος 1909-10. Οι σημειώσεις αποδεικνύουν το υψηλό επίπεδο παρεχόμενων γνώσεων του Γυμνασίου, την ευρύτητα του πνεύματος του Ζουμετίκου, αλλά και της οργάνωσης και μεθοδικότητας του τότε μαθητή Ιωάννη Μαυρίδη από το Κωστή Σαράντα Εκκλησιών. Στο ίδιο τετράδιο ο Μαυρίδης συνεχίζει να κρατά σημειώσεις και από παραδόσεις μαθημάτων (Οικονομικά και Ναυτικό Δίκαιο) από την Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, από όπου αποφοίτησε το 1918.

Το πρόγραμμα μαθημάτων, το οποίο μάλιστα ακολουθούσε το αντίστοιχο ωρολόγιο πρόγραμμα των Γυμνασίων του ελληνικού κράτους, περιελάμβανε από το 1888 και εξής (με κάποιες μικρές παραλλαγές ανά έτος) τα παρακάτω μαθήματα: Θρησκευτικά, Ελληνικά, Μαθηματικά, Ιστορία, Γαλλικά και Τουρκικά σε όλες τις τάξεις (*Προγυμνασιακή, Α΄, Β΄, Γ΄, Δ΄*), Λατινικά σε όλες, εκτός από την *Προγυμνασιακή*, ενώ Γεωγραφία μόνο στην *Προγυμνασιακή*. Γυμναστική διδάσκονταν στην *Προγυμνασιακή* και την *Α΄* και από την *Γ΄*

τάξη έμπαινε το μάθημα της Φιλοσοφίας και της Φυσικής. Τέλος, μόνο στην τελευταία τάξη, την Δ΄ διδάσκονταν Χημεία και Υγιεινή.

Αναλυτικά: Τάξη *προγυμνασιακή*: Θρησκευτικά (λειτουργική, 2 ώρες), Ελληνικά (Χρυσόστομο, Ξενοφώντα, Ισοκράτη, Γραμματική, συντακτικό, τυπικό, 10 ώρες), Μαθηματικά (αριθμητική, 3 ώρες), Ιστορία (αρχαία της ανατολής, 2 ώρες), Γεωγραφία (2ώρες), Γαλλικά (3 ώρες), Τουρκικά (4 ώρες) και Γυμναστική (2 ώρες). Τάξη *Α΄*: Θρησκευτικά (κατήχηση, 2 ώρες), Ελληνικά (Λυσία, Ξενοφώντα, Λουκιανό, συντακτικό, σύνθεση, 13 ώρες), Μαθηματικά (θεωρητική αριθμητική, 2 ώρες), Ιστορία (ελληνική ιστορία, 2 ώρες), Λατινικά (Χρηστομάθεια, γραμματική, 3 ώρες), Γαλλικά (3 ώρες), Τουρκικά (4 ώρες) και Γυμναστική (2 ώρες). Τάξη *Β΄*: Θρησκευτικά (εκκλ. ιστορία, 2 ώρες), Ελληνικά (Θουκυδίδη, Ηρόδοτο, Δημοσθένη, Όμηρο, θεματογραφία και σύνθεση, 10 ώρες), Μαθηματικά (άλγεβρα και γεωμετρία, 4 ώρες), Ιστορία (ρωμαϊκή, 2 ώρες), Λατινικά (Κορνήλιο Νέπωτα και Καίσαρα, 3ώρες), Γαλλικά (3 ώρες), Τουρκικά (3 ώρες). Τάξη *Γ΄*: Θρησκευτικά (εκκλ. ιστορία, 2 ώρες), Ελληνικά (Θουκυδίδη, Πλάτωνα, Όμηρο, Ευριπίδη, θεματογραφία και σύνθεση, 11 ώρες), Μαθηματικά (άλγεβρα και γεωμετρία, 3 ώρες), Ιστορία (μέσων χρόνων, 2 ώρες), Λατινικά (Κικέρωνα και Σαλούστιο, 3ώρες), Γαλλικά (5 ώρες), Τουρκικά (3 ώρες), Φιλοσοφία (ψυχολογία, 2 ώρες) και Φυσική (3 ώρες). *Τάξη Δ΄:* Θρησκευτικά (χριστ. ηθική, 2 ώρες), Ελληνικά (Θουκυδίδη, Δημοσθένη, Σοφοκλή, Αισχύλο, Πίνδαρο, Όμηρο, ελλ. γραμματολογία, ρητορική, θεματογραφία και σύνθεση, 10 ώρες), Μαθηματικά (κοσμογραφία και στερεογραφία, 3 ώρες), Ιστορία (νεώτερη, 2 ώρες), Λατινικά (Βιργίλιο και Οράτιο, 3ώρες), Γαλλικά (5 ώρες), Τουρκικά (3 ώρες), Φιλοσοφία (λογική, 2 ώρες), Φυσική (2 ώρες), Χημεία (2 ώρες) και Υγιεινή (ανθρωπολογία, 2 ώρες) (Δρούγκα 2008).

Με την πάροδο των ετών οι ώρες των αρχαίων ελληνικών αυξάνονταν, ενώ αντίθετα μειώνονταν οι ώρες των θρησκευτικών, πράγμα που μαρτυρά μια διάθεση απομάκρυνσης από το θεοκρατικό πνεύμα και είσοδο σε ένα κλίμα αρχαιολατρίας. Παράλληλα η κεντρική εφορία εκπαίδευσης πίεζε για τον εμπλουτισμό του προγράμματος με μαθήματα πρακτικότερου χαρακτήρα (π.χ. μαθήματα εμπορίου).

Τα διδακτικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούσαν οι μαθητές εκδίδονταν στην Κωνσταντινούπολη και στην Αθήνα, τους δύο πόλους του ελληνισμού, οι οποίοι συναγωνίζονταν μεταξύ τους στην τόνωση της εθνικής συνείδησης της μαθητιώσας νεολαίας. Από το 1868 έως το 1899, οι διδάσκοντες είχαν το δικαίωμα να επιλέγουν διδακτικά εγχειρίδια της αρεσκείας τους, αρκεί βέβαια να είχαν την έγκριση του οικουμενικού πατριαρχείου. Μετά το 1899 τα εγχειρίδια επιλέγονταν και μέσω του Καραπάνειου διαγωνισμού, ο οποίος αφορούσε στη συγγραφή διδακτικών εγχειριδίων κι αναγνωστικών (Ζιώγου - Καραστεργίου 1998, Μπελιά 1995).

Στον Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο Αδριανουπόλεως βρίσκονται 31 διδακτικά εγχειρίδια, τα οποία χρησιμοποιούνταν στην Κεντρική Σχολή Αδριανουπόλεως και στο Ελληνικό Γυμνάσιο (Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων 2004).

Πολύτιμα στοιχεία για το Ελληνικό Γυμνάσιο αντλούμε και από δύο ακόμη σωζόμενα βιβλία της διεύθυνσης του Ελληνικού Γυμνασίου: το ένα είναι το Βαθμολόγιο της Κεντρικής Σχολής Αδριανουπόλεως 1915-1922 και το άλλο είναι το «Βιβλίο διδαχθείσης ύλης της Κεντρικής Σχολής Αδριανουπόλεως του 1920-1921», στο οποίο αναγράφεται η καθημερινή παράδοση ανά τάξη και μάθημα.

Από τη μελέτη του Βιβλίου διδαχθείσης ύλης εξάγονται τα παρακάτω συμπεράσματα:

1) Υπήρχαν έξι τάξεις στην Κεντρική Αστική Σχολή, όπως και στο σημερινό Δημοτικό Σχολείο.
2) Σε όλες διδάσκονταν: Θρησκευτικά, Ανάγνωση, Γραμματική, Καλλιγραφία, Αριθμητική, Ωδική και Γυμναστική.
3) Στην *Πρώτη* τάξη μόνο διδασκόταν το μάθημα της Πραγματογνωσίας, ενώ το μάθημα της Ιχνογραφίας διδασκόταν έως και την *Πέμπτη* τάξη.

4) Στη *Δευτέρα* τάξη έμπαινε το μάθημα της Γεωγραφίας, το οποίο διδασκόταν έως και την έκτη.
5) Στην *Τρίτη* και στην *Τετάρτη* τάξη διδασκόταν το μάθημα Φυσικής Ιστορίας, ενώ το μάθημα της Ιστορίας εισαγόταν στην Τρίτη και συνεχιζόταν μέχρι και την Έκτη.
6) Τέλος, στην *Πέμπτη* και στην *Έκτη* τάξη διδάσκονταν τα μαθήματα Φυσικά Πειραματική και Γεωμετρία.
7) Διευθυντής ήταν ο Αστέριος Ζήκος, ο οποίος δίδασκε κυρίως στην Έκτη Τάξη. Οι υπόλοιποι δάσκαλοι ήταν οι: Νικόλαος Κονοπιδόπουλος (*Πέμπτη Τάξη*), Μιχαήλ Νικολαΐδης (*Τετάρτη*), Μίνως Ιωάννου (*Τρίτη*), Αικατερίνη Αναστασιάδου (*Δευτέρα*), Γεώργιος Κωνσταντινίδης (*Πρώτη*), Θεόδωρος Λάρδης (Γυμναστική).
8) Χαρακτηριστικό είναι ότι οι δάσκαλοι συμπλήρωναν το ωράριό τους διδάσκοντας και σε άλλες τάξεις.
9) Στο ίδιο βιβλίο περιλαμβάνεται και το σχολικό Έτος 1921 - 1922 (ως τον Δεκέμβριο). Σε όλες τις τάξεις τα μαθήματα είναι ίδια με την προηγούμενη χρονιά.
10) Η *Πρώτη Τάξη* είχε δύο τμήματα με δασκάλους τον Μίνωα Ιωάννου και τον Μιχαήλ Νικολαΐδη.

    Στη *Δευτέρα* δίδασκε ο Γεώργιος Κωνσταντινίδης, στην *Τρίτη* η Αικατερίνη Αναστασιάδου, στην *Τετάρτη* ο Απόστολος Διαμαντή, ενώ στις δύο μεγάλες τάξεις παρέμειναν οι εκπαιδευτικοί της προηγούμενης χρονιάς.

    Αναλυτικά: Στην *Έκτη Τάξη* δίδασκαν: Ο Διευθυντής Αστέριος Ζήκος: Θρησκευτικά, Ανάγνωση, Γραμματική, Αριθμητική, Γεωμετρία, Ιστορία και Φυσική Ιστορία. Γεωγραφία, Γυμναστική και Καλλιγραφία διδάσκει ο Νικόλαος Κονοπιδόπουλος. Φυσική Πειραματική και Ωδική δίδασκε ο Απόστολος Διαμαντή.

    Στην *Πέμπτη Τάξη* δίδασκαν: Ο Νικόλαος Κονοπιδόπουλος: Ανάγνωση, Γραμματική, Αριθμητική, Ιστορία, Φυσική Ιστορία, Γεωγραφία, Καλλιγραφία και Γυμναστική. Ο Γεώργιος Κωνσταντινίδης δίδασκε Γεωμετρία. Ο Μιχαήλ Νικολαΐδης δίδασκε Θρησκευτικά και Φυσική Πειραματική. Ωδική ο Απόστολος Διαμαντή.

    Στην *Τετάρτη Τάξη* δίδασκαν: Ο Απόστολος Διαμαντή: Θρησκευτικά, Ανάγνωση, Γραμματική, Αριθμητική, Ιστορία, Φυσική Ιστορία και Ωδική. Γεωγραφία δίδασκε η Αικατερίνη Αναστασιάδου. Καλλιγραφία ο Αστέριος Ζήκος. Ιχνογραφία και Γυμναστική ο Μίνως Ιωάννου.

    Στην *Τρίτη Τάξη* δίδασκαν: Η Αικατερίνη Αναστασιάδου: Θρησκευτικά, Ανάγνωση, Γραμματική, Αριθμητική, Ιστορία, Καλλιγραφία, Ιχνογραφία και Ωδική. Ο Μιχαήλ Νικολαΐδης δίδασκε Γεωγραφία. Ο Μίνως Ιωάννου Γυμναστική.

    Στην *Δευτέρα Τάξη* δίδασκαν: Ο Γεώργιος Κωνσταντινίδης: Θρησκευτικά, Ανάγνωση, Γραμματική, Αριθμητική, Γεωγραφία, Καλλιγραφία, Ιχνογραφία, Ωδική και Γυμναστική.

    Στην *Πρώτη Τάξη* δίδασκαν: Τμήμα α΄: Ο Μιχαήλ Νικολαΐδης: Θρησκευτικά, Ανάγνωση, Γραμματική, Πραγματογνωσία, Ωδική, Ιχνογραφία, Αριθμητική και Γυμναστική. Τμήμα β΄: Δίδασκε ο Μίνως Ιωάννου: Θρησκευτικά, Ανάγνωση, Γραμματική, Πραγματογνωσία, Ιχνογραφία , Αριθμητική, Ωδική και Γυμναστική.

Από το «Βαθμολόγιο της Κεντρικής Σχολής Αδριανουπόλεως 1915 - 1922» στο οποίο είναι γραμμένοι οι μαθητές ανά τάξη, μαζί με στοιχεία που αφορούσαν στην καταγωγή, στο επάγγελμα του πατέρα τους και στη βαθμολογία τους παραθέτουμε τα παρακάτω στοιχεία για τον αριθμό των μαθητών:

	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ						
Σχολικό Έτος	Α΄	Β΄	Γ΄	Δ΄	Ε΄	ΣΤ΄	Σύνολα
1915-1916	31	51	46	24	47	47	246
1916-1917	29	32	49	48	46	31	236
1917-1918	29	29	34	38	41	37	208
1918-1919	36	28	26	33	37	27	187
1919-1920	54	45	23	23	44	22	211
1920-1921	109	65	57	27	81	56	395
1921-1922	1ο τμ. 53 2ο τμ. 53	κενό	48	83	63	68	368

Κατά την περίοδο της ελληνικής διοίκησης, 1920-1922, λόγω της αύξησης των μαθητών, όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα, οι μαθητές της *Προγυμνασιακής* τάξης και των υπολοίπων τεσσάρων τάξεων του *Γυμνασίου* μεταφέρθηκαν σε κτίριο πρώην τουρκικού σχολείου, στην περιοχή Αϊσέκαντίν. Οι τελειόφοιτοι και μόνο του σχολικού έτους 1922-1923, των οικογενειών που εγκαταστάθηκαν στο Καραγάτς, παρακολούθησαν εκεί τα μαθήματα της τελευταίας τάξης, για να πάρουν το απολυτήριο (Νικολαΐδης 1993).

Δράσεις του Γυμνασίου

Υποτροφίες-Συσσίτια

Η φοίτηση στο Γυμνάσιο και στην Κεντρική Σχολή δεν ήταν δωρεάν. Ωστόσο σε αρκετές περιπτώσεις η Δημογεροντία παραχωρούσε υποτροφίες είτε σε άπορους είτε σε άριστους μαθητές είτε συνδυαστικά. Στο Πρακτικό λόγου χάρη της Δημογεροντίας Αδριανουπόλεως της 31ης Ιουλίου 1920 αναφέρεται ότι η Δημογεροντία πλήρωσε τα δίδακτρα για όλους τους μαθητές, οι οποίοι ήταν γραμμένοι σε κάποια σχετική λίστα πλην ορισμένων, για τους οποίους είχαν λάβει πληροφορίες ότι ήταν τελικά εύποροι (Ιερά Μητρόπολη Αδριανουπόλεως 1920).

Όπως και στα υπόλοιπα σχολεία έτσι και στο Γυμνάσιο, προσφέρονταν, μετά το 1908, συσσίτια στους άπορους μαθητές, με χορηγίες του Ελληνικού Προξενείου, διά του Μητροπολίτου και κυρίως πλουσίων αδριανουπολιτών είτε σε χρήματα είτε σε είδος. Τα γεύματα προσφέρονταν και σε ορισμένους εύπορους μαθητές, οι οποίοι πλήρωναν το αντίτιμο κρυφά, ώστε να μη θίγεται η υπόληψη των απόρων (Κωνσταντινίδης, *Θρακικά,* τ. 19).

Περίπατοι-Εκδρομές

Όπως και σήμερα έτσι και τότε πραγματοποιούνταν σε τακτά διαστήματα περίπατοι στην εξοχή για την αναψυχή και ξεκούραση των μαθητών από τον φόρτο των μαθημάτων αλλά και πιο μακρινές εκδρομές. Από φωτογραφίες μαθαίνουμε ότι το στις αρχές του 20ου αι. πραγματοποιήθηκαν εκδρομές στο Σουφλί (σώζεται στο Αρχείο του ΦΣΑ) και στις Σαράντα Εκκλησιές.

Ορχήστρα Μουσικών Οργάνων

Αποτελούνταν από μαθητές του Γυμνασίου. Περιλάμβανε πνευστά, κρουστά και έγχορδα όργανα. Τα όργανα της εν λόγω Ορχήστρας του Γυμνασίου μεταφέρθηκαν κατά τον ξεριζωμό στη Νέα Ορεστιάδα και αποτέλεσαν τα όργανα της πρώτης Φιλαρμονικής.

Γυμναστικές επιδείξεις – Χοροί – Θεατρικές παραστάσεις

Στη λήξη κάθε σχολικού έτους πραγματοποιούνταν γυμναστικές επιδείξεις κυρίως από τους μαθητές του Γυμνασίου. Επίσης τα αγόρια του Γυμνασίου συμμετείχαν σε εορτές εκτελώντας παραδοσιακούς χορούς. Αξιοσημείωτο είναι το ανέβασμα θεατρικών παραστάσεων και μάλιστα τραγωδιών με επιτυχία.

Ενιαύσιες εξετάσεις – Έκθεση πεπραγμένων

Στο τέλος κάθε σχολικής χρονιάς, τους μήνες Ιούνιο και Ιούλιο, λάμβαναν χώρα προαγωγικές και απολυτήριες εξετάσεις με την παρουσία εκπροσώπων της Δημογεροντίας και αργότερα της Σχολικής Εφορίας. Το έτος 1881 η Εφορεία των Σχολών της Αδριανουπόλεως όρισε να γίνουν οι εξετάσεις όλων των Σχολείων από τις 21 Ιουνίου ως τις 12 Ιουλίου. Ένα σχολείο κάθε μέρα. Για το Γυμνάσιο ορίστηκε η 28^{η} Ιουνίου, ημέρα Κυριακή. Ως μέλη της εξεταστικής επιτροπής ορίστηκαν οι εξής: Α. Δημητριάδης, Θ. Καλλίβουλος, Κ. Δήμησσας, Μ. Αλτιναλμάζης, Ι. Κούμπης (Εφορεία Κοινότητας Αδριανουπόλεως 1881).

Με τη λήξη επίσης του σχολικού έτους ο Διευθυντής αναγίγνωσκε ενώπιον του συνόλου γονέων και κοινοτικής Διοίκησης την ετήσια απολογιστική έκθεση των πεπραγμένων του σχολείου.

Απόφοιτοι του Ελληνικού Γυμνασίου Αδριανουπόλεως

Η αξία βέβαια ενός Διδακτηρίου αποδεικνύεται όχι μόνο από την ικανότητα των Διδασκόντων (Διδασκάλων – Καθηγητών), αλλά και από την ποιότητα των μαθητών του. Επ' αυτού το Ελληνικό Γυμνάσιο Αδριανουπόλεως έχει να επιδείξει πλήθος σημαντικών προσωπικοτήτων, οι οποίες συνέδεσαν το όνομά τους με την Αστική σχολή - Ελληνικό Γυμνάσιο, όπως: οι ιατροί Στέφανος και Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή, οι πατριάρχες Κύριλλος ο Στ΄ και Διονύσιος ο Ε΄ ο Χαριτωνίδης, οι λόγιοι και μετέπειτα μητροπολίτες Αθανάσιος Μεγακλής, Μιχαήλ Κεόβουλος, Αλέξανδρος Παπαϊωάννου, Κωνσταντίνος Αλεξανδρίδης, Νικόδημος Παπαδόπουλος, Αλέξανδρος Ζώτος, οι μετέπειτα καθηγητές του Πανεπιστημίου Στέφανος Κουμανούδης και Χρήστος Παπαδόπουλος, οι δικηγόροι Κωνσταντίνος Καλλίας, Πέτρος Αξιώτης, Κωνσταντίνος Γεωργιάδης και οι επιχειρηματίες Αδελφοί Αλτιναμάζη (Από το 1914 κάποιος από αυτούς μετέφερε την αλευροποιία του στη Θεσσαλονίκη, όπου και ίδρυσε τον Μύλο Αλτιναλμάζη. Πρόκειται για τον σημερινό πολυχώρο Μύλο στο Λιμάνι της Θεσσαλονίκης. Σημειώσεις του Γεωργίου Γκιρτζιμανάκη και διήγηση του Θεόδωρου Βαφειάδη), Γ. Δουκίδης, Θεοδ. Βαφειάδης, Λουκάς Φιλιππίδης, μέλος και ευεργέτης του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως και μέλος της Θρακικής Εστίας Θεσσαλονίκης (το 1976 δώρισε στον Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο Αδριανουπόλεως, ο οποίος έδρευε από το 1924 στη Θεσσαλονίκη, ένα διαμέρισμα, προκειμένου να στεγασθεί η ιστορικής αξίας Βιβλιοθήκη του Συλλόγου. Είχε σπουδάσει Θεολογία και Βοτανολογία στο Παρίσι, οικονομικά στη Γερμανία και φιλοσοφία, μαθηματικά, φυσικές επιστήμες και φαρμακευτική, την οποία τελικά και εξάσκησε. Μιλούσε άπταιστα Τουρκικά, Γαλλικά, Γερμανικά, Ρωσικά, Αραβικά - μισούσε τα Αγγλικά. Υπήρξε στενός συνεργάτης τόσο του Αϊνστάιν όσο και του Κ. Καραθεοδωρή. Αρνήθηκε προτάσεις ανάληψης έδρας καθηγητή μαθηματικών στη Γερμανία αλλά και Μητροπολίτου Δωδεκανήσου. Θαύμαζε τον Δωρόθεο Πρώιο, ενώ διέθετε, όπως και εκείνος, σπουδαία Βιβλιοθήκη με περισσότερα από 3000 συγγράμματα. Σημειώσεις Γκιρτζιμανάκη Γεωργίου), Θεοφάνης Μαυρομμάτης («Ο Θεοφάνης Στυλιανός Νόλι (Μαυρομάτης) θεωρείται μία από τις ισχυρότερες πολιτικές φυσιογνωμίες της Αλβανίας. Υπήρξε ο νους, ο καθοδηγητής και ο

εμψυχωτής της αλβανικής ιδέας, καθώς και ο κύριος μοχλός αυτής στο εξωτερικό. Αν και ορθόδοξος και Έλληνας, μίσησε την Ελλάδα και τους Έλληνες και η αποτυχία της ελληνικής υπόθεσης στη Βόρειο Ήπειρο αποδίδεται στις δικές του μηχανορραφίες. Πρωταγωνίστησε στην ίδρυση και την διαμόρφωση της ταυτότητας του Αλβανικού Κράτους, ενώ παράλληλα αγωνίστηκε να αποσπάσει την Ορθόδοξη Εκκλησία της Αλβανίας από το Οικουμενικό Πατριαρχείο») (Γκέργκι 2011). Επίσης οι ιατροί Κωνσταντίνος Κουρτίδης, Αδελφοί Βαλασίδη, Αλεξ. Τζιρίτης και οι Κωνσταντίνος Δήμησσας, Ναούμ και Γεώργιος Ζουπάν – οι οποίοι δίδαξαν αφιλοκερδώς μαθήματα Ανθρωπολογίας και Υγιεινής και πολλοί άλλοι (Κωνσταντινίδης, Θρακικά 1944)

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Άμαντος, Κωνστ. (1955). Σχέσεις Ελλήνων και Τούρκων προς κατάληψιν των Ελληνικών χωρών 1071-1571. Τ. Α'. Αθήνα, σ. 74

Αξιώτης, Π. (1949). Η Αδριανούπολις, σ. 62.

Γερμίδης, Άγγ. (1970). Το Γυμνάσιο Αρρένων και το Ζάππειον Παρθεναγωγείον Αδριανουπόλεως. Θρακική Εστία Θεσσαλονίκης, σελ. 11.

Δρούγκα, Κλ. (2008). Δομή και Λειτουργία του ελληνικού σχολείου κατά την περίοδο στην ανατ. Θράκη κατά την περίοδο της Οθωμανοκρατίας 1352-1922. Θεσσαλονίκη: Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης του Α.Π.Θ., σελ. 36.

Ευαγγελίδης, Τρυφ. (1931). Τα σχολεία της Θράκης επί τουρκοκρατίας. Θρακικά, τ. 2, σελ. 61.

Εφορεία Κοινότητας Αδριανουπόλεως, «Έκτακτος Συνεδρίασις 28 Νοεμβρίου». Βιβλίο Εφορίας Αδριανουπόλεως. ΓΑΚ .

Εφορεία Κοινότητας Αδριανουπόλεως (1881). «Έκτατη κοινή συνεδρίασις της Εφορείας μετά του Συμβουλίου του Συλλόγου (19 Ιουνίου)». Βιβλίο πρακτικών των συνεδριάσεων της Εφορείας των Σχολών της Κοινότητας Αδριανουπόλεως. ΓΑΚ .

Εφορεία Κοινότητας Αδριανουπόλεως (1881) Συνεδρίασις της 4 Ιουνίου 1881. Βιβλίο πρακτικών των συνεδριάσεων της Εφορείας των Σχολών της Κοινότητας Αδριανουπόλεως. ΓΑΚ.

Ζήσης, Θ. (1980). Γεννάδιος Β΄ Σχολάριος. Βίος- Συγγράμματα διδασκαλία. Αθήνα: Πατριαρχικό Ίδρυμα πατερικών Μελετών.

Ζιώγας, Π. (1982). Προβλήματα παιδείας του ελληνισμού κατά τον πρώτο αιώνα της Τουρκοκρατίας. Θεσσαλονίκη.

Ζιώγου - Καραστεργίου, Σ. (1998). Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, η οθωμανική διοίκηση και η εκπαίδευση του γένους, Αθήνα: Κυριακίδη Αφοί, σελ. 467-470.

Καραθανάσης, Α. (1982). Οι Έλληνες λόγιοι στη Βλαχία. Θεσσαλονίκη: ΙΜΧΑ, σελ. 148-150.

Κούκος, Μ., Τσιακίρη, Ε. (1997). Η προσφορά Θρακών εκπαιδευτικών στα γράμματα και το έθνος. Κομοτηνή: Εταιρεία Παιδαγωγικών Επιστημών, σελ. 28.

Κουρτίδης, Κ. (1939-40). Τα γράμματα εις την Αδριανούπολιν επί Τουρκοκρατίας. Αρχείον Θρακικού Λαογραφικού Γλωσσικού Θησαυρού, τ. 6, σελ. 119.

Κυριαζής, Κ. (1883). Το Ελληνικό Γυμνάσιο Αδριανουπόλεως. Έσπερος, αρ. 54, 15/27 Ιουλίου, σελ. 82-83.

Κυριαζής, Κ. (1883). Το εν Αδριανουπόλει Ελληνικό Γυμνάσιο. Θρακικά, τ. 25, σελ. 260.

Κωνσταντινίδης, Γ.Η. (1944). Εν Αδριανουπόλει Ελληνική Κοινότης. Θρακικά, τ. 19, σελ. 58-59.

Κωνσταντινίδης, Γ.Η (1944). Εν Αδριανουπόλει Ελληνική Κοινότης. Θρακικά, τ. 19, σελ. 56.

Λάμπρου, Σπ. (1909). Νέος Έλληνομνήμων, τ. 6 σελ. 396.

Μανίκας, Ι. (1997). Η επαρχία Αδριανουπόλεως. Διδακτορική διατριβή. Θεσσαλονίκη, σελ. 157.

Μεταλληνός, π. Γ. (1992). Οι Έλληνες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Αθήνα: Ακρίτας, σελ. 63-65.

Μπελιά, Ε. (1995). Εκπαίδευση και αλυτρωτική πολιτική - περίπτωση Θράκης, 1856 – 1912. Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, σελ. 146-155 και 159.

Νικολαΐδης, Ν. (1993). Η Αδριανού μας. τ.1. Αθήνα: χ.ε., σελ.101.

Πολίτης, Α. (2004). Βιβλιοθήκες του Ελληνισμού - Τεκμήρια απ' την Αδριανούπολη και τη Βάρνα. Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, σελ. 70-72

Σάθας, Κ. (1870). Βιογραφικά σημειώματα στον Πατριάρχη Ιερεμία Β΄. Αθήνα: Τυπογραφείον Α. Κτενά και Σ. Οικονόμου, σελ. 91.

Σαμαρτζίδης, Χρ. (1884). Έκθεση αναγνωσθείσα τη ΚΔ΄ Ιουλίου 1884… Εν Κων/πόλει, σελ. 13-14.

Σαμοθράκης, Αχ. (1941). Δωρόθεος ο Πρώιος, Μητροπολίτης Αδριανουπόλεως 1813-1821. Θρακικά, τ. 15, σελ. 153-158.

Σιμάκος Γκέργκι. (2011). Ο Θεοφάνης Μαυρομάτης (Φαν Νόλι): επιτπώσεις των Εθνικιστικών τάσεων στη μετάλλαξη της εθνικής συνειδήσεως και πίστεως. Θεσσαλονίκη, ΑΠΘ.

Συνεδρίασις της 21ης Ιουλίου 1904. Πρόχειρο βιβλίο πρακτικών των συνεδριάσεων της Εφορείας των Σχολών της Κοινότητας Αδριανουπόλεως. 23 Ιουνίου 1904 - 28 Ιανουαρίου 1909, ΓΑΚ .

Χρηστίδης, Αριστόβ. (1956). Αδριανούπολις. Θρακικά, τ. 25, σελ. 256.

χ. σ. (1894) Εκκλ. Αλήθεια. Τ. 18, έτος ιδ΄. Αρ. 25. 26 Αυγούστου, σ. 193.

χ. σ. (1974). Η κατάσταση της παιδείας στις υπόδουλες ελληνικές χώρες. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. Αθήνα. Τ. Ι΄. Σελ. 369-370.

χ. σ. Βαθμολόγιο της Κεντρικής Σχολής Αδριανουπόλεως 1915-1922. Αρχείο Φ.Σ.Α.

χ. σ. Τετράδιο μαθητή του Γυμνασίου της Αδριανουπόλεως. Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας (Γενικά Αρχεία του Κράτους).

χ.σ. (1820). Απόσπασμα επιστολής 31 Ιανουαρίου 1820 των επιτρόπων της εν Αδριανουπόλει Σχολής προς ένα επίσημον συμπολίτην των, διατρίβοντα εις Βουκουρέστιον. Λόγιος Ερμής, σελ. 354-356.

χ. σ. (1820). Λόγος εκφωνηθείς παρά του σοφού διδασκάλου κυρίου Στεφάνου εις την της Αδριανουπόλεως Σχολήν, Λόγιος Ερμής, σελ. 356-366.

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Crusius, M. (1584). Turcograeciae libri octo: Quibus Graeco-rum status sub imperio Turcic, in Politia & Ecclesia, Oeconomia & Scholis, iam inde ab amissa Constantinopoli, ad haec usq tempora, luculenter describitur/Martino Crvsio, in Academia. Basileae: Leonardum Ostenium, σελ. 335-336.

Darrouzes, J. (1964). Lettres de 1453, Revuedes Etude Byzantines. 22. σελ. 100-102, 121-124.

Marcel. (1840). Souvenirs de L' Orient. τ. Γ΄, σελ. 211.

Miklosich, M., Muller, J. (1860). Acta de Diplomata Graeca Medii Aevi.

The Edinburgh Annual, σ. 460.

ΙΙΙ. Προσωπικές Αναμνήσεις

Βαφειάδης, Θ. (2017).

Γκιρτζιμανάκης, Γ. (2017).

ΦΥΣΙΚΟ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 223-233

Ο ΠΕΥΚΩΝΑΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Ελένη Χ. Ραντζούδη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι αναδασώσεις κωνοφόρων επί εδαφών φτωχών σε περιαστικά υποβαθμισμένα περιβάλλοντα αποτέλεσαν μια πρακτική της Δασικής Υπηρεσίας της χώρας μας που ξεκίνησε προπολεμικά και συνεχίστηκε μεταπολεμικά για την επαύξηση του πρασίνου των ελληνικών πόλεων στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος. Ο πευκώνας της πόλης της Νέας Ορεστιάδας αποτελεί μια τέτοια περίπτωση. Η πόλη της Νέας Ορεστιάδας ιδρύθηκε το έτος 1923 και οι εργασίες φύτευσης των νέων φυταρίων τραχείας πεύκης με σκοπό την ίδρυση ενός περιαστικού δάσους κατά μήκος της ανατολικής υπώρειας της πόλης, ακολούθησαν τις επόμενες χρονιές και διήρκησαν έως το 1928. Το αποτέλεσμα ήταν δημιουργία ενός δάσους με πολλαπλά οφέλη για τους κατοίκους της νεόδμητης πόλης. Με την εισαγωγή του συγκεκριμένου δάσους στον αστικό ιστό υπήρξε μετάβαση του χαρακτήρα του από περιαστικό πράσινο σε αστικό και πλέον αντιμετωπίζεται ως άλσος, με συνέπεια την απώλεια της αυστηρής οικολογικής του αποστολής διασυνδεόμενο στο εξής με την πολιτιστική και κοινωνική ζωή της πόλης ως χώρος αναψυχής και δραστηριοτήτων.

Η παρούσα εργασία πραγματοποιεί μια αναδρομή στην ιστορία ίδρυσης, συντήρησης και διατήρησης του πευκώνα από το Δασαρχείο Διδυμοτείχου σε συνεργασία με τον Δήμο Νέας Ορεστιάδας, τη διαχείριση που επικράτησε τις τελευταίες δεκαετίες ενώ καταγράφεται η σημερινή οικολογική του κατάσταση και αναπτύσσονται προβληματισμοί για τη σταδιακή οικολογική και περιβαλλοντική υποβάθμιση του χαρακτήρα του περιαστικού αρχικά δάσους. Επιπλέον, κατατίθενται προβληματισμοί ορθής διαχείρισης, ώστε να συνεχίσει να προσφέρει στους κατοίκους της πόλης το μέγιστο αγαθό της αναψυχής και της υπενθύμισης του δάσους στον αστικό χώρο κατά τη σύντομη παραμονή του σε αυτό.

Λέξεις κλειδιά: *Νέα Ορεστιάδα, πευκώνας, Pinus brutia, τραχεία πεύκη, περιαστικό δάσος, αστικό άλσος, αστικό πράσινο*

Εισαγωγή

Στις αρχές του 20ου αιώνα, έχοντας ωριμάσει πλέον οι συνθήκες στο νέο ελληνικό κράτος, ψηφίστηκε ο νόμος ΒΨΜ της 8ης Μαρτίου του 1900 «περί αναδασώσεων», οπότε και κηρύσσονται ως δασωτέες εκτάσεις εντός πόλεων και πέριξ αυτών, για λόγους αισθητικής και υγιεινής και διευθετούνται φυτοτεχνικά. Από αυτή τη χρονιά ορόσημο, το έτος 1900, και εντεύθεν τα πάρκα και τα άλση εντάσσονται στις προστατευτικές διατάξεις της δασικής νομοθεσίας. Η ελληνική πολιτεία νομοθέτησε και ανέλαβε γενναίες και ιστορικές αποφάσεις να δημιουργήσει αστικά και περιαστικά δάση (Καπετάνιος 2017).

Η Δασική Υπηρεσία προσφέροντας την επιστημονική και τεχνική υποστήριξη, όση διέθετε εκείνη την εποχή, προχώρησε στην εφαρμογή ενός γενικευμένου σχεδίου αναδασώσεων στο σύνολο των «πόλεων και κωμών της ελληνικής επικράτειας» όπως σαφώς αναφέρεται στο νόμο ΒΨΜ (8-3-1900). Η προσπάθεια ξεκίνησε με τη δάσωση και αναδάσωση εκτάσεων πέριξ των παλιών και νέων οικισμών για τη δημιουργία αστικών και περιαστικών δασών και συνεχίστηκε μεταπολεμικά και καθ' όλη τη διάρκεια του 20ου αιώνα από τη Δασική Υπηρεσία. Η χρήση κωνοφόρων, αυτόχθονων, μεσογειακών ειδών, υπήρξε συνήθης πρακτική με την οποία ιδρύθηκαν πευκώνες σε πολλά ελληνικά χωριά, κωμοπόλεις και πόλεις,

ιδιαίτερα σε κείνες που διέθεταν στον περιαστικό ιστό τους λοφώδη διαμόρφωση ή συνέτρεχαν άλλοι σημαντικοί λόγοι.

Κάνοντας μια αποτίμηση σύμφωνα με τους Χατζηστάθη και Ντάφη (1989) κατά την περίοδο 1900-1930 οι αναδασώσεις πραγματοποιούνται με συμμετοχή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και των Ο.Τ.Α., με την επίβλεψη και τον έλεγχο της Δασικής Υπηρεσίας, με κύριο σκοπό τη βελτίωση της αισθητικής του τοπίου. Ενώ, κατά την περίοδο 1930-1950, η Δασική Υπηρεσία εντάσσει τις αναδασώσεις στο πρόγραμμα έργων της που πραγματοποιούνται με επιστημονικά κριτήρια (με την σύνταξη μελετών), με σκοπό ευρύτερα προστατευτικό, περιβαλλοντικό και αισθητικό. Κατά την περίοδο αυτή αναδασώθηκαν περίπου 250.000 στρέμματα με την κλασσική μέθοδο φύτευσης σε λάκκους. Μετά το 1950, αρχίζει στη χώρα μας η περίοδος των παραγωγικών αναδασώσεων και ο ετήσιος ρυθμός αναδάσωσης κορυφώθηκε στα 50.000 - 55.000 στρ.

Ο πευκώνας της πόλης της Νέας Ορεστιάδας αποτελεί μια περίπτωση δάσωσης με κωνοφόρα πέριξ του αστικού ιστού με την εφαρμογή του ν. ΒΨΜ. Η πόλη της Νέας Ορεστιάδας ιδρύθηκε το έτος 1923 και η φύτευση των νέων φυταρίων τραχείας πεύκης με σκοπό την ίδρυση του περιαστικού δάσους, κατά μήκος της ανατολικής υπώρειας της πόλης, ξεκίνησε τις επόμενες χρονιές παράλληλα με την πολεοδομική ανέγερση και διήρκεσε μέχρι το 1928. Το αποτέλεσμα ήταν η ίδρυση ενός πευκώνα με πολλαπλά οφέλη για τους κατοίκους της νεόδμητης πόλης. Το συγκεκριμένο άλσος παρουσιάζει ενδιαφέρον, γιατί πολύ γρήγορα συνδέθηκε με την πολιτιστική και κοινωνική ζωή της πόλης, με αποτέλεσμα να έχει απολέσει την αρχική αυστηρά οικολογική του αποστολή (Ραντζούδη 2015).

Για πολλές δεκαετίες προπολεμικά και στη συνέχεια μεταπολεμικά το Δασαρχείο Διδυμοτείχου έφερε την ευθύνη της βιώσιμης εξέλιξης του Πευκώνα με τη φροντίδα και συντήρηση των δύο αλσών που προέκυψαν από την αρχική δάσωση, σε συνεργασία με την εκάστοτε Δημοτική Αρχή της πόλης**.** Ενδιαφέρον παρουσιάζει η καταγραφή της πορείας του, για την ιστορία και τον πολιτισμό της πόλης και αυτό θα διαφανεί με μία αναδρομή στο παρελθόν, από την ίδρυσή του έως σήμερα, και με τον απολογισμό των έργων και πρακτικών που ακολουθήθηκαν.

«Εκτοτε, η δασική νομοθεσία δεν έχει αποστασιοποιηθεί από τους χώρους αστικού πρασίνου που δημιούργησε, τους οποίους περιβάλλει με ιδιαίτερη φροντίδα, φτάνοντας μάλιστα με το νόμο 998/1979 να προσδώσει σε αυτούς (στα πάρκα και τα άλση) σχεδόν απόλυτη προστασία (βλέπε την παρ. 1 άρθρου 49 νόμου 998/1979), μεγαλύτερης ακόμη και από αυτής των αναδασωτέων εκτάσεων» (Καπετάνιος 2014).

Γενική Περιγραφή

Το κλίμα στην βορειοανατολικότερη πόλη της Ελλάδας είναι ηπειρωτικό με δριμείς χειμώνες, ζεστά καλοκαίρια και αρκετή υγρασία λόγω της γειτνίασης με τον ποταμό Έβρο, αλλά και τις αρδευόμενες καλλιεργούμενες εκτάσεις που περιβάλλουν την πόλη (Ραντζούδη 2004).

Η θέση ίδρυσης της νεοσύστατης πόλης επιλέχθηκε στο βορειοανατολικό άκρο του ποταμού Έβρου σε ένα εύφορο αγρόκτημα και σε μικρή απόσταση από τη σημερινή κοίτη του ποταμού. Επομένως, η γεωμορφολογία της πόλης είναι ευνοϊκή, γιατί βρίσκεται στη κοιλάδα του ποταμού, με ομαλό ανάγλυφο και χαμηλή λοφώδη διαμόρφωση (Rantzoudi & Georgi 2017).

Ο Έβρος συνιστά κυρίαρχο φυσικό στοιχείο της περιαστικής ζώνης της πόλης καθώς βρίσκεται σε απόσταση 2 μόλις χιλ. ανατολικά της πόλης, συνθέτοντας ένα σημαντικό υδρογραφικό δίκτυο γλυκών επιφανειακών υδάτων από τις δευτερεύουσες κοίτες και τα ρέματα που χύνονται στο ποταμό, τροφοδοτώντας ένα αξιόλογο υδροφόρο ορίζοντα (Ντάφης 1995).

Οι εκτάσεις της κοιλάδας του ποταμού έχουν αποδοθεί στην πλειονότητα τους στη γεωργία, έτσι το αγροτικό τοπίο των εντατικών καλλιεργειών αποτελεί χαρακτηριστική μορφή του περιβάλλοντος, γύρω από την πόλη. Ο νέος οικισμός βρίσκεται στο κέντρο ενός αγροκτήματος με εύφορη γη και άφθονες καλλιέργειες, μπαχτσέδες, κήπους καρποφόρα

δένδρα και αμπέλια, όμως στερείται της αυθεντικής φύσης του δασικού περιβάλλοντος, καθώς και της βιοποικιλότητας και των ωφελειών ενός δασικού οικοσυστήματος.

Στην έκδοση του Υπουργείου Γεωργίας «Δασικά Κτίρια Θράκης» του έτους 1935 περιγράφεται, γλαφυρά, η εγκατάσταση της νέας πόλης και η παρουσία του πευκώνα. «Εις αντίκρυσμα τρόπον τινά της απωλεσθείσης Αδριανουπόλεως και του επινείου αυτής Ορεστιάδος (Κάραγατς), ανηγέρθη έναντι αυτών αλλ' επί ελευθέρου εδάφους η αγρούπολις Νέα Ορεστιάς. Εντός ολίγων ετών ανεπήδησε, ζωντανή, σφίγωσα και ακάθεκτος προς γεωργικήν πρόοδο η νέα πόλις. Η Νέα Ορεστιάς εγένετο επί της αριστερής πλευράς της διεθνούς σιδηροδρομικής γραμμής Κωνσταντινούπολεως - Σόφιας, ή Αλεξανδρουπόλεως – Σόφιας. Εις την πρόσοψιν της πόλεως μεταξύ Σιδηροδρ. Σταθμού και αυτής, παρεμβάλλεται δασικόν πάρκον εκτάσεως 45 στρεμμάτων δημιούργημα της δασικής μας υπηρεσίας».

Επομένως, η δημιουργία του περιαστικού δάσους κλήθηκε να καλύψει εν μέρει, την παντελή απουσία του δασικού περιβάλλοντος στη καινούργια πόλη. Ο δασωτέος χώρος – πευκώνας κρίνεται, σήμερα, σε ιδανική τοποθέτηση σε σχέση με τη δραστηριότητα της πόλης, γιατί βρίσκεται σε μικρή απόσταση από τη πολυσύχναστη περιοχή και εξυπηρετεί τις αυξημένες ανάγκες του πολυπληθέστερου χώρου της πόλης.

Ιστορική Αναδρομή

Η έκταση που δασώθηκε, ώστε να δημιουργηθεί ο πευκώνας, αποτελεί τμήμα του υπ' αριθ. 30 τεμαχίου του αγροκτήματος της Νέας Ορεστιάδας και η θέση του τοποθετείται μεταξύ του σιδηροδρομικού σταθμού και του πολεοδομικού συγκροτήματος. Δασώθηκε με πρωτοβουλία της Δασικής Υπηρεσίας τα έτη 1926 έως 1928 με την επιλογή του δασοπονικού είδους της τραχείας πεύκης για τη δημιουργία ενός δάσους κωνοφόρων – πευκώνα. Αρχικά, κηρύχτηκε ως δασωτέα έκταση μεγέθους 70 περίπου στρεμμάτων με την υπ' αριθ. 9996/23-2-1924 (21/Β/27-2-1924 ΦΕΚ) απόφαση του Υπ. Γεωργίας. Κατόπιν, αυτή η απόφαση τροποποιήθηκε με την υπ' αριθ. 15833/1550/1930 απόφαση Γενικής Διεύθυνσης Δασών Θράκης και η δασωτέα έκταση περιορίστηκε και προσδιορίστηκε σε 38 στρέμματα.

Η προσπάθεια αυτή συμπεριλαμβανόταν σε ένα σύνολο ενεργειών ανάπτυξης του αστικού πρασίνου της χώρας που ξεκίνησε με την εφαρμογή του νόμου ΒΨΜ της 8^{ης} Απριλίου 1900 (ΦΕΚ 93/Α΄), «που ήταν ο πρώτος νόμος περί αναδασώσεων, κηρύσσοντας ως δασωτέες εκτάσεις για λόγους αισθητικής και υγιεινής εντός πόλεων και πέριξ αυτών (άρθρο 1), και διευθετούνταν φυτοτεχνικά, αποτελώντας, στις περιπτώσεις που ευρίσκοντο στον αστικό ιστό ή εντάσσονταν σε αυτόν, ανάλογα με τη μορφή που αποκτούσαν από τη φυτοτεχνική διευθέτηση, πάρκα ή άλση. Με τον νόμο αυτό θεσμοθετήθηκε η αρμοδιότητα της δασικής υπηρεσίας επί αναδασώσεων και δημιουργίας αστικών χώρων πρασίνου, που έως τότε αμφισβητούνταν» (Καπετάνιος 2014). Με τον νόμο αυτό, παρόμοιοι πευκώνες - και όχι μόνο, διαμορφώθηκαν σε πολλά χωριά, κωμοπόλεις και πόλεις της χώρας προπολεμικά που στην πλειονότητά τους δασώθηκαν με τραχεία ή χαλέπιο πεύκη.

Η δασική υπηρεσία κήρυξε δασωτέα την έκταση περιαστικά και ανατολικά του πολεοδομικού συγκροτήματος της Νέας Ορεστιάδας, αλλά την ευθύνη της φύτευσης και του κόστους της έφερε η δημοτική αρχή, εκτελώντας τα φυτοτεχνικά έργα με τη βοήθεια φορέων της τοπικής κοινωνίας, όπως η Φιλοδασική Επιτροπή Ορεστιάδος και την αρωγή του Ελληνικού Δημοσίου. Συγκεκριμένα, καταγράφεται στη μελέτη δάσωσης του Δασαρχείου Διδυμοτείχου ότι οι εργασίες φύτευσης επρόκειτο να πραγματοποιηθούν «με προσωπική εργασία και δαπάνη του Δήμου Ορεστιάδος υπό την επίβλεψη και καθοδήγηση του Δασαρχείου Διδυμοτείχου κατά τα έτη 1926-1928». Σημαντική η μαρτυρία του κατοίκου της πόλης κ. Αζορίδη Γρηγόρη που καταθέτει αναμνήσεις από προγονό του να ενθυμείται την εταιρεία σιδηροδρόμων να έχει ενεργή συμμετοχή στη δάσωση του σημερινού άλσους Κάραγατς, διαθέτοντας το προσωπικό της στις εργασίες φύτευσης. Επιπλέον, πιθανόν να υπήρξε ενεργή συμμετοχή της εταιρείας στην επιλογή της θέσης ίδρυσης του νέου δάσους, καθώς επιδίωξή της φέρεται η δημιουργία συστάδας δένδρων που θα συνέθεταν οπτικό και ηχητικό φράχτη, προστατεύοντας τον παρακείμενο οικισμό, από την όχληση των τακτικά διερχόμενων σιδηροδρομικών συρμών. Όμως, άγνωστη παραμένει η ακριβής συμβολή και

εμπλοκή της στην επιλογή της θέσης και συνολικά της ίδρυσης του πευκώνα και ανοιχτή προς διερεύνηση.

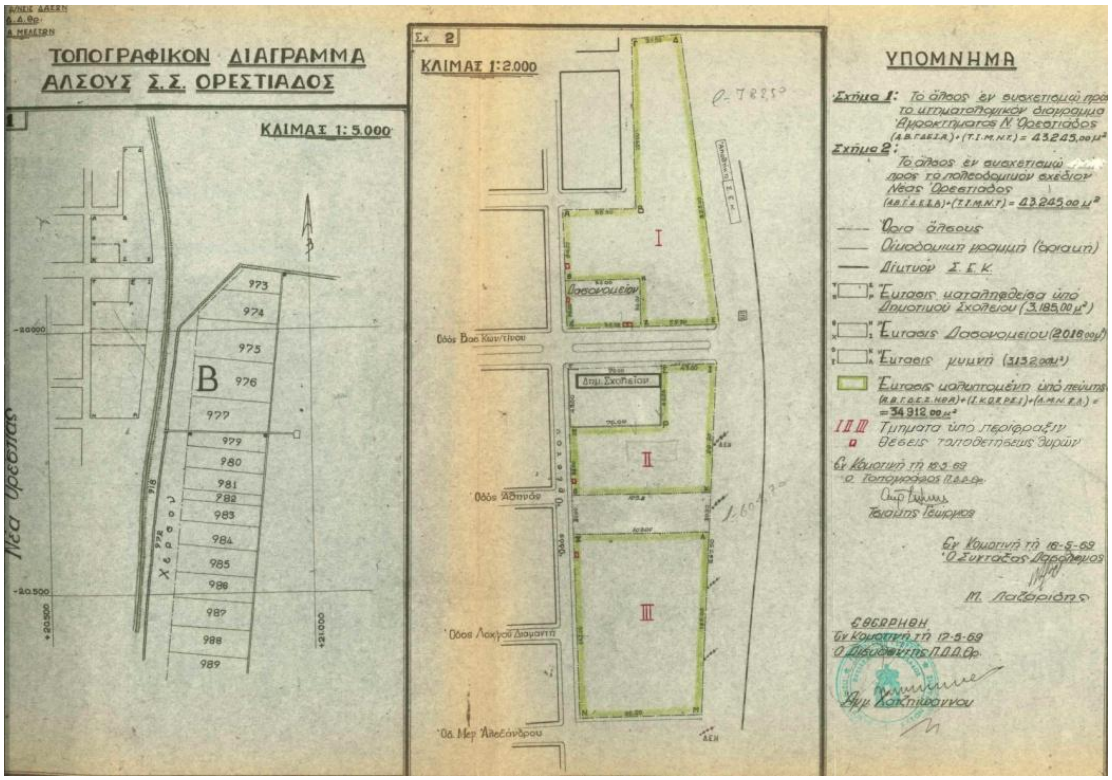

Εικόνα 1. Τοπογραφικό Διάγραμμα της δασωτέας έκτασης σύμφωνα με την «Μελέτη περιφράξεως Δάσους Σ.Σ. Ν. Ορεστιάδος» συνταχθείσα το έτος 1969.

Σύμφωνα με τη «Μελέτη περιφράξεως Δάσους Σ.Σ. Ν. Ορεστιάδος» συνταχθείσα από το τμήμα μελετών της Γενικής Διεύθυνσης Δασών Θράκης το έτος 1969 «το εν λόγω άλσος αποτελείτο υπ' αρ. 30 τεμάχιο οριστικής αρχικής διανομής του αγροκτήματος Ν. Ορεστιάδος, κείται δε μεταξύ του συνοικισμού Ν. Ορεστιάδος και του ομώνυμο σιδηροδρομικού σταθμού, καταλαμβάνον το βόρειο τμήμα του ανατολικού ορίου του συνοικισμού».

Η αναφορά στο καθεστώς της δασωτέας έκτασης μαρτυρά πως πρόκειται για δημόσια έκταση, υπό την αντίληψη της Γενικής Διεύθυνσης Δασών του Υπουργείου Γεωργίας. Το έτος 1969 που εκπονείται η μελέτη από τη Διεύθυνση Δασών Θράκης, το εν λόγω άλσος αποτυπώνεται διαιρεμένο σε τρία τμήματα, συνολικής έκτασης 34.912,00 τ.μ. Τα τμήματα αυτά διακόπτονται μεταξύ τους από την λεωφόρο Βασιλέως Κωνσταντίνου, τον χώρο του Δασονομείου, του Β΄ Δημοτικού Σχολείου και του παραχωρηθέντος, προς τον Δήμο Ορεστιάδας, χώρου για την κατασκευή κολυμβητηρίου.

Μεταγενέστερη μελέτη, που ολοκληρώθηκε το έτος 1977, προέβλεπε περίφραξη από συρμάτινο πλέγμα ύψους 1,5 μέτρου περιμετρικά του χώρου του άλσους με 5 δίφυλλες πόρτες. Στον χάρτη και το τοπογραφικό διάγραμμα των δύο αλσών αποτυπώνεται η αρχική δασωτέα έκταση, όπως έχει διαμορφωθεί το έτος 1977 και όπως τελικά ισχύει έως σήμερα. Τα δύο τμήματα – άλση παραμένουν διαιρεμένα από τη λεωφόρο Βασ. Κωνσταντίνου, με το μέγεθος που αποτυπώνεται στο τοπογραφικό διάγραμμα του έτους 1977 της «Μελέτης Περιφράξεως του Άλσους Σ.Σ. και Δασονομείου Ν. Ορεστιάδας».

Το έτος 1975 (ΦΕΚ 17/30-1-2975) τα οικοδομικά τετράγωνα στα οποία υπάγονται τα δύο άλση περιλαμβάνονται στο Π.Δ. της 23ης Ιανουαρίου 1975 «Περί αναθεωρήσεως και επεκτάσεως του ρυμοτομικού σχεδίου Ορεστιάδος (Έβρου) και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων της επεκτεινόμενης περιοχής αυτού». Με αυτή τη

ρύθμιση, τα δύο άλση που προέκυψαν από τον περιαστικό πευκώνα, εντάσσονται στο σχέδιο πόλεως, αλλάζει ο χαρακτήρας τους και είναι πλέον αστικά άλση.

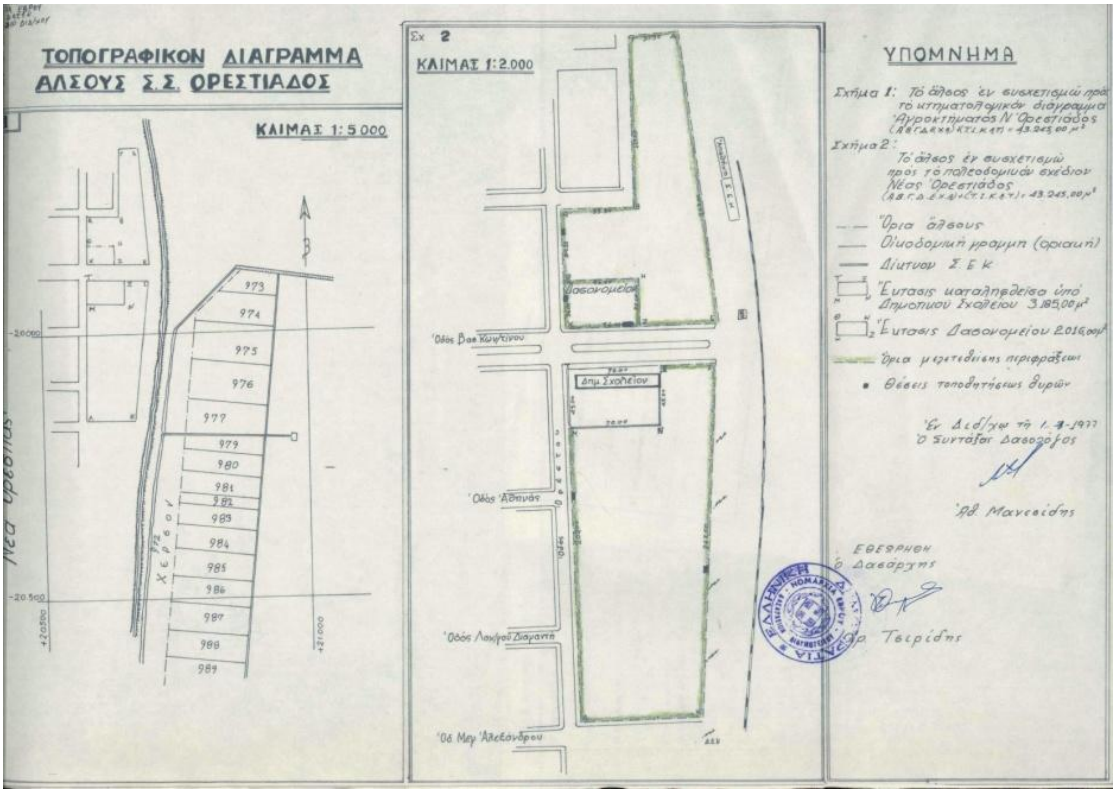

Εικόνα 2. Τοπογραφικό Διάγραμμα της δασωτέας έκτασης όπως εξελίχθηκε το έτος 1977, σύμφωνα με τη Μελέτη Περιφράξεως Άλσους Σ.Σ. και Δασονομείου Ν. Ορεστιάδας Έβρου.

Το έτος 1986 το Δημοτικό Συμβούλιο Ν. Ορεστιάδος με τα υπ' αριθ. 22 και 29/29-12-1986 πρακτικά συνεδρίασης κάνει αίτημα στο Δασαρχείο Διδυμοτείχου να διενεργήσει δενδροφύτευση προς εμπλουτισμό του άλσους, καθώς «μεγάλα δένδρα έχουν καταστραφεί και ξηραθεί και πρέπει να γίνει αναδάσωση νέων δένδρων». Όπως, καταγράφεται στα πρακτικά του τότε Δημοτικού Συμβουλίου το Δασαρχείο ανταποκρίνεται. Αυτό αποδεικνύεται από το υπ' αριθ. 1487/24-3-88 έγγραφο, με το οποίο ο Δήμος Ορεστιάδας πιστοποιεί ότι έλαβε τη μελέτη του «πάρκου Ορεστιάδος». Η μελέτη συνταχθείσα έχει ως πρόθεση «την προσπάθεια απόδοσης στο κοινό ενός περιβάλλοντος με σκοπό την ωριαία αλλά και ημερήσια αναψυχή και συγχρόνως την βελτίωση της αισθητικής της πόλης». Η έκταση που μελετάται καταλαμβάνει 13.600 τ.μ. και αναλογεί στο μεγαλύτερο μέρος της στο σημερινό άλσος Αδριανουπόλεως. Κατά την αποτίμηση της κατάστασης του φυσικού περιβάλλοντος περιγράφεται ότι το άλσος αποτελείται κυρίως από τραχεία πεύκη ηλικίας 55-60 χρονών και μερικά άτομα κοινής ακακίας και αγριαχλαδιάς. Στη μελέτη καταγράφεται, επίσης, η απώλεια κάποιον ατόμων τραχείας κατά τις παγωνιές του έτους 1985, οπότε η συγκόμωση, από 0,8 που ήταν αρχικά έχει μεταβληθεί σε 0,3 ή και λιγότερο σε ορισμένες περιπτώσεις. Ακολούθως συντάσσεται πρόταση εμπλουτισμού της βλάστησης με διάφορα είδη πλατύφυλλων δασοπονικών ειδών, όπως η φλαμουριά, ο φράξος, το σφενδάμι κ.ά. Αυτή η μελέτη προϋπολογισμού 15 εκ. δρχ. δεν εφαρμόστηκε σε όλη την έκτασή της, καθώς ο Δήμος προχώρησε επιλεκτικά στην περίφραξη, τη δημιουργία μονοπατιών και στη φύτευση ορισμένου, μικρού αριθμού, πλατύφυλλων ειδών.

Τις επόμενες δεκαετίες, ο Δήμος Ορεστιάδας ενεπλάκην ενεργά στη διαχείριση των δύο αλσυλλίων που τα ονοματοδότησε ως Άλσος Κάραγατς και Άλσος Αδριανουπόλεως και φέρει την πρωτοβουλία και ευθύνη για τη δημιουργία διαφόρων κατασκευών αναψυχής και αθλοπαιδιών μέσα στα άλση. Συγκεκριμένα, με την ένταξη των δύο αλσών στο σχέδιο

πόλεως, η έκτασή τους απεδόθη, ως προς τη διαχείρισή τους στον Δήμο Ορεστιάδας (παρ. 2 του άρθρου 5 του νόμου 998/1979 όπως ισχύει)· ενώ η προστασία τους παραμένει στη Δασική Υπηρεσία, η οποία εφαρμόζει ως προς τούτο τις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας περί προστασίας των δασών. Επίσης, η κυριότητα παραμένει στο Ελληνικό Δημόσιο και δεν αποτελεί περιουσιακό στοιχείο του Ο.Τ.Α.

Εικόνα 3. «Κτίριον Δασονομείου Νέας Ορεστιάδος» όπως απεικονίζεται στην έκδοση του 1935 του Υπουργείου Γεωργίας «Δασικά Κτίρια Θράκης».

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η ίδρυση του Δασονομείου Νέας Ορεστιάδας από τη Δασική Υπηρεσία στο νότιο άκρο του άλσους Κάραγατς. Το κτίριο αυτό κατασκευάστηκε, ώστε να αποδοθεί για τις ανάγκες στέγασης της υπηρεσίας στην πόλη της Νέας Ορεστιάδος, αλλά και για τη μόνιμη διαμονή της οικογένειας του εκάστοτε υπηρετούντος Δασονόμου. Στην έκδοση του Υπουργείου Γεωργίας «Δασικά Κτήρια Θράκης» του έτους 1935, συμπεριλαμβάνεται το Δασονομείο Νέας Ορεστιάδος, το οποίο φέρεται κτισμένο μέσα σε δασικό πάρκο εκτάσεως 45 στρ. Αυτό μαζί με τα υπόλοιπα 13 Δασονομεία, που περιλαμβάνονται στο ίδιο τεύχος, αναφέρεται πως κατασκευάστηκαν «δια την ενίσχυσιν του εθνικού φρονήματος εν τη υπαίθρω».

Το συγκεκριμένο κτίριο, όπως απεικονίζεται στον χάρτη που περιλαμβάνεται στη «Μελέτη διαμορφώσεως του περιβάλλοντα χώρου του Δασονομείου Ν. Ορεστιάδος» του έτους 1996, είναι εμφανές ότι κατασκευάστηκε με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική μορφή που πιθανολογείται, ότι επρόκειτο για μεταφορά αρχιτεκτονικού σχεδίου υπαρκτού κτιρίου της Αδριανούπολης. «Οι λόγοι εξ άλλου της πολυτελεστέρας εξωτερικής εμφανίσεως του κτιρίου αποδοτέοι εις λόγους Εθνικού εγωισμού επειδή ολίγα βήματα του κτιρίου διέρχεται διεθνής γραμμή συγκοινωνιών» (Υπουργείο Γεωργίας 1935).

Τελευταίες παρεμβάσεις του Δασαρχείου Διδυμοτείχου στο κτίριο και τον εξωτερικό χώρο του Δασονομείου έγιναν αντίστοιχα τα έτη 1996 και 1999. Κατά το έτος 1996, το Δασαρχείο συνέταξε μελέτη διαμόρφωσης του εξωτερικού χώρου του Δασονομείου Ορεστιάδας και της προστασίας του κτίσματος με την κατασκευή τοίχων αντιστήριξης και επιπλέον της περίφραξής του, με συνολικό προϋπολογισμό 32 εκ. δρχ. Πολύ σύντομα, το έτος 1999, το Δασαρχείο επανέρχεται με συμπληρωματικές εργασίες βελτίωσης και υποστήριξης του κτιρίου του Δασονομείου Ορεστιάδος, με προϋπολογισμό 2.343.105 δρχ.

Σε έναν σύντομο απολογισμό μπορούμε να αναφέρουμε ότι το Δασονομείο Νέας Ορεστιάδας στέγασε για περισσότερο από μισό αιώνα τον εκάστοτε διορισμένο Δασονόμο και την οικογένεια του, και παράλληλα για εφτά και πλέον δεκαετίες τις υπηρεσίες του Δασαρχείου Διδυμοτείχου στην Νέα Ορεστιάδα. Επιπλέον, μετά από την οριστική μετοίκιση του

Δασονόμου, για δύο δεκαετίες εφιλοξενείτο στον χώρο του Δασονομείου ο Κυνηγετικός Σύλλογος της περιοχής. Χρονιά σταθμός στην ιστορία του Δασονομείου υπήρξε το έτος 2004, όταν με πρωτοβουλία της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης, η υπηρεσία του Δασονομείου μεταστεγάστηκε και λειτουργεί σε ενοικιαζόμενο κτίριο στο κέντρο της πόλης. Ενώ, στο κτίριο του Δασονομείου φιλοξενήθηκε το γραφείο του Δικτύου Διασυνοριακής Συνεργασίας Νομαρχιών Ελλάδας – Βουλγαρίας – Τουρκίας και στη συνέχεια υπηρεσίες της τοπικής αυτοδιοίκησης.

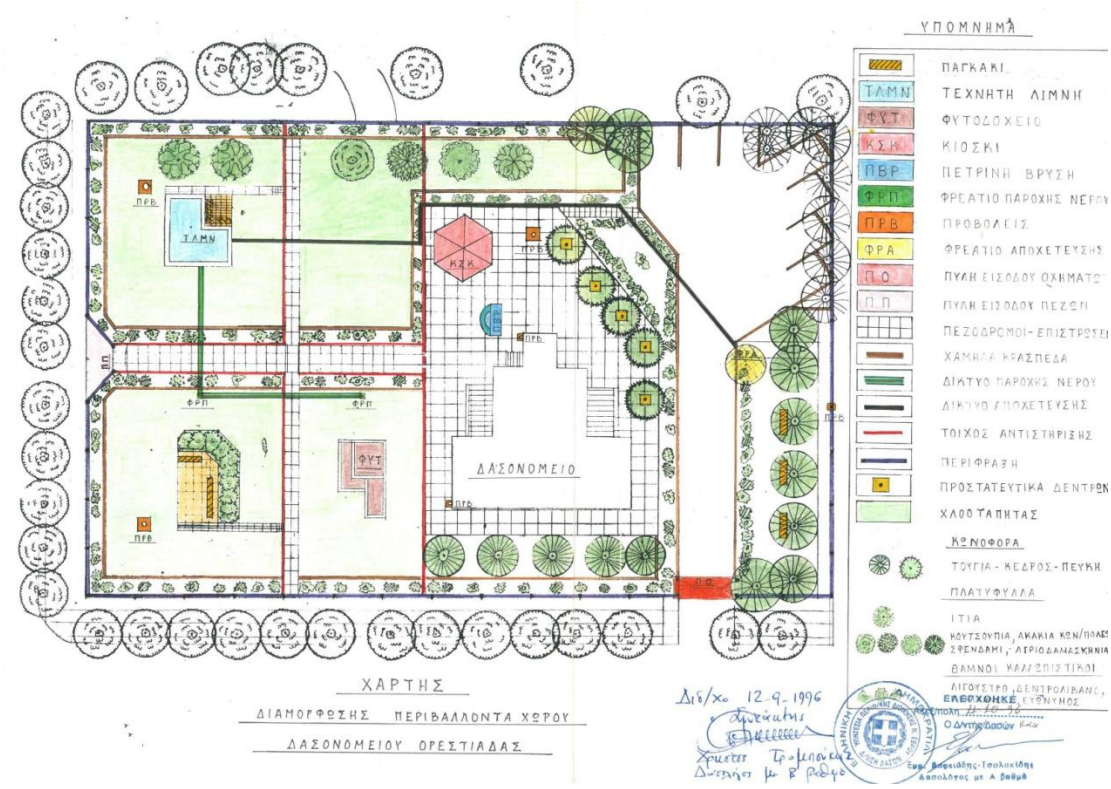

Εικόνα 4. Διαμόρφωση εξωτερικού χώρου Δασονομείου Νέας Ορεστιάδας (από τη Μελέτη διαμορφώσεως περιβάλλοντα χώρου Δασονομείου Ορεστιάδας αρμοδιότητας Δασαρχείου Διδυμοτείχου του έτους 1996).

Εικόνα 5. Εμφανείς οι παλαιότερες φυτεύσεις με πλατύφυλλα και οι πρόσφατες με κωνοφόρα είδη στο άλσος Κάραγατς. Φωτογραφία: Γ. Συναπίδης 2017.

Στη σημερινή τους κατάσταση, τα δύο άλση Αδριανουπόλεως και Κάραγατς αποτελούν ότι απέμεινε από τον διαμελισμό του αρχικού πευκώνα φυτεμένου με το δασικό είδος της τραχείας πεύκης (*Pinus brutia*). Είναι φανερό πλέον ότι με την ανθρωπογενή πίεση που δέχονται τα δύο άλση είναι αδύνατο να αναγεννηθούν φυσικά και τα διάκενα σταδιακά διευρύνονται. Οι αρμόδιοι εμπλεκόμενοι φορείς αντιλαμβάνονται ότι υπάρχει ανάγκη εμπλουτισμού και επαύξησης της βλάστησης με τη φύτευση και τη φροντίδα νεαρών φυταρίων. Έτσι, στις αρχές της δεκαετίας του '90 έγιναν κάποιες επιλεκτικές διάσπαρτες φυτεύσεις με πλατύφυλλα είδη, κατόπιν εισήγησης του Δασαρχείου Διδυμοτείχου, χωρίς όμως ικανοποιητικά ποσοστά επιτυχίας, καθώς μόνο ένας μικρός αριθμός δενδρυλλίων έχουν κατορθώσει να επιβιώσουν. Πρόσφατα, μόλις την περασμένη χρονιά, η υπηρεσία πρασίνου του Δήμου Ορεστιάδας προέβη στη συμπλήρωση των διακένων με 350 νεαρά δενδρύλλια, εκ των οποίων 300 είναι μαύρη πεύκη, 45 τραχεία και 5 έλατα. Ευχάριστη είναι η διαπίστωση στον επισκέπτη ότι τα νεαρά δενδρύλλια στο άλσος Αδριανουπόλεως έχουν περιφραχθεί και απομένει να δούμε την τύχη και την επιτυχία της φύτευσης στο διηνεκές.

Συζήτηση - Συμπεράσματα

Ο Πευκώνας της Νέας Ορεστιάδας ιδρύθηκε με προορισμό τη σύνθεση ενός περιαστικού δασικού οικοσυστήματος με τα πολλαπλά οφέλη που αυτό προσφέρει στο ανθρωπογενές οικιστικό περιβάλλον όπως υδρονομική, οικολογική, βιοκλιματική και τέλος αυτή της αναψυχής και της υπενθύμισης της φύσης στο δομημένο χώρο. Μετά από μια μακρά περίοδο στην ιστορία της πόλης, ο Πευκώνας υπήρξε μάλλον ελάχιστα ή επιλεκτικά επισκέψιμος. Κατ' ουσία, η μορφή της πόλης τότε ήταν ημιαστική, η δομή της κοινωνίας αγροτική και ο οικισμός ήταν διαμορφωμένος από μονώροφες οικίες που διέθεταν αυλές. Ο βίος των κατοίκων ήταν ημιυπαίθριος ή υπαίθριος καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου και είχαν ελάχιστη ανάγκη για αναψυχή, μόνο σε καθιερωμένες αργίες και γιορτές, όπως αυτή της Πρωτομαγιάς και της Καθαράς Δευτέρας, συνήθιζαν να εκδράμουν. Όμως, στην πορεία των χρόνων και της εξέλιξης της Νέας Ορεστιάδας σε αστικό κέντρο του Βορείου Έβρου, ο ιστός της πόλης υψώθηκε ανησυχητικά και ο αριθμός των οχημάτων αυξήθηκε γεωμετρικά, ενώ αντίστοιχα οι ανοικτοί υπαίθριοι χώροι μειώθηκαν από τη συνεχή πίεση κάλυψης των οικιστικών αναγκών. Η καθημερινή διαβίωση των κατοίκων στο πυκνοκατοικημένο κέντρο έγινε ασφυκτική, με όλα τα προβλήματα που τεκμαίρονται από αυτό. Η κατάληξη είναι, το κέντρο της πόλης να στερείται επαρκείς χώρους πρασίνου και τα ποσοστά που αναλογούν σε κάθε κάτοικο να είναι παρόμοια απογοητευτικά με αυτά των μεγάλων αστικών κέντρων της χώρας (Ραντζούδη 2015). Επιπλέον, οι συναυλίες και οι κάθε λογής υπαίθριες εκδηλώσεις στερούνταν κατάλληλους ανοικτούς χώρους για την πραγματοποίηση τους, το ίδιο και οι υπαίθριες εκθέσεις και οι λοιπές κοινωνικές και πολιτικές εκδηλώσεις κατά το θέρος.

Κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες του 20ου αιώνα και μέχρι σήμερα, ο προορισμός και η χρήση των δύο πευκώνων φάνηκε να είναι η αναψυχή, ή τουλάχιστον η διαχείρισή τους άγεται προς αυτήν την κατεύθυνση, εξαιτίας των πιέσεων που ασκεί η τοπική κοινωνία. Συγκεκριμένα, το άλσος Αδριανουπόλεως έχει μετατραπεί σε χώρο ποικίλων καθημερινών αθλητικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, καθώς αυτές ενισχύονται καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου από την ύπαρξη του αναψυκτηρίου και των χώρων για αθλοπαιδιές. Στον ίδιο χώρο πραγματοποιούνται πολιτιστικές εκδηλώσεις, όπως η ετήσια ανθοκομική έκθεση και οι θεατρικές παραστάσεις, συναυλίες και άλλα δρώμενα που συνηθίζεται να λαμβάνουν χώρα στο Υπαίθριο Δημοτικό Θέατρο.

Η πιεστική ανάγκη εξεύρεσης από τους κατοίκους της αναπτυσσόμενης πόλης, χώρων για αναψυχή και απόδραση από το σφιχτοδομημένο περιβάλλον, οδήγησαν στη χρήση πλέον του άλσους Αδριανουπόλεως καθημερινά, ως πάρκου – αναψυκτηρίου από τους ενήλικες κατοίκους και παιδικής χαράς από τους μικρότερους. Αυτό δεν θα ήταν προβληματικό στον βαθμό που ο αρχικός πευκώνας είχε αναγεννηθεί εγκαίρως και με επιτυχία, όταν παρουσιάστηκαν τα πρώτα διάκενα, ώστε σήμερα να διατηρεί τη συγκόμωσή του. Η δραστηριότητα αναψυχής των κατοίκων θα μπορούσε να λαμβάνει χώρα κάτω από την κομοστέγη των πεύκων, όπως συμβαίνει σε πευκώνες που χαίρουν διαφορετικής φροντίδας ή

χαμηλότερης ανθρωπογενούς πίεσης. Μικρότερης κλίμακας προβλήματα, όπως η συμπίεση του εδάφους και η πλήγωση των δένδρων, θα μπορούσαν να περιοριστούν με τη διάχυση των επισκεπτών και των εκδηλώσεων σε όλο τον χώρο. Δυστυχώς όμως η κατάσταση κάθε χρονιά εξελίσσεται εις βάρος του δασικού οικοσυστήματος. Εδώ και τρεις δεκαετίες έχουν σχηματιστεί διάκενα στις συστάδες, τα οποία κάθε χρονιά διευρύνονται σε έκταση, ενώ μειώνεται ο βαθμός συγκόμωσης των ιστάμενων δένδρων, λόγω γήρανσης και προσβολών. Τον τελευταίο χρόνο όπως προαναφέρθηκε έχει γίνει μια προσπάθεια αναδάσωσης με είδη κωνοφόρων, αλλά παράλληλα παραμένουν μεγάλα διάκενα που έχουν καταληφθεί από ξύλινες κατασκευές για αθλοπαιδιές και δεν φαίνεται να υπάρχει διάθεση να αποδοθούν για φύτευση.

Εικόνα 6. Κατάληψη του άλσους Αδριανουπόλεως κατά τη διάρκεια της Ανθοκομικής Έκθεσης το έτος 2010. Φωτογραφία: Γ. Συναπίδης 2010.

Νωρίτερα, τη δεκαετία του '90 χτίστηκαν μέσα στον χώρο μόνιμες κατασκευές, όπως αυτές του Αναψυκτηρίου «Τα Πεύκα» και του Υπαιθρίου Δημοτικού Θεάτρου. Επίσης, ο αύλειος χώρος του 2ου Δημοτικού Σχολείο, που υπήρξε κάποτε δασωμένος, έχει πλέον διανοιχθεί παντελώς, καθώς τα λίγα άτομα πεύκης που είχαν απομείνει από την αρχική δάσωση σταδιακά απομακρύνθηκαν για λόγους ασφάλειας των μαθητών που φοιτούν εκεί.

Αντίστοιχα, το άλσος Κάραγατς που παραμένει σε φυσικότερη κατάσταση γιατί δέχεται μικρότερο αριθμό επισκεπτών και εκδηλώσεων, έχει όμως το μερίδιο του στις συμπληρωματικές χρήσεις. Καταρχάς, η συγκόμωση του πευκώνα μεταβλήθηκε με την απώλεια – ξήρανση πεύκων το έτος 1986, οπότε και ακολούθησαν επιλεκτικές φυτεύσεις με πλατύφυλλα είδη. Οι εργασίες - φυτεύσεις υστέρησαν χρονικά και σε αυτό το άλσος και αποδείχτηκε αδύνατον να καλύψουν όλα τα κενά που είχαν δημιουργηθεί. Έτσι, η συνοχή του άλσους σήμερα αποδεικνύεται τραυματισμένη για δύο κυρίως λόγους, από την καθυστερημένη αναγέννηση του δασικού οικοσυστήματος από τη μια, και την αποστέρηση μέρους του δασικού χώρου, ο οποίος διατέθηκε για τη δημιουργία γηπέδων τένις και αθλοπαιδιών από την άλλη.

Στην ευρύτερη περιοχή της πολεοδομικού συγκροτήματος, τα ποτάμια οικοσυστήματα που αναπτύσσονται, φιλοξενούν άγρια ζωή και ιδιαίτερα σπάνια ορνιθοπανίδα (Ντάφης 1995). Ο πευκώνας συμμετέχει σε αυτό το υπερτοπικό δίκτυο συντήρησης και διατήρησης της άγριας ζωής όπως και κάθε αδιατάρακτο, από ανθρωπογενή επίδραση, φυσικό οικοσύστημα. Με τον υποβιβασμό του σε ένα πάρκο ημερήσιας αναψυχής υπάρχει συνεχής και διαρκής όχληση της άγριας πανίδας και ορνιθοπανίδας που γειτνιάζει στα ρέματα και τους υγροτόπους της ευρύτερης περιοχής της πόλης. Όλες αυτές οι αστοχίες και παραλείψεις, που ξεκινούν με την απώλεια της φυσικής αναγέννησης και της επικράτησης μόνιμων διακένων, ως τον κατακερματισμό με κατασκευές του μοναδικού για την πόλη, πνεύμονα δασικού πρασίνου,

κατάφεραν να υποβαθμίσουν τα άλση, σε δυο μικρότερου μεγέθους και οικολογικής αξίας χώρους πρασίνου.

Εικόνα 7. Το άλσος Κάραγατς το περασμένο φθινόπωρο, όπου είναι εμφανής η αναδάσωση με νεαρά δενδρύλλια κωνοφόρων και στο βάθος ο περιφραγμένος χώρος για αθλοπαιδιές. Φωτογραφία: Γ. Συναπίδης 2017.

Τελικά, από την επισκόπηση της κατάστασης των αλσυλλίων και των δένδρων που ίστανται ακόμη, είναι εμφανές ότι αυτά γηράσκουν και είναι άμεση και επιτακτική η ανάγκη να αντικατασταθούν. Έχουν γίνει μεμονωμένες και αποσπασματικές προσπάθειες εμπλουτισμού με δενδρύλλια πλατυφύλλων και κωνοφόρων και στα δύο άλση. Όμως, οι προσπάθειες αυτές δεν έχουν συνολικό σχεδιασμό, ούτε υπάρχει συγκεκριμένη στόχευση για το μέλλον του πευκώνα. Η επιλογή του δασοπονικού είδους είναι το σπουδαιότερο στάδιο στην προσπάθεια μιας αναδάσωσης, καθώς θα πρέπει να είναι δυνατόν να προσαρμοστεί με επιτυχία στον χώρο που θα φυτευτεί και να εκπληρώνει τον σκοπό της φύτευσης (Χατζηστάθης & Ντάφης, 1989). Τι επιθυμούμε ως τοπική κοινωνία, ένα άλσος από κωνοφόρα – πευκώνα ή ένα πάρκο πλατυφύλλων; Και ποιά είναι η ορθότερη επιστημονική άποψη για την εξέλιξη του συγκεκριμένου δάσους; Για να απαντηθούν τέτοιου είδους προβληματισμοί, κρίνεται απαραίτητο στην παρούσα φάση να προηγηθεί μια επιστημονική μελέτη σχεδιασμού ενός συστηματικού πλαίσιου εμπλουτισμού της υπάρχουσας βλάστησης σε βάθος χρόνου, με την επιλογή κατάλληλων ειδών, με παράλληλη φροντίδα και προστασία των νεαρών φυταρίων για την κάλυψη των διακένων και την σταδιακή απομάκρυνση των άρρωστων ή γέρικων δένδρων. Αυτή η μελέτη θα πραγματοποιηθεί σύμφωνα με τις προδιαγραφές της υπ’ αριθ. 133384/6587/10-12-2015 απόφασης υπουργού Περιβάλλοντος & Ενέργειας (ΦΕΚ 2828/Β΄), που αφορά στη διαχείριση των αστικών χώρων πρασίνου (πάρκων και αλσών) με επιστημονικά κριτήρια. Με αυτόν τον τρόπο θα αποκατασταθεί, έστω και εκ των υστέρων, η πυκνότητα των δένδρων και θα συμπληρωθεί η διαρραγείσα κομοστέγη, ώστε να μην απολεσθεί η μορφή του δάσους από το εν λόγω δασικό οικοσύστημα, ενώ θα οργανωθεί η χρήση του χώρου, ώστε αυτός να διαχειρίζεται με περιβαλλοντικά κριτήρια λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες της κοινωνίας· δηλαδή θα λαμβάνει υπόψη το γεγονός της διαχείρισης ενός φυσικού οικοσυστήματος στον αστικό ιστό, στον οποίο συμμετέχει με δραστηριότητες του ο άνθρωπος. Επίσης, ιδανικό θα ήταν να γίνουν προστατευτικές κατασκευές κατά τη φύτευση των νεότερων και εκ των υστέρων, υποβοηθητικές, παρεμβάσεις στα γηραιότερα που θα επιτρέπουν τη διατήρηση του αερισμού του εδάφους, παράλληλα με την ασφαλή κυκλοφορία των επισκεπτών.

Η αναψυχή και η ψυχαγωγία είναι μερικοί ρόλοι που περιλαμβάνονται στην έννοια της πολλαπλής χρήσης και προσφοράς των δασών στη σύγχρονη εποχή και τα οποία πρέπει να ιεραρχούνται και να τίθενται σε προτεραιότητα ανάλογα με την περίπτωση (Γκατζογιάννης

1997). Στην περίπτωση του συγκεκριμένου πευκώνα πρέπει να διατηρηθεί η μορφή του δάσους (λειτουργία ως άλσους), ώστε να συνεχίζουν να υφίστανται οι πολλαπλές ωφέλειες που αναζητά ο σύγχρονος άνθρωπος από το φυσικό περιβάλλον παράλληλα με την αναψυχή.

Ευχαριστίες

Η συγγραφέας θα ήθελε να ευχαριστήσει: α) τον συνάδελφο Αντώνιο Καπετάνιο για την επιστημονική συμβολή του, σχετικά με την ισχύουσα νομοθεσία σε θέματα ίδρυσης και προστασίας του αστικού πρασίνου, β) τους συναδέλφους του Δασαρχείο Διδυμοτείχου για την παροχή των ιστορικών στοιχείων που περιλαμβάνονται στις συνταχθείσες εκ του Δασαρχείου σχετικές μελέτες, γ) την Υπηρεσία Πρασίνου του Δήμου Ορεστιάδας που παραμένει πάντα πρόθυμη για συνεργασία και παροχή στοιχείων σχετικά με το αστικό πράσινο, δ) τον συμπολίτη Γρηγόριο Αζορίδη για τις πληροφορίες που μοιράστηκε και την προθυμία του να συμβάλλει στην ιστορική έρευνα.

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

Ντάφης, Σ. και Συνεργάτες (1995). Κατάλογος προτεινόμενων προς ένταξη περιοχών στο Δίκτυο «ΦΥΣΗ 2000», Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ΓΔΧΙ, Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων (ΕΚΒΥ), Θέρμη.

Ντάφης, Σ. (2001). Δασοκομία Πόλεων. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Art of Text.

Ραντζούδη, Ε. (2004). Η συμβολή του πρασίνου κατά μήκος οδικών αξόνων στη βελτίωση του περιβάλλοντος του αστικού ιστού λαμβάνοντας υπόψη βιοκλιματικά και αισθητικά κριτήρια (μελέτη περίπτωσης του αστικού ιστού Νέας Ορεστιάδας). Μεταπτυχιακή διατριβή, Ε.Α.Π., Πάτρα.

Ραντζούδη, Ε. (2015). Το αστικό πράσινο στο πολεοδομικό συγκρότημα της Νέας Ορεστιάδας, Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ), Πρακτικά 1ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας με θέμα «Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο» Νέ Ορεστιάδα: Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας, Δημοκρίτειο πανεπιστήμιο Θράκης, σελ. 375-385.

Δασικά Κτήρια Θράκης (1935). Υπουργείο Γεωργίας. Αθήναι: Τύποις Ιων. & Αριστ. Γ. Παπανικολάου.

Τσονίδης, Τ. (1980). Η Ορεστιάδας μας, Ορεστιάδα: Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέων Ορεστιάδας.

Χατζηστάθης, Α., Ντάφης, Σ. (1989). Αναδασώσεις - Δασικά Φυτώρια. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Γιαχούδη Γιαπούλη Ο.Ε.

Γκατζογιάννης, Σ. (1997). Σύγχρονες τάσεις της διαχείρισης των δασών, Επιστημονικό Διήμερο Αειφορική πιστοποίηση ξύλου, Υπουργείο Γεωργίας Γενική Γραμματείας Δασών και Περιβάλλοντος, Θεσσαλονίκη.

Καπετάνιος, Α.Β. (2010). Το «Ελληνικό» πρόβλημα (Α μέρος), Ανακτήθηκε στις 25 Οκτωβρίου 2017 από: www.grekarchitecs.gr/site parts/article=3540&language=gr

Καπετάνιος, Α.Β. (2014). Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2017 από: Το επεισόδιο του Λυκαβηττού – Η αναδάσωση που έριξε την κυβέρνηση, http://dasarxeio.com/2014/05/17/1212-3/comment-page-1/

Καπετάνιος, Α.Β. (2017). Αστικές Αναδασώσεις, Το άγνωστο έργο της δασικής υπηρεσίας για το αστικό πράσινο(2ο από 4α). Ανακτήθηκε στις 8 Φεβρουαρίου 2018 από: http://dasarxeio.com/2017/04/15/2307/

ΚΤΗΡΙΟΝ ΔΑΣΟΝΟΜΕΙΟΥ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ (2016) 12 Οκτωβρίου. Ανακτήθηκε στις 6 Νοεμβρίου 2017 από: https://dasarxeio.com/2016/10/12/0026-2/

II. Ξενόγλωσση

Rantzoudi, E.C, Georgi, J.N. (2017). Correlation between the geometrical characteristics of streets and morphological features of trees for the formation of tree lines in the urban design of the city of Orestiada, Greece. Urban Ecosystems. Vol. 20, pp. 1081-1093.

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 234-245

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ: Η ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Μαρία Γεωργοπούλου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο όρος πολιτιστική κληρονομιά περιλαμβάνει τον απτό πολιτισμό, τον άυλο πολιτισμό και τη «φυσική» κληρονομιά, που παραπέμπει σε σημαντικά πολιτιστικά τοπία. Η κεντρική πλατεία Δασίου της πόλης της Νέας Ορεστιάδας, αποτελεί κατά μια έννοια πολιτιστικό κληροδότημα της κοινωνίας από τις γενιές των μεταναστευόντων κατοίκων της, το οποίο διατηρήθηκε στο παρόν και σκοπό έχει την παραχώρησή του στις μελλοντικές. Η διαχρονική εξέλιξη της πλατείας, του ρόλου της στην οικονομική και κοινωνική ζωή των κατοίκων της πόλης και ο επαναπροσδιορισμός της ως χώρος πολιτισμού, αλλά και τουριστικής αξιοποίησης με σεβασμό στο περιβάλλον ήταν το ζητούμενο σε μια πόλη που αναπτύσσεται και αλλάζει. Με την ανάπλαση της πλατείας και του εμπορικού κέντρου της Νέας Ορεστιάδας έγινε προσπάθεια να δοθεί στην πόλη ταυτότητα και χαρακτήρας σύγχρονου ευρωπαϊκού κέντρου. Δημιουργήθηκε ένας χώρος ποιοτικός, υψηλών προδιαγραφών, που προσκαλεί και προκαλεί το κοινό όχι μόνο να εξερευνήσει, αλλά και να παρατείνει τη διάρκεια παραμονής του στην περιοχή για κάθε είδους κοινωνικό δρώμενο ενισχύοντας τη συνοχή μεταξύ των μελών της κοινωνίας.

Λέξεις κλειδιά: *Πολιτιστική κληρονομιά, αστική ανάπλαση, βιώσιμο περιβάλλον, βιοκλιματικός σχεδιασμός, αειφόρος ανάπτυξη, Νέα Ορεστιάδα*

Εισαγωγή

Ο όρος Πολιτιστική Κληρονομιά περιλαμβάνει τον απτό πολιτισμό, τον άυλο πολιτισμό και τη «φυσική» κληρονομιά, που παραπέμπει σε σημαντικά πολιτιστικά τοπία (Βικιπαίδεια 2017α).

Η κεντρική πλατεία Δασίου της πόλης της Νέας Ορεστιάδας αποτελεί κατά μια έννοια, πολιτιστικό κληροδότημα της κοινωνίας από τις γενιές των μεταναστευόντων κατοίκων της, το οποίο διατηρήθηκε στο παρόν και σκοπό έχει την παραχώρησή του στις μελλοντικές γενιές..

Η διαχρονική εξέλιξη της πλατείας, του ρόλου της στην οικονομική και κοινωνική ζωή των κατοίκων της πόλης και ο επαναπροσδιορισμός της ως χώρος πολιτισμού, αλλά και τουριστικής αξιοποίησης με σεβασμό στο περιβάλλον ήταν το ζητούμενο σε μια πόλη που αναπτύσσεται και αλλάζει.

Με την ανάπλαση της πλατείας και του εμπορικού κέντρου της Νέας Ορεστιάδας έγινε μια προσπάθεια να δοθεί στην πόλη ταυτότητα και χαρακτήρας σύγχρονου ευρωπαϊκού κέντρου. Στόχος ήταν να δημιουργηθεί ένας χώρος ποιοτικός, υψηλών προδιαγραφών, που να προσκαλεί και να προκαλεί το κοινό όχι μόνο να το εξερευνήσει, αλλά να παρατείνει τη

διάρκεια παραμονής του στην περιοχή για κάθε είδους κοινωνικό δρώμενο ενισχύοντας τη συνοχή μεταξύ των μελών της κοινωνίας.

Τελικά υλοποιήθηκε ένας πολιτιστικός χώρος, ο οποίος βρίσκεται σε πλήρη αρμονία με το φυσικό περιβάλλον (Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Δήμου Ορεστιάδας).

Εικόνα 1. Πανοραμική άποψη πλατείας Δασίου της πόλης της Νέας. Ορεστιάδας. Πηγή: Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Δήμου Ορεστιάδας.

Ανάλυση όρων

Πολιτιστική Κληρονομιά

Ο όρος πολιτιστική κληρονομιά εμπεριέχει τις έννοιες πολιτιστικό περιβάλλον και φυσικό περιβάλλον. Είναι τα ανθρωπογενή στοιχεία του πολιτισμού και τα χαρακτηριστικά, όπως αυτά διαμορφώθηκαν από την παρέμβαση και τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον, περιλαμβανομένων των ιστορικών χώρων και της καλλιτεχνικής και πολιτιστικής εν γένει κληρονομιάς της χώρας. Την ίδια λογική με την οποία αντιμετωπίζουμε ένα έργο τέχνης, ένα μνημείο, ως τεκμήριο της πολιτιστικής μας ταυτότητας, οφείλουμε να την εφαρμόσουμε και στην αντιμετώπιση του τοπίου και του φυσικού περιβάλλοντος. Η διαμόρφωση ενός οποιουδήποτε χώρου έτσι όπως αυτή παρουσιάζεται σε κάθε χρονική στιγμή δεν είναι τίποτε άλλο παρά το άθροισμα των συνεχών παρεμβάσεων του ανθρώπου στο φυσικό τοπίο, από την στιγμή της πρώτης ανθρώπινης εγκατάστασης ως σήμερα.

Η τελευταία χρονικά φάση της ανθρώπινης δραστηριότητας σε μία φυσική και γεωγραφική ενότητα φέρει σε λειτουργική ή λανθάνουσα μορφή στοιχεία από τις προγενέστερες φάσεις της ανθρωπογενούς παρέμβασης. Υπό την έννοια αυτή, φυσικά στοιχεία και ανθρώπινα έργα, το φυσικό και το πολιτιστικό ή ανθρωπογενές περιβάλλον αποτελούν υποσύνολα ενός ευρύτερου και ενιαίου περιβαλλοντικού συνόλου.

Τα τελευταία χρόνια όλο και πιο συχνά καταβάλλεται σοβαρή προσπάθεια για την προστασία του μνημειακού πλούτου της χώρας, οι οποίες συνεπάγονται την διατήρηση και ανάπλαση ελεύθερων και εν πολλοίς αδόμητων χώρων (Μενδώνη 2014).

Αστική Ανάπλαση

Οι ανάγκες που προκαλούν τις επεμβάσεις και την ανάπλαση στον αστικό ιστό τόσο σε ιστορικά σύνολα, όσο και αλλού διακρίνονται σε:

- Ανάγκες επίλυσης προβλημάτων
- Ανάγκες πολιτιστικής αξιοποίησης
- Οικιστικές ανάγκες
- Νέες οικονομικές, καταναλωτικές, ψυχαγωγικές ανάγκες

Με βάση τις προαναφερθείσες ανάγκες η ανάπλαση μιας περιοχής έχει πολύπλευρους στόχους που αφορούν τόσο στην αξιοποίηση του ίδιου του χώρου, στην επανεκτίμηση των κελυφών και των χρήσεών τους, αλλά και στην παροχή ενός ποιοτικού αστικού περιβάλλοντος στους χρήστες του. Για να επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί χρησιμοποιούνται διαφορετικά κριτήρια προκειμένου να διακριθούν οι διάφορες μορφές ανάπλασης (Στεφάνου 1993).

Οι ιδιαιτερότητες των προς ανάπλαση περιοχών υπαγορεύουν τους στόχους, την μεθοδολογία και τα μέσα που ακολουθούνται. Οι αναπλάσεις αυτού του είδους διακρίνονται σε:

- Αναπλάσεις περιοχών κατοικίας
- Αναπλάσεις και επεμβάσεις κλίμακας σε αρχαιολογικούς χώρους ή ιστορικούς τόπους
- Αναπλάσεις ιστορικών κέντρων και γενικά περιοχών έντονης οικονομικής δραστηριότητας
- Αναπλάσεις αποβιομηχανοποιημένων ζωνών
- Αναπλάσεις παράκτιων και παρυδάτιων μετώπων
- Αναπλάσεις περιοχών λοιπών χρήσεων

Μέσα στον όρο αστική ανάπλαση θα βρούμε το σύνολο των κατευθύνσεων, μέτρων, παρεμβάσεων και διαδικασιών πολεοδομικού, κοινωνικού, οικονομικού, οικιστικού και ειδικού αρχιτεκτονικού χαρακτήρα, που προκύπτουν από σχετική μελέτη και που αποσκοπούν κυρίων στη βελτίωση των όρων διαβίωσης των κατοίκων, τη βελτίωση του δομημένου περιβάλλοντος, την προστασία και ανάδειξη των πολιτιστικών, ιστορικών, μορφολογικών και αισθητικών στοιχείων και χαρακτηριστικών της περιοχής (www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esta/T1/028/10080.pdf).

Βιώσιμος σχεδιασμός

Βασικές αρχές του αστικού βιώσιμου σχεδιασμού είναι:

- *Περιβαλλοντική Βιωσιμότητα*

  Αναζητείται ένας σχεδιασμός φιλικός προς το περιβάλλον με ταυτόχρονη μείωση του ενεργειακού αποτυπώματος σε αυτό. Σκοπό θα έχει την διατήρηση της υπάρχουσας βλάστησης και ενίσχυση αυτής με τη δημιουργία πράσινων ζωνών.

- *Οικονομική Βιωσιμότητα*

  Βασικό κριτήριο του σχεδιασμού θα είναι οι επιπτώσεις και τα αποτελέσματα στο επίπεδο της οικονομίας για την περιοχή και τους κατοίκους. Στόχο θα αποτελεί η αναζωογόνηση της περιοχής μέσα από την ανάδειξη και την δημιουργία αναπτυξιακών ευκαιριών με έμφαση στον πολιτισμό, τον αθλητισμό και τον τουρισμό.

- *Εξισορρόπηση και κοινωνική συνοχή*

  Ο χώρος πρέπει να σχεδιάζεται έτσι ώστε να λειτουργεί με πολλαπλούς τρόπους, να προσελκύει όλες τις κατηγορίες των πολιτών από όλες τις ηλικίες και να ενισχύει τη συνοχή μεταξύ των μελών της κοινωνίας.

- *Μείωση της κίνησης του αυτοκινήτου – ενίσχυση των πεζών και των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς (Μ.Μ.Μ.)*

  Προτείνεται σχεδιασμός που να εναρμονίζεται στις αστικές ελληνικές πόλεις, στις οποίες υπάρχει η ανάγκη για μείωση της χρήσης του Ι.Χ. αυτοκινήτου με παράλληλη αύξηση της χρήσης των Μ.Μ.Μ. όπως επίσης και της διευκόλυνσης πεζών και ποδηλάτων (Γονιάδης 2015)

Αειφόρος ανάπτυξη – Βιώσιμο περιβάλλον

Η αειφόρος ανάπτυξη αναφέρεται στην οικονομική ανάπτυξη που σχεδιάζεται και υλοποιείται λαμβάνοντας υπόψη την προστασία του περιβάλλοντος και τη βιωσιμότητα. Γνώμονας της αειφορίας είναι η μέγιστη δυνατή απολαβή αγαθών από το περιβάλλον, χωρίς όμως να διακόπτεται η φυσική παραγωγή αυτών των προϊόντων σε ικανοποιητική ποσότητα και στο μέλλον.

Βασική προϋπόθεση για την αειφορία είναι η ανάπτυξη των παραγωγικών δομών της οικονομίας παράλληλα με τη δημιουργία υποδομών με μία ευαίσθητη στάση απέναντι στο φυσικό περιβάλλον και στα οικολογικά προβλήματα.

Η βιωσιμότητα υπονοεί ότι οι φυσικοί πόροι υφίστανται εκμετάλλευση με ρυθμό μικρότερο από αυτόν με τον οποίον ανανεώνονται, διαφορετικά λαμβάνει χώρα περιβαλλοντική υποβάθμιση. Βιώσιμη ανάπτυξη σημαίνει να βασίζονται οι αναπτυξιακές και περιβαλλοντικές πολιτικές σε μία ανάλυση κόστους-οφέλους και σε μία προσεκτική οικονομική ανάλυση που θα ενδυναμώνει την περιβαλλοντική προστασία και θα οδηγεί σε αυξανόμενα και διατηρήσιμα επίπεδα ευημερίας (Βικιπαίδεια 2017β).

Εικόνα 2. Από την Διημερίδα για την βιώσιμη αστική ανάπτυξη, ταυτότητα, εικόνα και μάρκετινγκ της πόλης της Νέας Ορεστιάδας. Πηγή: Τμήμα Προγραμματισμού Δήμου Ορεστιάδας.

Φιλοσοφία σχεδιασμού και υλοποίηση πλατείας Νέας Ορεστιάδας

Πολιτιστική κληρονομιά

Η σύγχρονη ελληνική πόλη αλλάζει με γρήγορους ρυθμούς και διαρκώς επαναπροσδιορίζεται. Κυρίαρχος καμβάς ανάδειξης και διεξαγωγής των περιστατικών αυτών

είναι οι υπαίθριοι χώροι της, στους οποίους διαδραματίζονται και λαμβάνουν χώρα τα δρώμενα της αστικής ζωής.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια υπήρξε η επιθυμία να επαναξιολογηθεί η πόλη της Νέας Ορεστιάδας ώστε να απαντήσει με ένα σύγχρονο δυναμικό τρόπο στις ανάγκες του υπό διαμόρφωση χώρου του κέντρου της.

Λαμβάνοντας υπ' όψιν το γεγονός ότι αποτελεί έναν κομβικό και σημαντικό πόλο έλξης της Θράκης, υπήρξε η επιθυμία, κάθε επέμβαση να συμβαδίζει με τις προοπτικές ανάπτυξης του νομού έτσι ώστε, η Νέα Ορεστιάδα να επωμιστεί με πυγμή το ρόλο μιας δυναμικής παρουσίας στη Βορειοανατολική Ελλάδα (Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Δήμου Ορεστιάδας).

Αυτή η επιθυμία είναι συνδεδεμένη με την ιστορία ίδρυσης της πόλης σύμφωνα με την οποία η εντολή του τότε Γενικού Διοικητή της Θράκης Σπύρου Δάσιου ήταν: «Θέλω η Ορεστιάδα να γίνει μια καινούργια Αδριανούπολη». Για την προσφορά του στην πόλη, οι κάτοικοι τον ανακήρυξαν επίτιμο δημότη και έδωσαν το όνομα του στην κεντρική πλατεία της πόλης (Φαρμακίδης 2012).

Βασική επιδίωξη του σχεδιασμού ήταν η διαμόρφωση ενός ενιαίου, άνετου σώματος υπαίθριων χώρων που να αποτελεί τη ραχοκοκαλιά των κοινωνικών δρώμενων της πόλης. Άλλωστε από την αρχή ίδρυσης της πόλης ο μηχανικός Γεώργιος Μαγκλής εφάρμοσε ένα καλά μελετημένο σχέδιο, με προοπτική, με υποδειγματική ρυμοτομία, με φαρδιούς δόμους και μεγάλες πλατείες (Κεσσόπουλος 2015).

Το έργο «ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ & ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ» δεν είναι ένα αποσπασματικό έργο, ούτε ασύνδετο με την πολιτιστική κληρονομιά και την ιστορία της πόλης όπως νομίζουν οι περισσότεροι. Είναι τμήμα ενός ευρύτερου σχεδιασμού ο οποίος υλοποιείται αναγκαστικά τμηματικά και περιλαμβάνει:

- τη διαμόρφωση των πεζοδρομίων εκατέρωθεν της Βασιλέως Κωνσταντίνου από την Ιπποκράτους μέχρι τον σιδηροδρομικό σταθμό
- τους 4 πεζόδρομους Πρόκου, Αποστολάκη, Ερμού και Ηφαίστου
- την κεντρική πλατεία από την οδό Κωνσταντινουπόλεως μέχρι την οδό Ορέστου με την ενοποίηση των οδών Πανταζίδου και Ευριπίδου
- τη διαμόρφωση των πεζοδρομίων από την οδό Σκρά έως την οδό Εμμανουήλ Ρήγα.

Για την ανάδειξη του εμπορικού κέντρου της Νέας Ορεστιάδας υπάρχει μια πλήρης και ολοκληρωμένη άποψη η οποία υλοποιείται τμηματικά, αφού πρώτα εξασφαλίζεται η απαραίτητη χρηματοδότηση (Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Δήμου Ορεστιάδας).

Αστική Ανάπλαση

Η τμηματική υλοποίηση του παραπάνω σχεδιασμού ξεκίνησε με την κατασκευή των τεσσάρων πεζόδρομων το 2007. Ήταν η πρώτη φορά που οι πολίτες της Νέας Ορεστιάδας είχαν την ευκαιρία να εξοικειωθούν με την έννοια του πεζόδρομου και του δημόσιου αστικού χώρου. Μετά τους πεζόδρομους ήρθε η σειρά της ανάπλασης της κεντρικής πλατείας.

Η συνολική μελέτη για το εμπορικό κέντρο της πόλης της Νέας Ορεστιάδας είναι αποτέλεσμα Πανελλήνιου Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού Ιδεών που ολοκληρώθηκε το έτος 2000. Μάλιστα, η ιδέα της αρχιτεκτονικής ομάδας που πήρε το Α΄ βραβείο στον διαγωνισμό, δημοσιεύθηκε στον αντίστοιχο κατάλογο της 2ης Ευρωπαϊκής Biennial του 2001 που έλαβε χώρα στην Βαρκελώνη και θεωρήθηκε μία από τις καλύτερες προτάσεις όσον αφορά ανάπλαση αστικού-εμπορικού κέντρου σε αρμονία με το πράσινο και τα ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά της περιοχής.

Στόχος ήταν να αποδοθεί στον αστικό ιστό μια αλληλουχία χωρικών ενοτήτων ανάλογα με τις επιμέρους συνθήκες και ανάγκες.

Στο συγκεκριμένο παράδειγμα οι εργασίες ανάπλασης θα αφορούσαν:

- Την περιοχή της κεντρικής πλατείας με τους εκατέρωθεν πεζόδρομους από βορρά και από νότο.

- Την περιοχή έμπροσθεν του Δημαρχείου και μέχρι την οδό Ευριπίδου.

Όλες οι σχεδιαζόμενες επεμβάσεις θα έπρεπε να είχαν γνώμονα:

- την αναζήτηση ενός σχεδιασμού φιλικού προς το περιβάλλον με ταυτόχρονη μείωση του ενεργειακού αποτυπώματος σε αυτό. Τη διατήρηση της υπάρχουσας βλάστησης και ενίσχυση αυτής με τη δημιουργία νέων πράσινων ζωνών.
- τις επιπτώσεις και τα αποτελέσματα στο επίπεδο της οικονομίας από την ανάπλαση της πλατείας για την περιοχή και τους κατοίκους, με στόχο την αναζωογόνηση της μέσα από την ανάδειξη και την δημιουργία αναπτυξιακών ευκαιριών με έμφαση στον πολιτισμό, τον αθλητισμό και τον τουρισμό.
- τον σχεδιασμό του χώρου έτσι ώστε να λειτουργεί με πολλαπλούς τρόπους, να προσελκύει όλες τις κατηγορίες των πολιτών από όλες τις ηλικίες και να ενισχύει τη συνοχή μεταξύ των μελών της κοινωνίας.
- τον περιορισμό των Ι.Χ. αυτοκινήτων με την ταυτόχρονη παρότρυνση της κίνησης ατόμων με ειδικές ανάγκες καθώς επίσης και την αύξηση της χρήσης ποδηλάτου και των μέσων μαζικής μεταφοράς (Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Δήμου Ορεστιάδας).

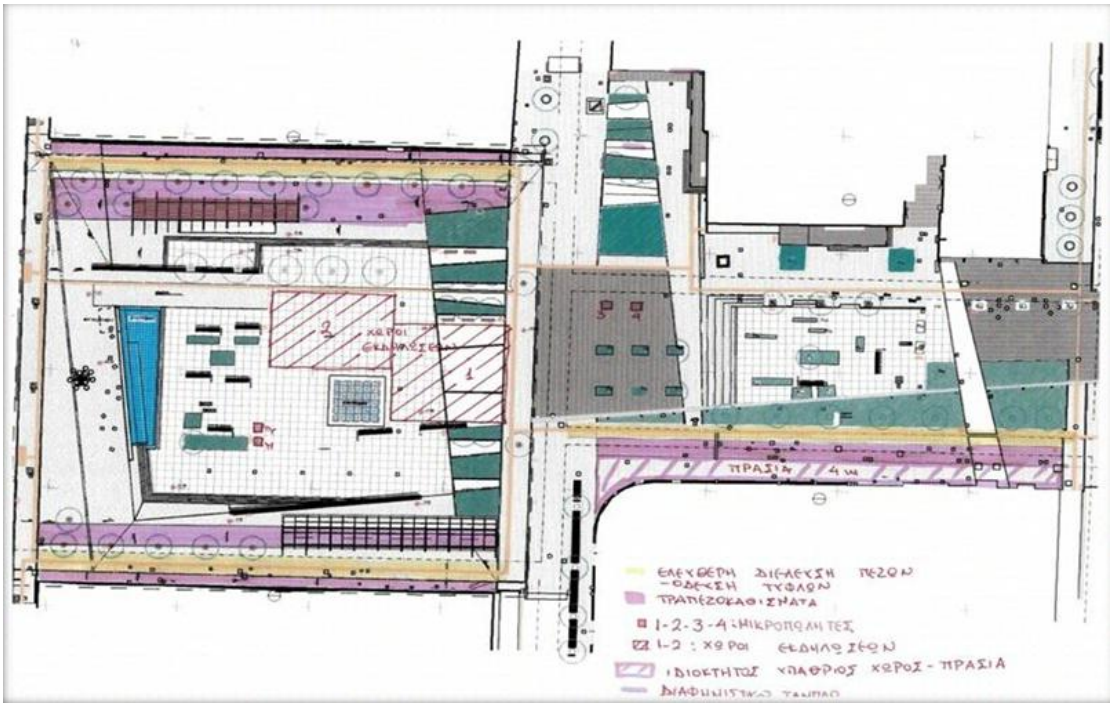

Εικόνα 3. Κάτοψη περιοχής παρέμβασης ανάπλασης πλατείας Νέας Ορεστιάδας. Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Δήμου Ορεστιάδας.

Βιώσιμο περιβάλλον

Κατά την υλοποίηση του έργου βασική αξία ήταν ο σεβασμός στο υπάρχον πράσινο, έτσι όπου ήταν δυνατό διατηρήθηκαν αρκετά δέντρα όπως τα πλατάνια και οι μανόλιες στην είσοδο του Δημαρχείου, ενώ συνολικά απομακρύνθηκαν μόλις 35 δέντρα σε μια περιοχή παρέμβασης που ανέρχεται σε 14.000,00 τ.μ. περίπου.

Το νέο «πράσινο» στην πλατεία καλύπτει μια επιφάνεια 2.000 τ.μ. στην οποία φυτεύτηκαν συνολικά 72 δέντρα νεαρής ηλικίας ύψους 1,70μ και περίπου 1.577 θάμνοι από είδη που ευδοκιμούν στην περιοχή.

Με τη βασική πεποίθηση ότι η πλατεία απευθύνεται σε όλους τους πολίτες της, εξασφαλίστηκε η απρόσκοπτη κίνηση των Α.Μ.Ε.Α με τη βοήθεια της όδευσης τυφλών ώστε

να είναι δυνατή η κυκλοφορία σε αυτήν με ασφάλεια. Παράλληλα, έχουμε την έναρξη ενός δικτύου που σε συνδυασμό με τις ράμπες που κατασκευάστηκαν στην πλατεία και αργότερα σε άλλα σημεία του ευρύτερου εμπορικού κέντρου προσφέρουν μια σχετική ανεξαρτησία κίνησης των ΑΜΕΑ στην πόλη.

Άλλη μια βασική πεποίθηση που υλοποιήθηκε με το πέρας των εργασιών, ήταν οι επιλεγμένες πεζοδρομήσεις τμημάτων οδού όπως στην Πανταζίδου και στην Ευριπίδου καθώς και οι επιβεβλημένες πεζοδρομήσεις ώστε να εφαρμοστεί το αρχικό ρυμοτομικό σχέδιο της πόλης και να περιοριστεί η διαμπερής κίνηση των οχημάτων στο νέο δημόσιο χώρο.

Σκοπός όλων των αξιών και των πεποιθήσεων ήταν η δημιουργία ενός ενιαίου σώματος υπαίθριου χώρου στην καρδιά του εμπορικού κέντρου της πόλης ώστε να γίνει ένας ελκυστικός και ασφαλής χώρος για την φιλοξενία πολιτιστικών, αθλητικών και άλλων εκδηλώσεων (Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Δήμου Ορεστιάδας).

Βιοκλιματικός Σχεδιασμός

Βασική προτεραιότητα στην μελέτη της πλατείας Δασίου, ήταν ο ενεργειακός-βιοκλιματικός σχεδιασμός της ώστε να καταστεί κατά το δυνατό λιγότερο ενεργοβόρα. Ο σχεδιασμός αυτός βασίστηκε και αποτυπώθηκε στα παρακάτω στοιχεία:

- *Σκίαση*

  Κατασκευάστηκαν δύο στέγαστρα, ένα στη βόρεια και ένα στη νότια πλευρά της κεντρικής πλατείας, με κύριο σκοπό την δημιουργία χώρων στιγμών χαλάρωσης μικρής διάρκειας. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι έχει γίνει η πρόβλεψη για την μελλοντική τοποθέτηση φωτοβολταϊκών πάνελ πάνω από την επικάλυψη των στεγάστρων.

- *Δροσισμός*

  Για την βελτίωση του μικροκλίματος τοπικά, για την αισθητική αλλά και το παιχνίδι των παιδιών, δημιουργήθηκαν εστίες με το στοιχείο του νερού.

  Συγκεκριμένα κατασκευάστηκαν δύο σιντριβάνια, ένας μικρός καταρράκτης στην βόρεια πλευρά της πλατείας ενώ λίγο νοτιότερα χωροθετήθηκαν οι πίδακες νερού.

- *Επικάλυψη θορύβου*

  Ένα μεγάλο τμήμα της πλατείας υποβιβάστηκε σε σχέση με το υψόμετρο της κεντρικής αρτηρίας της οδού Κωνσταντινουπόλεως. Αυτό έγινε για να εξασφαλιστεί η μείωση των επιπέδων θορύβου από την κυκλοφοριακή κίνηση της οδού προς το χώρο της πλατείας.

- *Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας*

  Μια πρώτη προσπάθεια εξοικείωσης με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας έγινε με το φωτοβολταϊκό δέντρο ή Solar Tree, μια απλή ενεργειακά πινελιά που όμως στάθηκε η αιτία να εγκριθεί η χρηματοδότηση της πλατείας εξολοκλήρου από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (Ε.Τ.Π.Α) (Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Δήμου Ορεστιάδας).

Αειφόρος ανάπτυξη

Ένας από τους στόχους του αρχικού σχεδιασμού της πλατείας ήταν να δημιουργηθούν προϋποθέσεις ανάπτυξης σε όλες τις εκφάνσεις της ανθρώπινης υπόστασης με την μέγιστη δυνατή απολαβή αγαθών από το περιβάλλον, χωρίς όμως αυτό να υποβαθμίζεται μελλοντικά.

Οικονομική δομή

Λόγω και της οικονομικής κρίσης που υπάρχει τα τελευταία χρόνια στη χώρα, η πλατεία όφειλε να συντελέσει στην τόνωση της τοπικής αγοράς, αποτελώντας έναν πόλο έλξης τόσο για τους ντόπιους, όσο κυρίως για τους περαστικούς επισκέπτες της.

Πράγματι από τις πρώτες κιόλας ημέρες λειτουργίας της πλατείας σημειώθηκε μεγάλη αύξηση του τζίρου των καταστημάτων πέριξ αυτής, εξαιτίας της πρόσθετης κατανάλωσης που δημιούργησε η έντονη επισκεψιμότητα. Ο νέος δημόσιος, υπαίθριος χώρος έκανε την περιοχή ελκυστικότερη όχι μόνο στους ντόπιους, αλλά και σε διερχόμενους περαστικούς και τουρίστες, προκαλώντας αύξηση στις τιμές των ενοικίων και στην εμπορική αξία των ακινήτων της. Η οικονομική αυτή ανάπτυξη - που μάλιστα αποζημίωσε τους ιδιοκτήτες των καταστημάτων πέριξ της πλατείας για την μειωμένη εμπορευσιμότητα κατά τη διάρκεια κατασκευής της – είχε ως παράπλευρη επίπτωση την μείωση της εμπορικής κίνησης στα απομακρυσμένα καταστήματα, κυρίως εκείνων της καφεστίασης.

Εικόνα 4. Φωτοβολταϊκό Δέντρο -Solar Tree. Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Δήμου Ορεστιάδας.

Αστική δομή

Σύμφωνα με την κυκλοφοριακή μελέτη της πλατείας επιλέχθηκαν να ενοποιηθούν με την πλατεία τμήματα των οδών Πανταζίδου και Ευριπίδου. Σκοπός της ενοποίησης αυτής ήταν η δημιουργία δρόμων «ήπιας κυκλοφορίας» στην καρδιά του εμπορικού κέντρου της πόλης για τον περιορισμό της κίνησης των οχημάτων και την παροχή ασφαλέστερης και ανετότερης κίνησης των πεζών. Η κυκλοφοριακή αυτή εφαρμογή βέβαια προκάλεσε αλλαγές στις συνήθειες των οδηγών που αναγκάστηκαν να σταθμεύουν στην περιοχή πλησίον του σιδηροδρομικού σταθμού.

Ταξική δομή

Στον σχεδιασμό της πλατείας έγινε μια αξιόλογη προσπάθεια ώστε ο τύπος σχεδιασμού της να μπορεί να συνδεθεί με το είδος και τον βαθμό κοινωνικής αλλαγής όπως κι αν αυτός προκύψει στο μέλλον.

Ο νέος δημόσιος χώρος είναι υλοποιημένος για να απευθύνεται σε πολίτες κάθε ηλικίας με ιδιαίτερη έμφαση στις κοινωνικές ομάδες που μειονεκτούν έναντι άλλων.

Η μέχρι τώρα λειτουργία της πλατείας έδειξε ότι μπορεί να φιλοξενήσει εκδηλώσεις με αφορμή προβλήματα που αφορούν την περιοχή όπως και εκδηλώσεις με σκοπό την κοινωνική και πολιτική έκφραση της κοινωνίας.

Με το οργανωμένο σύστημα όδευσης τυφλών και με την ύπαρξη της μεγάλης ράμπας με την ήπια κλίση η κίνηση ατόμων με ειδικές ανάγκες ή ατόμων που ανήκουν στην τρίτη ηλικία γίνεται με ασφάλεια και με άνεση.

Παράλληλα, με την τοποθέτηση μόνιμων καθιστικών σωμάτων μεγάλων διαστάσεων σε κομβικές θέσεις στο χώρο της πλατείας, μπορεί ο κάθε επισκέπτης του δημόσιου χώρου να απολαμβάνει την καλύτερη θέα χωρίς να απαιτείται να καταβληθεί κάποιο χρηματικό αντίτιμο γι' αυτό.

Τα μικρά παιδιά επικεντρώνουν το παιχνίδι τους στο υποβιβασμένο τμήμα της πλατείας όπου κυριαρχεί το υγρό στοιχείο με το σιντριβάνι – καταρράκτη και το σιντριβάνι – πίδακες, ενώ τα λίγο μεγαλύτερα συχνάζουν σε εκείνο το τμήμα της πλατείας που εκτείνεται μπροστά από το Δημαρχείο της πόλης.

Δημοκρατικοί θεσμοί

Κατά την διάρκεια κατασκευής της πλατείας η ενημέρωση από τους θεσμούς προς τους άμεσα ενδιαφερόμενους κατοίκους ή επαγγελματίες ήταν για πολλούς ελλιπής και αποσπασματική. Αυτό οδήγησε τους δημότες και την τοπική κοινωνία σε σύγχυση και δημιούργησε το αίσθημα της ανασφάλειας ως προς την μελλοντική κατάσταση που θα επικρατούσε.

Αργότερα και αφού ο νέος δημόσιος, ανοικτός χώρος είχε δοθεί προς χρήση τέθηκαν σε εφαρμογή οι προβλεπόμενες διαδικασίες.

Η συμβολή των θεσμών στον «βιώσιμο» σχεδιασμό της πλατείας της πόλης της Νέας Ορεστιάδας παίρνει μορφή τον Ιούλιο του 2014 όπου η Δημοτική Επιτροπή Διαβούλευσης με απόφασή της εισηγείται ομόφωνα προς την Επιτροπή Ποιότητας Ζωής την ψήφιση του Κανονισμού Λειτουργίας της Πλατείας της Νέας Ορεστιάδας.

Η εισήγηση αφορούσε:

- Κυκλοφοριακές Ρυθμίσεις
- Εξασφάλιση ομοιομορφίας στον εξοπλισμό των καταστημάτων καφεστίασης
- Έγκριση τοποθέτησης μικρών, προσωρινών ψυχαγωγικών κατασκευών
- Καθορισμός κοινοχρήστων χώρων και κατά συνέπεια τον χώρο ανάπτυξης των τραπεζοκαθισμάτων που αφορούσαν χώρους καφεστίασης

Όλα τα παραπάνω συμπεριλαμβάνονται στην με αριθμό 4/2015 απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Ορεστιάδας με θέμα : «Έγκριση κανονισμού λειτουργίας της πλατείας Ν. Ορεστιάδας & τμήματος της οδού Βασιλέως Κωνσταντίνου (από Αθανασίου Πανταζίδου έως Ευριπίδου)».

Ο παραπάνω κανονισμός είχε ως αντικείμενο και ως ένα βαθμό πέτυχε:

- Τη θέσπιση προδιαγραφών και κανόνων για την εύρυθμη λειτουργία και χρήση των κοινόχρηστων χώρων του Δήμου Ορεστιάδας (πλατειών, πεζόδρομων και λοιπών κοινόχρηστων χώρων).

- Την ασφάλεια, προστασία και άνεση της κίνησης των πεζών, χωρίς εμπόδια σε όλη την επιφάνεια των κοινόχρηστων χώρων καθώς και τη χρήση τους από άτομα με ειδικές ανάγκες.
- Τη βελτίωση της αισθητικής εικόνας και λειτουργικότητας των κοινόχρηστων χώρων.
- Την ελεύθερη, άμεση και συνεχή διάθεση και απόλαυση των κοινόχρηστων χώρων από το κοινό.
- Την ενδυνάμωση της εμπορικής κίνησης με την οργανωμένη παρουσίαση των κοινόχρηστων χώρων.
- Την ανεμπόδιστη πρόσβαση οχημάτων έκτακτης ανάγκης (ασθενοφόρα, πυροσβεστικά κ.τ.λ.).
- Την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των περιοίκων.

Εικόνα 5. Ανάπλαση πλατείας & Εμπορικού κέντρου Νέας Ορεστιάδας. Πηγή: Τμήμα Προγραμματισμού Δήμου Ορεστιάδας.

Από τη μέχρι τώρα εφαρμογή του κανονισμού λειτουργίας υπάρχει η αίσθηση ότι αυτός εφαρμόζεται σε γενικές γραμμές, συνεπώς έχει γίνει αποδεκτός από μια μεγάλη μερίδα των πολιτών που εμπλέκονται στις χρήσεις της πλατείας (Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Δήμου Ορεστιάδας).

Συμπεράσματα

Κατά τη διάρκεια υλοποίησης της πλατείας και του εμπορικού κέντρου της Νέας Ορεστιάδας εμφανίστηκαν πολλές προκλήσεις και πολλές δυσκολίες.

Η κατασκευή των τεσσάρων πεζοδρόμων το 2007 σηματοδότησε την έναρξη αυτών των δυσκολιών, όπου διαπιστώθηκε πως αρκετοί πολίτες της πόλης δεν είχαν εξοικειωθεί με την έννοια της πεζοδρόμησης, με αποτέλεσμα να αντιδράσουν πολλές φορές και εντόνως.

Η κατασκευή της νέας πλατείας καθυστέρησε λόγω αντιδράσεων των καταστηματαρχών της περιοχής που ζήτησαν να εκμεταλλευτούν απρόσκοπτα την εμπορική κίνηση της περιόδου του Πάσχα του 2012.

Οι προκλήσεις όμως συνέχισαν καθώς η Ελλάδα είναι ένα κράτος που βασιλεύει η γραφειοκρατία, η έλλειψη συντονισμού και η αλληλοεπικάλυψη αρμοδιοτήτων. Έπρεπε να

γίνουν προσεκτικές ενέργειες και χειρισμοί ώστε να συντονιστούν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς με το χρονοδιάγραμμα του έργου, όπως οι Οργανισμοί Κοινής Ωφέλειας (ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΔΕΥΑΟ), αλλά και ιδιωτικοί φορείς όπως, π.χ. η FORTHNET. Ευτυχώς, η συνεργασία αποδείχτηκε υποδειγματική με όλους.

Η υπογειοποίηση του δικτύου της ΔΕΗ πραγματοποιήθηκε σε χρόνο ρεκόρ για τα ελληνικά δεδομένα, όπως επίσης και οι εργασίες από τους τοπικούς υπαλλήλους του ΟΤΕ αλλά και τους συναδέλφους από την τοπική Δημοτική Επιχείρηση Ύδρευσης Αποχέτευσης Ορεστιάδας.

Παράλληλα, μεγάλη δυσκολία διαπιστώθηκε στην εξασφάλιση πρόσβασης στα καταστήματα που υπήρχαν γύρω από το εργοτάξιο της πλατείας αλλά και στις δημόσιες υπηρεσίες που στεγάζονται στο Δημαρχείο της πόλης, σε κάθε φάση του έργου. Επίσης, έπρεπε να εκτελούνται οι εργασίες σε συγκεκριμένο επιτρεπτό χρονικό διάστημα της ημέρας ώστε να μην διαταράσσεται η κοινή ησυχία αλλά και να μην ζημιώνουν περαιτέρω οι καταστηματάρχες.

Το άγαλμα του Κύριλλου αποτέλεσε ένα αίνιγμα, τόσο η μεταφορά του όσο και η νέα θέση του. Η αρχική σκέψη ήταν φυσικά να μπει σε θέση και προσανατολισμό ώστε να δείχνει προς το Κάραγατς για ευνόητους ιστορικούς λόγους. Κάτι τέτοιο όμως, θα σήμαινε την τοποθέτησή του με «πλάτη» στον χώρο συγκέντρωσης επισκεπτών που θα ήθελαν μια αναμνηστική φωτογραφία. Τελικά, δόθηκε προτεραιότητα στο να τοποθετηθεί σε θέση και με κατεύθυνση τέτοια που να αναδεικνύεται καλύτερα ως ιστορικός πόλος έλξης.

Η απομάκρυνση συγκεκριμένων δέντρων προκάλεσε μια λογική και αναμενόμενη απορία η οποία μάλιστα κέντρισε την προσοχή του Εισαγγελέα της πόλης. Συνολικά απομακρύνθηκαν 45 δέντρα, όσα προβλέπονταν στην εγκεκριμένη φυτοτεχνική μελέτη. Τα περισσότερα επειδή βρίσκονταν σε θέση που εμπόδιζε την κατασκευή της όδευσης των ΑΜΕΑ. Κάποια άλλα επειδή το ριζικό τους σύστημα ήταν επιφανειακό με αποτέλεσμα να αποκολλούνται οι πλάκες της δαπεδόστρωσης. Τέλος, κάποια άλλα βρισκόντουσαν σε θέση που εμπόδιζε την κατασκευή υπόγειων δικτύων της πλατείας.

Το φωτοβολταϊκό δέντρο ή solar tree, είναι η απαρχή της δημιουργίας προϋποθέσεων για μελλοντικές χρήσεις ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Είναι χαρακτηριστικό σημείο αναφοράς της πόλης της Νέας Ορεστιάδας που προκαλεί με την παρουσία του ακόμα και αν εκνευρίζει. Κυρίως όμως - *και αυτό αποδείχθηκε μια καλή πρακτική* - αποτέλεσε την βασική αιτία που το έργο της πλατείας χαρακτηρίστηκε ως «πράσινη» ενέργεια και έτσι χρηματοδοτήθηκε στο σύνολό του από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (Ε.Τ.Π.Α) στα πλαίσια του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Μακεδονίας-Θράκης 2007-2013».

Το έργο της Ανάπλασης της πλατείας της Νέας Ορεστιάδας διακρίθηκε δύο φορές ως καινοτόμο έργο ενός ευφυούς, αειφόρου και οικονομικά βιώσιμου σχεδιασμού αστικής ανάπλασης. Το 2015 απέσπασε το *βραβείο περιβαλλοντικής ευαισθησίας* **Οικόπολις 2015** στην κατηγορία «Αστική Ανάπλαση» υπό την διοργάνωση του **ECOCITY**, ενός οργανισμού που προάγει την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση δράσεων για το περιβάλλον. Το 2016, απέσπασε το *χρυσό βραβείο* **Best City Awards,** βραβεία που έχουν ως στόχο την ανάδειξη και την επιβράβευση καινοτόμων έργων για τη διαρκή βελτίωση της καθημερινότητας των πολιτών τους και των περιβαλλοντικών τους επιδόσεων.

Δεν έχουν όμως τόσο μεγάλη σημασία οι διακρίσεις. Σημασία έχει ότι ο νέος δημόσιος χώρος απευθύνεται σε πολίτες κάθε ηλικίας δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση σε εκείνες τις κοινωνικές ομάδες που μειονεκτούν έναντι άλλων. Σημασία έχει ότι είναι ένα χώρος φιλικός προς το περιβάλλον, σύγχρονος, που κάνει την πόλη της Νέας Ορεστιάδας ελκυστικότερη όχι μόνο στους ντόπιους αλλά και σε διερχόμενους περαστικούς. Καταφέρνει να προσελκύει το γενικό ενδιαφέρον, αποτελώντας πόλο έλξης και ανάπτυξης της περιοχής. Με την πολυμορφία της, δύναται να φιλοξενεί εκδηλώσεις κάθε κοινωνικής, καλλιτεχνικής, αθλητικής ή ακόμα και πολιτικής έκφρασης της κοινωνίας.

Τέλος, αποτελώντας ορόσημο, είναι εδώ για να αποδώσει Φόρο Τιμής στους πρώτους Ορεστιαδίτες που αναγκάστηκαν να κουβαλήσουν με κάρα τα λιγοστά τους υπάρχοντα και με μοναδικά τους όπλα την υπομονή και την επιμονή, κατάφεραν να στήσουν τη νεότερη πόλη

της Ελλάδας. Κυρίως όμως για να φέρει το χαμόγελο στα χείλη των παιδιών μας (Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Δήμου Ορεστιάδας).

Βιβλιογραφία

Αρχείο Τεχνικής Υπηρεσίας Δήμου Ορεστιάδας.

Βικιπαίδεια (2017α). Πολιτιστική κληρονομιά. Ανακτήθηκε στις 6 Δεκεμβρίου 2017 από: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%9A%CE%BB%CE%B7%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%AC

Βικιπαίδεια (2017β). Αειφόρος ανάπτυξη. Ανακτήθηκε στις 18 Δεκεμβρίου 2017 από: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%B5%CE%B9%CF%86%CF%8C%CF%81%CE%BF%CF%82_%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7

Γονιάδης, Γ. (2015). Εισαγωγή στη Βιώσιμη Ανάπτυξη. Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδας. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2017 από: https://www.ihu.edu.gr/icsd/docs/eisagogi-sti-viosimi-anaptyxi.pdf

Κεσσόπουλος, Γ. (2015). Επίσκεψη σε ένα μουσείο που κάθε πόλη θα ήθελε να έχει… 24 Φεβρουαρίου. Ανακτήθηκε στις 22 Νοεμβρίου 2017 από: https://www.thinkfree.gr/%CE%B5%CF%80%CE%AF%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%88%CE%B7-%CF%83%CE%B5-%CE%AD%CE%BD%CE%B1-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CE%AC%CE%B8%CE%B5-%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B7-%CE%B8/?doing_wp_cron=1553270000.4530758857727050781250

Μενδώνη, Λ. (2014). Από το φυσικό στο πολιτιστικό τοπίο: Αναφορά σε βασικά κείμενα θεσμικής προστασίας. Ανακτήθηκε στις 7 Φεβρουαρίου 2019 από: http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwjsqKHJjZXhAhUhz6YKHXJRA1MQFjAAegQIARAC&url=http%3A%2F%2Fwww.culture.gr%2FDocLib%2Fg_41763.doc&usg=AOvVaw2ZxiFZOjwFW_Aa9W2iOmTp

Στεφάνου, Ι. (1993). Επανακατάκτηση του ιστορικού κέντρου. Ανάπτυξη και συγκριτική αξιολόγηση των δυνατών επιλογών σήμερα. Σε: Επιστημονικό Συνέδριο «Νέες Πόλεις πάνω σε Παλιές», Ρόδος 27 -30 Σεπτεμβρίου 1993, Ελληνικό τμήμα ICOMOS- ΚΒ' ΕΠΚΑ- 4η ΕΒΑ- ΤΕΕ Τμήμα Δωδεκανήσου, σελ. 45-52.

www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esta/T1/028/10080.pdf

Φαρμακίδης, Γ. (2012). Νέα Ορεστιάδα-Η Βορειότερη Πόλη της Ελλάδας.

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 246-257

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΛΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Θωμαΐς Ζαβαλιάρη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εργασία διερευνά μέσω φωτογραφιών τις αλλαγές που έλαβαν χώρα στην κεντρική πλατεία της Νέας Ορεστιάδας και καταδεικνύει την πορεία της από την ίδρυσή της έως σήμερα, σε συνάρτηση με ιστορικούς, και οικονομικο-κοινωνικούς πολιτιστικούς παράγοντες που χαρακτηρίζουν την περιοχή. Οι φωτογραφικές περιηγήσεις κατανέμονται συμβατικά σε τέσσερις περιόδους, στην πρώτη περίοδο από το 1923 έως το 1939, στην δεύτερη περίοδο από το 1940 έως το 1966, στην τρίτη περίοδο από το 1967 έως το 1973 και στην τέταρτη περίοδο από το 1974 έως σήμερα, το 2017.

Λέξεις κλειδιά: *Νέα Ορεστιάδα, πλατεία, σιντριβάνι*

Εισαγωγή

Η εξελικτική εικόνα της γενικότερης πορείας της πόλης αντικατοπτρίζεται στη σημασία που δίνουν όλοι οι δήμαρχοι στην κεντρική πλατεία, ανταποκρινόμενοι στην ανάγκη των δημοτών για ανάπλαση και εξωραϊσμό της «καρδιάς» της πόλης, που είναι η κεντρική πλατεία. Οι φωτογραφικές περιηγήσεις κατανέμονται *συμβατικά* σε τέσσερις περιόδους: α/στην πρώτη περίοδο που αρχίζει από το έτος δημιουργίας της πόλης, το 1923, και τελειώνει λίγο πριν την έναρξη του 2ου Παγκοσμίου πολέμου, το 1939, β/ στην δεύτερη περίοδο που αρχίζει από το 1940, μετά την έναρξη του 2ου Παγκοσμίου πολέμου και τελειώνει το 1966, παραμονή της επιβολής της δικτατορίας στην Ελλάδα, γ/ στην τρίτη περίοδο που καλύπτει τα χρόνια της επταετίας 1967-1973 και δ/ στην τέταρτη περίοδο , που καλύπτει τα χρόνια της μεταπολίτευσης από το 1974, έως σήμερα, το 2017.

1 9 2 3 - 1 9 3 9

Η Νέα Ορεστιάδα ιδρύθηκε από 6000 περίπου Έλληνες, που αναγκάστηκαν το 1923 μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης να εγκαταλείψουν την πόλη τους, την Αδριανούπολη και κυρίως το προάστιό της, το Καραγάτς, και να αναζητήσουν μια νέα περιοχή για να στεγάσουν τη ζωή και τα όνειρά τους. Η περιοχή που επέλεξαν για την ίδρυση της νέας πόλης απέχει περίπου 18 χιλιόμετρα από τη γενέτειρά τους και χαρακτηρίζεται από την πεδινή έκταση -με πολλές λάσπες- στην οποία δεν υπήρχε ίχνος προηγούμενου οικισμού. Από το 1923 έως το 1924 κατασκευάζονται λίγα σπίτια και εμπορικά κτίρια. Τα σπίτια χτίζονταν με ωμοπλίνθους (κερπίτσια) και με λάσπη. Στο κτίσιμο συμμετείχε όλη η οικογένεια, καθώς ο αριθμός τεχνιτών και οικοδόμων ήταν ελάχιστος, ενώ υπήρχε μεγάλο πρόβλημα με το νερό, αφού η μοναδική αντλία (τουλούμπα) της περιοχής βρίσκονταν στον κάμπο.

Παρά τα προβλήματα όμως η Νέα Ορεστιάδα ιδρύθηκε! Η καίρια και στρατηγική θέση της Νέας Ορεστιάδας αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης στα πλαίσια ανάδειξης της επαρχίας ως φυσική και πραγματική πύλη της Ελλάδας και γενικότερα της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς την Ανατολή και τη Δύση. Η Νέα Ορεστιάδα από το 1924 έως το 1946 χαρακτηρίζεται ως κοινότητα (Δ.30-7-1924, ΦΕΚ Α 117/1924) με τους συνοικισμούς Νεοχωρίου, Λεπτής,

Πύργου, Χειμωνίου, Σαγήνης, Κλεισσούς, Οινόης, Σάκκου, Παταγής και Αμπελακίων (Γεωργούλης 1996).

Τα εγκαίνια της πόλης έγιναν την Κυριακή της 12ης Αυγούστου 1923. Στην τελετή των εγκαινίων εκφράστηκαν θερμοί χαιρετισμοί και λόγοι ευγνωμοσύνης προς την Κυβέρνηση και τον Σπύρο Δάσιο, τόσο του δημάρχου Στεφάνου Δημητρίου όσο και των υπολοίπων εκπροσώπων των αρχών. Μετά την τέλεση του αγιασμού, τέθηκε ο θεμέλιος λίθος δημοσίων κτιρίων, και στη συνέχεια, τις επόμενες ημέρες δίνονταν τα οικόπεδα στους κατοίκους από την Επιτροπή στεγάσεως και αποκαταστάσεως (Γεωργούλης 1996, Τσονίδης 1980). Από τη στιγμή ίδρυσης της Νέας Νέα Ορεστιάδας τίθενται οι βάσεις της κοινωνικής, πολιτιστικής και οικονομικής ανάπτυξης της πόλης. Έτσι ο σύλλογος Κυριών και Δεσποινίδων «Η Φιλόπτωχος Αδελφότης» μεταφέρεται το 1923 από το Καραγάτς στη Νέα Ορεστιάδα, αποτελώντας τον αρχαιότερο Σύλλογο. Το 1924 ιδρύονται το Σωματείο Επαγγελματιών «Η Αλληλοβοήθεια» και το Μουσικοαθλητικό Σωματείο «Ορφεύς», το 1928 ο Μουσικογυμναστικός Σύλλογος «Ορέστης», ενώ μετά από κάποια χρόνια αρχίζει να λειτουργεί και η Φιλαρμονική (Μαυρίδης 2016). Το έτος 1932 λειτουργεί στην πόλη βουβός κινηματογράφος. Φαρμακεία και ιατρείο ιδρύονται στη νέα πόλη, ενώ δημόσιες υπηρεσίες λειτουργούν σε πρόχειρα οικήματα επί της οδού Αθανασίου Πανταζίδου. Παράλληλα κτίζονται οικήματα για τους απόρους επί των οδών Αναγεννήσεως και Πατριάρχου Γρηγορίου. Παντοπωλεία και καφενεία κάνουν την εμφάνισή τους στη νέα πόλη. **Δύο μεγάλες λεωφόροι, Κωνσταντινουπόλεως και Πανελληνίου** (που μετονομάστηκε σε Βασιλέως Κωνσταντίνου αργότερα) δεσπόζουν στο κέντρο της πόλης. Το σχέδιο το οποίο εκπονεί ο Γεώργιος Μαγκλής περιλαμβάνει επτά πλατείες, τέσσερις εμπορικές πλατείες που περιβάλλονται από μικρά οικόπεδα και μαγαζιά, την πλατεία Αγίων Θεοδώρων -κολοβώθηκε- την πλατεία Ανεξαρτησίας -κολοβώθηκε- την πλατεία Σεβρών –εξαφανίστηκε- την πλατεία 12ης Αυγούστου -κολοβώθηκε- και άλλες τρεις, την πλατεία Ελευθερίας, την πλατεία Ομονοίας -που μετατράπηκε σε οικόπεδο- και την πλατεία Δασίου, την κεντρική πλατεία Νέας Ορεστιάδας (Τσονίδης 1980), η οποία θα αποτελέσει και το σημείο αναφοράς των περιηγήσεών μας.

Το 1925 κτίζεται η πρώτη δεξαμενή, τοποθετείται δίκτυο και κάποιες βρύσες στους δρόμους, ενώ κατασκευάζεται το πρώτο αντλιοστάσιο στον πευκώνα της πόλης, με συνέπεια την υδροδότηση της πόλης –για λίγες ώρες και σε ελάχιστες περιοχές. Όσον αφορά στο ρεύμα, οι πρόσφυγες έχουν φέρει μια μηχανή και μία γεννήτρια συνεχούς ρεύματος, και μετά την εγκατάσταση των μηχανών και του δικτύου (Δεκέμβριος 1923) ηλεκτροφωτίζεται η νέα -γεμάτη λάσπες- πόλη για λίγες ώρες, έως ότου το 1929 η ιδιωτική εταιρεία Τσονίδη-Πεντίδη-Χατζηκωνσταντή αναλάβει τον ηλεκτροφωτισμό της πόλης. Ταχυδρομείο, Τηλεγραφείο και Τηλεφωνείο λειτουργούν σε σκηνές από την ημέρα ίδρυσης τη πόλης, ενώ στις αρχές του 1924 μεταφέρονται σε οίκημα όπου αργότερα στεγάζεται η Αστυνομία. Το 1925 κτίζεται ο πρώτος Σιδηροδρομικός Σταθμός στη Νέα Ορεστιάδα, ο οποίος λειτουργούσε έως το 1995. Το 1ο Δημοτικό Σχολείο με την προσωπική εργασία των προσφύγων και την οικονομική επιχορήγηση του κράτους ολοκληρώνεται το 1927, από το 1936-1938 λειτουργεί η κατώτερη Γεωργική Σχολή, το 1938 ιδρύεται η Αστική Σχολή, ενώ το 1939 αρχίζει τη λειτουργία του το 1ο Γυμνάσιο της πόλης, το οποίο μέχρι το 1954 αποτελούσε τη μόνη εκπαιδευτική μονάδα που προετοίμαζε τους μαθητές για την εισαγωγή τους στα ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα (Μαυρίδης 2016). Παράλληλα αρχίζουν τις εργασίες τους και οι Τράπεζες με ανταποκριτές, αρχικά η Τράπεζα Αθηνών, στη συνέχεια η Εθνική και αργότερα (1935) η Αγροτική. Το 1931 καταργείται η Μητρόπολη της Νέας Ορεστιάδας και δημιουργείται Μητρόπολη Διδυμοτείχου - Ορεστιάδας (Τσονίδης 1980).

Η "ΜΗΝΙΑΙΑ ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ" **τον Ιούνιο του 1936** μεταξύ άλλων έγραφε:

«Ο ιδιόρρυθμος τύπος των οικιών της, αι δεντροστοιχίαι, τα δασύλλια με πεύκα και διάφορα δέντρα δίδουν εις την Νέα Ορεστιάδα όψιν κηπουπόλεως...»

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΣΟΝΙΔΗ

1925. Ο χώρος, γεμάτος λάσπες, είναι αυτός που θα φιλοξενήσει την κεντρική πλατεία της Ορεστιάδας, την πλατεία Δασίου, την πρώτη από τις επτά πλατείες που υπήρχαν αρχικά στο σχέδιο, το κέντρο της εμπορικής δραστηριότητας της πόλης.

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΣΟΝΙΔΗ

1923. Η φωτογραφία απεικονίζει σύμφωνα με τον Τάκη Τσονίδη το αστικό τμήμα της πόλης το 1923 (30 Σεπτεμβρίου). Οι σκηνές διακρίνονται στο βάθος με τους τρεις άνδρες αριστερά να «συσκέπτονται» εν μέσω λάσπης για την πλατεία.

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΣΟΝΙΔΗ

1924. Η οδός Κων/πόλεως διακρίνεται στη φωτογραφία. Παρατηρείται κίνηση στους δρόμους, από άνδρες και γυναίκες. Στο βάθος φαίνεται τα γαϊδουράκια και κάποια οχήματα. Το κτίριο, το εμπορικό κατάστημα του Βράμπα, δεσπόζει στη φωτογραφία πλαισιωμένο βέβαια από την κίνηση των νέων κατοίκων!

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΣΟΝΙΔΗ

1928-1930. Μια κοντινή φωτογραφία του μνημείου των ηρώων με φόντο την οδό Πανελληνίου (μετονομάστηκε σε οδό Κωνσταντινουπόλεως). Ο κεντρικός δρόμος πλαισιώνεται πλέον από αρκετά καταστήματα και σπίτια. Η ζωή αρχίζει να βρίσκει σιγά-σιγά τους ρυθμούς της.

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΣΟΝΙΔΗ

1928-1930. Τα δεντράκια περιβάλλουν το πάρκο, προφανώς φθινόπωρο, γυμνά χωρίς φύλλα και τα πουλάκια (καθισμένα στα σύρματα) ετοιμάζονται για το ταξίδι τους σε θερμές χώρες.

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΣΟΝΙΔΗ

1930. Φωτογραφία που τιτλοφορείται από το δημιουργό της «Άποψις της Ορεστιάδας» με σήμα κατατεθέν το μνημείο των ηρώων με τη δεξαμενή (σιντριβάνι) δίπλα με φόντο το εμπορικό κατάστημα του Βράμπα.

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΣΟΝΙΔΗ-ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ

1935-1940. Τα κτίρια στο κέντρο της πόλης ολοκληρώθηκαν… Στο βάθος το εμπορικό κατάστημα του Βράμπα. Αριστερά βρίσκεται το φαρμακείο του Σιμόν, το καφενείο του Καραμούτσου, το κτίριο της οικογένειας Μητολίδη καθώς και το κομμωτήριο που βρισκόταν στο ισόγειο του κτιρίου. Δεξιά το καφεζυθοζαχαραπλαστείο του Ιωάννου Απόστολου, το πρατήριο Βενζίνης Γιαννέτου. Στο κέντρο του πάρκου-δημοτικού κήπου δεσπόζει το μνημείο των ηρώων (πεσόντων 1920-1923), περιβαλλόμενο από κάγκελα, ενώ δίπλα μια οικογένεια απολαμβάνει το πράσινο. Τα δεντράκια δειλά-δειλά αναπτύσσονται για να εξωραΐσουν το χώρο στα επόμενα χρόνια και να σηματοδοτήσουν με ένα ιδιαίτερο τόνο την πλατεία στο μυαλό όλων μας.

1 9 4 0 – 1 9 6 6

Στον πόλεμο του 1940-1941 στην περιοχή της Νέας Ορεστιάδας έγινε επιστράτευση από την κλάση 1941 έως την κλάση 1917, και σκοτώθηκαν αρκετά άτομα. Η κλάση του 1941 έλαβε μέρος στη μάχη της Κρήτης -εντελώς ανεκπαίδευτη- με αποτέλεσμα η περιοχή να θρηνήσει πολλούς νεκρούς. Στη Νέα Ορεστιάδα στην περίοδο της κατοχής έχασαν πολλοί άνθρωποι τη ζωή τους, είτε πολεμώντας, είτε στις φυλακές, είτε στο εκτελεστικό απόσπασμα (Τσονίδης 1980). Στρατιώτες από την Νέα Ορεστιάδα συμμετέχουν και στον πόλεμο Βόρειας και Νότιας Κορέας το 1950 με το ΕΚΣΕ (Εκστρατευτικό Σώμα Ελλάδας), εκ των οποίων δύο δεν επέστρεψαν καθώς σκοτώθηκαν σε μάχη. Η Νέα Ορεστιάδα το 1946 αναβαθμίζεται σε Δήμο (Ν.838, ΦΕΚ Α 16/1946) με συνοικισμούς Λεπτής, Πύργου, Παλαιάς Σαγήνης, Σάκκου (Γεωργούλης 1996). Το 1944 ιδρύεται η Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών στην πόλη, το 1946 ιδρύεται ο Γεωργικός Συνεταιρισμός «Η Πρόοδος», ενώ το 1947 διαχωρίζεται το Ταχυδρομείο από το Τηλεγραφείο και το Τηλεφωνείο, και ιδρύεται ο Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδας. Το Ι.Κ.Α έρχεται στη Νέα Ορεστιάδα το Σεπτέμβριο του 1952 ενώ συστήνεται η Διεύθυνση Γεωργίας το 1962 η οποία λειτουργεί έως το 1971, έτος κατάργησής της, για να ξανασυσταθεί το 1975. Το 1953 τοποθετείται νέο δίκτυο ύδρευσης και νέα δεξαμενή, που επεκτείνεται σε όλους τους συνοικισμούς της πόλης. Η αναπτυξιακή εικόνα της πόλης της Νέας Ορεστιάδας και γενικότερα της επαρχίας Ορεστιάδας αλλάζει με την πάροδο των χρόνων κι έτσι στο σιτάρι, κριθάρι, βαμβάκι, καλαμπόκι, βρώμη, σίκαλη, κεχρί, όροβο, ερέβινθους, πεπόνια, σκουπόχορτο, σησάμι πατάτες, προστίθενται η μηδική, τα ζαχαρότευτλα, ο ηλίανθος, τα φασόλια, τα ρεβύθια, η φακή, τα σκόρδα, τα σπαράγγια, τα καρπούζια, τα σταφύλια (Γεωργούλης 1996).

Στη δεκαετία του ’50 κυκλοφορεί τοπική εφημερίδα «Η Ορεστιάς» και αργότερα «Τα Ακριτικά Νέα». Μετά το 1950 εξαπλώνονται τα μηχανοκίνητα μέσα τα οποία κινούνται σε ασφαλτοστρωμένους δρόμους μετά από τρεις δεκαετίες! (Μαυρίδης 2016), ενώ ιδρύεται η Εμπορική Τράπεζα το 1958. Η σύνδεση με το δίκτυο της Δ.Ε.Η γίνεται το 1962 (Τσονίδης 1980).

Στο μεταξύ η δημογραφική εικόνα γενικότερα στο νομό Έβρου παρουσιάζει κάμψη κυρίως στην περίοδο της δεκαετίας 1961-1971 καθώς το φαινόμενο της εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης σε συνδυασμό με την απουσία δημογραφικής και κοινωνικής πολιτικής από την πλευρά της Πολιτείας πλήττει την περιοχή (Γεωργούλης 1996). Το 1963 ιδρύεται το Γραφείο Εφέδρων Αξιωματικών. Το έτος 1970 συνδέεται η Νέα Ορεστιάδα με την Αθήνα, με την ταχεία ΕΒΡΟΣ προσδίδοντας νέα κίνηση και εξυπηρετώντας πολλούς (Τσονίδης 1989).

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ

1950. Ο χρόνος κυλάει, η πλατεία έχει διαμορφωθεί, με τα κάγκελα πλέον να περιβάλλουν όλο το χώρο του Δημοτικού Κήπου, τα εμπορικά κτίρια να διατηρούν επιβλητική την παρουσία τους. Διακρίνεται στο βάθος η είσοδος της πλατείας με τα σκαλάκια από την δυτική πλευρά.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΣΟΝΙΔΗ-ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ

1952. Μια άλλη πλευρά της πλατείας από άλλη γωνία… με τον κινηματογράφο «Ηλύσια» στο βάθος. Πηγή:

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ

Μια υπέροχη φωτογραφία -τραβηγμένη μάλλον από το δημαρχείο- που απεικονίζει την κεντρική πλατεία σε όλο της το μεγαλείο… Διακρίνονται τα σκαλάκια στην ανατολική είσοδο της πλατείας. Ένας μεγάλος χώρος που αγκαλιάζει μικρά κηπάκια σε διάφορα σχέδια στο εσωτερικό του. Το πράσινο πάλι κυριαρχεί!

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ

1955. Το πάρκο με τα δεντράκια να έχουν μεγαλώσει, ο φυσικός φράχτης και τα μικρά φυτά να φιλοτεχνούν ένα φυσικό ζωγραφικό πίνακα. Το Δημαρχείο δεσπόζει επιβλητικό στο βάθος (έχει κτιστεί το 1952).

Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο Παπαδόπουλου Νίκου

1958. Αναμνηστική φωτογραφία/κάρτα της εποχής με σημεία αναφοράς το σιντριβάνι και το μνημείο των ηρώων του 1920-1923.

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΣΟΝΙΔΗ-ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ

1960. Από άλλη γωνία ο Δημοτικός Κήπος, με το χωροφύλακα να εκτελεί την υπηρεσία του!

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΣΟΝΙΔΗ-ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ

1961. Η δημιουργική έμπνευση συνεχίζεται… Η φύση συνεχίζει να αποτελεί τη ζωογόνο δύναμη του Δημοτικού Κήπου σε αρμονία με τα υπάρχοντα κτίρια. Κηπάκια με γεωμετρικά σχήματα, παραλληλόγραμμα, τετράγωνα, ωοειδή καταδεικνύουν και το μεράκι όσων τα σχεδίασαν.

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΖΙΡΑΤΟΥΔΗ ΚΩΝ/ΝΟΥ

1965. Η περιήγηση στο Δημοτικό κήπο συνεχίζεται, ακολουθώντας το κεντρικό μονοπάτι που οδηγεί στο μνημείο των ηρώων.

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ

1966. Και η περιήγηση στα κατάφυτα μονοπάτια σταματάει! Η πλατεία τσιμεντοποιείται, μένουν τα κτίρια (ο κινηματογράφος Ηλύσια και το Δημαρχείο….) σιωπηλά με μια κεντρική νησίδα με δέντρα και φράχτη από λυγούστρες, να μαρτυρά τις «παλιές» δόξες του. ενδιαφέροντος για το πράσινο.

1 9 6 7 - 1 9 7 3

Το 1972 ιδρύθηκε το Κέντρο Επαγγελματικής και Τεχνικής Εκπαίδευσης (Κ.Ε.Τ.Ε), του οποίου εξέλιξη αποτελούν οι Τεχνικές Σχολές και το Τεχνικό και Επαγγελματικό Λύκειο, το Τεχνικό Επαγγελματικό Εκπαιδευτήριο, οι Σχολές Ο.Α.Ε.Δ.

1973. Η πλατεία έχει αλλάξει όψη, δε θυμίζει σε τίποτε τον κατάφυτο Δημοτικό Κήπο, πεζόπλακες έχουν στρωθεί, η νησίδα όμως μπροστά από το Δημαρχείο σε ωοειδές σχήμα υπάρχει! Πολυκατοικίες έχουν κτιστεί, το τσιμέντο κυριαρχεί, η ανάπτυξη έχει απλώσει τα πλοκάμια της! Κηπάκια σε αυστηρά γεωμετρικά σχήματα (μικρά και μεγάλα παραλληλόγραμμα) και στο δυτικό τμήμα να έχει κατασκευαστεί το σιντριβάνι με τις βάρκες. Το σιντριβάνι το συναντούμε, ως σύμβολο της προόδου και της αναβάθμισης, σε όλες τις μορφές που θα αποκτήσει η πλατεία μας. Σύμφωνα με την παράδοση, τα σιντριβάνια φέρνουν πλούτο, καλή τύχη, υγεία και ευημερία. Στη δυτική πλευρά, αυτή που «ακουμπάει» στην Κωνσταντινουπόλεως, έχει κατασκευαστεί το βάθρο, όπου «επιβιβάζονται» οι Αρχές του τόπου σε εθνικές επετείους και επίσημες εκδηλώσεις.

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

1973. Η πλατεία που αντικατέστησε την παλαιά πλατεία με το Δημοτικό κήπο και τις εισόδους με τα σκαλάκια…. Με την πάροδο των χρόνων τα φυτά μεγάλωσαν και οι πεζόπλακες παρέμειναν!

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ (Πανοραμική φωτογραφία της κεντρικής πλατείας. Σύζευξη τριών φωτογραφιών της πλατείας από το Ζήση Κυριακίδη)

1 9 7 4 - 2 0 1 7

Το 1974 ιδρύεται το Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και το Εργατοϋπαλληλικό Κέντρο. Τα επόμενα χρόνια ιδρύεται ο Σύλλογος Αδριανουπολιτών «Η Νέα Ορεστιάδα», ο Μουσικοπολιτιστικός Σύλλογος «Απόλλων», το Λύκειο Ελληνίδων, το Θρακικό Κέντρο Πολιτισμού «Διόνυσος», η Περιφερειακή Επιτροπή Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού. Το εργοστάσιο Ζάχαρης αρχίζει να λειτουργεί το 1975, ενώ ο Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέων κάνει την εμφάνισή το 1974. Δημιουργείται Πυροσβεστική Υπηρεσία και τμήμα Τροχαίας το 1976. Ανοίγει το πρώτο τουριστικό γραφείο το 1978, ενώ συστήνεται ο Εμπορικός Σύλλογος το 1988, η Ένωση Παλαιών Προσκόπων Νέας Ορεστιάδας το 1991, η Δημοτική Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης Νέας Ορεστιάδας (Δ.Ε.Π.Α.Ο) το 1996, και αργότερα ο Φυσιολατρικός και Περιηγητικός Σύλλογος «Οδρύσσες», ο Σύλλογος Εθελοντών Αιμοδοτών «Άγιος Παντελεήμων ο Ιαματικός», ο Σύλλλογος Ελλήνων Παλιννοστούντων, ο Εθνικός Σύνδεσμος Αναπήρων και Θυμάτων Πολέμου, το Σωματείο Παλαιών Πολεμιστών, ο Σκοπευτικός Σύλλογος και πολλοί επαγγελματικοί, εκπολιτιστικοί και αθλητικοί Σύλλογοι. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του ’70 ιδρύεται στην πόλη υποκατάστημα της Τράπεζας Πίστεως η οποία αργότερα μετονομάζεται σε ΑΛΦΑ.

Από το 2001 λειτουργεί στην πόλη το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο με δύο τμήματα, Αγροτικής Ανάπτυξης και Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος Φυσικών Πόρων. Η πόλη πλέον βαδίζει στη νέα χιλιετία υποσχόμενη εξελίξεις σε όλους στους τομείς, κάνοντας τις ανάλογες τροποποιήσεις στο χώρο της πλατείας που συνοδοιπορεί με την πρόοδο και τις αλλαγές σε όλους τους τομείς.

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΣΟΝΙΔΗ-ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ

1974. Η ζωή συνεχίζεται…

Άνθρωποι κινούνται στη φωτογραφία με το μηχανάκι, το αυτοκίνητο, το ταξί, με τα πόδια, αλλά και με τρακτέρ στο κέντρο της πόλης!

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ

1978. Φωτογραφία του σιντριβανιού με τις βάρκες (καράβι με πανιά - σχηματίζονται με τα νερά που αναβλύζουν από τον πίδακα - που συμβολίζει τον Ορέστη ο οποίος είχε φτάσει με καράβι στη συμβολή των τριών ποταμών Έβρου, Άρδα και Τούντζα, με σκοπό να εξαγνισθεί από το μένος των Ερινύων επειδή σκότωσε τη μητέρα του) (Γεωργούλης 1996).

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ

1980. Η πλατεία με φόντο την Ορεστιάδα. Μνημείο ηρώων έχει κατασκευαστεί άλλο που τοποθετήθηκε στη νησίδα, μπροστά από το Δημαρχείο, ενώ αριστερά όπως βλέπουμε ετοιμάζεται η ανέγερση του ξενοδοχείου «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ».

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ

1989. Μετά από μια δεκαετία περίπου το άγαλμα του Κυρίλλου έχει τοποθετηθεί μπροστά στο Δημαρχείο και τα τραπεζοκαθίσματα των καφετεριών καλύπτουν το χώρο!

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ

2007. Η εικόνα της πλατείας έχει αλλάξει! Το συντριβάνι με τις βάρκες έχει αντικατασταθεί με καινούργιο. Η πλατεία άλλαξε μορφή αλλά τα τραπεζοκαθίσματα των καφετεριών και πάλι καταλαμβάνουν αρκετό χώρο. Το παραδοσιακό στυλ του σιντριβανιού μαρτυρά μια αλλαγή νοοτροπίας.

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ

2007. Η πλατεία μας την περίοδο χριστουγεννιάτικων εορτών με τα περίπτερα των σχολείων, το στολισμένο καράβι στο σιντριβάνι, το καρουζέλ…

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ

2012. Βαδίζοντας από το Δημαρχείο προς την πλατεία.

2013. Και το έργο της ανάπλασης ξεκινάει…

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

2017. Η κεντρική πλατεία της Ορεστιάδας, μιας σύγχρονης πόλης, που δεν έχει να ζηλέψει τίποτε από μια σύγχρονη ευρωπαϊκή πρωτεύουσα!

Πηγή: ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ

Επίλογος

Οι φωτογραφικές περιδιαβάσεις στην κεντρική πλατεία της Ορεστιάδας από το 1923 έως και το 2017 αποδεικνύουν όσα αναφέρθηκαν στην αρχή της εργασίας σχετικά με τη σημασία που δίνεται στην εικόνα της πλατείας. Η εξέλιξη και η πρόοδος είναι ορατή σε όλα τα επίπεδα, κοινωνικό, οικονομικό, πολιτιστικό, και οι επιρροές αισθητές στην κεντρική πλατεία που αποτελεί σημείο αναφοράς για όλους, δημότες και επισκέπτες.

Ευχαριστίες προς:

- Τον Δήμαρχο Ορεστιάδας, κ. Βασίλειο Μαυρίδη Βασίλειο, για την άδεια χρήσης φωτογραφιών του Δήμου Ορεστιάδας,
- τον κ. Ζήση Κυριακίδη, για την άδεια χρήσης φωτογραφιών,
- τον κ. Νίκο Παπαδόπουλο, για την άδεια χρήσης φωτογραφιών,
- τον κ. Κωνσταντίνο Τζιρατούδη, για την άδεια χρήσης φωτογραφιών,
- την κ. Μαρία Τσονίδου για την άδεια χρήσης φωτογραφιών του Τάκη Τσονίδη,
- το Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας, για τα βιβλία που παρείχε.
- Τον κ. Δημήτριο Γκεντσίδη, για τις πληροφορίες που παρείχε.

Βιβλιογραφία

Γεωργούλης, Στ. (1996). Η Νέα Νέα Ορεστιάδα: Πύλες Ανατολής και Δύσης.
Μαυρίδης, Π. (2008). Η Νέα Ορεστιάδα στη Ροή του Χρόνου. Αλεξανδρούπολη.
Τσονίδης Τ.Χ. (1980) Η Ορεστιάδα μας. Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέας Ορεστιάδας

Μαυρίδης, Π., Μπεζιργιαννίδης, Β. (2013). Μνήμες από τις αξέχαστες πατρίδες. Μορφωτικός Σύλλογος «Μουσείο Λαογραφίας και Ιστορίας Τέχνης Νέα Ορεστιάδας και Περιφέρειας», Νέα Ορεστιάδα.
Φωτογραφικό αρχείο Δήμου Ορεστιάδας
Φωτογραφικό αρχείο Ζήση Κυριακίδη
Φωτογραφικό αρχείο Νίκου Παπαδόπουλου
Φωτογραφικό αρχείο Κωνσταντίνου Τζιρατούδη
Φωτογραφικό αρχείο Μαρίας Τσονίδου
Φωτογραφικό αρχείο Τσονίδη-Κυριακίδη

ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ – ΔΙΑΤΡΟΦΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 261-270

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΙΔΙΟΤΥΠΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΙΟΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ

Θεόδωρος Μανουσίδης, Σταυριανή Κουτσού και Αθανάσιος Ράγκος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί το ενδιαφέρον των καταναλωτών για πιστοποιημένα τοπικά και παραδοσιακά προϊόντα, αυτά που αποκαλούνται ιδιότυπα αγροτικά προϊόντα: δηλαδή προϊόντα που αποτυπώνουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός τόπου ή/και την τοπική τεχνογνωσία. Η αυξημένη ανησυχία του καταναλωτικού κοινού λόγω των διαφόρων διατροφικών σκανδάλων, το γενικότερο ενδιαφέρον για θέματα ποιότητας και ασφάλειας τροφίμων αλλά και η ευαισθητοποίησή του για θέματα που αφορούν στην προστασία του περιβάλλοντος, είναι μερικές από τις αιτίες που συνέβαλαν σε αυτή την στροφή του ενδιαφέροντος. Η συμβολή των πιστοποιημένων ιδιότυπων προϊόντων στην τοπική ανάπτυξη είναι πολλαπλή, καθώς απολαμβάνουν συνήθως υψηλότερη τιμή, προσφέροντας έτσι ευκαιρίες για ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας, ενώ παράλληλα αναδεικνύουν τον τόπο παραγωγής τους και τον μετατρέπουν σε τουριστικό προορισμό. Πετυχημένα παραδείγματα όπως η μαστίχα Χίου, τα μήλα Ζαγοράς, ο χαλβάς Φαρσάλων, η φάβα Σαντορίνης κ.ά. αναδεικνύουν τη συμβολή τέτοιου είδους προϊόντων στην τοπική ανάπτυξη. Στην περιοχή του Δήμου Ορεστιάδας, αλλά και ευρύτερα της Π.Ε. Έβρου, υπάρχουν ιδιότυπα αγροτικά προϊόντα που θα μπορούσαν να παίξουν έναν τέτοιο ρόλο (πχ. καβουρμάς, σκόρδο, σπαράγγια, κατσικίσιο τυρί κ.ά.) αρκεί να πιστοποιηθούν, αναδειχθούν και προβληθούν. Η αξιοποίηση της ντόπιας παράδοσης και των ιδιότυπων προϊόντων της περιοχής μέσω συλλογικών δράσεων των εμπλεκόμενων φορέων, ενίσχυσης της εξωστρέφειας των τοπικών παραγωγών και επιχειρήσεων και αξιοποίησης των διαφόρων εργαλείων πιστοποίησης αποτελούν πραγματική πρόκληση, αλλά και ευκαιρία για τόνωση της τοπικής αγροτικής οικονομίας με στόχο την τοπική ανάπτυξη.

Λέξεις κλειδιά: *Εδαφική ανάπτυξη, τοπικά προϊόντα, πιστοποίηση, τοπική ανάπτυξη*

Εισαγωγή

Σύμφωνα με την έκθεση των Ηνωμένων Εθνών (2004), οι προβλέψεις για την αύξηση του πληθυσμού της γης κατά το πρώτο μισό του 21ου αιώνα δείχνουν μια μέση ετήσια αύξηση της τάξης του 0,77%. Σύμφωνα με αυτόν το ρυθμό, ο πληθυσμός του πλανήτη αναμένεται να ανέλθει στα 9 δισεκατομμύρια περίπου το έτος 2050, δηλαδή αναμένεται να αυξηθεί σχεδόν κατά 50% από τον σημερινό (διάγραμμα 1) (United Nations 2004). Είναι ολοφάνερο ότι και η ζήτηση σε τρόφιμα αναμένεται να αυξηθεί με εξίσου πολύ μεγάλους ρυθμούς. Επιπλέον, η πολύ γρήγορη οικονομική ανάπτυξη των δύο πολυπληθέστερων χωρών του πλανήτη, της Κίνας και της Ινδίας, οδήγησε σε βελτίωση του βιοτικού επιπέδου σημαντικού μέρους του πληθυσμού τους και παράλληλη αύξηση της κατανάλωσης των τροφίμων. Είναι χαρακτηριστικό ότι μετά το 2003, αυτές οι χώρες κατέγραψαν μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ τους μεταξύ 7 και 8% (Piesse & Thirtle 2009).

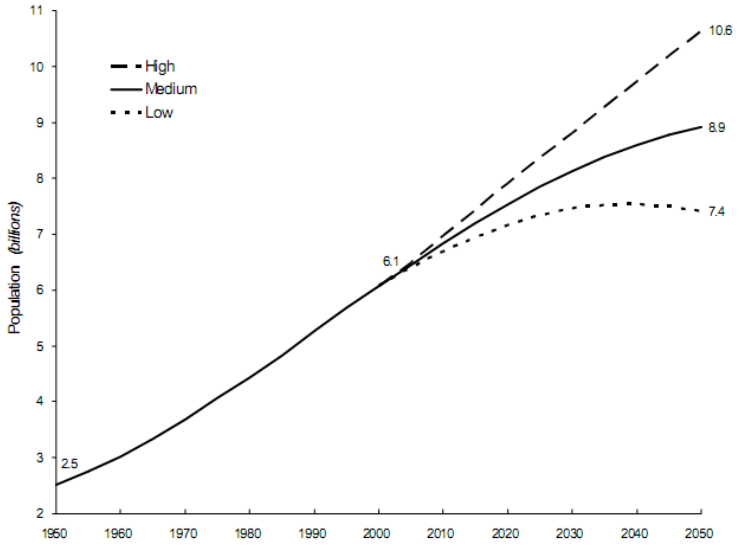

Διάγραμμα 1. Εκτίμηση του πληθυσμού της γης έως το 2050 βάσει τριών εναλλακτικών ρυθμών αύξησης (United Nations 2004).

Σε ό,τι αφορά τα τρόφιμα, κατά τη διάρκεια των τελευταίων τριών δεκαετιών έχει καταγραφεί μία σειρά σημαντικών διατροφικών σκανδάλων (νόσος των τρελών αγελάδων, γρίπη των πτηνών, διοξίνες σε κρέας και αυγά κλπ) που είχαν ως αποτέλεσμα να κλονιστεί η εμπιστοσύνη των καταναλωτών όσον αφορά την ασφάλεια των τροφίμων (Νούσα 2014). Αυξήθηκαν συνεπώς οι ανησυχίες των καταναλωτών σχετικά με τα χαρακτηριστικά των τροφίμων, με τον τρόπο που παράγονται, αλλά και με τις επιδράσεις στην υγεία τους (Bontemps et al. 2012). Ως αποτέλεσμα αυτών των ανησυχιών, τα τελευταία χρόνια καταγράφεται μία στροφή των καταναλωτών προς τοπικά και παραδοσιακά προϊόντα που παράγονται σε μικρή κλίμακα. Τέτοια προϊόντα, που χαρακτηρίζονται και ως ιδιότυπα, θεωρούνται από τους καταναλωτές ανώτερης ποιότητας και πιο ασφαλή και τυγχάνουν μεγάλης αποδοχής (Ζάργκλη 2009).

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι στο άμεσο μέλλον θα αυξηθούν σημαντικά οι ανάγκες και οι απαιτήσεις στον αγροδιατροφικό τομέα τόσο σε επίπεδο ποσοτικό, αλλά κυρίως ποιοτικό. Ένα σημαντικό μέρος των καταναλωτών, κυρίως των ανεπτυγμένων χωρών, έπαψαν να έχουν ως μοναδικό κριτήριο αγοράς τροφίμων την τιμή. Σημαντικά κριτήρια πλέον για την απόκτησή τους αποτελούν τόσο τα ποιοτικά τους χαρακτηριστικά όσο και η ασφάλεια που αυτά εγγυώνται. Η εξέλιξη αυτή πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη από το σύνολο των εμπλεκόμενων και ασχολούμενων με τον αγροδιατροφικό κλάδο και την παραγωγή τροφίμων (Jouanjean 2012). Μπορεί όμως να ανταποκριθεί η Ελληνική αγροτική παραγωγή σε αυτές τις προκλήσεις; Τι δυνατότητες έχουν σε αυτό τον τομέα οι απομακρυσμένες περιοχές, όπως ο Δήμος Ορεστιάδας και ευρύτερα η Π.Ε. Έβρου;

Το μεταπολεμικό μοντέλο της Ελληνικής Γεωργίας

Το μοντέλο ανάπτυξης το οποίο εφαρμόστηκε στην Ελλάδα μεταπολεμικά, όπως εξάλλου και σε όλες τις αναπτυγμένες χώρες, ήταν αυτό της εντατικοποίησης της αγροτικής παραγωγής μέσω επενδύσεων. Το μοντέλο αυτό ήταν αποτέλεσμα τόσο εθνικών όσο και ευρωπαϊκών πολιτικών και διακρίνεται από τρία βασικά χαρακτηριστικά, σε ό,τι αφορά τους παραγωγούς (Γούσιος 2013): α) την συνεχή αναζήτηση μείωσης του κόστους παραγωγής με ταυτόχρονη αύξηση του όγκου παραγωγής. Ο στόχος αυτός επιδιώκονταν με συνεχείς επενδύσεις σε τεχνολογικό εξοπλισμό και εισροές (σπόροι, λιπάσματα, φάρμακα κλπ). β) την εξάρτηση από το Κράτος (αρχικά) και την Ευρωπαϊκή Ένωση (στη συνέχεια) μέσω των επιδοτήσεων τόσο της παραγωγής όσο και των επενδύσεων. γ) την επικράτηση του ατομικισμού και την αποδυνάμωση των συνεταιριστικών οργανώσεων, που είχε ως συνέπεια την απαξίωση της

συνεργασίας σε οποιοδήποτε επίπεδο. Ενόσω τα γεωργικά εισοδήματα ήταν διασφαλισμένα μέσω των επιδοτήσεων, ο ατομικισμός φαινόταν αποτελεσματικός.

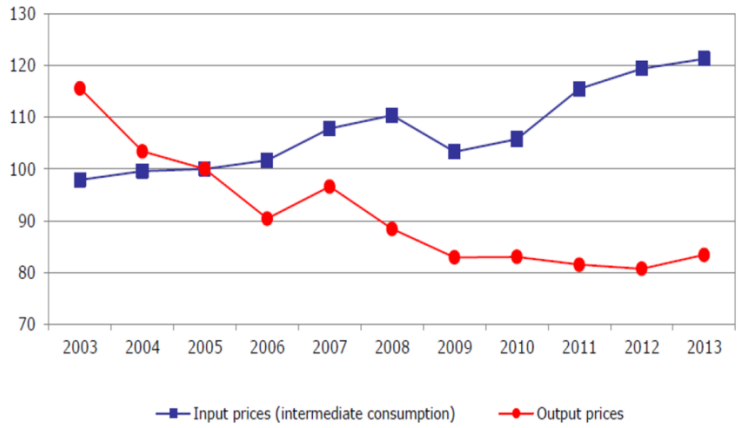

Διάγραμμα 2. Εξέλιξη τιμών γεωργικών εισροών (input prices) και εκροών (output prices) στην Ελλάδα για το χρονικό διάστημα 2003-2013 (Πηγή: Καρανικόλας 2014, Eurostat. Updated: April 2014).

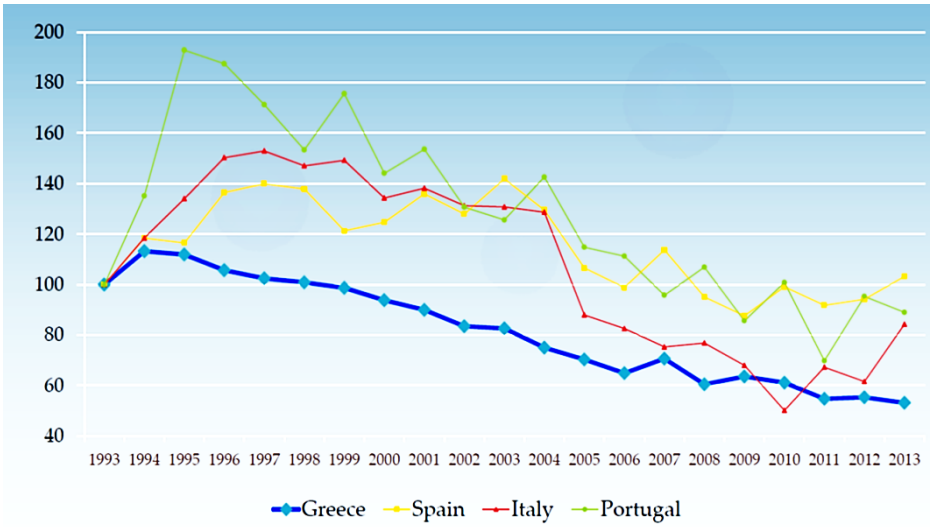

Διάγραμμα 3. Εξέλιξη του Γεωργικού Οικογενειακού Εισοδήματος (Δείκτης «C») για το χρονικό διάστημα 1993-2013 (Πηγή: Καρανικόλας 2014, επεξεργασία στοιχείων της Eurostat).

Ωστόσο, η παγκοσμιοποίηση της αγοράς με τη διείσδυση των προϊόντων σε αγορές μακριά από τον τόπο παραγωγής, άρχισε ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 να δημιουργεί προβλήματα. Πράγματι, άρχισαν να καταφτάνουν στις ελληνικές αγορές φτηνά αγροτικά προϊόντα από άλλες χώρες, σε τιμές που είναι πολύ δύσκολο να τις ανταγωνιστούν τα ελληνικά προϊόντα. Παράλληλα η συνεχής μείωση των τιμών παραγωγού με ταυτόχρονη αύξηση των τιμών των εισροών (διάγραμμα 2) άρχισαν να συμπιέζουν το αγροτικό εισόδημα. Η κατάσταση αυτή αποτυπώνεται στην διαχρονική εξέλιξη του αγροτικού εισοδήματος. Πράγματι, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Eurostat, το μέσο αγροτικό εισόδημα στην Ελλάδα παρουσιάζει μία συνεχή μείωση σε πραγματικές τιμές από το 1993 (Διάγραμμα 3). Έτσι, το 2013 έφτασε στο ήμισυ της τιμής του 1993. Η κρίση που άρχισε να βιώνει η χώρα από το 2008 ήρθε να επιδεινώσει ακόμη περισσότερο την κρίση στον αγροτικό τομέα που είχε ήδη αρχίσει πολύ πιο πριν. Σήμερα λοιπόν, ο παραγωγός αδυνατεί να συμπιέσει περαιτέρω το κόστος παραγωγής, αισθάνεται λιγότερο προστατευμένος από το Κράτος και

την Ευρωπαϊκή Ένωση και γενικότερα, αντιλαμβάνεται ότι δεν μπορεί μόνος του να αντιμετωπίσει την πραγματικότητα.

Αναζήτηση νέου μοντέλου αγροτικής ανάπτυξης

Η περιγραφή και ανάλυση της έως τώρα κατάστασης της Ελληνικής γεωργίας είναι απαραίτητη για τον εντοπισμό των αδυναμιών και τη χάραξη μελλοντικών στρατηγικών. Το επιτακτικό ερώτημα που τίθεται όμως είναι ποιο μοντέλο θα πρέπει να εφαρμοστεί από εδώ και πέρα, μετά τη διαπίστωση ότι το προηγούμενο δεν είναι πλέον αποτελεσματικό υπό τις νέες συνθήκες που διαμορφώνει η κρίση, η παγκοσμιοποίηση και το νέο προφίλ των καταναλωτών.

Οι νέες αναπτυξιακές τάσεις υποδεικνύουν ότι το νέο αυτό μοντέλο πρέπει να βασιστεί στο ενδογενές υλικό της υπαίθρου που αποτελείται από τους ίδιους τους ανθρώπους καθώς και από τον φυσικό και πολιτιστικό της πλούτο (Γούσιος 2013, Ανθοπούλου 2013). Η ανάδειξη των διαφορετικοτήτων των περιοχών και των προϊόντων τους φαίνεται να είναι το κλειδί των νέων αναπτυξιακών πολιτικών. Η εδαφική διαφοροποίηση από τόπο σε τόπο μπορεί να αποτελέσει έναν στρατηγικό παράγοντα των πολιτικών ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών, ιδιαίτερα των μειονεκτικών και απομονωμένων (Campagne & Pecqueur 2014). Σε αυτό το πλαίσιο, η εντοπιότητα των τροφίμων, η ιδιαιτερότητα των φυσικών τοπίων και ο ιδιαίτερος πολιτισμός του κάθε τόπου προβάλλονται και υποστηρίζονται μέσω των αγροτικών πολιτικών ως ένα σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για τις αγροτικές περιοχές και αποτελούν εργαλεία για την προώθηση της αναπτυξιακής τους διαδικασίας. Οι πολιτικές αυτές ανταποκρίνονται στο γεγονός ότι διαπιστώνεται ένα συνεχώς αυξανόμενο ενδιαφέρον από το καταναλωτικό κοινό για ό,τι είναι παραδοσιακό, τοπικό και ποιοτικό. Οι καταναλωτές αυτοί είναι πρόθυμοι να πληρώσουν υψηλότερη τιμή για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που πληρούν τις προϋποθέσεις αυτές. Κατά συνέπεια, η πρόκληση για τις αγροτικές περιοχές είναι να αναδείξουν αυτά τα χαρακτηριστικά της περιοχής τους (territory) και των προϊόντων τους.

Το παραπάνω μοντέλο χαρακτηρίζεται ως «εδαφική ανάπτυξη» (territorial development), όρος ο οποίος έχει υιοθετηθεί πλέον από τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφού βασίζεται στην εδαφική διαφοροποίηση κάθε τόπου (Campagne & Pecqueur 2014). Η βασική φιλοσοφία του είναι ότι η ανάπτυξη ενός τόπου θα πρέπει να βασιστεί στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Δύο είναι οι άξονες αυτού του μοντέλου: τα ιδιότυπα, δηλαδή τα ιδιαίτερα προϊόντα του τόπου (που βασίζονται στους φυσικούς του πόρους) και οι συλλογικές δράσεις, δηλαδή οι συνεργασίες μεταξύ προσώπων και φορέων (που βασίζονται στους ανθρώπους του).

Πρώτος πυλώνας: Ιδιότυπα προϊόντα και τοπικοί πόροι

Κάθε τόπος θα πρέπει να εντοπίσει, να ενεργοποιήσει και να αναδείξει τα ιδιαίτερα προϊόντα του και να δημιουργήσει την δική του ταυτότητα. Στα ιδιότυπα προϊόντα περιλαμβάνονται εκτός από τα αγροτικά προϊόντα (πρωτογενή και μεταποιημένα), παράλληλα τα φυσικά τοπία και ο τοπικός πολιτισμός (γαστρονομία, τεχνογνωσία, αρχαιολογικοί χώροι κλπ). Αυτά τα στοιχεία αποτελούν τους πόρους αυτής της περιοχής τους οποίους μπορεί να αξιοποιήσει παράλληλα με τα αγροτικά προϊόντα (Muchnik & Anthopoulou 2013). Η πρόκληση για κάθε αγροτική περιοχή είναι η ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της και η διαφοροποίησή της από τις άλλες περιοχές. Έτσι, η εδαφική διαφοροποίηση γίνεται στρατηγικός παράγοντας των πολιτικών της τοπικής ανάπτυξης. Αυτό αναγκαστικά οδηγεί στην οριοθέτηση εδαφικών περιοχών με τα δικά τους ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (προϊόντα, τοπία, πολιτισμός) (Belleti & Marescotti 2013).

Δεύτερος πυλώνας: Συνεργασίες και συλλογικές δράσεις

Πώς όμως θα ενεργοποιηθούν και θα αναδειχθούν τα ιδιότυπα, δηλαδή τα ιδιαίτερα προϊόντα ενός τόπου; Εδώ υπεισέρχεται ο δεύτερος άξονας της εδαφικής ανάπτυξης, δηλαδή η

συνεργατικότητα και οι συλλογικές δράσεις, οι οποίες δημιουργούν διαφόρων μορφών συνεργατικά σχήματα. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι οι τοπικοί πόροι είναι συλλογικοί και δεν ανήκουν σε μεμονωμένα άτομα ή φορείς. Επομένως οι κοινοί πόροι ανήκουν σε όλη την τοπική κοινωνία, αποτελούν την κληρονομιά της και γι' αυτό η διαφύλαξή τους αποτελεί μέριμνα συνολικά της τοπικής κοινωνίας (Ανθοπούλου 2013). Κατά συνέπεια η αξιοποίηση των τοπικών πόρων θα πρέπει να γίνει συλλογικά. Με τον όρο «αξιοποίηση» εννοείται κάτι παραπάνω από την απλή αύξηση του εισοδήματος ορισμένων μελών της τοπικής κοινωνίας. Δημιουργούνται προϋποθέσεις για πολλαπλά οφέλη για την τοπική κοινωνία όπως η καλή φήμη του τόπου, η τουριστική ελκυστικότητα, η δημιουργία θέσεων εργασίας, η υπερηφάνεια για τον τόπο κλπ. Επομένως, η κάθε περιοχή θα πρέπει να δημιουργήσει το δικό της αναπτυξιακό σχέδιο, το δικό της όραμα, το οποίο θα πρέπει να διεκδικήσει συλλογικά με την σύμπραξη όλων των μελών της τοπικής κοινωνίας, των ιδιωτών και των φορέων (Colletis & Pecqueur 2005).

Διαφοροποίηση αγροτικών προϊόντων - συστήματα ποιότητας

Όσον αφορά την διαφοροποίηση των αγροτικών προϊόντων, την ανάδειξη της προέλευσης και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, αυτή μπορεί να γίνει μέσω διαφόρων συστημάτων πιστοποίησης. Η υιοθέτηση σημάτων ποιότητας για την πιστοποίηση τοπικών προϊόντων τους προσδίδει αναμφισβήτητα αξία, αναβαθμίζοντάς τα και προσδίδοντας ιδιαίτερη ταυτότητα σε σχέση με τα αντίστοιχα συμβατικά. Ταυτόχρονα, επιτρέπει την διάθεσή τους σε πιο εξειδικευμένες αγορές, στις οποίες υπάρχουν υψηλότερες ποιοτικές απαιτήσεις. Έτσι, η ποιοτική σήμανση των προϊόντων αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο marketing που ενδυναμώνει το brand name του προϊόντος προσδίδοντάς του προστιθέμενη αξία, ενώ αποτελεί ένα μέσο αντιμετώπισης των «ψευδεπώνυμων» αντιγράφων προϊόντων. Παρόλα αυτά, η αποτελεσματική προβολή και προώθηση των πιστοποιημένων προϊόντων δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα θεωρείται απαραίτητη, καθώς λόγω της διεθνοποίησης των αγορών προκύπτει, εκτός από τον ανταγωνισμό με τα συμβατικά προϊόντα, και ανταγωνισμός με τα πιστοποιημένα προϊόντα τόσο του εξωτερικού, όσο και της εγχώριας αγοράς. Από τα πιο γνωστά και διεθνώς αποδεκτά πρότυπα είναι αυτά της σειράς ISO, ενώ υπάρχουν και ευρωπαϊκά, όπως το EMAS, αλλά και ελληνικά, όπως τα AGRO.

Σύμφωνα με τον κανονισμό της Ε.Ε. 1151/2012 και στο πλαίσιο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ), οι αγρότες έχουν τη δυνατότητα να στραφούν σε μορφές ολοκληρωμένης ανάπτυξης της υπαίθρου, μέσω της διαφοροποίησης της γεωργικής παραγωγής. Δίνεται η δυνατότητα αφενός στους παραγωγούς (ιδίως των μειονεκτικών και απομακρυσμένων περιοχών) να προωθήσουν ευκολότερα τα προϊόντα τους που παρουσιάζουν εξειδικευμένα χαρακτηριστικά, πετυχαίνοντας καλύτερες τιμές στην αγορά και βελτιώνοντας έτσι το εισόδημά τους και αφ' ετέρου στους καταναλωτές να αγοράζουν προϊόντα ποιοτικά, με εγγυήσεις για τη παραγωγή, επεξεργασία και τη γεωγραφική προέλευσή τους (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων 2018a). Παρέχονται δηλαδή, μέσω συστημάτων πιστοποίησης και αναγνώρισης, τα εργαλεία αναγνωσιμότητας των προϊόντων από τους καταναλωτές που τους δίνεται η δυνατότητα επιλογής προϊόντων με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και καταγωγή. Τα σημαντικότερα σήματα ποιότητας της Ε.Ε. που συνδέουν και ταυτοποιούν τα προϊόντα με μια γεωγραφική περιοχή ή με μία συγκριμένη μέθοδο παρασκευής, είναι τα παρακάτω (Σχήμα 1):

Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης (Π.Ο.Π.)

Ως «ονομασία προέλευσης» νοείται η ονομασία που ταυτοποιεί ένα προϊόν:

α) το οποίο κατάγεται από συγκεκριμένο τόπο, περιοχή ή, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, χώρα

β) του οποίου η ποιότητα ή τα χαρακτηριστικά οφείλονται κυρίως ή αποκλειστικά στο ιδιαίτερο γεωγραφικό περιβάλλον που συμπεριλαμβάνει τους εγγενείς φυσικούς και ανθρώπινους παράγοντες

γ) του οποίου όλα τα στάδια της παραγωγής εκτελούνται εντός της οριοθετημένης γεωγραφικής περιοχής.

Προστατευόμενη Γεωγραφική Ένδειξη (Π.Γ.Ε.)

Ως «γεωγραφική ένδειξη» νοείται η ονομασία που ταυτοποιεί ένα προϊόν:

α) το οποίο κατάγεται από συγκεκριμένο τόπο, περιοχή ή χώρα

β) του οποίου ένα συγκεκριμένο ποιοτικό χαρακτηριστικό, η φήμη ή άλλο χαρακτηριστικό μπορεί να αποδοθεί κυρίως στη γεωγραφική του προέλευση, και

γ) του οποίου ένα τουλάχιστον από τα στάδια της παραγωγής εκτελείται εντός της οριοθετημένης γεωγραφικής περιοχής.

Εγγυημένα Παραδοσιακά Ιδιότυπα Προϊόντα (Ε.Π.Ι.Π.)

Ως «εγγυημένο παραδοσιακό ιδιότυπο προϊόν» νοείται ένα ιδιότυπο προϊόν ή τρόφιμο το οποίο:

α) παρασκευάζεται με τρόπο παραγωγής, μεταποίησης ή σύνθεσης που αντιστοιχεί στην παραδοσιακή πρακτική για το εν λόγω προϊόν ή τρόφιμο ή

β) παράγεται από πρώτες ύλες ή συστατικά που είναι τα χρησιμοποιούμενα παραδοσιακά.

Για να μπορεί να καταχωρισθεί μια ονομασία ως ονομασία εγγυημένου παραδοσιακού ιδιότυπου προϊόντος, πρέπει:

α) να χρησιμοποιείται κατά παράδοση για την περιγραφή του ιδιότυπου προϊόντος· ή

β) να προσδιορίζει τον παραδοσιακό χαρακτήρα ή τον ιδιότυπο χαρακτήρα του προϊόντος.

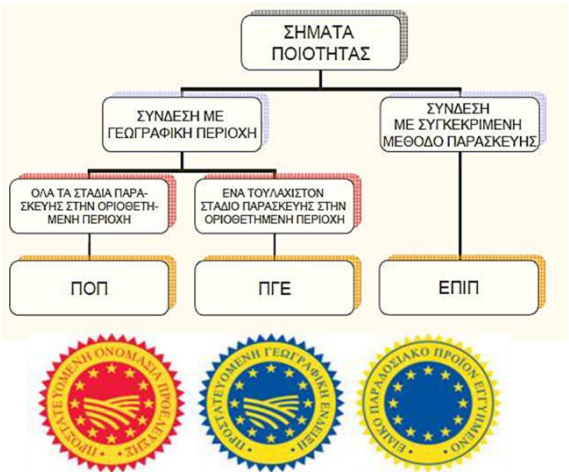

Σχήμα 1. Διαχωρισμός των σημάτων ποιότητας της Ε.Ε. με τα αντίστοιχα λογότυπα.

Υπάρχουν περισσότερα από εκατό ελληνικά πιστοποιημένα ΠΟΠ και ΠΓΕ προϊόντα τα οποία στην πλειονότητά τους είναι τυριά, κρασιά, ελαιόλαδα, ελιές, φρούτα, λαχανικά, ξηροί καρποί και όσπρια (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων 2018b). Ορισμένα από τα πιο γνωστά από αυτά τα προϊόντα είναι: Φέτα ΠΟΠ, Γραβιέρα Νάξου ΠΟΠ, Θρούμπα Θάσου ΠΟΠ, Ελαιόλαδο Καλαμάτας ΠΟΠ, Μήλα Ζαγοράς Πηλίου ΠΟΠ, Φασόλια (γίγαντες ελέφαντες) Πρεσπών Φλώρινας ΠΓΕ, Πατάτα Κάτω Νευροκοπίου ΠΓΕ, Φάβα Σαντορίνης ΠΟΠ, Κρητικό Παξιμάδι ΠΓΕ, Κρόκος Κοζάνης ΠΟΠ, Μαστίχα Χίου ΠΟΠ κ.ά.

Η περίπτωση της Π.Ε. Έβρου - προτάσεις

Η Π.Ε. Έβρου διαθέτει ιδιαίτερα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά, πλούσια παράδοση και αποτελεί σταυροδρόμι πολιτισμών και ιστορίας. Στην περιφέρεια του νομού, η κύρια απασχόληση των κατοίκων είναι η καλλιέργεια της γης και η παραγωγή γεωργικών προϊόντων με σημαντικότερα από αυτά τα χειμερινά σιτηρά, το βαμβάκι, τον ηλίανθο, τον αραβόσιτο, τα ζαχαρότευτλα, τη μηδική, το σπαράγγι και το σκόρδο. Η κτηνοτροφία και κυρίως η αιγοπροβατοτροφία αποτελεί τη δεύτερη σε σπουδαιότητα απασχόληση των κατοίκων της περιφερειακής ενότητας (ΠΕ) του Έβρου (Μανουσίδης 2012).

Σύμφωνα με τη θεωρία του μοντέλου της εδαφικής ανάπτυξης που αναλύθηκε παραπάνω, στον Έβρο θα μπορούσαν να «δημιουργηθούν» δύο διακριτές «εδαφικές περιοχές», η κάθε μία με τα δικά της ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: **α) εδαφική περιοχή του βόρειου Έβρου** και β**) η εδαφική περιοχή του νότιου Έβρου**. Οι δύο περιοχές διαφοροποιούνται τόσο σε ό,τι αφορά το τοπίο, όσο και τα προϊόντα. Ο βόρειος Έβρος στο μεγαλύτερο μέρος του είναι πεδινός, υπάρχουν άφθονα νερά και το τοπίο γίνεται λοφώδες στο βόρειο τμήμα του. Όλα αυτά, ειδικά τους καλοκαιρινούς μήνες που οι ηλίανθοι είναι ανθισμένοι, συνιστούν ένα όμορφο και χαρακτηριστικό τοπίο. Ο ποταμός Άρδας και ο αρχαιολογικός χώρος στη μικρή Δοξιπάρα, με κατάλληλη αξιοποίηση, δημιουργούν προϋποθέσεις αύξησης επισκεψιμότητας της ευρύτερης περιοχής. Τα προϊόντα που τον χαρακτηρίζουν είναι ο ηλίανθος, το καλαμπόκι, το σκόρδο, το σπαράγγι, τα όσπρια, το κρασί, τα αλλαντικά, τα γαλακτοκομικά κλπ. Ο νότιος Έβρος χαρακτηρίζεται από τα πανέμορφα βουνά και τη θάλασσα. Το δάσος της Δαδιάς και το δέλτα του ποταμού Έβρου είναι χαρακτηριστικοί πόλοι έλξης επισκεπτών. Τα ιδιότυπα προϊόντα του είναι το μετάξι, το σπαράγγι, το πεπόνι, το κρασί, τα αλλαντικά, τα γαλακτοκομικά, η ελιά, το ελαιόλαδο κλπ. Επιπλέον, σε όλη την Π.Ε. Έβρου υπάρχουν χαρακτηριστικά προϊόντα όπως ο καβουρμάς, τα λουκάνικα, το τσίπουρο, το ούζο, το κρασί, το κατσικίσιο τυρί, το αριάνι, ο τραχανάς, τα ιφκάδια, το ρετσέλι (χαρακτηριστικό γλυκό του κουταλιού από κολοκύθι) κλπ.

Στα παραπάνω παραγωγικά συστήματα που καλύπτουν και το μεγαλύτερο μέρος των εκτάσεων (σιτηρά, ηλίανθος, βαμβάκι), θα μπορούσαν να επεκταθούν υπάρχουσες μικρής έκτασης καλλιέργειες, να καλλιεργηθούν νέες ή να αναβιώσουν παλαιότερες (όσπρια, σουσάμι κλπ). Τα τελευταία χρόνια γίνονται προσπάθειες ανάπτυξης νέων καλλιεργειών όπως διάφορες λαχανοκομικές (μπρόκολο, αρακάς, φασολάκι κλπ) και δενδροκομικές καλλιέργειες (μήλα, κεράσια).

Ωστόσο αυτό που διαπιστώνεται πλέον είναι ότι οτιδήποτε νέο, αλλά και η διατήρηση του παλιού, δύσκολα επιτυγχάνεται από μεμονωμένους παραγωγούς. Η δυσκολία προώθησης των προϊόντων στην αγορά αποτελεί το σημαντικότερο εμπόδιο. Έτσι, ενώ υπάρχουν πολλαπλά πιθανά κανάλια διανομής πιστοποιημένων προϊόντων, η εφαρμοσιμότητά τους στην περιοχή της ΠΕ Έβρου διαφέρει σε σχέση με άλλες περιοχές της χώρας. Στη συνέχεια παρατίθενται περιληπτικά ορισμένες τέτοιες δυνατότητες

- Στην απευθείας πώληση, ο παραγωγός επωμίζεται το σύνολο των διαδικασιών και των κινδύνων, ενώ στην περιοχή επιβαρύνεται με το μικρό σχετικά μέγεθος της αγοράς ή με τα έξοδα μεταφοράς εάν επιλέξει να απευθυνθεί σε πιο απομακρυσμένες αγορές.
- Στο χονδρεμπόριο, υπάρχουν δύο επίπεδα μεσαζόντων οι χονδρέμποροι και οι λιανέμποροι, ενώ στο λιανεμπόριο τα προϊόντα μπορεί να προωθούνται σε εξειδικευμένα καταστήματα, αποθήκες, σούπερ μάρκετ κλπ. Στην περιοχή του Έβρου, ο μικρός σχετικά όγκος παραγωγής καθώς και το σχετικά χαμηλό επίπεδο διαφοροποίησης των εμπλεκόμενων στην αλυσίδα αξίας δεν επιτρέπει να λειτουργήσει η αγορά των ιδιότυπων προϊόντων με τρόπο που να ωφελεί τον παραγωγό και τον τελικό καταναλωτή.
- Στις πωλήσεις μέσω αντιπροσώπων/μεσαζόντων, οι εμπορικές επιχειρήσεις αναλαμβάνουν την αναζήτηση πελατών για τους παραγωγούς ή τους βοηθούν να κλείνουν εμπορικές συμφωνίες, αναλαμβάνοντας σχεδόν όλες τις λειτουργίες

πώλησης. Στην περίπτωση αυτή υπάρχουν πλεονεκτήματα για τους εμπλεκόμενους, αρκεί οι συμφωνίες να είναι σαφείς και αμοιβαία επωφελείς.

Μια ιδιαίτερη μορφή προώθησης, με σημαντικά πλεονεκτήματα αλλά και που προσιδιάζει στις ιδιαίτερες συνθήκες του Έβρου, είναι η προώθηση των προϊόντων μέσω ομάδας παραγωγών. Οι συνεργασίες, εν γένει, φαίνεται να είναι επιβεβλημένες με στόχο τόσο τη μείωση του κόστους παραγωγής όσο και την εμπορία και προώθηση των προϊόντων. Παρόλο που στην Ελλάδα οι αγροτικοί συνεταιρισμοί και οι ομάδες παραγωγών δεν είχαν ιδιαίτερα επιτυχημένη πορεία τις προηγούμενες δεκαετίες, υπάρχουν πολλά επιτυχημένα παραδείγματα (συνεταιρισμός μήλων Ζαγοράς, συνεταιρισμός αγελαδοτρόφων ΘΕΣγάλα κλπ) που αναδεικνύουν την σημαντικότητα του συνεργατισμού. Παρόμοια συνεργατικά σχήματα που θα μπορούσαν να δημιουργηθούν τόσο μεταξύ παραγωγών, όσο και μεταξύ επιχειρήσεων ή φορέων με παραγωγούς και στις δύο προτεινόμενες εδαφικές περιοχές θα μπορούσαν να αποτελέσουν μοχλό ανάπτυξης. Μερικά παραδείγματα προτεινόμενων ομάδων ή συνεργασιών θα μπορούσαν να είναι:

- Ομάδα παραγωγών ηλίανθου και καθετοποίηση για την παραγωγή ηλιέλαιου
- Ομάδα παραγωγών οσπρίων
- Ομάδα παραγωγών ζωοτροφών (π.χ. κτηνοτροφικά ψυχανθή)
- Συνεργασία των ομάδων παραγωγών ζωοτροφών με τους συνεταιρισμούς κτηνοτρόφων για την προμήθεια ζωοτροφών
- Συνεργασία μεταξύ των τοπικών επιχειρήσεων και των γυναικείων συνεταιρισμών με τις ξενοδοχειακές μονάδες του Νομού για τη δημιουργία του θρακιώτικου ή και του «εβρίτικου πρωινού»
- Συνεργασία μεταξύ των επιχειρήσεων γύρω από τον τουρισμό (ξενοδοχειακές μονάδες, εστιατόρια, καφέ κλπ) για την δημιουργία «Συμφώνου ποιότητας» με το αντίστοιχο σήμα, που θα περιλαμβάνει κοινούς κανόνες λειτουργίας (π.χ. τοπικές πρώτες ύλες, ποιότητα, αισθητική, κλπ)
- Συνεργασία γυναικείων συνεταιρισμών με τους συλλόγους εβριτών και θρακιωτών ανά την Ελλάδα και το εξωτερικό για την αποστολή των προϊόντων τους
- Προώθηση και προβολή της εβρίτικης κουζίνας από τα τοπικά εστιατόρια με τοπικές πρώτες ύλες, με το αντίστοιχο σήμα
- Συνεργασία όλων των τοπικών επιχειρήσεων και συνεταιρισμών για τη δημιουργία καταστήματος εβρίτικων προϊόντων στα αστικά κέντρα του Νομού
- Συνεργασίες με το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο για ανάδειξη και πιστοποίηση της ποιότητας των τοπικών προϊόντων
- Πρωτοβουλίες από την πλευρά της ένωσης αγροτικών συνεταιρισμών (ΕΑΣ) για πιστοποιήσεις προϊόντων ΠΟΠ και ΠΓΕ
- Εντοπισμός, αναγνώριση και αξιοποίηση των ιδιαίτερων προϊόντων των πομακοχωρίων του Νομού

Σε κάθε περίπτωση, ιδιαίτερα σημαντική θεωρείται η γνώση του προφίλ των καταναλωτών που επιλέγουν την αγορά πιστοποιημένων προϊόντων, και συχνά μάλιστα τα αναζητούν, ενώ είναι πρόθυμοι να πληρώσουν επιπρόσθετα για τα προϊόντα αυτά. Η γνώση στοιχείων όπως οι προσδοκίες, τα κίνητρα τους, το επίπεδο πληροφόρησής τους κ.ά. είναι ιδιαίτερα σημαντικά για την βελτίωση των προϊόντων και την προσαρμογή τους στις απαιτήσεις των καταναλωτών, αλλά και για την διαμόρφωση πιο στοχευμένης και συνεπώς πιο αποτελεσματικής στρατηγικής προβολής και προώθησης των πιστοποιημένων προϊόντων.

Συμπεράσματα

Τα προϊόντα που σχετίζονται με την παράδοση, την κληρονομιά και τον πολιτισμό μιας περιοχής μπορούν να αποτελέσουν ευκαιρίες τοπικής ανάπτυξης ιδιαίτερα για μειονεκτικές και απομακρυσμένες περιοχές (Van der Ploeg et al. 2000, Colletis & Pecqueur 2005, Γούσιος

2013, Ανθοπούλου 2013). Η πιστοποίηση ενός προϊόντος δεν μπορεί να αναληφθεί από μεμονωμένα άτομα, καθώς η ιδιαιτερότητά του, δηλαδή η ιδιοτυπία του, αποτελεί κοινό πόρο της τοπικής κοινωνίας. Κατά συνέπεια ο ρόλος των συνεταιρισμών, των ομάδων παραγωγών και άλλων τοπικών φορέων είναι καθοριστικός για την πιστοποίηση των ιδιότυπων προϊόντων της Π.Ε. Έβρου (π.χ. η πιστοποίηση του σκόρδου της Βύσσας έχει ξεκινήσει από τον συνεταιρισμό σκόρδου Βύσσας). Η πιστοποίηση και ανάδειξη ορισμένων ιδιότυπων τοπικών προϊόντων μπορεί να ενισχύσει τη βιωσιμότητα των τοπικών γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων καθώς και των μεταποιητικών επιχειρήσεων. Επιπλέον, τέτοιου είδους προϊόντα μπορούν να συντελέσουν στη διαμόρφωση τοπικής γαστρονομικής ταυτότητας, να αποτελέσουν εργαλείο αξιοποίησης της τοπικής πολιτιστικής παράδοσης και της γενικότερης ανάδειξης του τόπου και κατά συνέπεια να αποτελέσουν στοιχείο προσέλκυσης επισκεπτών και τουριστών.

Η πρόκληση για κάθε τοπική κοινωνία είναι να δημιουργήσει τη δική της ιδιαίτερη ταυτότητα, δηλαδή ένα σύνολο προϊόντων και υπηρεσιών, που θα αποτελέσει το τοπικό αναπτυξιακό όραμα. Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης είναι καθοριστικός για το συντονισμό των διαφόρων πρωτοβουλιών και τη συσπείρωση των φορέων γύρω από το τοπικό αναπτυξιακό όραμα.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Ανθοπούλου, Θ. (2013). Γεωγραφικές ενδείξεις και δυναμικές εδαφικής ανάπτυξης στην Ελλάδα. Η δύσκολη ανάδυση της συλλογικής δράσης. Σε: Ανθοπούλου, Θ. (Επιμ), Περί Εντοπιότητας και Ιδιοτυπίας των Τροφίμων. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 255-279.

Belleti, G., Marescotti, A. (2013). Τυπικά αγροδιατροφικά προϊόντα, τοπικοί πόροι και αειφόρος αξιοποίηση. Σε: Ανθοπούλου, Θ. (Επιμ), Περί Εντοπιότητας και Ιδιοτυπίας των Τροφίμων.Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 121-141.

Γούσιος, Δ. (2013). Η εδαφική προσέγγιση της ανάπτυξης της υπαίθρου: από την κληρονομημένη στην κατασκευασμένη εδαφική περιοχή. Σε: Ανθοπούλου, Θ. (Επιμ),Περί Εντοπιότητας και Ιδιοτυπίας των Τροφίμων.Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ..72-105.

Ζάργκλη, Ε. (2009). Έρευνα Αγοράς ως προς τα Ελληνικά Παραδοσιακά Τρόφιμα και Ποτά. Μεταπτυχιακή διατριβή. Τομέας Αγροτικής Οικονομίας, Γεωπονική Σχολή. Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.

Καρανικόλας, Π. (2014). Η ελληνική γεωργία την τελευταία εικοσαετία. Παραγωγικές και εισοδηματικές επιδόσεις. ΕΤΑΓΡΟ, 13^{ο} Συνέδριο, Αθήνα. 21-22 Νοεμβρίου, 2014.

Μανουσίδης, Θ. (2012). Συγκριτική μελέτη τριών συστημάτων εκτροφής προβάτων στο Βόρειο Έβρο. Μεταπτυχιακή εργασία ειδίκευσης ΠΜΣ «Αειφορικά Συστήματα Παραγωγής και Περιβάλλον στη Γεωργία». Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης, Δ.Π.Θ., Ορεστιάδα.

Muchnik, J., Ανθοπούλου, Θ. (2013). Τοπικοποιημένα αγροδιατροφικά συστήματα (SYAL): Αντικείμενο, πεδίο εφαρμογής και πολιτικής έρευνας και ανάπτυξης αγροτικών περιοχών. Σε: Ανθοπούλου, Θ. (Επιμ), Περί Εντοπιότητας και Ιδιοτυπίας των ΤροφίμωνΑθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 35-53.

Νούσα, Ζ. (2014). Η ασφάλεια τροφίμων και ο βαθμός εμπιστοσύνης των καταναλωτών. Μεταπτυχιακή διατριβή. ΠΜΣ «ΜΒΑ Διοίκηση Επιχειρήσεων Τροφίμων», Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων Αγροτικών Προϊόντων & Τροφίμων, Πανεπιστήμιο Πατρών, Αγρίνιο.

Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (2018a). Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης (ΠΟΠ) - Προστατευόμενη Γεωγραφική Ένδειξη (ΠΓΕ) - Ιδιότυπο Παραδοσιακό Προϊόν (ΙΠΠ). Ανακτήθηκε στις 26/01/2028 από: http://www.minagric .gr /index.php/el/for-farmer-2/2012-02-02-07-52-07

Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (2018b). Ελληνικά Προϊόντα ΠΟΠ-ΠΓΕ & Προδιαγραφές. Ανακτήθηκε στις 28/01/2018 από: http://www.minagric.gr/index.php/el/for-farmer-2/2012-02-02-07-52-07/ellinikaproionta

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Bontemps, C., Bouamra-Mechemache, Z., Simioni, M. (2012). Quality labels and firm survival: some first empirical evidence. European Review of Agricultural Economics. Vol. 28, pp. 1-27.

Campagne, P., Pecqueur, B. (2014). Le développement territorial, Charles Léopold Mayer, Paris.

Colletis, G., Pecqueur, B. (2005). Révélation de ressources spécifiques et coordination située, Revue Economie et Institution, No 6-7, 1er et 2eme semestres 2005.

Jouanjean, M.A. (2012). Standards, reputation, and trade: evidence from US horticultural import refusals. World Trade Review. Vol. 11, No. 3, pp. 438-461.

Piesse, J., Thirtle, C. (2009). Three bubbles and a panic: An explanatory review of recent food commodity price events. Food Policy. Vol. 34, No. 2, pp. 119-129.

United Nations (2004). World to 2300. Department of Economic and Social Affairs/ Population Division. New York.

Van der Ploeg, J.D., Renting, H., Brunori, G.M., Knickel, K., Mannion, J. Marsden, T., De Roest, K., Sevilla-Guzman, E., Ventura, F. (2000). Rural Development: From Practices and Policies towards Theory. Sociologia Ruralis. Vol. 40, No. 4, pp. 391-408.

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 271-286

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΓΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Κυριακή Χ. Μπουρμά και Βασιλική Δ. Τσομπανίδου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σε μια εποχή όπου τα μαζικά προϊόντα διατροφής και η βιομηχανοποιημένη παραγωγή τους έχουν απασχολήσει αρνητικά τους καταναλωτές εξ αιτίας των διατροφικών σκανδάλων που κατά καιρούς εμφανίζονται, η στροφή στην αναζήτηση παραδοσιακών τοπικών προϊόντων είναι πλέον δεδομένη.

Η παραδοσιακή τεχνογνωσία, οι τοπικές πρώτες ύλες, η νοσταλγία των παιδικών γευστικών αναμνήσεων, η αναζήτηση προϊόντων με συμβολική και διατροφική αξία, μετασχηματίζονται σε νέους παραγωγικούς κύκλους με στόχο την κάλυψη της ζήτησης πρωτίστως της ντόπιας αγοράς και την προοπτική της οικονομικής ανάπτυξης της ευρύτερης περιοχής. Η αγροτική επιβίωση των κατοίκων – ντόπιων και προσφύγων-άρρηκτα συνδεδεμένη με τον Τόπο και το Χρόνο παραμονής τους στην περιοχή, ανέδειξαν παραδοσιακά προϊόντα και μια ιδιαίτερη τοπική γαστρονομία στην περιοχή του Βορείου Έβρου και ιδιαίτερα του Δήμου Ορεστιάδας.

Όσον αφορά στη συλλογικότητα και τη συνεργατικότητα, αποτελούν στοιχεία διαχρονικά στην κουλτούρα της τοπικής κοινωνίας, εκφρασμένα σε διάφορες μορφές. Εντοπίζονται τόσο στην κοινωνική και θρησκευτική ζωή (γέννηση, γάμος, θάνατος), όσο και στην στενή οικονομική διάσταση με τις ανταλλαγές στις αγροτικές εργασίες, (χωράφια, αλώνια κ.λπ.) και τις ετοιμασίες των απαραίτητων προμηθειών για την κάλυψη των διατροφικών αναγκών της οικογένειας για το χειμώνα.

Η αξία για συμμετοχή και οι διάφορες συλλογικές μορφές οργάνωσης –πολιτιστικοί και γυναικείοι σύλλογοι- η δυναμική της τοπικής αυτοδιοίκησης, η αλλαγή της κεντρικής πολιτικής σκηνής και των αντιλήψεων για τους ρόλους των δυο φύλλων, έφερε το πλήρωμα του χρόνου για την ενεργοποίηση των γυναικών σε οργανωμένες επιχειρηματικές ιδέες. Δημιουργήθηκαν επιχειρήσεις - ατομικές ή συνεργατικές- που ζωντάνεψαν τον υπέροχο διατροφικό πολιτισμό του τόπου, αξιοποιώντας την πλειονότητα των κοινωνικοοικονομικών πολιτισμικών και γεωγραφικών χαρακτηριστικών του Τόπου. Ένα πολιτισμό που μεταφέρθηκε έξω από το δικό τους σπιτικό, με προϊόντα υψηλής θρεπτικής αξίας, ασφαλή και υγιεινά, είτε ως τυποποιημένη μορφή συσκευασίας προς πώληση σε επισκέπτες και ντόπιους, είτε ως πρώτη ύλη στην κουζίνα εστιατορίων και ξενοδοχείων.

Λέξεις κλειδιά: *Γυναικεία συλλογικότητα και συνεργατικότητα, παραδοσιακά τρόφιμα, τοπική γαστρονομία, πολιτισμός*

Εισαγωγή

Η εργασία αυτή πραγματεύεται την προϋπάρχουσα άτυπη συλλογική κουλτούρα που ακουμπά στη δομή και τη λειτουργία της Τοπικής Κοινωνίας. Συμβάλει στην Τοπική οικονομία και στα κοινωνικά ζητήματα, στην παιδεία, στην ιδιοπροσωπία και προσωπική ανάπτυξη του ατόμου. Ενδυναμώνει την αλλαγή στάσης της οικογένειας και της τοπικής κοινωνίας έναντι της γυναικείας παρουσίας στην οικονομία της περιοχής, αναδεικνύει τον πολιτισμό και την τοπική γαστρονομία της περιοχής. Η σύνθεση που αφορά στον

πληθυσμιακό χάρτη της περιοχής είναι πολυπληθής. Απαρτίζεται από ντόπιους και πρόσφυγες κατοίκους (Καραγατσιανοί, Μάρηδες, Παραπαγκοί, Γκαγκαβούζηδες, Μπαριώτες, Γιαλιώτες, Αρβανίτες, Ορτακξινοί , Καβακλιώτες, Μποσνοχωρίτες….) οι οποίοι διατηρούν τη ντοπιολαλιά τους, τα ήθη, τα έθιμα, τους χορούς και τα πανηγύρια, τις γευστικές τους συνήθειες, τη γαστρονομία. Επανενώνουν μέσα από αυτά τη διαμελισμένη Θρακική Γή. Ανατολικοθρακιώτες, Βορειοθρακιώτες και ντόπιοι κάτοικοι -αυτοί που διαβιούν από πάντα στο δυτικό γεωγραφικά τμήμα της Θράκης- συμβιώνουν και αλληλοσυμπληρώνονται. Οργανώνονται σε ομάδες και συλλογικότητες αφενός για την προάσπιση των συμφερόντων τους, αφετέρου για την ενίσχυση της τοπικής και εθνοτοπικής τους ταυτότητας.

Οι γυναίκες που πλαισίωσαν τις διάφορες συλλογικές οντότητες και τους συνεταιρισμούς, αξιοποίησαν στοιχεία του πολιτισμού, οικιακές γνώσεις και πατροπαράδοτες παραδοσιακές συνταγές για την παρασκευή τροφίμων, ώστε να παράγουν εμπορικό προϊόν με διατροφική και συμβολική αξία - ιστορία που κουβαλά το κάθε προϊόν- που μπορεί να απορροφηθεί στην αγορά. Η «μεταφορά» αυτών των δεξιοτήτων από τον ιδιωτικό, κλειστό, οικιακό χώρο στο χώρο της οικονομίας, που αποτελεί από τα πλέον θετικά και ίσως καινοτομικά στοιχεία της λειτουργίας των συνεταιρισμών, δεν ήταν επαρκής για την κάλυψη απαιτήσεων σε άλλους τομείς της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας.

Σημαντικό στοιχείο για την έρευνα πεδίου (Μπουρμά 2015) αποτελεί – σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτώμενων- ότι, οι γυναίκες πολύ συχνά οδηγήθηκαν στην ίδρυση συνεταιρισμών ξεκινώντας από άλλες συλλογικές μορφές δράσης όπως οι πολιτιστικοί και γυναικείοι σύλλογοι κ.ά. Μέσα από αυτούς τους δόθηκε η ευκαιρία να καλλιεργήσουν κουλτούρα συμμετοχής, συνεργασίας και ομάδας. Να αμβλύνουν πιθανές αντιστάσεις του οικογενειακού και κοινωνικού περίγυρου και να προετοιμάσουν την όσο το δυνατόν ομαλότερη μετάβαση από τον ιδιωτικό στο δημόσιο βίο. Οι θετικές στάσεις και αντιλήψεις των γυναικών σχετικά με τη συνεργασία και την κοινωνική αλληλεγγύη, αποτελούν παρακαταθήκη από τη γενικότερη κουλτούρα και τις συνεργατικές παραγωγικές πρακτικές που συναντώνται στις τοπικές κοινωνίες και συντείνουν προς την ανάπτυξη ενεργών πολιτικών εξωστρέφειας και ανάδειξης του Τόπου.

Συλλογικότητα και συνεργατικότητα

Συλλογικότητα και συνεργατικότητα στην τοπική κοινωνία

Είναι γνωστό ότι από πάντα οι άνθρωποι λειτουργούσαν και οργανώνονταν σε ομάδες. Αποτελεί εσωτερική τους ανάγκη να βρίσκονται σε **παρέες**, να ανταλλάσουν απόψεις και σκέψεις, να αλληλοϋποστηρίζονται και να συλλειτουργούν για ένα κοινό σκοπό, συστήνοντας έτσι την άτυπη μορφή μιας ομάδας. Σύμφωνα με τον Τάτση (1999), η ομάδα θεωρείται ο «φυσικός» χώρος του ανθρώπου. Ως κοινωνική ομάδα επίσης μπορεί να οριστεί εν γένει ένα σύνολο προσώπων με κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα (Τσαούσης 1984). Οι κοινωνικές ομάδες τις οποίες δημιουργούν οι άνθρωποι, χαρακτηρίζονται από ποικιλομορφία και συλλογική ταυτότητα.

Η συλλογική ταυτότητα διαμορφώνεται τόσο από η συνείδηση για την ιδιαίτερη υπόσταση που διέπει τα μέλη κάθε ομάδας (π.χ. κοινά χαρακτηριστικά σε εθνικό, φυλετικό, πολιτιστικό, θρησκευτικό, κοινωνικό, επαγγελματικό ή άλλο επίπεδο) όσο και από το συναίσθημα θετικής ψυχολογικής ταύτισης που νιώθουν.

Κοινότητα

Παραδοσιακή μορφή κοινωνικής οργάνωσης αποτελεί η κοινότητα, η οποία είναι ο φυσικός χώρος όπου κατοικεί μια ομάδα ανθρώπων, που αναπτύσσει σ’ αυτόν παραγωγικές και κοινωνικές σχέσεις.

Η κοινότητα είναι μια μικρή οργανωμένη κοινωνία, η οποία κατά κύριο λόγο λειτουργεί βάσει εθιμικών κανόνων κοινωνικής συμπεριφοράς, καθώς τα αγροτικά κοινωνικά στρώματα δεν είχαν υιοθετήσει ένα «μορφοποιημένο στη συνείδησή τους κοινωνικό σύστημα».

Πέρα από την κοινωνικοοικονομική και διοικητική λειτουργία τους, οι κοινότητες αποτέλεσαν κάτι πιο ουσιώδες και δεν είναι άλλο από την έκφραση ενός συνόλου αξιών, κανόνων και τρόπων συμπεριφοράς ανθρώπων, οι οποίοι ένιωθαν τη συλλογικότητα και ένα κοινό «ανήκειν».

Γυναίκες-Γυναικεία Συλλογικότητα και Συνεργατικότητα στο Δήμο Ορεστιάδας

Η συλλογικότητα και η συνεργατικότητα τις οποίες πραγματευόμαστε στην παρούσα εργασία, υπήρχαν διαχρονικά στην κουλτούρα της τοπικής κοινωνίας με διάφορες μορφές.

Σε αρκετές περιοχές, όπου αναπτύχθηκαν ή αναπτύσσονται σύλλογοι ή συνεταιρισμοί, μπορεί κάποιος να παρατηρήσει ότι προϋπάρχει μια ιδιαίτερη συνήθεια άτυπων συνεργατικών ομάδων - συνεταιρισμών στις αγροτικές εργασίες ή τις εργασίες του νοικοκυριού (Λαμπρόπουλος 2008).

Όπως, για παράδειγμα, η εφαρμογή της πρακτικής όλες οι γυναίκες μαζί να βοηθούν εκ περιτροπής η μία την άλλη στην παραγωγή διαφόρων σπιτικών παρασκευασμάτων για τις ανάγκες του νοικοκυριού και της οικογένειας. Πρακτική που εντοπίζονταν τόσο στην κοινωνική ζωή**,** (διαβατήρια γεγονότα της Ζωής - γέννηση, γάμος θάνατος) όπου η ενεργοποίηση των γυναικών είναι καθολική (Γιαννακίδου 2013) και κάποιες φορές η μοναδική μορφή δημόσιας δράσης, όσο και σε πιο στενή οικονομική διάσταση**,** με τις ανταλλαγές στις εργασίες των αγρών, τα «νυχτέρια» κ.λπ. Με την πρακτική αυτή επιτυγχάνονταν επιμερισμός του χειρονακτικού κόστους για τις αγροτικές εργασίες οι οποίες απαιτούσαν πολλά χέρια, με συνακόλουθο αποτέλεσμα τη μείωση του κόστους παραγωγής των παραγόμενων προϊόντων.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1980 οι γυναίκες ξεκίνησαν να κινητοποιούνται και να οργανώνονται σε συλλόγους -Κυριών και Δεσποινίδων, Πολιτιστικούς, Γυναικών, Φιλανθρωπικούς, Εξωραϊστικούς κ.λπ. Όποια κι αν ήταν η μορφή του συλλόγου, οι γυναίκες υπερτερούσαν και αναλάμβαναν ενεργό ρόλο και δράση. Στον απόηχο της μεταπολίτευσης, η ίδρυση και η λειτουργία πολιτιστικών και γυναικείων συλλόγων στην περιοχή του Δήμου Ορεστιάδας υπήρξε ραγδαία. Χαρακτηριστικό στοιχείο που ενισχύει τα παραπάνω αποτελεί το γεγονός ότι υπήρξαν 13 σύλλογοι γυναικών σε μια περιοχή με 13 χωριά, μέσα από τους οποίους εκφράστηκε κατ' αρχήν η επιθυμία των γυναικών να δραστηριοποιηθούν έξω από το σπίτι. Οι σύλλογοι αυτοί αποτέλεσαν ομάδες μεγαλύτερης εμβέλειας με τυπική μορφή οργάνωσης, ιεραρχικά και τυπικά δομημένη όσον αφορά στη λειτουργίας τους. Αποτέλεσαν συνέχεια των άτυπων ομάδων στις οποίες είχαν μάθει να λειτουργούν μέχρι τότε τα μέλη της, σε επίπεδο οικογένειας, ευρύτερου συγγενικού περιβάλλοντος, γειτονιάς, τοπικής κοινότητας.

Τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν στην καθημερινή τους ζωή και η δυναμική τους που ολοένα μεγάλωνε οδήγησαν τις γυναίκες στις αρχές της δεκαετίας του 1990 σε αναζήτηση λύσεων συλλογικού χαρακτήρα. Η «κουλτούρα» της συμμετοχής και της συνεργασίας των γυναικών της περιοχής ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο και αποτυπώθηκε με την ίδρυση δευτεροβάθμιου οργάνου, αυτό *της Ένωσης Συλλόγων Γυναικών*. Έτσι στις 26 Μαρτίου 1997 στο χωριό Πλάτη - του τότε Δήμου Τριγώνου και νυν Δήμου Ορεστιάδας, ιδρύθηκε η *Ένωση Συλλόγων Γυναικών Τριγώνου* (Ε.Σ.Γ) μετά από αίτημα 10 Γυναικείων Συλλόγων (Ορμενίου, Πτελέας, Δικαίων, Σπηλαίου, Άρζου, Καναδά, Ελαίας, Πλάτης, Κομάρων, Πενταλόφου) που δραστηριοποιούνταν στο Τρίγωνο. Στη συνέχεια η Ε.Σ.Γ Τριγώνου διευρύνθηκε, με την ένταξη στο δυναμικό της, γυναικείων συλλόγων που δεν ανήκαν στη γεωγραφική περιοχή του Τριγώνου, αλλά στην ευρύτερη περιοχή του Έβρου, όπως οι σύλλογοι Μαρασίων, Κεράμου και Βύσσας. Έτσι μετονομάστηκε σε «Ένωση Συλλόγων Γυναικών Έβρου» (πρώην Τριγώνου). Το οικονομικό στοιχείο αποτέλεσε ένα επιπλέον κίνητρο που λειτούργησε συμπληρωματικά και ενδυνάμωσε την ανάγκη των γυναικών να ασχοληθούν με τον δημόσιο βίο, να εκφράσουν τη δυναμική τους, να καταξιωθούν στην τοπική κοινωνία και συγχρόνως να ενισχύσουν τον οικογενειακό προϋπολογισμό.

Αφορμή για την ίδρυση και λειτουργία της Ένωσης Συλλόγων Γυναικών, υπήρξε η προκήρυξη Ευρωπαϊκού προγράμματος που αφορούσε στη Γυναικεία Απασχόληση –

ΚΟΙΝΟΤΙΚΉ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ - Άξονας NOW (1995- 1999) (New opportunities for women) «Νέες Επαγγελματικές Ευκαιρίες για τις Γυναίκες»

Οι τοπικοί σύλλογοι δραστηριοποιήθηκαν για την ίδρυση δευτεροβάθμιου οργάνου - Ε.Σ.Γ Τριγώνου- με σκοπό τη συμμετοχή στο παραπάνω πρόγραμμα. Στόχοι της ίδρυσης κοινού φορέα εκπροσώπησης αποτέλεσε η ανάδειξη των προβλημάτων, η συμμετοχή στη διαμόρφωση καλύτερων όρων επιβίωσης για τους κατοίκους, η αναζήτηση και επεξεργασία προτάσεων για την προοπτική της περιοχής.

Δραστηριότητες της Ένωσης Συλλόγων Γυναικών

Η Ε.Σ.Γ. Τριγώνου, από την ίδρυσή της, συμμετείχε σε αναπτυξιακά προγράμματα που υλοποίησαν διάφοροι φορείς . Ενδεικτικά αναφέρονται:

- «Γυναίκες μπροστά» Σχέδιο δράσης, μέτρο 5.3, «Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις υπέρ των Γυναικών» Περιφέρεια Α.Μ-Θ Πρόγραμμα ΕΚΤ – άρθρο 6. Στο πλαίσιο του παραπάνω προγράμματος, ιδρύθηκε και λειτούργησε Γραφείο Ενημέρωσης προσανατολισμού και στήριξης πρωτοβουλιών των γυναικών με σκοπό την αξιοποίηση των ικανοτήτων που διαθέτουν οι γυναίκες και την ενίσχυση της γυναικείας επιχειρηματικότητας.
- Κέντρο δημιουργικής απασχόλησης παιδιών.
- Συμμετοχή στην έκδοση βιβλίου τοπικής παραδοσιακής γαστρονομίας στο πλαίσιο του προγράμματος κοινοτικής πρωτοβουλίας INTERREG II, με τίτλο «Η Παραδοσιακή Γαστρονομία- Αναπόσπαστο Κομμάτι του Λαϊκού Πολιτισμού».
- Επιμόρφωση των γυναικών με θέμα τον αγροτουρισμό.

Τα αποτελέσματα της δραστηριοποίησης του γυναικείου δυναμικού της περιοχής είναι ποικίλα και σημαντικά τόσο σε κοινωνικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο. Επισημαίνονται μερικά από αυτά:

- Αξιοποίηση του γυναικείου δυναμικού.
- Αναβάθμιση της γυναίκας στην περιοχή.
- Ανατροπή της κοινωνικής αδράνειας των γυναικών.
- Αύξηση της συμπληρωματικής απασχόλησης και της βελτίωσης των αγροτικών εισοδημάτων.
- Ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού με την προβολή και προώθηση της τοπικής παραγωγής αυθεντικών προϊόντων με χαρακτηριστικά ποιότητας.
- Προώθηση της οικονομικής κοινωνικής πολιτιστικής αναβίωσης της υπαίθρου.

Μετά τους συλλόγους …. οι Συνεταιρισμοί

Οι από κοινού αναζητήσεις των γυναικών και οι νέες, υπό διαμόρφωση συνθήκες –νέο οικονομικό περιβάλλον- ώθησαν τις γυναίκες της περιοχής του Τριγώνου να οργανωθούν σε συλλογικότητες από τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Στις 30 Σεπτέμβρη του 1998- περίπου δεκαοκτώ χρόνια αργότερα ίδρυσαν τον Αγροτικό Συνεταιρισμό Γυναικών (Α.Σ.Γ.) Τριγώνου «Η Γαία» με 46 Ιδρυτικά μέλη και δραστηριότητες κυρίως αγροτουριστικές. Πρώτη Επιχειρηματική Δραστηριότητα, η Ίδρυση και λειτουργία εργαστηρίου παραδοσιακών Εδεσμάτων στο χωριό Καναδάς, αξιοποιώντας το κτήριο του πρώην Δημοτικού Σχολείου. Η επένδυση αξιοποίησε πόρους από το LEADER II .

Με τη ματιά των γυναικών

Η πρόεδρος του Αγροτουριστικού Συνεταιρισμού Γυναικών Τριγώνου «Η ΓΑΙΑ» (Φραγκούδη 2014) στις γραμμές που ακολουθούν, αποτυπώνει την ιδέα, την προτροπή, τη συμμετοχή, τα προβλήματα και τη γενικότερη πορεία του συνεταιρισμού.

Αναφέρει χαρακτηριστικά: «Οι προτροπές για τη δημιουργία του Συνεταιρισμού προήλθαν από τη Νομαρχία και αφορούσαν στην αξιοποίηση Ευρωπαϊκών προγραμμάτων και στη

δραστηριοποίηση του έμψυχου δυναμικού του Τόπου, κυρίως των γυναικών. Σ' αυτή την προσπάθεια για επιχειρηματικότητα συμμετείχαν γυναίκες μέσης ηλικίας (40 έως 60 ετών), αγρότισσες ή νοικοκυρές, οι οποίες δεν είχαν καμία εμπειρία από εξαρτημένη εργασία. Το ξεκίνημα έγινε με ευκολία και βασίστηκε σε μια λογική εξάρτησης από την πολιτική εξουσία. Στην πράξη οι συνεταιρισμοί δεν είχαν καμία διαφορετική μεταχείριση σε σχέση με τις άλλες επιχειρήσεις. Δραστηριοποιήθηκαν σε ένα έντονα ανταγωνιστικό περιβάλλον. Έπρεπε να ανταποκριθούν σε ανάγκες όχι μόνο της παραγωγής των προϊόντων αλλά και της συσκευασίας και της διάθεσής τους».

Οι ζυμώσεις και οι διεργασίες που οδήγησαν στην ίδρυση του Αγροτουριστικού Συνεταιρισμού Γυναικών Τριγώνου «ΓΑΙΑ» αναπτύχθηκαν σε πολλά επίπεδα. Αρχικά σε επίπεδο των πρωτοβάθμιων οργανώσεων με τους συλλόγους γυναικών. Κατόπιν σε επίπεδο δευτεροβάθμιου συλλογικού οργάνου, με την Ένωση Συλλόγων Γυναικών Τριγώνου και την τοπική αυτοδιοίκηση α βαθμού με τη μορφή του Συμβουλίου της Περιοχής Τριγώνου και β΄ βαθμού με τη συμβολή της Νομαρχίας και της Περιφέρειας.

Αναφέρει χαρακτηριστικά η πρόεδρος του Α.Σ.Γ Τριγώνου « Η ΓΑΙΑ» «…Από τα σεμινάρια που ακολούθησαν στην Ένωση και αφορούσαν στην ενημέρωση των γυναικών, προέκυψε ο συν/σμός …. διακρίναμε την έντονη επιθυμία των γυναικών να βγουν έξω, να έρθουν σε επικοινωνία με άλλα άτομα και αντιλαμβανόμασταν ότι αυτό τις γοήτευε…. και όσο αυτές οι γυναίκες έμειναν κοντά μας, καταρτίστηκαν, έμαθαν πράγματα, δούλεψαν από κοινού και τελικά έκαναν πράγματα που αναγνωρίστηκαν από την κοινωνία….». «Όταν εγώ ήρθα στην περιοχή, δουλειά μου ήταν να εμψυχώσω τον τοπικό πληθυσμό…. να συναντήσω, να συνομιλήσω και να εμψυχώσω ομάδες νέων και γυναίκες για κοινωνική επανένταξη και ενδυνάμωση της τοπικής κοινωνίας. Δούλευα στο Συμβούλιο Περιοχής Τριγώνου (Τοπική Αυτοδιοίκηση) σε ένα Ευρωπαϊκό πρόγραμμα. Μέσα από αυτό το πρόγραμμα ξεκίνησε ο Μύλος των Πετρωτών. Με τη δημιουργία του Διαβαλκανικού, Διασυνοριακού- Συνεδριακού Κέντρου «Μύλος των Πετρωτών», βγήκαν ανάγκες για τη λειτουργία και τη δραστηριότητα γύρω από αυτόν κι όλα αυτά έπρεπε να καλυφθούν από μια ομάδα Δεν υπήρχαν στην περιοχή αντίστοιχες υπηρεσίες ή επιχειρήσεις, π.χ. ένα κατάστημα ή κέντρο, που να μπορεί να αναλάβει, να ανταποκριθεί σε τέτοιες ανάγκες. Έτσι απευθυνθήκαμε στην αρχή σε ομάδες νεολαίων και συλλόγους γυναικών. Στην πράξη αποδείχτηκε ότι οι γυναίκες ήταν πιο συνεπείς σε αυτό που αποζητούσαμε. Και με αυτόν τον τρόπο έγινε η αρχή… μετά από αυτή τη δραστηριότητα, αποφασίστηκε να δημιουργηθεί η Ένωση Συλλόγων Γυναικών». Εκτιμούμε ότι οι συλλογικές αυτές πρωτοβουλίες υπήρξαν ο προπομπός της ίδρυσης του Συνεταιρισμού.

Παραδοσιακά προϊόντα και τοπικότητα

Με τον όρο «Τοπικά» παραδοσιακά τρόφιμα (Μαλισσιόβα 2017) αναφερόμαστε σε ότι παράγεται σε ένα τόπο παραδοσιακά και έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ποιότητας (αυθεντικότητα) που του προσδίδουν προστιθέμενη αξία.

Η Cayot (2007) σε άρθρο της σε επιστημονικό περιοδικό αναφέρει χαρακτηριστικά «…Είναι γενικά παραδεκτό ότι η έκφραση «παραδοσιακή τροφή» αναφέρεται σε προϊόντα με συγκεκριμένες πρώτες ύλες ή / και με συνταγή γνωστή για μεγάλο χρονικό διάστημα ή / και με συγκεκριμένη διαδικασία. Όταν μιλάμε για τρόφιμα, η παράδοση είναι ένα πολύ μεγάλο θέμα που μπορούμε να περιγράψουμε σε διαφορετικά επίπεδα. Ξεκινώντας από κοινωνικές ομάδες τόσο μικρές όσο μια οικογένεια, ως τη συνάρτηση μιας ολόκληρης χρονικής κλίμακας. Τα παραδοσιακά τρόφιμα σχετίζονται συχνά με τα τοπικά ή και τα βιοτεχνικά τρόφιμα που έχουν σχέση με συγκεκριμένα συστατικά, τον τόπο της παραγωγής τους και την τεχνογνωσία- know how. Στην κατηγορία αυτή Θα μπορούσε π.χ. να είναι το φαγητό που έκανε η γιαγιά μας ή οι γηγενείς λαοί μιας χώρας ή οι ντόπιοι κάτοικοι μιας περιοχής….».

Όσον αφορά στο ρόλο της τοπικότητας στα προϊόντα και στη διατροφή είναι αδιαμφισβήτητα πολύ σημαντικός. Κι αυτό διότι καθορίζει την ταυτότητα και την προέλευση στις καλλιέργειες καθώς επίσης και τα υλικά της κάθε κουζίνας. Αναδεικνύει τις συνήθειες που κληρονομούνται στις συνταγές κουβαλώντας την ψυχή του κάθε τόπου. Διασυνδέει τη

διατροφική αξία των τοπικών προϊόντων με την ποιότητα και την εντοπιότητα των πρώτων υλών (Μπουρμά 2015), τη βιοποικιλότητα, την εποχικότητα, την υγιεινή διαβίωση, τη γευστική και αισθητική ποικιλότητα της τοπικής γαστρονομίας αυτό που θα ονομάζουμε «ήθος» του φαγητού. Συμβάλει στον αγροτουρισμό και ευρύτερα τον εναλλακτικό τουρισμό**.** Οι συσχετισμοί ανάμεσα σε τροφές και τόπους είναι συνήθεις σε πολλές χώρες. Ολοένα και περισσότερο οι καταναλωτές ενδιαφέρονται για την προέλευση των προϊόντων καθώς και τον τρόπο παραγωγής τους όχι μόνο για λόγους ασφάλειας και υγείας αλλά και για την ικανοποίηση μιας τρέχουσας νοσταλγίας που αφορά εκείνες τις εποχές που πέρασαν και χαρακτηρίζονταν από «γνήσια» και «πλήρη» προϊόντα.

Σχετικά με τη γεωγραφική συσχέτιση των προϊόντων, ανεξάρτητα από την πιστοποίησή τους, μπορεί να αποτελέσει χαρακτηριστικό ποιότητας, όταν αυτή αναφέρεται σε αντιλήψεις οι οποίες προέκυψαν μέσα από την κοινωνική ζύμωση και αφορούν τους όρους «αυθεντικό» «υγιεινό» και «παραδοσιακό» (Ilbery & Kneafsey 1998). Η ύπαρξη πολυσυζητημένων «τοπικών και περιφερειακών προϊόντων *(local / regional products)»* λειτουργεί ως σημαία για μια περιοχή, δημιουργώντας θετικούς συνειρμούς ανάμεσα στον τόπο και στο προϊόν, με θετικές επιπτώσεις στην τουριστική ανάπτυξη της περιοχής (Parrott et al. 2002).

Επιπλέον, η τοπική γνώση σχετικά με τα προϊόντα κάθε τόπου, αναφέρεται στην εμπειρία αλλά και στις πρακτικές που έχουν συσσωρευτεί σε μια καθορισμένη γεωγραφική περιοχή και βασίζονται σε συγκεκριμένες ανάγκες των κατοίκων της (Bellows & Hamm 2001).

Διάφορα ερωτήματα έχουν διατυπωθεί και αυξάνονται συνεχώς (Cayot 2007) όσο συνεχίζουν να παράγονται τα τρόφιμα αυτά. Ερωτήματα όπως: Είναι δυνατή η εύρεση των συστατικών για την παραγωγή τους ακόμα και σήμερα; Είναι δυνατή η αναπαραγωγή της συνταγής και της διαδικασίας; Θα μπορούσε να είναι τόσο καλή σήμερα όσο ήταν στο παρελθόν; Θα μπορούσε να γίνει καλύτερη από αισθητική άποψη; Γιατί είναι θρεπτικά τα προϊόντα αυτά; Θα μπορούσαν να γίνουν ακόμα πιο υγιεινά; Είναι δυνατόν να βρεθεί αυτό το χαρακτηριστικό που προσδίδει την ιδιαιτερότητα (ή την τυπικότητα) σε αυτά;

Με την παρούσα εργασία θα γίνει προσπάθεια να δοθούν απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα βασιζόμενοι είτε σε πρωτογενές υλικό που προκύπτει από επιτόπιες επισκέψεις και συνεντεύξεις με εκπροσώπους συλλογικών φορέων, συνεταιρισμών, επιτροπών ισότητας [Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.) και Περιφερειακή Επιτροπή Ισότητας Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης (Π.ΕΠ.ΙΣ – Α.Μ.Θ)] είτε σε πηγές από την ακαδημαϊκή και επιστημονική βιβλιογραφία – έρευνες και μελέτες, ηλεκτρονικά και έντυπα μέσα μαζικής επικοινωνίας (Μ.Μ.Ε).

Παραδοσιακά προϊόντα - Πλεονεκτήματα - Ασφαλή και Υγιεινά

Είναι γεγονός ότι υπάρχει διάχυτη η αντίληψη ότι τα παραδοσιακά προϊόντα δεν συνδέονται με τις νέες τεχνολογίες καθώς η τεχνολογία καταστρέφει την παράδοση, αλλά αντίθετα ότι είναι «αγνά και παραδοσιακά» όπως κι αν παρασκευάζονται. Σαφώς η παραπάνω αντίληψη δεν είναι σωστή διότι ο τρόπος παρασκευής τυποποίησης και διατήρησης των παραπάνω προϊόντων, ακολουθεί κανόνες και συνταγές που πέρασαν από γενιά σε γενιά και βελτιώνονται στο διάβα του χρόνου.

Τα παραδοσιακά προϊόντα χαρακτηρίζονται από ήπιο τρόπο βρασμού ή αποξήρανσης, δεν βράζουν σε πολύ υψηλές θερμοκρασίες και αποξεραίνονται στον ήλιο ή στον αέρα. Όσον αφορά στη συντήρησή τους δεν χρησιμοποιούνται συντηρητικά χημικής προέλευσης, αλλά φυσικά συντηρητικά όπως το αλάτι, η ζάχαρη ή το λεμόνι. Επομένως έχουμε τις μικρότερες απώλειες σε θρεπτικά συστατικά των τροφίμων (Βλάμης 2017) αφού η επεξεργασία επιτυγχάνεται στη μικρότερη δυνατή υψηλή θερμοκρασία και σε σύντομο χρονικά διάστημα. Με αυτόν τον τρόπο αποφεύγουμε την απώλεια βιταμινών και ανόργανων στοιχείων κατά την επεξεργασία και συντήρηση των τροφίμων.

Η επιλογή των πρώτων υλών γίνεται από τους λαχανόκηπους και τα περιβόλια των νοικοκυριών ή των μικρών ντόπιων παραγωγών. Επιλέγονται προσεχτικά ένα-ένα έτσι ώστε

να βρίσκονται στις κατάλληλες συνθήκες βρώσης και επεξεργασίας, δηλαδή να μην είναι άγουρα ή σε συνθήκες σήψης.

Με αυτόν τον τρόπο αποφεύγουμε αφενός την προσθήκη επιπλέον ζάχαρης ή χρωμάτων κατά την επεξεργασία και έχουμε ένα πιο ελκυστικό και υγιεινό προϊόν και αφετέρου (Βλάμης,2017) την απελευθέρωση οξειδωτικών και υδρολυτικών ενζύμων αποτέλεσμα κακής μεταχείρισης κατά την συγκομιδή ή μεγάλου χρονικού διαστήματος μεταξύ συγκομιδής και επεξεργασίας. Όλα τα παραπάνω αποτελούν σαφώς βασικά πλεονεκτήματα των παραδοσιακών προϊόντων έναντι των σύγχρονων βιομηχανοποιημένων που κυκλοφορούν στην αγορά.

Στις μέρες μας οι σύγχρονες νοικοκυρές γνωρίζοντας την αναγκαιότητα του οργανισμού για τη λήψη θρεπτικών ουσιών, όλο και πιο συχνά επιλέγουν τα παραδοσιακά τρόφιμα, για το οικογενειακό τραπέζι. Ποιες είναι όμως οι θρεπτικές ουσίες που δίνουν ενέργεια στον οργανισμό για να μπορεί να ανταπεξέλθει σε ανάγκες κίνησης και άμυνας ενάντια σε ξένους εισβολείς;

Μιλάμε για τις βιταμίνες, τις πρωτεΐνες, τα μέταλλα, τα ιχνοστοιχεία και τους υδατάνθρακες. Ένα χαρακτηριστικό παραδοσιακό προϊόν με πολλά θρεπτικά στοιχεία είναι ο τυπικός θρακιώτικος τραχανάς ο οποίος παρασκευάζεται από μεγάλη ποικιλία λαχανικών και τα τελευταία χρόνια σε μια πιο νέα- gourmet μορφή από μεγάλη ποικιλία φρούτων (φρουτένιος τραχανάς).

Είναι γνωστό σε όλους ότι τα φρούτα και τα λαχανικά αποτελούν βασική τροφή των ανθρώπων. Είναι πλούσια σε βιταμίνες και άλλα θρεπτικά συστατικά. Η γεύση, το άρωμα και το χρώμα τους βασίζονται στα φυτοχημικά συστατικά τους. Για να γίνει πιο κατανοητό, πολύ απλά θα λέγαμε ότι τα κόκκινα φρούτα και λαχανικά δεν έχουν ίδιες βιταμίνες με τα πράσινα φρούτα και λαχανικά. Είναι επίσης σημαντικό να τονισθεί ότι κάθε χρώμα παρέχει διάφορα οφέλη για την υγεία (**Schaeffer 2008) και κανένα χρώμα δεν είναι ανώτερο από το άλλο, γι' αυτό είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η ισορροπία όλων των χρωμάτων είναι πιο σημαντική.** Κάθε χρώμα αντιστοιχεί σε διαφορετική χρωστική ουσία. Οι τελευταίες έχουν ισχυρά αντιοξειδωτικές ιδιότητες. Ακόμα κι αυτά **που** δεν έχουν χρώμα, όπως τα άσπρα φρούτα και λαχανικά δεν σημαίνει πως δεν είναι και θρεπτικά. Περιέχο**υν ανθοξανθίνες και φλαβονοειδή** τα οποία είναι άχρωμα. Η βασική τους ιδιότητα είναι αντιοξειδωτική (Παπαιωάννου 2014).

Τα συστατικά τα οποία δίνουν στα φρούτα και τα λαχανικά το χρώμα τους, έχουν μοναδικές θρεπτικές ιδιότητες. Επομένως όταν καταναλώνουμε φρούτα και λαχανικά με μεγάλη ποικιλία χρωμάτων, μεγιστοποιούμε τα οφέλη στον οργανισμό μας. Αυτά τα οφέλη προσέφεραν οι παλιές νοικοκυρές στην οικογένειά τους με την παρασκευή παραδοσιακών προϊόντων με ντόπιες πρώτες ύλες. Στις μέρες μας πολλά έχουν γραφτεί για την πολύχρωμη διατροφή η οποία προστατεύει τον οργανισμό από πολλές ασθένειες, όπως ο καρκίνος, η καρδιακή νόσος, η αρθρίτιδα, η εξασθένηση της όρασης κ.ά. Αντί λοιπόν να υπολογίζουμε μεμονωμένα τα οφέλη που μας προσφέρουν οι πατάτες, τα καρότα, οι πιπεριές -κόκκινες και πράσινες- οι ντομάτες, τα κολοκύθια, το σπανάκι ή το μπρόκολο, απλά τα συνδυάζουμε σε ένα απολαυστικό πιάτο ζεστού τυπικού θρακιώτικου τραχανά, με κύρια συστατικά κόκκινα και πορτοκαλί λαχανικά είτε στη νεότερη συνταγή παρασκευής του με πράσινα λαχανικά. Το ίδιο φυσικά ισχύει και για τον φρουτένιο τραχανά με βασικά συστατικά παρασκευής του τα φρούτα.

Τοπικά/παραδοσιακά προϊόντα και καινοτομία

Ο όρος καινοτομία έχει συνδεθεί με προϊόντα έρευνας και ανάπτυξης υψηλής και εξειδικευμένης τεχνολογίας. Η καινοτομία με την έννοια της «εφεύρεσης» και της παραγωγής νέου προϊόντος, το «να κάνεις κάτι νέο - καινούριο» δεν βρίσκει εφαρμογή στη συγκεκριμένη περίπτωση. Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση ο χαρακτήρας των γυναικείων συνεταιρισμών δεν μπορεί να θεωρηθεί καινοτομικός.

Προσεγγίζοντας όμως την καινοτομία, όχι μόνο ως δημιουργία ή εισαγωγή νέου προϊόντος στην αγορά, αλλά ως διαδικασία βελτίωσης των προϊόντων που ήδη κυκλοφορούν, μπορούν

να αποδοθούν χαρακτηριστικά καινοτομίας στον τομέα της παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων.

Στοιχείο καινοτομίας, στο πλαίσιο της παραπάνω προσέγγισης (Μπουρμά 2015) αποτελεί η «επένδυση» ενός προϊόντος όπως η τροφή, με συμβολική αξία που «αναβαθμίζει» το τρόφιμο ως προς την ποιότητα και την ελκυστικότητά του (Μπουρμά 2015). Με τον όρο συμβολική αξία ενός προϊόντος, εννοείται η ιστορία που κουβαλά κάθε παραδοσιακό προϊόν και αφορά τόσο στα υλικά, τον τρόπο παρασκευής όσο και στο γεγονός –έθιμο για το οποίο παρασκευάζεται και με το οποίο πολλές φορές ταυτίζεται.

Ο «πειραματισμός», η «δοκιμή» για την παραγωγή νέων προϊόντων, η ένταξη νέων ετικετών- παραμένοντας σταθερά στην παραγωγή παραδοσιακών τροφίμων- η εξέλιξη των συνταγών με τον εμπλουτισμό διαφοροποιημένων ή και νέων στοιχείων σε αυτές, αναδεικνύουν την καινοτομία των παραδοσιακών προϊόντων και τα κατατάσσουν σε προϊόντα delicatessen.

Στις μέρες μας υπάρχουν συνεταιρισμοί ανά την Ελλάδα, οι οποίοι ξεχωρίζουν για την ποικιλία των προϊόντων τους και τον πειραματισμό τους σε παραγωγή νέων τύπων του ίδιου προϊόντος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιου συνεταιρισμού στην περιοχή μας αποτελεί ο συνεταιρισμός «ΓΑΙΑ» με την επισήμανση ότι είναι από τους πρωτοπόρους στην κατεύθυνση αυτή**.** Αντιπροσωπευτικό δείγμα αποτελούν οι διάφοροι τύποι ζυμαρικών με διαφοροποίηση ή παραλλαγή ενός ή περισσοτέρων συστατικών στην ήδη υπάρχουσα συνταγή, με χαρακτηριστικότερο προϊόν τον τραχανά με τις παρακάτω παραλλαγές:

- φρουτένιος τραχανάς (με διάφορα φρούτα)
- τραχανάς με πράσινα λαχανικά (μπρόκολο σπανάκι, πράσο, μαϊντανό, λάπατα κ.λ.π)
- Τραχανάς με αλεύρι από μονόκοκο σιτάρι
- Χυλοπίτες με σπανάκι, καρότο κ.λπ.
- Χυλοπίτες, τραχανάς, και κους- κους με άλευρα από δίκοκκο σιτάρι - αρχαία ποικιλία- γνωστή και ως Ζέα, χωρίς γλουτένη- ή προϊόντα με απουσία λακτόζης στα συστατικά παρασκευής τους.

Διαφοροποίση - Ανταγωνιστικό πλεονέκτημα

Η διαφοροποίηση των παραδοσιακών προϊόντων από τα υπόλοιπα ποιοτικά προϊόντα που ανήκουν στην πυραμίδα της Μεσογειακής διατροφής, έγκειται στην ιδιότυπη ποιότητα, που συνδέεται με τους φυσικούς και πολιτισμικούς πόρους του τόπου παραγωγής και η οποία τους προσδίδει (Μπουρμά 2015) χαρακτηριστικά τοπικής ταυτότητας που αποτελεί και το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα. «Φέρουν» αυτά τα ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά ως «άτυπο σήμα ποιότητας» που ξυπνά μνήμες γευστικές και παραπέμπει στο σπιτικό και στο υγιεινό προϊόν.

Η προσαρμογή τους στα νέα καταναλωτικά πρότυπα χωρίς την αλλοίωση του παραδοσιακού τους χαρακτήρα (Γκιοκτσέ 2015) τα κατατάσσει σε κατηγορίες delicatessen και τους προσδίδει καινοτομικότητα. Είναι πολύ σημαντικό να επισημανθεί στο σημείο αυτό, ότι οι η δραστηριοποίηση των γυναικείων συνεταιρισμών τα τελευταία χρόνια, επανέφερε τη γαστρονομική παράδοση μέσα από μια σύγχρονη ματιά, αναδεικνύοντας τις εκλεκτές πρώτες ύλες. Επανεισήγαγε τα πατροπαράδοτα προϊόντα, με τεχνική και άποψη της σύγχρονης γαστρονομίας.

Κάτι παραπάνω από αγνά και υγιεινά παραδοσιακά προϊόντα

Είναι αδιαμφισβήτητο ότι οι συνεταιρισμοί ανέτρεψαν την επικρατούσα αντίληψη για τα παραδοσιακά προϊόντα, επενδύοντάς τα με τη συμβολική αξία του παραδοσιακού – υγιεινού /αγνού προϊόντος που πρωταγωνιστεί στην τοπική γαστρονομία. Η συμβολική ποιότητα τους αναφέρεται στην ποιότητα που αποδίδεται σε αυτά εξ αιτίας συγκεκριμένων πολιτισμικών, ιδεολογικών και συμβολικών σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ του προϊόντος και του καταναλωτή. Πλαισιώνονται από άυλα πολιτιστικά στοιχεία όπως θρησκευτικές γιορτές, ή γιορτές που συνδέονται με το αγροτικό ημερολόγιο και κοινωνικές εκδηλώσεις (γάμοι,

κηδείες κ.ά.), σχετίζονται με την τροφή, από την παραγωγή της πρώτης ύλης μέχρι τον τρόπο σερβιρίσματος.

Η διαφοροποίηση των προϊόντων προσβλέπει σε εκείνα τα στοιχεία διαφοροποίησης της ελληνικής γαστρονομίας τα οποία **«ντύνουν»** τα προϊόντα με μια «ιστορία» ή «αφήγηση» και τα αποδίδουν σε ένα συγκεκριμένο τόπο και πολιτισμό. Στην περίπτωση αυτή τα τρόφιμα λειτουργούν και ως σύμβολα που αναδεικνύουν ιστορικούς και συμβολικούς δεσμούς μεταξύ περιοχών και τροφίμων (Κίζος κ.ά. 2017) όπου η παράδοση, η μυθολογία και οι αξίες μπορούν να γίνουν διαθέσιμα στους καταναλωτές μέσα από τα προϊόντα αυτά. Έτσι η σχέση που δημιουργείται μεταξύ καταναλωτή και προϊόντων φανερώνει έλξη, προσκόλληση ή και ταύτιση, αναζητώντας τα σε διάφορες αγορές. Με τον τρόπο αυτό, τόσο ο τόπος προέλευσης όσο και το προϊόν αποκτούν ταυτότητα και προστιθέμενη αξία και καθίστανται παράγοντες ανάπτυξης και πηγή υπερηφάνειας για τον τοπικό πληθυσμό.

Κάνοντας μια σύντομη αναδρομή στα πρώτα χρόνια της δημιουργίας των συλλόγων και των συνεταιρισμών διαπιστώνεται ότι η ενασχόλησή τους με τα παραδοσιακά τρόφιμα (Γκιοκτσέ 2015), προσέκρουσε/συγκρούστηκε με τις γενικότερες αντιλήψεις που πρέσβευαν, αφενός ότι το «ξένο», το «εισαγόμενο» προϊόν είναι ανώτερης αξίας και προσδίδει στο κοινωνικό status, αφετέρου ότι το ντόπιο και ιδιαίτερα όταν προέρχεται από την επαρχία, την παράδοση και την ύπαιθρο ταυτίζεται με την καθυστέρηση και τη συντήρηση.

Η ανατροπή της αντίληψης αυτής υπέρ των παραδοσιακών τροφίμων, η «εκδίκηση του τραχανά», όπως αναφέρεται από την πρόεδρο του συνεταιρισμού «ΓΑΙΑ», δεν άργησε να εμφανισθεί συνδεόμενη πιθανόν με την επιμονή των συνεταιρισμών και των τοπικών συλλόγων, με τις γευστικές μνήμες των νεοελλήνων αλλά και με τις διατροφικές κρίσεις των τελευταίων ετών.

Τα σκάνδαλα π.χ. για τις διοξίνες που περιέχονται στα τρόφιμα των αναπτυγμένων βιομηχανικών κρατών, οι ανησυχίες για τα γενετικά τροποποιημένα τρόφιμα κ.λπ. «πριμοδότησαν» σε αξία τα τοπικά παραδοσιακά προϊόντα και δικαίωσαν σε ένα βαθμό τις επιχειρηματικές πρωτοβουλίες των γυναικών.

Ας θυμηθούμε τα προϊόντα

Στην αρχή, στο ξεκίνημα του συν/σμού η απόφαση για το τι θα παράγουμε ήταν συλλογική …από τις ίδιες τις γυναίκες… πάντα κάποιος ή κάποιοι ρίχνουν την ιδέα, η οποία στη συνέχεια συζητείται με τους υπόλοιπους… Ας μην ξεχνάμε ότι οι γυναίκες αυτά τα πράγματα ήξεραν να κάνουν …. Εκεί αισθάνονταν σίγουρες και δυνατές και με αυτά τα προϊόντα ασχολήθηκαν». Πρόεδρος Αγροτουριστικού Συνεταιρισμού Γυναικών Τριγώνου «ΓΑΙΑ» (Φραγκούδη 2017).

Τα κυριότερα και πιο γνωστά προϊόντα που παράγονται και κυκλοφορούν τυποποιημένα τόσο στην τοπική αγορά και την ευρύτερη περιοχή της περιφέρειας, όσο και σε μικρές ποσότητες στο εξωτερικό είναι: τραχανάς, ιφκάδια, κους-κους, ουμάτς, ριτσέλι και διάφορα γλυκά του κουταλιού, μαρμελάδες από φρούτα του δάσους , λικέρ σε μεγάλη ποικιλία γεύσεων (τσάπουρνο, κράνο, βύσσινο, δυόσμος, σπαθόχορτο, μέντα, τριαντάφυλλο κ.λπ.), χειροποίητα φύλλα για πίττα, σπιτικές παραδοσιακές πίτες –γλυκές και αλμυρές, διάφορα ορεκτικά και καρυκεύματα.

Γιορτές γευσιγνωσίας εκθέσεις – εκδηλώσεις προβολής

Η περιοχή του Δήμου Ορεστιάδας αποτελεί αναμφισβήτητα τόπο στον οποίο λαμβάνουν χώρα πολλές και πολύπλευρες θεματικά εκδηλώσεις, που αφορούν στον πολιτισμό, την ιστορία και την τοπική γαστρονομία. Άλλοτε προσανατολισμένες στην εθιμική παραδοσιακή κουλτούρα της περιοχής και άλλοτε στην προώθηση των τοπικών προϊόντων, όποιος κι αν είναι ο βασικός θεματικός άξονας τους, το σίγουρο είναι ότι πολιτισμός, γεύσεις και τοπικά προϊόντα είναι άρρηκτα συνδεδεμένα και αλληλοσυμπληρώνονται. Η γυναικεία παρουσία είναι έντονη και παραμένει δυναμική σε όλα τα στάδια των εκδηλώσεων. Από την σύλληψη

της ιδέας, το σχεδιασμό, την οργάνωση και την υλοποίηση τους. Παρακάτω θα παραθέσουμε κάποιες από τις εκδηλώσεις αυτές.

Γιορτή Μιλίνας

Μιλίνα είναι η χωριάτικη τυρόπιττα στην τοπική διάλεκτο. Η «Γιορτή Μιλίνας», ξεκίνησε από το 2003 στα Πετρωτά και συνεχίζεται μέχρι και σήμερα ενώ κάθε χρόνο η γιορτή λαμβάνει χώρα σε διαφορετικό χωριό.

Στο πλαίσιο της παραπάνω γιορτής, που αποτελεί πλέον θεσμό, βραβεύονται άνθρωποι οι οποίοι συνετέλεσαν στα δρώμενα της περιοχής και έχουν κάνει γνωστή την περιοχή του Τριγώνου και όχι μόνο. Συμμετέχουν σύλλογοι γυναικών από τα χωριά Κόμαρα, Πεντάλοφος, Ορμένιο, Ελιά, Πλάτη, Σπήλαιο, Μαράσια, Δίκαια και Φτελιά κ.ά. και η νικήτρια ομάδα αναλαμβάνει τον ρόλο της επιτροπής με σκοπό να κρίνει την καλύτερη μιλίνα της επόμενης χρονιάς. Οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να δοκιμάσουν μεγάλο αριθμό «μιλίνων» ενώ μετά τον διαγωνισμό και τις βραβεύσεις ακολουθεί χορός με την συμμετοχή χορευτικών συγκροτημάτων.

Γη - Προϊόντα - Πολιτισμός «Γιορτή καλαμποκιού»

Η παραπάνω εκδήλωση, ενσωματώθηκε το 2001, στις ήδη υπάρχουσες εκδηλώσεις του Εκπολιτιστικού Μορφωτικού Συλλόγου Ριζίων / Ε.Μ.Σ οι οποίες πραγματοποιούνται ανελλιπώς από το 1979 – έτος ίδρυσης του συλλόγου. Στο ξεκίνημά της, η εκδήλωση εντάχθηκε στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα Ο.Π.Α.Α.Χ. (ολοκληρωμένα προγράμματα ανάπτυξης αγροτικού χώρου) και στη συνέχεια καθιερώθηκε ως ετήσια γιορτή. Προσελκύει μεγάλο αριθμό επισκεπτών οι οποίοι παρακολουθούν και συμμετέχουν στο πλούσιο πολιτιστικό πρόγραμμα και φυσικά γεύονται καλαμπόκι- βραστό και ψητό- το οποίο προσφέρεται δωρεάν στον κόσμο.

Εκτός από το καλαμπόκι οι επισκέπτες έχουν την ευκαιρία να γευτούν κι άλλες παραδοσιακές γεύσεις, όπως ακτμάδις (κρέπες), λουκουμάδες τα οποία ετοιμάζονται και ψήνονται σε ειδικά διαμορφωμένο υπαίθριο χώρο μπροστά στους επισκέπτες. Μια πολύ πετυχημένη εκδήλωση που αναδεικνύει τα προϊόντα και τη γαστρονομία της περιοχής με γευσιγνωσία, εκθέσεις φωτογραφίας, παραδοσιακά έθιμα γύρω από τη σπορά και το θέρο, ημερίδες που αφορούν τα αγροτικά προϊόντα και τον πολιτισμό.

Μια άλλη σημαντική εκδήλωση με πρωταγωνιστές τα παιδιά του δημοτικού σχολείου σε συνεργασία με το Εθνολογικό Μουσείο Θράκης / Ε.Μ.Θ, υπήρξε το «αλεύρι, αλάτι, νερό». Με τη δράση αυτή τα παιδιά είχαν τη δυνατότητα να μάθουν μέσα από βιωματικό τρόπο, πολύ σημαντικά πράγματα γύρω από το ψωμί, το σιτάρι και τα παράγωγά του, τη σημασία τους στην καθημερινότητα και την επιβίωση των ανθρώπων καθώς επίσης και στην ανάπτυξη του τόπου (Αυτζή 2017).

Πανηγύρι των γεύσεων

Γιορτή γευσιγνωσίας από τον Αγροτουριστικό Συνεταιρισμό Γυναικών Τριγώνου «Η ΓΑΙΑ». Γιορτή των γεύσεων, των χρωμάτων, των αρωμάτων και των εμπειριών, της τέρψης και της απόλαυσης, η οποία ξεκίνησε με τη χρηματοδότηση από το πρόγραμμα Ο.Π.Α.Α.Χ., με πρώτες εκδηλώσεις τον Αύγουστο του 2005 και τον Μάιο του 2006, στο χωριό Σπήλαιο του Τριγώνου. Οι γυναίκες μέσα από την προσωπική πορεία και ενασχόλησή τους με τα παραδοσιακά τρόφιμα (Παπαθανάκης 2005) σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, τόνισαν τον δικό τους πρωταγωνιστικό ρόλο και τη βούλησή τους για άμεση επιστροφή στην ελληνική παραδοσιακή κουζίνα.

Στους ειδικά διαμορφωμένους χώρους στην αυλή του Δημοτικού Σχολείου, παραδοσιακοί οργανοπαίκτες, χορευτές και χορεύτριες τοπικών χορευτικών συγκροτημάτων δημιούργησαν ένα πολύχρωμο μωσαϊκό για να παρουσιάσουν οι γυναίκες των παραγωγικών συνεταιρισμών του νομού μας τα παραγόμενα από αυτές προϊόντα και τον παλιό τρόπο παρασκευής των φαγητών και των εδεσμάτων. Ακολουθώντας πατροπαράδοτες συνταγές που αναδεικνύουν τα

σημαντικά διατροφικά στοιχεία των προϊόντων και των τροφίμων, προσέφεραν μοναδικές γευστικές εμπειρίες στους επισκέπτες, κάνοντας τους συνδαιτυμόνες της σπουδαίας και πολυποίκιλης τοπικής γαστρονομία.

Βαλκανικά Μαγειρέματα

Εκδηλώσεις με θέμα «Βαλκανικά μαγειρέματα στο Τρίγωνο», διοργανώθηκαν από την Παρασκευή 31 Αυγούστου έως και την Κυριακή 2 Σεπτεμβρίου 2012, στο Σπήλαιο Τριγώνου Δήμου Ορεστιάδας, από τον Αγροτουριστικό Συνεταιρισμό Γυναικών Τριγώνου «Η Γαία» και την Ένωση συλλόγων γυναικών Έβρου.

Οι εκδηλώσεις πραγματοποιήθηκαν με διασυνοριακή συνεργασία, με το Εμπορικό και βιοτεχνικό επιμελητήριο Αδριανούπολης, την Ένωση εστιατόρων μαγείρων Στάρα Ζαγόρας, το Εμπορικό και Βιοτεχνικό επιμελητήριο Στάρα Ζαγόρας, και με την υποστήριξη της Περιφέρειας ΑΜ-Θ, του Δήμου Ορεστιάδας, του Επιμελητηρίου Έβρου, της Ένωσης πολιτιστικών φορέων Έβρου κ.ά.

Σύμφωνα με το Alexandroupolisnews.blogspot (2012), στόχος των εκδηλώσεων υπήρξε η ανάπτυξη τουριστικού ενδιαφέροντος για την περιοχή, με την ανάδειξη της τοπικής κουζίνας και των τοπικά παραγόμενων προϊόντων. Αξίζει να αναφερθούν μερικές από τις δράσεις, όπως: επίδειξη ανοίγματος παραδοσιακού φύλλου από Έλληνες, Βουλγάρους και Τούρκους μάστορες αυτής της πρακτικής, η ανάδειξη των κοινών χαρακτηριστικών τους, επίδειξη εφαρμογών παραδοσιακού φύλλου στην σύγχρονη γαστρονομία από διακεκριμένους chef και των τριών χωρών (Ελλάδα-Νίκος Φωτιάδης, Βουλγαρία-Σβετεζάρ Νένοφ, Τουρκία-Kemal kilic).

Στο πλαίσιο των παραπάνω εκδηλώσεων πραγματοποιήθηκαν επίσης, έκθεση τοπικών προϊόντων από 15 τοπικές επιχειρήσεις, ημερίδα με θέμα «Κοινές διατροφικές συνήθειες των λαών της περιοχής» και πλήθος μουσικοχορευτικών εκδηλώσεων.

Γαστρολογικό – Αρχαιολογικό – Χωρογραφικό – Μουσικό - Μουσείο Σπήλαιο Ορεστιάδας

«Οι γυναίκες του Αγροτουριστικού Συνεταιρισμού Γυναικών Τριγώνου «ΓΑΙΑ», αποφάσισαν να βάλουν τον «ταπεινό» τραχανά στο επίκεντρο του τριημέρου εκδηλώσεων που διοργάνωσαν στο Σπήλαιο (έδρα του Συνεταιρισμού) στο διάστημα 25-27 Αυγούστου 2017…» αναφέρεται χαρακτηριστικά σε κείμενο του reportal.gr

Ο τραχανάς ήταν το κύριο συστατικό των πιάτων που σερβιρίστηκαν τη δεύτερη ημέρα των εκδηλώσεων και η βάση των συνταγών που δημιούργησε ειδικά για τη ΓΑΙΑ η σεφ Μάγδα Γοδόση, παρουσιάζοντας τον σε μια gourmet έκδοση, συνδυάζοντάς τον ακόμη και με φαλάφελ αλλά και πραλίνα σουσαμιού.

Στις «Στιγμές Λόγου», την τρίτη ημέρα των εκδηλώσεων έγιναν ομιλίες που αφορούσαν στους τραχανάδες της Ελλάδας (είδη και τύποι) με ειδική αναφορά στο θρακιώτικο, ο οποίος διαφοροποιείται σημαντικά ως προς τα συστατικά παρασκευής του, γεγονός που τον καθιστά πολύ πλούσιο σε θρεπτική αξία. Ο αρχαιολόγος Διαμαντής Τριαντάφυλλος αναφέρθηκε στις διατροφικές συνήθειες των αρχαίων θρακών κ.ά.

Γλυκιά Βαρβάρα της Γιαγιάς

Το έθιμο της Βαρβάρας αναβιώνει κάθε χρόνο στις 4 Δεκεμβρίου το Ιστορικό Λαογραφικό Μουσείο Ορεστιάδας και το παρακολουθούν παιδιά των δημοτικών σχολείων (150 μαθητές περίπου). Έχει τις ρίζες του στο έθιμο της πανσπερμίας των αρχαίων Ελλήνων. Όταν αργότερα οι Θράκες ασπάστηκαν το χριστιανισμό συνέδεσαν το έθιμο με τη ζωή της αγίας Βαρβάρας. Η αγία Βαρβάρα στη Θράκη θεωρούνταν προστάτιδα των παιδιών από τις κακές παιδικές αρρώστιες, γι αυτό και καθιέρωσαν στη γιορτή της να μοιράζουν γλυκό κολυβόζουμο, για να την γλυκάνουν και το ονόμασαν Βαρβάρα. Υλικά που χρησιμοποιούνται για την παρασκευή της είναι εννέα στον αριθμό: σιτάρι, καρύδια, ζάχαρη, αμύγδαλα, ρόδια, σταφίδες, κανέλα, ταχίνι και φρούτα εποχής.

Άλλα εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιούνται από το Λαογραφικό Μουσείο Ορεστιάδας και έχουν σχέση με την γαστρονομία της περιοχής και τα τοπικά έθιμα είναι: ο άρτος ο επιούσιος, Χριστουγεννιάτικη κουλουριαστή πίτα κ.ά. (Μαυρίδης 2017).

Η γιορτή του Τρύφωνα

Η αναβίωση του εθίμου του Τρύφωνα, του προστάτη των αμπελιών, τηρείται απαρέγκλιτα, εδώ κι έναν αιώνα από τότε που οι πρόσφυγες από το Καβακλί της Ανατολικής Ρωμυλίας ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στα Δίκαια τριγώνου Ορεστιάδας, στη νέα τους πατρίδα. Το έθιμο δεκαετίες τώρα είναι ένα εμβληματικό λατρευτικό γεγονός όχι μόνο για τους κατοίκους των Δικαίων αλλά και όλου του Τριγώνου. Είναι μια γιορτή με άφθονο κρασί, φαγητό και χορό στην περιοχή αμπέλια. Ο Εορτασμός του Αγίου Τρύφωνα περιλαμβάνει ακόμα θεία λειτουργία ανήμερα το πρωί στην εκκλησία, αγιασμό και μετάβαση στα αμπέλια για την αναπαράσταση του εθίμου. Στην αναβίωση του εθίμου πρωτοστατούν οι Σύλλογοι του χωριού (Γυναικών Δικαίων και τα τελευταία χρόνια ουσιαστική είναι η συμμετοχή και η ενεργοποίηση του Αθλητικού Πολιτιστικού Συλλόγου Δικαίων). «ΟΡΦΕΑΣ».

Θράκης γεύσεις

Σύμφωνα με το αρχείο της Ε.Ε.Β.Ο.Π. από 18 έως 20 Ιουνίου 2010 διοργανώθηκε η 1η Έκθεση τοπικών παραγόμενων & συσκευασμένων προϊόντων «ΘΡΑΚΗΣ ΓΕΥΣΕΙΣ» στον Πευκώνα Νέας Ορεστιάδας σε συνεργασία με τον Σύνδεσμο Βιομηχάνων /Σ.ΕΒ.Ε. τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ροδόπης Έβρου / Ν.Α.Ρ.Ε και το Επιμελητήριο Έβρου. Η Έκθεση συνέπεσε με το 1ο Περιφερειακό Επιχειρηματικό Φόρουμ Τουρκίας – Ελλάδας, γεγονός που έδωσε την ευκαιρία σε εμπορικούς επισκέπτες και επιχειρηματίες από το Νομό Έβρου, τους γειτονικούς Νομούς, αλλά και από τη γειτονική χώρα Τουρκία, να επισκεφτούν την Έκθεση. Συγκεκριμένα, την Έκθεση επισκέφθηκε αντιπροσωπεία Τούρκων Επιχειρηματιών καθώς και Επιχειρηματίες του Επιμελητήριου Ροδόπης. Η Έκθεση, ξεπέρασε τις προσδοκίες των διοργανωτών, πετυχαίνοντας το σκοπό της και μεταδίδοντας το βασικό της μήνυμα «Γνωρίστε, δοκιμάστε, αγαπήστε τα προϊόντα που παράγονται στον τόπο μας». Η επιτυχία της απέδειξε το αυξανόμενο ενδιαφέρον για τα τοπικά αγνά προϊόντα, υψηλής διατροφικής αξίας, δημιουργώντας τις καλύτερες βάσεις για την ενίσχυση της αναγνωρισιμότητας των τοπικών παραγόμενων προϊόντων, τη γνωστοποίηση, ανάδειξη και προώθησή τους.

Από 7 έως 9 Ιουνίου 2013, η παραπάνω έκθεση έλαβε χώρα για δεύτερη φορά στο ίδιο χώρο και με διοργανωτές το Σύνδεσμο Βιοτεχνών Βιομηχάνων Βορείου Έβρου, την Ένωση Επαγγελματιών Βιοτεχνών Ορεστιάδας & Περιφέρειας, τον Εμπορικό Σύλλογο, την Περιφερειακή Ενότητα Έβρου, το Επιμελητήριο Έβρου και το Δήμο Νέας Ορεστιάδας. «Γεύσεις με ταυτότητα και ιστορία», προϊόντα του Βορείου Έβρου και των ανθρώπων του, κεράσματα από καρδιάς απόλαυσαν οι επισκέπτες του 2ου Φεστιβάλ «Θράκης Γεύσεις» (Νικολάου, 2017). Σύμφωνα με το radioevros.gr (27/4/2013), η εκδήλωση απευθυνόταν στο ευρύ καταναλωτικό κοινό, αλλά και στους επαγγελματίες, με στόχο να αναδειχθεί η ταυτότητα, το διατροφικό πρότυπο και τα προϊόντα που αποτελούν τους πρεσβευτές του γαστρονομικού πλούτου της Θράκης.

Στο πλαίσιο της παραπάνω διοργάνωσης πραγματοποιήθηκε πλήθος παράλληλων εκδηλώσεων με τη συμμετοχή και των επισκεπτών. Στις εκδηλώσεις συμμετείχαν παιδιά προσχολικής ηλικίας τα οποία είχαν τη ευκαιρία να ασχοληθούν με τα Ζυμώματα, μεγαλύτερα παιδιά τα οποία μαγείρεψαν υπό την καθοδήγηση διακεκριμένων σεφ, αλλά και άτομα κάθε ηλικίας, όπως οι γιαγιάδες, και οι παππούδες, οι οποίοι κλήθηκαν να συμμετέχουν με τα εγγόνια τους στο διαγωνισμό. Τρεις γενιές θρακιώτικων γεύσεων σε μια εκδήλωση γεμάτη χρώματα γεύσεις και αρώματα.

Σύμφωνα με πληροφορίες από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Θράκης Γεύσεις 2013) είναι σημαντικό να τονιστεί ότι οι γεύσεις της Θράκης με πρωταγωνιστές τις γυναίκες, ταξίδεψαν στη Χίο. Εκεί συνάντησαν, από τις 30 Ιουλίου μέχρι τις 4 Αυγούστου 2013, τις αιγαιοπελαγίτικες νοστιμιές, στην 9η Γιορτή Αγροτουρισμού Χίου, την οποία διοργάνωσε η

Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου – Περιφερειακή Ενότητα Χίου, σε συνεργασία με το Δήμο Χίου και με την υποστήριξη του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων. Μεταξύ των 60 εκθετών τοπικών προϊόντων από διάφορες περιοχές της Ελλάδας συμμετείχαν και επιχειρήσεις από τον Βόρειο Έβρο, οι οποίες παρουσίασαν στους επισκέπτες της Γιορτής τον πλούτο των προϊόντων της θρακικής γης.

Οι «Θράκης γεύσεις» ντύθηκαν εορταστικά με τη συμμετοχή τους στις χριστουγεννιάτικες εκδηλώσεις της πόλης της Ορεστιάδας «Αγγέλων Φως» στις 29 Δεκεμβρίου 2014. Στις χριστουγεννιάτικες «ΘΡΑΚΗΣ ΓΕΥΣΕΙΣ» γυναίκες της περιοχής, επαγγελματίες από το χώρο της εστίασης, μέλη του Α.Σ.Γ Τριγώνου « Η ΓΑΙΑ» τοπικοί αγροτικοί συνεταιρισμοί, μαγείρεψαν και παρουσίασαν στους επισκέπτες παραδοσιακές συνταγές φτιαγμένες από ντόπια προϊόντα.

Στο πλαίσιο της προβολής των τοπικών προϊόντων και επιχειρήσεων αξίζει να αναφερθούν κάποιες πρωτοβουλίες από επαγγελματικούς φορείς όπως: Ημερίδα για την διαμόρφωση καταναλωτικής συνείδησης στις 12 Δεκεμβρίου 2012, σε συνεργασία με το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, το Σύνδεσμο Βιομηχάνων/Σ.Ε.Β.Ε με Θέμα : «Η διαμόρφωση της τοπικής καταναλωτικής συνείδησης ως απαραίτητη προϋπόθεση για την οικονομική ανάπτυξη του τόπου μας».

Με πρωτοβουλία της Ένωσης Επαγγελματιών Βιοτεχνών Ορεστιάδας και Περιφέρειας /Ε.Ε.Β.Ο.Π διοργανώθηκαν α. ενημερωτική εκδρομή «Γνωρίζω την Ιστορία του τόπου» την Κυριακή 10 Νοεμβρίου 2013, με επισκέψεις σε μνημεία, αξιοθέατα και τοπικές παραγωγικές επιχειρήσεις (ξενάγηση από το Λαογραφικό μουσείο Ορεστιάδας) β. προβολή επιχειρήσεων τροφίμων στα περιοδικά – γλυκές αλχημείες 2014.

Γυναίκες στη γειτονιά των λαών – Μάρτης της Ισότητας. Η γυναικεία επιχειρηματικότητα μέσα από την οπτική του φύλου. Στρογγυλή τράπεζα για την επιχειρηματικότητα των γυναικών.

Σύμφωνα με την ιστοσελίδα της Περιφερειακής Ενότητας Έβρου (2014), δεκαοκτώ γυναίκες επιχειρηματίες από την Ελλάδα και την Τουρκία στο χώρο του εμπορίου και της εστίασης, συναντήθηκαν σε μία τράπεζα εργασίας, γνωρίστηκαν μεταξύ τους και παρουσίασαν τις επιχειρήσεις τους. Συζήτησαν για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει η γυναίκα επιχειρηματίας, για την ανάγκη να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις του «Επιχειρείν» και στις οικογενειακές υποχρεώσεις. Αναφέρθηκαν στα χαρακτηριστικά της γυναίκας επαγγελματία, στην ικανοποίηση που αντλεί από την άσκηση του επαγγέλματος της και εξέφρασαν την επιθυμία υλοποίησης μιας μελλοντικής συνάντησης (Διοργάνωση : Περιφερειακή επιτροπή Ισότητας (ΠΕΠΙΣ) – Π.Ε Έβρου, σε συνεργασία με την Ε.Ε.Β.Ο.Π & Σ.Β.Β.Β.Ε και τη Δημοτική επιτροπή Ισότητας (ΔΕΠΙΣ) και την υποστήριξη του ελληνικού προξενείου στην Αδριανούπολη).

14η γιορτή βιοκαλλιεργητών – μελισσοκόμων και οικοτεχνών Νομού Έβρου

Η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης - Περιφερειακή Ενότητα Έβρου / Π.Α.Μ.Θ. - Π.Ε. συνδιοργάνωσε με παραγωγικούς φορείς του Έβρου τη «14η Γιορτή Βιοκαλλιεργητών - Μελισσοκόμων και Οικοτεχνών Ν. Έβρου, με θεματικό τίτλο «Ο Θησαυρός του Έβρου-Αναζητώντας τις χαμένες γεύσεις», στην κεντρική Πλατεία Ορεστιάδας (Πλατεία Δασίου) από την Παρασκευή 15, έως και το Σάββατο 16 Σεπτεμβρίου 2017. Πρόκειται για μια γιορτή αφιερωμένη στη μελισσοκομία και τη βιοκαλλιέργεια, με την οποία γίνεται προσπάθεια στήριξης των παραγωγών και των προϊόντων του τόπου μας. Τη γιορτή πλαισιώνουν πλήθος από μουσικοχορευτικές εκδηλώσεις.

Στην ενότητα αυτή παρουσιάστηκαν ενδεικτικά κάποιες από τις γιορτές γευσιγνωσίας και προβολής των τοπικών προϊόντων στις οποίες «πολιτισμός, τοπικά προϊόντα και γαστρονομία» συνυπήρξαν συνδυαστικά, με σκοπό τη στήριξη της τοπικής οικονομίας, την ανάγκη ανάδειξης του πρωτογενούς τομέα και της προώθησης του γαστρονομικού τουρισμού, ιδιαίτερα στις σημερινές συνθήκες της κρίσης. Εκδηλώσεις που πρέπει να συνεχιστούν όχι μόνο ως παρουσίαση των προϊόντων της Τοπικής αγοράς, αλλά

προχωρώντας ακόμα παραπέρα, στη συνεργασία με τις όμορες χώρες, σηματοδοτώντας την περιοχή με διαχρονικά σημεία αναφοράς τριών χωρών, Ελλάδα- Βουλγαρία –Τουρκία.

Συμπεράσματα

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, επιχειρήσαμε να εξετάσουμε έννοιες δυναμικές και καθόλου στατικές, με ολοένα αυξανόμενο ενδιαφέρον στις μέρες μας, που αφορούν στη γυναικεία συλλογικότητα και συνεργατικότητα σε συνδυασμό με την παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων και την ανάδειξη της τοπικής γαστρονομίας της περιοχής.

Η περιοχή του Δήμου Ορεστιάδας, αποτελεί τόπο συνδεδεμένο ιδιαίτερα με την αγροτική παραγωγή που αποτελεί το βασικό παραγωγικό της πλούτο. Διαθέτει μια παραδοσιακή κουζίνα πλούσια και πολύπλευρη-εθνική κληρονομιά-στην οποία συμμετέχουν πολλές και διαφορετικές κουλτούρες, δημιουργώντας μια ταυτότητα ιδιαίτερα πλουραλιστική και σύνθετη με χαρακτηριστικά που οδηγούν στη διαμόρφωση προοπτικών οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης.

Η Γεωστρατηγική και κομβική θέση της περιοχής, μεταξύ Ευρώπης και Ασίας την κληροδότησε με πλούσια Ιστορία και Πολιτισμό, άνοιξε δρόμους σε νέες αγορές με ότι θετικό και αρνητικό απορρέει από μια τέτοια θέση στον παγκόσμιο χάρτη.

Η συμμετοχή των κατοίκων που διαβιούν σε αυτή σε διάφορες συλλογικές μορφές οργάνωσης –σύλλογοι πολιτιστικοί, γυναικείοι, Κυριών και δεσποινίδων, εξωραϊστικοί κ.λπ., - ευνοήθηκε τόσο από λόγους οικονομικούς και κοινωνικούς, όσο και από την προϋπάρχουσα άτυπη συλλογική κουλτούρα που ακουμπά στη δομή και στη λειτουργία της τοπικής κοινωνίας.

Η ενεργοποίηση των γυναικών σε συλλόγους, η δυναμική της τοπικής αυτοδιοίκησης (Γκιοκτσέ 2015), η αλλαγή της κεντρικής πολιτικής σκηνής και των αντιλήψεων για τους ρόλους των δυο φύλλων, έφερε το πλήρωμα του χρόνου για την ενεργοποίηση των γυναικών σε οργανωμένες επιχειρηματικές ιδέες ατομικές ή συνεργατικές που ζωντάνεψαν τον υπέροχο διατροφικό πολιτισμό του τόπου.

Οι συνεταιρισμοί και οι σύλλογοι με τη συστηματική δράση τους, ανέτρεψαν την επικρατούσα αντίληψη για τα παραδοσιακά προϊόντα, επενδύοντάς τα με τη συμβολική αξία του παραδοσιακού – υγιεινού /αγνού προϊόντος, επηρεάζοντας τις διατροφικές συνήθειες των κατοίκων της περιοχής. Τα παραδοσιακά τρόφιμα και η τοπική γαστρονομία πρωταγωνιστούν σε κάθε κοινωνική, πολιτιστική και θρησκευτική εκδήλωση, ενδυναμώνοντας με αυτό τον τρόπο τη φήμη που αποκτά τόσο η περιοχή μας όσο και η χώρα μας ως τόπος γαστρονομικής απόλαυσης.

Αξίζει να τονίσουμε ότι οι διάφορες συλλογικότητες μέσα από τη δουλειά και την παρουσία τους στο επιχειρηματικό και πολιτιστικό γίγνεσθαι, μετουσίωσαν τη γαστρονομία σε εργαλείο ανάδειξης της τοπικής ταυτότητας, εξετάζοντας και επανεισάγοντας τα προϊόντα μέσα από την τεχνογνωσία, το φυσικό περιβάλλον, τον πολιτισμό και τις συνήθειες κάθε κοινότητας. Συλλογικές εμπειρίες χρόνων, γευστικές αναμνήσεις, γυναικείες δεξιότητες, η δημιουργικότητα και το γυναικείο επιχειρηματικό πνεύμα μετατράπηκαν σε πολιτιστική διατροφική πρόταση και σε σπουδαία χειροτεχνήματα. Προϊόντα που άντλησαν την έμπνευση και τη δημιουργία τους από τη μεγάλη δεξαμενή της παραδοσιακής τέχνης, και εκφράστηκαν μέσα από ένα επιχειρηματικό εγχείρημα που άκουγε στο όνομα γυναικείος συνεταιρισμός.

Ερωτήματα όπως, με ποιο τρόπο η απλή οικιακή γνώση, μπορεί να έχει εφαρμογή σε τοπικό και επαγγελματικό επίπεδο και πώς η άγνοια των γυναικών για τους νόμους της αγοράς, κατακτιέται τελικά και γίνεται προσωπική γνώση, ανέδειξαν κατά καιρούς ζητήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης των γυναικών. Ενέργειες για να καλυφθούν τα παραπάνω ζητήματα, έγιναν από διάφορους φορείς, ιδίως της τοπικής αυτοδιοίκησης, με τη λειτουργία εκπαιδευτικών σεμιναρίων.

Ο ρόλος του Πανεπιστημίου με τα δύο τμήματα (Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων και Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης) που εδρεύουν στην περιοχή, μπορεί να αναδειχθεί πολύτιμος και ηγεμονικός στα ζητήματα εκπαίδευσης, είτε

άμεσα των γυναικών, είτε στελεχών που θα υποστηρίξουν τους μηχανισμούς στήριξης και δικτύωσης των συνεταιρισμών και της ανάπτυξης και προώθησης των προϊόντων τους. Η εκπαιδευτική διαδικασία που αφορά στα παραπάνω, θα πρέπει να έχει ευελιξία, να αφορά συγκεκριμένα άτομα που επωμίζονται τομείς δραστηριότητας των συνεταιρισμών, π.χ. ποιότητα και πιστοποίηση προϊόντων, προώθηση στην αγορά, διαχείριση ανθρώπινου δυναμικού κλπ. να προσαρμόζεται στο χρόνο και τις δυνατότητες τους, να συμπεριλαμβάνει πρακτική εφαρμογή και αξιολόγηση αποτελεσμάτων, να αξιοποιεί καλές πρακτικές των ίδιων των επιχειρήσεων ή αντίστοιχων πρωτοβουλιών (Γκιοκτσέ 2014). Η σύνδεσή του Πανεπιστημίου με την οικονομία και την παραγωγή της περιοχής, αποτελεί πλεονέκτημα και κινητήριο δύναμη στην ανάπτυξη ενός ακόμα τομέα, αυτού της κοινωνικής οικονομίας, στην οποία αδιαμφισβήτητα ανήκουν οι συνεταιρισμοί γυναικών.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Αυτζή, Χ. (2017). (Πρόεδρος Ε.Μ.Σ Ριζίων) Προσωπική συνέντευξη στις 3 Οκτωβρίου 2017. Θέμα: Πολιτιστικές εκδηλώσεις «Γή- Προϊόντα- Πολιτισμός Γιορτή καλαμποκιού στα Ρίζια». Ρίζια.

Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Τριγώνου «Η ΓΑΙΑ» (2017). Ανακτήθηκε στις 12 Σεπτεμβρίου 2017 από www.gaia-evros.gr/profil.php

Βαλκανικά Μαγειρέματα στο Τρίγωνο (2012). Ανακτήθηκε στις 17 Αυγούστου 2017 από: https://alexandroupolisnews.blogspot.com/2012/08/blog-post_21.html

Βλάμης, Α. (2017). Βιοχημεία τροφίμων τμήμα χημείας πανεπιστήμιο Πατρών- εαρινό εξάμηνο. Ανακτήθηκε στις 17 Σεπτεμβρίου 2017 από: https://docplayer.gr/32621998-Tmima-himeias-panepistimio-patron-viohimeia-trofimon-alexios-vlamis-epikoyros-kathigitis-viohimeias-earino-examino.html

Γιαννακίδου, Α. (2013). Μετατρέποντας τις δεξιότητες σε επιχειρηματική δυνατότητα με βιώσιμη προοπτική μέσω της συνέργειας, της καινοτομίας, της δικαίωσης. Πρακτικά Συνεδρίου Learning and Developing Our Skills, στο πλαίσιο του προγράμματος LEDOS. 24 Ιανουαρίου. Αθήνα.

Γκιοκτσέ, Ε. (2014). Συνάντηση με τον Πρόεδρο της Περιφερειακής Επιτροπής Δήμων (Π.Ε.Δ) & Δημοτικής Επιτροπής Ισότητας (Δ.ΕΠ.ΙΣ) Καβάλας στις 20 Μαρτίου 2012. Πρακτικά Περιφερειακής Επιτροπής Ισότητας (Π.ΕΠ.ΙΣ 2014).

Γκιοκτσέ, Ε. (2014). «Γυναίκες στη Γειτονιά των Λαών» Ημερίδα για την Γυναικεία Επιχειρηματικότητα-Στρογγυλή Τράπεζα. Πρακτικά Περιφερειακής Επιτροπής Ισότητας (Π.ΕΠ.ΙΣ) Ορεστιάδα,16 /03/2014

Γυναίκες στη Γειτονιά των λαών (2014). Ανακτήθηκε στις 17 Αυγούστου 2017 από:http://www.peevroueu/index.php/component/search/?searchword=%CE%B3%CF%85%CE%BD%CE%B1%CE%B9%CE%BA%CE%B5%CF%82+%CF%83%CF%84%CE%B7+%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CF%84%CE%BF%CE%BD&ordering=newest&searchphrase=all.

Κερνάμε γεύσεις με ταυτότητα & ιστορία /Οι «Θράκης γεύσεις» σαλπάρουν για Χίο (2013). Ανακτήθηκε στις 20 Αυγούστου 2017 από https://www.facebook.com/ThrakesGeuseis2013/

Κίζος, Θ., Βακουφάρης, Χ., Κουλούρη, Μ., Σπιλάνης, Ι. (2017). Τοπικά προϊόντα, τοπικές πρώτες ύλες, και βιώσιμη ανάπτυξη σε λιγότερο ευνοημένες περιοχές. Τοπικά προϊόντα ιδιοτυπία ποιότητας στην περιφέρεια Αιγαίου Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Ανακτήθηκε στις 12 Σεπτεμβρίου 2017 από http:// docplayer.gr/1837808-Topika-proionta-kai-viosimi-topiki-anaptyxi

Λαμπρόπουλος, Π. (2008). «Οδηγός για Συμβούλους Επιχειρηματικότητας: Επιχειρηματικό Σχέδιο για την Ίδρυση και Ανάπτυξη Επιχείρησης & Οργάνωση και Ανάπτυξη Γυναικείων Συνεταιρισμών. Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ). Αθήνα.

Μαλισσιόβα, Ε. (2017). Ασφάλεια και Πιστοποίηση Τοπικών Παραδοσιακών Προϊόντων. Ανακτήθηκε στις 2 Σεπτεμβρίου 2017 από http://docplayer.gr/1837486-Asfaleia-kai-pistopoiisi-topikon-paradosiakon-proionton.htm.

Μαυρίδης, Π. (2017). (Πρόεδρος Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας & Περιφέρειας). Προσωπική συνέντευξη στις 5 Σεπτεμβρίου 2017: Εκπαιδευτικές Δράσεις και προγράμματα του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Ορεστιάδας και Περιφέρειας. Νέα Ορεστιάδα.

Μπουρμά, Κ. (2015). Γυναικεία Επιχειρηματικότητα και Κοινωνική Οικονομία. Μεταπτυχιακή Διατριβή. Τμήμα Δασολογίας και Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Νέα Ορεστιάδα

Νικολάου, Γ. (2013). (Αντιπεριφερειάρχης Περιφερειακής Ενότητας - Π.Ε Έβρου). Προσωπική συνέντευξη στις 3 Ιουνίου 2013. Θέμα: Δράσεις Περιφερειακής Επιτροπής Ισότητας Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης (Π.ΕΠ.ΙΣ- Α.Μ.Θ). Αλεξανδρούπολη.

Παπαθανάκης, Σ. (2005). Πανηγύρι των Γεύσεων Περιοδικό Βορέας. Τεύχος 4. Σεπτέμβριος 2005.

Παπαθανάκης, Σ. (2012) Πανηγύρι των Γεύσεων ανακτήθηκε στις 12 Αυγούστου 2012 από http://voreasmagazin.blogspot.com/2012/11/1977-1978.html.

Τάτσης, Ν. (1999). Κοινωνιολογία.. 2ος Τόμος. 6η Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Οδυσσέας.

Τσαούσης, Γ. (1984). Η Κοινωνία του Ανθρώπου. 2η Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Τσολάκης, Γ. (2017). Έτσι κύλησε το τριήμερο των εκδηλώσεων της «ΓΑΙΑ» στο Τρίγωνο του Έβρου. 31 Αυγούστου . Ανακτήθηκε στις 31 Σεπτεμβρίου 2017 από https://www.Reportal.gr -τοπικά νέα.

Φεστιβάλ (2ο) «Θράκης Γεύσεις» στον Πευκώνα της Νέας Ορεστιάδας. Ανακτήθηκε στις 17 Αυγούστου 2017 από: https://www.radioevros.gr/7-9-%ce%b9%ce%bf%cf%85%ce%bd%ce%af%ce%bf%cf%85-2%ce%bf-%cf%86%ce%b5%cf%83%cf%84%ce%b9%ce%b2%ce%ac%ce%bb-%c2%ab%ce%b8%cf%81%ce%ac%ce%ba%ce%b7%cf%82-%ce%b3%ce%b5%cf%8d%cf%83%ce%b5%ce%b9%cf%82%c2%bb/

Φεστιβάλ (2ο) «Θράκης Γεύσεις». Ανακτήθηκε στις 4 Ιουνίου 2013 από: http://www.peevrou.eu/index.php/menu-enimerosi/menu-deltiatypou/3972-2-l-r

Φραγκούδη, Ζ. (2014). (Πρόεδρος Α.Σ.Γ τριγώνου «Η ΓΑΙΑ») προσωπική συνέντευξη στις 20 Οκτωβρίου 2014). Θέμα: Γυναικεία Επιχειρηματικότητα και κοινωνική οικονομία - Η περίπτωση του Α.Σ.Γ Τριγώνου « Η ΓΑΙΑ», Σπήλαιο Δ. Ορεστιάδας.

Φραγκούδη, Ζ. (2017). (Πρόεδρος Α.Σ.Γ τριγώνου «Η ΓΑΙΑ»). Προσωπική συνέντευξη στις 8 Σεπτεμβρίου 2017. Θέμα: Ίδρυση και Λειτουργία Α.Σ.Γ. Τριγώνου «Η ΓΑΙΑ», Σπήλαιο Δ. Ορεστιάδας.

Φρούτα & λαχανικά: Ποια θρεπτικά συστατικά περιέχουν ανάλογα με το χρώμα τους. 92017). 10 Μαΐου. Ανακτήθηκε στις 10 Σεπτεμβρίου 2017 από: http://www.onmed.gr/diatrofi/story/355193/ froyta-laxanika-h-threptiki-axia-analoga-me-to-xroma-toys#ixzz55g2ywvdu

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Bellows, A., Hamm, M. (2001). Local autonomy and sustainable development: Testing import substitution in localizing food systems. Agriculture and Human Values. Vol. 18, pp. 271-284.

Cayot, N. (2007). Sensory quality of traditional foods. Food Chemistry. Vol. 101, No. 1, pp. 154-162.

Ilbery, B., Kneafsey, M. (1998). Product and place. European Urban and Regional Studies. Vol. 5, No. 4, pp. 329-341.

Parrott, N., Wilson, N., Murdoch, J. (2002). Spatialising quality: regional production and the alternative geography of food. European Urban and Regional Studies. Vol. 9, No. 3, pp. 241-61.

Schaeffer, J. (2008). Color me healthy: Eating for a rainbow of benefits. Today's Dietitian. Vol. 10, No. 11, p. 34.

ΜΟΥΣΕΙΑ

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 289-303

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΓΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

Χρυσούλα Π. Σαββοπούλου και Φωτεινή Δ. Μπαντούδη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το μουσείο συνδέεται άμεσα με την έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς, υλικής και άυλης. Το λαογραφικό μουσείο αποτελεί τον θεματοφύλακα της τοπικής ιστορίας, του υλικού πολιτισμού, της εθιμικής ζωής, των παραδοσιακών τεχνών, των ανθρώπινων σχέσεων, των νοοτροπιών της τοπικής κοινωνίας. Προκειμένου το μουσείο να υπηρετήσει με συνέπεια την αποστολή του οφείλει να διασφαλίσει την αποτελεσματικότερη επικοινωνία του με το κοινό. Στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται οι έννοιες πολιτιστική κληρονομιά και λαογραφικό μουσείο και διερευνώνται ζητήματα στρατηγικών επικοινωνίας με το κοινό του μουσείου. Στη συνέχεια εξετάζεται η περίπτωση του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας. Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση των στρατηγικών επικοινωνίας που εφαρμόζει το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας, ώστε να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα των μεθόδων επικοινωνίας και να εντοπιστούν οι ελλείψεις και τα προβλήματα που ανακύπτουν. Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι, λόγω ελλιπούς χρηματοδότησης και συνακόλουθης έλλειψης προσωπικού, το Μουσείο δεν είναι αρκετές ώρες επισκέψιμο για το κοινό ημερησίως, και υστερεί ως προς την ψηφιακή αναβάθμισή του και την ενημέρωση του κοινού. Επιπλέον, όσον αφορά την αποτελεσματικότερη προσέγγιση του κοινού έγινε εμφανής η ανάγκη για καλύτερο ετήσιο προγραμματισμό των δράσεων του, όπως αποτελεσματικότερος προσδιορισμός όσον αφορά το μείγμα δημοσιότητας για την προσέγγιση του κοινού και την ανάληψη συντονιστικού ρόλου σε ρόλους και συνεργασίες με άλλους πολιτιστικούς συλλόγους της περιοχής για την περαιτέρω σύνδεση του Μουσείου με την τοπική κοινωνία. Τέλος, διατυπώνονται προτάσεις, με απώτερο στόχο την προσέγγιση επιπλέον διαφορετικών κοινωνικών και ηλικιακών ομάδων.

Λέξεις κλειδιά: *Πολιτιστική κληρονομιά, στρατηγικές επικοινωνίας του μουσείου, κοινό, Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας*

Εισαγωγή

Η πολιτιστική κληρονομιά, ως συνιστώσα του ευρύτερου πολιτιστικού περιβάλλοντος του ανθρώπου, συνδέεται εννοιολογικά άρρηκτα με την έννοια του παρελθόντος και των «μνημείων» του κάθε μορφής, από τη μια, και με αυτήν της κληροδότησής τους στις επόμενες γενιές, με απώτερο στόχο τη διαφύλαξη των πολιτιστικών αγαθών και τη διαμόρφωση του αισθήματος «του ανήκειν» σε μια κοινότητα με ιδιαίτερα πολιτιστικά χαρακτηριστικά. Η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί ένα σημαντικό έρεισμα για τον καθορισμό των χωρικών εδαφών και της ταυτότητας κατά τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης των ημερών μας (ΙΑΡΗ 2003). Εξαιρετικής σημασίας ήταν ο διαχωρισμός σε υλική και άυλη (UNESCO 2001) προκειμένου να συμπεριλάβει και μορφές πολιτισμού η αξία των οποίων ετίθεντο υπό αμφισβήτηση και η διατήρησή τους ήταν πιο δυσχερής, όπως οι λαϊκές παραδόσεις, οι γνώσεις, οι δεξιότητες μιας κοινότητας (Kirshenblatt-Giblett 2004).

Τα μουσεία ως ιδρύματα, θεσμοί και χώροι, που ως κύριο έργο τους έχουν τη διατήρηση και γνωστοποίηση απτών αποδείξεων του πολιτισμού μέσω της έκθεσής τους, αποτελούν έναν από τους ιδεολογικούς μηχανισμούς του κράτους (Αλτουσέρ 1994) και είναι άμεσα συνδεδεμένα με την ιδέα της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, της ενδυνάμωσης της συλλογικής μνήμης και της καλλιέργειας του συνανήκειν σε μια κοινότητα (Bennet 1995). Ειδικά τα λαογραφικά μουσεία, αποτύπωσαν όλη την προσπάθεια των τοπικών κοινωνιών να συλλέξουν αντικείμενα της παράδοσης, να διαφυλάξουν και να κατατάξουν τα μνημεία του πολιτισμού τους, αλλά και τις λαϊκές παραδόσεις και δοξασίες, και τελικά να μεταδώσουν στο κοινό τις απαραίτητες σχετικές γνώσεις. Προκειμένου να φέρει σε πέρας την κοινωνική και εκπαιδευτική αποστολή του, ύψιστης σημασίας είναι ο σχεδιασμός και η εφαρμογή των κατάλληλων στρατηγικών επικοινωνίας με το κοινό του μουσείου και η διεύρυνση του κοινού αυτού.

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να παρουσιάσει τις κύριες συνισταμένες των εννοιών πολιτιστική κληρονομιά και μουσείο, και ιδιαίτερα λαογραφικό μουσείο, και να διερευνήσει ζητήματα στρατηγικών επικοινωνίας σχετικά με αυτά. Στη συνέχεια, να εξετάσει την περίπτωση του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας προκειμένου να διερευνηθούν και να καταγραφούν οι απόψεις των μελών του Δ.Σ. του συλλόγου για τη λειτουργία και τις στρατηγικές επικοινωνίας του με το κοινό, για την επίτευξη αποτελεσματικότερου ανοίγματος σε αυτό. Στόχοι της έρευνας είναι: α) η καταγραφή των θέσεων των διοικούντων για τον τρόπο λειτουργίας του Μουσείου και τις μεθόδους που μετέρχεται για τη μετάδοση γνώσεων πολιτιστικής κληρονομιάς, β) ο εντοπισμός των ελλείψεων και των προβλημάτων που ανακύπτουν, γ) η διατύπωση προτάσεων για τη βελτίωσή τους, με απώτερο στόχο την προσέγγιση επιπλέον ομάδων κοινού.

Πολιτιστική κληρονομιά

Το πρώτο κείμενο που δίνει έναν ορισμό της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι η Διεθνής Χάρτα της Βενετίας (1964): «…τα ιστορικά μνημεία των ανθρώπινων γενεών παραμένουν στο παρόν ως ζωντανοί μάρτυρες των παραδόσεων των προηγουμένων ετών. Έτσι, οι άνθρωποι συνειδητοποιούν όλο και περισσότερο την ενότητα των ανθρώπινων αξιών και θεωρούν τα αρχαία μνημεία ως κοινή κληρονομιά» (International Charter on the Conservation and Restoration of Monuments and Sites, Venice 1964.)

Σύμφωνα με τον ορισμό της UNESCO (2001) ο όρος «πολιτιστική κληρονομιά» αναφέρεται σε μνημεία, ομάδες κτισμάτων και χώρων με ιστορική, αισθητική, αρχαιολογική, επιστημονική, εθνολογική ή ανθρωπολογική αξία. Επισημαίνεται επίσης ότι αυτή εκφράζεται με διάφορες μορφές, πρωτίστως αυτές που είναι απτές ή μορφές υλικού πολιτισμού και αυτές που είναι μη απτές, άυλες. Ειδικά, ως άυλες μορφές πολιτιστικής κληρονομιάς από την UNESCO ορίζονται «οι πρακτικές, οι αναπαραστάσεις, οι εκφράσεις, η γνώση, οι δεξιότητες – καθώς και τα εργαλεία, τα αντικείμενα, τα τέχνεργα, και οι πολιτιστικοί χώροι που σχετίζονται – τα οποία οι κοινότητες, οι ομάδες, και σε ορισμένες περιπτώσεις τα άτομα, αναγνωρίζουν ως μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς τους» (UNESCO 2003). Στην ελληνική νομοθεσία, σύμφωνα με τα άρθρα 1 και 2 του ν.3028/02, στην έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς περιλαμβάνονται τα μνημεία, αρχαία και νεότερα, ακίνητα και κινητά, οι αρχαιολογικοί χώροι, τα άυλα πολιτιστικά αγαθά και οι ιστορικοί τόποι (εδαφικές, θαλάσσιες, λιμναίες ή ποτάμιες εκτάσεις) που αποτέλεσαν τον χώρο ιστορικών ή μυθικών γεγονότων και μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά (Σιούτη 2004).

Η αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς έγκειται στο ότι ο πολιτιστικός αυτός πλούτος μεταβιβάζεται από γενιά σε γενιά. Τα ανθρώπινα δημιουργήματα και τα φυσικά χαρακτηριστικά κατατάσσονται στον πολιτισμό, έτσι ώστε να μεταφέρουν αξίες, ιδέες και συναισθήματα, οι οποίες με τη σειρά τους ενισχύονται από την παρουσία των αντικειμένων (Dant 1999). Η πολιτιστική κληρονομιά κάθε λαού αποτελεί ενιαίο σύνολο που βοηθά τους ανθρώπους να συνδέσουν το παρόν με το παρελθόν τους, και να εξασφαλίσουν την πολιτισμική συνέχεια στο χρόνο, ενώ η διατήρηση και μετάδοσή της στις επόμενες γενιές τη

συνδέει με αυτή της βιώσιμης ανάπτυξης. Κληροδοτείται, και δίνει τη δυνατότητα στους κληρονόμους να κατοχυρώνουν τα κυριαρχικά δικαιώματα στο κράτος τους και να είναι ο αληθινός εαυτός τους (Pearce 1998).

Καθοριστική περίοδος για την έννοια της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς θεωρούνται τα χρόνια μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς κατά τα χρόνια αυτά χαρακτηριστική ήταν η τάση απομάκρυνσης από τα αυστηρά εθνικά πολιτιστικά πλαίσια και η στροφή προς τον «πολιτιστικό διεθνισμό» (Κόνσολα 1995). Η Συνθήκη για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση της UNESCO στις 16 Νοεμβρίου 1972. Με την υπογραφή της, τα κράτη αναγνωρίζουν ότι οι χώροι που βρίσκονται στην εθνική επικράτειά τους και έχουν εγγραφεί στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς, αποτελούν, με κάθε επιφύλαξη της εθνικής κυριαρχίας και των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, παγκόσμια κληρονομιά «για την προστασία της οποίας είναι υπεύθυνη η διεθνής κοινότητα, που πρέπει να εργαστεί ως σύνολο για αυτόν τον σκοπό».

Όλα τα παραπάνω προσδίδουν ιστορική, κοινωνική και πνευματική αξία στην έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς τα στοιχεία της ενσωματώνονται στις αντιλήψεις της ομάδας σε μια προσπάθεια να δημιουργήσουν μια θέση για την κοινότητα μέσα στον χρόνο και τον χώρο (Light & Dumbraveanu-Andone 1997). Η αναγνώριση της σημασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και η αποδοχή του αξιώματος ότι τα σημαντικά πολιτιστικά αγαθά μιας χώρας είναι ταυτόχρονα συστατικά του πολιτισμού και ολόκληρης της ανθρωπότητας, οδήγησαν στη συνειδητοποίηση της ανάγκης για τη διαφύλαξη και την προστασία της.

Μουσεία

Η πολιτιστική κληρονομιά συνδέεται στενά με την κοινότητα, υπερεθνική, εθνική ή τοπική, και μεταμορφώνεται συχνά σε καθοδηγητική δύναμη για το εμπόριο, τα επαγγέλματα, την ψυχαγωγία και την πολιτική (Green Lines 2010). Στο πνεύμα των παραπάνω δεδομένων εντάσσεται και η δημιουργία μουσείων, με στόχους τόσο τη μεταβίβαση στοιχείων πολιτισμού στο κοινό, όσο και την οικονομική, πολιτική, πνευματική ανάπτυξη μιας περιοχής.

Ο επίσημος ορισμός για το μουσείο είναι αυτός του ICOM (1974), με τον οποίο με τον όρο μουσείο νοείται: «ένα μόνιμο ίδρυμα, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, στην υπηρεσία της κοινωνίας, της ανάπτυξης και εξέλιξής της, ανοικτό στο κοινό, που έχει ως έργο του τη συλλογή, τη μελέτη, τη διατήρηση, τη γνωστοποίηση και την έκθεση τεκμηρίων του ανθρώπινου πολιτισμού και περιβάλλοντος, με στόχο τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία». Ο ορισμός της Αμερικανικής Ένωσης Μουσείων είναι παρεμφερής και ορίζει το μουσείο ως «ένα οργανωμένο και μη κερδοσκοπικό οργανισμό με στόχο κυρίως εκπαιδευτικό ή αισθητικό, με επαγγελματίες προσωπικό που κατέχουν και χρησιμοποιούν απτά αντικείμενα, τα οποία φροντίζουν και εκθέτουν στο κοινό με κάποιο τακτικό χρονοδιάγραμμα» (American Association of Museums 1973). Και στην ελληνική βιβλιογραφία έχουν δοθεί ορισμοί όπως αυτός της Σκουτέρη (1994) που παρουσιάζει το μουσείο ως «τον θεσμό που είναι αφιερωμένος στη συλλογή, τη διατήρηση, την έκθεση, τη μελέτη και την ερμηνεία των υλικών αντικειμένων του παρελθόντος».

Στις μέρες μας έχει εξελιχθεί ο ρόλος των σύγχρονων μουσείων και δεν αποτελούν πια μόνο μέρη για την προστασία, συντήρηση και έκθεση αντικειμένων, αλλά είναι και χώροι μάθησης και εκπαίδευσης. Συνδέονται άμεσα με την μη τυπική μορφή εκπαίδευσης, και για αυτό αναζητούνται οι τρόποι προκειμένου να βρεθούν οι πιο αποτελεσματικές μέθοδοι για την επίτευξη των εκπαιδευτικών σκοπών τους, στα πλαίσια της μάθησης για όλες τις ηλικίες, σε όλη τη διάρκεια ζωής του ατόμου. Καθώς όμως τα αντικείμενα του μουσείου εκτίθενται μέσα σε προκαθορισμένα πλαίσια συνήθως σχολαστικού και ακαδημαϊκού τύπου, δεν μπορούν να γίνουν εύκολα κατανοητά από το κοινό, καθώς η αποκωδικοποίησή τους προϋποθέτει τη γνώση των αντίστοιχων σχημάτων ταξινόμησης (Νάκου 2001). Απαιτείται δηλαδή η εκπαίδευση του κοινού, τόσο μέσα από τις μορφές τυπικής εκπαίδευσης, σχολείο, όσο και από αυτές της μη τυπικής και άτυπης, ακόμη και μέσα στα ίδια τα μουσεία με τη διερμηνεία.

Η επιτυχία ενός τέτοιου προγράμματος εξαρτάται από το κατά πόσο αυτό ανταποκρίνεται στις πραγματικές ανάγκες και τις επιθυμίες των εκπαιδευομένων και όχι από το πώς, το ίδρυμα που είναι υπεύθυνο για τη διεξαγωγή του προγράμματος ή ο εκπαιδευτής, αντιλαμβάνεται τις επιθυμίες και τις ανάγκες αυτές (Heimlich 1993).

Σύμφωνα με τη σύγχρονη αντίληψη, οι επισκέπτες – δέκτες δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ένα ομοιόμορφο κοινό, αλλά ως διάφορες και διαφορετικές ομάδες ή μονάδες με διαφορετικό πολιτιστικό και ιδεολογικό υπόβαθρο, η εμπλοκή των οποίων με τα εκθέματα και τον χώρο είναι προϋπόθεση της επιτυχημένης ερμηνευτικής προσέγγισης. Σημαντικό ρόλο προς αυτήν την κατεύθυνση διαδραματίζουν τα εκπαιδευτικά προγράμματα που οργανώνονται από τα μουσεία. Το μουσείο με τα προγράμματα αυτά δεν επιδιώκει να υποκαταστήσει τη σχολική εκπαιδευτική διαδικασία και τον εκπαιδευτικό, δίνει όμως τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να εκμεταλλεύεται και να αξιοποιεί τα μουσειακά εκθέματα για τους σκοπούς της μάθησης (Δάλκος 2000).

Λαογραφικά Μουσεία

Μετά τα μέσα του 20ου αι. παρατηρείται μια στροφή προς την παράδοση, η οποία για πρώτη φορά αποτελεί αντικείμενο προς μελέτη. Η εθνογραφική και η λαογραφική επιστήμη, μέσα από τα κείμενα και τα αντικείμενα, επιχειρούν να διερευνήσουν την τοπική ιστορία και πολιτισμό και να τα συνδέσουν με τα αντίστοιχα εθνικά μορφώματα. Στον ελλαδικό χώρο πρόδρομος της λαογραφίας θεωρείται ο Νικόλαος Πολίτης, ο οποίος ενθάρρυνε τη μελέτη όλων των εκφάνσεων της παραδοσιακής ζωής και ανήγαγε τη λαογραφία σε επιστήμη (Κακάμπουρα 2006). Η ανάγκη, από τη μια μεριά, να αποδειχθεί η συνέχεια της ιστορικής πορείας των τοπικών κοινωνιών και η αναγνώριση της σημασίας και αξίας του λαϊκού πολιτισμού, από την άλλη, οδήγησε στην ίδρυση των λαογραφικών μουσείων σε όλη την ελληνική επικράτεια. Βασικός κοινωνικός φορέας του λαϊκού πολιτισμού και θεματοφύλακάς του αποτέλεσε ο φτωχός κόσμος της υπαίθρου (Papadopoulos 1983). Τα μουσεία αυτά επιδόθηκαν τόσο στη συλλογή και διαφύλαξη αντικειμένων του υλικού βίου μιας κοινότητας, όσο και στην καταγραφή και διάσωση της τοπικής ιστορίας και των τοπικών παραδόσεων, εθίμων, αφηγημάτων στην τοπική ιδιόλεκτο.

Το λαογραφικό μουσείο, με άλλα λόγια, συνδέει την τοπική πραγματικότητα και την τοπική ιστορία με την πορεία της τοπικής κοινότητας στο χρόνο και στα πλαίσια της εθνικής ιστορίας. Έχει ως θέματα και αντικείμενό του: τον τρόπο της παραγωγής, την οικονομική ζωή, τις κοινωνικές και οικογενειακές σχέσεις, τα έθιμα και τα ήθη της τοπικής κοινωνίας, την ιδεολογία και τις λαϊκές παραδοσιακές τέχνες της περιοχής. Κύριος στόχος παραμένει η διάσωση αυτής της μορφής πολιτιστικής κληρονομιάς και η μετάδοση γνώσεων στο ευρύ κοινό. Με τον διάλογο ανάμεσα στους ζώντες ανθρώπους και τα εκθέματα είναι σαν να εμψυχώνονται και αυτά (Μερακλής 1997), και έτσι διατυπώνεται ένα νέο ζητούμενο σχετικά με τη λειτουργία και τον σκοπό τους: η ανάγκη να εκσυγχρονιστεί το σύγχρονο λαογραφικό μουσείο, τόσο ως προς τους χώρους, όσο και ως προς τα μέσα που χρησιμοποιεί για την αποτελεσματικότερη μετάδοση των μηνυμάτων του στο ευρύτερο κοινό, ώστε να επιτευχθεί η προσέλκυση μεγαλύτερου αριθμού επισκεπτών και η εφαρμογή αποτελεσματικότερων μεθόδων προσέγγισης του μουσειακού υλικού.

Στρατηγικές επικοινωνίας του μουσείου

Αποτελεί πλέον κοινό τόπο ότι η ορθή και ολοκληρωμένη λειτουργία ενός «πολιτιστικού ιδρύματος», όπως το μουσείο, έγκειται στην επικοινωνία του με το κοινό. Σύμφωνα με τις Μούλιου & Μπούνια (1999), η επικοινωνία αυτή συνεπάγεται τη μετάδοση πληροφοριών, μηνυμάτων και εμπειριών με σαφή και αποτελεσματικό τρόπο σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες και άτομα, συνδέεται άμεσα με τις υπόλοιπες λειτουργίες του οργανισμού, καθορίζει τη δημόσια εικόνα του και επηρεάζει τη στάση του κοινού προς αυτό.

Η αύξηση του πληθυσμού, η άνοδος του οικονομικού (όπως αποτυπώνεται και με την αύξηση των ταξιδιών) και εκπαιδευτικού επιπέδου, αλλά και η βελτίωση των εκθεσιακών μεθόδων είχαν ως αποτέλεσμα τη σταδιακή αύξηση των επισκεπτών στα μουσεία (Burcaw 1997). Η

επισκεψιμότητα αποτελεί ένα σημαντικό δείκτη της επιτυχούς λειτουργίας του και επηρεάζει όλες τις αποφάσεις σε όλα τα στάδια και τα επίπεδα της διαχείρισης και της διοίκησής του (Μούλιου & Μπούνια 1999). Έννοια – κλειδί όμως, που σχετίζεται με την επισκεψιμότητα, είναι αυτή της επιτυχούς επικοινωνίας του μουσείου με το κοινό του.

Κατά την επικοινωνιακή διαδικασία στα πλαίσια του μουσείου, διαπιστώνεται ότι το επικοινωνιακό αποτέλεσμα καθορίζεται από τις μεταβλητές επικοινωνίας, όπως αυτές υποδεικνύονται από τη βιβλιογραφία (Lasswell 1948, Shannon & Weaver 1949) και παίρνουν την εξής μορφή στην προκειμένη περίπτωση: α) πομπός – τα εκθέματα του μουσείου, β) δέκτης – ο επισκέπτης του, γ) μήνυμα – η επικοινωνιακή πληροφόρηση που λαμβάνει ο δέκτης – επισκέπτης και την οποία πρέπει να αποκωδικοποιήσει, προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός της επικοινωνίας.

Για να είναι τα μηνύματα αποτελεσματικά, πρέπει να είναι ενταγμένα σε μια σχεδιασμένη επικοινωνιακή διαδικασία, σε μια στρατηγική επικοινωνίας, με συγκεκριμένα βήματα και στάδια (Jurin et al. 2010). Επομένως, είναι σημαντικό:

- Να διατυπώνονται με σαφήνεια ο σκοπός και οι στόχοι της επικοινωνιακής διαδικασίας
- Να λαμβάνεται υπόψη και να αναλύεται το κοινό στο οποίο απευθύνεται
- Να λαμβάνονται υπόψη οι διαθέσιμοι πόροι
- Να διαμορφώνεται το μήνυμα με τρόπο που να προσαρμόζεται στα ιδιαίτερα εκπαιδευτικά και διανοητικά χαρακτηριστικά των ατόμων ή ομάδων στις οποίες απευθύνεται
- Να επιλέγεται το κατάλληλο μέσο-κανάλι επικοινωνίας-, ή μείγμα μέσων, για την αποτελεσματική προσέγγιση του κοινού.

Το κοινό δεν είναι ένα απρόσωπο, ενιαίο σύνολο, αλλά ένα άθροισμα διαφορετικών μονάδων ή ομάδων με τα δικά τους ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, που αντιλαμβάνεται τα δεδομένα και την πραγματικότητα μέσα από την επικοινωνία και τον προσωπικό τρόπο δόμησης νοημάτων του κάθε επισκέπτη (Νινονάνου 2010). Επομένως, είναι σημαντικό τα μουσεία, μέσω της συλλογής και επεξεργασίας δεδομένων, να διερευνήσουν και να λάβουν υπόψη τους τα κίνητρα, τις ανάγκες, τις προσδοκίες των επισκεπτών τους, τον τρόπο προσέγγισης των εκθεμάτων, το όφελος που θα αποκομίσουν από την επίσκεψη (Graham 2009) και, γενικότερα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, προκειμένου να διαμορφώσουν το αποτελεσματικότερο μήνυμα. Ειδικά ως προς το μουσείο, το μήνυμα σύμφωνα με την Hooper-Greenhill (2000) είναι δυνατόν να φθάσει στο κοινό με διάφορες μορφές και αποτελεσματικά μέσα όπως: ένα φυλλάδιο, τον σχεδιασμό μιας εκπαιδευτικής εμπειρίας που σχετίζεται με τις απαιτήσεις του σχολικού προγράμματος, την αξιοποίηση της διαδραστικής τεχνολογίας που διασφαλίζει την ψυχαγωγία και διασκέδαση των επισκεπτών και τη χρήση των κατάλληλων αντικειμένων για τη νοητή μεταφορά τους στο παρελθόν.

Σημαντικό, επιπλέον, για το μουσείο είναι να αναπτύξει τις κατάλληλες επικοινωνιακές τακτικές και δραστηριότητες, προκειμένου να προσεγγίσει ομάδες – στόχους επισκεπτών που δε συνηθίζουν ή δεν έχουν τη δυνατότητα να το επισκέπτονται. Κατά τη Μουσούρη (1999), ομάδες που συνήθως δεν επισκέπτονται τα μουσεία είναι άτομα με αναπηρίες, έφηβοι, ηλικιωμένοι και άτομα διαφορετικής κουλτούρας, επομένως είναι αναγκαίο να πραγματοποιήσουν το άνοιγμά τους σε τοπικές οργανώσεις, σχολεία, εκκλησίες και άλλους πολιτιστικούς οργανισμούς και να υλοποιήσουν κατάλληλα διαμορφωμένες δραστηριότητες και εκδηλώσεις και σε χώρους που ζουν και εργάζονται μέλη διαφορετικών κοινοτήτων.

Τέλος, ιδιαίτερης σημασίας είναι ο στόχος της επικοινωνιακής πολιτικής του μουσείου για αποτελεσματική προσέγγιση του κοινού, σε τοπικό πρωτίστως επίπεδο, προκειμένου να πεισθεί για τη σημασία και την αξία της λειτουργίας του, ώστε να εμπλακεί εθελοντικά στις δραστηριότητές του και να στηρίξει έμπρακτα τη λειτουργία του σε όλες τις μορφές.

Μεθοδολογία

Η παρούσα έρευνα έλαβε χώρα στο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας κατά τον Απρίλιο του 2016. Πρόκειται για μία ποιοτική έρευνα, στην οποία τα δεδομένα δεν αποτελούν αριθμοί, αλλά λεκτικά σύνολα, τα οποία αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας και σχολιασμού. Η ποιοτική έρευνα διαφέρει σημαντικά από την ποσοτική σχετικά με τα εργαλεία απόκτησης πληροφοριών, χωρίς ωστόσο αυτό να σημαίνει ότι η μία από τις δύο μεθοδολογίες είναι ποιοτικά ανώτερη. Η επιλογή μεταξύ των δύο θα πρέπει κυρίως να λαμβάνει υπόψη τη φύση του ερευνητικού προβλήματος. Κατά τον Ιωσηφίδη (2003), οι ποιοτικές μέθοδοι εφαρμόζονται σε ερευνητικά εγχειρήματα που στοχεύουν στην περιγραφή, ανάλυση και κατανόηση κοινωνικών διαδικασιών, καταστάσεων ή σχέσεων μεταξύ κοινωνικών υποκειμένων η ομάδων, ενώ οι ποσοτικές σε ερωτήματα που στοχεύουν στην αναγωγή των σχέσεων σε μετρήσιμες ποσότητες. Όπως ορθώς σημειώνεται, η ποιοτική έρευνα απαντά κυρίως στα ερωτήματα «πώς» και «γιατί», ενώ η ποσοτική μάλλον επικεντρώνεται στα ερωτήματα «πόσο» και «ποιος» (Κωνσταντινίδης κ.ά. 2009).

Το μέσο συλλογής των δεδομένων που επιλέχθηκε για την υλοποίηση της έρευνας ήταν η συνέντευξη. Στη συνέντευξη για το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας, πήραν μέρος ο κ. Πασχάλης Μαυρίδης, πρόεδρος του συλλόγου και ο κ. Ιωάννης Σιωπίδης, αντιπρόεδρος του συλλόγου και υπεύθυνος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του μουσείου. Με τη συνέντευξη δίνεται η δυνατότητα στο άτομο, μέσω της διαπροσωπικής επικοινωνίας, να διατυπώσει ελεύθερα τις απόψεις και τις σκέψεις του (Αθανασίου 2007) και να διερευνηθεί το θέμα ποιοτικά.

Στην παρούσα έρευνα επιλέχθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη, η οποία περιλαμβάνει συγκεκριμένες ερωτήσεις προς τους ερωτώμενους ενταγμένες σε ευρύτερες θεματικές ενότητες. Με το μέσο αυτό, δίνεται η δυνατότητα να αναπτύξουν οι ερωτώμενοι τις απόψεις τους για το προς διερεύνηση θέμα, χωρίς να ξεφεύγουν, μέσα σε συγκεκριμένους άξονες που θέτουν οι ερωτήσεις.

Ειδικότερα στην παρούσα έρευνα οι συνεντεύξεις κινήθηκαν γύρω από 26 ερωτήματα σε τέσσερις άξονες: α) Επισκέπτες, β) Χώρος – Εκθέματα – Προσωπικό, γ) Εμπλουτισμός γνώσεων για την πολιτιστική κληρονομιά, δ) Προβλήματα-Προτάσεις βελτίωσης.

Αποτελέσματα

Από τα αποτελέσματα της έρευνας, όπως θα αναλυθούν παρακάτω, διαπιστώνεται πως, παρά τα προβλήματα, το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας αποτελεί έναν πνεύμονα πολιτισμού για την πόλη και ο ρόλος του για τη μετάδοση γνώσεων και ευαισθητοποίηση του κοινού σε ζητήματα πολιτιστικής κληρονομιάς είναι αποφασιστικός. Οι εμπλεκόμενοι στη λειτουργία του Μουσείου κατάφεραν να φέρουν σε πέρας ένα αρκετά δύσκολο εγχείρημα, ενώ η κατασκευή, η λειτουργία και η οργάνωσή του στηρίχθηκαν στην εθελοντική συμμετοχή των μελών του συλλόγου, των κατοίκων και επιστημόνων ιδιωτών. Οι υπεύθυνοι του Μουσείου παρουσιάζοντας την ιστορία, τα εκθέματα και τον τρόπο λειτουργίας του, καταλήγουν στην έκφραση της ικανοποίησής τους για την μέχρι τώρα πορεία του και την ανταπόκριση του κοινού. Επιπλέον, θετική είναι και η ανταπόκριση των ντόπιων από την ίδρυση του Μουσείου ως και σήμερα για την ευγενή παραχώρηση αξιόλογων προσωπικών και οικογενειακών κειμηλίων.

Ως προς τη σύνδεση του Μουσείου με την τοπική κοινωνία, αυτή επιτελείται με την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τους μαθητές των σχολείων της περιοχής, τη λειτουργία της Ενόργανης Θρακικής Χορωδίας, τόσο των ενηλίκων, όσο και την εφηβική (άνοιγμα σε διαφορετικές ηλικιακές ομάδες) και με την οργάνωση εκδρομών για ομάδες επισκεπτών και συλλόγους σε σημεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος. Σημαντική είναι επίσης η χρήση της τοπικής τηλεόρασης, του Τύπου και ενημερωτικών φυλλαδίων για το Μουσείο και τις δράσεις του, η οποία όμως θα μπορούσε να γίνεται με περισσότερο συστηματικό τρόπο. Καίριος είναι, επίσης, ο ρόλος της τεχνολογίας για την προσέγγιση ευρύτερου κοινού, μέσω της ενημερωμένης ιστοσελίδας του Μουσείου, της ηλεκτρονικής τεκμηρίωσης του υλικού και

του ψηφιοποιημένου βιβλίου με τίτλο «Η Νέα Ορεστιάδα στη Ροή του Χρόνου» σε τρεις γλώσσες, Ελληνικά, Αγγλικά και Βουλγαρικά.

Σχετικά με την επισκεψιμότητα του Μουσείου διατυπώθηκε ικανοποίηση από τα μέλη του Δ.Σ., χωρίς όμως να αρνούνται τα περιθώρια βελτίωσης, με κύριο δεδομένο την ολιγόωρη λειτουργία του για το κοινό, μόλις ένα τρίωρο τη μέρα, λόγω έλλειψης προσωπικού και χρηματοδότησης. Από τα στοιχεία τους διαπιστώθηκε ότι κατά το προηγούμενο έτος το Μουσείο κατάφερε να προσεγγίσει διαφορετικές ομάδες κοινού (κατ' εκτίμηση περί τους 4500- 5000 επισκέπτες) με κύριες ομάδες: στρατιώτες που υπηρετούν στην περιοχή, μαθητές της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που συμμετέχουν στα εκπαιδευτικά προγράμματα, εκδρομείς, οργανωμένους συλλόγους και σχολεία από όλη την Ελλάδα και μεμονωμένους κατοίκους εξωτερικού κατά τη διάρκεια των διακοπών τους.

Όπως, βέβαια, αποδεικνύεται από τα ευρήματα της έρευνας, το Μουσείο χρειάζεται εκσυγχρονισμό ως προς τα ψηφιακά μέσα που χρησιμοποιεί, ενώ θα μπορούσε να υπάρχει και καλύτερη ενημέρωση του κοινού για την ύπαρξη και τη δραστηριότητα του Μουσείου. Μεγάλο πρόβλημα, επίσης, αποτελεί η εξασφάλιση των λειτουργικών εξόδων του, αφού δεν υπάρχει εξασφαλισμένη χρηματοδότηση για αυτό, καθώς πρόκειται για έναν σύλλογο Ιδιωτικού Δικαίου, το Μουσείο δεν είναι κρατικό ούτε δημοτικό αλλά στηρίζεται αποκλειστικά σε ίδια έσοδα, ενώ περιθώρια βελτίωσης υπάρχουν και όσον αφορά την επικοινωνία του με το κοινό.

Παρακάτω παρουσιάζονται οι απαντήσεις των μελών του Δ.Σ. στις ερωτήσεις που τέθηκαν:

1. Πότε και πώς ιδρύθηκε το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας;

Από τον κ. Πασχάλη Μαυρίδη, ο οποίος συμμετείχε ενεργά στη φάση ίδρυσής του, πληροφορηθήκαμε ότι το 1974 κάποιοι εκπαιδευτικοί αποφάσισαν να συγκεντρώσουν ιστορικό και λαογραφικό υλικό της περιοχής, το οποίο στη συνέχεια έπρεπε κάποιος να το διαχειριστεί. Έτσι ιδρύθηκε ο σύλλογός με την επωνυμία «Μορφωτικός Σύλλογος Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας». Η στέγαση του Συλλόγου πραγματοποιήθηκε σε 2 φάσεις:

Α Φάση 1974-2009: Με πρωτοβουλίες του Δ.Σ. αρχικά και με επιχορήγηση του Υπουργείου Πολιτισμού διαμορφώθηκε η παλαιά πτέρυγα του Μουσείου (ισόγειο και 1^{ος} όροφος γωνία).

Β Φάση 2010- σήμερα: Πραγματοποιήθηκε η επέκταση του Μουσείου στη σημερινή του μορφή, δημιουργήθηκε η νέα πτέρυγα και η προσθήκη νέου ορόφου. Η ανέγερση της νέας πτέρυγας ξεκίνησε μέσω της Νομαρχίας, με φορέα τον Δήμο Ορεστιάδας. Όμως, δεν εξασφαλίστηκε η κατάλληλη μουσειολογική οργάνωση. Στη συνέχεια, με απαραίτητες ενέργειες, το ίδρυμα «Σταύρος Νιάρχος» ενέκρινε τη χρηματοδότηση της μουσειολογικής οργάνωσης. Τελικά, με τη σημαντική συνδρομή εθελοντών πολιτικών μηχανικών, αρχιτεκτόνων, Ορεστιαδιτών στην Αθήνα, ντόπιων επαγγελματιών και αυτεπιστασία ολοκληρώθηκαν οι εργασίες.

2. Ποιο είναι το καθεστώς λειτουργίας του Μουσείου και ποια τα έσοδά του;

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των δύο υπευθύνων, πρόκειται για έναν μορφωτικό σύλλογο ιδιωτικού δικαίου. Στην αρχή, το 1974-1975 το Υπουργείο Πολιτισμού το χρηματοδοτούσε με σχετικά μεγάλα ποσά, μετά, σημαντική επίσης πηγή χρηματοδότησης υπήρξε για χρόνια ο Δήμος Ορεστιάδας. Αν όμως κανείς λάβει υπόψη του ότι τα ετήσια έξοδα του Μουσείου εκτιμώνται πάνω από 20.000 ευρώ και η επιχορήγηση που έλαβε πέρυσι ήταν μόλις 10.000 ευρώ, γίνεται κατανοητό ότι αποτελεί μεγάλο πρόβλημα για το Δ.Σ, η εξασφάλιση των λειτουργικών του εξόδων.

Άλλες πηγές εσόδων είναι οι συνδρομές των μελών (10 ευρώ τον χρόνο για κάθε μέλος), η οργάνωση δραστηριοτήτων (π.χ. ο ετήσιος χορός) και τα έσοδα από το πωλητήριο του Μουσείου. Το εισιτήριο εισόδου στο Μουσείο είναι σχεδόν συμβολικό (2 ευρώ το άτομο, 1 ευρώ όταν είναι ομαδικό, 0,5 ευρώ οι μαθητές και 1 ευρώ για τη συμμετοχή στα εκπαιδευτικά

προγράμματα, ενώ οι στρατιώτες εισέρχονται δωρεάν). Δεν πρέπει να παραλειφθεί και η συνδρομή των πολιτών, με δωρεές, είτε σε υλικά, είτε σε χρήματα, κυρίως από Έλληνες του εξωτερικού, αλλά δεν αρκούν, ούτε αποτελούν σταθερό έσοδο.

3. Συμμετέχετε σε κάποιο από τα ευρωπαϊκά προγράμματα για τη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό του Μουσείου;

Η απάντηση ήταν αρνητική, καθώς οι υπεύθυνοι θεωρούν ότι αυτή είναι μια χρονοβόρα διαδικασία με πολλή γραφειοκρατία, που απαιτεί το κατάλληλο και επαρκές προσωπικό, κάτι που το Μουσείο στερείται.

4. Πόσα είναι τα μέλη του συλλόγου και ποια η συμμετοχή τους;

Από τις απαντήσεις διαφαίνεται η επιθυμία των υπευθύνων για περαιτέρω άνοιγμα στην τοπική κοινωνία και αύξηση του αριθμού των ενεργών μελών στην τοπική κοινωνία. Τα ενεργά μέλη εκτιμώνται γύρω στα 150, ενώ κάθε τόσο κάνουν έκκληση μέσω τοπικών εφημερίδων και τηλεόρασης για νέες εγγραφές, αλλά εκτιμούν ότι δεν υπάρχει η αναμενόμενη ανταπόκριση. Κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ίσως υπάρχει ένα έλλειμμα ενημέρωσης στον τομέα αυτό. Βέβαια σημαντική στην κατεύθυνση ανοίγματος στην τοπική κοινωνία είναι και η συνεισφορά της χορωδίας του Μουσείου. Διατυπώθηκε όμως επιφύλαξη για τη διασύνδεση των μελών της χορωδίας με τις πραγματικές ανάγκες του Μουσείου και τονίστηκε η ανάγκη για τη συνεισφορά ανθρώπων με γνώσεις για το Μουσείο και γνώσεις σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές.

5. Πόσο προσωπικό απασχολεί το Μουσείο και ποια η σχέση εργασίας με αυτό;

Κατά τις απαντήσεις των ερωτώμενων τονίστηκε ιδιαίτερα ο εθελοντικός χαρακτήρας της εργασίας των ανθρώπων που εμπλέκονται με το Μουσείο και προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε αυτό. Έμμισθοι είναι μόνο ένας υπάλληλος, που ανοίγει το Μουσείο και ξεναγεί το κοινό για ένα τρίωρο καθημερινά, και η καθαρίστρια. Οι δασκάλες που πραγματοποιούν τα εκπαιδευτικά προγράμματα είναι συνταξιούχες ή αδιόριστες εθελόντριες δασκάλες, που προσφέρουν εθελοντικά και εποχιακά τις υπηρεσίες τους όταν διεξάγονται τα προγράμματα. Το εθελοντικό στοιχείο ισχύει και για τους κυρίους Πασχάλη Μαυρίδη και Γιάννη Σιωπίδη, που αφιερώνουν πολύ χρόνο για τις υποθέσεις και τη λειτουργία του Μουσείου.

6. Ποιο είναι το ωράριο λειτουργίας του Μουσείου;

Το Μουσείο λειτουργεί κάθε μέρα 10:00 με 13:00 εκτός Δευτέρας, ενώ τις απογευματινές ώρες δεν είναι ανοιχτό. Τα απογεύματα ανοίγει για ομάδες επισκεπτών και όχι για μεμονωμένα άτομα, μόνο αν προηγηθεί ραντεβού, καθώς επίσης και για προγραμματισμένες εκδηλώσεις, π.χ. ομιλίες. Γενικά, η διάρκεια της λειτουργίας του είναι ένα μεγάλο πρόβλημα, το οποίο οφείλεται στην έλλειψη χρηματοδότησης και κατ' επέκταση στην έλλειψη προσωπικού.

7. Ποιες θεωρείτε καινοτόμες ιδέες στη λειτουργία του Μουσείου;

Γίνεται συνεχής προσπάθεια για τη βελτίωση της λειτουργίας του Μουσείου. Για παράδειγμα, τοποθετήθηκε μια οθόνη αφής στα παραδοσιακά μουσικά όργανα, στην οποία ο επισκέπτης πατώντας επάνω στην εικόνα-φωτογραφία κάθε παραδοσιακού οργάνου, ακούει τη μουσική του και πληροφορίες στα ελληνικά και στα αγγλικά. Επιπλέον, υπάρχει άλλη μια οθόνη αφής, όπου ψηφιακά εμφανίζεται ένα βιβλίο για την ιστορία της πόλης «Η Νέα Ορεστιάδα στη ροή του χρόνου», που περιέχει 352 σελίδες, 452 φωτογραφίες ιστορικού και λαογραφικού υλικού και κάθε κεφάλαιο εμφανίζεται σε τρεις γλώσσες: στην Ελληνική, στην Αγγλική και στην Βουλγάρικη.

8. Θα μπορούσατε να μας ενημερώσετε για τα εκθέματα του Μουσείου και τη διάταξή τους στο χώρο;

Το υλικό συνεχίζει να συγκεντρώνεται και να εμπλουτίζεται μέχρι και σήμερα. Εκτός από το υλικό που εκτίθεται, περίπου 4500 αντικείμενα, υπάρχουν και άλλα 2000 περίπου αντικείμενα αποθηκευμένα στο υπόγειο του 2ου Δημοτικού Σχολείου Ορεστιάδας. Ως προς τη διάταξη στο χώρο: Το υλικό εκτίθεται σε τρεις ορόφους και κάθε όροφος έχει τους δικούς του θεματικούς άξονες, σχετικά με την ιστορία ίδρυσης της πόλης και τα λαογραφικά στοιχεία από το Καραγάτς ως την οργάνωση νέας ζωής στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας.

9. Θεωρείτε ότι κάποια από τα εκθέματα του ισογείου ξεχωρίζουν για την σπουδαιότητά τους;

Ο επισκέπτης κατά την είσοδό του γνωρίζει τις προσφυγικές ρίζες της πόλης. Πραγματοποιείται προβολή με φωτογραφίες από την ίδρυση της νέας πόλης και τη ζωή των πρώτων κατοίκων, ενώ γίνεται μια αναπαράσταση της μετακίνησης του πληθυσμού κατά την ανταλλαγή των πληθυσμών του 1923. Εκτίθεται χάρτης της περιοχής και το έγγραφο της συνθήκης της Λοζάννης με τις υπογραφές των συμμετεχόντων, στο οποίο, στη δεξιά σελίδα, δεσπόζει η υπογραφή του Βενιζέλου. Εκτίθενται ακόμα και τα πατρογονικά χώματα από την κάθε περιοχή, κάτοικοι των οποίων ίδρυσαν και κατοίκησαν την Νέα Ορεστιάδα. Τέλος, αντικρίζει παραδοσιακές άμαξες και παραδοσιακά γεωργικά εργαλεία.

10. Ποια είναι η διάταξη των εκθεμάτων στον πρώτο όροφο και ποια θεωρείτε αξιόλογα;

Στον πρώτο όροφο εκτίθενται εκκλησιαστικά κειμήλια που μεταφέρθηκαν από το Καραγάτς και από την Αδριανούπολη, τα παραδοσιακά μουσικά όργανα της περιοχής και η οθόνης αφής. Επιπλέον, υπάρχουν εργαλεία, τα οποία χρησιμοποιούνταν στα συνήθη επαγγέλματα και ασχολίες των κατοίκων. Επίσης, άλλα αξιόλογα εκθέματα είναι η λατέρνα, αλλά και τα ιερά κειμήλια του πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου ΣΤ', τα οποία μεταφέρθηκαν μετά από επίμονες διεκδικήσεις από το Μουσείο Μπενάκη. Τέλος, κυριαρχεί η προθήκη με 35 περίπου παραδοσιακές φορεσιές από την Αδριανούπολη, το Καραγάτς και χωριά της ευρύτερης περιοχής και δύο δωμάτια διαμορφωμένα με έπιπλα και υλικά φερμένα από τις πατρογονικές εστίες.

11. Ποια είναι η διάταξη των εκθεμάτων στο δεύτερο όροφο και ποια θεωρείτε αξιόλογα;

Στον δεύτερο όροφο εκτίθενται ιστορικά έγραφα που αναφέρονται στη ζωή των προσφύγων και στρατιωτικά ιστορικά έγγραφα που αναφέρονται στη συμμετοχή των κατοίκων στους αγώνες του Έθνους (Ρίμινι, Μ. Ασία). Ακόμη, εκτίθενται προσωπικά αντικείμενα του Σπύρου Δάσιου, θεμελιωτή της πόλης της Νέας Ορεστιάδας και διοικητή της περιοχής. Τέλος, στον ίδιο όροφο προβάλλεται ντοκιμαντέρ που παρουσιάζει την Νέα Ορεστιάδα τόσο ιστορικά, όσο και ως σύγχρονη ελληνική πόλη.

12. Με ποιον τρόπο αποφασίζονται οι δράσεις του Μουσείου;

Όπως έγινε ξεκάθαρο από τις απαντήσεις, οι αποφάσεις λαμβάνονται συλλογικά. Τα μέλη του ΔΣ διατυπώνουν προτάσεις, τις καταγράφουν και προσπαθούν να τις υλοποιήσουν, π.χ. οι εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν για τα 40 χρόνια ίδρυσης του Μουσείου. Κάθε χρόνο υλοποιούνται, εκτός από διάφορες σταθερές δραστηριότητες (για το Πάσχα, Χριστούγεννα, Αγίας Βαρβάρας, κ.ά.), και άλλες δραστηριότητες, ανάλογα με τις περιστάσεις και τις δυνατότητες. Από ό,τι έγινε φανερό όμως από τις απαντήσεις τους, από τη μια θα μπορούσε να υπάρχει αυστηρότερος προγραμματισμός, από την άλλη υπάρχει πιθανότητα να μη γίνουν πολλά από αυτά που προγραμματίζονται, ανάλογα με τις συνθήκες και τα κωλύματα που προκύπτουν.

13. Με ποιον τρόπο θεωρείτε πως το κοινό προτιμά να επισκέπτεται το Μουσείο σας: ατομικά ή ομαδικά (οργανωμένα);

Γενικά, οι επισκέψεις στο Μουσείο στην πλειοψηφία γίνονται οργανωμένα, μέσω σχολείων, συλλόγων, κλπ. Ιδιαίτερης μνείας αξίζουν οι επισκέψεις από διάφορες ομάδες ταξιδιωτών από άλλες προσφυγικές πόλεις.

Επίσης, μια άλλη ομάδα κοινού που επισκέπτεται οργανωμένα το Μουσείο είναι οι στρατιώτες από διάφορες στρατιωτικές μονάδες της περιοχής. Κάθε Σαββατοκύριακο σχεδόν έρχονται οργανωμένοι (σε ομάδες 30-50 ατόμων) ενημερώνονται για την πρόσφατη ιστορία της περιοχής και μελετούν το πολύτιμο ιστορικό και λαογραφικό υλικό. Το αποτέλεσμα είναι όλοι οι νεοσύλλεκτοι που έρχονται στα στρατόπεδα της περιοχής, νέοι από όλη την Ελλάδα, να αποκομίζουν γνώσεις για την ιστορία και το λαϊκό πολιτισμό της περιοχής.

Μια άλλη ομάδα πληθυσμού επίσης, σημαντική αριθμητικά, είναι και οι μαθητές της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή ακόμα και φοιτητές από το πανεπιστήμιο, που πραγματοποιούν την επίσκεψη είτε στα πλαίσια μιας απλής ξενάγησης, είτε για τη συμμετοχή τους σε κάποιο από τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου.

14 Δώστε μας κάποιες πληροφορίες για τα εκπαιδευτικά προγράμματα που πραγματοποιούνται.

Και οι δύο ερωτηθέντες μίλησαν με τα θερμότερα λόγια για τα εκπαιδευτικά προγράμματα και την ανταπόκρισή τους από την εκπαιδευτική και μαθητική κοινότητα της περιοχής. Υπεύθυνος για τα εκπαιδευτικά προγράμματα είναι ο κ. Σιωπίδης, ενώ αυτήν τη στιγμή υλοποιούνται περίπου δεκαπέντε προγράμματα. Κάποια έχουν ως θέμα τα Χριστουγεννιάτικα και Πασχαλινά ήθη και έθιμα της περιοχής, τα στάδια παρασκευής του ψωμιού, το νερό, τον τροχό, τα ονόματα των δρόμων της πόλης, κ.ά. Προγράμματα με μεγάλη επιτυχία είναι το «Μια μέρα στο μουσείο» και αυτό με τα παραδοσιακά μουσικά όργανα. Σημαντικός για τα προγράμματα αυτά είναι ο βιωματικός τους χαρακτήρας, καθώς τα παιδιά συμμετέχουν, αυτενεργούν, μαθαίνουν. Πολλά παιδιά παροτρύνουν και τους γονείς τους να επισκεφθούν το Μουσείο. Τέλος, πρέπει να τονιστεί το γεγονός ότι αυτοί που υλοποιούν τα εκπαιδευτικά προγράμματα, είναι εκπαιδευτικοί, η κ. Λαμπριάνα Μαλλιακούδη, η κ. Τούλα Κουρομιχάκη και η κ. Ιωάννα Κολοκοτρώνη που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους αμισθί και εθελοντικά.

15. Θεωρείτε ότι θα μπορούσε να υπήρχε μια συνεργασία με τα σχολεία σε ετήσια βάση, έτσι ώστε να υπάρχει προγραμματισμός για καλύτερη προώθηση των προγραμμάτων και άνοιγμα του Μουσείου στην εκπαιδευτική κοινότητα εν γένει;

Ο κ. Σιωπίδης τόνισε ότι μόλις ετοιμάσουν ένα καινούργιο πρόγραμμα το ανακοινώνουν μέσα από τις τοπικές τηλεοράσεις και εφημερίδες. Επιπλέον, έκανε άνοιγμα και στην εκπαιδευτική κοινότητα της περιοχής προκειμένου ένα νέο εκπαιδευτικό πρόγραμμα να κατατεθεί και σε συνεργασία με το Μουσείο να υλοποιηθεί. Επίσης, επεσήμανε τη δυνατότητα να πηγαίνουν τα σχολεία στον χώρο του Μουσείου και να παρουσιάζουν τις εργασίες τους, δραστηριότητες, εκθέσεις, ομιλίες, κλπ, αφού το Μουσείο ως χώρος πολιτισμού είναι ανοιχτό σε όλους.

16. Οι φοιτητές επισκέπτονται το Μουσείο και συμμετέχουν στις δράσεις του;

Και οι δύο ερωτώμενοι συμφώνησαν ότι επισκέπτονται αρκετοί φοιτητές το Μουσείο. Τελευταία μάλιστα, ορισμένοι φοιτητές έχουν σχηματίσει ένα χορευτικό συγκρότημα το οποίο επισκέφθηκε το Μουσείο, ξεναγήθηκε, και έπεισαν και έφεραν και άλλους συμφοιτητές τους. Μάλιστα, η ομάδα θα συμμετείχε και στην εκδήλωση του Μουσείου για τον εορτασμό της διεθνούς ημέρας των μουσείων στις 18 Μαΐου.

17. Ποιες είναι οι ενέργειες που κάνετε για την προσέλκυση οργανωμένων επισκεπτών;

Το Μουσείο απευθύνεται στα μεγάλα τουριστικά γραφεία όλης της Ελλάδας είτε τηλεφωνικά, είτε, κυρίως, μέσω διαδικτύου. Προτείνεται στα πρακτορεία, κατά τις εκδρομές που προγραμματίζονται για την Αδριανούπολη ή τη γειτονική Βουλγαρία να συμπεριλάβουν και μία στάση και επίσκεψη στο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας. Το Μουσείο, επιπλέον, έχει οργανώσει μια ιστοσελίδα πολύ σύγχρονη, όπου παρουσιάζεται ο χώρος, οι εγκαταστάσεις, οι δραστηριότητες, με τα κείμενα γραμμένα και στα αγγλικά. Επίσης κάτι άλλο πολύ σημαντικό που έχει γίνει είναι η ηλεκτρονική τεκμηρίωση του υλικού. Όλα τα υλικά δηλαδή, περίπου 4.500, έχουν φωτογραφηθεί και κάθε υλικό σχεδόν έχει την δική του σελίδα, με τριάντα περίπου σχόλια, π.χ. πότε και πώς χρησιμοποιήθηκε, από τι είναι φτιαγμένο, οι διαστάσεις του κ.ά. Επρόκειτο για μια επίπονη διαδικασία που έκανε ο κ. Δημήτρης Μαυρίδης, εθελοντικά με τη βοήθεια κάποιων εργαζομένων με πεντάμηνο πρόγραμμα πριν τρία χρόνια περίπου.

18. Ποιος εκτιμάτε ότι ήταν ο αριθμός των επισκεπτών κατά το τελευταίο έτος και ποιο είναι το κοινό ηλικιακά;

Ο εκτιμώμενος αριθμός επισκεπτών σύμφωνα με τα στοιχεία του Μουσείου για το τελευταίο έτος υπολογίζεται στις 4500 – 5000 περίπου, συμπεριλαμβανομένων των μαθητών, των στρατιωτών και των οργανωμένων ομάδων. Πρόκειται για έναν σημαντικό αριθμό, δεδομένου του δυναμικού και της γεωγραφικής θέσης της περιοχής. Αναφορικά με την ηλικιακή ομάδα που υπερτερεί, αυτή είναι σίγουρα οι νέοι, μαθητές, φοιτητές και στρατιώτες. Για παράδειγμα, φέτος το πασχαλινό πρόγραμμα το παρακολούθησαν κάπου 350-400 παιδιά, ενώ υπολογίζεται ότι ετησίως πραγματοποιούνται περίπου 3000 επισκέψεις μαθητών, που επισκέπτονται και παρακολουθούν τα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου.

19. Ποια η ανταπόκριση της τοπικής κοινωνίας απέναντι στο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο;

Και από τους δύο ερωτώμενους διατυπώθηκε η άποψη ότι ήταν και είναι πολύ σημαντική η προσφορά του ντόπιου πληθυσμού αρχικά για το στήσιμο του Μουσείου, αφού όλα τα εκθέματα προέρχονται από δωρεές των πολιτών από αντικείμενα και οικογενειακά κειμήλια, μια διαδικασία που συνεχίζει έως και σήμερα και δείχνει την ευαισθητοποίηση αρκετών ντόπιων στο θέμα της διάσωσης και μετάδοσης της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου. Παρουσιάστηκαν τα πρόσφατα παραδείγματα της παράδοσης της σημαίας των παλιών πολεμιστών του Ρίμινι προς το Μουσείο, καθώς και του ιστορικού λαβάρου της Ένωσης Επαγγελματιών και Βιοτεχνών Ορεστιάδας και Περιφέρειας (Ε.Ε.Β.Ο.Π.).

Από την άλλη, εκφράστηκε η πικρία ότι υπάρχουν ακόμη πολλοί άνθρωποι που έχουν σημαντικά αντικείμενα κρυμμένα στα σπίτια τους. Διατυπώθηκε η άποψη ότι ίσως υπάρχει έλλειμμα ενημέρωσης του κοινού για αυτό και ο πρόεδρος και ο αντιπρόεδρος επιδιώκουν μέσω της τηλεόρασης να απευθύνουν σχετική έκκληση στο κοινό. Αναφορικά επίσης με την επισκεψιμότητα του Μουσείου, διατυπώθηκε η διαπίστωση ότι μεμονωμένοι επισκέπτες του μουσείου προέρχονται συνήθως από άλλες πόλεις. Πολλοί είναι οι ντόπιοι που δεν έχουν επισκεφθεί ποτέ το Μουσείο ή αγνοούν την ύπαρξή του.

20. Ποια είναι η συνεργασία σας με τους άλλους πολιτιστικούς συλλόγους της περιοχής;

Έγινε σαφές ότι διατηρείται συνεργασία με του συλλόγους της περιοχής, καθώς έρχονται, ξεναγούνται στο μουσείο, αλλά και γενικότερα προωθείται η ανταλλαγή πολιτιστικών στοιχείων μεταξύ συλλόγων και Μουσείου. Βέβαια εκφράστηκε η άποψη ότι το Μουσείο θα μπορούσε να είναι ο συντονιστής των περισσότερων πολιτιστικών δραστηριοτήτων της περιοχής.

21. Ποια είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζετε κατά την προσέγγιση του κοινού;

Σύμφωνα με τις απαντήσεις το πρώτο και σημαντικότερο πρόβλημα που εντοπίζεται είναι το έλλειμμα πληροφόρησης του κοινού πάνω στα θέματα λειτουργίας του Μουσείου και αυτό γίνεται αντιληπτό τόσο από την άγνοια πολλών για την αξία δωρεάς αντικειμένων, όσο και από την χαμηλή επισκεψιμότητα μεμονωμένων ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας.

22. Ποιο είναι το όραμά σας για το μέλλον του Μουσείου;

Το όραμα των υπευθύνων είναι να εκσυγχρονίζεται το Μουσείο ακολουθώντας τα νέα δεδομένα της ηλεκτρονικής εποχής και να εξασφαλίζει μεγαλύτερη επισκεψιμότητα κάθε χρόνο, παντρεύοντας την παράδοση με τις νέες τεχνολογίες. Αυτή τη στιγμή απώτερος στόχος είναι να ολοκληρωθεί η ηλεκτρονική τεκμηρίωση και να εκσυγχρονιστεί ηλεκτρονικά το Μουσείο, προκειμένου ο επισκέπτης με τη χρήση ακουστικών να ενημερώνεται και σε όποια γλώσσα επιλέγει.

23. Υπάρχουν επισκέπτες του Μουσείου από τις γειτονικές χώρες,

Επισημάνθηκε ότι κατά τα τελευταία χρόνια έρχονται επισκέπτες και από Τουρκία και από Βουλγαρία, ακόμη και ανώτατοι στρατιωτικοί συνοδευόμενοι από Έλληνες στρατιωτικούς. Επιπλέον, πριν από τρία περίπου χρόνια μέσω της προξένου της Αδριανούπολης, πραγματοποιήθηκε μια ανταλλαγή ανάμεσα σε μαθητές της Αδριανούπολης και μαθητές της Νέας Ορεστιάδας.

24. Θα μπορούσατε να αναφέρετε κάποιες δράσεις του Μουσείου αυτήν την περίοδο που προωθούν τη μετάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής;

Μεγάλος βάρος δίνεται, όπως διαφάνηκε από τις απαντήσεις των υπευθύνων και παραπάνω, στα εκπαιδευτικά προγράμματα με τα σχολεία, για τα οποία ενημερώνουν μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mails). Μία άλλη προσπάθεια που γίνεται αφορά τους συλλόγους της περιοχής. Το Μουσείο έρχεται σε συνεννόηση με τα διοικητικά συμβούλια των συλλόγων προκειμένου να κανονίσουν επίσκεψη και ξενάγηση για τα μέλη τους. Άξιο μνείας είναι επίσης και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Γνωρίζω τον τόπο μου», στο οποίο συμμετέχουν πολλοί σύλλογοι της περιοχής και περιηγούνται στα αξιοθέατα του Δήμου Ορεστιάδας. Το πρόγραμμα αυτό απευθύνεται και σε οποιαδήποτε ομάδα επισκεπτών από άλλα μέρη για γνωριμία με την περιοχή και τα αξιοθέατά της.

25. Ποια είναι η συνεισφορά της Ενόργανης Θρακικής Χορωδίας του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας στη διάσωση και μετάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής;

Η Ενόργανη Θρακική Χορωδία είναι ένα μέρος της δραστηριότητας του Μουσείου, φέτος συμπλήρωσε τα 23 χρόνια λειτουργίας, αποτελείται από 100 μέλη και αποτελεί ένα σημαντικό κεφάλαιο του Μουσείου για την διείσδυσή του στην τοπική κοινωνία. Επίσης, η χορωδία έχει παρουσιαστεί σε πολλές πόλεις της Ελλάδας και του εξωτερικού (στην Τουρκία, Ελβετία, Ρουμανία, Χονγκ Κονγκ). Μια καινούρια δραστηριότητα είναι η εφηβική χορωδία, που απευθύνεται σε άλλη ηλικιακή ομάδα.

26. Ποια εκτιμάτε ότι είναι τα οφέλη για τον εμπλουτισμό των γνώσεων του κοινού και τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς στην περιοχή της Νέας Ορεστιάδας;

Η προσφορά του Μουσείου στην κατεύθυνση αυτή είναι αξιόλογη. Όπως τονίστηκε παραπάνω, εκθέτει την πρόσφατη ιστορία, παρουσιάζει και ερμηνεύει το ιστορικό και λαογραφικό υλικό, οργανώνει διάφορες δραστηριότητες, και οπωσδήποτε συμβάλλει στη διάσωση και διάδοση του πολιτισμού του τόπου. Δεν είναι μόνο λαογραφικό μουσείο, αλλά όλα είναι συνδεμένα με την ιστορία της πόλης, άρα είναι και ιστορικό, ενώ ο κ. Σιωπίδης προτείνει και τον τίτλο «προσφυγικό».

Συμπεράσματα-Προτάσεις

Η διατήρηση και η μετάδοση της υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί τη σύνδεση του παρελθόντος μιας κοινότητας με το μέλλον της. Στην κατεύθυνση αυτή, καίριος είναι ο ρόλος του μουσείου, που αποτελεί τον θεματοφύλακα, αλλά και τον φορέα μετάδοσης της γνώσης για όλες τις μορφές πολιτιστικής κληρονομιάς προς το ευρύ κοινό. Τα μουσεία, ως φορείς πολιτισμού, διαδραματίζουν βασικό ρόλο στην κοινωνία, την οικονομία και την πολιτιστική ζωή ενός τόπου. Ειδικότερα, το λαογραφικό μουσείο αποτελεί τη σύνδεση της τοπικής πραγματικότητας με την ιστορία. Για την υλοποίηση των στόχων του μουσείου όμως, απαραίτητη είναι η υιοθέτηση περισσότερο κατάλληλων στρατηγικών επικοινωνίας για την αποτελεσματικότερη προσέγγιση του κοινού και την εκπλήρωση του ρόλου του.

Το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας αποτελεί από το 1974 ένα σημαντικό φορέα διατήρησης και μετάδοσης του πολιτισμού της πόλης και της ευρύτερης περιοχής της Νέας Ορεστιάδας. Η ίδρυση και η λειτουργία του στηρίχθηκε κυρίως στην εθελοντική δράση των μελών του συλλόγου, αλλά και των κατοίκων της περιοχής και φίλων του Μουσείου, τόσο στα πρώτα του βήματα, όσο και σήμερα καθώς δεν υπάρχει οικονομική ενίσχυση τα τελευταία χρόνια από το Υπουργείο Πολιτισμού ή από άλλους φορείς.

Το δεδομένο αυτό έχει ως αποτέλεσμα την έλλειψη προσωπικού και ειδικότερα ξεναγών για την αποτελεσματικότερη μετάδοση της πληροφορίας και της γνώσης, την περισσότερο απρόσκοπτη πρόσβαση του κοινού, λόγω της λειτουργίας του μόνο για ένα τρίωρο ημερησίως, και την καθυστέρηση στην αναβάθμιση και τον ψηφιακό εκσυγχρονισμό του, για τη γνωστοποίηση των εκθεμάτων και των δράσεών του σε ευρύτερο κοινό.

Όσον αφορά το άνοιγμα του Μουσείου στο κοινό, υλοποιούνται δραστηριότητες, όπως τα εκπαιδευτικά προγράμματα, η Ενόργανη Θρακική Χορωδία, εκδρομές σε σημεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος, η χρήση των τοπικών ΜΜΕ και του διαδικτύου και εν γένει η ψηφιακή αναβάθμιση του Μουσείου. Από την άλλη όμως, έγινε εμφανής η ανάγκη για καλύτερο ετήσιο προγραμματισμό των δράσεων του όπως αποτελεσματικότερος προσδιορισμός όσον αφορά το μείγμα δημοσιότητας για την προσέγγιση του κοινού και την ανάληψη συντονιστικού ρόλου σε δράσεις και συνεργασίες με άλλους πολιτιστικούς συλλόγους της περιοχής για την περαιτέρω σύνδεση του Μουσείου με την τοπική κοινωνία.

Για την ενίσχυση των εσόδων του Μουσείου και την αποτελεσματικότερη λειτουργία του προτείνεται να προγραμματίζονται εγκαίρως και σε ετήσια βάση συνεργασίες με σχολεία, πολιτιστικούς συλλόγους και άλλους φορείς. Με τον τρόπο αυτό θα αυξηθεί ο αριθμός των επισκεπτών κατ' έτος και αυτό θα είναι δυνατόν να προϋπολογιστεί στα έσοδα του Μουσείου. Ακόμη, η ένταξη του Μουσείου σε Ευρωπαϊκά Προγράμματα θα έδινε σημαντική ώθηση στον ψηφιακό εκσυγχρονισμό και τη χρηματοδότησή του. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, και με το δεδομένο ότι στερείται του απαραίτητου προσωπικού, το εγχείρημα θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μέσα από κάποιο εταιρικό σχήμα, σε συνεργασία με φορείς της περιοχής. Απαραίτητο επίσης είναι να αυξηθεί ο αριθμός των μελών του συλλόγου και να εξασφαλιστούν χορηγίες από εθελοντές, με την αποτελεσματικότερη ενημέρωση του κοινού για τις δράσεις και δραστηριότητες του Μουσείου μέσω των ΜΜΕ και του διαδικτύου.

Σε σχέση με το ζητούμενο της διεύρυνσης του ερείσματος του Μουσείου στην τοπική κοινωνία, προτείνεται η αποτελεσματικότερη προσέγγιση στους τοπικούς πολιτιστικούς συλλόγους και η συνεργασία για συντονισμένες δράσεις, π.χ. προγράμματα του Μουσείου με τα προγράμματα σπουδών και τις ανάγκες των σχολείων, για την πραγματοποίηση μεγαλύτερου αριθμού επισκέψεων από μαθητές, και η συνεργασία του Μουσείου με το Πανεπιστήμιο για την υλοποίηση δράσεων και εκδηλώσεων από κοινού. Δεν πρέπει επίσης να παραλειφθεί η σημασία της συστηματικότερης και αποτελεσματικότερης χρήσης των τοπικών ΜΜΕ για την ενημέρωση του κοινού σχετικά με το έργο και τις δράσεις του Μουσείου.

Μια επιπλέον πρόταση για την αποτελεσματικότερη προσέγγιση του κοινού του θα ήταν η δημιουργία μιας βάσης δεδομένων με τα e-mails των επισκεπτών του, προκειμένου να παρέχεται έγκαιρη ενημέρωση για τις δράσεις του Μουσείου, αλλά και επιπλέον με τον τρόπο

αυτόν να εφαρμοστεί μια πρακτική ανατροφοδότησης από την πλευρά των επισκεπτών προς τους υπευθύνους του Μουσείου. Χρήσιμο ακόμη είναι, προκειμένου να προσεγγίσει ομάδες ατόμων που αδυνατούν να επισκεφτούν τους χώρους του Μουσείου είτε λόγω φυσικών, είτε λόγω άλλων αντικειμενικών περιορισμών, να προγραμματιστούν δραστηριότητες του Μουσείου κοντά στις ομάδες αυτές, εκτός του φυσικού του χώρου.

Τέλος, σημαντικότατος στόχος του συλλόγου Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας θα πρέπει να είναι η εμπλοκή όσο το δυνατόν περισσότερων νεότερων μελών στις δράσεις του, μέσα από διάφορες θέσεις και δραστηριότητες, προκειμένου να επιτευχθεί η συνέχιση της παράδοσης και της μετάδοσης της γνώσης της ιστορίας του τόπου.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Αλτουσέρ, Λ. (1994). Θέσεις. Αθήνα: Θεμέλιο

Δάλκος, Γ. (2000). Σχολείο και Μουσείο. Αθήνα. Καστανιώτη, σελ. 44.

Graham B. (2009). Το Ελκυστικό Μουσείο-Μουσεία και Επισκέπτες. Αθήνα: Εκδόσεις Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ).

Ιωσηφίδης, Θ. (2003). Ανάλυση Ποιοτικών Δεδομένων στις Κοινωνικές Επιστήμες. Αθήνα: Κριτική.

Κακάμπουρα, Ρ. (2006). Λαογραφικά Αρχεία και Εθνική Ταυτότητα: Μια σχέση αλληλεπίδρασης. Σε: Δημητρίου, Σ. (Επιμ), Κριτική Διεπιστημονικότητα, τόμος 2ος, Έθνος και Ταυτότητα. Πολιτισμικές Αντιστάσεις, Αθήνα: Σαββάλας.

Κόνσολα, Ν. (1995). Η Διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση,

Κωνσταντινίδης, Γ., Μυλωνά, Ι., Τσαντόπουλος, Γ. (2009). Μεθοδολογικός πλουραλισμός στη σύγχρονη οικονομική και κοινωνική έρευνα. Επιθεώρηση Οικονομικών Επιστημών. Τεύχ. 16, σελ. 137-148.

Μερακλής, Μ.Γ. (1997). Λαογραφικά Μουσεία στην Ελλάδα: Μορφές-Εξέλιξη-Προοπτικές. Αθήνα: ΜΕΑΤ

Μούλιου, Μ., Μπούνια, Α. (1999). Μουσείο και Επικοινωνία. Αρχαιολογία και Τέχνες. Τεύχ. 72, σελ. 42.

Μουσούρη, Θ. (1999). Μουσεία για όλους; Προγράμματα προσέγγισης στο διεθνή χώρο. Αρχαιολογία. Τεύχ. 72, σελ. 65-69.

Νάκου, Ε. (2001). Μουσεία: Εμείς, τα Πράγματα και ο Πολιτισμός. Νήσος, σελ.131-147.

Νινονάνου, Ν. (2010). Μουσειοπαιδαγωγική. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Σιούτη, Γ. (2004). Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος από τη Νομολογία: Σύγκρουση αγαθών ή αειφόρος προστασία του χώρου; Σε: Η Πολιτιστική Κληρονομιά και το Δίκαιο. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Σκουτέρη, Ε. (1994). Λαογραφικά Μουσεία, πολιτισμική ταυτότητα και ιστορική μνήμη: όροι και επισημάνσεις. Σε: Ο ρόλος των Λαογραφικών Μουσείων στα πλαίσια της ενωμένης Ευρώπης. Πρακτικά της Α΄ Συνάντησης Λαογραφικών Μουσείων των χωρών της Ενωμένης Ευρώπης. Αθήνα. Ελληνική Εταιρεία Λαογραφικής Μουσειολογίας, σελ. 49-70.

Συνέντευξη με τον πρόεδρο του συλλόγου του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας κ. Πασχάλη Μαυρίδη (21-04-2016).

Συνέντευξη με τον αντιπρόεδρο του συλλόγου Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας (23-04-2016).

ΙΙ. Ξενόγλωσση

American Association of Museums (1973). Museum Accreditation: Professional Standards. AAM: Washington

Bennet, T. (2004). Pasts beyond Memory. Evolution, Museums, Colanialism. London: Routledge.

Burcaw, G.E. (1997). Introduction to Museum Work. AltaMira Press.
Dant, T. (1999). Material Culture in the Social World. Buckingham. Open University Press.
Green Lines Institute for Sustainable Development. (2010) Conference programme of the 2nd International Conference on Heritage and Sustainable Development – Heritage. Edited by Green Lines Institute for Sustainable Development. Evora.
Heimlich, J.E. (1993). Nonformal Environmental Education: Toward a Working Definition. ERIC Clearinghouse for Science, Mathematics, andEnvironmental Education. Columbus. Ohio
Hooper-Greenhill, E. (2000). Changing Values in the Art Museum: Rethinking communication and learning. International Journal of Heritage Studies. Vol. 6, Iss. 1, pp. 9-31.
IAPH - Instituto Andaluz del Patrimonio Histórico. (2003). Collection of International Texts about Cultural Heritage. Sevilla. Junta de Anda Lucía – Consejería de Cultura-Editorial Comares.
ICOM: International Council of Museums 1974.
International Charter on the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (1964). Venice.
Jurin, R., Roush, D., Danter, J. (2010). Environmental Communication: Skills and Principles for Natural Resource Managers, Scientists, and Engineers. Springer.
Kirshenblatt-Giblett, B. (2004). Intangible Heritage as Metacultural Production. Museum International. ICOM. Vol.56, No. 1-2, pp. 52-65.
Lasswell, H.D. (1948). The Structure and Function of Communication in Society. In: Bryson (Eds), The Communication of Ideas, New York, Harper and Brothers, pp. 203-243.
Light, D., Dumbraveanu-Andone, D. (1997). Heritage and National Identity: Exploring the Relationship in Romania. International Journal of Heritage Studies. Vol. 3, No. 1 p. 28–44.
Papadopoulos, S. (1983). La decouverte museologique du paysanen Grece. Museum. Vol. 139, pp. 164-167.
Pearce, S.M. (1998). The construction of heritage: the domestic context and its implications. International Journal of Heritage Studies. Vol.4, No 2, pp. 86-102.
Preziosi, D., Farago, C. (2004). Grasping the World: The Idea of the Museum. Ashgate.
Shannon, C., Weaver, W. (1949). The Mathematical Theory of Communication. University of Illinois Press.
UNESCO. Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage Bureau of the World Heritage Committee: Twenty-fifth Session. Paris. UNESCO Headquarters (Room X), 25–30 June 2001. Ανάκτηση 10/04/2017 από: http://whc.unesco.org/archive/repbur01.htm
UNESCO. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. 2003. Article 2.1. Ανάκτηση 10/04/2017 από: http://www.unesco.org/culture/ich/en/conventi

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 304-312

Η ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ ΣΤΗ ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

Κωνσταντίνος Δεμερτζής και Λάζαρος Ηλιάδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Είναι γεγονός ότι οι συναισθηματικές και νοητικές ικανότητες των μαθητών, μπορούν να ενεργοποιηθούν και να ενισχυθούν, μέσω της αξιοποίησης των σύγχρονων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών από την μουσειοπαιδαγωγική. Στόχος είναι η καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων και θετικών στάσεων απέναντι στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, των μουσείων και του φυσικού περιβάλλοντος. Στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται οι πλέον σύγχρονες τεχνολογίες *υπολογιστικής νοημοσύνης, εικονικής και επαυξημένης πραγματικότητας*, ασύρματων επικοινωνιών, καθώς και οι χωροευαίσθητες εφαρμογές εντοπισμού θέσης. Παράλληλα, γίνεται ιδιαίτερη μνεία στη χρήση και αξιοποίηση των ανωτέρω προσεγγίσεων στο χώρο των μουσείων, ενώ πραγματοποιείται μελέτη περίπτωσης εφαρμογής τους για το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας. Επίσης παρουσιάζονται κατάλληλες πρακτικές και μεθοδολογίες, οι οποίες προάγουν την ατομική ή συλλογική συμμετοχή, ενισχύουν τον ενεργητικό ρόλο του επισκέπτη, εξατομικεύουν την πολιτισμική εμπειρία και αναβαθμίζουν τη Μουσειοπαιδαγωγική, ενισχύοντας και υποβοηθώντας τον ρόλο του μουσειοπαιδαγωγού.

Λέξεις κλειδιά: *Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας, τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, μουσειοπαιδαγωγική, υπολογιστική νοημοσύνη, εικονική πραγματικότητα, επαυξημένη πραγματικότητα*

Εισαγωγή

Η μουσειοπαιδαγωγική ως συνδετικός κρίκος μεταξύ παιδαγωγικής και μουσειολογίας

Πρόκειται για έναν σύγχρονο κλάδο της παιδαγωγικής επιστήμης ο οποίος αναζητά και προτείνει, σύγχρονες διδακτικές μεθόδους παιδαγωγικής πράξης στον χώρο του μουσείου. Πρόθεσή της είναι να λειτουργήσει ως διαμεσολαβητής μεταξύ των μαθητών - επισκεπτών και του μουσείου και κυρίως των μουσειακών αντικειμένων, με στόχο τη γνωστική, συναισθηματική και ψυχοκινητική προώθησή τους. Μέσα από την τέχνη και την επαφή με τα μουσειακά αντικείμενα οι μαθητές ενισχύουν την επαφή τους με τις ρίζες τους, συμβάλλοντας στην πνευματική και ηθική βελτίωσή τους, η οποία ενισχυμένη από τις γνώσεις των εκπαιδευτικών διαδικασιών, τους οδηγεί σε αυτογνωσία (Διγγελίδης 2006).

Είναι γεγονός ότι μέσα από κατάλληλα σχεδιασμένα μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα δημιουργούνται οι προϋποθέσεις, για την ανάπτυξη κριτικής σκέψης και γνώσεων, μυώντας τους μαθητές στην «ανάγνωση» του υλικού πολιτισμού των προηγούμενων γενεών, θέτοντας ως ακρογωνιαίο λίθο την εκπαιδευτική αξία των αντικειμένων και τη μάθηση σε ένα οργανωμένο μουσειακό περιβάλλον (Tal & Morag 2007). Εισάγει με αυτόν το τρόπο η μουσειοπαιδαγωγική στην σχολική ζωή τον πολιτισμό και συνδέει τις μουσειακές γνώσεις με τις καθημερινές εμπειρίες, μέσω πρωτότυπων δραστηριοτήτων, οι οποίες προάγουν βασικές δεξιότητες, όπως την ομαδική εργασία και τη δημιουργικότητα, συμπληρώνοντας και

εμπλουτίζοντας με αυτόν τον τρόπο το επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών του σχολείου. Με αυτόν τον τρόπο, το αναβαθμισμένο πλέον πρόγραμμα σπουδών, αξιοποιεί στο έπακρο το μαθησιακό – μουσειακό περιβάλλον και ενεργοποιώντας όλες τι αισθήσεις και τα συναισθήματα των μαθητών, προσφέρει βιωματικές εμπειρίες, δυνατότητες εμπέδωσης και κατανόησης των σχολικών γνώσεων και δυνατότητες ανάπτυξης κριτικής και αναλυτικής σκέψης (Reynolds & Vince 2008). Έτσι, το μουσείο διαδραματίζει βαρύνοντα ρόλο στην αγωγή και την εκπαίδευση, προσφέροντας δυνατότητες ανάπτυξης πολύπλευρων, δημιουργικών ικανοτήτων. Επιπλέον, επιτρέπει την καλλιέργεια της αισθητικής αγωγής, δίνοντας ευκαιρίες διαπολιτισμικής εκπαίδευσης μέσω βιωματικών προσεγγίσεων και ενεργητικών μεθόδων μάθησης (Νάκου 2001).

Ουσιαστικά η μουσειοπαιδαγωγική επιστήμη λειτουργώντας προσθετικά στην παραδοσιακή παιδαγωγική, προωθεί την ενεργοποίηση των μαθητών μέσα από τη βιωματική εκπαίδευση, καθιστώντας τους, ενεργούς αποδέκτες και δημιουργούς της γνώσης. Η αυθεντικότητα του υλικού πολιτισμού περασμένων γενεών, σε συνδυασμό με την απαράμιλλη αισθητική των διαχρονικών αξιών των μουσειακών αντικειμένων, αποτελούν το βασικότερο εφαλτήριο για διάδραση μέσω των προσωπικών εμπειριών και έμπνευση για ένα χωροχρονικό ταξίδι. Επίσης, η κινητοποίηση της φαντασίας και της περιέργειας, θα οδηγήσουν σε διαφορετικές και πολλαπλές ερμηνείες και αφηγήσεις της ιστορικής μνήμης και γνώσης. Αντίστοιχα η εμπλοκή των μαθητών στον εκπαιδευτικό σχεδιασμό των μουσειοπαιδαγωγικών δράσεων, θα προσφέρει συναισθηματική και ψυχική ελευθερία, θα καλλιεργήσει τον σεβασμό, θα δημιουργήσει ασφάλεια και εμπιστοσύνη για το παρόν και αισιοδοξία για το μέλλον, μέσω της κατανόησης, αποδοχής και συναίσθησης των γνώσεων και δεξιοτήτων των προηγούμενων γενεών (Τσιτούρη 2002).

Ιστορική αναδρομή

Επιχειρώντας μια ιστορική αναδρομή γίνεται αντιληπτό ότι τα μουσεία στην πορεία του χρόνου εφάρμοσαν πολλές θεωρίες γνώσης και μάθησης, όπως τη θεωρία του διδακτισμού, τη θεωρία του συμπεριφορισμού, τη θεωρία της ανακάλυψης και τη θεωρία του δομισμού (Μουσούρη 2000). Οι δυνατότητες αξιοποίησης του μουσείου ως ενεργού εκπαιδευτικού φορέα καθώς και η αξιοποίησή του ως πράξη παιδαγωγικής, εκτιμάται ότι ουσιαστικά διαφαίνεται από τα μέσα του 19ου αιώνα. Τότε θεσμοθετείται ο διευρυμένος ρόλος του και οι πολύπλευρες υπηρεσίες του προς την κοινωνία και την εξέλιξή της, ρόλοι οι οποίοι προσδιορίζονται στη συλλογή, μελέτη και έκθεση κατάλληλων τεκμηρίων που προσυπογράφουν και μαρτυρούν τον υλικό πολιτισμό των περασμένων γενεών (Κουτσελίνη & Θεοφιλίδης 2002).

Ο εκπαιδευτικός ρόλος των μουσείων καθιερώθηκε με την ίδρυση του μη κυβερνητικού οργανισμού International Council of Museums (ICOM) τον Νοέμβριο του 1946. Ο συγκεκριμένος οργανισμός αρχικά προσπάθησε να καταγράψει και στη συνέχεια να διαφυλάξει θεσμικά τα έργα της παγκόσμιας πολιτισμικής κληρονομιάς, μετά και τις καταστροφές του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Το σημαντικότερο αποτέλεσμα της εν λόγω προσπάθειας ήταν η σταδιακή ανάπτυξη και τελικά καθιέρωσή της μουσειοπαιδαγωγικής επιστήμης, ως τον επιστημονικό κλάδο της παιδαγωγικής που προάγει τον πολιτισμό και την γνώση του υλικού πολιτισμού μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί, ότι σημαντικό ρόλο επίσης έπαιξαν τα κινήματα εκδημοκρατισμού της γνώσης και της επικοινωνιακής λειτουργίας και πολιτικής των μουσείων (Ανδρέου 1996).

Η μουσειοπαιδαγωγική στη σύγχρονη εποχή έχει γίνει αναπόσπαστο τμήμα της εκπαίδευσης, ενώ τα μουσεία υλοποιώντας εκπαιδευτικά προγράμματα στους χώρους τους, δίνουν τη δυνατότητα για ουσιαστική και εμπεριστατωμένη έρευνα και συσχετισμό του υλικού πολιτισμού του χθες με τον αντίστοιχο του σήμερα και της αποκωδικοποίησης και ανάλυσης του τρόπου σκέψης και λειτουργίας των περασμένων γενεών (Τσιτούρη 2002).

Ο ρόλος του μουσειοπαιδαγωγού

Οι μουσειοπαιδαγωγοί σχεδιάζουν και υλοποιούν εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές με σκοπό να προσεγγίσουν το μουσείο με πιο ενεργό και βιωματικό τρόπο. Ο ρόλος τους μπορεί επιγραμματικά να περιγραφεί όπως παρακάτω (Νάκου, 2001):

1. Να σχεδιάζουν και να δομούν εκπαιδευτικά προγράμματα προσαρμόζοντάς τα στις ανάγκες και το γνωστικό επίπεδο της ηλικιακής ομάδας στην οποία απευθύνονται.
2. Να θέτουν εφικτούς στόχους που θα επιτυγχάνονται από τα εκπαιδευτικά προγράμματα που σχεδιάζουν.
3. Να καλλιεργούν αίσθημα ασφάλειας και εμπιστοσύνης στο χώρο του μουσείου, ενθαρρύνοντας την κοινωνικότητα και την αλληλεπίδραση μεταξύ των παιδιών.
4. Να χρησιμοποιούν τα κατάλληλα εκπαιδευτικά εργαλεία και τις τεχνικές ώστε να εμπλέξουν τα παιδιά γνωστικά και συναισθηματικά.
5. Να συνδέσουν τις επισκέψεις με την καθημερινή ζωή και τα ενδιαφέροντα των παιδιών, λειτουργώντας ως συνδετικός κρίκος μεταξύ παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος.
6. Να εκφράσουν τους στόχους και τις επιδιώξεις των προγραμμάτων με λόγια απλά για πράγματα οικεία, αλλά και με καινούργιες έννοιες.
7. Να δημιουργήσουν τις κατάλληλες προϋποθέσεις ώστε να ενεργοποιήσουν τη σκέψη, τη φαντασία και το συναίσθημα των μαθητών.
8. Να παρέχουν ευελιξία στα προγράμματα που σχεδιάζουν ώστε αυτά να προσαρμόζονται στις αντιδράσεις των παιδιών και στις απαιτήσεις της επικαιρότητας.
9. Να δημιουργούν σενάρια όπου τα παιδιά θα είναι οι πρωταγωνιστές οι οποίοι θα λαμβάνουν πρωτοβουλίες, τα υλικά του μουσείου θα αποτελούν τα αντικείμενα έρευνας και οι μουσειοπαιδαγωγοί ή οι καθηγητές θα είναι απλά οι συντονιστές τις διαδικασίας.
10. Να ενθαρρύνουν την εμπλοκή του σώματος των παιδιών, ενώ παράλληλα να τα βοηθήσουν ώστε αυτά να εκφραστούν λεκτικά και σωματικά.

Στόχοι

Λαμβάνοντας υπόψη την σημαντικότατη προσφορά της μουσειοπαιδαγωγικής στην παιδαγωγική διαδικασία καθώς και το ρόλο των μουσειοπαιδαγωγών, στην παρούσα εργασία πραγματοποιείται μια προσέγγιση του τρόπου με τον οποίο οι πλέον σύγχρονες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, μπορούν να αξιοποιηθούν για την μεγιστοποίηση της εμπειρίας των επισκεπτών στο χώρο των μουσείων, καθώς και του τρόπου που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για μουσειοπαιδαγωγικούς σκοπούς. Η συγκεκριμένη προσέγγιση και οι στόχοι της εργασίας πραγματώνονται με δύο εξειδικευμένες προτάσεις – μελέτες περίπτωσης εφαρμογών, που μπορούν να εφαρμοστούν στο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας.

Σύγχρονες τεχνολογίες πληροφορικής - επικοινωνιών και μουσειοπαιδαγωγική

Γενική επισκόπηση

Σήμερα οι σύγχρονες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών προσφέρουν στη μουσειοπαιδαγωγική μία ευρεία γκάμα ψηφιακών καινοτομιών για την υποστήριξη και τον εμπλουτισμό των προγραμμάτων της, αναβαθμίζοντας ουσιαστικά την εμπειρία των μαθητών. Ένα μέρος αυτών των μέσων αφορά το διαδίκτυο όπου οι μαθητές μπορούν να τις χρησιμοποιήσουν ομαδικά ή ανεξάρτητα, οργανώνοντας και προετοιμάζοντας κατάλληλα την επικείμενη επίσκεψή τους στο μουσείο. Οι εφαρμογές αυτές περιλαμβάνουν συνήθως κοινωνικά δίκτυα, εικονικές περιηγήσεις, ψηφιοποιημένα εκθέματα, κτλ. Αντίστοιχα ένα άλλο μέρος των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών αφορά σε εφαρμογές που

έχουν σχεδιαστεί για χρήση μέσα στο μουσείο και έχουν ως στόχο να εμπλουτίσουν την μουσειοπαιδαγωγική επίσκεψη. Συνήθεις εφαρμογές για χρήση εντός του μουσείου αφορούν εφαρμογές για κινητές συσκευές όπως χωροευαίσθητες εφαρμογές, εφαρμογές εικονικής ή επαυξημένης πραγματικότητας και εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης.

Χωροευαίσθητες εφαρμογές

Οι χωροευαίσθητες εφαρμογές μεγιστοποιούν τη χρήση των υπηρεσιών εντοπισμού θέσης (Location Based Services LBS) και αναφέρεται σε όλες εκείνες τις τεχνολογίες, οι οποίες προσφέρουν βελτιστοποιημένες και στοχευόμενες υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας σε χρήστες κινητής μονάδας, βάσει του γεωγραφικού εντοπισμού και προσδιορισμού τους. Οι εφαρμογές αυτές σχεδιάζονται με βάση τις LBS υπηρεσίες για συγκεκριμένους χώρους, λαμβάνοντας υπόψη τη θέση του χρήστη στον χώρο. Οι εφαρμογές αυτές δημιουργούνται για κινητές συσκευές και αξιοποιούν είτε τις δυνατότητες των συσκευών αυτών να αναγνωρίζουν τη θέση του χρήστη στον χώρο, όπως με χρήση τεχνολογίας GPS, είτε εκμεταλλευόμενες άλλες δυνατότητες ενσωματωμένων αισθητήρων στις φορητές συσκευές όπως η κάμερα, το γυροσκόπιο, η πυξίδα, προκειμένου να αποκωδικοποιήσουν ψηφιακή πληροφορία που είναι ενσωματωμένη στον χώρο όπως με χρήση τεχνολογίας QR codes (Dimaraki 2012).

Αξιοποιώντας τις δυνατότητες των υπηρεσιών εντοπισμού θέσεως καθώς και των αντίστοιχων χωροευαίσθητων εφαρμογών, οι μαθητές μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις κινητές συσκευές τους για να συλλέξουν ή να εκμαιεύσουν πληροφορίες που σχετίζονται με κάποιο εκθεσιακό αντικείμενο ή σημείο του μουσείου, να συμμετάσχουν σε βιωματικές εκπαιδευτικές διεργασίες όπως την επίλυση ενός γρίφου σε κάποια δεδομένη χρονική στιγμή ή θέση, να αλληλοεπιδράσουν με τον χώρο ή τα αντικείμενα, όπως π.χ. να ζητήσουν πληροφορίες από ψηφιακές οντότητες (avatar), να τροποποιήσουν την κατάσταση ενός ψηφιακού αντικειμένου όταν βρεθούν σε κατάλληλη θέση π.χ. ξεκλειδώνοντάς το ώστε να το βλέπουν όλοι ή κλειδώνοντάς το, απαγορεύοντας την πρόσβαση στην ψηφιακή πληροφορία και να μεταφέρουν ψηφιακά αντικείμενα και πληροφορίες μεταξύ κινητών συσκευών.

Υπό αυτό το πνεύμα γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι οι χωροευαίσθητες εφαρμογές είναι κατάλληλες για την υποστήριξη και αξιολόγηση της πολιτισμικής εμπειρίας και την ανάδειξη της αξίας του υλικού πολιτισμού, ενώ κρίνονται ιδιαίτερα σημαντικές και αναγκαίες για τους σύγχρονους στόχους της μουσειοπαιδαγωγικής και τη συσχέτιση της παιδείας με τους χώρους πολιτισμού. Επίσης είναι κατάλληλες ώστε να παρέχουν δυνατότητες διασύνδεσης της εμπειρίας με το πριν και το μετά της επίσκεψης καθώς και με το γενικότερο πλαίσιο του εκπαιδευτικού προγράμματος που εντάσσονται. Παραδείγματα τέτοιων εφαρμογών μπορεί να είναι ψηφιακοί οδηγοί (guides), χωροευαίσθητες διαδραστικές ιστορίες ή παιχνίδια, κλπ.

Εφαρμογές υπολογιστικής νοημοσύνης

Η υπολογιστική νοημοσύνη αποτελεί σημείο τομής μεταξύ πολλαπλών επιστημών όπως της πληροφορικής, της ψυχολογίας, της φιλοσοφίας, της νευρολογίας, της γλωσσολογίας και της επιστήμης μηχανικών, με στόχο τη σύνθεση ευφυούς συμπεριφοράς, με στοιχεία συλλογιστικής, μάθησης και προσαρμογής στο περιβάλλον, ενώ συνήθως εφαρμόζεται σε μηχανές ή υπολογιστές ειδικής κατασκευής. Στα πλαίσια της μουσειοπαιδαγωγικής, η αξιοποίηση των τεχνολογιών υπολογιστικής νοημοσύνης αφορούν τις δυνατότητες δημιουργίας, αναπαραγωγής και αναπαράστασης τόπων, κτιρίων, μνημείων, ακόμα και ανθρώπων, στηριζόμενοι σε ερευνητικές εργασίες ή σε πραγματικές πηγές που διασώζονται. Με τον τρόπο αυτό δημιουργούνται άπειρα εναλλακτικά σενάρια περιηγήσεων στον ίδιο χώρο, τα οποία εξελίσσονται σε πραγματικό χρόνο. Φυσικά οι τεχνολογίες αυτές μπορούν να συνδυαστούν από πλήθος άλλων εφαρμογών, ενσωματώνοντας παράλληλα κάθε είδους ψηφιακό περιεχόμενο, όπως βίντεο, ψηφιακές προβολές, περιεχόμενο διαδικτύου, κτλ (Fidas et al. 2015).

Η υπεροχή από την εμπλοκή των τεχνολογιών υπολογιστικής νοημοσύνης στην μουσειοπαιδαγωγική, έγκειται στη διπλή δυνατότητα που έχουν να δημιουργούν την αίσθηση της εμβύθισης σε εικονικούς χώρους, δημιουργώντας την αίσθηση της πραγματικής εμπλοκής

και παραμονής σε έναν διαφορετικό κόσμο άλλης εποχής και της παράλληλης διαδραστικότητας με αυτόν τον εικονικό κόσμο - χώρο και τα αντικείμενα που τον συνθέτουν. Έτσι οι μαθητές μετατρέπονται από απλοί θεατές σε πρωταγωνιστές μιας ρεαλιστικής παράστασης που ανάλογα με το μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εξελίσσεται δυναμικά και σε πραγματικό χρόνο, καθορίζοντας τις βιωματικές εμπειρίες τους, καθώς αλληλοεπιδρούν με το χώρο και τα μουσειακά αντικείμενα (Yiannoutsou et al. 2014).

Εφαρμογές Εικονικής και Επαυξημένης Πραγματικότητας

Ως εικονική πραγματικότητα μπορεί να οριστεί ένας τρόπος επικοινωνίας μεταξύ ανθρώπου και μηχανής, με βασικό χαρακτηριστικό του την υιοθέτηση συσκευών απεικόνισης και αλληλεπίδρασης των ανθρώπινων αισθήσεων. Π.χ. είναι πρωταρχικής σημασίας ένα σύστημα εικονικής πραγματικότητας να παρέχει στερεοσκοπική εικόνα, δηλαδή δύο εικόνες από διαφορετική οπτική γωνία, μία για κάθε μάτι του χρήστη, έτσι ώστε να δημιουργηθεί η αίσθηση του βάθους στο χώρο. Παράλληλα, η εκτεταμένη χρήση στερεοσκοπικού ήχου, επιτρέπει την επαύξηση της εμπειρίας, ενώ η αφή η οποία επιτυγχάνεται με χρήση ειδικού εξοπλισμού, προσφέρει επιπλέον διάδραση και προκειμένου ο χρήστης να καθοδηγείται διευκολύνοντάς τον στην εκτέλεση κάποιων συγκεκριμένων ενεργειών. Αν όλα τα παραπάνω συνδυαστούν και με την ανίχνευση των κινήσεων του χρήστη με κατάλληλες συσκευές ανίχνευσης, έτσι ώστε το εικονικό περιβάλλον να συμπεριφέρεται όπως και το πραγματικό, τότε η όλη εμπειρία που θα αποκτήσει ο χρήστης μπορεί να είναι άκρως ρεαλιστική (Moussouri & Roussos 2014).

Αντίστοιχα η επαυξημένη πραγματικότητα είναι η τεχνολογία που σε πραγματικό χρόνο επιτρέπει την εμφάνιση εικονικής πληροφορίας με χωροχρονική συσχέτιση, έτσι ώστε ο χρήστης να μπορεί να αντιληφθεί τα εικονικά στοιχεία που του παρατίθενται, ως μέρος του φυσικού κόσμου. Συγκεκριμένα η τεχνολογία αυτή επιτρέπει τη ζωντανή προβολή ενός φυσικού περιβάλλοντος του οποίου όμως η πραγματικότητα είναι επαυξημένη με την προβολή πληροφοριών αλλά και εικονικών προσώπων ή χώρων σχεδιασμένων από συστήματα επαυξημένης πραγματικότητας, όπως π.χ. προγράμματα κινητών εφαρμογών, ηλεκτρονικές συσκευές, οθόνες, ειδικά γυαλιά επαυξημένης πραγματικότητας, κτλ. Στα συγκεκριμένα συστήματα, τα οποία ενισχύονται με τεχνολογίες θέσεως όπως GPS, αισθητήρες, κτλ παρέχονται πληροφορίες που περιλαμβάνουν κείμενα, ήχους και βίντεο και αφορούν ειδικά τη γεωγραφική θέση που βρίσκεται ο χρήστης και στοχεύει η κάμερα του (Munley & Munley 2012).

Η χρήση των παραπάνω τεχνολογιών από τη μουσειοπαιδαγωγική και κυρίως ο συνδυασμός των τεχνολογιών εικονικής και επαυξημένης πραγματικότητας με τις αντίστοιχες των υπολογιστικής νοημοσύνης και χωροευαίσθητων εφαρμογών, επιτρέπουν την ενσωμάτωση σε πραγματικό χρόνο διάδρασης μεταξύ εικονικών και πραγματικών στοιχείων και ιδιαίτερα παρουσιαστών τύπου avatar, με τη χρήση ειδικών τεχνολογιών καταγραφής και μοντελοποίησης της κίνησης. Οι δυνατότητες αυτές κορυφώνουν την παιδαγωγική εμπειρία, πολλαπλασιάζοντας την αίσθηση εμβύθισης των μαθητών, καθώς και τις εκπαιδευτικές και εκφραστικές χρήσεις του προγράμματος εκπαίδευσης προσφέροντας μοναδικές εμπειρίες, γνώσης και ψυχαγωγίας.

Εφαρμογές εξατομίκευσης της πολιτιστικής εμπειρίας

Η χρήση της τεχνολογίας για την εξατομίκευση της πολιτιστικής εμπειρίας στα πλαίσια της μουσειοπαιδαγωγικής έχει ως βασικό σκοπό και εν δυνάμει στόχο, την προσαρμογή της πολιτισμικής εμπειρίας, στην εμπειρία, τα ενδιαφέροντα και τις γνώσεις του κάθε εκπαιδευόμενου. Σε αυτό το πλαίσιο η τεχνολογία αξιοποιείται, για την καταγραφή των στοιχείων συμπεριφοράς των εκπαιδευομένων μέσω της κατάταξής τους σε βάση εξατομικευμένων πληροφοριών που εξάγονται από ερωτηματολόγια, από το συνολικό ιστορικό των επισκέψεών του σε χώρους πολιτισμού ή τα ειδικά ενδιαφέροντά του, από το περιεχόμενο που δημοσιεύει στα κοινωνικά δίκτυα, τις ομάδες που έχει ενταχθεί και το ενδιαφέρον του για το πολιτιστικό περιεχόμενο και τέλος από τη δυναμική καταγραφή της

συμπεριφοράς του την ώρα που κινείται στο συγκεκριμένο μουσείο, το είδος των εκθεμάτων που προτιμά, τον χρόνο που περνάει μπροστά από αυτά, αν επιστρέφει σε κάποιο έκθεμα, αν τα βλέπει με τη σειρά κλπ (Bohnert et al. 2008).

Με βάση την καταγραφή της συμπεριφοράς των χρηστών από τεχνολογίες ανάλυσης δεδομένων και μηχανικής μάθησης, μπορεί να πραγματοποιηθεί η εξαγωγή της συγκεκριμένης γνώσης και η αξιοποίησή της για στοχευμένες προτάσεις εξατομικευμένων εκπαιδευτικών μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων.

Μελέτη περίπτωσης: Το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας

Γενικά

Το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας περιλαμβάνει ιστορικό και λαογραφικό υλικό της Ανατολικής Θράκης, της Ανατολικής Ρωμυλίας και της Δυτικής Θράκης. Τα εκθέματα του περιλαμβάνουν στοιχεία του υλικού πολιτισμού του Θρακικού πληθυσμού της περιόδου 1800-1950 όπως ανδρικές και γυναικείες παραδοσιακές φορεσιές της Θράκης, εκκλησιαστικά σκεύη, γεωργικά και επαγγελματικά εργαλεία, μουσικά όργανα και είδη οικοσκευής. Για τα εκθέματα του συγκεκριμένου μουσείου, προτείνονται και παρουσιάζονται δύο εφαρμογές οι οποίες θα μπορούσαν να αναπτυχθούν και να ενσωματώσουν σενάρια χρήσης των νέων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών που παρουσιάστηκαν στις προηγούμενες παραγράφους και των τρόπων αξιοποίησής τους από την μουσειοπαιδαγωγική επιστήμη.

Προσωποποιημένη ξενάγηση μέσω της χωροευαίσθητης εφαρμογής «Στράβων»

Η πρώτη πρόταση αφορά την υλοποίηση μιας χωροευαίσθητης εφαρμογής με το όνομα «*Στράβων*», η οποία προτείνεται και παρουσιάζεται στην συγκεκριμένη εργασία. Πρόκειται για μια δυναμική εφαρμογή η οποία μπορεί να αξιοποιήσει τις πραγματικές ανάγκες και τα ενδιαφέροντα του επισκέπτη, στοχεύοντας στην παροχή υψηλής ποιότητας υπηρεσιών, προσαρμοσμένων στις εκάστοτε απαιτήσεις, αναδεικνύοντας το σύγχρονο τρόπο φιλοξενίας και αισθητικής του μουσείου και κατ' επέκταση της Ορεστιάδας. Αποτελεί μια εφαρμογή εντοπισμού θέσεως υψηλής ακρίβειας εσωτερικών χώρων, για χρήστες κινητών ασύρματων φορητών συσκευών, βάσει του γεωγραφικού εντοπισμού και προσδιορισμού τους, προσφέροντας εξειδικευμένες υπηρεσίες, βάσει των προτιμήσεων του χρήστη, οι οποίες ανατροφοδοτούνται δυναμικά από υλικό διαδικτύου σημασιολογικού ιστού και κοινωνικών μέσων. Προτείνεται ώστε να μπορεί να συνδυάσει ένα ευρύ σύνολο τεχνολογιών όπως A-GPS, WiMAX, WLAN, WSN, Bluetooth, Infrared, RFID, οι οποίες μπορούν να προσφέρουν βελτιστοποιημένες και στοχευόμενες υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας. Ως προϋπόθεση, θεωρείται η ανάπτυξη ανάλογων ασύρματων δικτύων στον ευρύτερο χώρο του μουσείου και σε κατάλληλες θέσεις, ώστε να μπορεί να εφαρμοστεί η υπό εξέταση υλοποίηση, έτσι ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ηλεκτρονικός ξεναγός, προσθέτοντας μια ξεχωριστή εμπειρία αναλυτικής, έγκυρης, δυναμικής ξενάγησης, βελτιώνοντας την αλληλεπίδραση με το περιβάλλον αλλά και με τους άλλους χρήστες-επισκέπτες και προσθέτοντας νέες δυνατότητες στα πλαίσια της μουσειοπαιδαγωγικής.

Η προτεινόμενη εφαρμογή «Στράβων» θα παρέχεται δωρεάν από αποθετήρια εφαρμογών κινητών όπως τα Google Play Store, App Store, κτλ. Θα παρέχει διασύνδεση με τα κοινωνικά δίκτυα και την ιστοσελίδα του μουσείου, πληροφορίες, νέα και δράσεις που σχεδιάζονται καθώς και γενικότερα θέματα ενημέρωσης σχετικά με το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας. Οι χρήστες της εφαρμογής θα μπορούν να δηλώσουν τα ενδιαφέροντά τους, να συμπληρώσουν πληροφορίες σχετικές με τα εκθέματα, να κοινοποιήσουν τις εμπειρίες τους, να προτείνουν ειδικές πληροφορίες, κτλ. Κατά τη μετάβαση ενός χρήστη κάτοχου της εφαρμογής στο μουσείο, η εφαρμογή θα τον ενημερώνει για την γενικότερη διάταξη των εκθεμάτων, την διάταξη του χώρου και παράλληλα θα τον βοηθά να επιλέξει μια βέλτιστη διαδρομή κάνοντας προτάσεις ανάλογα με τα ενδιαφέροντά του. Θα του παρέχει γενικές πληροφορίες για το μουσείο και την ιστορία του, τον τρόπο

συλλογής των εκθεμάτων, την ιστορία της πόλης, κτλ ενώ όταν πλησιάζει ένα έκθεμα θα ξεκινάει αυτόματα την ενημέρωση για το συγκεκριμένο πλέον έργο. Π.χ. όταν θα πλησιάζει την ανδρική παραδοσιακή φορεσιά των Μάρηδων, θα ξεκινάει ενημέρωση σχετικά με την συγκεκριμένη φορεσιά (από τι αποτελείται, πως φοριέται, πότε την φορούσαν, κτλ). Αντίστοιχα όταν θα πλησιάζει την γυναικεία, θα του γίνεται αντίστοιχη ενημέρωση για την γυναικεία φορεσιά. Όταν απομακρύνεται ή πλησιάζει κάποιο επόμενο θα ξεκινάει αυτόματη ξενάγηση στο επόμενο και ούτω καθεξής.

Η ξενάγηση θα μπορεί να συνδυάζει πληροφορίες και σχόλια από το διαδίκτυο, ειδήσεις, επίκαιρα πολιτιστικά δρώμενα ή γεγονότα που ενδέχεται να σχετίζονται με τα ενδιαφέροντά του, καθώς και ανάλογους εκθεσιακούς ή αρχαιολογικούς χώρους της ευρύτερης περιοχής, με πληροφορίες για τον τρόπο και τον χρόνο επισκέψεώς τους, λαμβάνοντας υπόψη την ώρα της ημέρας και το πρόγραμμα λειτουργίας των αξιοθέατων, αλλά και στοιχεία όπως τοπικές ειδήσεις, αστυνομικό δελτίο, πληροφορίες καιρού, κυκλοφοριακή κίνηση και γενικότερα συμβάντα, που ενδεχομένως να επηρεάσουν το δρομολόγιό του.

Η προτεινόμενη εφαρμογή, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για τη δημιουργία χωροευαίσθητων ιστοριών μουσειοπαιδαγωγικού χαρακτήρα. Π.χ. για την ανάπτυξη μιας ιστορίας που θα εξελίσσεται σε σχέση με τον χώρο ή συμπληρώνεται σε σχέση με τον χώρο αλλά και τον χρόνο και θα αφορά την πόλη της Ορεστιάδας, την ιστορία της, τον τρόπο που αυτή οικοδομήθηκε, τους πρώτους της κατοίκους, κτλ.

Η σχέση ιστορίας-χώρου μπορεί να πάρει διάφορες μορφές όπως π.χ. τα μέρη της ιστορίας να ξεκλειδώνονται καθώς ο εκπαιδευόμενος μεταβαίνει από το ένα σημείο του χώρου στο επόμενο ή η ιστορία να καθοδηγεί τον εκπαιδευόμενο να εξερευνήσει τον χώρο δίνοντάς του μια οπτική γωνία για να δει αυτόν τον χώρο.

Η εξέλιξη και η πλοκή επίσης θα μπορεί να βασίζεται σε τεχνικές με χρήση QR Codes (Quick Response Code). Τα QR Codes είναι μικρές τετράγωνες συνήθως εικόνες, που μοιάζουν με barcodes και στις οποίες μπορεί να συμπεριληφθεί ψηφιακή πληροφορία η οποία μπορεί να αποκαλυφθεί όταν σκαναριστεί από κατάλληλο λογισμικό το οποίο συνοδεύει κάθε κινητή συσκευή, τους QR readers. Έτσι οι εκπαιδευόμενοι θα μπορούν να διαβάζουν με QR code τις πληροφορίες για τα εκθέματα που σχετίζονται με την εξέλιξη της χωροευαίσθητης μουσειοπαιδαγωγικής ιστορίας, λαμβάνοντας τις ανάλογες πληροφορίες στην κινητή τους συσκευή.

Digital Escape Orestiada Museum

Η δεύτερη πρόταση αφορά την δημιουργία με χρήση σύγχρονων τεχνολογιών ενός μουσειοπαιδαγωγικού Digital Escape Room για την περίπτωση του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας.

Το δωμάτιο απόδρασης είναι θεματικό, περιπετειώδες παιχνίδι, στο οποίο ομάδες εισέρχονται σε ένα θεματικό δωμάτιο και κλειδώνονται μέσα σε αυτό. Στόχος είναι η ομάδα να αποδράσει μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα, επιλύνοντας μία σειρά από γρίφους ή αποστολές. Το χρονικό διάστημα ποικίλλει συνήθως και κυμαίνεται από 60 λεπτά μέχρι και 3 ώρες. Τα δωμάτια απόδρασης μπορούν να ποικίλλουν και να διαδραματίζονται σε φανταστικές τοποθεσίες, όπως κελιά φυλακής, διαστημόπλοια, στοιχειωμένο σπίτι ή ακόμα και μαγεμένα δάση.

Για τη δημιουργία ενός μουσειοπαιδαγωγικού Digital Escape Room για την περίπτωση του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας, απαιτείται αρχικά η δημιουργία ενός κατάλληλου σεναρίου, το οποίο θα εμπλέκει τα παιδιά σε ένα παιχνίδι γνώσης με βάση τα εκθέματα του μουσείου και την ιστορία της Νέας Ορεστιάδας. Για την υλοποίηση προτείνεται η χρήση σύνθετων συστημάτων επαυξημένης πραγματικότητας, τα οποία υποστηρίζουν δυναμικά μεταβαλλόμενες ξεναγήσεις στον πραγματικό χώρο του μουσείου, προσφέροντας διαδραστικά παιχνίδια, ξεναγήσεις επαυξημένης πραγματικότητας, προσαρμοζόμενες διαδρομές κατά τις οποίες ο χρήστης μετακινείται στον χώρο και καθορίζει την εξέλιξη της αφήγησης και την προβολή του ανάλογου περιεχομένου. Ουσιαστικά με την χρήση της επαυξημένης πραγματικότητας αναγνωρίζονται σύνθετες εικόνες και φυσικά

αντικείμενα ως ερεθίσματα για να προβάλλεται στο χρήστη το επιλεγμένο πολυμεσικό περιεχόμενο, επαυξάνοντας την εμπειρία του. Έτσι οι εκπαιδευόμενοι μπορούν να χρησιμοποιήσουν τη φορητή τους συσκευή, κινητό τηλέφωνο ή ταμπλέτα και να λάβουν περισσότερες πληροφορίες για ένα αντικείμενο, ένα κτίριο ή έναν χώρο. Η συγκεκριμένη ενέργεια ολοκληρώνεται παράλληλα με την χρήση QR-codes τα οποία μπορούν να συνοδεύουν την περιγραφή ενός αντικειμένου και τα οποία μπορούν να προσφέρουν την επιπλέον πληροφορία που συνοδεύει το αντικείμενο. Αντίστοιχα η ψηφιακή πληροφορία της επαυξημένης πραγματικότητας που θα συνοδεύει το αντικείμενο, θα εμφανίζεται στην οθόνη της συσκευής όταν ο χρήστης θα εστιάζει με την συσκευή επάνω στο συγκεκριμένο αντικείμενο. Η εν λόγω τεχνολογία μπορεί να περιλαμβάνει, επιπλέον, ήχο, τρισδιάστατα γραφικά, προβολή ταινίας μικρού μήκους, κτλ. Π.χ. όταν ο χρήστης θα εστιάζει πάνω στο ησιόδειο άροτρο (αλέτρι) που εκτίθεται στο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας, θα εμφανίζεται μια αναπαράσταση σε ψηφιακή μορφή επαυξημένης πραγματικότητας, με το αλέτρι στην παραδοσιακή του μορφή που το σέρνουν βόδια.

Συμπεράσματα

Οι σύγχρονες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών σε συνδυασμό με το διαδίκτυο, προσφέρουν στη μουσειοπαιδαγωγική, καινοτόμες τεχνικές λύσεις για την κορύφωση της πολιτισμικής εμπειρίας και την ανάδειξη της αξίας των μουσειακών αντικειμένων, ως ένα από τα σημαντικότερα πεδία της παιδαγωγικής επιστήμης. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η μουσειοπαιδαγωγική θέτει το γενικό πλαίσιο, τα χαρακτηριστικά και οι δυνατότητες των τεχνολογιών αυτών μπορούν να εμπλουτίσουν τις ήδη γνωστές και δοκιμασμένες πρακτικές που χρησιμοποιούνται, προσθέτοντας επιπλέον έναν ενεργητικό παράγοντα στη διαμόρφωση της μουσειακής εμπειρίας, αναδεικνύοντας τον βιωματικό χαρακτήρα της μάθησης. Αντίστοιχα ο ρόλος των τεχνολογιών και συνάμα των εξελίξεων που αυτές σηματοδοτούν, αποτελεί το βασικό εφαλτήριο που μπορεί να οδηγήσει σε νέες πρακτικές, οι οποίες προωθούν τη συμμετοχή σε δράσεις, καλλιεργούν τον σεβασμό στις προηγούμενες γενιές, υπογραμμίζουν την ανάγκη διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και διαμορφώνουν την πολιτισμική εμπειρία με νέες μεθόδους, ανακαλύπτοντας τις καινούριες ανεξερεύνητές της πτυχές.

Συμπερασματικά θα πρέπει να σημειωθεί και να επισημανθεί ότι αναβαθμίζοντας και εξαίροντας την οπτική της τεχνολογίας ως έναν απολύτως σημαντικό νέο παράγοντα της μουσειοπαιδαγωγικής, δεν παραγκωνίζονται ή απαξιώνονται οι πρακτικές που η εν λόγω επιστήμη χρησιμοποιεί. Αντίθετα, η συγκεκριμένη πρακτική υπογραμμίζει την ανάγκη διαρκούς αξιοποίησης της τεχνολογίας στον χώρο της μουσειοπαιδαγωγικής, η οποία είναι μια δημιουργική διαδικασία που βασίζεται σε μια διαρκώς εξελισσόμενη διαλεκτική σχέση ανάμεσα στις δυνατότητες που αυτή παρέχει και στις βασικές αντιλήψεις, θεωρήσεις και πρακτικές που η τεχνολογία προτάσσει.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Ανδρέου, Α. (1996). Ιστορία, Μουσείο και Σχολείο. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Δεδούση.

Διγγελίδης, Ν. (2006). Προεκτείνοντας το Φάσμα - Ανασκόπηση και Κριτική Ανάλυση της Ταξινομίας των Μεθόδων Διδασκαλίας του Mosston: Μέρος Ι. Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή και τον Αθλητισμό. Vol 4, pp. 131-141.

Κουτσελίνη, Μ., Θεοφιλίδης, Χ. (2002). Διερεύνηση και Συνεργασία. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη. Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας.

Μουσούρη, Θ. (2000). Σχεδιασμός και Αξιολόγηση Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων. Βόλος: Πανεπιστημιακές Σημειώσεις.

Νάκου, Ε. (2001). Μουσεία, Εμείς, τα Πράγματα και ο Πολιτισμός. Αθήνα: Εκδόσεις Νήσος.

Τσιτούρη, Α. (2002). Το Μουσείο, ένα δυναμικό εργαλείο εκπαίδευσης. 6ο Περιφερειακό Σεμινάριο Μουσείο και Σχολείο, Καβάλα, Σεπτέμβριος 2002, pp. 22-25.

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Bohnert, F., Zukerman, I., Berkovsky, S., Baldwin, T., Sonenberg, L. (2008). Using Interest and Transition Models to Predict Visitor Locations in Museums. AI Communications. Vol. 21, No. 2-3, pp. 195-202.

Dimaraki, E. (2012). Visitor engagement through location-sensitive mobile applications: The case for object-focused interpretive tools. Σε: Καραγιαννίδης, Χ., Πολίτης, Π. και Καρασαββίδης, Ι. (Επιμ), Πρακτικά του 8ου Πανελληνίου Συνεδρίου με διεθνή συμμετοχή «Τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας στην εκπαίδευση», Βόλος 28-30 Σεπτεμβρίου 2012. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, pp. 672-677.

Fidas, C., Sintoris, C., Yiannoutsou, N., Avouris, N. (2015). A survey on tools for end user authoring of mobile applications for cultural heritage. In: Proceedings of the 6th International Conference on Information, Intelligence, Systems and Applications (IISA), Workshop on Mobile Hypermedia Applications for Culture, Corfu, Greece. IEEE, pp. 1-5.

Moussouri, T., Roussos, G. (2014). Mobile sensing, BYOD and big data analytics: New technologies for audience research in museums. Participations: Journal of Audience and Reception Studies. Vol. 11, No. 1, pp. 270-285.

Munley, M.E. (2012). Early Learning in Museums A Review of Literature Prepared for Smithsonian Institution's Early Learning Collaborative Network and Smithsonian Early Enrichment Center (SEEC). Retrieved on 15 November 2018 from: https://www.si.edu/seec/resources

Tal, T., Morag, O. (2007). School visits to natural history museums: Teaching or enriching? Journal of Research in Science Teaching. Vol. 44(5), pp. 747-769.

Reynolds, M., Vince, R. (2008). Experiential Learning and Management Education. New York: Oxford University Press.

Yiannoutsou, N., Anastasaki, S., Mavini, C., Manoli, V., Dimaraki, E., Avouris, N., Sintoris, C. (2014). On establishing contact with cultural objects: The role of a location based game in supporting visitors to engage with contemporary art. In: International Conference on Interactive Mobile Communication Technologies and Learning, Thessaloniki November 13-15. IEEE, pp. 290-295.

ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 315-324

Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΜΑΡΗΔΩΝ

Ευτυχία Καρρού

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η διατήρηση των εθίμων και των ηθών του παρελθόντος και γενικότερα ο σεβασμός προς την παράδοση και τον λαϊκό πολιτισμό, αποτελούν ανεκτίμητη πολιτιστική κληρονομιά και παρακαταθήκη των λαών, η οποία τους εξασφαλίζει το παρόν και τους οδηγεί με στιβαρά βήματα προς το μέλλον. Ιδιαίτερα σήμερα, την εποχή της παγκοσμιοποίησης, της αλλοτρίωσης και αποξένωσης, προβάλει ως επιτακτική ανάγκη η απόρριψη των ξενόφερτων επιρροών και του απρόσωπου τρόπου ζωής και επιβάλλεται η διατήρηση και διαφύλαξη του λαϊκού πολιτισμού, προκειμένου να διατηρηθεί η εθνική συνείδηση και η ταυτότητα των λαών. Την αναγκαιότητα αυτή έχουν ενστερνιστεί οι Μάρηδες, η γνήσια Θρακική φυλή του Βορείου Έβρου, η οποία με την απαράμιλλη στήριξη στις παραδοσιακές αξίες και τους προαιώνιους θεσμούς των προγόνων τους, έχουν αναδειχθεί θεματοφύλακες της γνήσιας λαϊκής παράδοσης που πιστοποιεί την ταυτότητα και μαρτυρά τη διαχρονικότητα του Θρακικού πολιτισμού. Στα πλαίσια της πληρέστερης κατανόησης του ιστορικού παρελθόντος και του πολύπλευρου λαϊκού πολιτισμού της Θρακικής γης, η παρούσα εργασία αποτελεί μια προσπάθεια καταγραφής και παράθεσης της παράδοσης των Μάρηδων, του λαϊκού πολιτισμού και των εθίμων τους, οι οποίοι με τη στάση που τηρούν απέναντι στην παράδοση αλλά και στα ξενόφερτα στοιχεία αποτελούν παράδειγμα στη διάσωση των αναλλοίωτων στοιχείων του παρελθόντος, προβάλλοντας και αναδεικνύοντας την πολιτιστική τους κληρονομιά.

Λέξεις κλειδιά: *Πολιτιστική κληρονομιά, ήθη, έθιμα, παράδοση, χορός, μουσείο, Θρακικό φύλο*

Εισαγωγή

Μάρηδες

Οι Μάρηδες είναι μια πληθυσμιακή ομάδα 17000 περίπου γηγενών Θρακών. Αποτελούν μια ξεχωριστή Θρακική φυλή, με χαρακτηριστικά κοινά με εκείνα των αρχαίων Θρακών και ισχυρή εσωτερική συνοχή. Οι πληροφορίες των αρχαίων για τους Θράκες γενικότερα ποικίλλουν. Οι Θράκες για πρώτη φορά αναφέρονται στον Όμηρο ως συγγενείς και σύμμαχοι των Τρώων που ονομάζονται «Θρήικες ακρόκομοι» και χαρακτηρίζονται δίκαιοι, φιλήσυχοι και λιτοδίαιτοι. Επίσης, ιστορικές αναφορές υπάρχουν από τον Ηρόδοτο που θεωρεί τους Θράκες ως πολυπληθέστερο λαό και τον Θουκυδίδη που τους χαρακτηρίζει σαν λαό μαχητικό (Ασπρογέρακας 2010).

Εκείνο πάντως που διαφοροποιούσε τους κατοίκους της Θράκης από τους κατοίκους της υπόλοιπης Ελλάδας ήταν η γλώσσα τους. Θεωρείται η αρχαία Θρακική γλώσσα τμήμα της ινδοευρωπαϊκής, γλώσσα συγγενή προς τη φρυγική και αρμενική, με επιδράσεις Ιλλυρικές, και Σκυθικές (Καργάκος 2014).

Σήμερα τη Θρακική πληθυσμιακή ομάδα των Μάρηδων τη χαρακτηρίζει η κοινή προέλευση και οι κοινές ιστορικές καταβολές, η ίδια ψυχοσύνθεση και νοοτροπία και τα κοινά ήθη και έθιμα. Ένα μεγάλο ποσοστό των επιθέτων τους καταλήγουν σε «ίδης» και «ούδης», ενώ τα ίδια επίθετα απαντώνται σε όλα τα χωριά των Μάρηδων, γεγονός που μαρτυρεί συγγενικούς

δεσμούς μεταξύ τους. Στο εσωτερικό της κοινωνίας τους επικρατεί ο Θρακικός τρόπος ζωής, είναι δεμένοι με την πλούσια και γνήσια Θρακική παράδοση, ενώ μέχρι περίπου το 1950, αποτελούσαν μια απόλυτα κλειστή κοινωνία, με στενές σχέσεις και δεσμούς, όπου τα ενδιαφέροντα τους και οι κοινωνικές δραστηριότητες τους περιορίζονταν μέσα στα στενά πλαίσια της φυλής τους, όπως γιορτές, πανηγύρια, γάμοι (Ασπρογέρακας 2010).

Αναφορικά με την ονομασία Μάρηδες ή Γαλαζοβράκηδες, ή Παραπάγγηδες και την προέλευση τους, υπάρχουν διάφορες εκδοχές. Μια εκδοχή υποστηρίζει ότι η ονομασία Μάρηδες προέρχεται από την αντίστοιχη «Μωραΐτες», αλλά ο ακαδημαϊκός και συγγραφέας Γ. Μέγας τονίζει ότι δεν υπάρχει ετυμολογική σχέση (Ασπρογέρακας 2001). Άλλος πιθανός ισχυρισμός είναι ότι προέρχεται από τον ιερέα του Απόλλωνα ή κατ' άλλους του Διόνυσου «Μάρων» ο οποίος έκτισε την αρχαιότατη πόλη της Θράκης Μαρώνειας στη χώρα των Κικόνων, το πλέον πολιτισμένο θρακικό φύλο (Ασπρογέρακας 2001) χωρίς ωστόσο να υπάρχουν αποδεικτικά στοιχεία.

Επιπλέον, η εκδοχή «Γαλοζοβράκηδες» προέρχεται από την περισκελίδα της παραδοσιακής θερινής ανδρικής ενδυμασίας των Μάρηδων που είναι γαλάζιου χρώματος. Ωστόσο η βράκα δεν αποτελεί μοναδικό χαρακτηριστικό της ενδυμασίας των Μάρηδων αφού φοριέται και από άλλα Θρακικά φύλα. Τέλος, για την ονομασία «Παραπάγγηδες» ή «Παραπαγγαίοι» υποστηρίζεται ότι οι αναγκαστικά μετακινούμενοι πληθυσμοί από τη Νότια Ελλάδα προς την περιοχή των Μάρηδων, λόγω της υπερβολικής κούρασης και προκειμένου να αποκτήσουν κουράγιο ανάφεραν συνεχώς τη λέξη «παραπάνω». Η συνεχής επανάληψη της και η λεκτική της παραποίηση κατέληξε ως παρατσούκλι στους Μάρηδες – παραπάγγω – Παραπαγγαίοι – Παραπάγγηδες (Ασπρογέρακας 2001). Ο γλωσσικός αυτός ιδιωματισμός ακόμα και σήμερα συναντάται σε όλες τις τοπικές κοινωνίες των Μάρηδων.

Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού των Μάρηδων ζει στα 13 χωριά που βρίσκονται συγκεντρωμένα στην κοιλάδα του Ερυθροπόταμου, παραπόταμο του Έβρου. Αλφαβητικά τα εν λόγω χωριά, είναι: τα Αμπελάκια (Κουλακλί), οι Ασβεστάδες (Κιρέτσκιοϊ), το Ασπρονέρι (Ακ Μπουνάρ), τα Βρυσικά (Καρά Μπουνάρ), η Καρωτή (Κουρουτζή), το Κουφόβουνο (Ιτζέκιοϊ), η Κυανή (Τσαουσλή), η Μάνη (Καδήκιοϊ), το Νεοχώρι (Γενίκιοϊ), η Παταγή (Παζαρλή), το Ποιμενικό (Τσοπανλή), το Σιτοχώρι (Σκουρτοχώρι ή κιζιγκίτσκιοϊ) και η Στέρνα (Τατάρ). Για λόγους ιστορικούς μέσα στις παρενθέσεις αναφέρονται οι τούρκικες ονομασίες που επικρατούσαν πριν το 1920, την εποχή της απελευθέρωσης τους.

Κύρια ασχολία (80% του συνολικού πληθυσμού) ήταν και είναι η γεωργία λόγω του πεδινού εδάφους και της μεγάλης ποσότητας επιφανειακών και υπόγειων νερών και η κτηνοτροφία αιγοπροβάτων και βοοειδών (Ασπρογέρακας 2001). Τα παλιότερα χρόνια έκτρεφαν άλογα για τις γεωργικές εργασίες, για τις μεταφορές τους και για την οργάνωση παραδοσιακών ιπποδρομιών.

Η ζωή της γυναίκας στην αρχαία Θράκη ήταν ιδιαίτερα δύσκολη σε αντίθεση με του άντρα που ήταν κυρίαρχη. Η κοινωνικά υποδεέστερη θέση της την ανάγκαζε να δουλεύει σκληρά όλη μέρα στο χωράφι και το βράδυ εκτός από τις δουλειές του σπιτιού να γνέφει στον αργαλειό εργόχειρα και παραδοσιακά ρούχα. Ο γάμος της ήταν σύνοψη συμφωνίας και εκτέλεση εμπορικής πράξης αφού γινόταν αντικείμενο αγοροπωλησίας μεταξύ των δυο οικογενειών (Ασπρογέρακας 2001). Το φαινόμενο αυτό έχει εκλείψει τη σύγχρονή εποχή.

Ιστορικά στοιχεία

Η χρονική περίοδος από το 1362 με την κατάληψη της Αδριανουπόλεως μέχρι τα τέλη του 16ου μ.Χ. αιώνα χαρακτηρίζεται κρίσιμη για τον Θρακικό ελληνισμό και, ειδικότερα, για την ύπαρξη των Μάρηδων λόγω της υποδούλωσης της περιοχής από τους Τούρκους. Οι αλλεπάλληλες επιδρομές, λεηλασίες και οι βίαιες κατακτητικές ενέργειες, αποδεκάτισαν μεγάλο μέρος του χριστιανικού πληθυσμού στο Θρακικό χώρο. Μέχρι τα τέλη του 16ου και τις αρχές του 17ου αιώνα, ο χώρος της Θράκης δέχτηκε εποίκους, οι οποίοι μαζί με τους απομείναντες γηγενείς Θράκες εργάζονταν ως δουλοπάροικοι στα τουρκικά τσιφλίκια. Όμως, η εφαρμογή ευρείας εποικιστικής πολιτικής με συμπαγείς ομάδες πληθυσμού απ' την υπόλοιπη Ελλάδα και άλλα μέρη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και οι προσπάθειες

εξισλαμισμού και βίαιων μετακινήσεων, δεν κατέστησαν δυνατή την αλλοίωση της φυσιογνωμίας τους (Ασπρογέρακας 2001).

Πέραν της χρονικής αυτής περιόδου προς τα πίσω, εξ αιτίας της αχλής του παρελθόντος, της σιωπής των πληροφοριακών πηγών και γενικά του υπάρχοντος πληροφοριακού σκότους δεν μπορούμε να έχουμε ασφαλή στοιχεία για την πληθυσμιακή αυτή ομάδα (Ασπρογέρακας 2001). Τα διαθέσιμα στοιχεία για την προέλευση και την ιστορική διαδρομή των Μάρηδων είναι περιορισμένα καθώς κύριο μέλημα της φυλής υπήρξε η επιβίωση της και όχι η περισυλλογή και διάσωση ιστορικών στοιχείων και τεκμηρίων.

Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Σύμφωνα με τον Θράκα λόγιο, γιατρό, πολιτικό και συγγραφέα της *Ιστορίας της Αρχαίας Θράκης,* Κωνσταντίνο Κουρτίδη, το 1932 «εκ των Ελλήνων δε κατοίκων της σημερινής Θράκης θεωρούμεν ως κατ' εξοχήν Θρακικόν φύλον τους καλουμένους Μάρηδες, οι οποίοι κατοικούν κυρίως επί των χαμηλών υπωρειών της μέσης ανατολικής Ροδόπης παρά τον παραπόταμον του Έβρου Ερυθροπόταμον (Κιζιλ Δερέ) εις το εύφορον οροπέδιον και τας μεταξύ Διδυμοτείχου και Ορτάκιοϊ κλιτύας. Αποτελούν δε ούτοι ολωσδιόλου ξεχωριστήν Θρακικήν φυλήν ήτις κυρίως διακρίνεται δια το υψηλόν και ρωμαλέον ανάστημα (υπάρχουν και βραχύσωμοι, πλην ρωμαλέοι και εύτονοι) δια τα μαύρα μαλλιά και την εξαιρετικήν αντοχήν».

Ο Σινόπουλος και Μιχελλής το 2009 ισχυρίζονται ότι υπάρχει ομοιότητα ή και ταύτιση στοιχείων του χαρακτήρα, της συμπεριφοράς και του λαϊκού πολιτισμού μεταξύ αρχαίων Θρακών και Μάρηδων. Σχετικά αναφέρεται ότι μέσα στην κοινωνία των Μάρηδων υπάρχει ένα μεγάλο, σπουδαίο και ανεξερεύνητο στρώμα λαϊκού πολιτισμού, που σημειώνει και σήμερα την παρουσία του στα έθιμα και στις δοξασίες αυτής της ομάδας. Οι ρίζες ανάγονται βαθιά στην ιστορική και προϊστορική Θράκη, ακόμη πριν απ' τον Όμηρο, πολλά δε διατηρήθηκαν αυτούσια και άλλα αλλοιωμένα μέχρι τους σύγχρονους Μάρηδες.

Η Αθανασία Ασπρογέρακα το 2010, Πρόεδρος του Μορφωτικού, Εκπαιδευτικού, Εκπολιτιστικού Συλλόγου Νεοχωρίου, του Πολιτιστικού Συλλόγου Μάνη και της Ένωσης Συλλόγων Μάρηδων τονίζει ότι οι Μάρηδες είναι μια γνήσια Θρακική πληθυσμιακή ομάδα με τις ρίζες τους βαθιά βυθισμένες στην Θρακική ιστορία, κρατάνε το κύριο βάρος του αυθεντικού Θρακικού λαϊκού πολιτισμού και ομολογουμένως εκφράζουν την γνήσια Θράκη σε όλα της τα επίπεδα.

Πολιτιστική κληρονομιά των Μάρηδων

Ο όρος Πολιτιστική Κληρονομιά περιλαμβάνει τον απτό πολιτισμό και τον άυλο πολιτισμό (Smith & Akagawa 2009). Σύμφωνα με τη Σύμβαση της UNESCO το 2003, η άυλη κληρονομιά ορίζεται ως «οι πρακτικές, παραστάσεις, εκφράσεις, γνώσεις, ικανότητες, καθώς και οι σχετικοί χώροι και αντικείμενα, τα οποία κοινότητες, ομάδες και ιδιώτες αναγνωρίζουν ως συστατικά στοιχεία της πολιτιστικής τους κληρονομιάς. Αυτή η άυλη κληρονομιά μεταδιδόμενη από γενιά σε γενιά συνεχώς μεταβάλλεται σε σχέση με το περιβάλλον, τη φύση και την ιστορία, και ενισχύει την ταυτότητα και τη συνοχή των κοινοτήτων, προωθώντας τον σεβασμό για την πολιτισμική διαφορετικότητα και την ανθρώπινη δημιουργικότητα» (UNESCO 2003).

Στον άυλο πολιτισμό των Μάρηδων διακρίνουμε όλα αυτά τα στοιχεία της ανθρώπινης δημιουργικότητας. Ειδικότερα, ο άυλος πολιτισμός τους περιλαμβάνει τις τέχνες, τις κοινωνικές πρακτικές, τις τελετουργίες, τις εορταστικές εκδηλώσεις, τις γνώσεις, τις πρακτικές που αφορούν τη φύση, την τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία και τις προφορικές παραδόσεις, ήθη και έθιμα που μεταδίδεται από γενιά σε γενιά. Ο δε απτός πολιτισμός τους περιλαμβάνει τα τοπία, τα μνημεία, τα κτίρια, τα έργα τέχνης, τα βιβλία τους και άλλα συναφή τεκμήρια.

Συμπερασματικά, η πολιτιστική κληρονομιά των Μάρηδων αντιπροσωπεύει την ιστορία τους.

Ήθη και έθιμα

Ήθη, γράφει ο Μ. Γ. Μερακλής (2004) στο βιβλίο του Ελληνική Λαογραφία, «είναι τα αισθήματα, οι αντιλήψεις, οι νοοτροπίες, οι κλίσεις, που επικρατούν σε μια δεδομένη εποχή. Τα έθιμα είναι τα ήθη, όταν παίρνουν μια ορισμένη σταθερά επαναλαμβανόμενη τελεστική μορφή. Η επανάληψη αυτή σχηματίζει και την παράδοσή τους».

Τα ήθη, τα έθιμα, οι παραδόσεις, τα παραμύθια, τα δημοτικά τραγούδια, οι θρύλοι, οι προκαταλήψεις και οι δοξασίες αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του λαϊκού πολιτισμού των Μάρηδων που κληροδοτούν σημαντικές ηθικές αξίες και ενισχύουν το πνεύμα της συλλογικότητας και της συνεργασίας μεταξύ τους. Τα ήθη είναι «οι άγραφοι νόμοι» (Πολίτης 1994) της κοινωνίας τους, ενώ τα έθιμα που συνδέονται συχνά με τη χριστιανική θρησκεία είναι οι πράξεις με τις οποίες εκφράζονται οι αντιλήψεις τους.

Καθώς η παράδοση δεν κληρονομείται, αλλά μαθαίνεται (Κυριακίδου-Νέστορος 1993), ο γνήσιος Θρακικός λαϊκός πολιτισμός έχει μεταβιβαστεί από γενιά σε γενιά με τον προφορικό ή το γραπτό λόγο και έχει συμβάλλει στην πολιτιστική εξέλιξη της Θρακικής φυλής. Ο όρος «Πολιτισμός» αναφέρεται στα εκλεπτυσμένα ήθη και στην πνευματική ανάπτυξη, στη συμπεριφορά, στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, στην αισθητική έκφραση και στον τρόπο ζωής του κοινωνικού συνόλου (Μπαμπινιώτης 2006).

Ο λαϊκός πολιτισμός (Πολυμέρου-Καμηλάκη 1984) των Μάρηδων διέπεται από μια αναλλοίωτη συνέχεια και καθολικότητα με πολλά ήθη και έθιμα να αναφέρονται στον κύκλο της ανθρώπινης ζωής, τη γέννηση, το γάμο, το θάνατο και στον κύκλο του έτους, δηλαδή στις ασχολίες των ανθρώπων και στις θρησκευτικές γιορτές όλων των εποχών.

Η πομπή της δεύτερης Ανάστασης, η παραδοσιακή Θρακική πάλη, οι ιπποδρομίες στους γάμους, στα πανηγύρια και στις μεγάλες γιορτές, το κουρμπάνι προς τιμή του θεού Διονύσου με τη σφαγή βοδιών, η γυναικοκρατία ή «Μπάμπω» ή «Μαμή», οι καλικάντζαροι, η τοποθέτηση αχύρων στην πρωτοχρονιάτικη βασιλόπιτα προς τιμή της θεάς Άρτεμης, η σιταρόσουπα «Βαρβάρα» προσφορά στη Θράκισσα θεά Εκάτη, ο «μποζάς» το έθιμο της παρασκευής ποτού είναι μερικά από τα έθιμα που έχουν τις ρίζες τους στα βάθη του παρελθόντος, πιστοποιούν την ταυτότητά των Μάρηδων και θωρακίζουν τη συνέχιση της φυλής τους (Ασπρογέρακας 2001).

Ο πνευματικός και ιστορικός βίος που έχει κληροδοτηθεί από τις προηγούμενες γενιές των Μάρηδων, όπως η γλώσσα, η θρησκεία, το άγραφο δίκαιο, οι καλλιτεχνικές νοοτροπίες, η παραδοσιακή φορεσιά, οι πολιτικές αξίες και οι ηθικές αρχές έχουν συντελέσει όχι μόνο στην πληρέστερη και βαθύτερη κατανόηση του ιστορικού παρελθόντος τους αλλά στην διασφάλιση της εθνική τους συνείδησης και στη διατήρηση της εθνικής τους ταυτότητας απέναντι στον κίνδυνο της παγκοσμιοποίησης και στη συνέχιση του πολιτισμού τους.

Παραδοσιακή φορεσιά

Η παραδοσιακή φορεσιά είναι, όπως κάθε έκφραση λαϊκής δημιουργίας, χρηστικό είδος (Παπαντωνίου 1978) και σαν τέτοιο γεννιέται. Η τοπική ενδυμασία των Μάρηδων είναι ένα στοιχείο της παράδοσης που μεταφέρεται από γενιά σε γενιά και από μάνα σε κόρη (Καραβάς 2005). Είδος λαϊκής τέχνης (Τσολακίδου 2016) δεν ήταν μόνο χρηστικό αντικείμενο αλλά σε πολλές περιπτώσεις ήταν καλλιτεχνικό δημιούργημα υψηλής τέχνης και αισθητικής λόγω του σύνθετου διακοσμητικού της πλούτου.

Υπηρέτησε αντάξια τις καθημερινές ενδυματολογικές ανάγκες των Μάρηδων για χιλιάδες χρόνια. «Άνδρες και γυναίκες φορούν ιδαιτέραν κεντημένην ενδυμασίαν και καλύματα κεφαλής επίσης κεντημένα» (Κουρτίδης 1932). Η κατασκευή της εκφράζει τη ψυχή της νοικοκυράς γι' αυτό θεωρείται το σημαντικότερο στοιχείο της λαϊκής παραδόσεως της φυλής (Ασπρογέρακας 2007).

Οι ενδυματολογικές και διακοσμητικές ιδιαιτερότητες της φορεσιάς υποδηλώνουν την ιδιαίτερη αισθητική αντίληψη της φυλής. Παράλληλα αποτελούν πηγή πληροφόρησης για την οικονομική κατάσταση και την ηλικία των κατόχων της (Σύλλογος Εβριτών Νομού Ξάνθης 2008).

Βασικό υλικό κατασκευής της είναι το το μαλλί, το βαμβάκι, το λινάρι και το μετάξι. Όλα τα υλικά, τα χρώματα και τα σχέδια έχουν άμεση σχέση με τα τοπικά χρώματα και εικόνες του φυσικού περιβάλλοντος και της κοινωνικής-οικονομικής δομής της περιοχής. Η παραδοσιακή ενδυμασία των Μάρηδων τονίζει τις συνθήκες διαβίωσης της εποχής και έχει διαμορφωθεί σύμφωνα με τις κλιματολογικές συνθήκες, τις εθνικές περιπέτειες και τις επιδράσεις που έχει δεχθεί στην ιστορική της πορεία η φυλή.

Η παραδοσιακή ενδυμασία τους μπορεί να οριστεί ως σοβαρή, απόλυτα συντηρητική, πολυμερής, σύνθετη, με αρμονικούς χρωματισμούς και κατάφορτη με κεντήματα και ποικίλματα. Είναι ίδια στα δεκατρία χωριά, με μικρές μόνο παραλλαγές, περίτρανη απόδειξη της κοινής τους καταγωγής και των καταβολών των ανθρώπων αυτών (Ασπρογέρακας 2007). Χαρακτηρίζεται από τα τολμηρά χρώματα, την πλούσια διακόσμηση στο κάτω μέρος του ρούχου και τα χάλκινα, ασημένια και χρυσά εξαρτήματα. Έντονος είναι ο συνδυασμός των χρωμάτων και κυρίως του κίτρινου και του μαύρου που φανερώνουν άμεση σχέση με το βυζαντινό στοιχείο, με πολλά στολίδια και εξαρτήματα συνθέτοντας ένα αρμονικό σύνολο (Ασπρογέρακας 2001).

Η υφαντική, η κεντητική τέχνη, οι εκατοντάδες παραλλαγές, η ποικιλία των σχεδίων και τα χρώματα που χρησιμοποιούνται, καθιστούν την τοπική φορεσιά των Μάρηδων πολύ δύσκολη στην κατασκευή της (Γιαννακίδου 1986).

Διακρίνεται σε καθημερινή, γιορτινή και γαμήλια. Η καθημερινή είναι απλή και άνετη κατασκευασμένη από κοινά υφάσματα. Η γιορτινή αντίθετα είναι κατασκευασμένη από επιλεγμένα υλικά, καλοδουλεμένη, στολισμένη και κάνει εμφανή την οικονομική κατάσταση αυτού που την φορά. Τέλος, η γαμήλια είναι πολύ εντυπωσιακή και διακοσμημένη με τέτοιο τρόπο που να υπογραμμίζει την ιδιαιτερότητα της μέρας (Σύλλογος Εβριτών Νομού Ξάνθης 2008).

Η φορεσιά που βασίζεται στην παράδοση και στη συντηρητικότητα διαφέρει ριζικά από τη μόδα που βασίζεται στην αλλαγή (Ευσταθοπούλου 2002). Δεν ακολουθούσε την μόδα αλλά ούτε επηρεάστηκε από αυτή. Οι ελάχιστες αλλαγές που συντελέστηκαν στη διάρκεια του χρόνου ήταν μικρές και έγιναν με αργό ρυθμό γιατί η συντηρητική και κλειστή κοινωνία των Μάρηδων δύσκολα αποδέχονταν εξελικτικές διαδικασίες στις παραδοσιακές ιδιαιτερότητες της. Είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστικό αυτό που έλεγαν πάντα οι Μάρηδες «δεν δίνουμε σε άλλη ούτε παίρνουμε από άλλη φορεσιά» (Ασπρογέρακας 2001).

Η ογκώδης αυτή πολιτιστική υποδομή τους μαρτυρά την διαχρονικότητά τους και την διείσδυσή τους στο απώτερο Θρακικό παρελθόν. Δυστυχώς όμως σήμερα οι τοπικές ενδυμασίες είναι ένα κομμάτι του παρελθόντος που τείνει να μετατραπεί σε μουσειακό είδος τουριστικού ενδιαφέροντος (Καραβάς 2005) γιατί φοριέται μόνο σε πανηγυρικές εκδηλώσεις, γάμους και παρελάσεις.

Γυναικεία φορεσιά

Ο τρόπος διαμόρφωσης της γυναικείας ενδυμασίας ακολουθεί τους προφορικούς και άγραφους νόμους της παράδοσης των Μάρηδων. Χρήζει ιδιαίτερης προσοχής καθώς έχει τον περισσότερο πολιτιστικό πλούτο επάνω της. Η γυναικεία φορεσιά που ονομάζεται τσούκνα είναι γνωστή με αυτή την ονομασία από τον 15^{ο} μ.Χ. (Μελίδου 1976).

Οι γυναικείες φορεσιές είχαν φτιαχτεί για να εντυπωσιάσουν και το κάθε εξάρτημα, το χρώμα, η διακόσμηση, η μορφή του ενδύματος δηλώνει τη θέση της γυναίκας στην παραδοσιακή κοινωνία (Τσολακίδου 2016). Η διακόσμηση των παραδοσιακών γυναικείων ενδυμάτων ανοίγει ένα παράθυρο στις κοσμολογικές, θρησκευτικές και ανθρωπολογικές πεποιθήσεις των Μάρηδων τη συγκεκριμένη εποχή που τα παρήγαγαν.

Το άσπρο υφαντό πουκάμισο (μπουλκένιο), το φόρεμα (τσούκνα ή μουχαέρα), το ζωνάρι, τα πανωφόρια (γούνα, το γιλέκο «καπούδι», λιμπαντές, σιγκούνια), κάλτσες, υποδήματα, κεφαλοκάλλυμα (μαντήλα ή τσεμπέρι), η ποδιά που είναι υφαντή και ονομαζόταν «μισαλούδα» και τα κοσμήματα (Ασπρογέρακας 2007) συνθέτουν την τοπική γυναικεία ενδυμασία που φορέθηκε από όλες τις γυναίκες ως την δεκαετία του 70.

Η τσούκνα φτιαχνόταν από ολόμαλλο υφαντό ύφασμα, ήταν κεντημένη στον ποδόγυρο, στον κόρφο και στη πλάτη και δεν είχε μανίκια. Συνήθως έπαιρνε το όνομα της από τα σχέδια του κεντήματος (τρανό κέντο) του ποδόγυρου, γνωστή ως τσούκνα περιστερένια ή γκαγκωτή, φτερωτή, τσαρπαλωτή (ακανόνιστα σχέδια), πινακωτή. Τα ποικίλα σχέδια (μήλα, περιστέρες, πέρδικες, ανιμούδες, πινακωτά) συμβόλιζαν τις καθημερινές ασχολίες της νοικοκυράς (Ασπρογέρακας 2007). Οι πράσινες τσούκνες ήταν γιορτινές, ένδυμα για τη δεύτερη μέρα του Πάσχα. Το τρανό κόκκινο ή μποσνιακένιο (νυφικό πουκάμισο) που φορούσαν οι νύφες και οι νιόπαντρες έχει ανθικό μοτίβο στον ποδόγυρο με πολλά λουλούδια σε χρώμα γαλάζιο, κόκκινο και λευκό, καρφίτσες και τέλια.

Οι ελεύθερες φορούσαν ρούχα με ζωηρά χρώματα, πλούσια κεντίδια, λουλουδιασμένες μαντίλες και οι κορδέλες τους ήταν στολισμένες με πούλιες. Οι νιόπαντρες φορούσαν τα κόκκινα «σαλένια» ή «μπουχασένια» 40 ημέρες μετά το γάμο (Ασπρογέρακας 2007).

Τα κοσμήματα που στόλιζαν κυρίως τις νέες γυναίκες ήταν οι γκριμνές (βραχιόλια), τα σκουλαρίκια, οι αλυσίδες, το γκερντάνι (χάντρινο περιλαίμιο), οι κορδέλες και το ασημοζούναρο που αποτελούσε οικογενειακό κειμήλιο (Ασπρογέρακας 2007) και μεταβιβαζόταν από το πεθερό στη γυναίκα του πρώτου γιου.

Ανδρική φορεσιά

Η αντρική ενδυμασία που παρουσιάζει ενότητα έως προς την μορφή της σε όλο το Θρακικό χώρο, έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τις γυναικείες φορεσιές, όπου τα τολμηρά χρώματα, η διακόσμηση και τα πολλά εξαρτήματα απουσιάζουν. Χαρακτηρίζεται από την απλότητα, την πρακτικότητα της και χωρίζεται σε θερινή και χειμερινή. Το έντονο καφετί γήινο χρώμα δηλώνει την άρρηκτη σχέση με τη γη και τα γεννήματα της.

Αποτελείται από τη λευκή-υφαντή φανέλα, το βρακί, το μαύρο σαλβάρι, το πουκάμισο (γκαμζέλα), το γιλέκο ή γελέκ(ι), το τζαμαντάνι (εξωτερικό ένδυμα), τις κάλτσες, τα υποδήματα, το ζωνάρι ή ζνάρ(ι), τη ποδιά και το μαντήλι για το λαιμό (Ασπρογέρακας 2007). Η ανδρική ενδυμασία συμπληρώνεται με το μακρύ μάλλινο ζωνάρι, σε χρώμα μαύρο με λευκές ρίγες ή κόκκινο με λευκές ρίγες για τους νέους και βυσσινί για τους μεγαλύτερους.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα, επίσης, των ανδρικών ενδυμασιών είναι το κεφαλοκάλυμμα. Πρόκειται για το σερβέτα ένα σκουρόχρωμο μάλλινο ή βαμβακερό ζωνάρι, μήκους περίπου 2 μέτρων, το οποίο τυλίγουν ολόγυρα στο κεφάλι οι άντρες, αφήνοντας να κρέμεται στην πλάτη μία κροσσωτή άκρη το οποίο αντικαταστάθηκε το 1930 από το καπέλο (καλπάκι). Τα διάφορα στολίσματα όπως κρεμαστάρια, υφαντά κεντήματα, πούλιες, κρόσσια, γαϊτάνια και παταρά (ρομβοειδής υφάσματα μικρών διαστάσεων), στολίζουν και την ανδρική ενδυμασία, η οποία δεν ξαναφορέθηκε μετά το τέλος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου (Ασπρογέρακας 2007).

Πολιτισμικοί θεματοφύλακες

Οι Μάρηδες έως φορείς ηθών και εθίμων προσπαθούν για τη διαφύλαξη του λαϊκού πολιτισμού τους. Στα πλαίσια αυτής της διατήρησης του πολιτιστικού αποθέματος εξέχοντες Μάρηδες λαϊκοί καλλιτέχνες, όπως Χρόνης Αηδονίδης (Καρωτή), ο Καρυοφύλλης Δοϊτσίδης (Καρωτή), ο Βαγγέλης Δημούδης (Καρωτή), ο Νίκος Ζαπάρτας (Αλεποχώρι) μέσα από τη μουσική και τα τραγούδια τους έκαναν γνωστή τη Θρακιώτικη μουσική σε ολόκληρο τον ελληνισμό. Με τη φωνή του Χρόνη Αηδονίδη στα τραγούδια «Να ’μαν πουλί να πέταγα» και «Βασίλεψεν Αυγερινός» η Ελλάδα καλωσόρισε το 2000 στο Σούνιο τη νέα χιλιετία και με το τραγούδι «Φίλοι μ’ καλωσορίσατε» το 2004 στην τελετή λήξης των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας, η χώρα μας χαιρέτησε όλο τον πλανήτη.

Αντίστοιχα, ο Κώστας Γκατσιούδης από το Σιτοχώρι, παγκόσμιος πρωταθλητής στον ακοντισμό, αποτελεί πηγή έμπνευσης και παραδειγματισμού όπου οι επιδόσεις του συνδέθηκαν άρρηκτα με τα πρότυπα και τις αξίες της ζωής του έως γνήσιος Θράκας.

Η Μόρφω Δροσίδου απ' το Νεοχώρι, κάτοχος της τρίτης θέσης στο ΤΑΕ ΚΒΟ ΝΤΟ, μεταδίδει ιδανικά, οράματα και υψηλούς στόχους στους νέους που συνοψίζονται στις λέξεις: εντιμότητα, δημιουργικότητα και κοινωνική προσφορά. Διάσημοι ποδοσφαιριστές και βολεϊμπολίστες όπως ο Κωνσταντίνος Κωνσταντινίδης και ο Κωνσταντίνος Μπαρμπούδης δόξασαν με τις επιδόσεις τους την γενέτειρα τους αλλά και την χώρα μας γενικότερα.

Θεματοφύλακες, επίσης των παραδόσεων και αυθεντικοί εκτελεστές των εθίμων αποτελούν οι γυναίκες των Μάρηδων και κυρίως αυτές που ανήκουν στην Ένωση Πολιτιστικών Συλλόγων Μάρηδων (Ε.ΠΟ.Σ.ΜΑ) που με πυξίδα τον λαϊκό πολιτισμό προσπαθούν και διατηρούν ζωντανό τον πολιτισμικό θησαυρό του παρελθόντος και μέσα από τη γόνιμη αξιοποίησή του να ενισχύσουν την πολιτισμική ανάπτυξη του τόπου τους.

Η Ε.ΠΟ.Σ.ΜΑ ιδρύθηκε το 2002 με σκοπό τον συντονισμό του πολιτιστικού έργου των Συλλόγων των χωριών των Μάρηδων, την προώθηση των ποικίλων πολιτιστικών θεμάτων τους καθώς και την αντιμετώπιση των διαφόρων πολιτιστικών προβλημάτων με πρόεδρος όλη την διάρκεια της ύπαρξης του την Αθανασία Ασπρογέρακα. Αρχικό μέλημα του συλλόγου ήταν η κατοχύρωση της φυλής τους, ακολούθησε το 2007 η κατοχύρωση της παραδοσιακής τους φορεσιάς και το 2009 η ίδρυση του Λαογραφικού μουσείου. Βασική αρχή του συλλόγου είναι ότι όλοι «έχουμε χρέος απέναντι σ 'αυτούς που ήρθαν, πέρασαν, θα'ρθουν και θα περάσουν» (Κρατερός 2010).

Λαογραφικό Μουσείο

Με τον όρο Μουσείο εννοείται σύμφωνα με τον επίσημο ορισμό της ICOM (International Council of Museums) «ένα μόνιμο ίδρυμα, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοικτό στο κοινό, που έχει ως έργο του τη συλλογή, τη μελέτη, τη διατήρηση, τη γνωστοποίηση και την έκθεση τεκμηρίων του ανθρώπινου πολιτισμού και περιβάλλοντος, με στόχο τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία» (Ambrose & Paine1993).

Το Λαογραφικό Μουσείο Μάρηδων στην Μάνη Διδυμοτείχου, κοιτίδα του λαϊκού πολιτισμού τους, στεγάζεται σε κτήριο που παραχωρήθηκε από τον συνεταιρισμό του χωριού και ιδρύθηκε με σκοπό τη μελέτη, προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την προβολή της κοινωνικής τους ταυτότητας, σε τοπικό κυρίως επίπεδο. Εμπνευστής, οραματιστής και δημιουργός του εν λόγω μουσείου ήταν η Ε.ΠΟ.Σ.ΜΑ με αρχικό στόχο τη περισυλλογή, καταγραφή και τεκμηρίωση σπάνιων αντικειμένων που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τον λαϊκό πολιτισμό της ομάδας τους αλλά και τη διαφύλαξη, τη μελέτη και τη προβολή της ιστορίας της τοπικής φορεσιάς.

Παρόμοια κιβωτό των προγόνων τους αποτελούν το Λαογραφικό Μουσείο του Νεοχωρίου και των Βρυσικών όπου τα μουσειακά εκθέματα εν γένει συνθέτουν μια ομάδα παραμέτρων που αναδεικνύει λεπτομερειακά την εικόνα του τόπου τους, την γενικότερη πολιτιστική κληρονομιά τους επιδιώκοντας την γνωριμία με το λαϊκό πολιτισμό και τα έθιμα του τόπου τους. Το υλικό των τριών μουσείων είναι απτές υλικές μαρτυρίες της γνήσιας εντόπιας ταυτότητας των Μάρηδων.

Τα πολύτιμα κομμάτια της ιστορίας των εν λόγω μουσείων, που αποτελούν τεκμήριο του τρόπου ζωής των προγόνων τους, είτε διατέθηκε από τους κατοίκους των δεκατριών χωριών των Μάρηδων είτε ανασυρθήκαν μέσα από ερείπια και χαλάσματα ενσωματώνοντας μουσειολογικό, μουσειακό και λαογραφικό προβληματισμό στη μόνιμη έκθεση τους. Κινητά αντικείμενα, κειμήλια που μεταφέρουν στο σήμερα την ζωή των παλαιότερων χρόνων, φωτογραφικό υλικό ή οπτικοακουστικό υλικό, συμπληρώνουν τη θεματολογία του μουσείου και καθρεφτίζουν τον πολιτισμό μέσα στον οποίο γεννήθηκαν και εκφράζουν.

Τα κυριότερα τεκμήρια της ζωής των προγόνων τους αναφέρονται σε γεωργοκτηνοτροφικά εργαλεία και μέσα, οικιακά σκεύη, αγγεία και εργαλεία, μεταφορικά μέσα, διάφορες συλλογές, παραδοσιακές ενδυμασίες. Στον εκθεσιακό χώρο τα γεωργοκτηνοτροφικά εκθέματα απαρτίζονται από εργαλεία όπως κάρο, άροτρο, εργαλεία αλωνίσματος, ξύλινα φτυάρια, εργαλεία κοσκινίσματος. Στα οικιακά σκεύη διακρίνονται οι πήλινες σουπιέρες, πινακωτές, πήλινες και μπακιρένιες κατσαρόλες, χερόμυλος, δισάκι,

πιατοθήκες, πήλινα αγγεία, κοφίνια και πολλά άλλα καθημερινά χρηστικά αντικείμενα. Όλα τα οικιακά σκεύη άμεσα μαρτυρούν τον τρόπο κατασκευής τους, τα διαφορετικά υλικά κατασκευής, τις πρώτες ύλες της εποχής, τη τεχνογνωσία και τη χρηστικότητα τους.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα μεταφορικά μέσα κυρίως η άμαξα (ταλίκα) και η βοϊδάμαξα και σημαντική θέση στο μουσείο κατέχουν τα μικροέπιπλα, όπως τρίποδο σουντήρι (καναπές), τραπεζάκια και κασέλες. Μεγάλο κομμάτι του υλικού που εκτίθεται αφορά την υφαντική, όπως κλινοσκεπάσματα, πετσέτες, μάλλινες κουβέρτες, καλύμματα, στρωσίδια, μαξιλάρια, εργόχειρα και αυθεντικές τοπικές φορεσιές. Τέλος, περίοπτη θέση κατέχουν τα διάφορα εκκλησιαστικά είδη όπως κολυμβήθρα, εικονοστάσι, μανουάλια και τα κοσμήματα.

Η συλλογή του πολιτιστικού αποθέματος απευθύνεται σε μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με στόχο να γίνει χώρος μάθησης, ανακάλυψης, ψυχαγωγίας και ανάπτυξης της ευαισθησίας των μαθητών μέσω της βιωματικής επαφής και στο ευρύτερο κοινό που επιθυμεί να γνωρίσει τον πολιτισμό των Μάρηδων στο θεαματικό πανόραμα της χρονικής τους διαδρομής από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Μουσικοχορευτική παράδοση

Το μουσικοχορευτικό ιδίωμα της Θράκης παρουσιάζει ένα ξεχωριστό χρώμα, μέσα από μια έντονη μουσική, χορευτική και εθιμική παράδοση (Τυροβολάς 2005). Σημαντικές μεταβολές στο μουσικό γίγνεσθαι της Θράκης και ειδικότερα στο Βόρειο Έβρο και τη περιοχή των Μάρηδων, εκδηλώνονται στη περίοδο του μεσοπολέμου (Μπακλατζής 2009). Η μουσική αποτελούσε πάντα τον καθρέφτη της τοπικής κοινωνίας των Μάρηδων. Η περιήγηση στα μονοπάτια της πραγματοποιείται μέσα από τα μουσικά συγκροτήματα που ερμηνεύουν με κατεξοχήν όργανο τη γκάιντα ενώ παράλληλα παίζουν φλογέρα, καβάλι (μακριά φλογέρα) και λύρα. Η γκάιντα και η θρακιώτικη λύρα αποτελούν την παραδοσιακή ζυγιά της περιοχής (που σημαίνει ζευγάρι) και κατέχουν κυρίαρχη θέση σε διάφορες κοινωνικές τελετουργίες όπως γάμοι, αρραβώνες, χοροί στη πλατεία, στ' αλώνια, και στα πανηγύρια. Η γκάιντα αποτελούσε τον κύριο εκφραστή του αγροτικού πολιτισμού της περιοχής και βάση επικοινωνίας ανάμεσα στους ντόπιους θρακιώτες (Πινέλης 2013).

Τόσο στους Μάρηδες όσο και στην ευρύτερη περιοχή του Έβρου το τραγούδι και ο χορός ήταν αλληλένδετα συνδεδεμένα μεταξύ τους. Πρωταγωνιστικό ρόλο στο χορό και στο τραγούδι των Μάρηδων έχουν οι γυναίκες και τα θέματα των τραγουδιών αναφέρονται σε όλες τις φάσεις του κύκλου ζωής του ανθρώπου γέννηση, έρωτας, γάμος, θάνατος, εργασία. Επίσης κάθε γιορτή έχει τα δικά της τραγούδια και χορούς κυρίως η αποκριές και το Πάσχα. Υπάρχει ποικιλία ρυθμού με έντονες και γρήγορες εναλλαγές και, γενικά, παρατηρείται συγγένεια με τη βυζαντινή μουσική. Το χορευτικό μέρος διακρίνεται για το ρυθμικό του πλούτο σε απλούς ρυθμούς όπως χασάπικος, ταπεινός συρτός και σε σύνθετους όπως ζωναράδικος, μπαϊτούσκα, καλαματιανός, μαντηλάτος, καρσιλαμάς, συγκαθιστός.

Εδώ και μερικά χρόνια πληθαίνουν οι νέοι άνθρωποι που ασχολούνται, μαθαίνουν και παίζουν γκάιντα και θρακιώτικη λύρα και άλλα παραδοσιακά όργανα, όπως το καβάλι και το βαρύ λαικό νταούλι με βίτσα.

Αξιοσημείωτη, επίσης είναι η ύπαρξη πολλών εκπολιτιστικών πολιτιστικών συλλόγων στην κοινότητα των Μάρηδων καθώς οι σύλλογοι θεωρούνται «θύλακες» της παράδοσης, συνεχιστές και θεματοφύλακες των αξιών, των ηθών και των εθίμων (Λιόντου 2010). Κύριο μέλημα τους είναι η διάσωση της πνευματικής-πολιτιστικής-κοινωνικής κληρονομιάς, η μετάδοση της στις επόμενες γενιές με την αναβίωση των τοπικών εθίμων όπως το έθιμο της γυναικοκρατίας και του Θρακικού παραδοσιακού γάμου, η αναβάθμιση του πνευματικού επιπέδου των μελών τους και η διάσωση του περιβάλλοντος (Ασπρογέρακας 2010) μέσα από διάφορες δράσεις. Οι σύλλογοι σαν βασικοί φορείς της πολιτιστικής, άρα και της μουσειακής δραστηριότητας δραστηριοποιούνται σε διάφορους τομείς με κυριότερους άξονες δράσεις τα χορευτικά και τα ανταμώματα. Με τις δράσεις τους στοχεύουν κατά κύριο λόγο στον εκπολιτισμό και στην παραγωγή των λαογραφικών εκδηλώσεων.

Η πρώτη επίσημη συνάντηση όλων των τοπικών συλλόγων των Μάρηδων πραγματοποιήθηκε το 2000 στο Σιτοχώρι και λαμβάνει χώρα κάθε χρόνο σε διαφορετικό χωριό.

Συμπεράσματα

Την εποχή της παγκοσμιοποίησης, την αναγκαιότητα για στήριξη στις παραδοσιακές αξίες και θεσμούς έχουν υιοθετήσει οι Μάρηδες καθώς η απομάκρυνση τους από τα πολιτιστικά ιδεώδη ελλοχεύει πολλούς κινδύνους όπως την ηθική χαλάρωση και την κρίση των αξιών με κίνδυνο την αλλοίωση της πολιτιστικής τους φυσιογνωμίας. Ως απόρροια της συνειδητοποίησης της πολυδιάστατης σημασίας των δημιουργημάτων της ιστορικής κληρονομιάς τους αποτελεί η ευαισθητοποίηση τους για την προστασία και την ανάδειξη της. Η διατήρηση της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας τους αποτελεί ηθική επιταγή, άρρηκτα συνδεδεμένη με τον σεβασμό στα μνημεία και τα αντικείμενα τα οποία έχουν διατηρηθεί στην πορεία του χρόνου αλλά και τις ζωντανές εκφράσεις, παραδόσεις, ήθη και έθιμα. Ολόκληρος ο Θρακικός λαϊκός πολιτισμός, ο χαρακτήρας και η νοοτροπία τους εκφράζεται μέσα από τις παραδοσιακές φορεσιές τους, και τα λαογραφικά μουσεία τους, που αποτελούν κέντρο γνωριμίας και προβολής του Θρακικού πολιτισμού αλλά και χώρο έρευνας και πνευματικής δημιουργίας.

Κοινή πεποίθηση των Μάρηδων είναι ότι οι ιστορικές μνήμες διατηρούν την ιδιαιτερότητα τους, γεγονός που αποτρέπει την αλλοτρίωση τους ενώ παράλληλα επιτρέπει την οργάνωση της ζωής τους σε σταθερότερες βάσεις και την εξισορρόπηση της ατομικής υπόστασης στο κοινωνικό περιβάλλον. Η εξοικείωση των Μάρηδων με την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά τους σηματοδοτεί το επιστέγασμα της ιστορικής διαδρομής τους και τη παρακαταθήκη του κοινού τους παρελθόντος.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Ασπρογέρακας, Α. (2010). Μάρηδες το γνήσιο Θρακικό φύλο. Ανακτήθηκε στις 5/4/2016 από: https://sites.google.com/site/marhdes/koinonikes-ekdeloseis4.

Ασπρογέρακας, Ι. (2001). Μάρηδες: Το Γνήσιο Θρακικό Φύλο. Αθήνα: Νεφέλη.

Ασπρογέρακας, Ι. (2007). Η Ελληνική Παραδοσιακή Ενδυμασία των Μάρηδων. Θεσσαλονίκη: ΕΠΟΣΜΑ.

Ασπρογέρακας, Ι. (2010). Νεοχώρι: Το Κεφαλοχώρι των Μάρηδων: Από της Ιδρύσεως μέχρι το Έτος 2002. Πολιτιστικός Σύλλογος Γυναικών Νεοχωρίου.

Γιαννακίδου, Α. (1986). Θρακιώτικα Κεντίδια. Αλεξανδρούπολη: Εθνολογικό Μουσείο Θράκης.

Ευσταθοπούλου, Α. (2002). Παραδοσιακές φορεσιές της Θράκης. Ανακτήθηκε στις 4 Απριλίου 2016 από: http://users.sch.gr/athanasiadi/thrakiki/foresies.htm.

Καραβάς, Κ. (2005). Λεύκωμα Παραδοσιακών Ενδυμασιών Βορείου Έβρου. Αθήνα: Στρατηγικές Εκδόσεις.

Κουρτίδης, Κ. (1932). Ιστορία της Αρχαίας Θράκης (Α΄τόμος).

Κυριακίδου-Νέστορος, Α. (1993). Μελετήματα ΙΙ. Αθήνα: Πορεία.

Λιόντου, Ν. (2010). Πολιτιστικοί σύλλογοι, λαογραφικές συλλογές και λαογραφικά μουσεία στο Νομό Έβρου. Αναρτήθηκε στις 8 Απριλίου 2016 από: http://ikee.lib.auth.gr/record/126504/files/GRI-2011-6664.pdf.

Μελίδου, Ν. (1976). Οι «τσούκνες» των Μάρηδων. Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου.

Μερακλής, Γ.Μ. (2004). Ελληνική Λαογραφία. Αθήνα: Οδυσσέας.

Μπακλατζής, Π. (2009). Θράκη: η μουσική των Μάρηδων. Ανακτήθηκε στις 5 Απριλίου 2016 από: https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/13624/2/MpaklatzisPE2009.pdf.

Μπαμπινιώτης, Γ. (2006). Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας. Β' Έκδοση. Γ' Ανατύπωση. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.

Κρατερός, Ο. (2010). Κωστής Παλαμάς. 27 Φεβρουαρίου. Ανακτήθηκε στις 10 Απριλίου 2016 από: http://antistasi.org/?p=5699.

Παπαντωνίου, Ι. (1978). Συμβολή στη Μελέτη της Γυναικείας Ελληνικής Παραδοσιακής Φορεσιάς. Ναύπλιο: Εθνογραφικά 1.

Πινέλης, Κ. (2013). Οι Μάρηδες της Θράκης. Ανακτήθηκε στις 4 Απριλίου 2016 από: http://www.eidisis.gr/topika-nea-toy-n-kilkis/kostas-pinelis-oi-marides-tis-thrakis.html.
Πολίτης, Ν. (1994). Παραδόσεις. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
Πολυμέρου-Καμηλάκη, Αικ. (1984). Λαϊκός Υλικός Βίος και Πολιτισμός: Προβλήματα και Απόψεις. Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών.
Σινόπουλος, Σ., Μιχελλής, Θ. (2009). Η Μουσική των Μάρηδων. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας-Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης.
Σύλλογος Εβριτών Νομού Ξάνθης (2008). Παραδοσιακή Φορεσιά και τα Μουσικά Όργανα της Θράκης. Ξάνθη: Σύλλογος Εβριτών Νομού Ξάνθης.
Τσολακίδου, Δ. (2016). Η παραδοσιακή φορεσιά της Θράκης. Ανακτήθηκε στις 4 Απριλίου 2016 από: http://www.foresies-evros.gr/index.php?option=com_content&view=article&id =47& Itemid=58&lang=el.
Τυροβολάς, Β. (2005). Ελληνικοί Παραδοσιακοί Χορευτικοί Ρυθμοί. Αθήνα: Gutenberg.

II. Ξενόγλωσση

Ambrose, T., Paine, C. (1993). Museum Basics. London: Routledge (ICOM in conjunction with Routledge).
Smith, L., Akagawa, N. (2009). Intangible Heritage. Abingdon: Routledge.
Unesco (2003). Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Retrieved on 4 April 2016 from: http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf.

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 325-338

ΟΙ ΓΚΑΓΚΑΒΟΥΖΗΔΕΣ ΤΟΥ ΘΟΥΡΙΟΥ

Βασιλική Ολμπασάλη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην αναπόσπαστη σχέση που συνδέει τον άνθρωπο με το περιβάλλον και στην αμοιβαία επίδραση του ενός πάνω στον άλλο, περιλαμβάνονται όλοι οι παράγοντες που συνθέτουν το πλαίσιο της ζωής. Σκοπός της παρούσης είναι να παρουσιαστεί το γεωγραφικό, ιστορικό, πολιτικό, γλωσσικό, κοινωνικό πλαίσιο στην περιοχή της Θράκης και ιδιαίτερα για τους πληθυσμούς των Γκαγκαβούζηδων της περιοχής. Αρχικά παρουσιάζεται η Θράκη της ευρύτερης περιοχής των Βαλκανίων, για να εστιαστεί στη συνέχεια στο γεωγραφικό χώρο της Ανατολικής και Δυτικής Θράκης και στις διεργασίες που οδήγησαν τους πληθυσμούς των Γκαγκαβούζηδων στην μόνιμη εγκατάστασή τους στη ελληνική Θράκη και συγκεκριμένα στο χωριό Θούριο.

Λέξεις κλειδιά: *Θράκη, Ανατολική Θράκη, Γκαγκαβούζηδες, πρόσφυγες, Θούριο*

Εισαγωγή

Το περιβάλλον αντιπροσωπεύει μια έννοια εξαιρετικά πλούσια, πολυδιάστατη και πολυσύνθετη, και γι' αυτό είναι δύσκολο να οριστεί πλήρως. Στη βιβλιογραφία εμφανίζεται ως χώρος ζωής, χώρος διαβίωσης, σύστημα σχέσεων, πεδίο δράσης, δημιουργίας, παραγωγής, κατανάλωσης, πειραματισμού, μετατροπής, μάθησης, χώρος κοινωνικοποίησης, έκφραση της κουλτούρας, ερέθισμα για αντιδράσεις και συμπεριφορές, αγαθό προς εκμετάλλευση. Άλλοτε ο όρος περιβάλλον ταυτίζεται με τον κοινωνικό περίγυρο άλλοτε με την οικολογία λειτουργώντας ως συνώνυμο της φύσης (Φλογαΐτη 1998). Συχνά, στην προσπάθεια οριοθέτησής του περιβάλλοντος χρησιμοποιούνται προσδιορισμοί, για να το χαρακτηρίσουν, όπως: φυσικό, ανθρώπινο, ζωικό, φυτικό, ανθρωπογενές, τεχνητό, αστικό, αγροτικό, ατμοσφαιρικό, υδάτινο, δασικό, πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, νομικό, αρχιτεκτονικό, πολεοδομικό. Το περιβάλλον όντας το σύνολο των συνθηκών που επηρεάζουν τον τρόπο ζωής των έμβιων όντων που ζουν και αναπτύσσονται μέσα σε αυτό, περιλαμβάνει τελικά όλες τις διαστάσεις και εκφάνσεις της ζωής. Κανένας οργανισμός δεν μπορεί να θεωρηθεί εκτός περιβάλλοντος και ο άνθρωπος δεν αποτελεί εξαίρεση.

Ο άνθρωπος συνδέεται αναπόσπαστα με το περιβάλλον και στην αλληλεπίδρασή τους περιλαμβάνονται όλοι οι παράγοντες που συνθέτουν το πλαίσιο της ζωής. Το περιβάλλον, παρόλο που θα πρέπει να θεωρείται στην ολότητα του, έχει διακριθεί σε δύο μεγάλα υποσύνολα. Τα υποσύνολα αυτά σε καμία περίπτωση δεν είναι διακριτά, αλλά τα οποία αλληλοσυμπληρώνονται και αλληλεξαρτώνται απόλυτα. Ο πιο διευρυμένος διαχωρισμός του περιβάλλοντος στη βιβλιογραφία είναι: το φυσικό, το οποίο συγκροτείται από τα φυσικά οικοσυστήματα και το ανθρωπογενές, το οποίο συγκροτείται από συστήματα που έχουν δημιουργηθεί από την ανθρώπινη παρέμβαση. Το ανθρωπογενές περιβάλλον διακρίνεται σε αυτό των τεχνοδομών και στο κοινωνικό περιβάλλον.

Ο πολιτισμός και ο χρόνος είναι δύο έννοιες που συνδέονται μεταξύ τους. Ο πολιτισμός περιλαμβάνει τα υλικά και πνευματικά επιτεύγματα. Όταν πρόκειται να μελετήσει κανείς την ιστορία των πολιτισμών, πρέπει απαραίτητα να κινηθεί στα τρία επίπεδα, στα οποία διαιρείται ο χρόνος: ο γρήγορος χρόνος των γεγονότων, ο ενδιάμεσος χρόνος των περιόδων και ο βραδύς χρόνος, ο οποίος έχει μακρά διάρκεια. Για να γίνει κατανοητός ένας πολιτισμός

πρέπει να μελετηθούν οι δομές του πολιτισμού, οι οποίες διακρίνονται στον βραδύ χρόνο. Να μελετηθούν δηλαδή οι μεταβολές, οι οποίες συντελούνται σε μεγάλα χρονικά διαστήματα (Braudel 2001).

Ιστορική αναδρομή

Η σημερινή ελληνική Θράκη ήταν κατά την αρχαιότητα ένα μέρος μόνο του μεγάλου χώρου που κατελάμβανε η αρχαία Θράκη, ο οποίος εκτείνονταν από το Αιγαίο έως το Δούναβη και από τον Εύξεινο Πόντο έως τη Μακεδονία. Στους πρώτους κατοίκους της περιοχής προστέθηκαν τα θρακικά φύλα από το βορρά τον 11^{ο} αι. π.Χ. Στον ευρύτατο αυτό χώρο ζούσαν οι Θράκες, οι οποίοι σύμφωνα με το Ηρόδοτο ήταν πολυπληθής λαός (Χατζόπουλος 2000). Ο Όμηρος, πέρα του προσδιορισμού των συνόρων της, γράφει ότι ο Άθως από όπου κατέβαινε η θεά Ήρα βρισκόταν στη Θράκη και ότι σε αυτή περιλαμβανόταν και η Πιερία η κοιτίδα των Μουσών και ακόμη πως στην κορυφή του όρους της Σαμοθράκης καθόταν ο Ποσειδώνας και παρακολουθούσε τον Τρωικό πόλεμο. Ο Παυσανίας λέει, ότι οι Θράκες ήταν πολυάριθμοι. Ο Θουκυδίδης, ο πατέρας του οποίου καταγόταν από τη Θράκη, διαγράφει με ακρίβεια τα σύνορα της πλησιάζοντας αυτά που ήταν προ των βαλκανικών πολέμων (ΥΕΘΑ 2000). Οι αρχαίες Ελληνικές πηγές αναφέρουν τα ονόματα πολλών Θρακικών φύλλων όπως: οι Κίκονες, οι Βίστονες, οι Σαππαίοι, οι Βρίαντες, οι Γέτες, οι Οδρύσσες και άλλα. Κατά τη διάρκεια του 4^{ου} αι. π.Χ. ο βασιλιάς Φίλλιπος της Μακεδονίας κατέκτησε το μεγαλύτερο μέρος της Θράκης και το προσάρτησε στο μεγάλο κράτος που ονειρευόταν και δημιουργούσε. Οι συνεχείς εκστρατείες (353-350 και 342-334 π.Χ.) του Φίλιππου τον οδήγησαν στην κατάληψη πόλεων της Θράκης και μεγάλων τμημάτων του Θρακικού χώρου (ΥΕΘΑ 2000). Ο Φίλιππος οργάνωσε τη Θράκη από τον ποταμό Νέστο ως τον Εύξεινο Πόντο σε μια Μακεδονική επαρχία και επέβαλε στους υπηκόους του την καταβολή ετήσιου φόρου και την παροχή στρατιωτικών τμημάτων, τα οποία ενίσχυαν το Μακεδονικό στρατό (Χατζόπουλος 2010). Αργότερα, ο γιος του Φιλίππου Αλέξανδρος ο Μέγας ολοκλήρωσε την κατάκτηση της Θράκης, ο οποίος μάλιστα έφτασε έως και το Δούναβη (Χατζόπουλος 2000).

Μετά τη διάλυση του Μακεδονικού κράτους οι Ρωμαίοι διατήρησαν στον έλεγχό τους το βασίλειο των Θρακών Οδρυσών και προσάρτησαν τη Θράκη στην αχανή αυτοκρατορία τους έως το 46 μ.Χ., οπότε και ανακήρυξαν τη Θράκη Ρωμαϊκή Επαρχία (Βουλή των Ελλήνων 2000). Στα χρόνια της Ρωμαιοκρατίας η Θράκη αναπτύσσεται με γοργούς ρυθμούς καθώς βελτιώθηκε το οδικό δίκτυο που συνέδεε την εποχή εκείνη τις μεγάλες πόλεις με την θάλασσα και την κεντρική Ευρώπη. Ο μεγαλύτερος δρόμος ήταν η Εγνατία οδός που ξεκινούσε από το Δυρράχιο και οδηγούσε προς την ανατολή για να φθάσει στο Βυζάντιο (Καψής 1963).

Φτάνοντας στον 4ο αι. μ.Χ., ο μέγας Κωνσταντίνος είναι αυτός που θα μεταφέρει την πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας από τη Ρώμη στην Κωνσταντινούπολη και θα μεταβάλει ως επακόλουθο αυτού τη Θράκη στη σημαντικότερη επαρχία της βυζαντινής αυτοκρατορίας. Ήδη από το δεύτερο μισό του 4ου αι. και έως τον 7ο αι. η περιοχή διαταράσσεται από πολυάριθμες επιδρομές Γότθων, Ούννων, Αραβοσλάβων και Βουλγάρων. Οι Βούλγαροι εγκαθίστανται στις βόρειες περιοχές της Θράκης και τα σύνορα της διαμορφώνονται έκτοτε και έως το 19ο αι. από το Νέστο ποταμό έως το Εύξεινο πόντο και από το Αιγαίο έως την οροσειρά του Αίμου. Στη διάρκεια του 12ου 13ου και 14ου αι. οι επιδρομές και οι λεηλασίες που δέχεται η Θράκη είναι συνεχείς και γίνονται από Νορμανδούς, Σταυροφόρους, Κουμάνους, Τατάρους, Καταλανούς και Τούρκους (ΥΕΘΑ 2000).

Το 1354 η Καλλίπολη και η γύρω περιοχή κατακτιέται από τους Οθωμανούς Τούρκους και το 1371 ολόκληρη η Θράκη. Την ίδια χρονιά, ο σουλτάνος Μουράτ ο Β΄ μεταφέρει την πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας στην Αδριανούπολη. Στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας εγκαταστάθηκαν στην περιοχή τουρκομάνοι έποικοι και ευνοήθηκε ο εξισλαμισμός των κατοίκων. Παρόλα αυτά, μεγάλο μέρος του ντόπιου πληθυσμού διατήρησε τόσο τη γλώσσα όσο και τη θρησκεία του. Από τον 15^{ο} έως και τον 19^{ο} αι. οι πληθυσμοί της Θράκης Έλληνες, Βούλγαροι και Τούρκοι συμβίωναν. Οι αναμεμιγμένοι πληθυσμοί ήταν όμως και ο βασικότερος λόγος για τον οποίο στο δεύτερο μισό του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αι. τη

Θράκη τη διεκδικούσαν η Ελλάδα, η Βουλγαρία και η Οθωμανική αυτοκρατορία. Οι έντονοι εθνικοί ανταγωνισμοί και τα πολλαπλά συμφέροντα των διεκδικητών είχαν ως επακόλουθο την τριχοτόμηση του ενιαίου ιστορικού και γεωγραφικού χώρου της Θράκης με καθοριστικές συνέπειες για τους πληθυσμούς της περιοχής. Το 1885 η Βουλγαρία προσάρτησε τη Βόρεια Θράκη (Ανατολική Ρωμυλία) (Βουλή των Ελλήνων 2000)

Το 1918, μετά τη λήξη του Α΄ Παγκόσμιου Πόλεμου, οι Μεγάλες δυνάμεις (Γαλλία, ΗΠΑ, Ιταλία και Μ. Βρετανία) έθεσαν τη Θράκη υπό διασυμμαχική κατοχή. Περίπου ενάμιση χρόνο μετά ανέθεσαν τη διοίκηση της περιοχής στη Ελλάδα. Με τη συνθήκη των Σεβρών την 28 Ιουλίου 1920 ολόκληρη η περιοχή παραχωρήθηκε στην Ελλάδα (Βουλή των Ελλήνων 2000). Ωστόσο, στο τέλος 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα του ακολούθησαν δυσμενείς για τη Θράκη εξελίξεις, οι οποίες οφείλονται κυρίως στους παρακάτω λόγους: α) Η περιοχή ήταν σε πολύ κοντινή απόσταση από την πρωτεύουσα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, την Κωνσταντινούπολη. β) Είχε επαφή με τα στενά, τα οποία η Βρετανία θεωρούσε προς συμφέρον της να μην τεθούν υπό Ρωσικό έλεγχο. γ) Τα σύνορα της περιοχής με τη Βουλγαρία ήταν εκτενή, ενώ απείχε πολύ από τα σύνορα της τότε Ελλάδας. δ) Η Ρωσία επιδιώκοντας την έξοδο της στο Αιγαίο υποστήριξε πολλές φορές τη Βουλγαρία έναντι των ελληνικών συμφερόντων.

Τα τεράστια συμφέροντα οδήγησαν σε ολέθριες συνέπειες για την περιοχή και τους πληθυσμούς της. Πάνω από 1.600.000 Έλληνες από την Ανατολική και Βόρεια Θράκη πήραν το δρόμο της προσφυγιάς. Με τη Συνθήκη του Νεϊγύ το 1919 αντηλλάγησαν 330.000 Έλληνες της Βόρειας Θράκης με 85.000 Βούλγαρους της Μακεδονίας και με την συνθήκη της Λωζάννης στις 24 Ιουλίου 1923 1.250.000 Έλληνες της Τουρκίας με 450.000 Μουσουλμάνους της. Η συνθήκη της Λωζάννης όρισε έκτοτε τον ποταμό Έβρο ως σύνορο μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας και πρόβλεψε την οριστική ενσωμάτωση της δυτικής Θράκης στην Ελλάδα. Με την ίδια συνθήκη οι μουσουλμάνοι που κατοικούσαν στη Θράκη εξαιρέθηκαν από την υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών και αναγνωρίστηκαν ως θρησκευτική μειονότητα από το ελληνικό κράτος. Από την ανταλλαγή εξαιρέθηκαν επίσης οι Έλληνες κάτοικοι της Κωνσταντινούπολης και των νησιών Ίμβρου και Τενέδου (ΥΕΘΑ 2000).

Η προσφυγιά

Μετά την ελληνοτουρκική συμφωνία για την ανταλλαγή των πληθυσμών (Ιανουάριος 1923), τη συνθήκη της Λωζάννης (Ιούλιος 1923) και μέχρι το Δεκέμβριο του 1924, το σύνολο των ανθρώπων, οι οποίοι άλλαξαν τον τόπο διαμονής τους ήταν 1.220.000 Έλληνες και 45.000 Αρμένιοι, οι οποίοι ήρθαν στην Ελλάδα, 518.146 μουσουλμάνοι, οι οποίοι έφυγαν στην Τουρκία και 92.000 Βούλγαροι, οι οποίοι έφυγαν στη Βουλγαρία (Μαλκίδης 2010). Από τους 1.220.000 Έλληνες πρόσφυγες, οι 107.607 εγκαταστάθηκαν στην ελληνική Θράκη, οι 638.254 εγκαταστάθηκαν στη Μακεδονία. Τα νησιά του αιγαίου υποδέχτηκαν 56.613, η Κρήτη 33.900, στην Ήπειρο εγκαταστάθηκαν 8.197 και 377.297 στην Αττική και την Πελοπόννησο. Στην ελληνική Θράκη οι τρεις μεγάλες πόλεις της (Ξάνθη, Κομοτηνή, Αλεξανδρούπολη) υποδέχονται μεγάλο μέρος των προσφύγων, οι οποίοι το 1928 αποτελούν πάνω από το μισό των πληθυσμών τους.

Την τραγική κατάσταση που εκτυλίχτηκε περιγράφει χαρακτηριστικά ο Κ. Γεραγάς, αναπληρωτής γενικός διοικητής Θράκης: «Επί πολλάς ημέρας η αμαξιτή οδός Αρκαδιουπόλεως και πολύ πέραν αυτής μέχρι το Κάραγατς εκαλύπτετο υπό συνεχούς σειράς αραμπάδων, εκ των οποίων έκαστος κατά κανόνα μετέφερεν ανά μίαν οικογένειαν μετά των κινητών της. Την τραγικήν σιωπήν ετάρασσεν ο ιδιόρρυθμος ήχος των ριζόντων τροχών των οχημάτων» (Γερμίδης 1985). Ο Αδριανουπολίτης Α. Γερμίδης γράφει επίσης, ότι «επί 15 ημέρες φάλαγγες ατελείωτες διέσχιζαν τους δρόμους της Θράκης» (Γερμίδης 1985). Πολλοί Θρακιώτες χάθηκαν από τις αρρώστιες και κακουχίες στο δρόμο (Ζαφείρης 2008). Και σαν να μην έφταναν όλα αυτά, όπως αναφέρει ο Αποστολίδης, Υποδιοικητής της Μακράς Γέφυρας, κατά σατανική σύμπτωση δυνατή βροχή και χαλάζι έπληξε τους ατυχείς

ανθρώπους, ωσάν τα στοιχεία της φύσης να συνωμότησαν με τους φανερούς και κρυφούς εχθρούς της φυλής για την εξόντωσή της (Γεραγάς 1926).

Στην εφημερίδα *Νεολόγος Πατρών* ο Σμυρναίος δημοσιογράφος Παντελής Καψής κάνει μία προσπάθεια να αποτιμηθούν τα πλούτη της Μικρά Ασίας και της Ανατολικής Θράκης που χάθηκαν και γλαφυρά αναφέρει: «η Μ. Ασία και η Αν. Θράκη με την ευφορία των, με τον εμπορικόν, βιομηχανικόν, μεταλλευτικόν πλούτο των, ήσαν η γη της Επαγγελίας, γη Χαναάν, όπου έρεε το μέλι και το γάλα. Τώρα το αίμα και η φωτιά μετέβαλε τα ωραία αυτά μέρη σε απέραντα νεκροταφεία με ερείπια καπνίζοντα» (Καψής 1923).

Οι Γκαγκαβούζηδες

Η εμφάνιση του Γκαγκαβούζικου φύλου

Στα τέλη του 19ου αιώνα εντοπίζονται οι πρώτες αναφορές για τους Γκαγκαβούζηδες στη ρωσική βιβλιογραφία. Φαίνονται κυρίως εγκατεστημένοι στη Βόρεια Θράκη μεταξύ Βάρνας και Δούναβη, ιδιαίτερα στη Νότια Δοβρουτσά. Η ιστορία των λαών που κατοικούσαν στην περιοχή διαμορφώθηκε υπό την επήρεια πολιτικών γεωγραφικών κοινωνικών συνθηκών σε μεγάλο ιστορικό χρόνο. Μελετώντας το πώς τα σύνορα των βαλκανικών κρατών διαμορφώθηκαν από τα μέσα του 19ου αιώνα, αντιλαμβάνεται κανείς πως η εθνογένεση των βαλκανικών λαών δεν ήταν όμοια ή ταυτόχρονη. Μέσα στη δίνη του χρόνου οι αιματηροί πόλεμοι, οι γενικές πολιτικές συνθήκες και ο ενιαίος γεωγραφικός χώρος επέδρασαν με τρόπο τέτοιο, ώστε να διαμορφωθεί μία κοινή θρησκευτική και πνευματική κοινότητα (Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου 1992). Ωστόσο, τα εθνολογικά όρια του κάθε φύλου, δεν είναι εύκολο να καθοριστούν με σαφήνεια, γι' αυτό και υπάρχουν διαφορετικές υποθέσεις για την προέλευση των Γκαγκαβούζηδων:

1. Σύμφωνα με μία από τις υποθέσεις, οι Γκαγκαβούζηδες λέγεται, ότι είναι απόγονοι των Βουλγάρων. Υιοθέτησαν δε την τουρκική γλώσσα κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (τουρκοφώνησαν) (Μάνωφ 1933) Στη συνέχεια, μετανάστευσαν τον 7ο αιώνα από τις όχθες του Βόλγα στα Βαλκάνια και ασπάστηκαν τον χριστιανισμό τον 9ο αιώνα.
2. Μία άλλη υπόθεση θεωρεί, ότι οι πρόγονοι των Γκαγκαβούζηδων ήταν τουρκόφωνοι λαοί, καταγόμενοι από τους πληθυσμούς νομαδικών φυλών όπως οι Ογούζοι, οι Πετσενέγκοι και οι Κουμάνοι. Στη συνέχεια λέγεται, ότι μετανάστευσαν από τα βορειοανατολικά Βαλκάνια και εγκαταστάθηκαν στα δυτικά παράλια του Εύξεινου Πόντου.
3. Η τρίτη υπόθεση παρουσιάζει τους Γκαγκαβούζηδες ως Σελτζούκους Τούρκους. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, η εγκατάστασή τους στη Δοβρουτσά έγινε από το Σουλτάνο Izzeddin Keykâvuz περίπου το 1263. Αν όμως επρόκειτο για τουρκικό φύλο, με την κατάκτηση της περιοχής τους από τους Οθωμανούς, θα έπρεπε να επιλέξουν την πλευρά των νικητών, μόνο που κάτι τέτοιο δεν έγινε. Όπως αναφέρει μάλιστα ο Κοζαρίδης (2012), όταν τα χωριά των Γκαγκαβούζηδων στη Βόρεια Βουλγαρία κατακτήθηκαν από τους Οθωμανούς, στην Καβάρνα και την Καλιάκρα οι Γκαγκαβούζες επέλεξαν να χαθούν πέφτοντας στον γκρεμό παρά να πέσουν στα χέρια των Οθωμανών (Κοζαρίδης 2012). Επίσης, εάν όντως επρόκειτο για τουρκικό φύλο στην εμφάνιση των Οθωμανών θα έπρεπε να ταχθούν στην πλευρά των Σελτζούκων, όπως κάνανε άλλα φύλα. Στη βιβλιογραφία υπάρχουν καταγραφές για τους Γκαγκαβούζηδες που αντιστάθηκαν και συμμετείχαν σε όλους τους ρωσοτουρκικούς πολέμους στο πλευρό των Ρώσων. Είχαν αποδεδειγμένη συμμετοχή στη Φιλική Εταιρεία και υπέστησαν διωγμούς και σφαγές από τον οθωμανικό στρατό. Επιπλέον, ενώ παρατηρήθηκε σε μαζικός εξισλαμισμός σε φύλα που ζούσαν στην περιοχή, οι Γκαγκαβούζηδες της νότιας Δοβρουτσάς παρέμειναν χριστιανοί. Αρκετοί ιστορικοί βασίζονται στο όνομα του σουλτάνου του Ικονίου Izzeddin Keykâvus, για να επεξηγήσουν την ετυμολογία του ονόματος των Γκαγκαβούζηδων. Ωστόσο, ακολουθώντας τη χρονολογική προσέγγιση του Κοζαρίδη, η άποψη αυτή αντικρούεται από τα ίδια τα ιστορικά γεγονότα. Ο

Keykâvus, εγκαταστάθηκε στην Κριμαία το 1265 (Κοζαρίδης 2012) όπου και παρέμεινε μέχρι το θάνατο του το 1275-76 (Wikipedia 2016). Οι Οθωμανοί άλλωστε ονόμασαν την περιοχή Δοβρουτσά, παραπέμποντας στο όνομα του Ντομπροντίτσα, ο οποίος φαίνεται να ήταν ένας από τους πιο αξιόλογους ηγεμόνες που ανέδειξε η περιοχή (Κοζαρίδης 2012).

4. Η τέταρτη υπόθεση παρουσιάζει τους Γκαγκαβούζηδες ως τουρκόφωνους Μικρασιάτες, Καραμανλήδες. Για την απόδειξη και υποστήριξη αυτής της θεωρίας, της κοινής καταγωγής Καραμανλήδων και Γκαγκαβούζηδων, έχει γίνει μια καταγραφή κοινών χαρακτηριστικών: α) Είναι τουρκόφωνοι, διαβάζουν και γράφουν τα τουρκικά, χρησιμοποιώντας ελληνικό αλφάβητο (καραμανλίδικη διάλεκτος). β) Τα ονόματά τους είναι ελληνικά, ενώ τα επίθετά τους συνήθως τουρκικά και τελειώνουν σε -ογλου. γ) Στην εκκλησία, το Ευαγγέλιο, ο Απόστολος και άλλες προσευχές διαβάζονταν στα καραμανλίδικα.

   Οι Γκαγκαβούζοι έχουν έντονη θρησκευτική συνείδηση και εκκλησιαστικά υπάγονταν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο (Ιορδάνογλου 1984). Δεν είχαν δική τους γραπτή φιλολογία και χρησιμοποιούσαν τα καραμανλίδικα βιβλία. Ενδιαφέρον παρουσιάζει όμως και το γεγονός, ότι μέχρι την εμφάνιση των καραμανλίδικων βιβλίων, η λειτουργία στις εκκλησίες γίνονταν αποκλειστικά στα ελληνικά (Ιορδάνογλου 1984). Η προφορική λογοτεχνία ωστόσο είναι πολύ αναπτυγμένη. Συμπεραίνει λοιπόν κανείς, ότι τα κοινά καταγραφέντα χαρακτηριστικά δεν αποτελούν στοιχεία κοινής καταγωγής, αλλά μόνο κοινής θρησκευτικής πίστης. Ο Σ.Α. Χουδαβερδόγλου-Θεόδοτος (1930) αναφέρει: «Οι τουρκόφωνοι Έλληνες της Καππαδοκίας διεκπεραιώθηκαν εις τα ευρωπαϊκά παράλια του Ευξείνου, εγκατασταθέντες εν Βάρνη, Πύργω, Βαλτσικίω και Παζαρτζικίω». Η μετανάστευση ή η μεταφορά πληθυσμών από τη Μικρά Ασία στα Βαλκάνια πράγματι συνέβαινε, όμως δεν έχουν εντοπιστεί συμπαγείς πληθυσμοί Καραμανλήδων στον βαλκανικό χώρο, παρά μόνο μεμονωμένοι οικισμοί. Αυτή η υπόθεση, ότι οι Γκαγκαβούζηδες είναι τουρκόφωνοι Μικρασιάτες, Καραμανλήδες αμφισβητήθηκε τόσο από Τούρκους όσο και από Βούλγαρους ιστορικούς (Ιορδάνογλου 1984).

5. Μία ακόμη υπόθεση είναι αυτή, η οποία θέλει οι Γκαγκαβούζηδες να είναι τουρκόφωνοι ορθόδοξοι χριστιανοί με βαλκανικά πολιτισμικά και φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά. Εντοπίζονται εγκατεστημένοι στα βορειοανατολικά Βαλκάνια. Κυρίως βρίσκονται στην περιοχή της Δοβρουτσάς, στα εδάφη από την Βάρνα έως την Κωνστάντζα και από τη Καβάρνα ως το Ντόμπριτς. Πηγαίνοντας πίσω στην ιστορία, στα ίδια εδάφη (από τα αρχαία χρόνια και μέχρι τον 3ο μ.Χ.). αιώνα εμφανίζεται να κατοικεί ένα βαλκανικό θρακικό φύλο με την ονομασία Κατταούζοι ή Κροβούζοι. Αναφορές για τους Κροβύζους ή Κροβούζους υπάρχουν στον Ηρόδοτο, το Στράβωνα και τον Πτολεμαίο, οι οποίοι μιλούν για ένα θρακικό φύλο που κατοικεί στην περιοχή της Οδησσού (Βάρνα). Επίσης, ο Ρωμαίος ιστορικός Πλίνιος και ο εξόριστος ποιητής Οβίδιος αναφέρουν, ότι η περιοχή κατοικείται από τον θρακικό λαό των Κατταούζων ή Κατούζων (Κοζαρίδης 2012). Και σε αυτήν την υπόθεση έχουν αναζητηθεί κοινά χαρακτηριστικά: α) Η σχετική ομοιότητα του εθνονύμου μπορεί να θεωρηθεί ένδειξη κοινής καταγωγής. β) Εντοπίζονται να κατοικούν στην ίδια περιοχή για εκατοντάδες χρόνια και θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι οι Γκαγκαβούζηδες αποτελούν τη συνέχεια του θρακικού φύλου των Κατταούζων ή Κροβούζων (Κοζαρίδης 2012). γ) Τα ελληνικά ονόματα των πόλεων συνηγορούν στην επαφή αυτών των φύλων με τις ελληνικές πόλεις-αποικίες της περιοχής.

Την περιοχή χαρακτηρίζουν μεγάλες αλλαγές. Τόσο η Ρωμαϊκή, όσο και η Βυζαντινή και η Οθωμανική αυτοκρατορία, δεν φαίνεται να αλλοίωσαν την συνεχή παρουσία των πληθυσμών σε αυτά τα εδάφη. Το γεγονός αυτό οπωσδήποτε σχετίζεται με την κύρια κοινωνική δομή, την αγροτική κοινωνία, λόγω της οποίας παρέμεναν και προσαρμόζονταν στις νέες κάθε φορά συνθήκες. Από συγκριτικές γενετικές έρευνες βρέθηκε, ότι οι Γκαγκαβούζοι είναι περισσότερο συγγενείς με τις γειτονικές εθνικές ομάδες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης παρά με τις γλωσσικά συναφείς ομάδες της Ανατολίας (Nasidze et al. 2007). Σημαντικότερες

διάφορες εντοπίζονται στις κατανομές ενοτήτων του Y χρωμοσώματος μεταξύ των Γκαγκαβούζηδων και άλλων τουρκόφωνων πληθυσμών (Varzari et al. 2009). Πιθανό είναι επίσης, ότι η ομοιότητα με τους γειτονικούς πληθυσμούς μπορεί να οφείλεται στην ανάμειξη των πληθυσμών αυτών. Επίσης, η γλωσσική μετατόπιση είναι πιθανό να προέρχεται από εκτουρκισμό (Varzari 2006). Η εμφάνιση του Ισλαμισμού και η στάση που κράτησαν οι σουλτάνοι με σκοπό την αύξηση του στρατού τους, οδήγησε πολλούς πληθυσμούς της Μικράς Ασίας σε νέες συμμαχίες και αλλαγή στρατοπέδου. Δεν άλλαζαν όμως το ίδιο εύκολα θρησκευτικό στρατόπεδο. Χαρακτηριστική ως προς αυτό είναι η άποψη του Αθ. Μάνωφ (1933), ο οποίος καταλήγει στο συμπέρασμα, ότι η ερμηνεία της λέξης Γκαγκαβούζοι δεν αποτελεί χαρακτηριστικό φυλής, αλλά δηλώνει τον χριστιανό ορθόδοξο.

Η γλώσσα των Γκαγκαβούζηδων

Η γλώσσα των Γκαγκαβούζηδων ανήκει στο νότιο όμιλο των τουρκικών γλωσσών. Είναι κοντά στην τουρκική, όπως αυτή ομιλείται στην Τουρκία, στο Αζερμπαϊτζάν και στο Τουρκμενιστάν. Ωστόσο, το μεγαλύτερο μέρος της φωνητικής και της μορφολογίας, καθώς επίσης το σύνολο σχεδόν της σύνταξης και της φρασεολογίας δεν είναι πια τουρκικά.

Η γλώσσα είναι ένα σημαντικό χαρακτηριστικό εθνοδιαφοροποίησης. Ο όρος «Γκαγκαβούζικη γλώσσα» και αναγνώριση της γλώσσας μπορεί να πραγματοποιήθηκε ταυτόχρονα ή ακόμα και μετά τη δημιουργία της εθνικής αυτογνωσίας. Η αρχή της χρήσης του όρου «Γκαγκαβούζικη γλώσσα» χρονολογείται από τα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα και τις αρχές του εικοστού αιώνα. Η πιο ενεργή χρήση του όρου "gagauzça" για να ορίσει τη μητρική γλώσσα, οφείλεται στη δημοσίευση των θρησκευτικών βιβλίων στα Γκαγκαβούζικα. Είναι γνωστό, ότι στα Βαλκάνια, οι Γκαγκαβούζηδες έκαναν χρήση της Καραμανλίδικης θρησκευτικής λογοτεχνίας, γραμμένη στην τουρκική γλώσσα με ελληνικά γράμματα. Η τουρκική γραφή ήταν άγνωστη στους Γκαγκαβούζηδες της Βουλγαρίας, οι οποίοι στερούνταν μια γλώσσα στην υπηρεσία της δικής τους λατρείας, και ως εκ τούτου στις εκκλησίες τους λειτουργούν είτε με τη βουλγαρική ή την ελληνική, και μόνο τα κηρύγματα είναι στα τουρκικά.

Η γλώσσα, μαζί με άλλα σημαντικά μέρη του πολιτισμού, εκτελεί το ρόλο ενός δείκτη της εθνικότητας. Είναι ειδικά η γλώσσα που επιτρέπει σε ένα άτομο να προσδιοριστεί ως μέλος μιας συγκεκριμένης εθνικής ομάδας, στην ίδια ώρα που η γλώσσα επιτρέπει την αναγνώριση του άλλου ως μη μέλους μιας ίδιας ομάδας. Οι ποικίλες διάλεκτοι της γλώσσας και η εθνική ταυτότητα συνδέονται με τις διάφορες ιστορικές συνθήκες στις οποίες βρέθηκαν οι Γκαγκαβούζηδες. Αυτές οι συνθήκες άλλωστε έχουν επηρεάσει σημαντικά τις διάφορες διαδικασίες των Γκαγκαβούζηδων προς αυτογνωσία και έχουν γίνει η αιτία για τις περιφερειακές διαφορές που απαντώνται πλέον μεταξύ των Γκαγκαβούζηδων στις διάφορες χώρες εγκατάστασής τους (Kvilinkova 2013). Οι Γκαγκαούζοι δεν είχαν στο παρελθόν τους γραπτό λόγο. Η παράδοσή τους, τα τραγούδια, οι παροιμίες τα ποιήματα, τα παραμύθια μεταφέρονταν από γενιά σε γενιά προφορικά. Μόλις το 1900 ξεκινούν να εκδίδονται γραπτά σε γκαγκαβούζικη γλώσσα με κυριλλική γραφή, που εξυπηρετούν κυρίως τον τρόπο λατρείας. Αλφάβητο και ορθογραφία για τη γκαγκαβούζικη γλώσσα δημιουργείται το 1957 βασισμένο και αυτό στα κυριλλικά γράμματα. Τα Γκαγκαβούζικα "Gagauz dili" είναι μια τουρκογενής γλώσσα που μιλιέται από τους Γκαγκαβούζηδες κυρίως στη Γκαγκαουζία της Μολδαβίας αλλά και στα νότια Βαλκάνια, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας. Έχει δύο διαλέκτους τα μπουλγκάρικα και τα θαλασσινά γκαγκαούζικα (Ιορδάνογλου 1984).

Ιστορία και θρησκεία

Την περίοδο από το 1250 και καταγράφονται πολλές μετακινήσεις λαών από τα βάθη της Ασίας προς τη Μικρά Ασία και την Ευρώπη. Το 1259 περίπου φαίνεται να εγκαταστάθηκαν οι Γκαγκαβούζικοι πληθυσμοί στην περιοχή της Βάρνας και της Καβάρνας. Σε αυτά τα μέρη δημιουργήθηκε το Δεσποτάτο της Καβάρνας, το οποίο και διαλύθηκε από τους Οθωμανούς τούρκους το 1383.

Οι διαφορές στην ιστορική εμπειρία των πληθυσμών συνδέονται άμεσα με τη θρησκεία. Η υιοθέτηση της Ορθοδοξίας και όχι του Ισλάμ από τους Γκαγκαβούζηδες αποτέλεσε κρίσιμη καμπή στην ανάδειξη του πολιτισμού τους. Η θρησκεία επηρέαζε βαθιά την ταυτότητά τους, καθώς ήταν πιο ισχυρή από μία ενδεχομένως εθνική ταυτότητα. Στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, οι Μουσουλμάνοι ήταν το πιο προνομιούχα ομάδα. Οι μη μουσουλμάνοι αντιμετωπίζονται ως μέλη των χαμηλότερων κοινωνικών ομάδων. Οι χριστιανοί αναγκάζονται, σε σύγκριση με τους μουσουλμάνους, να πληρώνουν υψηλότερους φόρους. Οι επιδρομές που δέχονταν τόσο από τους Οθωμανούς όσο και από τους Κιρκάσιους, στις περιοχές που ήταν εγκατεστημένοι, είχαν πάντα ως βασικό στόχο να τους αλλάξουν τη θρησκευτική πίστη (Katchanovski 2005).

Πριν από την άφιξή τους στη νότια Μολδαβία και τη γειτονική περιοχή της Οδησσού της Ουκρανίας κατά το τέλος του δέκατου όγδοου αιώνα και στις αρχές του δέκατου ένατου αιώνα, οι Γκαγκαβούζηδες ζούσαν στην περιοχή της Δοβρουτσάς, η οποία αποτελεί πλέον μέρος της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας. Ο λόγος για τη μαζική μετεγκατάσταση των Γκαγκαβούζηδων ήταν προσήλωσή τους στον Ορθόδοξο Χριστιανισμό. Συμμετείχαν μάλιστα στους Ρωσοτουρκικούς πολέμους στο πλευρό των Ρώσων και ουδέποτε συντάχτηκαν με τους Οθωμανούς. Για το λόγο αυτό κυνηγήθηκαν από τους Οθωμανούς και διασκορπίστηκαν στη Βουλγαρία και στην Ανατολική Θράκη. Στην ανατολική Θράκη εγκαταστάθηκαν στην περιοχή Χάφσας γύρο από την Αδριανούπολη, ενώ ο μεγαλύτερος πληθυσμός των Γκαγκαβούζηδων ακολούθησε τον Ρωσικό στρατό, προκειμένου να αποφύγει τα αντίποινα των Οθωμανών και εγκαταστάθηκε στη Βεσσαραβία, τη σημερινή Νότια Μολδαβία.

Ακόμη και αν η θρησκεία διώχθηκε στη Σοβιετική Ένωση, η απόλυτη πλειοψηφία των Γκαγκαβούζηδων διατήρησαν τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις. Για παράδειγμα, το 1995 έρευνα έδειξε ότι το 98% των ερωτηθέντων από τη Γκαγκαουζία της Νότιας Μολδαβίας προσδιορίζονται οι ίδιοι ως Ορθόδοξοι Χριστιανοί (Katchanovski 2005).

Η παρουσία των Γκαγκαβούζηδων στην Ανατολική Θράκη

Πρώτες εγκαταστάσεις γκαγκαβούζικων πληθυσμών στην Ανατολική Θράκη

Οι πρώτες εγκαταστάσεις Γκαγκαβούζηδων στην Ανατολική Θράκη προκύπτει από τις πηγές, ότι πραγματοποιήθηκαν μεταξύ του 1512 και 1566, την εποχή του Σελίμ Α' Γιαβούζ ή του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή (Λαμπουσιάδης 1911). Όπως αναφέρεται, Γκαγκαβούζηδες από τη Δοβρουτσά εγκαταστάθηκαν στη Χάφσα, στα πλαίσια της πολιτικής των σουλτάνων να επανδρώνουν τις ερημωμένες περιοχές στην περιφέρεια της αυτοκρατορίας. Το 1578 ο περιηγητής Gerlach (Βακαλόπουλος 1964) αναφέρει πως η Χάφσα είναι ένα μικρό τιμάριο ιδιοκτησία του Μεχμέτ πασά. Την ίδια περίοδο είναι πιθανό, ότι πραγματοποιήθηκε και η εγκατάσταση των Γκαγκαβούζηδων από τη Δοβρουτσά στην Ζίχνη Σερρών. Οι επόμενες εγκαταστάσεις γκαγκαβούζικων πληθυσμών στην ανατολική Θράκη έγιναν σταδιακά και σε διάφορες χρονικές περιόδους. Μία από τις μεγαλύτερες μετεγκαταστάσεις τους ήταν μετά τους διωγμούς 1820-1878. Εκδιώχτηκαν λόγω της συμμετοχής τους στο πλευρό των Ρώσων κατά την διάρκεια των ρωσοτουρκικών πολέμων. Να σημειωθεί επίσης ότι όσα χρόνια κράτησε η διαμάχη μεταξύ της βουλγαρικής εκκλησίας και του πατριαρχείου Κωνσταντινούπολης, οι Γκαγκαβούζηδες παρέμειναν πιστοί στο πατριαρχείο.

Στην Ανατολική Θράκη Γκαγκαβούζηδες ζούσαν σε χωριά στον καζά, τη διοικητική διαίρεση δηλαδή της επαρχίας, Χάφσας (Βαφείδης 1955): Χάσκιοϊ, Ολπασιά, Χεϊμπελέρ, Οσμανλί, Ισκερντέρκιοϊ, Μουσού-Μπεϊλί, Μούσουλτζα, Χιντιράς, Χιντίρ-Αγά, Τατάρκιοϊ. Στον καζά Μπαμπά-Εσκί ζούσαν στα χωριά: Ιμάμ-Παζάρ, Κούλελι, Ντογάντσαλι, Ναντιρλί. Στον καζά των Σαράντα Εκκλησιών, τα Γκαγκαβούζικα χωριά ήταν: Καρά-Χαλίλ, Κουγιούν-Κιαβού, Κοτζά-Χιντίρ, Γενίκιοϊ. Στο Καζά-Κιοπρού: Αζατλί, Ασλάν, Ιντζέκιοϊ, Καράκασιμ, Σαραπλάρ (Κοζαρίδης 2009). Στον καζά της Χάφσας καλλιεργούσαν κυρίως αμπέλια. Εκτός από τη γεωργία ασχολούνταν και με την κτηνοτροφία. Οι Γκαγκαβούζηδες της Ανατολικής Θράκης θα ταυτιστούν πλήρως με τον υπόλοιπο ελληνορθόδοξο θρακιώτικο πληθυσμό και θα ενταχθούν τόσο στην εκπαίδευση όσο και στους εκκλησιαστικούς θεσμούς και στην πολιτική διοίκηση. Όπως αναφέρει ο Κοζαρίδης (2009), στο φάκελο της Βουλής 434 «Θρακικά»

αναφέρονται γκαγκαβούζικα χωριά στη Θράκη το 1878: Χάφσα: 350 Έλληνες, τουρκόφωνοι, γεωργοί. Είχαν μία εκκλησία. Ολπασιά: 350 Έλληνες, τουρκόφωνοι, με μία εκκλησία. Πλήρωναν 1.000 γρόσια για τις ανάγκες του σχολείου. Χάσκιοϊ: 300 Έλληνες, τουρκόφωνοι, με μία εκκλησία. Πλήρωναν 1.000 γρόσια για τις ανάγκες του σχολείου. Ιμάμ-Παζάρ: 20 Έλληνες, τουρκόφωνοι, γεωργοί, με μία εκκλησία. Το 1905 εκκλησίες υπήρχαν στα χωριά: Αμπαλάρ, Ολπασιά, Χάφσα, Οσμανλί, Χάσκιοϊ, Γκερντεμλί, Νέντιρλι, Ιμάμ-Παζάρ, Καρά-Χαλίλ, Ασλάν, Αζατλί και την ίδια χρονιά καταγράφονται στοιχεία για 10 ελληνικά σχολεία και ένα ινστιτούτο με 615 μαθητές (Κοζαρίδης 2009).

Στις αρχές του 20ου αιώνα και πριν από τους Βαλκανικούς πολέμους, ο πληθυσμός των Γκαγκαβούζηδων ήταν διάσπαρτος στην επικράτεια και ασχολούνταν με τον γεωργικό και κτηνοτροφικό τομέα. Όσον αφορά στην εκπαίδευσή τους υπάρχουν αναφορές για μεγάλο αριθμό σχολείων και μαθητών. Οι βουλγαρικές επιδιώξεις στη Θράκη έφεραν όμως δυσμενή επακόλουθα στους πληθυσμούς, καθώς οι Βούλγαροι προσπαθούσαν να δημιουργήσουν θύλακες του βουλγαρικού στοιχείου, ώστε να το ενισχύσουν και να το εδραιώσουν στην περιοχή, καταφεύγοντας σε διωγμούς και βιαιοπραγίες εναντίον όσων αντιστέκονταν. Την ίδια περίπου χρονική περίοδο ξεκίνησε και το κίνημα των Νεότουρκων διαλαλώντας αρχικά την ισονομία και την ισοπολιτεία. Παρόλα αυτά δεν άργησαν να φανούν οι πραγματικές προθέσεις τους σε βάρος πάντα των ελληνικών πληθυσμών (Κοζαρίδης 2009).

Το 1912 με την κατάληψη της Θράκης από τους Βούλγαρους ξεκίνησε ο οργανωμένος αφανισμός του ελληνικού στοιχείου. Οι Βούλγαροι προβαίνανε σε καταφανείς σκληρότητες κάθε μορφής, εκβιασμούς, τρομοκρατία, δολοφονίες, φυλάκιση. Απαγόρευσαν τη λειτουργία των ελληνικών σχολείων, έκλειναν ή κατέστρεφαν τους ναούς. Το 1913 οι Τούρκοι χάνουν τα ευρωπαϊκά εδάφη. Ο τουρκικός στρατός καταστρέφει, δολοφονεί, καίει οτιδήποτε βρεθεί μπροστά του κατά την υποχώρησή του. Από την άλλη, ο Βουλγαρικός στρατός για αντίποινα καταστρέφει και ισοπεδώνει κι αυτός. Η Ανατολική Θράκη είναι στην πραγματικότητα ένα πεδίο ατελείωτων και συνεχόμενων μαχών και οι πληθυσμοί αυτής βρίσκονται στο έλεος των αντιπαλοτήτων. Από τα μέσα του 1913 αρχίζει μία δραματική περίοδος για τους πληθυσμούς των Γκαγκαβούζηδων. Τα επερχόμενα τουρκικά στρατεύματα και τα βουλγαρικά, τα οποία ήταν σε υποχώρηση, λεηλατούσαν, δολοφονούσαν, πυρπολούσαν. Η μαζική έξοδος από την περιοχή των ελληνικών πληθυσμών πραγματοποιήθηκε την άνοιξη του 1914.

Από τους 119.938 Ανατολικοθρακιώτες, οι οποίοι εκτοπίστηκαν κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων, οι 12.035 ήταν Γκαγκαβούζηδες. Το τέλος του Α΄ Παγκόσμιου Πόλεμου βρίσκει την περιφέρεια της Αδριανούπολης και τα χωριά της εγκαταλειμμένα. Λίγα χρόνια αργότερα επετράπη η παλιννόστηση των προσφύγων, όχι όμως ανεμπόδιστα, καθώς από τη μία πλευρά των συνόρων οι Βούλγαροι εμπόδιζαν τους πρόσφυγες να επαναπατριστούν και από την άλλη πλευρά των συνόρων οι Τούρκοι εμπόδιζαν την επανεγκατάσταση στα χωριά τους. Οι Τούρκοι αν και έβγαιναν ηττημένοι από τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο συνέχισαν τις διώξεις σε βάρος των ελληνικών πληθυσμών (Κοζαρίδης 2009). Το κίνημα του Τζαφέρ-Ταγιάρ εξοπλίζει και χρησιμοποιεί τους μουσουλμανικούς πληθυσμούς σε επιθέσεις ενάντια των Ελλήνων προσφύγων. Στα τέλη του Ιουλίου 1920 συλλαμβάνεται ο Τζαφέρ-Ταγιάρ από έναν Έλληνα πρόσφυγα τον Τσοράλη Αθανάσιο από το Καράχαλιλ, γνωστό και ως Ταγιάρ-Παππού, κληροδοτώντας έτσι στο γιό του Τσοράλη Νικόλαο, κάτοικο Θουρίου, το προσωνύμιο Ταγιάρης (Κοζαρίδης 2009, Μπράβος 2004). Το περιστατικό εκτυλίχθηκε ως εξής: Κατά την καταδίωξή του ο Τζαφέρ έπεσε από το άλογο και έμεινε αναίσθητος. Τρεις μέρες μετά έγινε αντιληπτός από τον χωρικό, ο οποίος τον συνέλαβε ως ύποπτο (Ευθυμιάδης 2010). Ειδοποιήθηκε το 28ο σύνταγμα του ελληνικού στρατού, στο οποίο και τον παρέδωσαν Ο Τζαφέρ Ταγιάρ μεταφέρθηκε τελικά στην Αθήνα, όπου κρατήθηκε έως την υπογραφή της συνθήκης με τους Τούρκους, το 1923.

Το 1920, μετά την απελευθέρωση της Ανατολικής Θράκης, οι ελληνικές διοικήσεις ήταν υπέρμαχες της ανάγκης για την αρμονική συνύπαρξη των λαών της περιοχής. Και ενώ η κανονικότητα αρχίζει σταδιακά να επιστρέφει και οι άνθρωποι να ασχολούνται και πάλι με το με το εμπόριο, τη γεωργία και την κτηνοτροφία και παρά την εδραίωση και αποδοχή της ελληνικής διοίκησης, τα προβλήματα με τους τουρκικούς πληθυσμούς δεν άργησαν να εκδηλωθούν. Σε συνδυασμό με την αλλαγή στάσης των μεγάλων δυνάμεων υπέρ της

Τουρκίας, το σκηνικό αλλάζει και πάλι εις βάρος των Ελλήνων της Θράκης (Κοζαρίδης 2009).

Με την υπογραφή της Συνθήκης των Μουδανιών, το 1922, γράφεται ο τραγικός επίλογος στην ιστορία της παρουσίας του ελληνισμού στην Ανατολή. Οι Θρακιώτες παίρνουν για δεύτερη φορά το δρόμο της προσφυγιάς. Μαζί με αυτούς βέβαια και οι Γκαγκαβούζηδες της Ανατολικής Θράκης, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν σε 26 χωριά του Βορείου Έβρου (Μαραβελάκης & Βακαλόπουλος 1955). Συνολικά στον Έβρο εγκαταστάθηκαν 1.222 οικογένειες-6.095 άτομα. Στον νομό Ροδόπης, σε 3 χωριά, στο νομό Ξάνθης σε ένα χωριό, στο νομό Σερρών σε 4 χωριά, στο νομό Θεσσαλονίκης σε 6 χωριά και σε χωριά της Κατερίνης και την Πτολεμαΐδα.

Σήμερα κατοικούν στην πλειοψηφία τους στον Βόρειο Έβρο, στα χωριά της Ορεστιάδας και Διδυμοτείχου. Τα χωριά και οι τόποι εγκατάστασης τους είναι: (οι πληθυσμοί που αναφέρονται στον πίνακα 1 είναι πρόσφυγες από την επαρχία Χάφσας της Αδριανούπολης).

Πίνακας 1. Γκαγκαβούζηδες πρόσφυγες από την επαρχία Χάφσας.

Εγκατάσταση προσφύγων Γκαγκαβούζηδων επαρχία Ορεστιάδας			**Εγκατάσταση προσφύγων Γκαγκαβούζηδων επαρχία Διδυμοτείχου**		
Α/Α	**ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΧΩΡΙΩΝ**	**ΑΡΙΘΜΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ**	**Α/Α**	**ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΧΩΡΙΩΝ**	**ΑΡΙΘΜΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ**
1	Αμμόβουνο	59	1	Ασβεστάδες	3
2	Άρζος	33	2	Ευγενικό	22
3	Βάλτος	23	3	Κωστή	12
4	Δίλοφος	24	4	Πουλιά	2
5	Θούριο	94	5	Σαύρα	12
6	Καβύλη	2			
7	Καναδάς	63			
8	Κέραμος	16			
9	Κλεισώ	94			
10	Κριός	1			
11	Κυπρίνος	6			
12	Λεπτή	15			
13	Οινόη	237			
14	Ορμένιο	6			
15	Πάλη	7			
16	Πλάτη	7			
17	Πύργος	85			
18	Σαγήνη	244			
19	Σάκκος	1			
20	Σπήλαιο	30			
21	Φυλάκιο	34			

Πρόσφυγες Γκαγκαβούζηδες εγκαταστάθηκαν επίσης στα χωριά της Κομοτηνής: Άμφια, Ν. Καλίστη. Επίσης, στα Χρυσοχώραφα Σερρών, στο δήμο Λαγκαδά και στα χωριά Περιβολάκι και Ηρακλειό, στη Σύνδο και στο Καλοχώρι Θεσσαλονίκης. Γκαγκαβούζηδες υπάρχουν, επίσης, στη Νέα Ζίχνη Σερρών και κάποιες διασκορπισμένες οικογένειες εντοπίζονται στο νομό Κιλκίς και σε χωριά της Θεσσαλίας (Κοζαρίδης 2009).

Οι Γκαγκαβούζηδες του Θουρίου

«Περνούσανε το ποτάμι με τα ζώα. Ο ένας πίσω από τον άλλο στη σειρά. Δεν είχε ούτε φαγητό να δώσει στα παιδιά. Τότε σταμάτησε και χτύπησε μια πόρτα στο σπίτι ενός χωριού που περνούσαν απ' έξω. Δεν ξέρω, εάν είχαν περάσει στην Ελλάδα ή βρίσκονταν ακόμα στην Ανατολική Θράκη. Ζήτησε ψωμί για να δώσε στο παιδί και η γυναίκα που της άνοιξε της είπε: να σου δώσω ψωμί αλλά να σου πω ότι είναι από αλεύρι και σκούπα. Η μάνα το πήρε, το μάσησε στο στόμα και έδωσε στο παιδί να φάει».

Το Θούριο αποτέλεσε τόπο εγκατάστασης εκατόν σαράντα οικογενειών από είκοσι πόλεις και χωριά της Ανατολικής Θράκης μεταξύ των οποίων ήταν και οι Γκαγκαβούζηδες πρόγονοι της γράφοντος.

Το Θούριο βρίσκεται στο βόρειο τμήμα του Νομού Έβρου, ανάμεσα στην Ορεστιάδα και το Διδυμότειχο. Γειτνιάζει στα βόρεια με το χωριό Χειμώνιο και στα νότια με το χωριό Σοφικό. Απέχει μόλις μερικά χιλιόμετρα από τα Ελληνοτουρκικά σύνορα τα οποία προσδιορίζει ο Έβρος ποταμός. Το Θούριο βρίσκεται σε υψόμετρο 30 μέτρα πάνω από τη θάλασσα και είναι ένα πεδινό χωριό με εύφορο κάμπο. Διοικητικά υπαγόταν στην επαρχία Διδυμοτείχου, ενώ από 01/01/1999 υπάγεται στο Δήμο Ορεστιάδας.

Στη σημερινή θέση του Θουρίου, πριν την απελευθέρωση της Δυτικής Θράκης τον Μάιο του 1920, βρισκόταν ένα τουρκικό χωριό με το όνομα Ουρλί. Με την Απόφαση που εκδόθηκε στο παράρτημα της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδας στην Αδριανούπολη με αριθμό ΦΕΚ 04/τ.Β΄/18-09-1921 μετονομάστηκε από 29-08-1921 το χωριό Ουρλί, που ανήκε στην Υποδιοίκηση Διδυμοτείχου, σε Θούριο. Με την ίδια απόφαση που φέρει τον τίτλο «Περί μετονομασίας συνοικισμών του Νομού Έβρου» πραγματοποιήθηκε η μετονομασία των περισσοτέρων οικισμών του Νομού. Μετά το 1922 το Θούριο αποτέλεσε τόπο εγκατάστασης 140 οικογενειών από 20 πόλεις και χωριά κυρίως της Αν. Θράκης. Η προέλευση των προσφύγων του Θουρίου παρουσιάζεται στο πίνακα 2 που ακολουθεί (Μπράβος 2004) :

Πίνακας 2. Προέλευση προσφύγων Θουρίου.

Α/Α	**Τόπος Προέλευσης**	**Αριθμός Οικογενειών**
1	Αζατλί	73
2	Ανδριανούπολη	1
3	Ασλάν	6
4	Διδυμότειχο	1
5	Ένεζε	1
6	Εσκήκιοϊ	2
7	Ζαλουφάκι	2
8	Ζώνη	1
9	Καράχαληλ	18
10	Μ. Ζαλούφι	15
11	Μανδρίτσα	6

12	Ναντερλί	4
13	Ολπασιά	3
14	Ουζούν-Κιουπρού	1
15	Πετράδες	1
16	Σαραπλάρ	1
17	Σκεντέρκιοϊ	1
18	Τατάρ	1
19	Τσάντα	1
20	Χάφσα	1
	Σύνολο	**140**

Στην επίσημη απογραφή των προσφύγων, η οποία διεξήχθη τον Απρίλιο του 1923, οι πρόσφυγες της Θράκης καταμετρήθηκαν σε 99.913 εκ των οποίων οι 47.906 ήταν άντρες και οι 52.007 ήταν γυναίκες (Πίνακας 3) (ΕΛΣΤΑΤ). Οι καταμετρηθέντες του χωριού Θουρίου ήταν στο σύνολο 255 εκ των οποίων 134 άντρες και 121 γυναίκες (Πίνακας 4) (ΕΛΣΤΑΤ).

Πίνακας 3. Απογραφή προσφύγων Απρίλιος 1923 κατά Διαμερίσματα και Γενικές Διοικήσεις.

ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1923			
Κατά Διαμερίσματα και Γενικές Διοικήσεις			
	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Θράκη	47.906	52.007	99.913

Πίνακας 4. Απογραφή προσφύγων Απρίλιος 1923 Κατά Δήμους-Κοινότητες-Πόλεις-Χωριά.

ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1923			
Κατά Δήμους-Κοινότητες-Πόλεις-Χωριά			
	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Θούριο	134	121	255

Στην προσπάθεια για την ομαλή εγκατάσταση και αποκατάσταση των χιλιάδων Ελλήνων προσφύγων στην περιοχή οι αρμόδιες τότε αρχές έδωσαν έναν μεγάλο αριθμό κατοικιών και κτημάτων για τη στέγαση των προσφύγων, σημαντικές ποσότητες σιτηρών για τη διατροφή τους, καθώς και ένα μεγάλο αριθμό ζώων για τις αγροτικές τους ανάγκες (Πίνακας 5) (Δρακόπουλος 1932).

Οι πρόσφυγες του Θουρίου, όπως άλλωστε και οι υπόλοιποι προσφυγικοί πληθυσμοί, συνετέλεσαν στην ανάπτυξη της αγροτικής παραγωγής της περιοχής, στην πολιτική και κοινωνική δραστηριοποίηση, στην ανάδειξη μίας νέας πολιτιστικής πραγματικότητας. Οι πρόσφυγες ως φορείς μιας πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς αλλά και νέων ιδεών, συνέβαλαν αποφασιστικά στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής και στον εμπλουτισμό της κοινωνίας με νέα πολιτιστικά στοιχεία. Οργανώσεις και σύλλογοι μετέφεραν στις νέες γενιές το χορό και το τραγούδι, τη διάλεκτο, το γαστρονομικό πλούτο, τον πολιτισμό, διέσωσαν τις καλλιέργειες. Η ζωντανή παράδοση των προσφύγων μετέφερε ολόκληρη την ιστορία και την παράδοση στις επόμενες γενεές (Μαλκίδης 2010).

Πίνακας 5. Δεδομένα για την αποκατάσταση των προσφύγων τέλος του έτους 1929 για την περιοχή Ορεστιάδας και Διδυμοτείχου.

Δεδομένα για την αποκατάσταση των προσφύγων τέλος του έτους 1929 για την περιοχή Ορεστιάδας και Διδυμοτείχου	
Αριθμός συνοικισμών	76
Αριθμός οικημάτων	3.100
Αριθμός εγκατεστημένων προσφύγων	4.912
Παραχωρηθείσες γαίες (καλλιεργήσιμες και μη)	320.719
Διάφορα εφόδια, εργαλεία, δάνεια κτλ. (υπολογισμένα σε δραχμές)	52.949.353

Επίλογος

Οι πρόσφυγες μετέφεραν, διάσωσαν, διέδωσαν και ενίσχυσαν την παραδοσιακή κληρονομιά τους, εμπλουτίζοντας με μνήμες και με παραδόσεις τον πολιτισμό της περιοχής. Παρά τις δυσκολίες και τα μεγάλα εμπόδια οι Έλληνες της Ανατολικής Θράκης που εγκαταστάθηκαν στο Νομό Έβρου αποτέλεσαν πηγή ανανέωσης της περιοχής. Φορείς μιας πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς αλλά και νέων ιδεών, συνέβαλαν αποφασιστικά στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής και στον εμπλουτισμό της κοινωνίας με νέα πολιτιστικά στοιχεία. Η σύνθεση των πληθυσμών, τα ήθη και τα έθιμά τους, οι οικισμοί, η μουσική, οι ενδυμασίες, οι συνήθειες, τα πανηγύρια αποτελούν ακόμη και σήμερα ζωντανούς μάρτυρες της μεγάλης προσφοράς των προσφύγων στην περιοχή και της κοινωνικής και πολιτιστικής αλλαγής που σημειώθηκε (Μαλκίδης 2010). Κατ' αυτόν τον τρόπο και παρά τις μεγάλες δυσκολίες, οι Έλληνες της ανατολικής Θράκης που εγκαταστάθηκαν στο νομό Έβρου μετά το 1922 αποτέλεσαν το κυτίο διάσωσης των παραδόσεων. Συνέβαλαν ουσιαστικά στη διάσωση της πλούσιας παράδοσης της ελληνικής κοινωνίας. Ήθη, έθιμα, ασχολίες, καλλιέργειες, κληρονομιά, κοινοτική αλληλεγγύη, αλληλοβοήθεια, νέες βιομηχανίες και βιοτεχνίες, εκπαίδευση, αρχιτεκτονική, διαμόρφωσαν μία νέα κοινωνική και πολιτισμική πραγματικότητα (Ο.Ε.Δ.Β. 1999) .

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Braudel, F. (2001). Γραμματική των Πολιτισμών. μτφρ. Άρ. Αλεξάκης. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

Βακαλόπουλος, Α. (1964). Ιστορία του Νέου Ελληνισμού: Τουρκοκρατία 1453-1669. Θεσσαλονίκη.

Βαφείδης, Ν. (1955). Εκκλησιαστικαί επαρχίαι της Θράκης. Αρχείο του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού, τ. Κ΄, Αθήναι. Γέραγας, Κ. (1926). Αναμνήσεις Εκ Θράκης 1920-1922. Αθήνα: Εστία.

Γερμίδης, Α. (1985). Η Απελευθέρωσις της Ανατολικής Θράκης τον Ιούλιον του 1920 και η Δραματική Εγκατάλειψίς της τον Οκτώβριο του 1922: Γραμμένη για τα 50χρονια από το Χαλασμό του 1922. Β' έκδοση, Θεσσαλονίκη: Θρακική Εστία.

Δρακόπουλος, Α. (1932). Θρακική Στοά. Λεύκωμα Θράκης-Μακεδονίας έτος 1932.

ΕΛΣΤΑΤ (Ελληνική Στατιστική Αρχή). Απογραφή προσφύγων Απρίλιος 1923 κατά Διαμερίσματα και Γενικές Διοικήσεις.

Ευθυμιάδης, Α. (2010). Η Συμβολή της Θράκης στους Απελευθερωτικούς Αγώνες του Έθνους (από το 1361 έως το 1920). Αλεξανδρούπολη.

Ζαφείρης Χ. (2008). Μνήμης Οδοιπορία: Ανατολική Θράκη. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Ιορδάνογλου, Α. (1984). Οι Γκαγκαούζοι και η καταγωγή τους. Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, 5. Ανακτήθηκε στις 27 Απριλίου 2016 από: https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/deltiokms/article/view/2596/2361/Cbe

Καψής, Π. (1923). Νεολόγος Πατρών. Αριθμός Φύλλου 105, Τρίτη 8 Μαΐου 1923. Διαθέσιμο στο Μουσείο Τύπου. Ανακτήθηκε στις 10 Μαρτίου 2016 από: http://www.mouseiotipou.gr/

Κοζαρίδης, Χ. (2009). Εμείς οι Γκαγκαβούζηδες: Ταυτότητες, Ιστορικές Πηγές και η Πορεία μας μέσα στο Χρόνο. Κομοτηνή: Παρατηρητής της Θράκης.

Κοζαρίδης, Χ. (2012). Οι Γκαγκαβούζηδες και η πορεία τους μέσα στο χρόνο. Πρακτικά Γ΄ Διεθνούς Συνεδρίου Βαλκανικών Ιστορικών Σπουδών, τ. Β΄. Καβάλα.

Λαμπουσιάδης, Γ. Ι. (1911). Μελέται περί Ανδριανουπόλεως. Θρακικά, Τ.1, τ. Β΄, σσ.282- 311.

Μαλκίδης, Θ. (2010). Οι Θράκες πρόσφυγες του 1922 στους Νομούς Έβρου και Καβάλας. Πρακτικά Γ΄ Διεθνούς Συνεδρίου Βαλκανικών Ιστορικών Σπουδών. Τόμος Α΄. Καβάλα, σελ. 35-52.

Μάνωφ, Α. (1933). Ποιοι είναι οι Γκαγκαούζοι; Επετηρίς Βυζαντινών Σπουδών, 1. Ανακτήθηκε: Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly 09/03/2016 13:26:27 EET - 80.107.181.189

Μπράβος, Θ. (2004). Στα Νερά που Χωρίζουν Δύση και Ανατολή. Ξάνθη: Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης (ΠΕΚΕΘΡΑ).

Μαραβελάκης, Μ., Βακαλόπουλος, Α. (1955). Αι Προσφυγικαί Εγκαταστάσεις εν τη περιοχή Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη: Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών.

Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, Μ. (1992). Οι Βαλκανικοί Λαοί κατά τους Μέσους Χρόνους. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων (Ο.Ε.Δ.Β.) (1999). Το προσφυγικό ζήτημα στην Ελλάδα (1821-1930). Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας Γ΄ Τάξη Ενιαίου Λυκείου (Θεωρητική κατεύθυνση). Αθήνα, σελ. 117-171. Ανακτήθηκε στις 7 Μαΐου 2016 από: http://ebooks.edu.gr/new/course-main.php?course=DSGL-C102

Ολπασιαλή, Τ. Αυθεντική μαρτυρία της Ολπασιαλή Τριανταφυλλιάς στις 10 Μαΐου 2016, όπως τα μετέφερε προφορικά η μητέρα της Εμμανουηλίδου Αναστασία, η οποία δέκα χρονών ήταν πρόσφυγας από το Αζατλί με καταγωγή από το Ασλάν και αφηγούνταν όσα έζησε.

Υπουργείο Εθνικής Άμυνας (2000). Η Θράκη των Ελλήνων Θρηίκων. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Άμυνας.

ΦΕΚ 04/τ.Β΄/18-09-1921. Παράρτημα της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδας, Αδριανούπολη, ΦΕΚ 04/τ.Β΄/18-09-1921. Διαθέσιμο στο Εθνολογικό Μουσείο Θράκης, 14ης Μαΐου 63, Αλεξανδρούπολη.

Φλογαΐτη, Ε. (1998). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Αθήνα: Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις.

Χατζόπουλος, Ε. (2010). Ταξίδι στη Θράκη του Χτες και του Σήμερα. Ελευθέριος Θ. Χατζόπουλος, Σέρρες.

Χατζόπουλος, Κ. (2000). Θράκη 2000: 80 Χρόνια από την ενσωμάτωση στην Ελλάδα. Οδηγός της Έκθεσης. Βουλή των Ελλήνων. Αθήνα: Κορυφή.

Χουδαβερδόγλου-Θεόδοτος, Σ. (1930). Η τουρκόφωνος ελληνική φιλολογία. Ε.Ε.Β.Σ., έτος Ζ΄, Αθήνα. Ανακτήθηκε, Institutional Repository – Library & Information Centre - University of Thessaly 06/05/2016 13:27:27 EEST - 2.85.142.46].

ΙΙ. Ξενόγλωσση

Hatlas, J. (2011). The Gagauz People in Bessarabia. Spupskie Studia Historycne. No.17, pp. 195-196.

Katchanovski, I. (2005). Small nations but great differences: Political orientations and cultures of the Crimean Tatars and the Gagauz. Europe-Asia Studies. Vol. 57, No. 6, pp. 888-891.

Kvilinkova, E. N. (2013). The Gagauz language through the prism of Gagauz ethnic identity. Anthropology & Archeology of Eurasia. Vol. 52, No.1, pp.74-94.

Nasidze, I., Quinque, D., Udina, I., Kunizheva, S., Stoneking, M. (2007). The Gagauz, a linguistic enclave, are not a genetic isolate. Annals of Human Genetics, Vol. 71, No.3, pp. 379–389.

Varzari, A., Kharkov, V., Stephan, W., Dergachev, V., Puzyrev, V., Weiss, E. H., Stepanov, V. (2009). Searching for the origin of Gagauzes: Inferences from Y-chromosome analysis. American Journal of Human Biology. Vol. 21, No.3, pp.326-336.

Varzari, A. (2006). Population History of the Dniester-Carpathians: Evidence from Alu Insertion and Y-Chromosome Polymorphisms Dissertation. Dissertation der Fakultät für Biologie der Ludwig-Maximilians-Universität München, p. 86. Retrieved on 24 April 2016 from: https://edoc.ub.uni-muenchen.de/5868/1/Varzari_Alexander.pdf

Wikipedia (2016). Kaykaus II. Retrieved on 4 May 2016 from: www.wikipedia.org/wiki/Kaykaus_II

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ – ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΕΝΔΥΜΑΣΙΕΣ

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 341-350

ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΓΗΓΕΝΩΝ ΣΤΟ ΤΡΙΓΩΝΟ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Θεόδωρος Κυρκούδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην εργασία αυτή περιγράφονται λεπτομερώς τα παραδοσιακά έθιμα των γηγενών κατοίκων της περιοχής του Τριγώνου, δηλαδή τα έθιμα του ημερολογιακού και θρησκευτικού έτους χρονολογικά, στα χωριά των γηγενών: Γυαλιά, Μπάρα (ακατοίκητα πλέον), Θεραπειό, Μηλιά, Πετρωτά, Πεντάλοφο , Μαράσια, Ελιά, Πλάτη, Σπήλαιο και Πάλλη. Στη συνέχεια περιγράφονται τα έθιμα του αρραβώνα, του γάμου και της γέννησης των παιδιών. Αναφορά γίνεται στα έθιμα που ακολουθούν το κτίσιμο κατοικίας και σε αυτά που έχουν σχέση με φυσικά φαινόμενα.

Λέξεις κλειδιά: *Παραδοσιακά έθιμα, Τρίγωνο, αρραβώνες, γάμος, κατοικία, ανομβρία*

Εισαγωγή

Τα έθιμα που παραθέτουμε, όπως είναι φυσικό, με το πέρασμα του χρόνου άλλαζαν μορφή. Υπάρχουν λοιπόν αρκετές διαφορετικές περιγραφές και μνήμες για το ίδιο έθιμο. Θα παρουσιάσουμε ενδεικτικά τα πιο γνωστά έθιμα κατά ημερολογιακή σειρά, στα χωριά των ντόπιων: Γυαλιά, Μπάρα (ακατοίκητα πλέον), Θεραπειό, Μηλιά, Πετρωτά, Πεντάλοφο, Μαράσια, Ελιά, Πλάτη, Σπήλαιο και Πάλλη.

Στις είκοσι Ιανουαρίου, γιορτή του Αγίου Ευθυμίου, σε όλα τα σπίτια έσφαζαν έναν κόκορα. Από το αίμα του κόκορα έβαζαν μια βούλα στο μέτωπο των αγοριών. Τον μαγείρευαν με κουσκούσι ή μπλιγούρι και μοίραζαν το φαγητό σε συγγενείς, παππούδες και κουμπάρους. Στους νονούς πρόσεχαν να προσφέρουν το καλύτερο κομμάτι κρέας.

Οι τρεις πρώτες μέρες του Φλεβάρη, οι γιορτές του Τρύφωνα, της Υπαπαντής και του Συμεών ήταν τα «σμάδια δηλ. σημάδια». Το τριήμερο αυτό δεν επιτρεπόταν να κόψουν, να ράψουν, να πλέξουν και γενικά να κάνουν χειρωνακτικές δουλειές, γιατί πίστευαν ότι κινδύνευαν να γεννηθούν στο σπιτικό τους παιδιά ή ζώα με σημάδια όπως λαγόχειλο, ελιές κ.ά. (Κουφός 1997)

Τις Αποκριές γινόταν το έθιμο του Μπέη. Παλαιότερα το έθιμο αυτό γινόταν τη Δευτέρα της Απόκρεω, αλλά επειδή ήταν εργάσιμη μέρα, αργότερα άρχισαν να το κάνουν την Καθαρή Δευτέρα ή την Κυριακή της Τυρινής. Ένας άντρας που οριζόταν από την προηγούμενη χρονιά παρίστανε το Μπέη, τον Τούρκο άρχοντα. Ο Μπέης καθόταν πάνω σε ένα κάρο και με τη συνοδεία του, γυρνούσε όλα τα σπίτια του χωριού. Η ακολουθία του αποτελούνταν από τη γύφτισα με το μωρό, το γύφτο, και τους αράπηδες - σωματοφύλακες του Μπέη. Ακολουθούσε όλο το χωριό. Οι νοικοκυρές κερνούσαν όλη τη συνοδεία κρασί, μεζέδες και γλυκίσματα ενώ οι άντρες πρόσφεραν στο Μπέη στάρι ή καλαμπόκι. Αυτός τους ευχόταν καλή σοδειά. Στη διάρκεια της περιφοράς γίνονται διάφορα ευτράπελα. Κάποιοι πείραζαν τη γύφτισα και προσπαθούσαν να την κλέψουν. Οι αράπηδες τότε έτρεχαν να την προστατέψουν και να τιμωρήσουν τους επίδοξους απαγωγείς.

Όταν κατά το μεσημέρι τέλειωνε η περιφορά, η πομπή κατέληγε στην πλατεία, όπου γινόταν αναπαράσταση της καλλιέργειας της γης. Ο Μπέης με τη βοήθεια της συνοδείας του όργωνε, έσπερνε, θέριζε και αλώνιζε το χωράφι του. Ακολουθούσε η παλαίστρα και στη συνέχεια

χοροί και γλέντι για όλους τους παρευρισκόμενους. Στο τέλος γινόταν η εκλογή του Μπέη της επόμενης χρονιάς.

Εικόνα 1. Παλαίστρα στην Ελιά, στο έθιμο του Μπέη δεκαετία 1950. Αρχείο Σταύρου Παπαθανάκη – Voreasmagazin.

Το βράδυ της Κυριακής της Τυρινής τα ζευγάρια επισκέπτονταν τους γονείς τους και τους κουμπάρους τους για να συγχωρεθούν, με την έναρξη της σαρακοστής. Έφερναν μαζί τους κρασί και αυγά βρασμένα. Εκεί τους έβγαζαν κάποιους μεζέδες και τους κερνούσαν. (Βασιλειάδης & Χρηστούδης 2017).

Το πρωί της πρώτης του Μάρτη άναβαν φωτιές και πηδούσαν τα παιδιά πάνω από τη φωτιά τρεις φορές για να μην τους μαυρίσει ο Μάρτης. Από το προηγούμενο βράδυ με άσπρη και κόκκινη κλωστή έκαναν για τα παιδιά ένα βραχιολάκι ή ένα δαχτυλίδι, τον Μάρτη, που έδεναν στο χέρι τους. Όταν έβλεπαν για πρώτη φορά την άνοιξη πελαργό ή χελιδόνι, έβαζαν το Μάρτη κάτω από μια μεγάλη πέτρα. Μετά από σαράντα μέρες σήκωναν την πέτρα. Αν έβρισκαν σκουλήκια σήμαινε ότι θα παντρευτούν τεμπέλη, αν όμως έβρισκαν μυρμήγκια σήμαινε ότι ο σύντροφος τους θα ήταν εργατικός.

Στις 25 του Μάρτη, από το ξημέρωμα τα παιδιά έπαιρναν κουδούνια και τενεκέδες και τα χτυπούσαν ενώ γύριζαν τις αυλές των σπιτιών τους φωνάζοντας: «φύγετε φίδια, φύγετε γουστερίτσες (σαύρες)». Το έθιμο αυτό γινόταν επί Τουρκοκρατίας, αργότερα σταμάτησε. Οι υπόδουλοι γιόρταζαν την κήρυξη της επανάστασης μ' αυτόν τον τρόπο, βρίζοντας τους Τούρκους χωρίς αυτοί, να το καταλαβαίνουν. Εκτός όμως από αυτό, το χτύπημα των κουδουνιών προμήνυε και τον ερχομό της άνοιξης, το ξύπνημα των ερπετών (Κυρκούδης 2004).

Την Κυριακή των Βαΐων τα κορίτσια έφτιαχναν με το αντί του αργαλειού μια κούκλα, τη Βάγια και την έντυναν με παραδοσιακά ρούχα. Από τη δεκαετία του 70 άρχισαν να χρησιμοποιούν κούκλες παιχνίδια μεγάλου μεγέθους. Κατά ομάδες τα κορίτσια γυρνούσαν σ' όλα τα σπίτια του χωριού, κουνώντας την κούκλα και τραγουδώντας το παρακάτω τραγουδάκι:

«Βάγια, βάγια του βαγιώ
ώσπου να 'ρθει η Πασχαλιά, μι τα κόκκινα τ' αυγά
μέσ' του φούρνου του ψουμί
κι στη σούβλα το τσιτσί (κρέας)
τρώνι γάτες κι γάτοι
κι παπάδες παπαδιές.
Μαρή ψηλή, μαρή λιγνή, μαρή μαυροματούσα,
όταν θα πας στην εκκλησιά χίλια στολίδια βάζεις,
βάζεις τον ήλιο πρόσωπο και το φεγγάρι στήθη,
βάζεις και τον αδιάδιαρο καθάριο δαχτυλίδι».

Οι νοικοκυρές έδιναν στα κορίτσια αυγά και αργότερα φιλοδώρημα.

Την Πρωτομαγιά οι κοπέλες πρωί πρωί, επιδίωκαν να πάνε απ' τις πρώτες στο ποτάμι για να πάρουν νερό. Στο νερό αυτό καθώς το ζέσταιναν, έριχναν μέσα αρωματικά βότανα με κυρίαρχο το μελισσοβότανο και λουζόταν μ' αυτό.

Στις τέσσερις του Δεκέμβρη σε όλα τα σπίτια έκαναν τη γνωστή μας Βαρβάρα και μοίραζαν σε γονείς, νονούς και συγγενείς.

Στις 18 Δεκεμβρίου, γιόρταζαν τον Άγιο Μόδεστο. Οι γυναίκες έφτιαχναν από μια πίτα που αφού τη διάβαζε ο παπάς στην εκκλησία, μοίραζαν σε συγγενείς, φίλους και τάιζαν τα οικόσιτα ζώα τους. Έτσι με την αρτοκλασία τιμούσαν τα ζώα, την ύπαρξη τους, τη συμβίωση και τη σχέση που υπήρχε μεταξύ τους.

Εικόνα 2. Γλέντι στην Ελιά, στα εγκαίνια του μύλου, 1967. Αρχείο Σταύρου Παπαθανάκη – Voreasmagazin.

Και φτάνουμε στα Χριστούγεννα μια περίοδο με πολλά έθιμα.

Την παραμονή ή και την προπαραμονή των Χριστουγέννων έσφαζαν το γουρούνι. Κάθε οικογένεια έτρεφε τουλάχιστον ένα, στον «κουτσιρό», όπως λέγανε το σπιτάκι του χοίρου, για το σκοπό αυτό. Μετά το σφάξιμο ακολουθούσε τελετουργικά ο τεμαχισμός του. Άλλο

προορίζονταν για μπριζόλες, άλλο για καβουρμά, για λουκάνικα, χώρια ο παστός, το λίπος και η λίγδα. Από το λίπος θα φτιάχνονταν και οι «τσιγαρίδες» για το δύσκολο χειμώνα που ερχόταν. Ψυγεία δεν υπήρχαν μα και τίποτα δεν πετιόταν, όλα τα μέρη του ζώου αξιοποιούνταν για να κατεργαστούν και να διατηρηθούν, μέχρι τις αποκριές που άρχιζε η σαρακοστή.

Τη νύχτα ξημερώνοντας την παραμονή, τα παιδιά με ένα ταγάρι κρεμασμένο στον ώμο και μια χοντρή βέργα στο χέρι, γυρνούσαν στα σπίτια του χωριού φωνάζοντας «κόολιντρα, μπάμπω κόοολιντρα». Το ταγάρι χρησίμευε για να βάζουν τα κεράσματα και η βέργα για προστασία από τα πολλά σκυλιά που υπήρχαν. Οι νοικοκυρές έδιναν συνήθως καρύδια, ξυλοκέρατα, αν είχαν άλλα φρούτα ή και δεκάρες.

Το βράδυ της παραμονής των Χριστουγέννων έστρωναν γιορταστικό τραπέζι, με εννιά νηστήσιμα φαγητά. Όλη η οικογένεια καθόταν γύρω από το τραπέζι (τα παλιά χρόνια καθόταν κάτω γύρω από το σοφρά, χαμηλό, στρόγγυλο τραπέζι) και ο αρχηγός της οικογένειας θύμιαζε με ένα κεραμίδι ή ένα υνί. Πρώτα θύμιαζε το εικονοστάσι, μετά το τραπέζι με τα φαγητά, μετά όλους τους παραβρισκόμενους που στεκόταν όρθιοι και τέλος όλους τους χώρους του σπιτιού.

Το βασικό φαγητό ήταν η «λειψή μπουγάτσα» πίτα χωρίς φύλλο με νερό, αλεύρι, αλάτι και λίγη σόδα. Άλλα φαγητά που συμπλήρωναν το τραπέζι ήταν: οι λαχανοντολμάδες, οι ελιές, τα φασόλια και οι πατάτες. Επειδή όμως τα χρόνια τα παλιά, υπήρχε φτώχεια φοβερή και ήταν δύσκολο να βρεθούν εννιά φαγητά, υπολόγιζαν οποιοδήποτε τρόφιμο έβαζαν στο τραπέζι, (ψωμί, τουρσί, μήλο, κρεμμύδι, πράσο…). Το κατ' εξοχήν γλυκό των Χριστουγέννων ήταν η σαραγλί, γλυκιά σιροπιαστή σουσαμόπιτα (Χατζόπουλος 2011).

Στο τέλος σερβίριζαν στο σοφρά και το καρπούζι, που το κράταγαν από το καλοκαίρι. Ήταν ειδική ποικιλία, κίτρινα από μέσα και διατηρούνταν πολύ καιρό. Τα λέγανε χειμωνιάτικα.

Τα ξημερώματα των Χριστουγέννων τα παλληκάρια του χωριού γυρνώντας στα σπίτια έλεγαν τα κάλαντα:

«Χριστός γεννιέται, χαρά στον κόσμο,
χαρά στον κόσμο, στα παλικάρια.

Σαράντα μέρες, σαράντα νύχτες
κι η Παναγιά μας κοιλοπονούσε.
Κοιλοπονούσε, παρακαλούσε
τους Αποστόλους, τους Ιεράρχες.

Σεις Αποστόλοι και Ιεράρχες
να πά' να φέρτε μύρα και μόσχο.
Οι Αποστόλοι για μύρα πάνε
κι οι Ιεράρχες για μόσχο τρέχουν.

Κι ώσπου να πάνε κι ώσπου να έρθουν
η Παναγιά μας ελευθερώθηκε.
Μέσα στους μόσχους, μέσα στα κρίνα,
μέσα στις δάφνες και στα λουλούδια».

Όσο πήγαιναν από ένα σπίτι σε άλλο, έλεγαν το «Π' αρχοντικό σπιτ' βγήκαμι, σ' αρχοντικό θα πάμι……» αλλά και σε κάθε σπίτι ανάλογα με τα μέλη, υπήρχαν ειδικά στιχάκια με επαίνους και ευχές, είτε για την όμορφη κοπέλα, είτε για το παλληκάρι κ.λπ. (Σπανός 2016).

Το βράδυ της παραμονής της Πρωτοχρονιάς μαζευόταν η οικογένεια γύρω από το τραπέζι ή το σοφρά, και ο νοικοκύρης θύμιαζε κατά τον ίδιο τρόπο με την παραμονή των Χριστουγέννων. Το φαγητό της βραδιάς ήταν μιλίνα με τυρί (τυρόπιτα). Ο νοικοκύρης αφού «σταύρωνε» την πίττα, την έκοβε. Μόνο που η πρωτοχρονιάτικη μιλίνα δεν είχε μέσα φλουρί, αλλά τσάκνα (κλαδάκια) με «μάτια», μπουμπούκια, με δύο, τρία, τέσσερα, πέντε «μάτια». Το κάθε κλαδάκι αντιστοιχούσε με ένα τμήμα του νοικοκυριού. Έτσι άλλος τύχαινε τα χωράφια, άλλος την αποθήκη, άλλος το σπίτι, άλλος τις κότες, τις αγελάδες κι όλοι ήταν υποχρεωμένοι για τον επόμενο χρόνο ν' απασχολούνται στον τομέα που τους έτυχε.

Το πρωί της Πρωτοχρονιάς τα παιδιά έπρεπε να «σουρβάξουν» τους μεγάλους. Η Σούρβα ήταν ένα κλαδί από δέντρο κρανιάς, στολισμένο με πολύχρωμες κλωστές. Η κρανιά μπουμπουκιάζει πρώτη από όλα τα φυτά μέσα στο χειμώνα. Το ξύλο της είναι ίσιο, γερό και ευλύγιστο, γι' αυτό συμβολίζει τη δροσιά, τη νιότη και τη δύναμη. Το «σούρβαγμα» περιλάμβανε τρία χτυπήματα στον πισινό με τη σούρβα καθώς και τριπλή επανάληψη της φράσης «Σούρβα, του χρόνου τον Αη - Βασίλη καλύτερα». Το έθιμο γινόταν για τη «γεροσύνη», την υγεία και την καλοχρονιά. Τα παιδιά ανταμοίβονταν με λουκάνικα σύκα, καρύδια, δεκάρες και αργότερα με χρήματα. Τα παιδιά κάθε σπιτιού έπρεπε να σουρβάξουν τους γονείς τους, τους παππούδες τους, τους συγγενείς, και τους νονούς τους.

Ένα άλλο έθιμο των εορτών ήταν της Καμήλας. Γινόταν συνήθως την παραμονή της Πρωτοχρονιάς. Οι νέοι έφτιαχναν ένα σκελετό με ξύλα και τον έντυναν με κουρέλια και δέρματα, ώστε να πάρει τη μορφή της καμήλας. Ύστερα δυο παλικάρια έμπαιναν από κάτω και αποτελούσαν τα πόδια της καμήλας. Την καμήλα οδηγούσε ο καμηλιέρης σε όλα τα σπίτια του χωριού, με συνοδεία νταουλιού και το τραγούδι «λουκάνικα τρώει, παστό μαζώνει». Οι νοικοκυραίοι έδιναν στην καμήλα λουκάνικα και χρήματα. Τότε η καμήλα γονάτιζε και τους φιλούσε το χέρι. Στη διάρκεια της περιφοράς έτρεχε η καμήλα και πολλές φορές ξέφευγε από τον καμηλιέρη. Τότε έτρεχαν όλοι για να την πιάσουν και τη χτυπούσαν.

Αρραβώνας – γάμος

Στους αρραβώνες πήγαιναν στο σπίτι της νύφης η προξενήτρα, οι γονείς του γαμπρού με μια συνοδεία, όχι όμως και ο ίδιος ο γαμπρός. Μέσα σε ένα μαντήλι έβαζαν ρύζι, καλαμπόκια και έδεναν με κόκκινη κλωστή ένα ματσάκι βασιλικό πάνω στο οποίο τοποθετούσαν κάτι χρυσό συνήθως φλουριά. Αυτά ήταν τα σημάδια που πρόσφερε η οικογένεια του γαμπρού στη νύφη. Ανάλογα σημάδια πρόσφερε και η νύφη. Ως κέρασμα συνήθως πρόσφεραν βρασμένο καλαμπόκι με ζάχαρη. Τα αρραβωνιάσματα ανακοινώνονταν στο χωριό το πρωί με τουφεκιές. Την Τρίτη μέρα η νύφη έπρεπε να πάει και να φέρει νερό στην πεθερά από το ποτάμι.

Το κάλεσμα στη «χαρά», όπως έλεγαν το γάμο γινόταν με το μπουκάλι. Δυο κορίτσια συγγενείς γυρνούσαν από σπίτι σε σπίτι όλο το χωριό με ένα μπουκάλι ούζο και ένα δοχείο με κουφέτα. Κερνώντας με ένα ποτηράκι, καλούσαν τον κόσμο στο γάμο. Σε όσα παιδιά πήγαιναν στα σπίτια που είχαν γάμο, καρφίτσωναν στο στήθος ένα μαντηλάκι, σημάδι ότι συμμετέχει στο γάμο. Απ' τις αρχές της εβδομάδας άπλωναν την προίκα (παπλώματα, κουβέρτες, σεντόνια, πετσέτες κ.λπ.) και οι καλεσμένοι μπορούσαν να έρχονται για να φέρουν το δώρο τους και να θαυμάσουν την προίκα. Την Πέμπτη έκαμναν το πρωτόψωμο. Την Παρασκευή όλα τα κορίτσια του χωριού πήγαιναν στο σπίτι του γάμου και τους έβαφαν τα φρύδια.

Το Σάββατο το βράδυ μια ομάδα από συγγενείς του γαμπρού, με συνοδεία οργάνων, έφερναν στη νύφη δώρα από την πεθερά (νυχτικιά, εσώρουχα, παντούφλες…) σε μεταγενέστερα χρόνια και το νυφικό. Αφού πρώτα τους κερνούσαν, έκαναν το έθιμο της γίκνας. Μέσα σε ένα πήλινο δοχείο έβαζαν λίγο ζυμάρι και στερέωναν σ' αυτό τρία κεριά. Πάνω από το ζυμάρι έβαζαν κνα (χένα). Αρχικά έπαιρνε την κνα ο πατέρας της νύφης, απ' τον οποίο την έπαιρνε η νύφη φιλώντας του το χέρι. Η νύφη άρχιζε τότε να σέρνει το χορό προτάσσοντας την κνα. Καθένας που ήθελε να σύρει το χορό έριχνε ένα νόμισμα στην κνα και την έπαιρνε. Μετά το χορό, με ένα αδράχτι που βουτούσαν στην κνά (χρωστική ουσία) έβαφαν από έναν σταυρό στα χέρια της νύφης.

Την Κυριακή από το πρωί άρχιζε ο καλλωπισμός. Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 50 η νύφη φορούσε ένα βελούδινο φόρεμα και ένα πέπλο στο κεφάλι. Απαραίτητο υλικό στο στολισμό της νύφης ήταν τα τέλια μεταλλικές λεπτές χρυσές κλωστές.

Ο γαμπρός με τον μπράτμο (παράγαμπρο, φίλο ή συγγενή, συνομήλικο του γαμπρού) και τους συγγενείς του, με συνοδεία οργάνων πήγαιναν να πάρουν τον σύντεκνο (κουμπάρο). Μετά από κεράσματα και χορό στην αυλή του κουμπάρου αναχωρούσαν με μουσική και χορεύοντας το πρωτόψωμο, για το σπίτι της νύφης. Κάποια παιδιά έτρεχαν να αναγγείλουν τον ερχομό τους. Μόλις έφταναν ο πρώτος και ο δεύτερος έλυναν δυο μαντήλια που ήταν

δεμένα στην είσοδο του σπιτιού για το σκοπό αυτό και έπαιρναν το μιζντέ (χρηματικό ποσό για την αναγγελία). Η πλευρά της νύφης πρόσφερε και αυτή μεζέδες στην πομπή του γαμπρού που κατέφθανε με τον κουμπάρο, ενώ μέσα στο σπίτι η νύφη χάριζε στους στενούς συγγενείς της αναμνηστικά δώρα.

Εικόνα 3. Αρραβωνιασμένα ζευγάρια και ένα κορίτσι, στο Τρίγωνο,1928. Αρχείο Ευαγγελίας Αθανασιάδου.

Νεαρά άτομα από τη συνοδεία του γαμπρού έμπαιναν στο σπίτι και με κεριά έψαχναν τη νύφη. Φτάνοντας στην πόρτα της, χτυπούσαν προσφέροντας ένα χρηματικό ποσό για να την πάρουν. Η πλευρά της νύφης ζητούσε περισσότερα μέχρι που έβρισκαν μια τιμή συμβιβασμού. Βγαίνοντας η νύφη από το σπίτι στεκόταν με γυρισμένες τις πλάτες στο γαμπρό. Κρατούσε μισό ποτήρι νερό με ένα μήλο πάνω και βλέποντας μέσα σε καθρέφτη το πετούσε προς το μέρος του. Στη συνέχεια φόρτωναν την προίκα σε κάρο και αργότερα σε πλατφόρμα για να την πάνε στο σπίτι του γαμπρού. Όλοι μαζί με τραγούδια και χορούς συνέχιζαν για την εκκλησία. Προπορεύονταν συγγενείς που χόρευαν καρσιλαμά. Μετά το μυστήριο γινόταν γλέντι στο σπίτι του γαμπρού. Οι νεόνυμφοι έπρεπε να σύρουν με τη σειρά το χορό και τότε πρώτα οι συγγενείς τους καρφίτσωναν χαρτονομίσματα και μετά όλοι οι υπόλοιποι τους έδιναν κέρματα. Παλιά ο καθένας πήγαινε στο γλέντι με το φαΐ του, συνήθως μπλιγούρι. Εκεί του δίνανε και λίγο κρέας.

Η νύφη δεν έκανε δουλειές τις επόμενες μέρες, μέχρι να σβήσουν τα χρωστικά σημάδια από τη γίκνα. Εξ' ου και η φράση «Γιατί, γίκνα έχουν τα χέρια της;» ειρωνικά για τη γυναίκα που δεν κάνει χειρωνακτικές δουλειές. Πολύ παλιά, πριν το 40, μετά τον αρραβώνα ο γαμπρός έδινε χρήματα για να ετοιμάσει η νύφη την προίκα της.

Έθιμα που σχετίζονται με την γέννα.

Μέχρι τη δεκαετία του 60, τα παιδιά γεννιόνταν στο σπίτι με τη βοήθεια μιας πρακτικής μαμής. Την τρίτη μέρα η μητέρα πήγαινε με το μωρό στον παπά για να της διαβάσει μια ευχή. Την ίδια μέρα γινόταν και τα «μπουγιανίκια». Καλούσαν τις γυναίκες που ήθελαν, (συγγενείς, γειτόνισσες και φίλες) και τις έκαναν το τραπέζι. Η λεχώνα έχοντας στο κεφάλι μια μπλε χάντρα και ένα σκόρδο (προφανώς για να μη τη ματιάσουν) μαζί με το μωρό ήταν ξαπλωμένη, σε μια γωνιά του χώρου της συνάθροισης. Μετά το φαγητό κάθε καλεσμένη πλησίαζε τη μητέρα με το μωρό και έδινε τις ευχές της, κάποιο χαρτζιλίκι (το ασήμωναν) και μια κλωστούλα που τραβούσαν από τα ρούχα τους. Η κλωστή έπρεπε να είναι από το πάνω μέρος του σώματος για να γίνει το μωρό ψηλό. Η μητέρα για σαράντα μέρες δεν έπρεπε να βγει από το σπίτι της. Στις σαράντα μέρες πήγαινε στην εκκλησία για να πάρει την ευχή του σαραντισμού. Τη μέρα εκείνη η μητέρα επισκεπτόταν τρία συγγενικά της σπίτια. Οι συγγενείς στην πρώτη αυτή επίσκεψη του μωρού το ασήμωναν (του έδιναν κάποιο νόμισμα) για να 'ναι σιδερένιο και το πασπάλιζαν με λίγο αλεύρι για να είναι άσπρο.

Εικόνα 4. Πανηγύρι μπροστά στο σχολείο στην Ελιά το 1948. Αρχείο Ευαγγελίας Αθανασιάδου.

Η βάφτιση του μωρού γινόταν πολύ νωρίς συνήθως σε δέκα έως δεκαπέντε μέρες από τη γέννηση. Στα παλιότερα χρόνια αν κάποιος δεν έβρισκε νονό ή το μωρό ήταν αρρωστιάρικο, το άφηνε στην είσοδο της εκκλησίας όταν είχε λειτουργία. Αυτός που το εύρισκε όφειλε να το βαφτίσει. Ο νονός δεν είχε ιδιαίτερες υποχρεώσεις. Συνήθως τα ονόμαζαν Ζήση, Στέργιο και τα αντίστοιχα θηλυκά ονόματα. Παλιά με τα υφαντά υφάσματα που είχαν έραβαν μια ρομπίτσα και μια «πιλινιά» δηλ. κουβερτούλα, και αυτό ήταν όλο. Απεναντίας ο νονός ήταν πρόσωπο στον οποίο όφειλαν ιδιαίτερο σεβασμό. Η μητέρα του παιδιού δεν ήταν ποτέ στη βάφτιση γιατί δεν είχε ακόμα σαραντίσει. Μόλις ο νονός έλεγε το όνομα τα παιδιά που ήταν στη βάφτιση «πλαλούσαν στο κουσί». Έτρεχαν στο σπίτι για να αναγγείλουν στη μάνα το

όνομα του παιδιού. Ο πρώτος που έφτανε, έπαιρνε τον μιζντέ δηλαδή το μεγαλύτερο χαρτζιλίκι. Η μητέρα έδινε χαρτζιλίκι σε όλα τα παιδιά –με τα χρόνια αυξανόταν το ποσό- δεκάρες, ή μισόδραχμα, ή δραχμές αργότερα έγινε τάλιρο ή δεκάρικο. Μετά τη βάφτιση η οικογένεια του μωρού πήγαινε στην οικογένεια του νονού δώρα ένδυσης για κάθε μέλος καθώς και ένα μεγάλο ψωμί, μία «μιλίνα» (πίτα) και ένα ταψί με φαγητό. Με τα χρόνια αυτό άλλαξε, καλούσαν την οικογένεια του νονού με τους συγγενείς του και τους φίλευαν στο σπίτι τους.

Στην ηλικία των έξι – επτά χρονών η νονά όφειλε να αλλάξει το παιδί. Μέχρι την ηλικία αυτή δεν συνηθιζόταν να κάνουν δώρα στο βαφτιστήρι τους. Το άλλαγμα του παιδιού ήταν κάτι πολύ σημαντικό αν σκεφτεί κανείς ότι μέχρι τότε το παιδί μπορεί και να μην είχε πάρει ποτέ του κάποιο δώρο. Συνήθως γινόταν την άνοιξη και πιο συχνά την Κυριακή των Βαΐων. Η νονά ενημέρωνε από μέρες την οικογένεια για την πρόθεση της να αλλάξει το παιδί και άρχιζαν οι προετοιμασίες. Έπαιρνε το βαφτιστήρι και επισκεπτόταν τη μοδίστρα που θα έραβε μια πλήρη ενδυμασία για το παιδί. Τις μέρες αυτές συσφιγγόταν οι σχέσεις του παιδιού με τη νονά του, μια και ακολουθούσαν αρκετές συναντήσεις για τις πρόβες στη μοδίστρα. Τέλος, έφτανε η πολυπόθητη μέρα. Πρωί πρωί η νονά έπαιρνε το παιδί στο σπίτι της, το έγδυναν και το έντυναν με τα καινούργια ρούχα, από εσώρουχα, κάλτσες, παπούτσια, ρούχα, ζακέτα τα πάντα. Στο τέλος έκαναν ένα μπογαλάκι τα παλιά ρούχα, τα έδιναν στο παιδί και το έστελναν στο σπίτι του. Στη συνέχεια η οικογένεια του παιδιού πήγαινε δώρα και φαγητά στους νονούς όπως ακριβώς και στη βάφτιση. Το γεγονός αυτό αποτελεί μια από τις πιο όμορφες αναμνήσεις όσων το βίωσαν. Το έθιμο αυτό σταμάτησε γύρω στις αρχές της δεκαετίας του 80 (Κυρκούδης 2004).

Εικόνα 5. Χτίσιμο οικίας στα Πετρωτά, 1960. Αρχείο Σταύρου Παπαθανάκη – Voreasmagazin.

Κτίσιμο κατοικίας.

Στο κτίσιμο ενός σπιτιού συνέτρεχαν και βοηθούσαν όλοι οι συγγενείς κάτω από τις οδηγίες κάποιου μάστορα. Όταν τέλειωνε το σπίτι και έκαναν τη στέγη, έκαναν ένα ξύλινο σταυρό πάνω στο μεσαίο κεντρικό δοκάρι της στέγης. Ο μάστορας άρχιζε να «χουγιάζει» δηλαδή να φωνάζει για να τον ακούσουν όλοι, ευχές για το νοικοκύρη και το σπίτι. Πρώτα η

νοικοκυρά του σπιτιού πήγαινε συνήθως ένα πουκάμισο για να το βάλουν πάνω στο σταυρό, ακολουθούσαν οι γειτόνισσες φέρνοντας πετσέτες. Ότι συγκεντρωνόταν τα μοιραζόταν οι εργάτες που πήραν μέρος στο κτίσιμο (Γιαννακάκης 1959).

Όταν το σπίτι ήταν έτοιμο και έμπαιναν οι ιδιοκτήτες προς κατοίκηση καλούσαν συγγενείς και φίλους και έκοβαν κουρμπάνι, δηλαδή θυσίαζαν ένα ζώο το μαγείρευαν και έκανα το τραπέζι στους καλεσμένους. Οι καλεσμένοι με τη σειρά τους έφερναν κάποιο δώρο για το καινούργιο σπίτι.

Φυσικά φαινόμενα: Ανομβρία

Ένα άλλο έθιμο που είχε σχέση με την ανομβρία ονομάζεται «Πιρπιρούνα». Σε περιόδους ανομβρίας, μια ομάδα παιδιών γύριζε στα σπίτια έχοντας ανάμεσα τους ένα κορίτσι συνήθως ορφανό ή φτωχό, σκεπασμένο με κλαδιά και φύλλα που ήταν η Πιρπιρούνα. Καθώς γύριζαν η Πιρπιρούνα και τα παιδιά τραγουδούσαν: «Πιρπιρούνα περπατεί, το θεό παρακαλεί, βρέξε θεέ μου μια βροχή, να βραχούν οι τσιομπανοί, τσιομπανοί γελαδαροί και τα πράματα τς μαζί».

Κάθε νοικοκυρά έβγαινε τότε με μια κανάτα νερό και κατάβρεχε την «πιρπιρούνα».

Το σκεπασμένο με φύλλα παιδί συμβόλιζε τη διψασμένη βλάστηση που ζητούσε το νερό για να ζήσει και να καρπίσει. Διάλεγαν, όπως είπαμε, ένα φτωχό παιδί για να το λυπηθεί ο θεός και να βρέξει (Κυρκούδης 2004).

Εικόνα 6. Η τελευταία οικογένεια της Γυαλιάς με παραδοσιακές ενδυμασίες (1923). Αρχείο Ευαγγελίας Αθανασιάδου.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ την Ευαγγελία Αθανασιάδου και τον Σταύρο Παπαθανάκη, για την παραχώρηση φωτογραφιών.

Βιβλιογραφία

Βασιλειάδης, Β., Χρηστούδης, Χ. (2017). Περί Πενταλόφου ο Λόγος. Θεσσαλονίκη: Sport Books.

Γιαννακάκης, Γ. (1959). Τι εγίνετο οσάκις εκτίζετο νέο σπίτι. ΑΘΛΓΘ, τ. 31, σελ. 59-61.

Κουφός, Ν. (1997). Ιστορικά & Λαογραφικά της Στέρνας. Αλεξανδρούπολη: Κοινότητα Στέρνας.

Κυρκούδης, Θ. (2004). Τρίγωνο: η Μεσοποταμία του Έβρου. Δίκαια: Δήμος Τριγώνου.

Ξαρλής, Κ. (1958-9). Λαογραφικόν υλικόν συγκεντρωθέν υπό δημοδιδασκάλων της περιφέρειας Ορεστιάδας. Χειρόγραφο με αριθμό 2374, στο Κέντρο Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών.

Σπανός, Δ. (2016). Μουσικοχορευτικές παραδόσεις στην περιοχή Ορεστιάδας. Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ), 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας με θέμα «Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο) 16-18 Οκτωβρίου 2015, σελ. 303-314.

Χατζόπουλος, Ε. (2011). Η σημασία των ηθών και εθίμων στη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας και η συμβολή τους στην οικονομική ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών. Πτολεμαϊδα: Πανελλήνια Ομοσπονδία Θρακικών Σωματείων, Ημερίδα 26-6-2011, σελ. 54-87.

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 351-363

ΤΟ ΚΟΣΜΗΜΑ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΦΟΡΕΣΙΑ ΤΩΝ ΜΑΡΗΔΩΝ

Άννα Λάμπογλου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Κάνοντας λόγο για τους «Μάρηδες» εννοούμε μία μικρή γηγενή πληθυσμιακή ομάδα που δεν ξεπερνά στον αριθμό τα 17.000 άτομα και κατοικεί σήμερα στην κοιλάδα του Ερυθροποτάμου, παραπόταμου του Έβρου, και εκτείνεται προς τον Βορρά, στην περιοχή της Νέας Ορεστιάδας, πλησιάζοντας τον άλλο παραπόταμο του Έβρου, τον Άρδα, με το βορειότερο χωριό του, τη Στέρνα. Οι Μάρηδες είναι γνωστοί στη γύρω περιοχή αλλά και στην ευρύτερη περιοχή της Θράκης και της υπόλοιπης Ελλάδας για την φορεσιά τους· μια φορεσιά πολυσύνθετη που μαρτυρά πολύ περισσότερο την οικονομική και οικογενειακή κατάσταση του ιδιοκτήτη της, την κοινωνική τάξη στην οποία ανήκε, το θρήσκευμά του, ακόμα και την ηλικία του. Πρόκειται για μία φορεσιά που δεν αποτελείται απλώς από πολυποίκιλες τεχνοτροπίες και χρώματα, αλλά έχει αφήσει το στίγμα της εξαιτίας του πλούσιου στολισμού της. Τόσο στην γυναικεία όσο και στην ανδρική γιορτινή τους ενδυμασία οι Μάρηδες άφησαν έντονο αποτύπωμα προσθέτοντας κεντήματα και άλλα κοσμήματα με πούλιες και χάντρες και άλλα πολύτιμα ή ημιπολύτιμα υλικά, αντλώντας τις ιδέες τους από την πλούσια πανδαισία χρωμάτων και σχημάτων που τους πρόσφερε η φύση. Όσον αφορά συγκεκριμένα στο κόσμημα, που δεν αποτέλεσε μικρό μέρος του στολισμού της φορεσιάς τους -με την γυναικεία φορεσιά να πρωτοστατεί- πρόσθεσαν «κρεμαστάρες», «αλυσίδες», «’σημοζούναρα», «γιορτάνια», «τέλια» και άλλα πολλά άξια της ονομασίας τους και φτιαγμένα στο χέρι δημιουργήματα, που δεν είχε να ζηλέψει τίποτα το ένα από το άλλο. Αποκορύφωμα αυτής της τέχνης αποτέλεσαν η ανδρική γαμπριάτικη και η γυναικεία νυφιάτικη φορεσιά αφού ήταν τέλεια προσεγμένες αναφορικά με τα κοσμήματα που προστέθηκαν σ’ αυτές.

Λέξεις κλειδιά: *Ενδυματολογική ομάδα Μάρηδων, στολισμός, κόσμημα*

«Χάρις είναι η ομορφιά της μορφής υπό την επιρροή της ελευθερίας»
- Σίλερ

«Το στυλ δεν είναι παρά η κίνηση της ψυχής»
- Jules Michelet

«Η ζωή βιώνεται κοιτάζοντας προς τα μπρος αλλά την κατανοούμε κοιτάζοντας προς τα πίσω» ***- S. Kierkegaard***

Εισαγωγή

Αυτό που αποκαλούμε «παράδοση» έχει χαρακτηρίσει άτυπα την δεκαετία 2006-2016 εννοώντας πως πλήθος κόσμου -εν μέσω μιας οικονομικής κρίσης που δεν έδινε πολλά περιθώρια για διασκέδαση με χαμηλό κόστος στους νέους- στράφηκε σε αυτό το «φτηνό χόμπι». Τα πανηγύρια ήρθαν ξανά στο προσκήνιο και πολύ γρήγορα η κινητοποίηση των νέων της περιοχής της Θράκης άρχισε να εντοπίζει μνήμες και πραγματικό ενδιαφέρον για τις ρίζες του και γι’ αυτό που είχε μείνει πίσω. Αυτό το φτηνό χόμπι λοιπόν δεν σταμάτησε στο

2016. Συνεχίστηκε, έγινε έρευνα, έγινε τέχνη· παντρεύτηκε με το νέο και υπέροχα πράγματα ήρθαν ξανά στο φως για να γεννήσουν νέα.

Από όλα αυτά φυσικά δεν θα μπορούσε να λείπει η παραδοσιακή ενδυμασία. Κατά πολλούς η παραδοσιακή φορεσιά, πέρα από την κάλυψη των βασικών αναγκών ένδυσης, αποτελούσε για χρόνια και έναν τρόπο επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων. Μέσα από αυτήν μπορούσε κανείς να διακρίνει την οικονομική και οικογενειακή κατάσταση του ιδιοκτήτη της, την κοινωνική τάξη στην οποία ανήκε, το θρήσκευμά του, ακόμα και την ηλικία του.

Ο πιο εύκολος ίσως και ασφαλής τρόπος διαφύλαξης πλούτου είναι η τέχνη. Μέσα από την ελευθερία που αυτή δίνει στον άνθρωπο μπορεί οτιδήποτε θεωρείται δύσπεπτο και αναχρονιστικό για τους νέους ανθρώπους να κινητοποιήσει το ενδιαφέρον τους και μετέπειτα να τους οδηγήσει σε περαιτέρω δημιουργικούς τρόπους αξιοποίησης. Οι ίδιοι οι μεγάλοι καλλιτέχνες έχουν χρησιμοποιήσει πολλάκις το ρητό: «δεν υπάρχει παρθενογένεση στην τέχνη». Ας αντλήσουμε λοιπόν από αυτό που αξίζει να διαφυλαχτεί, που φτιάχτηκε με τόση αγάπη και μας θυμίζει τις ρίζες μας, με σεβασμό, διατηρώντας τη φλόγα του αψεγάδιαστη. Για να διατηρηθεί η φλόγα αυτή, προϋποτίθεται σωστή έρευνα και καταγραφή. Καθότι η Θράκη είναι μία περιοχή πλούσια σε φορεσιές και τεχνοτροπίες ύφανσης, στην παρούσα εργασία έχει επιλεγεί η ανάλυση ενός μέρους αυτών. Συγκεκριμένα, έχει επιλεγεί η ενδυματολογική ομάδα των Μάρηδων, και συγκεκριμένα, ένα μέρος του στολισμού τους στην παραδοσιακή τους ενδυμασία, το κόσμημα.

Σκοπό της παρούσας εργασίας αποτελεί η ανάδειξη στοιχείων του λαϊκού πλούτου της ενδυματολογικής ομάδας των Μάρηδων και συγκεκριμένα της ενδυμασίας τους που για πολλούς παραμένουν ακόμη άγνωστα. Αποσκοπεί ακόμη στην κινητοποίηση των νέων της περιοχής να ανοίξουν τα σεντούκια των γιαγιάδων τους και να φέρουν στο φως υπέροχα μνημεία τέχνης που αξίζει να διαφυλαχθούν και να διαδοθούν οι τεχνοτροπίες τους για περαιτέρω παραγωγή καλλιτεχνικού και πολιτιστικού πλούτου. Επιμέρους σκοπό ακόμη αποτελεί η διαπίστωση του κατά πόσο η ενδυματολογική αυτή ομάδα έδινε πραγματική σημασία στον στολισμό της φορεσιάς της και αν τα ευρήματα που είναι ήδη καταγεγραμμένα στην περιοχή του Βορείου Έβρου αρκούν για να κατανοήσουμε το μεγαλείο αυτό.

Συνοδοιπόρους στην παρούσα έρευνα αποτέλεσαν οι καταγραφές καταξιωμένων ανθρώπων της περιοχής στον παρόντα τομέα που συνδέονται στενά με την ενδυματολογική ομάδα των Μάρηδων είτε λόγω κοινής καταγωγής είτε λόγω πρακτικής ενασχόλησης με τη δημιουργία φορεσιών. Αναφορικά με το τελευταίο, εννοούνται άνθρωποι που έχουν αφιερώσει μεγάλο μέρος της ζωής τους στη συλλογή, στην ύφανση και γενικότερα στη δημιουργία πιστών αντιγράφων των παραδοσιακών φορεσιών των Μάρηδων. Συγκεκριμένα μελετήθηκαν τα βιβλία των Ασπρογέρακα (2007) –από το οποίο προήλθε η βασική ιδέα για τον διαχωρισμό κεφαλαίων και υποκεφαλαίων- και Κουφού (1997) που συνδέονται στενά με τους Μάρηδες μέσω της καταγωγής τους. Όσον αφορά στους ανθρώπους που ασχολούνται στην πράξη με νέα δημιουργήματα, πιστά αντίγραφα των παλιών, επιλέχθηκαν τα βιβλία του Τοπαλίδη (χ.χ) και Τοπαλίδη (2017) και το υλικό από την επίσημη ιστοσελίδα της Τσολακίδου (2017) κατοίκων του Έβρου.

Έπειτα, αφού μελετήθηκαν τα παραπάνω θεωρήθηκε σκόπιμη η συνομιλία με ένα άτομο που να είχε ζήσει τα πράγματα όπως αυτά συνέβησαν στον πραγματικό χώρο και χρόνο τους στην απλή τους καθημερινότητα, με σκοπό να διαπιστωθεί αν πράγματι υπήρξε όλος αυτός ο πηγαίος ενθουσιασμός για τον στολισμό της παραδοσιακής ενδυμασίας των νέων της εποχής. Ακολούθησε λοιπόν η ατομική συνέντευξη της κυρίας Δάφνης Γεωργιάδου κατοίκου της Στέρνας, ενός από τα 13 χωριά των Μάρηδων. Δεν χρειάστηκαν πολλές ερωτήσεις για να μεταδοθεί η φλόγα αψεγάδιαστη μέσα από μία σύντομη συνομιλία. Στη συγκεκριμένη εργασία αναφέρονται τα μέρη εκείνα της συνέντευξης που παρείχαν στοιχεία που δεν ήταν ήδη καταγεγραμμένα στις προαναφερθείσες πηγές.

Επιλέχθηκε λοιπόν αρχικά να γίνει μία σύντομη αναφορά στις ενδυματολογικές ομάδες των κατοίκων του Βορείου Έβρου ώστε να είναι ευδιάκριτο το τί μέρος αυτών καταλαμβάνουν οι Μάρηδες. Έπειτα, ακολουθούν κάποια γεωγραφικά και ιστορικά στοιχεία της συγκεκριμένης ενδυματολογικής ομάδας. Στη συνέχεια, ακολουθεί το κύριο μέρος της εργασίας που

ασχολείται με τον διαχωρισμό της ενδυμασίας τους σε ανδρική και γυναικεία και τον στολισμό της αναφέροντας αναλυτικά όλα τα κοσμήματα που τον αποτελούν, με μία επιπλέον νύξη στην ανδρική γαμπριάτικη και στην γυναικεία νυφιάτικη φορεσιά. Τέλος, παρατίθενται τα συμπεράσματα που αποκομίσθηκαν και η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας. Οι φωτογραφίες που έχουν επιλεγεί ανήκουν στο δικό μου προσωπικό αρχείο καταγραφής κοσμημάτων της φορεσιάς των Μάρηδων και αποτελούν πιστά αντίγραφα παλαιότερων αυθεντικών κομματιών.

Ομάδες κατοίκων και ενδυματολογικές ομάδες στον Βόρειο Έβρο

Ο Βόρειος Έβρος, γνωστός στον ευρύτερο ελλαδικό χώρο για την πλούσια πολιτιστική του κληρονομιά, δεν κατοικείται μόνο από τους Μάρηδες. Μία μικρή αναδρομή στη βιβλιογραφία εντοπίζει στην περιοχή αυτή τις εξής πληθυσμιακές ομάδες κατοίκων: Μάρηδων, Μεταξάδων, Πετρωτών, Διδυμοτείχου, Προσφύγων Ανατολικής Θράκης, Σουφλίου, Μακράς Γέφυρας, Μεγάλου Ζαλουφίου, Γκαγκαούζηδων, Νέας Βύσσας, Ντερεκιοϊ, ευρύτερης περιοχής Χαριούπολης, Προσφύγων Βόρειας Θράκης, Ανατολικής Ρωμυλίας, Σαρακατσάνων, Ορμενίου και Πτελέας, επαρχίας Καβακλίου, Ορτακιοϊ – Λίτιτσας (Τοπαλίδης χ.χ., Τοπαλίδης 2017).

Πρέπει όμως να σημειωθεί πως στην κατανομή αυτών των ομάδων στη βιβλιογραφία και στην προσπάθεια της ακριβούς σκιαγράφησης τους, έχει γίνει ο περαιτέρω διαχωρισμός τους σε «ενδυματολογικές» ομάδες του Βορείου Έβρου. Ως βασική αφετηρία για τον διαχωρισμό αυτό νοείται η ενδυματολογική συγγένεια που παρουσιάζουν οι ομάδες των κατοίκων μεταξύ τους, το πόσο δηλαδή συναντώνται κοινά χαρακτηριστικά στις παραδοσιακές τους ενδυμασίες. Δεν πρόκειται βέβαια για έναν επιφανειακό διαχωρισμό, καθώς σύμφωνα με ιστορικά δεδομένα και έρευνες, οι ομάδες αυτές τείνουν να παρουσιάζουν και άλλα κοινά χαρακτηριστικά, όπως η νοοτροπία των κατοίκων, οι καθημερινές τους συνήθειες, τα ήθη και τα έθιμα τους, ο χορός και η μουσική τους.

Εντοπίζονται λοιπόν οι παρακάτω ενδυματολογικές ομάδες: Μάρηδων, Μεταξάδων, Μεγάλου Ζαλουφίου, Μακράς Γέφυρας, Σαρακατσάνων, Γκαγκαούζων, Καβακλίου, Σουφλίου, Πετρωτών, Τσουκμάνια, Νέας Βύσσας και Ορμενίου, Ντερεκιοϊ, ευρύτερης περιοχής Χαριούπολης, επαρχίας Καβακλίου, Ορτακιοϊ – Λίτιτσας (Τοπαλίδης, χ.χ. Τοπαλίδης 2017).

Καθότι δεν αποτελεί θέμα της παρούσας εργασίας η αναλυτική αναφορά των κατοίκων που αποτελούν την κάθε μία ενδυματολογική πληθυσμιακή ομάδα, το βάρος θα δοθεί στον κατά το δυνατόν κατατοπιστικότερο προσδιορισμό της ενδυματολογικής ομάδας των Μάρηδων, αναφορικά με τα στοιχεία που συνθέτουν την παραδοσιακή ενδυμασία των κατοίκων της.

Η ενδυματολογική ομάδα των Μάρηδων

Γεωγραφικά στοιχεία

Οι «Μάρηδες» είναι μία μικρή πληθυσμιακή ομάδα ανθρώπων που εντοπίζεται γεωγραφικά στον Βόρειο Έβρο σε δεκατρία χωριά που αναφέρονται παρακάτω με αλφαβητική σειρά: Αμπελάκια, Ασβεστάδες, Ασπρονέρι, Βρυσικά, Καρωτή, Κουφόβουνο, Κυανή, Μάνη, Νεοχώρι, Παταγή, Ποιμενικό, Σιτοχώρι και Στέρνα. Το μεγαλύτερο μέρος της μικρής αυτής πληθυσμιακής ομάδας που δεν ξεπερνά τον αριθμό των 17.000 ατόμων (Ασπρογέρακας 2001), κατοικεί σήμερα στην κοιλάδα του Ερυθροποτάμου, παραποτάμου του Έβρου, και εκτείνεται προς τον Βορρά, στην περιοχή της Νέας Ορεστιάδας, πλησιάζοντας τον άλλο παραπόταμο του Έβρου, τον Άρδα, με το βορειότερο χωριό, τη Στέρνα. Η ιστορία θέλει τους Μάρηδες να κατοικούν αιώνες σε αυτόν τον τόπο.

Ιστορικά στοιχεία και ενδυμασία

Μέχρι σήμερα δεν έχει εντοπισθεί η ακριβής προέλευση ή η ετυμολογία της ονομασίας των Μάρηδων.

Παρά ταύτα, μπορεί κανείς ανεπιφύλακτα να υποστηρίξει πως οι «Μάρηδες» είναι μία ομάδα ανθρώπων, ή μία «ράτσα» με κοινές καταβολές, ιστορία, ψυχοσύνθεση, νοοτροπία, συμπεριφορά, έκφραση και προφορά, ήθη, έθιμα και ενδυμασία.

Στο σημείο αυτό, πρέπει να τονιστεί πως το τελευταίο κοινό σημείο που αναφέρθηκε παραπάνω, η ενδυμασία των Μάρηδων, αποτελεί και ένα από τα πιο έντονα σημεία της σύνδεσης μεταξύ τους. Συγκεκριμένα, μεταξύ των κατοίκων των χωριών των Μάρηδων, επικρατεί η αντίληψη πως η ενδυμασία είναι αυτή που χαρακτηρίζει τη ράτσα (Ασπρογέρακας 2001).

Όλες οι φορεσιές της Θράκης μπορεί να ομοιάζουν μεταξύ τους ως προς τα βασικά στελέχη από τα οποία αποτελούνται, υπάρχει όμως αρκετή ποικιλία ως προς τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους· σχέδια, χρώματα και συμβολισμοί μοτίβων κοσμούν κάθε τι επάνω στη φορεσιά (Τσολακίδου 2017). Δεν είναι τυχαίο, παρ' όλα αυτά, το γεγονός πως για πολλά έτη πλήθος κόσμου συνέδεε τη Θράκη και τους Θρακιώτες με τη φορεσιά των Μάρηδων και την γνωστή γυναικεία κίτρινη μαντήλα με τα σταμπωτά λουλούδια που δέσποζε στα κεφάλια πολλών κοριτσιών. Η παραδοσιακή αυτή φορεσιά, η ανδρική και πολύ περισσότερο η γυναικεία, αν τεθεί σε σύγκριση με άλλες φορεσιές της γύρω περιοχής, μπορεί να χαρακτηριστεί ως η πιο σύνθετη, η πλουσιότερη και η επιβλητικότερη.

Ενδυμασία

Ανδρική ενδυμασία

Η θερινή ανδρική φορεσιά των Μάρηδων αποτελούταν από το «γιλέκι» και τη «βράκα»· ενώ η χειμερινή από το «τσαμπατάνι», το «σαλβάρι» και το «πουκάμισο». Επάνω από τα βασικά αυτά μέρη της φορεσιάς, φορούσαν οι άνδρες άλλα επανοφώρια, «μακρόγουνα», «κοντόγουνα», τον «ντουλαμά», το «τσιπούνι» ή παλτό από «σαγιάκι». Επιπρόσθετα χρησιμοποιούνταν βοηθητικός ιματισμός, το «ζουνάρι», οι «κάλτσες», τα «μπιάλια» και το «μαντήλι». Υπήρχαν κι άλλα πρόσθετα μέρη όπως το «γιαμουρλούκι», η κάπα τσοπάνου, το μαντήλι τσοπάνου και η ποδιά εργασίας (Ασπρογέρακας 2007).

Στα πόδια φορούσαν μπότες, «τουλούμπες», «δετά», «τσαρούχια» και «περισφύρια» (γκέτες). Έπειτα, κάλυπταν το κεφάλι με την «σερβέτα», το γνωστό στις μέρες μας «σαρίκι», το «αστρακάν» ή τις τραγιάσκες (Ασπρογέρακας 2007).

Τέλος, στολίδι και αναπόσπαστο κομμάτι τις παραδοσιακής φορεσιάς των ανδρών, θερινής και χειμερινής, αποτελούσε ο στολισμός της. Σε αυτόν συμπεριλαμβάνονται τα εξής μέρη, στα οποία πρόκειται να σταθεί η παρούσα εργασία: την «κρεμαστάρα», τα κεντήματα, τις πούλιες, τα κρόσσια και τα γαϊτάνια.

α. Στολισμός

Κρεμαστάρα ή Παταράς

Στην σερβέτα, ή όπως αναφέρθηκε και παραπάνω στο σαρίκι, οι άνδρες κρεμούσαν από την αριστερή μεριά την λεγόμενη «κρεμαστάρα», ή αλλιώς τον «παταρά». Η κρεμαστάρα ή παταράς, είναι ένα ορθογώνιο, ρομβοειδές ή στρογγυλό ύφασμα, «πανί», μικρών διαστάσεων, το οποίο διακοσμούταν με φλουριά, χάνδρες και πούλιες.

Κεντήματα – Πούλιες – Κρόσσια – Γαϊτάνια

Η ίδια η φορεσιά στολιζόταν επίσης με κεντήματα στο χέρι, πούλιες τα τελευταία χρόνια, κρόσσια και γαϊτάνια.

Γαμπριάτικη φορεσιά

Οι γαμπροί φορούσαν τον παταρά στο αριστερό μέρος της σερβέτας, στους ώμους έριχναν ένα κόκκινο μαντήλι με σταμπωτά λουλούδια, που φορούσαν συχνά και οι νέοι (Τοπαλίδης

2017). Τέλος, στην αριστερή μεριά του στήθους στερέωναν ακόμη ένα υφασμάτινο στρογγυλό λουλούδι με ασημένια φλουράκια (Ασπρογέρακας 2007).

Ανδρική «κρεμαστάρα» ή «παταράς»
(Φωτογραφικό αρχείο Άννας Λάμπογλου)

Γυναικεία ενδυμασία

Πράγμα που δεν προκαλεί καθόλου εντύπωση αποτελεί το γεγονός πως ακόμη πιο πλουμιστή και πολύχρωμη φαντάζει η γυναικεία παραδοσιακή φορεσιά των Μάρηδων. Δεν διαφέρει πολύ στα βασικά μέρη της φορεσιάς καθότι τόσο η ανδρική όσο και η γυναικεία ενδυμασία ακολουθούσαν συγκεκριμένες προδιαγραφές που μεταδίδονταν από γενιά σε γενιά χωρίς την εισαγωγή ιδιαίτερων καινοτομιών στην κατασκευή της.

Η κύρια λοιπόν γυναικεία φορεσιά αποτελούνταν από την μάλλινη «τσούκνα» τον χειμώνα, το βαμβακερό «φουστάνι», το «πουκάμισο» και τα «διπάνια» (νύφες). Τα γυναικεία επανωφόρια ήταν το «κοντογούνι», η «σεγκούνα», το «καπούδι», το «κοντόζι», το «τσιπούνι», η «γούνα» και η «μπουχασένια». Τον βοηθητικό ιματισμό αποτελούσαν και πάλι το γυναικείο ζωνάρι, η μισάλα και οι κάλτσες (Ασπρογέρακας 2007).

Στα καλύμματα του κεφαλιού συμπεριλαμβανόταν το «τσεμπέρι», το «γραμμένο μαντήλι», η «μαμούκα», η «ντιλμπένα» και άλλα μαντήλια· ενώ στα πόδια οι γυναίκες φορούσαν «τσαρούχια», «μποτίνια», «γόβες», «γεμενιά», «τερλίκια» («μέστια»), «κουντούρια» και «λαπτσίρια».

Τέλος, στον στολισμό ανήκουν τα παρακάτω: το «ασημοζούναρο», οι «αλυσίδες», οι «κρεμαστάρες», οι «ασημένιοι παράδες» («τσακατιά»), η «παραδόκοσα», οι «κανορίδες», οι «κορδέλες», τα «γιορντάνια», τα «φλουριά», τα «βραχιόλια», τα «δαχτυλίδια», τα «σκουλαρίκια» και τα «τέλια» (Ασπρογέρακας 2007).

α. Στολισμός

Ασημοζούναρο

Το «ασημοζούναρου» ή κατ' άλλους «'σημοζούναρο», ήταν η ζώνη που χάριζε την ημέρα των αρραβώνων τους ο γαμπρός στη νύφη, κάτι ανάλογο με το δαχτυλίδι των αρραβώνων (Μέλη Συλλόγου Εβριτών Νομού Ξάνθης 2008). Το ασημοζούναρο το φορούσαν οι νέες γυναίκες, ανύπαντρες ή παντρεμένες, στις γιορτές για να στολίζουν τη μέση τους –εκτός αν πενθούσαν, ήταν χήρες και φυσικά ηλικιωμένες, αντί για το καθημερινό μάλλινο «ζουναρούδι».

Όσον αφορά στα σημεία που συνθέτουν αυτό το πολύτιμο κόσμημα, το ασημοζούναρο, ήταν το ζωνάρι με την κορώνα ή αλλιώς «μπακιροζούναρο»· ήταν μπρούτζινο, σπονδυλωτό, ελαφριά μαλαματοκαπνισμένο ή φλουροκαπνισμένο, βάρους μια οκάς (δηλαδή περίπου 1.2829 χιλιόγραμμα).

Το ασημοζούναρο κατασκευαζόταν από λαϊκούς τεχνίτες των περιοχών κυρίως του Σουφλίου, του Διδυμοτείχου και της Αδριανοπόλεως, και από τους «κουγιουμτζίδες», τους

χρυσοχόους δηλαδή της εποχής οι οποίοι είναι γνωστοί και από διάφορα παραδοσιακά άσματα.

Παραδοσιακό ασημοζούναρο
(Φωτογραφικό αρχείο Άννας Λάμπογλου)

Αναλυτικότερα ως προς την κατασκευή του, το ασημοζούναρο αποτελούταν από μπρούτζινα, διακοσμημένα, κουφωτά πλακίδια («χλάπες»), 20-25 περίπου στον αριθμό (Κουφός 1997) τα οποία επέτρεπαν να περνά από μέσα τους μία χοντρή υφαντή πάνινη λουρίδα. Αυτά τα πλακίδια, αφού περνούσαν το ένα δίπλα στο άλλο χωρίς να αφήνουν κενά, σχηματίζουν μία σπονδυλωτή ζώνη (Μέλη Συλλόγου Εβριτών Νομού Ξάνθης 2008).

Στην αρχή και στο τέλος της ζώνης υπήρχε από ένα τμήμα της πόρπης κατασκευασμένο με χάλκινες προεξοχές («οδηγούς»), που βοηθούσαν στο να προσαρμόζονται τα δύο τεμάχια αναμεταξύ τους. Οι προεξοχές αυτές, διέθεταν μία τρύπα που επέτρεπε να περνά από μέσα ένα καρφί (το «τσαμπί»), το οποίο ασφάλιζε το ζωνάρι. Από τα δύο αυτά τεμάχια της πόρπης, το δεξιό τμήμα, είχε επάνω του κολλημένο ένα τρίτο, το κεντρικό, που έφερε το ιδιότυπο σχήμα κορώνας που αναφέρθηκε παραπάνω, και το οποίο κάλυπτε την ένωση έτσι ώστε όταν φοριόταν η ζώνη, η πόρπη φαινόταν ενιαία.

Μεταγενέστερη χρυσαφί ζώνη
(Φωτογραφικό αρχείο Άννας Λάμπογλου)

Έπειτα, το κεντρικό αυτό τμήμα διακοσμούταν από μικρά γραμμωτά φυλλαράκια, κλαράκια και λουλουδάκια, και μέσα στα διαφράγματα που δημιουργούνταν ήταν χυμένο πράσινο ή γαλάζιο σμάλτο. Στο επάνω μέρος της κορώνας συνήθως υπήρχε ένας μικρός δικέφαλος

αετός με κορώνα, ή δύο πουλιά αντικριστά που έφεραν από πάνω τους έναν σταυρό, και τέλος σπανιότερα έφερε τη χρονιά κατασκευής της, χρονιά των αρραβώνων, και το όνομα του αρραβωνιαστικού. Τέλος, επιπρόσθετα στολίδια στο ασημοζούναρο αποτελούσαν ψεύτικα πράσινα και κόκκινα πετράδια, και διάφορα άλλα γραμμωτά σχέδια.

Σύμφωνα με μαρτυρίες, είναι πλέον δύσκολο να βρεθούν ασημοζούναρα αυθεντικά και διατηρημένα από την εποχή εκείνη, καθώς τα περισσότερα δόθηκαν από τις γυναίκες σε πλανόδιους μικροπωλητές ως αντάλλαγμα για αντικείμενα πολύ μικρότερης αξίας. Επιπρόσθετα, μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, γύρω στο 1950, φορέθηκαν από τις γυναίκες οι κίτρινες ή χρυσαφί λαστιχωτές ζώνες, όπως φαίνεται στην παραπάνω φωτογραφία, που ήταν οικονομικότερες.

Αλυσίδες

Οι αλυσίδες σε ασημί χρώμα, είχαν στερεωμένα επάνω τους ασημένια φλουράκια, τα λεγόμενα «σουλντούδια» και αναρτώνταν από το ασημοζούναρο σε διάφορες θέσεις έτσι ώστε να σχηματίζουν «στρογγυλάδες» (τόξα). Οι μεγαλύτερες γυναίκες στερέωναν τις αλυσίδες σε σημεία του ασημοζούναρο έτσι ώστε οι στρογγυλάδες να δημιουργούνται στο πίσω μέρος. Έπειτα, οι ηλικιωμένες γυναίκες δεν κρεμούσαν καθόλου αλυσίδες. Τέλος, οι νύφες, κρεμούσαν τις αλυσίδες μπροστά στο ασημοζούναρο, από την κορώνα, σε ένδειξη σεβασμού προς τα πεθερικά και τους συγγενείς τους όταν τους φιλούσαν τα χέρια ή όταν πήγαιναν στην εκκλησία.

Κρεμαστάρες ή Παταράς

Τις κρεμαστάρες αποτελούσαν μικροί ρόμβοι ή τετράγωνα σχήματα πλεγμένα με πούλιες και χάνδρες, ή μικρά κομμάτια ύφασμα στολισμένα με πούλιες χάνδρες, αντίστοιχα με τον παταρά που χρησιμοποιούσαν οι άνδρες για να στολίσουν τη σερβέτα τους. Οι κρεμαστάρες αναρτώνταν από τις γυναίκες από το κεφαλομάντηλο και κρέμονταν στις παρειές τους προσώπου.

Ασημένιες Παράδες (Τέλια) ή Τσακατιά

Η λεγόμενη τσακατιά, ήταν μία υφασμάτινη κόκκινη λουρίδα μήκους όσο και το οριζόντιο φάρδος του γυναικείου μετώπου. Για το στερέωμά της στο μέτωπο του προσώπου είχε στις άκρες ραμμένα κόκκινα κορδόνια ώστε να δένει στο πίσω μέρος του κεφαλιού.

Επάνω στην κόκκινη υφασμάτινη λουρίδα τοποθετούνταν ασημένιου «παράδες» σε τρεις «μπουρλιές». Οι μπρουρλιές ήταν σειρές από παράδες περασμένους σε κλωστή και κρεμασμένους από τη λουρίδα σε τρία μέρη, ώστε να σχηματίζονται τρία τόξα με μεγαλύτερο το κεντρικό, που έπεφταν στο μέτωπο.

Παραδόκοσα

Η παραδόκοσα ήταν και αυτή υφασμάτινη κόκκινη λουρίδα στην οποία ήταν επάνω τοποθετημένοι ασημένιοι παράδες σε τρεις κατακόρυφες σειρές. Η παραδόκοσα αναρτιόταν ψηλά στην πλάτη του ρούχου με τη βοήθεια ενός υφασμάτινου στελέχους από το οποίο αναρτιόνταν και οι «κανορίδες» και οι «κορδέλλες» που αναφέρονται παρακάτω, έτσι ώστε να φαντάζει ανάμεσα στις δύο πλεξούδες («κόσες»). Πιθανότατα έτσι πήρε και την ονομασία της, θεωρούμενη δηλαδή σαν κόσα με παράδες (Ασπρογέρακας 2007).

Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί πως οι κοπέλες και οι γυναίκες, οι νέες αλλά και οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας, ακολουθούσαν κοινή και στερεότυπη κόμμωση. Συγκεκριμένα, χτένιζαν τα μαλλιά τους ίσια πίσω με χωρίστρα στη μέση, και τα έπιαναν σε δύο πλεξούδες, κόσες, Τα κορίτσια σε ηλικία γάμου και οι νέες γυναίκες κατέβαζαν μέρος των μαλλιών τους στα μάγουλα και δημιουργούσαν από ένα τσουλούφι δεξιά και αριστερά.

Σύμφωνα με μαρτυρίες οι γυναίκες έκοψαν τις πλεξούδες και άλλαξαν κόμμωση μετά το 1960 που έβγαλαν και τις παραδοσιακές τους φορεσιές (Συνέντευξη με Δάφνη Γεωργιάδου 2016).

Κανορίδες

Οι κανορίδες ήταν πολύχρωμες κλωστές ή πολύχρωμες σειρές από χάντρες που στερεώνονταν κατά μήκος των πλεξούδων. Ακόμη, επάνω στις κανορίδες συνήθως τοποθετούνταν και άλλα στολίδια όπως πολύχρωμες φούντες, πεταλάκια, και βασκαντήρες.

Κορδέλες

Οι πολύχρωμες κορδέλες αναρτώνταν και αυτές από την πλάτη του ρούχου έτσι ώστε να φτάνουν μέχρι τα κεντήματα του φορέματος.

Κορδέλες κεντημένες με πούλιες και χάντρες
(Φωτογραφικό αρχείο Άννας Λάμπογλου)

Γιορτάνι ή Γκερντάνι ή Γουστερίτσα

Το γιορτάνι, ή κατά άλλους «γιορντάνι», αποτελεί το πιο περίτεχνο κομμάτι του στολισμού της φορεσιάς των Μάρηδων, μετά το ασημοζούναρο. Οι ευκατάστατες γυναίκες φορούσαν και ασημογιόρντανα. Το γιορτάνι κατασκευαζόταν από τις γυναίκες με χάνδρες που αγόραζαν από τα «ψιλικατζίδικα» της εποχής (Συνέντευξη με Δάφνη Γεωργιάδου 2016). Αυτό που τα διαφοροποιεί τόσο πολύ από τα υπόλοιπα μέρη του στολισμού είναι το γεγονός πως σε καθένα από τα δεκατρία χωριά των Μάρηδων που αναφέρθηκαν παραπάνω, είχαν διαφορετικά σχέδια από τα οποία έπαιρναν και την αντίστοιχη ονομασία τους.

Αναλυτικότερα, όσον αφορά στην κατασκευή του, το γιορτάνι ήταν ένα διακοσμητικό περιλαίμιο αποτελούμενο από υφασμάτινο σκελετό πάνω στον οποίο ήταν πλεγμένες χάνδρες διαφόρων χρωμάτων και σχημάτων, από τα οποία όπως προαναφέρθηκε το γιορτάνι έπαιρνε την ονομασία του. Από τον κεντρικό αυτόν κορμό του κοσμήματος αναρτώνταν επιπλέον οριζόντια συγκροτήματα χανδρών ενωμένα μεταξύ τους με ποικιλία και εδώ σχημάτων και αριθμού. Ονομασίες για τα επιπρόσθετα αυτά στελέχη ήταν οι εξής: «μπλάνα», «γένια», «στάχυα» και «κρεματζούλια».

Έτσι συναντά κανείς τα παρακάτω (Ασπρογέρακας 2007):

- Γιορτάνια με γένια, στα χωριά Ασπρονέρι, Βρυσικά και Κυανή.
- Γιορτάνια με στάχυα, στα χωριά Ασβεστάδες και Κουφόβουνο.
- Γουστερίτσα με κρεματζούλια, στα Αμπελάκια, την Κρωτή και την Παταγή.
- Γιορτάνια απλά.
- Και γιορτάνια χωρίς υφασμάτινο στέλεχος.
- Γιορτάνια με μπλάνα, στα χωριά Στέρνα και Νεοχώρι.

Γιορτάνι με μπλάνα από το χωριό Στέρνα, φτιαγμένο στο χέρι, χωρίς υφασμάτινο στέλεχος
(Φωτογραφικό αρχείο Άννας Λάμπογλου)

Όσον αφορά στα σχήματα του βασικού κοσμήματος, αυτά ήταν τα εξής: γιορτάνια με «σαΐτες», με «κατοπτούδια», με «κάγκελο», με «οκταρούδια», με «σκουλήκι», με «θηλειές», «φτερωτά», «κλουτσωτά», «αδίμιτα», με «μυγδαλούδια», με «κομποδέτες», με «σταυροτούδια» και άλλα (Ασπρογέρακας 2007).

Γιορτάνι φτιαγμένο στον αργαλειό χωρίς υφασμάτινο στέλεχος
(Φωτογραφικό αρχείο Άννας Λάμπογλου)

Γιορτάνι φτιαγμένο στο χέρι χωρίς υφασμάτινο στέλεχος
(Φωτογραφικό αρχείο Άννας Λάμπογλου)

Γιορτάνι από το χωριό Στέρνα χωρίς υφασμάτινο στέλεχος
(Φωτογραφικό αρχείο Άννας Λάμπογλου)

Τέλος, παρατίθενται φωτογραφίες όπου επιχειρείται να τονιστεί η διαφορά στα χρώματα και στο μέγεθος των χανδρών στα γιορτάνια εκείνης της εποχής και στα σημερινά. Τότε, οι χάνδρες ήταν περισσότερο σκουρόχρωμες και μουντές, ενώ είχαν υπερβολικά μικρό μέγεθος που δεν επέτρεπε να περνά από μέσα τους μόνο λεπτή κλωστή. Στις μέρες μας τα παλιά χρώματα έχουν αντικατασταθεί με πιο έντονες και ανοιχτές αποχρώσεις, ενώ το μέγεθος των χανδρών έχει αυξηθεί έτσι ώστε να επιτρέπει να περνά από μέσα βελόνα, πράγμα που διευκολύνει κατά πολύ την κατασκευή. Ακόμη, αξίζει να σημειωθεί πως εκείνη την εποχή χρησιμοποιούταν για την κατασκευή των γιορτανιών αλογότριχα, η οποία ενίσχυε την ανθεκτικότητά τους.

Την κατασκευή των γιορτανιών επιμελούνταν οι γυναίκες που περνούσαν τις χάνδρες μια μια στο χέρι, χωρίς τη βοήθεια κάποιου ειδικού εργαλείου (Συνέντευξη με Δάφνη Γεωργιάδου 2016). Κατά την ίδια διαδικασία κατασκευάζονταν και οι κρεμαστάρες και ο παταράς που αναφέρθηκαν πρωτύτερα.

Τέλος, εκτός από το γιορτάνι του λαιμού υπήρχε και το γιορτάνι του κόρφου κατασκευασμένο με «κοφινούδια», χάνδρινα δηλαδή φουντάκια και κρεμαστάρα.

Γιορτάνια με περιστέρες και μπλάνα από το χωριό Στέρνα, φτιαγμένα στο χέρι, χωρίς υφασμάτινα στελέχη

(Φωτογραφικό αρχείο Άννας Λάμπογλου)

Γιορτάνι με περιστέρες και μπλάνα από το χωριό Στέρνα

(Φωτογραφικό αρχείο Άννας Λάμπογλου)

Κοσμήματα λαιμού και στήθους (κόρφου)

Πρόκειται για σειρές με φλουριά, τις λεγόμενες ντούπλες, δίληρα ή πεντόλιρα ανάλογα με την οικονομική κατάσταση. Οι ντούπλες φοριόταν σαν περιδέραιο στον λαιμό.

Ακόμη, σε ορισμένες περιπτώσεις οι γυναίκες φορούσαν περιδέραια με χάνδρες περασμένες σε λεπτό γαϊτανάκια ή αλυσίδα (θηλιά με χάνδρες).

Βραχιόλια – Δαχτυλίδια – Σκουλαρίκια

Στα χέρια τους οι γυναίκες φορούσαν κοκάλινα, γυάλινα και χάνδρινα βραχιόλια, ή μεταλλικά που ασφάλιζαν στο σημείο που έκλειναν με καρφάκι.

Στα δάκτυλά τους φορούσαν δακτυλίδια διαφόρων ειδών. Όπως αναφέρθηκε βέβαια και πρωτύτερα, υπήρχε αρκετή ποικιλομορφία από χωριό σε χωριό ως προς τον στολισμό των φορεσιών αλλά και ως προς τις ιδιαίτερες ονομασίες των στελεχών από τα οποία αποτελούνταν. Κατά τον ίδιο τρόπο διαφορές παρατηρούνταν και στον τρόπο που οι γυναίκες

των Μάρηδων επέλεγαν να φορούν τα κοσμήματά τους. Έτσι, στο χωριό της Στέρνας, οι γυναίκες δεν φορούσαν δαχτυλίδια πριν τον αρραβώνα τους, ενώ μετά από αυτόν, φορούσαν μόνο το δαχτυλίδι των αρραβώνων στο οποίο αναγραφόταν τα αρχικά γράμματα των ονομάτων των μελλονύμφων (Κουφός 1997).

Και τέλος, στα αυτιά τους κρεμούσαν ασημένια σκουλαρίκια με γαλάζιες χάνδρες ή χάλκινους κρίκους, τα λεγόμενα «χαλκούδια» (Ασπρογέρακας 2007, Τοπαλίδης, χ.χ).

Τσαρκωτή

Η τσαρκωτή που αποτελούσε οικογενειακό κειμήλιο, ήταν ένα μικρό πολύτιμο κόσμημα, χρυσό, ή πολύτιμο φλουρί, το οποίο «έντυναν» στον χρυσοχόο με διάφορα σκαλιστά σχέδια δίνοντας ένα ρομβοειδές σχήμα.

Νυφιάτικη φορεσιά

Οι νύφες στόλιζαν τον κόρφο τους με γιορτάνια και ντούπλες. Τα μαλλιά τους τα έπλεκαν σε δύο κοτσίδες και στη συνέχεια τα άφηναν ελεύθερα. Ανάμεσα στις πλεξούδες στερέωναν την παραδόκοσα, τις κανορίδες και τις κορδέλες. Στη μέση φορούσαν το ασημοζούναρο όπου κρεμούσαν και τις αλυσίδες. Επάνω στο γραμμένο μαντήλι που κάλυπτε το κεφάλι τους στερέωναν υφασμάτινα, κυρίως άσπρα αλλά και άλλων χρωμάτων, λουλούδια. Στην κορυφή του κεφαλιού τοποθετούσαν τη σκέπη.

Συμπεράσματα

Όπως εξάγεται συμπερασματικά από τα παραπάνω, η παραδοσιακή ενδυμασία και ο στολισμός της αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της κουλτούρας και των χαρακτηριστικών που συνθέτουν την πληθυσμιακή ομάδα των Μάρηδων. Εκείνα τα χρόνια, μια ματιά στο ντύσιμο μιας γυναίκας ή ενός άντρα, μπορούσε να αποτυπώσει την οικογενειακή και οικονομική τους κατάσταση και την κοινωνική τάξη στην οποία ανήκαν. Πολύ περισσότερο, νέες αλλά και μεγαλύτερης ηλικίας γυναίκες αφιέρωναν χρόνο στη σύνθεση της φορεσιάς τους και καμάρωναν γι' αυτήν.

Οι καταγραφές ανθρώπων που κατάγονται από τον Βόρειο Έβρο και κατοικούν σ' αυτόν είναι επαρκείς, μπορούν να επιβεβαιώσουν τα παραπάνω και να εκπλήξουν θετικά αυτόν που ενδιαφέρεται να μελετήσει το συγκεκριμένο θέμα με πλούσιο υλικό. Βάσει αυτών θα μπορούσε κανείς να συμπεράνει πως άλλες τόσες άξιες καταγραφές έχουν πραγματοποιηθεί ανά την Ελλάδα πάνω σε ένα θέμα που καθόλου δευτερεύον και ανούσιο δεν θεωρείται για τους ανθρώπους του χώρου και είναι αυτό του στολισμού και του κοσμήματος της παραδοσιακής φορεσιάς των Μάρηδων. Θα μπορούσαν λοιπόν σε μία περαιτέρω διερευνητική εργασία να μελετηθούν όλα τα στοιχεία που έχουν καταγραφεί από ανθρώπους του χώρου, να συγκεντρωθούν περισσότερα στοιχεία για το κοινωνικό υπόβαθρο όλων αυτών και για τον τρόπο κατασκευής τους.

Πέραν ωστόσο των πλούσιων καταγραφών αξίζει να σημειωθεί πως η ίδια η πηγή, «ζωντανή», αποτελεί από μόνη της θησαυρό για να απαντηθεί το ερώτημα εάν πραγματικά όλα αυτά τα ευρήματα ενθουσίαζαν τους δημιουργούς τους. Στο βλέμμα της κυρίας Δάφνης που έγινε ξανά νέα κοπέλα για να μας αφηγηθεί ιστορίες ζωής και στο χαμόγελό της κατά την συνομιλία μαζί της διαπιστώθηκε η αγάπη, και ο χρόνος που οι νοικοκυρές και τα νέα κορίτσια αφιέρωναν στον στολισμό της φορεσιά τους. Νέο στόχο λοιπόν αποτελεί η ατομική και περισσότερο συστηματική συνέντευξη των ατόμων που βρίσκονται στη ζωή και διαφυλάττουν ακόμα τις μνήμες τους από την εποχή εκείνη.

Τίποτα από όλα αυτά δεν θα έπρεπε να χαθεί. Αντίθετα, τα ευρήματα αυτά μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για τη δημιουργία νέων κοσμημάτων που θα περιέχουν μέρος αυτών των αριστουργημάτων και της τεχνοτροπίας τους. Καθότι, όπως αναφέρθηκε και στην αρχή της παρούσας εργασίας, στην τέχνη, δεν υπάρχει παρθενογένεση. Ας σεβαστούμε λοιπόν τις ρίζες μας, ας τις αγκαλιάσουμε κι ας διαφυλάξουμε αυτήν την φλόγα άσβεστη.

Βιβλιογραφία

Ασπρογέρακας, Ι. (2007). Η Παραδοσιακή Ενδυμασία των Μάρηδων. Εκδόσεις Ε.ΠΟ.Σ.ΜΑ.

Ασπρογέρακας, Ι. (2001). Μάρηδες: Το Γνήσιο Θρακικό Φύλο. Εκδόσεις Νεφέλη.

Κουφός, Ι.Ν. (1997). Ιστορικά και Λαογραφικά της Στέρνας Έβρου. Εκδόσεις Κοινότητα Στέρνας.

Σύλλογος Εβριτών Νομού Ξάνθης (2008). Παραδοσιακή Φορεσιά και τα Μουσικά Όργανα της Θράκης: Στοιχεία Ανάδειξης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Συνέντευξη με Δάφνη Γεωργιάδου, κάτοικο Στέρνας, Ημερομηνία γέννησης: 15/1/1934 – Ημερομηνία θανάτου:19/12/16, Ημερομηνία συνέντευξης: 17/05/2016.

Τοπαλίδης Γ. (χ.χ). Λεύκωμα Παραδοσιακών Ενδυμασιών Βόρειου Έβρου.

Τοπαλίδης, Γ. (Επιμ) (2017). Φορεσιές της Θράκης 1 & 2. Πολιτιστικός Λαογραφικός Σύλλογος Διδυμοτείχου «Το Κάστρο».

Τσολακίδου, Δ. (2017). Η παραδοσιακή φορεσιά της Θράκης: Ανακτήθηκε στις 18 Σεπτεμβρίου 2017 από: http://www.foresies-evros.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=47&Itemid=58&lang=el

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 364-372

Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΦΟΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΒΥΣΣΑΣ

Νεκταρία-Άννα Σαρδάνη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Νέα Βύσσα, κεφαλοχώρι της περιοχής της Ορεστιάδας, είναι γνωστή για την «ιδιαίτερη», «εντυπωσιακή» και «ογκώδη» παραδοσιακή γυναικεία νυφική φορεσιά της. Τα ρούχα μιας περιοχής (παραδοσιακή φορεσιά) αποτελούν ένα βασικό συστατικό του πολιτισμού και καταδεικνύουν την κοινωνικοοικονομική κατάσταση κάθε τόπου και κάθε εποχής. Επίσης, εκφράζουν την αισθητική και τις καλλιτεχνικές αναζητήσεις ενός κοινωνικού συνόλου στη διάρκεια της ζωής του.

Άξια προσοχής, λοιπόν, η βυσσιώτικη φορεσιά, αλλά και η περιγραφή της που ακολουθεί. Η συλλογή των πληροφοριών έγινε με την εθνογραφική μέθοδο με τη βοήθεια πληροφορητών.

Λέξεις κλειδιά: *Νέα Βύσσα, φορεσιά*

Εισαγωγή

Γενικές πληροφορίες

Η Νέα Βύσσα είναι η βορειότερη ελληνική κωμόπολη με 2.844 κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 2001. Υπήρξε έδρα του ομώνυμου δήμου. Βρίσκεται περίπου 11 χμ. βορειότερα της Νέας Ορεστιάδας και σε απόσταση 3χμ. από τον ποταμό Έβρο. Παραμένει και σήμερα κεφαλοχώρι της περιοχής και ανήκει πλέον στο Δήμο Ορεστιάδας. Οι κάτοικοι ασχολούνται κατά κύριο λόγο με τη γεωργία (είναι πολύ γνωστή η παραγωγή σκόρδου).

Ιστορικά στοιχεία

Οι πρώτοι κάτοικοι της Νέας Βύσσας ήταν πρόσφυγες που με τη Συνθήκη της Λοζάννης (24 Ιουλίου 1923) και την ανταλλαγή των πληθυσμών, αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια και τα πάτρια εδάφη τους και να αναζητήσουν νέα εδάφη, νέα ζωή. Η ονομασία του παλαιού χωριού ήταν Μποσνοχώρι ή Μποσνάκιοι. Διότι σύμφωνα με εκδοχή, στην περιοχή εκείνη του παλαιού χωριού ζούσαν και πολλοί Βόσνιοι, χωρίς καμία ανάμειξη ωστόσο με το Μποσνοχώρι.

Σκοπός

Σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας είναι η ανάδειξη και η προβολή μιας τέτοιας σπάνιας και μοναδικής φορεσιάς, της νυφικής παραδοσιακής φορεσιάς της Νέας Βύσσας, του βυσσιώτικου «γκούγκου» και των «νυφκάτων». Επίσης, στόχος είναι να μείνει μία ακόμη γραπτή αποτύπωση της αυθεντικής βυσσιώτικης φορεσιάς που θα αποτρέψει τη μελλοντική αλλοίωση της. Ακόμη, να παρακινήσει το ενδιαφέρον για νέες έρευνες.

Μεθοδολογία

Η εθνογραφία είναι μέθοδος έρευνας που μπορεί να χρησιμοποιηθεί στη μελέτη του πολιτισμού και σε άλλες ανθρωπιστικές επιστήμες. Το πεδίο μελέτης της είναι μικρές κοινωνικές ή πολιτισμικές μονάδες (πληροφορητές). Στόχος της είναι η συστηματική

ερμηνευτική προσέγγιση αυτών των ομάδων που οδηγεί στην αναλυτική περιγραφή της κοινωνικής ζωής και του κόσμου τους. Ωστόσο, η κυριότερη διαφορά της από άλλες μεθόδους έγκειται στο γεγονός ότι επικεντρώνεται στο υποκειμενικό στοιχείο (υποκειμενικότητα) των ατόμων της ομάδας (των πληροφορητών) που μελετά, δίνοντας έμφαση στην αξία των ανθρώπινων συναισθημάτων - των σκέψεων και των ιδεών, καθώς και στο ρόλο τους στην δημιουργία των κοινωνικών - πολιτιστικών φαινομένων. Γι αυτό και η εθνογραφία, κατά την Πηγιάκη, στηρίζεται στην «προσωπική παρατήρηση του ερευνητή στο χώρο της έρευνας και στις ανεπίσημες συζητήσεις που ακούει ή διεξάγει ο ίδιος με μέλη της κοινωνικής ομάδας που μελετά (των πληροφορητών)» (Πηγιάκη 2004).

Η φυσική παρουσία του ερευνητή στο πεδίο κρίνεται απαραίτητη, ώστε να εφαρμοστεί η εθνογραφική μέθοδος. Οι πρώτες παρατηρήσεις του ανατροφοδοτούν τα ερωτήματά του, που δεν είναι δεδομένα εκ των προτέρων, όπως σε άλλες μορφές έρευνας. Αναγκάζεται, λοιπόν, να ακολουθήσει μια διαλεκτική κυκλική διαδικασία (Πηγιάκη 2004) στη συγκέντρωση και επεξεργασία των δεδομένων του.

Περιγραφή της φορεσιάς

Η φορεσιά (νυφική παραδοσιακή ενδυμασία) της Νέας Βύσσας είναι εντυπωσιακή, επιβλητική, ογκώδης και μία από τις ομορφότερες της περιοχής. Πολλοί έχουν υποστηρίξει ενδεχόμενη επιρροή της φορεσιάς από επίσκεψη κάποιας βασίλισσας στην Αδριανούπολη (Γεωργούλης 1997). Ξεχωρίζει για τη διαφορετικότητα και τη μοναδικότητα της.

Εικόνα 1. Ο «γκούγκος» και τα νυφκάτα. Προσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

Εικόνα 2. Ο «γκούγκος». Προσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

Κεφάλι: Το κεφάλι έχει την όψη ενός ανθοστόλιστου κήπου.

- «**Ο γκούγκος»:** τα μαλλιά (ή και *ξενομάλλια*) σε πλεξούδες (ή αλλιώς «βουρλίδες»), τυλιγμένες γύρω από το κεφάλι (Φιλιππίδου 2010). Ο «γκούγκος» υποστηρίζεται με φουρκέτες και τσιμπιδάκια.
- **Λουλούδι**: από τη δεξιά πλευρά του κεφαλιού τοποθετείται το λουλούδι, το οποίο έχει βαρακωμένα (=επιχρυσωμένα) φύλλα (έβαζαν και ένα μικρό λουλούδι πίσω στο κεφάλι στο κέντρο, συνήθως γαρύφαλλο). Τα λουλούδια είναι από ύφασμα: μετάξι,

και τα φύλλα φτιαγμένα από γκοφρέ χαρτί. Οι στήμονες είναι κατασκευασμένοι από κερί.

Εικόνα 1. Τα «ξενομάλλια» και ο «γκούγκος». Προσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

Εικόνα 4. Τα «ξενομάλλια». Προσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

- Επιπλέον, τοποθετούνται 3 – 4 στολισμένα **χτενάκια (χτένες)** στην μπροστινή αριστερή πλευρά του κεφαλιού.
- Πάνω στο γκούγκο και γύρω – γύρω **τοποθετούνται καρφίτσες στολισμένες,** όσες χωράνε σε αριθμό. Επίσης, μια μεγάλη καρφίτσα τοποθετείται στη μέση του γκούγκου, η «φιούμπα».
- **Διαμαντένια σκουλαρίκια.** Τα αυτιά στολίζουν ένα ζευγάρι διαμαντένια σκουλαρίκια.

Εικόνα 5. Το λουλούδι. Προσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

Εικόνα 7. Οι καρφίτσες του «γκούγκου». Προσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

Εικόνα 6. Οι χτένες. Προσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

Εικόνα 8. Η «φιούμπα». Προσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

Εικόνα 9. Τα διαμαντένια σκουλαρίκια. Προσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

- «**γκιρλάντα ή γιρλάντα**» φοριέται στο κεφάλι πάνω από το «γκούγκο» και αποτελεί το λευκό πέπλο της νύφης.

Εικόνα 10. Προσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

Ρούχα - ενδυμασία

- **Η νυφική φούστα** (νυφκάτ) σε σκούρο μπλε χρώμα (Φιλιππίδου 2010). Κάτω από το νυφκάτ φοριούνται ίσως και 4 - 5 περίπου εσωτερικές φούστες, ανάλογα με το σωματότυπο κάθε γυναίκας: α) μεσοφόρι (μισοφόρ) – άσπρη φούστα από χασέ (τύπος υφάσματος) και κέντημα στο κάτω μέρος για το καλοκαίρι, ή κασμιρένια φούστα σε σκούρο μπλε ή μαύρο με κέντημα στο κάτω μέρος, β) κόκκινη φούστα, γ) άσπρες φούστες με κέντημα.
- **Μπούστο σε σκούρο μπλε χρώμα με λευκές «φρέζες» = δαντέλες**, από κάτω φοριέται ένα ακόμη μπούστο σε κόκκινο χρώμα.

Εικόνα 11. Η μπλε κασμιρένια φούστα και η κεντημένη άσπρη φούστα. Προσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

Εικόνα 12. Το κόκκινο μπούστο και η κόκκινη φούστα. Προσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

- Στο στήθος παρατηρούμε **τις ντούμπλες** (χρυσαφικά) = χρυσά νομίσματα και **φλουριά κωνσταντινάτα κυρίως**, ανάλογα με την οικονομική κατάσταση του άντρα (πλούσιος: 9 ντούμπλες, κατώτερης οικονομικής κατάστασης: 3 ντούμπλες), πάνω σε χρυσή κορδέλα με σταυρούς, ως ένδειξη πίστης.

Εικόνα 14. Οι «ντούμπλες» και τα κωσταντινάτα φλουριά. Προσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

- Επίσης, το λαιμό στολίζουν **σαντιφένια (κίτρινης μορφής) μαργαριτάρια** και στη μέση σταυρός, ως ένδειξη της πίστης.
- **Ο φιόγκος και η καρφίτσα** παρατηρούνται στο στήθος πάνω ακριβώς από τις ντούμπλες.
- **Τραχηλιά και μανικάκια**: άσπρη δαντέλα γύρω από το λαιμό και γύρω από τα μανίκια.

Εικόνα 15. Τα μαργαριτάρια και ο σταυρός. Προσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

Εικόνα 16. Ο φιόγκος και η καρφίτσα. Προσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

Εικόνα 17. Η «τραχηλιά». Πρωσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

Εικόνα 18. Τα «μανικάκια». Προσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

- Κάτω από τις ντούμπλες συναντάμε **«το κορδόνι»**: χειροποίητο, φτιαγμένο από γαϊτανάκι με χάντρες σε μπλε απόχρωση για το κακό μάτι.

Εικόνα 19. Το «κορδόνι». Προσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

Πόδια

Στα πόδια φορούσαν κεντημένες **παντόφλες και τσουράπια** (Φαρμακίδης 2009) με διάφορα σχέδια, τα οποία δε φοριούνται σήμερα.

Οι νιόπαντρες φορούσανε τα νυφκάτα και το γκούγκο στο κεφάλι και στην κυριακάτικη Λειτουργία της εκκλησίας και στις γιορτές. Σήμερα αυτή η νυφική φορεσιά φοριέται σε χορευτικές παραστάσεις και παρελάσεις.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι υπάρχει ακόμη μία φορεσιά, την οποία φορούσαν τα αρραβωνιασμένα κορίτσια το καλοκαίρι, **τα «κόκκινα».** Σήμερα φοριέται και αυτή σε χορευτικές παραστάσεις και παρελάσεις από κορίτσια μικρότερης ηλικίας. Η ποιότητα των

υφασμάτων και το χρώμα του συνόλου διαφοροποιείται ανάλογα με την περίσταση — καθημερινή, γιορτινή, ανύπαντρης, κ.λπ.

Εικόνα 20. Προσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

Εικόνα 21. Τα «κόκκινα». Προσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

Εικόνα 22. Τα «κόκκινα». Προσωπικό αρχείο Νεκταρίας-Άννας Σαρδάνη.

Οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας φορούσαν στο κεφάλι το «φακίολι» ή τη «γκότσα» (όχι το «γκούγκο»), μια μαντήλα στολισμένη με φουντωτή μαύρη δαντέλα, με περίτεχνους κεφαλόδεσμους (ο κεφαλόδεσμος της βόλτας και ο γεροντίστικος κεφαλόδεσμος).

Συζήτηση-Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, η προβολή και η γραπτή αποτύπωση των αυθεντικών φορεσιών κάθε περιοχής είναι απαραίτητη, ώστε να αποφθεχθεί οποιαδήποτε μελλοντική αλλοίωση της, πράγμα που έχει γίνει με τη βυσσιώτικη φορεσιά και πρέπει να συνεχίσει να γίνεται. *Γι αυτό και θα ήταν χρήσιμη η περαιτέρω έρευνα για τα «κόκκινα», για το «φακιόλι-γκότσα» και για την αντρική ενδυμασία της Νέας Βύσσας, αλλά και η σύγκριση τους με φορεσιές άλλων περιοχών.*

Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να σημειωθούν κάποιες σημαντικές πληροφορίες όσον αφορά τη συγκεκριμένη φορεσιά. Το σημερινό κόστος της φορεσιάς, ώστε να φτιαχτεί από την αρχή, υπολογίζεται σε περίπου 700 – 1000 ευρώ. Ωστόσο, κάθε οικογένεια έχει κατά κανόνα και μία ενδυμασία σήμερα ως «κληρονομιά» από τις προηγούμενες γενιές.

Ακόμη, μέχρι και σήμερα οι ηλικιωμένες γυναίκες της Νέας Βύσσας εξακολουθούν να φοράνε στην καθημερινή τους ζωή, ακολουθώντας την παράδοση, μία παραλλαγή της νυφικής φορεσιάς, πράγμα που είναι σπάνιο στις μέρες μας και άξιο αναφοράς και θαυμασμού.

Επιπρόσθετα, αξίζει να τονιστεί ότι το ύφασμα των «νυφκάτων» παραγόταν σε εργοστάσιο στη Βοσνία και το προμηθεύονταν από εκεί, το οποίο έχει κλείσει. Ωστόσο, παρόμοιο ύφασμα έχει βρεθεί στην Τουρκία και το πρόβλημα της έλλειψης αυτής δεν υφίσταται πλέον.

Σημείωση

Κάποιοι ονόμασαν τη Νέα Βύσσα «Νέες Θερμοπύλες» (Γεωργούλης 1997), άλλοι «Γέφυρα που ενώνει Ανατολή και Δύση» (Μαρασλής 1996) για μένα όμως ο τόπος αυτός είναι ο φύλακας των συνόρων της πατρίδας μου, το «σπίτι» και το χωριό μου. Ξεχωριστή λοιπόν, η Νέα Βύσσα για πολλούς λόγους, ξεχωριστή και για την σπάνιας ομορφιάς παραδοσιακή φορεσιά της.

Βιβλιογραφία

Γεωργούλης, Σ.Χ. (1997). Νέα Βύσσα: Νέες Θερμοπύλες. Εκδόσεις Νέα Σύνορα – Α. Α. Λιβάνη, Χορηγία Κοινότητας Νέας Βύσσας, Αθήνα.

Μαρασλής, Α.Ε. (1996). Το Μποσνοχώρι Γη και Χρόνος. Αθήνα.

Πηγιάκη, Π. (2004). Η Μελέτη της Ανθρώπινης Διάστασης στην Κοινωνική και Παιδαγωγική Έρευνα. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Φαρμακίδης, Γ. (2009). «Ονειρεμένα Χρόνια» - Από ένα παιδί στο χωριό..Νέα Βύσσα στα χρόνια 1955 – 1962, Νέα Βύσσα.

Φιλιππίδου, Ε.Φ. (2010). «Ανακυκλώνοντας την παράδοση…» - Ο χορός στη Νέα Βύσσα Βορείου Έβρου, Δήμος Βύσσας, Αλεξανδρούπολη.

Κατάλογος πληροφορητών:

Αλεξιάδου Αναστασία (Έτος γέννησης: 1946)
Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέας Βύσσας «Στέφανος Καραθεοδωρή»
Καζαντζή Ευθαλία (Έτος γέννησης: 1945)
Καζαντζή Λαμπρινή (Έτος γέννησης: 1970)
Καζαντζή Μαριάνθη (Έτος γέννησης: 1934)
Μυρτσίδου Αναστασία (Έτος γέννησης: 1933)
Παπάζογλου Μαρία (Έτος γέννησης: 1956)
Πεντίδου Αγγελική (Έτος γέννησης: 1955)
Στρατίδου Ευγενία (Έτος γέννησης: 1941)
Σύλλογος Γυναικών Νέας Βύσσας

ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 375-386

ΑΘΛΗΤΕΣ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ ΠΟΥ ΔΙΑΚΡΙΘΗΚΑΝ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΤΗΝ ΠΕΤΟΣΦΑΙΡΙΣΗ, ΣΤΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ ΚΑΙ ΣΤΟ TAEKWONDO

Ελπίδα Φαρδογιάννη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ίδρυση της πόλης της Νέας Ορεστιάδας το 1923, έπειτα από τη Συνθήκη της Λωζάννης και η σταδιακή ανάπτυξή της συνέβαλε και στην άνθιση του πολιτισμού και του αθλητισμού της περιοχής. Ο αθλητισμός είναι μία από τις δραστηριότητες εκείνες, οι οποίες έκαναν γνωστή την πόλη όχι μόνο σε εγχώριο επίπεδο, αλλά και σε διεθνές, με σημαντικές επιτυχίες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Το άθλημα με το οποίο η πόλη της Νέας Ορεστιάδας έχει συνδέσει τη σύγχρονη ιστορία της είναι αδιαμφισβήτητα το βόλεϊ, το οποίο χάρισε μεγάλες στιγμές δόξας στους κατοίκους της πόλης, του Δήμου, του Νομού, της Θράκης, αλλά και ολόκληρης της χώρας. Ωστόσο, το ποδόσφαιρο και το taekwondo αποτελούν δύο ακόμα αθλήματα με τα οποία συνέδεσαν το όνομά τους μεγάλοι αθλητές με αξιόλογες επιτυχίες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η πόλη της Νέας Ορεστιάδας, και γενικότερα ο Δήμος Ορεστιάδας, έχει να επιδείξει έναν σημαντικό αριθμό αθλητών, οι οποίοι κατάγονται από την περιοχή και διακρίθηκαν σε εθνικό και διεθνές επίπεδο κάνοντας το όνομα της Ορεστιάδας ιδιαίτερα γνωστό στον χώρο του επαγγελματικού αθλητισμού. Κατάκτηση ολυμπιακού μεταλλίου, σάρωση μεταλλίων σε παγκόσμιους, πανελλήνιους, πανευρωπαϊκούς και μεσογειακούς αγώνες, συμμετοχή σε τελικό κορυφαίας ευρωπαϊκής διοργάνωσης, δεύτερη θέση στο ελληνικό πρωτάθλημα, κατάκτηση του ευρωπαϊκού πρωταθλήματος, σωρεία αγώνων με το εθνόσημο στο στήθος είναι μερικές από τις μεγάλες κατακτήσεις που έχει πετύχει ο χώρος του αθλητισμού στην Ορεστιάδα σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο.

Λέξεις κλειδιά: *Αθλητές, Ορεστιάδα, πετοσφαίριση, ποδόσφαιρο, taekwondo, διακρίσεις*

Εισαγωγή

Είναι γεγονός πως ο αθλητισμός συνδράμει στην ανάπτυξη, την εξέλιξη και την προβολή του πολιτισμικού επιπέδου μίας πόλης, αλλά και ενός ολόκληρου έθνους. Η άσκηση σε αθλητικές ομάδες συμβάλλει όχι μόνο στην διατήρηση μιας καλής φυσικής κατάστασης, αλλά καλλιεργεί το πνεύμα, το σεβασμό, την κοινωνικοποίηση, την ομαδικότητα και τη συνεργασία ανάμεσα στα μέλη. Στην σύγχρονη εποχή, η ενασχόληση των παιδιών και των εφήβων με τον αθλητισμό διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο, καθώς μεταξύ άλλων, αποτελεί μία διέξοδο από την κουραστική καθημερινότητα των σχολικών υποχρεώσεων, αλλά και ένα ευχάριστο διάλειμμα από την ψηφιακή πραγματικότητα και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Τα αθλητικά σωματεία, ιδιαίτερα στις ακριτικές περιοχές της Ελλάδος, όπως είναι και η Ορεστιάδα, αποτελούν ένα κόσμημα για τον τόπο διαφημίζοντας με τον καλύτερο τρόπο την περιοχή. Παράλληλα, η συμμετοχή των παιδιών στους αθλητικούς συλλόγους έχει ενισχυθεί από τις σημαντικές επιτυχίες που έχουν σημειώσει οι ομάδες αυτές, και κατ' επέκταση οι αθλητές που τις απαρτίζουν, τόσο σε εθνικές όσο και σε διεθνείς διοργανώσεις. Στην Ορεστιάδα, μεταξύ των πιο δημοφιλών αθλημάτων συγκαταλέγονται το ποδόσφαιρο, το βόλεϊ και το taekwondo. Κατά το παρελθόν, οι επιτυχίες αθλητών που συνέδεσαν το όνομά τους με την περιοχή, όπως οι Νίκος Σαμαράς, Στέλιος Βενετίδης και Μόρφω Δροσίδου,

έδωσαν το έναυσμα στους νέους ώστε να αγαπήσουν τον αθλητισμό και να ασχοληθούν με αυτόν. Μάλιστα, η παράδοση των επιτυχιών φαίνεται να συνεχίζεται, ιδιαίτερα στο χώρο taekwondo όπου σημειώνονται σημαντικές διακρίσεις.

Οι αθλητές του βόλεϊ

Αρχής γενομένης από τον βασιλιά των σπορ στην πόλη της Ορεστιάδας, την πετοσφαίριση (βόλεϊ), πολλοί αθλητές συνέδεσαν το όνομά τους με την ομάδα βόλεϊ του Αθλητικού Ομίλου Ορεστιάδας, με κορυφαία παραδείγματα εκείνα του αείμνηστου Νίκου Σαμαρά, που έδωσε και το όνομά του στο νέο γήπεδο της ομάδας, και του Αντώνη Τσακιρόπουλου, στις πλάτες των οποίων στηρίχθηκε όλη εκείνη η πορεία της ομάδας. Παράλληλα, αξιοσημείωτη είναι και η πορεία άλλων αθλητών που κατάγονται από την Ορεστιάδα και συνέβαλαν τα μέγιστα στην πορεία της ομάδας, ενώ ξεχώρισαν και σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, όπως ο Θεόδωρος Μποζίδης, ο οποίος εκτός από την πορεία του με τους «πράσινους» του Έβρου έφτασε μέχρι του Champions League με τη φανέλα του Ηρακλή Θεσσαλονίκης. Ακόμη δύο ονόματα αθλητών που αξίζει να μνημονευτούν είναι εκείνα των Στέλιου Κεμανετζή και Ηλία Γραμματικόπουλου, οι οποίοι ξεκίνησαν και ολοκλήρωσαν την καριέρα τους στην Ορεστιάδα μετά από 26 και 25 χρόνια ενεργούς παρουσίας στα γήπεδα, έχοντας μάλιστα φορέσει τη φανέλα της Εθνικής Ομάδας Ενόπλων Δυνάμεων και Σωμάτων Ασφαλείας, ενώ σήμερα συνεχίζουν να βοηθούν την ομάδα από το πόστο του προπονητή ακαδημιών.

Άξιοι μνείας είναι και οι υπόλοιποι Έλληνες αθλητές που έλαβαν μέρος στο θρίαμβο εκείνων των ετών. Πιο συγκεκριμένα η σύνθεση του ΑΟ Ορεστιάδας στην μεγαλύτερη επιτυχία του, τη 2η θέση στο Κύπελλο Ευρωπαϊκής Συνομοσπονδίας (CEV Cup) στην Πάρμα το 1995 αποτελούνταν από τους Νίκο Σαμαρά, Αντώνη Τσακιρόπουλο, Θεόδωρο Μποζίδη, Ηλία Γραμματικόπουλο, Στέλιο Κεμανετζή, Στέφανο Αμαξόπουλο, Γιώργο Παπάζογλου, Νίκο Μοσχοφίδη, Κώστα Ντινούδη, ενώ προπονητής ήταν ο Stoev Stoyan (Συνέντευξη με Στέλιο Κεμανετζή 2017).

Νίκος Σαμαράς

Ο **Νίκος Σαμαράς**, γεννήθηκε στην Στουτγάρδη της Γερμανίας την 1η Ιουλίου 1970 και απεβίωσε εντελώς ξαφνικά στις 4 Ιανουαρίου 2013 σε ηλικία 42 ετών από καρδιακό επεισόδιο, βυθίζοντας στο πένθος τον χώρο του ελληνικού βόλεϊ. Ήταν ο μοναδικός Έλληνας βολεϊμπολίστας που πέτυχε ένα σημαντικό ρεκόρ, έχοντας αγωνιστεί σε 4 πρωταθλήματα ξένων χωρών (Ελλάδα, Ιταλία, Τουρκία, Ελβετία) και κέρδισε επάξια τον τίτλο του Γκάλη του ελληνικού βόλεϊ.

Ξεκίνησε την καριέρα του από την ομάδα της Ορεστιάδας, όπου και παρέμεινε για 12 χρόνια (1986-1998). Χάρη σε αυτόν ο Α.Ο.Ο. πρωταγωνίστησε στο ελληνικό πρωτάθλημα τη δεκαετία του ’90. Το 1988 αναδείχθηκε πρωταθλητής Ελλάδος στους Εφήβους. Με την ανδρική ομάδα έφτασε μέχρι τον τελικό του κυπέλλου Ελλάδος (1993), επί δύο συνεχείς χρονιές ήταν φιναλίστ του ελληνικού πρωταθλήματος (1997, 1998), ενώ έφτασε στην τρίτη θέση του πρωταθλήματος τις χρονιές 1994, 1995, 1996. Με τα πράσινα χρώματα της Ορεστιάδας έπαιξε τρεις συνεχείς χρονιές σε final four ευρωπαϊκών κυπέλλων (1994, 1995, 1996), με κορυφαία στιγμή την συμμετοχή στον τελικό κυπέλλου Ευρωπαϊκής Συνομοσπονδίας το 1995, όπου έχασαν τον τίτλο από την ιταλική Cariparma Parma με 3-0 σετ. Η συνέχεια της καριέρας του τον έφερε στην Ιταλία στην ομάδα της Sira Cucine Falconara (1998), ενώ ακολούθησε ο Ηρακλής Θεσσαλονίκης, με τα χρώματα του οποίου στέφθηκε κυπελλούχος Ελλάδος το 2000. Το διάστημα 2000-2002 αγωνίστηκε στον Παναθηναϊκό, το 2003-2004 στην ΑΕΚ και στα μέσα της χρονιάς ταξίδεψε μέχρι την γειτονική Τουρκία, όπου και αγωνίστηκε στην Fenerbahçe. Τη σεζόν 2004-2005 φόρεσε τη φανέλα του Εθνικού Αλεξανδρούπολης. Τα επόμενα χρόνια αγωνίστηκε στην ομάδα του ΟΠΕ Ρεθύμνου, έκανε ένα πέρασμα από το Μπαχρέιν στην ομάδα Al Najma, λαμβάνοντας μέρος στην διοργάνωση του Παναραβικού πρωταθλήματος «Prince Faisal Bin Fahd Cup», επέστρεψε στην Αλεξανδρούπολη και τον Εθνικό, μετακόμισε στην Ελβετία για λογαριασμό της ελβετικής Chenois Geneve, ξαναγύρισε στον Έβρο και τον Εθνικό για τρίτη φορά

συμβάλλοντας στην κατάκτηση του πρωταθλήματος της Α2 και την επιστροφή στην Α Εθνική. Το 2010 αγωνίστηκε στον Μίλωνα, τον οποίο επίσης οδήγησε στην μεγάλη κατηγορία το 2012. Το 2010, στον τόπο καταγωγής της συζύγου του, τη Λήμνο ιδρύει το Σύλλογο Πετοσφαίρισης «Λήμνος Sport Club». Οι δύο τελευταίοι επίσημοι αγώνες στους οποίους μετείχε ήταν στο Κύπελλο Ελλάδας τη σεζόν 2012-13, με αντίπαλο το Μακεδονικό ως παίκτης της ανδρικής ομάδας του συλλόγου της Λήμνου, με την οποία δεν πρόλαβε δυστυχώς, να βιώσει την κατάκτηση του πρωταθλήματος και την άνοδο στην Α2.

Ως παίκτης της Εθνικής ομάδας φόρεσε 263 φορές το εθνόσημο στο στήθος και το 1994 πανηγύρισε την κατάκτηση της 6ης θέσης στο Παγκόσμιο Πρωτάθλημα που έλαβε χώρα στο ΣΕΦ. Αγωνίστηκε 160 φορές με την Εθνική Εφήβων, με την οποία κατέκτησε επίσης την 6η θέση στο παγκόσμιο πρωτάθλημα το 1989 στην Αθήνα. Σε όλη του την πορεία αγωνίστηκε σε κορυφαίες αθλητικές διοργανώσεις μεταξύ των οποίων το World League, το Ευρωπαϊκό πρωτάθλημα και οι Μεσογειακοί Αγώνες.

Στη μνήμη του, το 2013 το γήπεδο του Α.Ο.Ο., όπως και το Κλειστό Γυμναστήριο της Μύρινας στη Λήμνο, πήρε το όνομα «Νίκος Σαμαράς» (Βικιπαίδεια 2017α).

Αντώνης Τσακιρόπουλος

Ο **Αντώνης Τσακιρόπουλος** γεννήθηκε στο Σπήλαιο Ορεστιάδας στις 1 Ιουλίου του 1969. Είναι παλαίμαχος διεθνής πετοσφαιριστής και τώρα προπονητής πετοσφαίρισης. Ξεκίνησε την καριέρα του στις ακαδημίες της Ορεστιάδας, όπου και παρέμεινε από το 1987 μέχρι το 1995 αγωνιζόμενος στη θέση του κεντρικού. Στην Ορεστιάδα γνώρισε μεγάλες δόξες με την ανδρική ομάδα ως φιναλίστ του κυπέλλου Ελλάδος (1993), και καταλαμβάνοντας την τρίτη θέση του πρωταθλήματος τις χρονιές 1994 και 1995 και τη δεύτερη θέση στην κορυφαία ευρωπαϊκή διοργάνωση το 1995. Μετά μετεγράφη στον Ολυμπιακό Πειραιώς, στον οποίο αγωνίστηκε μέχρι το 2007 έχοντας κατακτήσει πέντε πρωταθλήματα Ελλάδος (1998, 1999, 2000, 2001, 2003), τέσσερα Κύπελλα Ελλάδος (1997, 1998, 1999, 2001), ένα Σούπερ Καπ Ελλάδος (2000) και δύο Κύπελλα Κυπελλούχων Ευρώπης. Μετά τον Ολυμπιακό ακολούθησαν οι ομάδες της Λαμίας και της Κηφισιάς, ενώ το 2010 σταμάτησε προσωρινά την καριέρα του προκειμένου να αναλάβει πόστο βοηθού προπονητή στην Εθνική Ελλάδος. Το 2011 επέστρεψε στην ενεργό δράση και αγωνίστηκε για μία σεζόν στην τοπική ομάδα του Μοσχάτου και ένα χρόνο αργότερα αποφάσισε να κρεμάσει τα αθλητικά του παπούτσια. Σήμερα, εργάζεται ως προπονητής στις ακαδημίες του Ολυμπιακού στην κατηγορία των pro junior. Με τη φανέλα της Εθνικής Ελλάδος έχει πραγματοποιήσει αριθμό ρεκόρ συμμετοχών αγγίζοντας τις 393 (Βικιπαίδεια 2017β).

Συνέντευξη με τον Αντώνη Τσακιρόπουλο

Ως νεαρός αθλητής στον Α.Ο.Ο. πώς βίωσες όλη αυτή την επιτυχία;

Από την Ορεστιάδα δεν έχει περάσει άλλη τέτοια ομάδα, η οποία ανέβηκε με την βοήθεια και τη δουλειά κάποιων προπονητών στην Α΄ Εθνική κατηγορία για πρώτη φορά το 86-87. Το βόλεϊ έδινε τον παλμό στην πόλη, ήταν πηγή ζωής. Φαντάσου ότι όλη η πόλη μιλούσε για το βόλεϊ. Οι αθλητές εκείνη την περίοδο βγαίναμε έξω και για να διανύσουμε μία απόσταση δύο χιλιομέτρων μπορεί να κάναμε και μία ώρα. Όποιος μας έβλεπε μας σταματούσε και μας ρωτούσε πώς πάει η ομάδα, πώς βλέπουμε το επόμενο παιχνίδι και γενικά, γινόταν ένας πανικός. Δε νομίζω ότι έχει ξανασυμβεί στην Ελλάδα κάτι αντίστοιχο από εκείνο που γινόταν στην Ορεστιάδα εκείνη την εποχή.

Πώς αισθάνθηκες όταν αποχώρησες από την ομάδα που σε ανέδειξε;

Εγώ αγωνίστηκα στην Ορεστιάδα εννέα χρόνια, έφυγα από εκεί 26 χρονών και έπαιξα 12 χρόνια στον Ολυμπιακό. Με την Ορεστιάδα φτάσαμε δεύτεροι στην Ευρώπη, ήμασταν δεύτεροι στο ελληνικό πρωτάθλημα. Πιστεύω ότι φεύγοντας από την πόλη της Ορεστιάδας και αλλάζοντας ομάδα ήμουν από τους λίγους αθλητές που βοήθησε πραγματικά να συνεχιστεί αυτό το όνειρο και να συνεχίσει η ομάδα να κάνει πρωταθλητισμό. Όταν έφυγα, η

Ορεστιάδα πήρε ένα πάρα πολύ μεγάλο ποσό για τα δεδομένα της εποχής. Πάνω σε αυτά τα χρήματα που πήρε στηρίχθηκαν και οι επόμενες χρονιές για να μπορέσουν να χτιστούν δυνατές ομάδες.

Επιστρέφοντας στο γήπεδο ως αντίπαλος ποιά ήταν η αντιμετώπιση του κόσμου προς το πρόσωπό σου;

Ήταν πάρα πολύ όμορφα. Όταν ανέβηκα για πρώτη φορά στην Ορεστιάδα, ένα γήπεδο γεμάτο, στο οποίο δεν έπεφτε καρφίτσα, σηκώθηκε επάνω και με χειροκροτούσε. Αυτό δε θα το ξεχάσω ποτέ. Δηλαδή ο κόσμος της Ορεστιάδας με αγάπησε γιατί ήμουν γέννημα θρέμμα της Ορεστιάδας, εκεί ξεκίνησα εκεί ανδρώθηκα, εκεί ήμουν τα πρώτα χρόνια που αγωνίστηκα και στην Εθνική ομάδα εφήβων και ανδρών. Τα πάντα τα βίωσα στην Ορεστιάδα. Από εκεί πήρα όλα τα εφόδια και έφυγα μεγάλος, είχα κάνει μία πολύ μεγάλη πορεία, είχαμε φτάσει σε ένα πάρα πολύ υψηλό επίπεδο.

Ακόμη και τώρα είσαι ένα από τα πρώτα ονόματα αθλητών που θα αναφέρει κάποιος αν του ζητηθεί να απαριθμήσει τους κορυφαίους εκπροσώπους του αθλητισμού της πόλης. Πώς βιώνεις το γεγονός ότι μετά τον Σαμαρά ακολουθεί το όνομα «Τσακιρόπουλος»;

Είναι φυσιολογικό να συμβαίνει αυτό, δεν το βρίσκω περίεργο γιατί πάνω σε εμάς τους δύο χτίστηκε εκείνη η ομάδα που έφτασε τόσο ψηλά. Χάρη σε μένα και το Νίκο, το Νίκο και εμένα, όπως θες πες το, η ομάδα αυτή πλαισιώθηκε με άλλους παίκτες και κατάφερε να κάνει την πορεία που έκανε.

Θεόδωρος Μποζίδης

Ο **Θεόδωρος Μποζίδης**, γεννηθείς στην Ορεστιάδα στις 8 Απριλίου το 1973 ξεκίνησε τα πρώτα του βήματα στην ομάδα της Ορεστιάδας στη θέση του πασαδόρου, στην οποία και αγωνίστηκε έως το 2001. Η καριέρα του συνεχίστηκε στον Ηρακλή Θεσσαλονίκης, όπου και γνώρισε μεγάλες επιτυχίες με συμμετοχές σε τελικούς Champions League, κατάκτηση του ελληνικού πρωταθλήματος και του κυπέλλου Ελλάδος. Το διάστημα 2004-2005 αγωνίστηκε στην ομάδα της Νίκαιας, ενώ το 2005 επέστρεψε στη γενέτειρά του, όπου και παρέμεινε για ένα έτος. Την περίοδο 2006-2007 φόρεσε τη φανέλα του Ολυμπιακού Πειραιώς και τα επόμενα δύο χρόνια ταξίδεψε στην Ιταλία για λογαριασμό της Vibo Valentia. Το 2009 πέρασε από τον ΠΑΟΚ, ενώ στη συνέχεια αγωνίστηκε με τα χρώματα του Απόλλωνα Καλαμαριάς (2010-11) και του Ηρακλή (2011-12) για δεύτερη φορά στην καριέρα του, πετυχαίνοντας την κατάκτηση του εγχώριου νταμπλ. Στη συνέχεια έπαιξε στην ΜΕΝΤ, ενώ το 2014 επέστρεψε για τρίτη φορά στον Ηρακλή (Greekvolley 2017). Από το καλοκαίρι του 2015 έως και σήμερα ζει στη Θεσσαλονίκη, έχοντας αγωνιστεί στον Νέστορα Θεσσαλονίκης, ενώ σήμερα τελεί χρέη προπονητή στη γυναικεία ομάδα του Αίαντα Ευόσμου (Volleyplanet 2016). Οι συμμετοχές που μετράει με την Εθνική ομάδα πετοσφαίρισης ανέρχονται σε 122. Έχει κατακτήσει 2 πρωταθλήματα Ελλάδας (2002, 2012) και 3 κύπελλα Ελλάδας (2002, 2004, 2012) (Greekvolley 2016).

Στέλιος Κεμανετζής

Ο **Στέλιος Κεμανετζής** γεννήθηκε τον Ιούνιο του 1973 στη Θεσσαλονίκη και μέχρι την Γ΄ Γυμνασίου διέμεινε στο πατρικό του στα Ρίζια Ορεστιάδας, όταν και μετακόμισε στην Ορεστιάδα λόγω της ένταξης του στο έμψυχο δυναμικό του Αθλητικού Ομίλου Ορεστιάδας, όπου και διαμένει μέχρι σήμερα. Επί σειρά 26 ετών υπήρξε εν ενεργεία αθλητής μέλος και αρχηγός της ανδρικής ομάδας Βόλεϊ Ορεστιάδας, όπως επίσης μέλος των ομάδων του Λιμενικού Σώματος και της Εθνικής Ομάδας Ενόπλων Δυνάμεων και Σωμάτων Ασφαλείας. Έχει διακριθεί σε πανελλήνιο και πανευρωπαϊκό επίπεδο με την ομάδα βόλεϊ της Ορεστιάδας, όπως και σε πανευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο με την Εθνική Εφήβων και την Εθνική Ομάδα Ενόπλων Δυνάμεων και Σωμάτων Ασφαλείας αντίστοιχα. Το 2015 έπειτα από την επιστροφή του Α.Ο.Ο. στην Α1 κατηγορία σταμάτησε την αθλητική του καριέρα και

ξεκίνησε την προπονητική στην ακαδημία του Α.Ο.Ο. προσπαθώντας να μεταλαμπαδεύσει τη γνώση, που απέκτησε για τον αθλητισμό και το άθλημα του βόλεϊ, ειδικότερα στις νεωτέρες γενιές αθλητών-τριών που εκκολάπτονται στην περιοχή μας. Επίσης διετέλεσε βοηθός προπονητή στην ανδρική ομάδα του Α.Ο.Ο. την περίοδο 2015-16. Οι πιο σημαντικές διακρίσεις στην καριέρα του στον Α.Ο.Ο. είναι η κατάκτηση Πανελληνίου Πρωταθλήματος Παίδων (1988-89), η κατάκτηση του Πανελληνίου Πρωταθλήματος Εφήβων (1990-91, 1991-92), δεύτερη θέση στο πρωτάθλημα ανδρών (1994-1995, 1996-97) και το κύπελλο Ελλάδος το 1994-1995, πρωταθλητής στη Β΄ εθνική με αήττητο και άνοδο στην Α2 κατηγορία, τη σαιζόν 2013-14 δευτεραθλητής στην Α2 κατηγορία και Άνοδος του Α.Ο.Ο. στην Α1 κατηγορία και σε διεθνές επίπεδο η 4η θέση στο Final Four του Ευρωπαϊκού Κυπέλλου Συνομοσπονδίας, Γενεύη-Ελβετία το 1993-94, η 2η θέση στο Ευρωπαϊκό Κύπελλο Συνομοσπονδίας το 1994-95 στην Πάρμα-Ιταλία, 4η θέση στο Final Four του Ευρωπαϊκού Κυπέλου Συνομοσπονδίας στην Γαλλία τη σαιζόν 1995-96 και η 4η θέση στο Final Four του Ευρωπαϊκού Κυπέλου Συνομοσπονδίας στην Φλωρεντία-Ιταλία το 1999-00. Παράλληλα, με την Εθνική Ομάδα Εφήβων κατέκτησε την 5η Θέση στο Πανευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Εφήβων, στο Poznan της Πολωνίας το 1992-93, ενώ με την Εθνική Ομάδα Ενόπλων Δυνάμεων και Σωμάτων Ασφαλείας πέτυχε την 2η θέση στην 2η Παγκόσμια Στρατιωτική Ολυμπιάδα CISM στην Κροατία το 1999, την 1η θέση στο 23ο Παγκόσμιο Στρατιωτικό Πρωτάθλημα CISM, Viterbo-Ιταλία το 2001, τη 2η θέση στο 26ο Παγκόσμιο Στρατιωτικό Πρωτάθλημα CISM στο Kingston του Καναδά το 2004 και η 2η θέση στο 29ο Παγκόσμιο Στρατιωτικό Πρωτάθλημα CISM, Warendorf-Γερμανία το 2008 (Συνέντευξη με Στέλιο Κεμανετζή 2017).

Ηλίας Γραμματικόπουλος

Ο **Ηλίας Γραμματικόπουλος**, όπως και ο Στέλιος Κεμανετζής, είναι ένας αθλητής που γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Νέα Ορεστιάδα, πρωταγωνίστησε στο ελληνικό βόλεϊ και δεν αποχωρίστηκε ποτέ τη φανέλα του Α.Ο.Ο. με τον οποίο γνώρισε τεράστιες επιτυχίες. Η πορεία του είναι κοινή με εκείνη του Στέλιου στην ομάδα της Ορεστιάδας. Γεννήθηκε τον Μάρτιο του 1974 στη Πύργο-Ορεστιάδας, όπου πέρασε και τα παιδικά του χρόνια. Σε νεαρή ηλικία μετακόμισε στη Νέα Ορεστιάδα όπου και εντάχθηκε στο έμψυχο δυναμικό του Αθλητικού Ομίλου Ορεστιάδας και συνεχίζει να ζει και να εργάζεται στη Νέα Ορεστιάδα. Υπήρξε επί 25 χρόνια εν ενεργεία αθλητής μέλος της ανδρικής ομάδας Βόλεϊ Ορεστιάδας, όπως επίσης μέλος της Εθνικής Ομάδας Ανδρών, όπως επίσης των ομάδων του Πυροσβεστικού Σώματος και της Εθνικής Ομάδας Ενόπλων Δυνάμεων και Σωμάτων Ασφαλείας. Έχει διακριθεί σε πανελλήνιο και πανευρωπαϊκό επίπεδο με την ομάδα βόλεϊ της Ορεστιάδας, όπως και σε πανευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο με την Εθνική Ανδρών, με την Εθνική Εφήβων και την Εθνική Ομάδα Ενόπλων Δυνάμεων και Σωμάτων Ασφαλείας αντίστοιχα. Το 2014 έπειτα από 25 χρόνια παρουσίας στα ελληνικά γήπεδα σταμάτησε την αθλητική του καριέρα και ξεκίνησε την προπονητική στις ακαδημίες του Α.Ο.Ο. προσπαθώντας να μεταδώσει τη γνώση και τις εμπειρίες που απέκτησε ειδικά στα νεώτερα παιδιά (Συνέντευξη με Ηλία Γραμματικόπουλο 2017)

Συνέντευξη με τους Στέλιο Κεμανετζή και Ηλία Γραμματικόπουλο

Κατάγεστε από την Ορεστιάδα και αγωνιστήκατε μόνο στην Ορεστιάδα. Πώς αντιμετώπισε αυτό το γεγονός ο κόσμος; Δείχνει να το εκτιμά ακόμη και τώρα;

Σ.Κ Η αναγνώριση ήρθε σε υψηλό βαθμό. Το ότι δεν έχουμε αλλάξει ομάδα, φανέλα και πόλη το βλέπουμε πολύ συχνά και δεχόμαστε πολλές φορές ένα είδος ανταμοιβής. Εγώ έχω τρία χρόνια που σταμάτησα από την ενεργό δράση, υπάρχει αναγνωρισιμότητα ακόμη και τώρα, πάμε στο γήπεδο και βλέπουμε τους αγώνες της ομάδας και δεχόμαστε ακόμη μηνύματα. Μας παροτρύνουν από την κερκίδα να κατεβούμε στο γήπεδο και να παίξουμε.

Η.Γ Σίγουρα γίναμε δέκτες μεγάλης αγάπης και αναγνωρισιμότητας. Το καταλάβαμε και εμείς. Ο κόσμος το ανταπέδωσε το ευχαριστώ. Παίξαμε γύρω στα 15 χρόνια στην Α1 με αρκετές διακρίσεις. Η κοινωνία είναι μικρή, ο κόσμος μας γνώριζε μας πλησίαζε, ήξεραν ότι

προσφέραμε στην πόλη. Το γεγονός ότι ήμασταν από εδώ μας έκανε να θέλουμε να παίξουμε ακόμη καλύτερα και να βοηθήσουμε την ομάδα, να είμαστε πιο σωστοί, πιο οργανωτικοί. Το βλέπουμε και τώρα. Θα μας θυμούνται και θα θυμόμαστε τις καλές στιγμές της ομάδας. Είναι αδύνατο να ξεχαστούν εκείνες οι στιγμές. Κοντά στην ομάδα δεν ξεχνάς και τα πρόσωπα.

Πιστεύετε ότι είχατε τη στήριξη από τις τοπικές αρχές για να αντεπεξέλθετε σε εκείνο που κατορθώσατε τότε;

Σ.Κ Όλα αυτά τα χρόνια είχαμε στήριξη και από τις τοπικές αρχές και από την τοπική κοινωνία και από τους τοπικούς επιχειρηματίες και η ομάδα στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό σε αυτές τις βοήθειες, αλλά κα με τη βοήθεια χορηγών εκτός πόλεως. Τα καλά χρόνια είχαμε μεγάλη βοήθεια από όλους.

Η.Γ Δεν μπορεί να λειτουργήσει και η ομάδα χωρίς βοήθεια στο οικονομικό σκέλος. Επειδή τα δεδομένα ήταν διαφορετικά η βοήθεια ήταν τότε πιο πολύπλευρη και πιο εύκολη.

Το γήπεδο ήταν κατάμεστο τότε; Ο κόσμος ερχόταν μαζικά να δει την ομάδα και τους παίκτες;

Σ.Κ Τότε παίζαμε στο μικρό γήπεδο. Το γήπεδο ήταν πάντα γεμάτο και όχι μόνο αυτό, αλλά στις καθημερινές προπονήσεις είχαμε περισσότερο κόσμο και από άλλες ομάδες. Ο κόσμος αντί να πάει μια βόλτα στην πλατεία ή στο καφενείο ερχόταν στο γήπεδο.

Η.Γ Ήταν η εκτόνωση του κόσμου. Ο κόσμος περίμενε ανά δύο εβδομάδες να έρθει στο εντός έδρας παιχνίδι, ρωτούσαν πότε ήταν το παιχνίδι, ήταν θέμα συζήτησης όλη την εβδομάδα, αν θα πρωταγωνιστήσουμε φέτος. Υπήρχε έντονο ενδιαφέρον. Είναι φυσιολογικό σε μία μικρή πόλη και έχοντας τέτοια προβολή να έχουμε κόσμο. Με ομάδες όπως ο Ολυμπιακός που πρωταγωνιστούσε τότε ο κόσμος δεν μπορούσε να μπει μέσα στο γήπεδο. Ήταν ο ορισμός της καυτής έδρας.

Πιστεύετε ότι υπάρχουν νέοι αθλητές που μπορούν να ξεχωρίσουν και να αγωνιστούν και εκείνοι σε επαγγελματικό επίπεδο ακόμη και στην Εθνική ομάδα;

Σ.Κ Ταλέντα υπάρχουν πάντα, και κορίτσια και αγόρια σε πολύ καλό επίπεδο. Αυτό που έχουμε να κάνουμε είναι να πείσουμε τα παιδιά αυτά να ασχοληθούν σοβαρά με το άθλημα και τον αθλητισμό εν γένει, να το δουν ως επαγγελματικό προσανατολισμό και να επενδύσουν χρόνο και δουλειά, γιατί τα σημερινά παιδιά είναι φορτωμένα με πάρα πολλές δραστηριότητες και δεν έχουν πολλές ώρες ελεύθερες. Το θέμα είναι να δουλέψουμε με τα παιδιά αυτά και η δουλειά να είναι επαγγελματική ούτως ώστε να υπάρξει αποτέλεσμα

Οι αθλητές του ποδοσφαίρου

Στο χώρο του ποδοσφαίρου δύο από τα κορυφαία ονόματα που έχουν συνδεθεί με την Ορεστιάδα είναι εκείνα του Δημήτρη Ναλιτζή με καταγωγή από τα Ρύζια Ορεστιάδας και του πρωταθλητή Ευρώπης Στέλιου Βενετίδη από τον Κυπρίνο Ορεστιάδας.

Παράλληλα, τη φανέλα του Ορέστη μέχρι το Μάιο του 2015 όταν και δημοσιεύτηκε το σχετικό αφιέρωμα στην ιστορία της ομάδας, είχαν φορέσει μέχρι σήμερα 646 ποδοσφαιριστές. Ο Στέφανος Μάτσιος είναι αυτός με τις περισσότερες σαιζόν (18), ενώ ακολουθούν οι Χρήστος Θεοδωρίδης (17), Τάκης Πεχλιβανίδης και ο Δημήτρης Λυμπερίδης (16). Ακόμη, μία σημαντική προσωπικότητα του Ορέστη είναι ο Στέφανος Μίχος, ο οποίος αγωνίστηκε για 14 σαιζόν στην ομάδα, την οποία αναγκάστηκε να αποχωριστεί λόγω ενός σοβαρού τραυματισμού κατά τη διάρκεια αγώνα. Τέλος, ορισμένοι ποδοσφαιριστές που έκαναν καριέρα σε συλλόγους της Α΄, Β ΄ ή Γ΄ Εθνικής, αφού πρώτα αγωνίστηκαν στον Ορέστη είναι οι Αλέξης Αλεξούδης (ΟΦΗ, Παναθηναϊκός, Εθνική Ομάδα, MUNDIAL Η.Π.Α. 1994), Δημήτρης Λυμπερίδης (Ξάνθη, Δόξα Δράμας, Εθνικός Αλεξανδρούπολης), Σάκης Χαλιμακούδης (Ξάνθη), Σάκης Λαμπερνάκης (Ξάνθη, Αιγάλεω, Λαμία, Οδυσσέας Αναγέννησης Σερρών) κ.ά. (Κούκλατζης & Κηπουρός 2014).

Στέλιος Βενετίδης

Ο **Στέλιος Βενετίδης** είναι Έλληνας ποδοσφαιριστής, ο οποίος αγωνίστηκε ως αριστερός μπακ. Γεννήθηκε στις 19 Νοεμβρίου του 1976, έχει καταγωγή από τον Κυπρίνο Ορεστιάδος από την πλευρά του πατέρα του, και ξεκίνησε την καριέρα του από την παιδική ομάδα του χωριού του. Στην συνέχεια μεταπήδησε στην ανδρική ομάδα Κυπρίνου, και μετά την τρίτη λυκείου πήρε μεταγραφή στον Ορέστη Ορεστιάδας, όπου και αγωνίστηκε από το 1994 ως το 1996. Η συνέχεια της καριέρας του τον έφερε στη SKODA Ξάνθη (1996-1999), τον ΠΑΟΚ (1999-2001) κατακτώντας ένα κύπελλο Ελλάδος το 2001, τον Ολυμπιακό Πειραιώς (2001-2006) με τον οποίο κατέκτησε τέσσερα πρωταθλήματα Ελλάδος (2002, 2003, 2005, 2006) και δύο κύπελλα Ελλάδος (2005, 2006), και την ΑΕ Λάρισας, στην οποία παρέμεινε έως το 2012 που ολοκλήρωσε την καριέρα του παίρνοντας ένα ακόμα κύπελλο Ελλάδος το 2007. Συμμετείχε στην Εθνική Ελλάδος από το 1994 ως το 2004 κάνοντας 42 συμμετοχές με το εθνόσημο. Σημαντικότερη στιγμή στην καριέρα του υπήρξε η συμμετοχή του στη μεγάλη επιτυχία της κατάκτησης του Euro 2004 στην Πορτογαλία, όπου αγωνίστηκε σε τρεις αγώνες. Από τον Ιανουάριο του 2015 εκτελεί χρέη βοηθού προπονητή ως άμεσος συνεργάτης του άλλοτε συμπαίκτη του στον Ολυμπιακό Πειραιώς και τις εθνικές ομάδες, Δημήτρη Ελευθερόπουλου (Βικιπαίδεια 2017γ).

Συνέντευξη με τον Στέλιο Βενετίδη

Πώς θα περιέγραφες με λίγα λόγια τα πρώτα χρόνια της καριέρας σου στην ομάδα του Κυπρίνου και του Ορέστη Ορεστιάδας;

Τα πρώτα βήματα τα έκανα στην παιδική ομάδα του χωριού, εκεί όπου υπήρχαν άνθρωποι που είχαν τη διάθεση να δημιουργήσουν μία ομάδα. Στα χωριά τότε ήταν πολύ πιο διαφορετικά, υπήρχε περισσότερη ζωντάνια, περισσότεροι κάτοικοι, περισσότερα παιδιά. Ήμασταν γύρω στα 20 παιδιά στην ίδια περίπου ηλικία τότε και υπήρχαν οι άνθρωποι που ήθελαν να δημιουργήσουν μία ομάδα. Εκείνη την περίοδο διεξάγονταν και κάποια παιδικά πρωταθλήματα με τα γύρω χωριά και ήταν πολύ ωραίο γιατί μας έβαζαν στη διαδικασία του παιχνιδιού. Μετά αγωνίστηκα στην ομάδα του χωριού που αγωνιζόταν στο Α΄ τοπικό και μόλις τελείωσα το Λύκειο πήρα μεταγραφή στην Ορεστιάδα, όπου αγωνίστηκα για ενάμιση χρόνο και από εκεί πήγα στην Ξάνθη. Πετύχαμε μία ευνοϊκή συγκυρία εκείνη τη χρονιά στον Ορέστη, ήμασταν πολύ τυχεροί. Ήταν η χρονιά που ανέβηκε από τη Δ΄ στη Γ΄ Εθνική το 1994. Οι όμιλοι εκείνα τα χρόνια ήταν πολύ διαφορετικοί, φτάναμε μέχρι την Πρέβεζα, το Καναλάκι Πρεβέζης. Την πρώτη χρονιά τραυματίστηκα, τη δεύτερη αγωνίστηκα και μετά πήρα μεταγραφή στην Ξάνθη. Υπήρχε η ομάδα που είχε τη διάθεση για επενδύσεις για να φέρει παίκτες. Και ο Γιώργος Αραμπατζής και ο Σάκης Χαλιμακούδης καταφέραμε μέσα από εκείνη την ομάδα να εξελιχθούμε ποδοσφαιρικά.

Έτσι όπως είναι σήμερα το ποδόσφαιρο μπορεί ένα παιδί από μία επαρχιακή ομάδα να ξεχωρίσει;

Τα πράγματα έχουν διαφοροποιηθεί. Τότε δεν υπήρχαν οι ακαδημίες. Σήμερα είναι πιο δύσκολο να μπεις στη διαδικασία. Αν κάποιο παιδί μπορεί να εξελιχθεί και έχει ταλέντο θα πρέπει να βρει σε νεαρή ηλικία έδαφος σε κάποια ομάδα, να ταξιδέψει και να μπει στις ακαδημίες. Το θεωρώ πολύ δύσκολο, δεν υπάρχουν οι ομάδες, έχουν μειωθεί τα παιδιά, δεν υπάρχει το κίνητρο. Είναι πιο δύσκολο σε αυτή τη φάση. Μπορούν κάποια παιδιά μεμονωμένα με κάποια κλιμάκια, μέσα από παραρτήματα ακαδημιών να ξεχωρίσουν και από εκεί και πέρα οι προπονητές και οι ομάδες τα παιδιά προσπαθούν να τα στείλουν σε ακαδημίες της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης ή της Ξάνθης.

Κορυφαία σου στιγμή είναι η συμμετοχή στην Εθνική ομάδα και η κατάκτηση του Euro το 2004. Πιστεύεις ότι το γεγονός αυτό έδωσε το κίνητρο στα νεαρά παιδιά για να στρέψουν το ενδιαφέρον τους στο ποδόσφαιρο και όχι τόσο στο βόλεϊ που ήταν το κυρίαρχο σπορ στην Ορεστιάδα;

Νομίζω ότι ήταν μία περίοδος που έπαιξε καθοριστικό ρόλο, όσο μπόρεσα να έχω μία επαφή γιατί λείπω από την Ορεστιάδα λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων. Δεν έπαιξε τόσο μεγάλο ρόλο όμως όσο το μπάσκετ του '87 που επηρέασε μια γενιά παιδιών, έκανε πολλά παιδιά να στραφούν στο μπάσκετ, μέχρι και εγώ ασχολήθηκα για λίγο με το συγκεκριμένο άθλημα. Νομίζω ότι φταίνε τα προαναφερθέντα συν το ότι ο πληθυσμός μειώνεται και δεν υπάρχουν τόσα πολλά παιδιά πλέον στα χωριά. Όλο αυτό υπήρξε, αλλά κράτησε για ένα σύντομο διάστημα.

Έχεις δεχτεί κάποιο είδος επίσημης αναγνώρισης από κάποιον τοπικό φορέα για τη συνολική πορεία σου στο ποδόσφαιρο;

Στην απουσία αναγνώρισης έπαιξε ρόλο ότι κατάγομαι από ένα χωριό, τον Κυπρίνο, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι είμαι μακριά. Δεν έχει σημασία για μένα αυτό το θέμα της επιβεβαίωσης ή της αναγνώρισης. Αυτό ίσως θα μπορούσαν να το εκμεταλλευτούν για να δημιουργήσουν μία γενιά παιδιών, αν φυσικά υπάρχει η κατάλληλη ομάδα ανθρώπων για να το προωθήσουν. Δεν υπήρχε ίσως το όραμα και η διάθεση και εγώ δεν μπορούσα να ανεβαίνω λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων.

Δημήτρης Ναλιτζής

Ο Δημήτρης Ναλιτζής κατάγεται από τα Ρίζια Ορεστιάδος και διέγραψε μία μεγάλη καριέρα στο χώρο του επαγγελματικού ποδοσφαίρου, παρόλο που δεν αγωνίστηκε ποτέ στον τόπο καταγωγής του, τον οποίο από μικρός επισκέπτεται συχνά. Γεννήθηκε στον Πειραιά στις 25 Ιανουαρίου το 1976 και ξεκίνησε την καριέρα του σε νεαρή ηλικία από τον Πανιώνιο, με τον οποίο κατέκτησε το Κύπελλο Ελλάδος το 1998. Τη σαιζόν 1999-2000 ανακηρύχτηκε πρώτος σκόρερ στην Α΄ Εθνική αγωνιζόμενος για τη μισή διάρκεια της σαιζόν στην ομάδα του Εθνικού Αστέρα και την υπόλοιπη μισή στον ΠΑΟΚ, όπου και παρέμεινε έως το 2001. Το 2001, κατέκτησε ξανά το Κύπελλο Ελλάδος με τον Δικέφαλο. Τις σαιζόν 2001-2003 αγωνίστηκε στο ιταλικό πρωτάθλημα για λογαριασμό των Udinese και Perugia Calcio. Στη συνέχεια, μεταγράφηκε στην Πορτογαλία όπου κατέκτησε το νταμπλ, παίζοντας για τη Sporting Λισαβόνας, ενώ στην Ελλάδα επέστρεψε φορώντας τα χρώματα της ΑΕΚ έως το 2004. Επόμενοι σταθμοί στην καριέρα του ήταν η Κέρκυρα, ο Πανιώνιος, ο Εθνικός Αστέρας, η Κύπρος και η ΑΕΠ Πάφου, ο Εθνικός Πειραιώς και ο Φωστήρας, όπου και έκλεισε την καριέρα του το 2010. Έπαιξε σε πολλούς αγώνες στις Εθνικές ομάδες Νέων και Ελπίδων, ενώ είχε 6 συμμετοχές με την Εθνική ανδρών. Σημείωσε 76 γκολ σε 322 αγώνες πρωταθλήματος, χωρίς να συμπεριλαμβάνονται και αγώνες που έλαβαν μέρος σε άλλες διοργανώσεις (Βικιπαίδεια 2017δ). Σήμερα, εργάζεται στον Πανιώνιο ως γενικός αρχηγός της ομάδας, ενώ τον περασμένο Δεκέμβριο βραβεύτηκε από τον δήμαρχο Νέας Ορεστιάδας, Βασίλη Μαυρίδη σε χοροεσπερίδα που διοργάνωσε η ομάδα του Ορέστη Ορεστιάδας (Θράκη Sports 2016).

Συνέντευξη με τον Δημήτρη Ναλιτζή

Παρόλο που δεν έζησες στην Ορεστιάδα αποτελείς ένα πρότυπο προς μίμηση για τις νεαρές ηλικίες. Οι επισκέψεις σου στην Ορεστιάδα και οι επαφές σου με τους νεαρούς ποδοσφαιριστές πιστεύεις ότι τους δίνει κίνητρο για να κυνηγήσουν το όνειρό τους;

Είναι σημαντικό αθλητές που έχουν περάσει μέσα από τον επαγγελματικό αθλητισμό αν μπορούν, να επισκέπτονται τους τόπους καταγωγής τους και να δίνουν το «παρών» στα αθλητικά δρώμενα της πόλης ή του χωριού. Είναι σημαντικό οι νεαρές ηλικίες να έρχονται σε επαφή με αθλητές που είναι και καλοί αθλητές και καλοί άνθρωποι, δεν έχουν δημιουργήσει κάποια θέματα και δεν αποτελούν αρνητικά πρότυπα. Και εγώ σε αυτή τη φάση έχω ανέβει πολλές φορές επάνω στο χωριό. Μικρός ανέβαινα συνέχεια. Τώρα λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων οι επισκέψεις είναι πιο αραιές.

Γνωρίζουμε πως υπάρχει κάποιου είδους συνεργασία σου με την ομάδα του Ορέστη αναφορικά με τις ακαδημίες. Ποιος ο ρόλος σου σε όλο αυτό;

Υπάρχει μία άτυπη συνεργασία με τον Ορέστη, ο ρόλος μου είναι καθαρά συμβουλευτικός. Αν υπάρχει κάποιο παιδί το οποίο ξεχωρίζει και έχει ταλέντο, είτε προέρχεται από τον Ορέστη είτε από κάποιο άλλο χωριό της περιοχής έχω τη θέληση να το βοηθήσω ώστε να προχωρήσει. Τώρα που βρίσκομαι στον Πανιώνιο είχαμε την χαρά τις προηγούμενες ημέρες να φέρουμε ένα παιδί να δοκιμαστεί. Ήδη η πρώτη κίνηση έγινε. Έχω υποσχεθεί ότι θα βοηθήσω, το καλύτερο φυσικά είναι να έχει όλα τα απαραίτητα εφόδια και να μη χρειαστεί καμία βοήθεια, αλλά θα κάνουμε ό,τι μπορούμε.

Τον περασμένο Δεκέμβριο βραβεύτηκες από τον Ορέστη και το Δήμαρχο της Ορεστιάδας για την προσφορά σου στον αθλητισμό. Πώς αισθάνθηκες με αυτή την κίνηση;

Είναι πολύ σημαντικό άνθρωποι της τοπικής κοινωνίας να αναγνωρίζουν τη δουλειά και το έργο σου, να βλέπουν και τον άνθρωπο Ναλιτζή και τον αθλητή. Με τιμά ιδιαίτερα όλο αυτό, ενώ παράλληλα ενισχύει το ενδιαφέρον των μικρών παιδιών και τους δίνει κίνητρα για να γίνουν και εκείνοι καλοί αθλητές.

Οι αθλητές του taekwondo

Ένα ακόμη άθλημα που έχει προσφέρει δεκάδες διακρίσεις και μετάλλια, με κορυφαία στιγμή στην ιστορία της πόλης το χάλκινο μετάλλιο στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1992 στη Βαρκελώνη είναι το taeknowdo. Το taekwondo είναι το πιο διαδεδομένο ατομικό άθλημα στην πόλη της Ορεστιάδας, με παρουσίες σε παγκόσμιες, πανευρωπαϊκές και μεσογειακές διοργανώσεις και αμέτρητες επιτυχίες τις τελευταίες δεκαετίες, η πλειοψηφία των οποίων ήρθαν με προπονητή το Χρήστο Σαπαρίδη. Σήμερα, δεν εκλείπουν οι αθλητές που πρωταγωνιστούν εντός και εκτός Ελλάδος και κάνουν γνωστή την πόλη της Ορεστιάδας, η οποία μετράει τρεις πλέον συλλόγους taekwondo, τον Αθλητικό Σύλλογο taekwondo Wtf «Πρόμαχος» Ορεστιάδας, το Αθλητικό Φιλοσοφικό Κέντρο Ορεστιάδας και το Αθλητικό Κέντρο taekwondo Ορεστιάδας (Ορφέας Αλεξανδρούπολης 2010).

Μόρφω Δροσίδου

Ίσως η σημαντικότερη επιτυχία αθλητή που προέρχεται από την Ορεστιάδα είναι εκείνη της αθλήτριας του taekwondo**, Μόρφως Δροσίδου,** με καταγωγή από το Νεοχώρι Ορεστιάδας, η οποία στα 18 της χρόνια κατάφερε να ανέβει στο τρίτο σκαλί του βάθρου στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Βαρκελώνης το 1992 και να γνωρίσει μεγάλες στιγμές δόξας πλάι στους Πύρρο Δήμα και Βούλα Πατουλίδου (Συνέντευξη με Μόρφω Δροσίδου 2017).

Συνέντευξη με τη Μόρφω Δροσίδου

Όταν αναφέρεις το όνομα Ορεστιάδα το πρώτο άθλημα που έρχεται στο μυαλό όλων είναι τα βόλεϊ. Εσύ πώς αποφάσισες να ασχοληθείς με ένα άθλημα, το οποίο δεν ήταν τόσο διαδεδομένο;

Δεν είναι τόσο πολύ αλήθεια γιατί και το taekwondo ήταν σε πολύ καλό επίπεδο, άμα ψάξεις υπήρχαν δύο τρεις σύλλογοι που είχαν κοπέλες στην Εθνική ομάδα όταν είχα ξεκινήσει εγώ. Υπήρχαν πρωταθλήτριες Ελλάδος από τότε, εγώ ξεκίνησα 10 χρονών. Υπάρχει ιστορία και μετά από εμένα, όπως η Άννα Μπογιατζή και πολλά άλλα ονόματα με διακρίσεις. Το άθλημα αυτό το διάλεξα εντελώς τυχαία, γιατί ήμουν πολύ δραστήρια από μικρή, είχα τον κατάλληλο σωματότυπο, ήμουν δυναμικός χαρακτήρας. Έτυχε ένας ξάδερφός μου να γνωρίζει τον προπονητή του συλλόγου και έτσι αποφάσισα να πάω εκεί μήπως και «ηρεμήσω». Στο συγκεκριμένο άθλημα διδάσκεσαι πρώτα από όλα την πειθαρχία και μετά όλα τα υπόλοιπα. Σιγά-σιγά πήγα στην αγωνιστική ομάδα, ξεκίνησα από μικρές ζώνες από νεανίδες και κορασίδες με πρώτες θέσεις στα πανελλήνια. Στα 17 μου είχα την πρώτη συμμετοχή μου

στην Εθνική Ομάδα, έπαιξα στο πρώτο παγκόσμιο πρωτάθλημα, όπου βγήκα τρίτη το 1991 στο ΣΕΦ στο πρωτάθλημα ανδρών-γυναικών. Ήταν ένα όνειρο ζωής να καταφέρω να μπω στην Εθνική Ομάδα, με αυτό κοιμόμουν και με αυτό ξύπναγα.

Μεγαλύτερη στιγμή στην καριέρα σου ήταν η συμμετοχή στους Ολυμπιακούς Αγώνες και η άνοδος σε ένα από τα σκαλιά του βάθρου. Πώς μπορεί ένα παιδί αυτής της ηλικίας να διαχειριστεί μία τέτοια επιτυχία;

Ήταν τελευταία μου χρονιά στο Λύκειο το 1992. Ήταν ένα μεγαλείο, δεν το περίμενα από τόσο νωρίς να καταφέρω να πάω στους Ολυμπιακούς. Εκείνη τη χρονιά είχα πρώτο πανευρωπαϊκό μετάλλιο, πήγαινα στα meeting και έβγαινα πρώτη. Επειδή τότε ήταν άθλημα επίδειξης πήραμε κάρτες συμμετοχής μία για τους άντρες και μία για τις γυναίκες, καθώς δεν υπήρχαν οι προκρίσεις. Επειδή είχα σαρώσει τα μετάλλια στο παγκόσμιο, το πανευρωπαϊκό και τους μεσογειακούς επέλεξαν εμένα, και μάλιστα για μία κατηγορία πάνω από τη δική μου. Πίστευαν ότι θα μπορούσα να ανταπεξέλθω και τελικά τα κατάφερα. Δεν είχα συνειδητοποιήσει τι πέτυχα. Μόνο όταν γύρισα εδώ μαζί με τον Πύρρο, την Πατουλίδου όταν μας πήραν από το αεροδρόμιο με τα τζιπ και μας πήγαν στο Παναθηναϊκό Στάδιο, τότε ένα παιδάκι από την επαρχία άρχισε να συνειδητοποιεί τι έχει καταφέρει. Δεν είχα κανέναν εκεί, μόνο ο προπονητής μου και κάνα δυο φίλοι. Αλλά άμα με ρωτήσεις τι μετράει περισσότερο το ολυμπιακό μετάλλιο ή τα παγκόσμια θα σου πω τα παγκόσμια, είχα πάει σε τέσσερα παγκόσμια και πήρα τρία μετάλλια. Γιατί εκεί είναι 12άδα ενώ σε ένα παγκόσμιο έχεις να αναμετρηθείς με 100-120 άτομα. Υπάρχει μεγάλη διαφορά ατόμων και αγώνων. Πονάς περισσότερο για να βγάλεις ένα παγκόσμιο παρά μία Ολυμπιάδα, απλά είναι ο τίτλος που μένει. Εγώ έτσι το ζω μετά από τόσα χρόνια, για μένα μετράν περισσότερο τα παγκόσμια.

Πώς σε υποδέχτηκε ο κόσμος της Ορεστιάδας;

Ήταν ένα όνειρο. Είχε έρθει ο Δήμαρχος Νέας Ορεστιάδας και ο Σύλλογος από το χωριό είχαν μισθώσει λεωφορεία, αυτοκίνητα, ήταν περιπολικά, κανάλια. Η πλατεία ήταν κατάμεστη, οι εικόνες ήταν ανεπανάληπτες και παραμένουν χαραγμένες στη μνήμη μου όσα χρόνια κι αν έχουν περάσει, 25 χρόνια. Ήταν μοναδικές στιγμές, εγώ σε ένα αυτοκίνητο, συνοδεία μπροστά, περιπολικό, ήταν ένα μεγαλείο. Μίλησε ο Δήμαρχος στην πλατεία, ο κόσμος ήταν πάρα πολύς, ήταν μία ανεπανάληπτη εμπειρία. Ήμουν μόλις 18 και δεν ήξερα τι γινόταν.

Πώς αισθάνεσαι που το όνομά σου και αυτή η τεράστια επιτυχία ενέπνευσε και άλλα παιδιά να ασχοληθούν με το taeknowdo;

Αυτό σε κάθε χώρο γίνεται, όταν υπάρχουν διακρίσεις ανοίγει ο δρόμος για τα επόμενα παιδιά. Και πιστεύω ότι ήταν λόγοι προσέλκυσης και το δικό μου το μετάλλιο και του Μιχάλη του Μουρούτσου. Όταν υπάρχουν διακρίσεις και πηγαίνεις καλά σαν χώρα εννοείται ότι προσεγγίζεις και κόσμο. Αυτό το θέλει άλλωστε και κάθε σύλλογος, κάθε προπονητής και κάθε ομοσπονδία.

Άννα Μπογιατζή

Η **Άννα Μπογιατζή** είναι μία ακόμη αθλήτρια του taeknowdo, η οποία πέτυχε σημαντικές διακρίσεις στο άθλημα σε πανελλήνιο, πανευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο. Η σημαντικότερη επιτυχία της καριέρας της είναι αδιαμφισβήτητα η πέμπτη θέση που κατέκτησε στο παγκόσμιο πρωτάθλημα νεανίδων το 1998 (Συνέντευξη με Άννα Μπογιατζή 2017).

Συνέντευξη με την Άννα Μπογιατζή

Επιστρέφοντας πίσω στα χρόνια των μεγάλων επιτυχιών τι θυμάσαι από εκείνη την εποχή;

Πανελληνιονίκης το 1997, Εθνική Ομάδα το 1997 εφήβων νεανίδων, πανευρωπαϊκό πρωτάθλημα στην Πάτρα και προετοιμασία εκεί. Έχασα το χάλκινο μετάλλιο για έναν πόντο με Ισραηλινή αντίπαλο και Τούρκο διαιτητή, το θυμάμαι χαρακτηριστικά με σκορ 9-10. Το 1998 στα 17 μου ήμουν πάλι πανελληνιονίκης στην κατηγορία 59 κιλών με προπονητή τον κ. Σαπαρίδη και ομοσπονδιακό τον κ. Τζιδημόπουλο. Το παγκόσμιο εφήβων νεανίδων το 1998 έγινε στην Κωνσταντινούπολη, έχασα τον δεύτερο αγώνα από την Τουρκάλα, η οποία βγήκε πρώτη και εγώ βγήκα πέμπτη. Η προετοιμασία είχε γίνει στην Αλεξανδρούπολη. Ήμουν μαθήτρια τότε στο πρώτο λύκειο. Ξυπνούσα το πρωί πήγαινα για τρέξιμο και μετά το απόγευμα ξαναέκανα προπόνηση, ευτυχώς οι αποστάσεις ήταν κοντινές. Τα πράγματα τότε ήταν διαφορετικά. Δεν είχαμε τη δυνατότητα όπως τα παιδιά στις μεγάλες πόλεις να βρισκόμαστε με άλλους συλλόγους και να κάνουμε φιλικούς αγώνες, να αποκτούμε εμπειρίες. Τότε δεν είχαμε αποκτήσει ακόμη σχέσεις με την Αδριανούπολη, όπως οι τωρινοί σύλλογοι και η πιο κοντινή πόλη ήταν η Αλεξανδρούπολη.

Όταν επέστρεψες από το Παγκόσμιο ποιά ήταν η υποδοχή που σου επεφύλαξαν οι ντόπιοι;

Το λεωφορείο από την Κωνσταντινούπολη μπήκε στους Κήπους και οι γονείς μου ήταν οι μόνοι που με περίμεναν στο τελωνείο. Μετά ο σύλλογός μου μού επεφύλαξε θερμή υποδοχή από ότι θυμάμαι, το πανηγυρίσαμε, το γλεντήσαμε. Με στεναχωρεί για το μετάλλιο, είχαμε πολύ δύσκολους αγώνες και ήταν όλα οριακά. Αισθάνομαι σα να πήγα στην πηγή και να μην ήπια νερό.

Πώς είναι να μοιράζεσαι τη ζωή σου με έναν άλλο αθλητή, δεδομένου ότι ο σύζυγός σου, Κώστας Μπαρμπούδης, είναι πρώην αθλητής της ομάδας βόλεϊ της Ορεστιάδας με σημαντική παρουσία στο άθλημα;

Η ψυχοδυναμική των αθλητών είναι πολύ πιο διαφορετική από εκείνη ενός απλού ανθρώπου. Υπάρχει ένα πρόγραμμα που έχουμε μάθει, είμαστε οργανωτικοί, έχουμε τις εντάσεις μας λόγω της δυναμικότητας των χαρακτήρων μας, αλλά όταν έχεις μάθει να λειτουργείς μέσα σε μία ομάδα από πολύ μικρός, γίνεσαι ανεξάρτητος, μαθαίνεις να αντιμετωπίζεις τις καταστάσεις τελείως διαφορετικά. Επίσης, διαπιστώνω μία μεγάλη διαφορά ανάμεσα στο ατομικό άθλημα που έκανα εγώ και το ομαδικό που έκανε ο άντρας μου, δε θα πω ότι συμπεριφέρομαι εγωιστικά, αλλά σκέφτομαι ότι πρέπει να αποφασίσω για τον εαυτό μου. Ο άντρας μου θα σκεφτεί να μην κάνω ή πω κάτι που θα πειράξει τον συναθλητή μου.

Ορισμένοι ακόμη αθλητές που πέτυχαν σημαντικές διακρίσεις σε διεθνές επίπεδο και εκπροσώπησαν επάξια την πόλη της Ορεστιάδας είναι η Σαραντούλα Παγωνάκη, (πρωταθλήτρια Ευρώπης κατηγορία νεανίδων), η Μένια Πεχλιβανίδου (χάλκινο μετάλλιο στο πανευρωπαϊκό νεανίδων στο Αζερμπαϊτζάν) και ο Δημήτρης Μπεχτσούδης που αναδείχθηκε 5ος πρωταθλητής Ευρώπης. Στις εγχώριες διοργανώσεις σημαντικές είναι οι επιτυχίες της Ελένης Σαλινούδη (εννέα φορές πρωταθλήτρια Ελλάδας), της Δανάης Πεχλιβανίδου (πρωταθλήτρια Ελλάδας), της Στεφανίας Σαββοπούλου (πρωταθλήτρια Ελλάδας), του Ιωάννη Αζνταρίδη, (χάλκινο μετάλλιο στο Πανελλήνιο ανδρών), κ.ά. (Δήμος Ορεστιάδας 2017).

Συμπεράσματα

Οι σημαντικές διακρίσεις που έχουν σημειώσει κατά το παρελθόν αθλητές της Ορεστιάδας στο ποδόσφαιρο, το βόλεϊ και το taekwondo σημάδεψαν ανεξίτηλα την ιστορία της ακριτικής αυτής περιοχής. Παράλληλα, κατάφεραν να κάνουν γνωστό σε όλη την Ελλάδα το όνομα «Ορεστιάδα», αλλά και τους τόπους καταγωγής των αθλητών αυτών, όπως η Νέα Ορεστιάδα, τα Ρίζια, το Σπήλαιο, το Νεοχώρι και ο Κυπρίνος. Οι αθλητές αυτοί αποτέλεσαν και συνεχίζουν να αποτελούν παράδειγμα προς μίμηση για τις νεότερες γενιές, καθώς οι επιτυχίες διαδέχονται η μία την άλλη. Παράλληλα, αρκετοί αθλητές, οι οποίοι διαμένουν ακόμα στην

πόλη της Νέας Ορεστιάδας εξακολουθούν να συμβάλλουν στην ανάδειξη του πολιτισμού κα του αθλητισμού από το πόστο των προπονητών.

Βιβλιογραφία

Βικιπαίδεια (2017α). Νίκος Σαμαράς. Ανακτήθηκε στις 25 Μαΐου 2017 από: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%AF%CE%BA%CE%BF%CF%82_%CE%A3%CE%B1%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%AC%CF%82

Βικιπαίδεια (2017β). Αντώνης Τσακιρόπουλος. Ανακτήθηκε στις 25 Μαΐου 2017 από: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BD%CF%84%CF%8E%CE%BD%CE%B7%CF%82_%CE%A4%CF%83%CE%B1%CE%BA%CE%B9%CF%81%CF%8C%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%82

Βικιπαίδεια (2017γ). Στέλιος Βενετίδης. Ανακτήθηκε στις 25 Μαΐου 2017 από: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%84%CE%AD%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CE%92%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CF%84%CE%AF%CE%B4%CE%B7%CF%82

Βικιπαίδεια (2017δ). Δημήτρης Ναλιτζής. Ανακτήθηκε στις 20 Μαΐου 2017 από: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B7%CE%BC%CE%AE%CF%84%CF%81%CE%B7%CF%82_%CE%9D%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B6%CE%AE%CF%82

Δήμος Ορεστιάδας. Αθλητικό Κέντρο Taekwondo Ορεστιάδας, Ανακτήθηκε στις 25 Μαΐου 2017 από: https://www.orestiada.gr/dimos/athlitismos/athlitikoi-syllogoi/athlitiko-kentro-tae-kwon-orestiadas/

Θράκη Sports (2016). Βράβευση Δημήτρη Ναλιτζή, Ανακτήθηκε στις 25 Μαΐου 2017 από: http://www.thrakisports.gr/edose-paron-ke-vravefthike-apo-ton-dimarcho-tou-evrou-ke-stin-choroesperida-tou-oresti-orestiadas-o-dimitris-nalitzis/

Κούκλατζης, Ν., Κηπουρός, Η. (2014). Η Ιστορία του Ορέστη από την Ίδρυσή του μέχρι Σήμερα (1927-2016). Ορεστιάδα. Ανακτήθηκε στις 22 Μαΐου 2017 από: https://drive.google.com/file/d/0B7UpIvWEXRi0cDBoaU0yNm0xRjA/view

Ορφέας Αλεξανδρούπολης (2010). Σύλλογοι Tae Kwon Do Ν. Έβρου. Ανακτήθηκε στις 29 Μαΐου 2017 από: http://orfeasalexandroupolis.blogspot.com/2010/11/kwon-do.html

Greek Volley (2016). Θεόδωρος Μποζίδης. Ανακτήθηκε στις 22 Μαΐου 2017 από: http://greekvolley.eu/index.php/players/greekplayers/item/2824-mpozidis-theodoros.html

Volleyplanet (2016). Ο Θεόδωρος Μποζίδης στον Αίαντα Ευόσμου. Ανακτήθηκε στις 25 Μαΐου 2017 από: http://www.volleyplanet.gr/article/o-bozidis-ston-eanta/

Συνεντεύξεις

Συνέντευξη με Στέλιο Κεμανετζή, Μάιος 2017

Συνέντευξη με Ηλία Γραματικόπουλο, Μάιος 2017

Συνέντευξη με Μόρφω Δροσίδου, Μάιος 2017

Συνέντευξη με Άννα Μπογιατζή, Μάιος 2017

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 387-402

ΟΙ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Διαμαντής Μυρτσίδης και Χρήστος Μυρτσίδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας αλλά και στις υπόλοιπες τρεις Δημοτικές Ενότητες (Βύσσας, Κυπρίνου και Τριγώνου) του διευρυμένου δήμου Ορεστιάδας δραστηριοποιούνται από τη δεκαετία του 1920 αρκετά ποδοσφαιρικά σωματεία με σημαντικές διακρίσεις στα τοπικά και στα εθνικά πρωταθλήματα της χώρας. Ο Ορέστης Ορεστιάδας έχει αρκετές συμμετοχές στο πρωτάθλημα της Β΄ Εθνικής κατηγορίας και έχει αναδειχθεί πολλές φορές κυπελλούχος του νομού Έβρου. Επίσης, το κύπελλο έχει κατακτήσει πολλάκις και ο Ακρίτας Νέας Βύσσας. Από τα σπλάχνα των ποδοσφαιρικών ομάδων της περιοχής ξεκίνησαν την καριέρα τους σημαντικοί παίκτες, οι οποίοι στη συνέχεια πρωταγωνίστησαν σε ομάδες της Α΄ εθνικής κατηγορίας αλλά και στο εξωτερικό. Ορισμένοι ποδοσφαιριστές αγωνίστηκαν και με την εθνική ομάδα ποδοσφαίρου, όπως ο Στέλιος Βενετίδης, ο οποίος αποτέλεσε βασικό μέλος της «χρυσής ομάδας» που κατέκτησε το Ευρωπαϊκό πρωτάθλημα (EURO) το 2004 στην Πορτογαλία και ο Αλέξης Αλεξούδης, ο οποίος αγωνίστηκε στο Παγκόσμιο Κύπελλο Ποδοσφαίρου (MUNDIAL) του 1994. Στην παρούσα εργασία, καταγράφονται οι ποδοσφαιρικές ομάδες του Δήμου Ορεστιάδας και η ιστορία τους, ενώ ταυτόχρονα περιγράφονται οι σημαντικές προσωπικότητες του ποδοσφαίρου που έκαναν τα πρώτα ποδοσφαιρικά τους βήματα στο Δήμο Ορεστιάδας ή αγωνίστηκαν με τις ομάδες τις περιοχής.

Λέξεις κλειδιά: *Νέα Ορεστιάδα, ποδοσφαιρικές ομάδες, Ε.Π.Σ. Έβρου, Δήμος Ορεστιάδας, ποδόσφαιρο*

Εισαγωγή

Το ποδόσφαιρο είναι το πιο δημοφιλές άθλημα του πλανήτη και για το λόγο αυτό αποκαλείται από πολλούς ως ο βασιλιάς των σπορ. Το ποδόσφαιρο δεν είναι σύγχρονο άθλημα, αντιθέτως είναι ιστορικά καταγεγραμμένο ότι από αρχαιοτάτων χρόνων σε πολλές χώρες υπήρξαν παιχνίδια όπου οι παίκτες κλωτσούσαν μία μπάλα, όπως ο επίσκυρος στην Αρχαία Ελλάδα, το «woggabaliri» στην Αυστραλία, το «harpastum» στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και το «cuju» στην Κίνα.

Οι σύγχρονοι κανόνες του ποδοσφαίρου καταρτίστηκαν για πρώτη φορά στο Πανεπιστήμιο του Cambridge της Αγγλίας το 1848 και είχαν μεγάλη επιρροή στην ανάπτυξη των επόμενων κανόνων του ποδοσφαίρου, οδηγώντας στη δημιουργία της Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας της Αγγλίας (The Football Association - The FA) το 1863 (FIFA 1994). Στον ελλαδικό χώρο, οι πρώτες προσπάθειες αρχίζουν στα μέσα του 1890, λίγο πριν την έναρξη των πρώτων σύγχρονων ολυμπιακών αγώνων. Το πρώτο ελληνικό πρωτάθλημα έλαβε χώρα το 1906 με τη συμμετοχή του Εθνικού Αθηνών, του Πειραϊκού και του Πανελλήνιου. Η Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία (ΕΠΟ) συγκροτήθηκε 20 χρόνια αργότερα, την Κυριακή 14 Νοεμβρίου 1926, όταν και συγκεντρώθηκαν οι εκπρόσωποι των τριών Ενώσεων (Αθήνας, Πειραιά και Μακεδονίας – Θράκης). Στις 23 Μαρτίου 1927 η ΕΠΟ αναγνωρίζεται από το Υπουργείο Παιδείας με την υπ. αριθμ.14372 και 4708 εγγράφων, ως την «Ανωτάτην Ελληνικήν Ποδοσφαιρικήν Αρχήν» και στις 2 Ιουλίου με τηλεγράφημα η διεθνής ποδοσφαιρική ομοσπονδία (FIFA), γνωστοποίησε ότι η Ελλάδα έγινε δεκτή στην «οικογένεια» της Διεθνούς Συνομοσπονδίας (Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία 2012).

Η Ένωση Ποδοσφαιρικών Σωματείων (ΕΠΣ) Έβρου

Μετά το τέλος της μικρασιατικής εκστρατείας και την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάννης, ξεκίνησε να αναπτύσσεται το ποδόσφαιρο και στην περιοχή της Θράκης. Το 1924 οι ποδοσφαιρικές ομάδες της Θράκης και της Μακεδονίας ίδρυσαν την Ένωση Ποδοσφαιρικών Σωματείων Μακεδονίας - Θράκης, το έργο της οποίας είχε ουσιαστικά αρχίσει ήδη από το έτος 1923 με την επωνυμία Π.Ε.Μ.Θ. (ΕΠΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ) με έδρα την Θεσσαλονίκη. Ωστόσο, το 1931 αποσπάται το διαμέρισμα της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης από την ως άνω Ε.Π.Σ. και ιδρύεται η Ένωση Ποδοσφαιρικών Σωματείων Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης με έδρα την Καβάλα. Το 1947 με την 175/4-11-1947 απόφαση του Πρωτοδικείου Ξάνθης αποσπάται και το διαμέρισμα Θράκης και ιδρύεται η Ένωση Ποδοσφαιρικών Σωματείων Θράκης με έδρα την Κομοτηνή. Τέλος, το 1969 ο Νομός Έβρου με την τροποπ. 5/1973 του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ροδόπης, αποσπάται και αναγνωρίζεται ως Ε.Π.Σ. Έβρου (Ένωση Ποδοσφαιρικών Σωματείων Έβρου 2016).

Η Ένωση Ποδοσφαιρικών Σωματείων Έβρου (Εικόνα 1) ιδρύθηκε το 1969 (14 τα ιδρυτικά μέλη της) και αποτελεί τον φορέα οργάνωσης όλων των ερασιτεχνικών πρωταθλημάτων και του κυπέλλου σε όλη την έκταση του Νομού Έβρου. Στη δύναμη της είναι εγγεγραμμένα 115 σωματεία. Πρόεδροι της ένωσης μέχρι σήμερα έχουν διατελέσει οι κύριοι Παναγιώτης Κλώθος, Σωτήριος Τσιαφάκης, Σταύρος Γοδόσης, Σταύρος Καραγιάννης, Αθανάσιος Καραγιάννης και Χρήστος Καραβασίλης (Ένωση Ποδοσφαιρικών Σωματείων Έβρου 2016).

Εικόνα 1. Η Νίκη της Σαμοθράκης το έμβλημα της ΕΠΣ Έβρου. Πηγή: Διαμαντής Μυρτσίδης.

Ποδοσφαιρικά Σωματεία Δήμου Ορεστιάδας

Ο σημερινός Δήμος Ορεστιάδας συστάθηκε το 2010 με την εφαρμογή του Προγράμματος Καλλικράτης και την συνένωση των προϋπαρχόντων «Καποδιστριακών» δήμων Ορεστιάδας, Βύσσας, Τριγώνου και Κυπρίνου. Η έκταση του Δήμου είναι 955,6 τ.χλμ και ο πληθυσμός του 37.695 κάτοικοι σύμφωνα με την απογραφή του 2011. Έδρα του δήμου είναι η Νέα Ορεστιάδα, η οποία ιδρύθηκε το 1923 μετά την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάννης και την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Ο Δήμος Ορεστιάδας, εκτός από την πόλη της Νέας Ορεστιάδας, περιλαμβάνει την κωμόπολη της Νέας Βύσσας, καθώς και 41 ακόμη χωριά.

Το ποδόσφαιρο ήταν το άθλημα που αγαπήθηκε εξ' αρχής στο Δήμο Ορεστιάδας και 4 χρόνια μετά την ίδρυση της νέας πόλης δημιουργείται η πρώτη ομάδα, ο Ορέστης. Τη δεκαετία του 1950 αρχίζουν να δημιουργούνται και άλλες ομάδες στην περιφέρεια της Ορεστιάδας (Καστανιές, Νέα Βύσσα, Δίκαια). Τις επόμενες δεκαετίες, νέες ομάδες δημιουργούνται σχεδόν σε κάθε χωριό του Δήμου Ορεστιάδας. Ωστόσο, δυστυχώς, σήμερα καμία από αυτές δεν συμμετέχει στα Εθνικά Πρωταθλήματα. Οι ποδοσφαιρικές ομάδες του Δήμου Ορεστιάδας χωρίζονται σε τρεις κύριες κατηγορίες ανάλογα με την κατηγορία του πρωταθλήματος στην οποία συμμετέχουν, τις ομάδες που συμμετέχουν στην Α΄ κατηγορία της ΕΠΣ Έβρου, τις ομάδες που συμμετέχουν στην Β΄ κατηγορία και, τέλος, τις ομάδες που

δεν συμμετέχουν σε καμία κατηγορία της ΕΠΣ Έβρου (ανενεργές). Ακολουθεί, η ιστορία των ποδοσφαιρικών σωματείων του Δήμου Ορεστιάδας:

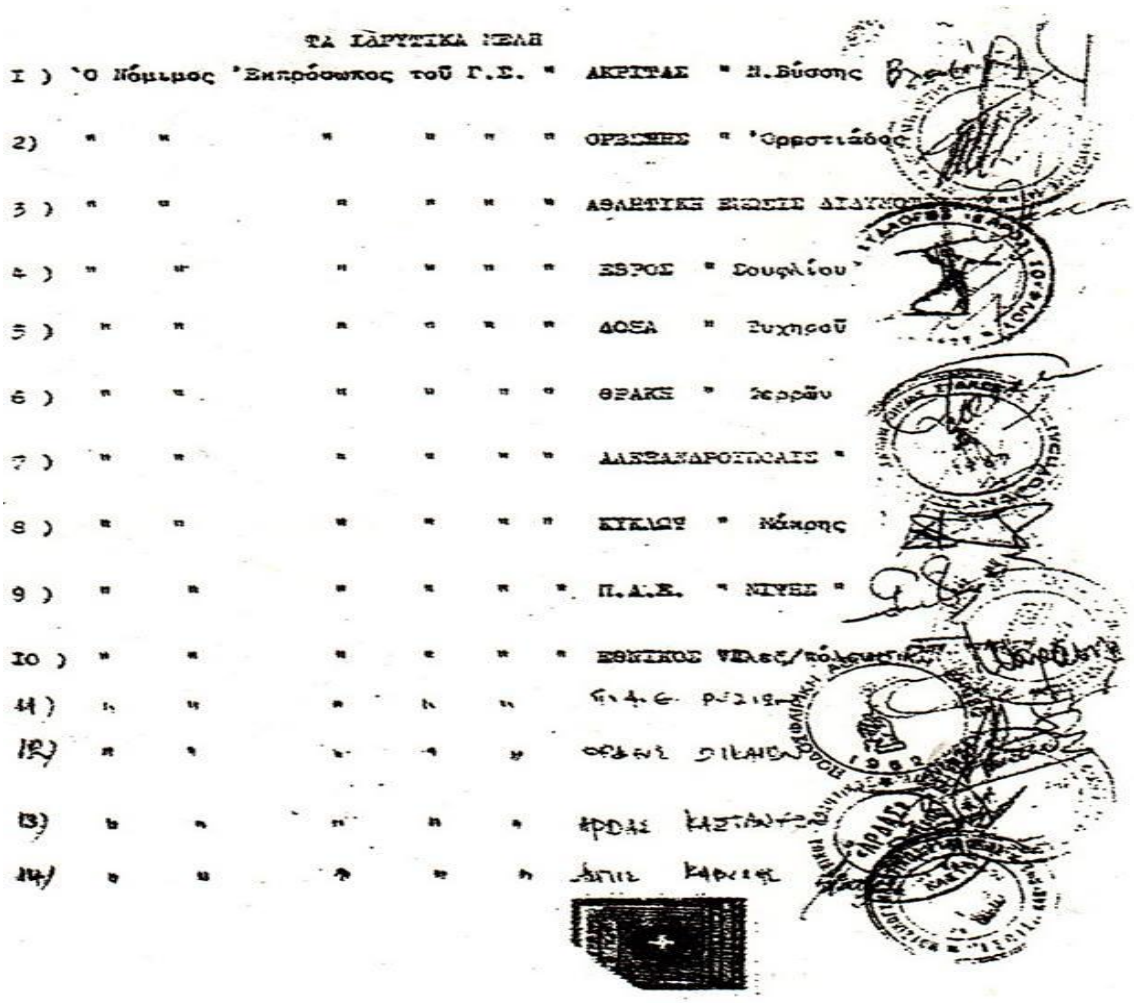
ΤΑ ΙΔΡΥΤΙΚΑ ΜΕΛΗ

1) Ο Νόμιμος Εκπρόσωπος του Γ.Σ. " ΑΚΡΙΤΑΣ " Ν.Βύσσης

2) " " " " " " ΟΡΕΣΤΗΣ " Ορεστιάδας

3) " " " " " " ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ

4) " " " " " " ΕΒΡΟΣ " Σουφλίου

5) " " " " " " ΔΟΞΑ " Τυχηρού

6) " " " " " " ΘΡΑΚΗ " Φερρών

7) " " " " " " ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΙΣ "

8) " " " " " " ΚΥΚΛΩΨ " Νάκρης

9) " " " " " " Π.Α.Ε. " ΝΙΨΗΣ "

10) " " " " " " ΕΘΝΙΚΟΣ ΨΕΛΕΣ/πόλεως

11) " " " " " [illegible]

12) " " " " " [illegible]

13) " " " " " ΑΡΔΑΣ ΚΑΣΤΑΝΕΩΝ

14) " " " " " [illegible]

Εικόνα 2. Τα 14 ποδοσφαιρικά σωματεία που υπογράφουν το πρώτο καταστατικό της ΕΠΣ Έβρου. Πηγή: orestisorestiadas.blogspot.gr

Α΄ Κατηγορία

Στην Α΄ κατηγορία την ποδοσφαιρική σεζόν 2017-2018 αγωνίζονται μόλις δύο ομάδες του Δήμου Ορεστιάδας, ο Μ.Γ.Σ. Ορέστης και ο Άρδας Καστανεών. Την περασμένη σεζόν αγωνιζόταν και ο Ακρίτας Νέας Βύσσας, ο οποίος υποβιβάστηκε στην Β' κατηγορία.

Πίνακας 1. Η τελική βαθμολογία της Α΄ κατηγορίας της Ε.Π.Σ. Έβρου την αγωνιστική σεζόν 2016 – 2017.

Α/Α	ΣΩΜΑΤΕΙΟ	ΒΑΘΜΟΙ	ΤΕΡΜΑΤΑ
1	**Α.Ε. Διδυμοτείχου**	**62**	**(80-9)**
2	Ορέστης Ορεστιάδας	57	(58-13)
3	Ένωση Άνθειας – Αρίστεινου	48	(47-15)
4	Θράκη Φερών	34	(34-21)
5	Εθνικός Αλεξανδρούπολης	28	(30-29)

6	Άρδας Καστανεών	28	(36-38)
7	Α.Ο. Αλεξανδρούπολης (Αλεξ)	28	(28-34)
8	Ιπποκράτης Αλεξανδρούπολης	27	(32-28)
9	Α.Ο. Ποντιακός	26	(22-35)
10	Έβρος Σουφλίου	23	(19-26)
11	**Ακρίτας Νέας Βύσσας**	6	(9-86)
12	**Ατρόμητος Ασπρονερίου**	4	(11-72)

Πηγή: Διαμαντής Μυρτσίδης

Στη συνέχεια περιγράφονται αναλυτικά η ιστορία των ομάδων που αγωνίζονται στην Α΄ κατηγορία την ποδοσφαιρική χρονιά 2017-2018:

Μ.Γ.Σ. Ορέστης

Εικόνα 3. Το έμβλημα του Μ.Γ.Σ. Ορέστη. (Πηγή: orestisorestiadas.blogspot.gr)

Ο Μουσικός Γυμναστικός Σύλλογος Ορέστης Ορεστιάδας ιδρύθηκε το 1927 με τη συνένωση δυο ομάδων «της γειτονιάς», των «Άτλας» και «Ερμής» και αποτελεί την ομάδα με τις περισσότερες διακρίσεις στον Δήμο Ορεστιάδας (orestisorestiadas.blogspot.gr). Το 1952 αναγνωρίστηκε από την Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία (ΕΠΟ) και έλαβε αριθμό μητρώου το 527. Από το 1957 συμμετέχει ανελλιπώς σε τοπικά και εθνικά πρωταθλήματα. Ανήκε στη δύναμη της Ε.Π.Σ. Θράκης μέχρι το 1969, χρονιά που ιδρύθηκε η Ε.Π.Σ. Έβρου, της οποίας αποτελεί ένα από τα ιδρυτικά σωματεία. Τα χρώματα της ομάδας είναι το μπλε και το άσπρο. Η πρώτη εμφάνιση στα εθνικά πρωταθλήματα γίνεται το 1966, που κερδίζει το πρωτάθλημα της Ε.Π.Σ. Θράκης και συμμετέχει στη Γ΄ Εθνική. Λίγα χρόνια αργότερα τις περιόδους 1969-70 και 1971-72 κάνει τις πρώτες του, και μοναδικές μέχρι σήμερα, εμφανίσεις του στη Β΄ εθνική κατηγορία. Το 1993-94, έπειτα από 6 συνεχόμενες περιόδους στη Δ΄ Εθνική, θα κατακτήσει το πρωτάθλημα στον όμιλό του και την άνοδο στη Γ΄ Εθνική όπου θα παραμείνει για 4 περιόδους. Στην Γ΄ Εθνική συμμετείχε 7 φορές (1966-67, 1979-80, 1981-82, 1994-95, 1995-96, 1996-97 , 1997-98) και στην Δ΄ Εθνική 16 φορές (1982-83, 1983-84, 1984-85, 1986-87, 1988-89 έως 1993-94, 1998-99, 1999-00, 2002-03, 2004-05, 2005-06, 2008-09), κατέκτησε 3 φορές το πρωτάθλημα της Ε.Π.Σ. Θράκης (1965-66, 1967-68, 1968-69) και 7 φορές τα πρωτάθλημα της Ε.Π.Σ. Έβρου (1970-71, 1978-79, 1980-81, 1970-71, 1978-79, 1980-81, 1985-86, 1987-88, 2001-02, 2003-04, 2007-08, 2012-13). Επίσης, έχει κατακτήσει 10 φορές το κύπελλο της Ε.Π.Σ. Έβρου (1979, 1982, 1983, 1987, 1989, 1990, 1991, 1994, 1999, 2004). Εκτός του ποδοσφαιρικού τμήματος είχε και μουσικό τμήμα, το οποίο μετά την ίδρυση της Φιλαρμονικής του Δήμου το 1932 αδρανοποιήθηκε. Σπουδαίοι ποδοσφαιριστές προερχόμενοι από την Α΄ εθνική υπήρξαν παίκτες της ομάδας όπως ο Θωμάς Σίγγας, Θανάσης Δημόπουλος, Κώστας Χρυσαφίδης,

Ανδρέας Αστεριάδης και Νίκος Καρακώστας. Υπήρξαν αρκετοί ποδοσφαιριστές που έκαναν καριέρα σε ομάδες της Α΄, της Β΄ και της Γ΄ εθνικής κατηγορίας. Ενδεικτικά αναφέρουμε τον Απόστολο Κόκκαλη (Καβάλα), Αλέξη Αλεξούδη (ΟΦΗ, Παναθηναϊκός, εθνική ομάδα), Στέλιο Βενετίδη (Ξάνθη, Ολυμπιακό, ΠΑΟΚ, Λάρισα, εθνική ομάδα), Γιώργο Αραμπατζή (Πανηλειακό, Ατρόμητος Αθηνών), Σωτήρη Ηλίου (Δόξα Βύρωνα), Σάκη Λαμπερνάκη (Αιγάλεω, Ξάνθη). Ο Σύλλογος διοικήθηκε από 34 προέδρους με τον Δημήτρη Παλαβούζη για 9 περιόδους να είναι ο μακροβιότερος (1968-1970, 1971-1975 και 1977-1980). Ενδεικτικά να αναφέρουμε και αυτούς που η θητεία τους στον προεδρικό θώκο κράτησε περισσότερο από δύο περιόδους και οι οποίοι είναι: Ο Κασαπιάν Κιρκόρ (1958-1961), ο Βασίλης Μαυρίδης (2005-2009), ο Λεωνίδας Μπουμπούς (1964-1968), ο Μανώλης Παπαντωνίου (2009-2013), ο Παναγιώτης Πεχλιβανίδης (1984-1985 και 1987-1989) και ο Γιάννης Χαϊνάς (2001-2005). Τη λειτουργία του Συλλόγου πλαισιώνουν τα τμήματα υποδομής (η Ακαδημία με τμήματα Μπαμπίνι, προΤζούνιορ, Τζούνιορ, Προπαίδων, Παίδων και Κορασίδων), με την ομάδα των Παίδων τα τελευταία χρόνια να πρωταγωνιστεί στην περιοχή και γενικά στον Έβρο, έχοντας στο ενεργητικό της 5 κατακτήσεις του ανάλογου πρωταθλήματος του νομού (2003, 2004, 2009, 2010 και 2011) και ο Σύλλογος Παλαιμάχων Ποδοσφαιριστών (Κούκλατζης 2014).

Μ.Α.Σ. Άρδας Καστανεών

Εικόνα 4. Το έμβλημα του Άρδα. Πηγή: Παναγιώτης Μυλωνάς.

Ο Μορφωτικός Αθλητικός Σύλλογος «Άρδας» Καστανεών είναι η πρώτη ομάδα που ιδρύθηκε στον σημερινό Δήμο Ορεστιάδας (εκτός της πόλεως της Νέας Ορεστιάδας). Ο Άρδας ιδρύθηκε στις 15 Απριλίου 1950 με πρώτο πρόεδρο τον Χρήστο Παπάζογλου και αποτελεί ιδρυτικό μέλος της Ε.Π.Σ. Έβρου. Τα χρώματα της ομάδας είναι το πράσινο και το άσπρο. Οι σημαντικότερες διακρίσεις της ομάδας είναι η κατάκτηση του πρωταθλήματος Έβρου το 1969-70 και 1989-90. Η ομάδα είχε την τύχη να φιλοξενήσει στο ράστερ της δυο παίκτες που διέπρεψαν στην Α΄ εθνική κατηγορία και στην εθνική ομάδα. Ο μύθος και μεγάλη δόξα του Παναθηναϊκού και της εθνικής ομάδας Αντώνης Αντωνιάδης, ο οποίος έτυχε να υπηρετεί την στρατιωτική του θητεία στις Καστανιές και ο Γιώργος Τασίδης που αγωνίστηκε με τα χρώματα του Πανηλειακού στην Α΄ εθνική και της εθνικής ελπίδων (Χαμαλίδης 2015). Η ομάδα διαθέτει οργανωμένη παιδική ακαδημία και συμμετέχει στο παιδικό πρωτάθλημα.

Ομάδες Β΄ κατηγορίας

Τα τελευταία χρόνια η Β΄ κατηγορία της Ε.Π.Σ. Έβρου περιλαμβάνει τρεις ομίλους. Την αγωνιστική περίοδο 2016-2017 τα ποδοσφαιρικά σωματεία του Δήμου Ορεστιάδας αγωνίστηκαν στον 3^{ο} όμιλο (Βόρειος), με τη συμμετοχή δώδεκα ομάδων (Πίνακας 2).

Πίνακας 2. Η βαθμολόγια του Βόρειου Ομίλου της Β΄ κατηγορίας ΕΠΣ Έβρου το 2017.

Α/Α	ΣΩΜΑΤΕΙΟ	ΒΑΘΜΟΙ	ΤΕΡΜΑΤΑ
1	**ΠΑΕ Ριζίων**	**59**	**(53-19)**
2	ΑΟ Νεοχωρίου	55	(80-25)
3	ΠΑΕ Πενταλόφου	41	(34-21)
4	Ακρίτας Ορμενίου	39	(51-38)
5	Ηρακλής Σαγήνης	34	(41-35)
6	Θύελλα Κυπρίνου	31	(39-37)
7	Δόξα Στέρνας	31	(36-36)
8	Ένωση Οινόης	28	(32-31)
9	Ασπίδα Θουρίου	22	(29-32)
10	Δόξα Ορεστιάδας	19	(42-55)
11	Ορφέας Δικαίων	10	(19-65)
12	Ομόνοια Φυλακίου	6	(21-84)

(Πηγή: Διαμαντής Μυρτσίδης)

Στη συνέχεια ακολουθεί η ιστορία των έντεκα ποδοσφαιρικών σωματείων του Δήμου Ορεστιάδας, που αγωνίζονται στην Β΄ κατηγορία του πρωταθλήματος της ΕΠΣ Έβρου την αγωνιστική περίοδο 2017-2018:

Μ.Γ.Σ. Ακρίτας Ν. Βύσσας

Εικόνα 5. Ο Διγενής Ακρίτας το έμβλημα του Ακρίτα Ν. Βύσσας. Πηγή: Διαμαντής Μυρτσίδης.

Η ομάδα ιδρύθηκε το 1952 και τα χρώματά της είναι το μαύρο και το κίτρινο. Ο Ακρίτας αποτελεί ιδρυτικό μέλος της Ε.Π.Σ. Έβρου. Έδρα της ομάδας είναι το δημοτικό γήπεδο Νέας Βύσσας (χωρητικότητας 500 θέσεων) και, επιπλέον, υπάρχει βοηθητικό γήπεδο ποδοσφαίρου. Έχει μεγάλη ιστορία και αρκετές διακρίσεις στην πορεία της, σημαντικότερες από τις οποίες είναι η κατάκτηση του πρωταθλήματος της Α΄ Ε.Π.Σ. Έβρου (1981-2, 1992-3, 1994-5, 1997-8 έχοντας το πανελλήνιο ρεκόρ επίθεσης ερασιτεχνικών πρωταθλημάτων με 132 γκολ, 1999 -2000) και η κατάκτηση του κυπέλλου Έβρου (1996-7, 1997-8, 1999 - 2000), ενώ τέσσερις φορές ακόμη ήταν φιναλίστ του κυπέλλου (1994-5, 2000-1, 2002-3, 2003-4). Επίσης, η ομάδα συμμετείχε 4 φορές στο πρωτάθλημα της Δ΄ Εθνικής κατηγορίας (1982-3, 1993-4, 1995-6, 1998-9). Σημαντικές διακρίσεις έχει και η παιδική ομάδα, κατακτώντας το πρωτάθλημα Έβρου (1992-3, 1994-5) και συμμετέχοντας στον τελικό ως φιναλίστ (1987-8,

1988-9, 1989-90, 1995-6, 1997-8). Διαθέτει ακαδημίες με τμήματα παίδων και προπαίδων, τμήμα παλαιμάχων και ανδρών. Ακόμη, η ομάδα συμμετείχε πολλάκις σε διεθνή τουρνουά και διεθνείς φιλικούς αγώνες με τη συμμετοχή ομάδων από την Τουρκία και την Βουλγαρία. Για τις δράσεις του και τη συμμετοχή του στην διάδοση του πολιτισμού και του αθλητισμού στην περιοχή ο σύλλογος έχει βραβευτεί πολλάκις από διάφορους φορείς (Δήμος Βύσσας, Δήμος Ορεστιάδας, Edirne Sport, Αθλητική Εφημερίδα Μακεδονίας – Θράκης κ.ά.). Παίκτες της ομάδας που διακρίθηκαν σε πανελλήνιο επίπεδο ήταν οι: Χρήστος Πεντίδης, Χριστόδουλος Βλασίδης, Μιχαήλ Λιακίδης και Χριστόδουλος Κολτσίδης (Δόξα Δράμας - Α' Εθνική κατηγορία), Γιώργος Αραμπατζής (Πανηλειακός – Α΄ Εθνική), Αθανάσιος Χαλιμακούδης (Ξάνθη - Α΄ Εθνική), Ιωάννης Μπούγιας (Πανθρακικός - Β΄ Εθνική), Μαργαρίτης Πετριτζίκης (Ορέστης - Β΄ Εθνική), Βασίλειος Μαρασλής (Διδυμότειχο - Γ΄ Εθνική) και Στέφανος Μητούσης (Ορέστης - Γ΄ Εθνική).

Ορφέας Δικαίων

Εικόνα 6. Το έμβλημα του Ορφέα Δικαίων. Πηγή: Απόστολος Γιατσίδης.

Ιδρύθηκε το 1959 και αποτελεί ιδρυτικό μέλος της Ε.Π.Σ. Έβρου. Τα χρώματα της ομάδας είναι το μαύρο και το κίτρινο. Η ομάδα μετά από απουσία 20 χρόνων επανήλθε στα τοπικά πρωταθλήματα της Ε.Π.Σ. Έβρου το 2015. Έχει κατακτήσει το κύπελλο της Ε.Π.Σ. Έβρου και σημαντικότερη διάκριση είναι η άνοδος στην Εθνική Ερασιτεχνική κατηγορία (σημερινή Γ΄ Εθνική). Αθλητές που διακρίθηκαν είναι οι Γεώργιος Καπετανίδης, Ευάγγελος Καπετανίδης, Βάκης Γοδόσης, Χρήστος Γκακίδης, Χρήστος Φωτιάδης, Χρήστος Σισκούδης, Γεώργιος Ρεγγίδης, Σταύρος Δουλγερίδης, Χρήστος Ντουρουντάκης, Ιωάννης Μούρας, Δημήτριος Κουκουγιαννίδης, Σάββας Τριγκίδης και Γεώργιος Λογαρίδης. Από το 2016 στην ομάδα συστάθηκαν ξανά και λειτουργούν με ιδιαίτερη επιτυχία και τα παιδικά τμήματα των ακαδημιών.

Π.Α.Ε. Ριζίων

Εικόνα 7. Το έμβλημα της Π.Α.Ε. Ριζίων. Πηγή: Διαμαντής Μυρτσίδης.

Η Ποδοσφαιρική Αθλητική Ένωση Ριζίων ιδρύθηκε το 1962 και αποτελεί ιδρυτικό μέλος της Ε.Π.Σ. Έβρου. Τα χρώματα της ομάδας είναι το μαύρο και το μπλε. Κατέκτησε το πρωτάθλημα της Β΄ κατηγορίας την σεζόν 2016-2017, ωστόσο επέλεξε τελικά να μην ανέβει στην Α΄ κατηγορία και να παραμείνει στην ίδια κατηγορία και την επόμενη σεζόν. Η ομάδα

διαθέτει ιδιαίτερα οργανωμένη παιδική ακαδημία με πολλά τμήματα. Αρκετοί παίκτες διακρίθηκαν και αναδείχθηκαν από την ομάδα των Ριζίων και συνέχισαν την καριέρα τους σε μεγαλύτερα σωματεία. Οι πιο σημαντικοί είναι οι: Σπύρος Παπαδόπουλος, Στράτος Καστρινός, Ευάγγελος Ανδρακούδης, Στέφανος Μπατατούδης (Χαμαλίδης 2015).

Θύελλα Κυπρίνου

Εικόνα 8. Το έμβλημα της Θύελλας. Πηγή: Διαμαντής Μυρτσίδης.

Η Θύελλα Κυπρίνου ιδρύθηκε το 1978 και μετέχει στα τοπικά πρωταθλήματα ανελλιπώς έως σήμερα. Τα χρώματα της ομάδας είναι το μαύρο και το άσπρο. Σημαντικότερες διακρίσεις είναι η κατάκτηση του πρωταθλήματος της Γ΄ Κατηγορίας, 6 πρωταθλημάτων Β΄ Κατηγορίας, ενώ στην Α΄ Κατηγορία 2 φορές τερμάτισε στην Τρίτη θέση στον όμιλο της (1983 και 1994). Ο κορμός της ομάδας σήμερα αποτελείται από παιδιά με καταγωγή από τον Κυπρίνο και τα Κόμαρα. Παλαίμαχοι παίκτες της ομάδας με πολύχρονη προσφορά είναι: Μαρίνος Σιώπης, Αντώνης Μητκίδης, Νίκος Μαυρούδης, Γιώργος Σιώπης, Απόστολος Τζίνης, Κώστας Ζαχαρίας. Παλιοί πρόεδροι της ομάδας είναι οι Κωνσταντίνος Παλιουργιώτης, Ευάγγελος Αραμπατζής, Πολύδωρος Τσαούσης, Μαρίνος Σιώπης, Κωνσταντίνος Ζαχαρίας, Δημήτριος Πέιος, Στέργιος Τσιρμενλής. Η ομάδα έχει οργανωμένη παιδική ακαδημία με 2 τμήματα αγοριών και 1 τμήμα κοριτσιών (Χαμαλίδης 2015).
Ένας από τους παίκτες της ομάδας που ξεχώρισε είναι ο Στέλιος Βενετίδης. Γεννήθηκε το 1976 στον Κυπρίνο. Έκανε τα πρώτα ποδοσφαιρικά του βήματα στην Θύελλα Κυπρίνου, αλλά επαγγελματίας έγινε το 1994 με τον Ορέστη Ορεστιάδας. Στη συνέχεια αγωνίστηκε στην Α΄ Εθνική με τις φανέλες της Ξάνθης, του ΠΑΟΚ, του Ολυμπιακού και της ΑΕΛ. Αποτέλεσε βασικό μέλος της Εθνικής Ελλάδας που κατέκτησε την 1^{η} θέση του Ευρωπαϊκού πρωταθλήματος (EURO) το 2004 στην Πορτογαλία. Με βάση την πλούσια καριέρα του και τις εμφανίσεις του ο Στέλιος Βενετίδης θεωρείται από τους καλύτερους ποδοσφαιριστές –αν όχι ο καλύτερος- που έχουν αγωνιστεί στις ποδοσφαιρικές ομάδες του Δήμου Ορεστιάδας.

Δόξα Στέρνας

Εικόνα 9. Το έμβλημα της Δόξα Στέρνας. Πηγή: Αθανάσιος Ουζούνης.

Ιδρύθηκε το 1979. Τα χρώματα της ομάδας είναι το κόκκινο και το κίτρινο. Σημαντικότερες διακρίσεις της Δόξας είναι η κατάκτηση του πρωταθλήματος της Β΄ κατηγορίας (2 φορές) και

η άνοδος στην Α΄ κατηγορία της Ε.Π.Σ. Έβρου. Ορισμένοι από τους ποδοσφαιριστές που διακρίθηκαν είναι οι Ρέκκας, Ραικούδης και ο Ντινούδης που αγωνίζεται στον Μ.Γ.Σ. Ορέστη.

Α.Ο. Ακρίτας Ορμενίου

Εικόνα 10. Το έμβλημα του Ακρίτα Ορμενίου. Πηγή: Κωνσταντίνος Βασιλειάδης.

Ιδρύθηκε το 1981 και τα χρώματά της είναι το μπλε και το άσπρο. Το 1988 κατασκευάστηκε το κοινοτικό γήπεδο Ορμενίου, το οποίο θεωρείται από πολλούς ως ένα από τα καλύτερα γήπεδα του Δήμου Ορεστιάδας. Από τότε η ομάδα συμμετέχει ανελλιπώς στα τοπικά πρωταθλήματα. Σημαντικότερες διακρίσεις η κατάκτηση του πρωταθλήματος της Γ΄ κατηγορίας (5 φορές) και της Β΄ κατηγορίας (αήττητη το 2005, 2007). Η ομάδα διέθετε ακαδημίες μέχρι το 2015 και πολλοί από τους σημερινούς αθλητές της ομάδας (Α. Δημητριάδης, Β. Βασιλειάδης, Δ. Βασιλειάδης, Τ. Θεοδωρίδης, Τ. Θεοδοσίου, Δ. Ρουσίδης, Σ. Σωτηριάδης) αγωνίστηκαν στο παρελθόν στα παιδικά τμήματα. Ποδοσφαιριστές της ομάδας που διακρίθηκαν σε προσωπικό επίπεδο συμμετέχοντας στην ομάδα του Ορέστη είναι οι Σιντούκας και Σισκούδης.

Α.Ο. Νεοχωρίου

Εικόνα 11. Το έμβλημα του Α.Ο.Ν. Πηγή: Χρήστος Λυμπερίδης.

Ιδρύθηκε το 1971. Τα χρώματά της το μπλε και το άσπρο. Σημαντικότερες διακρίσεις είναι η κατάκτηση του κυπέλλου Έβρου (2014-2015) και του πρωταθλήματος της Β΄ κατηγορίας (2015-2016). Η ομάδα, όμως, για οικονομικούς λόγους επέλεξε να αγωνιστεί και την επόμενη περίοδο στην ίδια κατηγορία, μη αποδεχόμενη την άνοδο της. Σημαντικότεροι παίκτες είναι οι Στέλιος Θεμελής, ο Γεώργιος Λόλακας, ο Δρόσος Μποιδανίδης, οι Γιώργος και Βασίλης Δημητριάδης. Σε μεγαλύτερες ομάδες έχουν αγωνιστεί οι Αθανάσιος Ρουσσίδης, Θεόδωρος Ρουσσίδης, Μάριος Κιολές (όλοι στον Ορέστη) και ο Δημήτριος Λυμπερίδης (Α΄ Εθνική - Δόξα Δράμας και SKODA Ξάνθης).

Ασπίς Θουρίου

Εικόνα 12. Το έμβλημα της Ασπίδας Θουρίου. Πηγή: Ηλίας Μυρλίδης.

Ιδρύθηκε στις 14 Δεκεμβρίου 1969 με πρώτο πρόεδρο τον Μόσχο Μοσχίδη. Το γήπεδο του Θουρίου εγκαινιάστηκε το 1980 και η πρώτη συμμετοχή της ομάδας στο πρωτάθλημα της Β' κατηγορίας της Ε.Π.Σ. Έβρου ήταν τη σεζόν 1980-1. Από τότε συμμετέχει ανελλιπώς στα πρωταθλήματα της Ε.Π.Σ. Τα χρώματα της ομάδας είναι το βυσσινί και το μαύρο. Σημαντικότερες διακρίσεις είναι η κατάκτηση του πρωταθλήματος της Β΄ κατηγορίας της Ε.Π.Σ. Έβρου (1984-5, 2004-5), το κύπελλο ήθους (1984-5, 1987-8, 2006-7). Στην ομάδα υπάρχουν και τμήματα ακαδημιών. Παίκτες της Ασπίδας που διακρίθηκαν είναι ο Γεώργιος Καραγιάννης (Ορέστης – Β΄ Εθνική κατηγορία), Ηλίας Βελλίδης και Αθανάσιος Τακιρδίκης (Ορέστης – Γ' Εθνική), Πασχάλης Ζηλιασκόπουλος και Κώστας Καραγιάννης (Ορέστης – Δ' Εθνική), Αναστάσιος Τακιρδίκης (Βύσσα – Δ΄ Εθνική), Νίκος Ζηλιασκόπουλος (Λεπτή), Ιωσήφ Καραγιάννης (Σαγήνη) και Αθανάσιος Κατσιαούνης (Βουλιαγμένη – Α' Τοπικό Αθηνών). Το 2001 η Ασπίδα έδωσε φιλικό αγώνα με τον Μέγα Αλέξανδρο Gorinchem στην Ολλανδία και το 2004 η ακαδημία της ομάδας αγωνίστηκε στην Κωνσταντινούπολη. Το 2009 το Διοικητικό Συμβούλιο (Δ.Σ.) σε συνεργασία με τα Ελληνικά Ταχυδρομεία εξέδωσε μια σειρά γραμματοσήμων για τα 40 χρόνια της ομάδας (Μυρλίδης 2009).

Δόξα Ορεστιάδας

Η Δόξα Ορεστιάδας είναι μια ιστορική ομάδα της πόλης, που ιδρύθηκε το 1980. Τα χρώματα της ομάδας είναι το βυσσινί και το άσπρο. Η ομάδα δεν διαθέτει δικό της γήπεδο και τις τελευταίες ποδοσφαιρικές σεζόν χρησιμοποιεί ως έδρα το γήπεδο του Νέου Χειμωνίου, ενώ παλαιότερα αγωνιζόταν στα γήπεδα του Πύργου και της Καβύλης. Σημαντικότεροι ποδοσφαιριστές που διακρίθηκαν είναι οι: Λάκης Πατσιάς, Παναγιώτης Δέλγας και Παναγιώτης Ευσταθιάδης.

Α.Μ.Σ. Ηρακλής Σαγήνης

Ιδρύθηκε το 1977. Τα χρώματα της ομάδας είναι το μπλε και άσπρο. Σημαντικότερες διακρίσεις είναι η κατάκτηση του πρωταθλήματος της Α΄ Έβρου (1982 – 1983) και η άνοδος στην εθνική ερασιτεχνική κατηγορία (σημερινή Γ΄ εθνική κατηγορία) για τη σεζόν 1983-1984. Το 1985 κέρδισε το κύπελλο της Ε.Π.Σ. Έβρου και έχασε το πρωτάθλημα στα μπαράζ (τριπλή ισοβαθμία με Φέρρες και Μεταξάδες, έγινε κλήρωση). Οι παίκτες που διακρίθηκαν από τον Ηρακλή είναι οι Αθανάσιος Λαμπερνάκης (Ολυμπιακός, Αιγάλεω – Α΄ Εθνική, Λούτον – Αγγλία), Λαζαρίδης Γεώργιος (Νίκη Βόλου, Αγροτικός Αστέρας – Β' Εθνική) και Προκόπης (Καβάλα – Β' Εθνική). Τη δεκαετία του 1990 άρχισε η φθίνουσα πορεία της

ομάδα, ωστόσο, εξακολουθεί να διαθέτει παιδική ακαδημία με αρκετά τμήματα και έχει συνεργασία με την ομάδα του Ηρακλή Θεσσαλονίκης.

Εικόνα 13. Το έμβλημα του Ηρακλή Σαγήνης. Πηγή: Αθανάσιος Μαγουλίδης.

Γ.Σ. Ένωση Οινόης

Εικόνα 14. Το έμβλημα της Ένωσης Οινόης. Πηγή: Περικλής Γκακίδης.

Η ομάδα ιδρύθηκε το 1978. Τα χρώματά της είναι το μαύρο και το πορτοκαλί. Η ομάδα έχει αρκετές διακρίσεις με σημαντικότερη την κατάκτηση του πρωταθλήματος της Β΄ κατηγορίας την σεζόν 1991-2. Η ομάδα διαθέτει παιδικά αγωνιστικά και προαγωνιστικά τμήματα. Ο βασικός της στόχος είναι να τερματίσει στην τετράδα του ομίλου. Το 2011, το γήπεδο της μετονομάστηκε σε Σωτήρης Ηλίου, προς τιμήν του παλαιού ποδοσφαιριστή της ομάδας που σκοτώθηκε το 2006 (Εικόνα 15).

Εικόνα 15. Το μνημείο του Σωτήρη Ηλίου, στο γήπεδο της Οινόης. Πηγή: Διαμαντής Μυρτσίδης.

Ανενεργές Ποδοσφαιρικές Ομάδες

Στην τελευταία κατηγορία ανήκουν τα ποδοσφαιρικά σωματεία που έχουν αποσυρθεί από τα πρωταθλήματα της Ε.Π.Σ. Έβρου. Δυστυχώς, ολοένα και περισσότερες ιστορικές ποδοσφαιρικές ομάδες επιλέγουν ή αδυνατούν να συμμετέχουν στα τοπικά πρωταθλήματα. Με αποτέλεσμα, οι ανενεργές ποδοσφαιρικές ομάδες να είναι πλέον περισσότερες από τις ενεργές. Ακολουθούν τα σημαντικότερα ιστορικά ποδοσφαιρικά σωματεία που έχουν αποσυρθεί από το πρωτάθλημα:

Π.Σ. Ομόνοια Φυλακίου

Εικόνα 16. Το έμβλημα της Ομόνοιας. Πηγή: Πέτρος Κιουτσίκης.

Αρχικά ονομαζόταν Ατρόμητος Φυλακίου. Το 1980 μετονομάστηκε σε Ομόνοια Φυλακίου με πρώτο πρόεδρο τον Παναγιώτη Ασλανίδη. Τα χρώματα της ομάδας είναι το μαύρο και το πορτοκαλί. Σημαντικότεροι ποδοσφαιριστές της ομάδας ήταν οι Παναγιώτης Τσανάκας, Γεώργιος Κούρδογλου και Δημήτρης Σουσαμτσίδης. Σε μεγαλύτερες ομάδες αγωνίστηκαν οι Βασίλης Μαρασλής (Ορέστης, Διδυμότειχο, Ακρίτας Βύσσας) και Κυριάκος Παπαδόπουλος (Εθνικός Πειραιώς). Η ομάδα αγωνίστηκε στην Β΄ και Γ΄ κατηγορία Έβρου με σημαντικότερη διάκριση την κατάκτηση του πρωταθλήματος της Γ΄ κατηγορίας την σεζόν 2003 – 2004. Από το 1990 έως το 1995 λειτουργούσαν τμήματα ακαδημιών σε συνεργασία με την ΠΑΕ Ριζίων. Αρκετοί ποδοσφαιριστές των ακαδημιών, πρωταγωνιστούν σε ομάδες της περιοχής με τους Αναστασιάδη και Μπισκιτζή να δοκιμάζονται στο παρελθόν από τον ΠΑΟΚ. Το 2017 αποσύρθηκε από τα πρωταθλήματα της ΕΠΣ Έβρου.

Π.Α.Ε. Πενταλόφου

Εικόνα 17. Το έμβλημα της Π.Α.Ε. Πενταλόφου. Πηγή: Χάρης Αρχοντόγλου.

Η Ποδοσφαιρική Αθλητική Ένωση Πενταλόφου ιδρύθηκε το 1962. Τα χρώματα της ομάδας είναι το πράσινο και το άσπρο. Η ομάδα διαθέτει παιδική ακαδημία που λειτουργεί κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες. Σημαντικότερες διακρίσεις της Π.Α.Ε. είναι η κατάκτηση του κυπέλλου ήθους (1985-86 και 2011-12), του Πρωταθλήματος Β΄ ΕΠΣ ΕΒΡΟΥ (1988-89, 1999- 2000, 2014-15) και του Κυπέλλου Έβρου το 1986. Η ομάδα έχει μεγάλη ιστορία και διαδρομή. Μπορεί να μην είχε μεγάλες διακρίσεις, όμως στο γήπεδο της αντιμετώπισε ομάδες από τις μεγάλες εθνικές κατηγορίες όπως SKODA Ξάνθη, Πανιώνιο, Δόξα Δράμας και

διάφορες ομάδες της Γερμανίας και της Βουλγαρίας. Διατέλεσαν πρόεδροι της ομάδας οι Γεώργιος Ζηκίδης, Απόστολος Λαυκίδης, Θεοδόσης Θεοδοσίου, Δημήτριος Χρηστούδης, Μανώλης Χατζηπαναγιώτου, Χάρης Αρχοντόγλου και Αγοράστης Χατζηγιάννης.

Α.Μ.Ο. Αμπελακίων

Εικόνα 18. Το έμβλημα του Α.Μ.Ο. Αμπελακίων. Πηγή: Διαμαντής Μυρτσίδης.

Ο Αθλητικός Μορφωτικός Σύλλογος Αμπελακίων ιδρύθηκε το 1977. Τα χρώματα της ομάδας ήταν το κίτρινο και το μπλε. Συμμετείχε στο πρωτάθλημα της Β΄ κατηγορίας μέχρι την αγωνιστική περίοδο 2014 – 2015 και στη συνέχεια αποσύρθηκε από τα πρωταθλήματα της ΕΠΣ Έβρου. Αρκετοί από τους ποδοσφαιριστές που αγωνίστηκαν στην ομάδα συνεχίζουν να αγωνίζονται σε ποδοσφαιρικά σωματεία της Ορεστιάδας.

Α.Σ. Πύργος

Εικόνα 19. Το έμβλημα του ΑΣ Πύργου. Πηγή: Διαμαντής Μυρτσίδης.

Τα χρώματα της ομάδας είναι το κίτρινο και το μαύρο. Ο ΑΣ Πύργου συμμετείχε στα πρωταθλήματα της Β΄ και της Γ΄ κατηγορίας της ΕΠΣ Έβρου μέχρι την αγωνιστική περίοδο 2014 – 2015**,** που αποχώρησε από το πρωτάθλημα. Ο Πασχάλης Καβουρούδης ήταν ένας από τους παίκτες που διακρίθηκε.

Μ.Α.Σ. Διγενής Χειμωνίου

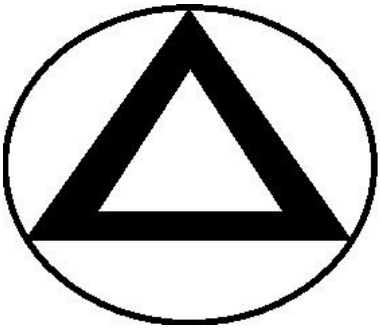

Εικόνα 20. Το έμβλημα του Διγενή Χειμωνίου. Πηγή: Διαμαντής Μυρτσίδης.

Ο Μορφωτικός Αθλητικός Σύλλογος «Διγενής» Χειμωνίου ιδρύθηκε το 1961 από μια ομάδα πέντε ατόμων του χωριού που ενδιαφερόταν για το ποδόσφαιρο, με πρώτο πρόεδρο τον Ιωάννη Ηλιάδη. Μέχρι το 1974 συμμετείχε μόνο σε φιλικούς αγώνες, ενώ τη χρονιά εκείνη διαλύθηκε λόγω της επιστράτευσης και επανιδρύθηκε την επόμενη χρονιά. Διακρίσεις της ομάδας είναι η κατάκτηση του πρωταθλήματος της Β΄ κατηγορίας και η άνοδος στην Α΄ κατηγορία της Ε.Π.Σ. Έβρου, όπου και παρέμεινε για 7 συνεχείς αγωνιστικές περιόδους. Σημαντικότεροι αθλητές ήταν οι Αθανάσιος Μαλασίδης, Ευάγγελος Μπιμπισίδης, Αθανάσιος Αρχοντίδης (όλοι τους αγωνίστηκαν στον Ορέστη), Χρήστος Φυδανίδης και Αθανάσιος Γκακίδης. Τη σεζόν 1994-1995 η ομάδα είχε ακαδημία ποδοσφαίρου με τους Βλάση Αρχοντίδη, Ηλία Βλαδενίδη, Οδυσσέα Βλαδενίδη, Αχιλλέα Βλαδενίδη, Αντώνη Μουζαίδη και Μιχαήλ Γιαννακίδη να πρωταγωνιστούν στη συνέχεια στη μεγάλη ομάδα. Ωστόσο, η ομάδα αποχώρησε από το πρωτάθλημα το και έκτοτε το γήπεδο του Χειμωνίου χρησιμοποιούν ως έδρα άλλες ομάδες (Δόξα Ορεστιάδας).

Ορέστης '96

Το 1996 η πολύ καλή πορεία του Μ.Γ.Σ. Ορέστης έκανε επιτακτική την ανάγκη της δημιουργίας μιας νέας ομάδας, ώστε να αγωνίζονται «τα τσικό», οι μικροί σε ηλικία παίχτες των ακαδημιών του Ορέστη. Ο «Ορέστης '96» φορούσε γαλανόλευκα και αγωνίστηκε στην Β΄ κατηγορία της Ε.Π.Σ. Έβρου και από την ομάδα αυτή αναδείχθηκαν ποδοσφαιριστές που σήμερα πρωταγωνιστούν στις ομάδες της περιοχής. Έδρα της ομάδας ήταν το γήπεδο του Βάλτου. Ωστόσο, το 2010 –κυρίως- λόγω των οικονομικών δυσκολιών αποχώρησε από το πρωτάθλημα της Ε.Π.Σ. Έβρου.

Ακαδημία Βύσσας

Στις αρχές της δεκαετίας του 2000, η πολύ καλή πορεία του Μ.Γ.Σ. Ακρίτα Νέας Βύσσας οδήγησε στην δημιουργία μιας νέας ομάδας όπως συνέβη με τον Ορέστη '96 και τον Μ.Γ.Σ. Ορέστη αντίστοιχα. Έτσι, δημιουργήθηκε η Ακαδημία Βύσσας. Η Ακαδημία Βύσσας φορούσε τα χρώματα του Ακρίτα, κίτρινο και μαύρο. Η ομάδα αγωνιζόταν στην Β΄ κατηγορία του πρωταθλήματος και αποσύρθηκε από το πρωτάθλημα το 2007 για οικονομικούς λόγους. Ωστόσο, πολλοί νεαροί ποδοσφαιριστές της Ακαδημίας πρωταγωνιστούν σήμερα με την φανέλα του Ακρίτα και των άλλων ομάδων του Δήμου μας.

Αετός Λεπτής

Τα χρώματα της ομάδας είναι το κίτρινο και το μαύρο. Το 2005 κατέκτησε το κύπελλο Έβρου και ήταν φιναλίστ κυπέλλου το 2006 και το 2008.

ΑΟ Κομάρων

Ιδρύθηκε το 1977. Τα χρώματα της ομάδας ήταν το κίτρινο και το μαύρο. Αγωνίστηκε στα πρωταθλήματα της Β΄ και της Γ΄ κατηγορίας Έβρου και διέθετε και παιδικά τμήματα. Μετά την αποχώρησή της από το πρωτάθλημα αρκετοί ποδοσφαιριστές του ΑΟΚ μεταπήδησαν

στην Θύελλα Κυπρίνου. Ένας από τους παίκτες που διακρίθηκε είναι ο Αλή Κοτζά, που αγωνίστηκε στον Ορέστη και στην ΑΕ Διδυμοτείχου.

Ασπίς Καβύλης

Αποτελεί ιδρυτικό σωματείο της Ε.Π.Σ. Έβρου. Μεγαλύτερη διάκριση της ομάδας είναι η κατάκτηση του πρωταθλήματος της Α΄ Ε.Π.Σ. Έβρου (1983-1984) και η συμμετοχή στην Εθνική Ερασιτεχνική κατηγορία (σημερινή Γ΄ Εθνική κατηγορία) με προπονητή τον Αριστείδη Μετζιδιέ. Ορισμένοι από τους παίκτες που διακρίθηκαν ήταν οι Ανδρέας Αστεριάδης (Ορέστης, Καβάλα, Εθνικός Αλεξανδρούπολης), Κώστας Βενετίδης, Κώστας Ναλμπάντης και Γεώργιος Θεοφανίδης. Η ομάδα αποσύρθηκε από τα πρωταθλήματα της Ε.Π.Σ. Έβρου το 2002.

Λοιπά Ανενεργά Σωματεία

Όπως προαναφέρθηκε υπάρχουν δεκάδες ποδοσφαιρικά σωματεία που έχουν αποσυρθεί από το πρωτάθλημα. Παλαιότερα σχεδόν το κάθε χωριό είχε τη δικιά του ομάδα, ωστόσο δεν κατέστη εφικτό να αναλυθούν όλες οι ποδοσφαιρικές ομάδες. Εν συντομία αναφέρουμε ότι ποδοσφαιρικές ομάδες διέθεταν κατά το παρελθόν και οι παρακάτω οικισμοί του Δήμου Ορεστιάδας: Κέραμος (Δημοτική Κοινότητα Κυπρίνου), Βάλτος, Μεγάλη Δοξιπάρα, Παταγή (Δημοτική Κοινότητα Ορεστιάδας), Σπήλαιο, Ελαία, Καναδάς, Μαράσια, Πτελέα, Πάλλη (Δημοτική Ενότητα Τριγώνου).

Συμπεράσματα

Δυστυχώς το μέλλον του ποδοσφαίρου στην Ελλάδα της κρίσης δεν φαίνεται καθόλου ευοίωνο. Η πορεία του ποδοσφαίρου είναι φθίνουσα και βιώνει την δική της κρίση. Οι ομάδες του Δήμου Ορεστιάδας αντιμετωπίζουν καθημερινά σοβαρά προβλήματα σημαντικότερα από τα οποία είναι η έλλειψη οικονομικών πόρων και η απουσία ποδοσφαιριστών. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι ο Δήμος Ορεστιάδας σημείωσε σημαντική μείωση πληθυσμού, με τους θανάτους να ξεπερνούν τις γεννήσεις. Ειδικότερα, στην περιοχή του Τριγώνου Ορεστιάδας η αντιστοιχία γεννήσεων – θανάτων είναι ένα προς εννέα (1 / 9). Έτσι, σε συνδυασμό των δυο παραπάνω παραγόντων, δεν υπάρχει τα τελευταία χρόνια ομάδα από τον Δήμο Ορεστιάδας που να συμμετέχει στις Εθνικές κατηγορίες. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν μόλις 13 ποδοσφαιρικά σωματεία, που συμμετέχουν στα πρωταθλήματα της Ε.Π.Σ. Έβρου, ενώ στα 16 χωριά του τριγώνου υπάρχουν μόλις 2 που έχουν ενεργές ποδοσφαιρικές ομάδες (Δίκαια και Ορμένιο). Ακόμη και οι ομάδες που προβιβάζονται στην μεγαλύτερη κατηγορία, επιλέγουν να παραμείνουν στην ίδια κατηγορία και να μην ανεβούν.

Επιπλέον, δεν υπάρχουν αρκετές δημοσιεύσεις σχετικά τόσο με τα ποδοσφαιρικά σωματεία του Δήμου Ορεστιάδας όσο και με τα υπόλοιπα σωματεία της Ε.Π.Σ. Έβρου, με εξαίρεση τον Μ.Γ.Σ. Ορέστη και την Ασπίδα Θουρίου που διαθέτουν το δικό τους λεύκωμα. Ακόμη, ούτε η Ε.Π.Σ. Έβρου δεν διαθέτει οργανωμένο αρχείο ή φωτογραφικό υλικό. Έτσι, η εργασία στηρίχτηκε κατά βάση σε πρωτογενείς πηγές, δηλαδή σε μαρτυρίες παλαιών ποδοσφαιριστών και παραγόντων. Ευελπιστούμε η παρούσα εργασία να αποτελέσει την αφετηρία για την περαιτέρω έρευνα από μελλοντικούς ερευνητές.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία (2012). Ιστορία – η ίδρυση της Ε.Π.Ο. Ανακτήθηκε στις 15 Απριλίου 2017 από: http://www.epo.gr/Default.aspx?a_id=22516

Ένωση Ποδοσφαιρικών Σωματείων Έβρου (2016). Ιστορία Ε.Π.Σ. Έβρου. Ανακτήθηκε στις 10 Ιουνίου 2017 από: http://www.eps-evrou.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=17 &Itemid=6

Ένωση Ποδοσφαιρικών Σωματείων Μακεδονίας (2012). Ιστορία. Ανακτήθηκε στις 4 Απριλίου 2017 από: http://www.epsm.gr/history.asp

Κούκλατζης, Δ., Κηπουρός, Η. (2014). Μ.Γ.Σ. «Ορέστης» Ν. Ορεστιάδας 1927-… ο δρόμος προς τη δόξα. ανακτήθηκε στις 5 Ιουνίου 2017 από: https://drive.google.com/file/d/0B7UpIv WEXRi0cDBoaU0yNm0xRjA/view

Μυρλίδης, Η, Μυρλίδης, Α. (2009). «ΑΣΠΙΣ» λεύκωμα για τα 40 χρόνια αθλητικής δραστηριότητας, Θούριο: Αθλητικός Επιμορφωτικός Σύλλογος Θουρίου.

Χαμαλίδης, Λ. (2015). Αθλητικός οδηγός Έβρου 2015/16, Ορεστιάδα: Γραφικές Τέχνες Α.Ε.

ΙΙ. Ξενόγλωσση

FIFA (1994). History of Football. Retrieved on 10 June 2017 from: http://www.fifa.com/about-fifa/who-we-are/the-game/index.html

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 403-410

Η ΚΑΛΑΘΟΣΦΑΙΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ

Ιωάννης Μ. Κούζας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Γυμναστικός Σύλλογος «Φιλία» Ορεστιάδας είναι ο μοναδικός σύλλογος που εκπροσωπεί την καλαθοσφαίριση στη Νέα Ορεστιάδα. Στο δυναμικό του περιλαμβάνει αθλητές της καλαθοσφαίρισης όλων των ηλικιακών κατηγοριών της πόλεως και των περιχώρων και με την οργάνωση και τον προγραμματισμό των ανθρώπων, που τον στελεχώνουν, δίνει στοιχεία ανάπτυξης του αθλήματος, που στο άμεσο μέλλον θα ενδυναμώσει τη φήμη της πόλεως, όπως έκανε στο παρελθόν το βόλεϊ. Οι προϋποθέσεις ανάπτυξης υπάρχουν, αφού το έμψυχο υλικό είναι διαθέσιμο με τον ενδεικνυόμενο σωματότυπο, η οργάνωση και η υποδομή του αθλήματος βρίσκεται στα χέρια αξιόλογου ανθρώπου και η προσέλκυση των νέων ανθρώπων σ' αυτό είναι διαρκώς αυξανόμενη.

Η ίδρυση και η ιστορία του Γ.Σ. «Φιλία», ο τρόπος λειτουργίας του, τα τμήματα και οι μέχρι τώρα διακρίσεις του καταγράφονται σ' αυτήν την εισήγηση, που αποσκοπεί όχι μόνον στην τυπική ενημέρωση, αλλά στην καταγραφή μιας σημαντικής προσπάθειας και συστηματικής εργασίας που αναπτύσσεται στην πόλη από ανθρώπους που προσφέρουν στους συμπολίτες τους ενασχόληση με μια μορφή υγιούς δραστηριότητας και πιστεύουν στην ανάπτυξη της πόλεως μέσω του αθλητισμού.

Λέξεις κλειδιά: *Νέα Ορεστιάδα, Γ.Σ. «Φιλία», καλαθοσφαίριση (μπάσκετ) Ορεστιάδας*

Εισαγωγή

Κατά το πρόσφατο παρελθόν η Νέα Ορεστιάδα έγινε ευρέως γνωστή στην Ελλάδα και την Ευρώπη εξ αιτίας των διακρίσεων της ομάδας του Α.Ο. Ορεστιάδας στην πετοσφαίριση. Η υποχώρηση του βόλεϊ έδωσε την ευκαιρία να αναπτυχθεί στη Νέα Ορεστιάδα το άθλημα της καλαθοσφαίρισης και να σχηματιστεί μία αξιόλογη ομάδα αυτού του αθλήματος, που φέρει το όνομα Γυμναστικός Σύλλογος «Φιλία» Ορεστιάδας.

Η αρχή ανάπτυξης της καλαθοσφαίρισης στην πόλη ξεκίνησε το 1970, όταν ιδρύθηκε ο Αθλητικός Όμιλος Ορεστιάδας (A.C. Orestias). Τότε, εκτός από την ομάδα της πετοσφαίρισης, δημιουργήθηκε και η ομάδα καλαθοσφαίρισης της Ορεστιάδας. Ήταν το τμήμα μπάσκετ του Α.Ο. Ορεστιάδας. Αυτό όμως βρισκόταν πάντα «υπό την σκιάν» του βόλεϊ, γιατί το έμψυχο δυναμικό κατευθυνόταν στην πετοσφαίριση αλλά και οι υπεύθυνοι αθλητικοί παράγοντες της πόλεως επικέντρωναν το ενδιαφέρον τους στο βόλεϊ.

Το τμήμα του μπάσκετ υπαγόταν διοικητικά στον Α.Ο. Ορεστιάδας και τα πρόσωπα που το διοικούσαν ήταν το Δ.Σ. του ομίλου. Προκειμένου να γίνει μια σύντομη καταγραφή της ιστορίας του μπάσκετ στη Νέα Ορεστιάδα στηριχθήκαμε σε μαρτυρίες και πληροφορίες από πρόσωπα που ασχολήθηκαν με το μπάσκετ ως αθλητές ή ως προπονητές, επειδή τα αρχεία του Α.Ο. Ορεστιάδας όσον αφορά το τμήμα του μπάσκετ δεν υπάρχουν. Οι πληροφορίες αυτές αντλήθηκαν από τον Παναγιώτη Παυλίδη, ο οποίος γνωρίζει την πορεία της καλαθοσφαίρισης στη Νέα Ορεστιάδα από το 1976 έως το 2000.

Η ομάδα μπάσκετ διέθετε τμήμα ανδρών, παιδικό, γυναικείο για κάποια χρόνια και τμήματα υποδομής. Τα τμήματα ανδρών και παιδικού αγωνίζονταν στα πρωταθλήματα του ερασιτεχνικού μπάσκετ της Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης. Από τους πρώτους που

ασχολήθηκαν με το μπάσκετ στην Ορεστιάδα ως παίκτες τη δεκαετία του 1970-1980 ήταν ο Μιχαήλ Αγγελίδης, ο Βασίλειος Μακρίδης, ο Σωτήριος Μαρκακίδης, ο Νεράντζης Παρουσίδης, ο Κωνσταντίνος Καλπάκης και ο Γεώργιος Αντωνίου. Η ομάδα ως αγωνιζόμενη στο ερασιτεχνικό πρωτάθλημα της Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης είχε ως στόχο να ανέλθει στη Β΄ Εθνική κατηγορία μετά από αγώνα κατάταξης, εφ' όσον καταλάμβανε την πρώτη θέση στη βαθμολογία των ομάδων της Θράκης. Έφορος μπάσκετ κατά τη δεκαετία αυτή ήταν ο Θεόφιλος Μελάς, ο οποίος έμεινε στη θέση αυτή για κάποια χρόνια και μετά το 1980. Οι παίκτες Μιχαήλ Αγγελίδης και Βασίλειος Μακρίδης ενσωματώθηκαν στην επόμενη ομάδα και συνέχισαν να παίζουν ακόμη για κάποια χρόνια. Τη δεκαετία αυτή η ομάδα μία φορά έπαιξε αγώνα μπαράζ με τον Α.Ο. Καβάλας για άνοδο στη Β΄ Εθνική κατηγορία.

Τη δεκαετία του 1980-1990 την ομάδα αποτελούσαν οι Παναγιώτης Παυλίδης, Δήμος Σταγκόπουλος, Σταύρος Μπελιάς, Παναγιώτης Τεμελούδης, Σταύρος Μήνογλου, Βασίλειος Τζιώρτας και ο Κωνσταντίνος Χαρίσης. Το 1985 Έφορος μπάσκετ ανέλαβε ο Αθανάσιος Ίμαλης και προπονητής ο Χρήστος Κουρτέσης, ο οποίος από την Αθήνα εγκαταστάθηκε στην Ορεστιάδα για μία τριετία. Η προσφορά αυτών των δύο ήταν πολύ σημαντική. Ο νέος προπονητής «έμαθε πολλά μυστικά του μπάσκετ στα νέα παιδιά» (Παυλίδης 2018). Τη δεκαετία αυτή ο ομάδα κατάφερε μία φορά να καταλάβει την τρίτη θέση στη βαθμολογία των ομάδων της Θράκης.

Τη δεκαετία του 1990-2000 Έφορος μπάσκετ ήταν ο Πολυμένης Παταλωτής, ο οποίος έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον για το άθλημα. Προπονητές της ομάδας των ανδρών και του παιδικού την περίοδο αυτή ήταν ο Παναγιώτης Παυλίδης και ο Στέλιος Γκαϊδατζής. Παίκτες της ομάδας ανδρών ήταν οι: Αθανάσιος Μπαμπαθανάσης, Παναγιώτης Παυλίδης, Σόλων Μαυρίδης, Αντώνιος και Ιωάννης Μανουηλίδης, Μαργαρίτης Τζοδούρης, Πασχάλης Καψαλίδης, Δημήτριος Μαγκουφάκης, Χρήστος Χριστοδουλής, Ευστάθιος Καραπαναγιώτης, Πρόδρομος Προδρομίδης και Αρχοντής Μαρασλής.

Στο παιδικό τμήμα της ομάδας αγωνίστηκαν ως παίκτες οι: Αλέξανδρος Μπαρμπούδης, Γεώργιος Ουζουνίδης, Γεώργιος Καραγιάννης, Δημήτριος Κατσαβριάς και για κάποια χρόνια έπαιξε και ο Ευστάθιος Καραπαναγιώτης. Το παιδικό τμήμα με προπονητή τον Στέλιο Γκαϊδατζή κατάφερε να παίξει στα ημιτελικά του πρωταθλήματος Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης. Κατά τη περίοδο αυτή, επίσης, τα αδέλφια Αντώνιος και Ιωάννης Μανουηλίδης πήγαν στη Θεσσαλονίκη στα Εκπαιδευτήρια ISBS και εκεί με την ομάδα μπάσκετ της Σχολής αναδείχθηκαν πρωταθλητές Ελλάδας στους Εφήβους.

Η μεγαλύτερη διάκριση, που είχε το μπάσκετ της Νέας Ορεστιάδας, ήταν, όπως ειπώθηκε, το μπαράζ με τον Α. Ο. Καβάλας για άνοδο στη Β΄ Εθνική κατηγορία. Πέραν τούτου η ομάδα δεν είχε καμία άλλη μεγάλη συλλογική επιτυχία ούτε κατάφερε να αναδείξει παίκτες που να έχουν τη δυνατότητα να σταδιοδρομήσουν σε ομάδες μεγαλύτερης κατηγορίας. Ωστόσο, η συμβολή της ήταν σημαντική, γιατί διατηρούσε στην επικαιρότητα την καλαθοσφαίριση παρά τον οξύ ανταγωνισμό που είχε από το βόλεϊ και έδινε τη δυνατότητα σε κάποιους νέους να ασχοληθούν με το άθλημα που αγαπούσαν. Όταν για επαγγελματικούς λόγους έφυγε από τη Νέα Ορεστιάδα ο προπονητής Παναγιώτης Παυλίδης, δεν έγινε αναπλήρωσή του και έτσι η πορεία της καλαθοσφαίρισης σε επίπεδο συλλόγου σταμάτησε (Παυλίδης 2018).

Πρέπει να συμπληρώσουμε, επίσης, ότι η οργανωμένη ενασχόληση των ανθρώπων με την καλαθοσφαίριση στη Νέα Ορεστιάδα ξεκινά από τα σχολικά πρωταθλήματα, που διοργανώνονται σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Τα Δημοτικά, τα Γυμνάσια και τα Λύκεια συμμετέχουν στους αγώνες καλαθοσφαίρισης του Βορείου Έβρου. Κάθε Άνοιξη οι ομάδες αυτές συναγωνίζονται μεταξύ τους για να αναδειχθεί ο νικητής από τον Βόρειο Έβρο, ο οποίος θα αντιμετωπίσει την αντίστοιχη νικήτρια ομάδα από τον Νότιο Έβρο και στη συνέχεια αυτός που θα προκριθεί θα συμμετάσχει στους αγώνες της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Συνήθως με αυτή τη διαδικασία η νικήτρια ομάδα του Βορείου Έβρου έδινε τον αγώνα πρόκρισης με κάποια ομάδα της Αλεξανδρούπολης και ως χαμένη έμεινε μέχρι αυτό το επίπεδο. Η διαδικασία όμως αυτή αποτελεί μια σημαντική εμπειρία των μαθητών των ασχολούμενων με το άθλημα της καλαθοσφαίρισης και συμβάλλει ουσιαστικά στην περαιτέρω αθλητική εξέλιξή τους.

Η ίδρυση και η λειτουργία του Γ.Σ. «Φιλία»

Ο Γυμναστικός Σύλλογος «Φιλία» Ορεστιάδας (Γ.Σ.Φ.) ιδρύθηκε το 2005 ως σωματείο καλαθοσφαίρισης και, όπως όλα τα σωματεία, ως προς τον σκοπό του εναρμονίζεται με τα προβλεπόμενα από την Εθνική Ομοσπονδία Καλαθοσφαίρισης (Ε.Ο.Κ.), που είναι τα εξής: «... η ανάπτυξη του αθλήματος της Καλαθοσφαίρισης αποτελεί αυτοτελή και ξεχωριστό κλάδο της σωματικής αγωγής, σύμφωνα με τις ελληνικές παραδόσεις και τις υγιείς αρχές του φίλαθλου πνεύματος» (Ε.Ο.Κ. Καταστατικό, άρθρο 2).

Ο κύριος σκοπός ίδρυσης του Γ.Σ. «Φιλία» «... είναι η συστηματική καλλιέργεια και η ανάπτυξη των δυνατοτήτων των αθλητών του για τη συμμετοχή τους σε αθλητικούς αγώνες». Αυτό «... θα επιδιωχθεί και θα επιτευχθεί με την τέλεση αγώνων, εκδρομών, αθλητικών διαλέξεων, διαφόρων εκδηλώσεων και τέλος με κάθε πρόσφορο μέσο για καλύτερη επιτυχία αυτού» (Καταστατικό Γ.Σ. «Φιλία» 2005, άρθρα 2 και 3).

Οι ειδικότερες επιδιώξεις του σωματείου είναι «... η προαγωγή του ερασιτεχνικού αθλητισμού της περιοχής μας. Κύρια επιδίωξη του Συλλόγου είναι η ανάδειξη του ταλέντου των αθλητών του, η υποστήριξη και αποδοχή όλων όσων αθλούνται στα τμήματά του. Φιλοδοξία μας πάνω απ' όλα είναι η χαρά της συμμετοχής στις αγωνιστικές δραστηριότητες. Ο Σύλλογος διατηρεί ακαδημίες εκμάθησης, όπου οι μικροί αθλητές και αθλήτριες ασκούνται στο αγαπημένο τους άθλημα από έμπειρους προπονητές. Τονίζεται ότι ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ασφάλεια κατά τη διάρκεια των προπονήσεων, των αγώνων και των μετακινήσεων των αθλητικών αποστολών, που γίνονται μόνο με δημόσια μέσα μεταφοράς και με την έγγραφη ενημέρωση και συγκατάθεση των γονέων εφόσον πρόκειται για ανήλικους αθλητές». Επίσης, διακηρυγμένος στόχος του συλλόγου είναι: «... να εμπλουτίζει και να θωρακίζει το χαρακτήρα της νέας γενιάς, ώστε να αντιμετωπίζουν τις δυσκολίες της ζωής με σώμα υγιές και καθαρό μυαλό» (Γ.Σ. «Φιλία» Ορεστιάδας 2017).

Η «Φιλία» δημιουργήθηκε για να καλύψει το κενό που άφησε στο μπάσκετ το τμήμα καλαθοσφαίρισης του Α.Ο. Ορεστιάδας, όταν ο όμιλος το 1998-1999 βρέθηκε στη δίνη μιας οικονομικής κρίσης και δεν μπορούσε να συνεχίσει τη υποστήριξη όλων των τμημάτων του.

Τα λογότυπα του Α.Ο. Ορεστιάδας και του Γ.Σ. «Φιλία» Ορεστιάδας

Ως ερασιτεχνικό σωματείο ανήκει στην Ένωση ΕΚΑΣΑΜΑΘ (Ένωση Καλαθοσφαιρικών Σωματείων Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης) και συμμετέχει σε αγώνες που διεξάγονται από ομάδες της ίδιας κατηγορίας στους πέντε νομούς της ανωτέρω Περιφέρειας και στον νομό Σερρών. Τα πρωταθλήματα στα οποία μετέχει η «Φιλία», όπως προβλέπουν οι κανονισμοί της ΕΚΑΣΑΜΑΘ, είναι των Ανδρών, των Παίδων και των Κορασίδων (Φιλία 2017).

Οι ομάδες ανδρών της ΕΚΑΣΑΜΑΘ στο πρωτάθλημα 2015-2016 ήταν 21:

1. ΓΣ Φιλία Ορεστιάδας
2. ΓΑΣ Σπάρτακος Διδυμοτείχου
3. ΑΣΑ Έβρος Σουφλίου
4. ΓΑΣ Θύελλα Φερών

5. ΜΓΣ Εθνικός Αλεξανδρούπολης
6. ΑΟ Ολυμπιάδα Αλεξανδρούπολης
7. ΑΠΣ Αίας Κομοτηνής
8. ΓΑΣ Αρίων Ξάνθης
9. Ηρακλής Καβάλας
10. Πάνθηρες Καβάλας
11. ΑΣ Μακεδόνες Κρηνίδων
12. ΠΓΣ Παγγαίο
13. ΑΕ Δοξάτου Δράμας
14. ΑΣ Τιτάνες Δράμας
15. ΚΟ Απόλλων Δράμας
16. ΑΓΣ Δόξα Βώλακα
17. ΜΓΣ Πανσερραϊκός
18. ΑΟ Σερρών
19. ΑΟ Ηράκλειας
20. ΑΓΣ Ρούπελ Σιδηροκάστρου
21. ΓΣ Ελευθερούπολης

Από αυτές οι δέκα (10) βρίσκονταν στον πρώτο όμιλο, ο οποίος περιελάμβανε τις ομάδες που βρίσκονται δυτικά (δυτικός όμιλος), ενώ ο δεύτερος όμιλος, στον οποίο ανήκουν οι ομάδες της Θράκης, είχε τις υπόλοιπες 11 ομάδες (ανατολικός όμιλος). Οι ομάδες αυξομειώνονται κάθε χρόνο ανάλογα με τις δηλώσεις των ομάδων για συμμετοχή ή μη στο πρωτάθλημα της ΕΚΑΣΑΜΑΘ. Έτσι, στο πρωτάθλημα του 2013-2014 οι ομάδες που δήλωσαν συμμετοχή ήταν δεκαέξι (16).

Για το ίδιο πρωτάθλημα της περιόδου 2016-2017 οι ομάδες ήταν είκοσι τέσσερις και χωρίστηκαν σε δύο ομίλους ως εξής:

1ος Όμιλος (Δυτικός)

1. ΓΣ Ελευθερούπολης
2. ΑΣ Μακεδόνες Κρηνίδων
3. ΠΓΣ Παγγαίο
4. ΑΟ Προσοτσάνης
5. ΑΕ Δοξάτου Δράμας
6. ΑΣ Τιτάνες Δράμας
7. ΚΟ Απόλλων Δράμας
8. ΑΓΣ Δόξα Βώλακα
9. ΜΓΣ Πανσερραϊκός
10. ΑΟ Σερρών
11. ΑΟ Ηράκλειας
12. ΑΓΣ Ρούπελ Σιδηροκάστρου

2ος Όμιλος (Ανατολικός)

1. ΓΣ Φιλία Ορεστιάδας
2. ΓΑΣ Σπάρτακος Διδυμοτείχου
3. ΑΣΑ Έβρος Σουφλίου
4. ΓΑΣ Θύελλα Φερών

5. ΜΓΣ Εθνικός Αλεξανδρούπολης
6. ΑΟ Ολυμπιάδα Αλεξανδρούπολης
7. ΑΠΣ Αίας Κομοτηνής
8. ΑΣ Δημοκρίτειο Κομοτηνής
9. ΓΑΣ Αρίων Ξάνθης
10. ΑΟ Λεύκιππος Ξάνθη
11. ΓΑΣ Ηρακλής Αγ. Ιωάννη Καβάλας
12. Ακαδημία Πάνθηρες Καβάλας

Ο Γ.Σ. «Φιλία» διοικείται από επταμελές Διοικητικό Συμβούλιο, του οποίου η θητεία είναι διετής. «Το Διοικητικό Συμβούλιο (Δ.Σ.) του αθλητικού Σωματείου αποτελείται από εφτά (7) μέλη, μεταξύ των οποίων εκλέγεται ο Πρόεδρος, ο Αντιπρόεδρος, ο Γενικός Γραμματέας, ο Ταμίας και τρεις Σύμβουλοι, στους οποίους Συμβούλους ανατίθενται καθήκοντα Εφόρων των επί μέρους τμημάτων.

Τα μέλη του Δ.Σ. εκλέγονται για δύο (2) χρόνια, έχουν δε δικαίωμα απεριορίστου επανεκλογής» (Καταστατικό Γ.Σ. «Φιλία», άρθρο 9).

Πρόεδρος από την ίδρυσή του είναι ο οφθαλμίατρος Σόλων Μαυρίδης και προπονητής από την ίδρυσή του επίσης είναι ο Καθηγητής Φυσικής Αγωγής Γεώργιος Ουζουνίδης. Προπονητής στο τμήμα των Παίδων είναι ο Φώτης Καρλιώτης και στα τμήματα Promini και Mini χρησιμοποιείται ως προπονητής και ο Δημήτριος Κατσιαβριάς, πέραν του βασικού προπονητή Γεωργίου Ουζουνίδη.

Από τις εκλογές του Ιουνίου 2011 εξελέγη διοικητικό συμβούλιο, το οποίο συγκροτήθηκε σε σώμα ως εξής:

Πρόεδρος: Σόλων Μαυρίδης

Αντιπρόεδρος: Κωνσταντίνος Βλάχος

Γεν. Γραμματέας: Ιωάννης Δολαψόγλου

Ταμίας: Χρήστος Παρασκευαΐδης

Μέλη: Αναστάσιος Τσανάκας, Ιωάννης Μποκαλίδης, Σταύρος Χαριτούδης.

Από τις εκλογές του Ιουνίου 2013 προέκυψε το επόμενο Δ.Σ., που ήταν το εξής:

Πρόεδρος: Σόλων Μαυρίδης

Αντιπρόεδρος: Κωνσταντίνος Βλάχος

Γεν. Γραμματέας: Χρήστος Αγγελόπουλος

Ταμίας: Χρήστος Παρασκευαΐδης

Μέλη: Αναστάσιος Τσανάκας, Ιωάννης Μποκαλίδης, Σταύρος Χαριτούδης.

Από τις εκλογές της 27ης Ιουνίου 2017 συγκροτήθηκε σε σώμα το Δ.Σ. από τους παρακάτω:

Πρόεδρος: Σόλων Μαυρίδης

Αντιπρόεδρος: Γεώργιος Μπότσας

Γ. Γραμματέας: Χρήστος Αγγελόπουλος

Ταμίας: Κωνσταντίνος Βλάχος

Μέλη: Αχιλλέας Πολιός, Μαργαρίτης Τζοδούρης, Στέλλα Μάρκοβα.

Τα τμήματα καλαθοσφαίρισης του Γ.Σ. «Φιλία» είναι οκτώ:

1. **Junior**
   Ηλικίες 4-5 ετών
2. **Pro-mini**
   Ηλικίες 6-8 ετών
3. **Mini**
   Ηλικίες 10-11 ετών
4. **Παμπαίδες Β΄**
   Ηλικίες: 11 ετών

5. **Παμπαίδες Α΄ (Προπαίδων)**
   Ηλικίες: 12-14 ετών
6. **Τμήμα Παίδων**
   Τμήμα Ανδρών
7. **Τμήμα Γυναικών**

Τα μικρής ηλικίας τμήματα χαρακτηρίζονται Ακαδημίες και έχουν ως στόχο λειτουργίας τους να αναδεικνύουν παίκτες, οι οποίοι αργότερα θα στελεχώσουν την ομάδα ανδρών. Γίνεται μια διαδικασία ουσίας και αποσκοπεί σε βάθος χρόνου να έχει αποτελέσματα θετικά για τους αθλητές, την ομάδα και το άθλημα (Φιλία 2017).

Στις Ακαδημίες εκτός από την τεχνική της καλαθοσφαίρισης επιδιώκεται:

1. Πειθαρχία
2. Ομαδικότητα μέσω της κοινωνικοποίησης
3. Συνεργασία και αλληλοϋποστήριξη
4. Διασκέδαση μέσα από το παιγνίδι (Ουζουνίδης 2016)

Οι Ακαδημίες περιλαμβάνουν πάνω από 120 παιδιά.

Στην ομάδα των ανδρών οι προπονήσεις γίνονται στα πρότυπα επαγγελματικής ομάδας (τέσσερις προπονήσεις των δύο ωρών έκαστη). Η πορεία της μέχρι τώρα είναι η εξής:

1. Κατάκτηση της πρώτης θέσης από την ανδρική ομάδα μπάσκετ στο πρωτάθλημα Β΄ Κατηγορίας Ανδρών Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης την αγωνιστική περίοδο 2010-2011 και άνοδος στην Α΄ Κατηγορία Ανδρών.
2. Συμμετοχή στον Τελικό Κυπέλλου 2015-2016 με τον Αστέρα Καβάλας (Μαυρίδης 2016).
3. Πρόκριση και συμμετοχή στο Final Four του πρωταθλήματος Α΄ Κατηγορίας Ανδρών 2016-2017.

Η πρόκριση της ομάδας στις τέσσερις καλύτερες ομάδες του πρωταθλήματος ΕΚΑΣΑΜΑΘ θεωρείται προάγγελος μεγαλύτερης επιτυχίας που σε κάποια στιγμή θα έλθει, γιατί: «Η ομάδα είναι ανανεωμένη το 2017. Διαθέτει παίκτες με τεχνικά χαρακτηριστικά καλύτερα από παίκτες προηγούμενων ετών, αλλά δεν έχουν εμπειρία» (Ουζουνίδης 2017). Πρόσθετο στοιχείο της καλής πορείας που έχει η ομάδα ανδρών είναι η ενίσχυση και η αγάπη του κοινού για αυτήν. «Προσφέρει θέαμα. Γι' αυτό πηγαίνει ο κόσμος. Ως άθλημα είναι ευγενικό, εξ αιτίας των παικτών και των θεατών» (Ουζουνίδης 2017). Επιπρόσθετα, αξίζει να αναφερθεί ότι ο μέσος όρος ηλικίας των παικτών το 2017 ήταν 22 ετών.

Οι αποτυχίες στα αθλητικά παιγνίδια είναι εντός του προγράμματος. Η αξία όμως μετά από μια αποτυχημένη προσπάθεια είναι να συνεχίζει η ομάδα με περισσότερο ζήλο σ' αυτό που κάνει. Και η «Φιλία» έχει αυτό το χαρακτηριστικό. Μετά την ήττα στον τελικό Κυπέλλου του 2016 ο προπονητής του Γ.Σ. «Φιλία» δήλωσε: «Κατά τη διάρκεια όλου αυτού του ταξιδιού προς τον τελικό η ομάδα είχε να αντιμετωπίσει πολλά προβλήματα, τις απουσίες παικτών, τη σωματική κούραση των συνεχόμενων παιχνιδιών, την ψυχολογική πίεση μετά τον αποκλεισμό από τα play off. Παρ' όλα αυτά έδειξε χαρακτήρα και ότι πλέον στηρίζεται σε γερές βάσεις που δημιουργήθηκαν με κόπο και ιδρώτα. Πρέπει να κρατήσουμε όλα τα θετικά που κερδίσαμε μέσα από αυτή τη διαδικασία και πλέον να χρησιμοποιήσουμε την εμπειρία που αποκομίσαμε από αυτό τον τελικό για τη συνέχεια» (Ουζουνίδης 2016).

Η «Φιλία» είναι ένα άρτια οργανωμένο αθλητικό σωματείο, που εκτός από τη συστηματική δουλειά στο αγωνιστικό μέρος, διαχειρίζεται τα θέματα τα οικονομικά και της επικοινωνίας με τους πλέον σύγχρονους τρόπους διαχείρισης, αξιοποιώντας όσον το δυνατόν καλύτερα τα ΜΜΕ και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Υπεύθυνος για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και την ανάδειξη του Συλλόγου στο ευρύ κοινό είναι ο Αναστάσιος Δημισκίδης (Ουζουνίδης 2016).

Υπάρχει βέβαια μια οικονομική συμμετοχή των μελών στα 10 ευρώ τον μήνα ή 100 ευρώ τον χρόνο, αλλά το μεγαλύτερο οικονομικό βάρος της όλης προσπάθειας της ομάδας το έχει αναλάβει ο Πρόεδρος Σόλων Μαυρίδης. Οι φίλαθλοι του μπάσκετ αναγνωρίζοντας τις θυσίες που γίνονται τόσο από τον πρόεδρο όσο και από τα υπόλοιπα μέλη του Δ.Σ. και τον

προπονητή «ακολουθούν την ομάδα με σκοπό να τη στηρίξουν ανεξαρτήτως αποτελέσματος δημιουργώντας εκπληκτική ατμόσφαιρα στο γήπεδο δείχνοντας την αγάπη τους για την ομάδα αλλά και το άθλημα» (Ουζουνίδης 2016).

Η καλαθοσφαίριση εκτός αναγνωρισμένων σωματείων στη Νέα Ορεστιάδα

Θα ήταν παράλειψη να μην αποτυπωθεί σ' αυτή την εισήγηση η ενασχόληση του ευρέως κοινού με το άθλημα της καλαθοσφαίρισης στη Νέα Ορεστιάδα. Η πόλη διαθέτει μια πλειάδα εξωτερικών γηπέδων καλαθοσφαίρισης κυρίως σε Σχολεία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, αλλά και σε πάρκα και άλλους ανοικτούς χώρους, όπως το Δημοτικό Γήπεδο Νέας Ορεστιάδας και αυτό δίνει την ευκαιρία και τη δυνατότητα σε πολλούς ανθρώπους της να ασχολούνται, σε επίπεδο παρέας και ομάδας φίλων, με μια υγιή για το σώμα και το πνεύμα δραστηριότητα. Το 1^{ο} Δημοτικό Ορεστιάδας συγκεντρώνει ομάδες μικρών ηλικιών, το συγκρότημα του 1^{ου} Λυκείου και Γυμνασίου Ορεστιάδας ομάδες εφήβων και μεσηλίκων και το Δημοτικό Γήπεδο Ορεστιάδας άτομα κάθε ηλικίας. Χρησιμοποιείται επίσης το παλαιό «Κλειστό» Δημοτικό Γυμναστήριο της πόλεως κατά τις ώρες που δεν έχουν προπονήσεις τα αναγνωρισμένα σωματεία.

Η υποδομή αυτή σε γήπεδα, που υπάρχει εδώ και πολλά χρόνια, αποτέλεσε την αφορμή για να ασχοληθούν τα άτομα με την καλαθοσφαίριση, να την αγαπήσουν και στη συνέχεια να ενταχθούν στα αναγνωρισμένα σωματεία. Σήμερα, εκτός από τις Ακαδημίες του Γ.Σ. «Φιλία», οι παρέες αυτές και οι άτυπες ομάδες αποτελούν και τα «φυτώρια» για την ανάπτυξη και εξέλιξη της καλαθοσφαίρισης στην περιοχή.

Αποτίμηση και προοπτικές του αθλήματος της καλαθοσφαίρισης στη Νέα Ορεστιάδα

Οι προοπτικές για την εξέλιξη και περαιτέρω ανάπτυξη τους αθλήματος είναι βάσιμα ευοίωνες για τους παρακάτω λόγους:

Υπάρχει η υποδομή σε γήπεδα ανοικτού χώρου, που παρέχουν τη δυνατότητα σε πολλούς νέους να ασχολούνται με το άθλημα.

Υπάρχει το οργανωμένο σωματείο Γ.Σ. «Φιλία», που διευθύνεται και στελεχώνεται από ανθρώπους που έχουν πραγματική αγάπη για την καλαθοσφαίριση και έχουν την οικονομική δυνατότητα να την υποστηρίξουν σε περιφερειακό επίπεδο.

Η σύνδεση των μελών των ομάδων δεν σταματά μόνον στον αγωνιστικό χώρο. Η διοίκηση με διάφορες εκδηλώσεις (κοπή πίτας για το Νέο Έτος, ονομαστικές εορτές, εορτασμός νίκης της ομάδας, παραμονές εορτών Χριστουγέννων και Πάσχα κ.λπ.) συγκεντρώνει τους αθλητές της σε χώρους εκτός του γηπέδου και τους δίνει τη δυνατότητα να γνωρίζονται καλύτερα μεταξύ τους, να συνάπτουν διαπροσωπικές σχέσεις και να αισθάνονται περισσότερο αλληλέγγυοι μεταξύ τους. Αυτό συμβάλλει στη ανάπτυξη μεγαλύτερης ομαδικότητας, ένα χαρακτηριστικό δηλαδή που απαιτεί το άθλημα της καλαθοσφαίρισης.

Το κοινό της Νέας Ορεστιάδας υποστηρίζει την καλαθοσφαίριση και ενισχύει τις ομάδες του Γ.Σ. «Φιλία» σε κάθε αγώνα εντός και εκτός έδρας ως ένθερμοι θεατές και οπαδοί τους «ανεξαρτήτως αποτελέσματος».

Στην Νέα Ορεστιάδα, ενώ υπάρχει πληθώρα ανοικτών γηπέδων καλαθοσφαίρισης, παρατηρείται έλλειψη αντίστοιχων κλειστών γηπέδων. Το ένα και μοναδικό Δημοτικό «Κλειστό» Γυμναστήριο που χρησιμοποιείται για τους αγώνες των ομάδων του Γ.Σ. «Φιλία» δεν καλύπτει όλες τις ανάγκες. Το γήπεδο αυτό εξυπηρετεί ομάδες βόλεϊ, μπάσκετ, ΤΑΕ-ΚΒΟ-ΝΤΟ, τον Μαζικό, τον Σχολικό, τον Στρατιωτικό και τον Πανεπιστημιακό αθλητισμό.

Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια θα έπρεπε ο Δήμος Ορεστιάδας να ξαναδεί τον σχεδιασμό της υποδομής στα κλειστά γήπεδα, είτε διευρύνοντας τις ώρες λειτουργίας του λειτουργούντος παλαιού «Κλειστού» Γυμναστηρίου είτε μετατρέποντας το νέο Κλειστό Γυμναστήριο «Νίκος Σαμαράς» και σε γήπεδο καλαθοσφαίρισης για τις προπονήσεις και τους επίσημους αγώνες των ομάδων καλαθοσφαίρισης της πόλεως.

Βιβλιογραφία

Ε.Ο.Κ. (2009). Καταστατικό, άρθρο 2, 19-03-2009.

Γυμναστικός Σύλλογος «Φιλία» Ορεστιάδας (2017). Σκοποί του συλλόγου. Ανακτήθηκε στις 21 Ιουλίου 2017 από: http://www.orestiada.gr/dimos/athlitismos/athlitikoi-syllogoi/gymnastikos-syllogos-filia-orestiadas/

Καταστατικό Γ.Σ. «Φιλία» (2005). Καταστατικό Γυμναστικού Συλλόγου «Φιλία». Ορεστιάδα, 17-01-2005.

Μαυρίδης, Σ. (2016). Συνέντευξη στην OR-TV. Ανακτήθηκε στις 23 Ιουλίου 2017 από: https://www.youtube.com/watch?v=GCKjF7T0FhQ

Ουζουνίδης, Γ. (2016). Δηλώσεις μετά τον τελικό του κυπέλλου, 18-05-2016. Ανακτήθηκε στις 23 Ιουλίου 2017 από: http://www.gsfilia.gr/index.php?start=12

Ουζουνίδης, Γ. (2016). Συνέντευξη στην OR-TV. Ανακτήθηκε στις 23 Ιουλίου 2017 από: https://www.youtube.com/watch?v=A_eQ_Vivf-Q

Ουζουνίδης, Γ. (2017). Συνέντευξη στον Δημήτρη Μηλίκα, Ράδιο Έβρος, 15-5-2017.

Παυλίδης, Π. (2018). Παροχή στοιχείων για την πορεία της καλαθοσφαίρισης στη Νέα Ορεστιάδα από το 1976 έως το 2000. Ορεστιάδα.

Τμήματα Γ.Σ. «Φιλία» Ορεστιάδας (2017). Στοιχεία ανακτήθηκαν στις 16 Ιουλίου 2017 από: http://www.gsfilia.gr/

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 411-419

Η ΠΕΤΟΣΦΑΙΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ: ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Κώστας Γ. Δούλιας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Αθλητικό Όμιλος Ορεστιάδας ιδρύθηκε το 1970 στην πόλη της Ορεστιάδας και είχε ταχύτατη εξέλιξη. Γρήγορα διακρίθηκε στο τοπικό πρωτάθλημα, μεταπήδησε στο Επαρχιακό, στη συνέχεια στο Περιφερειακό και την έβδομη χρονιά αγωνίσθηκε στη Β΄ εθνική κατηγορία επανδρωμένη πάντοτε με ντόπιους αθλητές. Στη συνέχεια αγωνίσθηκε συνεχώς και μάλιστα με μεγάλες επιτυχίες στην Ελλάδα και Ευρώπη για 32 χρόνια στην Α΄ εθνική κατηγορία. Τερμάτισε τρεις φορές στη δεύτερη θέση του Ελληνικού πρωταθλήματος, έπαιξε δύο φορές στον τελικό του κυπέλου και τέσσερις φορές αγωνίσθηκε στην τετράδα (Final Four) των Ευρωπαϊκών Πρωταθλημάτων, παίζοντας και μια φορά στον τελικό. Η χρυσή εποχή διήρκησε για περίπου 15 χρόνια, ενώ στην συνέχεια ακολούθησαν 5 πέτρινα χρόνια, μέχρι το 2007, που υποβιβάστηκε στην Α2 εθνική κατηγορία. Αγκάλιασε τη νεολαία της πόλης και δημιούργησε ένα παραγωγικό φυτώριο νέων αθλητών, οι οποίοι όχι μόνο επάνδρωναν τη μεγάλη ομάδα, αλλά αρκετοί πήραν μεταγραφή για άλλους συλλόγους αποφέροντας έσοδα στην ομάδα. Η προσφορά του ΑΟΟ στην πόλη και γενικότερα στην τοπική κοινωνία δεν περιορίστηκε στον αθλητικό τομέα μόνο, αλλά είχε καταλυτικές επιδράσεις οικονομικού, πολιτιστικού και γενικότερα κοινωνικού χαρακτήρα.

Λέξεις κλειδιά: *Αθλητικός Όμιλος Ορεστιάδας, βόλεϊ, Νέα Ορεστιάδα, ελληνικό πρωτάθλημα, ευρωπαϊκή συνομοσπονδία βόλεϊ*

Εισαγωγή

Το αρχείο του Αθλητικού Ομίλου Ορεστιάδας (Α.Ο.Ο.) (Βιβλίο Πρακτικών Δ.Σ., Βιβλίο Ταμείου, φάκελοι αλληλογραφίας, ημερολόγιο αγωνιστικών δραστηριοτήτων κλπ), από την ίδρυσή του μέχρι και το έτος 2016, δεν παραδόθηκε από την τελευταία εκλεγμένη διοίκηση σε αυτήν του Πρωτοδικείου, η οποία ανέλαβε αναγκαστικά τις τύχες της ομάδας. Το αρχείο αυτό θα μπορούσε να είναι μια πλήρης, τεκμηριωμένη και αντικειμενική πηγή στοιχείων για την συγγραφή μιας επιστημονικής εργασίας, που θα αναφέρεται στο βόλεϊ της πόλης της Νέας Ορεστιάδας και τη διαδρομή του Α.Ο.Ο. στον ελληνικό και ευρωπαϊκό αθλητικό χώρο. Στο παρακάτω πόνημα γίνεται μια προσπάθεια, με στοιχεία κατά βάση από τα προσωπικά ημερολόγια του γράφοντος, από συζητήσεις με αθλητές και διοικητικούς παράγοντες, όπως και από κάποια αποκόμματα αθλητικών εφημερίδων να καταγραφεί η ιστορική διαδρομή του Α.Ο.Ο., από το τσιμεντένιο ανοικτό γήπεδο της Νέας Ορεστιάδας μέχρι τα πολυτελή αθλητικά σαλόνια της Ευρώπης.

Τα παραπάνω στοιχεία θα είναι χρήσιμα σε κάποιον μελλοντικό ερευνητή, που θα θελήσει να ασχοληθεί συστηματικά με την καταγραφή της ιστορίας του Α.Ο.Ο., που με τις επιτυχίες του στην κυριολεξία ανέτρεψε το στάτους του ελληνικού αθλητισμού. Στην εργασία δεν γίνεται αναφορά σε πρόσωπα, αθλητών, προπονητών, παραγόντων, όχι τόσο για να μην ξεχαστούν κάποια, όσο γιατί στη ζωή προηγούνται οι ιδέες και αξίες - αθλητισμός, ακολουθούν οι φορείς που τις υλοποιούν - σύλλογοι και έπονται τα πρόσωπα που τις υπηρετούν – αθλητές, τεχνικοί, παράγοντες.

Ιστορικό

Η πετοσφαίριση, όπως ονομάζεται στα ελληνικά ή το βόλεϊ, όπως πλέον έχει καθιερωθεί να αποκαλείται στα αγγλικά και διεθνώς, είναι σχετικά ένα χρονικά καινούριο ομαδικό άθλημα. Θεωρείται από τα πιο δύσκολα, αγωνιστικά και νοητικά, τόσο για τους αθλητές, που αγωνίζονται μέσα στο γήπεδο, όσο και από τους φιλάθλους, που το παρακολουθούν από την κερκίδα ή την τηλεόραση. Η μπάλα με την οποία παίζεται, όταν την έχει στην κατοχή της μία ομάδα, για να μετρήσει σκορ δεν έχει σαν στόχο μόνο να καταλήξει σε ένα συγκεκριμένο σημείο, στο δίχτυ, όπως στο μπάσκετ ή στην εστία, όπως στο ποδόσφαιρο, χάντμπολ, πόλο κ.λπ., αλλά καταγράφεται σκορ και μάλιστα σε μεγάλο ποσοστό από λάθος ενέργειες και των δύο ομάδων, όπως πάτημα γραμμής, πιάσιμο φιλέ, λάθος θέσης, χτυπήματος, κ.λπ.

Στη Νέα Ορεστιάδα μέχρι και τη 10ετία του 1970, μάλλον όπως και στις περισσότερες επαρχιακές πόλεις, το βόλεϊ παιζόταν περιστασιακά κυρίως στα σχολεία, στις αυλές των οποίων υπήρχε ο κατάλληλος αθλητικός χώρος, δηλαδή ένα δίχτυ απλωμένο σε δύο δοκούς και μια επίπεδη έκταση στρωμένη με πατημένο χώμα ή στην καλύτερη περίπτωση με τσιμέντο. Μεταξύ των Γυμνασίων σε τοπικό, αλλά και επαρχιακό-νομαρχιακό επίπεδο διοργανώνονταν μαθητικά πρωταθλήματα. Το 1970 μια παρέα φίλων του αθλήματος αποφάσισαν να ιδρύσουν στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας ένα σωματείο, με το όνομα Αθλητικός Όμιλος Ορεστιάδας- Α.Ο.Ο., που να ασχοληθεί αποκλειστικά με το βόλεϊ, γιατί ήδη υπήρχε άλλος σύλλογος στην πόλη, που καλλιεργούσε το ποδόσφαιρο. Στην επιλογή της αυτή δικαιώθηκε απόλυτα, αφού γρήγορα διαπιστώθηκε ότι αυτό το άθλημα, που δεν ήταν και τόσο διαδεδομένο και δημοφιλές στο πλατύ φίλαθλο κοινό ταίριαζε απόλυτα με την ιδιοσυγκρασία, αλλά και τον σωματότυπο των νέων της περιοχής. Μέσα σε λιγότερο από είκοσι χρόνια το άθλημα κατάφερε να κάνει το όνομα της πόλης συνώνυμο με το βόλεϊ, και η Ορεστιάδα να θεωρείται και να αποκαλείται Μητρόπολη του ελληνικού βόλεϊ.

Η προσφορά του Α.Ο.Ο.

Η προσφορά της ομάδας στην πόλη και την τοπική κοινωνία, σε πολύ λίγα χρόνια από την ίδρυσή της, δεν περιορίσθηκε καθαρά μόνο στον αγωνιστικό τομέα. Ο Α.Ο.Ο. δεν υπήρξε απλά ένα αθλητικό σωματείο, αλλά εξελίχθηκε βαθύτερα σε ένα κοινωνικό φαινόμενο με προεκτάσεις στην αθλητική, κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ζωή του τόπου. Οι επιρροές και οι επιδράσεις του πολυδιάστατες:

1. Έδωσε το ερέθισμα σε χιλιάδες παιδιά να αγαπήσουν και να ασχοληθούν με οποιονδήποτε τρόπο, ως αθλητές, φίλοι, φίλαθλοι με ένα ευγενές ομαδικό άθλημα, να κοινωνικοποιηθούν, να ενηλικιωθούν οι νέοι και να περάσουν την εφηβεία όσο το δυνατόν πιο ανώδυνα γι' αυτούς και τις οικογένειές τους.
2. Για πάνω από τρεις 10ετίες γαλούχησε τη νεολαία της πόλης με άλλου είδους ιδανικά, δημιουργώντας και προβάλλοντας τα δικά της πρότυπα, σε μια περιοχή που βρίσκεται στη συνοριακή γραμμή, στην πύλη εισόδου τόσων και τόσων πειρασμών.
3. Περισσότεροι από 100 μαθητές, μαθήτριες βοηθήθηκαν έμμεσα, είτε κατακτώντας μαθητικά πρωταθλήματα, είτε παίζοντας στις μικρές εθνικές ομάδες να πριμοδοτηθούν και να εισαχθούν σε πανεπιστημιακές σχολές εξασφαλίζοντας το μέλλον τους.
4. Στους εντός έδρας αγώνες της ομάδας στη Νέα Ορεστιάδα τόσο στο ελληνικό, αλλά και ευρωπαϊκό πρωτάθλημα, πέρα από την αθλητική αποστολή επισκέπτονταν την πόλη και αρκετοί φίλοι της αντίπαλης ομάδας με άμεσο οικονομικό όφελος στην τοπική αγορά.
5. Το Σάββατο, όταν συνήθως αγωνιζόταν η ομάδα στη Νέα Ορεστιάδα η πόλη ζούσε σε έναν τρελό ρυθμό, με μεγάλη κίνηση και γιορτινή εικόνα.
6. Η πόλη της Νέας Ορεστιάδας σχεδόν άγνωστη στο ευρύ κοινό, αφού ελάχιστοι μπορούσαν να προσδιορίσουν τη γεωγραφική της θέση, χάρη στο βόλεϊ απέκτησε ταυτότητα και αναγνωρισιμότητα όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και στην Ευρώπη.

7. Το σθένος μιας επαρχιακής ομάδας να κοντράρει τους ισχυρούς συλλόγους του κέντρου ακόμη και μέσα στην έδρα τους ήταν πρωτόγνωρο και μοναδικό σε όλα τα ομαδικά αθλήματα. Η επιτυχία αυτή είχε ως αποτέλεσμα ο Α.Ο.Ο. να αποκτήσει φίλους και υποστηρικτές παντού και μάλιστα επώνυμα πρόσωπα της επιστήμης, τέχνης και πολιτικής.
8. Η έλλειψη στείρου φανατισμού και το πολιτισμένο περιβάλλον που επικρατούσε στο γήπεδο, βοηθούσε ακόμα και τα ντέρμπυ να μπορούν να τα παρακολουθήσουν οικογενειακά όλες οι ηλικίες. Το γεγονός εκθειάστηκε επανειλημμένως από όλα τα ΜΜΕ και προβλήθηκε ως παράδειγμα προς μίμηση.
9. Από τα φυτώρια της ομάδας βγήκαν τουλάχιστον 50 αθλητές υψηλού επιπέδου, που αγωνίσθηκαν σχεδόν σε όλες τις ελληνικές ομάδες της Α΄ κατηγορίας, και πολλοί από αυτούς αγωνίστηκαν στην Εθνική Ελλάδας. Ανέδειξε ακόμα και έξω από τα όριά της προπονητές, διαιτητές, όπως και παράγοντες, που υπηρέτησαν το ελληνικό βόλεϊ και συνέβαλαν στην εξέλιξή του.
10. Τέλος, χωρίς υπερβολή, ο θαυμασμός και η συμπάθεια, που έτρεφε όλη η Ελλάδα για την ομάδα και την πόλη, αποτέλεσε ένα είδος ατού για τους κατοίκους να απολαμβάνουν ιδιαίτερη αντιμετώπιση και εξυπηρέτηση σε υπηρεσίες και συναλλαγές με το άκουσμα Νέα Ορεστιάδα.

Διοικητική οργάνωση

Η οργάνωση στα διοικητικά, αλλά γενικότερα και ο τρόπος λειτουργίας όλων των τμημάτων της ομάδας στη διάρκεια της χρυσής 15ετίας αποτέλεσε πρότυπο για τα υπόλοιπα αθλητικά σωματεία. Η διοίκηση λειτουργούσε συλλογικά, οι αποφάσεις παίρνονταν με ψηφοφορία ύστερα από συζήτηση κάθε θέματος, με όλα τα μέλη να έχουν λόγο, θέση και όχι να αποφασίζει ο πρόεδρος μόνος του. Κάθε μέλος, που με ψηφοφορία ή ανάθεση είχε το αξίωμά του, το οποίο ασκούσε με ζήλο, συνέπεια, αλλά και ελευθερία. Η επιλογή προπονητή και παικτών γινότανε ύστερα από πολλές συζητήσεις και αξιολόγηση των προτάσεων. Τις μεταγραφές των αλλοδαπών αθλητών αναλάμβανε επιτροπή, που ερχόταν σε απευθείας επικοινωνία με τον αθλητή χωρίς να παρεμβάλλονται οι διάφοροι μεσάζοντες-μάνατζερ, που ανέβαζαν την τιμή του συμβολαίου. Το ΔΣ αξιοποιούσε κάθε γνωριμία, έψαχνε διερευνούσε και εύρισκε πάντα δυνατό οικονομικά χορηγό για τη φανέλα, εξασφαλίζοντας προς απορία και πείσμα όλων περισσότερα χρήματα από ομάδες του κέντρου. Ο Α.Ο.Ο. ήταν η πρώτη ομάδα στην Ελλάδα που στον τομέα της διαφήμισης έναντι αδρής αμοιβής «πούλησε» το όνομά της και που αγωνιστικά χρησιμοποίησε στατιστικολόγο. Τέλος, έδωσε ιδιαίτερο βάρος στη λειτουργία των τμημάτων υποδομής, για την ενίσχυση της επαγγελματικής ομάδας.

Αγωνιστική εξέλιξη

Στον αγωνιστικό τομέα η ομάδα ξεκίνησε την πρώτη χρονιά τη δραστηριότητά της από το μηδέν, στο τοπικό πρωτάθλημα του Νομού Έβρου. Την επόμενη χρονιά και για άλλες 3 αγωνιστικές περιόδους συμμετείχε στο πρωτάθλημα Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης μέχρι και το έτος 1974, οπότε και άρχισε να ξεχωρίζει και να διακρίνεται. Στη συνέχεια προκρίθηκε στο Πανελλήνιο Πανεπαρχιακό Πρωτάθλημα τέσσερις αγωνιστικές περιόδους μέχρι το 1977. Τη χρονιά εκείνη σε αγώνες μπαράζ μεταξύ των πρωταθλητριών ομάδων των περιφερειών κατατάχθηκε πρώτη και ανέβηκε στη Β΄ Εθνική κατηγορία. Τα επιτυχή αποτελέσματα αυτής της επαρχιακής ομάδας από τη μακρινή Ορεστιάδα, που αντίκρισε κατάματα και ισάξια τις ομάδες της Θεσσαλονίκης και όλης της Βορείου Ελλάδας, τράβηξαν την προσοχή του αθλητικού κόσμου. Εντυπωσίασαν δε την τοπική κοινωνία και κίνησαν το ενδιαφέρον και την προτίμηση της νεολαίας να ασχοληθεί με το άθλημα, αφήνοντας σε δεύτερη μοίρα το ποδόσφαιρο.

Στη συνέχεια για 7 χρονιές αγωνίσθηκε στο πρωτάθλημα της Β΄ Εθνικής κατηγορίας, σε δύο από τις οποίες αναδείχθηκε πρωταθλήτρια. Τα πρώτα 5 χρόνια χρησιμοποιούσε ως έδρα το ανοικτό γήπεδο, στο χώρο του δημοτικού σταδίου, παίζοντας πολλές φορές κάτω από βροχή,

άνεμο, αλλά και χαμηλές θερμοκρασίες σε τσιμεντένιο δάπεδο, όταν πλέον όλες οι ομάδες της Β΄ εθνικής φιλοξενούνταν σε κλειστά γυμναστήρια. Τα δύο επόμενα χρόνια επιτέλους βρήκε στέγη στο νεότευκτο κλειστό γυμναστήριο του σημερινού 2ου Γυμνασίου.

Η παραμονή, αλλά ιδιαίτερα ο πρωταγωνιστικός ρόλος των τριών τελευταίων περιόδων της ομάδας στη Β΄ εθνική, με αθλητές αποκλειστικά από την περιοχή της Ορεστιάδας, όχι μόνο κέρδισε την αγάπη των φιλάθλων, προσέλκυσε το ενδιαφέρον της Ομοσπονδίας, αλλά και κέντρισε την περιέργεια των αθλητικών φορέων της πολιτείας, ότι εκεί επάνω στην μακρινή και ξεχασμένη Ορεστιάδα κάτι σημαντικό ζυμώνεται, γεννιέται, δημιουργείται και προσφέρεται στην τοπική νεολαία. Άλλωστε η τοπική κοινωνία ήδη είχε αγκαλιάσει με ιδιαίτερο τρόπο την ομάδα, οι φορείς και παράγοντες της πόλης άρχισαν να διεκδικούν από το κράτος να ενδιαφερθεί και να δημιουργήσει τις κατάλληλες υποδομές για την παραπέρα ανάπτυξη του αθλήματος.

Το καλοκαίρι του 1984 κατασκευάστηκε με γρήγορους ρυθμούς το Δημοτικό κλειστό γυμναστήριο και εγκαινιάσθηκε με τη διοργάνωση του Βαλκανικού πρωταθλήματος βόλεϊ Εφήβων. Το γήπεδο αυτό, που, όταν ανέβηκε η ομάδα στην Α΄ εθνική, έγινε γνωστό στο πανελλήνιο αλλά και στην Ευρώπη με το προσωνύμιο «κλουβί», αποτέλεσε και την έδρα του Α.Ο.Ο., για μια 20ετία γράφοντας τη δική του ιστορία. Την ίδια χρονιά που εγκαινιάσθηκε το κλειστό η ομάδα αναδείχθηκε πρωταθλήτρια στον όμιλό της στη Β΄ Εθνική και σε αγώνες μπαράζ στην Αθήνα, στην έδρα του Παράδεισου Αμαρουσίου εξασφάλισε την άνοδό της στην Α΄ Εθνική. Ένα κατόρθωμα μοναδικό, αφού για πρώτη φορά μια επαρχιακή ομάδα τόσο μακριά από τα αστικά κέντρα της χώρας, έφθασε στα ψηλά σαλόνια του αθλήματος. Από τη χρονιά αυτή άρχισε να γίνεται ορατό ότι στην πόλη της Ορεστιάδας το βόλεϊ αποκτά πλέον άλλη οντότητα. Το άθλημα καλλιεργείται συστηματικά και σε βάθος, όλοι σχεδόν οι αθλητές είναι ντόπια παιδιά και μάλιστα νεαρής ηλικίας, που βγήκαν από τις υποδομές της ομάδας και δεν είναι μια φωτοβολίδα. Την πρώτη κιόλας περίοδο στη μεγάλη κατηγορία όχι μόνο δεν κινδύνεψε να υποβιβασθεί, όπως κατά κανόνα γίνεται με τις πρωτοεμφανιζόμενες ομάδες αλλά και κατετάγη 8η μεταξύ των 12 ομάδων που συμμετείχαν.

Τα επόμενα 3 χρόνια αγωνίσθηκε με επιτυχία στην Α΄ κατηγορία - με ένα ενδιάμεσο σταθμό στην Α2, όταν αυτή δημιουργήθηκε για μία περίοδο το 1988 - κτίζοντας τα θεμέλια της ισχυρής ομάδας των επόμενων ετών, με επιλογή της διοίκησης ο κύριος κορμός να είναι αθλητές που βγαίνουν από τα σπλάχνα της ομάδας. Οι νέοι της περιοχής έχουν πλέον πρώτη επιλογή μεταξύ των ομαδικών αθλημάτων το βόλεϊ, τόσο να το παρακολουθούν και υποστηρίζουν, όσο και να ασχολούνται ενεργά με αυτό. Στον Αθλητικό Όμιλο αρχίζουν να προσέρχονται πληθώρα παιδιών, τα οποία χωρίς κανέναν δισταγμό τα εμπιστεύονται οι γονείς τους. Δημιουργούνται οι ακαδημίες κατά βάση αγοριών αλλά και κοριτσιών. Τα τμήματα υποδομών, το παιδικό και το εφηβικό, προκρίνονται εύκολα και προχωρούν με επιτυχία στα τοπικά και αρχίζουν να πρωταγωνιστούν στα Πανελλήνια πρωταθλήματα.

Τα τμήματα υποδομών, παιδικό, εφηβικό, έδωσαν την πρώτη μεγάλη επιτυχία στο βόλεϊ της Ορεστιάδας. Το 1988 Πανελληνιονίκης ομάδα στο Εφηβικό ανακηρύσσεται αυτή του Α.Ο. Ορεστιάδας. Τρεις αθλητές για πρώτη φορά στην ιστορία της ομάδας βαπτίζονται διεθνείς και αποτελούν το βασικό κορμό της αντίστοιχης Εθνικής, που συμμετέχει σε ευρωπαϊκό πρωτάθλημα. Οι αθλητές αυτοί με την εμπειρία από διεθνείς αγώνες ενισχύουν την ανδρική ομάδα, της οποίας αποτελούν πλέον παίκτες της βασικής εξάδας. Την ίδια χρονιά το Β΄ Λύκειο Ορεστιάδας κατέκτησε στο βόλεϊ το πρωτάθλημα Λυκείων και εκπροσωπεί τη χώρα μας στο αντίστοιχο Πανευρωπαϊκό στο Λιχνενστάιν.

Την επόμενη χρονιά, το 1989, μια άλλη νέα φουρνιά αθλητών υψηλών προδιαγραφών πλάθεται στην πόλη. Η παιδική ομάδα κατακτά και αυτή με την σειρά της το Πανελλήνιο πρωτάθλημα Παίδων, και καλούνται 5 αθλητές να ενισχύσουν την αντίστοιχη Εθνική ομάδα. Το παιδικό, όπως βέβαια και το εφηβικό τμήμα της ομάδας, από τότε και για μια 12ετία πρωταγωνιστεί στα Πανελλήνια πρωταθλήματα με την ομάδα να προκρίνεται κάθε χρόνο μέχρι την τελική φάση και να κατακτά άλλες 4 φορές το πρωτάθλημα, το 1991, 1992, 1993 και το 2000.

Αντίστοιχα η εφηβική ομάδα μετά από αυτό του 1988 κατακτά άλλα 5 πανελλήνια πρωταθλήματα το 1991, 1992, 1993, 1995 και το 1996. Για μια ολόκληρη 10ετία αυτή του ΄90 οι Ορεστιαδίτες αθλητές αποτελούσαν τον κορμό των Εθνικών ομάδων, Παίδων και Εφήβων αγωνιζόμενοι σε Παγκόσμια και Πανευρωπαϊκά Πρωταθλήματα με σημαντικές επιτυχίες. Περισσότερες από τρεις 12δεκάδες αθλητών χρήσθηκαν διεθνείς με τα εθνικά χρώματα, αρκετοί από αυτούς συνέχισαν στην μεγάλη ομάδα, την οποίαν ενίσχυσαν, ενδυνάμωσαν, αλλά το σημαντικότερο ήταν ότι της έδωσαν χρώμα καθαρά εβρίτικο.

Οι περισσότεροι όμως αθλητές μεταγράφηκαν σε άλλες ομάδες ανά το πανελλήνιο, όχι τόσο γιατί δεν μπορούσε να τους αξιοποιήσει η μεγάλη ανδρική ομάδα, όσο το ότι στο τέλος της 10ετίας του 1990 ψηφίστηκε αθλητικός νόμος, που επέβαλε στις ομάδες όχι μόνο να υπογράφουν συμβόλαια με τους αθλητές, που δημιούργησαν στα δικά της τμήματα υποδομών, αλλά και ο αριθμός των συμβολαίων να είναι περιορισμένος. Τον νόμο αυτόν τον υπαγόρευσαν οι μεγάλες ομάδες του κέντρου, που ποτέ δεν ασχολήθηκαν σοβαρά με τις υποδομές του αθλήματος, αλλά έχοντας την οικονομική ευχέρεια θέλανε να αγοράζουν τα ταλέντα που βγάζανε με κόπο και δουλειά οι επαρχιακές ομάδες. Η εφαρμογή και η ισχύς του νόμου αυτού ήταν κατά κύριο λόγο η αιτία, που άρχισε να κλονίζεται η παντοδυναμία της μεγάλης ανδρικής ομάδας, αφού αυτή οφείλονταν σε μεγάλο βαθμό σε αθλητές δικά της δημιουργήματα και λιγότερο σε αθλητές από μεταγραφές.

Οι νεαροί αυτοί αθλητές, που διδάχθηκαν το άθλημα στη Νέα Ορεστιάδα έφεραν τις επιτυχίες του παιδικού και εφηβικού τμήματος και αποτέλεσαν και τον ακρογωνιαίο λίθο για την άνοδο του επιπέδου και τις επιτυχίες του ανδρικού τμήματος, στο οποίο σταδιακά και σταθερά άρχισαν να ενσωματώνονται. Την περίοδο του 1988 επιτράπηκαν οι μεταγραφές αλλοδαπών αθλητών, ύστερα από επίμονο αίτημα των ομάδων του κέντρου. Η διοίκηση του Α.Ο.Ο. δεν δελεάστηκε από αυτή την πρόκληση, αφού διέθετε από τα τμήματα υποδομής πληθώρα ντόπιων αθλητών, αλλά περισσότερο από «μόδα» την περίοδο 1989-90 έκανε την πρώτη της μεταγραφή με Ρώσο αθλητή.

Το **έπος της μεγάλης ομάδας,** αρχίζει σημειολογικά την περίοδο 1988-΄89. Την χρονιά αυτή ύστερα από μια καταπληκτική πορεία στο ελληνικό πρωτάθλημα κατέκτησε την 3^{η} θέση. Με αυτή την επιτυχία εξασφάλισε την έξοδό της στην Ευρώπη ως εκπρόσωπος του Ελληνικού βόλεϊ στο πρωτάθλημα της Ευρωπαϊκής Συνομοσπονδίας για την αγωνιστική περίοδο **1990-91.** Από την χρονιά αυτή και για μια 10ετία ανελλιπώς ο Α.Ο.Ο. ήταν εκπρόσωπος και πρεσβευτής της χώρας στα ευρωπαϊκά πρωταθλήματα, Κυπελλούχων ή Συνομοσπονδίας, αφού στο εγχώριο κατατασσόταν μεταξύ των 3-4 πρώτων ομάδων.

Στη παρθενική του μόλις έξοδο στην Ευρώπη, ο Α.Ο.Ο. έδειξε ότι στο χώρο αυτό ήρθε για να μείνει. Προκρίθηκε σε δύο γύρους αποκλείοντας διαδοχικά την Hapoel του Ισραήλ με δύο νίκες εντός και εκτός έδρας και στο δεύτερο γύρο την Τουρκική Arcelik. Στη συνέχεια η κλήρωση τον έφερε αντιμέτωπο με την πανίσχυρη Dynamo της Σοβιετικής Ένωσης, της τότε υπερδύναμης στο Ευρωπαϊκό και παγκόσμιο βόλεϊ. Το όνομα και η ιστορία των δύο ομάδων, οι συσχετισμοί δυνάμεων και οι αγωνιστικές εμπειρίες, αλλά το βασικότερο οι οικονομικοί προϋπολογισμοί εντελώς άνισοι. Παρ' όλα αυτά η ομάδα αγωνίσθηκε δυναμικά, έκανε άριστη εμφάνιση και έδωσε δείγματα ότι ελληνικό βόλεϊ στο όνομα του Α.Ο.Ο. βρήκε έναν άξιο εκπρόσωπό του.

Την επόμενη περίοδο **1991-92** εκπροσώπησε πάλι την Ελλάδα στο Ευρωπαϊκό πρωτάθλημα της Συνομοσπονδίας, αφού την προηγούμενη χρονιά είχε καταταγεί 4^{η} στο ελληνικό πρωτάθλημα. Η πορεία της κρίθηκε πάλι σχετικά επιτυχής, απέκλεισε στον πρώτο γύρο την Ουγγρική Malev, αλλά ατύχησε πάλι στην κλήρωση, αφού στον δεύτερο γύρο είχε να αντιμετωπίσει άλλη μια υπερδύναμη του ευρωπαϊκού βόλεϊ, την Βουλγαρική Levski από την οποίαν αποκλείσθηκε. Αυτή την χρονιά η ομάδα παρουσίασε μια μικρή κάμψη, που σε συνδυασμό με μερικά ατυχή αποτελέσματα είχε σαν συνέπεια να καταταγεί 6^{η} και να μην έχει δικαίωμα να αγωνισθεί στην Ευρώπη για την επόμενη χρονιά .

Η περίοδος 1992-93 ήταν μία από τις καλύτερες αγωνιστικές στην ιστορία του Α.Ο.Ο., αφού έφθασε να διεκδικεί δύο τίτλους παίζοντας στους τελικούς τόσο για την ανάδειξη του πρωταθλητή, όσο και του κυπελλούχου της Ελλάδας. Τους αγώνες τους έχασε μεν, κέρδισε

όμως τον θαυμασμό, την εκτίμηση και συμπάθεια όλων των φίλων του βόλεϊ. Ως φιναλίστ στο κύπελλο εκπροσώπησε την χώρα στο Ευρωπαϊκό πρωτάθλημα Κυπελλούχων.

Στο θεσμό αυτό την περίοδο **1993-94**, έγραψε την πρώτη ένδοξη σελίδα στην ιστορία του. Ακολουθώντας μια καταπληκτική πορεία, κέρδισε στους 16 φιναλίστ την Φιλανδική Cuopio και στους 8 την Πολωνική Chemliec, φθάνοντας να αγωνισθεί στο Final Four στην Γενεύη. Μια επαρχιακή ομάδα με μόλις 20 χρόνια ζωής κατόρθωσε αυτό, που ο Ολυμπιακός μόνο μέχρι τότε είχε επιτύχει. Στη Γενεύη οι επαρχιώτες από την Νέα Ορεστιάδα αντιμετώπισαν στα ίσια τα μεγαθήρια του αθλήματος με αθλητές μεταγραφές από όλο τον κόσμο και προϋπολογισμό 10πλάσιο από αυτόν του Α.Ο.Ο., τις Ιταλικές Milan και Sisley και την Γαλλική Cannes. Την ομάδα συνόδεψαν περισσότεροι από 50 φίλοι της από την Νέα Ορεστιάδα και άλλοι τόσοι ενίσχυσαν την προσπάθεια ταξιδεύοντας από άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Τόσο η ελληνική τηλεόραση, ο γραπτός αθλητικός τύπος, όσο και η Ομοσπονδία του βόλεϊ ήταν απόντες. Επιστρέφοντας από Ελβετία στο ελληνικό πρωτάθλημα κερδίζει τον Ηρακλή και κατατάσσεται στην τρίτη θέση εξασφαλίζοντας την συμμετοχή στο Ευρωπαϊκό πρωτάθλημα Συνομοσπονδίας.

Την περίοδο **1994-95,** λόγω του ότι την προηγούμενη χρονιά αγωνίσθηκε στο Final Four συμπεριλήφθηκε στο γκρουπ των ισχυρών, δεν έπαιξε στους προκριματικούς γύρους, αλλά μπήκε στην κλήρωση στην τελική φάση των 16 ομάδων. Εκεί κέρδισε και απέκλεισε την Τουρκική Ecsasibasi, στη συνέχεια στους 8 απέκλεισε τη Γερμανική Moers και προκρίθηκε στο Final Four. Αυτό διοργανώθηκε στην Πάρμα της Ιταλίας με συμμετοχή δύο ιταλικών ομάδων, την οικοδέσποινα Parma, την Milan και την Ρωσική Samotlor. Στην ιταλική πόλη ο Α.Ο.Ο. έμελε να γράψει την ενδοξότερη σελίδα στην ιστορία μέχρι τότε του ελληνικού βόλεϊ. Στον ημιτελικό αντιμετώπισε την πανίσχυρη Milan του Μπερλουσκόνι, την κέρδισε και σκόρπισε ρίγη συγκίνησης και εθνικής υπερηφάνειας στους πολυπληθείς φίλους της, που την ακολουθούσαν σε κάθε έξοδο. Στον τελικό είδε κατάματα την Parma, που με τον γαλαξία των αστέρων του παγκόσμιου βόλεϊ, αλλά και την βοήθεια των 7.000 φίλων της δυσκολεύτηκε πολύ να καταβάλει τους λεβέντες της Νέας Ορεστιάδας.

Ο Α.Ο.Ο. στέφθηκε με το αργυρό μετάλλιο και έγινε η πρώτη Ελληνική ομάδα που έπαιξε σε τελικό Ευρωπαϊκού πρωταθλήματος και πρώτη που κέρδισε Ιταλική και μάλιστα μέσα στην Ιταλία. Την επιτυχία αυτή δεν δόθηκε η ευκαιρία να την παρακολουθήσουν οι έλληνες φίλοι του βόλεϊ, αφού πάλι δεν καλύφθηκε από την ελληνική τηλεόραση, ίσως γιατί οι ιθύνοντες δεν περίμεναν οι επαρχιώτες να είναι τόσο δυνατοί και ικανοί. Ωστόσο την αποστολή της ομάδας κατά την επιστροφή της από την Ιταλία την δέχθηκε ο Υπουργός Αθλητισμού και μπροστά στους εκπροσώπους του αθλητικού τύπου, της ΕΟΠΕ και τους βουλευτές του Έβρου δεσμεύεται για την κατασκευή σύγχρονου κλειστού γηπέδου στην πόλη της Ορεστιάδας. Με νωπή την ευρωπαϊκή επιτυχία στο ελληνικό πρωτάθλημα έφθασε να παίζει αγώνες μπαράζ με τον Ολυμπιακό για να συμμετάσχει στον τελικό, κέρδισε τον έναν στην έδρα της έχασε τους δύο εκτός, στη συνέχεια κέρδισε τον Άρη, πήρε την τρίτη θέση και εξασφάλισε συμμετοχή στο Ευρωπαϊκό πρωτάθλημα Συνομοσπονδίας.

Την επόμενη περίοδο **1995-96** συμμετέχει και πάλι ως ισχυρός του ευρωπαϊκού βόλεϊ απευθείας στους 16 φιναλίστ. Στον πρώτο αγώνα απέκλεισε την Πορτογαλική Castello da maya, πέρασε στους 8, όπου η τύχη του επιφύλασσε να παίξει με την άλλη ελληνική ομάδα τον Άρη. Τον κέρδισε εύκολα και έφθασε για τρίτη φορά και μάλιστα συνεχόμενα στο Final Four. Η Γαλλία ήταν η διοργανώτρια παρ' όλο που καμιά από τις δύο ομάδες της που συμμετείχαν στο θεσμό δεν προχώρησε μέχρι το Final Four. Στο Παρίσι στην τετράδα έφθασαν, όπως σχεδόν κάθε χρόνο, δύο Ιταλικές, η Cuneo και η Ravenna, η Τσέχικη Odolena voda και ο Α.Ο.Ο. Την περίοδο εκείνη οι Ιταλικές ομάδες ήταν ενισχυμένες με αθλητές από όλο τον κόσμο και ιδιαίτερα από Βραζιλία και Κούβα. Η τύχη του Α.Ο.Ο. ήταν προδιαγεγραμμένη από την αρχή, το πάλεψε όσο μπορούσε στον πρώτο αγώνα απέναντι στην Cuneo από την οποίαν έχασε και απογοητευμένος στον μικρό τελικό έχασε και από την ισάξιά του Odolena. Με την τρίτη του όμως συμμετοχή σε Final Four έδειξε ότι είναι μια υπολογίσιμη δύναμη στο ευρωπαϊκό βόλεϊ. Στο ελληνικό πρωτάθλημα για άλλη μια χρονιά κατατάγηκε τρίτος και θα παίξει πάλι την επόμενη χρονιά στα ευρωπαϊκά πρωταθλήματα.

Την περίοδο **1996-97** ο Α.Ο.Ο. στο ευρωπαϊκό πρωτάθλημα Συνομοσπονδίας ξεκινά τις υποχρεώσεις του από τους 16 φιναλίστ. Πρώτος αντίπαλος η Τσέχικη Ceske Budejovice, την οποίαν αποκλείει εύκολα και συνεχίζει στους 8, όπου αντιμετωπίζει την Τουρκική Netas. Αυτή είναι η τρίτη τουρκική ομάδα, που βρίσκει στην ευρωπαϊκή πορεία, την οποία όμως αφού δεν καταφέρνει να κερδίσει αποκλείεται για να παίξει άλλη μια φορά στο τη Final Four. Ο γρήγορος αποκλεισμός από την Ευρώπη έδωσε την ευκαιρία στην ομάδα να ανασυνταχθεί και να αφιερωθεί στο ελληνικό πρωτάθλημα, στο οποίο είχε μια λαμπρή πορεία και έφθασε στη δεύτερη θέση στην κανονική περίοδο. Στην τελική φάση για 2 νικηφόρα παιχνίδια έπαιξε με τον Άρη, που είχε τερματίσει 1^{ος} στην κανονική περίοδο. Το τρίτο παιχνίδι, που έδινε και τον τίτλο του πρωταθλητή, μέσα στην Θεσσαλονίκη το κέρδισε ο Άρης και αναδείχθηκε πρωταθλητής.

Την περίοδο **1997-98** αποκτά για άλλη μια φορά δικαίωμα να παίξει στην Ευρώπη. Η διοίκηση της ομάδας θέλοντας να προσφέρει στην πόλη της Ορεστιάδας, αλλά γενικότερα και στο ελληνικό βόλεϊ άλλη μια προβολή, μπαίνει στην διαδικασία να διεκδικήσει την διοργάνωση του ευρωπαϊκού Final Four. Δηλώνει έδρα το κλειστό της Βύσσας, που πληρεί καλύτερα τις προδιαγραφές, που βάζει η CEV και εκμεταλλευόμενη τις καλές σχέσεις, που είχε καλλιεργήσει με την διοίκηση της Ευρωπαϊκής Συνομοσπονδίας, χωρίς να έχει την ανάλογη βοήθεια από την ΕΟΠΕ, στέλνει εκπροσώπους της στην Βιέννη, όπου τα τελευταία χρόνια γίνεται η κλήρωση των ευρωπαϊκών πρωταθλημάτων και η ανάθεση της έδρας των διοργανώσεων.

Η CEV εντυπωσιάζεται από τον φάκελο που κατέθεσε ο Α.Ο.Ο. και δείχνει τα πραγματικά της αισθήματα, τον θαυμασμό και την εκτίμηση για την αγωνιστική δράση της ομάδας και την αξιόλογη προσφορά της στο άθλημα του βόλεϊ. Ο πρόεδρος της Συνομοσπονδίας προβαίνει σε κάτι πρωτόγνωρο, δέχεται πέραν κάθε κανονισμού τον όρο, που θέτει η ομάδα, ότι, η ανάθεση της διοργάνωσης θα γίνει αφού προηγηθεί η κλήρωση και εφόσον αφήνει ελπίδες για να προχωρήσει μέχρι και την τελική φάση. Δυστυχώς η κλήρωση ήταν ό,τι το χειρότερο θα μπορούσε να συμβεί, αφού στους 8, αν προχωρούσε, θα είχε να αντιμετωπίσει μία από τις δύο Ιταλικές ομάδες, την Sisley Treviso ή την Maccerata. Έτσι το όνειρο δεν πραγματοποιήθηκε. Η ομάδα κέρδισε μεν μέσα και έξω στους 16 την Ολλανδική Alcon Capelle, αλλά στους 8 σκόνταψε στην φημισμένη Sisley Treviso, η οποία για την ιστορία ταξίδεψε από την Ιταλία στην Αλεξανδρούπολη με το ιδιωτικό της αεροπλάνο και την συνόδευαν τρεις μάνατζερ, πενταμελής προπονητική ομάδα και τέσσερις δημοσιογράφοι. Αντικρίζοντας τον αγωνιστικό χώρο ο ιταλός αρχηγός αποστολής αναρωτήθηκε πως αυτή η μεγάλη ομάδα προπονείται, αγωνίζεται και αναδείχθηκε μέσα από ένα τόσο μικρό γήπεδο. Στο ελληνικό πρωτάθλημα ο Α.Ο.Ο. είχε μια καταπληκτική πορεία, τερματίζει πρώτος στην κανονική περίοδο όμως στα μπαράζ με τον Ολυμπιακό έχασε το πέμπτο παιχνίδι και το πρωτάθλημα στην έδρα του.

Την επόμενη χρονιά **1998-99** οι υποχρεώσεις στην Ευρώπη αρχίζουν από τους προκριματικούς γύρους. Στον πρώτο αγώνα κέρδισε και απέκλεισε την Πολωνική ομάδα Bosman Morze του Szczteczin (Στετίνου). Στη συνέχεια η ομάδα έπαιξε σε προκριματικό όμιλο, αφού πλέον είχε αυξηθεί κατά πολύ ο αριθμός των ομάδων που συμμετέχουν στο πρωτάθλημα Συνομοσπονδίας. Τον όμιλο φιλοξένησε στο Πουατιέ η γαλλική Poitevin, με επί πλέον συμμετοχή της Πορτογαλικής Esmoriz και της Κυπριακής Famagusta. Ο Α.Ο.Ο. κέρδισε τα δύο παιχνίδια εύκολα, αλλά αποκλείστηκε, γιατί έχασε από την οικοδέσποινα Poitevin, και αποχαιρέτησε γρήγορα την Ευρώπη. Στο ελληνικό πρωτάθλημα συνέχισε την καλή πορεία, τερμάτισε τρίτος, ενώ στο κύπελλο οι πολλοί τραυματισμοί, στέρησαν την δυνατότητα να φθάσει στο Final Four του θεσμού.

Την περίοδο **1999-2000** ο Α.Ο.Ο. ζήτησε από την CEV και του δόθηκε χαριστικά, προς πείσμα των άλλων ελληνικών ομάδων, αλλά και της ΕΟΠΕ, να φιλοξενήσει προκριματικό όμιλο για το πρωτάθλημα Συνομοσπονδίας. Οι συμμετέχουσες ομάδες ήταν η Σλοβάκικη Vinitsa, η Mamer από το Λουξεμβούργου και η Τουρκική Emlakbank. Παίζοντας στην έδρα της δεν δυσκολεύτηκε να κάνει 3 νίκες και να προκριθεί στους 16 φιναλίστ. Στη συνέχεια με δύο νίκες κέρδισε την Τσέχικη Dugla Liberec και προχώρησε στους 8. Ο επόμενος αντίπαλος ήταν η Βελγική Knack Roeselare στην οποίαν ακόμα από τον πρώτο αγώνα έδειξε τα δόντια

του κερδίζοντάς την με 3-1 στην έδρα της και εξασφαλίζοντας την πρόκριση στο 4ο στην ιστορία του Final Four. Αυτό το φιλοξένησε η Ιταλία στην Φλωρεντία. Οι συμμετέχουσες ομάδες εκτός του Α.Ο.Ο. ήταν πάλι 2 Ιταλικές, η Piaggio της Ρώμης, η Casa Modena και η Πολωνική Mostostal kierzenin. Η παρουσία του Α.Ο.Ο. πολύ καλή, αλλά παίζοντας με δύο ιταλικές ομάδες μέσα στην χώρα τους δεν είχε και πολλές ελπίδες για διάκριση. Τερμάτισε 4ος πίσω και από την Πολωνική ομάδα. Το Πολωνικό βόλεϊ από τότε άρχισε να ανεβαίνει κα σε λίγα χρόνια να κυριαρχεί σε ομαδικό αλλά και εθνικό επίπεδο στα ευρωπαϊκά πρωταθλήματα. Ο Α.Ο.Ο. στο ελληνικό πρωτάθλημα κατέλαβε την τρίτη θέση εξασφαλίζοντας για άλλη μια χρονιά την έξοδο στην Ευρώπη.

Την περίοδο **2000-01** μετά τη συμμετοχή του στο προηγούμενο Final Four, έπαιξε κατευθείαν στους 16. Εκεί κληρώθηκε με μια γνώριμη ομάδα την Βελγική Noliko του Maaseik, η οποία για δύο χρονιές τον φιλοξενούσε στα διεθνή τουρνουά προετοιμασίας που διοργάνωνε τον Σεπτέμβρη στην έδρα της το Maaseik, (την χρονιά 1996 μάλιστα το κέρδισε ο Α.Ο.Ο.). Η νίκη στην Ορεστιάδα με 3-2 δεν ήταν αρκετή να φέρει την πρόκριση, αφού ακολούθησε καθαρή ήττα της ομάδας στο Βέλγιο. Έτσι αποχαιρέτησε την Ευρώπη πριν φθάσει στα ημιτελικά. Στην Ελλάδα η ομάδα πήρε την τρίτη θέση στο πρωτάθλημα, ενώ στο κύπελλο έφθασε στο Final Four, όπου αντιμετώπισε τον Ολυμπιακό, από τον οποίον έχασε. Την ίδια χρονιά το βόλεϊ της Ορεστιάδας είχε άλλη μία επιτυχία, αφού η ομάδα του Β΄ Λυκείου κατέκτησε το πανελλήνιο σχολικό πρωτάθλημα.

Την περίοδο **2001-02** στην Ευρώπη πέρασε χωρίς αγώνα τον πρώτο γύρο και μπήκε σε όμιλο για τους προκριματικούς του πρωταθλήματος Συνομοσπονδίας. Τον όμιλο φιλοξένησε η Σλοβακία στην πόλη Miyava με την ομώνυμη ομάδα, την οποίαν πλαισίωσαν η Τσέχικη Odolena voda, η Λετονική Ess Parnu και ο Α.Ο.Ο. Η Ορεστιάδα παρ' όλο ότι κέρδισε την πιο δυνατή από τις τέσσερις ομάδες, την Odolena voda, έχασε από την Ess Parnu, η οποία πήρε και την πρόκριση από τον όμιλο για να συνεχίσει στους 16. Στο ελληνικό πρωτάθλημα η ομάδα άρχισε να εμφανίζει αγωνιστική κάμψη και να μην μπορεί πλέον να κοντράρει τους ισχυρούς του κέντρου, αφού οι ομάδες αυτές με την οικονομική ευρωστία, αλλά και την δυνατότητα που τους παρείχε ο νέος αθλητικός νόμος αγόρασαν τους καλύτερους αθλητές της Ορεστιάδας. Έτσι, έμμεσα αποδυνάμωσαν την ομάδα για να μπορούν να την κερδίζουν. Παρά την υποχρεωτική ανανέωση της η ομάδα κατέλαβε την 4η θέση στο πρωτάθλημα και απόκτησε δικαίωμα εξόδου στην Ευρώπη.

Την περίοδο **2002-03** αγωνίσθηκε πάλι σε προκριματικό όμιλο. Τον όμιλο φιλοξένησε η Πολωνία στην πόλη Jestrebije, συμμετείχαν η τοπική Zdroj, η Γαλλική Cannes, η Τσέχικη Cesce Budejovice και ο Α.Ο.Ο. Οι ομάδες ήταν όλες του ίδιου δυναμικού με τον Α.Ο.Ο, υπήρχαν πολλές ελπίδες να προχωρήσει η ομάδα προς την τελική φάση πρωταθλήματος συνομοσπονδίας. Πάλι κέρδισε τον ισχυρό του γκρουπ, που ήταν η Τσέχικη ομάδα, αλλά ηττήθηκε εύκολα στα άλλα δύο παιχνίδια και έχασε την ευκαιρία πρόκρισης. Αυτή ήταν και η τελευταία χρονιά που ο Α.Ο.Ο. αγωνίσθηκε σε ευρωπαϊκά πρωταθλήματα.

Συνολικά στα ευρωπαϊκά πρωταθλήματα αντιμετώπισε 37 ξένες ομάδες, έδωσε 52 παιχνίδια από τα οποία κέρδισε τα 32, ενώ στην έδρα του αγωνίσθηκε 23 φορές. Σε φιλικά τουρνουά τόσο στην έδρα του, που διοργάνωνε ο ίδιος στην περίοδο προετοιμασίας, όσο και σε άλλες ελληνικές πόλεις, όπως και στο εξωτερικό, όπου τον προσκαλούσαν αντιμετώπισε περισσότερες από 40 ευρωπαϊκές ομάδες.

Οι λάθος επιλογές αθλητών, ξένων και Ελλήνων, που μεταγράφηκαν στην ομάδα, αντί να αξιοποιηθούν τα ντόπια παιδιά, η αναποφασιστικότητα της διοίκησης σε κρίσιμες περιστάσεις, αλλά και η ενδυνάμωση και ενίσχυση των άλλων ομάδων με καλούς αθλητές, είχαν το επακόλουθο η ομάδα στο ελληνικό πρωτάθλημα να τερματίσει μόλις στην 9η θέση, την χειρότερη από τότε που ανέβηκε στην Α εθνική κατηγορία.

Κάμψη και παρακμή

Η κάμψη και η παρακμή της ομάδας στις αρχές του 21ου αιώνα είναι πλέον ορατή. Στις αγωνιστικές τέσσερις περιόδους, 2003-04 (6η θέση), 2004-05 (8η θέση), 2005-06 (8η θέση) και 2006-07 (11η θέση), αντί να έχει τον πρωταγωνιστικό ρόλο, όπως το έκανε για περίπου 20

χρόνια, έφθασε στο σημείο να προσπαθεί μέχρι την τελευταία στιγμή να αποφύγει τον υποβιβασμό. Η ειρωνεία δε ήταν, ότι πλέον αγωνίζονταν στο νέο κλειστό γυμναστήριο, που ολοκληρώθηκε ύστερα από τόσες καθυστερήσεις το 2003, όταν πλέον ένας μεγάλος αριθμός φιλάθλων δεν επισκεπτόταν το γήπεδο όσο συχνά όσο στο παρελθόν. Η παρακμή αυτή θα μπορούσε να αποδοθεί σε λόγους όπως αλλαγές προσανατολισμού αγωνιστικής τακτικής καθώς και σε διοικητικά και οικονομικά προβλήματα.

Εκεί αγωνίσθηκε δύο χρονιές 2007-΄08 (2^{η} θέση) και 2008-09 (11^{η} θέση) και όχι μόνο δεν ανασυντάχθηκε, αλλά η κατρακύλα συνεχίστηκε και υποβιβάσθηκε στην Β΄ κατηγορία. Από αυτήν την θέση, ύστερα από δύο αγωνιστικές περιόδους 2009-10 και 2010-11 τελικά κατάφερε να οργανωθεί εν μέρει και να επανέλθει στην Α2 κατηγορία, χωρίς όμως την δύναμη και αίγλη του παρελθόντος.

Από το 2014 μέχρι το 2017 αγωνίστηκε στην Α1 κατηγορία, χωρίς καμιά επιτυχία. Αυτό θα μπορούσε να αποδοθεί σε λόγους όπως έλλειψη της απαραίτητης οργάνωσης, απουσία συγκεκριμένου αγωνιστικού πλάνου και μακρόχρονου σχεδιασμού, χειροτέρευση οικονομικής κατάστασης, πτώση του γοήτρου της ομάδας.

Το 2007 η ομάδα υποβιβάστηκε στην Α2 κατηγορία. Η περίοδος 2016-17, ήταν η χειρότερη στην ιστορία του συλλόγου, όχι μόνο αγωνιστικά, αλλά και σε θέματα οικονομικής φερεγγυότητας, και γενικότερης υπόληψης. Ο αγωνιστικός διασυρμός, οι διάφοροι ψίθυροι, που έγιναν πολύ ηχηροί και η κατακραυγή της τοπικής κοινωνίας, οδήγησαν τον Δήμαρχο της πόλης να καλέσει τον πρόεδρο και να του ζητήσει την παραίτησή του, μήπως και προλάβει να σωθεί η ομάδα. Η μη έγκαιρη όμως παραίτηση, η κακή οικονομική κατάσταση, πλέον της ομάδας δεν δώσανε τον απαιτούμενο χρόνο και τη δυνατότητα για διορθωτικές κινήσεις στην νέα Διοίκηση Πρωτοδικείου, που ορίσθηκε να αποτρέψει το μοιραίο, τον υποβιβασμό στην Α2, όπου θα έχει να αντιμετωπίσει τον συμπολίτη του Άθλο, τη νέα ομάδα, που δημιουργήθηκε μετά τη διάσπαση του ΔΣ του Α.Ο.Ο. κατά την περίοδο 2015.

Τον Ιούνιο του 2017, που προκηρύχτηκαν εκλογές, ήταν λογικό σε τέτοια κατάσταση, που βρίσκονταν τα διοικητικά και τα οικονομικά του συλλόγου και με τόσες εκκρεμότητες να μην δηλώσουν ενδιαφέρον φίλοι της ομάδας να υποβάλουν υποψηφιότητα για το ΔΣ. Έτσι η υπόθεση κατέληξε πάλι στο Πρωτοδικείο, που όρισε νέα διοίκηση για ένα χρόνο για να προσπαθήσει να νοικοκυρεύσει όσο μπορέσει τον άλλοτε κραταιό και υπόδειγμα λειτουργίας και οργάνωσης Α.Ο.Ο. Η σημερινή κατάσταση είναι πολύ δύσκολη, η ομάδα βιώνει μία τραγωδία, οι φίλοι της που την ακολουθούσαν παντού και την υποστήριξαν με την ψυχή και καρδιά τους το λιγότερο που θα ήθελαν θα ήταν το αυτονόητο, αυτό που μας δίδαξαν οι αρχαίοι κλασσικοί τραγωδοί: να επέλθει κάθαρση.

Επίλογος

Ο Α.Ο.Ο. στην τόσο λαμπρή πορεία του, που χάρισε αίγλη, φήμη, γόητρο στην πόλη του και πρόσφερε μοναδικές στιγμές συγκίνησης και υπερηφάνειας στους πολυπληθείς φίλους του, άφησε και μια γεύση πικρίας, δεν κατάφερε να κατακτήσει έναν τίτλο. Βέβαια το ταξίδι μπορεί τελικά να αξίζει περισσότερο από τον προορισμό. Όπως είπε ο μεγάλος μας ποιητής Καβάφης «Η Ιθάκη σ' έδωσε το ωραίο ταξίδι…».

ΣΥΛΛΟΓΟΙ

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 423-431

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ – ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ – ΣΩΜΑΤΕΙΑ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ

Πασχάλης Μαυρίδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αναφέρονται οι Σύλλογοι που λειτούργησαν και λειτουργούν στη Νέα Ορεστιάδα από την ίδρυσή της μέχρι και σήμερα, που είναι ιστορικοί, επαγγελματικοί, αθλητικοί, μουσικοί και γενικά πολιτιστικοί. Τονίζεται πως η δράση όλων αυτών των Συλλόγων είναι συνυφασμένη με την ιστορία, τα επαγγέλματα, τον αθλητισμό και γενικά με τον πολιτισμό της Νέας Ορεστιάδας. Ιδιαίτερα τονίζεται πως οι πολιτιστικοί Σύλλογοι είναι τα πολιτιστικά κύτταρα της Νέας Ορεστιάδας. Πολλοί απ' τους συλλόγους της σημερινής Νέας Ορεστιάδας λειτουργούσαν στην Αδριανούπολη και το Κάραγατς, απ' όπου προέρχονται οι ιδρυτές της Νέας Ορεστιάδας, οι σκοποί αυτών των συλλόγων ήταν πολύπλευροι, υλικοί, ηθικοί και εθνικοί. Πολλοί απ' αυτούς τους Συλλόγους στα χρόνια της τουρκοκρατίας εργάζονταν κυρίως για τα εθνικά δίκαια και για την προστασία της Ορθόδοξης πίστης.

Λέξεις κλειδιά: *Πολιτιστικοί σύλλογοι, επαγγελματικοί σύλλογοι, σωματεία, Νέα Ορεστιάδα*

Το θέμα Πολιτιστικοί και Επαγγελματικοί Σύλλογοι της Νέας Ορεστιάδας από την ίδρυση της μέχρι σήμερα, ως θέμα εργασίας του συνεδρίου, επιλέχτηκε γιατί οι δράσεις των Συλλόγων είναι συνυφασμένες με την ιστορία και τον πολιτισμό της Νέας Ορεστιάδας, που είναι το αντικείμενο του Δεύτερου σημερινού Πανελλήνιου Συνεδρίου.

Οι τοπικοί μας πολιτιστικοί Σύλλογοι είναι τα πολιτιστικά κύτταρα της κοινωνίας μας. Οι πολιτιστικοί Σύλλογοι με τις ποικίλες δραστηριότητές τους είναι εκείνοι που κρατούν ζωντανή την κοινωνία μας και ιδιαίτερα στα χωριά μας, που επικρατεί δυστυχώς ένας μαρασμός, μια απελπισία ανάμεσα στον γηρασμένο τους πληθυσμό. Ποικίλες είναι οι δραστηριότητες και χρήσιμες ιδιαίτερα στα χωριά μας, ακόμη και την περίθαλψη μοναχικών ατόμων αναλαμβάνουν, αλλά και την φροντίδα της κηδείας αυτών των ατόμων.

Από τα χρόνια της ίδρυσης της νέας πατρίδας άρχισαν να λειτουργούν οι Σύλλογοι. Οι Σύλλογοι και τα Σωματεία είχαν σκοπό, ιδιαίτερα κατά τα πρώτα χρόνια της ίδρυσης της Νέας Ορεστιάδας να παρέχουν κάθε είδους βοήθεια προς τον πάσχοντα συμπολίτη τους. Σκόπευαν στην ποιοτική αναβάθμιση της ζωής των προσφύγων της Νέας Ορεστιάδας και να καλύψουν τις διάφορες ανάγκες της τοπικής κοινωνίας, οικονομικές, τεχνικές, πνευματικές, περιβαλλοντικές, ψυχαγωγικές, πολιτιστικές κ.ά.

Ο παλαιότερος Σύλλογος της Νέας Ορεστιάδας είναι ο Σύλλογος Κυριών και Δεσποινίδων «Η Φιλόπτωχος Αδελφότης», που ιδρύθηκε στην τουρκοκρατούμενη Αδριανούπολη, έδρασε με την απελευθέρωση της Αδριανούπολης το 1920, το 1922 μεταφέρθηκε στο Καραγάτς και το 1923 στην Νέα Ορεστιάδα, όπου συνεχίζει την λειτουργία του μέχρι και σήμερα.

Η πρώτη Πρόεδρος του Συλλόγου στην Νέα Ορεστιάδα, η Ελένη Τάσσιου, εργάστηκε με το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου πολλά χρόνια για την ανακούφιση των απόρων και των αρρώστων. Οργάνωσε την κοσμική ζωή της πόλης και τα έσοδα τα διέθετε για φιλανθρωπικούς σκοπούς. Τον πρώτο ακόμη χρόνο οργάνωσε έκθεση εργόχειρων στο

ύπαιθρο γιατί δεν υπήρχε στέγη. Το 1940-41 ο Σύλλογος ήταν ένα μεγάλο εργαστήρι, που ετοίμαζε μάλλινα για τους στρατιώτες που πολεμούσαν στα Ελληνοαλβανικά βουνά.

Ο Σύλλογος σήμερα επιδιώκει την επίτευξη των σκοπών του με την χορήγηση τακτικών επιδομάτων, εκτάκτων βοηθημάτων, χορήγηση φαρμάκων, καταβολή νοσηλείων, εύρεσης εργασίας σε ανέργους και ενίσχυση απόρων μαθητών και φοιτητών. Σημερινή Πρόεδρος του Συλλόγου είναι η Νικόλ – Ιουστίνη Ιωαννίδου.

Άλλοι Σύλλογοι, που πολλοί από αυτούς λειτουργούν μέχρι και σήμερα είναι: το Σωματείο των επαγγελματιών «Η Αλληλοβοήθεια», που ιδρύθηκε το 1924 και τα πρώτα Μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου αυτού του Σωματείου ήταν οι: Γ. Μακαρώνης, Π. Μαρούδης, Ι. Θαλασσινός, Α. Νικολαϊδης, Β. Μίνογλου κ.ά.

Στις 6 Απριλίου 1927 αντικατέστησε αυτό το Σωματείο η Ένωση Επαγγελματιών και Βιοτεχνών Ορεστιάδας και Περιφέρειας και συνέχισε το έργο του. Συνέτεινε στην λύση κάθε διαφοράς και αρμονικής συμβίωσης των επαγγελματιών, λειτουργεί μέχρι και σήμερα και σκοπός της είναι: 1) Η μελέτη, η προστασία και η προαγωγή των ηθικών, οικονομικών και επαγγελματικών συμφερόντων, 2) η μέριμνα για την ανάπτυξη του τόπου και 3) η συμβολή στην οικονομική, κοινωνική ανάπτυξη της Νέας Ορεστιάδας και της περιοχής. Σήμερα Πρόεδρος είναι ο Αθανάσιος Μπαχαρίδης.

Κάτω από τον Οθωμανικό ζυγό οι Έλληνες στην Αδριανούπολη και στο Καραγάτς οργανώθηκαν σε συντεχνίες (εσνάφια), των οποίων οι σκοποί ήταν πολύπλευροι: 1) Υλικοί: Η εξυπηρέτηση των επαγγελματικών τους συμφερόντων και η προσφορά κάθε υλικής βοήθειας στα μέλη τους, 2) Ηθικοί: Ο έλεγχος του αθέμιτου ανταγωνισμού και η ηθική βοήθεια των Μελών, 3) Εθνικοί: Πολλές από τις συντεχνίες εργάζονταν για τα εθνικά δίκαια και την προστασία της ορθόδοξης πίστης.

Οι συντεχνίες της Αδριανούπολης και του Καραγάτς συνέχισαν τη λειτουργία τους στη Νέα Ορεστιάδα. Σύμφωνα πάντα με τις ανάγκες των προσφύγων και τις απαιτήσεις της εποχής. Και είναι τα παρακάτω σύλλογοι, συνεταιρισμοί και ενώσεις.

Ο Σύλλογος των Τσαγκάρηδων: πρώτος Πρόεδρος του Σωματείου στη Νέα Ορεστιάδα ήταν ο Δανιήλ Ατζίδης, μέλη ήταν οι: Βασίλειος Παραπαγγίδης, Δημήτριος Μουζάς, Γεώργιος Παπαδόπουλος, Νικόλαος Πατούνας, Πέτρος Τσιακιρίδης, Ιωάννης Ζησούδης. Γιόρταζαν του Αγίου Σπυρίδωνα.

Σωματείο των Γεωργών, «Άγιος Μόδεστος»: πρώτος Πρόεδρος ήταν ο Κωνσταντίνος Περεντίδης και γιόρταζαν του Αγίου Μόδεστου.

Σωματείο των Κρεοπωλών, με πρώτο Πρόεδρο τον Κωνσταντίνο Λουκίδη και μέλη τους Θεόδωρο Παπαδόπουλο, Κυριάκο Καράκαντη, Χαράλαμπο Καράκαντη, Δημήτριο Καράκαντη, Ζήση Παπαδόπουλο, Σπύρο Κεσούδη, Μιχαήλ Χατζηκύρκα. Γιόρταζαν των Ταξιαρχών.

Σωματείο Ραφτάδων, με πρώτα μέλη τους Ιωάννη Σεϊτανίδη, Σωτήρη Γκαρά, Άγγελο Μαυρίδη, Νικόλαο Τσολάκογλου, Αγγέλου, Αργύριο Δραζίδη, Λεωνίδα Φάκο, Θεόδωρο Καργίδη, Νικόλαο Παρτάλα, Μωΰς Κάλβο, Αβραάμ, Παναγιώτη Καλκανίδη και πρώτο Πρόεδρο τον Ανδρέα Κατσανίδη. Προστάτες τους ήταν ο Άγιος Κωνσταντίνος και η Αγία Ελένη.

Σωματείο Σιδεράδων και Καροποιών, με πρώτο Πρόεδρο τον Αθανάσιο Τσαβδαρίδη και μέλη τους σιδεράδες: Ιάκωβο Παλλίδη, Κωνσταντίνο Παλλίδη, Πέτρο Γιοψαλίδη (γνωστός ως Πατλάκας), Στέργιο Μαργίδη, Δημήτριο Κούκλατζη, Σταύρο Τσακιρίδη, Δημήτριο Κεμαλή. Γιόρταζαν του Προφήτη Ηλία.

Σωματείο Μαραγκών, με μέλη τους: Ευάγγελο Τσαβδάρη, Γεώργιο Πριγγόπουλο, Αλέξανδρο Πασχαλίδη, Βάσω Χρήστου, Γεώργιο Καρατζά.

Σωματείο Αρτοποιών, με μέλη τους: Αλέξανδρο Παπαδόπουλο, Μιχάλη Κελεσίδη, Γρηγόρη Αζορίδη, Παναγιώτη Χαρνίδη, Πέτρο Παρτακελούδη, Θεόδωρο Καζαντζόγλου. Γιόρταζαν του Προφήτη Ηλία.

Σωματείο Σαρωθροποιών, με πρώτο Πρόεδρο τον Ιωάννη Κυριαλάνη και μέλη τους: Αντώνιο Τζιρίτη, Αντώνιο Αντωνιάδη, Μιχαήλ Γκαγκαβουζίδη, Σολομών Μουσχατέλ, Μούρδο, Αλμπέρτο Μουσχατέλ. Γιόρταζαν του Αγίου Χαραλάμπους.

Σωματείο Κουρέων, με πρώτο Πρόεδρο τον Θρασύβουλο Κοντοδήμο και μέλη τους Θεόδωρο Κοψίδη, Νικόλαο Γκαρίπη, Άγγελο Ταλεβή Άγγελο και Σερκίση.

Γεωργικός Συνεταιρισμός «Η Πρόοδος» ιδρύθηκε το 1946, είχε 160 μέλη, με πρώτο Πρόεδρο τον Θόδωρο Κολιούδη.

Σωματείο Οικοδόμων, με πρώτο Πρόεδρο τον Αθανάσιο Ραλούση.

Σωματείο αμαξάδων.

Εμπορικός Σύλλογος Ορεστιάδας που ιδρύθηκε το έτος 1988, ως πρωτοβάθμια επαγγελματική οργάνωση. Πρώτος πρόεδρος ο Παναγιώτης Σεϊτανίδης. Σημερινός Πρόεδρος είναι ο Αθανάσιος Σιγρέκης.

Η Νέα Ορεστιάδα εκτός απ' τον αστικό τομέα έχει και τον γεωργικό τομέα, έχει μεγάλη γεωργική περιφέρεια με εύφορη γη, παράγει πλήθος γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων. Το 1944 ιδρύθηκε στην Ορεστιάδα η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών, με πρώτο Πρόεδρο τον Γεώργιο Μητολίδη και Διευθυντή τον Τριαντάφυλλο Αραμπατζή. Σκοπός της Ένωσης είναι η εξυπηρέτηση των γεωργών σε όλους του τομείς. Πρόεδρος σήμερα είναι ο Δήμος Καραδήμος και Διευθυντής ο Αθανάσιος Ράσγκελης. Το 1962 ιδρύθηκε στη Νέα Ορεστιάδα η Διεύθυνση Γεωργίας, που λειτουργεί μέχρι σήμερα, με διακοπή από το 1971 έως το 1975. Στο πρόγραμμά της είναι η διάδοση των σύγχρονων καλλιεργειών.

Ο αθλητισμός στη Νέα Ορεστιάδα έχει τη δική του ιστορία και έπαιξε πρωτεύοντα ρόλο στην κοινωνία των προσφύγων. Το πρώτο Μουσικοαθλητικό Σωματείο στη Νέα Ορεστιάδα, «Ο ΟΡΦΕΥΣ», ιδρύθηκε το 1924 με πρόεδρο το Στέργιο Νικολαΐδη. Το σωματείο αυτό οργάνωσε και χοροεσπερίδες.

Το 1928 ιδρύθηκε ο Μουσικογυμναστικός Σύλλογος «ΟΡΕΣΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ», σε ανάμνηση του Ορέστη, ιδρυτή της πρώτης Ορεστιάδας, της σημερινής Αδριανούπολης. Αυτό το Σωματείο οργάνωσε την πρώτη ποδοσφαιρική ομάδα, με αξιόλογους ποδοσφαιριστές και αξιόλογες εμφανίσεις. Οι δραστηριότητες του Ορέστη συνεχίζονται μέχρι και σήμερα με πρόεδρο τον Αλέξανδρο Δημητριάδη. Με τη γερμανική βέβαια κατοχή σταμάτησε κάθε αθλητική δραστηριότητα.

Το μουσικό τμήμα αυτού του Συλλόγου με τον ακούραστο Βασίλειο Πριγγόπουλο δημιούργησε μαντολινάτα και οργάνωσε τις πρώτες μουσικές εκδηλώσεις.

Μεγάλη ήταν και η συμβολή του διδασκάλου Νικολάου Βάσου, στη μουσική παιδεία των μαθητών των Δημοτικών σχολείων, αλλά και των παιδιών που είχαν τελειώσει το Δημοτικό Σχολείο. Δίδασκε μουσική και διοργάνωνε συναυλίες. Μετά την κατοχή άρχισαν δειλά, δειλά να εμφανίζονται και μουσικά συγκροτήματα. Ένα από τα πρώτα μουσικά συγκροτήματα ήταν του Νίκου Νισούδη, του Ορέστη Καραδημήτρη και του Βασίλη Κυριακίδη.

Η οργάνωση της Φιλαρμονικής καθυστέρησε, γιατί άλλες ήταν οι προτεραιότητες των προσφύγων, με αποτέλεσμα τα όργανα της Φιλαρμονικής της Αδριανούπολης να μένουν σε κιβώτια και να καταστρέφονται. Το έτος 1930 η Κοινότητα προσέλαβε ως μουσικοδιδάσκαλο τον Πολίτη, για την οργάνωση της Φιλαρμονικής και έγινε παραγγελία καινούριων μουσικών οργάνων. Μεγάλη ήταν η συμμετοχή των νέων για την εκμάθηση μουσικών οργάνων. Η παρουσία της Φιλαρμονικής, από την ίδρυσή της μέχρι και σήμερα, είναι συνεχής σ' όλες τις εθνικές μας γιορτές και σε πολλές πολιτιστικές εκδηλώσεις της πόλης μας.

Το 1970 ιδρύθηκε ο Αθλητικός Όμιλος Ορεστιάδας με τα παρακάτω αθλητικά τμήματα: 1) Ομάδα πετοσφαίρισης (βόλεϊ), 2) Καλαθοσφαίρισης (μπάσκετ) και πρώτο πρόεδρο τον Κυριάκο Κυζιρίδη. Η ομάδα πετοσφαίρισης με πρόεδρο τον Αντώνη Παναγόπουλο κατάφερε να ανεβεί στην πρώτη κατηγορία του αθλήματος στην Ελλάδα. Σημερινός Πρόεδρος είναι ο Αρχοντής Αρχοντίδης.

Από το 1978 λειτουργεί ο Γυμναστικός Σύλλογος «ΈΝΩΣΗ ΟΙΝΟΗΣ», με ποδοσφαιρική ομάδα. Επίσημα αναγνωρίστηκε το έτος 1998. Σήμερα πρόεδρος είναι ο Περικλής Γακίδης.

Το 1977 ιδρύθηκε ο ποδοσφαιρικός Σύλλογος «ΗΡΑΚΛΗΣ ΣΑΓΗΝΗΣ» με πρώτο Πρόεδρο τον Κωνσταντίνο Λελιόπουλο και σημερινό Πρόεδρο τον Αναστάσιο Μαγουλίδη.

Αθλητικός Γυμναστικός Σύλλογος «ΔΟΞΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ» λειτουργεί από το έτος 1980, με Πρόεδρο σήμερα τον Παναγιώτη Δέλγα.

Αθλητικός Σύλλογος «Άθλος Ορεστιάδας», που ασχολείται με το βόλεϊ, ιδρύθηκε το 2015 με σημερινό Πρόεδρο τον Γεώργιο Τσολακίδη. Λειτουργεί και τμήμα αντιπτέρισης με υπεύθυνο τον Λάμπρο Καμπορόζο.

«ΑΘΛΗΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ TAEKWODO» ιδρύθηκε το 1985, με Πρόεδρο σήμερα τον Γεώργιο Ζεμπέκη.

«ΑΘΛΗΤΙΚΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ TAEKWODO – ΑΘΛΟΝ» ιδρύθηκε το 1989, με πρώτο Πρόεδρο τον Γεώργιο Στεργάτο και σημερινό Πρόεδρο τον Σαράντη Στεργάτο.

«ΟΜΙΛΟΣ ΦΙΛΩΝ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ Ορεστιάδας» ιδρύθηκε το 1991, με Πρόεδρο τον Πασχάλη Λασπίδη και το 1999 εξελίχθηκε σε Λέσχη Αυτοκινήτων 4Χ4 Ορεστιάδας, που ιδρύθηκε το 1999, με πρώτο Πρόεδρο τον Δημήτριο Ράπτη και διοργανώνει κάθε χρόνο έναν επίσημο αγώνα του Πανελληνίου Πρωταθλήματος.

Κολυμβητικός Σύλλογος «ΠΟΣΕΙΔΩΝ», ιδρύθηκε το 1991 με Πρόεδρο τον Γρηγόρη Τζότζολα, αντικαταστάθηκε το 2004 απ' τον κολυμβητικό Σύλλογο «Νηρέα» με Πρόεδρο τον Γιάννη Ανδρεάδη. Σκοπός του Συλλόγου είναι η διάδοση του αθλήματος της κολύμβησης και της υδατοσφαίρισης. Με την νέα του μορφή ο Σύλλογος ιδρύθηκε το 2004, με Πρόεδρο τον Μιχαήλ Αθανασόπουλο. Ο σημερινός Πρόεδρος του Συλλόγου είναι ο Πασχάλης Καμπάδαης. Μέχρι σήμερα κατάφερε να έχει στις τάξεις του αθλητές με πανελλήνια αναγνώριση. Ο Σύλλογος συμμετέχει με αθλητές του σε επίσημους αγώνες εντός της Ελλάδας, αλλά και στο εξωτερικό. Στα πλαίσια της κοινωνικής προσφοράς, οι αθλητές του Συλλόγου μας τα Χριστούγεννα, πρόσφεραν δώρα για τα άπορα παιδιά της πόλης μας.

Ποδηλατικός Αθλητικός Σύλλογος Ορεστιάδας με τον τίτλο «ΡΗΣΟΣ» ιδρύθηκε στις 25 Μαΐου 2008. Ανήκει ως αθλητικό σωματείο στην Ελληνική Ομοσπονδία Ποδηλασίας και στην Ένωση Ποδηλατικών Σωματείων Μακεδονίας Θράκης. Πρώτος Πρόεδρος του Συλλόγου ήταν ο Γρηγόρης Αποστολίδης και σημερινός Πρόεδρος ο Χρήστος Λεβέντης, Χειρούργος Ουρολόγος. Σκοπός του Συλλόγου είναι η διοργάνωση και συμμετοχή σε αγώνες ποδηλασίας στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και η αγάπη του ποδηλάτου ως περιηγητική, αθλητική, ψυχαγωγική, κοινωνική μορφή. Ο συντονισμός στη δράση και αλληλοϋποστήριξη των μελών του φίλου του ποδηλάτου. Ο Σύλλογος διοργανώνει συζητήσεις, προβολές, εκδρομές, σεμινάρια με σκοπό την αγάπη στην ποδηλασία. Κάθε χρόνο διοργανώνει ο Σύλλογος πανελλήνιο ποδηλατικό αγώνα, με συμμετοχή αθλητών απ' την Ελλάδα και το εξωτερικό.

Παλαιστικός Σύλλογος Ορεστιάδας Κένταυρος, ιδρύθηκε το 1987. Σκοπός του είναι να αναβιώσει την θρακιώτικη παλαίστρα, που γινόταν στην περιοχή μας στα πανηγύρια των χωριών, στην Νέα Ορεστιάδα στην εορτή των Αγίων Θεοδώρων, γινόταν επίσης σε κάθε γάμο σε χωριά της περιοχής.

«ΛΕΣΧΗ ΜΟΤΟΣΙΚΛΕΤΙΣΤΩΝ», ιδρύθηκε το έτος 1989 και λειτουργεί με πρώτο Πρόεδρο τον Μαργαρίτη Χαραλαμπίδη, σήμερα ως Σύλλογος Φίλων Μοτοσυκλέτας Ορεστιάδας.

«ΣΚΟΠΕΥΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ», ιδρύθηκε το 2003 και λειτουργεί σήμερα με Πρόεδρο τον Σωτήρη Πετρόπουλο.

Σύλλογος Τοξοβολίας Νέας Ορεστιάδας «Οδρύσες». Σκοπό έχει την προώθηση του ολυμπιακού αθλήματος της τοξοβολίας. Παίρνει μέρος σε αγώνες στην Νέα Ορεστιάδα και γενικά στο πανελλήνιο.

Πρόσφατα, το 2005 ιδρύθηκε και ο Γυμναστικός Σύλλογος «Η ΦΙΛΙΑ» με δύο τμήματα: της καλαθοσφαίρισης (μπάσκετ) και της επιτραπέζιας αντισφαίρισης (πινγκ-πονγκ) και με Πρόεδρο τον Σόλωνα Μαυρίδη.

Εργατοϋπαλληλικό Κέντρο: ιδρύθηκε το 1974 με Πρόεδρο του πρώτου Διοικητικού Συμβουλίου τον Ευγένιο Χατζημαρινάκη. Στο Εργατοϋπαλληλικό Κέντρο ανήκουν σήμερα τα παρακάτω σωματεία: 1) Οικοδόμων και Συναφών Επαγγελμάτων Ορεστιάδας και

Περιφέρειας, 2) Ιδιωτικών Υπαλλήλων Ορεστιάδας και Περιφέρειας, 3) Φορτοεκφορτωτών Ορεστιάδας και Περιφέρειας, 4) Εργαζομένων στην Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης Ορεστιάδας, 5) Ένωσης Υπαλλήλων Γεωργικών Συνεταιρισμών Ορεστιάδας. 6) Δημοτικής Επιχείρησης Ύδρευσης και Αποχέτευσης Ορεστιάδας, 7) Υπαλλήλων Οργανισμού Εγγείων Βελτιώσεων Ορεστιάδας και Περιφέρειας, 8) Επαγγελματιών Οδηγών Ορεστιάδας και Περιφέρειας, 9) Ξενοδοχοϋπαλλήλων Ορεστιάδας, 10) Εργατοϋπαλλήλων Δήμου Ορεστιάδας, 11) Εκδοροσφαγέων Ορεστιάδας, 12) Καθαριστριών Ορεστιάδας και Περιφέρειας, 13) Εργατοϋπαλλήλων YTONG Α.Ε.Β.Ε. Ορεστιάδας, 14) Εργατοϋπαλλήλων ΘΡΑΚΩΝ Α.Ε.Β.Ε. Ορεστιάδας, 15) Εργατών ΕΒΡΟΣΤΡΩΜ Ορεστιάδας και 16) Εποχιακών Εργατών ΤΟΕΒ και ΓΟΕΒ Ορεστιάδας και Περιφέρειας.

Ο Μορφωτικός Σύλλογος «Λαογραφικό Μουσείο Ορεστιάδας και Περιφέρειας», που ιδρύθηκε το 1974, και διατηρεί σε λειτουργία το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο του Συλλόγου, την Ενόργανη Θρακική Χορωδία, την Εφηβική Παραδοσιακή Χορωδία, τα Τμήματα Διδασκαλίας Παραδοσιακών Μουσικών Οργάνων, τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα με τα οποία προσπαθεί να κρατήσει ζωντανή την άυλη πολιτιστική μας παράδοση. Τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα τα παρακολουθούν μαθητές της Α/Βάθμιας και Β/Βάθμιας Εκπαίδευσης. Ο Μορφωτικός Σύλλογος του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου εργάζεται για την προβολή της πρόσφατης ιστορίας της περιοχής μας, εκθέτει το πολύτιμο ιστορικό και λαογραφικό υλικό στο Μουσείο που έχει επιφάνεια 500 τ.μ. και λειτουργεί με τις πλέον σύγχρονες τεχνολογίες της μουσειολογίας και των ψηφιακών μέσων.

Ο πολιτιστικός Σύλλογος Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών «Η Ορεστιάδα». Ιδρύθηκε το 2003 με σκοπό την έρευνα, την μελέτη της ιστορίας, της λαογραφίας και της γλώσσας της περιοχής μας καθώς και την ανάδειξη και αναγνώριση σημαντικών γεγονότων, που διαμόρφωσαν την ιστορική πορεία του τόπου μας. Οι δραστηριότητες του Συλλόγου διακρίνονται σε εκδηλώσεις επιστημονικού, ενημερωτικού και πολιτιστικού χαρακτήρα. Ο Σύλλογος τυπώνει την εφημερίδα «Η Ορεστιάδα». Επίσης, πραγματοποιεί κάθε χρόνο στο Άλσος Αδριανουπόλεως την συγκέντρωση των απανταχού Ορεστιαδιτών. Πρώτος Πρόεδρος ήταν ο κ. Χρήστος Κούκλατζης και σημερινός Πρόεδρος είναι ο Αθανάσιος Λυμπερίδης.

Λειτουργεί επίσης και ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως με έδρα την Νέα Ορεστιάδα, όπου σε αίθουσα του παλαιού Ειρηνοδικείου εκτίθεται η βιβλιοθήκη του Συλλόγου με 4.500 τόμους ιστορικών βιβλίων.

Ο Μουσικός Πολιτιστικός Σύλλογος «Απόλλων» Νέας Ορεστιάδας ιδρύθηκε το έτος 1980 με σκοπό την ανάπτυξη της μουσικής παιδείας και την πολιτιστική ανύψωση των Μελών του Συλλόγου και των κατοίκων της πόλης μας. Η χορωδία του Συλλόγου αποτελείται από 40 εθελοντές, που τους ενώνει το μεράκι για το έντεχνο τραγούδι. Η χορωδία έχει σημειώσει πολλές επιτυχίες και διακρίσεις σε όλη την Ελλάδα και στο εξωτερικό. Έλαβε μέρος σε Φεστιβάλ Χορωδιών Θεσσαλονίκης, Παλαιό Φάληρο, Θράκη – Ελλάδα – Κύπρος – Αιγαίο, Γενεύη, Ρουμανία, Δράμα, Καβάλα, Κάρυστο, Ναύπακτο και άλλες πόλεις.

Επίσης διοργάνωσε πολλά αφιερώματα σε μεγάλους μουσικοσυνθέτες, όπως στον Μίκη Θεοδωράκη, Μάνο Χατζηδάκη, Μίμη Πλέσσα, Μάνο Λοΐζο, Γιάννη Ρίτσο, Νίκο Γκάτσο, Γιώργο Ζαμπέτα, Μάριο Τόκα, Βασίλη Τσιτσάνη και δύο μουσικοθεατρικές παραστάσεις «Πάμε μια βόλτα στο φεγγάρι» και «Πάμε σαν άλλοτε» αφιερωμένες και οι δύο παραστάσεις στην νοσταλγία. Πρώτος Πρόεδρος της χορωδίας ο δικηγόρος Σωκράτης Αντωνιάδης, δεύτερη Πρόεδρος η αείμνηστη Ελπίδα Ναλμπάντη, σήμερα Πρόεδρος του Συλλόγου η κ. Μαρία Εμμανουηλίδου. Μαέστρος και δασκάλα η κ. Αριάδνη Ροροπούλου. Πιανίστα η κ. Λένα Λελίδου.

Το Λύκειο Ελληνίδων Ορεστιάδας, ως παράτημα του Κεντρικού Λυκείου των Ελληνίδων της Αθήνας, ιδρύθηκε το 1979, με πρώτη Πρόεδρο την κ. Βαλεντίνη Εξακουστού. Η σημερινή Πρόεδρος του Συλλόγου είναι η κ. Ρένα Τζότζολα.

Το Λύκειο Ελληνίδων Ορεστιάδας είναι μοναδικό στον Έβρο και αποτελεί σημαντικό πυλώνα πολιτισμού στην περιοχή, με έντονη ανθρωπιστική, πολιτιστική και κοινωνική δράση, με στόχο πάντα την διάσωση και διάδοση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, καθώς και την βελτίωση της θέσης της γυναίκας και μητέρας.

Σήμερα έχει 300 μέλη και δραστηριοποιείται σε πολλούς τομείς. Λειτουργούν τμήματα εκμάθησης παραδοσιακών χορών απ' όλα τα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας, της Κύπρου και για όλες τις ηλικίες. Λειτουργούν τα παρακάτω τμήματα: 1) το Τμήμα Εορτών και Εκδηλώσεων, 2) το Φιλολογικό Τμήμα και Διαλέξεων, 3) το Τμήμα Εκδρομών και 4) το Τμήμα Εθνικών Ενδυμασιών και Ιματιοθήκης.

Έχει οργανώσει φεστιβάλ παραδοσιακών χορών, στα οποία έχει φιλοξενήσει αρκετά Λύκεια και χορευτικές ομάδες άλλων Συλλόγων: Σητείας, Κατερίνης, Νάουσας, Λονδίνου, όπως και των Τρικάλων, Μαϊστρου, Αλεξανδρούπολης. Συμμετείχε σε φεστιβάλ βαλκανικών χορών, όπου και διακρίθηκε με το πρώτο βραβείο, στο φεστιβάλ Δράμας και στο φεστιβάλ Καβάλας. Ο Σύλλογος Λύκειο Ελληνίδων Ορεστιάδας με την πολύπλευρη δράση του και την καλή συνεργασία των Μελών του Διοικητικού Συμβουλίου συνεχίζει την ανοδική πορεία του.

Θρακικό Κέντρο Πολιτισμού «Διόνυσος» με το θεατρικό εργαστήρι. Παρουσιάζει θεατρικές παραστάσεις όχι μόνο στη Νέα Ορεστιάδα και οργανώνει Πανελλήνιους Διαγωνισμούς Ερασιτεχνικών Θεατρικών Θιάσων. Το Θεατρικό Εργαστήρι στο πρόσωπο του Άκη Τσονίδη βρήκε τον άνθρωπο που πορεύτηκε και πορεύεται μέχρι σήμερα.

Τμήμα Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού Ορεστιάδας. Μεγάλη είναι η προσφορά του Τμήματος Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού Ορεστιάδας στις πρώτες βοήθειες και στο κοινωνικό έργο. Επίσης, εκπαιδεύτηκαν και ορκίστηκαν δύο σειρές εθελοντριών με πλήρη κατάρτιση για την προσφορά πρώτων βοηθειών. Στα περασμένα χρόνια λειτουργούσε και ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός Νεότητας και πρόσφατα ιδρύθηκε το Τμήμα Σαμαρειτών. Πρώτος Πρόεδρος στην Νέα Ορεστιάδα ήταν ο κ. Βαρσάμης Βαρσαμακίδης και σημερινός ο γιατρός κ. Νικόλαος Πανταζής.

Το Γραφείο Εφέδρων Αξιωματικών, που ιδρύθηκε το 1963, οργάνωσε χορωδία με έντεχνο τραγούδι και παρουσίασε θεατρικά έργα, σήμερα η έδρα του μεταφέρθηκε στην Αλεξανδρούπολη.

Ο Σύλλογος Εθελοντών Αιμοδοτών Νέας Ορεστιάδας «Άγιος Παντελεήμων ο Ιαματικός» ιδρύθηκε στις 5 Δεκεμβρίου 1979, με πρώτο Πρόεδρο τον κ. Παναγιώτη Καφετζή. Σκοπός του είναι η άμεση ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση των ανθρώπων, ώστε η περιοχή μας και κατά προέκταση η χώρα μας να γίνει αυτάρκης σε αίμα, που θα προέρχεται αποκλειστικά και μόνο από εθελοντές αιμοδότες. Ο Σύλλογος αριθμεί σήμερα περισσότερα από 1.000 μέλη, που συμμετέχουν ενεργά σε τακτικές εθελοντικές αιμοδοσίες και άλλες δράσεις. Το αίμα που συγκεντρώνεται διατίθεται σε παιδιά με μεσογειακή αναιμία, χρόνιους πάσχοντες, στις οικογένειες των εθελοντών αιμοδοτών και γενικά σε συνανθρώπους μας που το έχουν ανάγκη. Συμμετέχει ενεργά στις αμφικτιονίες, στην Πανελλήνια λαμπαδηδρομία, σε συνέδρια, σε τοπικές εκδηλώσεις, όπως στα Ορέστεια και τις συναντήσεις των νέων στον ποταμό Άρδα.

Αρμενική Κοινότητα Ορεστιάδας-Διδυμοτείχου. Σκοπός είναι η διατήρηση του αρμένικου πολιτισμού, της ιστορίας και της γλώσσας. Πρόεδρος ο Κεβόρκ Τοροζιάν.

Αρμένικος Χορευτικός Σύλλογος Νέας Ορεστιάδας «ΤΖΙΛΑΒΙΔΗ». Ιδρύθηκε το έτος 2013, με πρώτη Πρόεδρο και σημερινή την κ. Άννα Γκεβοργκιάν – Τζιλαβίδου. Σκοπός του είναι η εκμάθηση αρμένικων παραδοσιακών χορών. Το χορευτικό τμήμα του Συλλόγου έλαβε μέρος σε πολλές εκπολιτιστικές εκδηλώσεις στην Νέα Ορεστιάδα.

Σωματείο Παλαιών Πολεμιστών. Λειτούργησε στην Νέα Ορεστιάδα μετά από τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο και τον Εμφύλιο πόλεμο. Σκοπός του ήταν να εξυπηρετήσει τους παλαιούς πολεμιστές.

Σύνδεσμος Ριμινιτών και Ιερολοχιτών Ορεστιάδας. Στα χρόνια της γερμανικής κατοχής 49 νέοι της περιοχής μας κατέφυγαν στη Μέση Ανατολή, όπου πολέμησαν κατά του Ναζισμού στο πλευρό των συμμάχων μας. Ο Σύνδεσμος άρχισε να λειτουργεί το 1946.

Σώμα Ελλήνων Προσκόπων Ορεστιάδας. Είναι γνωστό πως προσκοπικές ομάδες λειτούργησαν για πρώτη φορά το 1910. Στο Κάραγατς, απ' όπου κατάγονταν οι περισσότεροι πρόσφυγες της Νέας Ορεστιάδας, ιδρύθηκε η πρώτη προσκοπική ομάδα το 1914. Οι πρόσκοποι αυτής της ομάδας, σαν στρατιωτικά χελιδόνια, τραγουδούσαν στις όχθες του

Έβρου ποταμού τον ερχομό του απελευθερωτικού στρατού. Η ιστορία του Προσκοπισμού του Κάραγατς συνεχίστηκε στην Νέα Ορεστιάδα, όπου οι πρόσκοποι μέχρι λίγα χρόνια πριν από το 1940, ήταν οι μόνοι στην πόλη μας που φορούσαν το ένδοξο χακί.

Μεγάλη η προσφορά όλων των τότε προσκόπων και βαθμοφόρων και μεγάλη η πίστη τους στην μεγάλη ιδέα του προσκοπισμού. Ο προσκοπισμός είχε φτάσει στα ανώτατα σημεία της δράσης του για να διαλυθεί μετά από λίγα χρόνια από την δικτατορία του Μεταξά. Σημερινός Πρόεδρος είναι ο Παναγιώτης Τσικοντούρης, που προσπαθεί την οργάνωση και πάλι του προσκοπισμού.

Σώμα Ελληνίδων Οδηγών Νέας Ορεστιάδας. Ιδρύθηκε το 1946, με πρώτη Πρόεδρο την κ. Νίκη Παλαιτσά και σημερινή Πρόεδρο την Ευγενία Μπισκιτζή. Προσφέρει κοινωνικό και εκπαιδευτικό έργο μέχρι και σήμερα. Προσφέρει γνώσεις στις νέες, όπως και ο προσκοπισμός, με την μορφή παιχνιδιού, προσπαθεί να διαμορφώσει τον τρόπο σκέψης στο καλύτερο.

Ένωση Παλαιών Προσκόπων Ορεστιάδας. Σήμερα οι παλαιοί Πρόσκοποι της Νέας Ορεστιάδας είναι οργανωμένοι σε Σωματείο και κάθε τόσο πραγματοποιούν συναντήσεις στην Νέα Ορεστιάδα και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας, ως και Πανελλήνιες συναντήσεις. Μεταξύ άλλων σκοπός τους είναι να συμπαραστέκονται στον ενεργό προσκοπισμό.

Σύλλογος Ποντίων Βόρειου Έβρου «Ο Διγενής». Ο Σύλλογος ιδρύθηκε το 1990, με πρώτο Πρόεδρο τον κ. Κυριάκο Χαραλαμπίδη. Σημερινός Πρόεδρος είναι ο κ. Κωνσταντίνος Καλτσίδης και έχει έδρα την Νέα Ορεστιάδα. Στην περιοχή του Βόρειου Έβρου δεν υπάρχει γηγενής ποντιακός πληθυσμός, που εγκαταστάθηκε το 1922 στην Ελλάδα, οι Πόντιοι της περιοχής είναι από διάφορα μέρη της Ελλάδας.

Τα Μέλη του Συλλόγου προσπαθούν να διατηρήσουν, να μεταδώσουν και να προβάλλουν τα ήθη, έθιμα και την ιστορία του ποντιακού Ελληνισμού στην ευρύτερη περιοχή του Βόρειου Έβρου. Οι κυριότερες δραστηριότητες του Συλλόγου είναι: 1) η διοργάνωση του 14^{ου} Συνεδρίου Εθνικής Αυτογνωσίας της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Ποντιακών Σωματείων τον Οκτώβριο του 2008, 2) Συμμετοχή σε Συνέδριο, που διοργάνωσε η Εύξεινος Λέσχη Ευρωπαίων Πολιτών, τον Μάρτιο του 2016, 3) Συμμετοχή στο 17^{ο} Συνέδριο Εθνικής Αυτογνωσίας της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Ποντιακών Σωματείων το Νοέμβριο του 2016 στο Ηράκλειο Κρήτης, 4) Συμμετοχή στην υποδοχή της εικόνας της Παναγίας Σουμελά στην Νέα Ορεστιάδα, 5) Λειτουργεί τρία χορευτικά τμήματα και τμήμα εκμάθησης ποντιακής λύρας.

Ο Λαογραφικός Πολιτιστικός Σύλλογος Γυναικών Άνω Οινόης «Το Κρασοχώρι» ιδρύθηκε το 1991 και η πρώτη Πρόεδρος του Συλλόγου ήταν η κ. Σταυρούλα Αμπράση. Σκοποί του Συλλόγου είναι: 1) η πλήρης οικονομική, πολιτική, νομική και κοινωνική ισοτιμία της ελληνίδας γυναίκας, 2) η πνευματική και πολιτιστική εξύψωση των γυναικών, 3) η καλλιέργεια και η ανάπτυξη των ιδεωδών της ελευθερίας, της ειρήνης, της δημοκρατίας και η ανάπτυξη σχέσεων φιλίας και συνεργασίας με τις γυναίκες όλου του κόσμου και 4) ειδικά προγράμματα ψυχαγωγίας για τις γυναίκες. Δραστηριότητες του Συλλόγου: 1) Δρώμενα: Καμήλα, την δεύτερη ημέρα των Χριστουγέννων, 2) Έθιμα: το έθιμο της Μπάμπως στις 8 Ιανουαρίου, 3) Συμμετοχή του Συλλόγου στο Πανθρακικό ετήσιο αντάμωμα, 4) Διοργάνωση τριήμερου φεστιβάλ προς τιμήν του Αγίου Φανουρίου και 5) Συμμετοχή χορευτικών τμημάτων σε εκδηλώσεις άλλων Συλλόγων. Η σημερινή Πρόεδρος του Συλλόγου είναι η Ελένη Ζώη.

Ο Εκπολιτιστικός Επιμορφωτικός Σύλλογος Γυναικών Κάτω Σαγήνης «Προφήτης Ηλίας» ιδρύθηκε το 1992, με πρώτη Πρόεδρο την κ. Άννα Σαββοπούλου. Σκοπός του Συλλόγου είναι η διατήρηση και η παρουσίαση των ηθών και εθίμων και η συνέχιση αυτών μέσα από διάφορες πολιτιστικές δραστηριότητες όπως: 1) η οργάνωση του πανηγυριού του παρεκκλησίου Κωνσταντίνου και Ελένης στην Παλαιά Σαγήνη Νέας Ορεστιάδας, όπου θυμούνται οι παλιοί κάτοικοι και γνωρίζουν την ιστορία του τόπου τους οι νεότεροι, 2) η οργάνωση του πανηγυριού του πολιούχου της Κάτω Σαγήνης, Προφήτη Ηλία, όπου εκεί ανταμώνουν φίλοι και συγγενείς για να γιορτάσουν όπως παλιά και να τιμήσουν τον πολιούχο, 3) πολιτιστικές εκδηλώσεις στην πλατεία του οικισμού για τα Χριστούγεννα με

παραδοσιακά φαγητά και παραδοσιακά κάλαντα, 4) συμμετοχή στα γκαγκαβούζικα ανταμώματα, όπου προβάλλουν την Ιστορία και τον πολιτισμό των προγόνων μέσα από δρώμενα, τραγούδια, χορούς, ενδυμασίες και φαγητά.

Μέσα από διάφορα επιμορφωτικά σεμινάρια βελτιώνει την θέση των γυναικών της Κάτω Σαγήνης. Έχει επίσης και φιλανθρωπική δράση, όπου βοηθάει διάφορες άπορες οικογένειες. Ο Σύλλογος συμμετέχει και σε διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις της περιοχής μας (Ορέστεια, Ανθοκομική Έκθεση κ.ά.). Επίσης, υπάρχουν τρία χορευτικά τμήματα με χοροδιδάσκαλο την κ. Αγγελική Χριστούδη. Σημερινή Πρόεδρος του Συλλόγου είναι η κ. Άννα Σιγρέκη.

Εκπολιτιστικός Λαογραφικός Μορφωτικός Σύλλογος Άνω Σαγήνης Ορεστιάδας «Το Λεοντάριον». Ιδρύθηκε το 1995 με πρώτη και σημερινή Πρόεδρο την κ. Ελένη Εμμανουηλίδου. Ο Σύλλογος παρουσιάζει έντονη δραστηριότητα σε θέματα που έχουν σχέση με την λαογραφία, την λαϊκή παράδοση, ήθη κι έθιμα, παραδοσιακούς θρακιώτικους γκαγκαβούζικους χορούς, αλλά και την συμβολή της γυναίκας στην σύγχρονη κοινωνία.

Στον Σύλλογο λειτουργούν 5 χορευτικά τμήματα. Οργανώνουν δύο φορές το χρόνο πολιτιστικές εκδηλώσεις στη εορτή των Ταξιαρχών και των Αγίων Αναργύρων. Συμμετέχουν σε διάφορες εκδηλώσεις σε όλη την Ελλάδα.

Πολιτιστικός Λαογραφικός Σύλλογος Κλεισσούς. Ιδρύθηκε το 1992, με σκοπό να προβάλει τα ήθη, τα έθιμα, τους χορούς, τα τραγούδια και τις φορεσιές, που έφεραν οι πρώτοι πρόσφυγες κάτοικοι. Σήμερα ο Σύλλογος διαθέτει χορευτικά τμήματα ενηλίκων και παιδιών, τμήμα κρουστών με τουμπερλέκια, χορωδία, τμήμα ζωγραφικής, τμήμα χειροτεχνίας – ντεκουπάζ και τμήμα πλεκτού. Έχει πάρει μέρος σε πολλές εκδηλώσεις στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Πρώτη Πρόεδρος του Συλλόγου ήταν η Βούλα Κυριαζοπούλου και σημερινή Πρόεδρος είναι η Αναστασία Μπακάλογλου.

Πολιτιστικός Σύλλογος Κάτω Οινόης «Τ' ΑΜΠΕΛΙΑ». Ιδρύθηκε το 1993. Η πρώτη Πρόεδρος του Συλλόγου ήταν η κ. Χρυσούλα Σκουταριανού. Σκοποί και στόχοι του Συλλόγου είναι: 1) η προβολή και η διατήρηση της παράδοσης των προγόνων μας, των ηθών και εθίμων τους, 2) η εκπαίδευση και η πολιτιστική γνωριμία της πατρίδας μας μέσω εκπολιτιστικών εκδρομών και 3) η φιλανθρωπική δράση, όπου υπάρχει ανάγκη. Ο Σύλλογος παρουσιάζει τα παρακάτω έθιμα: α) το έθιμο της Μπάμπως, προς τιμήν της μαμής του χωριού, β) το έθιμο του κουρμπανιού στις 2 Μαΐου, όπου συμμετέχει σ' αυτό όλο το χωριό, γ) το έθιμο της καμήλας, που είναι έθιμο φερμένο απ' την αλησμόνητη πατρίδα, δ) το πανηγύρι της Αγίας Τριάδας στο εκκλησάκι του κάμπου, ε) τα έθιμα της βάφτισης, του αρραβώνα και του γάμου. Η σημερινή Πρόεδρος είναι η Βασιλική Λάμπογλου.

Μορφωτικός Σύλλογος Γυναικών Πύργου. Ιδρύθηκε το 1994. Σκοποί του Συλλόγου είναι: 1) η πλήρης κοινωνική ισοτιμία της Ελληνίδας γυναίκας, η αναγνώριση της προσφοράς της γυναίκας και μητέρας, 2) η ψυχαγωγία της γυναίκας με ειδικά προγράμματα ψυχαγωγίας για γυναίκες, 3) η επιμόρφωση της γυναίκας, 4) κοινωνικό έργο, οικονομική ή εθελοντική προσφορά σε οικογένειες του χωριού που έχουν ανάγκη, 5) διατήρηση των εθίμων του χωριού και προσπάθεια για την συνέχισή τους. Η πρώτη Πρόεδρος του Συλλόγου ήταν η Έλλη Μπουζαλάκου και σημερινή η Θεοδώρα Γκαλιμπούδη.

Πολιτιστικός Λαογραφικός Σύλλογος Νεολαίας Νέας Ορεστιάδας «Οι Θράκες». Ιδρύθηκε το 2006 και σκοποί του Συλλόγου είναι η διάσωση, η διάδοση και προβολή της Θρακιώτικης παράδοσης (χοροί, τραγούδια, ήθη κι έθιμα), η διοργάνωση ψυχαγωγικών εκδηλώσεων, οι συνεργασίες με διάφορους επιστημονικούς φορείς και οργανισμούς, καθώς και η συλλογή, διαφύλαξη και προβολή ιστορικού και λαογραφικού υλικού. Έχει λάβει μέρος σε πολλά φεστιβάλ στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και έχει πραγματοποιήσει πολλές μουσικοχορευτικές παραστάσεις στην πόλη μας. Πρώτος Πρόεδρος του Συλλόγου ήταν ο Αθανάσιος Φιλιππής και σημερινή Πρόεδρος η Χριστίνα Γκιλιλούδη.

Οι Πολιτιστικοί μας Σύλλογοι, τα Πολιτιστικά Σωματεία, οι Θρησκευτικοί Σύλλογοι, οι Επαγγελματικοί Σύλλογοι οι συλλογικές πολιτιστικές προσπάθειες σκοπό έχουν να διαφυλάξουν την άυλη πολιτιστική μας κληρονομιά, που έχει διάφορες μορφές, να

διαφυλάξουν την παράδοση, που η λέξη παράδοση είναι παράγωγο του ρήματος παραδίδωμι, που σημαίνει εμπιστεύομαι σε κάποιον κάτι να το διαφυλάξει.

Παράδοση είναι τα υλικά όσο και τα πνευματικά, τα άυλα στοιχεία του πολιτισμού μας, που μεταφέρθηκαν προφορικά σ' μας από γενιά σε γενιά , όπως τα ήθη και έθιμα, οι θρύλοι και μύθοι, δοξασίες και γνώσεις το φιλότιμο και η λεβεντιά μας, τα παραδοσιακά μας τραγούδια, οι παραδοσιακοί μας χοροί, ακόμη και η ντοπιολαλιά, οι παροιμίες τα αινίγματα, οι προλήψεις, η παραδοσιακή μας ιατρική κ.ά.

Η παράδοση είναι αυτή που συνδέει το σήμερα με το χθες, το παρελθόν με το παρόν και το παρόν με το μέλλον. Ένας δε επισκέπτης, που επισκέφθηκε πρόσφατα το Ιστορικό και Λαογραφικό μας Μουσείο, έγραψε στο βιβλίο εντυπώσεων «Όσο πιο πίσω μπορείς να κοιτάξεις, τόσο πιο μακριά θα μπορέσεις να δεις».

Η παράδοση φυλάσσεται μέσα στις ευαίσθητες ψυχές των ανθρώπων, που νιώθουν στενά δεμένες μ' αυτήν, έτσι η φύλαξή της επαφίεται κυρίως στη φροντίδα των Πολιτιστικών Συλλόγων, στο μεράκι ομάδων ή μεμονωμένων ατόμων που νιώθουν βαθιά τις ρίζες τους στον τόπο τους, που τον νιώθουν δικό τους, που τον αγαπούν και θέλουν να ριζώσουν σ' αυτόν και τα παιδιά τους, σ' αυτήν την ευαισθητοποίηση αποσκοπούν οι διάφορες εκδηλώσεις και τα δρώμενα των πολιτιστικών Συλλόγων, όπως ο εορτασμός των τοπικών επετείων, οι ετήσιοι χοροί, οι εκθέσεις τοπικών προϊόντων, η αναπαραγωγή τοπικών παραδοσιακών γεύσεων, μέσω τοπικών εορτών. Εδώ πρέπει επισημανθεί ότι η διαφύλαξη της παράδοσης δεν αποτελεί πρόταση οπισθοδρόμησης και επιστροφής στο παρελθόν, στον τρόπο ζωής των προγόνων μας, αλλά αποτελεί πηγή ήθους, έμπνευσης, δημιουργικότητας, εργατικότητας, γνώσεων, αρχών και αξιών που άντεξαν στο διάβα του χρόνου και εγγυώνται την παραπέρα σωστή και δημιουργική μας πορεία προς το μέλλον.

Ποικίλες και χρήσιμες είναι οι πολιτιστικές εκδηλώσεις των Συλλόγων μας και αξίζουν πολλά συγχαρητήρια σε όσους υπηρετούν πολιτιστικούς Συλλόγους.

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 432-441

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΠΟΓΟΝΩΝ ΚΑΡΑΓΑΤΣΙΑΝΩΝ – ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΤΩΝ «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ»

Νίκη Καλαϊτζόγλου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο νεοσύστατος αυτός τοπικός σύλλογος, ιδρυμένος το 2003, από πρόσφυγες και απογόνους προσφύγων, οι οποίοι προέρχονταν από το Καραγάτς (Προάστιο της Αδριανουπόλης) και την Αδριανούπολη, κατάφερε σύντομα να κάνει αντιληπτό πως οι δράσεις - ενέργειες που γίνονται από πλευράς του, συμβάλλουν στη συντήρηση, ενδυνάμωση και διατήρηση της ταυτότητας των Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών που διαβιούν στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας. Κατ' επέκταση, η συλλογική αυτή ταυτότητα σε συνδυασμό με ποικίλες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα, στοχεύουν και επιτυγχάνουν σε μεγάλο βαθμό στην προαγωγή και διατήρηση ηθών, εθίμων, παραδόσεων, στη διατήρηση - διαφύλαξη ιστορικών, λαογραφικών θησαυρών, στοιχείων και τεκμηρίων, στην αποκάλυψη και ανάδειξη ιστορικών και σημαντικών γεγονότων, αλλά και προσώπων, στην πνευματική και κοινωνική προαγωγή, στη βελτίωση της επικοινωνίας και της ποιότητας ζωής, στον προβληματισμό και εν τέλει στην προώθηση ιδεών, προτάσεων και τρόπων λύσεων, σχετικές με την υποδομή και τον εξωραϊσμό της περιοχής. Τα μέσα για την πραγματοποίηση αυτών των σκοπών του συλλόγου είναι η συγκρότηση επιτροπών με εξειδικευμένο αντικείμενο δράσης, η διοργάνωση διαφόρων θεματικών εκδηλώσεων, η έκδοση εντύπων προβολής του συλλόγου και του τόπου, η σύσφιξη σχέσεων με άλλους συλλόγους εντός και εκτός Ελλάδος, η δημιουργία βιβλιοθήκης και εκθέσεων κειμηλίων – φωτογραφιών, η διενέργεια παραστάσεων, η σύνταξη και υποβολή υπομνημάτων και αναφορών προς κρατικούς και μη φορείς και, τέλος, η προσωπική διάθεση για εργασία και έρευνα, καθώς και οι γνώσεις, η πείρα και οι ικανότητες των μελών.

Λέξεις κλειδιά: *Σύλλογος Απογόνων Καραγατσιανών - Αδριανουπολιτών, Νέα Ορεστιάδα*

Ο Σύλλογος Απογόνων Καραγατσιανών και Αδριανουπολιτών «Η Ορεστιάδα» ιδρύθηκε το 2003 και πρόκειται, όπως υποδηλώνει και η ημερομηνία, για ένα σχετικά νέο σύλλογο, ανάμεσα σε τριάντα τρεις (33) που φιλοξενεί ο Δήμος Ορεστιάδας (Δήμος Ορεστιάδας 2017).

Η επιθυμία, ή κατ' άλλους ανάγκη, ίδρυσης του συλλόγου εκδηλώθηκε ξαφνικά. Μία συζήτηση, λίγα τηλεφωνήματα, η αγάπη και η έντονη διάθεση από κάποιους συμπολίτες της Νέας Ορεστιάδας, πρόσφυγες, αλλά και απογόνους, των Καραγατσιανών και των Αδριανουπολιτών, οδήγησαν στην πρωτοβουλία αυτή.

Ταυτόχρονα με τον ενθουσιασμό υπήρχε διάχυτη ανησυχία και φόβος, μην χαθούν οι μνήμες και αλλοιωθεί η ταυτότητά τους. Γεγονότα του παρόντος και του μέλλοντος πολλά και σημαντικά, για τα οποία φρονούσαν πως άξιζε να έχουν άποψη, λόγο και συμμετοχή. Χαρακτηριστική ήταν η φράση μελών του συλλόγου «άλλωστε το χρωστούσαμε στα παιδιά μας». Στις 20 Μαΐου 2003, ορίζεται η δημιουργία αυτού του μη κερδοσκοπικού συλλόγου και πέντε μήνες μετά, στις 20 Οκτωβρίου 2003, πενήντα ένα (51) μέλη, απόγονοι, αλλά και κάτοικοι, που ζήσανε στα μέρη αυτά και εκδιώχτηκαν το 1923, με την συνθήκη της Λωζάννης (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010), υπογράφουν το καταστατικό της ίδρυσης ενός

ιστορικού συλλόγου (Καταστατικό Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών – «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» 2003).

Ο σύλλογος φέρει το όνομα «Η Ορεστιάδα», και όχι η Νέα Ορεστιάδα, καθώς αυτή ήταν η ελληνική ονομασία που είχε λάβει το Καραγάτς μεταξύ 1920-23 (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010). Σημείο σταθμός για τον σύλλογο και κατ' επέκταση για τους απανταχού Ορεστιαδίτες, το ψήφισμα στο 7ο Παγκόσμιο Θρακικό Συνέδριο που διεξήχθη στο Διδυμότειχο στις 11 Ιουνίου 2006. Βάσει αυτού «η Νέα Ορεστιάδα είναι η συνέχεια της Αδριανούπολης, η επί ελληνικού εδάφους, μετά το 1923, απόγονος πόλη και δικαιωματική κληρονόμος του πολιτισμού και της ιστορίας της» (Έβδομο Παγκόσμιο Συνέδριο Θρακών - 15^{ο} Ψήφισμα). Ο σύλλογος έδωσε αγώνα, μέσω εισηγήσεων και γραπτού αιτήματος, για να πετύχει την επιψήφιση της πρότασης του αυτής, που αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα για την ιστορία της Νέας Ορεστιάδας, καθώς η Νέα Ορεστιάδα αποκομμένη από την Αδριανούπολη θα ήταν ένας τόπος χωρίς ρίζες και αρχές (Αρχείο Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών –Αδριανουπολιτών – «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» 2007).

Η Νέα Ορεστιάδα ήταν μια πόλη, η οποία είχε ιδρυθεί από τους Έλληνες κατοίκους της ξεριζωμένης Αδριανούπολης και του προαστίου της Καραγάτς και η οποία με την σύμφωνη γνώμη Λαού και Κράτους, ποθούσε να καταλάβει την ίδια θέση, την οποία κατείχε η Αδριανούπολη στην Ιστορία, στον Πολιτισμό, στα Γράμματα και στις Τέχνες από τα βάθη των αιώνων. Κατά την ίδρυσή της, στις 12 Αυγούστου 1923, θα ήτο δυνατόν να ονομαστεί Νέα Αδριανούπολη, καθώς ένα μεγάλο μέρος (το ¼) των ιδρυτών της καταγόταν από εκεί (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010). Όμως στο θέμα της ονομασίας (Νέα Ορεστιάδα) επικράτησε η άποψη των εκ Καραγάτς προερχομένων καθώς το προάστιο αυτό για ένα έστω και μικρό χρονικό διάστημα (1920 – 1923) ονομάστηκε Ορεστιάδα προς τιμήν της παλαιάς ονομασίας της Αδριανούπολης προερχόμενης εκ του ιδρυτή της του μυθικού Ορέστη γιου του Αγαμέμνονα και της Κλυταιμνήστρας.

Η Αδριανούπολη αποτελούνταν από επτά προάστια, μεταξύ των οποίων ξεχώριζε το Καραγάτς, το οποίο λόγω της μεγάλης οικονομικής και πολιτιστικής του ανάπτυξης καθώς και λόγω της γεωγραφικής του θέσης και της καλαισθησίας του περιβάλλοντος τοπίου, αποκαλούνταν από περιηγητές και τον τύπο της εποχής «Μικρό Παρίσι». Στο αμιγώς ελληνικό αυτό προάστιο το δυτικοευρωπαϊκό στοιχείο ήταν έντονο με απουσία του τούρκικου, γι' αυτό και δεν υπήρχαν τζαμιά. Εκεί εγκαταστάθηκαν προσωρινά Έλληνες πρόσφυγες από την Αδριανούπολη (με την ελπίδα της επιστροφής) κατά το 1922-23, υπακούοντας στην συνθήκη των Σεβρών. Έπειτα, όμως από την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάννης στις 24 Ιουλίου 1923, οι Καραγατσιανοί και οι Αδριανοπολίτες που είχαν ήδη εγκατασταθεί εκεί, αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και να προσφύγουν στην Ελλάδα. Μέχρι και το Σεπτέμβριο του 1923, περίπου 900 οικογένειες Ελλήνων, Αρμενίων και Εβραίων (4.000 άνθρωποι) που κατοικούσαν στο Καραγάτς, εγκαταστάθηκαν στην σημερινή περιοχή της Νέας Ορεστιάδας (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010).

Ο νεοσύστατος αυτός σύλλογος, με τις δράσεις - ενέργειες του επιδιώκει να συμβάλλει στη συντήρηση, ενδυνάμωση και διατήρηση της ταυτότητας των Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών που διαβιούν στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας. Κατ' επέκταση, η συλλογική αυτή ταυτότητα σε συνδυασμό με ποικίλες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα, στοχεύουν και επιτυγχάνουν σε μεγάλο βαθμό στην προαγωγή και διατήρηση ηθών, εθίμων, παραδόσεων, στη διατήρηση - διαφύλαξη ιστορικών, λαογραφικών θησαυρών, στοιχείων και τεκμηρίων, στην αποκάλυψη και ανάδειξη ιστορικών και σημαντικών γεγονότων, αλλά και προσώπων, στην πνευματική και κοινωνική προαγωγή, στη βελτίωση της επικοινωνίας και της ποιότητας ζωής, στον προβληματισμό και εν τέλει στην προώθηση ιδεών, προτάσεων και τρόπων λύσεων, σχετικές με την υποδομή και τον εξωραϊσμό της περιοχής (Καταστατικό Συλλόγου Αδριανουπολιτών – Καραγατσιανών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ»). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απόψεις πέντε μελών, παλαιότερων και νέων, μέσω των συνεντεύξεων των οποίων αποτυπώθηκε, πως μέχρι σήμερα υπάρχει η πεποίθηση πως οι μισοί και παραπάνω στόχοι, που έχουν τεθεί από τον σύλλογο, έχουν επιτευχθεί [Συνεντεύξεις (γραπτές) από πέντε μέλη (παλιά και νέα) του Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών:

Συνέντευξη του κ. Νικόλαου Κούκλατζη, του κ. Οδυσσέα Τσιφουντίδη, του κ. Δημήτριου Κιηγμά, του κ. Αλέξανδρου Παπαδόπουλου και του κ. Αθανάσιου Παπανδρέου 2017].

Σε αυτή την εργασία, που αποτέλεσε μέρος του 2ου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας, γίνεται προσπάθεια να παρουσιασθούν και να διαδοθούν όλα τα μέσα που ο Σύλλογος χρησιμοποιεί για την επίτευξη των παραπάνω σκοπών.

Αρχικά, για να ενταχθεί κανείς στο σύλλογο αυτό πρέπει να είναι τακτικό μέλος. Τακτικά μέλη του συλλόγου μπορούν να εγγραφούν μόνο πρόσφυγες και απόγονοι προσφύγων από την Ορεστιάδα (Καραγάτς) και την Αδριανούπολη, χωρίς διάκριση φύλου και εθνικότητας, εφόσον έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος ηλικίας και εγκρίνουν ανεπιφύλακτα το Καταστατικό του (Καταστατικό Συλλόγου Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών – «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ»). Μέχρι και τον Μάιο του 2017, τα μέλη του συλλόγου ανέρχονταν σε πάνω από χίλια (1.000) στον αριθμό. Ανάμεσά τους υπάρχουν σήμερα τέσσερις εν ζωή πρόσφυγες, γεννηθέντες στο Καραγάτς και την Αδριανούπολη (Βιβλίο Πρακτικών Συλλόγου Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ»). Μέσα από συνέντευξη μέλους του συλλόγου διαφάνηκε η επιθυμία και η ελπίδα, ορισμένων μελών, να δίνεται, μελλοντικά, η δυνατότητα σε δραστήριους φίλους του συλλόγου που δεν πληρούν τις παραπάνω προϋποθέσεις ένταξης, να γίνονται μέλη, με απώτερο στόχο την καλύτερη δυνατή επίτευξη των σκοπών του συλλόγου (Συνεντεύξη (γραπτή) από μέλος του Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών: του κ. Νικόλαου Κούκλατζη 2017).

Αναφορικά με την στέγαση των γραφείων του, από την ίδρυσή του το 2003 έως και τον Οκτώβριο του 2004, το σύλλογο φιλοξενούσε ο Αθλητικός Όμιλος Ορεστιάδας. Από 1/11/2004 έως τις 30/11/2008 τα γραφεία μεταφέρονται σε ενοικιαζόμενο κτίσμα, στην οδό Αθ. Πανταζίδου 111. Από την 01/12/2008 έως τις 31/07/2011, γίνεται μεταφορά του συλλόγου στην οδό Κωνσταντινουπόλεως 184. Από 01/08/2011 έως και σήμερα, τα γραφεία στεγάζονται στο οίκημα του πρώην Ειρηνοδικείου, στην Ευριπίδου 65, κατόπιν ενοικιάσεως αυτού από το υπουργείο Δικαιοσύνης. Τα επίσημα εγκαίνια των γραφείων του συλλόγου πραγματοποιήθηκαν στις 01/11/2015, κατόπιν ανακαινίσεως και συντήρησης του κτίσματος (Αρχείο Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών - Αδριανουπολιτών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» 2008-2015).

Για την κάλυψη των μέχρι πρότινος ενοικίων, αλλά και κάθε είδους δαπάνης, ο σύλλογος βασίζεται αποκλειστικά σε συνδρομές των μελών, καθώς και σε ενισχύσεις μέσω δωρεών μελών και φίλων, χωρίς την αποδοχή Δημοτικών χρηματοδοτήσεων (Αρχείο Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ 2008-2017).

Για την εύρυθμη λειτουργία και διοίκηση του συλλόγου, ήτο αναγκαία η διεξαγωγή αρχαιρεσιών. Το 2004, ένα χρόνο έπειτα από την σύσταση του συλλόγου, διενεργούνται οι πρώτες εκλογικές διαδικασίες για το επταμελές διοικητικό συμβούλιο, με πρώτο πρόεδρο τον Χρήστο Κούκλατζη. Η θητεία του κάθε διοικητικού συμβουλίου είναι τριετής και δικαίωμα ψήφου έχουν όλα τα τακτικά μέλη (Καταστατικό - Βιβλίο Πρακτικών Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ»).

Όπως κάθε σύλλογος, έτσι και ο σύλλογος απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» χρειαζόταν ένα έμβλημα, καταλήγοντας στο σήμα που απεικονίζεται παρακάτω (Εικόνα 1). Συνάμα, το 2016 αποφασίστηκε η δημιουργία λαβάρου (Εικόνα 2), που φέρει το έμβλημα του συλλόγου.

Επιθυμία των μελών ήταν να δημιουργηθεί ένα σήμα με λιτές γραμμές και σχήματα, που θα συγκεντρώνει πυκνούς συμβολισμούς, αντικατοπτρίζοντας όλη την πορεία των προγόνων τόσο στον χώρο, όσο και στον χρόνο.

Μέσω του παραπάνω σήματος εκφράζονται οι εξής συμβολισμοί: Κεντρικά, το οβάλ χρυσό σχήμα συμβολίζει την Θράκη, σχηματίζοντας ταυτόχρονα το γράμμα Θ. Το όνομα της πόλης Ορεστιάδα τονίζεται από τα χαρακτηριστικά και ομώνυμα κλαδιά φτελιάς (τα λεγόμενα καραγάτσια). Τα χρώματα χρυσό – μπλε που επικρατούν, συμβολίζουν την ιστορική συνέχεια του Βυζαντίου με τη νέα Ελλάδα. Τα τέσσερα σφηνοειδή σχήματα στο κέντρο, μπλε χρώματος, έχουν τρεις συμβολισμούς: α) τους τρεις ποταμούς: Άρδα, Έβρο και Τόντζο, που συνέβαλλαν στην ανάπτυξη της περιοχή της παλαιάς Ορεστιάδας, β) την κοινή πορεία

ανθρώπων από διάφορες κατευθύνσεις με αυτή των προσφύγων Καραγατσιανών - Αδριανουπολιτών, την αποδοχή της αφομοίωσης αυτών και τη συνέχιση της κοινής των πορείας, και γ) τη διάθεση και τη δυνατότητα του τόπου και των ανθρώπων της να συμβάλλουν στην παρουσία του Ελληνισμού, στο παρόν και στο μέλλον (Αρχείο Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών - Αδριανουπολιτών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» 2015 - 2017).

Εικόνα 1: Έμβλημα συλλόγου.

Εικόνα 2: Λάβαρο συλλόγου.

Πηγή: Αρχείο του Συλλόγου Απογόνων Αδριανουπολιτών – Καραγατσιανών «Η Ορεστιάδα»

Από το ξεκίνημα του ο σύλλογος είχε ως πρωταρχικό στόχο την ανέγερση ενός μεγάρου, όμοιο με αυτό του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως, σε οικόπεδο που παραχωρήθηκε από το Υπουργείο Γεωργίας, το οποίο να πληροί όλες τις προϋποθέσεις για να στεγάσει την Ιστορική Βιβλιοθήκη του Φ.Σ.Α., τη βιβλιοθήκη του συλλόγου «Η Ορεστιάδα» και πιθανόν τη Δημοτική Βιβλιοθήκη. Ελπίδα τους, στο ίδιο κτίριο, να δημιουργηθεί ένας συνεδριακός χώρος, που ταυτόχρονα θα φιλοξενεί ποικίλες δράσεις, όπως εκθέσεις, βιβλιοπαρουσιάσεις, ομιλίες, κ.ά. Επιπρόσθετα, να εξωραϊστεί ο εξωτερικός αύλειος χώρος κατάλληλα, με όμορφα παρτέρια και κήπο, ώστε να φιλοξενεί προτομές επιφανών Αδριανουπολιτών (Καταστατικό Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» 2003).

Η πολυτιμότερη πνευματική Θρακική κληρονομιά και το σπουδαιότερο επίτευγμα και δημιούργημα του συλλόγου, για τους ξεριζωμένους πρόσφυγες μετά το 1923, είναι η ιστορική Βιβλιοθήκη του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως (Φ.Σ.Α.). Το 1880 η αποθήκη της Βιβλιοθήκης στην Αδριανούπολη περιελάμβανε μόνο 1228 σχολικά εγχειρίδια και 77 συγγράμματα. Το 1887 προστέθηκαν στο βασικό πυρήνα της βιβλιοθήκης 2204 τόμοι από προσφορές και δωρεές. Το 1905 η Βιβλιοθήκη καταστράφηκε από πυρκαγιά, αλλά ανασυγκροτήθηκε από το 1906 και μετά, μέχρι το 1922, χρονολογία εκκένωσης της Αδριανούπολης από τον ελληνικό στρατό και πληθυσμό (Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως 2017). Ο Φ.Σ.Α., μετά την επανασύσταση του το 1924 στη Θεσσαλονίκη από τους εγκατασταθέντες σε αυτήν πρόσφυγες Αδριανουπολίτες, φρόντισε για τη μεταφορά – συγκέντρωση των βιβλίων και την επανασυγκρότηση της Βιβλιοθήκης, που περιείχε τμήματα από τις προσωπικές βιβλιοθήκες του Πατριάρχη Κύριλλου του ΣΤ’, του Μητροπολίτη Αδριανουπόλεως Δωρόθεου Πρώιου, του Αρχιμανδρίτη Ιγνάτιου Σαράφογλου και του Πατριάρχη Αγαθάγγελου, κάποια βιβλία από τη σχολική Βιβλιοθήκη του Ζαππείου Παρθεναγωγείου και την Κεντρική Εφορία Εκπαίδευσης της Αδριανούπολης. Κατά συνέπεια, η Βιβλιοθήκη του Φ.Σ.Α. αποτέλεσε μια ευρύτερη ιστορική πηγή για την παιδεία στην Αδριανούπολη από το 1730 έως το 1922. Στη δεκαετία του 1930 η Βιβλιοθήκη του Φ.Σ.Α. εμπλουτίστηκε και με βιβλία του συλλόγου Βαρναίων. Το 1939 ο ακριβής αριθμός των βιβλίων της Βιβλιοθήκης του Φ.Σ.Α. ήταν 4910 τόμοι. Οι συνεχείς όμως μετακινήσεις – μετεγκαταστάσεις των γραφείων και της Βιβλιοθήκης του Φ.Σ.Α. Θεσσαλονίκης, είχαν σαν αποτέλεσμα τη φθορά και την απώλεια σημαντικού μέρους από τα πολύτιμα αυτά βιβλία. Από τις 5 έως 12/02/2012, με την πολύτιμη προτροπή, συμβολή και βοήθεια του Συλλόγου

Απογόνων Καραγατσιανών και Αδριανουπολιτών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ», γίνεται η μεταφορά, εγκατάσταση και τοποθέτηση επίπλων και βιβλίων, από την Θεσσαλονίκη στη Νέα Ορεστιάδα στην κεντρική αίθουσα του πρώην Ειρηνοδικείου (Ευριπίδου 65) όπου βρίσκεται μέχρι και σήμερα. Η μετεγκατάσταση και λειτουργία της Βιβλιοθήκης είναι πλέον γεγονός, με τα επίσημα εγκαίνια να πραγματοποιούνται στις 24/06/2012. Σήμερα, ο σύλλογος λειτουργεί ως θεματοφύλακας της Ιστορικής Βιβλιοθήκης (Κιηγμάς 2016).

Ο σύλλογος, από την πλευρά του ανεξάρτητα, καταβάλλει μεγάλη προσπάθεια συλλογής βιβλίων και τόμων, τα οποία και φυλάσσει σε αποθήκες, αλλά και στο χώρο των γραφείων του. Τα βιβλία είναι μεταγενέστερης εποχής από αυτά της Ιστορικής Βιβλιοθήκης του Φ.Σ.Α., χωρίς ακόμη να υπάρχει δυνατότητα δανεισμού. Ο σύλλογος έχει στην κατοχή του περίπου 15.000 βιβλία, προερχόμενα κυρίως από δωρεές, χρονολογίας από το 1950 και μετά, πολλών θεματικών κατηγοριών και τύπων, όπως εγκυκλοπαίδειες, ιστορικά, μυθιστορήματα, κ.ά. Επιπλέον, διατηρείται εδώ και χρόνια ηλεκτρονικό φωτογραφικό αρχείο, που συνεχώς εμπλουτίζεται με υλικό από προσωπικά αρχεία μελών, προσφύγων και απογόνων Καραγατσιανών - Αδριανουπολιτών, αλλά και μέσω της έρευνας που γίνεται. Από την ίδρυση και έπειτα γίνονται προσπάθειες εντοπισμού και καταγραφής ιστορικών εγγράφων και κειμηλίων της περιοχής, με απώτερο σκοπό, κάποια στιγμή στο μέλλον, να φιλοξενηθούν με ασφάλεια στο μέγαρο που φιλοδοξεί να ανεγείρει (Αρχείο Συλλόγου Απογόνων Αδριανουπολιτών – Καραγατσιανών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» 2006).

Αθροιστικά, στις παραπάνω ενέργειες και δράσεις του συλλόγου, για την καλύτερη δυνατή ολοκλήρωση των στόχων του και πιστεύοντας δικαιωματικά πως η Νέα Ορεστιάδα είναι η συνέχεια της ιστορίας και του πολιτισμού επί ελληνικού εδάφους (βάσει του προαναφερθέντος ψηφίσματος), ιδρύθηκε μόλις το 2010 το Ερευνητικό Κέντρο «Η ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΣ» (ΕΡ.ΚΕ.Α.). Το ερευνητικό κέντρο λειτουργεί ως αυτοτελές τμήμα του συλλόγου, διαθέτοντας σφραγίδα, η οποία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία των 3 ιδρυτικών μελών του, Δημήτριου Κιηγμά, Γεώργιου Ρυζιώτη και Θεοφάνη Μαλκίδη, οι οποίοι αποτελούν ταυτόχρονα και την ερευνητική ομάδα. Εν συνεχεία, σε αυτή εντάχθηκε και ο Βασίλειος Παραπαγγίδης, η συμβολή και το έργο του οποίου είναι αξιόλογα (Ερευνητικό Κέντρο «ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΣ» 2017).

Βασικό έργο του Ερευνητικού Κέντρου η ιστορική έρευνα και ανάδειξη προσώπων και γεγονότων που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην ιστορία του τόπου αυτού. Πιο συγκεκριμένα, οι σκοποί του ΕΡ.ΚΕ.Α. είναι:

- Η παρουσίαση του ιστορικού αρχείου σε μία τουλάχιστον κύρια Ευρωπαϊκή γλώσσα για διεθνή προβολή, με ταυτόχρονη έκδοση βιβλίων, CD-ROM, κ.ά.
- Η διάθεση της εξειδικευμένης ιστορικής Βιβλιοθήκης του σε μελετητές.
- Η μελέτη και παρουσίαση φωτογραφικού αρχείου, σε εκθέσεις αλλά και σε εκδόσεις.
- Η διασύνδεση με τα υπάρχοντα ανάλογα αρχεία της χώρας και του εξωτερικού, με σκοπό την έρευνα, συνεργασία, ανταλλαγή τεχνογνωσίας και προγραμμάτων, μέσω συνεδρίων, διαλέξεων, κ.ά.
- Ο συνεχής εμπλουτισμός και οργάνωση του αρχειακού υλικού.
- Η παραγωγή εκπαιδευτικού, εποπτικού και βοηθητικού υλικού για την στήριξη και προαγωγή της έρευνας.
- Η συνεργασία με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς σε θέματα ιστορίας, εκπαίδευσης και πνευματικής καλλιέργειας.
- Συνεργασία με άλλα ερευνητικά κέντρα, Σωματεία και συλλόγους, σε Ελλάδα και εξωτερικό, τόσο σε πνευματικό όσο και πρακτικό επίπεδο (Καταστατικό Λειτουργίας του Ερευνητικού Κέντρου «ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΣ»).

Το 2004, ο σύλλογος αποφασίζει να δραστηριοποιηθεί και στον τομέα των εκδόσεων. Η δημιουργία ετήσιου Συλλεκτικού - Θεματικού ημερολογίου, το οποίο εξακολουθεί να τυπώνεται από τον Σύλλογο μέχρι και σήμερα. Τα επικρατέστερα θέματα είναι ιστορικές φωτογραφίες των κατοίκων της παλιάς και Νέας Ορεστιάδας, προβάλλοντας όλες τις πτυχές της ζωής τους, όπως εργασία, διασκέδαση - ψυχαγωγία, εκπαίδευση, κ.ά. Εκτυπώνονται περίπου 200 ημερολόγια ετησίως, τα οποία διατίθενται κυρίως για τα μέλη που διαμένουν

στην Νέα Ορεστιάδα, αλλά αποστέλλονται και σε ομώνυμους συλλόγους σε Ελλάδα και Γερμανία (Βιβλίο Πρακτικών Συλλόγου Απογόνων Αδριανουπολιτών - Καραγατσιανών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ», Αρχείο Συλλόγου Απογόνων Αδριανουπολιτών – Καραγατσιανών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» 2004-2017).

Ένα ακόμη εγχείρημα, άκρως ερασιτεχνικό, που κυκλοφορεί από το 2005, είναι η εφημερίδα με τίτλο «Η Ορεστιάδα». Διατίθεται δωρεάν προς τα μέλη του και κάθε ενδιαφερόμενο, αλλά την συναντά κανείς και σε χώρους εστίασης, καφετέριες, ιατρεία, και άλλα ντόπια καταστήματα. Εκδίδονται τριμηνιαία περίπου 1500 τεύχη, με ιστορικό, πολιτιστικό και κοινωνικό περιεχόμενο. Την επιμέλεια των άρθρων, της συγγραφής καθώς και της διάρθρωσης στην εφημερίδα, έχουν μέλη του συλλόγου, αλλά και φίλοι που έχουν διάθεση. Το κόστος έκδοσης αυτής καλύπτεται εξ' ολοκλήρου από δωρεές, οι οποίες και κοινοποιούνται στα τεύχη. Αποστέλλονται, όπως και το ημερολόγιο, σε συλλόγους και φίλους εκτός νομού (Βιβλίο Πρακτικών Συλλόγου Απογόνων Αδριανουπολιτών - Καραγατσιανών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ», Αρχείο Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» 2005-2017).

Συνέχεια, στον τομέα των εκδόσεων, έρχονται να δώσουν τα βιβλία «Αδριανούπολη, Καραγάτς, Νέα Ορεστιάδα-Μια πόλη» και το «Καραγάτς, σταθμός πριν τη Νέα Ορεστιάδα», τα οποία συγγράφτηκαν από τους Εβρίτες εκπαιδευτικούς Δημήτριο Κιηγμά και Γεώργιο Ρυζιώτη, με την αρωγή πάντα του Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών - Αδριανουπολιτών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» (Αρχείο Συλλόγου Απογόνων Αδριανουπολιτών – Καραγατσιανών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» 2010, 2013).

Το πρώτο βιβλίο είναι αποτέλεσμα μιας προηγηθείσης πολύχρονης έρευνας και ενασχόλησης των συγγραφέων με την ιστορία του τόπου. Αφού έγινε μια μεγάλη συγκέντρωση σχετικών πηγών, δημιουργήθηκε η ανάγκη να γραφεί ένα βιβλίο που να περιλαμβάνει οργανωμένα όλα εκείνα τα στοιχεία που καταδεικνύουν την ιστορική συνέχεια των κατοίκων της Νέας Ορεστιάδας. Μέσα από τις σελίδες του βιβλίου γίνεται αρχικά μια προσπάθεια να αναδειχτεί η σημαντικότητα της Θράκης για όλο τον Ελληνισμό και τους γειτονικούς λαούς, και στη συνέχεια να γίνει φανερή η ιστορική και πολιτιστική καταγωγή των κατοίκων της Νέας Ορεστιάδας από το Καραγάτς, την Αδριανούπολη, τα υπόλοιπα προάστιά της, αλλά και τα άλλα χωριά της ευρύτερης περιοχής και ακτινοβολίας της (Κιηγμάς & Ρυζιώτης 2010).

Το δεύτερο βιβλίο, «Καραγάτς, σταθμός πριν τη Νέα Ορεστιάδα», μέσω αρχειακού υλικού, συνεντεύξεων με επιζώντες, μαρτυριών και σπάνιων φωτογραφιών, παρουσιάζεται το ιδιαίτερα σημαντικό αστικό κέντρο του Ελληνισμού της ανατολικής Θράκης, που έμεινε στην ιστορία και για την θέση του ως διεθνής σιδηροδρομικός σταθμός (Αρχείο Συλλόγου Απογόνων Αδριανουπολιτών – Καραγατσιανών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» 2013).

Ένας, επιπλέον, τομέας δραστηριοποίησης του συλλόγου είναι η διενέργεια εκδηλώσεων οι οποίες αποτελούν από τους βασικότερους τρόπους για να συναντηθούν παλαιά, νεότερα μέλη, αλλά και φίλοι που προτίθενται να γνωρίσουν το σύλλογο, να αναθερμανθούν οι σχέσεις αλλά και οι μνήμες, να διαδοθούν ήθη και έθιμα, να προβληθούν ιστορικά και πολιτιστικά γεγονότα του παρόντος και του παρελθόντος, να αναδειχθούν πρόσωπα και δράσεις του τόπου, άξια λόγου, και τελευταίο, αλλά εξίσου σημαντικό, να γίνουν παρεμβάσεις - προτάσεις για την βελτίωση και προαγωγή του τόπου (Καταστατικό Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών). Οι εκδηλώσεις κατηγοριοποιούνται στις τακτικές εκδηλώσεις του συλλόγου, στις οποίες ανήκουν η ετήσια Χοροεσπερίδα, η συμμετοχή στις γιορτές των Αγίων Θεοδώρων και του Αγίου Κυρίλλου, η συμμετοχή στα «Ορέστεια» κάθε έτος με τη «Συνάντηση των απανταχού Ορεστιαδιτών» και άλλων εκδηλώσεων καθώς και στις έκτακτες εκδηλώσεις του συλλόγου, στις οποίες ανήκουν οι εκθέσεις, συνεργασίες – αδελφοποίηση με συλλόγους, δωρεές, παρουσιάσεις βιβλίων, ομιλίες – ημερίδες, ψηφίσματα – εισηγήσεις στον Δήμο – δράσεις, εκδρομές (Βιβλίο Πρακτικών Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών - Αδριανουπολιτών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ»).

Κάθε χρόνο λαμβάνει χώρα η καθιερωμένη χοροεσπερίδα τόσο για τα μέλη όσο και για τους φίλους του συλλόγου. Συνήθως πραγματοποιείται τον πρώτο μήνα του χρόνου, με ταυτόχρονη κοπή της πρωτοχρονιάτικης πίτας, ή κατά περίπτωση την περίοδο των Αποκριών.

Αξιοσημείωτη είναι η απουσία χορευτικού τμήματος, εκμάθησης και διδασκαλίας παραδοσιακών χορών, καθώς και η μη ύπαρξη παραδοσιακής στολής, εξαιτίας της έντονης επιρροής, των Ελλήνων κατοίκων του Καραγάτς και της Αδριανούπολης, από τον δυτικό ευρωπαϊκό πολιτισμό.

Ο σύλλογος, ανήμερα της γιορτής των Αγίων Θεοδώρων, αναλαμβάνει την αρτοκλασία ή τα κόλλυβα της τελετής μνήμης και στη γιορτή του Αγίου Κυρίλλου, προστάτη του συλλόγου, πραγματοποιείται αρτοκλασία στην εκκλησία των Αγίων Θεοδώρων. Το 2017 για πρώτη φορά έγινε ταυτόχρονα και κατάθεση στεφάνου στον ανδριάντα του Αγίου Κυρίλλου στην κεντρική πλατεία (Αρχείο Συλλόγου Απογόνων Αδριανουπολιτών - Καραγατσιανών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» 2008-2017).

Ο διακαής πόθος για συγκέντρωση όλων των προσφύγων και των απογόνων τους, απ' όλη την Ελλάδα, οδήγησε στην δημιουργία μιας ετήσιας εκδήλωσης, αυτή της «Συνάντησης των απανταχού Ορεστιαδιτών». Μέχρι σήμερα, δεν τυγχάνει της συμμετοχής και της απήχησης που προσδοκά ο σύλλογος και περιορίζεται σε τοπικό επίπεδο. Επιθυμία του συλλόγου να πραγματοποιείται κοντά στην ημερομηνία γενεθλίων του Συλλόγου, στις 20 Μαΐου, ωστόσο, πρακτικά προβλήματα οδήγησαν στην ένταξή της, στην γιορτή των Ορεστείων, κάθε τελευταία Κυριακή του Ιουνίου. Επιπρόσθετα, στις εκδηλώσεις των Ορεστείων ο σύλλογος συμμετέχει με θεματικές εκθέσεις φωτογραφίας της ιστορίας των προγόνων, στον χώρο των γραφείων του, και ομιλίες και βραβεύσεις ατόμων που συνέβαλαν στην προαγωγή του συλλόγου (Δήμος Ορεστιάδας 2017. Σύλλογος Καραγατσιανών - Αδριανουπολιτών, «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» 2015, 2017).

Ανάμεσα στις επιδιώξεις του συλλόγου συγκαταλέγεται και η προβολή ντόπιων καλλιτεχνών, αλλά και ιστορικών γεγονότων μέσω εκθέσεων που υλοποιεί. Το 2010 πραγματοποιήθηκε στο χώρο που εδρεύει ο σύλλογος εκδήλωση με εκθέματα ζωγραφικής, ξυλογλυπτικής, αγγειοπλαστικής, κοσμημάτων και φωτογραφίας, αποκλειστικά από ντόπιους καλλιτέχνες. Από τις 23 έως τις 26/09/2011 πραγματοποιήθηκε εικαστική έκθεση στην αίθουσα βιβλιοθήκης του Φ.Σ.Α. και στις 06/10/12 έκθεση χαρτών και φωτογραφιών «Η Σμύρνη μέσα από τις κάρτ ποστάλ». Από τις 27 έως τις 28/10/2015 εκτέθηκαν ιστορικές φωτογραφίες με θέμα την πορεία της πόλης, «Η πλατεία σου μιλά, άκουσέ την», στον χώρο της κεντρικής πλατείας. Στις 5 και 6/05/2017 υλοποιήθηκε εικαστική αναπαράσταση προσωπικοτήτων της Αρχαίας Θράκης – Ελλάδας και προσέγγιση του πνευματικού κόσμου τους από την καλλιτέχνιδα Εύη Σαραντέα με τίτλο «το εντός άγαλμα» (Εφημερίδα του Συλλόγου απογόνων Αδριανουπολιτών – Καγατσιανών 2006-2016, Συλλογος Καραγατσιανών - Αδριανουπολιτών, «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» 2012, 2015, 2017).

Μέχρι σήμερα πραγματοποιήθηκαν τέσσερις βιβλιοπαρουσιάσεις, τόσο συγγραμμάτων που αφορούν άμεσα τον σύλλογο, όσο και διαφορετικής θεματολογίας, με κάποιες από αυτές να φιλοξενούνται στο χώρο της βιβλιοθήκης του Φ.Σ.Α.. Πιο συγκεκριμένα, στις 13/06/2010 έγινε η παρουσίαση του βιβλίου «Αδριανούπολη, Καραγάτς, Νέα Ορεστιάδα» του Δημήτριου Κιηγμά και Γεώργιου Ρυζιώτη. Στις 25/09/2011 ο συγγραφέας Δημήτρης Ράντογλου μιλά για το έργο του «Ας ξημερώσει και αύριο θεέ μου…» και στις 30/11/2013 οι Δημήτριος Κιηγμάς και Γεώργιος Ρυζιώτης παρουσίασαν το δεύτερο συγγραφικό τους απόκτημα, υπό την αιγίδα του συλλόγου, «Καραγάτς, σταθμός πριν τη Νέα Ορεστιάδα». Τελευταία παρουσίαση βιβλίου ήταν η «Νοητική Χρονοστρατηγική» του Νίκου Λυγερού στις 13/07/2015, στο χώρο της βιβλιοθήκης (Εφημερίδα του Συλλόγου απογόνων Καγατσιανών – Αδριανουπολιτών 2006-2016).

Όντας ένας σύλλογος που θέλει να προάγει την παιδεία και να διαδώσει την γνώση, πραγματοποίησε 19 ημερίδες - ομιλίες, πολλαπλής θεματολογίας, εστιάζοντας κυρίως σε σημαντικές προσωπικότητες και ιστορικό περιεχόμενο.

Οι ομιλίες με θέμα μεγάλες προσωπικότητες ήταν οι εξής επτά: στις 08/05/2005 ομιλία του Δημήτριου Κιηγμά και Γεώργιου Ρυζιώτη για τον «Άγιο Κύριλλο ΣΤ΄». Στις 19/05/2008 οι «Επιφανείς Αδριανοπουλίτες» παρουσιάσθηκαν από τον Δημήτριο Νικολαΐδη και στις 06/04/2009 ομιλία με θέμα «Άγιος Κύριλλος» από τον Δημήτριο Κιηγμά. Στις 12/12/2014 στα πλαίσια χριστουγεννιάτικών εκδηλώσεων του Δήμου Ορεστιάδας οργανώθηκε ομιλία

του Δημήτριου Κιηγμά και Γεώργιου Ρυζιώτη με τίτλο «Άγιος Δωρόθεος Πρώιος και η ΚΙΒΩΤΟΣ της ελληνικής γλώσσης». Στις 21/06/2015 ο Γεώργιος Ρυζιώτης παρουσίασε ομιλία με θέμα «Οι εν Αδριανούπολη Άγιοι». Στις 19/11/2016 «Ο Γεώργιος Βιζυηνός στον Φ.Σ.Α.» ξανασυστήθηκε στο κοινό της Ορεστιάδας μέσω των ομιλητών Δημήτριο Κιηγμά και Γεώργιο Ρυζιώτη και προσφάτως στις 30/06/2017 οι προαναφερθέντες ομιλητές προέτρεψαν το κοινό να βαδίζει «Στα ίχνη του Στέφανου Καραθεοδωρή» (Εφημερίδα του Συλλόγου Απογόνων Καγατσιανών – Αδριανουπολιτών 2006-2016, Συλλογος Αδριανουπολιτών – Καραγατσιανών, «Η Ορεστιάδα» 2014, 2015, 2017).

Επιπρόσθετα, υλοποιήθηκαν ακόμη εννέα ομιλίες, με θέμα ιστορία ή αρχαιολογία. Στις 06 και 07/10/2012 τα «90 χρόνια από τη Μικρασιατική καταστροφή και το διωγμό της Ανατολικής Θράκης» παρουσίασαν οι Θεοφάνης Μαλκίδης, Δημήτριος Κιηγμάς, Γεώργιος Ρυζιώτης, Βασίλειος Παραπαγγίδης και Χάρης Σαπουντζάκης. Στις 15/12/2012 το «Καραγάτς» από τον Δημήτριο Κιηγμά και Γεώργιο Ρυζιώτη. Στις 22/10/2013 η «Νίκη της Σαμοθράκης» ήταν το θέμα ομιλίας των Γεωργίας Νικολάου, Ελένης Γκιοχτούρη, Σοφίας Τσιροπούλου και Στράτου Βραχιώλια. Οι Βασίλειος Παραπαγγίδης, Δημήτριος Κιηγμάς, Γεώργιος Ρυζιώτης και Νίκος Λυγερός, στις 14/03/2014, πραγματοποίησαν ομιλία με τίτλο «Στρατηγική Ανάλυση της Συνθήκη της Λωζάννης». Στη συνέχεια, ο Νίκος Λυγερός μίλησε σε σειρά συναντήσεων, με πρώτη στις 05/10/2014 «Το έργο της Φιλικής εταιρείας μετά από 200 χρόνια», στις 10/10/2015 για τη «Στρατηγική ανάλυση της συνθήκης των Σεβρών» και τελευταία στις 13/04/2016 για τη «Στρατηγική Θράκη και διαχείριση προσφυγικού». Τη θεματολογία αυτή ολοκληρώνει η ομιλία του Βασίλειου Παραπαγγίδη στις 25/06/2016 με θέμα «Μικρασιατική καταστροφή, η δίκη των 6 και η ανατροπή της ιστορίας» (Εφημερίδα του Συλλόγου απογόνων Καγατσιανών – Αδριανουπολιτών 2006-2016, Σύλλογος Καραγατσιανών –Αδριανουπολιτών, «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» 2012, 2013, 2014, 2015, 2016).

Λιγότερες σε αριθμό αλλά μεγάλες σε ανταπόκριση ήταν ακόμη τέσσερις ημερίδες, διαφορετικής θεματολογίας, που προσπάθησαν να προσελκύσουν κοινό διαφορετικού ενδιαφέροντος. Σε θέματα ψυχολογίας κινήθηκαν οι ομιλίες της Σοφίας Γεωργίου στις 30/03/2014 με τίτλο «Η γυναίκα και η αυτοεκτίμησή της» και της Αθηνάς Μόρφη στις 05/12/2015 με θέμα «Αυτά τα Χριστούγεννα ας κάνουμε την κρίση ευκαιρία». Στις 5 και 6/05/2017 έλαβε χώρα η εικαστική αναπαράσταση προσωπικοτήτων της Αρχαίας Θράκης – Ελλάδας και έγινε προσέγγιση του πνευματικού κόσμου τους, έχοντας τίτλο «το εντός άγαλμα» με κύρια ομιλήτρια την καλλιτέχνιδα Εύη Σαραντέα, συνοδευόμενη από την Ευδοκία Σταφίδα και τον Δημήτριο Κιηγμά. Στις παραπάνω διοργανώσεις προστέθηκε η ομιλία με θέμα «Μύθοι στη Διατροφή» της Νικολέτας Ιωάννου, στις 02/11/2014 (Εφημερίδα του Συλλόγου απογόνων Καγατσιανών – Αδριανουπολιτών 2006-2016, Συλλογος Καραγατσιανών - Αδριανουπολιτών, «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» 2014, 2015, 2017).

Στις έκτακτες πολιτιστικές δραστηριότητες του συλλόγου έρχεται να προστεθεί και η υλοποίηση εκδρομών – επισκέψεων των μελών του συλλόγου, αλλά και φίλων του. Μέχρι στιγμής έχουν υλοποιηθεί έξι ημερήσιες εκδρομές σε μέρη ιστορικού, αρχαιολογικού και θρησκευτικού ενδιαφέροντος: στις 19/06/2005 και 16/12/2012 - Δύο εκδρομές στις περιοχές Καραγάτς και Αδριανούπολη. Στις 10/05/2015 περιηγήθηκαν στη Βόρεια Θράκη, στη Βουλγαρία και στις 12/06/2016 στην κοιλάδα των Βασιλέων της Βουλγαρίας. Λίγους μήνες αργότερα στις 16/10/2016 πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στη Φιλιππούπολη της Βουλγαρίας και στις 28/05/2017 ξεναγήθηκαν τις αρχαίες πόλεις της Μαύρης Θάλασσας, στην περιοχή της Μεσημβρίας (Εφημερίδα του Συλλόγου απογόνων Καγατσιανών – Αδριανουπολιτών 2006-2016, Σύλλογος Αδριανουπολιτών – Καραγατσιανών, «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» 2012, 2015, 2016, 2017).

Πέραν των πολιτιστικών δρώμενων, στα οποία οργανώνει και συμμετέχει, ο σύλλογος προσπαθεί να είναι ενεργός και να δίνει το παρόν σε διαδηλώσεις και συνελεύσεις, είτε δια ζώσης, είτε με την μορφή έντυπων προτάσεων ή/και διαμαρτυριών. Στο παρελθόν, πριν το κάψιμο και την ολική καταστροφή του παλαιού σιδηροδρομικού σταθμού, έγινε πρόταση αξιοποίησης του κτιρίου, με την αρωγή του Ο.Σ.Ε. και άλλων τοπικών φορέων, σε μουσείο Σιδηροδρόμου.

Συμμετέχει, μέσω αντιπροσώπων του συλλόγου, σε θρησκευτικές τελετές στην Αδριανούπολη, στην βουλγάρικη χριστιανική εκκλησία, όταν λειτουργεί ο Μητροπολίτης Αδριανουπόλεως. Προσφάτως ο σύλλογος κατέθεσε αίτημα για κατάθεση στεφάνου στο άγαλμα του Κυρίλλου ΣΤ΄, κατά την επέτειο της 25ης Μαρτίου, ως μάρτυρα του αγώνα Απελευθερώσεως του Έθνους κατά το 1821.

Επιπλέον, έγινε πρόταση για θεματική ονοματοθεσία οδών συνδυαστικά με το αίτημα για ορισμό και ονομασία περιοχής της δυτικής Νέας Ορεστιάδας, ως περιοχής Αγίου Κυρίλλου. Στις 14/07/2014 ο σύλλογος συμμετείχε σε διαμαρτυρία κατά του κλεισίματος του εργοστασίου ζάχαρης και υπέρ της ανεξαρτητοποίησης και αναβάθμισης του νοσοκομείου Διδυμοτείχου. Στις 06/04/2017 ως ένθερμος υποστηρικτής της γενοκτονίας των Θρακών δίνει το παρόν στην επέτειο αυτή, με κατάθεση στεφάνου (Αρχείο Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» 2014-2017).

Ανάμεσα στις δράσεις, του παρελθόντος, συγκαταλέγεται και αυτή της δωρεάς γραφικής ύλης στο Γυμνάσιο – Λύκειο Ίμβρου και στο Δημοτικό Σχολείο Καστελόριζου. Η συνεργασία και η αδελφοποίηση με ομώνυμους και ομοειδείς συλλόγους, όπως τον «Σύλλογο Αδριανουπολιτών» Αλεξανδρούπολης και Ροδόπης, Σύλλογο «Ορεστιαδιτών» Θεσσαλονίκης και Αθήνας, κ.ά. βρίσκεται στις κύριες επιδιώξεις του συλλόγου (Αρχείο Συλλόγου Απογόνων Αδριανουπολιτών – Καραγατσιανών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» 2005-2017).

Αξιολογώντας όλα τα παραπάνω, που καταγράφηκαν στην παρούσα εργασία, προκύπτει πως η δράση του συλλόγου είναι πλούσια και ποικίλα μέχρι σήμερα, με μεγάλη ιστορική και πολιτισμική αξία για τον τόπο της Νέας Ορεστιάδας, ενώ, συγχρόνως, το μέλλον διαφαίνεται αρκετά λαμπρό. Από συνεντεύξεις των μελών, ωστόσο, προκύπτει μια διάσταση απόψεων στον τομέα αυτό. Ορισμένοι είναι αρκετά αισιόδοξοι και φρονούν πως η πορεία του συλλόγου θα συνεχίσει στα ίδια ή ακόμη καλύτερα επίπεδα, ενώ, ορισμένοι, βασιζόμενοι στο ότι υπάρχει έλλειψη ενεργών μελών, εξαιτίας του σύγχρονου απαιτητικού τρόπου ζωής της κοινωνίας μας, διαβλέπουν ότι η πορεία του συλλόγου θα είναι φθίνουσα (Συνεντεύξεις (γραπτές) από πέντε μέλη (παλιά και νέα) του Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών: Συνέντευξη του κ. Νικόλαου Κούκλατζη, του κ. Οδυσσέα Τσιφουντίδη, του κ. Δημήτριου Κιηγμά, του κ. Αλέξανδρου Παπαδόπουλου και του κ. Αθανάσιου Παπανδρέου 2017).

Η συγγραφή αυτής της εργασίας, αλλά και η γνωριμία με τον Σύλλογο Απογόνων Αδριανουπολιτών – Καραγατσιανών, αποτέλεσε μία πρωτόγνωρη ευκαιρία και εμπειρία συνάμα, που πέρα της προσωπικής ικανοποίησης και χαράς, οδήγησε στην διαπίστωση πως μέσω του συλλόγου αντικατοπτρίζονται η ιστορία, οι ρίζες και η συνέχεια αυτού του τόπου, που τόσο άγνωστα είναι σε πολλούς διαμένοντες σε αυτή, γηγενείς και μη. Επιπρόσθετα, θα ήταν ευχή και προσδοκία η παρουσίαση αυτή του Συλλόγου Απογόνων Αδριανουπολιτών – Καραγατσιανών και του έργου του, να γίνει το βήμα που θα ωθήσει τον κόσμο που ζει εδώ, να έρθει σε επαφή με το σύλλογο άμεσα ή έμμεσα, μέσω των δράσεων του, και να τον περιβάλλει με αγάπη, αναγνωρίζοντας το έργο του για την Νέα Ορεστιάδα, συνδράμοντας σε αυτό με κάθε τρόπο.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες μου στον πρόεδρο του Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών –Αδριανουπολιτών κύριο Αθανάσιο Λυμπερίδη και, ιδιαίτερα, στον κύριο Νικόλαο Κούκλατζη για την αμέριστη βοήθεια και την πολύτιμη συμβολή τους, που ήταν καταλυτική στην πραγμάτωση της παρούσης εργασίας.

Βιβλιογραφία

Αρχείο Συλλόγου Απογόνων Αδριανουπολιτών – Καραγατσιανών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ».

Εισήγηση του Συλλόγου, μέσω γραπτού αιτήματος, για επιψήφιση της πρότασης πως «η Νέα Ορεστιάδα είναι η συνέχεια της Αδριανούπολης, η επί ελληνικού εδάφους, μετά το

1923, απόγονος πόλη και δικαιωματική κληρονόμος του πολιτισμού και της ιστορίας της» - 09/06/2006.
Απόφαση Δημοτικού Συμβουλίου Δήμου Ορεστιάδας για συναίνεση παραχώρησης του κτιρίου του πρώην Ειρηνοδικείου. Αίτημα του Συλλόγου Απογόνων Αδριανουπολιτών - Καραγατσιανών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» για παραχώρηση του κτιρίου. Συναινετική Επιστολή του Δήμου Ορεστιάδας σχετικά με την παραχώρηση του κτιρίου του Ειρηνοδικείου από το Υπουργείο Δικαιοσύνης.
Απόφαση του Δήμου Ορεστιάδας σχετικά με την ανάληψη της ευθύνης συντήρησης του κτιρίου. Υπουργική Απόφαση από κοινού των Υπουργείων Δικαιοσύνης και Οικονομικών για παραχώρηση του κτιρίου του πρώην Ειρηνοδικείου για πέντε χρόνια - 29/03/2011. Επιστολή του Δήμου Ορεστιάδας για παράταση παραχώρησης του κτιρίου στα δεκαπέντε χρόνια.
Απόφαση του Ταμείου Χρηματοδοτήσεως Δικαστικών Κτιρίων σχετικά με την παραχώρηση του κτιρίου για δεκαπέντε χρόνια – 28/07/2011.
Έμβλημα Συλλόγου – Ερμηνεία συμβολισμού του σήματος. Λάβαρο Συλλόγου.
Κατάσταση Συλλογής βιβλίων του Συλλόγου.

Βιβλίο Πρακτικών Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ».

Δήμος Ορεστιάδας – Επίσημη ιστοσελίδα. Ανακτήθηκε στις 15 Σεπτεμβρίου 2017 από: http://www.orestiada.gr/dimos/politismos/politistikoi-syllogoi/ http://www.orestiada.gr/anakoinoseis/oresteia-23-25-iouniou-2017/

ΈΒΔΟΜΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΘΡΑΚΩΝ (Διδυμότειχο, 9 - 11 Ιουνίου 2006). 15ο Ψήφισμα: Ορίζεται πως «η Νέα Ορεστιάδα είναι η συνέχεια της Αδριανούπολης, η επί ελληνικού εδάφους, μετά το 1923, απόγονος πόλη και δικαιωματική κληρονόμος του πολιτισμού και της ιστορίας της». Ανακτήθηκε στις 19 Αυγούστου 2017 από: http://www.poths1991.gr/activities/%20international-conferences/98-2012-01-31-11-31-22

Ερευνητικό Κέντρο «ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΣ». Επίσημη ιστοσελίδα. Ανακτήθηκε στις 16 Ιουνίου 2017 από: http://adrianoupolis-orestiada.blogspot.gr/

Εφημερίδα του Συλλόγου Απογόνων Καγατσιανών – Αδριανουπολιτών 2006-2016. Τεύχη 6-35, Α1-Α12.

Καταστατικό Λειτουργίας του Ερευνητικού Κέντρου «ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΣ».

Καταστατικό Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών «Η ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ» (2003).

Κιηγμάς, Δ., Ρυζιώτης, Γ. (2010). Αδριανούπολη – Καραγάτς – Νέα Ορεστιάδα: Μια Πόλη. Νέα Ορεστιάδα: Έκδοση Συγγραφέων.

Κιηγμάς, Δ. (2016). Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως. Σε: Μανωλάς, Ε. (Επιμ), Πρακτικά 1ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας «Ορεστιάδα: Διαδρομές στο Χρόνο». 16-18 Οκτωβρίου 2015. Νέα Ορεστιάδα: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης – Δήμος Ορεστιάδας. σελ. 281-287.

Συλλογος Αδριανουπολιτών – Καραγατσιανών «Η Ορεστιάδα». Επίσημη Ιστοσελίδα. Προσπελάστηκε στις 13 Μαΐου 2017: http://iorestiada.gr/

Συνεντεύξεις (γραπτές) από πέντε μέλη (παλιά και νέα) του Συλλόγου Απογόνων Καραγατσιανών – Αδριανουπολιτών: Συνέντευξη του κ. Νικόλαου Κούκλατζη, του κ. Οδυσσέα Τσιφουντίδη, του κ. Δημήτριου Κιηγμά, του κ. Αλέξανδρου Παπαδόπουλου και του κ. Αθανάσιου Παπανδρέου (2017)

Φιλεκπαιδευτικος Συλλόγος Αδριανουπόλεως. Επίσημη Ιστοσελίδα. Ανακτήθηκε στις 25 Μαΐου 2017: http://www.fsadrianoupoleos.gr/

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 442-446

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΥΡΙΩΝ ΚΑΙ ΔΕΣΠΟΙΝΙΔΩΝ ΝΕΑΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ «ΦΙΛΟΠΤΩΧΟΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ»

Νικόλ-Ιουστίνη Ιωαννίδου και Μαρία Αζορίδου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση στο ευρύ κοινό του Συλλόγου Κυριών και Δεσποινίδων Νέας Ορεστιάδας «ΦΙΛΟΠΩΧΟΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ». Η αξία αυτού του Συλλόγου μεταξύ άλλων έγκειται στο γεγονός ότι είναι ο Σύλλογος της πόλης μας που μεταφέρθηκε το 1923 με τη συνθήκη της Λωζάνης από το Καραγάτς Αδριανουπόλεως στη Νέα Ορεστιάδα. Σκοπός της εργασίας είναι να παρουσιαστεί το έργο του Συλλόγου από το 1900 έως και σήμερα και να δοθεί περισσότερη έμφαση στην διαχρονικότητά του και στην ικανότητα των ανθρώπων του να συνδέει πολλές γενεές και να συνδυάζει πολλές ηλικίες μεταξύ των μελών του με σκοπό όλοι να συνεισφέρουν για τον άποροι και ανήμπορο άνθρωπο. Αναδεικνύεται ο κύριος σκοπός του, που είναι η άσκηση της φιλανθρωπίας των απόρων του Δήμου Ορεστιάδας, η μόρφωση σύμφωνα με τις Ελληνοχριστιανικές παραδόσεις και η κοινωνική συμπαράσταση των δυστυχούντων μελών της κοινωνίας. Τέλος, προτείνεται πώς μπορεί ο καθένας να βοηθήσει στο έργο του Συλλόγου με κάθε πρόσφορο μέσο.

Λέξεις κλειδιά: *Σύλλογος Κυριών και Δεσποινίδων Νέας Ορεστιάδας «Φιλόπτωχος Αδελφότης», φιλανθρωπία, κοινωνικό έργο*

Ιστορικά στοιχεία

Ο Σύλλογος Φιλόπτωχος Αδελφότης ιδρύθηκε στις αρχές του περασμένου αιώνα στο Καραγάτς με σκοπό φιλανθρωπικό, κοινωνικό και κατ' επέκταση την αλλαγή στο πολιτιστικό γίγνεσθαι του αριστοκρατικού προαστίου της Αδριανούπολης. Η φιλόπτωχος αδελφότης δραστηριοποιήθηκε σε πολλούς τομείς με σημαντικότερο τη δημιουργία του χορευτικού συγκροτήματος υπό το όνομα *Ωκεανίδες*, το οποίο χρησιμοποίησε ως μέσο για τη διασκέδαση των αρωγών μελών του, ώστε να ενισχύει το ταμείο του και να προσφέρει φιλανθρωπικό έργο. Αυτό συνεχίστηκε στην Νέα Ορεστιάδα άτυπα από το 1923 έως και το 1969. Τότε αναγνωρίστηκε επίσημα και καταχωρήθηκε στα βιβλία των σωματείων ως Σύλλογος Κυριών & Δεσποινίδων Ορεστιάδας «Φιλόπτωχος Αδελφότης» (Τσονίδης 1980).

Καραγατσιανές, μέλη του Συλλόγου, στην αυλή της μπυραρίας Μπομόντι του ξενοδοχείου Τζιαννίκ Ιωαννίδη

(Πηγή: Αρχείο Γ. Αζορίδη)

Σκοποί του Συλλόγου

Κύριος σκοπός του συλλόγου είναι η άσκηση φιλανθρωπίας για την ανακούφιση των άπορων και ανήμπορων του Δήμου Ορεστιάδας, η μόρφωση κατά τις Ελληνοχριστιανικές παραδόσεις προς κάθε προοδευτική κατεύθυνση, βοήθεια των άπορων και η κοινωνική συμπαράσταση των δυστυχούντων μελών της κοινωνίας. Προτεραιότητα στη βοήθεια αυτή έχουν οι πολύτεκνες οικογένειες, οι μονογονεϊκές οικογένειες λόγω χηρείας ή λόγω διάζευξης, οι ανήμποροι και μοναχικοί ηλικιωμένοι, οι ασθενείς και οι άποροι σπουδαστές. Ο σύλλογος τίθεται συμπαραστάτης στα οικονομικά, κοινωνικά προβλήματά τους καθώς και στα θέματα υγείας.

Η διοίκηση του Συλλόγου

Το Δ.Σ. συγκροτείται μετά από εκλογές από τις κυρίες και δεσποινίδες, που θέτουν υποψηφιότητα για την ανάδειξή τους σε αυτό.

Μέλη του συλλόγου εγγράφονται κυρίες και δεσποινίδες από το 18^{ο} έτος της ηλικίας τους. Τα μέλη του συλλόγου διακρίνονται σε τακτικά, επίτιμα, επιστέλλοντα, αντεπιστέλλοντα και αρωγά. Τα τακτικά μέλη καταβάλλουν ετήσια συνδρομή, τα αντεπιστέλλοντα και επίτιμα μέλη εγγράφονται με απόφαση του Δ.Σ. και εξαιρούνται των ταμειακών υποχρεώσεων. Τέλος, τα αρωγά μέλη δύνανται να είναι και άντρες και καταβάλλουν προαιρετική εισφορά, δωρεές ή ευεργεσίες.

Οικογένεια της οποίας οι κυρίες της ήταν μέλη του Φιλοπτώχου Συλλόγου Καραγατσίου
(Πηγή: Αρχείο Γ. Αζορίδη)

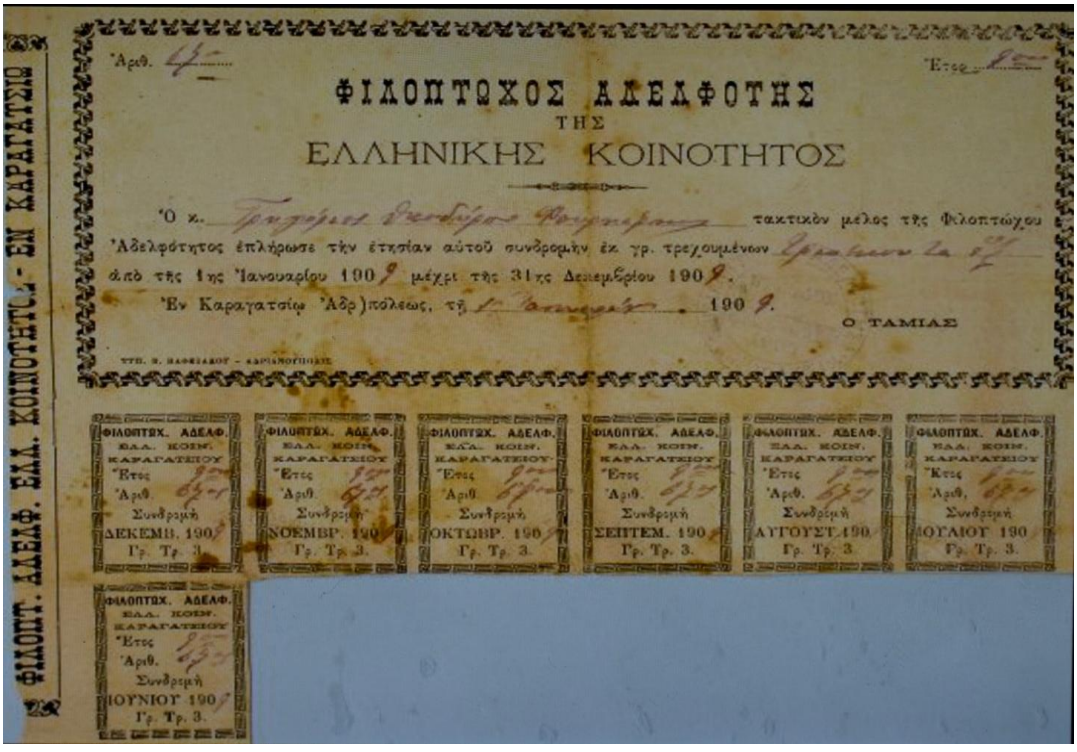

Κουπόνια μελών του Συλλόγου της Φιλοπτώχου Αδελφότητας του 1909
(Πηγή: Αρχείο Γ. Αζορίδη)

Από τις πιο γνωστές κυρίες και δεσποινίδες που προέδρευσαν και πρόσφεραν στο σύλλογο ήταν: η Ιουλία Αρβανιτίδου, η Κατίνα Γεωργιάδου, η Ελπίδα Μαυρουδή - Αλμπάντη και η Ουρανία Μαυρίδου.

Μετά τις εκλογές της 22ας Ιανουαρίου του 2017, το νεοεκλεγέν συμβούλιο απαρτίζεται από τις παρακάτω κυρίες και δεσποινίδες:

Πρόεδρος: Νικόλ – Ιουστίνη Ιωαννίδου

Αντιπρόεδρος: Αθηνά Γάζελα – Καρακατσάνη

Γραμματέας Α΄: Μαρία Αζορίδου

Γραμματέας Β΄: Άννα Μπογιατζή

Ταμίας Α΄: Νατάσα Μιρμιγκίδου

Ταμίας Β΄: Αγάθη Κουτσούλη

Μέλος: Σόνια Κουρμπανιάν

Μέλος: Ελένη Τσιάτα

Μέλος: Ελένη Καραθεοδώρου

Το φιλανθρωπικό έργο του Συλλόγου

Για την επίτευξη των σκοπών του ο σύλλογος προβαίνει σε ποικίλες δράσεις. Χορηγεί τακτικά επιδόματα τα Χριστούγεννα και το Πάσχα, ώστε οι άποροι να ζήσουν, έστω τις λίγες αυτές εορταστικές ημέρας, μέσα σε ένα περιβάλλον οικονομικά πιο άνετο. Χορηγεί φάρμακα, βοηθά για την καταβολή νοσηλειών, βοηθά στη μεταφορά και εισαγωγή των ασθενών σε νοσοκομεία, των βρεφών και των παιδιών σε βρεφοκομεία ή άσυλα, ενδιαφέρεται για εύρεση εργασίας σε άνεργους, ιδίως νέους, ενισχύει άπορους μαθητές και φοιτητές και τέλος χορηγεί έκτακτα βοηθήματα σε περιπτώσεις ανάγκης. Συγκεκριμένα το 2017 ο Σύλλογος διέθεσε 3.760€ σε 20 και πλέον οικογένειες που είχαν πραγματικές ανάγκες.

Το πολιτιστικό έργο του Συλλόγου

Ο Σύλλογος Κυριών και Δεσποινίδων Νέας Ορεστιάδας «Φιλόπτωχος Αδελφότης» δεν διαθέτει περιουσιακά στοιχεία και ίδιους πόρους, ούτε χρηματοδοτείται από κανένα φορέα. Τα έσοδά του προέρχονται από την ετήσια συνδρομή των μελών του και από διάφορες χορηγίες μελών του.

Για να ενισχυθεί περαιτέρω το ταμείο λόγω των αυξημένων αναγκών των αναξιοπαθούντων ατόμων της κοινωνίας της Νέας Ορεστιάδας, ο Σύλλογος διοργανώνει κάθε χρόνο τον αποκριάτικο χορό παραδοσιακά με το άνοιγμα του Τριωδίου. Η χοροεσπερίδα αυτή έχει αφήσει ανεξίτηλο το στίγμα της στα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης. Τις δεκαετίες του ’70 και του ’80, ήταν και ο μοναδικός χορός με καλεσμένους μεγάλα ονόματα από το χώρο της διασκέδασης, όπως: η Έρικα Μπρόγερ, η Λάκη Σοφιαλή, το Τρίο Ατένε, η Σούλη Σαμπάχ και η γνώστη ορχήστρα Σουφλίου. Μέσα από τη διασκέδαση και το γλέντι των μελών του και τη λαχειοφόρο αγορά, την οποία ενισχύουν όλα αυτά τα χρόνια οι φίλες, τα μέλη και οι επαγγελματίες της περιοχής, το ταμείο της Φιλοπτώχου Αδελφότητας συγκεντρώνει τα χρήματα που χρειάζεται για το φιλανθρωπικό του σκοπό.

Βασική εκδήλωση του συλλόγου μας είναι το παραδοσιακό κόψιμο της βασιλόπιτας στην αρχή του νέου έτους για τα μέλη του υπό τις ευλογίες του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Διδυμοτείχου, Ορεστιάδας και Σουφλίου.

Επίσης, κάθε χρόνο για να τιμήσει τη Παγκόσμια Ημέρα της Μητέρας, η οποία γιορτάζεται τη δεύτερη Κυριακή του Μαΐου, διοργανώνει ομιλία αφιερωμένη σε αυτήν, η οποία διανθίζεται μουσικά από χορωδίες και εκπροσώπους των ωδείων της πόλης μας. Η ομιλία συνήθως έχει ιατρικά, κοινωνικά, πολιτιστικά, ψυχολογικά θέματα, τα οποία αναλύονται από ειδικούς επιστήμονες της πόλης μας και αφορούν τη γυναίκα και τη μητέρα.

Τέλος, τα τελευταία χρόνια ξεκίνησε η διοργάνωση επίδειξης μόδας σε συνεργασία με τους κομμωτές και τα καταστήματα ρούχων της περιοχής μας.

Επίλογος

Ο Σύλλογος Κυριών και Δεσποινίδων Νέας Ορεστιάδας «Φιλόπτωχος Αδελφότης», δημιουργήθηκε το 1900 στο Καραγάτς και συνεχίζει την πορεία του έως και σήμερα. Διατηρεί τα στοιχεία μνήμης από τη χαμένη πατρίδα και καταφέρνει μέχρι και σήμερα να συνδέει τις γενεές των Αδριανουπολιτών και Καραγατσιανών μέσα από το φιλανθρωπικό έργο. Οι σκοποί της συνεισφοράς στον άπορο και ανήμπορο άνθρωπο συνεχίζονται και στη σημερινή Ορεστιάδα, γιατί όπως είπε και ο Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος: «Δώσε κάτι, έστω και ελάχιστο, σ' εκείνον που έχει ανάγκη. Αντί για μεγάλη προσφορά, δώσε την προθυμία σου. Κι αν δεν έχεις τίποτα, δάκρυσε». Και οι απόγονοι των Καραγατσιανών και Αδριανουπολιτών το γνωρίζουν αυτό πολύ καλά, γιατί οι πρόγονοί τους το βίωσαν το Φθινόπωρο και τον Χειμώνα του 1923-1924.

Βιβλιογραφία

Αζορίδης, Γρ. (2018). Φωτογραφικό αρχείο. Ορεστιάδα.

Τσονίδης, Τ. (1980). Η Ορεστιάδα μας. Αθήνα: Εκπολιτιστικός Σύλλογος Νέων Ορεστιάδας.

2ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ
«Πολιτιστική Κληρονομιά και Τοπική Ανάπτυξη», Νέα Ορεστιάδα, 13-15 Οκτωβρίου 2017, σελ. 447-458

ΣΚΑΚΙ: ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ

Χρυσή Νικολακούδη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στα πλαίσια της πολιτιστικής διαδρομής της Νέας Ορεστιάδας, πλήθος ατομικών και συλλογικών δράσεων συνέβαλαν στην τοπική ανάπτυξη και στην εξέλιξή της. Ένα σημαντικό κομμάτι της αποτελεί το «Σκακιστικό Τμήμα Ν. Ορεστιάδας», το οποίο άρχισε να λειτουργεί το 1985. Μια μικρή ομάδα φίλων του σκακιού, αγκάλιασαν το τμήμα και εργάστηκαν εθελοντικά. Την προσπάθεια αυτή πλαισίωσαν μεταξύ των άλλων, πολλά παιδιά και αυτό έκανε εύκολη την ανάπτυξή του σκακιού στην πόλη μας, με άμεσο αποτέλεσμα την ανάδειξή της σε ευρύτερο και πανελλήνιο επίπεδο. Το σκάκι αποτελεί ένα μαθησιακό – πνευματικό παιχνίδι. Επηρεάζει την προσωπικότητα του ατόμου και διαμορφώνει τον χαρακτήρα του. Εμπεριέχει στοιχεία τέχνης, επιστήμης και αθλητισμού. Στην προσέγγισή μας θα στηριχτούμε σε μαρτυρίες, γραπτά κείμενα και φωτογραφικό υλικό, ώστε να στοιχειοθετήσουμε την ιστορική πορεία του Τμήματος στην πόλη μας έως σήμερα.

Λέξεις κλειδιά: *Νέα Ορεστιάδα, σκάκι, πολιτιστική διαδρομή, εθελοντισμός, τοπική ανάπτυξη*

«Το σκάκι, όπως ο έρωτας και η μουσική,
έχει τη δύναμη να κάνει τους ανθρώπους ευτυχισμένους» Siegbert Tarrasch

Εισαγωγή

Με τη συγκεκριμένη παρουσίαση γίνεται μια προσπάθεια να προσεγγίσουμε την ιστορική πορεία του Τμήματος Σκακιού στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας από την ίδρυσή του έως σήμερα. Κατά τη συλλογή πληροφοριών βασιστήκαμε σε πρωτογενή (συνεντεύξεις-μαρτυρίες) και δευτερογενή έρευνα (βιβλιογραφία – διαδίκτυο).

- Αρχικά γίνεται αναφορά στη δημιουργική διάθεση των κατοίκων της προσφυγικής πόλης, στην ίδρυση Συλλόγων και τη συμβολή τους στην πρόοδο και την τοπική ανάπτυξη.
- Κατά δεύτερον, επισημαίνουμε το σημαντικό ρόλο της ομαδικής προσπάθειας και του εθελοντισμού.
- Στη συνέχεια αναφερόμαστε στα οφέλη του σκακιού…
- Στο κύριο κεφάλαιο της εργασίας προσεγγίζουμε την ιστορική πορεία του τμήματος, κατά τη διάρκεια των 32 χρόνων παρουσίας του και προσφοράς του στον τόπο.
- Και αντί επιλόγου, αναφερόμαστε στις προσδοκίες.

Ίδρυση συλλόγων-πολιτιστική διαδρομή

Νέα Ορεστιάδα, ένας τόπος ευλογημένος, όπου η ανάπτυξη, η πρόοδος, η προσφορά, ο εθελοντισμός, η εργατικότητα, οι γνήσιες ιδέες και ο πολιτισμός συνδέονται άρρηκτα με το όνομά της.

Σύμφωνα με τον Νικόλαο Ευαγγέλου, Δήμαρχο της πόλης από το 1979 ως το 1996: «Η μαρτυρική προσφυγική πόλη του 1923 της οποίας η ίδρυση ξεκίνησε με τα δάκρυα των Προσφύγων για την χαμένη τους Πατρίδα, ύστερα από την άδικη συνθήκη της Λωζάνης,

εκτίσθη στη θέση που βρίσκεται σήμερα για εθνικούς λόγους και μέχρι σήμερα εφάνη αντάξια των προσδοκιών της Πατρίδος μας… Μια ζηλευτή πόλη με χαρακτηριστική δραστηριότητα σε όλους τους τομείς**…» (**Τσονίδης & Πατεράκης 1981).

Ο Πασχάλης Παν. Μαυρίδης (2008) αναφέρεται στον καθοριστικό ρόλο των συλλόγων και στην παροχή ποικιλότροπης ενίσχυσης προς τους κατοίκους στη νεοσύστατη κοινωνία της Νέας Ορεστιάδας: «Οι σύλλογοι και τα Σωματεία σκόπευαν στην ποιοτική αναβάθμιση της ζωής των προσφύγων της Νέας Ορεστιάδας και να καλύψουν τις διάφορες ανάγκες της τοπικής κοινωνίας (οικονομικές, τεχνικές, πνευματικές, περιβαλλοντικές ψυχαγωγικές, πολιτιστικές κ.ά**.)»**

Μεταξύ πλήθους συλλόγων στις 20 Σεπτεμβρίου 1970 με τη σύνταξη καταστατικού ιδρύθηκε και ο Αθλητικός Όμιλος Ορεστιάδας. Σκοπός του νέου σωματείου όπως αναφέρεται στο ιδρυτικό καταστατικό ήταν: «η σύμμετρος και αρμονική ανάπτυξης των σωματικών και ψυχικών δυνάμεων και δεξιοτήτων των μελών και η δημιουργία ισχυρών και ηθικών χαρακτήρων δια της χρησιμοποιήσεως της Γυμναστικής, της Αγωνιστικής και λοιπών ασκήσεων, εν συνδυασμό προς την εφαρμογή προπονητικού προγράμματος επί των αθλουμένων» (ΑΟΟ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ**). «**Τα πρώτα τμήματά του ήταν η ομάδα πετοσφαίρησης και καλαθοσφαίρισης με πρώτο πρόεδρο τον Κυριάκο Κυζιρίδη» **(**Μαυρίδης Π. 2008**).** Στην πορεία του χρόνου δημιουργήθηκαν νέα τμήματα μεταξύ των οποίων και το τμήμα του σκακιού.

«Το σκάκι ξεκίνησε το 1985 από τον Θωμά Κόνταρη την ψυχή του ομίλου, τότε μέλος του ΑΟΟ. Θεωρούσε ότι το σκάκι ήταν πνευματικό άθλημα, ιδιαίτερα χρήσιμο για τους νέους» (Τελούδης 2017).

Η *ένταξη* σε Συλλόγους, οι προπονήσεις, η συμμετοχή σε αγώνες, η ανάπτυξη ισχυρών δεσμών με τους συμπαίκτες, αποτέλεσε τρόπο ζωής, οδηγώντας στην ανάπτυξη καλλιεργημένων ανθρώπων με υψηλούς στόχους. Η δημιουργική διάθεση των Ορεστιαδιτών βρήκε πεδίο δράσης σε όλους τους τομείς και είχε ως αποτέλεσμα την αλματώδη πρόοδο της πόλης.

Εθελοντισμός-τοπική ανάπτυξη

Σύμφωνα με την άποψη του σύγχρονου Άγγλου ιστορικού Άρνολντ Τόυνμπι (Toynbee) *σημαντικό ρόλο για την πολιτιστική πρόοδο ασκεί και η ομαδική προσπάθεια.* Η μετατροπή μιας κοινωνίας από πρωτόγονη σε πολιτισμένη συνίσταται στη μετάπτωση από την κατάσταση της στασιμότητας σε μια διαρκή δραστηριότητα. Η αρχική αυτή δημιουργική δραστηριότητα γίνεται η αφετηρία για την εξέλιξη του πολιτισμού (Διαμαντόπουλος 1984).

Η ομαδική μάλιστα προσπάθεια σε συνδυασμό με τον εθελοντισμό κάνει τον άνθρωπο να μεγαλουργεί «Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη (1999), ο εθελοντισμός θεωρείται χρήσιμος όσο ποτέ άλλοτε για την επίλυση κοινωνικών, οικονομικών, πολιτισμικών, ανθρωπιστικών και ειρηνευτικών ζητημάτων και είναι η ατομική συνεισφορά που δεν σχετίζεται με κέρδος, αμοιβή ή καριέρα, αλλά στοχεύει στην ευημερία των συνανθρώπων ή του συνόλου της κοινωνίας. Πρόκειται για ένα θέμα που μας αγγίζει όλους, ανεξαρτήτως κοινωνικό-οικονομικής τάξης και επαγγελματικής ιδιότητας. Συνιστά μια εξαιρετικά επιμορφωτική λειτουργία που ενδυναμώνει την κοινωνική αλληλεγγύη, ενισχύει την ενεργό συμμετοχή και τη συνύπαρξη, προσδίδοντας νέο περιεχόμενο στη ζωή μας» (Α Π Ο Σ Π Α Σ Μ Α από το υπ' αριθμ. 23 Πρακτικό Συνεδρίασης του Δημοτικού Συμβουλίου Δήμου Ορεστιάδας της 25ης Νοεμβρίου 2014) «Εθελοντισμός είναι η μη αμειβόμενη και δίχως επαγγελματική εξέλιξη δραστηριοποίηση των πολιτών που αποβλέπει στην ευημερία του συνανθρώπου, της κοινότητας και της κοινωνίας γενικότερα. Ο εθελοντισμός δεν περιορίζεται μόνο στην παροχή ανιδιοτελούς κοινωνικού έργου, αλλά περισσότερο αφορά μια στάση ζωής με ιδιαίτερες αξίες, όπως η φιλανθρωπία, η αλληλεγγύη, η κοινωνική δικαιοσύνη και η κοινωνική συμμετοχή» (Δήμος Ορεστιάδας 2014).

Στην περίπτωση του Σκακιού αρχικά ενσαρκώθηκε στο πρόσωπο του Θ. Κόνταρη. Ο κ. Σ. Γκατζίδης ανασύροντας μνήμες αναφέρει: «Το 1991 βρήκα τον Θωμά τον Κόνταρη σαν υπεύθυνο του Σκακιστικού τμήματος του Αθλητικού Ομίλου Ορεστιάδας. Αν του έδινα έναν

τίτλο θα ήταν ιεραπόστολος. Ήταν η ψυχή. Αυτός τα έκανε όλα. Ήταν άνθρωπος της προσφοράς. Βοηθούσε…Αυτό που γινόταν ήταν γνήσιος εθελοντισμός. Και τώρα αν βρεθούν οι άνθρωποι να δώσουν χρόνο υπάρχει χώρος.…» (Γκατζίδης 2017)

Γιατί σκάκι…;

Εικόνα 1. Η σκακιέρα και τα κομμάτια της. Φωτογραφία Χ. Νικολακούδη.

Σκακιέρα: Τετράγωνη επιφάνεια που αποτελείται από 64 τετράγωνα εναλλάξ άσπρα μαύρα.

Κομμάτια: Ένας βασιλιάς
Μια βασίλισσα
Δύο πύργοι
Δύο αξιωματικοί
Δύο ίπποι
Οκτώ πιόνια

Σκοπός του παιχνιδιού είναι η αιχμαλωσία του αντίπαλου βασιλιά. Η αναμέτρηση των δύο αντιπάλων γίνεται στη σκακιέρα.

«**Το σκάκι είναι στην ουσία του ένα παιχνίδι, στη μορφή του μια τέχνη, και στην εκτέλεσή του μια επιστήμη» Μπαρόν Τασσίλο**

Τα οφέλη της ενασχόλησης με το σκάκι είναι πολλαπλά. Στην προσπάθειά μας να το περιγράψουμε οφείλουμε να αναγνωρίσουμε την παιγνιώδη μορφή του μέσα από την δυνατότητα της διασκέδασης που παρέχει στους παίκτες. Το σκάκι είναι ένα παιχνίδι κανόνων και έχει ένα σύστημα κανόνων που καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο ο παίκτης μπορεί να κερδίσει ή να χάσει (Κίργινας 2013). Σύμφωνα μάλιστα με τον Vygotsky το παιχνίδι αποτελεί το πρωταρχικό μέσο πολιτισμικής ανάπτυξης των παιδιών.

Ωστόσο δεν θα έπρεπε να παραλείψουμε τα χαρακτηριστικά της τέχνης με έντονη την πολιτιστική και παιδαγωγική του διάσταση. Οι ατελείωτοι συνδυασμοί που δύναται να επιλέξει ο παίκτης βελτιώνουν την οξυδέρκειά του και τον κάνουν δημιουργικό «Υπάρχουν 10.500 ανοίγματα. Για το πώς ξεκινάει μια παρτίδα» (Καμπούρης 2017).

«Είναι παιχνίδι αλλά και άθλημα και επιστήμη. Από κάποιο σημείο και μετά μαθαίνεις τα βασικά αλλά αν εσύ ο ίδιος δεν διαβάσεις, δεν ασχοληθείς, δεν μπορείς να συνεχίσεις…» (Σταμοπούλου 2017). Είναι ένα παιχνίδι αποφάσεων, στρατηγικής και τακτικής με χαρακτηριστικά της επιστήμης καθώς καθορίζεται από διαίσθηση και ορθολογιστική σκέψη. Η παντελής έλλειψη τύχης ενισχύει τον μεθοδικό συλλογισμό και την πνευματική συγκέντρωση. Ως άθλημα συντελεί στην καλλιέργεια του «ευ αγωνίζεσθε» και της άμιλλας.

Εν τέλει, το σκάκι είναι τρόπος ζωής, σκέψης και πνευματικής βελτίωσης του ανθρώπου: «Απαιτείται γρήγορο σκεπτικό και η επιλογή του συντομότερου και σωστότερου δρόμου»

(Σακιζλής 2017). Δίνει ένα άλλο νόημα στον τρόπο που αντιλαμβάνεται κάποιος τις πληροφορίες και τις δυνατότητες που έχει να τις επεξεργαστεί και να τις αναλύσει. «Η ίδια η σκακιστική θεωρία αποτελεί μια ολοκληρωμένη φιλοσοφία που διδάσκει τον τρόπο αντιμετώπισης ακόμη και των πιο δύσκολων καταστάσεων, πάντα με βάση τις ικανότητές μας όπως έχουν καλλιεργηθεί με το σκάκι» (Σχολικό Σκάκι, Ελληνική Σκακιστική Ομοσπονδία 2005).

Δεν απαιτεί ιδιαίτερες εγκαταστάσεις, συγκεκριμένο εξοπλισμό ούτε κάποια σωματικά προσόντα. Έτσι, δεν αποκλείονται παιδιά λόγω της σωματοδομής και του φύλου τους.

Βελτιώνει την ικανότητα της μελέτης. Σε μια έρευνα του 1991, ο Δρ. Stuart Marguilies παρακολούθησε την ικανότητα μελέτης σε 53 μαθητές που συμμετείχαν σε ένα σκακιστικό πρόγραμμα και σύγκρινε τις επιδόσεις τους με μη-σκακιστές μαθητές. Τα αποτελέσματα ήταν κατηγορηματικά θετικά στο γεγονός, ότι παίζοντας σκάκι αυξάνονται οι επιδόσεις στη μελέτη (Stuart Margulies 199). Η παιδαγωγική του αξία έχει οδηγήσει πλήθος χωρών να εντάξουν το σκάκι στο επίσημο πρόγραμμα των σχολείων. Αναφέρεται στην εγκύκλιο σύμφωνα με την οποία μπορεί το σκάκι να χρησιμοποιηθεί ως ένα εργαλείο μάθησης. «Το πρόγραμμα διδασκαλίας σκακιού πληροί τα ψυχοπαιδαγωγικά και διδακτικά κριτήρια ποιότητας και παιδαγωγικής καταλληλότητας, επομένως μπορεί να ενταχθεί στο Δημοτικό Σχολείο» (ΥΠΕΠΘ 2014).

Σφυρηλατεί τον χαρακτήρα των παικτών, καλλιεργεί αξίες, ενισχύει την κοινωνικότητα και την ομαλή ένταξή τους, τροφοδοτεί το αίσθημα του αυτοελέγχου, μειώνει την επιθετικότητα και ελέγχει τη διάσπαση της προσοχής. Ο σκακιστικός αγώνας μοιάζει με ιεροτελεστία και εμπνέει τον απόλυτο σεβασμό στους παίκτες που συμμετέχουν νοερά και συναισθηματικά σε αυτόν. Με ελάχιστες εξαιρέσεις, ο αντίπαλος που θα χάσει μια παρτίδα, αντιμετωπίζει με αξιοπρέπεια και ψυχραιμία την ήττα του. Η γραμματέας του τμήματος αναφέρει: «Το πρώτο πράγμα που μαθαίνουμε στα παιδάκια είναι οι κανόνες καλής συμπεριφοράς. Πριν από τον αγώνα και στο τέλος του αγώνα είτε χάσουμε είτε κερδίσουμε κάνουμε χειραψία. Δίνουμε συγχαρητήρια» (Σταμοπούλου 2017). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ησυχία που επικρατεί σε αίθουσες σκακιστικών αγώνων.

Ο κ. Γιάννης Αντωνιάδης, Πρόεδρος της Ένωσης Σκακιστών Θεσσαλονίκης, επισημαίνει: «Ο κοινός μας στόχος και ο λόγος που μαθαίνουμε σκάκι στα παιδιά μας δεν είναι να γίνουν σκακιστές, αθλητές δηλαδή. Κάποια που έχουν τις ιδιαίτερες δεξιότητες που απαιτούνται, θα γίνουν. Στόχος μας είναι να μάθουν τα παιδιά να σκέφτονται, να μάθουν να κάνουν σχέδια και στρατηγικές, να μάθουν να λύνουν προβλήματα. Και ο καλύτερος τρόπος για να γίνει αυτό είναι μέσα από το παιχνίδι. Τα παιδιά μαθαίνουν παίζοντας σκάκι (23 Ιουνίου 2015/ Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Σκάκι στα Σχολεία» Παρουσίαση και Απολογισμός Προγράμματος).

Ιστορική πορεία μέσα από μαρτυρίες.

Διακρίσεις-αναγνώριση.

(1985-1999)

Η έδρα του ομίλου για πολλά χρόνια βρισκόταν στη Λοχαγού Διαμαντή 12 (1985-2002). «Το Σκακιστικό Τμήμα στην Ορεστιάδα άρχισε να λειτουργεί το **1985** όταν μια ομάδα 30 περίπου φίλων του σκακιού της πόλης μας αγκάλιασαν το Σκακιστικό Τμήμα, όπως και πολλά παιδιά, και αυτό έκανε εύκολη την ανάπτυξη του Σκακιού στην πόλη μας. Έτσι η ομάδα μας από τον επόμενο χρόνο **1986** άρχισε να συμμετέχει σε όλες στις διοργανώσεις Πρωταθλήματα ανδρών, εφήβων, Κύπελλο Ελλάδος, Κύπελλο περιοχής και ατομικά Πρωταθλήματα» (Πορεία του τμήματος Σκακιού 1985-1999- Χειρόγραφο του Θωμά Κόνταρη**)**

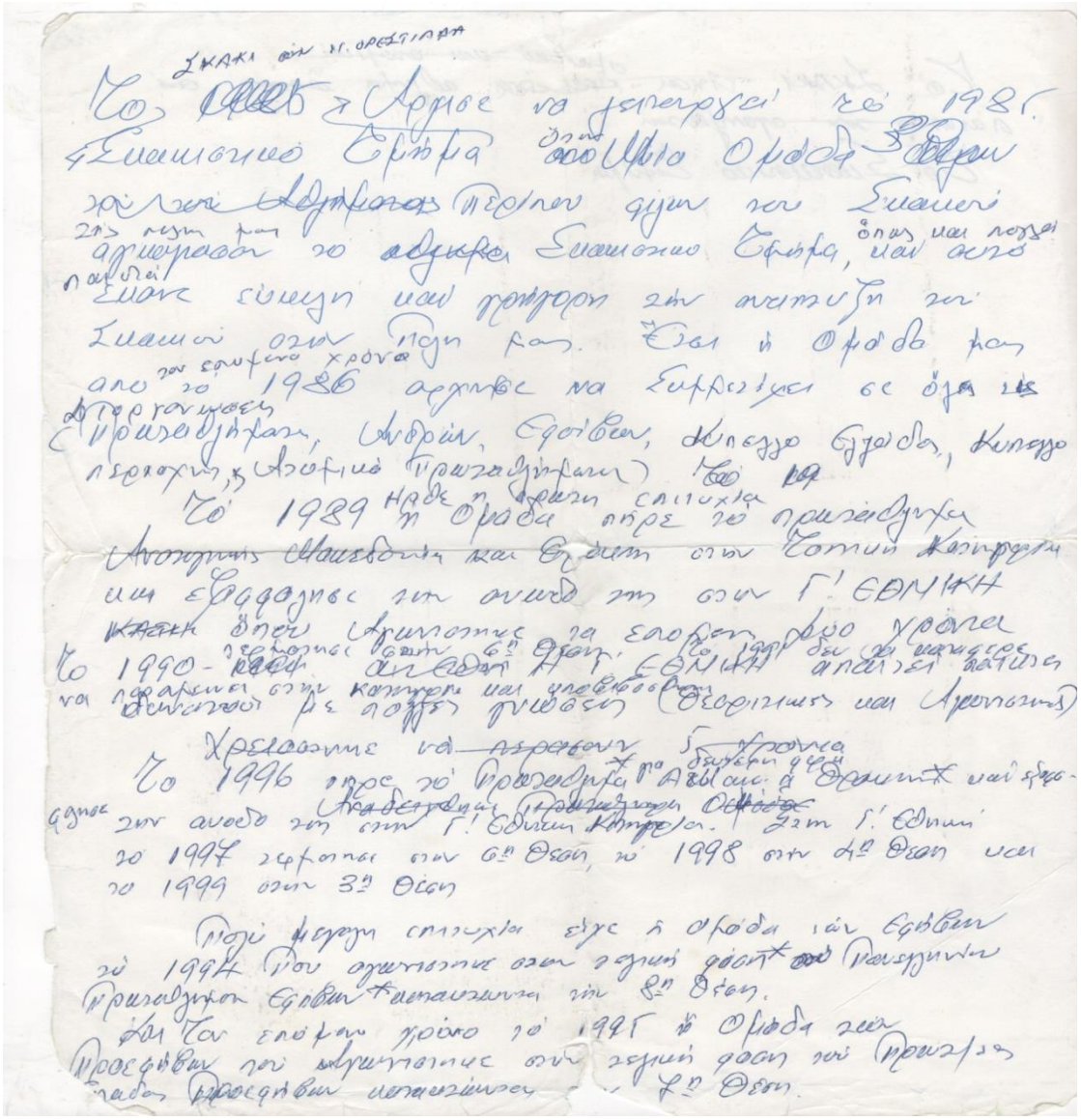

Εικόνα 2. Πορεία του τμήματος Σκακιού 1985-1999- 1ο Χειρόγραφο του Θωμά Κόνταρη. Αρχείο Δ. Κόνταρη.

Ο κ. Δημήτρης Μαυρίδης, οικονομολόγος, παλιός παίκτης, θυμάται: «Ξεκίνησα με την πρόσκληση από τον συγχωρεμένο τον Θωμά τον Κόνταρη να συσπειρωθώ στην οικογένεια του Σκακιού. Ο Θωμάς ο Κόνταρης πρωτοστάτησε. Ήταν η ψυχή της ομάδας. Αυτός μας είπε τι είναι σκάκι. Κάναμε το Α΄ Τουρνουά κατάταξης και ήμασταν όλο χαρά. Ήμουν από τους τελευταίους αλλά επειδή έπαιζα με όλους χαιρόμουν πολύ. Ήμουν 25 ετών. Αξέχαστος ήταν ο Μάρτιος του 1987 όταν με φώναξε ο Θωμάς ο Κόνταρης. Ήθελε να είμαι στην κερκίδα για τους αγώνες στην Αθήνα. Ήταν αξέχαστη εμπειρία. Το στάδιο Ειρήνης και Φιλίας γεμάτο και όλοι να παίζουν σκάκι! Γιορτάσαμε την επιτυχία της ομάδας στη Χασιά…» (Μαυρίδης Δ. 2017)

«Το **1989** ήρθε η πρώτη επιτυχία. Η ομάδα πήρε το πρωτάθλημα ΑΜΘ στην τοπική κατηγορία και επισφράγισε την άνοδό της στην Γ΄ Εθνική, όπου αγωνίστηκε τα επόμενα δύο χρόνια. Το **1990** τερμάτισε στην 6η θέση. Το **1991** δεν τα κατάφερε να παραμείνει στην κατηγορία και υποβιβάστηκε. Η Γ΄ Εθνική απαιτεί παίκτες δυνατούς με πολλές γνώσεις (θεωρητικές και αγωνιστικές). Πολύ μεγάλη επιτυχία είχε η ομάδα των εφήβων το **1994** που αγωνίστηκε στην τελική φάση κατακτώντας την 8η θέση. Και το επόμενο χρόνο το **1995** η ομάδα των προεφήβων που αγωνίστηκε στην τελική φάση του Πρωταθλήματος Ελλάδος

προεφήβων κατακτώντας την 7η θέση» (Πορεία του τμήματος Σκακιού 1985-1999- Χειρόγραφο του Θωμά Κόνταρη**).**

Το τμήμα δραστηριοποιούνταν και στα πλαίσια των Ορεστείων, (τοπικές εκδηλώσεις μνήμης). Διοργανώνοντας αγώνες με τη συμμετοχή συλλόγων και άλλων πόλεων του Νομού.

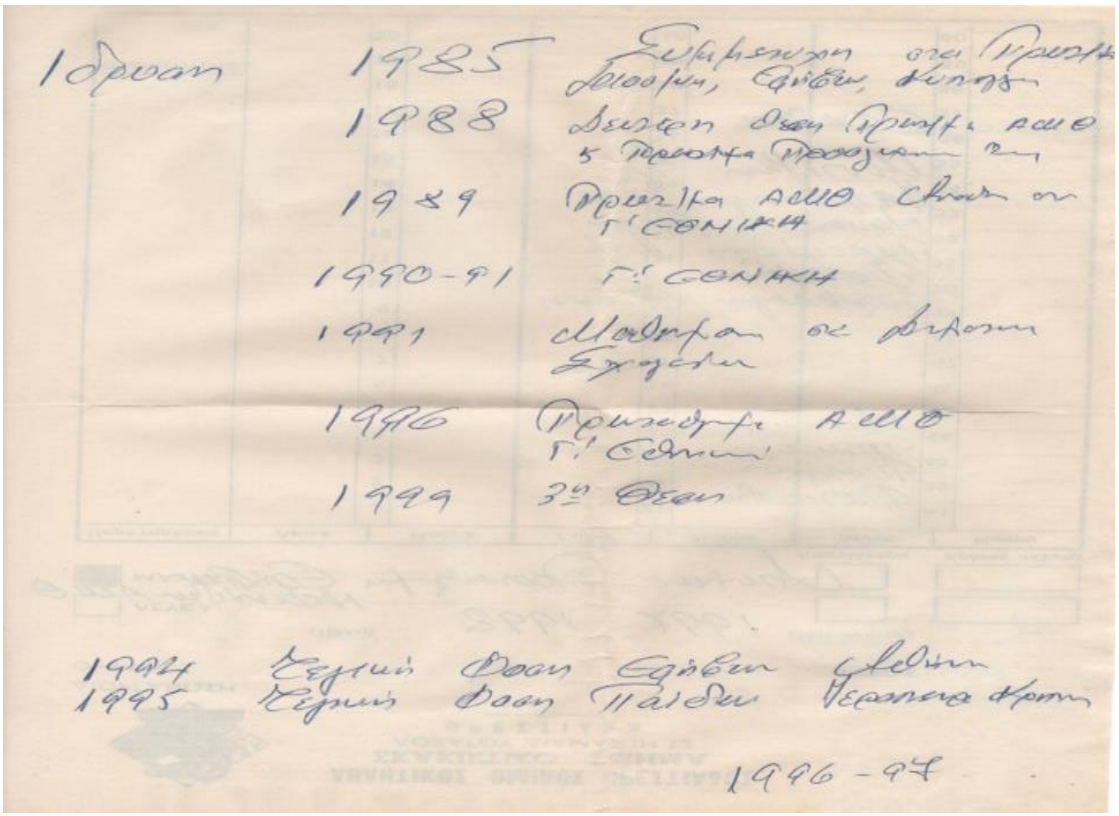

Εικόνα 3. Σημαντικές ημερομηνίες και δράσεις (1985-1999). 2ο Χειρόγραφο του Θωμά Κόνταρη. Αρχείο Δ. Κόνταρη.

Παράλληλα με τους αγώνες και τις προπονήσεις γίνονταν δωρεάν μαθήματα στα Δημοτικά Σχολεία της πόλης (1991). (Σημαντικές ημερομηνίες και δράσεις 1985-1999. Χειρόγραφο του Θωμά Κόνταρη).

«Στο 2ο Δημοτικό Σχολείο Ν. Ορεστιάδας τις Κυριακές το μεσημέρι γινόταν δωρεάν μαθήματα σε μια αίθουσα διδασκαλίας. Ξεκίνησαν με πρωτοβουλία του Κόνταρη το 1989…» (Συνέντευξη Μαυρίδης Π., Διευθυντής του 2ου Δ.Σ. τα χρόνια εκείνα. Υπήρχαν τμήματα για μικρούς και μεγάλους μαθητές. Ο Εμμανουήλ Μαυρίδης 9/χρονος τότε μαθητής, θυμάται: «Ήταν Φθινόπωρο του 1990 …η οργάνωση του σκακιού και οι νόρμες με γοήτευαν. Οι κανόνες ήταν τυπικοί και πολύπλοκοι για το μυαλό ενός παιδιού. Αυτά τα μαθήματα όμως μου δημιούργησαν τον πόθο να πάρω μέρος σε αγώνες…»

Ο κ. Σταμάτης Γκατζίδης, Διευθυντής τότε, του 8ου Δημοτικού Σχολείου Νέας Ορεστιάδας, επισημαίνει: «Πολλές φορές χρειάζεται μια σπίθα. Ένας άνθρωπος δίνει την αφορμή και μετά αυτό φεύγει.. χάνεται. Ήταν μια προσπάθεια στο σχολείο για να μάθουν τα παιδιά σκάκι. Βρήκα τον Θωμά του είπα την ιδέα ότι θέλω να έρχεται κάθε Σάββατο στο σχολείο. Τα χαλαλίζω όλα τα Σάββατα για να αναζωογονηθεί το σκάκι… Ως διευθυντής είχα ενημερώσει ότι αρχίζουν μαθήματα σκακιού δωρεάν. Έτσι ερχόταν γύρω στα 40 παιδιά. Κάποιοι γονείς από άλλα σχολεία μάθαιναν και έφερναν τα παιδιά τους. Δεν τα διώχναμε. Ερχόταν ο Θωμάς πρόθυμος… με τις μεγάλες τις σκακιέρες του και με κάποιον βοηθό.. Όλο αυτό κράτησε μια πενταετία 1991-1995 περίπου. Τα μαθήματα γινόταν μέσα στις αίθουσες της Πρώτης τάξης του 8ου Δημοτικού Σχολείου το οποίο συστεγαζόταν με το 1ο Δ.Σ.» (Γκατζίδης 2017).

Κατά συνέπεια, την τριετία 1991-1993 διοργανώθηκαν τρία διασχολικά πρωταθλήματα με συμμετοχή πλήθους μαθητών από όλα τα Δημοτικά της πόλης.

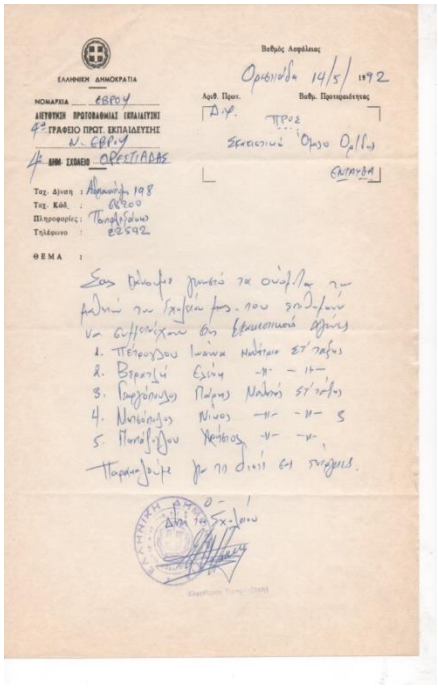

Εικόνα 4. Διαβιβαστικό του Διευθυντή του 4ου Δ.Σ. για συμμετοχή μαθητών στο 2ο Διασχολικό Πρωτάθλημα Σκάκι 1992. Αρχείο Σκακιστικού Τμήματος του ΑΟΟ.

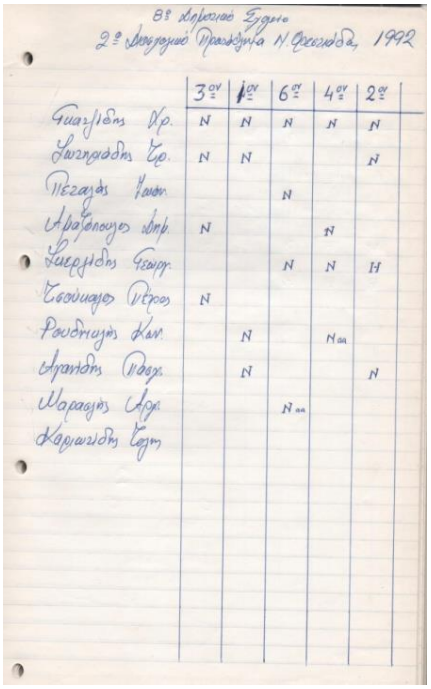

Εικόνα 5. 8ο Δημοτικό Σχολείο Αποτελέσματα αγώνων 1992.

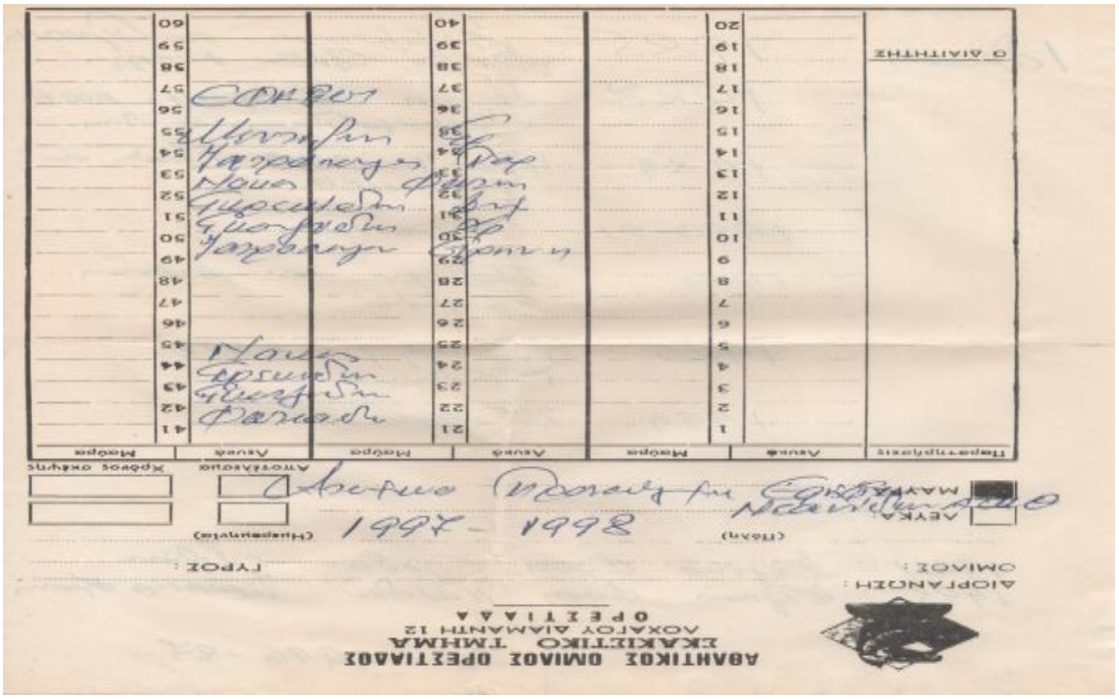

Εικόνα 6. Έφηβοι Γρηγ. Μεντίζης, Παρ. Ιατρόπουλος, Φώτης Νάκος, Δημ. Γκρεκίδης, Χρ. Γκατζίδης, Ειρήνη Ιατροπούλου, Γεώργιος Φωτιάδης. 3ο Χειρόγραφο Θωμά Κόνταρη Αρχείο Δ. Κόνταρη.

Αυτή η κίνηση έδωσε μεγάλη ώθηση στο σκάκι. Οι νέοι παίκτες, έφηβοι στην πλειοψηφία τους, στελέχωσαν την ομάδα που έμελλε να φέρει πολλές διακρίσεις στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας.

Αναφερόμενη στους εφήβους, η Μ. Κόνταρη, κόρη του Θωμά Κόνταρη σχολιάζει: «Ήταν μια ομάδα παιδιών η οποία ήταν αυτό που έχω σαν σκάκι στο μυαλό μου. Δεν ήταν στην ίδια ηλικία αλλά μέσα από το σκάκι φαινόταν πολύ ωραία ομάδα…Τα παιδιά της ομάδας γνώρισαν το σκάκι από τα μαθήματα στο σχολείο και το επέλεξαν ελεύθερα να το ακολουθήσουν. Γι' αυτό ήταν καλοί. Βεβαίως ήταν και θέμα χημείας. Μπορεί να έχεις έναν καλό προπονητή και να μην ανταποκρίνεται η ομάδα, και το αντίστροφο. Αλλά σε αυτήν την περίπτωση είχαν καταφέρει και ταίριαξαν. Δούλευε γιατί ήταν αμοιβαίο…. Όταν βλέπεις κάποιους που είναι τόσο αφοσιωμένοι γίνεσαι καλύτερος, παραδειγματίζεσαι. Το «αίεν αριστεύειν κυριαρχούσε... Η αφοσίωση σε αυτό που κάνανε τους έκανε καλύτερους!» (Μαρία Κόνταρη 2017)

Έχει ήδη περάσει ήδη μια δεκαετία (1985-1995) από την ίδρυση του τμήματος και οι επιτυχίες διαδέχονται η μία την άλλη. Αλλά και νέα πρόσωπα ενίσχυσαν την ομάδα. Όταν **1995** ήρθε ο Τελούδης ήταν «δύναμη» για την ομάδα (Μαρία Κόνταρη 2017)

Ο ίδιος σε συνέντευξή του αναφέρει: «Ξεκίνησα το 1995. Ερχόμενος από τη Γερμανία 30 ετών, Ν 120 σε πανελλήνιο επίπεδο. Ήδη υπήρχαν επιτυχίες-ταλέντα: Ιωάννης Βουλτσίδης, Δημήτρης Γκρεκίδης, Γρηγόρης Μεντίζης, Φώτης Νάκος. Όλοι ήταν μαθητές του Κόνταρη από τα 13 χρόνια τους για μια πενταετία περίπου. Αυτοί αποτέλεσαν τον πυρήνα. Διακρίθηκαν και έφτασαν σε σχολικά πρωταθλήματα. Αγωνίστηκαν σε πανελλήνιους αγώνες (Άγγελος Τελούδης 2017).

«Το **1996** πήρε το πρωτάθλημα ΑΜΘ για δεύτερη φορά και εξασφάλισε την άνοδό της στην Γ' Εθνική Κατηγορία. Στην Γ' Εθνική το **1997** τερμάτισε στην 6η θέση, το **1998** στην 4η θέση και Το **1999** στην 3η θέση» (Χειρόγραφο του Θωμά Κόνταρη).

(2000-2017)

2001 -Ο Δημήτρης Πισπινής, μαθηματικός, συνέβαλε στο προπονητικό και αγωνιστικό κομμάτι μέχρι το 2013. Λειτουργούσαν σκακιστικά τμήματα για παιδιά. Γινόταν μαθήματα σε δύο γκρουπ, αρχάρια και ενδιάμεσα για να διαδοθεί το σκάκι και να προετοιμαστούν παίκτες/παίκτριες για την ομάδα. Είναι η ίδια χρονιά που ένας 7/χρονος τότε μαθητής τωρινός φοιτητής ανασύροντας μνήμες γίνεται ιδιαίτερα γλαφυρός στην περιγραφή του και μεταξύ των άλλων αναφέρει: «…Πιο γραφικές όμως ήταν οι φιγούρες που κινούνταν στο χώρο του Σκακιστικού Τμήματος! Πρώτος απ' όλους ο κ. Κόνταρης. Ένας πάντοτε χαμογελαστός κύριος, με χαρακτηριστικό γκριζωπό μαλλί και ακόμη πιο χαρακτηριστική φωνή. Ένας λεβέντης της μέσης ηλικίας! Κοντά του, ο κ. Πισπινής. Μια αεικίνητη μορφή, με κάπως πιο αραιό μαλλί και, θα έλεγε κανείς, με ταχυδακτυλουργική κινησιολογία, που συχνά φρόντιζε να σου λύνει τις απορίες προκαλώντας μεγαλύτερους προβληματισμούς!» (Γεωργόπουλος 2017)

Το τμήμα έτυχε της μεγάλης φροντίδας των Ορεστιαδιτών καθώς η φιλότιμη προσπάθεια των πρωτοστατούντων και το πάθος των νέων παικτών συντέλεσε στη γρήγορη και πετυχημένη ανοδική πορεία του. «Η Σκακιστική Ομοσπονδία βοηθούσε. Ο Α.Ο. επίσης όταν πήγαιναν καλά τα πράγματα. Ο Θωμάς έψαχνε να βρει χρήματα. Ανακατευόταν με όλους και έβρισκε. Ήξερε ανθρώπους που βοηθούσαν. Όλοι ήταν εθελοντές και πρόσφεραν. Πήγαιναν όλοι με τα αυτοκίνητά τους σε αγώνες. Έπαιρναν τα παιδιά και πήγαιναν στην Νάουσα, Βέροια, Θεσσαλονίκη, Καβάλα, Ξάνθη, Κομοτηνή, Αλεξανδρούπολη, Διδυμότειχο. Ο Δημήτρης (Πισπινής), ο Άγγελος (Τελούδης), έβαζαν όλοι τα αυτοκίνητά τους. Όλες οι ομάδες έτσι κρατούσαν…» (Δ. Κόνταρη 2017).

Φτάσαμε στο **2003**, 18 έτη από την ίδρυσή του Σκακιστικού Ομίλου Ορεστιάδας. Η έδρα έχει μεταφερθεί επί της οδού Κωνσταντινουπόλεως και θα παραμείνει για μια 5/ετία (έως το 2007).

Από το 2005 έως και το 2015 στα πλαίσια των εκδηλώσεων του Άρδα στο γαλήνιο και ειδυλλιακό περιβάλλον του, διοργανώνονταν τουρνουά σκακιού, άλλοτε με χρηματικά έπαθλα και άλλοτε με μετάλλια. Το 2012 μάλιστα διοργανώθηκε προς τιμήν του Κόνταρη, ο οποίος επεβίωσε το 2007.

Το **2007** προστίθεται στην ομάδα ο Ξάνθος Σακιζλής, ιδρυτικό μέλος του Σκακιστικού Ομίλου Νέας Βύσσας ο οποίος είχε ήδη διαλυθεί. Διοργανώνονται αφιλοκερδώς στη Βιβλιοθήκη του 2ου Γυμνασίου Ορεστιάδας μαθήματα σκακιού και είναι η ίδια χρονιά που ο σκακιστικό τμήμα αλλάζει χώρο και τα μαθήματα πλέον πραγματοποιούνται στον κλειστό χώρο του ΔΑΚΟ.

Το **2008** διοργανώνεται για πρώτη φορά για όλα τα παιδιά του Νομού το 20ο Σχολικό Πρωτάθλημα στο Διδυμότειχο σε συνεργασία με τον Σπύρο Νταλαμπίρα. «Έχουν γίνει θεσμός 17 χρόνια τώρα σε όλη την Ελλάδα» (Τελούδης 2017).

Τον Ιούνιο του ίδιου έτους στα πλαίσια των Ορεστείων, στη μνήμη του Θωμά Κόνταρη διενεργείται Τουρνουά Σκάκι.

Εικόνα 7. ΤΟΥΡΝΟΥΑ ΣΚΑΚΙ
Αρχείο Δ. Κόνταρη.

Εικόνα 8. ΟΡΕΣΤΕΙΑ 2008.

Το επόμενο έτος γίνεται προσπάθεια να δημιουργηθεί ένας χώρος ο οποίος θα λειτουργεί για ενήλικες επί της Κωνσταντινουπόλεως στον 1ο όροφο αλλά δεν προχώρησε λόγω μη σταθερής συμμετοχής μελών (Τελούδης 2017).

ΚΥΠΕΛΛΟ ΕΛΛΑΔΑΣ

Το **2010** στα πλαίσια του 28ου Πανελλήνιου Ομαδικού Κυπέλου η ομάδα μετά από σειρά αγώνων η ομάδα έφτασε στο FINAL FOUR και διαγωνίστηκε με τον« Κύδωνα» Χανίων. Οι παίκτες της τελικής ομάδας ήταν: 1. Ξάνθος Σακιζλής 2. Άγγελος Τελούδης 3. Μαργαρίτης Ατανάσοφ 4. Tonkov Boyan

Το **2011** δύο νέα πρόσωπα στηρίζουν το τμήμα σκακιού. Ο Βαγγέλης Καμπούρης προπονητής και η Μαρία Σταμοπούλου που αναλαμβάνει γραμματειακή υποστήριξη. Αναπτύχθηκε πλούσια δραστηριότητα σε όλα τα επίπεδα και οργανώθηκαν ποικίλες εκδηλώσεις σε συνεργασία με τον Δήμο.

Είναι η χρονιά που τα ΑΤΟΜΙΚΟ ΤΟΥΡΝΟΥΑ ΓΡΗΓΟΡΟΥ ΣΚΑΚΙΟΥ-*RAPID*, με Διεθνή αξιολόγηση, υλοποιείται από τον ο κ. Σακιζλή για πρώτη φορά. Γίνεται όμως θεσμός και την

πρώτη Κυριακή κάθε χρόνο διοργανώνεται στο ξενοδοχείο Βιέννη έως και το 2016. Κατά τη διάρκεια των τουρνουά βραβεύεται και ένας παλιός σκακιστής σε σχέση με τη προσφορά του στο τμήμα.

Παράλληλα με τις προηγούμενες δράσεις του τμήματος το 2013 βρίσκει δύο μαθητές από την Ακαδημία να συμμετέχουν στο Πανελλήνιο Σχολικό Πρωτάθλημα στην Ερέτρεια- Εύβοιας.

Το **2014** στο 26^{Ο} Ατομικό και 12^{ο} Ομαδικό Σχολικό Πρωτάθλημα (Καβάλα) τα παιδιά αντιμετωπίζουν παίκτες με πολύ υψηλό επίπεδο και με περισσότερη εμπειρία σε διεθνή τουρνουά. Δίνουν όμως τον καλύτερό τους εαυτό και φτάνουν σε διακρίσεις.

Τον Ιούνιο του ίδιου χρόνου μέλη του συλλόγου συμμετείχαν στο 1^{ο} Διεθνές Σκακιστικό Τουρνουά που διενεργήθηκε στο Διδυμότειχο.

Κατά τη διάρκεια του επόμενου έτους υλοποιείται η διοργάνωση του 27^{Ου} Ατομικού και 13^{ου} Ομαδικού Σχολικού Πρωταθλήματος Ν. Έβρου στη Νέα Ορεστιάδα. Τον Μάρτιο του **2015** με τη βοήθεια του Δήμου Ορεστιάδας διοργανώθηκαν οι σχολικοί αγώνες, όπου συμμετείχαν 150 παίκτες από όλο τον Έβρο (Σταμοπούλου 2017). Μια διοργάνωση ιδιαίτερη απαιτητική με τη στήριξη όμως του Δήμου στέφθηκε με επιτυχία.

Μέλη του τμήματος συμμετέχουν στο 2^{ο} Διεθνές Σκακιστικό Τουρνουά Διδυμοτείχου όπου διακρίνονται. Η Πόλη των Κάστρων υποδέχτηκε περί τους 86 αθλητές από όλη την Ελλάδα και οι οποίοι για ένα τετραήμερο έδωσαν σκληρές μάχες πάνω στις σκακιέρες.

Πανελλήνια μέρα σχολικού αθλητισμού

Το σχολείο θα πρέπει να θεωρείται ως καταφύγιο για τα παιδιά, όπου θα παρέχονται στους μαθητές τα εργαλεία που θα τους βοηθήσουν να πετύχουν το μέγιστο των δυνατοτήτων τους (Miller 2002).

Στα πλαίσια της πανελλήνιας ημέρας σχολικού αθλητισμού ύστερα από κάλεσμα του Αποστόλου Λαυκίδη, Γυμνασιάρχη του 2ου Γυμνάσιου Ορεστιάδας και του Συλλόγου Διδασκόντων πραγματοποιήθηκαν φιλικοί αγώνες ανάμεσα σε παιδιά που γνωρίζανε σκάκι. Επίσης, δόθηκε η δυνατότητα και σε άλλους μαθητές να γνωρίσουν τις θεμελιώδεις αρχές του σκακιού.Την ίδια χρονιά κάτι αντίστοιχο είχε πραγματοποιηθεί στο Δημοτικό Λεπτής σε μορφή ημερίδας και στο 3^{ο} ΔΣ Ορεστιάδας.

Φτάνοντας στο **2017** (λειτουργούν 3 τμήματα αρχαρίων, μεσαίων και προχωρημένων). Οι προπονητές συμπεριλαμβανομένου και του κ. Στέργιου Χόνδρογλου και οι καλύτεροι σκακιστές εκπαιδεύουν τους μικρότερους. Μαθητές και προπονητές της Ακαδημίας σκακιού Ορεστιάδας αναζητούν την τελειότητα, την πρόοδο και τη βελτίωση συνεχώς!

Αντί επιλόγου…

Δεν μπορούμε ωστόσο να αδιαφορήσουμε για όσα έχουν επισημάνει μέλη και παίκτες του συλλόγου:

Πραγματικότητα

- Υπάρχει δυσκολία μετακίνησης γιατί η πόλη είναι απομακρυσμένη. Οι κλιματολογικές συνθήκες μας δυσκολεύουν συχνά.
- Σήμερα τα πράγματα είναι δύσκολα. Δεν υπάρχει χρόνος. Η ζωή των νέων παιδιών είναι διαφορετική. Με τα φροντιστήρια δεν τους μένει χρόνος. Το σκάκι θέλει πολύ μελέτη, πολύ σπαζοκεφαλιά.
- Καλό θα ήταν να γίνει κάποια ημερίδα αρχικά με τους δασκάλους ώστε να ενημερωθούν το πώς πρέπει να γίνεται το μάθημα. Για τα οφέλη του σκακιού και κατά πόσο επηρεάζει το παιδί στην προσωπική του ζωή και στα μαθήματά του..
- Αλλά και στους γονείς… οι οποίοι φέρνουν τα παιδιά στο τμήμα για να περάσουν την ώρα τους.
- Και …ο οικονομικός παράγοντας αποτελεί τροχοπέδι.

Προσδοκίες

- «…Αγαπάμε το άθλημα θέλουμε να το μεταφέρουμε στα παιδιά πιστεύουμε ότι βοηθάει στην ανάπτυξή τους. … Είναι κέρδος αν αποσπάσουμε την προσοχή έστω και ενός παιδιού. Να ακονίσουμε το μυαλό του» (Τελούδης 2017)
- «Προσδοκούμε να ασχοληθούνε τα παιδιά με πνευματικά παιχνίδια» (Γκατζίδης 2017)
- «… Το όνειρό μου είναι να μπει το σκάκι στο σχολείο, να διδάσκεται. Να γίνει κάποια ημερίδα με τους δασκάλους ώστε να ενημερωθούν για το πώς πρέπει να γίνεται το μάθημα. Για τα οφέλη του σκακιού και κατά πόσο επηρεάζει το παιδί στην προσωπική του ζωή και στα μαθήματά» (Καμπούρης 2017)
  «Υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης. Να πάμε ένα βήμα παραπάνω…» (Γκιζάνης 2017)

Είναι ώρα να υλοποιηθούν οι προσδοκίες!!

Γιατί αυτός ο ευλογημένος τόπος είναι γέφυρα πολιτισμών, πύλη ανατολής και δύσης. Έχει τη δυνατότητα και τις απαραίτητες έμψυχες δυνάμεις να σταθεί δυναμικά σε όλες τις προκλήσεις…

Ο δρόμος είναι μακρύς…

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ ιδιαίτερα όλους, ανώνυμους και επώνυμους, οι οποίοι με πολύ θετική διάθεση μοιράστηκαν μαζί μου κάποιες εμπειρίες , έδωσαν φωτογραφικό και έντυπο υλικό και συνέβαλλαν ώστε να ολοκληρωθεί αυτή η προσπάθεια.

Βιβλιογραφία

Ι. Ελληνόγλωσση

ΑΟΟ ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ Ανακτήθηκε στις 9 Σεπτεμβρίου 2017 από: http://aoo.gr/?page_id=95

Δήμος Ορεστιάδας Εθελοντισμός. Ανακτήθηκε στις 16 Σεπτεμβρίου 2017 από:http://www.orestiada.gr/ypiresies/ethelontismos/

Διαμαντόπουλος, Δ.Π. (1984). Λεξικό Βασικών Εννοιών του Υλικού-τεχνικού Πνευματικού και Ηθικού πολιτισμού. Θεμελιώδεις Γνώσεις Εννοιών για τις Εκθέσεις. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Κίργινας, Σ. (2013). Μάθηση βασισμένη στο ψηφιακό παιχνίδι ελεύθερης διάδρασης. Νέος Παιδαγωγός, τ. 1.

Μαυρίδης, Π. (2008). Η Νέα Ορεστιάδα στη Ροή του Χρόνου. Ορεστιάδα: Έκδοση συγγραφέα.

Τσονίδης, Τ., Πατεράκης, Ν. (1981). Η Ορεστιάδα Γιορτάζει τα 58 Χρόνια της Δημιουργίας της 4 Ιουνίου 1923-4 Ιουνίου. Ορεστιάδα: Έκδοση Δήμος Ορεστιάδας.

ΥΠΕΠΘ (2014). Ένταξη του σκακιού στο υποχρεωτικό πρόγραμμα του Δημοτικού Σχολείου. Αρ. Πρ.: 63859/Γ1/25-4-2014.

Σχολικό Σκάκι (2005). Αθήνα: Ελληνική Σκακιστική Ομοσπονδία.

Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Σκάκι στα Σχολεία» (2015). Παρουσίαση και Απολογισμός Προγράμματος. Ανακτήθηκε στις 9 Σεπτεμβρίου 2017 από: http://www.snf.org/el/grafeio-typou/lista-neon/2015/06/ekpaideytiko-programma-skaki-sta-sholeia-parousiasi-apologismos-programmatos/

23ο Πρακτικό Συνεδρίασης του Δημοτικού Συμβουλίου Δήμου Ορεστιάδας της 25ης Νοεμβρίου. Ανακτήθηκε στις 16 Σεπτεμβρίου2017 από: http://www.orestiada.gr/wp-content/uploads/docs/orestiada-apofasi-ds-grefeiou-ethelontismou.pdf

II. Ξενόγλωσση

Margulies, S. (2017). The Effect of Chess on Reading Scores District Nine Chess Program Second Year Report. The American Chess Foundation. Retrieved on 9 September 2017 from: http://files.givewell.org/files/Analysis/margulies.pdf

III. Συνεντεύξεις

Γεωργόπουλος Κ. 2017

Γκατζίδης Σ. 2017

Γκιζάνης Β. 2017

Καμπούρης Β. 2017

Κόνταρη Δ. 2017

Κόνταρη Μ. 2017

Μαυρίδης Δ. 2017

Σακιζλής Ξ. 2017)

Σταμοπούλου Μ.2017

Τελούδης Α. 2017

ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Η **Μαρία Αζορίδου** γεννήθηκε στην Ορεστιάδα, την 1η Νοεμβρίου 1984. Αποφοίτησε από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δ.Π.Θ. το 2007. Από το 2012 εργάζεται στη Δημοτική Κοινωφελή Επιχείρηση του Δήμου Ορεστιάδας. Ξένες γλώσσες: Αγγλικά. Κοινωνική Δραστηριότητα: Γραμματέας Α' του Συλλόγου Κυριών & Δεσποινίδων Νέας Ορεστιάδας «ΦΙΛΟΠΤΩΧΟΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ» (2017 έως σήμερα), Εθελοντική προσφορά στο Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών της Ιεράς Μητρόπολης Διδυμοτείχου, Ορεστιάδας και Σουφλίου (2015 έως σήμερα).

Κωνσταντινουπόλεως 179
68200 Ορεστιάδα
Κιν.: 6946-787113
E-mail: mazoridou@yahoo.gr

Ο **Σπυρίδων Γαλατσίδας** είναι Αναπληρωτής Καθηγητής Δασικής Διαχειριστικής στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα είναι: Απογραφή και ανάλυση δασικών οικοσυστημάτων. Αποτίμηση και αξιολόγηση των υπηρεσιών (ecosystem services) του δασικού οικοσυστήματος. Σχεδιασμός της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών από το δάσος. Διαχείριση προστατευόμενων περιοχών. Οργάνωση βάσεων δεδομένων και γεωγραφικών συστημάτων πληροφοριών στη διαχείριση των δασικών οικοσυστημάτων. Επεξεργασία στοιχείων απογραφών διαχείρισης δασών. Αξιοποίηση δασικής βιομάζας για την παραγωγή ενέργειας. Πιστοποίηση αειφορικής διαχείρισης δασών.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Νέα Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 41115
E-mail: sgalatsi@fmenr.duth.gr

Η **Ευθαλία Γέρου** είναι μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο Π.Τ.Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Το 2014 αποφοίτησε από το Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και έπειτα έλαβε Μ.Δ.Ε. στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του ιδίου Πανεπιστημίου. Τα επιστημονικά της ενδιαφέροντα εντάσσονται στην περιοχή της Εκπαίδευσης για τη Βιώσιμη/Αειφόρο Ανάπτυξη και της Εκπαίδευσης με Εναλλακτικές Προσεγγίσεις και Μεθόδους Διδασκαλίας. Ζει και εργάζεται στην Αριδαία.

E-mail: thaliageros17@gmail.com

Ο **Αθανάσιος Γεωργίσης** του Αναστασίου και της Καλλιόπης γεννήθηκε στο Διδυμότειχο και από γεννήσεως του κατοικεί στη Νέα Ορεστιάδα. Είναι πτυχιούχος του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Το 2006 εισήλθε στο Υπουργείο Οικονομικών με πανελλήνιο γραπτό διαγωνισμό του Α.Σ.Ε.Π. και μέχρι σήμερα υπηρετεί στη Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία Ορεστιάδας ως εφοριακός υπάλληλος.

Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία Ορεστιάδας
Ιπποκράτους 30
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 21236

E-mail: georgisissakis@gmail.com

Η **Μαρία Γεωργοπούλου** γεννήθηκε στην Αθήνα και ζει μόνιμα στη Νέα Ορεστιάδα. Είναι πολιτικός μηχανικός, απόφοιτος του τμήματος Πολιτικών Μηχανικών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Πρόσφατα ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές της σπουδές στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Η μεταπτυχιακή της διατριβή είχε θέμα: «Τα Βιοκλιματικά Κτίρια στην Προστασία του Περιβάλλοντος: Οι απόψεις των κατοίκων της πόλης της Ορεστιάδας». Υπηρετεί ως δημοτική υπάλληλος στον Δήμο Ορεστιάδας, στην Διεύθυνση Περιβάλλοντος, Καθαριότητας και Πρασίνου, και είναι Προϊσταμένη Τμήματος Περιβάλλοντος και Πολιτικής Προστασίας. Έχει προϋπηρεσία 19 ετών στην Τεχνική Υπηρεσία του Δήμου Ορεστιάδας και υπήρξε Προϊσταμένη Τμήματος Κτιριακών, Συγκοινωνιακών και Υδραυλικών Έργων. Έχει επιβλέψει αρκετά δημόσια έργα που κατασκευάστηκαν στο Δήμο Ορεστιάδας από το 1999 έως το 2018. Έχει πολύ καλή γνώση Αγγλικής (Advanced Communication) και κατέχει αναγνωρισμένο πιστοποιητικό γνώσης χειρισμού Ηλεκτρονικού Υπολογιστή (ECDL). Είναι παντρεμένη με τον Μαξιμιλιανό Μπογιατζή, Πολιτικό Μηχανικό Ε.Μ.Π., ελεύθερο επαγγελματία, και έχει 2 κόρες την Αγγελική φοιτήτρια στο Ο.Π.Α. και την Αριάδνη μαθήτρια Γυμνασίου.

Βασ. Κωνσταντίνου 244 & Φαναρίου
Νέα Ορεστιάδα
Τηλ.: 6946-980903 & 2552 0 22390
Τηλ. Εργασίας: 2552 3 50341
E-mail: mar.georgopoulou@gmail.com

Ο **Δημήτριος Γκεντσίδης** γεννήθηκε το 1963 στη Νέα Ορεστιάδα. Σπούδασε Διοίκηση Επιχειρήσεων και Marketing στην Αθήνα. Εδώ και τριάντα χρόνια δραστηριοποιείται σαν ελεύθερος επαγγελματίας στη Νέα Ορεστιάδα. Τα ενδιαφέροντα του εστιάζονται στην Ιστορία και στους ανθρώπους της Θράκης. Ιδρυτικό μέλος πολλών συλλόγων της πόλης της Νέας Ορεστιάδας όπως ο Σύλλογος Απογόνων Καραγατσιανών-Αδριανουπολιτών. Συμμετείχε σε διοικητικά συμβούλια συλλόγων όπως της Ένωσης Επαγγελματιών και Βιοτεχνών, του Ιστορικού Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας και για επτά χρόνια στη Δημοτική Κοινωφελή Επιχείρηση Πολιτιστικής Ανάπτυξης του Δήμου Ορεστιάδας.

E-mail: gensdimi@gmail.com

Ο **Δρ Κωνσταντίνος Δεμερτζής** είναι Αξιωματικός του Ε.Σ., απόφοιτος της Σ.Μ.Υ., εξειδικευμένος σε θέματα ασφάλειας πληροφοριακών συστημάτων και δικτύων. Είναι Μεταδιδακτορικός Ερευνητής σε θέματα Ψηφιακής Ασφάλειας Κρίσιμων Υποδομών με μεθόδους Τεχνητής Νοημοσύνης στο Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών του Δ.Π.Θ. Έχει Διδακτορικό Δίπλωμα στα Ευφυή Πληροφοριακά Συστήματα από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δ.Π.Θ., Μεταπτυχιακό Δίπλωμα στις Τεχνολογίες Δικτύων Επικοινωνιών και Η.Υ. από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Είναι πιστοποιημένος αξιολογητής ερευνητικών προγραμμάτων της Ελληνικής και Κυπριακής Γ.Γ.Ε.Τ., επιστημονικός συνεργάτης στο Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, δόκιμος ερευνητής στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, ενώ έχει πιστοποιηθεί ως ειδικός σε θέματα Ασφάλειας Πληροφοριακών Συστημάτων και Δικτύων από Ελληνικά και Ξένα Πανεπιστήμια και Διεθνείς Οργανισμούς. Για το ερευνητικό του έργο έχει λάβει υποτροφίες από το Δ.Π.Θ. και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ενώ η διδακτορική του διατριβή βραβεύτηκε σε διεθνή διαγωνισμό της Microsoft για νέους ερευνητές.

Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών

Τομέας Μαθηματικών, Προγραμματισμού και Γενικών Μαθημάτων
Πολυτεχνική Σχολή Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης
Κτήριο Α΄-Πανεπιστημιούπολη Ξάνθης
Κιμμέρια
67100 Ξάνθη
E-mail: kdemertz@fmenr.duth.gr

Η **Αθανασία-Λυδία Δερβίσογλου** γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη και είναι απόφοιτη του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Επίσης, είναι κάτοχος του Μ.Δ.Ε. στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Σήμερα ασχολείται με τη γλωσσική εκπαίδευση για μετανάστες και πρόσφυγες. Παρακολουθεί επίσης σεμινάρια συνεχούς κατάρτισης αναφορικά με τις παιδαγωγικές επιστήμες, π.χ. ειδική αγωγή και εκπαίδευση.

E-mail: dejl@hotmail.gr

Ο **Κωνσταντίνος Δούλιας**, γεννήθηκε στο Σουφλί, εργάσθηκε και ζει στην Νέα Ορεστιάδα. Είναι γεωπόνος απόφοιτος του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών με μεταπτυχιακές σπουδές σε Αγγλία και Ολλανδία. Εργάσθηκε για 35 χρόνια στην Ελληνική Βιομηχανία Ζάχαρης στο εργοστάσιο Ορεστιάδας σε όλες της βαθμίδες της υπηρεσιακής ιεραρχίας, γεωπόνος Τομεάρχης, προϊστάμενος υπηρεσίας Φυτοπροστασίας, προϊστάμενος Γεωπονικής υπηρεσίας, Αναπληρωτής Διευθυντής. Το γνωστικό και ερευνητικό αντικείμενό είναι η Φυτοπροστασία και οι καλλιεργητικές τεχνικές των ζαχαροτεύτλων. Είναι μέλος τριών ελληνικών επιστημονικών εταιρειών και εκπρόσωπος της ΕΒΖ στο Διεθνές Ινστιτούτο Έρευνας Ζαχαροτεύτλων. Το ερευνητικό του έργο περιλαμβάνει 37 εργασίες-δημοσιεύσεις σε επιστημονικά περιοδικά και πρακτικά συνεδρίων. Έχει συμμετοχή και παρουσίαση σε περισσότερα από 30 επιστημονικά συνέδρια στην Ελλάδα και 17 Διεθνή, σε Ευρώπη, ΗΠΑ, Ιαπωνία, Κίνα. Το συγγραφικό του έργο είναι πάρα πολλά άρθρα σε εφημερίδες, περιοδικά, φυλλάδια και δύο βιβλία, το ένα για την τευτλοκαλλιέργεια και το δεύτερο σχετικά με την σηροτροφία.

Ραιδεστού 1
68200 Νέα Ορεστιάδα
E-mail: k.doulias@yahoo.com

Η **Θωμαΐς Ζαβαλιάρη** γεννήθηκε στην Ορεστιάδα Έβρου, είναι καθηγήτρια φιλόλογος, πτυχιούχος του Τμήματος Αρχαιογνωστικής κατεύθυνσης του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης, και υποψήφια διδάκτωρ στο τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας του Δ.Π.Θ. Είναι κάτοχος δύο Μεταπτυχιακών τίτλων, α) Σχολικής Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου της Ρώμης «TOR VERGATA – SCUOLA IAD», και β) Εκπαίδευσης Ενηλίκων της Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών του Ελληνικού Ανοιχτού Πανεπιστημίου. Έχει άριστη γνώση Αγγλικής ($Γ_2$), πολύ καλή γνώση Ιταλικής ($Γ_1$) και καλή γνώση Γαλλικής και Ισπανικής ($Β_2$). Κατέχει βεβαίωση Δεξιοτήτων και Γνώσεων στις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών επιπέδου Α και Β. Από το 1987 υπηρετεί στο χώρο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως αναπληρώτρια και μόνιμη καθηγήτρια. Από το 2011-2017 υπηρέτησε ως διευθύντρια στο Εσπερινό Γυμνάσιο Ορεστιάδας ενώ από το 2017 και εξής είναι διευθύντρια στο 2^{ο} ΓΕ.Λ. Ορεστιάδας. Από το 1999 δραστηριοποιείται και στην εκπαίδευση ενηλίκων διδάσκοντας μαθήματα της ειδικότητάς της σε Κέντρα Διά Βίου Μάθησης, Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (πιστοποιημένη εκπαιδεύτρια ενηλίκων μητρώου Β΄ ΕΟΠΠΕΠ). Υπήρξε από το 1990 συντονίστρια καινοτόμων προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας, Αγωγής Σταδιοδρομίας. Ολυμπιακής Παιδείας, Comenius, Etwinning, ενώ από το 2006 –

2008 προσέφερε τις υπηρεσίες της ως επιμορφώτρια νεοδιόριστων φιλολόγων στο ΠΕΚ Αλεξανδρούπολης. **Δ**ιετέλεσε βαθμολογήτρια γραπτών πανελλαδικών εξετάσεων, μέλος Επιτροπής Πανελλαδικών εξετάσεων εξεταστικών κέντρων Β. Έβρου και Επιτροπής εξετάσεων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Έβρου. Συμμετείχε σε πολλά επιμορφωτικά σεμινάρια και ημερίδες σχετικές με την τυπική και μη τυπική εκπαίδευση.

Ζαρίφη 82
68200 Νέα Ορεστιάδα
Τηλ.6944-685410
E-mail: zavaliari@gmail.com

Ο **Λάζαρος Ηλιάδης** είναι Καθηγητής «Εφαρμοσμένης Πληροφορικής» του Τμήματος Πολιτικών Μηχανικών, της Πολυτεχνικής Σχολής του ΔΠΘ. Διετέλεσε Καθηγητής και Πρόεδρος του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του ΔΠΘ και διευθυντής του ΠΜΣ. Είναι Πτυχιούχος Μαθηματικός (ΑΠΘ), MSc Computer Science (University of Wales Swansea, UK) Διδάκτορας των Έμπειρων Συστημάτων (ΑΠΘ). Έχει 65 δημοσιεύσεις σε έγκριτα διεθνή επιστημονικά περιοδικά και 106 δημοσιεύσεις σε πρακτικά διεθνών συνεδρίων με κριτές. Είναι μέλος της ENNS, της INNS, της IFIP (Working Group 12.5) της ΕΕΤΝ, της IEEE-SMC, της ACM, του Επιστημονικού Συμβουλίου για την Κοινωνία της Πληροφορίας και τέως μέλος της BCS (British Computer Society). Έχει διατελέσει Πρόεδρος της Επιστημονικής Επιτροπής, ή Γενικός Πρόεδρος 24 Διεθνών Επιστημονικών Συνεδρίων (ενδεικτικά EANN, AIAI, CAiSE, ICCCI, TPDL, IEEE-INISTA, IEEE-BIG DATA, ICANN, BCA κ.ά.) είναι Associate Editor στα διεθνή επιστημονικά περιοδικά Evolving Systems (Springer), Integrated Computer Aided Engineering (Impact Factor 3,66) co-Editor στα Journals International Journal of Artificial Intelligence και Journal of Universal Computer Science (Vienna), ενώ έχει εκδώσει 14 Ειδικά τεύχη στα journals Neurocomputing, Neural Networks (Boston), Artificial Intelligence Review, Information Sciences, IJAIT κ.ά. Είναι μέλος του Editorial Board 48 έγκριτων διεθνών επιστημονικών περιοδικών. Είναι συγγραφέας τεσσάρων Πανεπιστημιακών συγγραμμάτων. Έχει κάνει διαλέξεις σαν προσκεκλημένος ομιλητής σε 4 Βρετανικά Πανεπιστήμια (University of London Birkbeck College, Cranfield, Coventry, East London) και έχει διατελέσει Επιστημονικά Υπεύθυνος σε ανταγωνιστικά ερευνητικά Προγράμματα (συνολικά 950.000 Ευρώ) ένα από τα οποία έλαβε το 5^{ο} βραβείο μεταξύ 750 διαγωνιζόμενων στον διαγωνισμό καινοτομίας της Εθνικής Τράπεζας το 2017. Το έργο του έχει έως σήμερα περισσότερες από 1.570 ετεροαναφορές διεθνώς (google scholar).

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πολυτεχνική Σχολή
Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών
Τομέας Μαθηματικών, Προγραμματισμού και Λ.Μ.
Εργαστήριο Μαθηματικών και Πληροφορικής (ΣΕΠΜ)
Πανεπιστημιούπολη
Κιμμέρια
Κτίριο Α
67100 Ξάνθη
Τηλ.: 25410709649
E-mail: liliadis@civil.duth.gr

Η **Ελευθερία Ιωαννίδου** είναι εκπαιδευτικός ΠΕ 70, αποφοίτησε από το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και εργάζεται ως μόνιμη δασκάλα από το 2003. Από το 2008 εργάζεται στο Τ.Ε του Διαπολιτισμικού Δ.Σ. Σαπών του Ν. Ροδόπης, όπου και είναι Υποδιευθύντρια με θητεία από το 2014. Ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές της σπουδές στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης

το Δεκέμβριο του 2017. Έχει πολλές ώρες επιμόρφωσης σε συνέδρια και ημερίδες, έχει συμμετάσχει στην οργανωτική επιτροπή πανελληνίων συνεδρίων ως μέλος, ενώ έχει κάνει εισηγήσεις-παρουσιάσεις σε τέσσερα συνέδρια. Μιλάει άριστα την Αγγλική γλώσσα.

Πατριάρχου Κυρίλλου 37
68131 Αλεξανδρούπολη
Κιν.: 6973-737049
e-mail: ritsaioan@gmail.com

Η **Νικόλ-Ιουστίνη Ιωαννίδου** γεννήθηκε στην Αλεξανδρούπολη, στις 22 Ιανουαρίου 1979. Είναι παντρεμένη με τον Στέφανο Ξανθόπουλο και έχουν έναν γιο 10 ετών. Σπουδές: Πτυχιούχος American College of Thessaloniki, Bachelor of Science in Buisness Administration. Εργασία: Ιδιοκτήτρια και Γενική Διευθύντρια του Ξενοδοχείου ΒΙΕΝΝΗ. Ξένες γλώσσες: Αγγλικά, Γερμανικά. Κοινωνική Δραστηριότητα Έφορος Φιλοζωικού Τμήματος του Περιηγητικού Συλλόγου ΟΔΡΥΣΕΣ (2003 έως 2004), Γ. Γραμματέας στο Σύλλογο Κυριών & Δεσποινίδων Νέας Ορεστιάδας «ΦΙΛΟΠΤΩΧΟΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ» (2008 έως 2017), Γ. Γραμματέας στον Σκοπευτικό Όμιλο Ορεστιάδας (2014 έως σήμερα), Πρόεδρος στο Σύλλογο Κυριών & Δεσποινίδων Νέας Ορεστιάδας «ΦΙΛΟΠΤΩΧΟΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ» (2017 έως σήμερα)

Ορέστου 50
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 22578
Φάξ: 2552 0 22258
E-mail: nicole.ioannidou@gmail.com

Η **Νίκη Καλαϊτζόγλου** είναι απόφοιτος του Τμήματος Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου Αθηνών από το 2005. Εργάζεται ως εκπαιδευτικός (ΠΕ 15) στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση από το 2006 έως σήμερα. Είναι κάτοχος του ΜΔΕ «Περιβαλλοντική Πολιτική, Εκπαίδευση και Επικοινωνία» του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστήμιου Θράκης.

Κιν.: 6944-463774
E-mail: kalaitzoglouniki@gmail.com

Ο **Γεώργιος Καραγκιοζίδης** κατάγεται από το Εράσμιο Ξάνθης. Είναι δάσκαλος, απόφοιτος του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, της Σ.Ε.Λ.Δ.Ε. Αλεξανδρούπολης και του Τμήματος Νοσηλευτικής του ΤΕΙ Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης. Είναι κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης στην κατεύθυνση «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία» του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων της Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Διετέλεσε για πέντε χρόνια Προϊστάμενος Τμήματος Εκπαιδευτικών Θεμάτων της Διεύθυνσης Π.Ε. Ν. Ξάνθης και από το 2007 Διευθυντής σε σχολεία του νομού Ξάνθης. Διετέλεσε μέλος σε επιτροπές του Δήμου Ξάνθης και της Διεύθυνσης Π.Ε. Νομού Ξάνθης και γραμματέας του ΠΥΣΠΕ Ν. Ξάνθης και της Επιτροπής Μαθητικών Κατασκηνώσεων Αβδήρων Ξάνθης. Έχει συμμετάσχει σε πολλά προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων. Από το 2017 είναι Διευθυντής στο Δημοτικό Σχολείο Ερασμίου Ξάνθης.

Δημοτικό Σχολείο Ερασμίου
Εράσμιο 67200 Ξάνθη
Τηλ.: 2541 0 61215
E-mail: mail@dim-erasm.xan.sch.gr

Η **Παρασκευή Καρανικόλα** είναι απόφοιτος του Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και διδάκτορας του ίδιου Τμήματος (εργαστήριο Υλωρικής). Η κ. Καρανικόλα είναι Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης με γνωστικό αντικείμενο Υλωρική. Έχει περισσότερες από 70 δημοσιεύσεις σε διεθνή και ελληνικά περιοδικά και συνέδρια.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.
Πανταζίδου 193
68200 Νέα Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 41136
Fax: 2552 0 41192
E-mail: pkaranik@fmenr.duth.gr
Website: http://utopia.duth.gr/~pkaranik/

Η **Ευτυχία Καρρού** σπούδασε στο Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας στο Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης. Είναι κάτοχος του Μ.Δ.Ε. στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Ο τίτλος της μεταπτυχιακής διατριβής της ήταν «Η Συμβολή των Τεχνολογιών Σημασιολογικού Ιστού, στη Δημιουργία Προσαρμοστικών Εκπαιδευτικών Συστημάτων Υπερμέσων, Βασιζόμενα σε Εκτεταμένη Χρήση Ταξινομικών και Καταλογογραφικών Συστημάτων Σύγχρονης Βιβλιοθηκονομίας». Μιλάει Αγγλικά. Ενδιαφέρεται για τις εξελίξεις σε περιβαλλοντικά θέματα.

Αναγεννήσεως 81
68200 Νέα Ορεστιάδα
E-mail: eftichiakarrou@gmail.com

Ο **Δημήτριος Κιηγμάς** του Νικολάου και της Εριφίλης γεννήθηκε το 1968 και είναι έγγαμος με τρία παιδιά. Πραγματοποίησε τις εγκύκλιες σπουδές του στη Νέα Ορεστιάδα και στην Αλεξανδρούπολη. Είναι κάτοχος Πτυχίου Ελληνικής Φιλολογίας του Α.Π.Θ. και Μεταπτυχιακού τίτλου (ΜΑ) του Ε.Α.Π. στην Ορθόδοξη Θεολογία. Μέχρι το 2008 ήταν συνιδιοκτήτης Φροντιστηρίου Μέσης Εκπαίδευσης και Κέντρων Εκμάθησης Η/Υ. Από το 2005 ως το 2008 διετέλεσε Σύμβουλος Εκπαίδευσης στα Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων του Νομού Έβρου. Από το 2009 υπηρετεί ως φιλόλογος καθηγητής στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση με οργανική θέση στο 1ο ΓΕ.Λ. Ορεστιάδας. Με συνεργάτη τον Γεώργιο Ρυζιώτη έχει συγγράψει τα βιβλία: 1) «Αδριανούπολη, Καραγάτς, Νέα Ορεστιάδα: μια πόλη» (2010), 2) «1ο Δημοτικό Σχολείο Νέας Ορεστιάδας – Κυρίλλειο: Ιστορία μέσα από ένα κτίριο» (2010), 3) «Καραγάτς: Σταθμός πριν τη Νέα Ορεστιάδα» (2013). Διατηρεί μόνιμα δύο στήλες σε περιοδικό, του οποίου έχει και τη φιλολογική επιμέλεια. Συμμετέχει αδιαλείπτως στην πνευματική ζωή του τόπου με ομιλίες και εισηγήσεις αλλά και ως μέλος Δ.Σ. σε Πολιτιστικούς Συλλόγους. Από το 2014 είναι Επιστημονικός Σύμβουλος της Ιστορικής Βιβλιοθήκης του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως και από το 2018 Πρόεδρος του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Αδριανουπόλεως.

Κινητό: 6947-425357
E-mail: kiigmasdim68@gmail.com

Η **Βασιλική Κούζα** είναι απόφοιτος του Τμήματος Αγγλικής Φιλολογίας του Α.Π.Θ. και μεταπτυχιακή φοιτήτρια της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας στην ίδια Σχολή. Εργάζεται στον ιδιωτικό τομέα και τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα είναι η Αγγλική Γλώσσα, η Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία και η νεότερη Ελληνική Ιστορία.

E-mail: vanessak_g@hotmail.com

Ο **Ιωάννης Κούζας** είναι απόφοιτος του Τμήματος Κλασικών Σπουδών και του Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Θεσσαλονίκης. Έχει μεταπτυχιακό δίπλωμα Διεθνών Σπουδών και είναι διδάκτωρ της Νομικής Σχολής του Δ.Π.Θ. Εργάστηκε στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ως καθηγητής Φιλόλογος, Διευθυντής Λυκείου και Σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα είναι η αρχαία και νεοελληνική γλώσσα, η νεότερη ελληνική και ευρωπαϊκή Ιστορία και οι Διεθνείς Σχέσεις. Το δημοσιευμένο έργο του παρατίθεται στην προσωπική του ιστοσελίδα www.kouzas.com

Περικλέους 41
68200 Νέα Ορεστιάδα
Τηλ.: 6974-149167
E-mail: kouzasgr@gmail.com

Η **Δρ. Σταυριανή Κουτσού** γεννήθηκε στο Αμμόβουνο Ορεστιάδας. Είναι απόφοιτος του Τμήματος Γεωπονίας του ΑΠΘ και διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Nanterre Paris X της Γαλλίας. Δίδαξε στα Πανεπιστήμια Αιγαίου και Θεσσαλίας και από το 2005 είναι μέλος ΔΕΠ του Αλεξάνδρειου ΤΕΙ Θεσσαλονίκης, όπου σήμερα είναι καθηγήτρια στο Τμήμα Τεχνολόγων Γεωπόνων. Τα κύρια ερευνητικά της ενδιαφέροντα είναι οι συλλογικές δράσεις στον αγροτικό χώρο, η κοινωνική οικονομία, ο αγροτικός συνεργατισμός, η διάχυση καινοτομιών στον αγροτικό χώρο, οι μετασχηματισμοί των αγροτικών κοινωνιών, η γυναικεία επιχειρηματικότητα στον αγροτικό χώρο. Έχει δημοσιεύσει πάνω από 100 εργασίες σε εθνικά και διεθνή επιστημονικά περιοδικά, πρακτικά συνεδρίων και συλλογικούς τόμους και έχει συμμετάσχει με ανακοίνωση σε πάνω από 60 εθνικά και διεθνή επιστημονικά συνέδρια. Ήταν μέλος της επιστημονικής επιτροπής 21 ερευνητικών προγραμμάτων, εκ των οποίων σε τέσσερα ήταν η επιστημονικά υπεύθυνη. Έχει διατελέσει μέλος επιστημονικών και οργανωτικών επιτροπών διεθνών συνεδρίων και είναι κριτής σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά.

Τμήμα Τεχνολόγων Γεωπόνων
Κατεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας
Αλεξάνδρειο ΤΕΙ Θεσσαλονίκης
Τηλ. 2310-013335,
Κιν.: 6946-818651
E-mail: skoutsou@farm.teithe.gr

Ο **Θεόδωρος Κυρκούδης** του Ιωάννη, γεννήθηκε στην Ελιά Ορεστιάδας, το 1966. Σπούδασε στο Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας, της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας των ΤΕΙ Θεσσαλονίκης ως υπότροφος, διαθέτει μεταπτυχιακό τίτλο στον Οπτικό Πολιτισμό και είναι υπ. διδάκτωρ. Είναι προϊστάμενος στην Βιβλιοθήκη της Ιατρικής Σχολής του ΔΠΘ στην Αλεξανδρούπολη, από το 1991.
Έχει συμμετάσχει σε πλήθος διεθνών συνεδρίων βιβλιοθηκονομίας σε Southampton, Norwich, Bath και ως εισηγητής σε Ρόδο, Βόλο, Κέρκυρα, Κεσσάνη και Αδριανούπολη. Για μία δεκαετία 1998-2008 ήταν υπεύθυνος έκδοσης του Ενημερωτικού Δελτίου της Κεντρικής Βιβλιοθήκης και τώρα είναι μέλος της εκδοτικής ομάδας του περιοδικού Bibliotherapy Review. Μιλάει Αγγλικά, Τουρκικά και λίγα Βουλγάρικα. Έχει συγγράψει δεκαπέντε βιβλία ιστορικού ενδιαφέροντος και τα περισσότερα είναι εξαντλημένα.

Βιβλιοθήκη Σχολής Επιστημών Υγείας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
68131 Αλεξανδρούπολη
Τηλ.: 2551030512 & 2551039450
Κιν.: 6944-559581
E-mail: tkirkoud@admin.duth.gr

Η **Μάρθα Κωστοπούλου** είναι Δασολόγος, πτυχιούχος του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Σήμερα εργάζεται στον ιδιωτικό τομέα. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην «Περιβαλλοντική Πολιτική και Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Υπαίθρου», από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Η μεταπτυχιακή της διατριβή της έχει θέμα «Διερεύνηση των στάσεων των μαθητών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης όσον αφορά τις καθημερινές συνήθειες που έχουν σχέση με το περιβάλλον».

Κωνσταντινουπόλεως 332
68200 Νέα Ορεστιάδα
E-mail: marthak87@hotmail.com

Η **Άννα Λάμπογλου** γεννήθηκε το 1988 στην Αλεξανδρούπολη. Αποφοίτησε το 2011 από το Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών με κατεύθυνση στην Ψυχολογία. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην Περιβαλλοντική Πολιτική, Εκπαίδευση και Επικοινωνία από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης με κατεύθυνση στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία και τίτλο μεταπτυχιακής εργασίας «Μοντέλα Βιωματικής Μάθησης στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: Κλιματική Αλλαγή και Λογοτεχνία». Έχει έντονη εθελοντική πολιτιστική δράση στην πόλη της Νέας Ορεστιάδας όντας ιδρυτικό μέλος του Εργαστηρίου Πολιτισμού Νέας Ορεστιάδας «Το Γέννημα».

11ης Διλοχίας Μηχανικού 48
68 200 Νέα Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 24305
Κιν.: 6942-037552
Email: an.lampoglou@gmail.com

Η **Σιδερή Λεύκελη** είναι δασκάλα, πτυχιούχος του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκρίτειου Πανεπιστήμιου Θράκης. Είναι κάτοχος των Μεταπτυχιακών Διπλωμάτων Ειδίκευσης στην «Περιβαλλοντική Πολιτική και Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Υπαίθρου» καθώς και στην «Περιβαλλοντική Πολιτική, Εκπαίδευση και Επικοινωνία» από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστήμιου Θράκης. Έχει άριστη γνώση Αγγλικής και καλή γνώση Γερμανικής. Κατέχει βεβαίωση Δεξιοτήτων και Γνώσεων στις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών επιπέδου Α και Β. Έχει συμμετάσχει σε συνέδρια και σεμινάρια ως εισηγήτρια και επιμορφούμενη. Έχει δημοσιεύσεις σε συνέδρια και συμμετείχε ως κριτής στο συνέδριο του Επιστημονικού Συλλόγου «Νέος Παιδαγωγός». Υπηρετεί στο χώρο της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης από το 2002 μέχρι σήμερα. Η οργανική της θέση είναι στο 6/θ Δημοτικό Σχολείο Ριζίων.

Ψαράκη 7
Ρίζια Ορεστιάδας
Νομός Έβρου

Τηλ. Οικίας: 2552112085
Κιν.: 6944-964154
Τηλ. Εργασίας : 2552094288
E-mail: roylaleu@hotmail.gr

Ο **Δρ. Θεόδωρος Μανουσίδης** γεννήθηκε στην Ορεστιάδα το 1974. Το 1999 έλαβε το πτυχίο του Γεωπόνου από το Τμήμα Ζωικής Παραγωγής του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, το 2012 μεταπτυχιακό δίπλωμα ειδίκευσης από το Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης του Δ.Π.Θ. και το 2017 αναγορεύτηκε διδάκτορας το ιδίου Τμήματος. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν τα συστήματα εκτροφής ζώων που βασίζονται στη βόσκηση, τη συμπεριφορά βόσκησης και τη διατροφή των μικρών μηρυκαστικών, τη θρεπτική αξία των ζωοτροφών, τη χρήση των ψυχανθών στη διατροφή των ζώων και την ανάπτυξη τεχνητών λειμώνων. Μέρος από το ερευνητικό του έργο έχει δημοσιευθεί σε ελληνικά και διεθνή περιοδικά και συνέδρια. Από το 2008 υπηρετεί στο Υπ.Α.Α.Τ. και σήμερα εργάζεται στο Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης και Ελέγχων Ορεστιάδας.

Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης και Ελέγχων Ορεστιάδας
Υπ.Α.Τ.Τ.
Κωνσταντινουπόλεως 59
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 81783
Κιν.: 6948-192964
E-mail: thmanousidis@minagric.gr

Ο **Ευάγγελος Μανωλάς** γεννήθηκε στη Νάξο το 1961. Το 1983 του απονεμήθηκε το πτυχίο Bachelor of Arts στην Κοινωνιολογία από το Πανεπιστήμιο Essex, το 1985 το πτυχίο Master of Arts στις Διεθνείς Σχέσεις από το Πανεπιστήμιο Kent at Canterbury, και το 1989 ανακηρύχθηκε διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Aberdeen. Ο Δρ. Μανωλάς είναι Καθηγητής Κοινωνιολογίας και Περιβαλλοντικής-Δασικής Εκπαίδευσης στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων της Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Έχει δημοσιεύσει περισσότερες από 100 εργασίες σε επιστημονικά περιοδικά και συλλογικούς τόμους στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Νέα Ορεστιάδα
Τηλ. Εργασίας: 2552 0 41157
Κιν.: 6945-588738
E-mail: emanolas@fmenr.duth.gr

Ο **Πασχάλης Μαυρίδης** είναι συνταξιούχος δάσκαλος και Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του Μορφωτικού Συλλόγου του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας. Γεννήθηκε στην Καβύλη της Νέας Ορεστιάδας το 1934, είναι παντρεμένος με την Ελευθερία Βακίδου, έχει τρία παιδιά, τον Παναγιώτη, Μηχανικό Η/Υ και Πληροφορικής, το Σόλωνα, Οφθαλμίατρο και το Δημήτρη, Μηχανικό Η/Υ και Πληροφορικής. Αποφοίτησε από τη Ζαρίφειο Παιδαγωγική Ακαδημία στην Αλεξανδρούπολη και διορίστηκε στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, όπου εργάστηκε από το έτος 1959 στα παρακάτω Δημοτικά Σχολεία: 1) Στέρνας, 2) Τρίτο Νέας Βύσσας, 3) Σάκκου, 4) Τέταρτο, Τρίτο και Δεύτερο Νέας Ορεστιάδας, ενώ για μια δεκαετία υπηρέτησε και ως Διευθυντής του

Δεύτερου Δημοτικού Σχολείου Νέας Ορεστιάδας. Εργάστηκε και ως προϊστάμενος στο 4ο Γραφείο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Νομού Έβρου.

Είναι ιδρυτικό μέλος του Μορφωτικού Συλλόγου «Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας». Μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου αυτού του Συλλόγου από το 1974, πρόεδρος τού Συλλόγου από το 2006, και μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Ένωσης Πολιτιστικών Φορέων Έβρου (Ε.ΠΟ.Φ.Ε.) για δύο διετίες. Ασχολήθηκε με την έρευνα στη λαογραφία. Επιπλέον, είναι ιδρυτικό μέλος της Ενόργανης Θρακικής Χορωδίας του Μουσείου και των Τμημάτων Διδασκαλίας παραδοσιακών μουσικών οργάνων του Συλλόγου.

Έγραψε τα παρακάτω βιβλία:

1) Η Νέα Ορεστιάδα στη Ροή του Χρόνου. Το βιβλίο εκτυπώθηκε σε τρεις γλώσσες, ελληνική, αγγλική και βουλγάρικη. Η εκτύπωση έγινε με έξοδα ενός διασυνοριακού προγράμματος της Ε.Ε., σύμφωνα με το οποίο έγιναν κάποιες κτιριολογικές εργασίες στο Μουσείο του Συλλόγου, με φορέα το Δήμο Ορεστιάδας,

2) Μνήμες από τις Αξέχαστες Πατρίδες, σε συνεργασία με τον Βασίλη Μπεζιριανίδη, καθηγητή Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και
3) Το Λεύκωμα Δημάρχων και Κοινοταρχών Νέας Ορεστιάδας 1923-1998.
Υπηρέτησε ως έφεδρος αξιωματικός στο πυροβολικό. Είναι αντιπρόεδρος του Περιφερειακού Τμήματος Ερυθρού Σταυρού της Νέας Ορεστιάδας. Διορίστηκε μετά τη μεταπολίτευση, το 1974, Πρόεδρος της Κοινότητας Μεγάλης Δοξιπάρας, για την αποκατάσταση της Δημοκρατίας.

Κωνσταντινουπόλεως 272
68200 Ορεστιάδα
Κιν.: 6977-567566

Ο **Δημήτριος Μόκαλης** είναι απόφοιτος του ΠΤΔΕ του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και εργάζεται ως εκπαιδευτικός τοποθετημένος σε σχολεία της Διεύθυνσης Α/θμιας Εκπαίδευσης Έβρου. Την ακαδημαϊκή χρονιά 2009-10, εργάστηκε ως εκπαιδευτής στο ΠΤΔΕ του Δ.Π.Θ. για την πρακτική άσκηση των φοιτητών. Είναι κάτοχος του Μ.Δ.Σ με τίτλο «Περιβαλλοντική Πολιτική, Εκπαίδευση και Επικοινωνία» του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του ΔΠΘ.

Μ. Αλεξάνδρου 52Α
68200 Νέα Ορεστιάδα
Κιν.: 6973-046093
E-mail: dimokalis@sch.gr

Η **Αθηνά Μόρφη** είναι ψυχολόγος, απόφοιτη του Αριστοτέλειου Πανεπιστήμιου Θεσσαλονίκης. Κατέχει με άριστα, τίτλο μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών στην Σχολική Παιδαγωγική από το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Από το 2006 έως και σήμερα εργάζεται ως ψυχολόγος και επιστημονικά υπεύθυνη στο Κέντρο Ψυχο-κοινωνικής Μέριμνας νομού Έβρου «ΨΥΧΑΣΠΙΣ», παρέχοντας υπηρεσίες ψυχολογικής υποστήριξης. Παράλληλα έχει εργαστεί ως καθηγήτρια στο Τ.Ε.Ι. Νοσηλευτικής Διδυμοτείχου, στη Σχολή Αστυφυλάκων Διδυμοτείχου, στο σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας και στο Ειδικό Γυμνάσιο Ορεστιάδας. Από το 2009 εργάζεται ως ιδιώτης ψυχολόγος, διατηρώντας δικό της γραφείο στην πόλη της Ορεστιάδας. Έχει επιστημονική δραστηριότητα με συνεχείς ανακοινώσεις και δημοσιεύσεις σε συνέδρια και περιοδικά της Ελλάδας, καθώς επίσης έχει παραχωρήσει αρκετές ομιλίες σε σχολεία, συλλόγους και άλλους φορείς της περιοχής, για θέματα που αφορούν στη ψυχολογία και στη συμβουλευτική.

Αδριανουπόλεως 163

Ορεστιάδα
Τηλ.: 25520 27613 – Κιν.: 6947 304636
E-mail: athinamorfi@yahoo.gr

Η **Φωτεινή Μπαντούδη** είναι καθηγήτρια φιλόλογος, πτυχιούχος του Τμήματος Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου (1994) και κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης στην «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία» από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (2016). Ο τίτλος της μεταπτυχιακής της διατριβής ήταν: «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία: ανασκόπηση θεωρητικών προσεγγίσεων και πρακτικών». Εργάστηκε ως μόνιμη υπάλληλος του Δήμου Ορεστιάδας από το 1999-2003, ενώ από το 2003 έως και σήμερα υπηρετεί ως μόνιμη καθηγήτρια στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Έχει δημοσιεύσεις σε συνέδρια και σε επιστημονικούς τόμους.

1ο Γυμνάσιο Ορεστιάδας
Βασ. Κωνσταντίνου 173
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 22477
E-mail: fbantoud@fmenr.duth.gr

Η **Βάια Μπλιάτσιου** γεννήθηκε στην Κατερίνη και είναι καθηγήτρια θεολόγος, πτυχιούχος του Τμήματος Ποιμαντικής, της Θεολογικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Εργάζεται στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση ως καθηγήτρια θεολόγος από το 2001. Παρακολούθησε το μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών στην «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία» του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στην Ορεστιάδα. Ο τίτλος της μεταπτυχιακής διατριβής της είναι «Η Συμβολή των Εκκλησιαστικών Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης στην Περιβαλλοντική Ευαισθητοποίηση και Εκπαίδευση».

Δάφνης 38
60100 Κατερίνη
E-mail: mpvaia@hotmail.com

Η Κυριακή Μπουρμά είναι απόφοιτος του Πανεπιστημίου Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Τμήματος Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων. Κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης «Αειφορική Διαχείριση Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων» κατεύθυνση «Περιβαλλοντική Πολιτική και Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Υπαίθρου» του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων - Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Το θέμα της μεταπτυχιακής της διατριβής ήταν: «Γυναικεία Επιχειρηματικότητα και Κοινωνική Οικονομία στην Περιφέρεια Α.Μ - Θ - Η Περίπτωση των Γυναικείων Συνεταιρισμών». Υποψήφια Διδάκτωρ του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων - Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Εργάστηκε ως Ειδική Σύμβουλος Αντιπεριφερειάρχη Έβρου στην Περιφέρεια Α.Μ-Θ και ως Διοικητικό Στέλεχος Αγροτικού Συνεταιρισμού Γυναικών Τριγώνου «Η Γαία». Υπηρέτησε την τοπική αυτοδιοίκηση ως αιρετή από τις θέσεις της Δημοτικής Συμβούλου, της Προέδρου του Δημοτικού Συμβουλίου και ως επικεφαλής διαφόρων νομικών προσώπων και επιτροπών του Καποδιστριακού Δήμου Βύσσας, κατά την περίοδο 2007-2010. Συμμετέχει ως μέλος σε διάφορους συλλόγους και εθελοντικές ομάδες. Διετέλεσε επί σειρά ετών Πρόεδρος και μέλος του Δ.Σ του Εκπολιτιστικού Μορφωτικού Συλλόγου Ριζίων. Γνωρίζει αγγλικά σε πολύ καλό επίπεδο και είναι κάτοχος πτυχίου χειρισμού Η/Υ.

Ρίζια Δ. Ορεστιάδας Π.Ε Έβρου

T.K 68014
Τηλ.: 2552 0 94018
Κιν.: 6972-770608
E-mail: mpourmak@yahoo.gr

Ο **Διαμαντής Μυρτσίδης** γεννήθηκε το 1990. Αποφοίτησε από το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης και το 2015 ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές του σπουδές στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Εργάζεται ως υπεύθυνος εκπαίδευσης στο ΚΥΤ Φυλακίου Ορεστιάδας. Γνωρίζει Αγγλικά και Τούρκικα. Στο παρελθόν εργάστηκε στο «Πρόγραμμα Εκπαίδευσης των παιδιών Ρομά» του ΑΠΘ. Πλήθος άρθρων του έχει δημοσιευτεί σε επιστημονικά συνέδρια και στον ημερήσιο τύπο. Είναι μέλος του ΔΣ του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου, ειδικός γραμματέας στον Πολιτιστικό Σύλλογο Νέας Βύσσας «Στέφανος Καραθεοδωρής» και κριτής εργασιών στο επιστημονικό περιοδικό «Νέος Παιδαγωγός».

Π. Γρηγορίου 107,
Νέα Ορεστιάδα
Κιν.: 6981-965504
E-mail: diamantismyr@yahoo.gr

Ο **Χρήστος Μυρτσίδης** γεννήθηκε το 1993. Αποφοίτησε από το Μαθηματικό Τμήμα της Σχολής Θετικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων το 2016. Στο παρελθόν εργάστηκε στο τμήμα εκπαίδευσης στο ΚΥΤ Φυλακίου Ορεστιάδας και σήμερα εργάζεται στο φροντιστήριο μέσης εκπαίδευσης «Σπουδή». Γνωρίζει Αγγλικά και Γερμανικά. Ήταν εισηγητής στο 1^{ο} Πανελλήνιο Συνέδριο Ιστορίας και Πολιτισμού της Ορεστιάδας και εργασίες του έχουν δημοσιευτεί στο επιστημονικό περιοδικό «Νέος Παιδαγωγός».

Καλλιπόλεως 92
Νέα Ορεστιάδα
Κιν.: 6976-195613
E-mail: xrimir11@gmail.com

Η **Χρυσή Νικολακούδη** γεννήθηκε στη Νέα Ορεστιάδα το 1972. Είναι απόφοιτος του Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης (1995) του ΑΠΘ. Πρώην υπάλληλος της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος κατάστημα Ορεστιάδας (440). Προσλήφθηκε μέσω ΑΣΕΠ στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση (2002). Έχει παρακολουθήσει πλήθος σεμιναρίων που άπτονται των εκπαιδευτικών, πολιτιστικών και περιβαλλοντικών θεμάτων. Κατέχει την πιστοποίηση στις ΤΠΕ Α΄και Β΄ επιπέδου και «First Certificate in English»University of Cambridge. Έχει παρουσιάσει εργασία της σε Επιστημονικό συνέδριο. Είναι, εξ αποστάσεως, μεταπτυχιακή φοιτήτρια του Πανεπιστημίου Λευκωσίας στον τομέα «Εκπαιδευτική Ηγεσία και Διοίκηση».

Σόλωνος 33
68200 Ορεστιάδα
Κιν.: 6944-898592
E-mail: nikolakoud@gmail.com

Η Βασιλική Ολμπασάλη είναι απόφοιτος του Τμήματος Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Ε.Κ.Π.Α. Διοικητικός υπάλληλος της Διεύθυνσηw Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Έβρου. Υπ. Διδάκτορας του Τμήματος Αγροτικής Ανάπτυξης του ΔΠΘ, κάτοχος ΜΔΕ του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του ΔΠΘ με τίτλο «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Πολιτική και Επικοινωνία». Ενεργή φοιτήτρια στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Πολιτισμός» του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του ΔΠΘ. Έχει παρακολουθήσει πολυάριθμα σεμινάρια, συνέδρια, ημερίδες σε θέματα εκπαίδευσης, διοίκησης και περιβάλλοντος.

Κιν.: 6937-435742
E-mail: vickyolba@yahoo.gr

Ο **Αριστοτέλης Χ. Παπαγεωργίου** είναι Αναπληρωτής Καθηγητής στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Σπούδασε δασολόγος – περιβαλλοντολόγος στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Το 1991 έλαβε μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών από το Μεσογειακό Αγρονομικό Ινστιτούτο Χανίων και το 1995 ολοκλήρωσε το διδακτορικό του στο Georg August Universität Göttingen. Έχει σαν κύριο ερευνητικό ενδιαφέρον την εξελικτική και πληθυσμιακή γενετική σε φυτά, τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πειραματικό επίπεδο. Έχει εργαστεί σε ερευνητικά ινστιτούτα, περιβαλλοντικές ΜΚΟ και στη Δασική Υπηρεσία. Επιπλέον ασχολείται με θέματα προστασίας της βιοποικιλότητας και ιδιαίτερα με την προσαρμογή των φυτών στην κλιματική αλλαγή. Επίσης, έχει αναπτύξει δραστηριότητα σε θέματα περιβαλλοντικής πολιτικής τόσο σαν εκπρόσωπος της Ελλάδας σε διεθνείς συναντήσεις όσο και μέσα από κοινωνικές δράσεις.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Νέα Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 41155
Fax: 2552 0 41192
E-mail: apapage@fmenr.duth.gr

Ο **Δημήτριος Παπάζογλου** είναι απόφοιτος του Τμήματος Πληροφορικής του Πανεπιστημίου του Πλόβντιβ Βουλγαρίας (2001). Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων της Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στην «Περιβαλλοντική Πολιτική, Εκπαίδευση και Επικοινωνία» (2017). Εργάζεται ως μόνιμος εκπαιδευτικός στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Έβρου από το 2006. Είναι εργαστηριακός συνεργάτης της ΑΣΠΑΙΤΕ. Έχει τρεις δημοσιεύσεις σε επιστημονικά περιοδικά και συνέδρια, ενώ είναι και κριτής των επιστημονικών περιοδικών «i-teacher» και «Νέος Παιδαγωγός». Έχει διδάξει σε ΚΕΕ, ΙΕΚ, ΣΔΕ, Σχολές Αστυφυλάκων και σε Κέντρα Πληροφορικής. Γνωρίζει αγγλικά και βουλγαρικά.

ΣΔΕ Αλεξανδρούπολης
Αυτοκράτειρας Θεοδώρας 15
68132
Τηλ.: 2551 0 89804
Κιν.: 6973-676415
jim.papazoglou@gmail.com

Ο **Δρ. Αθανάσιος Ράγκος** (http://www.agreri.gr/en/en/node/dr-athanasios-ragkos) είναι Γεωπόνος Αγροτικής Οικονομίας. Έλαβε το διδακτορικό του δίπλωμα το 2008 από το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Από τότε, έχει διδάξει σε ελληνικά Πανεπιστήμια και ΤΕΙ και έχει δώσει διαλέξεις σε μεταπτυχιακά προγράμματα. Έχει συμμετάσχει σε περισσότερα από 22 ερευνητικά προγράμματα, εκ των οποίων σε ένα ως Επιστημονικά Υπεύθυνος. Επίσης, έχει δημοσιεύσει πάνω από 55 εργασίες σε περιοδικά με το σύστημα των κριτών καθώς και σε επιστημονικά συνέδρια έπειτα από κρίση (στην Ελλάδα και διεθνώς), καθώς και περιλήψεις εργασιών σε συνέδρια και εργασίες σε συλλογικούς τόμους. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν την οικονομική της φυτικής και ζωικής παραγωγής, τα οικονομικά του περιβάλλοντος, την πολυλειτουργικότητα της

γεωργίας και των εκτατικών συστημάτων παραγωγής, την αξιολόγηση επενδύσεων και την αειφορική αγροτική ανάπτυξη. Διαθέτει ιδιαίτερη εμπειρία στο σχεδιασμό διεπιστημονικών προσεγγίσεων στα ανωτέρω θέματα, διατηρώντας στενή συνεργασία με επιστήμονες άλλων ειδικοτήτων που δραστηριοποιούνται σε αυτά.

Δόκιμος Ερευνητής
Ινστιτούτο Αγροτικής Οικονομίας και Κοινωνιολογίας
Ελληνικός Γεωργικός Οργανισμός «Δήμητρα»
Τέρμα Αλκμάνος, 11528, Ιλίσια, Αθήνα
Τηλ. +302102755086/8
E-mail: ragkos@agreri.gr

Η **Ελένη Ραντζούδη** είναι μέλος Ε.ΔΙ.Π. του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στο γνωστικό αντικείμενο «Διαμόρφωση δασικών χώρων αναψυχής». Επίσης, είναι υποψήφια Διδάκτορας του Τμήματος σε θέματα προστασίας του αστικού πρασίνου από βιοτικούς και αβιοτικούς παράγοντες. Η κ. Ραντζούδη επιτελεί το εργαστηριακό εφαρμοσμένο διδακτικό έργο στα μαθήματα Προστασία και Αρχιτεκτονική Διαμόρφωση Φυσικού Τοπίου, Δασοκομία Πόλεων, Φυτώρια Αναδασώσεις, Γενική Δασοκομία- Δασική οικολογία, Δασική Οικοφυσιολογία. Η κ. Ραντζούδη έχει εμπειρία από συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης ενηλίκων και ως διδάσκουσα σε προγράμματα κατάρτισης ΙΕΚ. Επίσης, έχει δημοσιεύσει 9 επιστημονικές εργασίες σε ελληνικά και ξένα περιοδικά και συνέδρια.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης περιβάλλοντος και φυσικών πόρων
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Νέα Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 41128
Fax: 2552 0 41192
E-mail: erantzou@fmenr.duth.gr

Ο **Γεώργιος Ρυζιώτης** γεννήθηκε στη Νέα Ορεστιάδα το 1962. Γονείς του είναι ο Βασίλειος Ρυζιώτης και η Ευγενία Γερασίδου. Παντρεύτηκε με την Εκπαιδευτικό Αλεξάνδρα Ηλιάδου, με την οποία απέκτησε τρία παιδιά. Είναι πτυχιούχος της Παιδαγωγικής Ακαδημίας, Αλεξανδούπολη, με Πτυχίο Παιδαγωγικής Σχολής του Δ.Π.Θ. (εξομοίωση) και κάτοχος Μεταπτυχιακού στη Θεολογία. Εργάσθηκε ως Διευθυντής στο 1ο Δημοτικό σχολείο Νέας Ορεστιάδας – Κυρίλλειο και από το 2014 (Ιούνιο) είναι συνταξιούχος. Είναι μέλος των συλλόγων: 1) Πολιτιστικός Σύλλογος Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου Νέας Ορεστιάδας και Περιφέρειας, 2) Σύλλογος Απογόνων Καραγατσιανών-Αδριανουπολιτών «Η Ορεστιάδα», 3) Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Αδριανουπόλεως, με έδρα τη Νέα Ορεστιάδα και ιδρυτικό μέλος του Ερευνητικού Κέντρου «Αδριανούπολις». Έγραψε τα βιβλία: 1) «Η Ελληνική Κοινότητα Γουέλκομ και Περιχώρων Νοτίου Αφρικής», 2) «Η Ιστορία του Πρώτου Δημοτικού Σχολείου Νέας Ορεστιάδας», και με τη συνεργασία του Δ. Κιηγμά τα βιβλία: 3) «Αδριανούπολη, Καραγάτς, Νέα Ορεστιάδα: Μία Πόλη», σε δύο εκδόσεις, 4) «1ο Δημοτικό σχολείο Ν. Ορεστιάδας- Η Ιστορία μέσα από ένα Κτίριο», 5) «ΚΑΡΑΓΑΤΣ, Σταθμός πριν την Νέα Ορεστιάδα». Δημοσιεύει άρθρα, ιστορικού και γενικότερου ενδιαφέροντος περιεχόμενο, σε εφημερίδες, περιοδικά και στο διαδίκτυο.

Πατριάρχου Γρηγορίου 161
68200 Νέα Ορεστιάδα
Κιν.: 6948-519533
E-mail: ryziotis@sch.gr

Η **Χρυσούλα Σαββοπούλου** γεννήθηκε στην Ορεστιάδα Έβρου, είναι βιολόγος, πτυχιούχος του Βιολογικού Τμήματος της Φυσικομαθηματικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Από το 1995 υπηρετεί στο χώρο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως μόνιμη καθηγήτρια. Από το 2013 έως 2017 ήταν διευθύντρια στο 1ο Γυμνάσιο Ορεστιάδας. Υπήρξε συντονίστρια καινοτόμων προγραμμάτων Αγωγής Υγείας. Παρακολούθησε πολλά επιμορφωτικά σεμινάρια και ημερίδες σχετικές με την εκπαίδευση και την διδακτική της Βιολογίας και των Φυσικών Επιστημών. Είναι κάτοχος του μεταπτυχιακού διπλώματος στην «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία» του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων, του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (ΔΠΘ). Από το σχολικό έτος 2017-2018 είναι αποσπασμένη στο Ελληνικό Λύκειο Βρυξελλών.

Κωνσταντινουπόλεως 83
682 00 Ορεστιάδα
Κιν.: 6972-991556,
E-mail: savvopoul@sch.gr

Η **Νεκταρία – Άννα Σαρδάνη** γεννήθηκε το 1993 στη Στουτγκάρδη της Γερμανίας. Είναι νηπιαγωγός, απόφοιτος του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (με εξειδίκευση στην Ειδική Αγωγή στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου). Ολοκληρώνει το μεταπτυχιακό της στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Επικοινωνία στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (Δ.Π.Θ.). Παράλληλα, φοιτά στο Τμήμα Αγροτικής Ανάπτυξης του Δ.Π.Θ. Μιλά αγγλικά και ισπανικά. Έχει υπάρξει εθελόντρια και εργαζόμενη νηπιαγωγός σε μη κυβερνητικές οργανώσεις (Το Χαμόγελο του Παιδιού, Praksis, Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός) και σε ιδιωτικό βρεφονηπιακό σταθμό.

Αγίων Θεοδώρων 165
68200, Ορεστιάδα
Κιν.: 6955101038
E-mail: annaneksardani@gmail.com

Η **Μαρίνα Σιρδάρη** γεννήθηκε στην Αλεξανδρούπολη το 1986. Το 2008 έλαβε το πτυχίο του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκρίτειου Πανεπιστήμιου Θράκης στην Αλεξανδρούπολη, και από το 2009 εργάζεται ως αναπληρώτρια δασκάλα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Έχει παρακολουθήσει και συμμετάσχει σε διάφορα επιμορφωτικά συνέδρια και ημερίδες σχετικά με την εκπαίδευση. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Πολιτική και Επικοινωνία», από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστήμιου Θράκης. Ο τίτλος της μεταπτυχιακής διατριβής ήταν «Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο Δημοτικό Σχολείο: Η περίπτωση του Δάσους της Δαδιάς».

Πραξιτέλους 64-66
67100 Ξάνθη
Κιν.: 6942-963485
E-mail: marinasirdari@hotmail.com

Η **Πασχαλίνα Σίσκου** αποφοίτησε από το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και εργάζεται ως αναπληρώτρια δασκάλα από το 2009. Ολοκλήρωσε τις μεταπτυχιακές σπουδές της στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης το 2015. Από το Μάιο του 2015 έχει ξεκινήσει το διδακτορικό της στο γνωστικό αντικείμενο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.

Ζαρίφη 67
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 25530
Κιν.: 6936-825809 & 6974-996366
E-mail: lina_siskou@yahoo.gr & psiskou@fmenr.duth.gr

Ο **Στυλιανός Ταμπάκης** είναι απόφοιτος του Τμήματος Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και διδάκτορας στο ίδιο τμήμα με θέμα: «Οι Δασικές Πυρκαγιές στην Ελλάδα από Δασοπολιτική Σκοπιά». Είναι Αναπληρωτής Καθηγητής στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στο αντικείμενο της Δασικής Πολιτικής. Περισσότερες από 45 εργασίες του έχουν δημοσιευθεί σε διεθνή περιοδικά σε θέματα περιβαλλοντικής πολιτικής και προστασίας.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Πανταζίδου 193
68200 Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 41134
Fax: 2552 0 41192
E-mail: stampaki@fmenr.duth.gr
Website: http://utopia.duth.gr/~stampaki/

Η **Χρυσούλα Τσαμπλή** σπούδασε γεωπόνος στο Τμήμα Γεωπονίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης στην «Περιβαλλοντική Πολιτική, Εκπαίδευση και Επικοινωνία» από το Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δ.Π.Θ. Επιπλέον, είναι κάτοχος Παιδαγωγικής και Διδακτικής Επάρκειας, καθώς επίσης και εξειδίκευσης στην Ειδική Αγωγή. Είναι πιστοποιημένη εκπαιδεύτρια ενηλίκων από τον ΕΟΠΠΕΠ και έχει εργαστεί ως αναπληρώτρια εκπαιδευτικός στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και ως εκπαιδεύτρια ενηλίκων σε Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας και σε Ι.Ε.Κ. Έχει πολλές ώρες επιμόρφωσης σε εκπαιδευτικά και περιβαλλοντικά θέματα, γνωρίζει το σύστημα γραφής και ανάγνωσης τυφλών Braille και μιλάει άριστα την Αγγλική γλώσσα.

Λυσίου 11
69132 Κομοτηνή
Κιν.: 6948-508487
E-mail: chryssatsa@gmail.com

Ο **Γεώργιος Τσαντόπουλος** είναι Καθηγητής με γνωστικό αντικείμενο «Δασικές Εφαρμογές» στο Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων της Σχολής Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης. Στα ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνονται η Περιβαλλοντική Επικοινωνία, η Περιβαλλοντική Ευαισθητοποίηση, η Περιβαλλοντική Διερμηνεία και οι Δημόσιες Σχέσεις. Έχει δημοσιεύσει πάνω από 110 εργασίες σε έγκριτα διεθνή και ελληνικά επιστημονικά περιοδικά καθώς και σε εθνικά και διεθνή συνέδρια. Έχει δημοσιεύσει άρθρα που αφορούν την Περιβαλλοντική Επικοινωνία, Αγροτική Ανάπτυξη, τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, σε έγκριτα περιοδικά όπως: Environmental Politics, International Journal of Sustainable Development and Planning, Journal of Environmental Protection and Ecology, International Journal of Green Economics, Energy Policy, Renewable and Sustainable Energy Reviews.

Έχει συμμετάσχει ή συμμετέχει σε 25 ερευνητικά προγράμματα. Επίσης, έχει συμμετάσχει στην αξιολόγηση ερευνητικών προτάσεων και ερευνητικών ανταγωνιστικών προγραμμάτων.

Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Σχολή Επιστημών Γεωπονίας και Δασολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.
Πανταζίδου 193
68200 Νέα Ορεστιάδα
Τηλ.: 2552 0 41118
Fax: 2552 0 41192
E-mail: tsantopo@fmenr.duth.gr

Η Βασιλική Τσομπανίδου είναι απόφοιτος του Τμήματος Χημείας – Σχολής Θετικών Επιστημών / Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Έχει παρακολουθήσει εκπαιδευτικό πρόγραμμα (θεωρία και πρακτική άσκηση) με θέμα «Μεσογειακό κελάρι - Παρασκευή παραδοσιακών τροφίμων» στην Αμερικάνικη Γεωργική Σχολή Θεσσαλονίκης. Είναι κάτοχος πιστοποιητικού επιμόρφωσης στην Παρασκευή καλλυντικών σκευασμάτων και σαπώνων (ΚΕΔΙΒΙΜ του Α.Π.Θ). Έχει εργαστεί σε Φαρμακείο στη Θεσσαλονίκη (πρακτική άσκηση). Διετέλεσε επικεφαλής εθελοντικής ομάδας στο πλαίσιο σχεδιασμού, διοργάνωσης και υλοποίησης της 15ης & 16ης Συνάντησης Νέων Άρδα Π.Ε Έβρου (Φεστιβάλ Νεολαίας και Πολιτισμού). Μέλος ομάδας ανάγνωσης και χορευτικού τμήματος παραδοσιακών χορών Εκπολιτιστικού Μορφωτικού Συλλόγου (Ε.Μ.Σ) Ριζίων - Δ. Ορεστιάδας Π.Ε Έβρου. Γνωρίζει Αγγλικά και Γαλλικά. Κάτοχος πτυχίου γνώσης χειρισμού Η/Υ: Cambridge international diploma in it skills proficience.

Βενιζέλου 35
Πυλαία Θεσσαλονίκης
Τ.Κ 55535
κιν. 6977080364
e mail: vasilitd@hotmail.gr

Η **Ελπίδα Φαρδογιάννη** γεννήθηκε στον Πολύγυρο Χαλκιδικής το 1991. Σπούδασε Δημοσιογραφία & Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και το 2017 ολοκλήρωσε το μεταπτυχιακό της στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση & Επικοινωνία στο Τμήμα Δασολογίας & Διαχείρισης Περιβάλλοντος & Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στην Ορεστιάδα. Το 2012 συμμετείχε στο πρόγραμμα ανταλλαγής φοιτητών Erasmus φοιτώντας για έξι μήνες στην Πάντοβα της Ιταλίας. Μιλάει τέσσερις ξένες γλώσσες, έχει ασχοληθεί με την αθλητική δημοσιογραφία για επτά έτη και τον τελευταίο χρόνο εργάζεται σε μεγάλη αλυσίδα ξενοδοχείων με έδρα την Χαλκιδική στο Τμήμα Εκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Προσωπικού. Έχει δύο επιστημονικές δημοσιεύσεις στην περιβαλλοντική επικοινωνία. Ασχολείται ενεργά με την προστασία του περιβάλλοντος και τον αθλητισμό, ενώ κατά το παρελθόν έχει υπάρξει μέλος αθλητικών, θεατρικών και μουσικών ομάδων.

Κιν.: 6936-206780
E-mail: elpifard@gmail.com

Η **Μαρία Ψαρρά** γεννήθηκε στην Αλεξανδρούπολη και είναι οικονομολόγος - εκπαιδευτικός, πτυχιούχος του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας (1996) και του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (1999). Είναι κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην «Περιβαλλοντική Πολιτική, Εκπαίδευση και Επικοινωνία» του Τμήματος Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (2017). Από το 1997 υπηρετεί στο χώρο της Εκπαίδευσης σε Ι.Ε.Κ.,

Γενικά και Επαγγελματικά λύκεια και από το 2004 κατέχει οργανική θέση στο Γενικό Λύκειο Διδυμοτείχου. Συμμετείχε σε επιμορφωτικά σεμινάρια, συνέδρια και ημερίδες ως εισηγήτρια και επιμορφούμενη. Έχει εκπονήσει προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Σταδιοδρομίας και ποικίλες ερευνητικές εργασίες.

Γενικό Λύκειο Διδυμοτείχου
Πολυτεχνείου 3
68300, Διδυμότειχο
Τηλ. 2553 0 23043
E-mail: maria.psarra72@gmail.com